

CH. CHADENAT
Librairie Américaine et Coloniale,
Et Librairie des Grands-Augustins,
PARIS.

Et blad ur Segrarnes Bok

SVENSKA
LEJONET

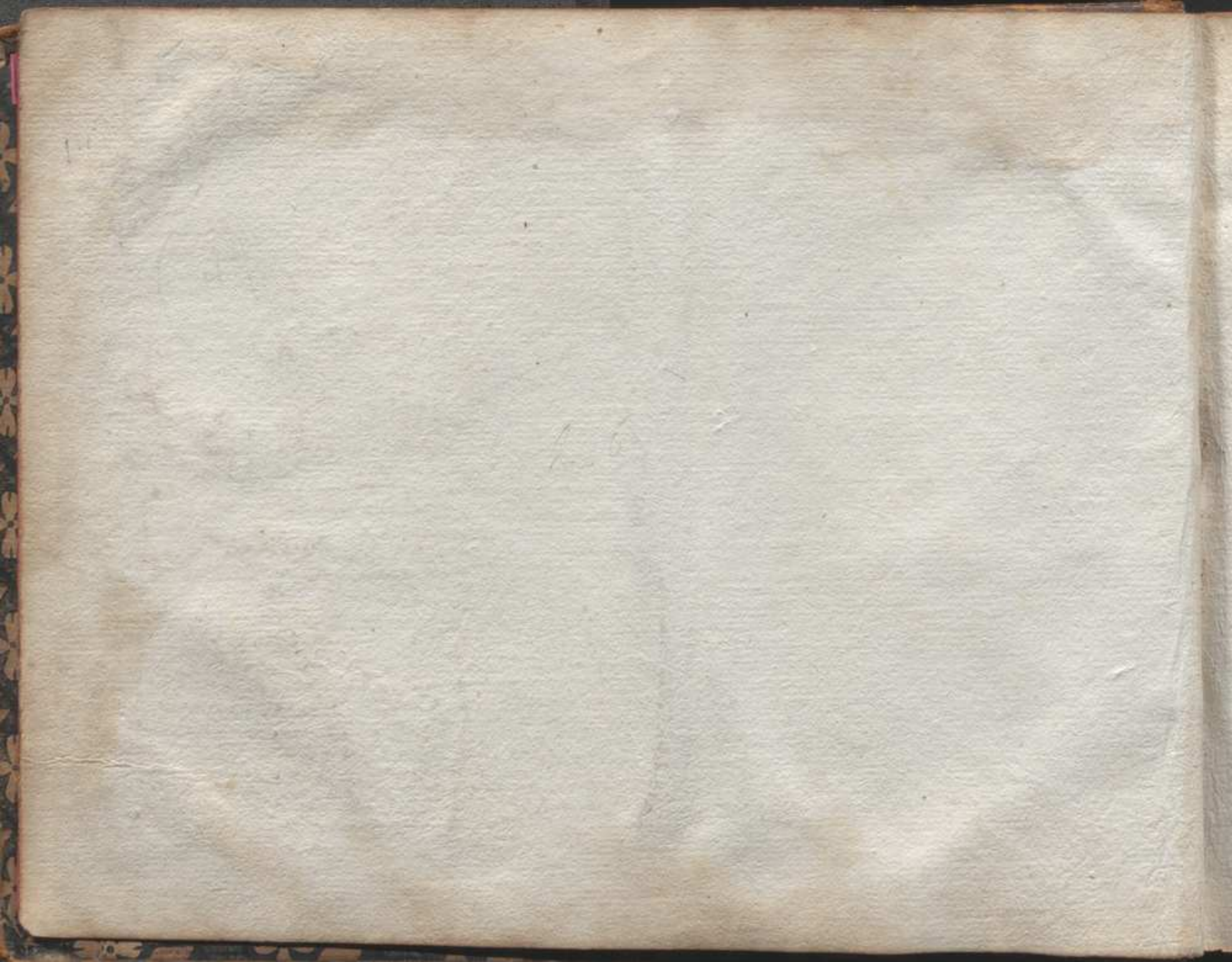

EX·LIBRIS·

ALARIK·WAGTMEISTER·

W.B.

[1134] MERCATOR/HANDWRITING/TIMSON

15 1876

LONGNON
28, R. D'ASTORS
PARIS

(1634)

ATLAS MINOR

GERARDI MERCATORIS

à I. Hondio plurimis æneis Tabulis
auctus et illustratus: denuo recognit⁹
additisque novis delineationibus
emendatus.

AMSTERODAMI,
Ex officina
IOANNIS IANSSONII.
cl^o l^occc xxxiiii.

LONGNON
28, R. D'ASTORG
PARIS

*Catalogo forum Invenitur aru discul
metil Inscriptur*

TYPVS.

*ordinis S. P. August. Contu
1400*

VM ex naturæ necessitate ordo semper requirat generalia particularibus antepone, totumque parti, ad majorem oblatæ rei intelligentiam: hac eadem & ego devinctus lege huic primo nostræ Geographiæ ac Septentrionalium terrarum tomo, universalem Orbis terræ typum, ejusque quatuor partes, Europam, Africam, Asiam, & Americam, quo feliciter rem prosequar, præponere debui: & singulis quoque deinceps tomis consequentibus, ut is etiam perfectum semper habeat opus, ac totius universi descriptionem, nec hac utili speculatione privetur, qui vel suæ tantum patriæ delineationem sibi comparaverit. Jucunda etenim est & maximoperè necessaria generalium contemplatio, ei qui vel minimam Mundi & naturalium rerum cognitionem habere cupit. Si enim libeat considerare, quis Solis ortus vel occasus, quæ causa æstatis vel hyemis, unde inæqualitas dierum & noctium existat: quid denique & quo in loco natum, propagatum, actum, gestum, mutatum & conversum jam inde à rerum conditarum primordio fuerit, id omne certè non aliunde meliùs, quàm ex harum quinque tabularum adjunctione sine omni periculo & honesta cum animi voluptate didiceris. Et quemadmodum nulli, quantumvis amplam habitationem nactò, sufficit perspectas habere suarum ædium partes, ut sunt atrium, cella vinaria & penaria, culina,

triclinium, cænaculum, cubiculum, conclave, museum, quò iis commodè uti possit; sed etiam in qua orbis parte & platea, domus ejus sita sit, compertum ipsi esse necessarium & commodum est, ut hinc cognoscat statim, si in civitate tumultus vel incendium oriatur, quàm propè vel procul à periculo absit: sic non minùs jucundum vel necessarium, nosse, qua in Orbis parte habites, quos populos vicinos, aut remotiores habeas, ut grassantibus belli calamitatibus, quo metu, quæve animi tranquillitate uti liceat, seire queas. Denique cum Cosmographia sit lumen totius tam ecclesiasticæ quàm politicæ historiæ, & plus ex ea discat otiosus spectator, quam ex longo, molesto & sumptuoso labore peregrinator, qui crebrò cælum tantum, non autem animum mutat: parum utilitatis ex ea capias, si tabulis particularibus generales non adjunxeris. Sunt autem hæ generales Tabulæ collectæ ex magna Orbis terræ descriptione (cujus etiam initium longitudinis, vel primi meridiani positionem in singulis sequuti sumus) & ex magna Europa mea quas *Dnysburgi* edidi. Tu interim Lector vale & fruire, ac hujus tuæ habitationis ac tibi ad tempus tantum concessæ gloriæ cum Poëta *Buchanano* diligenter considera, qui sic eam cælestibus comparat, ut animos terrestribus ac rebus hisce caducis immerfos extrahat, & ad altiora ac æterna viam ostendat:

Percipias rerum sit quantula portio, verbis
 Quam nos magnificis in regna superba secamus,
 Partimur ferro, mercamur sanguine fuso,
 Ducimus exigua gleba de parte triumphos.
 Illa etenim moles per se spectata seorsim,
 Magna quidem: si cum stellati tegmine cœli
 Componas, puncti instar erit, vel seminis, unde
 Condidit innumeros senior Gargetius urbes.

Hæc illa est hominum sedes, hæc illa ferarum
 Et volucrum domus: hoc angusto è carcere quantum
 Surripit Oceani terræ circumfluus humor,
 Quique per Herculeæ irrumpens divortia metæ,
 Europam Libycis latè sejungit ab oris:
 Adde huc claustra Arabum, quæque arctant æquora campos
 Hyrcanos: huc adde lacus laxasque paludes,

Et quæ præcipiti labefactant flumina montes
 Vertice, vel pigris stagnant immota lacunis.
 Dùmque hæc vi rapiunt, hæc orbem gurgite mergunt,
 Conditur exigua sub aquis pars maxima terra.
 Quod superest, magno velut Insula parva profundo
 Inmatat: hæc etiam quantum vel squalet arenis:
 Vel tumet in vastos sine fruge, sine arbore montes:
 Vel nimis ardet flammis: vel frigore torpet:
 Vel jacet humano indocilis mansuescere cultu,
 Vel sæcunda malis animantum in funera succis:
 O pudor, ô stolidi præceps vesania voti!
 Quantula pars rerum est, in quâ se gloria tollit,
 Ira fremit, metus exanimat, dolor urit, egestas
 Cogit opes ferro, insidiis, flamma atque veneno:
 Scilicet & trepido fervent humana tumultu.

DE MUNDO.

Nomen
 a quo &
 cur indi-
 tum.

UNIVERSITAS hæc, quæ ob mentis
 humanæ factaria magis, quàm oculo-
 rum aciem obversatur, ab elegãtia per-
 fecta & absoluta puritate, Latinis *Mun-
 dus* dicitur. Is Plinio Naturalis historiae
 lib. II. cap. I. *cujus circumflexu teguntur
 cuncta.* Apuleio, admirandam omnibus
 machinam depingenti, qui societate Cœli & Terræ constat, &
 eorum naturis quæ utriusque sunt. Idem operosius mundum
 ita describit: *Mundus est (inquit) ornata ordinatio Dei munere,
 Deorum recta custodia, cujus cardinem, sic enim dixerim centrum,
 robustum & immobilem genitrix atque altrix animantium omnium
 habet Tellus, Supernis omnibus, ut videri potest, Aëris liquiditate ad
 modum tegminis, septis & opertis. Ultra Deorum domus est quod voca-
 mus Cœlum, quod quidem divinis corporibus onustum videmus, igni-*

*bus pulcherrimis & perlucidis Solis & Luna & reliquorum Siderum,
 cum quibus fertur per orbem dierum noctiumque curriculis, agens stel-
 larum choros intermino lapsu, finem nulla ævi defectione factura.
 Eius formam in speciem Orbis absolutissimi globatam
 esse, nomen in primis, & consensus in cœlo mortalium Or-
 beam appellantium pingentiumque, sed & argumenta re-
 rum docent: non solum quia talis figura est capaxissi-
 ma & simplicissima, omnibusque sui partibus veget in
 sese, ac sibi ipsi tolerandæ est, seque includit & continet,
 nullarum egens compaginum, nec finem aut initium ul-
 lis sui partibus sentiens: sed oculorum quoque proba-
 tione, quod convexus undique sit quacumque cernatur,
 quodque partes habeat ejusdem formæ, cum id accidere in
 alia non possit figura. Ut ridiculi merito existimandi sint,
 qui non figuræ sphericæ, vel rotundum, sed vel angularem, vel
 ovalem,*

TYPUS ORBIS TERRARUM

Exiguam vasti qui Terrarum aspicias Orbis
 Effigiem, egregij pictum opus Artificis

Te potius mirare ipsum, simulacra videbis
 In te Orbis duplicis, parvus et Orbis eris.

ovalem, vel alius etiam figuræ eum esse sunt arbitrati. Partes mundi duæ sunt. Ætherea sive cœlestis, & Elementaris sive sublunaris. Ætherea est lucida illa regio sphaeras cœlestes omnes complexa, immunis ab omni variatione. Elementaris est ea quæ infra illos Orbes constituta, generationem corruptionemque admittit. estque non tantum corporum simplicium, ut sunt Ignis, Aër, Aqua, Terra: verum etiam eorum quæ ex hisce componuntur: quorum quinque genera Sapientes prodiderunt. Sunt enim quædam imperfectè mixta, quæ *Meteora* appellamus, Grædines, inquam, Pluviæ, Nives, Tonitrua, Fulgura, Venti: alia perfectè mixta, sed inanimata, ut Saxa, Marmora, Metalla. Alia quæ animam habent vegetativam, ut Plantæ. Sunt quæ insuper sensitivam, ut Bruta: sunt deniq; in supremo & ultimo rerum compositarum gradu, quæ præter hæc omnia animam habent rationalem, ut Homines. Nos sua Astronomis, Physicisque relinquentes, Orbem terrarum potissimum considerabimus. Terra universa Mari, Fluminibus, Paludibusq; variè interfecta, Orbem absolutam cum illis omnibus constituit. *Homerus* sanè non alià ob causam eam vocat orbicularem. Et *Numa Pompilius*, idem spectans, ædem *Vesta* rotundam consecravit. Neque verò aliam ejus figuram esse posse cum ex gravium ad unum aliquod punctum tendentium ratione demonstravit *Aristoteles*, tum ex Eclipsibus & horologiorum umbris à Mathematicis probatur. Præterea longis certisque peregrinantium observationibus deprehensum est, longitudines & latitudines locorum pro intervallis variari, adeò ut & Pericæcos, & Antæcos & Antipodas esse certius sit, quam ut ulla prolixiore demonstratione ostendendum sit. Hunc Orbem continere, in circuitu, quo maxime patet, gradus 360, antiquitas docuit, idemque recentior asserit ætas: unde si singulis gradibus tribuas milliaria

Germanica xv, vel Italica lx, non erit difficile inire rationem ambitus totius Terræ. *Atque hæc tot portiones terræ* (ut *Plin. lib. II. Natural. histor. capit. LXVIII. inquit*) imò verò (ut plures tradidere) *mundi punctus: neque enim est aliud terra universa. Hæc est materia gloriæ nostræ, hæc sedes, hic honores gerimus; hic exercemus imperia; hic opes cupimus; hic tumultuatur humanum genus; hic instauramus bella, etiam civilia, mutuisque cadibus laxiorem facimus Terram. Et (ut publicos gentium furores transeam) hæc in qua conterminos pellimus, furtoque vicini cespitem nostro solo effodimus, ut qui latissime rura metatus fuerit, utraque fines exegerit accolas, quot à terrarum parte gaudeat, vel cum ad mensuram avaritiæ suæ propagaverit, quam tandem portionem defunctus ejus obtineat?* Hæc ille. Ac de Terra quidem quatenus ea cum mari Orbem constituit pauca ista sufficiant. Eadè prout ab aquis distinguitur, & in Sacris *Arida* appellatur, proprium est hominum domicilium. Huic uni propter eximia merita cognomen tum indidimus maternæ venerationis. Hæc nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper: novissime complexa gremio jamq; à reliqua natura abdicatos, desertosque, tum maxime ut mater operit. Hoc etiam adjiciendum videtur, Promontotium vocari terræ tractum prominentem, & opponi Sinui. Talia esse in extrema Italia *Lacinium* & *Sephyrium*, in Sicilia *Lilybeum*, in Asia *Sigæum*. Insulam dici quæ undique mari alluitur, quales sunt *Creta*, *Cyprus*, *Sicilia*. Peninsulam quæ jugo adnectitur continenti, jugum illud vocari Græcis *Isthmum*, ipsam vero Peninsulam *Chersonesum*: quales sunt *Chersonesus aurea*, *Cimbrica*, vel *Dacica*, *Taurica*, aliæque.

De Mari hoc loco aliquid etiam adjiciendum. Mare *Mare* aliud vocamus Mediterraneum, aliud Oceanum. *Oceanus* quem Sacræ litteræ appellant abyssum aquarum, reliqua omnia sua vastitate & magnitudine superat, diffunditur.

diturque per totam Terram, ac per diversas Mundi oras variarum gentium Littora, Insulas, Promōtoria, flexuoso meatu oberrans, nomen cum locis mutat. Alibi vocatur *Occiduus*, alibi *Eoius*, *Aethiopicus*, *Hispanicus*, *Atlanticus*, *Scythicus*, *Gallicus*, *Britannicus*, *Germanicus*, *Hyperboreus* & *Glacialis*: alibi ex recentiorum observationibus, *Mare del Sur* sive australe, *Archipelagus Lazari*, *Mare Indicum*, *Lantchidol*. Ejus sinus plures sunt, *Arabicus*, *Persicus*, *Gangeticus*, *Magnus*, *Sarmaticus*, *Mexicanus*, *Vermilius*. Freta Oceani nobiliora sunt duo, *Gaditanum* & *Magellanicum*, quibus addi potest *Aniam*, quod inter Americæ oras ultimas occidentales & Tartariæ orientales interjectum est. Mare Mediterraneum Africam ab Europa determinat, & pro regionum situ diversa habet nomina. Primò quidem occurrit Ibericum, postea Balearicum, Gallicum, Ligusticum, inde Siculum, Adriaticum, Ionium, Creticum, Ægyptium, Pamphilium, Syrium, Ægæum, Myrtoum, Icarium, Propontis, Pontus. Sed de motu Maris quem æstum dicunt, cum sit res admiratione dignissima ac planè divina, aliquid hoc loco dicendum est. Æstus dicitur motus Maris, quò exundans fluit, & exacta periodo refluit. Hujus ut causa est una, ita eventus effectusque non unus. Alibi enim vel nullus vel perexiguus æstus apparet. In Oceani Sur littore boreali nullus est. In Ligustico, Tyrrheno, Narbonensi, & apud Barchinonem in Celtiberia, & in Mexico ad Cubam vicinasque Insulas nullum vestigium. Alibi magnus est, ut ad Bengaliam in plaga Indica secundum Gangem, in Oceano Gothico, Germanico, Britannico & Portugallico; in Erythræo tantus, ut osores Sacrarum litterarum mentiti sint Mosen in sicco transivisse usum refluxionis opportunitate. Quod

tamen fieri non potuit, propterea quod ad Sues usque, quod in intimo recessu jacet, Mare operit littus illud, neque unquam regrediens ita nudat, ut inferiores partes quâ transiverunt Hebraei, sua discessione aperiat. Semper autem Oceani majores sunt æstus, quam sinuû. Præterea circa littora magis quàm in alto deprehenditur hic motus. Sed de æstu alibi plura. Neque verò sterile omnino est Mare: fert pisces, fert plantas, fert gemmas. In primis notandum est, quàm dædaleo artificio natura pleraque omnia quæ aut in terris aut in aëre visuntur, voluerit in mari repræsentare. Mitto Elephantes, Porcos, Testudines, Canes, Vitulos, Equos. Mitto Falcones, Hirundines: ipsum hominem expressit in Equite marino, Sirenibus, Nerëidibus, atque etiam in Monacho. Jam Corallus, Magaritzæ, Ambra, Succinum, Spongiæ, aliæque infinita, quem non meritò in admirationem trahant & adorationem supremi Numinis? Sed de his hoc loco satis copiosè, ad distributionem Orbis Terrarum accedamus. Terrarum Orbem veteres nunc in duas partes, nunc in tres sunt partiti. In tres partes distributio, Europam, Asiam, Africam, vel Libyam, maximè celebris apud veteres, quibus novus Orbis nondum innotuerat. Sed inventâ Americâ, eam pro quarta parte ætas nostra adjecit. *Mercator* noster, hunc Orbem Terrarum, in tres continentes distinguit. Primam vocat quam veteres in tres partiti sunt: secundam quam nunc Americam vocamus: tertiam Terram australem, sive Magellanicam. Nos verò Orbem universum in quinque partes dividimus, Europam, Africam, Asiam, Americam & Terram australem, [maximâ ex parte adhuc incognitam.]

Comma.
dicitur
Maris.

Regio.

EUROPA licet omnium minimam, primo loco cum potissimis Terrestris Globi Delineatoribus, describemus: vel ob soli nobilitatem, vel ob frequentiam incolarum, vel ob præclara eorum facinora qui eam hæcenus tenuere. *Plinius* eam altricé vocat victoris omnium gentium populi, longéq; terrarum pulcherrimam. Aliæ sanè partes etsi majores sint, vastioresque, minùs tamen habitatæ sunt. Principium igitur det has aliasque ob causas plurimas Europa: nobilissima hæreditatis *Iapheti* (qui primogenitus *Noæ* liberorum sua pomeria produxit etiam in fratrum *Semi Chamique* terras) portio. Hæc paucis de ordinis ratione: jam nunc *Erymon* succedit explicandum. *Herodotus* nominis hujus originem ignorari notat: aliis tamen ab *Europa Tyria* dici, *Agenoris Phœnicum* (*Lybia*, inquit *Isidorus*) regis filia: quam *Iovem* in bovem conversum rapuisse tergoque impositam *Sydona* in *Cretam*, vel *Cyprum* avexisse, fabulantur veteres. Alii fabulis rejectis, raptam volunt *Navi tauriformi*: alii *Navem* hîc agnoscunt quæ *Iovis* tutelam, effigiemque *Tauri* habuerit. *Palæphatus* virum quendam *Cretensem Taurum* nominatum fuisse scribit, qui ex *Tyrrhena* regione cum cæteris puellis *Europam* regis filiam abduxit captivam. Sunt qui *Legionem* militarem fuisse arbitrantur, cui inter signa insigne erat *Tauri*. Quidam, ob pulchritudinem regionis, per similitudinem raptæ filia, sic appellatam ferunt. Ab *Europa* sic vocatam non malè quis dixerit, quem in hac Orbis Terrarum parte aliquando regnum tenuisse memoriæ proditum. *Be-tanus* persuaderi nolens *Europam* Græcam habere nomen: aturâ, quum prius ab *Cimmeriis* sit habitata, quàm ab *Græcis*, usque alia quàm his fuerit lingua, sic vocatam

Europa
unde di-
cta.

putat à gentis præstantia: *Ver* enim monosyllabum per diphthongum elatum nihil aliud esse, quàm magnū quid & excellens, quodque in quaque re præstantissimum: *Hor* autem hominum multitudinem designare. *Europa*os, hodie *Francos* universim appellant *Asiatici*. *Turcis Franki* vocantur religionis *Romanæ* cultores, ut *Romæi* qui *Græcæ* addicti. *Abyssini*, quod testantur variorum *Ephemerides*, in *Africa*, nos etiam *Alfrangues*, *Christianorū* autem regionem *Frankiam* nūcupant. Hæc de nomine. sequitur *Situs* sive *Quantitas*. Quod illam attinet, tenendum cum primis, *Ptolemæum*, aliosq; veteres *Europam* collocare inter *Climata* 4 & 9: inter *Parallos* 11 & 21: inter *gradus* latitudinis 36 & 54; *longitudinis* 17 & 61. *Nostrâ* etate, quum & *Solis* declinatio, quemadmodum observatum est, mutata sit; & plurima loca, *Europæ* nostræ ad censenda, ad 72 usque latitudinis gradum versus *Septentrionem* in notitiam venerint: eamq; ob causam *ulterior Climatū* *Parallelorumque* notatio fuerit excogitata; sita conspicitur *Europa* inter *Climata* 15 & 19: *Parallos* 11 & 33, gradus denique latitudinis quidem 33 & 66, *longitudinis* autem, si, quâ longissimè se expandit, cōsideretur à *Promontorio Hispaniæ*, quod *Cabo S. Vincentii* hodie vocant, usque ad *lineam* rectâ à *Tanais* fonte ad *Oceanum Borealem* ductam, inter *Grados* ferè 17 & 66: quæ verò brevissima, ab eodem *Hispaniæ Promontorio* usque ad *Malcâ Peloponnesi* caput, exclusis *Ægæi* maris, quæ *Europæ* adnumerari possunt, *Insulis*, inter *gradus* 17 & 66. Ad eò ut meridionalissima *Europæ* sint gradu latitudinis 33, *Hispaniæ* mōs *Calpe* una *Herculis Columnarum*, *Promontorium* *Siciliæ* austrinum *Odyssia* olim, & *Peloponnesi*, hodie

die Moreæ, Caput, *Tanaris* Veteribus, nunc *Cabo Maini*: quibus locis maximus dies horarum XIII. minut. XXX. Septentrionalissimus autem limes sit, gradu LXXI. & dimidio, Scandiæ promontorium, versus Boream ultimum, hodie *VVardhuys*, ubi maximus dies II est mensium, XXI dierum, horarum VII. Lineam porro, à Tanais fonte versus Septentrionem rectà in Oceanum ductam, orientalem Europæ limitem statuimus, communes, à quibus dissentire religio nobis est, sequuti calculos. Queis enim Europa limitibus sit Orientem versus definienda, inter veteres Scriptores non satis convenit. *Aristoteles*, *Plato*, *Herodotus*, & alii, qui his suffragantur, Europam ab Asia separant Phasi flumine sive Isthmo, qui est inter Pontum Euxinum & Mare Caspium. *Dionysius*, *Arrianus*, *Diodorus*, *Polybius*, *Iornandus*, Tanai flumine simpliciter. *Abrahamus Ortelius* fines Europæ versus ortum statuit, mare *Ægeum*, Pontum Euxinum, *Mæotidem* Paludem, *Tanaim* fluvium, & Isthmum qui est ab ejus fontibus rectà ad Septentrionem; aliique alios. *Ptolemæus* eodem Tanai flumine finit ab Asia Europam, ductaque ab ejus fonte versus Boream ad mare usque linea. Huic cum peritissimis Geographis subscribentes, descensu à linea Tanaique flumine versus Meridiem factò, metas porro cum aliis orientales signamus in Palude *Mæotide*, *Bosphoro Cimmerio*, *Ponto Euxino*, *Bosphoro Thracio*, *Propontide*, marique *Ægeo*, usque in Mare *Mediterraneum*, quo meridiem versus ab Africa dirimitur: ad occidentem vastissimus eam pulsat & apertissimus Oceanus: ad septentrionem denique Mari clauditur *Boreali*. *Strabo* formam *Draconis* ei tribuit, cujus caput *Hispania*, collum *Gallia*, corpus *Germania*, alas dextra levaque referunt *Italia* & *Cimbria Chersonesus*. *Aëre Cæloque* ut plurimum fru-

itur temperatissimo ac clementissimo. Vnde etiam Europa quanta quanta est habitatur, quavis quicquid locorum supra lx. latitudinis gradum, propter frigora incòmodè, tum laboriosè. Nec solùm stupendâ Cæli clementiâ, temperie, amœnitate, maximâ incolarum frequentia: verumetiam fertilitate, frugum, arborum, plantarum, omnis item generis animantium, metallorum, & aliarum, quæ sustentandæ hominum vitæ sunt necessariæ, rerum copiâ reliquas Orbis partes summo merito longè superat. Vites tamen ubique non habet: sed ubi vinum deest, ibi ejus usum factitio è frugibus potu supplet. Hæc Orbis Domitorum (nam nec hîc ejus temperare possum laudibus) genitrix. Quidni? Produxit quidem hæc olim *Alexandrum Macedonia*, *Italia Romanos*: qui successione quadam, quam Deus æterna suâ providentiâ decreverat, *Terrarum Orbem* quousque notum habebant, domuerunt: producit autem hodieque *Germania Principes*, qui quartæ *Romanorum Monarchiæ* jura, quantum per immanissimorum hostium potentiam & impressiones licet, facta tecta tuentur. Nunquid & magni, quos avorum adorarunt tempora, Europæ Heroës incognitam, ut plerique opinantur, veteribus *Americam*, potioresque & validiores *Africæ Asiæque* partes suo adjecerunt imperio? Nunquid mater tot Regum, tot Principum, Christo, quod alibi rariùs, militantium? Habet enim hæc nostra Europa, præter Romanum Imperium toto *Terrarum Orbe* venerandum, supra viginti octo (si quatuordecim, quæ *Damianus à Gies* in sola *Hispania* numerat, adjunxeris) in univèrsam Regna, Christianâ Religione imbuta: unde hujus regionis dignitatem vel inprimis æstimare liceat. Quid de Urbium frequentia, nobilitate ac celebritate dicam? Superbivit olim *Africa* unicâ ferè suâ *Carthagine*: tum

Urbes.

muit vix tribus Asia urbibus, Babylone, Ninive & Hierosolymis. Gloriantur hodie America Cusco: Mexicoque nova Hispania: at verò quis hoc tempore non videt pares majoresque in singulis penè Europæ regionibus? Perambulet quis cogitatione solùm suâ in Italia (exemplum enim subministret hic unus ille Mundi ocellus) sumptuosam Romæ magnificentiam, regalesque Venetiarum opes, suspiciendam Neapolis nobilitatem, ferventia Genuæ commercia & negociationes, felicem illam & beatam Mediolani amantatem, aliarum denique alia cum miracula, tum commoda: fileant sua, clamare cogetur, fileant partes Orbis cæteræ; par nihil Europæ, nihil est secundum. Regiones ejus (ut hodie eas appellamus) sunt Hispania, Gallia, Germania, Italia, Hungaria, Transilvania, Dalmatia, Græcia, Polonia, Lithuania, Moscovia, Roxolania, Dania, Suecia, Norvegia. Sunt & Insulæ in Oceano Boreali, Anglia, Scotia, Hibernia, Islandia, Frislandia. Alibi aliæ. In Mari Mediterraneo sunt *Baleares Majorica & Minorica, Corsica, Sardinia, Sicilia, Melita, Corcyra, Creta* pluresque aliæ. Lacuum verò nomina, stagnorum, fluminum aquarumque queis variæ vires, in hac parte quis enumeret? Quæ præter pisces, quorum incredibilem copiam subministrant, regionibus pro muro plerumque sunt. Quid Maria? quorum commoditates, utilitates, & delicias omnes, si velim recensere, tempus me deficiat. Atque hæc suis locis explicabuntur. Non defunt Europæ montes, inter quos Pyrenæi, Alpesque, perpetuis nivibus albicantes: neque etiam silvæ & nemora, in quibus quum ferarum utilium alat copiam, nocivarum tamen raritatem meritò potest jactare. Quid de Operibus publicis, tam sacris quàm profanis, quid de privatis dicam? Innumera hinc magnifica Tempia, innumera Abbatiæ, infinita Cœnobia, Mo-

nasteria, Xenodochia, ac Nosocomia: plurima Regum conspicua Palatia, innumera Magnatum & Principum magnificæ ac pulcherrimæ ædes: innumera denique & publica & privata ædificia. Habemus hinc Jura & Leges, ^{Leges & instituta.} habemus Religionis Christianæ dignitatem, habemus humanitatis delicias, habemus armorum vim; habemus Senatores innumeros, viros prudentiâ atque eruditione venerabiles. Denique si viros celebres conferre libeat; nulla unquam tanta fuit in aliis Orbis partibus ^{Senatores & eorum frequentia.} Heroum, virorumque nobilium frequentia: quanta in uno aliquo Europæ tractu. Artes verò Scientiasque hæc pars Orbis ita tractat, ut ob multarum rerum inventionem, Mater; ob conservationem plurimarum Nutrix Sapientiæ meritò dicenda sit. In hac sunt præstantissima florentissimaque bonarum literarum Athenæa, in aliis regnat mera Barbaries. Horum omnium virtutes recensere nimium foret. Vicia (quis autem iis ^{Mores.} careret?) brevibus aliquot dictis circumferuntur: quæ at texere libuit: *Franci*, simplices, rustici, vehementes. *Bavari*, sumtuosi, commestatores, procaces. *Suevi*, leves, loquaces, gloriosi. *Thuringi*, diffidentes, sordidi, contentiosi. *Saxones*, dissimulatores, versuti, contumaces. *Belge*, equestres, delicati, teneri. *Itali*, superbi, vindictæ cupidi, ingeniosi. *Hispani*, fastuosi, consulti, rapaces. *Galli*, elegantes, intemperantes, temerarii. *Cimbri*, magni, seditionosi, horribiles. *Sarmatae*, edaces, superbi, furaces. *Boëmi*, inhumani, novatores, prædatores. *Illyrici*, mobiles, maligni, tumultuatores. *Pannoni*, asperi, superstitiosi. *Græci*, miseri. Est & aliud haud minus lepidum: Pons *Polonicus*, Monachus *Boëmicus*, Miles *Australis*, Suevica *Monialis*, Italica *devotio*, Prutenorum *religio*, Teutonum *jejunia*, Gallorum *constantia*, nihil valent omnia.

Lacuum & Flumina.

Maria.

Opera publica & privata.

Nomina à
quibus &
causandi-
ta.

AFRICA sequitur. Ea sic dicta est, si Nicia credimus, ab *Astro* quodam socio *Herculis*, qui eum ad Gades usque comitatus est: si *Iosepho* & *Isidoro*, ab uno ex posteris *Abraha*, cui nomen *Afer*: vel ut *Festus* autumat, à Græco *Φρίκη*, quod horrorem denotat; est enim horrore expers, quum sita sit inter Tropicos. Arabes *Frichiam* vocant, à verbo *Faruca* quod ipsis est dividere: est enim Africa à cæteris terræ partibus ferè divisa: vel ab *Ifrico* Arabiae felicis Rege, quem primum omnium has terras ferunt coluisse. Græci *Libyam* vocant vel à *Libya* *Epaphi* filia, vel quia *λεῖψύνη*; vel quod inde *Lips* ventus spiraret. In Sacris litteris *Chamaesia*, ab Arabibus & *Æthiopibus* *Alkebulam*, & ab Indis *Besecarb* nominatur. *Æquinoctialis* circulus mediam ferè Africam fecat. Tropici eam nondum excedunt: sed ipsa utrimque Tropicos gradibus decem atque amplius. Terminatur ad septentrionem Mari mediterraneo & freto Herculeo, ad ortum sinu Arabico sive Mari Erythæo, & Isthmo, qui est inter Mare Mediterraneum & Sinum Arabicum: ad meridiem alluitur Oceano *Æthiopico*: ad occasum Atlantico. Formam habet peninsule quæ isthmo, quam retuli, *Asiæ* conjungitur. Etsi verò ejus longitudo quæ ab Occasu ad Ortum patet, brevior sit *Europæ* longitudine, tamen reliqua pars ad Austrum tantum sese extendit, ut ei *Europa* vix confecti possit: habet enim spatium graduum pænè 70; *Europa* verò vix graduum 35. Præterea *Europa* tota sinuosa est, *Africa* uniformis & continua. Sed *Europa*, ut in ejus descriptione diximus, cultissima: hæc multis locis deserta. Illa jam olim nota, hæc non. Quantum incolitur *Africa*, fertilitate præstat. Verum magnâ parte inculta est, & vel arenis sterilibus obducta, vel ad situm Cœli deserta, vel multo ac malefico animalium genere infesta. Eximia

Salsi ferti-
litat.

& propemodum portentosa agrorum narratur feracitas, utpote qui locis quibusdam centesimo fœnore reddant cultoribus messem. Mirum est quod de *Mauritaniam* ubertate dicitur: reperiri in ea vites, quas duorum hominum complexus capere non possit, uvarumque racemos cubitales. Arborea circa Atlantem proceritate insigni, enodi nitore, folio cupressi. Alit & *Africa* elephantes & dracones, qui ipsis belluis insidiantur, suoque complexu enecant; leones, bubalos, pardales, capreas & simias quibusdam locis supra modum frequentes. *Herodotus* asinos cornutos ibi nasci author est. Dracones insuper, hyænas, histrices, agrestes arietes, thores, hoc est ex hyæna & lupo genitos, pantheras, struthiocamelos, & præter multa serpentum genera, cerastas & aspidem, cui pesti ichneumonem minimum animal natura opposuit. Cervus autem & aper, eodem teste, profus in *Africa* nullus est. Basiliscum etiam alit *Africa*. Quæ de eodem narratur, fabulosa quidam suspicati sunt. Atqui *Leone* Pontifice constat ad ædem *Luciæ* sub fornice stabulatum basiliscum, cujus adflatu magna lue *Roma* adfecta fuit. Sunt & varia monstrorum genera, quorum diversitatem multitudinemque inopie aquarum adscribunt, ad paucos sive amnes sive puteos congregantibus se feris. *Africam* Romani dividere in provincias sex. *Proconsularem*, in qua *Carthago*: *Numidiam Consularem*, *Bizacchium*, *Tripolitanam*, *Mauritaniam Casariensem*, & *Mauritaniam Sitiphensem*. *Ptolemaeus* initio lib. 4. duodecim ejus Provincias seu Satriapias numerat, *Mauritaniam Tingitanam*, *Mauritaniam Casariensem*, *Numidiam*, *Africam* propriè dictam, *Cyrenaicam*, *Marmaricam*, *Libyam propriam*, *Ægyptum Superiorem*, *Inferiorem*, *Libyam interiorem*, *Æthiopicam sub Ægypto*, & *Æthiopicam interiorem*. *Leo Africanus* totam *Africam* dirimit in quatuor partes, *Barbariam*, *Numidiam*, *Libyam*, & *Nigritarum Regionem*.

Annus
1600
1610

AFRICA.

II

Regionem. Sed in hoc deceptus est *Leo*, quod terminum Africae non posuerit Mare rubrum, sed Nilum: quo factum est, ut Aegyptum & reliquam partem orientalem Asiae adjudicaret. Nos igitur praeter quatuor illas partes à Leone enumeratas ponimus in Africa Aegyptum, Aethiopicam superiorem sive interiorem in qua Abyssini: Aethiopicam inferiorem sive exteriorem in qua Manicongi, & Insulas. Aegyptus ab austro in boream longo tractu porrigitur. Termini sunt ab occidente ultra Nilum deserta Barca, Libyae & Numidiae, cum regno Nubiae. Ab austro agro Bugiensi & Nilo concluditur, quo loco Nilus ab occasu in ortum nonnihil fertur. Ab ortu sunt deserta Arabiae, quae inter Aegyptum & Mare rubrum sita sunt. Ab aquilone clauditur Mari mediterraneo. Caetera de Aegypto in singulari ejus descriptione explicabimus. Barbariam hodie vocant totum Africae tractum ab Aegypto ad fretum Gaditanum, qui Mari mediterraneo & Atlante monte concluditur, continetque regna Marocci, Fessae, Teleusinum, Tunetanum & Barcae, de quibus fusiùs in Barbariae descriptione. Nunc satis fuerit Lectori limites commonstrasse. Regnum itaque Marocci dividitur in has provincias, *Heam, Susam, Guzulam, Marocci terram, Ducalam, Hoscoram & Tedletem*: Terminatur Oceano atlantico, Atlante ipso, & regno Fessae. Regnum Fessanum ab occasu habet Mare atlanticum, à septentrione fretum Herculeum, ab ortu Mulviam flumen, ab austro regnum Marocchi: ejus regiones sunt *Temesna, Territorium Fesse, Asgara, Elhabata, Errisa, Garetum, & Elchausum*. Teleusinum Regnum quod & Tremisen vocant, terminatur à meridie deserto Numidiae: ab ortu fluvio Majore, à septentrione Mari mediterraneo. Regnum Tunetanum complectitur totum terrae tractum à fluvio Majori ad Mesratae regionis amnem. Ejus

regiones sunt quinque, *Bugia, Constantina, Tunetanum territorium, Tripolis, & Ezzaba*. Barca seu Barcha à finibus Mesratae protenditur ad Aegypti confinia. Numidia hodie *Biledulgerid* dicitur. Ejus fines ab occidente Mare atlanticum, à septentrione mons Atlas, ad ortum Aegypti confinia, ab austro deserta Libyae. Regiones *Tesset, Segelmessa, Seb, Biledulgerid, Dara & Fezzan*. Libya veteribus *Sarra* dicta, quod deserta sit. Initium ejus à Gaogae regno prope Nilum, exporrigiturque occidentem versus, ad regnum usque *Gualatae* quod atlantico Mari adjacet, à septentrione Numidiae regno contermina est, à meridie *Nigritarum*. *Nigrita* dicuntur vel ab incolarum colore nigro, vel potius à flumine Nigro quod hanc regionem lambit. Habent ad ortu Nili confinia: ab occasu Oceanum occiduum: à meridie partim Mare aethiopicum, partim regnum Manicongi: à septentrione verò Libyae deserta. Regna eorum sunt quinque & viginti, *Galata, Guinea, Melli, Tombutum, Gago, Guber, Agadex, Cano, Caseva, Zegzeg, Zansara, Gungangara, Bornum, Goago, Nubia, Biro, Temiamo, Dauma, Medra, Goram, Territorium Anterotense, Territorium Gialosa, Ora Guinea, Territorium Melegense, & Regnum Benin*. Abyssini incolunt superiorem sive interiorem Aethiopicam, quorum Princeps *Prete gianni* dicitur. Ejus regio per ampla, utrumque penè Tropicum contingit, extenditurque inter Oceanum aethiopicum & Mare rubrum. A septentrione habet Nubiae & Bugiae populos Aegypto confines. Ab ortu Mare rubrum, à meridie Lunae montes, ab occasu regnum Manicongi, Nigrum amnem, Nubiae regnum & fluvium Nilum. Regna ei subjecta haec, *Barnagnes* sive *Barnagassum, Tigremaum, Tigris* in qua urbs *Caxumo, Angote, Amara, Xoa, Goyami, Bagamedrum, Gueguere, Fatiagar, Damur, Dancali*

Dancali & Dobas. Aethiopia inferior sive exterior est australis Africae pars, Ptolemaeo incognita. Ejus initium est ad occasum supra Zaire fluvium, non longè ab Aequatore, totamque complectitur littoralis Africae partem, ultra ipsum Aequatorem usque ad fretum Arabicum. Regiones ejus quinque: *Ajana* terra, in qua regna *Del & Adea: Magaduzzum*: terra *Zanguibara*, cujus Regna *Melinda, Mombaza, Quiloa, Mozambique, Manæmuci, Cefala, Manopotapa, Torra & Butua: Casrorum* regio & *Mancong*, cujus provinciae *sex, Sunde, Pango, Songo, Bamba, Barra, & Pemba*, quibus adduntur regna *Angola, Loangi, & Anzichi*. Lacus aliquot immensi sunt in Africa, qui maria potius esse videantur, quorum præcipuus est *Zambre*, cujus ambitus ad quinquaginta mill. patet, ex quo profluunt *Nilus, Zaire, &*

Flumina. *Cuama* amnes. Habet etiam hæc Orbis Terrarum pars immensos fluvios, *Nilum, Nigrum, Senagam, Cambram, Zaire, Cuamam, & Spiritus Sancti flumen*, qui omnes inundatione suâ, terram mirificè rigant, ac fertilem reddunt. Habet præterea montes plurimos, & maximos, inter quos principem locum tenet *Atlas*, qui immanibus altisque jugis, è mediâ arenarum vastitate consurgens extollitur, utpote supra nubes: adeò ut ejus cacumen prospici nequeat. *Columnam Cæli* indigenæ nuncupant. Incipit ab occasu, ubi & atlantico Mari nomen imponit; inde perpetuo dorso variè flexus extendit sese orientem versus: ad confinia Ægypti est rotundus, arduus, incisis rupibus præceps ac inviis, frigidissimus, nemorosus, scatebris fontium riguus. Montis hujus vertex altis etiam æstate nivibus operitur: quinetiam & ejus dorsum incrudescente Boreâ nonnunquam altâ nive arbores superante tegitur, quâ tam pecudes quàm homines interimuntur. Præterea mons altissimus *Sierra Liona* dictus, cujus vertex semper nubibus obumbratur, ex quo terribilis tu-

multus & fragor ob continua fulmina ac tonitrua, ad multa milliaria in Mari auditur, unde & *leonum* rupes dicitur. Montes item *Lunæ* veteribus etiam cogniti sub Tropico Capricorni locantur, asperrimi sanè ac incredibili altitudine, à gētibus feris inhabitati, prope quos sunt valles immensæ profunditatis, adeo ut illic centrum terræ penè esse videatur. Sunt denique, *Cantaberes* Montes in Angolæ regno argenti fodinis ditissimi, & alii quos in particularibus descriptionibus recensēbimus. Insulæ autem circa Africam nobiliores hæ sunt. In Oceano atlantico est *Insula portus sancti*, est *Madera*, sunt *Canaria & Capitis viridis*. *Insula portus sancti* sic dicta à detectoribus qui periculosâ ac dubiâ ejus navigatione emensâ & superatâ hunc locum sic vocari in rei memoriam voluere. Ambitus ejus circiter quindecim milliarium. *Madera* à magnâ quæ hîc crescebat arborum copiâ nomen accepit. Peridromus ejus circiter centum & 40 milliarium. *Canaria* sic dicta à canum, quæ ibidem erat, multitudine: *Fortunate* à veteribus olim nominabantur. *Plinius* sex commemorat: *Ombrio, Junoniam majorem, Minorem, Caprariam, Nivariam, & Canariam*. *Ptolemaeus* nominat *Aprosuum, Heram, vel Autolalam, Plutaliam, Casperias, Canariam & Centuriam*, omnesque rectâ fere in Septemtrionem lineâ disponit. *Cadamustus* decem, septem cultas, tres desertas: nomina cultarum sunt, *Fractæ lanceæ, Magnæ sortis, Gran Canaria, Teneriffa, Gomera, Palma, Ferro*. Caput viride arboribus virentibus consitum est, atque ex eo nomen habet. Insulæ ejus occidentem versus in medio Oceano jacent. Sunt autem *S. Antonii, S. Vincentii, S. Lucia, S. Nicolai, Salis, Bona vista, Maggio vel May, S. Jacobi, & Ignis*. In Oceano æthiopico sunt *Insula Principis, & S. Thomæ*. Post promontorium bonæ spei sunt aliæ insulæ, incultæ omnes præter unam *S. Laurentii*.

Nomen, à
quibus &
cur in
1777.

AFRICÆ in mea partitione succedit *Asia*. Ea nomen sortita ab *Asia* nymp̄ha (teste *Varrone*) ex qua & *Iapeto* trahitur *Prometheus*. Alii dicunt appellatam vel ab *Asio* *Atyis* filio, vel ab *Asio* *Philosopho*, qui *Trois* *Palladium* ad urbis custodiam dedit: hunc, ut gratiam referret, ditionem suam omnem quæ antea *Epirus* dicebatur, *Asiam* vocasse. Ab hac autem postea tanquam nobiliori parte reliquus omnis tractus, *Asia* dici cœpit. Porro ut *Libya* & tertiam Orbis portionem significat, & ejus portionis partem: ita & *Asiam* observatum est significare & totam continentem; & partem illam quæ intra *Taurum* montem est: in qua *Lydi*, *Cares*, *Lycaones*, *Paphlagones*, *Iones*, *Æoles*, aliique; quæ pars distinctionis gratia vulgò *Asia minor*: *Turcis* *Natolia* dicitur. *Varro* lib. 4. de L. Nam & *Asia*, quæ non *Europa*, in qua est *Syria*: & *Asia* dicitur prioris pars *Asiæ*, in qua est *Ionia* & provincia nostra. *Asia* autem universa *Semia* sacris *Scriptoribus* nuncupatur. Sita est propemodum tota in septentrionali Orbis plaga ab *Æquatore* usque ad grad. 80. latitudinis boreæ, exceptis tamen insulis ad *Asiam* pertinentibus, quarum aliquot ultra *Æquatorem* porriguntur. Vnde maxima diversitas per totam *Asiam* in magnitudine dierum artificialium conspicitur. Nam in ultimo ejus *Parallelo*, qui nō longè ab *Æquinoctiali* per extremam *Malacæ* regni oram ducitur, longissimus dies est horarum penè 12. Circa medium *Asiæ* *Parallelum* est horarum 15. & in ejus borealissimo *Parallelo* perpetua lux æstatis quatuor ferè integris mensibus perdurat. At secundum latitudinem protenditur à *Meridiano* grad. 52. usque ad *Meridianum* ductum per grad. 196. secundum nonnullos: sed si *Mercatoris* nostri descriptionem sequamur, occidentalissimus ejus *Meridianus* per grad. 57. transit, juxta extremam *Asiæ* minoris occidentalem

Situs.

oram: & orientalissimus per grad. 178. Ad septentrionem habet *Mare scythicum*, à meridie indicum, ab ortu eorum, ab occidente sinum arabicum siue *Mare rubrum*, & *mediterraneum*, & *euxinum*. Et ut superiore parte continua est *Europæ*, ita in parte australi isthmo *Africæ* jungitur. *Plinius* tamen & *Strabo*, aliique nonnulli, *Asiam* ad *Nilum* usque protendunt, totamque *Ægyptum* *Asiæ* adnumerant. In *Asia* *Cœli* admodum jucunda salubrisque temperies, aër clementissimus ac mirè temperatus. Non tamen omnis *Asia* hanc *Cœli* moderationem sentit: nam ejus dextera atque sinistra, teste *Mario*, calore ac frigore iniqua ac intolerabilia sunt. *Deliciæ* hujus regionis tantæ sunt, ut etiam in proverbium cesserint. Terra omnis & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, ita nobilis, ut facile omnibus terris antecellat. Spectanda hinc fructuum, aromatum, metallorum, gemmarum copia. Hinc balsamum, calamum, thus, myrrham, cassiam, cinnamomum, caryophyllum, piper, crocum, ligna odorifera, resinam, muschum, margaritasque omnis generis accipimus. Spectanda hinc animalium diversorum varietas. Alit enim innumeros elephantes, camelos, & alia complura animalia tum domestica, tum sylvestria. Spectanda ingenia, divitiæ, potentia incolarum. Hinc primum homo à *DEO* conditus: hinc prima *Ecclesiæ Dei* sedes: hinc primum *Artes* inventæ: hinc *lex* lata; hinc *Euangelii* doctrina miseris mortalibus cum spe beatitudinis concessa per *DEI* filium *Iesum Christum*. Hinc linguarum varietas à *DEO* mortalium generi immissa, in exstructione turris *Babel*. Hinc primum in inferiores potentiorum Imperium ortum est. Hinc *Nimrod* regnare cœpit: de quo in *Genesi* legimus.

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Totius

Imperium
Majorii.

Totius autem tractus Asiaticæ monarchiæ primi fuere *Assyrii*, quorum postremus *Sardanapalus*, unice luxuriæ, profligatissimeque mollitiei homo, inter scottorum greges deprehensus ab *Arbacto*, nec multò post ab eodem prælio victus, instructâ incensâque pyrâ, se & divitias suas in incendium misit. Postea ad *Persas* devolutum imperium. Inter quos *Xerxes Darii* filius bellum à patre cœptum adversus Græciam, quinquennium instruxit, copiasque decies centum millium, strato super Hellepontum ponte, ex Asia in Europam deduxit: quas naves quoque decies centum mille numero comitatæ sunt: frustraneo conatu: quum is qui Deo minitari, Mari insultare, Neptuno compedes injicere, Cælo tenebras inducere, montes solo æquare, totum Orbem concutere ausus fuerat, vix, profligatis copiis, piscatoris scaphâ fretum trajecit, fracto hibernis tempestatibus ponte. Postremus Persici imperii *Darius* fuit, qui victus superatusque ab *Alexandro*, Macedonum Monarchiæ viam fecit, qui primus eam ex Asia in Europam transtulit. Nunc autem Asia universa secundùm ejus imperia quibus administratur, nobis non ineptè dividi posse videtur. Cujus prima pars paret imperio Turcico, cujus origo à *Mahumeto*, ditio per ampla. Sed & *Moscoviæ* Dux magnam Asiæ partem occupat, inclusam Mari glaciali, *Ob* fluvio, *Kitaja* lacu, & lineâ inde ductâ ad Mare Caspium, Isthmumque qui inter hoc Mare, & Pontum est. Tertiã partem magnus *Cham* Tartarorum imperator possidet, cujus fines à meridie sunt, Mare Caspium, *Iaxartes* fluvius, *Imaus* Mons: ab ortu & septentrione Oceanus: ab occidente *Moscoviæ* regnum. Quartam habet rex *Persarum Sophi*. Huic ab occidente est *Turca*, à septentrione *Tartarus*, à meridie rubro Mari aluitur, ad ortum verò *Indo* flumine. Quinta pars conti-

net Indiam tam intra quàm ultra Gangem, quæ non ab uno solo ut reliquæ, sed pluribus regulis (nam quælibet illius regio proprium ferè habet principem quorum nonnulli etiam magno *Chamo* vectigales sunt) regitur. Sexta habet regnum *Chinæ* amplissimum. Septima, insulas omnes in Oceano indico & orientali, variè dispersas complectitur. Inter quas *T. robana* & *Zeilan*, duæ *Javæ* patrum memoria à Lusitanis detectæ, *Borneo*, *Celebes*, *Palohan*, *Mindanao*, *Gilolo*, cum *Moluccis* aromatiferis, tum *Japonia*, & nuperrimè inventa *nova Guinea*; de qua an insula sit, an terræ australi connexa, nondum constat. Veteres verò, ut *Strabo* II, & *Arrianus* 5, multifariam eam divisere. *Ptolemaeus* in 47. regiones ac provincias distribuit, cujus descriptionem tradit, quinto, sexto, ac septimo Geographiæ libris, duodecim videlicet tabulis absolutam. Habuit hæc tres urbes toto terrarum Orbe celeberrimas, *Babylonem*, *Niniven*, & *Hierosolyma*. Habet lacus piscosos & immensos, atque unum Mare Caspium in modum vastissimi lacus, quod ad Oceanum usque non pertingit. Fluvios item plurimos, inter quos clariores sunt *Tigris*, *Euphrates*, quorum *Moses* in *Genesi* meminit, *Iordanus*, *Indus*, *Ganges*. Montes hinc etiam insignes atque admirandi, inter quos *Mons Taurus* qui totam Asiam dirimit, ab eois veniens littoribus, immensus ipse & innumerarum penè gentium arbiter, dextero latere septentrionalis ubi primùm ab indico Mari exsurgit: lævo meridians, & ad occasum tendens, donec prementi terras occurrant maria, velut de industriâ rerum naturâ subinde æquora opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum: illinc Caspium & Hyrcanum, contraque Mæoticum lacum. Torquetur igitur collisus inter hæc claustra: & tamen victor, flexuosus evadit usque ad cognata *Riphæorum* montium juga, nume-

Urbs
Lacus

Fluvius

Montes

numerofis nominibus & novis quacumque incedit insignis. *Imaus* primâ parte dictus, mox *Emodus*, *Paropamisus*, *Circius*, *Chambades*, *Pharphariades*, *Chroater*, *Oreges*, *Oroandes*, *Niphates*, *Taurus*: atque ubi se quoque exsuperat, *Caucasus*: ubi brachia emittit, subinde tentanti maria similis *Sarpedon*, *Coracesius*, *Cragus*, iterumque *Taurus*. Vbi verò sese aperit, *Pylarum portarumque* nomine unitatem sibi vendicat, quæ alibi *Armenia*, alibi *Caspia*, alibi *Cilicia* vocantur. Ejus latitudo plerisque in locis est stadiorum trium millium: longitudo tanta, quanta ipsius Asiæ, utpote stadiorum 45 millium: hoc est milliarium Italicorum 5625. ab orâ scilicet Rhodiensi ad extremos usque Chinæ & Tartariæ fines. Sed de his satis. Ad Opera publica transeo, quæ sanè in primis superba & magnifica habuit, atque inter septem Orbis miracula numerata, vel meritò numeranda. Inter quæ primùm occurrunt *Babylonis muri*, quos *Semiramis* condidit, aut saltem ruinosos instauravit, coctili latere & bitumine ferruminatos, ducenos quidem pedes altos, quinquagenos latos, adeò ut quadrigas inter se occurrentes reciperent, turresque haberent trecentas, plures multò habituri, nisi aliquâ ex parte paludes pro mœnibus fuissent. Cui tanto tamque portentoso operi adhibita feruntur trecenta hominum millia. *Herodotus* author est, muros Babylonis habuisse crassitudinem quinquaginta cubitorum regionum, celsitudinem ducentorum. Per ambitum centum portæ stabant aræ. *Templum Diana Ephesiæ* factum à totâ Asiâ ducentis & viginti annis, ut testantur historiæ. Hoc autem in solo palustri fecere, ne terræ motum sentiret aut hiatus timeret. Et ne in lubrico & instabili tantæ molis fundamenta locarentur, ante calcatis ea substravere carbonibus, deinde velleribus lanæ. Templi longitudo erat 425 pedum, latitudo

220. Columnæ in eo centum viginti septem à singulis regibus factæ, ex quibus 36 erant exlatae. Operi præfuit *Ctesiphon*. Fuit & *Sepulchrum* quod *Artemesia* regina Cariae *Mausolo* marito defuncto erexit, inter Orbis miracula adnumeratum: cujus altitudo attollebatur 25 cubitis: cingebatur columnis triginta. Patebat & austro & septentrioni pedes 36. Atque hæc inter Orbis miracula recensentur. Fuit denique magnificentum illud *Templum*, quod anno regni sui quarto ædificare cœpit *Salomon*, non immeritò septem Orbis miraculis adnumerandum. Triginta in primis hominum millia cædendis arboribus, ut cedris & cupressis, fuere in Libanum destinata. Lapidarum verò extiterunt octoginta millia. Latitudo templi fuit vicenùm cubitorum; sexagenùm longitudo, altitudo fornice distinctâ centenùm & vicenùm. Inferioris structuræ materia erat ex candenti lapide. Amplitudo vestibuli denùm cubitorum. Cellæ erant vicenæ pervio inter se usu, aliæque his suppositæ. Trabes erant cedrinæ, cedrina concameratio, auro illita, ut parietes omnes. Sanctior locus à reliquo templi corpore distinguebatur muro, in quo erant januæ sculptæ, vela ductilia, variis mæandris & floribus intexta. Duo cherubini ex puro auro. Pavimentum pedalibus aureis instructum. Januæ vicenùm cubitorum altitudine, ambituque duodecim. Erat & vas æneum tantæ magnitudinis, ut ab re nominatum sit mare, quod vituli duodecim diversas mundi plagas, terni singulas, prospectantes circumstabant. Fuit vas illud trium millium batorum capax. Erant & aliæ figuræ, quas longum esset recensere. Altare fuit æreum denùm pedū altitudine, longitudine duplo majore. Item mensa una aurea. Phialarum & aurearum paterarum decem millia. Sed hæc de hac Orbis portione dicta sufficiant: ad Americam quartam Orbis partem transeo.

America
nomina
unde de-
ducta.

QUARTAM hanc Orbis Terrarum partem Veteribus incognitam *Christophorus Columbus* cum reperisset, *Indiam*; alii ob vastitatem novum Orbem dixere: est enim ingens & nostro Orbi, hoc est Europæ, Africæ, Asiæ, simul conjunctis ferè par: uti ex ipso tabulæ nostræ universalis conspectu liquet. Dicitur & *America* ab *Americo Vesputio* Florentino qui primus post *Columbum* continentis partem ultra Æquatorem ab ortu detexit, in quâ sunt *Paria* & *Brasilia* regiones. Quando autem *America* primùm coli cœpta sit, incertum est: certè multis seculis ignota latuit: nam quod de Romanis quidam suspicantur, faciliùs dicitur quàm demonstratur, & commentum illud accuratè refutatum est à *Gasparo Varrerio*. *Senecam* enthyasmo poëtico raptum aliquid de hac in *Medeâ* cecinisse nonnulli opinantur: sed furor est opinari vel illi, vel ulli eo seculo has partes fuisse cognititas. Primus post multa & adhuc ignota nobis annorum sæcula *Christophorus Columbus Genuensis*, auspiciis Regis Castellæ rem tantam feliciter invenit, edoctus (ut creditur à nonnullis tam clari facinoris gloriam ardentibus) ab Hispano quodam nautâ, diu Mari atlantico jactato: factum id anno MDCCCXCII. Post eum tentavit idem *Americus Vesputius* auspiciis Regis Portugalliæ; factique præmium retulit, quod totus ille tractus ab ipsius nomine *Americæ*, ut diximus, appellationem habeat. Porro universus hic Orbis à septentrione ad meridiem expositus est duarum magnarum peninsularum formâ quæ tenui isthmo connectuntur: earum altera dicitur *America septentrionalis*, altera meridionalis. Lōgitudō ejus extēsa est inter Meridianum gr. 190. & Meri. gr. 67. Latitudinis terminus austrum versus,

Sicut.

est fretum Magellanicum, id est, gr. LII. septentrionem autem versus, gr. LXVII. sursum pleraque adhuc sunt ignota. Habet igitur ab ortu Solis Mare atlanticum, quod vulgo vocant *Del Nert*; à meridie, Terram australem Magellanicam, freto interfluente disjunctam. Ab occasu, mare pacificum, *Del Zur*: à septentrione, incertum terras an maria. Tota circumnavigatio est circiter xxxii millium milliarium, ut tradunt probatiores. Est enim tota circumnavigata, præter eum tractum qui septentrionem respicit, cujus littora nondum perlustrata sunt. Regio in universum multiplex est ac varia: Frumento initio & vino caruit: ejus loco tulit *Mayz*, leguminis genus, sic enim vocant, ut vinum *Chichia*: lintres *Canoas*: regulos *Cacicōs* nominant. Ad sementes faciendas terram non arant; sed modicæ altitudinis scrobibus effossis, tria quatuorve grana in unam demittunt, terrâque operiunt. Singuli culmi tribus quatuorve paniculis onusti adolescunt, quarum singulæ grana centum & amplius fundunt. *Maizii* scapus hominis altitudinem exsuperat, ac quibusdam in provinciis bis in anno colligitur. Aliud etiam genus panis habent vulgò *Cazabi* dictum. Id ex jucca conficitur: radix est napi crassitudine, quæ nullum ex se semen fundit, sed cannas tantùm quasdam nodosas & solidas, viridibus foliis, ut cannabis. Eas cannas, ubi maturitas adest, in taleas duos palmos longas excant, quas in tumulos quosdam (*Conuchos* appellant) digestas, terrâ obruunt: quoties verò id genus panis conficere volunt, earum radicum quantum visum est eruunt, paucas tamen unaquâq; vullione, quia brevi corrumpuntur. Duo præterea radicum genera sunt, alteras *Battatas*, alteras *Haias* vocant, specie propè similes, nisi quod *haiæ* minores & sapidiores sunt. Plantantur

Sali fer-
tilis.

Miliaria Germanica com.

AMERICA
DESCRPTIO

A. Kneller sculpit

Plantantur autem, & sextum intra mensem fructum comedunt: cæterum sapore aliquantulum dulci, sed satietatem mox & fastidium inducente; exigui etiam admodum succi sunt, ventosque, ac supervacuos flatus gignunt. Magnam etiam arborum vim habent eæ terræ quæ uvas quasdam agrestes ferunt. Earum acini, prunorum silvestrium specie quæ è spinis & arbutis nascuntur, nigro folliculo vestiuntur: sed quia multum illis ligni, parum pulpæ, inest, ex iis indigenæ vinum non conficiunt. Sunt & arbores olivarum feraces, sed quæ in suavi odore, tum sapore etiam pejore sunt. Varias fructuum species, easque abundè habent; quales sunt *Hovi*, *Platani*, *Pinea*, *Guaya*, *Mamei*, *Guanayana*. Fert præterea ipsa regio saccharum, gossypium, linum, aliaque ut apud nos, multasque alias arbores, atque herbas. Habet quoque aromata, margaritas ac gemmas: & auri & argenti incredibili copiâ affluit; aliisque metallis ac mineralibus. Sed neque boves ante habuit, neque equos, neque mulos, neque asinos, neque oves, capras, canes. Proinde mirandum non est si indigenæ ad primum equi conspectum perculsi fuerint. Mures gliresque ex Antverpianâ nave quæ per fretum Magellanicum ulterius navigabat, primam illic originem habuere: ex eo in tantum sive foli, sive animantium ipsorum fecunditate creverunt, ut sæpe spem messis, autumnique, in herbis & arboribus arroserint. Animalia varia alit partim nota nobis, partim ignota. Inter alia prodigiosum reperitur animal, cujus ventri natura alterum ventrem marsupii instar affixit. Quoties demigrat, catulos in eum loculum recondit & gestat. Id animal corpus & rostrum vulpis: manus ac pedes cercopitheci: aures vespertilionis habet. Aliud quoque est animal (quod *Cascuy* indigenis dicitur) nigri porci specie, pilosum, durissimo corio,

exiguus oculis, auribus parulis, unguibus fissis, brevi promiscide munitum, ut Elephas: barritu adeò terribili ut homines obsurdefaciat: cæterum carne ad esum suavi. Aprorum præterea montanorum, & ferocissimarum tigrium ingens copia reperitur: leones etiam, sed timidi, qui viso homine fugiunt, & alia. Sunt & pavones, phasiani, perdices & alia avium genera varia, sed longe nostris discrepantia. At de his fusiùs in particularibus descriptionibus dicemus. Dividitur universa America in duas peninsulas maximas, ut supra diximus: quarum altera America septentrionalis, quæ tota circa Æquatorem jacet, dicitur: altera meridionalis, quia majori ex parte ultra Æquatorem protenditur; licet nonnullæ ejus regiones etiam circa Æquatorem sint. Septentrionalis in varias regiones dividitur, quæ sunt, *Quivira*, *nova Hispania*, *Nicaragua*, *Iucatan*, *Florida*, *Apalchen*, *Norumbega*, *Nova Francia*, *Terra Laboratoris*, & *Virginia*. Meridionalis partes sunt multæ: sed præcipuæ & hæctenus quidem superatæ barbarisque creptæ hæ sunt: *Castella aurea*, *Pojajana*, *Peruvia*, *Chili* & *Brasilia*. Gloriat in primis duabus urbibus *Cusco* & *Mexico*. *Cusco* Americæ meridionalis metropolis & primaria civitas, eâ amplitudine, fortitudine ac magnificentia, ut cum pulcherrimis etiam Gallia vel Hispania urbibus, invictâ arcis munitione, & hominum potissimum nobilium frequentia, ædificiorum serie ac dispositione, & situs amœnitate meritò contendere queat. Nulla in eam multitudo plebeia admittitur, sed nobilium, procerum, maximorumque principum sedes est; qui partim intra urbis mœnia, partim in villulis suburbanis, ruri magno numero degunt. Inter quæ quidem præcipua sunt palatia Procerum quatuor, qui hujus reipublicæ clavum moderantur, quæ superbissimè, sumptu propè immenso mar-

moreis

moreis quadratisque lapidibus structa atque depicta videntur. Plateæ cum omnes sint rectæ, crucis formam plerisque in locis efficiunt, nulla autem est per quam non amœnus delabatur rivulus canali ductus, utrimque lapidibus vestito. Forma civitatis quadrangularis, in latere collis, exiliter atque venustè deprimitur. In clivoso & difficili montis ascensu, admirandæ pulchritudinis arx spectabilem atque amœnam hanc urbem reddit: cujus sive pulchritudinem, sive ingentem ædificii molem consideres, per paucæ similes in universa Europa illis sunt visæ, qui terras quamplurimas perlustrarunt. *Mexico* sive *Temistitan* in Hispania nova, Mexicana provincia, opulenta & celeberrima civitas, de qua infra in descriptione novæ Hispaniæ acturi sumus. Ad alia pergimus. Multis inclytis annibus hæc Orbis pars irrigua, quorum plerique auriferi; lacubus ac fontibus copiosa. In lacubus ac fluviis piscium magna copia, unum eorum genus qui ab Hispaniolæ indigenis vulgo *Manati* appellantur. Hic piscis trutæ propè formam referens, xxv pedes longus, xii crassus est, capite & cauda bovem referens, exiguis oculis, pelle dura & pilosa, coloris veneti, pedes duos elephantinis similes habet. Fœminæ ejus generis, ut vaccæ catulos pariunt, eosque gemino ubere alunt. Montes hinc etiam passim plurimi, inter quos est, ut testatur *Benso*, *Mons flammivomus*, qui per ingentem craterem tantos sæpe flammarum globos eructat, ut noctu latissimè ultra centum millia passuum incendia reluceant. Nonnulli opinati sunt intus liquefactum aurum esse, perpetuam ignibus materiam. Itaque *Dominicanus* quidam monachus, quum ejus rei periculum facere vellet, ahenum & catenam ferream fabricari curat: moxque in montis cacumen cum aliis quatuor Hispanis ascendens, catenam cum aheno in caminum demittit: ibi ignis fervore ahe-

num cum parte catenæ liquefactum est. Idque cum iterum multo crassiore catena expertus esset, res denuò priori incepto similem exitum habuit. Ad alia transeo. Superba hic urbium & viarum structura, ædificiorum splendor. Hortus fertur fuisse regius in quo herbæ arboresque cum suis truncis, ramis, fructibus ex solido auro, ea mole stabant, quæ vivæ in pomariis. Fertur & conclave regium, in quo omne animantium genus ex gemmis erat, opere partim musivo & segmentato, partim cæolato, partim etiam ex plumis varie conferto. Memorabile est, & imprimis quod de duabus viis referunt, quarum altera per montium ardua, altera per planiciem camposque strata est, à *Quito* urbe Peruana, ad civitatem *Cusco*, spatio quingentorum milliarium: cujus operis decus augent stupendæ lapidum & saxorum moles, non Equis aut Bubus, (nam illis caruerunt) sed humanis manibus adgestæ. Via campestris utrimque munita est muris, patetque in latitudinem pedes quinque & xx: intra quos rivuli fluunt, consiti ad marginem arbusculis, quos ipsi *Molli* vocant. Altera verò è saxis & rupibus excisa per medios montes discurrit, pari latitudine: salebrosis insuper depressisque vallium locis, prout regionis natura postulabat, adgestis munitisque. Has vias *Gnnacava* Rex (qui avorum nostrorum memoria vixit) perpurgari, parietes ruinosos restaurari atque exornari fecit: opus ipsum alias multo est vetustius, neque unius hominis ætatis. Fuerunt etiam per itinera disposita diversoria ampla, splendida, amœna, (ipsi *Tambos* nominant) quibus regius omnis comitatus recipiebatur. Hæc de quatuor Orbis partibus generatim pro Methodi ratione sufficiant: postulat eadem methodus, speciatim & per Partes Europam quæ primo loco posita est, deinceps perambulemus.

Lacus & Flumina.

Montes.

Operas
Illa.

GENERALI descriptione (candide Lector) totius Orbis terræ & quatuor partium ejus juxta naturæ ordinem methodicè repetitâ & præmissâ, statui ad imitationem *Ptolemæi* Cosmographorum principis ab ipso Polo & regionibus sub ipso circumjacentibus, singularum deinceps particularum Geographiam inchoare, ut nimirum ab alto ad inferiora descendens, & à sinistris ad dexteriora progrediens, septentrionem cum austro, & occidentem cum oriente paullatim jungam: quod ut mihi Reiq; publicæ Christianæ felix faustumque sit, Deum Optimum Maximum precor & obtestor. *Polus* est extremitas axis, id est lineæ per centrum globi tractæ, Latinis, *vertex*. Hi duo sunt, *septentrionalis* & *austrinus*. *Septentrionalis* est, qui versus boream semper conspicitur, ideòque etiam borealis & arcticus dicitur. *Austrinus*, qui solis meridionalibus apparet, ideòque meridionalis, notius & antarcticus cognominatur. Ac de *Polis* quidem hoc loco paucula ista sufficiant. Ad regiones sub Polo arctico circumjacentes venio. Quæ sunt *Groenlandia*, *Frislandia*, *Nova Zembla* cum aliis nonnullis, de quibus breviter quantum quidem cognitæ sunt, agemus. *Groenlandia* à viriditate nomen habet, insula ignota adhuc maximâ ex parte, sita est inter circulum Arcticum, & Polum; ejusque Paralleli extremi sunt austrum versus grad. LXV. boream verò versus grad. LXXVII. In hac insula, si *Nicolao Zeneto* (qui anno M. CCCCLXXX, variis jactationibus in vicino mari agitatus est) credimus, continua hyems est novem mensium, quo toto tempore ibi non pluit: neque ineuntis hyemis nives unquam ante ejus finem dissolvuntur: gramini tamen innoxia

sunt. Insignes enim hîc graminis & pabuli proventus. Mira item pecorum & lactariorum copia, ob illam pabuli insignem ubertatem: adeò ut strues quasdam ingentes butyri & casei componant, quas eo navigantibus vanales exponant. Duæ autem tantum habitationes in *Groenlandia* nobis notæ sunt, *Alba* & *S. Thomæ cœnobium*, de quo mox dicemus. *Groenlandiam* lambit mare pigrum quod & glaciale & concretum dicitur. Est in *Groenlandia* monasterium ordinis Prædicatorii: & non procul ab eo mons *Ætnæ* instar ignivomus, ad cujus radices aquarum perennium fons, cujus candentibus aquis non solum omnia illius monasterii habitacula hypocaufti instar calefiunt: sed in panis & cibi nullo alio adhibito igni excoquantur. Tota hujus monasterii fabrica ex tophis constat, quos idem mons medias inter flammæ evibrat. Idem fontes hortos vicinos tepesciunt, ita, ut vario florum herbarumque genere perpetuo rideant. Proximus etiam maris tractus harum aquarum benignitate nunquam congelatur, sed piscibus hominibusque perpetuo patet. Inde hîc tantus aquatiliū pisciumq; ex frigidioribus locis concursus, ut non solum hi Monachi, sed circumvicini etiam accolæ suaviter unde vivant, habeant. *Frislandia* Insula Veteribus prorsus ignota: major quàm *Hibernia*. Magna in hac cœli inclementia. Incolæ fruges ullas non habent, sed piscibus vescuntur ut plurimum. Ejus primum oppidum ejusdem cum insula nominis, *Regi Norvegiæ* paret. Incolæ ut plurimum piscationibus rem faciunt. Capitur enim in ejus portu tanta omnis generis piscium copia, ut iis multæ onerentur naves, quibus in circumjacentes insulas avehuntur: quemadmodum

Groenlandia unde dicta.

Cæli quas & selt.

Frislandia.

SEPTENTRIONALIVM
Terrarum descript.

A N A E

Circulus Arcticus
FRICA E P A R S

E. Stoti
landt

G O R I E N
LANDI

Hyperbo:
reus Oceanus

GLA
CIALE

ASIAE

OCEANUS
TARTARICUS

Anian

Fretum

Ung

Tertur
Mongul

Ciangonor

Laccamo

Carli

Bairseol

Tangueth

Cargant

*Nova
Zembla.*

dum scribit dictus *Zenetus*. Idem Mare insulæ ab occidente proximum, brevibus & scopulis plenum, icarium: & insulam in eo icariam, ab incolis nominari scribit. Insula hæc hoc nostro tempore denuò innotescere incipit, idque Anglorum auspiciis. *Nova Zembla* insula est sita sub gradu 76. Summa hîc inclemētia aëris atque intolerabile & intensissimum frigus. Regio deserta, sterilis, rigida, molesta. In hac nec frondes nec gramen crescit; in hac etiam nulla animalia præter carnivora reperiuntur, qualia vulpes & ursi, quorum non tantum in hac insula, sed in plerisque regionibus septemtrionalibus magna copia est. Sunt & belluæ marinæ: quæ vasto corpore bovique magnitudinem excedentes, *Valruffchen* vulgò dicuntur: os habent leoninâ specie, pellem villosiorem, quatuor pedes, duos dentes ex oris parte superna prominentes, planos, duros, candentes, ut elephantinis precio non cedant. Freta hîc *Fretum VVeygats*, *Forbifferi* & *Davis*. *Fretum VVeygats* protenditur ad ortum usque ad crucis dictum angulum, deinde ad arctapelioten usque ad dissiidii angulum, paulò ad orientem vergentem. In australi lateris *Weygats* continente *Guilielmus Barensonius* aliquos agrestiores homines reperit *Samiutas* appellatos. Vestium horum quibus utuntur forma, similis est illi quam nostri pictores silvestribus hominibus tribuunt: minime tamen silvestres sunt, sed bono intellectu præditi. Amiciuntur pellibus rangiferorum à capite usque ad pedes. Ut plurimum brevi sunt corpore, latâ planâque facie, parvis oculis, brevibus cruribus & divaricatis, agilesque sunt in cursu & saltu. Rhedas habent in quibus unum aut duos rangiferos jungunt, qui unum aut alterum hominem insidentem tam celeri cursu trahunt, ut nullus nostrorum equorum æquari illis possit. *Fretum Forbifferi* à *Martino Forbiffero* Anglo nomen accepit, qui

anno MDLXXVII transitum ad Cathajam per septemtrionem quærens, pervenit ad fretum quoddam, in quo reperit & insulas & homines plurimos, de quibus pauca subjiciemus. Homines ejus loci ab omni cultu alieni, crudis ferarum ac piscium carnibus vescuntur. Vestiuntur pellibus ferarum venatione captarum, herbas etiam crudas bestiarum in morem devorant. Tentoria eorum pellibus balænarum teguntur: perpetuæ ibi nubes & frigus asperrimum. Canibus qui lupos nostros specie referunt, sub jugum missis, uruntur ad res necessarias super glaciem advehendas. Arma illis sunt arcus, sagittæ & funda. Nulla ibi ligna, cervi multi: homines terram non colunt, contenti rebus quas sponte producit: venatione vivunt: potus illis sanguis ferarum est calidus, aut aqua glaciæ: nulli istic fluvii, nullæ scaturigines, quòd violentia frigoris terram ita concludat, ut aquarum scaturigo erumpere nequeat. Homines sunt magni laboris, venatores strenui & præsertim in aucupiiis astutissimi: utuntur certo navigii genere ex coriis confecto in quo solummodò homini locus: cui unico tantum remo opus est: dextra instrumentum tenet quo aves telo jaculatur. Hujus exemplum in Anglia visum. *Fretum Davis* itidem à *Iohanne Davis* Anglo appellationem accepit, qui anno 1585 & duobus proximis littora Americæ, vel potius Groenlandiæ circium spectantia à 53 gradu ad 57 transitum illac in Chinam scrutando perlegit. Quæ de euripis illis quatuor in Tabulis vides, desumpta sunt ex Itinerario *Jacobi Cnoxen* Buscoducensis, qui refert Minoritam quendam Anglum Oxoniensem Mathematicum terras Polo circumvicinas descripsisse & astrolabio dimensum esse in hanc sequentem formam ferè, uti ex *Jacobo* collegit *Mercator*. Euripos illos quatuor dicit tanto impetu ad interiorem voraginem rapi, ut naves semel

ingres-
vide post pag. 16.

ingressæ nullo vento retroagi possint; neque verò unquam tantum ibi ventum esse, ut molæ frumentariæ circumagendæ sufficiat. Sed hæc *Luciani* veris narrationibus non absona videntur, quando qui loca in quibus euripi illi esse dicuntur lustrarunt, euripos nullos invenerunt: scilicet *Hollandi*, qui usque ad 81 Lat. gr. apertum mare invenerunt. Cæterum de hyperboreorum habitatione expedit audire *Iulium Scaligerum* exercitatione xxxvii, de navigatione ex mari hyperboreo Sinam versus ita scribentem: *An verò per id mare possit ad Sinas institui navigatio; alia aliis adducta sunt in utramque partem argumenta, varièque ad sensum est. Nostra tamen hæc sunt. A Divina fluvii ostiis unde cursum auspicantur, legendum esse volunt totum illum tractum, qui universam ambit Scythiam ad ejus orientalem usque angulum: in cuius flexu, septentrionem aut aquilonem cum favoniis commutandum. Quæ de re qui verba faciunt, illius & maris & ventorum & ora naturam minus exploratam habere, certum est. Adeo namque rari sunt zephyri & subsolani, ut penè sint ignoti. Aquilonum frequentia tanta, ut illis imperium cæli quasi legitimum à natura commissum esse videatur. Vada infinita, cæca, limosa. Hyeme quæ decem sævit menses, quasi pavimento solidata maris superficies. Æstate perpetua caligo, quæ pomeridianis horis unâ & alterâ vix discussa, mox redintegratur. Tum verò majus à glacie periculum, cuius immensa crusta fluitantes, mobilium insularum inter se concursantium speciem præbent. Certè nuperis Batavorum navigationibus Anno m d x c i v & sequentibus duobus in hæc loca institutis, spes facta est, posse ex mari hyperboreo ad orientales Orbis oras navibus perveniri, sed difficulter admodum propter glaciem, & hybernâ noctem. *Guilielmus Barendsonius* negabat per fretum *Nassovicum* ad Sinas institui navigationem posse, non solum ob gla-*

ciem, sed præcipuè quòd ex variis observationibus cõperit, non mare illud sed sinum duntaxat esse; in primis ex eo quòd nullum fluxum & refluxum invenerit. Verùm spes illi magna fuit per borealissimam novæ Zemblæ partem dictam navigationem perfici posse. Cæterum cum indies novæ navigationes illac ad Sinas instituantur, tandem experientiâ discetur, utrùm id perfici possit, nec ne. Constat autem naves nostras ad gradum usque 81. provectas, & etiamnum mare apertum invenisse: post verò ad grad. 67. glaciei crustis ingentibus ac nocte ingruente impeditas fuisse, ne ulterius progredi possent. Destituit vectores Sol 4. Novemb. Anno m d x c v i: visus iterum 24. Januarii anno sequenti: quo toto tempore in nova Zembla tuguriolo à se constructo latitarunt, usq; ad 14. Junii, fortissimi argonautæ. Sic enim jure eos appellare liceat. Nam quamvis valde celebrata sit à veteribus Argonautarum navigatio: si tamen cum istâ conferatur, ludus censebitur. Quis enim, ante hos *Hollandos*, per 13 mensium spatium, ab omni hominum consortio segregatus, rerum omnium inopia pressus, rigidissimo cælo, intensissimû gelu perterritus, sub Poli arctici 76. graduû altitudine, in vasta solitudine ædes fabricavit in quas se reciperet, ut ab aëris inclementia se tueretur, in illis ipsis identidem altissima nive sepultus, ac totis ferè decem mensibus inclusus? Taceo quæ in reditu, navem deserere coacti ac scaphis non rectis vecti, acerba pertulerunt. Taceo feroces, truculentos & ingentis magnitudinis ursos, atque belluas marinas, cum quibus sæpenumero fuit dimicandum. Quas tamen ærumnas omnes, labores & admirandas difficultates, forti magnoque animo, non sine benigna Divini Numinis protectione & favore superarunt.

Nomina à
quibus &
cur indi-
ta.

ISLANDIA inter varias Oceani occidentalis Insulas quæ Norvegiæ Regno subiectæ sunt, maxima, nomen habet à glacie, qua ex parte riget. Dicitur & Snelandia, à nive: item Gardartsholm, i. Gardarti insula. Plerique hanc voluerunt esse antiquorum Thulen. Quam & Ptolemeus Thulen vocat: cuiusque medium ponit gradu long. 30.20, lat. 63.0. Hæc quinque dierum & noctium navigatione ab Orcadibus Solino statuitur. Insula si qua alia Poëtis celebratissima, cum disjunctissimum aliquid innuerent, quasi totius Orbis remotissima. Hinc Virgilius, *Tibi seruiat ultima Thule*. Verum enim verò an Thule aliqua fuerit, dubitat Sinesius, & nusquam comparere scribit Giralduus, ancipitique de ea sententia distrahuntur doctiores. Plerique Islandiam Thulen (uti diximus) olim vocatam asseruerunt: his tamen Saxo Grammaticus, Crantzius, Milus, Iovius, Peucerus, refragantur. Sed de his satis, redeo ad Islandiam. Sita est non sub Meridiano primo, ut notavit quidam, sed octavo inde gradu. Longitudo ejus est c. milliarius germanicorum, ut vulgus scriptorum habet. his addit quadraginta quatuor, islandus Ionas. Latitudo milliarius germ. 56. Cælum habet inclemens, ac pro majori parte inculta est, præsertim versus plagã septentrionalẽ, ob austeram spiracula venti circii: qui nec frutices, ut scribit Olauus, elevari permittit. Tellus autem sementi faciendæ minimè idonea: nullum quoque fert frumentum, at graminis aded fecundum solum ferunt in hac insulã omnes qui de eã scripsere, ut nisi pecus à pabulo interdum arceatur, ab arvinã ne suffocetur, periculum sit. Præter equos & boves nullum jumentum apud hos esse, fatetur ipse Ionas: bovesque & vaccæ hîc omnes cornibus carent: oves non item. Ca-

Situs.

Cæli &
Soli qua-
lit as.

Animalia
vã
vã.

tellos habent albos, quos impensius diligunt. Falcones candidos magnã copia: sunt & corvi candidi, agnellis & porcellis infestissimi. Vrsi item & lepores albi. Etiam teste nostro sæpius dicto islando, aquilæ albicantibus caudis: quos Plinius (ut addit) pygargos appellavit. Præter betulam & juniperum nullam hanc insulam ferre arborem Velleius testatur: Quare lignorum maxima per universam insulam inopia est, nisi fortè (quod interdum accidit) ex septentrionali Norvegiæ plagã arbores grãdiores ventorum turbine funditus extirpatæ naufragii instar ad hæc littora deferantur: quibus incolæ ad usum focorum, ædificiorum, naviumq; utuntur. Subest Regno Norvegiæ, ab anno nempe 1260, quo primùm hos homagium huic præstitisse tradit idem Ionas. Quã ratione Rex Daniæ, qui & Norvegiæ, eò quotannis præfectum mittit, qui in arce Bestede sedem suam tenet, eique nunc obediunt, ut quondam suis Episcopis: à quibus ad Christianã fidem sub Adelberto conversi fuere. Tempore Haralds Pulchricomis primi Norvegiæ monarchæ, sunt qui putant habitari cœptam: cum hic nempe Regulorũ multitudinem expulisset ex Norvegiã, qui novas quarerentes sedes, huc cum familiis commigrarunt, atque patriæ desiderium exuentes, mansere. Circa annum Christi millesimum hæc accidisse verisimile: circa annum 874. scribit nominatus islandus Ionas, apud quẽ habes horum Episcoporum omnium seriem & nomina. Primum eorum Episcopum nominat Crantzius Islephum. Sub eorundem Norvegiarum imperio videtur fuisse ante annos ducentos, ex excerptis Nicolai Zenii Eclogis, ubi legimus hanc insulam à Zichmi Frislandiæ Rege bello petitam, sed frustra, & à Regis Norvegiæ militibus prædialiis in hac insula positus repulsum.

Imperium
majorum.

Dividitur

Dividitur verò insula universa in totidem partes, quot sunt Mundi cardines. Orientalem vocant *Austlendingafiordung*, occidentalem *VVestlendingafiordung*, septemtrionalem *Nortlendingafiordung*, meridionalem *Suydlendingafiordung*. Urbibus carent, montes pro urbibus habentes.

Fontes.

Fons hïc qui fumigantis aquæ vitio nativam rei ejuslibet originem demolitur: & quicquid fumi hujus exhalatione respergitur, in lapideæ naturæ duritiæ transmutatur formâ dumtaxat superstitæ. Est & fons pestilentis undæ, quem qui gustaverit, perinde ac veneno proster nitur. Sunt latices cerealis poculi proprietatem imitan tes.

Mare.

Oceanus autem septemtrionalis in quò hæc insula sita est, tantam piscium copiam subministrat, tantamque Reipublicæ Islandicæ utilitatem præstat, ut non multorum hominum, sed totius insulæ salus & fortunæ independere videantur. Inde enim omnes aut vivunt, aut victum quærunt, familiasque sustentant. Hïc si velim hujus Maris pisciũ genera omnia recensere, tempus me deficiat. Aliquot verò rariora non abs re fuerit commemorare. Inter quæ piscis *Nahual*. Hujus carnem si quis comedat, statim moritur: habetque dentem in interiori capitis parte prominentẽ ad septem cubitos. Hunc quidam pro monocerotis cornu vendiderunt. Creditur venenis adversari. Quadraginta ulnarum longitudinem habet bellua. *Roider*, centũ triginta ulnarum est. caret dentibus. Ejus caro esui accommodatissima gratissimaque; pinguedo multis morbis medetur. *Cetus Britannicus*, longitudine triginta ulnarũ: dentibus caret, linguamque septem ulnarum habet. Est & maximum *Cetorum* genus quod rarò apparet, insulæ magis quàm pisci simile. Insequi minores pisces præ corporis illâ immani mole nequit, capit tamen illos suâ quadam arte & astutiâ. Alius item piscis *Stantus valur* dictus, rotus

cartilaginẽ, rajæ aliquo modo similis: sed infinitis modis major, insulæ speciem, cum apparet, præ se fert, alis naves evertit. Sunt & *Seenaut*, boves marini, colore griseo: & alii. Ad montes transeo. Islandiæ (inquit *Georgius Agricola*) tres sunt montes elati in Cælum, quorum vertices perpetuâ nive candet, radices sempiterno æstuant igne. Primus vocatur *Hecla*, alter *Crucis*, tertius *Helga*, id est sanctus. Ab *Heclâ* non longè absunt fodinæ sulphuris, penè unicum incolarum mercimonium, & vetigal insulæ: mercatores enim naves eo onustas evē hunt. Mons ipse cum furit, ut horribilia tonitrua, insonat, projicit ingentia saxa, sulphur evomit, cineribus egestis omnia longè lateque complet, ut ad vicesimum lapidẽ terra coli non possit. Qui naturam causasque ejus incendii curiosiùs contemplaturi propiùs ad montẽ accedunt, faciliẽ aliquã latente voragine vivi absorbentur: nam & multæ sunt, & cineribus ita tectæ, ut nemo sibi cavere possit. Locũ propterea vocant carcerem sordidarum animarũ. Accedit huc, quod quum glacies soluta totos octo menses magnis molibus littoni undique allidatur, horrendum sonum edat, quem incolæ dicunt animarum esse ejulatum & quiritationẽ. Eiusdem naturæ alius mons nomine *Helga*. Hic mons anno 1581, teste *Iona*, tanto fragore & tonitru ignes & saxa eructavit, ut inde ad octoginta milliaria grandiores machinæ bellicæ explodi putarentur. Apud hunc vorago quædam, ubi spectra se offerunt, congressibus hominũ tam manifesta, ut tanquam viventes accipiantur ab ignaris moris illorum: nec deprehenditur error, priùs quàm disparuerint umbræ. Sed hæc aut fabulosa sunt, aut certè Dæmonum ludibria: Ipse *Ionas* fabulosa putat. *Crantzius* Islandos specus plerumque habitare scribit, ad montiũ latera excavatis mansiunculis. Quod idẽ quoque

Montes.

que

que *Olaus* asserit, in primis tempore brumali. Ex ossibus piscium domos exstruunt, penuriam lignorum. Contra *Jonas* dicit hic templa & domicilia extare satis multa ex ligno, cespite, & saxis satis magnifica & sumptuosa. Duos habet insula Episcopatus cathedrales. *Holam*, sub quo sunt monasteria *Pingora*, *Remested*, *Modur*, *Munkeniere*, *Scalholt*, cui monasteria subsunt *Videy*, *Pyrnebar*, *Kirkkebar*, & *Shieda*. Ex *Vellei* hujus tabulae auctoris tamen scriptis intelligitur novem in ea esse monasteria: & templa praeterea trecenta viginti novem. Episcopi autem ex academia *Haffniensi* eò mittuntur, quorum alter boreali insulae parti praest, alter meridionali. Ac uterque gymnasium publicum aedibus adjunctum habet, in quo viginti quatuor pueros suo sumptu alere & erudire tenetur. Incolae communi recto, victu & strato gaudent cum jumentis. In simplicitate sancta vitam agunt, cum nihil amplius quaerant quam quae natura concedit. Nam & montes habent pro oppidis, ut diximus, & fontes pro deliciis. Beata gens, cujus paupertati nemo invidet, & inde beatior quod Christianissimum acceperit. Sed mercatores Angli & Dani quiescere gentem & suo contentam esse non sinunt. Nam ob piscaturam evehendam, insulam hanc frequentantes, cum mercibus omnigenis vitia quoque nostra invexerunt. Res majorum memorabiles carminibus celebrant, vel scopulis insculptas vindicant ab oblivione. Piscibus ut plurimum victitant, quibus quoque exsiccatis & contulis, tanquam in farinam reductis, loco panis in mensa utuntur: lautiores autem pane bis cocto. Potus olim aqua, ditioribus lac: nunc autem fruges aliunde allatas huic miscere didicerunt; & simplicis undae, postquam exteri cum iis negotiari coeperunt, oderunt haustum. Lubecenses enim, *Hamburgenses*, & *Rostochienses* quotannis

hanc insulam navibus suis frequentantes eò deferunt *Mercimania*. farinam, panem, cerevisiam, mulsum, vinum, pannos anglicos, lintea, ferrum, chalybem, aurum, argentum, mulierum vittas, & ligna in usum aedificiorum & navigiorum: exportant pro his pannum islandicum, (vulgò *vvatman*) magnas sulphuris effossi moles, pisces induratos, butyrum, sebum, vellera, ferarum pelles, vulpes, falcones albos, equos, & alia istiusmodi. Piscium hic tanta copia, ut eorum strues altissimas sub dio concinnent, atque ita venum exponant, altitudine interdum ipsa aedium tecta superante. Tanta etiam butyri falsi copia, ut cistis odoratis recondant longitudine pedum quadraginta, altitudine 5, praeter usitata dolia.

Sed lubet *Erasmi Michaelis* versus, quos habet lib. 3. rei nauticae de Islandia, adjicere:

*Ultima Parrhasias Islandia spectat in Arctos,
Sub Caurum porrecta gradus: non divite tantum
Lata solo; cum vel cavis occlusa cavernis,
Sulphura flava coquit mixtisque extrudit arenis:
Pabula vel latis pecori gratissima pratis
Fundit, & oppletas investit gramine valles:
At vicina etiam solidos cum littora pisces
Nec numeris, nec mensura, certisve ferendos
Nomimbus stipat, ratibusque immittere certat.
Proventu siquidem vario cum excesserit, uno
Hoc vincit tamen, & cumulado pisce redundat,
Aucta opibus fortesque animis complexa colonos,
Cujus & in notios quae pars jacet obvia ventos,
Aestuat aeternis per aperta foramina flammis,
Eructatque globos cinerum, trepidoque boatu
Hecla tonans intersparsa pice sidera lambit.*

Britannia
Nomen à
quibus
est
Britanni.

BRITANNIA omnes insulas, quæ inter Hispanias & Germaniam magno terrarum spacio Galliæ prætenduntur, suo nomine complectitur. Eam nuper *Lhuyddus Prydaniam*, *Th. Eliotus* eques britannus *Prytaniam* dici voluerunt, sed studio magis contentionis, quàm veritatis incitati, contra *Aristotelis*, *Lucretii*, *Julii Casaris*, & aliorum veterum scriptorum authoritatem ac fidem. Quia autem olim Britanni omnes se *glasto* inficerent, quod cæruleum efficiebat colorem, ut hoc horribiliore in pugna aspectu essent: iidemque quicquid depictum & coloratum *Brith* patriâ & antiquâ linguâ appellarent, rectè quidam statuunt Græcos (qui primum hoc nomen ita conceperunt) ab incolis, quos *Brith* & *Briton* appellari accepissent, ad *Brith Tania*, quod regionem significat, addidisse: & ideo Britanniam regionem Britonum, id est, pictorum & coloratorum dici, non aliter atque Mauritania mauri, Lusitania lusi, & Aquitania aquarum regio nominatur. Britanniam autem omnibus cæli ac solis bonis natura donavit, in quâ nec rigor est nimius hyemis (ut habet *Panegyricus Constantino* dictus) nec ardor æstatis: in qua segetum tanta fecunditas, ut muneribus utriusque sufficiat, & Cereris & Liberi; in qua nemora sine immanibus bestiis, terra sine serpentibus noxiis. Contra, pecorum mitium innumerabilis multitudo, lacte distenta & onusta velleribus; certe quod propter vitam diligitur, longissimi dies, & nulle sine aliqua luce noctes, dum illa littorum extrema planities non attollit umbras, noctisque metam cæli & siderum transit aspectus, ut Sol ipse qui nobis videtur occidere, ibi appareat præterire. Inter omnes Britannicæ insulas duæ reliquas magnitu-

Cæli tem-
peries.

Soli ferti-
litas.

Animalium va-
rietat.

dine longè præcellunt: *Albion*, sub qua Anglia & Scotia continentur, & *Hibernia*. Prima magnitudine est *Albion*, quæ nunc sola nomen Britannicæ retinet, quod antea omnibus erat commune. Atque hoc nomen magis è libris eruitur quàm in communi sermone usurpatur, nisi quod Scoti se *Albinich* & suam regionem *Albin* adhuc vocent. De nomine autem *Albion* non multum laborandum, quod huic insulæ imposuerunt Græci ad differentiam, cum circumvicinæ insulæ omnes Britannicæ vocarentur. A Græcorum enim vanitate, fabulofitate & desultoriâ illâ in fingendis nominibus levitate enatum videtur. Cum enim illi Italiam ab *Hespero Atlantis* filio *Hesperiam*, Galliam à *Polyphemi* Gallatiam &c. fabulose dixerint: hanc insulam ab *Albione Neptuni* filio *Albionem* etiam fabulose denominasse, vero non absimile videtur: quod *Perottus* & *Lilius Giralduus* prodiderunt. Alii ab *ἄλφον* malunt deducere, quod teste *Festo*, album Græcis sonat, unde & Alpes appellatæ. Figura ejus triquetra est, Siciliæ maximè similis: nam in tres diversos angulos sese cuneat. Promontorium primum *Bolerium* occidentem versus Angli vocant *The cap of Cornwall*. Secundum *Cantium*, quod orientem prospicit, Anglis *Northforland*. Tertium *Orcas* sive *Tarvisium*, quod longè in septentrionem extenditur, Scotis *Dungisbehead* dictum. *Livius* & *Fabius Rusticus* eam oblongæ scutulæ sive bipenni assimilavêre. Ab occasu, qua *Hibernia* sita est, *Vergivius Oceanus* irrumpit: à septentrione, vastissimo & apertissimo hyperboreo *Mari* pulsatur: ab ortu qua *Germaniæ* prætenditur, *Germanico*: à meridie qua *Galliæ* opponitur, *Britannico* urgetur.

Albion
Insula.

Figura
simi.

SCCIPINS

getur. *Diodorus* libro sexto ambitum ejus scribit esse duorum & quadraginta millium stadiorum. *Martianus*, *Britannia*, inquit, *longa millibus octingētis, lata trecentis, circuitu tricies octies viginti quinque millia tenet.* *Nugæ*. Doctissimus & accuratissimus scriptor *Camdenus* hanc rationem inivit: à *Tarvisio* promontorio ad *Bolerium*, itinere ob sinuosos littorum tractus curvato, millia passuum sunt *DCCCXXII*: inde ad *Cantium* *CCCXX* millia: denique à *Cantio* ad *Tarvisium* *DCCIII* millia. Quæ summa est *MDCCCXXXVI* millium passuum. Hæc insula olim in duas partes divisa fuit, teste *Ptolemaeo* *Magnæ* *Constructionis* lib. II. c. 6. ubi insulam universam in *Britanniam magnam* & *parvam* dispescit. *Magnam* vocat citeriorem ejus partem ad meridiem: *parvam* verò ulteriorem ad septentrionem. Romani verò ulteriore parte neglecta, quia, ut inquit *Appianus*, *illis utilis esse non poterat*, citeriorem in provinciam jam redactam primùm duplicem fecerunt, *inferiorem* & *superiorem*, ut ex *Dione* colligitur. *Angliæ* enim partem citeriorem cum *Wallia* *superiorem*, ulteriorem & septentrionalem *inferiorem* vocat. Postea in tres partes diviserunt, ut ex *Sexto Ruso* liquet, in *Maximam cesariensem*, *Britanniam primam*, & *Britanniam secundam*. Postremo cum Imperii Romani formula indies immutaretur, *Britanniam* in quinque partes distribue-
re: *Britanniam* nimirum *primam*, *secundam*, *Maximam cesariensem*, *Valentiam*, & *Flaviam cesariensem*. Atque hæc quidem fuerunt sub Romanis ipsius *Britanniæ* divisiones. Nonnulli universam insulam olim fuisse in tres partes divisam scripsere, nempe in *Loegriam*, *Cambriam* & *Albaniam*. Sed hanc recentiore esse divisionem credit *Camdenus*, ut quæ à tribus populis, *Anglis*, *Cambris* & *Scotis*, qui postremo insulam inter se diviserunt, videatur enata. Postea in duo Regna, nempe *Angliam* & *Scotiam*,

divisa est insula: jam verò fœlicissime sub *Jacobo VI.* unita hæc duo sunt Regna, & tota insula *Magna Britannia* appellatur. Vastissimo autem & apertissimo Oceano, ut supra docuimus, *Britannia* undique circumfunditur, quem *B. Basilius* *Mare magnum*, & *navigantibus* *horrendum* dixit. Latè certè modò campos vicinos inundat, modò refugit & nudat, & ut cum *Plinio* loquar, in magnitudine hac aperta, *Lunæ* vim laxæ grassantis efficacius sentit, tantaque vi semper immittitur, ut non solum flumina retroagat, sed aut terrestria deprehendat animalia, aut marina destituat. Tantumque erat vel hoc mare hyeme navigare, ut *Iul. Firmicus* in libello de errore prophanarum religionum ad *Constantem* & *Constantium* *Impp.* exclamarit: *Hyeme (quod nec factum est aliquando, nec fiet) tumentes, & fervientes undas calcastis Oceani Britannici, sub remis vestris incogniti jam nobis pœnè maris unda contremuit, & insperatam Imperatoris faciem Britannus expavit. Quid amplius vultis? virtutibus vestris victa Elementa cesserunt.* De commoditatibus quas hoc Mare præstat, de tempore quo terras fovet, de vaporibus quibus aërem nutrit, & agros irrorat, de piscibus varii generis, salmonibus, passeribus, paguris, asellis, halecibus &c. quorum infinita examina alit, nihil attinet dicere: margaritæ tamen non sunt silentio prætereundæ, quas rotunda specie mari Britannico gregatim natate, ducem sectantes more apum, *Inbas* memorat. Meminit & *Marcellinus*. Harum spe *Cæsarem* *Britanniam* petiisse author est *Suetonius*. Atque hæc de *Albione*, nunc reliquas præcipuas percurramus. Inter omnes longe præcellit *Hibernia*, de qua nihil hîc, sed in propriis quas occupat tabulis, dicturi. Eam sequuntur *Orcades*, nunc *Oreckney* xxx, plus minus, insulæ, modicis inter se discretæ spatiis, quas ita appellat quædam antiqua membrana, quasi *Argath*, id est, *supra Getas*, ut ibi

Mare

Cantonia

Orcades

ut ibi exponitur. *Camdenus* mavult *supra Cath*; obiacet enim *Cath* regioni Scotiæ, quam ob promontorium *Cathnesse* nunc vocant, cuius incolæ *Carini* pro *Cathini* perpetram *Ptolemæo* nominari videntur. *Solini* ætate homine vacarunt, & junceis herbis inhorruerunt, nunc vero cultæ sunt, sed si ne silvis, hordei satis feraces, tritici & arborum omnino indigæ. Serpens in eis nullus aut venenosum animal. Animalium greges numerosissimos nutriunt: lepores, cuniculi, grues & cygni hic multi. Copiosa item in his piscatio est, ex qua incolæ non parum emolumenti capiunt. *Iulius Agricola* classe primus Britanniam circumvectus *Orcadas* ad id tempus incognitas invenit domuitque, (tantum abest ut *Claudius* devicerit, quod *Hieronymi* Chronicis asseritur.) Deinde verò cum Romanorum concideret in Britannia imperium, *Pictorum* sedes fuerunt. Postea in *Norvegorum* potestatem & *Danorum* devenerunt: unde gothice loquuntur incolæ: & demum *Christiernus* Rex *Daniæ* pactâ pecuniâ, Anno *MCCCLXXVIII* omne jus suum in Regem *Scotiæ* transtulit. Harum autem præstantissima *Pomonia* episcopali cathedrâ celebris, à *Solino* *POMONA* diutina ob dici prolixitatem vocata: hodie *Mainland* incolis, quasi continens esset. Stanni & plumbi ferax, ac sede episcopali in *Kirckzvvale* oppidulo, & duobus castris ornata. *Ocetis* etiam inter has à *Ptolemæo* recensetur, quam *Heth* nunc dici conjectat *Camdenus*. An verò *Hey*, quæ inter has numeratur, *Plinii* *Dumniam* dicam, inquit idem *Camdenus*, nondum statui. Certè si non sit, malim *Faire Tle*, i. Insulam pulchrâ cuius oppidum quod habet unicum *Dume* dicitur, *Dumniam* existimare quam cum *Becano* *Wardhuys* in *Lappelandia* censere. Hactenus ille. *Zelandiam* quoque unam earum nomi-

nat *Ioannes Major*, quinquaginta mille passibus in longum exporrectam. Incolæ porro harum insularum cum abundantia hordei potentissimum conficiant potum, & omnium mortalium sint bibacissimi, nullum tamē in eis unquā ebrium, aut mente alienatum, nullum amentem aut stolidum visum esse testatur *Boëtius*. His proximæ *Hebrides* insulæ numero *XLIII*, quas *Beda* *Mevanias*, *Ethicus* *Betoricas*, *Giraldus* alibi *Inchades* & *Leucades*, *Scoti* *VVesterne Iles*, i. occidentales insulas: *Ptolemæus* cum *Plinio* & *Solino* *Ebudas* vocat. Harum triginta esse *Plinius* scripsit, sed quinque recenset *Ptolemæus*. Prima *Ricina* est, *Plinio* *Rinea*, *Antonino* *Ridunas*, nunc *Racine*. Insula hæc exigua est objecta *Hiberniæ*: Proxima *Epidium* est, nunc *Ila*, (teste *Camdeno*) insula satis ampla, & campestri planicie ferax. Inter hanc & *Scotiam* *Iona* interiacet, *Beda* *Hy* & *Hu*, situ plano gaudens, in qua episcopalis est sedes, in *Sodore* oppidulo; unde insulæ omnes *Sodorenses* etiam dictæ fuerunt, quòd in ejus dicecesi censeantur. celebris autem est *Regum Scotiæ* sepulturâ. Inde *Maleos* est *Ptolemæi*, nunc *Mula*, cuius *Plinius* meminit, cum inquit: *Reliquarum Mella* *xxv. mill. pass. amplior* proditur. *Hebuda* orientalis, nunc *Skie*, deinde *Scotiæ* littori longè obtenditur, & *Hebuda* occidentalis magis in occasum divergens, nunc *Lerves*, cui præest *Maccloyd*, & in antiquo *Manniæ* libro *Lodhuys* dicitur, monticulis prærupta, saxosa & raro cultore, sed omnium amplissima; à qua exiguo euripo *Eust* disjungitur. Cæteræ præter *Hyrrham* ignobiles sunt aut saxis asperæ, aut cautibus inviæ, & vix virenti cespite vestitæ. Sequuntur *Mona* & *Vectis* insulæ, de quibus vide ea quæ in septima *Angliæ* Tabula dicuntur.

Hebrides.
earum
nomina.

Regio.
Nomina
prisca &
recentia,
à quibus
& carin-
dia.

HI B E R N I A Insula sequitur, Orpheo, Aristoteli & Claudiano Ierna, Iuvenali & Mela Iuvernica, Diodoro Siculo Iris, Eustathio Vernia & Bernia, incolis Erin, Britannis Iverdnon, Anglis Ireland.

Vnde hæc profluxerint nomina, variæ ut in re obscura subinde enatæ sunt opiniones. Hiberniam alii ab Hiberno duce Hispano, qui primus magnâ hominum coactâ multitudine, eam occupavit, dictam volunt. Ab Ibero flavio alii, quod illius accolæ primi insulam habitaverint; alii ab hiberno tempore, quia ad occidentem vergit. Eulogii author ab Irnalpho duce. Hibernia & Iuvernica, proculdubio ab Orphei & Aristotelis Ierna dimanarunt: Ierna autem illa, Iris, Iverdnon, & Ireland, ab incolarum Erin. Ab Erin ergo gentis vocabulo etymon petendum. Hic Camdenus quid opinione augurari possit se habere negat: nisi forsân, inquit, sit ab Hiere hibernica voce illis occasum, sive plagam occidentalem sonante, unde Erin quasi occidentalis regio deducta videatur. Protenditur hæc insula ab austro in aquilonem, forma lenticulari, sive ovali, non viginti dierum navigatione, ut Philemon apud Ptolemaeum tradidit, sed cccc tantum mill. pass. latitudine vix cc implet. Ab ortu habet Britanniam, à quâ Mari hibernico & unius tantum diei navigatione discluditur. Ab occidente vastum Oceanum. A septentrione, quâ Oceanus Deucealedonius quem Ptolemaeus vocat Hyperboreum, irrumpit, habet Islandiam: ab austro respicit Hispaniam. Aër hujus Insulæ est saluberrimus, cœlum mite, clemens, blandum: nam neque æstivo calore incolæ ad umbras & loca opaca impelluntur: neque frigore ad focos; semina tamen ob Autumnii humiditatem rarius maturescunt. Hinc Mela scribit, cœlum ad maturanda semina iniquum

Situs.

Cali temperata.

habere. Salubritate tamen & serenitate aëris multum Britannia præstat. Terræ motus hic numquã, vix semel in anno tonitru audies. Regio glebâ præpingui, uberi- que frugum proventu felix est: pascuis tamē quam frugibus, gramine quam grano fecundior. Tritici namque grana sunt hic contracta & minuta, & vix alicujus vani beneficio purganda. Quod ver gignit, æstas nutrit, vix in messe pluvialis aquositas colligi permittit. Æolicis namque flatibus, & pluvialibus inundationibus præ aliis terris hæc exuberat: Verum (ut inquit Mela) adeo luxuriosa herbis non latis modo, sed etiam dulcibus, ut si exigua diei parte pecora se impleant, & nisi pabulo prohibeantur, diutius pasta disiliant. Quod etiam Solinus de hac insula testatur. Hinc pecorum infinita multitudo, primæ & præcipuæ incolarum opes; ovium etiam greges plurimi, quas quotannis bis tondent. Equi item optimi (Hobbies vocantur) quibus non idem qui cæteris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Nullum ibi reptile degit, nullus serpens, privilegio cum Creta communi: sæpe etiam illuc de Britannia allati serpentes mox ut proximantes terris odorem aëris illius attraxerunt, intereunt. Beda testis est, vidisse se quibusdam a serpente percussis rasa folia codicum ex Hibernia apportatorum propinata esse, & continuo totâ vim grassantis veneni, tumoremque inflati corporis recessisse. Falcones præterea, accipitres & nisos, præ aliis regionibus copiosè producit. Aquilarum quoque non minor hic copia, quam alibi milvorum. Tantâ verò multitudine se grues ingerunt, ut uno in grege centum frequenter reperias. In boreali plaga cygni etiam abundant. Ciconiæ vero per universam insulam rarissimæ sunt, & illæ nigræ. Perdices, phasiani, picæ & philomelæ deesse dicuntur.

Anim-
lium vo-
rictus.

Apum

Apum tanta multitudo, ut non solum in alveariis, sed etiam in arborum truncis & terræ cavernis reperiantur. Scribit etiam *Giraldus* de avibus præ cæteris hoc memorabile, ex lignis quibusdam in mari temerè natantibus, gummi primum effluere: hoc gummi postea in crustam indurescere, intus nasci animalcula, quæ primum vitam, postea rostra, pennas, alas concipiunt, denique vel in aëre volitent, vel aquis innatent, neque aliter generari hoc animal. *Sylvester Giraldus* quem dixi, testatur se istiusmodi aves permultas vidisse semiformatas, rostro ex testulis pendentes, quæ si perfectæ fuissent, reliquarum more volitassent. Sunt & aves, eodem teste, biformis naturæ, quas aurifrisios vocant, plurimæ; aquilâ quidem minores, accipitre majores; quibus alterum pedem unguibus armatum, apertum & rapacem: alterum vero clausum & pacificum, solique natatui idoneum, naturæ ludentis opera contulit admiranda. Sunt & aliæ quas martinetas vocant, merulâ minores, in modum coturnicum curtae; sed albo ventre nigroque dorso degenerant. Mirum de his aviculis, quia si mortuæ in loco sicco servantur, putrescere nesciunt: & inter vestes aliasve res locatæ, eas indemnes à tineâ conservant. Et quod longè stupore dignius est: mortuæ quoque in sicco suspensæ, rediviva plumarum renovatione singulis annis immutantur. Ferarum quoque omnia fere genera continent. Habet enim cervos, qui præ nimia pinguedine parum ad cursum apti sunt: & quanto minores sunt corporum quantitate, tantò præcellentius efferuntur cornuum dignitate. Aprorum magna copia est. Sunt & lepores multi. Sed omnium animalium ferarum & avium corpora, hic quam alibi minora. Est & taxus, & mustela. Sed caret capris, damis, & ericiis. Talpæ nulli vel rarissimi: sed mures infiniti. Lupum item & vulpem

habet. Sed de his satis, ad alia transeo. Hibernia quondam multos Regulos habuit, nunc autem sub Anglo-^{Imperium}rum regimine & per Proregem quem Dominum de-^{Majorem}putatum vocant, administratur. Hibernia verò sub dominio Regis Anglorum incidit circiter annum 1175, quo *Rodericus Connaciæ Rex*, se Regem universæ Hiberniæ nominavit, qui cum totam insulam subjugare contenderet, bellum continuum cum cæteris Regulis gerebat, ex cujus quidem seditione factum est, ut alii Reguli se sponte, ac sine ulla sanguinis effusione Anglorum Regi *Henrico secundo* dederint: & inde omnes Hiberniæ Domini dicti sunt usque ad *Henricum octavum*, qui Rex Hiberniæ ab insulæ Ordinibus & Proceribus declaratus fuit, quia quibusdam seditionis Domini nomen erat invisum. Quatuor in hac civitates præcipuæ, *Dublinia*^{Urbs} totius Hiberniæ metropolis, sedes Regia & archiepiscopalis, comitatusque titulo exornata. Secundas partes tenet *Waterfordia*, tertias *Limericum*, quartas *Corcagia*. Sunt & alia ibi oppida ac municipia satis magna, de quibus in particularibus descriptionibus fufius. ^{Lacus} *Lacus* quoque plurimos hæc terra habet, inter quos lacus est in *Hultoniam* ab *Erno* lacu xx. mill. distans, de quo suo loco fufius. Super *Armacum* urbem stagnum est haud amplum, in quod si hastam defixam aliquot menses relinquant, pars ea quæ luto inhæsit ferrea, quæ aquæ immersa saxea, extans lignea futura sit. Est & *Erno* lacus, qui xxx. mill. pass. in longitudine, xv in latitudine diffunditur; silvis opacis coronatus, & adè piscosus, ut piscatores nimiam frequentius piscium copiam, retiumque rupturas, potiùs quàm defectus conquerantur. Fluminibus item egregiis scinditur & rigatur insula: quorum nomina hæc sunt: *Avenisus*, *Dubel* perfluens, *Boandus*, per *Mediam*, *Banna* per *Ultoniam*: per

Connaciam *Linus*, & *Moadius* per *Kenel-cutilliam*, *Slicheiam*, & *Samairam*: *Modarnus* verò & *Furnus* per *Kenelconiam*, & alia plurima. Inter omnia verò flumina Hiberniæ non immerito principatum *Synnenus* obtinet, tam quantitatis suæ majestate longisq; terrarum excursibus, quàm fecundissimâ piscositate. Cæterum flumina & lacus suis sibi innatis fecunda sunt piscibus. Terra inæqualis est & montosa, mollis & aquosa. In summis montium verticibus stagna reperies & paludes. Pecore montes, nemora feris abundant. De mari quod Hiberniam & Britanniam interluit sic scribit *Solinus*:
Mare. *Mare quod inter Hiberniam & Britanniam interluit, undosum & inquietum toto in anno, non nisi æstivis pauculis diebus est navigabile. Sed errat. Satis enim tranquillum est, nisi ventorum vi agitetur. Et non solum æstate, sed etiam summa hyeme vectores ultro citroque navigant. Marinis autem piscibus per omnia latera maritima, satis abundat. Habet Hibernia in universum comites triginta tres. Archiepiscopos quatuor: Armachiensem totius Hiberniæ primatem: Dublinensem Hiberniæ primatem: Casiliensem & Toamensem. Et hi quatuor viginti novem suffraganeos habent. Hibernia ex incolarum moribus in duas partes distribuitur. Qui enim legibus teneri recusant & incultius vivunt *Irishrie*, & vulgo *Wild Irish*, id est, sylvestres Hibernici vocantur. Qui verò legum potestatem sanctam habent, & judiciis se sistunt, *Anglo-Hibernici* dicuntur, & eorum regio *The English Pale*: anglice, naturaliter & incorruptè loquuntur; hibernice tamen norunt, propter quotidiana commercia. Hibernici primarios quosdam tyrannos habent, quorum imperio plures tenentur: sub anglico jure & imperio, nisi simulatè & quamdiu angli milites eorum territoria de-*

populantur, non vivunt. Judicia tamen propter depredationes frequentes, & furta nocturna, certis temporibus & locis constituunt. Illic reorum qui accusantur, proprium est: nego. Si convincantur, ad litem æstimandam quosdam arbitros, quos illi *Brehonios* appellant, adhibent. Isti sunt ex una familia profeminati, qui quamvis intelligentiam juris non habeant, vulgo tamè propter arcanam quandam scientiam ac moribus acceptam, quasi divini habentur. Militia eorum partim equestris, partim pedestris est. Equites habent equos valde tractabiles, quos sine ullis adminiculis, etiam loricati insiliunt. Hastas benè ponderosas circa medium manibus prehasas supra capita in hostem vibrant. Inter pedites quidam sunt sagati milites valde robusti, quos *Galleglacios* vocant, & tela pedalia securibus similia, eaque gemina, cultris tonsoriis acutiora, longiusculis hastilibus affixa gerunt, & totius Hibernici belli fundamentum ac robur sunt. Secundum locum obtinent pedites levis armaturæ macherophori, qui *Karni* dicuntur, & neminem occisum putant nisi capite truncatum. Tertio loco sunt cursores, quos *Daltinos* vocant, qui inermes incedunt & ministros se præbent equitibus. Totus autem tam equitatus quam peditatus quoties ad manus venit magna voce *Pharro Pharro* inclamat: & tibia utriculari loco tubæ utitur. Cænitant Hibernici magnificè & opipare. Nam licet delicatis artolaganis minimè abundant, nec etiam ulla urbana in epulis lautitia adhibeatur, mensas tamen habent, bove, porco, & aliis cibariis, prout temporum observatio exigat cumulatissimè instructas. In epulis accumbunt lectulis positis: primus in mensa locus tribuitur matri familias, talari tunica, & sæpe crocota bene manicata amictæ.

HIBERNIA in genere descriptâ, antequam ad specialiore[m] singularum partium delineationem me accingam, operæ pretium putavi, primum distributionem ejus proponere. Hibernia in quinque partes seu provincias dividitur: in *Lageniam* quæ ad orientem est Angliæ proxima: *Connaciam* vel *Connachtiam* quæ ad occidentem vergit: *Ultoniam* in septentrionali parte: & *Momoniam* in australi plaga sitam. Quinta pars *Media* appellatur, quæ medio loco sita à cæteris clauditur. In hisce quinque provinciis alia quædam notabilia territoria ponuntur, ut in *Lagenia* includuntur *Fingalia*, *Offalia*, *Leisia*, *Osiria*, & *Ormundia*. In *Media* reponuntur *Slania*, *Fouria* & *Delvinia*. In *Connacia* comprehenditur *Claria*. In *Ultonia* continetur *Vrilia*, *Antrimema*, *Lacalia*, ac *Treconcha*. In *Momoniam* concluduntur *Trippetaria*, *Keria*, *Cosmaja*, *Desmondia*, *Fomondia*, nonnullaq; alia. Est & alia Hiberniæ partitio quam in Tabula generali etiam attigimus: hæc magna cum cura & diligentia est consideranda, si quis hujus regionis statum cognitum ac perspectum habere aveat. Quare observare diligenter oportebit, Hiberniam in duas partes distributam esse, in *Anglicam* & *Hibernicam*. Hanc germani & genuini Hiberni, illam Anglorum progenies incolit; eaq; portio, plebeio sermone, *Anglica provincia* nominatur, quod sit Anglorum territorii, quasi palis & septis, circumfessa. Etenim postea quam Angli *Dermicum*, exactum Regem, Hibernicis hostibus, armis castrisque oppressis, in patriam atq; adeo in Regnum restituerunt, Angli victores sedem stabilem & domicilia certa, in lectis Hiberniæ locis habuerunt: deinde cum inter se & domitos Hibernos, quædam quasi insulæ divortia fecissent, illam partem, in qua coloniâ collocarant, *Anglicam Provinciam* appellaverunt. Hac major *Lagenia* & *Media* pars, ac *Ultonia* portio quæ *Vrilia* dici-

tur, continetur, sed præcipua *Lageniæ* particula, quæ *Fingalia* vocatur, *Dublinio* ad aquilonarem plagam finitima, primas tenet; *Media* secundas. *Mercator* autem partes priore distributione à nobis positas, quatuor tabulis luculenter exhibet, ab *Ultonia*, *Connacia*, *Media* & parte *Lageniæ* facta initio. Harum omnium partium, quo ordine ab Authore nostro ponuntur, delineationem, quam potero fidelissimè proponam. Offert se primo loco *Ultonia*. Pars hæc Hiberniæ prima *Cambro-Britannis* nostris *Uluu*, Hibernicis *Cui-Guilli*, Latinis *Ultonia*, & Anglis *Ulster* appellata, ad septentrionem angusto freto à *Scotia* dirimitur: ab austro ad *Connaciam* & *Lageniam* se extendit: orientalis plaga Hibernico mari incumbit: & occidentalis æstuoso & turbulento vastoq; occidentali Oceano continenter pulsatur. Hæc provincia cum sit *Scotia* ad Boream ultima, *Scoticis* insulis, quæ dicuntur *Hebrides*, & sparsim in mari inter utrumq; Regnum positæ sunt, prætenditur: quarum quidem insularum *Hiberno-Scotus* antiqui *Scytha* successor, incola est. Forma orbiculari est, & in longitudine à portu *Cladoagh* boreali cardine, ad *Kilmore* australem terminum, centum fere millia passuum colligit: latitudine autem à *Black-Abbey* ortivo limite, ad *Calebegh* promontorium occidentale, centum triginta & insuper aliquot auctarii vice milliaria numerantur. Totius circumferentia quadringentis plus minus & viginti millibus passuum circumscribitur. Raro hæc Regio immodicam ullam Cæli intemperiem sentit, dum & mobiles celeresq; venti intensos æstatis ardores refrigerant; mollesque ac mites pluvie rigidos hyemis algores mitigant. In summâ, nec gelida nec torrida zona hinc dominatur. Nubes æriæ spectabiles & peramœnæ: cumque vel impurissimæ sunt, nec insalubres nec diuturnæ, vêtis commotioribus eas perpetuo impulsu agitantibus, reperiuntur.

Limita.

Forma.

Calum.

ULTONIA,
Conatia et Media.

riuntur. Æqualis hæc cœli temperies in causa est quod solum etiam varii generis arbores copiosè producat, tã fructiferas quam ædificiis opportunas. Regio admodum herbida & rei pecuariae commoda: equorum, ovium & bouum apprime dives. Fluvii itidem duplum (ut ita dicam) vectigal & tributum pensitant, profunditate navigiis tam ad voluptatem quam ad utilitatem ferendis pares; iidemque piscosi, & propriis accolarum usibus & aliorum commodis inservientes. Inter quos primum occurrit *Vinderius*, qui nunc *The Bay of Knoctferges* ab imposito oppido munito & portu tuto, quæ Angli *Knoctferges*, Hibernici *Caregferges* vocant, id est *Fergesi* scopulus, quod nomen à *Fergesio* ibi submerso invenit. Deinde *Banna* eximiæ, ut inquit *Giraldus*, pulchritudinis fluvius, quod nomen testatur: ex lacu *Enugh* se in Oceanum duplici ostio transfundit: salmonibus totius Europæ longè fecundissimus; eo quod, ut nonnulli existimant, sit omnium fluviorum limpidissimus, cujusmodi aquis salmone unice delectantur. Est & *Logia* fluvius, cujus meminit *Ptolemæus*, qui nunc *Lough Foile* paulo superius spatioso ostio in mare prorumpit: & alii. Multis præterea & immensis lacubus interfunditur, inter quos lacus *Enugh*, qui statim ab *Armach* latè dispergitur. Ad orientem Solem *Kilulto*, *Kilvarney*, & *Dyffrin* sylvæ impeditiores usque ad sinum illum pertingunt; qui angusto meatu admissus ita se insinuat, & variis recessibus terram excavat, ut duas faciat chersonesos, *Lecale* ad meridiem, & *Arde* ad aquilonem. *Lecale* totius Hiberniæ longissimè in ortum prominet, extremumque ejus promontorium quod nunc nautis *S. Johns Foreland*, *Ptolemæo Isanium* vocatur, forsitan à Britannico *Isa* quod infimum sonat. In ipsius isthmo *Dunum* floruit, cujus meminit etiam, sed non suo loco *Ptolemæus*; nunc *Dovven*, vetustè

Solum.

Fluvii.

Salmonū
copia.

Lacus.

sanè memoriæ oppidum, sedes episcopalis. *Arde* è regione jacet tenui alveo divisa. Sunt & alii lacus de quibus in generali descriptione mentio à nobis facta est. Terra insuper immanibus silvis umbrosa. Ut summam dicam, licet alicubi sterilior sit, lacubus, stagnis condensisque silvis impeditior; ubique tamen pecore pabuloque felix est, ac omni tempore improbis & operosis agricolæ laboribus abunde grata. Natura hinc adeo nihil aut parum vel arti vel indutriae debet, ut florulenta & variegata riparum species, umbrosa nemora, virentia prata, colles molliter declives, agrique ferendis frugibus subactione & cultura adhibita non inepti, indignari quodammodo & succensere incolis videantur, quod in curia sua & negligentia omnia inhorrescere & silvescere patiantur. Hanc regionem *Ptolemæi* ætate universam tenuere *Voluntii*, *Darni*, *Robogdii*, & *Erdini*, qui in varias etiam hujus insule partes sese diffuderunt. Præcipuus in hoc tractu locus est prope *Kalin* fluvium, *Armacha*, quæ licet nullam fere speciem præ se ferat, sedes tamen archiepiscopalis & totius insule metropolis est. Ab *Armacha* Regina sic dictam fabulantur Hibernici; sed *Camdeno* eadem esse videtur quam *Dearmach* vocat *Beda*, & *Ruborum Campum* ex lingua Scotica sive Hibernica interpretatur. Unus hic in *Vltonia* Archiepiscopus *Armachæ* sedem habens, hos habet Episcopos suffraganeos, *Maeth* & *Deren*, *Ardach* forte *Apde*, *Kilmore*, *Clogher*, *Doone*, *Coner*, *Klancknos*, *Raboo*, forte *Ropo*, *Droomore*. Ut hujus regionis & provinciæ incolæ in ordinem redacti in officio suo continerentur, quinquaginta sex castellis & propugnaculis munita & tuta fuit: ac mercimoniis faciendis novem oppida quæ vocant mercatoria instituta: ipsaque dividitur in citeriorem & ulteriorem: citerior tres habet Comitatus, *Louth*, *Douyyn* & *Antrimme*: ulterior

Veteri
scola.

ulterior septem, *Monahon, Tiroen, Armack, Colrane, Doner-*
gall, Fermanagh, & Cavon. CONNACIA secunda Hi-
 berna pars, aliis *Connachtia*, Anglis *Connagh*, & Hibernis
Connaghti, ad ortum parte quadam *Lagenia*, ad septem-
 trionem parte itidem *Vltonia* terminatur. Ab occasu,
 occidentali Oceano pulsatur, & ab austro, parte etiam
Momonie Sineo flumine inclusâ, & Hispania regno ob-
 versa est. Figura est oblonga & ad utrumque extremum
 tam boreale quam australe exilis & angusta: sed medi-
 um versus ab utroque latere in amplitudine magis ma-
 gisque increfcit. In longitudine à *Sineo* fluvio australi
 cardine ad *Eni Kelling* borealem, centum viginti sex nu-
 merantur milliaria: quâ verò latissimè patet, à *Tromer*
 orientali limite, ad *Barragh-Bay* occidentalem, plus mi-
 nus octoginta. Totus autem circuitus & ambitus supra
 quadringenta passuum millia occupat. Aër hujus regi-
 onis non usque adeo purus ac lucidus ut in reliquis Hi-
 berna Provinciis, ob subuvida quædam loca, herbida ta-
 men, quæ à mollitie *Boghes* appellitant, & periculosa, &
 vaporibus crassisque nebulis oppleta. Primaria hujus
 provincie urbs, & quæ tertiis in Hibernia vix acquie-
 scit, *Galvvaja* est, Hibernicè *Gallive*. Turriformis (ut ita
 dicam) constructa, sede Episcopali insignis, & mercato-
 rum frequenti comœatu celebris, stationis portusque
 subjecti beneficio, opum terræ marisque facili excam-
 bio & commercio, incolis quæstiosa est. Nec ita longè
 ab ea, prope littus occiduus, æstuariolis, sinubusq; exi-

guis lancinatum & quasi laciniatum, insulisque serie
 quadam dispositis prætextum, insulæ positæ sunt *Arran*
dictæ, quæ multis fabellis, quasi insulæ viventium essent,
 famigerantur: in quibus scilicet nemo unquam vel mo-
 reretur, vel mortalitati obnoxius esset. *Connaghtia* Pro-
 vincia hoc tempore quatuordecim castellis munita,
 novem oppida mercatoria ostendit; & sequentem in
 modum dividitur in sex Comitatus, *Claria, Galvvaja,*
Majo, Slego, Letrimme, Roscomen. MEDIA tertia Hiber-
 niæ portio, quam patrio vocabulo *Miib* dicunt, Angli
Methe, Giraldus Midiam & Mediam, forsitan quod sit in ipso
 insulæ medio. Umbilicum enim Hiberniæ *Killair* in hac
 parte castrum, quod videtur esse *Ptolemai Laberus*, per-
 hibent, ipsumque nomen nõ aliud innuit: *Lair* enim lin-
 guâ Hibernicâ medium significat. Hæc ab Hibernico
 mari ad *Sineum* usque flumen protensa jacet; quod flu-
 men ipsam à *Connacia* disternat. Aërem habet salubrè,
 adspèctumque delectabilè. Fertilis est frumento, pascuis
 & armētis, affluens carnibus, butyro, caseo, lacte & simi-
 libus: ac propter populi multitudinem, castrorum & op-
 pidorum fortitudinem & pacem inde natam, vulgo *Ca-*
mera Hibernia audit. In *Media* autem, oppida numerantur,
Pontana, quæ vulgariter *Droghedaja* nominatur, oppidum
 lautissimum, portum habens navium stationi perappo-
 situm, (sunt tamen qui mediam hujus oppidi partē, ni-
 mirū trans flumen, in *Vltonia* ponant) *Molingaria, Fouria,*
Delvina, Trimmia, Kellestia, Navania, Aboja, Dulekia & Scrimia.

Regionum
 Nomina.
 Unde
 dicta no-
 mina.

Sineo

Soli fer-
 tilitas.

Oppidorū
 nomina.

Limites.

MOMONIA, Hibernicè *Movyn*, & in usitatore orationis contextu *Vovyn*, Latinè *Momoniam*, Anglicè *Mounster*. Ea Vergivio mari ad austrum exposita jacet, ad Septentrionem Connaciæ parti prætenditur: ab Ortu finitimam sibi habet Lageniam: ab occasu, tota Oceano occidentali alluitur. In longitudine, à sinu *Ballatimore* australi limite ad *Galyvay* sinum borealem nonaginta quasi milliaria colligit. Quà verò latissimè ab ortu ad occasum se expandit, scilicet à *Vaterfordiæ* portu ad *Feriteri* portum, centum millia passuum continet. Totius circumferentia, secundum promontoria sinusque & recessus ducta, quingenta plus minus & quadraginta passuum millia occupat. Forma ipsius quadrata sive quadrangularis est. Cælum mite & temperatum, nec nimis frigoribus gelidum, nec retorrido ardore plus justo calidum. Solum alicubi in montes assurgit, silvestribus collibus aviis & solitariis caput exerens: subjectæ verò valles campis arvisque frugiferis distinguuntur; & ut verbo dicam, regio universa & ad spectu amœna, & solo fertilis. Provincia hæc omnis in duas hodie partes dividitur: Momoniam occidentalem & Momoniam australem. Occidentalem antiquitus *Luceni*, *Velabri*, & *Vterini*: australem *Oudia* sive *Vodia*, & *Coriondi*; *Velabri* & *Luceni*, authore *Orosio*, eam regionis partem quæ maximè in occasum projecta & ad Cantabricum Oceanum vergens *Gallitiam Hispania* procul spectat, incoluere. Ac *Luceni* quidem Hiberniæ qui à *Lucensis Gallitiæ* & nomen & originem traxisse videntur, & quorum reliquiæ quædam etiamnum supersunt in Baronia de *Lixnavv*, sedes suas, ut creditur, in locis *Sineo* flumini vicinis habuerunt. Commoditates hujus Provinciæ in genere sunt frumentum, ligna, lana & pis-

Forma.

Cælum.

Solium.

Veteres incolæ.

Commoditates.

ces. Horum verò cujusque generis ingens ubique copia est. Nullus autem locus halecum abundantia & captura adeo celebris est, ac *Eraugh* Promontorium, quod inter *Bantre* & *Ballatimore* sinum projectum jacet: quo numerosa quotannis Anglorum & Gallorum classis, ipso brumali solstitio ad piscandos etiam asellos confluit. Primaria hujus Provinciæ urbs *Limiricum*, Hibernis *Loumeagh*, diviso nobilis fluvii *Sinei* alveo circumfusa est. Sedes hæc Episcopalis est, totiusque Momoniæ emporium. A *Raimundo Crasso* Anglo primum expugnata, ac postea à *Duvenaldo* Hibernico *Thuetmonia* Regulo incensa. Deinde interjecto temporis intervallo, *Philippo Beroso* Anglo in feudum (ut dicitur) data, & à *Ioanne* Rege castello munita, quod ipse ibidem extrui iussit. Situs hujus oppidi, secundum *Mercatorem*, in latitudinis 53 grad. & 20 minut. longitudinis autem grad. 9 & min. 34 ponitur. Iuxta fluvium illum qui *Ptolemao* *Daurona* & *Giraldo Cambrensi* (pauculis literis immutatis) *Sauranus* & *Savarenius* dicitur, qui è *Muskereje* montibus profunditur, *Corcagia* urbs Episcopali dignitate insignis, cui & *Clonensis* altera cathedra adjuncta est, sedet; quæ *Giraldo* *Corcagia*, Anglis *Corke*, & indigenis *Corcach* appellatur. Hoc oppidum seditiosis vicinis ita circumfessum est, ut cives sive oppidani quasi perpetuam obsidione cincti continenter excubias agere cogantur. Iidem quòd filias in agrum elocare nuptum non audeant, contractis inter se nuptiis omnes aliquo affinitatis gradu se invicem contingunt. Gubernatur hæc Provincia à Domino Præsidente, cum uno Adsefflore, duobus Jurisconsultis legum peritis, & Scriba, qui esse vindex temeritatis, & moderator officii, ne forte à fide & obsequio discederet. Quinque firmis castris munitur

Limiri- cum Mo- monia caput.

Corcagi- urbs.

OCEANUS

OCCIDEN

TALIS

OCEANUS

VERGIVIVS

MERI DIES

OCCIDENS

OCCIDENS

OCCIDENS

OCCIDENS

munitur *Momoniam*, sex etiam oppidis mercaturam facit, ac sequenti modo dividitur: *Limiricum*, *Kerry*, *Corcagia*, *Watersfordia*, *Desmonia*, *S. Crucis in Tipperaria*. **LAGENIA**, indigenis *Leighnigh*, Britannis *Lein*, Latine *Lagenia*, in antiquis sanctorum vitis *Lagen*, & Anglice *Leinster* dicta; ad ortum tota maritima est, & secundum Hibernicum mare præjacet: ad *Connaciam* occasum versus Sineo flumine continetur: boreale latus *Luthensi* territorio, & australe *Momoniam* definitur. Regio hæc objacet Angliæ, uti *Momoniam* & *Connacia Hispaniam* prospectant. Forma triangulari est, lateribus non multum inæqualibus. Ab ortu hiberno ad occidentalem apicem interfunt octoginta quasi milliaria; inde autem ad occasum solstitialem sive æstivum, plus minus septuaginta. Maritima autem, ad ortum & secundum mare Hibernicum, ad octoginta etiam protenditur. Totius ambitus quasi ducenta septuaginta millia passuum colligit. Cælum purum, mite, & temperato habitu placet, neque calore nimio, uti nec frigore excedens, temporibus anni, & insito continentis ingenio respondet. Fertilis & frugifera ut plurimum terra est, carnibus, piscibus, aliisque cibariis, butyro, caseo, & lacte dives. Frumento omnis generis, pecore & pascuis fatis scælix: multoque fertilior esset, si ad regionis ipsius invitamentum agricolæ accederet industria. Fluviis commodè irrigatur, & maximâ ex parte silvis probè vestitur, unum si excipias *Dubliniensem Comitatum* qui de hoc defectu nimis conqueritur: is autem usque adeo silvis indigus est, ut in ignis alimentum vel cespite bituminoso & pingui, vel fossili ex Anglia carbone eo advecto uti incolæ adigantur. Qui hos tractus *Ptolemæi* ætate tenuerunt fuere *Brigantes* sive *mavis Birgantes*, *Menapii*, *Cauci*, & *Blani*. Atque ab his *Blanis*

fortassis deducta & contracta sunt recentiora illa & moderna (ut ajunt) nomina, *Lein*, *Leighnigh*, & *Leinster*. *Menapii*, ut nomen ipsum quodammodo innuit, arguitque, à *Menapiis Gente Belgica* sive Germaniæ inferioris quæ maritimas oras incoluit, oriundi sunt. *Brigantes* autem qui & *Birgantes* nominantur, *Floriamus del Campo Hispanus* nullum non movet lapidem ut à *Brigantibus* suæ Hispaniæ deducat, à quibus urbs antiqua in Hispania, *Brigantia* dicta, nomen cepit. Sed à *Birgo* flumine potius quod circumcoluere, denominationem suam desumpsisse verifimilius est; nam ipsum nomen ferè hoc periuadere valeat. Hujus Provinciæ commoditates in pecore, marinis avibus, & piscibus consistunt. Equos item optimos & generat, & alit (*Hibernicos Hobbies* vocamus) quibus non idem qui cæteris in cursu & gressu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. In hac Provincia multa & opulenta oppida reperiuntur. Primum occurrit *Kilkenny* Neoro apposita, id est *Cella* sive *Fanum Canici*, qui antiquitus ob vitæ solitariæ sanctitatem hoc tractu maximè inclaruit. Municipium est nitidum, elegans, copiosum, & inter mediterranea hujus insulæ facile primum. Inferius ad eundem Neorum sedet oppidulum munitum, Anglice *Thomas tovne*, Hibernicè *Balamac Andan*, id est oppidum filii Antonii. utrumque nomen ab extructore *Thoma Fitz-Antonio* Anglo inditum est, cujus hæredes etiamnum hujus domini agnoscuntur. Est etiam hoc tractu antiqua illa urbs *Rheba*, à *Ptolemæo* memorata, quæ nomine etiamnum facto tecto *Rheban* dicitur, sed pro urbe sunt pauculæ casulæ cum propugnaculo. Nobilem tamen virum *N. de S. Michaële* Baroneti titulo exornat, qui vulgo *The Baronet of Rheban* appellatur. Est & *Lechlinia*, Hibernicè *Leighlyn*, regium oppi-

Lagenia.

Limes.

Forma.

Cælum.

Solum.

Dublini-
ensis Co-
mitatus
Silvis
indigus.Veteres
necia.VV
forCom
tata.Veli
nom

K

oppi-

oppidum à *Bellinghamo* illo nobilissimo Prorege, patrum memoriâ castro munitum. Hic etiam *Menapiam* urbem statuit *Ptolemæus*, ad ostium *Modonæ* fluvii. Verum enimvero cum unum solummodo flumen hoc loco se effundat quod nunc *Slane* dicitur, & ad ejus ostium ubi stagnat, urbs sit germanico nomine *VVeysford* totius Comitatus caput: & *Slane Modonam*, quæ *Flemingos* olim Barones habuit, & *VVeisford Menapiam* fuisse confidentius, inquit *Camdenus*, conjectarim, eoque magis quod hoc nomen sit recentius, & ab illis germanis impositum qui *Oustmanni* Hibernis appellantur. Cæterum et si non primæ magnitudinis urbs sit, est tamen cum primis memoranda, quod prima totius Hiberniæ in Anglorum fidem, *Stephanide* duce fortissimo oppugnante se contulerit, Anglorumque facta fuerit colonia; unde totus hic ager Anglis est refertissimus, qui Anglorum antiquo vestitu & idiomate etiamnum utuntur, ita tamen ut Anglo-Hibernicè planè loquantur. Est præterea in Comitatu *Kildariensi*, *Kildaria*, Episcopali sede ornata, cui etiam honori erat in primis Ecclesiæ Hiberniæ incunabulis *Brigida* Virgo, sanctitate & virginitate suâ venerabilis; ut quæ *Sancti Patricii* illius antiquitate & nomine famigerati discipula fuerit. Urbs autem quam præ cunctis aliis vel urbibus vel oppidis non *Lagenie* modò, sed & totius Hiberniæ, jure suo fama celebrare possit, illa est quam Angli *Develin* vocant, Latini *Dublinium* & *Dubliniam*, Cambrobritannii *Dinas Dulin*, & Hibernici *Balacleigh*, id est oppidum super crates; subjectis enim, ut in palustri loco, cratibus, cum primum condi cœptum est, fundamenta jacta ferunt, uti Hispalis Hispaniæ, quam sic nominatam tradit *Isidorus*, quod in palustri solo suf-

fixis profundo palis locaretur: Regia hæc Hiberniæ urbs & sedes est, mœnibus & munimentis valida, ædificiis splendida, magnitudine multis aliis urbibus par, civibus frequens, & emporiū mercaturis faciendis, cōmeatibus & commerciis admodum celebre. In suburbiiis ad ortum, *Henricus II.* Anglorum Rex, ut refert *Hovedenus*, palatium sibi regium curavit erigendum. Et *Henricus Londres* archiepiscopus Dubliniensis circa annū *Christi* 1220 armamentarium extruxit. Nec longè ab eo collegium pulcherrimum sanctæ & individuae Trinitatis nomini consecratum spectatur, quod fœlicissimæ memoriæ *Elizabetha* Anglorum Regina privilegiis academiæ dignata est. Templum sancto *Patricio* sacrum à *Ioanne* Angliæ Rege plurimum amplificatum, *Iohannes Comynus* archiepiscopus Dubliniensis, *Eveshami* in Anglia natus, instituit primus præbendariorum esse Ecclesiam, anno Domini 1191, ac nostris temporibus decanum, præcentorem, cancellarium, thesaurarium, archidiaconos duos, & præbendarios viginti duos sustentat. Hæc civitas olim ad politicam Reipublicæ administrationem, pro summo magistratu Prepositum habuit. Sed anno humanæ redemptionis 1409, ut Major & duo Ballivi quotannis eligerentur, concessit Rex *Henricus IV*; utque gladius deauratus Majori in perpetuum præferretur. Ballivos etiam, ut auctior honoris sive dignitatis cumulus urbi accederet, postea in Vicecomites Rex *Edouardus VI.* commutavit: nihil ut jam quod in florentissima urbe desideres, deesse videatur, nisi quod portui plurimum officit arenosus cumulus reciproco maris meatu in *Aven-lisniis* ostium aggestus, sic enim præfluentem fluvium vocant, id est *ammis Lisnius*.

Regio.
Nomina.

BRITANNIÆ insulæ borealior pars *Scotia* dicitur, olim *Albania*. Atque etiamnum ab incolis qui avitam servant linguam *Albain*: & ab Hibernicis *Allabany*, quasi altera Hibernia (quæ à *Bardis Banno* dicta est) vocatur. Hiberniam enim *Scotiam Majorem*, & Scotorum in Britannia regnum *Scotiam minorem* historici appellant: *Ptolemaus* Britanniam *Parvam*, *Rufus Secundam*, *Tacitus* à silva *Caledoniam* vocat. Videntur autem Scoti sic dicti à vicinis quasi *Scythæ*. Quæ admodum enim Germani inferiores *Scythas* & *Scotos*, uno nomine *Scutten*, id est sagittarios appellat, sic etiam Britannos utrosque *T-scot* dixisse à Britannicis scriptoribus observatum est. Id sane constat eos à *Scythis* oriundos ex Hispania in Hiberniam & inde in hanc partem *Albionis*, quam nunc tenent, pervenisse, & cum *Pictis* in unam gentem coaluisse. Hæc de nomine, sequitur situs. Termini ejus australes Angliam versus, sunt *Tueda* & *Solvejus* fluvii: ad septentrionem est *Oceanus Deucalidonius*, ad occasum *Hibernicus*, ad ortum *Germanicus*, ab aliis partibus undique eam ambiunt *Oceanus* & *mare Germanicum*. Longa est *LXVII* milliaria Germanica, hoc est Anglica *257*, lata *LII* Germanica, sive *190* Anglica. Regio temperatior quam *Gallia*, remissioribus frigoribus, caloribusque, sicuti & *Anglia*: cui tamen in fertilitate æquari non potest. Terra magnâ ex parte sulphurea est & viscosa, atque ob id pabulum ignis, præsertim cum ibi defectus sit lignorum. Tantum tamen hic crescit frumenti quantum incolæ absument. Profert etiam terra varia metalla. Habet aurum, argentum, argentum vivum, ferrum, plumbum & cuprum magnâ copiâ. Habet in *Drisdalia* aurifodinam, in qua etiam *lazurum* invenitur. Habet & gemmas, præsertim

Situs.

Cali temperies.

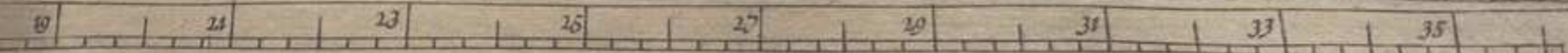
Soli fertilitas.

gagatem qui in aquis ardet & oleo extinguitur. Pascua item optima quæ omnis generis nutriunt armeta: unde carnis, lactis, butyri, casei, lanæ abundat copia. Ceterum Scoti cum ad *Pictos* in Britanniam accessissent, quamvis Anglos præliis, & prædationibus continenter laceferent, non tamen res eorum statim adolevit, sed in eo quo appulerunt angulo, diu delituerunt; nec, ut *Beda* innuit, per annos plus ceterum viginti septem, contra *Nordanhumbrorum* regulos signa efferre ausi, donec uno eodemque tempore *Pictos* fere ad internecionem delivissent, & *Northumbriæ* regnum intestinis malis, *Danorumque* incursionibus confectum, corruisset. Tunc enim omnis septentrionalis Britannia plaga in Scotorum nomen concessit, una cum citeriori illa regione citra *Cluidam*, & *Edenburgh frith*. Scoti in bello fortes ac strenui milites; inedia, vigilia, algoris, patientissimi. Primaria Scotiae urbs est *Edinburgum*, vulgo *Edenborrov*, *Ptolemao* *Castrum alatum*. Sedes hæc Regia, & metropolis non tantum *Laudoniae*, sed etiam totius Scotiae, situ editiore inter montes, eo ipso *Pragæ Bohemorum* haud absimilis: longitudine ab oriente in occidentem mille pass. porrecta, latitudine dimidio minore. Tota urbs ex monte dependet. Hic ad occasum altissimus, versus septentrionem præcipitio munit urbem, cætera ad orientem & meridiem sunt muro circumdata: distat à sinu maris & ostiis *Forthæ* passibus mille. Ad orientalem urbis partem est Regis Palatium, quod *Cathedram Arthuri* vocant. Ad occidentalem, rupes est prærupta, & in rupe arx maxima; quæ *Scotis* vulgo *Castellum puellarum* dicitur: quod verè est *Alatum* illud *Castrum Ptolemai*. Sunt & alia hujus regni urbes & oppida insignia quæ suis locis in particulari descriptione adponemus.

Insuper
majore

Minori
virtute

Urbs.

Orcades
Insulæ

OCEANUS

GER

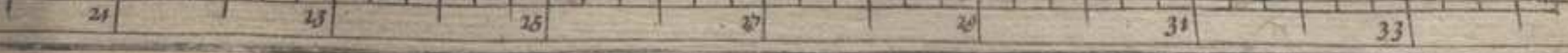
MANI

CUS

AVILLÆ PARS

Hiberniæ

PARS

Lacus & Flumina. mus. In vallibus plurimi sunt lacus, paludes, fontesq; & fluvii piscosissimi, quorū pars maxima è monte Grampio oritur, de quibus in descriptione proxima mentionem faciemus. Mare ipsum, ostreis, halece, corallis, mytilis, conchisque diverſi generis plenissimum. Multos etiam Scotia passim portus habet & aditus marinis aquis pervios; inter quos *Letha* portus commodissimus. Regio ipsa aspera & montosa admodum est, & in ipsis montibus habet æquatam agri planitiem pecori pabulum ubertim suppeditantem. Inter montes maximus *Grampius*, qui mediam Scotiam interfecat. Hic vulgo *Grasbain* seu *Gratzhaine*, id est mons incurvus dicitur: is enim à Germanici maris littore ad ostia *Dea* fluvii per mediam hanc regionem in Hibernicum mare tendens ad lacum *Lomundum* sistitur, qui etiam Pictorum olim, Scotorumque regni limes erat. Ad Aberdoniam montes sunt silvosi. Hic creditur fuisse *Silva Caledonia*, *Lucio Floro Saltus Caledonius* in immensum spatium diffusa, procerisq; arboribus invia, & Grampio monte divisa. Scotos autem non postremos inter Europæos fuisse qui Christianam Religionem amplexi sunt, eamque præ reliquis servaverint & coluerint, non solum scripta & monumenta: verum etiam templa, cœnobia, monasteria, xenodochia, & alia religioni devota loca testantur. Est & Edimburgi Palatium regiū de quo supra, valdè superbum & magnificentum, & in medio urbis Capitolium. Habentque Duces, Comites, Barones & Proceres Regni in ipsa urbe sua Palatia, quando ad Comitiam vocantur. Urbs ipsa non est constructa ex coctis, sed naturalibus & quadratis lapidibus, ut etiam singulæ ædes magnis Palatiis possint comparari. Sed de his satis, ad reliquas partes transeamus. Populus Scoticus in tres ordines

Mare.

Portus.

Montes.

Silva.

Opera publica.

Ratio gubernandi.

dispescitur, in *Ecclesiasticum*, *Nobilitatem*, & *Plebem*. *Ecclesiasticus* ordo duos habet Archiepiscopos, *S. Andreae* totius Scotiæ primatem, & *Glasgoensem*. Archiepiscopo *S. Andreae* octo subsunt Episcopatus, *Dunkeldensis*, *Aberdonensis*, *Moraviensis*, *Dumblanensis*, *Brechinensis*, *Rossensis*, *Cathanensis*, & *Orchadensis*. *Glasgoensi* tres, *Candida casa*, *Lismoriensis* sive *Argadiensis*, *Sodorensis*, seu insularum, videlicet *Sura*, *Mula*, *Yla*, &c. *Nobilitatis* ratio hæc est: ut primum locum obtineant Rex filiique Regis, partu legitimo editi, quorum si plures sunt, natu maximus *Princeps Scotiæ*, reliqui absolutè *Principes* dicuntur. Rex autem cum publice inauguratur, populo universo sanctè promittit, se leges & majorum ritus veteraque instituta servaturum, eoque jure quod à majoribus accepit usurum. Secundum locum obtinent *Duces*: tertium *Comites*: quartum illi *Nobiles* qui apud alias nationes extra insulam non vigent & à Scotis *My Lords* appellantur. Quod nomen tantam dignitatem in se continet, ut etiam illud Episcopis, Comitibus & summis Magistratibus honoris ergo tribuant. Hosce, magnates posses dicere. Quintum locum *Equites Aurati* aut *Barones* sibi vendicant, qui *Lords* dici solent. In sextum & ultimum locū rejiciuntur illi, qui nullo certo honoris titulo insigniti, sed nobili familia prognati vulgo *Gentlemen* appellantur, ut sunt fratres & filii Comitum, Dominorum, Equitum auratorum natu minores: qui in nullam hæreditatis partem succedunt; siquidem ea tota in filium natu maximum conservandarum familiarum causa jure Scotico devolvitur. *Plebs* autem omnes qui divitiis affluunt, quique hospitalitatis & clientelatum nomine benè audiunt, hoc fere titulo (*Gentlemen*) semper decorat. Ab his autem Nobilibus infimi gradus, totum fere belli pondus pendet. *Plebei* verò ci-

ves partim sunt primarii opibus insignes qui magistratu in suis urbibus funguntur: partim *mercatores*: partim *opifices*, qui omnes eò quod à vectigalibus aliisque oneribus sint immunes, facile apud eos ditescunt. Ne quid autem gravius in aliquam civitatem in publicis comitiis statuatur, permittitur à Rege tribus aut quatuor ab unaquaq; civitate evocatis civibus, ut cum reliquis duobus ordinibus suam sententiam de rebus propositis liberè interponant. Ecclesiastici olim decretorum & conciliorum autoritate continebantur, nunc autem ut cæteri legibus, quas Reges descriperunt, aut Regum voce confirmatas, tres ordines fixerunt, reguntur. Liber qui leges municipales latinè scriptas continet, titulum (*Regiam Majestatem*) habet, quòd ab illis vocibus libri exordium ducatur: reliquis legum libris Scotica lingua Comitiorum (quæ Parlamenta dicuntur) *Acta* inscribuntur. Magistratus sunt in Scotia, ut apud alias nationes, complures & diversi. Inter hos proximè & secundum Regem, regni Procurator (quem Governatorem appellant) facile princeps est. Huic provincia Regni gubernandi incumbit, si respublica Rege fortè orbetur, aut si Rex per ætatem regni negotia non possit obire. Est & ibi Senatus perpetuus Edenburgi ex *Clero* & *Nobilitate* ita constitutus, ut laicorum semper numerum æquet pars altera ecclesiasticorum. Quibus adjicitur ex ecclesiasticorum numero *Præses*, qui in dicenda ferendaque sententia principem locum obtinet, nisi iudicio regni Cancellarius intersit; ei enim in omni Reipublicæ negotio Scoti primas deferunt. Qui capitis iudicio, magnum Iusticiarium: qui rei nauticæ, Admiraliū: qui castris figendis, Marefcallum: qui delictis inter aulæ

septa vindicandis præficitur, Conestabilem appellant. Sunt quoque in singulis provinciis, quas Vicecomitatus appellant, qui præfunt singuli, quos Vicecomites antiquo vocabulo vocant. Horum autoritas in his rebus, quæ ad civiles causas & capitis summam pertinent, decidendis non aliundè pendet, quam à jure quodam hæreditario, quo etiam illos sibi Vicecomitatus vendicant. Ut ii Vicecomites non à Rege creati, sed à parentibus nati jure quodam dici possint. Habent quoque civitates atque oppida suos Præfectos, Ballivos ac id genus alios Magistratus, qui cives in officio contineant & ipsarum civitatum privilegia tueantur. Ita fit ut Scotorum Respublica ordinum aptâ dispositione, Legum sanctâ majestate, & Magistratuum firmâ autoritate, floreat & summam laudem mereatur. Nomina autem Ducatum, Comitatum & Vice-comitatum Scotiæ hæc sunt: Ducatus, *Rosay, Albania*. Comitatus, *Carnes, Sutherland, Rosse, Moravie, Buchquhan, Garniach, Garmoran, Mar, Mernis, Angus, Govvry, Frisse, Marche, Athole, Stratherne, Menteith, Levenox, VVagion, Douglasse, Carrike, Cravvford, Annandale, Ourmonth, & Huntley*. Vicecomitatus, *Bervvyk, alias North Bervvyk, Roxburgh, Selkirk, Tyvedale, Dunfrise, Niddisdale, VVigton, Are, Lanarke, Dunbretten, Sterveling, Louthean, Laudonia, Clacmanan, Kiuos, Fisse, Perth, Angus, Mernis, Aberdone, Bamph, Fores, & Invernes*. Univerſitas, *S. Andree, & Aberdonia*: quarum hæc ab *Alexandro* Rege & sorore *Isabella* multis ornata est Privilegiis circa annum *M C C X L*: illa sub *Iacobo* Rege inaugurata, Anno *M C C C C X I*. Quibus additur *Glasgoensis*. Ingenia Scotorum vivida sunt, excitata, ignea; sapientiæ capessendæ maximè idonea,

Ducatus
& Comitatus
nomina.

GENERATIM quæ de Scotia dicenda habui, absolvi: postulat methodus, ut speciatim & per partes eam perambulem. Dividitur autem Scotia (monte Grampio mediam secante) in australem sive superiorem, & in borealem sive inferiorem. Dirimitur verò ab Anglia primùm *Tueda* fluvio, *Zeviota* monte altissimo, & qua mons deficit, vallo non adeò pridem factò, ac deinde *Esca* & *Solveo* fluminibus. Citrà hos limites à Mari Scotico ad Hibernicum regiones hoc ordine jacent. Prima est *Marcia* vel *Merchia*, sic dicta quod limitanea. hæc sinistrum *Tuedæ* latus attingit: ad orientem *Forthæ* æstuario, ad meridiem Angliã clauditur. In *Marcia* *Bervicum* oppidum, quod Angli tenent. Est & hic *Hume* castrum, antiqua possessio Dominorum de *Hume*, qui à Comitum *Merchiæ* familia oriundi, in amplam & insignem familiam sunt propagati. Cui vicinum subsidet *Kelfo*, monasterio quondam celebre, & antiquã habitatione *Hepburnorum* qui *Bothvelliæ* Comites, & hæreditario jure Admiralii Scotiæ diu fuerunt, qui honores per sororem *Jacobi* Comitis, *Ioanni* filio naturali Regis *Jacobi* V enuptam, ad *Franciscum* ejus filium nunc *Bothvelliæ* Comitem descenderunt. Inde *Coldingham* cernitur, *Beda* Vrbs *Coldana* & *Coludi* urbs, *Ptolemæo* fortassè *Colania*. Ad occidentem *Marcia* ad utrumque *Tuedæ* latus est *Teviotia*, à *Tevio* amne nomen adeptæ. *Teviota* monte dirimitur ab Anglia. Post hunc regiones non magnæ *Lidalia*, *Evia*, & *Esca* à tribus fluminibus cognati nominis *Lidalia*, *Evo* & *Esca* nominatæ. Ultima *Amandia*, & ipsa ab *Amando* amne propè mediam dividente appellata, qui secundum *Solveum* in Mare Hibernicum decurrit. Jam ut rursus ad *Fortham* redeamus, ea ab ortu *Lothianam* clau-

dit: *Coburni* saltus, & *Lamirii* montes eam à *Marcia* separant. Contingit deinde paullum ad occasum inflexa *Lauderiam* & *Tuediam*: alteram à *Laudera* oppido; alteram ab amne *Tueda* mediam secante. *Tuediam* ad meridiem, & occidentem contingunt *Lidalia*, *Nithia*, *Glottiana*. *Nithia* *Nithus* amnis nomē dedit per eam in mare Hibernicum labens. *Lothiana* à *Lotho* Pictorum rege nominata. Ab oriente æstivo finitur *Fortha* sive mari Scotico. Vallem *Glottianam* spectat ab occidente hiberno. Hæc regio humanitatis cultu, & rerum necessariarū ad usum vitæ copiã cæteras longè præcellit. Quinque amnibus irrigatur, *Tina*, utroque *Esca*, (qui antequã in mare cadant in unum alveum coeunt) *Letha* & *Almone*. Hi partim è *Lamiriis*, partim *Pictlandicis* montibus in *Fortham* defluunt. Oppida habet *Dumbarum*, *Hadinam* vulgo *Hadintonam*, *Dalnethum*, *Edinburgum*, *Letham*, *Lemnuchum*. Magis ad occidentem jacet *Glottiana*, utramque *Glotta* fluminis ripam complexa, quæ ob longitudinem in duas præfecturas dividitur. In superiore præfectura collis est non admodum editus, à quo in tria diversa maria flumina effunduntur: *Tueda* in mare Scotiçum, *Annandus* in Hibernicum, in *Deucaledonium* *Glotta*. In ea urbes insigniores sunt *Lanarum*, & *Glasca*. Hanc ab occidente hiberno *Coila* contingit. Ultra *Coilam* est *Gallovidia*. Ea separatur à *Nithia* *Cludano* amne, tota ferè in meridiè vergens, ac ab littore ejus reliquum illud Scotiæ latus tegitur. Univerfa pecoris, quàm frumenti fertilior. Amnes habet plures in Hibernicum mare decurrètes *Vrum*, *Devam*, *Kennum*, *Cream* & *Lussum*. Nusquã ferè in montes attollitur, sed collibus tantū frequentibus intumescit. In convallibus inter eos aqua restagnans innumeros propè lacus efficit, è quibus primis ante æquinoc-

tium

Marcia.
Sini.Vrbi
nomina.

Teviotia.

Nithia.
Lothiana.
Sini.Soli fer-
tilitas.

Flumina.

Vrbi
nomina.Glottia-
na.

Flumina.

Vrbi
nomina.Gallovi-
dia.

Sini.

Flumina.

Lacus.

MILIA SCOTICA
10 20 30 40
MERTIDIES

Lacus

tium autumnale imbribus rivi augmentur, unde multitudo incredibilis anguillarum descendit, quas accolæ natis vimineis exceptas sale condiunt, ac non modicum inde quæstum faciunt. In hac provincia lacus est *Myrtoun* dictus, cujus una pars aliarum aquarum more gelu hyeme concrefcit; altera nullis frigoribus congelari potest. Extremum lateris est *Novantum* promontorium, sub quo in ostio *Lufi* fluminis sinus est qui *Ptolemæo* *Regrionius* vocatur. Ei ex adverfo influit ex æstuario *Glotta* sinus vulgo *Lacus Rianus*, *Ptolemæo* *Vidogara*. Quod inter hos sinus terræ procurrat, incolæ *Rinum*, id est *Gallovidiæ* aciem appellant. Ab eisdem *Novantum*, *mula*, id est, *rostrum* sive *riktus* nominatur. Tota autem regio *Gallovidiæ* (nam *Gallovid* priscorum *Scotorum* lingua *Gallum* significat) nominatur. Infra *Vidogaram* à tergo *Gallovidiæ* leviter declinat ad *Glottæ* æstuarium *Carieta*. Eam duo amnes interfecant, *Stinsiarus* & *Grevanus*: uterque multis amœnis villis cingitur. Inter amnes quæ in modicos colles tumet pascuis fœcunda, nec infelix frumento est. Tota terrestribus maritimisque copiis non modo sibi sufficiens, sed vicinismulta suppeditans. *Dunus* amnis eam à *Coila* separat, ortus ex eisdem nominis lacu, qui insulam complectitur modicæ arcis capacem. Sunt in *Carieta* regione ingentis magnitudinis boves, quorum caro tenera suavisque esu est; pinguedo liquefacta semel nunquam concrefcit, sed olei instar semper fluitat. Sequitur *Coila*, quam à meridie *Gallovidiæ* claudit, ab ortu æstivo *Glottiana* attingit: ab occasu *Irvinus* fluvius à *Cunigamia* distinguit: mediam *Aera* amnis dividit. Ad eum sita est *Aera* emporium non ignobile. In universum regio est feracior virorum fortium, quam frugum aut pecorum, tota quidem tenui & arenoso solo:

Carieta.

Sali feracitas.

Coila. Sinus.

quæ res hominum industriam acuit, & parsimoniâ vires animi & corporis confirmat. In hac Provincia haud plus decem millibus passuum ab *Aera* oppido saxū est duodecim vix pedes altum, xxx cubitorum non amplius spissitudine; haut immeritò surdum appellatum. Nam si ingentem sonitū vel voce edas, vel scloppo, vel quovis crepitaculo; is qui ex adverfa parte erit saxo proximus, nihil audiet, qui remotior melius, qui remotissimus optimè. *Cunigamia* post hanc ad septemtriones procurrat, & *Glottam* submovet, ac propè ad justam amnis modum coërcet. Nomen huic Regioni *Danicum* esse constat, quod eorum lingua *Regis domicilium* significat: quæ res indicio est, eam *Danos* aliquando tenuisse. Proxima ad orientalem ejus plagam sita est *Rensfroana*, ab oppidulo in quo conventus ejus celebrari solent, appellata. vulgò *Baronia* dicitur. Mediam eam secant duo amnes quibus utrisque *Carthus* est nomen. Post *Baroniam* est *Glottia* ad utramque *Glottæ* ripam protensa, & ipsa in plures jurisdictiones ob magnitudinem divisa. Amnes nobiliores fundit: à læva *Avennum*, & *Duglassum*, qui in *Glottam* decurrunt: item à dextra alterum *Avennum*, qui *Lothianam* ab agro *Sterlinensi* dividit. Hi duo fluvii communem omnium appellationem loco proprii nominis acceperunt: quemadmodum in *Vallia* diversa dialecto is, quem *Avonam* vocant. *Sterlinensem agrum* à meridie separat à *Lothiana* *Avennus*, ab ortu æstuarium *Forthæ*, donec is paulatim seipso minor ad justam fluminis magnitudinem redactus prope *Sterlinum* pontem patitur. Secat regionem fluvius unus, qui memoratu sit dignus, *Carron*: juxta quem aliquot vetusta sunt monumenta. Ad lævam *Carrontis* duo terreni sunt tumuli hominum operâ (ut res indicat) ædificati: vulgò *Dunipæ-*

Rensfroana.

Lacus

Situs.

Glottia.

Lacus

Situs.

Fluvius.

Ager Sterlinensis.

pæ-

pacis appellantur. A dextro Carrontis latere ager ferè cetera planus in collem paullum prominet, medio fere spatio inter Dunospacis, & ædiculam: in eo ad ipsum anguli flexum modicæ urbis vestigium adhuc apparet. Sed murorum fundamenta, & vicorum descriptio partim cultu rustico, partim eruendis ad propinquas ditiorum villas construendas lapidibus quadratis confusa est. Hunc locum disertè *Beda* Anglus *Gudi* vocat; atque in ipso valli *Severi* angulo collocat. Multi præclari scriptores Romani ejus valli meminerunt: multa vestigia exstant, multi lapides inscripti eruuntur, quibus aut testimonium salutis per Tribunos & Centuriones acceptæ, aut sepulchrorum inscriptiones continentur. Ultra *Sterlinensem* agrum est *Levinia*, à *Rensfroana* præfectura *Glotta*, *Glascuensi* *Kelvino* amne divisa; ab agro *Sterlinensi* montibus, à *Taichia* *Fortha* dirimitur: tandem in montem *Grampium* desinit, ad cujus radices per vallem cavam *Lomundus* lacus se explicat 24 millia pass. longus, 8 latus, qui supra 24 insulas complectitur. Præter multitudinem aliorum piscium habet & sui generis esu non insuaves quos *Pollacas* vocant. Tria autem de hoc lacu memoratu digna referuntur. Pisces pinnis carent, gratissimi alias saporis. Aquæ nullo interdum flante vento ita concitantur, ut vel audacissimos nautas deterreant, quominus solvant. Deniq; insula quædam gregibus armentisque pascendis apta, natat, ferturque quo ventis impellitur. Sed redeo ad lacum. Tandem erumpens Meridientem versus, *Levinum* amnem, qui regioni nomen dedit, effundit: qui prope *Britannodunum* arcem, & eodem nomine oppidum in *Glottâ* ingreditur. *Levinia* partem extremam *Grampii* montis ultimi colles attollunt, sinu maris exiguo, quem *Gerlochum* à brevitate appel-

lant, intercisi. Ultra hunc est sinus multo amplior, quem *Longum* vocant, à *Longo* qui in eum cadit fluvio. Is limes est inter *Leviniam* & *Covaliam*. Ipsa *Covalia*, *Argathelia*, seu potius *Ergathelia*, & *Cnapdalia* multis sinibus angustis ex æstuario *Glottæ* infusis, in multas partes dirimuntur. Unus inter cætera insignis lacus, *Finis* vocatur à *Fino* fluvio, quem recipit. Is ultra sexaginta millia passuum in longitudinem porrigitur. Est & in *Cnapdalia* lacus *Avus*, in quo est exigua insula & arx munita. Ex eo fluvius *Avus* effunditur, qui unus in illis regionibus in mare *Deucaledonium* exit. Ultra *Cnapdaliâ* ad occidentem hibernum excurrit *Cantiera*, hoc est regionis caput, *Hiberniæ* occurrens, à quo modico freto dirimitur. Ipsa longior quàm latior, adeo arctis faucibus *Cnapdaliæ* conjungitur, ut vix mille passus expleat, idque spacium nihil aliud quam arena sit: adeo humilis ut per eam naviculis traductis nautæ plerumque navigandi compendium quærant. Hanc attingit *Lorna* *Argatheliæ* adjacentis & usque ad *Abriam* pertinens: regio plana nec infœcunda. Quæ *Grampius* mons humilior est, & magis pervius *Braid Albin* regio vocatur, hoc est, quasi altissimam *Scotiæ* partem dicas, ac ubi maxima pars illa attollitur *Drum Albin*, hoc est, *Scotiæ* dorsum vocatur: nec omnino sine causa. Ex eo enim dorso flumina in utrumque mare decurrunt, alia in septentrionem, alia in meridiem. Ex *Ierno* enim lacu *Iernam* fluvium in orientem hibernum fundit: qui in *Taum* illabitur ad tria millia passuum infra *Perthum*. Ab hoc flumine cognomen accepit ad utramque ripam affusa veteri *Scotorum* lingua *Strathierna* dicta; *Strat* enim regionem ad fluminum decursum jacentem appellare solent.

Rensfroana.

Levinia.

Situs.

Glottia. Lacus.

Situs.

Fluvius.

Ager.

Perthum.

Situs.

Cantiera.

Situs.

Lorna.

Flumina.

TACHIAM excipiunt *Ocelli* montes; ipsi quidem magna ex parte, atque ager ad eorum radices in Iernenſi præfectura cenſentur. Verum reliquum agri ad Fortham uſque ambitio in varias præfecturas diſſecuit, *Clacmananam*, *Colroſſianam*, & *Kinroſſianam*. Ab his & *Ocellis* montibus quicquid agri à lateribus *Fortha* & *Taus* claudunt, in orientem anguſtè cuneatur ad mare, & uno nomine appellatur *Fifa*, omnibus rebus ad uſum vitæ neceſſariis ſibi ſufficiens: qua lacus *Levinus* eam ſcindit, latiffima: inde utrimque ſe colligens in anguſtum uſq; ad *Careliam* oppidum. Amnem unum qui memoratu ſit dignus *Levinum* fundit. Totum littus frequentibus oppidulis præcingitur: è quibus maximè eſt memorabile propter bonarum artium ſtudia *Fanum Andrea*, quod præſci Scoti *Fanum Reguli* appellant. Interius in media ferè regione eſt *Cuprum*, quo reliqui *Friſani* ad jus accipiendum conveniunt. Qua Ierniam contingit, eſt *Abrenethium* vetus *Pictorum* regia. Hic in *Taum* influit *Ierna*. Ipſe autem *Taus* è lacu *Tao* qui eſt in *Braid Albin* viginti quatuor millia longo erumpit, fluviorum *Scotiæ* facilè maximus. Is ſe ad *Grampium* montem inflectens, *Atholiam* attingit regionem fertilem in ipſis *Grampii* ſaltibus collocatam. Infra *Atholiam* ad dexteram *Tai* ripam ſita eſt *Caledonia*, oppidum vetus tantum nomen retinens, vulgo *Duncaldem*, id eſt, tumulus *corylis* conſitus: *corylus* enim cum per inculta ſe altiffimè funderet, & ſilvarum opacitate agros teget, & oppido & genti nomen dabat. *Caledones* enim, aut *Caledonii* gens olim inter *Britannorum* clariffimas alteram partem regni *Pictorum* faciebant: quos *Ammianus Marcellinus* in *Caledones* & *Vecturiones* dividit, quorum

nunc vix nominis veſtigium aliquod ſuper eſt. Infra *Caledoniam* ad duodecim millia paſſuum in eadè dextra ripa eſt *Prethum*. Ad ſiniſtram ripam ſub *Atholia* ad orientem ſpectans eſt *Gourea*, frumentariis campis nobilis. Et ſub hanc iterum inter *Taum*, & *Eſcam* porrecta *Anguſia*, ſive ut præſci Scoti loquuntur *Aeneia*. Sunt qui *Horreſtiam*, aut juxta dialectum *Anglorum* *Foreſtiam* dictam putant. In ea ſunt urbes: *Cuprum*, quod & *Boethius* patriæ ſuæ gratulans ambitioſè *Dei donum* vocat. Vetus enim nomen *Taodunum* fuiſſe reor, à *Duno* id eſt colle ad *Taum* ſito, ſub cujus radicibus oppidum eſt conſtructum. Extra *Taum* ad XIII millia paſſuum recto littore occurrit *Abrenethea*, alio nomine *Obrinea*. Deinde *Rubrum* promontorium ſatis longè conſpicuum. *Eſco* fluvius cognoſcitur aſtralis mediam ſecat: alter *Eſca* ſeptentrionalis eam à *Marnia* dividit. Ea ex magna parte ſolo eſt campeſtri, & plano, donec ultra *Fordunum* & *Dunotrum* *Comitis Martialis* arcem occurrat *Grampus* paulatim ſe demittens, & in mare ſubſidens. Ultra eam ad ſeptentriones eſt *Deva* vulgo *Dea* fluminis oſtium: & plus minus mille paſſus ulterius *Dona*. Ad alterum *Abredonia* eſt ſalmonum piſcatu nobilis, ad alterum *Epifcopi* ſedes, & ſcholæ publicæ omnium ingenuarum artium ſtudiis florentes. Hanc citeriorem invenio vetuſtis monumentis *Abredam* appellatam. Nunc utrumque oppidum *Abredonia* veteris & novæ cognominibus diſtinctum vocatur. Ab hac tam anguſta fronte inter hæc flumina incipit *Marnia*, ac ſeſe paulatim dilatans ad lx in longitudinem millia ſe protendit *Badenacham* uſque. Ea regio perpetuo dorſo continetur, & in utrumque mare diverſa magnaſque flumina emittit, *Badenache* confinis

Fifa.

Oppida.

Flumina.

Gourea,
Soli ferti-
litatis.
Anguſia.Urbium
nomina.

Abrenethea.

Situs.

Urbium
nomina.
Marnia
Situs.

confinis est *Abria*, ad mare Deucaledonium modicè prona, regio (ut inter Scotos) imprimis copiosa maritimis & terrestribus commodis. Est enim & frumentis & pascuis imprimis fœlix, & præterea nemorum umbris, & rivulorum fontiumq; amœnitate jucunda. Piscium vero proventu adeo fertilis, ut nulli prope Scotiæ regioni cedat. Nam præter fluviatiliam copiam quam tot rivi sufficiunt, mare longo canali per planum solum infusum penetrat: ibiq; terræ paulo altiore margine coercitū se latius diffundit, ac speciem stagni, aut verius lacus præbet: unde *Abriam*, id est, stationem patrio sermone appellant. Idem quoque nomen regioni circumcincta vicinæ dant. Ad plagam septentrionalem proxima Marriæ est *Buchania*, Dona fluviò ab ea divisa. Ea omnium Scotiæ regionum longissimè se in mare Germanicum exporrigit. Pascuis oviumq; proventu admodum fœlix, cæterisq; commodis ad vitam necessariis sibi sufficiens. Fluvii ejus cum salmonibus adudent, *Rauram* amnem tamen id genus piscis non ingreditur. Est in ejus littore spelunca, cujus natura prætereunda non videtur. Aqua è naturali fornice guttatim destillans statim in lapidum pyramidas vertitur, ac nisi opera hominum antrū subinde purgaretur, spatium usque ad fornicem brevi compleretur. Ultra *Buchaniam*, ad septentriones duæ sunt regiunculæ, *Boina* & *Aimia*, quæ usq; ad *Speam* fluvium pertinent, qui separat eas à *Moravia*. Oritur autem *Spea* à dorso *Badenachæ*, cujus meminimus: & longè ab ejus fonte lacus est, unde erumpit *Lutea*, ac se in occiduum mare devolvit. Ad ostium ejus ferunt oppidū nobile fuisse, à fluviò *Emmerluteum* nuncupatum: certè sive terræ vicinæ spectes ingenium, sive navigationis & subvectionis maritimæ commodita-

Buchania.
Situs.
Soli fertilitas.

Flumina.

Boina.
Aimia.

tem, locus est admodum emporio aptus. Prisci quoque Reges has oportunitates secuti aliquot sæculis ibi habitaverunt in *Evonia* arce, quam nunc multis falsò persuasum est esse *Stephanodunum*. Ejus enim arcis rudera, & vestigium adhuc in *Lorna* monstratur. Ultra *Spæam* usque ad *Nessum* sequitur *Moravia*, olim (ut creditur) *Varar* dicta. Inter eos amnes Oceanus Germanicus, velut retro in occidentem terram agens, sinu vasto ejus laxitatem castigat. Tota quantaquanta est hæc regio frugibus & pascuis fœcunda est, amœnitate vero, & fructiferarum arborum proventu totius regni facilè prima. Duo memoratu digna habet oppida, *Elginam* ad *Loxiam* amnem, qui nomen antiquum adhuc retinet, & *Nessum* ad cognominem fluvium. *Nessus*, à lacu *Nesso* longo viginti quatuor millia fluit. Aqua fere semper tepida, nec unquam ita frigida ut congeletur. Quin & asperissima hieme fragmina glaciæ in eum injecta, tepore aquarum brevi solvuntur. Ultra *Nessum* lacum occidentem versus octo millia continentis terræ protenduntur. Tantillum sane est, quod obstat, quo minus maria coëant, & quod reliquum est Scotiæ, insulam reddant. Nam quod spaciū ab iis faucibus ad mare Deucaledonium interjicitur, fere sinibus maris in terram irrupentis est interjectum. Quod ultra *Nessum*, & fauces illas angustas est interjectum, in quatuor provincias solet dividi, *Rosiam*, *Naverniam*, seu ut vulgo *Strathnaverniam*, à fluviò *Naverno* dictam, *Sutherlandiam*, & *Cathanesiam*. Ultra ostium *Nessi*, quæ mari Germanico immergitur, est *Rosia*, in mare promontoriis altioribus excurrentes: quod & nomen ipsum indicat: *Ros* enim Scotis promontorium significat. Ea tota longior est quam latior. Nam à mari Germanico ad Deucaledonium porrigitur; qua in montes attol-

Moravia

Soli fertilitas.

Oppida.

Rosia

Situs.

artollitur, aspera, & inculta: qua se in campos explicat, frugum fertilitate nulli propè Scotiæ agro inferior. Valles habet amœnas piscosis amnibus irriguas: lacus piscosos complures, sed maximū omnium *Lubrum*. A mari Deucaledonio litus paullatim se castigat, & in orientem æstivum reflectit. Ab altero littore mare Germanicum inter rupium excelsarum scopulos iter sibi pandens interius in sinum se spatiosum explicat, adversus omnes tempestates portum salutiferum, ac certum perfugium. Proxima *Rossia* extremæ septentrionem versus est *Navernia*, à *Naverno* amne appellata: quam vulgò proprietatem sermonis patrii secuti *Strathnaverniam* appellant. Eam à meridie *Rossia* claudit; ab occasu & septentrione mare Deucaledonium eam alluit; ab oriente *Cathanesiam* contingit. *Sutherlandia* his omnibus ita interjecta est, ut omnibus sit finitima, atq; ab aliqua regione cœli eas contingat. Nam ab occidente *Strathnaverniam*, à meridie & oriente *Rossiam*, à septentrione *Cathanesiam* habet objectam. Cultores magis ex natura regionis pascuo quam arvo dediti. Nihil in ea quod sciam singulare, nisi quod montes candidi marmoris habet, rarum in regionibus frigidis miraculū, & prope in nullo usus comparatum, quod nondum ejus affectatrix luxuria eo immigravit. *Cathanesia* ultima ad septentrionem Scotiæ regio est: qua in plaga ei *Navernia* occurrit: hæque duæ regiones Scotiæ latitudinem in frontem angustam contrahunt. In ea fronte tria attolluntur promontoria. Altissimum in *Navernia*, quod *Ptolemæo* est *Orcas*, sive *Tarvedrum* & *Tarvisum*: reliqua duo nequaquam æquè sublimia in *Cathanesia* sunt, *Veruedrum*, nunc *Hoia*; & *Betubium*, falso *Hectori Boëthio* *Dame* appellatum, nunc *Dunis Bei* vulgò dictū, alii *Duncans Bei* vocant.

Ex hoc nomine aliquot literis exemptis vox *Dunis Bei* facta videtur. In hoc tractu *Ptolemæus* collocat *Cornavios*, cujus nominis adhuc vestigia quædam restant. Arcem enim Comitum *Cathanesiæ* vulgò *Gernico* vocant. Nam qui *Ptolemæo*, & exteris *Cornavi* sunt, *Britannis Kernici* fuisse videntur: cum non in hoc tractu modo, sed in diversissima insulæ parte, nempe in *Cornovallia*, *Cornavios* ii qui vetustum sermonem Britannicum retinent, adhuc *Kernicos* vocent. Restat nunc ut de insulis aliquid dicamus. Recentiores insularum omnium, quæ Scotiam velut coronant, tres fecerunt vel classes vel ordines, *Occidentales*, *Orcadas*, & *Zelandicas*. *Occidentales* appellantur quæ ab *Hibernia* pene ad *Orcades* in mari Deucaledonio lateri occidentali prætenduntur. Has alii *Hebrides*, alii *Æbudas*, alii *Mevanias*, alii *Beteoricas* appellarunt. *Orcades* in mari partim Deucaledonio, partim Germanico, ad septentrionalem Scotiæ partem sparsæ sunt. Harum de nomine inter *Scriptores* veteres & recentiores satis convenit; sed qui eas primi tenuerint, non satis constat. Omnes Germanicæ originis eos fuisse tradunt: at è qua natione Germanorum advenerint, non produnt. Si è sermone conjecturam faciemus, & olim & nunc quoque vetere Gothica lingua utuntur. Sunt qui *Pictos* eos fuisse arbitrantur, hoc maximè argumèto, quod fretum eos à *Cathanesia* dividens, *Picticum* cognominatur: *Pictosque* ipsos generis Saxonici fuisse existimât, *Claudiani* carmine maximè freti: *Maduerunt Saxonè fuso Orcades, incaluit Pictorum sanguine Thule: Scotorum tumulos flevit glacialis Ierne.*

Sed quum de his supra in *Britannicarum* insularum descriptione egerimus; hæc paucula sufficient, ut Scotiæ finem imponamus.

Navernia.
Situs.

Sutherlandia.
Situs.

Montes.

Cathanesia.
Situs.

Scotiæ
Insulæ.

Regio.
Nomen,
à quibus
inditum.

ALBIONIS insulæ pars meridionalior ac maxima *Anglia* Latinis dicitur: ab *Angria* regione *Westphaliæ*, vulgo *Engern*, ut nonnulli volunt. Alii ab angulo nomen inditum arbitrantur, quod Orbis sit angulus: alii ab *Angloen* oppido *Pomeraniæ*. *Goropius* Anglos ab *Angle*, i. hamo piscatorio deducit, quod, ut inquit ille, omnia sibi adhamarent, & fuerint, ut Angli loquuntur, *Good Anglers*, i. boni hamatores. Quæ sanè conjectura risum potius quam fidem meretur. Sunt qui ab *Anglia* *Cimbricæ* *Chersonesi* regiuncula, quæ *Engeland*, i. Anglorum Terra, ab *Egberto* occiduorum Saxonum Rege indigitata fuit, appellatam autumant: vel quasi *Engistland*, i. *Engisti* terra: qui seducem his Saxonibus præbuit. Sed qui *Engelberti*, *Engelhardi*, & ejusmodi Germanicorum nominum etymologiam videt, facile etiam Anglorum notationem viderit. Hi sunt Germaniæ populi qui Britanniam occuparunt, quos unam gentem fuisse, communique nomine nunc Anglos nunc Saxones vocatos docet *Camdenus*. Hæc ab indigenis non uno nomine appellatur, idque etiam diversimodè: in duas enim regiones eam dividunt. Pars ejus quæ orientem & mare Germanicum spectat ab indigenis Anglis Saxonum populis, qui eam occuparunt, sua lingua *Anglia* vel *England* nuncupatur. Occidentalior vero pars quæ ab hac, *Sabrinâ* & *Deâ* fluminibus discernitur, & *Britannicâ* a vitâque lingua utitur, *VVallia* vel *VValles*, à prædictis Anglis nominatur. Termini ejus septentrionales *Scotiam* versus, sunt *Tueda* & *Solveius* fluvii: ad meridiem est *Gallia*, & propriè dictus *Oceanus Britannicus*: ad occasum *Hibernia* & *Oceanus Hibernicus*, ad ortum *Germanicus*.

Strus.

Longa est 302 milliaria anglica, lata 300, à *Belerio* nempe ad *Cantium Promontorium*. Aër hic quocunque anni tempore temperatus ac clemens: cælum crassum, in quo facile nubes, imbres, ventique coguntur, atque eo minus frigoris æstusque, propter ipsius cæli densitatem. Habet solum fœcundum frugiferumque, & ab omni frugum genere ita beatum, ut *Cereris* sedem fuisse dixerit *Orpheus*. Cui adstipulatur *Mamertinus* aut *Belga* orator qui *Panegyricum Constantino* dixit: ubi inter alia dicit, in hac segetum tantam esse fœcunditatem, ut muneribus utriusque sufficiat, & *Cereris* & *Liberi*. Neque solum agros luxurioso ac opimo frumento, ac leguminibus supra modum scatentes habet: sed etiam cujusque generis materiam producit, præter abietem, & ut *Cæsar* ait, fagum; nunc tamen est passim fagus quoque. Lauri non æquè fœcunda est ac *Theffalia*. *Rosmarinus* vero tam copiosus, ut eo etiam ad sepes utantur. Fert item aurum, argentum, cuprum, ferrum, sed ejus exigua copia: plumbum nigrum, & plumbum album, id est stannum in suo genere optimum in magna abundantia hic effoditur, & ad exteras gentes effertur. Colles hic plurimi, per quos ovium greges errant, non tantum carni delicias, sed etiam vellerum tenuitate nobiles. frequentiam ovium juvat cæli quædam benignitas, terræque bonitas singularis; nam & in collibus vix arbores apparent, totaque regio à lupis est suo privilegio immunis. Omni etiam pecudum animaliumque genere abundat, præterquam asinis, mulis, camelis & elephantis. *Molossi* nullibi gentium præstantiores, ferociioresque. Nusquam gentium major cornicum multitudo. Magna etiam milviorum qui pullis infidi-

Cæli t̄-
periet.

Soli fer-
tilitas.

Animæ
limo ut
victas.

ANGLIA

M. Anglica con. M. Germanica o.

30 10

The Ile of wight

Belgia
Pars

*Imperium
majorum.* infidiantur copia. Romani Britanniae potiori parti
 quingentos penè annos imperarunt, à C. *Cæsare* scilicet
 ad tempora usque *Theodosii* junioris: cujus ætate Roma-
 norum legiones & præsidia ad Galliam defendendam
 accersita, Britanniam insulam reliquerunt; quo factum
 est, ut *Picti*, *Scotique*, partem australem invaserint;
 quorum impetum quum diutius sustinere Britanni non
 possent, vocarunt è Germania *Saxones*, viros bello ad-
 fuetos, quorum opera initio adversus *Scotos* & *Pictos*
 usi sunt. Postea verò *Saxones* sive cæli illecebris capti,
 sive *Pictorum* amicitia & familiaritate ducti, sive perfidi-
 dia propriâ impulsî, fœdus adversus Britannos cum *Pi-*
 ctis iniverunt, domitisque & profligatis hospitibus, ipsi
 illorum loca invasere. Vnde & pars illa Britanniae An-
 glia, ut supra vidimus, dicta est. Continet Anglia urbes
*Urbes
nomina.* plurimas, inter quas maximè excellunt *Londinum*, *Eboracum*,
Cantuaria, *Bristolia*, *Glocestria* sive *Glovernia*, *Salopia*, *Vi-*
gornia, *Bathonia*, *Cantabrigia*, *Oxonium*, *Nordvicus*, *Zandvicus*,
 cum multis aliis quas in descriptionibus particularibus
Flumina. delineabimus. Flumina illustriora *Tamesis*, *Humbrus*,
Trenta, *Ousa*, & *Sabrina*, de quibus suis locis. Oceanus
Mare. autem qui insulam alluit, omnis generis piscium copia
 redundat; inter quos lucius est, quem *Pike* vernaculâ
 linguâ appellant, qui apud illos magno in precio habe-
 tur; eoque cum interdum ex palustri aqua in vivaria
 transferunt; ubi nidore illo oppidò purgatus, anguillis
 minutisque pisciculis pastus mirandum in modum pin-
 guescit. *Ostrea* nec alibi delicatiora, nec plura. Portus
Portus. vero Angliæ præcipui sunt hi: *Davernus*, vulgò *Dovre*, qui
 est Comitatus *Cantii* extremus, ac colle munitur, ar-
 cemque habet tutissimam, omni armorum genere opti-
 mè instructam: *Muntsbay* satis latus in *Cornvalla*, ubi

tutissima est naviû statio. Item *Volemouth* sive *Falemouth*,
Torbay, *Southantonensis*, & alii. Angliæ Rex supremam po-
 testatem & merum imperium habet, nec in imperii *Ratio gu-*
 clientela est, nec investituram ab alio quovis accipit, nec *bernandi.*
 præter Deum, superiorem agnoscit. Ejus subditi vel sunt
 laici vel ecclesiastici: item sunt vel nobiles vel plebei.
 Nobiles sunt vel majores: ut *Duces*, *Marchiones*, *Co-*
mites & *Barones*, qui vel hæreditario jure his titulis
 gaudent, vel iisdem virtutis ergò à Rege exornantur.
 Principis autem nomen soli Regis filio natu maximo
 hoc tempore convenit, quamvis olim plures hoc titulo
 insigniti fuerint. Nobiles minores sunt *Equites Aurati*,
Armigeri, & qui vulgò *Generosi* & *Gentlemen* dicuntur.
Generosi, vel promiscuè nobiles, sunt, qui natalibus cla-
 ri, aut quos virtus aut fortuna à face hominum extulit.
Cives sive *Burgesses* qui in sua quilibet urbe publicis fun-
 guntur muneribus & in *Parlamentariis* Angliæ *Comi-*
tibus locum habent: *Ingeni* sive *Yeomen* sunt, quos legales
 homines lex vocat, & ex agris, quos optimo jure tenent,
 quadraginta ad minimum solidos quotannis colligunt.
Opifices autem sunt qui mercede operam locant. Dividi-
 tur autem tota Anglia in Comitatus xxxix. Comitatus
 verò in *Centurias* (quæ in nonnullis regni partibus
VVapentaches à tractu armorum nominantur) & in *decu-*
rias dividuntur. In his Comitatus, difficilioribus tem-
 poribus, *Præfectus Regius* quem *Lieutenant* vocant, ne quid
 detrimenti *Respublica* capiat, constituitur. Singulis
 verò annis nobilis aliquis ex incolis præficitur, quem
Vicecomitem quasi vicarium Comitatus, & Angliè *Shriffe*,
 id est Comitatus *Præpositum* vocant; qui etiam *Comi-*
tatus vel *Provinciae Quæstor* rectè dici potest. Ejus
 enim est publicas pecunias provinciae suæ conquirere,
 multas

mulctas irrogatas vel pignoribus ablatis, colligere, & erario inferre, iudicibus præsto adesse, & eorum mandata exequi: duodecim viros cogere, qui in causis de facto cognoscunt, & ad iudices referunt, (iudices enim apud Anglos juris solum & non facti sunt iudices) condemnatos ad supplicium ducere & in minoribus litibus cognoscere. In majoribus autem jus dicunt Iustitiiarii, quos *Itinerantes* & *Iustitiiarios ad Assisas* vocant, qui quotannis hos Comitatus bis obeunt, ut de causis cognoscant, & de incarceratis sententiam ferant. Quod ad Ecclesiasticam jurisdictionem attinet, duas nunc habet Anglia provincias. Archiepiscopos item duos: *Cantuariensem* totius Angliæ primatem & *Eboracensem*. Quibus subsunt xxv Episcopi: Cantuariensi xxii, Eboracensi tres reliqui. Angliæ tribunalia sive juris fora, quas etiam curias dicimus, in triplici sunt differentia. Alia enim sunt Ecclesiastica, alia temporalia, & unum mixtum, quod Parlamentum vocant, & ex tribus Angliæ Ordinibus constat & totius Angliæ corpus repræsentat. Hoc à Rege pro arbitrio indicitur, summamq; & sanctam auctoritatem habet in legibus ferendis, confirmandis, antiquandis, interpretandis, & in omnibus quæ ad Reipublicæ salutem spectant. Fora temporalia sunt duplicia, juris scilicet, aut æqui. Juris sunt, *Bancus Regius*, *Curia camera stellata*, *Bancus communis*, *Scaccarium*, *Curia Wardorum* & *Liberationum*, *Admiralii*, *Assise*. alia quæ obscura sunt, omittimus. *Bancus regius* ita dictus quod Rex ipse in eo præsidere soleat. coronæ placita tractat. *Camera stellata*, sive potius Curia cõsili regii, in qua tractantur criminalia, perjurya, impotturæ, dolus malus, &c. *Bancus communis*, quia communia placita inter subditos ex jure Anglico, quod commune vocant, in hoc disce-

prantur, nomen habet. *Scaccarium* à tabula quadrangula, ad quam assidebant, nomen traxit. in eo omnes causæ audiuntur quæ ad fiscum pertinent. *Curia Wardorum*, à pupillis, quorum causas tractat, nomen habet. *Admiralii Curia* res maritimas tractat. *Assise*, quas dicimus, in quolibet Comitatu bis anno habentur, in quibus duo Assisarum Iustitiiarii ad hoc deputati cum eirenarchis, sive pacis Iustitiiariis, & de civilibus & criminalibus cognoscunt. Fora æquitatis sunt *Cancellaria*, *Curia Requestarum*, Concilia in limitibus Walliæ, ex parte boreali. *Cancellaria* à *Cancellario*, qui ibi præsidet, nomen traxit. In hac ex æquo & bono iudicatur, & summum jus quod summa crux videri solet, temperatur. *Requestarum Curia* pauperum & regionum famulorum causas audit. Ecclesiastica fora præcipua sunt: *Synodus*, quæ *Convocatio Cleri* dicitur, semperque simul cum Parlamento habetur: & *Synodi Provinciales* in utraque provincia. *Academia* in hoc regno duæ sunt nobiles, *Cantu-* *Schola.*
brigiensis & *Oxonensis*, quibus additur tertia *Londinensis*.
Ingenia producit Anglia non infelicia neque sterilia; *Mores.*
viroque doctos & omnium facultatum & scientiarum peritissimos plurimos habet. Gens procera statura, venusta & candida facie est, cæsius ut plurimum oculis, & ut sono linguæ Italis persimiles, ita corporum habitu ac moribus ab illis penè nihil discrepant. Victus *victus.*
maxima ex parte in carne consistit. Cerevisiam ex hordeo conficiunt, potum sapidum, gratum, jucundum. Hic in
exteris etiam regiones asportatur. Vestimento non *vestitus.*
multum ab simili gallico utuntur. Atque hæc quidem de Anglia in genere dicta sufficient; reliqua in particularibus deinceps tabulis exponemus.

Continens *Northumbriam, Cumberlandiam Comitatus, Dunelmensem Episcopatum, Vestmorlandiam, & Maniam Insulam.*

GENERATIM quæ dicenda habuimus de Anglia absolvimus: postulat methodus, ut speciatim & per partes eam percurramus. Britannia ab se debellatæ citeriorem partem in provinciam redactam, Romani variè diviserunt, ut supra diximus. Saxones verò pro pentarchia Romanorum fecerunt heptarchiã: in ea sunt *Cantium, Suffexia, Eastanglia, Vestsexia, Northumbria, East-sexia, & Mercia.* Hodie in Comitatus, quos vel *Conventus* vel *Pagos* propriè & Latine voces, (Angli peculiari vocabulo *Shyres* appellant) distribuitur. Ac primùm anno à Christo nato 1016 *Ethelredo* regnante tantum xxxii. numerabantur: deinde sub *Guilielmo I.* xxxvi. Postea tres in numerum additæ xxxix Comitatuū numerum compleverunt, qui hodie in Anglia obtinet. Quibus accedunt xiii. plures in Wallia, quorum sex fuerunt tempore *Eduardi I.*, reliquos Parliamentaria authoritate constituit *Henricus VIII.* Hosce autem Comitatus seu Partes Angliæ cum nonnullis insulis *Mercator* noster sex tabulis luculenter expressas exhibet. Harum omnium tabularum, quo ordine ab authore nostro proponuntur, delineationem, quam poterimus fidelissimè proponemus. Offert se primo loco *Northumbria*, vulgo *Northumberlant*, trianguli sed non æquilateri figura quodammodo inclusa jacens. Meridionale ejus latus *Dervventus* in *Tinam* influens, & ipse *Tina* claudit, qua *Dunelmenses* spectat. Orientale latus mari Germanico pulsatur. Occidentale vero quod ab occasu brumali in ortum æstivum protrahitur, primum concatenatis montibus, inde *Tueda* fluvio Scotiæ obvertitur, regionumque limes est. Terra ipsa magna ex parte aspera est, ac cultu dura. Ad mare & *Tinam*

adhibitâ mediocri culturâ satis est colono grata, alibi verò multo ingrator, & quasi horridior: plurimisq; in locis lapides illi *Lithanthraces*, quos *Sea-coales* Angli vocant, magna copia effodiuntur. Est in *Northumbria* ^{Urbs:} urbs *Newcastle*, portu nobilis, quem *Tina* efficit suâ profunditate naves valdè magnas admittens, & ita defendens, ut nec tempestatibus facilè jactari, nec vadis afflictiari possint. Est & ultimum Angliæ, & munitissimum totius Britannia oppidum *Bervvick*: quod nomen à *Berengario* Duce, quem somniarunt, deducunt aliqui. *Lelandus* ab *Aber*, quod ostium Britannis sonat, ut *Abervvic* vicum ad ostium significaret. Undecumque verò nomen habet, situ longius in mare porrigitur, ita ut mari & *Tueda* ferè circumvalletur. Fluvii hîc sunt *Tina au-* ^{Fluvius.} *stralis & borealis*, (qui sic dictus quod in arctum coëuntibus ripis constringitur; hoc enim *Tin* Britannica lingua significare affirmant nonnulli.) *Australis* ex *Cumbria* editus, prope *Alstenmore*, ubi antiqua est fodina æraria, cum aliquamdiu se in septentriones pro volverit, in ortum conversus, rectâ cum muro *Pictico* procurrat: *Tina borealis* è limitaneis montibus, sociatus *Redo* fluvio infesto; qui ad *Redsqwier* præruptum montem effusus, *Rhedescate*, id est, *vallem Redi*, laudatissimorum velitū altricem rigat. Infra *Collersford*, uterque *Tina* confluit, qui jam auctus, subindeque auctior, uno alveo urget ad Oceanum iter. *Tueda* Angliam à *Scotia* longo spatio discludit, limesque orientalis dicitur. Hic fluvius copiosa scaturigine è *Scotiæ* montibus erumpens inter limitaneos equites, diu tortuosus errat. Vbi verò proximè *Carram* vicum accesserit, multis aquis convalescens regnorum collimitia discriminare incipit, ac tandem

Tillo

Northumbria. Situs.

Soli qui a-
litat.

Cumbria.
Situs.Soli qua-
litas.

Urbes.

Lacus.
Flumina.

Tillo recepto in mare Germanicum se exonerat. Sunt & alii, ut *Coqueda, Alaunus, Blihus, & VVanspeth*, quos omitto, ad secundam partem transitum faciens. Ea est *Cumbria* vulgo *Cumberland*: hæc *Westmorlandiæ* ad occasum præjacet, ultima in hac parte Angliæ provincia, utpote quæ ipsam Scotiam ab arcto attingit, ab austro & occidente Hibernico Oceano pulsata, ab ortu verò super *Westmorlandiam Northumbriæ* contigua. Nomen ab incolis traxit, qui veri & germani Britanni fuerunt, & se sua lingua *Kumbri*, & *Kambri* indigitarunt. Terra autem quàmvis ob septentrionalem situm frigidior, & ob montes asperior videatur, suâ tamen varietate perlustrantibus arridet. Post verrucosas enim rupes, & cōfertos montes, quibus lacus interjacent, succedunt pabulosi colles gregibus referti, quibus rursus substernuntur porrecte planities frugibus satis fœcundæ. Est in hac Provincia optima & oportunâ positione urbs verustissima *Carlile*, à septentrione profundo *Irtunæ* alveo, ab ortu *Peterillo*, ab occasu *Caudâ* munita, & præter hæc naturæ defendentis munimento, firmis mœnibus è saxo quadrato, castello & citadellâ, quam vocant, armata. Sunt & alia oppida *Kesvike, VVirkinton, Bulnesse, Perith*, ut vicos & arces silentio præteream. Atque hic ager 58 parochiales Ecclesias numerat. Habet præterea lacus omni volatilium genere abundantes. Fluvios item, inter quos *Irtou* amniculus, in quo conchæ cum rorem, quem veluti maritum appetunt, oscitatione quadam hauserint, fiunt gravidæ, margaritasque pariunt, quas accollæ cum resederit aqua venantur. Est & *Derventio, Cokarus, Olenus*, sive *Elenus, Eiden* atque alii, piscibus abundantes. Ad hæc *Oceanus*, qui ad litus alliditur, piscium optimorum examina alit, & negligentiam accolis quasi exprobrat, quod minus gnaviter piscaturam exerceant.

Montes hic conferti metallis gravidi, inter quos montes *Dervventfels* vocati, in quibus ad *Nevvland* æris venæ opulentæ non sine auro & argento nostro tempore sunt repertæ. Hic etiam invenitur terra illa metallica, sive saxum induratum & micans, Anglis *Blacke leade* dictum, quo ad ducendas lineas, & monochromata pictores utuntur. Superiorem hujus regionis partem intersecat, qui nullo modo tacendus est, *Murus* ille celeberrimus, Romanæ provinciæ limes sive claufura, cxxii. millium passuum longitudine, *Severi* opus: qui ut ait *Orosius* partem *Insule à ceteris indomitis gentibus vallo distinguendam curavit*. Eum *Beda* octo pedes latum & duodecim altum fuisse scribit, recta ab ortu in occasum linea: cujus non solum vestigia sed etiam fragmenta in longa spatia porrecta & tantum pinnis nudata extant, hodieque conspiciuntur, ut testatur *Camdenus*. Episcopatus *Dunelmensis*, vulgo *the Bishoprick of Durham*, sive *Duresme*, *Eboracensibus* ad septentrionem confinis in trianguli speciem efformatur, cujus apex ad occasum coëuntibus ibi septentrionali limite & *Teisis* fontibus figuratur. Ad australem partem ferè quâ flumen se reducit, cathedralis Ecclesia surgit, pyramidibus & altâ turre conspicua, in medio eminenti tumulo imponitur castrum quodammodo intermedium inter duos pontes è saxo, quibus *Vedra* fluvius hinc ad ortum, illinc ad occasum conjungitur: à castro ad septentriones patet forum, & *S. Nicolai* cernitur templum. Sunt hic præterea oppida, *Standrope, Derlington, Hartlepole, Binchester & Chester upon the streete*, cum multis vicis atque arcibus. Numerantur in hoc agro & *Northumbria* Ecclesiæ parochiales 118, præter sacella plurima. Flumina hinc sunt primùm *Tees*, Latinis *Teisis* & *Teisa*, *Polydoro Athesis*, *Ptolemao Tuesis* appellari videtur *Camdeno*, apud quem librariorum incuria

Montes.

Murus
Pifficut.Episcopa-
tus Du-
nelmensis.Urbes sive
oppida.

Flumina.

ria

ria exulare existimat. Hic Fluvius è saxeto illo *Stanem ore* erumpens, raptisque secum multis undique torrentibus, per rupes fluens è quibus ad Egleston marmora cæduntur, ac deinde multa loca alluens, tandem amplo ostio in Oceanum se ejicit, unde trianguli basis ad oram maritimam inchoatur. Item *Vedra, Gaunlesse, Deryventum.* *VWestmorlandia* ab occasu & arcto *Cumberlandiâ*, ab ortu Eboracensi agro terminata: sic dicta quod magna ex parte inculta sit. Pars australior, angustiori spatio inter *Lonum* flumen & *Winandermere* conclusa satis ferax in vallibus, licet suas asperas glabrasque cautes ostendat, & *Baronia de Kendal* dicitur. Deinceps supra *Loni* fontes latius se explicat regio, multisque gyris & flexibus montes excurrunt, quibus interjacent alicubi convalles præruptâ altitudine, crebris locis speluncarum in modum subruptis. Oppidum hîc primarium *Aballaba*, nunc *Apolby*. Est etiam frequentissimum oppidum *Kandale*, lanificiû gloriâ & industriâ celeberrimum. Atque in hoc Comitatu 26 parœciæ numerosæ habentur. Fluvii sunt *Lonus, Ituna, & Emotus.*

Mannia, Mannia, Cesari Mona, Monæda Ptolemaeo quasi *Mon eitha*, id est, *Mona* emotior, ad alterius *Monæ* differentiam, dicitur. *Monabia* Plinio, *Menavia* Orosio & Beda, apud quos tamen *Mevania* perperam legitur, *Eubonia* Gilde, *Menaury* Britannis, incolis *Maning*, Anglis *The yle of Man*. Jacet autem medio libramine inter boreales Hiberniæ & Britannicæ partes; à septentrione in meridiem xxx. plus minus italica mill. porrecta, latitudinem verò quâ maximè patet vix ultra xv. mill. quâ minimè, viii extendit. Linum & cannabim abundè profert, pascua & arva habet satis læta; hordei, tritici, sed præcipuè

avenæ ferax est, unde avenaceo pane maximè vescuntur incolæ; pecorum ubique multitudo, & numerosi ovium greges, sed cum oves, tum pecora minora sunt quam in Anglia. Cum autem silvis sit indiga, bituminoso cespite ad ignem utuntur, quem dum effodiunt, sæpenumero in suffossas arbores incidunt. Britannos hanc insulam uti Britanniam tenuisse in confesso est, sed cum à septentrione gentes tanquam infusi nimbi, has australes plagas inundarint, in Scotorum potestatem devenit. Inter oppida hujus insulæ præcipuum censetur *Rusim* ad australe latus situm, quod à castro ubi præsidium habetur, vulgo *Castletovrn* appellatur: sed frequentissimum est *Duglas*, quod Portus sit optimus, adituque facillimus, ad quem Galli, & alii exteri cum sale suo marino commeant, coria, lanam rudem, & carnem bubulam salitam ab insulanis emercantes. In occiduo autem insulæ latere sunt *Bala Curi* ubi Episcopus plerumque agit qui Eboracensi archiepiscopo subest, & *The Pyle* munimentum exigua in insula positum, ubi etiam non pauci sunt milites præsidarii. Ipsi verò australi promontorio modica etiam insula *The calse of Mandicta*, prætenditur, marinis avibus quas *Puffins*, & anantibus illis è ligno putrefacto enatis, quas Angli *Bernacles*, Scoti *Clakes*, & *Soland Geesse* vocant, referta. In medio *Mannia* montibus densius attollitur, è quibus editissimus *Sceafell*, unde sudo cælo Scotia, Anglia & Hibernia prospici possit. Controversias judices (*Deemsters* vocant) sine scriptis & impensis dirimunt. Incolæ omnes à furandi & mendicandi ostiatim consuetudine sunt alienissimi, ac mirè religiosi. Superest *Anglesey* insula, de qua suo loco agemus.

VWestmorlandia
Situs.

Soli quarantia

Mannia

Nomina

Situs

Soli fertilitas

Animalium varietas

Impressio Majora

Oppida

Montes

Ratio gubernandi

Vulgi Moræ

SEQVENTES CONTINENS COMITATVS, LANCASTRIAM, CESTRIAM,
 Carnarvam, Denbigh, Flint, Merionidh, Montgomery, Salopiam, Cardigan,
 Radnor, VVigorniam & Insulam Anglesey.

Lancastria.

Situs.

Soli fertilitas.

Oppida.

Latus.

LANCASTRIA vulgo *Lankashire*, & the *County Palatine of Lancaster*, quod sit Comitatus Palatini titulo insignis. Sub montibus, qui per Angliam mediam procurrunt, jacet ad occasum: inter Eboracenses ab ortu, & Hibernicum Oceanum ab occasu ita includitur, ut ab austro quæ Cestrenses respicit, (à quibus Merseio flumine dirimitur) sit latior, sensimque in boream procedens, quæ Westmorlandiæ confinis, coarctetur. Ibi que maris sinu abrupitur, sui que partem non exiguam ultra sinum habet, quæ Cumberlandiæ adjacet. Vbi in campos æquatur, hordei & tritici satis est fertilis, ad montium radices avenæ fertilior, ubique solo tolerabili, nisi uliginosis quibusdam, & minus salubribus locis, qui tamen hæc sua incommoda commodis refarciunt uberioribus. Ab rasâ enim superficie cespites ad ignis fomité, & nonnunquam arbores, quæ diu defossæ jacuerunt, præbent. Inferius verò margam ad stercorendos agros affatim alicubi suppeditant. Boves proceris cornibus & composito corpore excellunt. Ad urbes transeo, inter quas primo loco occurrit pervetus illud oppidum *Manchester*, *Mancunium* & *Manucium* variante lectione *Antonino*. Hoc circumvicinis oppidis præcellit suo ornatu, frequentia, lanificio, foro, templo & collegio. Est & *Ormeskirke* mercatorium oppidum, sepulturâ Stanleyorum Derbensiū Comitum insigne: & *Lancaster* præcipuum regionis oppidum, ut alia taceam. Atque hic paræciæ 36: sed valde populosæ recensentur. Plurimi sunt lacus & pa-

ludes: inter quas *Merton* palus, & lacus totius Angliæ maximus, nunc *VVinandermere*, pisce sibi peculiari, accolis *Chare* dicto, fœcundus. Fluvii *Merseius*, *Irvvellus*, *Du-
 glesse*, *Ribellus*, *VVyre*, *Loccus*, & *Lonus*. Montes hic plu-
 rimi, iique editissimi, inter quos illi qui *Ingleborrovhill*,
Penigent, *Pendle hill*. *Cestria* sequitur, vulgò *Cheeshire*, &
The Countie Palatine of Chester, quod ejus comites jura
 Palatina habuerint. Ab austro agro Salopiensi, ab or-
 tu Staffordiensi & Derbensi, à septentrione Lanca-
 strensi, ab occasu Denbingensi & Flintensi circumscri-
 bitur, ad circium verò chersoneso longiùs in altum abit,
 quæ inter duos sinus conclusa utrinque insinuantem
 Oceanum admittit, in quos etiam sinus omnia hujus
 agri flumina conveniunt. Regio farris & tritici jejuna
 & inops, pecoris & piscium ferax. Urbs hic clara quam
Ptolemeus Deunam, Angli *Chester* & *VWestchester* vocant.
 Urbs hæc quadratâ formâ, mœnibus quæ plus duo mill.
 pass. ambitu colligunt, includitur: ad libonotum, ca-
 strum eminet prope flumen à Comitibus constructum,
 ubi fora Palatinatus bis quotannis habentur. Ædificia
 sunt nitida, & projectis mœnianis porticus utrinque per
 primarias plateas ducunt. Sunt præterea oppida *Fin-
 borrov* & *Condate*, nunc *Congleton*. Habetque paræcias
 plus minus 68 hic Comitatus. Fluvii hanc regionem in-
 terluunt, *Deva*, Anglicè *Dee*, salmonibus admodum fe-
 rax, è duobus in Wallia fontibus enascitur, unde deno-
 minatum credunt. Præterea *VVever*, *Mersey*, & *Danus*,
Carnarvanshire, historicis Latinis *Snaudonia*, & *Arvoniam*.

Latus

Flumina.

Montes.

Cestria.

Situs.

Soli qua-

litas.

Flumina.

Carnar-

vanshire.

Situs. Latus septentrionale & occiduum mari objacet, australe claudit Merionithia, & orientale Denbighensis ager Conovio fluvio interlabente. Quà mare prospicit glebâ est satis fertili, & oppidulis redimita. In hac præter alia oppida est *Bangor* sedes Episcopalis. Interiora hujus Comitatus montosa, aspera, clivosa. *Denbighensis* ager, Anglis *Denbighshire*, interius à mari recedit, & in ortum usque ad Devam flumen procurrat. A borea aliquandiu mare, inde *Flintensis* regiuncula, ab occasu *Merionithia* & *Mongomeria*, ab ortu *Cestria* & *Salopia* circumcingunt. Pars occidua sterilis; media quâ in vallem succumbit, fœcundissima; orientalis statim à valle naturam sibi iniquiorem, ad Devam verò multo æquiolem sentit. In hoc autem agro est vallis *Cluide*, amœnitate, fertilitate, & salubritate verè fœlix, in qua *Ruthun* maximum est vallis emporium. Deinde territorium, Britannicè *Mailor Gymraig*, Anglis *Bromfield*, lætum admodum & plumbi ferax. Primarium hujus tractus oppidum *Denbighia*, vulgo *Denbigh*, & *Cluida* fluvius. *Flintensis* Provinciola, Anglis *Flintshire*, Denbighiensi agro ad septentrionem longior quàm latior præjacet, Hibernico mari, seu potius Devâ æstuario ab arcto pulsata, ab ortu *Cestrensi* Comitatu, ab aliis plagis Denbighiensi finita. Hæc non quidem montana, sed collium prominentiâ aliquantulum surgens, quæ leniter in fertilissimos agros resupinatur, qui præsertim quâ Mare prospiciunt, primo quoque anno nonnullis in locis hordeum, aliis triticum, in univèrsum secale vicesimo & supra fœnore, & postea avenam in quatuor aut quinque annos profundit. Est hic oppidum *S. Asaph* Anglis, ubi Episcopalis est sedes, cui parœciæ subsunt multæ: & *Ruthlan* castello egregio nitens. Hic etiam *Alen* fluvius, prope quem fons est qui maris æmulus statis temporibus suas & re-

vomit & resorbet aquas. *Merionitshire*, latinè *Marvinia*, à *Montgomerico* pago ad sinum usque Lunatum & Oceanum pertingit, quo ab occasu ita pulsatur, ut nonnullam ejus partem abripuisse credatur. Ad meridiem Devo flumine à *Cereticâ* dirimitur, ad septentriones *Carnarvaniam*, & *Denbighiam* attingit. Ipsa verò inter montium conglomerationes omnium totius *Waliæ* terrarum hispida magis & horribilis. Oppida hic rara, *Harlech* autem castrum est munitissimum, atq; hujus regionis primarium: suntque æstuarium duo celeberrima *Traith maur*, & *Traith Bocham*, id est æstuarium majus, & minus. Montes habet altissimos, arctos tamen & in modum arcis acutissimos, nec raros quidem, sed creberimos, & tanta æqualitate confertos, ut in summis eorum verticibus pastores confabulantes, vel convitiantes, si concurrere fortè statuerint, à mane ad vesperam vix convenirent. *Montgomeryshire* ad meridiem *Cereticâ* & *Radnoriâ*, ad ortum *Salopiâ*, ad boream *Denbighiâ*, & ad occasum *Merionithiâ* circumscripta, licet montibus plurimùm emineat, convallibus tamen grata fœcunditate, cum arvis, tum pascuis utiq; fœlix est, laudatissimorumque equorum fœcunda olim genitrix. Primarium hujus regionis oppidum *Montgomery*, surgenti saxo, cui amœna planicies subjacet, à *Balduino* limitis *Wallici* præfecto constructum. Est & *Lan vethlim*, oppidum mercatorium. Hic est *Sabrina* secundum à *Tamesi* Britannicæ flumen; *Severne* Angli indigitant. Hic statim à fonte ita crebris incurvus flexibus agitur, ut sæpe reverti credatur, procurrat tamen, seu potius lentus pervagatur hunc agrum, *Salopiensem*, *Vigornensem*, & *Glocestrensem*, vitalemque humorem glebæ ubiq; supeditans in *Sabrinianum* fretum se tandem placide exonerat. Hic etiam *Plinlimon* mons in eximiam exurgens altitudi-

*Merionithia.**Situs.**Soli qualitas.**Oppida.**Montes.**Montgomery.**Situs.**Soli fertilitas.**Oppida.**Plinlimon.*

titudinem, qui *Sabrinam* flumen, de quo modo diximus, effundit. *Salopia* sive *Comitatus Salopiensis*, Anglis *Shropshire*, ad ortum *Staffordiensis*, ad occasum *Montgomeriensis*, ad meridiem *Vigorniensis*, & ad septentrionem *Cestrensis* attingit. Ampla regio, fertilis & amœna, oppidis & castris undique stipata est frequentissimis, utpote quæ limitanea fuerit. Inter quæ hujus agri urbs longe clarissima ex antiqui *Vriconii* occasu exorta, quam Angli *Shrewsbury* dicunt, latini *Salopiam*. Sunt & *Bishops Castle*, *Ludlow*, & alia. Numerantur hic parœcia plus minus 170. Fluvii *Temdus*, *Colunus* & *Terna*. *Cardigan*, Latine dicitur *Ceretica*. Hujus omnis circumferentia centum tria millia passuum colligit. Cœlum patentius est & aer frigidiusculus & penetrabilis. Solum montibus asperum & reliquæ *Walliæ* inæqualitate conforme. Ad mare tamen æqualius est, & magis campestre quam vel in ortiva vel occidua regionis plaga. Nam præter ingentem illum & excelsum montem *Plinlymon* dictum, perpetua series minorum collium exporrigitur, qui in subiectis convallibus cum pascua lætissima tum lacus amplissimos efficiunt, qui rivulis è rupibus vicinis scaturientibus auctiores facti, diffundunt se tanquam venas, suosque meatus in ipsum mare frugiferos faciunt. Commoda quibus quæstum faciunt hujus regionis incolæ, consistunt præcipuè in pecore, marinis avibus & piscibus. Frugum illis quod satis est suppetit, silvarum verò quædam indigentia est. Ad *Istvyth* autem fluvii fontes, plumbi habentur venæ, mercimoni-um non parvi momenti aut pretii. Primarium hujus Provinciæ oppidum *Cardigan* mœnibus & castro satis valido firmatur. Dividitur autem hæc Provincia in quinque Centurias, in quibus quatuor oppida mercatoria, & Ecclesiæ parœciales sexaginta quatuor numerantur.

Radnor Comitatus aere utitur subtili & frigido qualis ferè per omnem *Valliam* est, quod nives sub umbrosis illis editioribusque montibus ac rupibus prominentibus diutius insolentæ subsistant. Terra ipsa jejuniore est, non tamen omnino sterilis: quæ autem ad orientem & austrum posita est, reliquæ omni præstat. Ceteræ partes asperæ sunt & immites, ægreque ullo cultu ac labore improbo mitescunt, adeo ut opes tam boreales quam occidentales in rei pecuariæ fœtura potissimum positæ sint. Loca potissimum in hoc agro memoranda sunt *Radnor*, unde regioni nomen. Situ per amœno sub colle positum est hoc oppidum, cui etiam colli amplum & munitum castrum insidet. Oppidum frequenti foro celebratum, in quam & elegantiam & frequentiam nuper emicuit. His proximè accedit *Knightona* oppidum & ipsa mercatorium, cui subicitur *Clavid Offa* sive *Offæ fossa*, mirandum sanè opus, quod limitem esse voluit ad disjungendos à suis Anglis Britannos *Offa* ille Merciorum Rex. Quarto in loco succedit *Rathader Govvy* oppidum, ubi mercatus die dominico habetur, quod hic offendiculi causâ annoto. Pagus iste sex Centuriis distinguitur, in quibus tres saltus sive forestæ, quatuor oppida mercatoria, sex castra, & quinquaginta duæ parœciales Ecclesiæ numerantur. *Vigorniensis* Comitatus Provincia est & opulenta, & incolis frequens, cœli temperies adeo grata & propitia, ut appetentiam labori, diætæ sive victui & quieti præbeat. Solum vero ita fertile, ut nulli totius Angliæ cedere videatur. Urbs *Vigornia* primarium Comitatus qui inde nomen ducit oppidum, amœnissimo loco posita, frequenti commeantium commercio celebris, & opulentis admodum civibus culta est.

Salopia.
Situs.

Soli fer-
tilitas.

Oppida.

Cardigan.

Colum.
Solum.

Commodi-
tates.

Radnor

Solum.

Vigornia.

Colum.

Solum.

In qua hi sunt Comitatus, Cornubia, Devoniam, Somersetus, Dorcestria, Wiltonia, Glocestria, Monumetha, Glamorgan, Caermarden, Penbrock, Brecknoke, & Herefordia.

Cornubia.
Eius.

CORNUBIA, quæ & Cornvallia, Britannicè Kernavv, à meridie Oceano Britannico, à septentrione Hibernico, ab occasu Antivestæo promontorio & Gallico Oceano clauditur, ab or-

Soli qua-
litat.

tu Tamarâ flumine à Devoniam se jungitur. Regio glebâ satis fertili, ac metallorum divite venâ abundans. Frugum quoque licet non sine magno agricolæ labore, ferax. Nitet hæc regio & imprimis ora maritima creberrimis oppidis. Ea sunt Heilston oppidū signandi stanni privilegio celebre. Peryn celebris mercatu, Arvvenak, Truro, Granpound, Fovvy, Lestuthiell, Leskerd, Bodman, Saltashe, S. lies, S. Colombis, Padstovv, Stovv, Stratton, Tamerton, Lanstuphadon & Saltash. Suntque in hoc Comitatu paræciæ 161. Flu-

Flumina.

vii sunt Vale, Favvey, Loo, Liverus, Haile, Alan & Tamara. Inter Portus hujus regionis celeberrimus Valemouth, Cennionis ostium Ptolemæo, æque nobilis ac ipsum Italiæ Brūdusium, naviū capacissimus & tutissimus. Devoniam, vulgo Devonshire, sequitur. Termini ejus ab occasu Tamara flumē: ab austro Oceanus, ab ortu Dorcestria & Somersetus, à septentrione Sabrinianum fretum. Hæc ut majori latitudinis incremento utrinque quam Cornvallia excurrit, ita utrinque Portubus accincta commodioribus, nec minus stanni venis dives, pratis distincta latioribus, silvis vestita frequentioribus, glebâ autē alicubi perinde exili. Vrbs primaria Anglis hodie Excester, Latinis Exonia, Ptolemæo Isca, Antonino Isca Dunmoniorum. Sunt & oppida plurima, ut Plimmouth quod superiori sæculo

Devoniam.

Situs.

Vrbes &
Oppida.

ex viculo piscatorio in oppidū amplum, civiumque frequentiam urbis æmulum excrevit. Hinc fuit Franciscus ille Dracus eques auratus in gloria navali nostræ memoriæ facile princeps. Item Lidston, Plimpton, Modbery, Dertmouth, Exminster & multa alia. Paræciales ecclesias 394 continet. Fluviique sunt Lid, Teavus, Plimus, Dert, Totnes, Teignus, Isca, Credenus, Columbus, Otterey, Ex, Tovvridge, Tavv, Ockus & Lorth Euve. Somersetensis Comitatus sequitur, vulgo Somersetshire. Termini ab ortu Wiltonia, ab austro Dorcestria, ab occasu Devoniam, à septentrione Sabrinianum fretum & Glocestria. Ditis hæc admodum soli, nusquam non ad fruges aut pabula eximie fertilis, atque alibi etiam adamatum admodum fœcunda, qui splendore indicos provocant, duritie cedunt. Vrbs præcipua Bristolia, pulcherrimis ædificiis, gemino flumine & muro, portu, exterorum commercii, civium frequentia illustratur. Oppida habet, Theodorudunum, nunc VVelles, Bathoniam, vulgo Bathe. Atque in hoc agro Paræciæ 385 numerantur. Fluvii Ivell, Erôme, Pedred, Thonus, Avona, Somer, Brius, VVelyve. Dorcestria, Dorsetshire, ab ortu Southamptonia, ab occasu Devoniam, ab austro Oceano Britannico, à borea Wiltonia & Somerseto terminatur. Gleba vero est fertili. quæ septentriones spectat, silvæ & saltus diffunduntur, unde crebris & herbidis collibus, qui numerosos ovium greges pascunt, gratis pascuis ad litus usque descendit. Durnovaria, quod Durnium & Duneum Ptolemæo pro exemplarium varietate dici videtur, nunc Dorchester,

Flumina.

Somersetensis
Comitatus.
Situs.

Soli ferti-
litat.

Vrbes &
Oppida.

Flumina,
Dorce-
stria.

Oppida.

Dorchester, primarium totius conventus censetur oppidum, nec magnum tamen nec speciosum, mœnibus jam olim Danorum furore nudatum. Sunt & alia, *Birt-port*, *Lime*, *VVeymouth*, *Poole*, *VVarham*, *Shiburne*, *Sturminster* & *VVimburne*, atque hic Comitatus parœcias 248 numerat.

Flumina Fluvii sunt, *Lim*, *Trentus*, *Carr*, *Iuell*, *VVey*, *Sturus*, *Alenus*, *Varia* latinis, *Frau*, vel *Frome* saxonibus. *VViltonia* à primario olim oppido *VVilton* denominata, vulgò *VVilshire*, tota est mediterranea. Terminos ab ortu Oxoniam & Southamptoniam, ab occasu Sommersetum, à septentrione Glocestriam habet: regio pascuis & frugibus ubique læta. *VVilthon* oppidum olim fuit totius agri caput, cui & appellationem fecit. Sunt & *Mamesbury*, *Credlade*, *Calne*, *Chippenham*, *Trubridg*, *Sarisbury* & *Marleborrov*. Atq; hic Comitatus Parœcias 304 complectitur.

Flumina Fluvii sunt *Isis*, *Avona*, *VVilleybourne*, *Adderbourne*, *Ellan* & *Gloce-* *Kennet*. *Glocestria*, vulgò *Glocestershire*, ab occasu Walliam, à septentrione Vigorniam, ab ortu Oxoniam, à meridie Wiltoniam spectat. Regio amœna & fertilis, ab ortu æstivo in occasum brumalem exporrecta. Habet & ferri fodinas. Primaria hujus Comitatus urbs *Glocester*, quã *Antoninus* *Clevum* & *Glevum* dixit, vulgus latinorum *Gloverniam*, alii *Claudiocestriam*. Antiqua sanè urbs, ac à Romanis condita, Sabrina fluvio exporrecta imminet, qua flumine non alluitur, murus firmissimus opponitur. Sunt etiam alia oppida *Tevvkesbury*, *Deorhirst*, *Campden*, *VVincelscombe*, & *Cricester*, ac Parœciæ 230 hoc Comitatu comprehenduntur. Fluvii irrigant *Sabrina*, *Aven*, & *Isis* vulgò *Ouse*, qui postea recepto *Tamo*, *Tamisis*, composito vocabulo dicitur. *Monumethensis* Comitatus, Anglice *Monmouthshire*, includitur à septentrione *Munouflu*. qui Herefordienses, ab ortu *Vagã* qui Glocestrenses, ab occasu *Remneio* qui Glamorgenſes sejungit, & ab austro

Sabriniano æstuario, in quod illa flumina una cum *Isca* mediam regionem intersecante, evolvuntur. Rebus ad victum necessariis nõ solum sibi sufficit, sed etiam supeditat. Primarium regionis oppidum *Monmouth*, ad septentriones, qua fluminibus non defenditur, muro & fossa præcinctum est, in medio proximè forum castellũ prærendit. Item *Chepstovv*, *Abergevenny*, *Antonino Gobannium*, *Nervport*, & urbs *Isa* *Antonino* Legio II dicta, nunc *Caerleon* & *Caer Leonar Vsc* Britannis. Hic Saxonica heptarchia *Wallis* montanis paruit, qui tamen ut in legibus antiquis videre est, sub occiduorum Saxonum imperio erant. Normannorum vero primis temporibus limitanei duces gravissimè afflixerunt, præcipue *Hamelinus Baluu*, *Hugo Lascy*, *Gualterus* & *Gilbertus Clarenſes* *Strigulix* Comites dicti, & *Briennus* *Wallingfordensis*; quibus cum donassent Reges, quicquid hoc tractu, devictis *Wallis*, occupare potuissent, hi superiorem /grì partem, illi inferiorem, quam *Netheryvent* dixerunt, in suam paullatim potestatem redegerunt. *Glamorgania* Anglis *Glamorganshire* dicitur. Regio tota est maritima, minus latitudine, quam recta regione porrecta, Sabriniano freto à meridie pulsatur. Qua terram vero spectat ab ortu *Monumethenses*, à borea *Brechnochienses*, ab occasu *Maridunenses* adjacent. Pars septentrionalis montibus est aspera qui in austrum descendentes paullatim mitescunt, quorum ad radices planities in meridiem extenditur. In hoc agro est tenuis urbecula *Landass*, id est, *Fanum ad Tass*, cui Parœciæ subsunt 156: *Caerdiffe*, *Covvbridge*, *Neath*, *Syveinſer* & *Loghor* *Antonino* *Leucarum*. Fluvii interluunt *Ramnius*, *Tassus*, *Nidus*, & *Loghor*. Hujus Provinciae ab ipsa expugnatione domini fuerunt à *Fitzhaimone* rectã lineã descendentes *Glocestriæ* Comites, *Clari* & *Sponceri*, inde *Bellocampi*, & *Nevillus*

*superiorum
majorum.* unus & alter, & per Nevilli filiam è Spenceris oriundam *Richardus* III. Angliæ Rex; quo interfecto, *Henricus* VII. hujus agri hæreditatem acquisivit, *Gassparique* Bedfordiæ Duci patruo suo concessit; quo sine prole defuncto, ad se universum jus Rex revocavit. *Ager* *Maridunensis*, Angliis *Caermardenshire*, continetur ab ortu *Glamorganiæ* & *Brechiniæ*, ab occasu *Penbrochiæ*, à septentrione *Cereticâ*, intercurrente *Tivio* flumine, & à meridie *Oceano*. Hic frugibus satis fertilis, gregibus abundans, fossiliumque carbonum alicubi ferax. Vrbs primaria totius conventus *Caermaerden*, *Ptolemæo* *Maridunum*, *Antonino* *Muridunum*, pratis & silvis amœna, antiquitate suspicienda, coctilibus muris, ut inquit *Giraldus*, partim adhuc extantibus egregiè clausa supra nobilem *Tovium* fluvium. Est & oppidum *Kidvilly* vetus, quod nunc vetustate quasi desertum fatiscit. Incolæ enim *Vendraeth Vehan* fluvium transgressi novum *Kidvilly* substruxerunt, portus commoditate eo allecti, quæ jam tamentaniis objectis, ferè nulla est. Fluvii sunt *Vendraeth*, *Vehan*, *Tovy*, *Ptolemæo* *Tobius*, & *Taf*. *Penbrochensis* Comitatus, Angliis *Penbrocshire*, undique mari urgetur, nisi ab ortu, quæ ager *Maridunensis*, & ab aquilone quæ pars *Cereticæ* obtenditur. Regio ex *Hiberniæ* confinio aëris salubritate temperata, triticea, vinoque venali copiosè referta. Principale provinciæ municipium *Demetiaque* caput, est *Penbro*, Angliis *Penbroke*, in saxosa quadam & oblonga rupis eminentia situm. Nobilia etiam hujus tractus oppida sunt *Tenby*, *Harsfordvest*, & *Menevia* Angliis hodie *S. Davids*. Fluvios hinc non nisi duos reperio. Est hinc Portus quem *Milford-Haven* Angli

vocant, quo non alter in Europa aut nobilior aut turtior. Hujus regionis I. Comitem *Gilbertum Strongbovy* fuisse lego, cui *Stephanus* Rex *Penbrochiæ* Comitatus titulum primus contulit: ille *Richardo Strongbovy* filio, *Hiberniæ* domitori reliquit. Hujus unica filia *Isabella Guilielmum* Dominum de *Hempsted*, Angliæ *Marescallum*, maritum eodem adauxit, virum belli pacisque artibus florentissimum: filiique ejus v. successivè *Penbrochiæ* Comites fuerunt. De reliquis Comitibus lege *Camdenum*. *Brechinia*, Angliis *Berchnocshire*, à *Brechanio* Principe sic dicta, ut existimant *Walli*. Hæc ab ortu *Herefordiæ*, ab austro *Monumethiæ* & *Glamorganiæ*, ab occasu *Caermardiniæ* terminatur. Regio in montes densius confurgit, convallibus tamen passim fœcundis. Primum hujus agri oppidum *Brecnoc* in ejus ferè umbilico positum. Sunt præterea *Buelth* & *Hay*. *Vaga* borealem agri partem alluit. *Isca* eximius item fluvius mediam percurrit. *Herefordiensis* Comitatus, sive *Herefordshire*, formâ quasi circulari, ab ortu *Vigorniensibus* & *Glocestrensibus*, à meridie *Monumethensibus*, ab occasu *Radnoriæ* & *Brechiniæ*, à septentrione *Salopiæ* definitur. Regio est amœna, pascendisque pecoribus & alendis frugibus mitissima. *Herefordia* nunc urbs hujus Comitatus prima, pratis gratissimis, arvis uberrimis interfita, fluminibus ferè incincta, ad septentrionem & occasum anonymo, ab austro *Vagâ* qui è *Wallia* huc accelerat. Sunt & *Lemster*, *Vebleia*, *Ledbury*, *Rosse*. Numerantur hic *Parœciæ* 175. Flumina hic sunt eximia, *Vaga*, *Lugus*, *Munovv* & *Dorus*.

Hos continet Comitatus, Eboracum, Lincolniam, Derbiam, Staffordiam, Nottinghamiam, Leicestriam, Rutlandiam, & Norfolciam.

Succedit explicanda quinta tabula Angliæ, in qua primo loco *Ager Eboracensis*, vulgo *Torcsire*, totius Angliæ Provincia longè maxima, occurrit. Ab occasu montibus, Lancastrensi agro & Westmorlandia, ab arcto Dunelmensi Episcopatu terminatur: ab ortu Oceano Germanico, ab austro primùm agro Cestrensi & Derbieni, inde Nottinghamiensi, & postea Lincolnensi. Temperatæ hæc censetur ubertatis. Si hîc saxosa vel arenosa sit sterilitas, illic lætissima est arborum fecunditas; si hîc silvis sit nuda, illic densissimis nemoribus obumbrata; ita providè temperante natura, ut ipsa regio etiam sua varietate gratior & lætior videatur. Est hîc *Eboracum*, vulgo *Torke*, urbs totius Angliæ secunda, hujus regionis pulcherrima, quæ universæ septentrionali parti, & præsidio & ornamento est singulari. Amœna, ampla, munita, ædificiis tam privatis, quàm publicis exulta, opibus civibusque referta. Hanc *Vrus*, qui nunc *Ouse*, interfecat, & quasi in duas urbes dividit, quæ lapideo ponte vastissimo junguntur. Sunt & *Kingston vpon Hull*, *Dancaster*, *Halifax*, *Pontfreit*, *Shirborna*, *VVetherby*, *Kingston*, *Patrington*, aliaque oppida plurima. Oppida enim triginta novem & paræcias 459 in hoc Comitatu numero, quibus subsunt plurima sacella magnis paræciis incolarum multitudine comparanda. Potiora flumina sunt *Danus*, *Calderus*, *Arus*, *VVerfus*, *Nidus* & *Ousa*, quæ ex limitaneis montibus exorta, locis potioribus affunduntur. Sunt & alia, *Cokarus*, *Fossus*, *Derventio*, *Foulness*, *Hullus*, *Teyse*, *Dovv*, *Rhie*, *Recal* & *VViscus*. *Lincolnia*, vulgo *Lincolnshire*, Regio amplissima, per sexaginta ferè milliaria in longitudine jacet, latitudinem alicubi super triginta extendit. Ab ortu Oceano Germanico pulsatur, à septentrione ad *Abum* æstuarium pertinet, ab occasu Nottinghamiam spectat, & à meridie Wellando flu. à Northamptonia discluditur. Regio alendis frugibus, & pascendis pecoribus mitissima, frumentariis campis alibi, & pascuis admodum læta. Prima & præcipua hujus Comitatus civitas *Lincolnia*, Anglis *Lincolne*: *Ptolemaeo* & *Antonino Lindum*. Urbs ipsa ampla & celebris collis dorso infidet, ubi *Withama* in ortum se deflectit. Sûnt præterea oppida *Stanford*, *Grantham*, *Ancafter*, *Crouvveland*, *Spalding*, *Beston* & alia. Suntque in hoc Comitatu Paræcia plus minus 630. Crebris hæc regio fluviis rigatur, qui sunt *VVitham* lucis fœcudus, *Lud*, *Trenta*, *VWellandus*, *Idle*, *Danus*. Sequitur Provincia *Darbiensis*, vulgo *Darbishire*, quæ à meridie agro Leicestrensi, ab occasu Staffordiensi, à septentrione Eboracensi, ab ortu Nottinghamiensi clauditur, forma quasi triangulari, sed non æquilatera. In duas partes *Derventione* flumine intercurrente dividitur. Pars orientalis & meridionalis culta, fœcunda & vivariis frequens; occidentalis tota petrosa, montibus & aspretis sterilefcit; plumbi tamen proventu opulenta, & ovibus pascendis satis commoda. Univerfi agri caput *Darby*, oppidum celebre juridicis conventibus pro universo agro, & cervisia quam coquit optima, Anglis *Ale* dicta. Sunt etiam alia: *S. Diacre*, *VVorkefvvorth* & *Bakevvul*. Atque hic Comitatus Paræcias

Ager Eboracensis.

Situs.

Soli qualitas.

Urbes & Oppida.

Flumina.

Lincolnia.

Soli qualitas.

Urbes & Oppida.

Flumina.

Provincia Darbiensis.

Oppida.

cias

cias 106 includit. Fluvii *Trenta*, *Dovus*, & *Derventio*. Pars
 occidentalis hujus Provinciæ quæ tota collibus eminet
Teake dicitur, plumbi admodum ferax. In his enim mon-
 tibus lapides plumbarum feraces, ut vocantur metallici, quo-
 tidie magna copia effodiuntur, quos in collibus favo-
 nio obversis, observatis temporibus cum favonio flare
 cœperit, magna lignorum vi accensa, excoquunt, &
 effossis canalibus quibus defluat, in massas conflant.
 Nec plumbum solum, sed etiam stibium (vulgo antimo-
 nium vocant) hic in propriis venis reperitur, quo in tin-
 gendis ciliis Græcæ mulieres olim usæ leguntur. Lapi-
 des etiam mores hic excinduntur, cotes etiam ad fer-
 ramenta exacuenda & nonnunquam fluor quidam can-
 didus in fodinis reperitur, qui per omnia crystallo
 est simillimus. Sed de his satis, ad *Staffordiam* transeo,
Staffordshire: quæ ab ortivâ plagâ *Warvicensibus* &
Derbiensibus, à meridianâ *Vigorniensibus*, ab occiduâ
Salopiensibus præcinctâ quasi rhombi formâ: ab austro
 in septentriones procurrit, medio latior, & extremis
 se angustantibus. Pars septentrionalis montana & mi-
 nus lata, media *Trentâ* flumine perfusa latior, silvis a-
 miecta, arvis & pratis variata: uti & meridionalis, quæ e-
 tiam carbonem fossilem habet, & ferri venas. Totius hu-
 jus agri caput olim erat & nunc est *Stafford*, cui maxi-
 mum tamen decus à *Stafford* castro adjuncto, quod *Baro-*
nes de Stafford sibi in sedem construxerunt. Sunt hic
 etiam *Lichfeldia*, *Burton*, *Vtcester*, *Stone*, *Drayton*, *Bassett*, *Ta-*
mevorth, *Vulfrunshampton*, *Theotenhall*, & *Vveadesbirig*. At-
 que in hoc Comitatu *Paræciæ* 130 habentur. Flumina
 hanc regionem irrigant *Dovus*, *Hansus*, *Churnet*, *Tayn*, *Blich*,
 & *Trenta*; hic è duobus fontibus effluens, suo quasi jure
 tertium sibi locum inter *Britanniæ* flumina vendicat.
 Item *Sous*, *Tama*, & *Pankus*. Pars septentrionalis mon-

tibus non magnis leviter intumescit; qui hinc exorsi, ut
Apenninus Italiæ, per *Angliam* mediam perpetuum
 dorsum perpetuis jugis elatum ad *Scotiam* usque, no-
 mine sæpè mutato agunt. In parte hujus agri media *Need-*
wood silva spatiosa, vivariisque repleta diffunditur, in
 qua circumvicina nobilitas hilares venandi labores
 gnaviter assidueque exercet. Comitatus *Nottinghamien-*
sis, *Angliæ Nottinghamshire*, ab ortu *Lincolniensi* confinis
 est, à septentrione *Eboracensi*, ab occasu *Derbiensi*, à
 meridie *Leicestrensi* terminatur. Partem meridiona-
 lem, & orientalem *Trenta* flumen nobilissimum, influ-
 entesque rivuli fecundant; occiduam autem partem
 saltus de *Shirewood* longè se porrigens, totam occupat.
 Hanc, quod arenosa sit, *The Sand*: illam quod argillacea,
The Clay, vocant incolæ, & in has duas partes, regionem
 suam distribuerunt. Urbs præcipua, quæ nomen Comi-
 tatus præbuit, *Nottingham*, loci ingenio amœna: hinc e-
 nim ad flumina spatiosa procumbunt prata, illinc faci-
 les consurgunt colles: omnibus etiam quæ ad vitam per-
 tinent, copiosa. Hinc *Shirewood* lignum in ignis alimen-
 tum, illinc pisces *Trenta* large suppeditat. Amplitudine
 denique, structurâ, uno & altero elegante templo, foro
 longè pulcherrimo, & munitissimo castro est sanè spe-
 ciosa. Oppida præterea hic sunt *Suthwelle*, *Nevvarcke*,
Mansfeld, *Blich*, *Scrobi*, & *VVorkensop*. Atque in hoc agro 168
Paræciæ Ecclesiæ visuntur. Flumina *Trenta*, *Linus*,
Snite, *Idle*. *Nottingamiæ* à Meridie confinis est Provin-
 cia *Leicestrensis*, vulgò *Leicestershire*, ab ortu *Rutlan-*
diâ & agro *Lincolniensi*, à septentrione *Nottingha-*
mieni, & *Derbiensi*, ab occasu *Warvicensi*, à me-
 ridie *Northamptoniensi* præcingitur. Tota campestris,
 frugibus opima, sed silvis maximam partem indiga.
 Primaria totius agri urbs *Legecestria*, *Leogara*, *Legecester*,

Montes.

Silva.

Notting-
hamia,
Situs.Soli qua-
litat.Urbes &
Oppida.

Flumina.

Leice-
stria.
Situs.Soli ferti-
litat.Urbes &
Oppida.

& Lei-

Staffor-
dia.
Situs.Soli qua-
litat.

Oppida.

Flumina.

& *Leicester* apud authores dicta. Hæc majorem vetustatem quam dignitatem præ se fert. Est & *Longburrov*, *Luttervorth*, *Hinckly* & *Bosvorth*. Atque intra hunc agrum Paræciales Ecclesiæ 200 numerantur. Medium hunc

Flumina.

Rutlandia.

Situs.

Soarus flumen *Trentam* petens alluit, orientalem vero partem *VVrekus* fluviolus qui *Soaro* demum commiscetur, placide pererrat. *Rutlandia*, vulgo *Rutlanshire*, *Leicestrensi* agro quasi includitur, nisi à meridie qua *VVellando* fluvio incumbit, & ab ortu qua *Lincolnienses* attingit: spatium est multo minori, utpote totius Angliæ provinciola minima. Forma enim ferè circulari circumscripta, tantum circuitu colligit, quantum expeditus eques uno die conficere possit. Non minori hæc regio est soli ubertate & amœnitate, licet spatium sit minori.

Soli fertilitas.

Oppida.

Est in hoc agro oppidum *Vppingham*, non ob aliud memorandum, quam quod totius agri primarium habeatur, & scholam elegantem ostendat, quam, uti etiam *Okehamiæ*, ad puerorum ingenia bonis litteris excolenda, laudabili instituto *R. thonson* Verbi Divini minister, non ita pridem posuit. Est & *Okehamia* cujus modo mentionem feci. Ecclesiis autem Paræcialibus 47 ornatur hæc Provinciola. *VVash* sive *Gvvasb* fluviolus, qui hunc agrum ab occasu in ortum quasi medium intermeat, in duas dispescit partes. Restat *Nortfolcia* breviter explicanda. Ea vulgo *Nortfolke*, id est, si Latine interpreteris, borealis populus. Termini ejus à meridie *Suffolcia*, ab euro & septentrione *Oceanus Germanicus*, à zephyro *Ouse* flumen. Regio est ampla, ferè omnis campestris, nisi qua faciles assurgunt colles; admodum opulenta, ovium gregibus refertissima, cuniculisque inprimis ferax; aquis irrigua, silvis non omnino indiga; solum

Nortfolcia.

Situs.

Soli fertilitas.

pro locorum diversitate varium, alicubi pingue, luxurians & succulentum; alibi tenue, leve & sabulosum, alibi argillosum & cretaceum. Inter urbes hujus Provincie primùm occurrit vetusta illa quam memorat *Antoninus* urbs *Sitomagus*, nunc *Thedford*. Raris hæc nunc est habitationibus, licet satis ampla; olim vero frequens & celebrata. Est etiam in hac Provincia *Norvvicus* urbs ampla & celeberrima, Anglis *Norvvich*: & *Tarmouth* portus oppidumque elegantissimum, loci ingenio, & solerti operâ permunitum. Quamvis enim aquis pene circumvalletur; ab occasu flumine, quod versatili ponte insternitur, ab aliis partibus Oceano, nisi ad septentriones qua continens est, mœnibus tamen satis firmis, quæ cum flumine formam quadrilateram oblongiorem efficiunt, pulcherrime includitur. Item *Ashellyvel-Thorp*, *Dis*, *Shelton*, *Skulton*, *Attleburgh*, *VVauburne*, *Lynne*, *Svvasfham*, *North Elmeham*, *Dereham*, *VVindham*, *Icborovv* & alia. Oppida enim mercatoria 27, villas & pagos sexcentos viginti quinque hæc regio exhibet, & Paræciales Ecclesias plus minus 660. Fluvii eam irrigant *Ouse*, *Thet*, *VVa-veney*, *Garienis*, Anglis *Gerne*, *Iere* & *VVentfus*. Et ut de mari aliquid etiam addam, è regione *Termouth* halecum captura totius Orbis est uberrima & quæstuosissima. Incredibile enim videatur, quantæ & quam frequentes nundinæ hic ad festum *Michaëlis* habeantur, & quanta vis halecum, aliorumque piscium distrahatur. Porro soli hujus provincie bonitatem de qua supra loquuti sumus, vel ex eo colligas, unde *Varro* colligere jubet, quod incolæ optime niteant, ut taceam ingenia versutissima, & in jure Anglico municipali acerrima. Sed de his satis copiose, ad tabulam sextam transeo.

Urbes & Oppida.

Flumina. Mari eorum dilatatio.

Regolaris moris.

In qua hi Comitatus, *Warwicum, Northamptonia, Huntingdonia, Cantabrigia, Suffolcia, Oxonia, Buckinghamia, Bedfordia, Hertfordia, Effexia, Bartheria, Middelfexia, Southamptonia, Surreja, Cantium & Southsexia.*

IN VI. Angliæ tabula est *Warvicensis* pagus, Anglis *Warwickshire*, ab ortu *Leicestria* & via militari, ab austro *Oxonia* & *Glocestria*, ab occasu *Vigornia*, & à septentrione *Staffordia* finitus: qui in duas distinguitur partes, *Feldon* scilicet & *Woodland*, id est, in regionem campestram & nemorosam. Præcipuum totius agri oppidum *Warvike*. Sunt præterea *Leamington, Vchindon, Harbury, Mancester, Coventry, Stratford* & alia; continenturque in Comitatu Paræciales ecclesiæ 158. Flumina *Aonavv, Leamus, Arrovv, Alenus*. Sequitur ager *Northamptonensis*, vulgo *Northamptonshire*, qui ab occasu brumali qua latior est, sensim se contrahendo in ortum æstivalem protèditur. Ab ortu *Bedfordiensis*, & *Huntingdoniensis*, ab austro *Buckinghamiensis* & *Oxonienis*, ab occasu *Warvicenses*, & à septentrione *Leicestrenses*, *Rotelandenses*, & *Lincolnienses* *VVellando* flumine discriminati sedent. Campestris regio est, soli admodum ditis, sive arva sive pascua respicias. Vrbs hujus agri *Northampton*; oppida *Brakeley, Torcester, Grafton, Daven-trey, VVedon, Higham, Oundale, Peterborovv, VVelledon*. Atque ad hunc agrum Paræciæ 326 pertinent. Flumina *Vsa, Avona, VVellandus*. Tertium locum tenet *Huntingdonia*, vulgo *Huntingdonshire* eo situ locata, ut ab austro *Bedfordiensis*, ab occasu *Northamptoniensis*, ut etiam à septentrione, qua *Avona* flu. dirimitur, & ab ortu *Cantabrigiensis* spectet. Regio sementi satis apta, pascendo pecori, ad ortum qua palustris est, uberrima; ubique ferè collium apricitate, & nemorum opacitate amœna. Præcipuum totius Comitatus oppidum *Huntingdonia*,

cui & nomen dedit tam situs fulgore quam sui decore. Sunt & *S.Ives, S.Needes & Cunnington*: Paræciæque 78 in hac regiùcula numerantur. Fluvius *Vsa*, quem sæpe dixi, eam alluit, & *Avona*. Quartum in locum venit ager *Cantabrigiensis*, vulgo *Cambridgeshire*, qui in aquilonem productus *Nortfolciæ* & *Suffolciæ* objacet, à meridie orientalibus *Saxonibus* & *Hertfordiensibus*, ab occasu *Huntingdoniensibus*, à septentrione *Lincolniensibus* & *Ousa* flumine, qui ab occasu in ortum transversum interfecat, in duas partes dispertitus. Inferior & australis magis culta, magis consita, ideoque lætior, non perlibrata planitie, sed exigue plana; plurima, imo tota (nisi qua crocum copiose progignit) frumentariis jacet campis, hordeumque laudatissimum affatim effundit. Vltior & septentrionalis pars, pascuis uberrimis perviridis & læta. Vrbs in hoc Comitatu *Cantabrigia* Angliæ Academia, imo sol & oculus, clarissimaque bonarum literarum & pietatis officina ad *Camum* sedens. Sunt præterea *Roiston, Rech, Burvvel, Elye*. Paræciæque 163 in hoc Comitatu continentur. Fluvii *Camus & Sturus*. *Suffolcia* sequitur, ab occasu habens *Cantabrigiensis*, & austro *Sturum* fluvium qui eam ab *Effexia* dividit, ab ortu *Oceanum Germanicum*, à septentrione duos fluviolos, *Ouse minimum*, & *VVaveney*, qui ex eodem quasi fonte in diversa fluentes, à *Nortfolcia* disterminant. Regio satis ampla solo, nisi ad orientem, admodum pingui, utpote ex argilla & marga composito, unde lætissima ubique arva, & uberrima saginando pecori pascua, caseique magno numero conficiuntur. Est hic *Sudbury*, id est, au-

Flumina.

Cantabri-gia.

Suffolcia

stralis

Warvici-cum.

Northam-ptonia.

Vrbs & Oppida.

Flumina.

Hunting-donia.

Oppida.

Warwicum, Northamptonia, Huntingdonia, Cantabrigia, Suffolcia, Oxonium, Buckinghamia, Bedfordia, Hartfordia, Essexia, Bericena, Middlesexia, Southhamtonia, Surria, Catiun, et Southsaxia.

Miliaria Anglica
 5 10 15 20 25
 pars

CCCLXXXIX

CCCLXXXIX

31 32 33 SEPTENTRIO 34 35 30

31 32 33 MERIDIES 34 35 30

OCEANUS

GERMANICUS

NICUS

Mare Britannicum

De Hoofden

Inferior Germania

Gallie

Calis

Ardes

Newhaven

Bolenge

pars

Flumina. *Oxonia.* *Situs.* *Soli ferti- litas.* *Vitis & Oppida.* *Buck- n- ghamia.* *Situs.* *Soli fer- tilitas.* *Oppida.* *Flumina.* *Bedfor- dia.*

stralis Burgus. Sunt & hæc oppida *Ixinnig, S. Edmundsbury, Bretenham, Hadley, Ipsvich, Debenhamia, Oresford,* & alia plu- rima. Fluvii autem *Stourus, Bretonus, Gipping, Debenus, Orus, Ouse, VVaveney, Garienis.* Huic succedit *Oxonienſis* ager vulgo *Oxfordshire.* *Glocestrenſi* ad occasum conjungi- tur, ab austro *Iside* fluvio à *Barkshire* excluditur, ad or- tum *Buckinghamienſi* agro definitur, ad septentriones hinc *Northamptonienſi,* illinc *Warvicienſi* includi- tur. Regio fertilis & opima; plana arvis & pratis sunt exulta, colles crebris silvis obſeſſi, nec frugibus tan- tum, sed omni genere animantium, ubique referta. In hoc Comitatu eminent *Oxonium,* vulgo *Oxford,* altera An- gliæ Academia, alter sol, oculus & anima, literarum & sapientiæ clarissima officina, unde religio, humanitas & doctrina in omnes Regni partes uberrime distribu- untur. Sūt præterea *Blabac, Burford, Minster, Lovell, VVhitney, VVoodstocke, Banbury, Burceſter, Tama, Dorcheſter, VVatlingtō,* ac 280 Paræciæ. Sunt hic fluvii *Isis, Chervvel, VVindrushus & Evenlode.* *Buckinghamia* septimo loco est. Hujus ager minori latitudine conclusus à *Tamisi* ad septentriones longitudine sua procurrat. A meridie *Barcheriam Tamisi* seclusam, ab occasu agrum *Oxonienſem,* à septentrio- ne *Northamptonienſem,* ab ortu primum *Bedfordienſem,* inde *Hertfordienſem,* & postea *Mediosaxones* prospicit. Solo est passim uberi, ac pabulosis pratis in- numeros ovium greges pascit. Caput totius Conven- tus *Bukingam.* Habet & *Marlovv, High, VVicham, Colbroke, Amersham, Crendon, Stony, Stratford, Oulney, Nevvport, Pan- nell.* Atque in hac regione Paræciæ 185 numerantur: fluminaque *Tamisis, Colnus, Vsa.* *Bedfordienſis* ager sequi- tur, vulgo *Bedfordshire,* ab ortu *Cantabrigienſi,* ab austro *Hertfordienſi,* ab occasu *Buchinghamienſi,* à septen- trione *Northamptonienſi,* & *Hunſingdonienſi* con-

junctus, *Vsa*que interfluente in duas partes divisus. Quæ *Soli ferti- litas.* septentriones spectat, fertilior est, & nemorosa: altera ad meridiem quæ multo major, solo est tenuiori, sed non omnino ingrato: hordeum enim plenum, album & crassum affatim profundit. In medio silvis nonnihil densa, sed ad ortum magis siticulosa, & arboribus nu- da. Primarium oppidum *Bedfordia,* unde & *Regioni* *Oppida.* nomen. Habet & alia, *Odill, Bletnesho, Eaton, Dunstable:* Paræciasque 116 hæc Provinciola continet. Atque *Vsa* fluvio irrigatur. Agro autem *Bedfordienſi* à meridie adjacet *Hertfordia* sive *Hertfordshire,* cujus occidentale la- *Hertfor- dia.* tus claudunt *Bukinghamienſes,* australe *Mediosaxones,* *Situs.* orientale *Saxones orientales,* & partim *Cantabrigienſes.* Frumentariis agris, pascuis, pratis, nemusculis, fœ- *Soli ferti- litas.* *Oppida.* lix. Caput Comitatus censetur *Hertfordia,* quæ agro uni- verso nomen suum communicavit. Sunt præterea *VVat- lingstreat, Fanum Albani, Roiston, Ashvvell, Bishpos, Stortfort,* aliaque multa: Paræciasque 120 habet hic Comitatus. Fluvios *Leam, Stort, Mimeram, & Beneficiam.* Ad *Essexiam* *Flumina* *Essexia.* nunc venimus, vulgo *Essex.* Hanc ad septentriones *Stou- rus* flumen à *Southfolcia* dividit, ad ortum *Oceanus* se infinuat, ad austrum *Tamisis* jam grandis à *Cantio* seclu- dit, uti ad occasum *Ley* fluviolus à *Mediosaxonibus,* & in eum influens *Stourus* minor sive *Stort* ab *Hertfor- dienſibus.* Regio est lata, frugifera, croci fœcunda, ne- morosa & imprimis opulenta. Est hic *Camalodonum,* nunc *Maldon.* Item *Colceſter, Leiton, Beamſteot, Leegh, Roch- ford, Angre, Raleigh, Dummovv, Plaiſſo, Chelmerford, Ithanceſter, Earles Colne, Barklovv, VValden:* & Paræciæ 415. Fluvii *Flumina* *Ley, Tamisis, Chelmer, Froshvvell, Colne.* *Bercheria* sequitur, vul- *Bercher- ria.* go *Barkshire.* Hujus septentrionalem partem *Isis* qui po- *Situs.* ſtea *Tamisis,* flexuoso, sed amœno admodum blandus alveo perfundit, & primum ab *Oxonienſibus,* postea à *Bucking-*

Buckinghamiensibus secludit. Australem partem irrigat Cuneio fluv. donec Tamisi se inferat. Ad ortum quâ latior est, & parte media, suarum opum satis prodiga, & frumenti ferax, præcipuè, ubi in vallem subfidet. Orientalem autem partem quæ minus fertili gleba, saltus & silvæ longè lateque occupant. *Oppida* hic *Farendon, Abbendonia, vulgo Abbandune, VVantage, VVallengford, VVidehay, Neerbury, Reading, Bisham, Maidenhead, & VVindsore.* Suntque præterea in hujus Comitatus complexu Parœciæ 140. *Flumina* eam irrigant *Isis, Tamisis, Oke, Cuneio & Lambor.* *Middlesexia,* à Buckinghamiensibus *Colno* fluvio ad occasum, ab Hertfordiensibus ad septentrionem noto limite, ab *Essexia* ad ortum *Leâ* fl. à *Surreia* & *Cantio* ad austrum Tamisi determinatur. Summa cœli temperie & soli indulgentia, ædibus & vicis magnificis ubique nitida. *Oppida* hîc sunt *Vxbridge, Draiton, Stanes, Radoliff, & alia.* Verùm inter hæc omnia *Londinum* totius Britanniaë epitome: aliis *Londinium, Longidinium, & Augusta.* Sita ad Tamisin fluvium, agro fertili & cœlo clementi. Distat ab Oceano sexaginta millibus passuum. Pontem habet lapideum ultra flumen, pass. c c xxx: utrimque magnificis splendidisque ædificiis exornatum. Arcem præterea munitissimam, Angliæ totius armamentarium, in qua etiam officina est monetaria. Vicinum Londino est *Westmonasterium,* templo, foro judiciario, & Regia longe celeberrimum. Templum Regum Angliæ inauguratione & sepultura insignis est. Atque in hoc agro parœciæ 73 plus minus extra urbem numerantur. *Flumina* *Lea, Colnus, Tamisis. Southamptonia,* vulgo *Hantshire,* ab occasu *Dorsetiam & Wiltoniam,* ab austro Oceanum, ab ortu *Suffexiam & Surreiam,* & à septentrione *Barcheriam* attingit. Ea frugum proventu ferax, silvarum densitate

amœna, pascuorum fecunditate lata. Vrbes habet duas; quarum altera *South-hampton,* altera *VVintonia,* Anglis *VVintchester.* Sunt & oppida *Ringvwood, Christchurch, VVhorvvel, Andover, Rumsey, Port smout, Kingscleare, Odiam, Silcester, & alia;* ac Parœciæ hic 253 habentur. *Fluvii* *Avena, Sturus, Test & Hamble. Surreia, Bedæ Suthriona,* vulgo *Suthry, & Surry,* ab occasu partim *Barcheriae & Southamptoniaë,* ab austro *Suffexiaë,* ab ortu *Cantio* contigua, à septentrione Tamisi perfunditur & à *Middlesexia* dirimitur. Regio est non admodum ampla, satis tamen opulenta. *Oppida* sunt *Godelminge, Ockley, Effingham, Kingstone, Merton, Croydon, Beddington, VVimbleton, VVandlefworth, the Bourrough of Southvvorke.* Atque hic Comitatus Parœcias 140 habet. *Flumina* autem sunt, *VVey, Molis, Vandalis,* & quem dixi *Tamisis. Cantium,* vulgo *Kent,* sequitur, Regio à situ sic dicta. Grandi etenim angulo Galliam prospectat, Tamisis æstuario & Oceano omni ex parte circumfusa, nisi quâ ad occasum, *Surreiam* conterminam habet, & *South-sexiaë* partem ad meridiem. Inæqualis est, ad occasum planior, & silvis umbrosa, ad ortum surgentibus collibus excelsior. Vrbs primaria est *Durovernum,* Ptolemaeo *Darvernum,* Anglis *Canterbury,* Latinis *Cantuaria.* Sunt & oppida *Dover, Hith, Rumney, Sandvrich, Gravesend.* *Fluvii* *Tamisis, Darentus, Medvay & Stourne. Suthsexia,* hodie *Suffex,* Oceano Britannico tota ad meridiem longior quam latior recto littore incumbit. Maritimus tractus colles albicantes sublimis elatos habet, qui cum ex creta pingui consistent, fruges affatim profundunt. Medius tractus pratis, pascuis, arvis, lucis, distinctus, admodum est spectabilis. Citerior silvarum opacitate amœnissimus. Ferri venis passim fecunda est. *Oppida* hîc *Chichester, Arundel & alia.* *Fluviolos* habet plurimos parœciasque 312.

Has quatuor Insulas sub Anglorum Imperio comprehensas habet: Monam seu Anglesey, Vectam, vulgo VVight, Garsey & Garnsey.

SEPTIMA & POSTREMA Angliæ tabula has quatuor insulas sub Anglorum imperio comprehensas habet: quarum priores duæ videlicet *Mona* & *Vectis* ad littus Angliæ, posteriores verò duæ *Garsey* & *Garnsey*, juxta Galliæ littus sitæ sunt. Prima est *Mona*, Britannis etiam *Mon*, *Tirmon*, & *Tnis Dovvyl*, id est, *Insula opaca*, Saxonibus *Moneze*, tenui freto *Menai* à Britannia continente divisa. Insula nobilissima, antiqua sedes Druidum, cujus longitudo est plus minus 22 mill. Anglicorum, latitudo 17, ambitus vero 60. Insula hæc, quamvis, ut inquit *Giraldus*, *arida, saxosa, aspectu inamœna, & deformis*, suo tempore videretur; nunc tamen amœna, & culta est, triticique proventu adeo fœcunda, ut *Mater Wallia* vulgo appelletur. Lapidem etiam habet molares, & alicubi terram aluminosam, è qua alumè, & calchantem conficere non ita pridem cœperunt. Re etiam pecuariâ satis est opulenta. Ea autem à *Paulino Suetonio*, & *Iulio Agricola* in Romanum imperium redacta, ut ex *Tacito* scriptore gravissimo refert *Camdenus*. Multis post seculis ab Anglis devicta in eorum nomen concessit, *Anglesey* quasi Anglorum insula dicta. Hoc etiam addit *Camdenus*: Romanorum in Britannia jam divergente imperio, Scotos ex Hibernia in hanc etiam irrupisse. Nam præter tumulos fossâ circumdatos, quos Hibernicorum casulas vocant, etiam locus est *In hericy Gyvidil* ab Hibernicis denominatus, qui duce *Sirigi*, Britannos eo loco fuderunt, ut *Triadum* libro memoratur. Nec ab Anglis solum, verum etiam à Norvvegis graviter divexata fuit. Anno enim *M. Æthelredi* classis totam insulam circumvecta hostilem in modum deva-

stavit. Postea *Hugones* duo Normannici, alter *Cestriae*, alter *Salopiae* Comes gravissimè afflixerunt, castrumq; *Aber-Lienioc* ad coërcendos incolas extruxerunt; verum *Magnus Norvvegus* eo tempore ad hanc appulsus *Hugonem* illum *Cestrensem* sagittâ transfixit, & insulam depredatus discessit. Deinceps etiam Angli sæpius adorti sunt, donec *Edvvardus* primus in suam potestatem redegerit. Villas numeravit olim 363: hodieque incolis frequens est. Verum primarium oppidum censetur *Bellus Mariscus*, vulgo *Beaumarish*, quod in orientali parte *Edvvardus* primus in loco palustri construxit, & ob situm bello hoc nomine insignivit, cum prius locus *Bonover* diceretur, castroque munivit. Ab hoc secundum habetur *Nevvburge*, id est, *Novus Burgus*, Britannicè *Rossur*, quod cum ingestis arenis diu conflictatum. Est hic quoque *Aberfravv*, Regia olim *Wallorum* urbs. Item sacrum promontorium quod Angli *Holyhead*, incolæ *Caer Guby* à *Kibio* viro sancto *Hilarii* *Pictaviensis* discipulo vocant. Incolæ ditissimi ac validissimi sunt, & Britannicâ utuntur linguâ Angliæ penitus imperiti, licet Angliæ regibus per annos 300. cum reliqua *Cambria* paruerint. Sequitur *Vecta* live *Vectis*, Britannis *Guith*, vulgo *the Isle of VVight*, & *W hight*. Tam modico autem interfluente euripo *Solent* olim dicto, à continente Britannia avulsa est, ut cohaerisse videatur, unde Britannicum illud nomen *Guith*, quod divortium denotat (ut *Nennius* habet) factum videtur: quemadmodum etiam *Sicilia*, ab *Italia* abrupta & secta, Latino vocabulo à secando, ut eruditissimo *Iulio Scaligero* placet, nomen invenit. Ex hac situs vicinitate, & nominis affinitate, *Vectam* hanc

Mona.

Soli ferti-
bras.Imperium
majorum.

Oppida.

Vecta.

hanc *Ictam* esse opinari licet, quæ maris fluxu insula videbatur, at cum refluxisset, exsiccatò interjecto littore, Britannii prisce curribus eo stannum devehere solebant, quod in Galliam exportaretur. *Mictim* tamen esse *Plinii*, quæ arctâ item cognatione *Vectam* attingit, non judicari, cum in ea candidum plumbum proveniret, & in hac nulla sit, quod sciam, metalli vena, inquit *Camdenus*. Hæc inter ortum & occasum lenticulari sive ovali figurâ viginti mill. pass. longitudine exporrigitur, latitudine verò in media quâ maximè patet, XII. mill. pass. expanditur, altero latere ad boream, altero ad austrum converso. Terra est uberi glebâ & colono admodum gratâ, adeo etiam ut fruges exportet; cuniculorum, leporum, perdicum & phasianorum passim ferax, saltum etiam & vivaria duo habet, damis ad venationis voluptatem refertum. Per medium longo tractu procurrunt colles qui ovibus pabula affatim profundunt: quarum lanæ post vellus Lemsterianum & Cotresvoldianum optimæ habentur, & in primis pannariis expetuntur, unde maximum surgit incolis lucrum & commodum. Pars septentrionalis pratis, pascuis & silvis viret; australis frumentariis quasi tota jacet campis, ubique fossis & sepibus interclusa. In extrema utrinque parte mare à boreali plaga ita se insinuat & penetrat, ut duas ferè efficiat insulas; & insulæ sanè incolis vocantur, scilicet quæ ad occasum prospicit *Freshwater Tle*, quæ ad ortum *Binbrydg Tle*. In Romanorum potestatem primus hanc Insulam redegit *Vespasianus* dum privatus sub *Claudio* meruit, quemadmodum de eo scribit *Suetonius* in *Vespasiano*. Saxonum verò primus *Cerdicius* juris sui fecit, concessitque *Stuffa* & *Whitgaro*, qui Britannicos incolas ad internecionem sustulerunt; inde *Volpberus* Merciorum Rex *Vectam* in suam potesta-

tem redegit, & *Edelvalcho* australium Saxonum Regi tribuit. Postea *Cadyvalla* occidentalium Saxonum Rex *Edelvalcho* illo occiso, & *Arvando* Insulæ Regulo sublato, suo imperio adjunxit. Sed de his plura vide apud *Camdenum*. Incolæ natura bellicosissimi & promptæ ^{Incolarū virtut.} audaciæ, militesque strenuissimi. *Bede* ætate mille ducentarum familiarum insula censebatur, nunc triginta sex oppida, vicos & castella numerat. Inter oppida celebriora sunt *Nevvport* primarium insulæ emporium, olim *Medena* & *Novus Burgus de Meden*, unde tota regio in *Eastmeden* & *Westmeden* dividitur, ut hinc vel ortum vel occasum respicit. *Brading* alterum oppidum mercatorium. *Nevvton* & *Tarmouth*, quæ suos habent *Majores* & *Burgenses*, quos ad Comitia Parliamentaria mittunt. *Tarmouth* & *Sharpnore* castella habent, quæ cum *Vorsleys* propugnaculo littus ad occasum æstivum defendunt. Quibus ex opposito vix duorum milliarium interstitio objacet *Hurst* lingulæ impositum, *Hantonien*sis Comitatus munimentū. *Quarre*, ubi virginibus velatis monasteriolum anno 1132 positum; *Gods Hill*, ubi ad ingenia excolenda scholam instituit *I. Worsley*. *Westcovve* & *Eastcovve* jam ruinosum, quæ in faucibus Neoportus *Henricus VIII.* construxit: & ad ortum æstivum *Sandham* castrum tormentis majoribus, ut cætera, instructa. Nec naturæ defendentis munimenta defunt, rupibus enim abruptis continuâ serie præcingitur, subsuntque occulta saxa. Atque hæ duæ insulæ littori Angliæ adjacent. Magis ad occasum nonnullæ insulæ Galliæ prætentæ, Anglici tamen juris, in alto apparent; inter quas *Garzey* ^{Garzey} & *Garnzey*; primumque Normanniæ, sive *Lexobiorum* littori, quos Britannii nostri *Lettavy*, quasi littorales vocant, *Cæsarea* ab *Antonino* memorata adjacet, quam Galli nunc ita contraxerunt, ut *Cæsaris Burgum* in Norman-

Norman-

Sinu.

Sol ferti-
litas.
Animam
viam va-
ritas.

Mare.

In v. rimo
Majorū.

Oppida.

Garzey

Normannia, & Hispani Cæsareaugustam in Hispania. *Garzey* enim illi indigitant, ut *Cherburch* pro *Cæsaris Burgo*, *Saragossam* pro *Cæsaraugusta* dicunt. In hanc olim damnati relegabantur. *Prætextatus* enim Episcopus Rothomagensis hucrelegatus erat; *Papiriusque Massonius* insulam littoris Constantini vocat, quod Constantiæ antiquæ urbi objacet, quæ *Ammiano Castra Constantia* dici videantur, & superioribus sæculis *Moritonum*. Insula hæc triginta plus minus mill. pass. ambitum colligit, cautibus & brevibus (quæ vadosa sunt loca navigantibus insidiosa) defensa. Terra satis fertilis, variis frugibus & gregibus abundat, oves habet multas, & ex iis plurimas quatuor cornibus conspicuas. Multiplici horum viriditate, ac pomariis ridet: unde vinum è pomis hic conficiunt, quod *Siferam* incolæ vocant & Angli *Sidre*. Cum autem exiguum ignis alimentum ferat, pro lignis algâ marinâ, *Vraic* vocant, utuntur: quæ fucus marinus *Plini* esse judicatur, adeoque copiose his scopulis provenit, ut silvæ condensæ eminus videantur. Hæc sole siccata pro igne est: cujus etiam cinere agros vervaçtaque lætificant, uberrimosq; faciunt. Villis frequens est, paræciis duodecim exornata, & castro munitissimo *Montorguel* colli imposito tuta, cui pro Anglis præfectus constitutus, qui universæ insulæ præest. Vingtihinc miliaribus ad occasum æstivum altera abest insula, quæ *Antonino Sarnia*, Anglis hodie *Garnsey* appellata, cytharæ quasi forma ab ortu in occasum projecta, Cæsareæ quam dixi, nec magnitudine, nec fœcunditate adæquanda: paræcias enim tantum 10 habet: in hoc tamen præferenda, quod nihil venenosum, ut illa, alat. Naturæ munimentis tutior, ubique prærupta cautium coronâ quoque redimita, inter quas *Smiris lapis durif-*

simus, & *asperrimus* reperitur (Angli *Emerill* vocant) quo gemmarii lapillos expurgant, scinduntque, & vitriarii vitrum diffundunt. Hæc etiam insula sicuti prior hortos virides & pomaria variis arboribus confita habet, unde vino è pomis factitio plerumque utuntur. Portus autem commoditate mercatorumq; commætu multò est celebrior quàm *Garzey*. In extrema enim ferè ad ortum parte, sed australi latere, lunato sinu Portus admittitur, cui adsidet oppidum *S. Petri*, longâ plateâ, & angustâ productum, bellico apparatu plenum, & mercatoribus, cum bellum ingruit, frequentissimum. Portus aditus utrinque castris munitur; ad sinistram vetus est castellum; ad dextram alterum (*Cornett* vocâr) è regione eminet in rupe satis edita, & mari circumflua. Incolæ utriusque insulæ sunt origine vel Normannici vel Britones, Galliceque loquuntur. Utrobique *Vraic* illa pro ignis est fomento, vel fossiles ex Anglia carbones; & piscium utrobique maxima multitudo. Spectantur olim hæ insulæ cum aliis circumvicinis ad Normanniam, sed cum *Henricus I. Robertum* fratrem anno Christi 1108 debellasset, Normanniam & has insulas Angliæ regno adjunxit, ex quo tempore Angliæ firma fide adhæserunt, licet Gallus (proscripto *Ioanne Anglo*) Normanniam occupaverit, & *Henricus III.* suo in Normannia jure, pacta pecuniæ summa, & Aquitaniæ possessione, cesserit. *Garnsey* tamen regnante *Edvardo IV.* Galli occuparunt, sed opera *Richardi Harleston* valecti de *Corona* (ut eo tempore vocarunt) illi exturbati, & Rex ipsi in dignitatis præmium insulæ & castri præfectutam detulit. Atque hæc de hisce quatuor insulis, deque Anglia tam generatim quam speciatim dicta sufficiant.

*Soli que-
litæ.*

Portus.

*Oppidum
S. Petri.*

*Imperium
majorum.*

*Soli fer-
tilitas.*

Garnsey.

BRITANNIA, quâ potuimus fide perlustrata, sequitur in methodo nostrâ Orbis Arctois, quem *Scandiam & Scandinaviam* veteres, officinam gentium, & vaginam populorum incomperatæ magnitudinis Plinius vocat, vicinus extremo ad boream Germaniæ littori, in tria Regna Norvvegiæ, Sueciæ & Daniæ, multis jam sæculis distinctus. Occurrit ergo nobis *Norvvegia* primo loco lustranda. *Norvvegia* etymon minime obscureum est. A *Nord* enim quod septentrionem, & *Vveg* quod viam sonat dicitur, quasi septentrionis via vel septentrionalis tractus. Hæc ad austrum habet Daniam, ad occasum Oceanum: ad ortum Sueciâ, Lappiâque ad septentrionem terminatur, à quibus excelsis & asperimis separatur montibus perpetua nive obductis. Tractus omnis occidentem versus scopulis acutisque petris avius est, atque etiam versus meridiem saxosus, ea præcipue parte quæ Cimbrorum Chersoneso objacet; unde 250 milliarium intervallo dissidet. At tractus ille omnis tam ad occasum quam ad meridiem Cælo mitis est, non enim mare congelatur, neque diu nives durant, sed terra ipsa non adeo fertilis est, & ad suppeditandam alimoniam incolis neutiquam par. At abundat hæc regio pecore & feris, in quibus albi ursi sunt, inusitatae magnitudinis: sunt & castores, & innumeræ aliæ. Fuit *Norvvegia* Regnum aliquandiu admodum florens, imperiumque tenuit per Daniam, lateque per insulas maris, donec domesticum imperium per hæreditariâ successionem administratum fuit. Postea sub interregno consensu Procerum institutum est, ut Reges per electionem susciperentur. A *Suibdagero* autem secundo ad

Christiernum ultimum, Reges interveniunt 45. Est vero nunc sub potestate Danorum. Quinque in ea in universum hoc tempore sunt Arces Regiæ, totidemque Præfecturæ præcipuæ: quarum prima & extrema versus meridiem est *Bahusia*. Ei subiecta oppida, *Marstand* in peninsula scopulosa situm, & *Kalecum* piscatura nobile; & eo obscuriora *Koengeef*, *Congel* forte prope *Bahus*, & *Oddevold*, nisi sit *Odvvad*. Secunda Arx est *Aggerhusia*, in cujus provincia cellissimi mali navium, & asseres querni & abiegni, lignaque ædificiis idonea ingenti copia in Belgium & alias regiones quotannis evchuntur. Oppida huic subjiçuntur *Asloja* Episcopi sedes: quæ in primis colitur ab exteris, ob Curiam ad quâ ex universa *Norvvegia* causæ deferuntur: item *Tonsberg* seu *Koningsberg*, *Fridrichstad*, *Saltzburg* & *Schin* vel *Schon*, ubi fodinæ cupri & ferri sunt, item *Hammaria* major & minor, regiones olim Episcopales, nunc *Aslojensis* inspectioni commissæ, & sinu *Mosiano* interlabente divisæ. Tertia Arx est *Bergerhusia*, sub ea sunt *Bergi* vel *Berga* & *Staffanger* civitates. Est autem *Berga* totius *Norvvegiæ* emporium celeberrimum & horreum, præfecti Regii ac Episcopi sedes. Ibi piscis ille nobilis & delicatus venditur, qui secundum littus *Norvvegiæ* captus, piscis *Bergensis* dicitur, propterea quod inde in multas regiones à mercatoribus distrahatur. Sunt ibi *Vandalicarum* & *maritimarum* civitatum famuli, qui cum ibi mercandi causa totum annum perdurent, partem unam urbis occuparunt, quam incolæ pontem, exteri verò tabularium suum vocant. Portus hic etiam est optimus atque tutissimus. *Staffanger* civitas, etsi eundem cum *Berga* Præfectum habeat,

Urbs & Oppida.

Norvvegia.

Cæli & Soli qualitas.

Animæ & vitam varietas.

Imperium & majoritas.

NORWEGIA
et Suecia

Miliaria Germanica
5 10 15 20 25 30

habeat, suum tamen peculiarem habet Episcopum ibidem agentem. Quarta Arx est *Nidrosia* à Nidero fluvio & rosa, quod templi nomen est, sic dicta, vulgo *Trundheim*, olim *Trondon*, metropolis totius Norvegiæ, nunc in viciformam redacta. Sedes olim Archiepiscopi & Regni, amplissimè patentem Diœcesim habet, in qua plurimus piscis, Bergam postea ad emporium directus, & pelles preciosæ colliguntur. Extat hodieque templum cathedrale, argumentum pristinae felicitatis, cui magnitudine & cætorum lapidum artificio vix aliud in Orbe Christiano simile est. Crepido circum altare correpta incendio est, anno MDXXX. cujus incendii damnum æstimatum est septem millibus aureorum. Quinta & ultima versus arctum Norvegiæ & Orbis Christiani Arx est *Vvardbusia* parvæ insulæ *Wardæ*, ipsa quoque parva & obsoleta, hoc tempore insistens. Quæ nulla singulari munitione, ac nec turri quidem vel castello insignis, opidulum tamè adjunctum habet, quod piscatorum castris stipant. In hac arce seu potius casa, Præfectus Regius æstate habitat & amplissimum illius littoris Norici tractum in zona frigida usque ad Russiæ fines gubernat. Porro occidentale Norvegiæ littus (quod imperfectibilis profunditatis passim perhibetur) verno tempore balænis admodum infestum est: adversus harum impetum habent nautæ castoreum aqua dilutum, præsens remedium: nam simulatque illud in mare effusum est, confestim immane illud Nerei pecus dissipatum sese in profundum abdit. Copiosa hic in mari vicino captura piscium, & imprimis aselli piscis quem frigore induratum & in fustes extensum mittunt in reliquæ Europæ Regna: eum piscem *Stock-visch* vocant. Laudatissima istorum captura est mense Januario:

Mare.

Mercim.
n. c.

tunc enim ob frigora facilius exsiccantur, & mare ipsum copiosiores opimioresque illos præbet. Petuntur inde præterea pelles pretiosæ, sebum, butyrum, coria, adeps balænarum, pix liquida, trabes quernæ, robora, mali, asseres magno vendentium quæstu. Incolæ prohi sunt, simplices, exterorum amantes, hospitales; prædones, fures, piraras non habent.

Suecia Regnum vetus est; meminit ejus *Plinius*: habet ad occasum Norvegiam: ad boream Lappiam & Bothniam: ad ortum Finlandiam, Bothnico sinu discretam, & Livoniam mari disjunctam, ad austrum Gothiam. Regio est omnium aquilonarium fertilissima: agrum habet uberem; maria, lacus, flumina, piscium variorum proventu fœcunda: metalla etiam plumbi, ferri, aris & argenti, quod circa *Slaburgum* eruitur purum. Silvas feris refertas, & mellificio nobiles. Creditur duplo superare Norvegiam amplitudine, fertilitate, agriq; bonitate. Quibusdam tamen locis aspera est, & salebrosa. Hæc per indigenas & domesticos Reges fortiter & feliciter defensa & amplificata cū aliquot sæculis esset, tandem ad Daniæ Reges devenit: sub quibus, annis amplius centū, jam aliquantisper obtemperans, jam eosdè prætextu non servatarum legū in coronatione juratarū excutiens, mirum in modū fluctuavit. Hodie autè ad suos indigenas iterum descivit, & ex illis sibi Regem constituit. Provinciæ hujus Regni variæ. Aliæ *Gothica*, ut *Ostgothia*, cujus *Lincopia* metropolis: *Vestgothia* lacu vetere ab orientali se juncta, cujus *Scara* Episcopi sedes. *Australis Gothia* seu *Smalandia*, *Tuisia*, *Verendia*, cujus *Vexio* præcipuum oppidum est. *Meringia* & insula *Oelandia*, arce *Borgholm* munita. Aliæ *Norica* seu *Suecia* sunt, ut *Oplandia*, cujus *Vpsalia* ad Salam sira, in centro *Sueciæ* sedes

Mores.

Suecia.

Animalium
vetera.

Imperium
majorum.

Urbes.

Tedes Archiepiscopi & scholæ publicæ. Multa hîc videre est Regum Sueciæ sepulchra, magnificè splendidèq; exstructa. Et *Stocholmia* emporium nobile & sedes regia, munita tum natura tum arte: sita est in paludibus instar Venetiarum, nomenque ex eo habet quod palis fundata sit. Aditus ad eam ex mari Eoo per angustas fauces *Meleri* profundissimo alveo patet: eâque capacitate mare admittit, ut naves onerariæ passis velis in portum facile invehantur. Verum turris *VVaxholmia* & è regione *Digna*, ita ingressum arctant, ut invitis Regiis Præfectis, ibidè excubantibus nullæ ingredi aut egredi naves possint. Meridianæ *Meleri* ripæ *Sudermannia* oppida *Tolgo*, *Strengenes*, Episcopi sedes & arx *Griphisholmia* adjacent. *Nericia* *Orebo* arx præcipua est. Occasum versus *VVestmania* regio & urbes *Arosia* (ad quam argenti metalla sunt præstantissima: adeo ut artifices ex quindecim argenti libris unam auri extrahere dicantur) & *Arboga* lacui incumbunt. Inde versus occasum æstivum *Dalia* occidua, *Eoa* & *Solies Dalia*, à lacu *Solion* sic denominata, jacent, quæ tres Provinciæ unâ cum majore parte montanarum Provinciarum, sub Episcopi *Sarosiensis* inspectione continentur. Ibi venæ minerales, quæ ortum versus ad Mare Balthicum, & sinus *Helsingia* & *Giossenses* sese extendunt, occasum versus per *Wermelandiam* ad Oceanum occidentalem fere nusquam interruptæ, quin ibi metalli aliquid, argenti, cupri, plumbi, ferri, chalybis sive sulphuris effodiatur, porrectæ sunt. *Oplandia* versus boream finitima *Gestricia*, inde *Helsingia*, post *Midelpadia*, ulterius *Angermannia*, borea & notia. Inde *Nort-Botnia* in *VVest-Botniam* & *Ost-Botniam* divisa, longo terrarum tractu diffusæ Provinciæ. Tandem boream versus *Scriesunna*, *Lapponia*, *Biarmia*. Has proprias Regni Sueco-

rum provincias antiquas, plerasque Sinus *Botnicus*, ex Balthico in boream rectâ *Toroniam* & ultra circum arcticum porrectus, à *Finlandia* amplissima peninsula dirimit: cujus apicem *Alandia* insulæ versus meridiem & *Abo* Episcopi sedes; at versus boream *VViburgum* tenent. Dividitur *Finlandia* in notiam & boream, quibus *Natagundia* superior & inferior, *Savolostia*, *Tavastia*, *Finnonicæ* regiones latè patentés adjunctæ sunt. Inde trans Finnicum sinum *Carelia*: cujus *Hexholm*, *Kexholm* fortè, metropolis est. Et meridiem versus *VVotichonia*, in qua *Lovat* fluminis *Novogardiam* allabentis, quem *Ny* accolæ vocant, ostium: supra *Coporam* *Ingria*, cujus *Iamagrod*; & *Solonseia*, cujus *Ivanogrod* è regione *Nervæ*, arces sunt præcipuæ. His contiguæ versus meridiem sunt *Levonica* *Esthonorum* provinciæ à *Nerva* ad *Revaliam* & *Prenoviam* usque pertinentes. *Allantacia*, cujus *Nerva*; *VViria*, cujus *VVesemberga*; *VVichia*, cujus *Habsai* Episcopi sedes & insula *Dagen*. Quæ regiones trans Finnicum sinum pleræque omnes. *Ioannis* tertii Regis virtute ac fœlicitate regno Suecorum nostrâ memoriâ anno M. D. LXXXI, primum accreverunt, cum *Revalia* sponte *Erico XIII* Suecorum Regi se subjecisset, anno M. D. LXI. Aquis gaudet Suecia piscosis, rivulis plurimis regionem perlabentibus. Inter fluvios autè, *Lusen*, *Dalecarlia*. Terra ipsa aspera, montibus silvisque frequentissima. Subditi sunt partim ecclesiastici, partim laici, eique aut nobiles, aut plebei. Inter nobiles summus est eques auratus, à Rege virtutis ergò solemniter creatus. Præfecturæ per indigenas administrantur. Incolæ porrò si cum Germanis conferantur, civilitatis minus, industriæ certè ingenique fortasse plus habent. Vtpote quovis eorum rustico, omnia pene opificia, artesque mechanicas callente,

Flumina.
Montes
& Silva.
Senatores.

Mores.

DANIA regnum amplum & valde populosum, vulgo *Danemarchia*, quasi tractus sive regio Danorum appellatur. Quæ autem horum Danorum fuerit origo, ne Danis quidem ipsis satis constat: nisi quod quidam à Dano ipsorum Rege primo: & aliqui à Dahis Asiæ populo eam repetant. *Dudo* autem de *S. Quintino* scriptor antiquus, *Guilielmo Camdeno* referente, eos è Scandia in Cimbrorum veteres sedes devenisse asserit; videntur autem ab aquis dicti: quia *A H A* apud illos fluvium significat, & ipsi se *Daneman*, quasi viros aquaticos & fluviales vocant. Est sanè tota Dania peninsularis, ut descriptio ostendit. Distincta autem est in univ-
 sum Dania in Præfecturas centum octoginta quatuor, quæ *H A E R E T* vocantur, & à totidem Præfectis legum Danicatum peritis administrantur. Habet Regem magis ex procerum electione, quàm ex nativitate successione. Ejus eligendi vetus mos erat, ut cum suffragia ferrent, in aperto campo lapidibus insisterent, eo facto nempe subjectorum lapidum firmitate constantiam electionis designantes. Jam verò coronantur Reges *Hafniæ* in Ecclesia *D. Mariæ* ante altare, & in Ecclesiam prædictam à Senatoribus Regni ducuntur, insignia Regia illis præferuntur, ut sunt ensis, globus, corona. Neque hæc sunt propriis familiis attributa, ut in reliquis ferè regnis, sed ut quisque virtute, ac dignitate præcellit, ei muneri adhibetur. Postea cogitur Rex jurare, articulos præscriptos qui in usu ante aliquot tempora fuerunt, se strictè servaturum, & Religionem Christianam, jura ac consuetudines Regni defensurum. Deinceps ungitur ab Episcopo *Roeschildensi*, & ab omnibus Senatoribus primò illi corona imponitur, qui Majestati suæ tunc juramentum præstant, si ante coronationem non fuerit factum. Rex postea ex nobilitate & proceribus milites aut equites auros leni percussione ensis designat, qui antea in bello aut pace egregiam operam præstiterunt. Et sic majores Danorum optimum politiæ statum & monarchiam constituerunt, nec ulla

unquam natio illos planè subegit, vel patrios ritus & privilegia sustulit. At contra populi septentrionales, ut Dani, Sueci, ac *Norvvegienses*, totam pene Europam devastarunt, in nonnullisque locis regna constituerunt. Nota est enim omnibus historiographis Cimbrorum in Italiam expeditio, Gothorù *Hispaniæ* subactio, Longobardorum regni in Italia constitutio, *Normannorum* in Gallia habitatio, regni *Neapolitani* & *Siciliæ* erectio, *Gotfridi* contra *Carolus Magnum* in *Frisiam* eruptio, *Anglorum* per aliquot annos subjectio. *Canutus* etiam *Magnus* quinque imperia tenuit: Rex enim *Daniæ*, *Sueciæ*, *Norvvegiæ*, *Angliæ*, ac *Normanniæ* fuit, nec non *Henrici III* Imperatoris socer, unde hi versus exstant:

*Desine mirari quos garrula laudibus effert
 Græcia, quos jaçtat Roma superba, Duces.
 Danica non ulli veterum virtute secundum
 Edidit, hiberno terra propinqua freto.
 Facta mihi Magni pepererunt inclita nomen:
 Quinque sub Imperio Regna fuere meo.
 Me sibi delegit socerum, qui tertius orbis
 Arbitr, Henricus nomine, sceptrâ tulit.
 Iustitiâ præclarus eram, Regesque potentes
 Subjectos docui legibus esse suis.*

Ex quibus constat, ut etiam ex sequentibus bellis, quæ varia Reges ex *Oldenburgensi* familia, summâ cum felicitate gesserunt, gentem esse bellicosissimam, & terrâ marique in profligandis hostibus felicissimam. Liberam habuerunt semper Proceres ac Senatores Regni potestatem eligendi Reges, ut adhuc habent, sed plerumque filium primogenitum Regis designarunt, nisi causis sufficientibus impedirentur: nihilominus tamen à familiæ Regum linea non deflexerunt. Regnum dividere nisi coacti aliquo intestino bello non permiserunt. Juniores filios

filios aut fratres in alias Provincias ablegarunt, cum participes Regni fieri non possent. Inde tot expeditiones susceptæ, cum etiam nobiles ac plebei omnes in patria honestum locum habere non possent, vel ut loca aptiora & oportuniora adipiscerentur. Septentrionales enim populi sunt multarum prolium, propter sanguinis abundantiam ac caliditatem, pugnaces ac rixosi: plurimum comedunt & bibunt, (aër enim frigidus appetitum excitat) optimè concoquunt, propterea etiam diu vivunt; formosi, longè staturæ, sagaces ac fidei tenaces. Hos vivaces esse argumento est, quod reges ipsorū valde diu regnis præfuerūt, multi 30 annos, nonnulli ultra 40, aliqui adhuc diutius.

P O L I T I A.

Quinq; sunt Status sive Ordines totius Reipublicæ Danicæ. PRIMVS, est Regiæ familiæ. SECUNDVS, Nobilitatis. sed sciendum inter nobiles hos nullos esse Comites aut Barones: sed omnes longa serie majorum nobilitatē demonstrare posse. Clypeos gestant simplices, quos mutare aut augere, de decori esse antiquitati illorum putant. Vivunt adhuc nonnullæ familiæ quæ adfuerunt tractationi inter *Carolū Magnum* & *Hemmingum* Danorum regem super Eidorā fluvium factæ, ut *VREN* & alii. Hi possident sua bona cum minori ac majori (sive capit) jurisdictione: liberam etiam habent venandi aucupandique potestatem in suis bonis, quemadmodum Comites in Germania. Bona illorum non sunt feudalialia in toto Regno, sed hæreditaria sive allodialia.

Omnia Castra, prædia ac bona, tam mobilia, quàm immobilia, à parentibus relicta æquè dividuntur inter fratres: ad ea sorores etiam admittuntur ex singulari privilegio, ita tamen ut frater duas partes, soror verò tantum accipiat unam, filiisque arces ac castra cedant. Sic multa prædia ad primogenitum venire non possunt: sed dividuntur. Et nonnulli ex bona tamen familia prognati & virtute præditi, possunt per matrimonium, Regibus adjuvantibus, ad amplas possessiones promoveri. Ex

hoc ordine eliguntur Senatores Regni, quorum numerus 28 rarò excedit. Senatoribus omnibus decreta honesta alimenta à Rege & regno; singuli enim arces habent, tantisper donec Senatoriam obtinent dignitatem, de quibus nihil Regi contribunt, sed tantum coguntur aliquot equites alere pacis & belli tempore, & quando cunque à Rege vocantur propriis sumptibus Regi in regno præstò esse. Si Legati extra Regnū ablegantur, honestè illis providetur ex fisco, ut tanquam Regii legati Principū more in itinere vivere possint. Reliqui nobiles etiam habent sustentationem honestam à Rege, sive in aula regia vivant, sive ab ea discedant. Nam habet Rex prædia, quæ Danico idiomate *VERLEHNINGE* sive beneficia vocantur: his providet benè de se Regnoque meritis ad vitam, aut aliquot annos. De his coguntur alere aliquot equites, & fisco certam pecuniæ summam singulis annis dependere, eo tamen modo, ut pro labore & propriis servitiis etiam aliquam partem lucri accipiant. Est etiam salutaris constitutio in Regno Danicæ, quâ Rex bona immobilia prohibetur emere à nobilibus, ob eam causam, ne aliqua dissensio inter Regem & Procures regni oriatur. Rex enim alioqui posset quædam loca capere, quæ nobiles vendere nollent: proinde per hanc constitutionem huic rei à Proceribus regni optimè provisum est: licet tamen Regi permutare bona cum nobilibus; contra nobiles nulla bona possunt emere à regis rusticis. Nam aliqui rustici habent bona hæreditaria & ferè libera, ut antea dictum est.

*Sequuntur nomina familiarum præcipuarum nobilium,
quæ in regno Danico inveniuntur.*

D. de Kaas, D. Guldenstern, de Munc, de Rosencrantz, de Grubbe, de Walkendorp, de Brahe, de Schram, de Pasberg, de Hardenberg, de Vlstand, de Bing, de Belovv, de Wepfert, de Gocce, de Schefeldt, de Ranzovv, de Schelen, de Frele, de Iul, de Bilde, de Dresselberg, de Green, de Brockenhusen, de

Holke, de Trolle, de Knutzen, de Biorn, de Scheftede, de Iensen, de Steuge, de Mattiesse, de Lunge, de Banner, de Luc, de Rastorp, de Krusen, de Fassi, de Lindeman, de Suuon, de Stantbeke, de Quitrovv, de Lange, de Gelschut, de Glambeke, de Krabbe, de Marizer, de Kragge, de Achsel, de Bec, de Ruthede, de Negel, de Wirfelt, de Split, de Ofren, de Appelgard, de Iuenā, de Poldeffem, de Reuter, de Podebussen, qui fuerunt quondam Barones ex ducatu Pomeraniae quorum familia adhuc ibi invenitur. De Vren qui vixerunt *Caroli Magni* tempore, de Blic, de Galle, de Wogerfen, de Bassi, de Solle, de Daac, de Bax, de Baselich, de Wensterman, de Hoken, de Lindovv, de Bille, de Ruten, de Hundertmarc, de Heiderstorper, de Wolde, de Pappenhaimb, de Spar, de Falster, de Narbu, de Worm, de Bilde, de Bocholt, de Budde, de Svaben, de Santbarch, de Gram, de Lutken, de Vhrup, de Spiegel, de Bammelberg, de Rosenspart, de Duve, de Hube, de Schaugard, de Must, de Gris, de Falcke, de Brune, de Laxman, de Duram, de Baggen, de Norman, de Goss, de Matre, de Rosengard, de Totten, de Ronnouu, de Krimpen. Ex hac nobilitate eligitur *Præfectus*, sive *Magister aulae*; officium ferè est tale, cuiusmodi major domus in Gallia; is enim plerumque residet Hafniæ, tanquam vicarius regius, & dirigit res à Rege ad se destinatas. Deinde *Mariscalcus* tempore belli & pacis ea quæ ad expeditiones pertinent procurat. *Admiralius* naves ædificat, veteres restaurat, & singulis annis ea ordinat, quæ ad tutandum Oceanum & res nauticas pertinent. Habet & is sub se constitutum adhuc alium admiraliū, & in singulis navibus præfectum ex equestri genere prognatum. *Cancellarius regni*, ad hunc ex omnibus provinciis ac insulis appellatur, à quo ad Regem & Senatum regni appellatio vicissim devolvitur.

Singulæ provinciæ divisæ sunt in HÆRET ut vocant, Sive in diœceses, sub quibus multæ sunt parœciæ. Ibi primum de jure disputant, si rixæ fuerint invicem ortæ, Hinc

licet appellare ad judicem terræ istius. Deinde ad Cancellarium, postremo ad Regem ac Senatores, ubi finalis sententia promulgatur. Habent jus scriptum, compilatum à *Woldemaro* primo, Episcopis ac Senatoribus, legi naturæ valde congruum, & non multum à Romanis legibus discrepans, sed quo vigore hujus multò citius lites finem assequi possint, lataque sententia paratam habeat executionem. Primi iudices si iniquam tulerint sententiam, in dimidiam partem bonorum condemnantur, quorum Rex capit dimidiam, & læsus sententia injusta alteram partem. Senatoribus adhibuit *Woldemarus* primus (ni fallor) Episcopos, quos rursus *Christianus* tertius propter certas causas ac rebellionem amovit. *Cancellarius Regis*, qui plerumque in aula Regem sequitur, habet sibi adjunctos septem vel octo nobiles secretarios & scribas, & omnia negotia tractantur à Rege ipso. Si autem aliquid magni accidit, ut de pace aut bello, item de fœderibus ineundis, de finibus defendendis sit deliberandum, Concilium Senatorum à Rege indicitur. Nec licet Regi ullum tributum imponere regno ac nobilium rusticis, absque consensu Senatorum & Procerum. *Ærarii* item *Præfectus*, qui omnes totius regni redditus, tam castro- rum, quam prædiorum, nec non telonia tam in mari, quam terra colligit, rationes audit, examinat, inquit, quitantias pecuniam offerentibus reddit. Hic habet adjunctos duos ex nobilitate, & scribas multos ex plebe, pro quo labore habet annuatim stipendium.

TERTIUS, est status Ecclesiasticus, in quo fuerunt Episcopi septem, ut Archiepiscopus *Lundensis*, Episcopus *Roeschildensis*, *Otthoniensis*, *Ripensis*, *VViburgensis*, *Arhusensis* & *Slesvicensis*, ad quem cæteri etiam canonici referuntur. Hi habent decimas in regno: quæ tamen in provinciis diversis, diverso modo dividuntur; dimidiam partem decimarum percipiunt Episcopi, dimidiam Rex, aliquam canonici, pastores, pars etiam ad ædi-

ad ædificandas ecclesias contribuitur: & quantum ad pontificium jus attinet, semper in hoc Regno quemadmodum etiam in Gallia, nominationes & ordinationes prælaturarum Episcoporumque, à Regibus ad hoc usque tempus collatæ fuerunt, ut etiam ex responso *Voldemari* primi regis Daniæ, ut arbitror, quod hic annectere libuit, constat. Cum Pontifex romanus à Rege hæc & similia postularet, fertur rescripsisse Rex, regnum habemus à subditis, vitam à parentibus, religionem à romana ecclesia, quam si repetis, remitto per præsentis. Utque *Caroli V.* prudens decretum laudatur, quod in posterum Ecclesiasticæ personæ nullam rem immobilem coëmere possent, absque principum consensu: sic *Christianus III.* æque prudenter constituit, ne Ecclesiastici aliquid vendant, absque Regis expresso mandato. Alioqui religiosi sunt optime provisi in toto regno à *Christiano III.* piæ memoriæ, & scholæ particulares multis in locis erectæ, velut etiam in Islandia duæ, ubi etiam habent propriam typographiam. Duæ sunt in toto Regno Academiæ: una Hafniæ, quæ fundata est à *Christierno* primo permissu *Sixti* Pontificis, anno Christi 1470; quam *Fredericus II.* quanquam bello Suecico septennali erat implicitus, tamen locupletavit, & ejus proventus LX. millibus thalerorum auxit: altera Soræ in eadem insula. **QVARTVS,** status est *Civium & Mercatorum* in urbibus ac oppidulis habitantium. Hi habent propria privilegia, quibus fruuntur, & his attributi sunt agri proprii ac silvæ limitibus circumductæ. Hi etiam mercaturam exercent in agro & mari in omnibus partibus Europæ. Ex his ut & ex rusticorum liberis, eliguntur episcopi, canonici, pastores & senatores urbium, scribæ in castris & arcibus, magistri ac gubernatores navium, aliqui etiam horum præficiuntur telonis. Iudicia omnia minora ex his cōstituuntur, præside interdum uno ex nobilitate. **QVINTVS,**

status est *Rusticorum.* horum duo sunt genera. Primum vocant *Freibunden*, id est, liberi coloni. Hi possident agros hæreditarios, paullulum tamen inde singulis pendunt annis. Hi etiam mercaturam & piscaturam exercent. Servitiis præstandis non opprimuntur, nec tributa pendunt, nisi consentientibus regni Senatoribus. Alterum genus est eorum qui non possident bona hæreditaria, sed à Rege, nobilibus aut ecclesiasticis personis ea conducunt, & servitia multa inde dominis præstare coguntur, prout cum domino agri convenerunt. Hæc fere sunt, quæ de Politia Danica exponenda mihi fuerunt, ex quibus patet monarchiam Danicam, plerumque fuisse optime constitutam, nobilitatemque liberam electionem Regis semper habuisse, attamen ex familia regia, ut antea jam dictum est; unde hoc commodi consecutum est, ne Dani intestina habuerint bella ac dissensiones, nisi quæ ortæ fuerunt inter Regiam familiam, quas tamen cito composuerunt, interventu aliquot nobilium, præsertim cum Regum filii nullam capiant Regni partem. Deinde cum omnes sint tantum nobiles in Regno, & baronum & comitum ducumque nomina & titulos ignorent, nullus tantis affluit opibus, ut iis filius se familiæ Regum opponere audeat, eo quod inter filios & filias semper dividitur paterna hæreditas. Ita habent reges Daniæ optime florentem rempublicam: quæ facile ab externis hostibus defendi potest, cum subditi unanimes cum Rege ut naturali suo domino, terrâ marique hostibus resistere queant. Huic Regno florentissimo hoc nostro tempore præest **CHRISTIANVS IV,** quem ut cum omnibus Senatoribus & nobilitate totius regni incolumem Deus Optimus Maximus conservet, eique tranquillam & pacificam concedat gubernationem, ex animo precor.

Regio.

Dania duobus tantum locis continenti juncta est; eam à plaga Mundi occiduâ Oceanus Germanicus, ab ortu solis Mare Balthicum lambit & littora pulsat, ad septentrionem Norvvegia & Suecia, ad meridiem Holsatia, Megalopolis & Pomerania obtenduntur. Ea in creberrimas insulas disjunctissimas distribuitur. Cæli temperies, una cum salubritate aëris, Danos blandè, ut *Io. Coldingensis* verbis utar, refocillat; terræ ubertas nutrit; volucrum suavissimus concentus recreat; silvarum nemorumque varia materia oblectat: in quibus porci innumerabiles oberando, nunc glandibus quercinis, nunc fructibus faginis ad voluptatem saginantur. Multifformes simul animalium species & florida prata delectant. Maris affluentia & penu confertissimum Danos cum magna Europæ parte alit; & quo ad vitæ usum carere nequeunt, natura Danis minimè invidit. De imperio autem majorum scribit *Munsterus*: *Danum* quendam multis ante Christum sæculis in sua Dania regnum primum tenuisse, à quo Regum Danicorum stemmata, ceu quodam derivato principio, splendido successionis ordine profluxerunt. De hujus autem successoribus ac reliquis Dania regibus *Munsterum* vide fusissime differentem. Nunc Danorum omnis regio maris faucibus intercepta constat multis partibus, quarum præcipuæ sunt *Iutia*, *Fionia*, *Zelandia* & *Scania*, præter insulas singulis partibus adjacentes.

Cæli temperies.
Sua fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium majorum.

Iutia, quam nonnulli *Gothiam* appellari volunt, quondam Cimbrorum sedes, apud historicos & geographos *Cimbrica Chersonesus* dicitur, & in *Iutiam meridionalem* & *septentrionalem* dividitur. Hujus septentrionalis *Iutiæ* descriptionem vide secundâ tabulâ Daniae. *Meridionalis Iutia* olim dicta *Nordalbingia* inclytum ducatum Slesvicensem complectitur, cui Holsatiæ ducatus nunc quoque subungi potest; horum ampliorem declarationem suo loco, videlicet tertiâ tabulâ Daniae invenies.

Fionia particularior quoque descriptio sequitur, quartâ tabulâ Daniae comprehensa.

Zelandia, quæ & *Sialandia*, inter reliquas Daniae insulas est maxima, *Codanonia Mela*, ut censent *Olivarius* & *Ortelius*. Hanc alii *Zelandiam* quasi maris terram, quod undique mari incincta sit: alii vero quasi seminis terram, eo quod sua sponte absque annua stercoreatione segetum omnis generis ferax sit, dictam volunt. Longitudinem habet hæc insula itineris bidui, atque latitudinem ferè æqualem. Quindecim civitatum, duodecim arcium regionum capax est. Inter civitates autem *Hafnia* sive *Copenhagen* est præcipua totius Daniae metropolis, magnitudine, opulentia & maximâ portus commoditate insignis, quem & incredibilis profunditas & objectus insule quæ *Amagget* vocant nautis tutissimum facit. Habet Academiam, ex qua passim Ecclesiis ceu perpetua seges doctorum atque eruditissimorum pastorum tam in regno Daniae quam Norvvegiæ subministratur atque sufficitur.

Fionia.

Zelandia.

Urbes.

Supra

Supra Hafniam est *Helsingora* & prope eam arx regia *Cro-
neburgum* de qua infra, cui ab altera parte ultra mare si-
milis arx *Helsingborch* cum oppido ejusdem nominis re-
spondet. Ibi *Zelandia* & *Scania* prominentibus utrimque
promontoriis ita prope coeunt ut vix parvi milliariis
inter se relinquāt maris spacium quod *de Sund* vocatur.
Ad hunc locum omnes naves orientem versus cursum
instituentes, velut ad centrum coire & Regi vectigal
pendere coguntur: cumq; in utroque littore arx posita
sit, Rex, quando id necessitas postulat, suis in medio col-
locatis navibus, ita has fauces occludere potest, ut quā-
tumvis etiā numerosam classem ab ingressu vel egressu
prohibere queat. Huc saepe uno die 200, saepe etiā 300
naves ex variis Europæ partibus convenire contingit.
Est & hic *Roeschildia* sedes olim Episcopi. ibi multorum
Regum & Ducum insignia monumenta conspiciuntur:
nunc autem ad tenuitatem perducta, quod cives urbiū
confisi munitionibus soleant insolēscere. Sub *Zelandia*
autem sequentes sunt insulæ, *Amigria*, *Huena VVe*, *Moe-
nesland*, in qua civitas *Stegoa* & plures aliæ. Habet *Zelan-
dia* unum episcopatum, cujus præsul *Roeschildia* sedem
antiquitus, ut diximus, habuit. *Scania* inter regni Danicæ
provincias magnitudine & opibus admodum insignis
est regio atque cum Suecia continens. Hæc alii *Scandina-
viam* pro *Scondaniam*, id est, *amœnam Daniam*, alii *Scaniam*
atque alii *Sconingiam* dixere, vulgo *Sconen*. *Plinius* eam tū
Scandiam, tum *Scandinaviam* vocat, sed in eo fallitur, quod
insulam esse putat *incompertæ magnitudinis*. Sed *Ortelius* hæc
Plinii *Scandiam* & *Scandinaviam* non *Scaniam*, sed eam
Peninsulam esse, quæ hodie tria amplissima regna Nor-
wegiam, Sueciam, & Gothiam, aliasq; regiones com-

prehendit, autumat, ut supra quoque diximus. Undique
cingitur hæc *Scania* mari, præter unum terræ brachium
quod porrigitur in boream, ac inde recurvatur in orien-
tem ubi Sueciæ jungitur: sed intercedunt profundi sal-
tus asperrimæque rupes, per quas è *Scania* in Gothiam
Sueciæ partem iter agitur tam difficile, ut fere levius sit
marino discrimine vitare terrestrem laborem. Regio
cæli beneficio, telluris obsequio, portuum & emporio-
rum commoditate, maritimis opibus, lacuum & flumi-
num piscatione, venatione nobilium ferarum, auri, ar-
genti, æris & plumbi inexhaustis venis, oppidorum fre-
quentiâ, civilibus institutis, nulli cedit beatæ regioni:
unde & *Schondia* illi nomen mansit, teste *Munstero*. Hæc
quondam in duos ducatus, *Hallandiam*, & *Blekingiam* di-
visa, nunc Præfecturas viginti tres & civitates quindecim
complectitur. Ejus metropolis est *Londa* sive *Londia*,
ubi Regni Archiepiscopus sedem suam fixit. Est etiam
hic *Malmogia*, quæ & *Ellebogen* dicitur, insigne emporium
& præcipua totius regionis civitas propter nundinas
& frequētes negotiationes, quas ibi provinciales exer-
cent. In *Hallandia* est arx *VVarburgum* altissimis mon-
tium jugis superstructa. Eam à Suecis anno MDLXV ca-
ptam & imposito præsidio munitam cum *Daniel Ranzo-
vius* jussu & auspicio regis *Friderici II.* arctâ obsidione
premeret, ut tandem se dedere sit coacta, globo ex tor-
mento æneo per caput trajecto peremptus est anno
MDLXIX vir virtutibus & laude bellicâ valde illustris.
Adjacent huic regioni insulæ *Landoe*, *Hannoe*, *Bornholm*
insula famosa in quatuor præfecturas divisa, & tres ci-
vitates ac unam arcem continens. *Gotlandia*, in qua an-
tiquum emporium *VVisbi* aliquando valde florens, nunc

autem

Soli fer-
ri & ar-
Soli qua-
lit as.

Vrbis.

Scania.

Merci-
monia.

Flumina.

Mare.

Opera
publica.

autem ad alias civitates mercaturâ translatâ, viris, opibusque attenuatum jacet. Præter frumentum, caseum, butyrum, variasque pelles, etiam abietes procerissimas, quarum frequentes ibi silvæ sunt, malis navium fabricandis, & præterea lapides ad structuram utiles, nec non calcem copiosè emittit. Flumina Daniae sunt *Egidora*, vulgo *Eyder*, *Chalusus* *Ptolemaeo*: hic Frisios à *Ditmaris* dirimit ac se in Oceanum Britannicum exonerat: & *Stora* piscosus & navigabilis fluvius, qui in intima *Hollatia* ortus, aliquot oppida, & nobilem illam *Ranzovianam* domum *Bredenbergam* alluit, posteaque se in *Albim* effundit, & alia. *Mare Balthicum* quod ad ortum terminum Daniae supra constitutum, nunc accolæ *Belts*, Germani *Ostree* indigitât, à balthæo, id est, militari cingulo nomen hausit, quod cinguli instar utramque chersonesum ambiat ac complectatur. *Pigrum* à *Tacito* nominari videtur, ab effectu ut putat *Ortelius*, quod non ut cætera maria moveatur. nam æstus ejus vix apprehenditur, ut testantur illi qui illud sæpiùs navigaverunt: continuoque fluxu ex oriente versus occidentem descendit. *Helsingora* ad fretum *Sundæ*, arcem habet regiam *Croneburgum*, præsidium extremæ insulæ *Zelandicæ* oræ. Hanc arcem *Fredericus* I I. Daniae rex maximis & innumerabilibus demersis faxis, interque compacta & fistucata robora conclusis, ac loco fundamenti stabilitis firmatisque, ex ipso maris fundo immani sumptu eduxit, tantâ operis firmitate, ut immanes pelagi fluctus magnis provolutos procellis, atque ad vallum murosque horrendo boatu illisos, citra ullius periculi metum despiciat. Est in urbe *Lundia* horologium in quo ars miraculæ elucet, *Laurentianum* dictum: situm id in inferiori templi parte. Hic tabula parieti affixa visitur circulis aliquot

variorum colorum distincta. In hac per certos rei indices, & annus, & mensis, ac septimana, dies quoque singuli, ac horæ, in quibus agunt homines, liquidissimè monstrantur, eo etiam indicato si festum celebretur seu fixum seu mobile. Item quis luminarium Solis ac Lunæ motus, quæque horum in *Zodiaco* loca diebus singulis, & inter se habitudines. Atque hæc quidem foris: intus autem, machinis quibusdam ad id fabricatis res agitur. Quibus illud additum est, velut *Parergon*, sed & id arte factum, ut quoties publicè signum datur horæ elapsæ, suprâ tabulam ipsam duo concurrant simulachra (equites dixeris cataphractos) quæ tot sese ictibus petunt, quot signa dat campana major in turri suspensa, quæ horam indicat. Quod verò magis mirandum, in hujus tabulæ medio velut in throno collocatū est simulachrū virginis *Mariæ* sinu tenentis infantem. Ad latera huic ostia duo, ante pedes velut theatrum semicirculi forma, arcu hujus spectatoribus obverso. Intus machina cum simulachris trium magorum, quorum singulis singuli famuli additi. Machina mota ad ejus cui hoc negotium datum est, arbitrium, prodeunt simulachra. Ante alios veluti caduceator minitabundus, gladio vibrato pulsat ostium sinistrum. eo aperto proceditur, buccinis simul duabus sonantibus quas inflare videntur buccinatorum simulachra. Qui primus est magorum, magnifico prodit per theatrum incessu. Ad Virginis simulachrum ubi ventum est, reverenter ad hanc versus inclinat sese magus, velut adorabundus. Faciunt idem reliqui magi. Famuli horum immoti procedunt, nullâ editâ reverentiæ significatione. Horum postremus ostium dextrum claudit, ita quidem ut & clarior quidam sonus, eo ocluso, ad aures spectantium peryeniat. Sed de his satis.

N

Occidua

Quæ Iutiæ Septentrionalis partem complectitur.

Regio.

Iutiæ Septentrionalis.

Imperium Majorum.

Occidua pars Daniæ & præcipua est *Iutiæ*, vulgo *Iutlandt*, quam Ptolemæus *Cimbricam Chersonesum*, Plinius *Cartrin* vocat. Hæc in septentrionem in modum peninsulæ à Saxonibus inter duo Maria, Britannicum & Germanicum procurrens, ut in austrum Italia, porrigitur. Ejus terminus australis est fluvius *Eydera*, patetque in longitudinem LXXX propè mill. pass. ab Albi flu. boream versus. Latitudo ejus ubi maxima xx. mill. pass. Eam duplicem esse diximus, *septentrionalem* & *meridionalem*. *Iutiæ Cimbricæ septentrionalis* quæ hac tabulâ describitur, Norvegiam versus se extendens, juxta *Scagam*, ob fyrtes & vadofum iis in locis mare nautis celebre oppidum, in cuneum coarctata desinit. Habet autem hæc Regio circa *Aleburgum* emporium maximam latitudinem: ibi enim sinus *Lymford* illapsus, ac totam *Iutiam* occidentem versus penetrans, exiguo relicto spatio *VVensustam* ditionem à reliqua parte divellens, penè insulam reddit, ac vasto tandem alveo dilatata aliquot insignes insulas suo faciens ambitu, multis sinibus seu ramis dimissis, varias provincias suo interlapsu distinguit ac limitat. *Iutiæ septentrionalis* frugum, tritici, siliginis, hordei, ac similium ferax. Paucorum etiam alicubi ubertas summa est, atque abundat tot boum armentis, tam lata vaccarum parens ac nutrix est, ut ad externas provincias armentorum incredibilem penè copiam emittat, maximèq; in Germaniam, quo quotannis propè 150. millia boum educuntur, præter caseum, butyrum, sebum, & coria. Equos etiam generosos & præstantes producit, quorum etiam vis ingens quoquo versus exportatur. Paruit olim *Iutiæ* Saxonibus, nõ autem

reliquæ aquilonis regiones. Ex hac Cimbri ante natum Christum annis 150, in maximum terrorem Italiae velut procella se effuderunt. Hi enim adjunctis sibi Teutonibus, Tigurinis & Ambronibus, Romanum Imperium extinguere conspiraverant. Et nec primum horum impetum *Syllanus*, nec secundum *Manilius*, nec tertium *Cæpio* sustinere potuerunt. Omnes fugati, exuti castris. Actumque erat nisi *Marius* illi sæculo contigisset, ait *Florus*. Duravit autem hoc bellum Cimbricum à *Syllani* consulatu annos octo, usque ad consulatum *Marii* quintum, à quo tandem ad flumen *Athesin* deleti sunt reliqui exercitus Cimbrorum, Teutonum & Ambronum. Sed quoniam hoc loco in Cimbrorum mentionem incidimus quorum in historiis nomen celeberrimum, paulò fusius de his libet differere. Cimbri dicti videntur à *Gomero* filio *Iapeti*. Sed quoniam vir eruditissimus *Iunius* doctissimè de his differit, ejus verba hinc non gravabor apponere. Constat ex *Moyse*, *Iapeto* natam esse masculam prolem, nomine *Gomerum*, sive cognata litera *Comerum*, quâ voce apud Hebræos perficiens & circulum ambiens significatur. Ea verò vocis genuina significatio, scriptoribus Cimbricæ linguæ imperitis hæcenus ignorata, quod nemo eam caliginè discussit, meridiano sole clariùs elucescet me duce, si cratè dictionis mollior dissolvas. Quid enim aliud in isto idiomate sonat *Go om ber* disjunctâ, rursusque in compagem clausâ eadem voce, *Gomer*, quam in orbem ambio, & cursum perficiendo absolvo? Hinc dicta est & *Gomera* orbicularis illa disciplinarum series, quam encyclopædiam græci scriptores, orbem doctrinæ *Fabius* nominavit, quod nullo sine, ut annulus, circumscribatur. Jure igitur felix istud

Majorum virtus.

MARIS

MARIS

GERMANICI

MARE BALTICUM

NICI

CI

PARS

PARS

IUTIA Septentrionalis

SEPTENT.

MERIDIES

58
OCCIDENS

58
ORIENS

57

57

istud nominis auspiciū soboli *Iapeti* obtigit, quæ in orbem circumiit, & uti præ se fert appellatio, curriculum datum præscriptumque sorte absolvit; ab ortu solis substratis terris ad usque ejus positum, terras omnes emensa. Nemo namque historicæ cognitionis tam est rudis & ignarus, quem lateat Gothorum & Vandalorum (qui Cimmeriorum progenies fuere) armis Hesperiam utramque occupatam possessamque fuisse. Quare quum consentientibus calculis è *Gomero* propagatos esse Cimmerios, omnes fateantur, qui quum principio interiora Asiæ penetrata tenuissent, à Scythis pulsi, & semper ad occidua tendentes, in Scandiam, inde in Cimbricam Chersonesum trajecerunt; quod convenientius vocabulum gentis Cimbricæ auctori *Gomero*, & vicissim genitoris sui nomen retinenti populo aptari potuerit, quam à circumeundi & circumquaque palandi studio, non perspicio. Quæ namque gens una majorem terrarum circuitum confecerit, haud facile legendo didicisse quenquam arbitror: id quod apertè ac diligenter explanat *Iosephus* Antiquitatum Iudaicarum accuratus scriptor, qui *Gomeri* posteros ex Armenia profectos ad Tanain usque amnem excurrisse, inde per Europam universam extremis Gadibus tenus terras omnes multitudine inundasse scribit. Clarissimè verò propagandi & conficiendi cursus sui studium ea in gente *Plutarchus* in vita *Marii* explicavit, cujus verborum sententiam solum appendam latinis auribus, ne citandis Græcis lectori fastidium pariam, chartasque odiosè prolixus onerem. Cimbros (inquit) prædicant, quoties loco se movent mutatis sedibus, non uno impetu aut assiduè, sed quolibet anno ubi tempestatis foveat commoditas, prorsum semper tendendo, proximas quasque regiones bello aggredi, quumque varia inter illos populorum sint no-

mina, cōmuni appellatione Celtoscythas agmen suum vocare. Alii referunt Cimmeriorum, quos ab antiquo græci cognoverunt, non magnam fuisse universitatem, sed exules potius quosdam, aut seditiosos à Scythis exactos, à *Mæotide* in Asiam transmisisse, ductore *Lygdami*: longè vero maximam & bellicosissimam gentis portionem in extrema maris Oceani ora consedisse, ac regionem opacam, nemorosam, & propter præcellas spissasque silvas ad Hercynium usque saltum pertingentes, Soli inaccessam colere. Hactenus ferè verba illius utcūque reddidi. Vnde verò Cimbros Germanico etymo *Plutarchus*, aut Gallico *Festus Pompeius* latrones ac subfessores dici probare queant, non intelligo, nisi pro latronibus milites conductitios accipiamus, aut nisi videatur *Plutarchus* id retulisse ad peculiarem genti morem belligerandi, ut quæ clandestinis latronum more insultibus finitimos opprimeret: atq; ita memorat impetuoso illorum incursu percussam Italiam timuisse, quum gentem neque de nomine genitaliq; sede notam, repentinæ nubis instar suis cervicibus ingruere intellexisset. Hactenus *Iunius*. Jutia hæc in quatuor sedes Episcopales latissimè parentes divisa est, in *Ripensem*, quæ *Ripæ*, *Arhusiensem* quæ *Arhusii*, *Vandalicam* quæ *Aalburgi*, *Viburgensem* quæ *Viburgi* consistit. *Ripensis* diœcesis, Præfecturas triginta, civitates septem & regias arces decem habet. *Koldingæ*, regina *Dorothea Christiani* tertii vidua, scholam suis sumptibus instruxit. *Arhusiensis*, Præfecturas 31, civitates septem, & arces quinque habet. *Arhusium*, sive *Arhusia*, emporium est celebre, ob portum, quem ingens illud Promontorium Hellenis efficit, quod ab arce regia *Kalloe*, per ditionem *Mols*, usque ad altissimum montem, *Ellemansbergh*, ad duo miliaria protenditur, & tam suo, quam insularum aliquot

objectu,

objectu, placidum nautis æquor efficit. Sub hac Diœ-
 celi insulæ sunt *Samsøe*, *Hielm*, *Tuen*, *Hiarnoe*, *Gerno* forte,
Hilgenes & aliæ plures. *Vandalica* quæ & *Burglavienſis* diœ-
 celis, Præfecturas tredecim & civitates sex habet. Par-
 tes ejus maximè illustres sunt *VVendſyffel*, *Handhæret*, *Thy-*
land, & *Morsøe*. *VVendſyffel*, sive *Vensilia*, id est, *Vandalorum*
terra & *sedes*, Præfecturas sex, oppida tria, & arcem u-
 nam habet. Hic est mons *Alberg*, in quo gigantum mo-
 numenta conspiciuntur. Adjacent insulæ *Grysholm*,
Hertzholm, *Tydshholm* & aliæ. In *Handhæret* est rupes vi-
 sendæ altitudinis, *Skarringklint* dicta, & in oris ejus syt-
 tes, quas *Sandores* & *Braccas* vocant. Et subsunt insulæ *O-*
land & *Oxeholm*. Præfecturas quatuor, oppidum unum
 nomine *Thyſtad*, ubi *Christianus III.* scholam juventuti
 primus condidit, & arcem unam *Orumnam* habet. Sub
 ea sunt insulæ *Hansholm*, *Ostholm*, *Iegen*, *Cisland*, *Egholm*, *Bo-*
dum. *Morsøe*, Præfecturas tres, unicam civitatem *Nicopim*,
 & arcem unicam *Lundstod* habet. Insula ei adjacet una,
Ageroa. *VViburgensis* diœcelis Præfecturas sedecim, civi-
 tates tres & totidem arces complectitur. *Viburgi* ge-
 nerale concilium triumvirorum nobilissimorum & sa-
 pientissimorum, de causis civilibus cognoscendis & di-
 judicandis, toto ferè anni spatio continuatur, nisi ubi
 inquietæ functionis molestiis defatigati, se in prædiis
 suis paullulum recreant & vires recolligant. Huc uni-
 versæ Cimbricæ Chersonesi casus, querelæ de finibus
 & hæreditatum controversiæ, omnesque capitalium
 causarum animadversiones, cujusmodi sunt cædes, ad-
 ulteria, furta & veneficii crimina, deferuntur. Ad *VVens-*
liam peninsulam, ubi in conum desinens, paullatim se ad
 Solis ortum æstivum inflectit, est ille Iutiæ angulus, ob
 pericula nautis adeo formidabilis. Nam ingens dorsum
 syrtibus longissimè se in mare protendit, ut, qui tuto

& citra periculi metum esse volunt, non propius duo-
 bus miliaribus ad littus accedant. Tale est omne Iutiæ
 littus occidentale, ut qui in Norvvegiam, vel ex Ocea-
 no in orientem navigare intendunt, longo circuitu Iu-
 tiam evitare cogantur. Sunt tamen quatuor omnino
 montes in hoc littore, ex quibus nautæ habent suas ob-
 servationes & indicia. Incolæ hujus tractus piscaturam
 exercent. Cum autem portum, & fidam navibus statio-
 nem non habeant, naves suas ex alto venientes, convo-
 catis in subsidium sociis & vicinis, ex mari in littus per-
 trahunt, usque eo, quo fluctus maris transcendere, cas-
 que levando, tundendoque, lædere minimè possint.
 Copiosissima hîc in mari variorum piscium, atque in-
 primis alecum captura. His expositis non alienum duxi
 coronidis loco adjicere, quod incolæ harum regionum
 septentrionalium fuerint & adhuc sint frigidi & sicci,
 proceræ staturæ, faciei pulchræ, boni coloris, jucundi,
 læti, suspiciosi, callidi, ac in negotiis providi, sani, super-
 bi, amantes suorum, multum comedant ac bibant, be-
 ne concoquant, ideoque diu vivant, sanguine abun-
 dent, mores severos habeant, & propter cordis calo-
 rem, sint pugnaces & rixosi, ament pericula, venatio-
 nes & peregrinationes, suarum opinionum sint defen-
 sores, nihilominus justitiæ memores, in omnibus lin-
 guis addiscendis adprimè dociles, musarum amantes,
 & pacta & contractus sanctè observent, multos habe-
 ant liberos, & quod fœminæ ipsorum difficulter pa-
 riant, sintque formosæ & in administratione rei fami-
 liaris tenaces & prudentes: ex catharro autem, morbo
 regio, angina, pleuritide, fistulis, aqua intercute vel
 phthisi plerumque moriantur. *Achilles Gassarus* testatur
 hîc inventa fuisse à monacho tormenta bellica.

Commodi
cas.

Mores.

Mare.

Ducatus
Slesvicen-
sis.

Imperium
1118, 1119.

Oppidum.

HÆc de Iulia septentrionali; sequitur *Meridio-*
nalis, quæ veteribus, quod à reliqua Germania
per Albim fluvium ad boream divulsa sit, at-
que interclusa, *Nordalbingia* est dicta. Ea duos
ducatus Slesvicensem & Holsatiam complectitur, de
quibus ordine nobis est dicendum. Ducatus Slesvi-
censis à metropoli & pervetusto emporio Slesvico
nomen habet. Olim hæc regio *Ducatus Iulia* dicebatur,
quem *VValdemarus Abelis* regis Daniae pronepos primus
in feudum accepit ab *Erico* rege circa annum 1280. Ex-
stincta autem regum ac ducum stirpe mascula, & ducatu
Slesvicensi cum regno in unum redintegrato ac con-
solidato, *Margarita* trium regnorum regina Ducatum
Slesvicensem permisit *Gerardo* comiti Holsatiae, hac cõ-
ditione, ut à rege Daniae collatum beneficium recogno-
sccret. Cæterum civitates Ducatui Slesvicensi subjectæ
quia iisdem cum Danis gaudent privilegiis, eodem
quoque jure cum iis utuntur. Subditi à sententiis Ma-
gistratum cujuscunque loci ad principes ac eorum Se-
natores possunt provocare & non ultra, ut privilegiis
cautum est. Generalis autem gubernatio horum Ducatu-
m regi Daniae ac duci Holsatiae incumbit, & per vi-
ces ab uno ad alium transfertur. Proinde cum ad Re-
gem devolvitur, regiae suæ majestatis nomine per vica-
rium regis administratur. Præcipuum hujus Ducatus
oppidum *Slesvicum* vulgo *Schlesvick*, Germanicæ origi-
nis nuncupationem habet, ob situm, quem ad Sliam, in
maris Balthici sinu obtinet. *VVick* enim & oppidum,
& incurvum maris recessum, sive sinum; & vicum etiam
priscis Saxonibus sonat. Quemadmodum *Becanus*, in

suis Gotodanicis observavit. *Crantzius* & qui Saxonum
 conscribere historias, aliam Slesvico appellationem at-
 tribuunt, quam etiamnum apud Danos & Frisios usus
 retinere videtur. Hi enim suâ linguâ hoc oppidum *Hei-*
debui vel *Heideba* nuncupant, eo quod à quadam Daniae
 regina, cui *Hethæ* nomen, dicant primitus esse condi-
 tum. Est autem peropportuno ad negotiationem situ,
 portum habens ad exercenda commercia commodis-
 simum. Non procul ab hoc oppido *Gotorpia* arx sita est.
 Telonium hic celebre. ubi compertum, fertilibus an-
 nis ex Dania 50000 boum in Germaniam abacta ve-
 ctigal solvisse. Est in hoc ducatu *Flensburgum* oppidum
 celebre; hoc inter montes excelsos littori maris orien-
 talis adjacet, in quod ejus portus se extendit, tanta com-
 moditate, profunditate & securitate, ut singuli fere ci-
 ves ex domibus suis naves mercibus implere, & easdem
 rursus exonerare possint. Sunt & *Husenum*, *Haderstebia*.
 Habet unum hic Ducatus Episcopatum Slesvicensem:
 capitula duo, monasteria tria: castra tam principum,
 quam nobilium varia. Ordo autem Senatorum, cujus
 jam aliquoties facta mentio, plerumque constat nume-
 ro XXIII personarum equestris ordinis, quibus adhi-
 betur generalis Cancellarius, nec non nomine unius-
 cujusque principis duo juris doctores.

Holsatia Ducatus.

Holsatiam à silvarum saltuumque frequentia, quibus
 commune cum lignis nomen in lingua indigena est,
 (nam & silvam & lignum promiscuè *Holt* Cimbri ac
 Germani inferiores dicunt) nomē obtinere arbitratur.
 Est

Soli qua-
litas.Anima-
lium ve-
rietat.Imperium
maiorum.

Est enim regio silvis saltibusque frequentissima. Nec defunt, qui à cavo lapide etymon vocis advocent, quod duces Holsatiæ, comites à cavo lapide prius dicti sint. Terminos habet ab ortu Bilenam fluvium; ab occasu Storam, ab austro Albim: à septentrione verò Eideram. Regio ipsa nemorosa ac saltibus occupata, unde lignorum affatim, ut plus illis lignorum pereat, quam Frisiis suppetere possit, cum nihilominus focos largissime intruant ipsi. Verum cum silvarum apud eos finis non sit, quercus tamen vix gignit robustas, sed fagis plena omnia, quarum fructu porci saginantur, majori quàm dici queat numero. Ager plerumque singulis trienniis, mutatis vicibus, piscationem uberem, ac frugum divitem præbet messem. Tribus enim annis colitur, seritur, metiturque arvum, tribus deinde annis stagna admittuntur, ut pisces depascantur gramina ac pinguis quædam adducatur materies agrum fertilem reddens. Vineta non fert, nec oliveta hic locus. Ferarum frequens est venatio: equorumque magnum hæc regio producit numerum. *Holsatia* divisa est in partes quatuor, in *Dithmarsiam*, *Holsatiam*, *Stormariam*, & *Wagriam*. Hæ fuerunt olim Comitatus, & postea à *Frederico* imperatore III, *Christierno* I. id petente, erecti sunt in Ducatum, qui jam sacro Romano Imperio 40 equites ac 80 pedites alere teneretur. *Dithmarsia* autem primò in libertate cõstituta fuerat per aliquot centum annos, quæ etsi à *Frederico* Imperatore, *Christierno* I in feudum concessa, tamen eo tempore nondum subacta fuit. Filii quidem ipsius rex *Ioannes* & dux *Fredericus* anno Domini 1500, expeditionem in illam susceperunt, sed istorum exercitu fuso libertatem suam *Dithmarsii* defenderunt, donec tantem à nepotibus *Christierni* I, duce *Ioanne* &

Adolpho, ac *Friderico* II rege Daniae sunt victi ac superati anno Domini 1559. In Holsatia urbes hæ, *Segeberga* in *Wagria* Holsatiæ regione, quarto à Lubeca milliari. *Itzohoa* situ locique natura, navigationeque præstans oppidum, *Stora* cingitur piscoso & navigabili flumine, quod in intima Holsatia ortum aliquot oppida & nobilem illam *Ranzovianam* domum *Bredenbergam* alluit, posteaq; se in Albim exonerat. *Chilonium* vulgo *Kile* vetus est oppidum, portumque habet capacem, in quem ex Germania, Livonia, Dania, & Suecia magno Holsatiarum quæstu merces deferuntur. Sunt in eodem Holsatiæ tractu *Crempa* & *Reinholdsburgum*: illi nomen est à fluvio præterlabente, huic à conditore. Sunt & *Meldorpia*, *Heimuckste* & *Tellinckste* in *Dithmarsia*, & *Stormariæ* metropolis *Hamburgum* emporiũ nobile ad Albim, quod post multas calamitates bellicas à *Carolo* restauratũ est, & tempore *Henrici* IV Imperatoris muris cingi, portisque tribus, & turretibus duodecim ornari cœpit. In hac urbe vixit sepultusq; est *Albertus Crantzius*, historicus neque indifertus, neque mendax. Paludibus frequens regio, in primis vero *Dithmarsia*, quæ paludum beneficio innixa semper obsequium Daniae regum respuit, superioribus annis jugum admittere coacta. Fluviorum qui hanc regionem irrigant, nominatissimus est *Egidora* vel *Eidera*; sunt & alii, quorum plerique rivuli potius quam justis fluvii dicendi. Cæterum mare Balthicum, qua parte Holsatiam & Slesvicum Ducatus alluit, certos habet & jucundos sinus: isthmos Græci nuncupant: in quos magno accolarum commodo erumpit, & tutos negotiatoribus navibusq; marinis fluctibus defatigatis præbet recessus. Piscatum etiam uberem & maximè salmorum alicubi subministrat. Regio plana est, quæ raris ex-
tollitur

Vrbis.

Lacus.

Fluvius.

Mare
commu-
nitate.Soli qua-
litas.

tollitur montibus, & quem inter duos præcipuum exhibet, is minimè rarus, situ est per jucundo, & belli togæq; ornamentis quibus à nobilissimo viro *Henrico Rantzovio* decoratur, admodum celebris, inter *Lubecam* & *Hamburgum* urbes nobiles. Arcem tam antiquitate, quam primo conditore illustrem sibi impositam, & ad radices oppidum adjunctum habet. *Silvæ* hinc frequentes, quibus penè tota implicita ac referta, in primis *Diehmarsia*. In his *Borcholt*, *Burgholt*, *Alverdorpsholt*, *Resenvalde*, ac complures aliæ. Habuerunt autem *Holsati* 48 viros totius terræ Præsides, ad hos ex singulis parochiis appellatio devolvebatur. Hi iudicium exercebant. Subactis autem illis cum jam divisi sint in duas partes, in singulis præcipui eliguntur ex incolis ejus terræ viri XII unà cum præfecto, qui plerumque est doctor sive licentiatuſ juris. Hi omnes honesta habent salaria à Principibus, additurque illis scribe, nec non inspector sive præses ex nobilitate *Holsatica*. Horum alter ex parte regiâ plerumque est Præfectus *Steinburgensis*, alter verò ex parte Ducis, est Præfectus *Gottorpiensis*. Subditis tamen libera conceditur appellatio ad Principes & Senatores utriusque Ducatus, tam *Slesvicensis*, quam *Holsatensis*, sed non ulterius. Habuerunt antea jus scriptum, quod paullulum jam mutatum est, & secundum jus commune reformatum, compilatumque ab *Henrico Rantzovio* Vicario Regio, *Sigefrido Rantzovio*, domino quondam in *Nienhuis*, *D. Adamo Trazigero* & *D. Erasmo Kyslemio*, secundum quod jus omnes causæ deciduntur & pœnæ delictorum irrogantur.

Holsatia habet quatuor ordines, nobilium, ecclesiasticorum, civium & rusticorum, quorum duo sunt genera. Aliqui enim possident bona propria, hæreditaria ac libera. Alii verò bona conducticia censui aliisque

exactionibus & servitiis obnoxia. Nobiles habent arces ac prædia sua cum pleno dominio majore ac minore, cum venationibus, piscationibus & aucupis, quæ maxima ex parte sunt allodialia & hæreditaria. Nonnulla sunt feudalia tam masculina, quam fœminina. Familias non habet ultra 24, quarum nomina in *Holsatica chorographia* recensentur, ex qua excerpti possunt, sed in singulis multi ex eadem stirpe progeniei existunt, ut *Rantzoviorum* ferè hoc tempore sunt centum & quinquaginta castra, ac varias possessiones obtinent. Inveniuntur etiam *Alfeldiorum* & *Povvischiorum* ferè totidem. Habet *Holsatia* Episcopatum unum, videlicet *Lubecensem*. *Hamburgensis* enim Episcopatus *Bremensi* subjectus est. Nobilium lites dijudicantur à Senatu Ducatum, iudicio præsidentibus plerumq; Principibus, ut privilegiis ipsorum cautum est. Ab ordine Senatorio interpositâ idoneâ cautione appellare licet ad *Cameram Imperialē*. Cives gaudent propriis privilegiis ac utuntur jure Romano sive etiam *Lubecensi*. Subditi à sententiis quas Senatus civitatum tulit, appellare possunt ad quatuor civitates iudicio peculiari exercendo destinatas. Ab his permittitur ipsis appellatio ad Principes & Senatores *Holsatiæ*, ac ulterius etiam ad iudicium *Camere Imperialis*, ita tamen ut cautio idonea præcedat. Rusticorum causæ ventilantur per eorum caufidicos sub dio in patentibus campis. Ad suntque ejusdem loci viri nobiles unà cum Præfectis ac duobus assessoribus, veluti testibus. Ibi in medium prodeunt, qui contra alios litem se habere existimant, auditisque & cognitis partis utriusque actionibus defensionibusque, conventus universus rusticorum è consilio exire jubetur. Expensis ibi diligenter controversiis in confessum redeunt, vocatisque litigatoribus de jure pronuntiant.

Fioniam cum circumjacentibus Insulis continens.

Fionia.

HÆc pro methodi ratione de Ducatu Slesvicensi & Holsatia sint satis: succedit *Fionia* cum insulis circumjacentibus. *Fionia* vulgo *Fuynen*, primum locum inter cæteras in sinu *Codano* insulas à *Zelandia* tenet. Nomen habet à pulchritudine. Est enim tam formæ quam situs amœnitate conspicua. Tam modico autem interfluente freto, *Middelfar Sund* dicto, à continente *Iutia* avulsa est, ut cohæsisse videatur. Hæc sicut ab occasu *Iutiam*, ita ab ortu *Zelandiam* prospectat, ac medium *Daniae* locum obtinere putatur; ab extremæ remotionis limite pari spatorum intercapedine disparata. Habet in longitudine milliaria duodecim: & in latitudine quatuor. Terra (ut Mare piscosissimum taceam) est uberi glebâ & colono admodum grata. Copioso enim frumentorum provenitu ita abundat, ut ad remotissimas regiones, ea quotannis passim emittat, præsertim siliginem & hordeum. Ac cum ager iste multis dotibus, & cerealibus bonis adeo fit fœcundus, nunquam tamen stercoreatur. Unde ante civitates multum fœtoris esse ob abjectos pecorum firmos, qui ibi nulli usui sunt, scribit *Munsterus*. Tot etiam regio hæc boum armentis abundat, tam fœcunda vacæarum atque equorum mater ac nutrix est, ut numerosos boum & equorum greges Germanis annuatim supeditet. Nec desunt, ob multas per totam insulam silvas, cervorum, capreolorum, leporum atque vulpium venationes. In ejus quasi meditullio metropolis est *Ottonia*, vel *Ottonium*, vulgo *Ottensche*, urbs Episcopalis ab *Ottone primo*, multorum testimoniis ædificata, circa ea tempora, quando *Heraldum* regem ad fidem Christianam suscipiendam impulisset. Urbs hæc emporium

So's fertilitat.

Animalium varietat.

Urbes.

est insulæ non vulgare, in quo circa festum Epiphaniæ insulanorum ac præcipuè nobilium frequens conventus, sicut *Kilonii* in *Holsatia*, celebrari solet. Discreta est autem *Fionia* in præfecturas viginti quatuor, civitates sexdecim & arces regias sex. Reliquæ autem civitates circum *Ottoniam* veluti centrum æquali propè distantia, in maris littore ita sunt conditæ, ut portuum, situsque oportunitate, negotiationes suas, non solum in mari *Balthico*, verumetiam per *Sueciam*, *Norvegiam*, *Russiam*, *Belgium* atque *Germaniam* longè latèque exercere soleant. Inter eas sunt *Niburch*, *Stenburch*, *Faborch*, *Affens*, *Bogens*, *Middelfart*, *Kettemynde*. Arces regie præcipuæ *Neuburgum*, *Hagenschovv*, *Hinsgagel*, *Escheburg*, & curia *Rugard*. Pagi hinc complures, & nobilium prædia non pauca. Est enim hæc insula ob cæli amœnitatem, & jugera fructuosa, nobilibus viris gratissima. Mare incredibilem piscium fœturam & copiam subministrat: ac sinus omnis tantâ piscium frequentia repleti consuevit, ut interdum impacta navigia vix remigii conamen eripiat; nec jam præda artis instrumento, sed simplici manus officio capiatur. Qui littora inhabitant, præter agriculturam, piscationibus etiam incumbunt, unde non contemnenda rei domesticæ compendia sibi comparant. Sunt etiam quædam in hac insula loca, bellicis præliis nostrâ memoriâ nobilitata. Est enim mons quidam *Offenberg* non procul ab arce *Hagenschovv*, in quo regis *Christiani tertii* auspicio *Ioannes Rantzovius* eques auratus dux belli, ingenti prælio devicit *Christophorum* comitem *Oldenburgensem*, anno Christi M D XXX, die XI Junii: quo in conflictu duo comites, alter *Hagensis*, alter *Teklenburgen-*

Maris commoda.

Mons.

SEP 44 TENT.

45

IUTIAE

MARE BALTI

CUM

ZELAN

DIAE

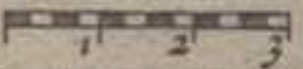
PARS

PARS

DE BELT

FIONIA

Miliaria Germanica

MERI 44 DIES

45

Silva.

Opera
publica.

burgensis interempti sunt, quorum cadavera postea loco pugnae effossa, Ottonium delata, & in templo *Canuti* sunt sepulta. Circa idem etiam tempus in monte *Fauscheburg*, qui 1 milliari intervallo distat ab oppido *Ascens*, aliquot rusticorum millia caesa sunt atque profligata. Multis praeterea silvis ornatur haec insula, in quibus ferarum magna copia. In urbe *Ottonio* duo sunt templa insignia, unum *Canuto*, alterum *Francisco* consecratum. In hoc *Ioannes* rex anno Christi M D XIII & filius ejus *Christiernus*, cum in exilio & captivitate annos xxxvii consumpsissent, anno M D LIX sepulti sunt: circa illud, forum est valde amplum & spaciosum, in quo rex *Daniae* cum ducibus *Holsatiae* & *Slesvici* antiquum foedus anno M D LXXX renovavit. Ferunt etiam *Ottonii* matrem regis *Christiani secundi*, mirabile & artificiosissimum opus, ingeniosa sculptura in ligno formatum, super altare quoddam apud minoritas collocasse, ejus simile in Europa non invenitur. Ex hac insula, ab oppido *Ascens*, in *Iutiam* duo sunt milliaria. Ex *Niburgo* in *Zelandiam* quatuor milliarium per mare *Balthicum* trajectus, alioqui admodum periculosus, praesertim mari procellis exagitato. Nam cum *Orientalis pelagi* unda, ex tot fluminibus jugiter illabentibus aucta, inter tam multas insulas exitum quaerens, in modum torrentis, velocissimo cursu protrudatur, facile contingit, ut ventis a diversa parte obluentibus, fluctus in immensum attollatur, nautaeque undarum ambiguis vorticibus, periculosè implicentur, unde multi in hoc trajectu absorpti feruntur. Atque haec de *Fionia*, nunc ad alias insulas transeamus. Sub *Fionia* continentur insulae nonaginta ad meridiem sitae, pleraeque habitabiles, quarum illustriores contra *Vandalicas* civitates obiectae haec sunt: *Langelandia*, *Lavvlandia*, *Falstria*,

Aria, *Alsa*, *Tosinga*, *Aroe*. *Langelandia* vulgò *Langeland*, Langelandia. milliaria septem *Germanica* in longitudine habet. In hac oppidum est *Rudkopinga* dictum, & *Tranekera* arx regia, suntque in ea complures pagi, parociae & procerum aedes. *Lavvlandia*, freto *Gronesund* a *Zelandia*, & exiguo Lavvlandia. maris trajectu a *Falstria* separata. Haec frumenti & avellanarum nucum est adeò ferax, ut naves eis onustae plures in provincias deferantur. Oppida habet quinque, Oppida. quae sunt *Nistadt*, *Nasco*, *Togrop*, *Roibus* & *Maribus*: praeterea arces aliquot regias, procerum aedes, parocias & pagos multos. *Falstria*, longa est quatuor milliaria *Germani-* Falstria. ca, ac civitates habet *Stubecopen* & *Nicopen*, quae *Daniae* Oppida. *Neapolis* ob amoenitatem, ac praestantiam dicitur. Ex hac insula juxta Regis praedium, frequens in *Germaniam* trajectus, qui septem est milliariū ad *Warnemundam*. Plurimum frumenti annuo proventu vicinis locis suppeditat. *Aria* sesquimilliarum ab *Elisia* distans, silvis con- Aria. vestita, ac proinde gratos venatoribus praebet recessus: tres habet parocias & aliquot nobilium curias, cum oppido & arce *Koping*. Cum *Elisia*, ad *Ducatum Slesvicensem* spectat, *Ducique* parat. *Elisia* sive *Alsa*, vulgò Elisia. *Alsen*, mediocris magnitudinis insula: nam quatuor milliaria in longitudinem, duo in latitudinem patens, non magno intervallo a *Ducatu Slesvicensi* separata, marium recessum, ac sinum *Flensburgensem*, *die Flensburger Wick*, respiciens, a primis *Anglorum* sedibus eodem sinu determinatur. Monet nos *Rantzovianum Museum*, Romanos, insulares hosce *Elisios* nuncupasse. Quae admodum & eos, qui proximam colunt insulam, *Arios*. Quam eandem hoc tempore appellationem retinent. *Ptolemaeus* perhibet, *Anglos* antiquissimos esse terrarum septentrionis ad Oceanum incolas. Quibus *Tacitus* conjungit *Elisios*, *Arios* & *Monimos*. Quorum jam quoque

quoque nomina, iis locis in usu sunt *Alsen, Arr, Moen*.
 Oppidum in *Alsen* sive *Elisia* est *Sunderburgum*, & ejusdem nominis castrum, cum aliis *Norborch, Osterholm, die Holle, Gammelgard*. Paræcias habet populosas decem & tres, unde aliquot armatorum millia subito dare potest.
Silva. Saltuosa est, quare cervorum & varii generis ferarum venationem præbet. Quemadmodum & marinos dulciumque aquarum pisces, atque filiginem. Et quia passim compascua, rei pecuariae fovendæ idonea. *Tassinga* sive *Tofinga*, inter multas alias insulas, prope oppidum *Fionia* *Svrneburgum*, præcipua, milliare in longitudine habens, in qua præter aliquot paræcias, curia est *Ketrop*, ad *Rosenkransios* & *Rantzovios* spectans. *Aroe*, in aditu *Slesvicensis Ducatus* sita, ubi in *Fioniam* per *Arsensem* sive *Ortensem* sinum, ad oppidum *Ascens*, trajicitur. Quatuor est distinctis habitata pagis. Sunt & insulae *Romso, Endelo, Ebelo, Fenno, Boko, Brando, Toroc, Aggernis, Hellenis, Tor-do, Birckholm, &c.* Hæc de *Fionia* insulisque circumjacentibus dicta sufficient. Quibus hoc loco potius quam nusquam descriptionem insulae *Huene* in celebri porthmo *Regni Dania* quem vulgò *Oresund* vocant, sitæ, coronidis quasi loco libet adjicere: in qua arx *Vraniburgum* dicta, quamplurimis, variâ exactâque ratione, elaboratis machinis *Astronomicis* referta, fundatore celeberrimo *Astronomo*, viro nobili *D. Tychone Braheo*. Hujus insulae medium ubi arx ipsa consistit, elevatione Poli quinquaginta quinque graduum, & 55 minutorum obtinet, & ab occasu removeretur partibus 37 ferè. Habet autem in circuitu 8160 passus majores, quorum quilibet 5 pedum assumitur, unde duo quasi milliaria *Germanica* medioeria in ambitu adæquat. Quæ, cum in ce-

leberrimo totius *Regni* freto, per quod quamplurimæ naves ab orientali in occidentale mare, & vice versa jucundo prospectu transeunt, constituatur, quædam etiâ hujus *Regni* præcipua oppida in propinquo circuitu prospicit. In *Zelandia* *Hafniam* versus *libonorum* tribus milliariibus distantem, *Helsingoram*, ubi naves prætereuntes solvunt vectigalia, & arcem *Croneburgum* versus circium duobus milliariibus. Totidem etiâ *Helsingburgum* in septentrionem, idque in *Scania* littore distat, in quo etiam *Landiskronia*, unico saltem milliari distita. Versus eorum patet *Lunda*, quæ licet *maritima* non sit, tamen hinc spectatur versus *mesurum* distantia 4 milliarium. *Malmogia* verò *hypophœnicæ* respicit, remota milliariibus quinque. Licet vero non admodum magna sit, nulla tamen ejus pars ociosa & sterilis existit, estque ferax frugum, & jumentis abundat; alit damas, lepores, cuniculos & perdices magna copia, ac piscaturæ apprimè oportuna est. Silvulam habet ex *co-rylis*, ubi nulla nucum vermiculis unquam infecta visa est, ut neque glires hæc terra patitur. Olim quatuor arcibus insignis erat, quarum nomina adhuc recensentur: *Synderburga*, quæ versus meridionale littus sita erat, quemadmodum *Norburga* oppositas partes circa boream obtinebat. *Karbecidia* verò ortum hyemalem, veluti *Hamera* æstivum respiciebat. Harum quatuor arcium fundamenta adhuc conspiciuntur, sed rudera nulla sunt residua. Licet verò insula hæc admodum altè inter marinam falsedinem exurgat, rivulos tamen & fontes aquæ dulcis non paucos habet. Estque inter alios fons, qui nulla unquam hiberni frigoris vehementiâ congelatur, quod alias in his Regionibus est rarissimum.

Soli ferib.
litæ.Animarum
varietas.

Regio.

BORUSSIAM ultimæ Germaniæ oram à Borussis populis nomen obtinere, *Erasmus Stella* author est. Hi, teste *Ptolemæo*, ad Riphæos montes, ubi in septentrionem fufius excurrunt, nec longè quâ Tanais ex eis erumpit, confederunt: & sedium suarum pertæsi, validâ manu, se in hæc loca effudere, & à suo nomine Borussiam totam regionem dixere, quæ nunc unâ literâ extrita & altera mollius expressa, *Prussia* dicitur. Borussia à *Vistula* amne, quem ad occidentem terminum habet, incipiens, sinumque maris Balthici qui septentrionale ejus latus ambit, percurrens, ad ortum *Alanos* habet, ad meridiem *Hamaxobios*. Aëre fruitur amœno, sed frigidior. Regio omnis est fœcundissima, & finitimis provinciis longe beator: ager frumenti feracissimus, quod *Polonicū* & *Lithuanicum* bonitate excellit. Abundat melle & apibus æque ut ceteræ regiones septentrionales. Est in ea quoque pecorum ingens vis, multa ac copiosa venatio. Ingentes enim vastæque silvæ multa ferarum genera alunt. Quæ præter urfos, apros, cervos, quibus abundant; proferunt uros excellenti vi & velocitate, vulgo *Bubalos* vocant. Gignunt & bizontes jubatos, è boum silvestrium genere. Equos etiam silvestres, quorum carne incolæ vescuntur. Gignunt & alces quos vulgo *Elandes* vocant: ac ictides vulgo martes. Usque ad tempora *Friderici II* Imperatoris plerique borussi idololatræ fuerunt, quo imperante anno MCCXV crucigeri ordinis teutonici eos vicere, religionemque christianam docuere. Postea provinciæ & civitates Borussiae anno MCCXCIX crucigerorum moti avaritiâ & ferociâ, ad *Casimirum* Poloniæ regem defecerunt. Post annos triginta octo repetita defectione *Maricburgum* cum aliis castellis & urbibus regi

Colum.

Solum.

Animantium varietas.

Imperium majorum.

vendiderunt 476000 florenis. Quam autem *Mariani* obedientiam Regi recusarent, tamdiu utrimque vario Marte dimicatum est, donec universus tractus *Alberto* Brandeburgico ultimo crucigerorum magistro cessit, qui etiam *Cracoviæ* à *Sigismundo* Poloniæ rege princeps secularis & eques auratus factus est. Divisam autem fuisse Borussiam tradunt in duodecim Ducatus à *Veneduso* principe, quorum nomina hæc: *Sudavia*, *Sambia*, *Natangia*, *Nadrovia*, *Slavonia*, *Bartonia*, *Galindia*, *VVarmia*, *Hogelandia*, *Culmigeria*, *Pomesania* & *Michlovia*. *Sudavia*, prorsus à crucigeris ita vastata est, ut ex nobili Ducatu hodie vix septem pagi, & quidem viles, in *Luptaviensi* territorio superint. In *Sambia* sunt civitates plures, *Lebenicht*, exstructa an. MCCCLVI: *Kneyback* an. MCCCLXXX: *Regius Mons* MCCCLX. *Fischusia* anno MCCCLXIX: *Lechstet* an. MCCCLXXXIX. *Mulmelburgia* an. MCCCLXXIX. In *Natangia*, civitates sunt *Valdonia*, *Girania*, *Centia*, *Creneburga*, *Heiligenbeil*, *Fridlandia*, *Schippenbeilia*, *Brandenburga*. In *Nadrovia* vix aliquot casæ & tuguriola superint: cetera vastata sunt. In *Slavonia* sunt *Ragnera*, *Tilfa*, *Renū*, *Liccovia*, *Salavia*, *Labia*, *Tapia*, *Vintburgia*, *Christaderder*, *Baytia*, *Cestia*, *Norbeitia*, *Vensdorf*, *Angenburgia* & *Dringofordia*. In *Bartonia* sunt *Nordenburga*, *Iobansburga*, *Iurgburga*, *Inserburga*, *Richtenerder*, *Bartonia* & *Rhenum*. In *Galindia* sunt *Orteleburgum*, *Rastenburgum*, *Neyburgum*, *Passenhumia*, *Dreschlovia*, *Lucia* & *Luzenburgia*. In *VVarmia* sunt *Ressel*, *Streburg*, *Bischofstein*, *VVartenburg*, *Allensteyn*, *Melsatia*, *Helsbergia*, *VVermeditum* & *Gustadia*. In *Hogelandia* sunt *Brandenburgum*, *Tolkiemit*, *Munhusia*, *Scorpoivia* & omnium maxima *Elbinga*, in littore maris exstructa, splendidis civium opibus & mercatorum frequentia celebris. In *Culmigeria* sunt, *Torunia* nobile emporiū exstructum ad *Vistu-*

Urbium nomina.

Vistulam anno MCCXXXV: patria magni illius N. Copernici. Culmina, VVentslavia, Aldusia, Gaudentz, Gugeloburga, Schonfa, Stesburga, Bartonia, Neumarckt, Rogosna, Papania, Fridech, Lipno, Lesna, Golba, Luben, Reden, Bergelavia, Lantergurgia. In Pomesania est Marienburgum, civitas ampla, exstructa anno MCCCCII: Menticha, Stum, Christburga, Prësmarc, Salsold, Merinet, Holand, Luhstada, Osterroda, Rosenburga, Marienvverder, Garnesia, Eulonia Germanica, Lebmulia, Hohenstein, Schonenberga, Culenberga, Neunberga, Salavia. In Milchlovia omnia destructa & vastata sunt, præter unam Stramburgam. Regio omnis importationibus exportationibusq; variarum mercium apta, propter frequentiam fluminum, sinuum, portuum. Fluvii præcipui sunt, Vistula, Nemeni, Cronon, Nogat, Elbinga, Vusera, Passaria, Alla, Pregol, Ossa, Vrebniez, Lica & Lavia. In quibus, ut & in lacubus, dives piscatio. Mare etiam incredibilem piscium fœturam & copiam subministrat. Porro in littoribus Borussiae ad Mare Balthicum, Succinum colligitur, quod incolæ vocant *Barnstein* ab urêdo, & *Augstein*, quod oculis profit: græci electrum vocarunt, quoniam Sol vocitatus sit elector, respicientes nimirum ad fabulam *Phaëthontis*. *Servius* in octavam *Æneida* dicit tria esse electri genera, unum ex arboribus quod succinum dicitur; aliud quod in terra invenitur: tertium quod fit de tribus partibus auri & una argenti. Latini succino dederunt nomen à succo, quod & *Solinus* indicat. *Plinius* scribit à Germanis appellari glessum à vitro, cui non dissimile est, quum utrumque sit pellucidum. Atque inde Glessaria ipsa regio à Romanis dicta. Ejus genera plura sunt. Candidi odor est præstantissimus; pretium initio vilius; sequuntur fulva & cerea. Fulvis major auctori-

Flumina.

Mare
commodi-
tate.

tas & quidem translucentibus modico fulgore: imaginem enim igneam, nõ ignem inesse placet. Sunt in quibus decocti mellis lenitas probetur, quæ etiam ex eo mellea vocantur. Vis succini ususque in multis. Attritu calefactum paleas & folia arida attrahit, ut magnes ferum. Habet & Borussia silvas cæduas, unde vis ingens lignorum, & ad navalem usum, & ad domesticum convehitur; teretumq; arborum ad malos navium accommoda, quæ inde in remotissimas oras deferuntur: habent & silvæ præter id suas divitias, unde quasi sponte compendium non mediocri incolis provenit: apum scilicet, de quibus supra diximus, & ferarum. Dividitur hac nostra ætate in regiam & ducalem. Poloniae rex, utramq; Vistulae ripam, usque ad illius ostia hoc tempore immeditatè possidet. Insula quoque Vistula & Nogato conclusa, & omnia ad recentem sinum oppida & arces *Elbinga*, *Tolkenit*, *Fravvenberga* & *Brunsbearga*, usq; ad Passariae ostium: & tota *VVarmiensis* diœcesis ditio, ad meridiem ampla, & oppidis agrisq; cultissima, vesicæ instar media in ducali Borussia pendens, in regis solius sunt potestate. Et si autem hæc Borussia regi immediatè subiecta, eodem cum Polonis regno continetur: tamen peculiare Consilium publicum, leges, judicia, (à quibus tamen ad Regem provocatio est) ærarii & belli gerendi rationem habet. Consilarii hujus Borussiae quatuordecim sunt. Duo Episcopi, *VVarmiensis* qui sedem suam habet in *Braunsburg*, & *Culmensis*. Tres Palatini, *Culmensis*, *Marienburgensis* & *Pomeranicus*. Tres Castellani, *Culmensis*, *Elbingensis* & *Gedanensis*, *Dantzick* vulgo; totidemq; Succamerarii, & tres primariae civitates, *Torunia*, *Elbinga*, *Dantiscum*. Hi bis quotannis ad deliberationes & judicia conve-

Silva.

Ratioc
bernati.Sera
ret.

conveniunt, mense maio *Marieburgi Margenburg:* ad *Michaëlis, Graudenti.* Capitanei, seu præfecti arcium & redituum regionum octodecim sunt: *Marieburgicus,* & in Palatinatu, *Stuma, Gneva, Meva, Stargardia.* In Pomeranico *Slochovia* supra *Tucholâ* juxta *Broflu. Suezæ, Tuchola, Derniafa,* & *Pufci* in *Culmeni, Brodnica, Graudenti, Radina, Reden forte,* nisi sit & *Raden, Colba, Rogosna, Rogenhausen,* & alii tres. Ducalis autem Borussia olim fratrum crucigerorum teutonici ordinis propria, sub *Alberto Brandenburgico* ordinis magistro in hæreditarium Ducatum conversa, & ab imperio Germanico avulsa, in Poloniae regis fidem & clientelam anno *M D X X V* concessit. *Leges & instituta.* Ejus princeps primum ac proximum regi locum, in Consiliis, Comitibus & aliis Conventibus apud regem Poloniae tenet. Si lites inter regem & ducem exoriantur, à consiliariis regis juramento novo ad justè judicandum obligatis, *Marieburgi* aut *Elbingæ* dirimuntur. Nobiles autem seu alii contra ducem actionem habentes, coram ducis vasallis à duce ad iudicium deputatis, eam instituunt, à quibus provocatio ad consiliarios regis & ducis *Marieburgi* constitutos libera permittitur. Cæterum unusquisque in iudicium ubi bona sita sunt vel domicilium reus habet, vocari debet; nec ad extranea iudicia trahi, aut à recto detineri potest. Iudicium aulicum quinque originarii nobiles & tres jurisconsulti administrant. Iudices in provinciis ita constituuntur, ut ex tribus à qualibet provincia nominatis, princeps unum eligat: qui secundum jus *Culmenfè* & constitutiones provinciae iudicet. Si contra privilegia, libertates, jura, aut consuetudines princeps faciat, nec ad preces subditorum factum suum emendet; liberum est Ordinibus provinciae absque ulla rebellionis aut se-

ditionis culpa ad regis majestatis Poloniae patrocinium confugere, & vi pactorum inter regem & ducem interorum, defensionem suorum privilegiorum ab eo postulare. Sunt etiam in ducatu Borussiae duo Episcopi. *Sambiensis* qui *Regiomonte*, vulgo *Koning sperg,* & *Pome-* *Montes.* *fanensis* qui in *Marienvverder* sedet, quibus jurisdictio ecclesiastica integra & non impedita. De religione & ritibus veterum Borussorum mira narrat *Meletius* epistolâ 10 ad *Georgium Sabinum.* Coluerunt Dæmonia pro diis, atque etiam nunc multis in locis occultè colunt. Immunda quæque animalia, ut serpentes, colubros perinde ac deorum famulos nuntiosque religiosè venerati sunt, quos intra domos nutriebant, iisque ut diis penetibus litabant. Deos in silvis ac lucis habitare dixerunt; illis, victimis ibidem ut placarentur, immolandum esse: ab his solem pluviasque experendas. Feras omnes, alcem præcipuè, has silvas incolentes, ut Deorum servos venerandas esse senserunt, ideoque ab eis abstinendum. Solem & Lunam deos omnium primos crediderunt. Tonitrua ac fulmina ex consensu gentium adorabant, tempestates avertendas citandasque precationibus dixerunt. Hirco in sacrificiis usi sunt, ob fecundam animalis istius naturam. Præcellentes arbores, ut robora, quercus, deos inhabitare dixerunt. Quare nec ejusmodi arbores cædebant, sed religiosè ut numinum domos colebant. In eo numero & sambucum & plerasque alias habuere. Barbari & literarum rudes olim fuere, aded ut nec credibile putarent, si quis diceret homines inter se posse aperire quæ sentiant & velint beneficio literarum. Sed de his satis, plura qui volet petat ex *Erasmii Stella* de Borussia antiquitatibus libro secundo.

Regia.

BORUSSIAM in nostra methodo sequitur *Livonia*, sive *Levoniam*, vulgò *Liefland*, de cuius nominis ortu, nihil certi asseverare ausim; de eo autem sic scribit *Althamerus*. Fieri potuit, inquit, ut à Lemovis progressi sint Livones, seu Livonii postremi Germanorum ad littus Venedicum, ad parallelum Scandinaviæ insulæ, quæ Gothlandia dicitur, habitantes, quos tamen ab *Efluis* malle derivare, vocabulo vulgari non nihil suffragante, quo *Eyflender* vocantur. *Levonorum* etiam mentio est apud *Prolemeum* lib. II. cap. XI. Et paullo post ubi de *Æstis* sermo fit, inquit corruptam *Taciti* lectionem restituisse *Beatum Rhenanum*, qui reposuerit *Æstiorum* gentes. Apparet enim, inquit *Rhenanus*, in archetypo fuisse *Æstiuorum* pro *Æstiorum*, ex quo alius fecerat *Estuorum*, nam *u* pro *i* veteres librarii ponebant. Si vero archetypus habuit (inquit *Althamerus*,) *Efluos*, ausim jurare *Eyflandios* ab illis nuncupatos, vocabulo paullum variato. Hi populi etiam *Sudini* dicuntur, & eorum regio *Sudina*, *Prussiam* cohærens. *Lectunos* quoque eodem reponere placet nonnullis, à quibus fieri potest, ut nomen derivatum sit. *Livonia* autem ad mare *Balthicum* sive sinum *Venedicum* porrecta est longitudine *cxxv. mill. Germanicorū*, latitudine *xl.* Eam cingunt *Borussia*, *Lithuania* & *Russia*, cætera *Livonicus* sinus lambit. Regio omnis plana, ac fertilissima est. Frumentum tantâ copiâ profert, ut in annonæ caritate vicinis quoque regionibus opem ferat. Abundat etiam lino optimo, ac armenta alit plurima. *Vrsos* præterea in silvis habet, *alces*, *vulpes*, *lynxes*, *martes*, *zebellos*, *hermelinos* & *castores*. *Lepores* pro anni tempestate colorem mutant, haud secus atq; apud

Situ.

Solam.

Anima-
lino va-
rietat.

Helvetios in *Alpibus*. *Hyeme* sunt albi, æstate cinericei. Estque ferarum tam frequens ubique venatio, ut ea ne rusticis quidem, licet crudeliter à nobilitate habitis, unquam sit interdicta. Brevi, *Livoniæ* nihil deest eorum quæ ad vitam humanam sustentandam necessaria sunt, excepto vino, oleo & quibusdam aliis quæ mitiori celo subjectis terris concessa divinitus: quæ tamen ex aliis regionibus abundè advehuntur. *Livonia* ante annos *cccc* opera mercatorū *Bremensium*, & præcipue militum *teutonici* ordinis ad fidem *Christi* adducta, cum multa periculosa tam externa quàm intestina bella & bellorum calamitates pertulisset, & vicinis suis regionibus & dynastis quodammodo prædæ esset, tandem an. *MDLIX.* sub *Gothardo Ketlero* ordinis *teutonici* ultimo magistro in fidem & clientelam à *Sigismundo Augusto* rege *Poloniæ* tanquam membrum regni & magni ducatus *Lithaniæ* accepta est. Cum autem die quinto *Martii* an. *LXII*, magister ordinis *Gothardus* in arce *Rigeni* coram *Poloniæ* regis *Commisario Nicolao Radzivilio* palatino *Vilnensi* ordinem suum resignasset, & primùm crucem, deinde sigillum, postea literas & diplomata omnia, quæ ordo à *Cæsaribus* & *Pontificibus* acceperat: præterea claves arcis *Rigeni* & portæ civitatis, officium *Commendatoris*, jus cudendæ monetæ, vectigal piscium & omnia alia sua, & ordinis sui jura *Poloniæ* regi cessisset ac tradidisset: statim factâ resignatione *Gothardus* à prædicto *Palatino* nomine regis majestatis, dux *Curlandiæ* & *Semigalliæ* publicè proclamatus est, eique è vestigio nobilitas *Curlandica* & *Semigallica* velut hæreditario Domino juramentum fidelitatis præstitit. Postridie etiam dux *Curlan-*

Imperium
majorum.

Curlandiæ, summus regię majestatis locum-tenens & gubernator Livoniæ in curia Rigensi publicè renunciatus, & claves arcis & portæ civitatis recepit. Nobilitati vero & civibus omnia sua jura & privilegia restituta & confirmata sunt, prout in literis apud *D. Davidem Chytraum* videre licet. Dividitur autem Livonia in tres partes locis & linguis distinctas, videlicet in *Estiam*, *Letteam* & *Curlandiam*. *Estorum* provinciæ sunt *Harria*, cujus metropolis est *Revalia* aquilonem versus ad mare Balthicum sita, nihilò Rigâ inferior à *Voldemaro* condita & portu celebris. Cives jus habent Lubecense, monetamque cudunt quadrangularem. *Viria*, in qua *VVeisenburg*, *Tolsberg*, *Borcholm*, episcopi Revaliensis sedes; *Allantakia*, ubi *Nerva* ad fluvium ejusdem nominis, habetque ex adverso arcem Moscorum *Ivanovy Gorod* & *Nyschloz*. Fluvius hic Livoniam à Moschorum ditone dirimit, *Odenpoa*, in qua *Derpt*, sive *Topatum* urbs episcopalis & mediterranea, *VVernebec*, *Helmede*, & *Ringem*. *Iervia*, ubi *VVittenstein*, *Lais*, *Overpolen*, *Vellin*. *VVichia*, ubi *Abseel*, *Leal*, *Lode* & *Parnovia*. *Estis* adjacent insulæ *Osilia*, *Dageden*, *Mona*, *VVormse*, *VVrangen*, & *Kien*, & aliæ plures, in quibus partim *Esticâ*, partim *Suecicâ* linguâ utuntur. *Lettorum* urbes sunt, *Riga*, *Kokenhusen*, *VVenden*, *VVolmar*, & tota diœcesis *Rigensis*. *Riga* primaria totius Livoniæ civitas est ad *Duinam*, qui se in sinum *Venedicum* exonerat. Colonia hæc *Bremenium* est, muro fortissimo, propugnaculis, turribus, & bellicis tormentis contra omnem vim instructa, fossis insuper duplicibus & acutis stipitibus munita. Arcem habet instructissimam, in qua olim magistri Livoniæ (ordinis fratrum teutonicorum) sedem habuerunt: eam ante paucos annos *Gothardus Ketlerus* de quo supra, regis Poloniæ feudalis nomine regio administravit; sed in civitatem ipsam ni-

hil usurpavit juris. Administratorem enim sive capitaneum aliquem cives libertatis adsertores strenui non patiuntur, tributa solùm regi Poloniæ & obedientiam fideliter præstant, in cæteris jus municipale habentes. Præterea forum hic est omnium ferè mercium septentrionalium, picis, lini, ceræ, cannabis, lignorum, aliarumque rerum istiusmodi. *Curlandiæ* oppida & arces sunt, *Goldingen*, *Canda*, *VVinda*, quæ Polonis dicitur *Kies*, nobis *VVenden*, celebris jam olim ob aulam magistri ordinis teutonici, in qua etiam comitia celebrari solita: nunc Polonicis præfidiis obsessa est; *Durbin*, *Srunda*, *Grubin*, *Pilten*, *Amboten* & *Hasenpot*. *Semigallia*, *Mitavia*, sedes aulæ ducum Curlandiæ, *Seleborch*, *Bassenborch*, *Doblin* & *Dalem* urbes sunt. *Semigalliam* verò & *Curlandiam* à *Lettorum* populis & reliqua Livonia, fluvius *Duina* determinat. In Livonia permulti sunt lacus, insignior est *Beibus*, qui in longitudinem ad 45 milliaria italica porrigitur, atque vario piscium genere abundat. Fluvii sunt *Duina*, *VVinda* & *Beca* ac nonnulli alii. *Duna* sive *Duina Ptolemei*, *Rubo Peucero*, ex *Russia* longissimo tractu per *Lithuaniam* & *Livoniam* manans duobus infra *Rigam* miliaribus in sinum *Livonicum* & *Balthicum* mare tandem infunditur. *VVinda* in *Balthicum* itidem mare exoneratur, non longè à cujus ostio maxima est maris profunditas, ac locus periculosissimus. *Beca*, incolis *Einbeck*, uno fertur alveo in oceanum; qui cum de præruptis scopulis præcipiti lapsu ruat, idem vicinioribus accidit, quod usu venire habitantibus ad *Nili* cataractas accepimus (inquit *Leunclavius*) uti nimirum paullatim surdescant. Regio sine montibus, nemorosa, ac silvis in immensum densa. Atque hinc *Hercyniæ* ingentia brachia. Ad ostium *Duinæ* mari proximum, est *Dunamunda*, arx inexpugnabilis, duobus

Urbes.

Lacus.

Fluvii.

Silva.

Opera
publica.

duobus à Riga milliaribus, præsiidiis Polonicis munita: ad quam omnes naves exteræ tributum pendunt. Est & medio intervallo *Blokaus*, præsidium regium, ad quod naves iterum excutiuntur. Est & *Felmum* arx munitissima & civitas in Estlandiæ ducatu; quam stipendiarii milites Germani una cum ultimo Livoniæ magistro *Guilielmo Furstenbergo* memorabili & detestanda perfidia, Moschorum duci pròdiderunt. *Tervestum* etiam, quod alii *Taurum* vocant, arx quondam munitissima fuit: eam ante à Moschis captam, Lithuani duce *Nicolao Radzivi-lio* palatino Vilenfi cuniculis actis & supposito pulvere nitrato totam dissiparunt, anno MDLXI; & aliæ. Cæterum in Livonia permulti adhuc gentilium ritu vivunt, verâ Dei cognitione destituti, alii Solem adorant, alii lapidem; sunt etiam qui serpentes & dumeta. Mortuum aliquem terræ mandaturi, genialiter circum cadaver epulantur defunctumque invitant ad bibendum, cottabo etiam superinfuso. Postea deponunt in sepulchrum, adduntque ei securim, cibum, potum, & nummos aliquot pro viatico: inclamantque, abi in alium orbem, Teutonibus imperaturus, quemadmodum tibi tuisque imperarunt. Sub *Friderico* imperatore christianam fidem primùm admiserunt. Labori apud eos operam dare, vitio datur. Mulieres in regione natæ, magnam præ se ferunt pompam, alias aliunde adventantes contemptui habentes. Nolunt mulieres, sed dominæ appellari, ac nullo labore muliebri occupatæ, rhedis hyeme & navibus æstate circumvagantur. Genti potus est medo, cerevisia, & vinum, quo non nisi importato & exotico ditiores utuntur, videlicet rhenensi. Fœminæ pulchritudinem corporis dehonstant larva vestimentorum. Merces quæ ex Livonia in Germaniam aliasque

regiones devehuntur, sunt cera, mel, cineres, pix arida & liquida, quam *Teer* vocamus, linum, variæ ferinæ pelles, & coria. Item illud frumenti genus, quod secale Latini, nos *rogge* appellamus, magna copia quotannis hinc ad nos adfertur. His autem de Livonia expositis, rem me lectoribus non ingrati facturum puto, si nonnulla de Lycaonibus qui hic frequentes esse feruntur, coronidis vice subjecero. Scriptores qui fide digni videri volunt, inter quos *Olaus Magnus*, homines quosdam in hoc tractu quotannis in lupos converti affirmant. Ejus autem verba non gravabor hic apponere, ut narrationis inauditæ novitate animos legentium non nihil recreando tedium levem: ita autem scribit libro XVIII. cap. XLV. *In Prussia, Livonia, atque Lithuania, quamvis luporum rapacitatem per totum pene annum incole haud exiguo cum damno experiantur, quia eorum pecora ingenti multitudine passim in silvis, dummodo exiguo intervallo à grege aberrant, dilaniantur, ac consumuntur: tamen hoc dispendium non adeo magnum ab illis reputatur, quàm quod ab hominibus in lupos conversis sustinere coguntur. In festo enim nativitatis Christi sub noctem, statuto in loco, quem inter se determinatum habent, tanta luporum ex hominibus diversis in locis habitantibus conversorum copia congregatur, quæ postea eadem nocte mirâ ferocità cum in genus humanum, tum in cetera animalia, quæ feram naturam non habent, sevit, ut majus detrimentum ab his, istius regionis inhabitatores, quam unquam à veris & naturalibus lupis accipiant. Nam uti compertum habetur, ædificia hominum in silvis existentium, mira cum atrocitate oppugnant, ipsasque fores effringere conantur, quo tam homines, quam reliqua animalia ibidem manentia consumant. Sed quantum his insit veritatis, ad tribunal Theologorum ac Philosophorum dijudicandum relinquimus, & ad Russiam pergimus.*

Mercimonia.

Ritus & mores.

Vegetus.

RUSSIA, quæ etiam *Roxolania* dicitur, gemina est, *nigra & alba*. Illa Poloniae contermina est, hæc Moscoviæ pars. Porro *Moscovia* à Moscho amne haud dubiè sic dicta, qui & regiæ urbi, quam interfuit, suum quoque nomen indidit. Ejus imperium longè latèque extenditur, ac mari glaciali à septentrione terminatur; ab oriente Tartaros, à meridie Turcas & Polonos, ab occidente verò Livones & Sueciæ regem vicinos habet. Quo omni tractu amplæ ditiones continentur; itaque Moschoviæ Dux hoc titulo fere utitur: *Magnus Dominus Basilius, Dei gratiâ Imperator ac Dominator totius Russiae, nec non magnus Dux VVolodimiriæ, Moschoviæ, Novogrodia magna, Pskoviæ, Smolenskiæ, Thyveria, Iugaria, Permia, Viathkiæ, Bulgaria, &c. Dominator & magnus princeps Novogrodia inferioris terræ, Czernigoviæ, Rezanæ, VVolochdiæ, Rsoviæ, Bielloiæ, Rostoviæ, Iaroslaviæ, Poloczkiæ, Biellozieriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condimiæque, &c.* Immoderata in Moscovia & aspera aëris temperies, adeo tamen salubris, ut ibi ultra Tanais fontes septentrionem & orientem versus nulla unquam pestis sæviat, etsi morbum haud dissimilem habeant quem *Calorem* vocant, qui intestina & caput adeo infestat, ut paucis diebus pereant. Regio in universum neque vitem neque oleam, neque paullo suavioris pomi frugiferam arborem præter melopepones & cerasa producit: quum teneriora quæque gelidissimis boreæ flatibus exurantur: campi tamen tritici, filiginis, milii, panicique, & omnis generis leguminum segetes ferunt, sed certa messis in cera & melle consistit. Silva hîc Hercynia immanibus feris plena. Ea in parte quæ vergit ad Prussiam, uri ingentes & ferocissimi, taurorum specie, reperiuntur, quos *bifons* vocant. Itemque alces cervinâ effigie, &

cum carnea proboscide altisque cruribus, & nullo suffraginum flexu, *Iozi* à Moschovitis, à Germanis vero *Helenes* appellati. Præterea ursi inusitatae magnitudinis & prægrandes lupi atro colore formidabiles. Venatio atque etiam avium captura nusquam gentium felicior. Nam venaticis canibus & plagis omnis generis feras capiunt, & asturibus atque falconibus, quos mirificos regio Pecerra præbet, non modo phasianos & anates, sed cygnos & grues consecretantur. Cæterum *Russia* seu *Moscovia* regiones amplissimæ sunt. Ejus omnia, civitates, oppida, arces, pagi, silvæ, agri, lacus, flumina, unius principis, quem incolæ magnum *Czar*, id est regem, seu imperatorem vocant, imperio & nutui subsunt, & quidquid singula commodi ferunt, in unius Principis fiscum congerunt. Duces ac comites, qui dominium utile in bonis feudalibus liberum possideant, & ad hæredes eadem transmittant, nulli sunt. Addicit quidem pagos & agros nonnullis, sed rusticorum operis nihilominus utitur, & rursus cum libet adimit: adeo ut absolutum in subditos omnium rerum imperiû habeat, & vicissim tanquam Deus à subditis colatur, eique obedientia omnibus in rebus, absque ullâ recusatione præstetur. Caput totius regni & metropolis est urbs *Moschovia* vulgo *Moschkyva*, tum situ suo oportuna, qui regionis medius esse existimatur; tum insigni fluminum frequentia celebris, & domorum amplitudine numeroque & munitissimæ arcis robore. Oblongo enim ædificiorum tractu secundum Moschi fluminis ripam ad spatium quinque milliarium extenditur. Domus in universum sunt lignæ, distinctæ in triclinia, coquinas & cubilia. numerus earum fertur esse supra 41500. Hæ ferè omnes & ad usum olerum, & ad voluptatem privatos

Regis.

Cali temperies.

Soli fertilitas.

Animantium varietas.

Imperium.

Urbs.

tos

tos habent hortos: singulae regiones singula habent facella. Arces praeterea duas habet quarum una *Kitaigorod*, alter *Bolsigorod*, appellatur, quas hinc Moschus, illinc Neglinna alluunt. Porro in universa hac Russiae parte sunt plures alii tractus. *Voldimiria* ducatus, cuius titulum magnus dux sibi vendicat, nomen habet ab urbe primaria, sita in ripis Clesmae amnis, qui in Volgam evolvitur. Provinciae autem hujus ager adeo fertilis est, ut ex uno tritici modio saepe viginti modii proveniant. *Novogrodia* inferior illi pastione, agrorum fecunditate nihilo cedit. Urbem habet ligneam, dictam communi cum universo ducatu nomine *Novogrod*, sitam ad Volgae & Occae confluentes. Haec summam semper obtinuit dignitatem propter incredibilem aedificiorum numerum, latissimique & piscosi lacus oportunitatem, & vetustissimi ac venerabilis apud illam gentem templi famam, quod ante quingentos pene annos Byzantinorum Caesarum aemulatione, S. Sophiae dicatum fuit. Arx hoc loco memorabilis, summis impensis a *Basilio* duce ex lapide in scopulo exstructa. Distat omnino urbs a Moschovia 100 miliaribus polonicis, ad Rigam vero proximum littoris portum, paullò minus quingentorum miliarium iter est. *Rhezan* provincia est inter Occam fluvium & Tanaim, tritici, mellis, piscium, avium fertilissima: urbes habet ligneas, *Rhezan* ad ripam Occae sitam, & *Corfiram*, & *Collugam* & *Tullam*, juxta quam Tanais fontes conspiciuntur. *Vvorotinensis* ducatus tribus a *Colluga* miliaribus civitatem habet, & castrum ejusdem nominis. *Severia*, ducatus est ingens & rebus omnibus adfluens; vastos habet & desertos campos: oppida coplura, inter quae praecipua haec sunt *Starodub*, *Novogrod*, *Sievierski* & *Czernigovv*. Silvae hermellis, aspreolis &

martibus abundant, mellis quoque copiam ingentem ex apibus subministrat. Gens propter assidua cum Tartaris bella armis adsueta est, & manu prompta. *Smolenski* ducatus ad Borystenem situs urbem habet cognominem, quam parte una *Brysthene*s alluit, parte altera cingunt alte fossarum indagines acutis stipitibus armatae. Sunt & ducatus provinciaeque *Mosaiskia*, *Bielskia*, *Rschovia*, *Tvveria*, *Pskovia*, *Vodzka*, *Corella*, *Bielejeziuro*, *Vvolochda*, *Vstiuga*, *Iaroslavia*, *Rostovv*, *Dyvina*, *Susdali*, *VViathka*, *Permia*, *Sibior*, *Iugra*, *Petzora*, & *Novogrodia magna*, quam illi vocant *Novogrod VVielki*, in qua urbs ejusdem nominis amplissima, ipsam Romam magnitudine superans. *Petzora* nomen habet a fluvio quem utrimque montes & inviae rupes muniunt. Sunt & aliae regiones magno duci vectigales ad septentrionem longo tractu terrarum porrectae, ut *Obdora*, in qua est idolum *Zolota Baba*, hoc est aurea anus, *Condora*, *Lucomoria*, & *Lappia*. Sunt in Moschovia multi & magni lacus, *Ilmen* Ruthenis ^{Lacu.} *Ilmer*, *Ladoga*; lacus albus incolis *Bielejeziuro*. Flumina ^{Fiuma} etiam ampla & multa sunt: *Borysthene*s vulgo *Nieper* & *Nester*, vel cum adjectione litterae *Dnieper* & *Dnester* appellatur. *Turuntus*, is est *Ptolemeo* qui *Herbersteinio* est *Rubo*, incolis *Dyvina*. *Rha* *Ptolemei* nunc *Volga* & *Edel*. *Tanais* Italibus *Tana*, accolis *Don*. *Occa* fluvii caput est in provincia *Msczenek*. *Montes Riphæos* de quibus *Plinius* lib. 4. cap. ^{Mont.} 12. *Mela* etiam lib. 3, baro ab *Herberstein* in sua Moschovia scribit, in sola Moscovia videri; qui, quia perpetuis nivibus & glacie rigeant, transiri facile non possint. *Hercynia* silva magnam Moschoviae partem occupat, ^{Silva} ipsaque passim positus ubique aedificiis incolitur; jamque longo labore hominum rarior facta, non eam sicuti plerique existimant, horridam densissimorum nemorum

Senato-
res.

morum impenetrabiliumque saltuum faciem ostendit. Habet Moscovia templa innumera & sumptuosa, ac monasteria valde multa. Gubernationis negotia & justitiæ administrationem dux, per duodecim consiliarios assidue in aula præsentibus obit. In hos, præfecturæ arcium & civitatum in toto Moschi imperio distributæ sunt: qui literas & libellos supplices principi inscriptos accipiunt, ejusdemque nomine respondent. Princeps enim ipse nullas epistolas accipit, nec ullis ad subditos suos, vel alios etiam principes ferè, literis manu sua subscribit. Episcopi ex monachis quorum monasteria frequentissima in Moschi imperio, omnia tamen ejusdem vestitus & ordinis, (cujus *D. Basilium* autorem referunt) velut sanctioris vitæ hominibus, deliguntur, & sunt in universo Moschorum imperio undecim, quos *Vladicæ* illi, id est, œconomos & dispensatores suâ linguâ nominant. Sacerdotes verò & presbyteros, *Poppo* seu *Archipoppo*. Horum metropolitæ (qui à Constantinopolitano patriarcha olim confirmabatur, nunc à solo magno Duce delectus per duos aut tres episcopos consecratur, ac cum libet Principi, removetur) Moscua sedem habet. Huic metropolitæ subiecti sunt duo archiepiscopi, alter Novogardiæ magnæ ad *Lovytam* flu., alter Rostovii. Nec Academia vel Collegia in toto Moschi imperio ulla existunt. Religio Moscovitis græca: quam anno Domini *MDCLXXVII* admiserunt. Itaque Sp. Sanctum tertiam sanctæ Trinitatis personam à solo Patre procedere arbitrantur. Sacramentum Eucharistiæ celebrant pane fermentato, calicis usum universo populo concedunt. Nullis sacerdotum suffragiis, nullaque propinquorum aut amicorū pietate juvari mortuorum manes putant, fabulosumque credunt purga-

Ritus &
mores.

torii locum. Libros sacros suo idiomate legunt, eorumque usum populo non denegant. *Ambrosium*, *Augustinum*, *Hieronimum* atque *Gregorium* in linguam illyricam tractos habent; ex his aut etiam ex *Chrysostomo*, *Basilio*, *Nazianzeno* homilias publicè pro concione sacerdotes legunt; neque enim oratores cucullatos, (verba sunt *Iovii*) qui advocato populo concionari & ambitiosè nimis atque subtiliter de divinis differere soliti sint, admittere fas putant; quoniam rudes imperitorum animos simplici potius doctrinâ, quàm altissimis arcanorum interpretationibus disputationibusque ad sanctorum morum frugem evadere arbitrantur. Matrimonia contrahunt; bigamiam concedunt, sed vix legitimum matrimonium esse putant. Adulterium non appellant, nisi quis alterius uxorem habuerit. Gens astuta & fallax, magis servitute quàm libertate gaudens. Omnes se Principis servos fatentur. Moscovitæ domi opiparè potius quam lautè vivunt; namque omnium ferè cibariorum genere quæ vel à luxuriosissimis desiderari possunt mensæ eorum & parvo pretio instruuntur. Gallinæ siquidem & anates singulis sæpè argenteolis tenuibus nummis veneunt. Venatione & aucupio, uti apud nos, nobiliora obsonia parantur. Vino nativo penitus carent: itaque utuntur advectitio, sed in festis conviviis duntaxat. Habent & cerevisiam, quam æstate injectis glaciæ crustis in frigidant. Sunt & qui in deliciis habeant succum ex subausteris ceralis expressum, qui perspicui & purpurisantis vini colorem jucundissimum & saporem non ingratum refert. Nobile linum, & cannabim in restes, multa que boum tergora & massas ceræ ingentes, Moscovitæ in omnem Europæ partem mittunt.

Videtur.

Mercuria.

Q

Moscho-

Nomen.

Sola fer-
tilis at.

MOSCHOVITARVM nomen recens est, quamquam de *Moschis* Sarmatarum affinibus *Lucanus* poeta in *Pharfal.* meminerit, & *Plinius Moschos* ad *Phasidis* fontes supra *Euxinum* ad orientem constituat. Horum regio hac tabulâ describitur, quæ cum descriptione proxima à nobis delineata sit, ea duntaxat hic referemus quæ ibi non attigimus. Regio hæc campestris magna ex parte, & pabuli quidem ferax, sed æstate pluribus in locis admodum palustris. Melle adeò abundat, ut in vastis silvis, in specubus & excavatis roboribus aliquando toti mellis montes reperiantur, & homines feræque in illos mellis lacus improvidi delapsi, ibi immerfi tanquam mus in pice periclitentur, quod è sequenti narratione, è *Pauli Iovii* *Moscovia* planius patebit. Is refert, *Demetrium* legatum narrare solitum cum multo omnium risu: agricolam quendam quærendi mellis causâ in prægrandem cavam arborem supernè desiliisse, eumque profundo mellis gurgite pectore tenuis fuisse haustum, ac biduo vitam solo melle sustinuisse, cum vox opem implorantis in ea silvarum solitudine ad viatorum aures penetrare nequivisset. Ad extremum verò desperatâ salute mirabili casu ingentis ursæ beneficio, inde extractum evasisse, cum forte ejus belluæ ad edenda mella more humano se demittentis, aversos renes manibus comprehendisset, & eam subito timore exterritam ad exsiliendum tum tractu ipso, tum multo clamore concitasset. Lini & cannabis regio fertilissima est. Nulla auri argenteive vel ignobilioris metalli, ferro excepto, apud eos vena, secturaque reperitur; nullumque est totâ regione vel gemmarum vel pretiosi lapilli vestigium. Omnis gene-

ris feris & avibus abundat. Capitur quoque avis subnigra puniceis superciliis, magnitudine anseris, quæ pulparum sapore phasianorum superat dignitatē, *Moscoviticâ* linguâ *Tetrao* nuncupata, quæ *Plinio Erythraeo* vocatur, *Alpinis* populis, & maxime *Rhetis* cognita. *Moscovix* dux in omnes pariter jus vitæ, necisque possidet, ac *Moscovitæ* opiniones sui Principis etiam in religione habent pro lege immutabili. Voluntas namque Principis, voluntas Dei habetur ab omnibus, clavigerque, cubicularius, atque exsecutor voluntatis divinæ esse existimatur. Atque hac de causa nemo refragatur ullibi voluntati Principis, etiamsi nocitura non modò sibi, sed toti regno ac genti præcipiat; cum ejus nutus dicta atque facta, aliquando nefanda etiam, detestanda & execranda adorent & exosculentur, quod omnes juxtâ politicos & ecclesiasticos, durissimâ servitute sibi subditos atque subjectos habeat. Uxorem autem ducturus, coactis è toto suo regno præstantissimis formâ & corpore puellis, quam vult uxorem deligit, & ceteras principibus & nobilibus uxores collocat. *Moscovix* urbium omnium longè clarissima ea quæ vulgò *Moskva*, vel *Mosco*: sedes patriarchæ, ac Magni Ducis regia. Ad ipsum urbis caput *Neglinna* fluvio, qui frumentarias agit molas, *Moschum* amnem ingreditur, peninsulamque efficit, in cujus extremitate arx ipsa cum turribus ac propugnaculis admirabili pulchritudine, *Italorum* architectorum ingenio constructa est. In subjectis urbi campis capreolorum & leporum incredibilis multitudo reperitur, quos nemini plagis & canibus sectari licet, nisi princeps id ad voluptatem intimis familiaribus vel peregrinis legatis indulserit. Tres ferme

Anima-
lium va-
rietat.

Imperii.

Urbs.

fermè urbis partes duobus alluuntur fluminibus, reliqua vero latissimâ fossâ, atque eâ multâ aquâ ex ipsis annibus corrivatâ, præcingitur. Urbs etiam ab adverso latere alio flumine, quod *Lausa* dicitur, munita est, id pariter in Moschum paullo infra urbem evolvitur. Distat hæc à Cracovia Polonię metropoli miliaribus 320. Eam verò anno *MDLXXI* Tartari Præcopenses totam funditus exusserunt, magnâ multitudine in tam populosa urbe fumo extinctâ, in ipsa dominicæ ascensionis die. Domus ejus universim paullo ante illud incendium ad 41500 fuere numeratæ. Sunt porro in Moscovia præter metropolim de qua jam diximus, urbes, duæ quidem archiepiscopatus, octodecim autem episcopatus dignitate nobiles. Archiepiscopales sunt *Rostovia* (*Rostovv*) & *Novogrodia*. Hæc non multis ante annis totius Moscoviæ caput fuit. Perpetuâ quasi hyeme & tenebris longissimarum noctium premitur: nam Polum arcticum ab horizonte sexaginta quatuor gradibus elevatum videt, sex ferè gradibus ipsâ Moschuâ ab æquatore remotior, quâ cœli ratione solstitii tempore propter exiguas noctes, continuatis ferè Solis ardoribus æstuarè perhibetur. Episcopales sunt *Corsira*, *Rezania*, *Columnâ*, *Susdalia*, *Casanum* (*Cazan*) in Volgæ ripa à quo Casaniorum horda nomen ducit; distat à Volgæ ostio Caspioque mari quingentis millibus passuum. *Volochda*, *Trveria*, *Smolensko*, *Pleskovia*, *Staritia*, *Slobodo*, *Iaroslavia*, *VVolodimiria*, quæ urbs quoque regiæ nomen adepta est, eaque ad ortum Solis ducentis amplius miliaribus à Moschuâ distat, eoque sedem imperii ab strenuis Imperatoribus necessariâ ratione translata ferunt, ut ex

propinquo, quum tum bella continenter cum finitimis gererentur, paratiora præsidia adversus Scytharum irruptiones opponerent, *Mosaysko*, urbs *S. Nicolai* (*S. Nicolas*) *Sugana*, *Vsting* & *Gargapolia*. Emporia totius regni celeberrima sunt, *Astrachan* ad mare Caspium, quo merces Persarum & Armeniorum deferuntur: & urbs *S. Nicolai* ad quam Angli & Hollandi navibus commeant, ac pannos aliasque merces important, quæ hinc *Vologdam* transferuntur. Est & supra Casanum centesimo & quinquagesimo milliari ad ingressum amnis *Suræ* *Surcicum* oppidum, à *Basilio* conditum, ut in ea solitudine mercatoribus ac viatoribus, qui de rebus Tartaricis ac ejus inquietæ gentis moribus proximos finium præfectos certiores reddunt, certa & tuta mansio cum tabernis hospitalibus statueretur. Sunt & aliæ urbes ac plurima minorum gentium oppida quæ brevitatis studio omittimus. Latatur Moscovia fluminibus plurimis; inter ea agmen ducunt *Borysthenes*, cujus fontes, *Herodoto* ignoti, sunt ad pagum Moscoviæ *Dniepersko* in silva *VVolkonski*, unde per Lithuaniam & Russiam defluens, *Smolensko* oppidum & *Kioviam* præterlabitur: postea circa *Chmielnico* recipit fluvium *Bog*, ac tandem in Euxinum Pontum exoneratur: longitudo ejus est plus *ccc* miliarium Germanicorum. *Turuntus* qui & *Rubo* ac *Dyvina*: hic haud procul à fontibus *Borysthenis* ortus, ad *Rigam* Livoniæ se in mare Balthicum exonerat. *Rha* qui & *Volgo* & *Edel*; ortum habet è lacu cognomine, qui *xxv* miliaribus à Moschovia abest versus Lithuaniam. Hic cornutis errans flexibus, multisque receptis fluminibus, in mare Caspium ostiis *Lxx* influit. *Tanais* vulgo

Calivatio

Flumina

vulgo *Don*, hic à septentrione ruens magno impetu, Ni-
lo opponitur. Ejus fontes *Herodotus* ponit in paludibus;
Mela & *Lucanus* in Rhiphæis montibus. Fuere qui per
mare Caspium eum labi arbitrati sunt, quos etiam se-
quutus est in sua periëgesi *Dionysius*. Sed errant: nullus
enim fluvius ex mari Caspio in Mæotim paludem, aut
in pontum Euxinum decurrit. Oritur autem Tanais
non in Rhiphæis jugis, sed in silvæ cujusdam ingenti la-
cu *Ivvanovvo Iezioro* gentili lingua dicto, non longè à
Tulla urbe, ex quo etiam lacu *Scad* amnis in occidentem
fluens nascitur. *Occa* qui multa præterlapsus oppida, in-
fra Novogrodiam inferiorem Volgam ingreditur. Mo-
scovitæ illyricâ linguâ, illyricisque literis utuntur, sicuti
& Sclavi, Dalmatæ, Bohemi, Poloni & Lithuani. Ea
lingua omnium longè latissima esse perhibetur: nam
Constantinopoli *Ottomanorum* in aula familiaris est. In
hanc linguam ingens multitudo factorum librorum,
industria maximè *D. Hieronymi* & *Cyrilli* translata est.
Anni apud eos non à natali Christi, sed ab ipso Mundi

initio numerantur, qui non à mense Januario, sed à Se-
ptembri incipiunt. Leges toto regno habent simplices,
summa Principum & justissimorum hominum æquita-
te conditas, & propterea populis valde salutare, quo-
niam eas ullis caudicorum cavillationibus interpre-
tari atque pervertere non licet. De furibus, sicariis & la-
tronibus supplicium sumunt. Quum de maleficiis qua-
estionem habent, reos multa gelida aqua superne demif-
sa perfundunt, quod intolerandum tormenti genus ef-
se perhibent. Nonnunquam obduratis & contumaci-
bus, ut confessio criminis exprimat, ligneis cuneolis
digitorum unguis convelluntur. Tunicas oblongas
Moscovitæ, sine plicis, manicis strictioribus, Hungaro-
rum ferè more gestant: ocreas ferè rubeas easque bre-
viores, ut quæ genua non attingant, soleasque ferreis
claviculis munitas habent: ventrem nequaquam sed
femora cingunt: atq; adeo puberenus, quo magis pro-
mineat venter, cingulum demittunt.

Vestitur.

Ritus &
mores.

Q3

LITHVA-

Regio.

LITHUANIAM à lituo, id est, cornu & tubâ venatorum, eo quod regio illa frequentes venationes exerceat, appellari voluerunt. Quam sententiam *Matthias à Michou* rejiciens, aliam de Lithuaniae etymo sententiam ponit, tradens: quosdam Italicos ob Romanorum dissensiones desertâ Italia Lithuaniam ingressos, regionem Italiam, gentem italos dixisse: eam verò per pastores Litaliam & gentem Litalos, litera præposita cœpisse nuncupari. Ruthenos autem & Polonos eorum vicinos majore immutatione factâ, usque in hodiernum diem regionem Lithuaniam, gentes verò Lithuanos appellare. Regio amplissima est, Moschovia proxima, habetque ad ortum illam partem Russiae quæ magno duci Moscoviae paret: ab occasu Podlasiâ, Masoviam, Poloniam; & aliquantum deflectens ad septentrionem Borussiae fit contermina: respicit verò à septentrione Livoniam & Samogitiam: à meridie Podoliam & Volhiniam. Cælum hic inclemens, hyems asperior. Multum ceræ ac mellis quod silvestres in silvis apes conficiunt, atque etiam picis; frumentum quoque abunde præbet hæc regio, seges verò raro ad maturitatem pervenit. Vino non nisi importato utitur & exotico: ejus enim proventu caret, ut & sale, quod ex Britannia venale accipit. Animalia omnis generis, sed parva producit: in silvis etiam quibus regio operta est, uri, alces, bidentes, equi silvestres, onagri, cervi, damæ, capræ, apri, ursi, martes & reliqua genera ferarum magno numero stabulantur. Et ut avium & in primis ficedularum copiam taceâ: est in Lithuania & Moschovia animal voracissimum *Rossomaka* dictum, magnitudine canem, facie felem, corpore & caudâ vul-

Cælum.

Solum.

Animalium varietas.

pem referens, colore nigrum. Fuit gens Lithuanorum ^{Imperio} annis superioribus adeo obscura & contempta apud ^{majorum.} Ruthenos, ut principes Kiovienses ab eâ sola perizomata & subera ob egestatem & soli sterilitatem in signum subjectionis exigent, donec *Vithenes* dux Lithuanorum sumptis virium incrementis, negaret tributum, quin & jugo principibus Russiae injecto, eos adegerit ad tributa pendenda. Hujus posterius hostilibus & subitis incursionibus finitimas gentes invadebant & diripiebant: donec cruciferi teutonici ordinis eos debellare & opprimere cœperunt, tam diu donec ad *Olگردum* & *Keystutum* duces Lithuaniae successive pervenerunt. Post vero *Iagiello* dux magnus Lithuaniae factus est, qui postea & *Vladislaus* appellatus. Hic à cruciferis & Christianorum exercitibus sæpenumero pressus, Deo miserante ad Polonos declinavit, & christianam religionem amplexus baptismatis sacramento initiatus, ductâ in matrimonium *Hedvigi* reginae Poloniae, rex Poloniae factus est. Terram verò Lithuaniae germano suo *Skirgeloni* tanquam supremo duci Lithuaniae regendam commisit. Lithuaniae magnus Ducatus nunc in decem Palatinatus seu Provincias præcipuas est divisus, quarum metropolis & caput hoc tempore est *Vilna*, indigenis *Vilenski*, Germanis autem vulgo *die VVilde*: quæ ad *Vilia* & *Vilna* confluentes anno *MCCCXV* à *Gedimino* duce condita, nunc est sedes Palatini inter Lithuanos primi, & Episcopi romanae obedientie, Leopoliensi Archiepiscopo subditi, & metropolitani Russiae: qui septem sub se Episcopos græci ritus habet, *Polocia*, *Volodimiria*, *Luce* in Volhinia, *Luczko*, *Pinsca*, ad *Priperium* flu. *Kiovia*, *Premislia* & *Lepoli*. Est autem *Vilna* copiosa, ampla & cele-

vires.

& celeberrimi nominis, muro cinctâ & portis, quæ nunquam clauduntur. Tempora pleraque sunt lapidea, quædam etiam lignea. Elegans est Bernardinorum cœnobium, secto ex lapide, venustâ structurâ clarum. Quemadmodum & Ruthenorum aula, in qua ipsi merces suas ex Moschovia allatas distrahunt. Secundus Palatinatus est *Trocensis*, cujus oppida sunt *Grodna* ad Cronium fluvium, ubi *Stephanus* rex Poloniæ obiit. *Lavvna* ad Croni & *Vilia* confluentes, *Kovvno*, *Lida* & *Vpita*. Tertius Palatinatus est *Minscensis*, ibi *Minsko* civitas & arx *Keidanovv*, *Radoskorvice*, *Borissovv*, *Loboisko*, *Svviflocz*, *Bobroisko* & *Odruczko*. Quartus Palatinatus est *Novogrodensis*, in quo *Novogrodeck* civitas ampla & lignea, *Slonim*, *VVolkovisko*, *Msczibovv* & alia oppida complura. Quintus Palatinatus est *Brestiensis* à *Brestia* civitate ampla & lignea sic denominatus, & in hoc civitas *Pinsko*. Sextus Palatinatus est *Volhinia*, in qua *Luczko*, Episcopi sedes, *Volodimiria*, *Krzemenesia*. Septimus Palatinatus est *Kiovia*, quæ urbs quondam amplissima & vetustissima, ut ruinæ quæ ad sex milliaria se extendunt, facile indicant, fuit ad *Borysthenem* sita. Ibi sunt *Circass*, *Kaniovv* & *Moser* oppida. Octavus Palatinatus *Miecislaviensis* ad *Sosam* & *Borysthenem* in finibus Moschoviæ, ibi *Miecislavia*, *Dambrovvna*, *Copysz*, *Sklovv*, comitatus, *Mohilovv*, *Bychovv*, *Reczyeza*, *Strissin* oppida cum arcibus sita sunt. Nonus Palatinatus est *Vitebsciensis*, in quo *Vitebsk* civitas ad *Duinam* fluvium sita, & *Orsha* ad *Borysthenem*. Decimus Palatinatus est *Polocensis*, qui à *Poloczko*, ad *Polotæ* & *Duinæ* confluentes inter *Vitebscam* & *Livoniam* interjectâ nomen sortitus: ibi *Disna*, *Drissa* & *Druha* oppida cum arcibus visuntur. Hisce expositis demus Lithuanie suos amnes. Lithuaniam à parte orientali terminant

Oscol, *Iugra*, minor *Tanais*. hi & plurimi alii in *Tanaim* Flumina. defluunt. Est & in dominio Lithuanorum *Borysthenes* qui ex terra plana & palustri ortus, per *Russiam* delatus in *Pontum Euxinum* tandem exit. Sunt & *Vilia*, & *Niemen*: hic valde flexuose decurrit: navesque deferens & merces, tandem in mare *Prutenicum* suas aquas exonerat. *Dvina*, & alii, quibus ut & lacubus & stagnis irrigua est. Omnes autem isti fluvii & lacus maximam piscium copiam subministrant, suntque pisces optimi ac gratissimi saporis. Est præterea regio silvis operta, Silva. quæ admodum magnæ sunt, decem, aliquando quindecim milliarium. Provinciarum autem Lithuanie Senatores. Palatinos & Castellanos *Sigismundus Augustus* Poloniæ rex in comitiis *Lublinensibus* in unum *Reipublicæ* corpus, cum *Polonis* univit; & certum singulis *Proceribus*, *Episcopis*, *Palatinis* & *Castellanis* *Lithuanis* locum ac ordinem in *Senatu* regni attribuit; ita ut ex universo regno *Poloniæ* omnibusque *Provinciis* illi conjunctis, sint in *Senatu* *Episcopi* quindecim, *Palatini* triginta unus, *Castellani* majores triginta, minores quinquaginta, & qui officiales regni nominantur, *Marichalci* regni & curiæ *Cancellarii* ac vice-*Cancellarii* ac *Thesaurarii* 2, de quibus in *Polonia* latius. Mores. Solvuntur apud *Lithuanos* facile matrimonia mutuo consensu, & iterum atque iterum nubunt, & inter se matrone palam concubinos habent maritorum permisso, quos connubii vocant adjutores: contra pellicatus viris probro datur. Cum quis forte capite damnatus fuerit, de seipso, jubente domino, supplicium sumere, suisque manibus se suspendere cogitur; quod si recusaverit, tantisper minis & verberibus exagitur, donec mortem sibi inferat. Viliu. Armenta victum præbent, multo lacte utentibus. Panis vulgi

vulgi nigerrimus est, ex siligine aut hordeo unâ cum furfuribus. Divitum autem albissimus, ex puro tritico pinfitur. Vini apud eos rarissimus usus: cereali poculo multi utuntur, plebeium vulgus aquâ. Cerevisiam coquunt diversimodè & ex variis granis, puta, frumento, siligine, hordeo, avena, milio, sed insipidam. Medone & spisso & tenui & vario modo cocto abundant, atque illo reficiuntur & inebriantur. Lithuania difficilis aditu ac quodammodo inaccessa, aquis omnia obtinentibus: hyeme commercia cum Lithuanis habilitiora: paludibus & stagnis altâ glacie concretis, niveque superinfusâ fiunt omnia mercatoribus pervia. Opes apud eos præcipuæ, animalium pelles, mustelinæ, vulpinæ & pretiosiores, ut ictidibus (quas martes vocant) & scythicis mustelis detractæ, quibus sebellenis nomen est. Ex his magnum quæstum faciunt, ut ex cera, melle, cinere & pice. Omnis item roborea illa materia quæ *VVagenschot* nostratibus dicitur, & ex qua in Germaniæ inferioris & Belgicæ maritimis regionibus universa ferè lignea opera architectonica, tam publica quam privata, domorumque magna ex parte supellex & utensilia parantur, his partibus cæditur, illincque ad nos per Balthicum & Germanicum mare advehitur. Sed de Lithuania satis: de reliquis nunc pauca subjungamus. Sequitur in titulo nostro *Samogitia* (quod eorum lingua terram inferiorem sonat) Russis *Samotzkasemla*: regio septentrionalis & satis ampla, Lithuanicæ proxima, silvis & fluminibus circumsepta, quinquaginta milliarium longitudine. A septentrione Livoniam habet, ab occasu mari Balthico sive Germanico, qui sinus Balthicus propriè nuncupatur, non nihil versus septentrionem reflectendo, alluitur: vicina est etiam Borussia. Abundat nobilissimo, candidissimo ac purissimo melle, quod in

omni arbore excavatâ invenitur. Oppidum nullum habet, non arcem: nobiles in tuguriis vivunt, rustici in casis. Gens hujus regionis procera & pulchræ staturæ, agrestis tamen & incultis moribus, parco victu vivens, sitim aqua sedare solita, rarò cerevisia aut medone. Auri, argenti, æris, ferri, vini ante nostra tempora expers & ignata. Apud hos licitum erat uni viro plures habere uxores, & patre mortuo novercam, fratreque fratrem in uxorem accipere. Gens præterea ad divinationes & auguria proclivis. Præcipuum Numen Samogiticum erat ignis, quem sacrosanctum & perpetuum putabant, qui in montis altissimi jugo assidua lignorum appositione à sacrorum sacerdote alebatur. Tertium locum tenet *Russia*, quo nomine hoc loco *Russiam* meridionalem sive *Nigram* intelligimus, cujus urbs primaria *Leopolis* emporio & archiepiscopali sede celebris. Districtus præter *Leopoliensem* sunt, *Halicensis*, *Belzensis*, & *Pramisliensis*. Restat denique *Volhynia* quæ inter Lithuaniam, Podoliam & Russiam sita: frugibus abundat propter agri fertilitatem. Incolæ strenui & bellicosi sunt, Ruthenicoque idiomate utuntur. Regio hæc ad magnum Lithuanicæ ducatum pertinebat, sed nunc regno Poloniæ adjuncta est. Districtus habet tres, *Lucensem*, *Volodimirensem* & *Kremenecensem*: suntque tres civitates provinciales *Luczko*, *Volodimiria*, & *Kremenec*, quæ complura oppida & munitiones subjectas habent. Lacus hic & stagna plurima piscibus referta, ac silvæ feris. Est & in hac tabula *Podolia* sita ad Tyram flu. qui *Nyster* dicitur; regio est fertilissima, semel seritur, ter metitur: pratis ita luxuriat, ut sæpè boum cornua vix è gramine appareant. Urbes præcipuæ sunt *Camieniet*, *Bar*, *Miedzibosz*, *Brezania* & *Braslavv*. Sed de hac tabula quæ dicta sunt hæcenus, sufficienter, ad Transsylvaniam pergimus.

Merci-
monia.Samogi-
tia.Soli ferti-
litas.

Mores.

Russia.

Urbs Leo-
polis.

Volhynia.

Podolia.

Regio.

TRANSYLVANIA Daciae veteris pars est mediterranea, quam Ripensem Romani dixerunt. Nomen nunc habet à silvarum montiumque ambitu; silva est Hercynia; mons Carpathus. Dicitur & Septemcastrensis vulgò, nomine à voce Germanis *Siebenburgen* mutuato, ac *Erdeli* Hungaris. Terminant eam ab occidente Pannonia, à septentrione Polonia, ab austro Valachia, ab oriente Moldavia. Est autem Transsylvania rerum omnium feracissima: ac frumenti per universam hanc regionem magna est ubertas. Præter experientiam quotidianam testatur id *Trajanum* nummus in quo Ceres erecta, dexterâ tenens cornu Amaltheæ, lævâ tabellam, cum hac epigraphè *Abundantia Dacia*. Vinum fert præstantissimum ad Albam Iuliam, Devam, Egmedinum, Birthebinum, Fenuscium. Fructuum item magna copia est, inter quos, ut reliquos omitterem, præstantissima pruna damascena vulgò dicta, mala cotonea, cerasa dulcia, quæ cum marosticanis Italicis conferri possunt, melopepones, vulgò melones, præstantissimi; herbæ etiam nobiliores passim crescunt. Rhaponticum, centaurium majus, gentiana maxima flore flavo & purpureo, rhodia radix, absinthium ponticum, libanotis prima *Theophrasti*, crocus aliæque sexcentæ. Metallorum fodinæ nobiles permultæ. Auri etiam ad Sculattin: quæ *Zulakna* dicitur Hungaris, & ad *Rimili Dominurdz*, quod sonat rivulum dominorum. His locis exciuntur glebæ auri purissimi, cujus effossi statim usus esse possit sine ulla accurata separatione. Auri hanc ubertatem testantur frequentes Romanorum nummi aurei qui his locis sæpè effodiuntur: quorum parte alterâ viri est effigies cum petaso, & hac inscriptione C. CATO; parte alterâ Dacia forma divæ,

Soli fertilitas.

libellum dexterâ tenens cum inscriptione AVR: PVR. Argenti fodinæ sunt ad *Offera* & *Radna*. Cuprum iisdem montibus effoditur quibus aurum & argentum. Chalybs ad *Cyk*; ferrum ad *Thorosco* & *Vaidahuntada*: sulphur & antimonium in cupri fodinis. Salis autem fossilis tanta copia est, ut vicinis regionibus abundè subministret. Boum præterea tanta multitudo, ut etiam prægrandes singuli singulis sæpè florenis vendantur. Quid dicam de equis, quos generosos & præstantes producit, queis per se mollis alterno crurum explicatu glomeratio? Quid avium varia genera commemorem? Aquilas, falcones, phasiones, perdices, pavones silvestres, gallinages, scolopaces *Olympio*, *Rusticulas* *Plinio*, vulgò *Sneppas*, & gallos? Quid aquatiles, cygnos, tardas & onocrotalos? Et ut ab avibus ad feras transeam: habet hæc regio saltus prægrandes ac nemora ingentia, in quibus uri, bubali, alces, cervi immanis magnitudinis, lynces, martes, mures pontici, urfi, damæ & lepores albi. Coluere hanc regionem jam olim variæ gentes *Iazyges*, quorum etiam hodie reliquiæ sunt in Hungaria: tum *Metanaste* etiam *Plinio* nominati, & *Geta*, *Bastarne*, *Sarmatae*, *Græci*, *Romani*, *Scythæ*, *Saxones*, *Hungari*. Romani eam serò debellarunt. Nam *Trajanus* Imperator victo *Decebalo* Dacorum rege, primùm eam in provinciæ formam redegit, urbemque *Zarmizegethusam* vocavit de suo nomine *Vlpianam Trajanam*. Eam *Galienus* ducentos post annos amisit, exque eo tempore humanitate fermoneque & elegantiis Romanorum depositis, cœperunt incolæ ferociam barbariemque pristinam repetere, Valachorum etiam nomine adsumpto. Post Romanos *Scythæ Attila* duce hæc loca insederunt, septemque sedes liberas sibi exstruxere. *Scythis* *Saxones* successerunt

Animalium varietas.

Imperium majorem.

runt

TRANSYLVANIA

runt *Caroli Magni* tempore, qui patriam desertam hæc loca insedere, exstructis septem ad Scytharum exemplum urbibus liberis. Postremò etiam *Hungari* alios subsequuti, partim loci vicinitate allecti se Dacis miscuere: partim injuriis provocati, sub *Stephano* Pannoniæ rege quæ sanctum indigitant, totam istam regionem expugnare. Ab his structa sunt etiam aliquot oppida. Pars *Transsylvania* montosa, serò devicta est à *Matthia Hunniade* qui *Corvini* cognomentum habuit, posteaque à *Stephano* Hungariæ rege. *Matthias* ille *Draculam* quendam *Transsylvania* montosæ *Vaivodam* hominem inauditæ crudelitatis vivum cepit, & post decennii carcerem pristino loco restituit. *Transsylvania* nunc in tres dividitur nationes suis inter se moribus & legibus dissidentes & distinctis terrarum locis provinciam incolentes, videlicet in *Saxones*, *Ciculos*, & *Hungaros*. *Transylvani Saxones* sicut cæteræ nationes omnes Germanicæ, habent peculiarem linguæ dialectum. Urbes & arces incolunt munitissimas, & cæteris nationibus præstant. Sedes eorum sunt septem, nempe *Zarvvariensis*, *Zabesiensis*, *Millenbach*, *Reusmark*, *Segesburgenfis*, *Schesburg* fortè, *Ollezna*, *Schenkerstul* & *Rupensis*, sed *Reps* fortè, quæ singulæ pagos aliquot subjectos habent. *Ciculi* *Moldaviæ* finitimi à *Scythis* oriundi, suis legibus & moribus vivunt, suaque officia sorte distribuunt. Hi in septem sunt divisi regiones quas ipsi sedes vocant, quarum nomina sunt: *Sepst*, *Orbai*, *Kysdi*, *Czyk*, *Gyrgio*, *Marcus Zeek*, *Aranyas Zeek*. *Hungari* & nobiles *Transylvani* passim intermixti *Saxonibus* cum *Ciculis*, propemodum tam sermone, quam vestitu & armis conveniunt. Omnes simul *Transylvani* ad nonaginta & amplius armatorum millia suppeditant. Sunt autem in *Transsylvania* septem urbes celebriores locorum inter-

vallis distantes, inter quas *Cibinium* est metropolis & *Hermanstat* dicitur. Sita in planitie, nullis prope montibus impeditur, quin se in admirabilem latitudinem aperiat. Non multò minor est *Viennâ* *Austriæ*, arte & naturâ multò est munitior: nam propter frequentes piscinas & stagna non patet exercitui ad eam aditus. Paræciam etiam cathedralem habet. *Brassovia* sive *Corona* Germanis *Cronstat*, quæ & *Stephanopolis* intra montes amœnissimos sita, mœnibus, fossis & propugnaculis satis munita est. Hic academia & bibliotheca insignis. *Bistricia*, *Noesenstat* in amplissimæ vallis planitie sita, utrinque vitiferos colles habet. *Segosvvaria*, *Schesburg*, partim in edito colle, partim infra ad radices habitata. *Megies*, *Mydvvisch* in meditullio *Transsylvania* sita, ferax vini ac rebus aliis omnibus ad quæstum & victum pertinentibus satis referta. *Zabesus* sive *Zaaz* in planitie, valle profundissimâ, aquis piscium fecundissimis munita jacet. Hanc primariam *Saxonum* sedem fuisse dicunt. Et *Colosvvaria*, *Clausenburg*, itidem in planitie suaviter admodum sita, tam murorum ambitu foris, quam ædificiorum structuris intus splendida. Est & hic *Alba Iulia* urbs vetustissima, ac sede Episcopali celebris. Hæc in colle declivi sita, circumfusa undique ad duo ferè millia passuum planitie. Ab ortu fluvium *Marusium*, & ex altero latere amnem *Ompay* Hungaricè vocatum, ex Alpibus descendente habet: olim *Tarmis* dicta, ac regis *Decebali* Regia tempore *Traiani* fuit. Numerantur etiam in *Transsylvania* quoad pensiones taxarum octo paræcialia Capitula præcipua, quæ simul Universitatem appellant. *Bistriciense* Capitulum habet *Bistriciam* cum 23 pagis regis. *Regnense* Capitulum *Regen* fortè, habet pagos plus quam triginta. *Barcense* Capitulum

Barzazarg habet Coronam civitatem cum tredecim pagis regiis. Kisdense Capitulum habet Segezburgam, & pagos quadraginta octo. Duarum sedium Capitulum complectitur civitatem Megiensem cum pagis triginta sex. Cibiniensium Capitula duo, quorum unum habet Cibinium & pagos viginti tres; alterum Capitulum Cibiniense, quod vocant *Surrogativa*, continet pagos circiter 22. Zabeziense Capitulum habet Zabezium cum pagis septemdecim. Non desunt huic regioni stagna atque paludes, quæ piscibus præstantissimis affluunt. Fluvii navigabiles tres sunt, *Aluta*, *Morossus*, *Samus*: quorum duo priores è montibus Scythicis originem suam trahentes, hic in *Tibiscum*, ille vero rectè in *Danubium* tendens, delabuntur; tertius *Samus* (*Thimes*, Germanis & Hungaris) ex Alpibus, *Colota* dictis, oriens, qui itidem in *Tibiscum* delabitur. Sunt præterea & alii amnes, ut *Chicel* major & minor, *Sabesus*, *Chrysus*, *Chrysoloros*, *Strygius*, quorum tres ultimi aurea ramenta ferunt, aurique fragmenta quandoque sesquibralia trahunt. Pisces in iis & supra dictis optimi ac varii reperiuntur; accipenser nimirum magnus & parvus, cyprinus trium generum, salmo, lampetra fluviatilis & lacustris, silurus, mulus, barbatus dictus, murenæ genus rarum, truta alba & nigra, gobii squammati, ac sine squammis aliis penitus incogniti. De lupis, percis, tincis, murena vulgo dicta, nihil memoro; qui pisces inauditæ ferè magnitudinis inveniuntur. Montes item sunt Valachia cisalpina & Moldavia vicini, qui agaricum, ac terebinthum stillant. Silvæ frequentes, inter quas Hercynia, in quibus præter feras supra memoratas jubati boves, & silvestres equi, quibus juba ad terram usque demissa. Sunt præ-

terea in hac regione arces plurimæ eaque munitissima. Inter quas primum occurrit Rubea turris arx fortissima, sita in alpibus juxta decurrentem amnem, ubi angustus inter montes introitus patet in regionem, estque ceu propugnaculum totius terræ, ut ab illa parte nemo ingredi queat, si arcis præfectus repagula objiciat. Est & alia arx munita infra oppidam *Miltenbach* juxta *Bros* oppidum, ubi quoque juxta fluvium inter convalles & nivosas alpes iter est in Transsylvaniam ducens; & alia. Nunc sequitur ut de moribus aliquid subjungamus, qui varii sunt, quia à variis gentibus (ut supra vidimus) & olim occupata fuit, atque etiam hodie tenetur. Valachorum gens est aspera, bonarum artium atque disciplinarum experta, religionis græcæ, moribus paganisimam redolentibus, quum & divinaculos in pretio habeant, & per Jovem, Venerem (quam sanctam vocant) jurent, & multis aliis rebus ad Gentilium ritus accedant; quinetiam neque oppida habeant, neque domos lateritias, sed in saltibus degentes arundine duntaxat adversus injuriam cæli munitur. Reliqua pars Transsylvaniæ, multis partibus est, ut solo cultior, ita & hominibus moratior. Scytharum in Transsylvaniâ lingua exigua dialecto ab Hungarica hodie differt; quondam tamen maximum idiomatis discrimen fuit, ut & scriptio, quam illi Hebræorum more à dextera orsi lævam versus exarabant. Ciculi, genus hominum ferox & bellicosum: inter quos nullus neque nobilis neque rusticus; omnes eodè jure censentur, Helvetiorum instar, ut supra quoque diximus. Hungarorum magna præ aliis potentia & autoritas est. Et hæc hæc haec de Transsylvania breviter dicta sufficiant.

Regio.

CHERSONESVS à Tauris Scythiæ Europæe populis *Taurica* cognominata *Ptolemaeo*, Scytharum regio est, quæ & *Scythica* *Straboni* dicitur. Hanc *Taurorum Peninsulam* latinè dixit *Plinius* lib. 2. cap. 69. *Chersonesum Ponticam* *Appianus* in *Mithridaticis*, *Chersenam* *Paulus Diaconus*. Hodie *Perocopska* & *Gesara* *Antonio Pineto*, aliis *Præcop* & *Tartaria Minor* dicitur. Ampla est peninsula, inter Pontum Euxinum & Mæotidem paludem usque ad Bosphorum Cimmerium, qui Europam ab Asia discernit, versus ortum porrecta. Longa est *xxiv* milliaria, lata *xv*. Peninsula quæ ab oriente & meridie à *Perecopia* media est, hyemem placidissimam, & aërem temperatissimum habet. Nam in fine Decembris hyemis initium, in medio verò *Februario* hyemis asperitas, quæ magis nivosa, nec tamen integro triduo magis durat, quum frigida & gelu constans est: nec diutius quàm ad initium *Martii* protrahitur. Univerſa autem ipsa regio frugum feracissima est, ac pascendis gregibus atque armentis valde idonea. Sed quamvis solum fertile incolæ habeant, plurimi tamen agros non colunt, nec serunt. Equis, camelis, bobus, vaccis, pecoribus & ovibus abundant, ac inde victitant. Est præterea avium delicatissimarum ibi copia, quas aliquando Christiani vel Turcæ, rarius tamen peregrini Poloni capere solent. Venationes cervorum, caprarum, aprorum & leporum in ditione Tartarica & Turcica mari vicina, sunt plurimæ. *Chersonesum* autem hanc mediam horridi & ardui montes velut *Apenninus* *Italiam* in borealem & australem dirimunt. *Australem*, cujus metropolis est *Capha*, *Mahometes* anno *MCCCCLXXV* occupavit, & sibi tributariam fecit. In boreali verò parte Tartari, *Crimæi* vulgo appellati, latissi-

Cali temperata.

Soli fertilis.

Animalia varietat.

Imperium majus.

mos inter *Borysthenem* & *Tanaïm* campos, pascuis subinde mutatis pervagantes, sedem regiam annos jam ferè *quadringentos* habuerunt oppidum *Crimæum*, unde & *Crimæi Tartari* appellati fuerunt. Hi postea perfosso *Tauricæ* ad insulæ formam *Isthmo*, circa fossam eam quam *Præcop* appellant, civitatem ejusdem nominis & regiam sedem cum condidissent, *Præcopenses* Tartari inde dicti sunt. Horum rex *Turcis* fœdere & societate conjunctus, cum proprios fratres (instigantibus *Turcis*, à quibus bello petebatur) submovisset, & *Capham* obsidione premeret, à suis consiliariis ad hoc amplis muneribus corruptis, cum duobus filiis in frustra concisus, *Ottomannicæ* amicitia infelix exemplum præbuit: eo enim occiso Tartari, qui hætenus liberi & indomiti, ex sociis & fratribus *Ottomannorum* facti sunt servi, & more aliarum *Turcicarum* provinciarum non regem, sed *Beglerbegum*, id est, Vice-regem accipere sunt coacti. Quale autem sit *Turcicum* imperium, ex *Walachiæ*, *Græciæ* & *Imperii Turcici* descriptionibus facilè potest cognosci, quo lectorem brevitatis causa remittimus. Præter *Cazan* autem & *Astrachan* regna Tartarorum, qui agros colunt domosque inhabitant & nunc *Moscho* subjiciuntur, præterque dictos *Præcopenses*, sunt & alii Tartari campestres, qui catervatim in campis nullis finibus observatis degunt & in hordas veluti in quasdã provincias, à quibus & cognominantur, divisi sunt: de his suo loco, *Asiaticis* videlicet tabulis, dicemus. In australi metropolis est *Capha* olim dicta *Theodosia*, emporium celeberrimum, vetus *Genuensium* colonia. Sita est ad mare, portumque copiosum illa semper habuit. *Genuensium* tempore apparet eã divitem & frequentem admodum fuisse. Postquam verò

verò à Turcis ab annis plus centum Genuensibus erepta fuerat, christiani Itali in angustum ita redacti sunt, ut exigua & obscura admodum eorum reliquiae in ea superfuerint: civitas pristinum splendorem magna ex parte amisit. Templum christianorum romana prostrata, aedes diruta, muri & turres, in quibus Genuensium plurima insignia & inscriptiones latinae visuntur, collapsa jacent. Turcis, Armenis, Judaeis, Italis, & Graecis christianis paucissimis habitatoribus referta, negotiationibus, portuque universae ejus Tauricae nunc etiam nobilis est. Vineas, pomaria & hortos ferè infinitos habet. Ac praeter hanc sunt *Perecopia* à veteribus Graecis *Eupatoria*, *Pompeiopolis*, *Sacer Lucus*, *Dromon* vel *cursus Achillis* seu *Gracida*, *Heraclium* vel *Heraclia*, appellata: *Coslovica*, emporium non ignobile: est & *Ingermenum*, quod arcem lapideam, templum & specus sub arce, & ex adverso arcis, miro opere ex petra excisos habet: nam in monte maximo & altissimo situm ac inde à specubus Turcis cognomen retinet. Oppidum quondam non ignobile opibus refertum, celeberrimumque extitit. *Chersonesus* seu *Corsunum* urbs Tauricae antiquissima. Hanc *Saci Germanum*, quasi *flavam arcem* Turcae vocarunt, nam solum quasi flavum ille tractus habet. Quae, quod superba, dives, delicata, & clara quondam Graecae gentis colonia fuerit; universaeque Peninsulae urbs antiquissima, frequens, magnifica, portuque nobilissima extiterit, admirandae illius ruinae manifestè testantur. *Iamboli* seu *Balachium* arx & civitas: *Moncopia* seu *Mangutum*, (ut Turcae vocant) arx & oppidum: *Cercum* oppidum cum arce. *Cremum*, seu à Tartaris *Crimum* dicitur civitas & arx muro antiquissimo, maximo ac praeralto, magnitudine ac celebritate reliquis civitatibus Tauricae Chersonesi

mediterraneae (nam eam *Prolemus* ita nominat) admodum dissimilis, *Prolemo* fortasse *Taphros*, *Plinio* vero *Taphra*. Ac in extrema hujus regionis parte *Tanas*, civitas, ad ostia Tanais fluvii: *Rutheni* vocant *Azac*, estque nobile emporium, ad quod mercatores ex diversis Orbis partibus commeant, ubi cuique liber patet accessus, ac libera emendi & vendendi facultas: & aliae. Fluvii in hac regione plurimi, non parvi admodum ex montibus decurrentes: Inter quos praecipui *Borysthenes* vulgo *Nieper* altissimus & rapidissimus fluvius, qui à septentrione labitur in *Careinitum* sinum seu fluvium, atque in *Pontum Euxinum* penes *Oczacoviam* influit. *Don*, *Ariel*, *Samara*, cum multis aliis. *Bosphorus Cimmerius* ad quem usque hanc Chersonesum protendi diximus, fretum est quod Europam ab Asia determinat, duorum millium passuum latitudine, per quod palus *Maeotica* in *Pontum* defluit. Hic *Cimmerius* à *Cimmeriis*, qui partem ejus frigidissimam incolunt, dicitur: vel ab oppido *Cimmerio*, ut vult *Volaterranus*. *Maotis* palus est propè *Phasidis* ostium: recipiens *Tanaim*. Haec *Pontimater* dicitur *Scythis*, teste *Dionysio*, ob id maximè quod multa inde in eum affluat aqua, distracta potissimum ex *Cimmerio Bosphoro* atque ex multis aliunde locis, quae adeo ex omni parte paludem replet, ut non possit inter sua labra contineri. Haec quia plurima recipit flumina, piscibus abundat. *Pontus Euxinus* itidem, cujus superior aqua dulcis est, inferior salta. Hic cum prius *Axenus*, imo secundum *Sophoclem Apoxenus*, vel quod navium eo non fieret appulsus, vel propter barbaros *Scythes* accolas, qui advenas trucidabant, diceretur, postea *Euxinum* figura quam vocant *Euphemismum*, dixerunt. Alii hoc ad *Herculem*, alii ad *Jonas* retulere. *Pontum* verò

dixere

Montes. dixere tanquam alterum Oceanum; putabant enim eos qui illum navigassent, eximium quid & memorabile præstitisse, & ob id inquit *Strabo* per excellentiam propriè Pontum appellatur, quemadmodum *Homerum* poetam. Montes horridi atque ardui, in primis illi qui Chersonesum mediam secant. Sunt & alii maximi & celebres. Maximus verò omnium, altissimus est, & in summitate lacum sanè non exiguum habet. Sed hæc hæc hactenus: deinceps reliqua videamus. Jus vel justitia Mahometica lege apud Tartaros administratur in civitatibus vel oppidis Chani, & reliquorum Sultanorum. Presbyteri Cadii vel Iudices in pagis, Begi vel Præfecti, qui injurias particulares audiunt & decidunt, perpetui habentur. Veruntamen capitis, sanguinis, furti, quas civiles causas nos dicimus, Chanus ipse cum Consiliariis suis discernit. In quibus exponendis causidico non egent, subtilitatibus juris, calumniis, excusationibus, nec dilationibus utuntur. Extremæ enim conditionis Tartari vel peregrini coram iudicibus & Chano ipso, à quo semper audiuntur, & celeriter expediuntur, injurias suas ipsi per se liberè admodum exponunt; omnibus enim semper ad illum aditus patet. Filios à primis annis Arabicis literis instituendos: filias verò domi non alunt, verùm propinquieribus sanguine curandas tradunt. Filios adultos Chano vel Sultanis in ministerium, filias nubiles insignioribus ac nobilioribus Tartaris vel Turcis dant in matrimonium. In aula principis insigniores Tartari ac nobiliores non ad fastum vel superbum luxum, verùm pro necessitate & honestate satis splendidi & civiles sunt. Cùm in publicum exit Chanus, mi-

ferrimæ fortis homines non excluduntur, à Chano verò conspecti examinantur, videlicet ut siquid opus habeant, referant. Legibus obedientiam magnam Tartari præstant: Principes suos deorum loco ipsi adorant & venerantur. Iudices pro lege Mahometana perpetui & spirituales, pro divisi; indubitataque omnis æquitatis & integritatis, fidei & opinionis viri inter illos habentur. A controversiis, criminationibus juridicis, jurgiis minus necessariis & particularibus, invidia, odio, tetrif excessibus, omni luxu & ambitione, in victu & amictu prorsus alieni sunt. In aula Principis, nec inter suos, gladios, arcus, nec alia ulla arma illi gestant, exceptis viatoribus, vel peregrinis iter facientibus, in quos admodum humani & hospiales sunt. Nobiliores panem, carnes, cibum, vinum igni eliquatum & mulsum potum habent, *viæni.* agrestiores pane carent, verum milio concusso, lacte & aqua diluto, quem *Cassa* vulgò nominant, & caseo pro cibo, pro potu lacte equino utuntur. Camelos, equos & boves oneri inutiles, vel jam moribundos jugulant, ac ovium carnibus non raro vescuntur. Mechanicas artes rarissimi, & in civitatibus vel oppidis pauci admodum *Opificia.* mercaturam exercent, & quicumque artifices vel mercatores ibi reperiuntur, vel christianorum mancipia, vel Turcæ, Armeni, Iudæi, Cercesii, Petigorenses qui christiani sunt, Phylistini vel Cyngani obscuræ & extremæ conditionis homines sunt. Sed de Taurica Chersoneso ac regionibus septentrionalibus quæ dicta sunt hactenus, sufficiant. Ad Hispaniam, cui in nostra distributione princeps locus deinceps tribuitur, quod felix faustumque sit, eam lustraturi, transeamus.

Regio.

HISPANIA nobilis Europæ regio, primaque continentis terræ pars, ab *Hispano* rege, ut notat *Iustinus*, dicta est. Alii sic nominatam volunt ab *Hispalis* urbe nobilissima, quam hodie *Sevilliam* appellant. *Abrahamus* verò *Ortelius*, vir in palæstra Geographica valdè operosus, quum Iberiam Asiæ regionem olim *Paniam* à *Pane*, quem Iberis *Dionysius*, victoriâ potitus, præfecerat, inde verò *Spaniam* ab junioribus vocatam fuisse, legisset apud auctorem de Fluminibus & Montibus, fidem sequutum *Sosthenis* lib. III. rerum Ibericarum: scriptoresque ferè omnes animadvertisset primos Hispaniæ incolas ex Iberia usque derivare: adductus est, ut ab *Spania* potius illa, quam ab *Hispano* vel *Hispali* nomen regioni inditum, crederet. Sanè *Spaniam* nominat *D. Paulus* epistolâ ad Rom. cap. xv. *Spaniam* etiam vocat alibi *D. Hieronymus*, ac multi alii. Quam autem *Hispaniam* latini scriptores, *Ptolemaus*, *Stephanus* & alii *Ispaniam* vocant, rejecta adspiratione, temporibus antiquissimis *Iberiam* & *Hesperiam* nominatam memoriæ produnt *Strabo*, *Plinius*, aliique. *Iberiam* quidem ab *Iberia* Asiæ regione, unde primos Hispaniæ incolas non pauci deducunt. Alii *Iberiam* ab *Ibero* rege trahunt; alii ab *Ibero* flumine; *Avienus* ab *Ibera* Bæticæ oppido. *Hesperiam* verò, ab *Hespero*, ut quidam memorant, *Atlantis* fratre, vel ut *Horatius* putat, ab *Hesperia* *Hesperis* filia, vel potius ab *Hespero* stella occidentali: quia in Europæ continente nihil est hac regione occidentalius. Quumque & Italiæ nomen idem esset, *Horatius* hanc *Ultimam* canit. *Celtiberiam* quondam fuisse nominatam tradit *Appianus*: quæ tamen pars Hispaniæ (quam Celticam olim dixerunt teste *Varrone*) potius

consenda. *Sepharad* Hebræis dici notant *Gulielmus Postellus* & *Benedictus Arias Montanus* in *Abdiam*. Atque hæc de nomine: sequitur quantitas & qualitas. Quantitas consistit in finibus & circuitu, quæque inde quasi nascitur, formâ vel figurâ. Quod igitur ad fines: alluit Hispaniæ duo quidem latera Oceanus; Aquilonare Cantabricus; occidentale Atlanticus; tertium, quod ad meridiem, ubi fretum Herculeum, mare pulsat Ibericum, quod & Balearicum; versus orientem Pyrenæos habet montes, perpetuis jugis ab Oceano, ubi *Flaviobriga*, hodie *Fuentarabia*, tendentes ad mare mediterraneum; duobus insignes Promontoriis, uno, quod *Olarso* cognominatum, in Oceanum projecto; altero, quondam à *Veneris Templo*, nunc verò ab *S. Cruce* denominato, in Mediterraneum. Hispaniæ longitudo maxima miliarium Hispanicorum ccc, latitudo quâ maxima cxxl, quâ minima lxx. *Ioannes Vascus* in Hispaniæ Chronico memoriæ prodit, Hispaniam ad Pyrenæos tam angustam esse, ut cum per eos iter faceret, in monte *D. Hadriani*, *Ferdinando Colone* rerum istarum peritissimo commonstrante, nisi fefellerit adspectus, utrumque viderit mare: Oceanum scilicet, cui peregrinantes erant proximi, atque eminus, quousque oculorum acies ferre poterat, albicantes maris Mediterranei fluctus. Circuitum autem dc mill. statuunt, & amplius. *Strabo*, *Ptol.* & alii Hispaniam comparant corio bubulo humi protenso: cujus partes ad collum pertinentes in adhærentem ipsi Galliam porriguntur. Collum inquam, quantum protenditur mons Pyrenæus ab Mediterraneo mari ad Oceanum Britannicum: inde dilatatur ad brachia, ab nova Carthagine usq; ad Cantabros: Crura à freto Herculeo usque

usque in Gallaciam & mare Britannicum: ultimū corii, ad modum caudæ, Promontoriū Sacrum, hodie *S. Vincentii*, quod extenditur in Oceanum Atlanticum, longè ultrà omnem Hispaniam. Subest Hispania medio quarti, totique quinto, parti etiam sexti climatis: ubi optima ad res omnes temperies. Nam neque ut Africa violento sole torretur; neque, ut Gallia, ventis assiduis fatigatur: sed inter utramque media, hyeme & æstate temperato Sole perfruitur. Hinc magna cœli salubritas per Hispaniam, teste *Iustino*, æqualisque aëris spiritus nullâ paludum gravi nebulâ inficitur. Huc accedunt marinæ auræ undique assidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus, eventilato terrestri spiritu, præcipua omnibus sanitas redditur. Nō eadem tamen Hispaniæ passim qualitas. Quà enim arcton spectat, plerisque scribentibus, frigidior est, nonnulliusq; asperitatis; Oceano semper obnoxia, interiorum aquarum indiga, malignæque inde habitationis: quin etiam rupibus, saltibus, locisque silvestribus pleraque obseffa. Quà montibus ferè perpetuum intercurrentibus, in austrum declinat, tota felix, tota beata, ut multis magnisque fluminibus irrigari, sic tempestivis pluviis, quantum sufficit, recreari solita, & hinc omne genus, eâ præcipuè parte, frugum: animaliumque non benigna solùm mater, sed & nutrix sollicita. Admirandam eorum, cū quæ ex terra proveniunt, tum quæ in terræ visceribus generantur & latent, fertilitatem; animantium item, quæ terrâ marique nascuntur, præstantiam; quis dignè, utq; singula flagitant, commemorabit? Incredibilis per omnē Hispaniam frugum ubertas: & plerique agri tantæ sunt liberalitatis, ut pro accepto uno tritici modio triginta plurimum colonis

reddant: sæpè etiam quadraginta. Herbarum cū sativarum, tum voluntariarum, quæ citra sementem erumpunt, quibusque insignes sunt & peculiare vires, passim, cum primis in montosis locis est feracissima: ubi sui dissimilis, inquit *Pomponius*, linum aut spartum alit, fructus etiam arborum numero plures, formæque grandiores habet. Quid mala referam? Inter ea melioris notæ sunt duo, *Canusium* & *Regium*. Quid pira? In iis supremæ classis quatuor, quæ odore gustuque suavissima: *Apianum* quod *Muscatum* vocant omnium pyrorum minimum, *Vinosum*, *Pintum*, quartumque, quod Hispanis *Sine Regula* nominatur. Quid olivas? in harum numero primas obtinent Hispalenses, quæ magnitudine juglandes excedunt. Quid de reliquis dicam fructibus? Plenè decantata sunt non paucis mala Hesperia vel citrea: cydonia, quæ vulgò *Membrillos*, granata, suis etiam coriis medicinam facientia. Quid vina commemorabo, optimi saporis odorisque? Passim quidem generosa admodum leguntur, aliis tamen & aliis locis præstantiora. Hispania etiam dives quondam univèrsim, ut nunc quoque variis in locis, preciosissimis auri, argenti, æris, ferri, plumbi, aliorumque metallorum thesauris. Quid jam dicam de salinis? Sal in Hispania nō modo coqui, verùm etiam plurimum effodi, hoc est & fieri & gigni, tradit *Solinus*. Fit in multis Hispaniæ locis ex aquis puteanis, ut apud *Seguntiam* & alibi; unde regibus magnum exigitur vectigal. Sunt & montes Hispaniæ, si fides *Marmæo Siculo*, nativi salis. Est Hispania præterea pecoris omnis generis dives; gregibus & armentis plena: adeo ut mugitu, balatuque nemora, silvæ, montes, prata, campi, saltus ubique resonent. Equos alit optimos:

Culitem-
peries.

So's fer-
tilitat.

Anima-
lium va-
rietat.

Imperium
maiorum.

cæteris Bætica plures, Asturia fortiores, *Asturcones* inde dictos. Leones autem, camelos & elephantes non novit, nisi cicures & aliunde advectos. Ad venationes extimulant, cum alia, tum in montibus, vallibus, silvisque, damæ, cervi, apri, ursi, lepores, cuniculi. Ad aucupia invitant cum aves aliæ, tum aquilæ, ardeæ, accipitres, attagenes, eò nuper ex Sicilia allati. Item grues, anseres, perdices, palumbi, torquati dicti, anates silvestres & cicures. Sed de his satis, ad imperium majorum venio, quod caput in methodo nostra proximè sequitur. Non animus hic mihi, recensendis cum ex aliis, tum *Iustino*, *Diodoro*, *Iosepho*, *Eusebio*, *Hieronymo*, suppositioque *Beroso*, & interprete ejus *Annio Viterbiensi*, antiquis Hispaniæ regibus, rebusque ab iis domi militiaeque gestis, lectorem morari. Nugari hoc esset & ineptire cum multis. *Tubal* non in Hispania neque in Europa, sed in Asia fuit. Huic qui sufficiuntur, *Iberus*, *Iubalda*, *Brygus*, *Tagus*, *Bætus* & alii, regesne censendi? absit: nisi quis fluvii aliisque rebus inanimatis nasci tunc temporis solitos reges concedat. Qui fictum illud agmen sequuti, non melioris sunt conditionis. Incerta omnia: ut & vix certiora, quæ successione quadam gessisse scribuntur in Hispania, regibus quasi exactis, variâ fortunâ, multisque & populis à se seminatis & oppidis, *Lydi*, *Thraces*, *Rhodii*, *Phryges*, *Cyprii*, *Phœnices*, *Ægyptii*, *Milesii*, *Cares*, *Lesbii* & *Chaldæi*. Exploratoria censerentur solent, quæ ab *Carthaginensibus*, *Romanis*, multoque post *Gothis*, *Vandalis*, *Alanis*, *Suevis*, *Hunnis*, eorumque regibus patrata, memoriæ produnt scriptores, qui partim rebus gerendis astiterunt, partim ex fidelissima aliorum cognoverunt relatione. Ea, paucis dicam, sic habent. Quum in Hispania longè

latèque dominarentur & pleraque sub ditione sua haberent *Pœni*, alique *Africæ* populi, contra eos primi omnium cum armatis exercitibus ab *S. P. Q. R.* missi sunt *Cn. & P. Cornelii Scipiones*, belli *Punici* in initio: qui septimo ejus belli anno sunt cæsi, *Q. Fulvio Flacco* & *Ap. Claudio Pulcro* *Coss.* Submissus anno sequenti patri patruoque *P. Cornelius Scipio Africanus major* multa prosperè gessit, primusque ibidem provinciam fecit; *Q. Cæcilio Metello* & *L. Veturio Philone* *Coss.* anno *V. C. 1042*. Hic *Asdrubale* & *Magone* *Carthaginensium* ducibus, acie ad *Bætulam* urbem (quæ quo loco hodie in *Andalusia* visuntur *Baëca* & *Vbeda*, fuisse creditur) fugatis, atque inde ex tota Hispania pulsis, vindicatisque armis Hispaniis, amicitiam cum *Syphace* *Massylorum* (hodie *Biledulgerid*) rege, icto fœdere, firmavit. Paulo post rebellantes Hispaniæ populos ad deditiōem compulit, fœdereque cum *Massanissa* *Maæsulorum* (fuerunt ubi nunc *Regnum Tremissenum*) rege & *Gaditanis* factō, provinciâ *L. Lentulo* & *L. Manlio Acidino* traditâ, Romam reversus est. Post *Scipionem* Hispaniam *L. Cornelius Lentulus* *Proconsul* obtinuit; qui rebus benè feliciterque gestis ovans urbem ingressus est, an. *V. C. 1049*. Triennio post *C. Cornelio Cethego*, *Minucio Ruffo* *Coss.* Hispaniæ primùm sunt terminatæ, atque in eas duo novi *Prætores* missi, *C. Sempronius Tuditanus* in *Citeriorem*, *M. Helvius Blasius* in *Ulteriorem*. Vix duobus elapsis annis, quum tantum glisceret in Hispania bellum, ut jam consulari & duce & exercitu opus esset, *M. Porcius Cato* *Consul* *citeriorem* sortitus, bello ab *Emporiis* (retinetur hodieque nomen in *Ampuriis*) cœpto, rebellantem ita pacavit, ut *Proconsul* ex ea triumpharet, anno *1050*. Hic est ille *Cato*, qui miro stratagemate multarum Hispaniæ urbium

urbium muros uno die diruit, ſcribente *Livio*, & aliis. Poſt *Catonis* victoriam *Hiſpaniæ* variè poſſeſſæ ſæpe que nunc hîc nunc ibi amiſſæ, ita ut ſupra xxx triumphis poſtea ex his relati memorentur. Stipendium pendere nō prius cœperunt, quàm *Auguſto* principe: qui cum *Hiſpaniam* omnem, debellatis *Cantabris* & *Aſturbus*, qui omnium diutiſſimè reſtiterant, multo varioque Marte perdomuiſſet, univerſam in tres provincias diviſit, *Beticam*, *Lufitanicam*, & *Tarraconenſem*. Singulis inde ſui ſunt attributi conventus: *Beticæ* IV, *Gaditanus*, *Cordubenſis*, *Aſtigitanus* & *Hiſpalenſis*. *Lufitania* tres habuit, *Emeritenſem*, *Pacenſem*, & *Scalabitanum*. *Tarraconenſis* denique VII, *Carthaginenſem*, *Tarraconenſem*, *Cæſar-Auguſtanum*, *Clunienſem*, *Aſturbum*, *Lucenſem*, & *Bracarenſem*. Videndi *Plinius* lib. III, *Strabo* lib. III, & alii. Sic rebus ſubinde paulum mutantibus, provinciæ nobiliſſimæ Romanis paruerunt uſque ad Imperatoris *Honorii* III & *Theoſophii* III Conſulatum, qui incidit in annum ſalutis ccccxciv. quo tēpore *Vandali*, *Suevi* & *Alani*, ab *Stilicone* in Gallias evocati, quum eas, *Rheno* trajecto, omnes pene occupafſent, & in iis jam immanium barbarorum more debaccharentur: ab *Gothis*, *Adolpho* & *Vallia* regibus, quos ad liberandas Gallias *Honorius* Imperator miſerat, exacti, tranſgreſſi *Pyrenæos* montes, *Hiſpaniam* Romanis ereptam multos annos obtinuerunt. Poſt *Gothi*, Galliam incolentes, ab *Francis* bello petiti in *Vandalos* vice verſa arma movent. *Franci* *Gothos* ex Gallias, *Gothi* *Vandalos* & *Alanos* ex *Hiſpaniis* ejiciunt: *Suevis* ad interneſionem caſis. Quo tempore *Vandali* & *Alani* à *Boniſacio* in *Africam*, cui pro Imperatore præerat, evocati *Hiſpa-*

nias *Gothis* poſſidendas reliquerunt. *Gothi* *Hiſpaniam*, Romanis præſidiis omnino expulſis, quum ſui juris feceſſent, eaque ſub ſuis regibus longo jam tempore fuiſſent potiti: tandem ingenti bello ab *Sarracenis* *Arabibus* proſtigati, rege *Roderico* occiſo, *Hiſpaniam* fere omnem amiſerunt. Bello ſuperſtites quū in *Aſturbum*, *Cantabrorum*, & *Gallæcorum* montibus ſeſe muniſſent, paulatim amiſſas regiones, urbes & caſtella recuperare cœperunt: & poſtremo quum *Sarracenorum* res in *Betica* *Hiſpania* ſe contraxiſſent, omnemque *Hiſpaniam* *Gothi* recuperafſent, iis etiam ab *Ferdinando* *Aragonie* rege cognomine *Catholico* (quod hereditarium deinceps eſſe cœpit ſucceſſoribus) victis, atq; omni *Hiſpania* cum *Mele*, qui ſe *Granatæ* regem ſcribebat, exturbatis, univerſa regio dominis antiquis eſt reſtituta. Quum autem *Maurorum* temporibus à quinque regibus, *Caſtelle*, *Aragonie*, *Portugallie*, *Granatæ*, & *Navarræ*, *Hiſpania* fuerit poſſeſſa, ſolus hodie imperium in eam exercet *Philippus* III, *Philippi* magni F, *Caroli* imperatoris ter maximi N. Diviſa olim variè fuit. *Romani* primò diviſerunt in *Citeriorem* & *Ulteriorem*. *Citeriorem* dicebant; quæ *Principi* *Urbi*, Imperiique terris, proximior erat, inter *Iberum* ſita fluvium & *Pyrenæos* montes: *Ulteriorem* vocabant, quæ remotior, ultra *Iberum*, ad *Oceanum* uſque extenſa. Sequentibus temporibus *Hiſpaniam* in ſex fuiſſe diſtributam provincias legimus, *Tarraconenſem*, *Carthaginenſem*, *Lufitaniam*, *Galiciam*, *Beticam*, & trans fretum in regione *Africæ* *Tingitanam*. *Maurorum* tempore regna fuerunt in *Hiſpania* plurima, quæ poſteriores in quinque diviſere, *Caſtelle*, *Aragonum*, *Portugallie*

tugalliæ, Granatæ & Navarræ. Partiuntur autem novâ distributione totum imperium in tria regna, Aragoniæ scilicet, Castiliæ & Portugalliæ. Sub Aragonensi regno comprehenditur, præter *Aragoniam, Catalonia, Valentia, Majorica, Minorica*. Sub regno Castiliæ comprehenditur *Biscaya, Leon, Asturia, Galacia, Estremadura, Andalusia, Granata, Murcia, utraque Castilia*, cum accessione *Canariarum* insularum. Sub regno Portugalliæ comprehenditur, præter *Portugalliam, Algarbia*. Urbes in toto regno pene sunt innumeræ. Inter eas præcipuæ, *Hispalis, Madritum, Tarraco, Lisbona, Granata, Pampilonia, Valentia, Barcino* vulgo *Barzelona*, *Legio VII Germanica* nunc *Leon, S. Lucar, Corduba, Nebrissa, Compostella, Toletum, Salamantica, Complutum, Pincia, Cæsar-Augusta* nunc *Saragossa, Asturica Augusta*, aliæque plurimæ. Sunt hic lacus admirabiles. Propè oppidum *Bejarum* lacus est non utilis minus quam admirabilis; qui & turtures, pisces subnigros & excellentes, gignit, & futuram pluviam turbinemque, teste *Marineo Siculo*, magno æris sonitu prænunciat; adeo ut ejus murmur quasi tauri mugitus sæpenumero ad duodeviginti millia pass. fuerit auditum. In summo *Montis Stellæ* cacumine lacus quidam est, scribente *Vaseo*, in quo fragmenta navium subinde reperiuntur, quum tamen à mari plus XII leucis absit: quin quod exæstuet & tempestates ibi audiantur, adfirmare incolas, quoties intumescit mare, idem notat. In Cantabriæ lacum fulmen decidisse, & repertas duodecim secures, ait in *Galba* vita diligentissimus scriptor *Suetonius*. Amœnum Stagnum est apud *Plinium* lib. III natur. histor. cap. III, haud procul Valentia: hodie *Albusera*. Sequuntur flumina. Hispania multis passim irrigatur fluviis. Sunt qui centum & quinquaginta numerant, & in iis pontes ultra septingentos,

inter quos nobilissimi Segoviæ & Alcantaræ. Alii aliis sunt nobiliores. *Iberus Ptolemao*, *Ebro* hodie, erumpit apud Cantabros ex *Idubeda* monte, duobus fontibus, quorum dexter in saltu *Aucensi* (*Monte d'Oca*), sinister ad oppidum, quod incolis *Fuentibre*. Inde magnis crescens amnibus, primò *Calaguritanis* exceptus arvis (*Calahorra*) *Iuliobrigam* & *Tudellam* petit, *Navarræ* oppida; *Iuliamque* & *Celsam*; inde *Cæsar-Augustam* alluit. Illinc digressus in austrum, & mox versus euronotum, labitur per *Lætaniam* populos, qui nunc *Catalani*; & *Dertusam*, opulentam urbem præterlabitur. Postremò plurimis fluviis auctus, peracto *quadringentorū sexaginta* mill. pass. cursu, in *Mediterraneum*, cognomine ipsi, pelagus, tam violenter duobus ostiis ingreditur, ut L. passus in mare profusus, dulcis hauriatur. *Durius maximus* (concurrentibus in eum tot amnibus quos enumerare longum esset) *Hispaniæ* fluvius ex *Idubeda*, ubi nomen illi *Sierra de Cocolo* *iscaturiens*, *Vectones* ab *Asturibus*, *Lusitanos* ab *Gallæcis* veteribus determinat. *Turrem Sulanam*, (*Tordesillas*) *Salabrim*, *Mirandam* & alia oppida contemplatus, decimo quinto ferè infra *Lamecam* miliari, apud oppidum *Portugalliæ*, quod *Portus* dicitur, rapidissimo cursu, occidentali se miscet *Oceano*, *Doris*, *Ptolemao*, *Durias Straboni*, *Duero* hodie. *Tagus*, *Ptolemao*, cæterisque, nascitur in altissimis *Orospedæ* jugis, stadiis quinquaginta ab oppido parvo, cui nomen *Tragacet*, haud procul ab urbe *Concia* nunc *Cuenca*. Per *Carpitanos* lapsus *Soletum*, *Regalem* urbem, petit, ponteque accepto, *Talaveram*, *Augustobrigam*, *Alcantaram* aliasque urbes non ignobiles alluens, mediam ferè secans *Portugalliam*, ultra *Olisipponam* in occiduum se exonerat *Oceanum*, ostio bis millium, ut quidam notant, quin-

Urbium nomina.

Lacus.

Flumina.

quingenta pass. latitudine. Accolis hic fluvius hodieque *Tajo*, Lusitanis *Tejo*. *Tagus* auriferis arenis copiosus reliquis Hispaniarum fluminibus, uti testantur *Solinus* in Polyhistore & *Isidorus* lib. XIII Etymolog. cap. XXI, præferbatur. Auriferum hodieque, ut & alios multos Lusitaniæ fluvios, esse adfirmat apud *Ortelium* vir fide dignus *Emanuel Enricus*. Piscium item, ostreorumque feracissimum, gemmasque generantem memoriæ prodit *Pomponius Mela*. *Anas* latinis græcisque scriptoribus satis notus, originem habet ex vastis stagnis, in Laminitano agro, ut scribit *Plinius* lib. III Naturalis Histor. cap. I, hodie *Campo de Montiel*, circa oppidum, Hispanis *Cagnamanes* dictum: Oretanos præterlapsus ad Metallinā, ubi castra fuisse *Vitelliana* docent antiquæ ejus loci inscriptiones, terræ se penetralibus condere putatur: (nam ex vulgi opinione magis quam ex veritate hæc esse testis est apud *Ortelium* oculatus *Georgius ab Austria* præpositus Harlebecensis:) mox post aliquot leucas, quasi sæpius nasci gaudens, inquit *Plinius*, ad Villartam eruptione facta, Augustam Emeritam, ubi longissimo ponte lapideo transitur, Pacem Juliam, & austrum versus alias urbes prætergressus ad castrum Marinum in Oceanum evolvitur: Hispanis hodie *Rio Guadiana* recepta ab Arabibus voce: iis enim *Guad* fluvius. *Batis* *Ptolemeo*, oritur prope Castaonem ex *Orospe*da monte, ut scribunt *Strabo* & *Stephanus*, quâ parte *Sierra d' Alcaraz* nominatur. Ab fonte in occalum vergens, Cordubam aliaque oppida præterlapsus, ad Hispalim in austrum declinans, ostio satis amplo (unius enim leucæ est) sed quod vadiosius, haud procul Gadibus in Atlanticū mare se exonerat. Hic fluvius nobilis auro veteribus est, & oli vetis; *Straboni* etiam &

Pausania *Tartessus* nominatur. *Livius Circen* ab incolis nominari notat: quam appellationē aliquamdiu retinuerunt, scribente *Mario Nigro*, Hispania potiti Afri; quibus tandem *Guadalquivir*, vel ut alii scribunt *Guadalchebir*, tãquam fluvius magnus, fuit dictus. *Minus* Hispaniæ Tarraconensis fluvius, ortum habens sexto supra Aras Sextianas, quibus hodie *Lugo* nomen, milliari, ad oppidū vulgo *Calstel Verde*, Portum marinum secans, Pontemque Belsarium & Orensem civitatē perlapsus, factō ad Valentiam cum Avia congressu, sex milliaria procurrans in Oceanum se præcipitat. Sunt & alii, *Lethe*, *Turius*, *Limea*, *Sicores*, *Chalybs*, *Austra*, atque alii minorum gentium fluvii, quos aliis explicandos, ne prolixiores simus, relinquitur. Mare nos vocat, & quæ cum eo censei solita, sinus & portus. Oceano undique Hispania & mari Mediterraneo concluditur; præter eam partē quæ montibus Pyrenæis & Aquitaniæ cōjungitur. Quorum beneficio patentibus gremiis, universi Orbis tam novi quam veteris commercio oportuna, tanquam ad juvandos mortales ipsa avida in maria procurrit. Quæ & marinorum piscium genus omne abunde subministrant. Inter quos cete, balænæ, congri, murænæ, thynni, favali, lampetræ, & alii, tum ostrea, conchyliæque. *Sinus* Hispaniæ celeberrimi sunt tres, omnes ad mare Mediterraneum, *Sucronensis*, *Illicitanus*, *Virgitanus*. Omnium vastissimus est *Sucronensis*, magno satis ore pelagus, inquit *Mela*, accipiens, & quo magis penetratur angustior. Mediæ magnitudinis est *Illicitanus* nunc *Puerto d' Alicante*. Minimus est *Virgitanus*, ab oppido, ut scribit *Mela*, *Virgi*, hodie *Vera* vel *Bera*. Corrupte apud *Ptolo.* *Vrce* vel *Virge*: nec emendatius apud *Antoninum* *Vrci*, ut nec apud *Plinium* *Vrgi*.

Maris
commodi-
tates.

Nomi-

Nominatur & *Gaditanus* sinus *Mela* lib. III ab *Gadibus*. Hodie *Baia de Cadiz*. Inter *Portus*, quos *Hispania* habet, primi est loci qui *Magnus* veteribus, inter *Nerium* & *Scythicum* promontoria, *Corunna* hodie. Sunt & *Anni-balis Portus*, apud *Pomponium*; *Albor* hodie in *Algarbiæ* regno: *Amanum*, *Plinio*; nunc *Fuentarabia*, ut *Villanovanus*, vel *Bermeo*, ut *Moralis* censet: *Gaditanus*, *Mela* & *Antonino*, circa *Gades*: *Tarraconensis*, de quo *Silius Italicus* lib. xv. *Veneris* denique *Mela* nominatus ad radices montis *Pyrenæi*. Sed de finibus portubusque, eorumque latitudine & profunditate multis felicissimè scribit *Lucas Aurigarius* in suo *Navigationis Speculo*, chartis, quod ad *Hispaniam*, decimâ, novemque sequentibus. Succedunt montes: inter quos *Pyrenæus* principem obtinet locum, *Hispanos* ab *Gallis* dividens *Pyrenæa* *Ptolemæo* & reliquis; *Stephano* *Pirena*, *Tibullo* *Pyrene*; *Livio* & aliis *Saltus Pyrenæus*; *Hispanis* *los Pireneos* universim: nam pro ratione locorum varia sortitur nomina. Dicitur volunt plerique ab igne: vel quod crebris fulminum ictibus feriat; vel quod ejus silvæ (scribente *Diodoro* lib. vi) injecto à pastoribus igne, quondam universæ conflagrarint. *Silius Italicus* denominationis honorem tribuit *Pyrenæ* puellæ, *Bebrycis* filiæ, in eo monte ab *Hercule* compressæ; ibique quum ab feris laniata esset, sepultæ. *Pyrenæus*, ut ab ortu in occasum ad promontorium usq; *Celticum* prolatatus; *Hispanos* dividit in *cismontanos* & *ultramontanos*, alium ad *Iberi* fontes montem protrudit versus meridiem per *Hispaniæ* latitudinem. Nomen illi *Idubeda* apud *Strabonem* & *Ptolemæum*; *Saltus Aucensis* vulgo, *Monte d' Oca* hodie vocatur, ab *Auca* urbe vetere, cujus ad *Villam Francam*, vigesimo supra *Burgos* mill. vestigia monstrantur. *Orospeða* *Idubedæ* proles

Montes.

Straboni, *Orospeða* *Ptolemæo*. Toti hodie certum non est nomen: nam qui *Alvaro Gomecio* censentur *Sierra Vermigia*, *Floriano* *Sierra Mollina*, *Clusio* *Sierra Morena*: partes ejus sunt. *Orospeða* ad censei solet *Calpe*. Sic *Ptolemæo* aliisque mons vocatur ad fretum *Herculeum*; qui *Gibraltar* vulgo. *Orospeða* item pars rupes præcella, quæ ex *Hispalensi* urbe *Granatam* eunti prope *Archidonam* se conspiciendam offert. Nomen habet famamque meretur ex memorabili, quod in omne ævum est duraturum, amoris exemplo. *Hispanis* dicitur, *la Pena de los Enamorados*, *Amantium Rupes*. *Paullinus* *Bimarem* nominat. Respicit enim duo maria, internum & externum. *Strabo* *Calpen* montem esse, ait, circuitu quidem non magnum admodum, altitudine autem ingentem & arrectum, ut remotioribus insulæ formam præferat. Vnam *Herculis* *Columnarum* sunt qui fabulantur, alteramque ex adverso *Abylam* in *Africa*, laborum *Herculis* metas: addunt unum fuisse quondam montem, sed ab *Hercule* perfossum, atque ita mutatam rerum faciem. Ex *Alcarassum* *Mariani* montes surgunt. Sic nominat *Plinius*, qui singulariter *Marianus* *Ptolemæo*, & mons *Marianorum* *Antonino*: hodie *Sierra Morena*. Radices horum montium alluit ad ævum perpetuo ferè ad *Oceanum* usque nobilissimus fluvius *Bætis*. Juxta *Barcinonem* mons est quem *Mont Ivi* vocant accolæ: sunt qui interpretantur *Montem Iovis*; alii verò melius *Montem Iudeorum*, qui quondam illic sepeliebantur, quorumque plura adhuc ibi sepulcræta & signa. In vertice turris est, unde speculator die quidem linteo velo, noctu verò facibus, navigiorum adventum *Barcinonæ* civibus ostendit. *Silvis*, nemoribus, arboribusque singulares ferentibus fructus, ubique est plena *Hispania*. Longum esset omnia

Silva

omnia commemorare. Nemus est apud oppidum, cui ab *Monte Maggiore* nomen, in quo quercus, castaneas, ilices, nuces, corylos, cerasos, prunos, puros, ficus, labruscas, & omne genus arborum fructiferarum sola natura plantavit, altitudinis ingentis & latitudinis. Haud procul oppido *Bejerano* nemus est amœnissimum, ubi castaneæ arboris ambitum se mensum scribit *Lucius Marinus Sículus* pedum circiter quadraginta. Silvas etiam cæduas complures habet. Quare & materia abundè præbetur struendis navibus. Quid jam de operibus publicis, quid de privatis dicam? Plurima hîc magnifica templa, plurimæ abbatia, cœnobia, monasteria, xenodochia & nosocomia. Multa regum conspicua palatia, multæ magnatum & equitum magnificæ & pulcherrimæ ædes, innumera denique alia & publica & privata ædificia. Rex verò *Hispaniarum* nascitur, non eligitur: inauguratur tamen, populoque sacramentum dicit & ab eo accipit. Liberi regis *Infantes* *Hispaniarum* appellantur. Inter eos primogenitus, omnium procerum, civitatum & populorum jurejurando rex vivo patre designatur, & *Hispaniarum Princeps* dicitur. Quamvis autem regi suprema sit in omnes & omnia potestas liberumque arbitrium: nihil tamen ferè decernit, nisi ex XII-VIRORVM (qui totius Regni primores *Senatum Regium* constituunt) consilio. Ibi graviora, quæque magni momenti, plenè ventilata terminantur: quæ celanda, in *Secretiore Confessu* discutuntur, quem faciunt ipse rex, Dictator Legionensis, Præses, tertiaque Consilii regii portio. Quæ ad Indias earumque gubernationem pertinent, tractantur in Senatu, quem *Indicum* vocant, ab uno Præside, XII vero Consiliariis. Bellica in *Senatu Militari* peraguntur: quem statuunt

XII-VIRI Senatus regii, dictatores item Legionensis & Castellanus, cum aliis. Præter hos etiam tres in Hispania sunt *Juris Præfectura*, quas *Audientias* vel *Cancellarias* appellant, una quidem in Castilia, altera verò in Granata, tertia in Galætia: unicuique præses est & XII senatores: ab his, si litigantes sibi minus satisfactum arbitrentur, controversiæ ad Senatum deferuntur regium. Est denique *Thesaurarius Castellanus* sub se quatuor habens *Quæstores*; quorum omnium est pecunias regni tractare, earumque habere reddereque rationem. Ducum in Hispania, Marchionum, Comitumque ingens numerus. Præter Principem *Asturiarum* & alios, Duces invenio circiter XXIII. Sunt illi *Friensis*, *Medina-Rivisicci*, *Alva*, *Alcala*, *Albuquerque*, *Scalona*, *Osuna*, *Averi*, *Bejari*, *Gandia*, *Sesse*, *Infantasgi*, *Medina-Cœli*, *Medina-Sidonia*, *Maqueda*, *Najara*, *Feria*, *Segobia*, *Sonne*, *Villa-Formosa*, *Verragua*, *Pastrana*, *France-villa*. Sunt & alii, quorum nomina non occurrunt. Quibus omnibus annuus census est à XL ad C ducatorum millia: Ducibus *Infantasgi* & *Medina-Sidonia* summam superantibus: quorum hic CXXX, ille CXX habet millia. Marchiones hi ferè, *Villa-Nova*, *Astorge*, *Aquilaris*, *Denia*, *Mondejaris*, *Navaresi*, *Pliegi*, *Savia*, *Velleza*, *Comares*, *Aiamontis*, *Altamira*, *Veladra*, *Vearina*, *Carpj*, *Camarassa*, *Cortesi*, *Montis-Majoris*, *Guardia*, *Montis-Clari*, *de las Navas*, *Pozæ*, *Steppæ*, *Tanara*, *Villa-Franca*; *Drada*, *Cavietis*, *Falcis*, *Fomesca*, *Molina*, *Ceralva*, *Valesis*, *Vallis*, *Zaara*, *Ardalis*, *Tarifa*, *Alcanise*, & alii: potiore parte redditum percipiente ab X ad LX millia ducatorum. Comites recensentur plus minus LXXX, quibus annuus reditus est ab X ad XXV ducatorum millia: inter quos principem obtinet locum *Benaventi*, *Alva*, *Miranda* & *Oropoza*. Longum esset lectorique tædiosum, querere hic Vice-comi-

Opera
publica
privata.

Ratio gu-
bernandi.

Senatus
regii.

tum, Baronumque numerum: longum Vice-regum, Gubernatorum, provinciis marique Præfectorum: longum denique magnorum Magistrorum, Equitumque variorum Ordinum, in Castella quidem *S. Jacobi, Alcantara, Calatrava, & Rhodiensium Ordinis S. Ioannis*: in Aragonia Cataloniaque Ordinis *Montesa*: in Portugallia Ordinum, *Militum Iesu Christi*, (cujus magister ipse Rex est, amplissimi sanè, ut qui annexas habet provincias omnes in Africa, Asia, Americaque inventas) *S. Jacobi*, ejus qui de *Avis* dicitur, itemque *Rhodiensium D. Ioannis*. Inter familias verò Hispaniæ, ut hoc obiter addam, antiquitate prima est *Pacieca*, quum *Hirtius* in Commentariis nominet *L. Junium Paciecum*, ubi de Corduba agit: ejusque etiam mentio fiat apud *Ciceronem* lib. vi. Epist. ad Familiares epistolâ ad *Leptam*. Non minus illustres sunt *Meridona, Toletana, Cerdea, Cardonea, Larenfis, Velascea, Pimentella, Stunica, Hemritica, Orosia, Cordubensis, Limensis, Gufmanea, Mondragonia*: alias alii addant: & parcant nobis Senatus illi, si ordinem violaverimus. De administratione statuque politico diximus: sequitur ecclesiasticus. Primatus Hispaniæ antiquissimis temporibus in Hispalensi fuit Ecclesia, inde verò Toletana, usque ad excidium illud Hispaniæ funestissimum. Toletano enim in barbarorum potestatem redacto, Bracarenfis Archiepiscopus eâ dignitate est functus, docentibus illud ecclesiæ Bracarenfis archivis. Recuperato christianis Toletano, quum Toletanus amissam dignitatem repeteret, Bracarenfis autem semel acquisitam retineret, contentio orta est, quemadmodum legere est lib. i. Decretal. adeò ut adhuc sub iudice lis esse scribatur. Qui porro à temporibus Romanorum & Gothorum in Hispania fuerint Præsules, docet in Chronico suo *I. Vassus* cap. xx.

Post ereptas rursus barbarorum manibus Hispanias, Episcopatus cum antiquis suis civitatibus sunt restituti, tum quidam in nonnullis recens instituti. Septem hodie Archiepiscopos Hispaniam habere legimus, iisque subesse Episcopos circiter xl suffraganeos. Primus est *Toletanus*, Castellæ Cancellarius, cui post reges regiamque prolem nullus vel dignitate vel fortunæ amplitudine secundus. Parent illi Episcopi, *Burgensis*, (cui sedes olim fuerat *Auræ*, unde *Auritanus*, & corruptè in quibusdam Conciliis aliisque Actis publicis *Auxitanus* dicebatur, translatus inde *Burgos*, Castellæ veteris metropolim, ab *Alphonso* vi, eo, qui Toletum christianis restituit auctoritate *Vrbani* II. P. M. anno *MDCCVII*) *Cuena* vel *Cinquensis*, *Cinquenea* vel *Ciguntensis*; *Osma* vel *Oxomensis* (perperam in Conciliis *Oxoviensis*;) *Cordubensis*, (Episcopatus hic antiquissimus & propter *Osium* episcopum celebratissimus) *Iaenensis*, *Palentinensis* vel *Palentinus*; *Segoviensis*. Secundus est *Hispalensis*. Sub eo quondam xl, hodie lvi, sunt Episcopatus: *Malacitanus*, *Gaditanus* & *Canariensis*. Tertius *Compostellanus*. Episcopatus hujus sedes olim fuerat *Iria Flavia*, unde *Iriensis*, oppidum Galæciæ marinum, *Padron* vulgò. Translatus autem postea *Compostellam*, dici deinceps cœpit *Compostellanus*, vel *S. Jacobi*. Ejus auspicia sequuntur *Coriensis*, *Placentinus*, *Asturicensis*, *Gamorenfis*, *Salmanticensis*, *Orecensis*, (qui & *Auriensis* & *Aurismus*, *Orensis* item) *Tuiensis*, (vel *Tudensis*, à *Tude* sive *Tyde*, oppido Galæciæ ad Minium amnem sito *Tuy* vulgò) *Badajocensis*, (hodie quoque *Pacensis*) *Mindoniensis* (cujus sedes olim *Ribadeum*, vulgò *Mondonnedo*.) Quartus *Granatensis*. Ad ejus nutum sunt Præsules *Almerie* & *Guadicensis* vel *Guaditanus*, olim etiâ *Accitanus*; nam quæ olim *Accitana* colonia, hodie *Guadix* nuncupatur. Quintus

Valentinus: cui suffragantur *Carthaginensis*, *Origuella*, *Segobienfis* (vel *Segobricensis* à *Segobrica*, quæ nunc *Segobia*) & *Balearium Majoris*. *Sextus Tarraconensis*: obtemperant illi Præsules *Ilerdensis* (vulgò *Leridæ*) *Dertosanus* vel *Tortose*, *Herluæ*, *Barcinonensis*, *Gerundensis*, *Vrgellensis* & *Vicquensis*. *Septimus* denique *Cæsar-augustanus*: eum in sacris agnoscent *Pampilonensis*, *Calagurritanus*, *Oscensis* & *Balbastiensis*. Nulli subsunt *Leonensis* & *Ovetensis*. Habet & tres archiepiscopos *Portugallia*, *Bracarensem*, *Olisiponensem* & *Funchalensem*: subque iis episcopos *Eborensem*, *Viscensem*, *Guardensem*, *Comimbricensem*, *Portensem*, *Lamecensem*, *Silvensem*, *Ceptensem*, *Lerensem*. De reliquis Episcopatibus consulendus *Vasæus*, loco quem indicavi. His omnibus, ut & abbatibus, monasteriisque quanti sint annuatim redditus, notant curiosè *L. Marinæus Siculus*, *Damianus à Goes*, & alii. Ad statum Ecclesiasticum pertinent etiam fidei Inquisitores, in Sarracenos, Maranos & Judæos primum creati, qui lapsu temporis vires suas & auctoritatem extendere cœperunt in omnes quibus alieniores ab Ecclesia Romana mentes. Habeat & locum hic notatio academiæ; quæ in Hispania circiter viginti duæ numerantur: interque eas primi loci *Salmanticensis*, *Complutensis*, *Comimbricensis*, *Pincianensis*, *Saguntina*, *Oscensis* & *Ilerdensis*. Hispani felices ingenio, infeliciter discunt; semidocti doctos se censent. Sophistarum astus plus satis amant. In Academiis Hispanicè magis quam Latinè loqui gaudent: voces etiam Maurorum non paucas admiscentes. Suos fœtus ingenii que monumenta ad posteritatem rarò, rariùs ad exteros, ob linguæ defectum producant. Fuerunt tamen, suntque hodiè non vulgariter docti, qui præclarâ eruditione lectissimisque scriptis patriam illustrarunt, variisque operibus apud remotif-

Academiæ.

simos etiam clariorem fecerunt. Si Theologi postulantur: prodibunt *Vigilantius*, presbyter *Barcinonensis*; *Aquilius Severus*; *Prudentius*, episcopus *Armentia*: *Osius Cordubensis*, *Avitus* presbyter, *Marcianus*, episcopus item *Barcinonensis*, *Paulus Orosius*, *Pacianus*, ejusque filius *Dexter*, *Audentius*, *Isidorus*, *Apocalypseos* interpretes, *Iustinianus*, *Valentinae ecclesiae* antistes; *Leander* *Hispalensis* episcopus: *Martinus*, præsul *Mandovenfis*; *Fulgentius*, episcopus *Carthaginensis*: *Eladius*, archiepiscopus *Toletanus*: *Isidorus*, episcopus *Hispalensis*: *Ioannes*, *Gerundensis* præsul: *Eutropius*, *Valentinus* antistes: *Franciscus Ximenes* Cardinalis & *Archiepiscopus Toletanus*, academiæ *Complutensis* pater, qui variis linguis sacra Biblia, *Complutensium* appellatione notissima curavit imprimenda; & alii. Si Canonici juris periti: *Bernardus Compostellanus*: *Raymundus de Penya Forti*: *Hugo Barcinonensis*. Si Jurisconsulti: *Calixtus III Pontifex* *M. Fortunius Garcia*, *Gomezus*, *Didacus Covarruvias*: silentioque minimè prætereundus *Antonius Augustinus*, domo *Cæsar-augustanus*, XII vir *Romæ* St. lit. judicandis, indè verò ex *Allifano* & *Ilerdensi* episcopo *Tarraconensis* *Archiepiscopus*, vir romanarum antiquitatum & melioris literaturæ peritissimus. Si Medici, licet non patrii, sed insititii: aderunt *Avicenna*, *Averroes*, *Rafis*, *Almantor*, *Messahallah*. Si Historici: *Trogus Pompeius*, *Iustinus*, & alii. Si Philosophi, *L. Anneus Seneca*, ejusque filii, *Seneca Novatus* & *Mela*, *L. Iurius Moderatus Columella*: *C. Iulius Hyginus Sotion*: *Ioannes Vives Valentinus*. Si Mathematici: *Pomponius Mela*, *Abrahamus Zacutus*, *Alphonsus* rex *Castellæ*, *Henricus* infans *Portugallia*, *Henricus Marchio Villenensis*, *Arnoldus Villanovanus*, ejusque discipulus *Raimundus Lullius*. Si Ora-

tores:

tores: præter *Senecam*, *Portius Latro* & *M. Fabius Quintilianus*. Si denique Poetæ in medium producendi: sistent se *Sextilius Hena*, *LL. Annai Seneca* & *Lucanus* patri. *cles*, *M. Valerius Martialis*, *Rufus Festus Avienus*, *Aurelius Prudentius*, *Damasus Pontifex M. Iuvenius*, *Arator*, *Celius Sedulius*. Juniores, ne tædium pariam; omitto. Hispanis natura calida est & sicca: color subobscurus, cui juvando fœminæ collyrio plurimum ex cerussa minioque utuntur: duriora & bene compacta membra. Magna mortales omnes superstitione superant, ad ceremonias, adulationes, amplos titulos populis aliis duces. Animi concepta dexteritate singulari tacendo, simulando, dissimulandoque celare norunt. Gravitatem servant cum adfectata quadam severitate: quæ facit ut odium sustineat nationum omnium, gravissimum, quemadmodum ipse *Mariana* prædicat, atque individuum magnorum imperiorum adseclam. Mulieres non admodum fœcundæ paucos pariunt: priscas Romanas æmulantes, vino plurimum abstinent: raro se conspiciendas præbent. Advenas inhumaniter excipiunt. Apud exteros alter alterum colit, veneratur, laudat, extollit; nobilitatem, plebeio etiam, si quo potest modo, concilians. Justitiæ cultores maximi: summis, mediis, imis æquale jus administratur. Facit Magistratum industria, ut pauca, imo nulla ibi sint latrocinia. Plerorumque manus puræ ab cædibus aliisque flagitiis. Nemini impune est, qui vel sacrosanctas leges, vel quemcumque, etiam minime loci, violare fuerit ausus. Inquieti magna semper moliantur. Pulsis intestinis hostibus, profligatisque Saracenis, potentissimas Orbis terrarum partes suis regibus acquirere student. Vbi duo tresve convenerint,

cujuscumque loci & conditionis, de Republica gravissimisque rebus differunt, ad enervandas hostium vires vias quærunt, stratagemata excogitant, mille machinas fabricant, suisque ducibus, si quid utiliter inventum, aperiant. In castris famis, sitis, laborum patientissimi. In acie conflictuque major illis ars quam ferocitas. Levi corpore, levibusque armis induti hostem facile sequuntur, facileque, quum opus, fuga sibi consulunt, nusquam non, nunquam non militaribus operam dantes meditationibus. In convivio domi quidem frugales, sobrii, paucisque contenti, foris ciborum, præsertim delicatiorum, appetentiores. Scitis & commodis utuntur vestibus nec male formatis. Hispania autem largâ manu confinalibus suis aliisque remotioribus populis infinita cum apud se nata, tum etiam aliunde advecta subministrat, sericum, lanas, pannos omnis generis, sal, saccharum, mel, mala medica, citrea, granata, cydonia, olivas conditas, cappares, uvas, ficus, pruna passâ, amygdala, castaneas, glycyrrhizam, anisum, cuminum, coriandrum, oryzam, crocum, oleum, ceram, alumen, sinagma, minium, purpuram, thynnos, balænasque salitas, baccas laurinas, fructus diversorum generum saccharo adpersos, alabastrum, corallum, aurum, argentum, ferrum, chalybem, stannum, cuprum, plumbum, rubiam tinctorum, argentum vivum, gossipium, gemmas item pretiososque lapides & aromata cum ab aliis, tum ab Indis accepta. Pro iis autem omnibus grata quadam commutatione certatim ab Europæis, Africanis, Asiaticis, Americanis accipiunt eas Hispani merces, quas natura cœlique & soli genius ipsis negare solet.

*Mercati.**Mercati.*

Vrbes.

Ioannes III, Sebastianus in Africa interfectus, *Henricus* primo Cardinalis, & *Antonius*: quo, quod nothus diceretur, pulso, ut proximus hæres regnum occupavit *Philippus II* Hispaniarum rex, *Emanuelis* per *Isabellam* primogenitam nepos: cuius hodie filius *Philippus III* feliciter Hispaniæ quanta quanta est, imperat. Portugalliæ metropolis est *Olisippo*, ut ea dicitur in antiquis & probatæ fidei *M. Varronis*, *Plinii*, *Antonini*, *Mele* exemplaribus. In vulgatis enim nunc *Olyssippo*, nunc *Vlyssippo*, aliisque modis scribitur: hodie *Lisbona*, vel, ut incolæ proferunt, *Lisboa*. Emporium est reliquis Orbis terrarum nobilissimis concensendum: divitiis supra modum adfluens: mercium peregrinarum, quæ ex Asia, Africa, America adferuntur, promtuarium celebre. Sitas ad Tagi fere ostium amœnissimi, commodissimi que: amplum, quodque sua magnitudine montes quinque totidemque valles (nam olim multo erat minus, unumque tantum, ut quidam tradunt, collem occupabat) complectitur. Ex parte, qua mari alluitur, portis distinguitur *xxii*, qua continentem respicit *xvi*: turribus per murorum girum *lxxvii* munitur. Templâ, quæ græcis *Paræciæ*, *xxv* numerantur: præter hæc plurima sunt, quæ monachis, anachoretis vestalibusque sunt attributa. *Olisipponem*, ut matrem agnoscunt trans-Taganæ: *Ebora* *Plin.* & aliis, *Ebura* *Ptol.* quæ vulgo hodie *Evora*. *Begia* vulgo *Bega*, vel *Beja*: olim *Pax Julia*, *Antonino* & *Ptol.* *Setubal*, olim, ut opinatur *Clusius*, *Salacia*: quæ tamen *Varrerio*, *Moralique*, putatur *Alcasar de sal* in Algarbiæ regione. *Almada*, *Ptol.* *Catobrix*; *Antonino* *Catobriga*. Cis Tagum haud procul *Olisippone* aquilonem versus *Cascala* oppidum est situm. Propius ad urbem accedenti *Bethleem* occurrit, oppidulum. Sunt

ibidem *Leiria*, *Tomar*, *Guarda*, non ignobilia, neque obscuri nominis oppida. Haud procul Tomare visitur *Cei-ce*, *Celum* *Antonino* eidem. *Alanqueram* ad flu. Tagum, patriam suam, *Damianus Goësius*, sic dictam putat tanquam *Alankerke*, *Alanorum Fanum*: ingeniose, & verè. Hæc olim *Ierabrica* *Antonino*. Inter *Mondam* & *Durium* *Conimbrica*, hodie *Coimbra*, olim caput regni Portugalliæ. *Viseum* vulgo *Viseo*, *Visensis* civitas in Conciliorum opere; quod oppidum hodie *Ponte Vouga*, *Plinio* putatur *Vacca*. *Lamece* vulgo *Lamego* meminit Concilium *Toletanum III*. Inter *Durium* denique & *Minium* *Braga* superbit: sic hodie dicitur, quæ *Bracar Augusta Ptol.* *Braccara Augusta Anton.* *Augusta Bracarum Plinio*. Ab Gallis *Braccatis* conditam fama refert, anno ante Christum natum *cxc.* *Augustæ* cognomen addiderunt *Romani* victores. Tam olim celebris, ut conventus hic fuerit ex septem citerioris Hispaniæ unus; unde urbes *xxiv*, auctore *Plinio*, jus petere consueverant. Fluvii sunt *Anas* sive *Guadrina*, *Tagus* *Flavio* *Mondegus*, *Durius* & *Minius*: horum duo celeberrimi, *Tagus* & *Durius*. Portugallia ab occasu & meridie Atlanticum respicit Oceanum, qui præter pisces quos abunde suppeditat, plurimas easque maximas commoditates præbet. Huic copias suas omnes, ut debet, ita & acceptas fert, ac grata memorque beneficia immortalia agnoscit; illum meliore ratione aurifluum, quam Nilum suum vetustas, dignatur, quod hujus ope & merito merces, undecunque terrarum importatas accipiat, eo pacto nullius indiga, rursusque quibus ipsa copiis abundat, per navigia exportet, lucri causa terras non accessas petens. Præter portus autem quos supra recensuimus est *Portus Setubal* *xx* miliaribus *Olisippone* austrum versus

Montes

Silva.

Opera publica.

versus distans. Montes hic pauci, iique nō magni, ut sunt quos incolæ vocant *Sierra de Monchiquo: de Chaldecatao, de Sordedas*, olim dicti *Montes Lune &c.* Sunt & hi plerique lucis nemoribusque confiti. Sunt etiam silvæ & densa nemora, in quibus Hispaniæ Principes venari solent. In oppidulo Bethleem, templum est D. Virgini dicatum, sumptuque incredibili exstructum, *Emanuelis* Lusitaniæ regis monumentum, quod dum viveret sibi ipse designavit. Magna tamen operi accessio facta ab *Ioanne III Emanuelis* filio. Suntque in interamni Portugallia, ut scribit *Vasæus*, præter ecclesiam Bracarensem metropolitanam, & Portugallensem cathedralem, atque alias quinque collegiatas, plusquam centum triginta monasteria, quorum pleraque reditus habent amplissimos; præterea plus minus *M C C C C L X* Parœciales, ut scribit quidam. Certè in parte quæ Bracarensem agnoscit ecclesiam octingentæ recensentur. Ex qua re fertilitatem & religionem antiquam gentis facilè agnoscas. Taceo xenodochia, nosocomia, orphanotrophia, turres, pulcherrimas ædes, hortos amœnissimos, & ejusmodi. Academies habent in hoc regno *Ebora & Coimbra*. Prior ab *Henrico* Cardinale Lusitaniæ, ejusdemque civitatis Præsule, nuper instituta. Altera etiam instituta nuper à *Ioanne II* Portugalliæ rege. Sunt Lusitani omnium Hispanorum fortissimi, veloces, agiles, mobili corpore, levique, ut facilè & fugiant hostem & insequantur, prompti, laboris patientissimi. Sunt & eo ingenio, ut magnificè de se & rebus suis sentiant; atque ipsi dictitant se vivere ex opinione, hoc est se sustentari potius eo, quod se esse putant, quam eo quod revera sunt. Rei navalis sunt peritissimi, ac navigationibus ad incom-

partas regiones toto Orbe notissimi: mercatorum commerciis ditissimi.

Sub Portugallia hoc tempore *Algarbia* regnum pertinet. Hæc ab Arabibus nomen accepit, significatque campum arvomque felix & uber, in quo omnia ad commutationem necessaria. Linea autem cujus initium ab Ana fluvio inter amnes qui vulgo *Vataon & Carei-vas*; finis autem ad oppidulum *Odesseiza*, id est ab oriente versus occidentem protracta, separat *Algarbia* regnum ab ipsa Portugallia, omnium Hispaniæ regnorum minimum & ignobilissimum. Comportantur eò ex variis Hispaniæ partibus secundo Anæ decursu vina omnis generis, secca, bastarda, romana, & ejus classis alia: quæ potrò navibus imposita in Galliam, inferiorem Germaniam, aliòque avehuntur. Oppida habet *Balsam Ptolemeo, Plinio, Antonino & Pomponio Mela*, quæ hodie *Oppida: Tavila*, ut *Coquus* opinatur. *Ossonobam* *Plinio & Antonino*; quorum ille *Lusturiam* cognominat; *Ossonaba* est *Ptolemeo*, putaturque quæ nunc *Silvis*. Fuit etiam ibidem ad Sacrum Promontorium urbs *Lacobriga Pomponio*, cujus etiamnum ruinae ruderaque visuntur prope *Lagos* oppidum maritimum in vico, qui Lusitanicâ linguâ *Lagon* vocatur, uti scribit *Vasæus*. *Algarbia*, Comitatus initio in dotem ab *Alphonso X* rege Legionis, ut prisca referunt annales, datus fuit *Alphonso III* Portugalliæ regi, quum filiam ipsius *Beatricem*, quam ex Pellice genuerat, uxorem duceret. Natus ex eo conjugio *Dionysius*, qui primus *Algarbiorum* regis titulum usurpare cœpit. Sed de Portugallia ac de *Algarbia* hæc sufficiant, ad reliquas Hispaniæ partes transeo.

Academie.

Mores.

Imperium majorum.

Regio.

GALLICIA (quæ & Galecia vel Gallæcia scribitur, cuique nomen ab antiquis populis *Cal-laicis*) ad septentrionem & occidentem habet Oceanum, ad meridiem Portugalliam interfluente Durio, ad ortum Asturiam. Hæc regio quod ob montes nimis sit aspera, & aquis careat, rarerè habitatur; equis adeò abundat ut vento concipi dicantur. *Plinius* hic notat mineras auri ditissimas. *Niger* scribit in Artabris amnes terram auro, argento, stanno mistam ferre, solumque auri, æris ac plumbi uberrimum esse, adeò ut aureæ glebæ sæpe aratro excindantur. Montes magnam lignorum copiam navibus ædificandis suppeditant. Piscibus Gallicia suprâ modum abundat: salmonibus præcipuè, congtris, ejusque generis quos vulgò pescadas appellant, aliis item multis lautissimis qui sale conditi varias in Hispaniæ partes distrahuntur. Novembri Decembrique mensibus infinita piscium quos vulgus *vesugos* nominat, vis capitur, duarum aut circiter librarum: recentes in totam Castiliam venum exportantur; facit enim adstringens frigus ut facillè serventur. Saporis sunt gratissimi, gratioris tamen qui in Oceano quàm qui in Mediterraneo mari capiuntur. Algor enim Oceani pisces impingat, ideoque quo propiores sunt septentrioni, eò solent esse meliores. Potissima incolarum pars in montibus degit, in quibus domicilia satis comoda passim visuntur exstructa. De Callaicorum origine & nomine videat lector *Ioannem* episcopum Gerundensem, Paralipomenorum Hispaniæ lib. II. *Rodericum Toletanum* lib. X de rebus Hispaniæ cap. IV, & alios. Metropolis Galliciæ *Compostella*, ubi corpus *Divi Iacobi* Apostoli religiosè colitur, à quo ipsa urbs, nonnullam etiam ab Academia sua celebritatem habens, hodie *Sant-Iago* dicitur, *Brigantium* olim, uti censent

So's fertilitas.

Vrbes.

Franciscus Tarapha, Ambrosius Morales, & Villanovanus. Brigantia dicitur *Orosio*, qui ibi pharum altissimam extare addit. *Ptolemaeus* cognomen addit *Flavium Brigantium*, quod tamen *Beutero, Coquo, & Ioanni Mariana* est *Berancos, Floriano & Gomecio Coruna.* *Compostellam* autem *Ioannes Gerundensis* lib. I. dictam scribit tanquam *Compostem Stellam*, sic enim appellatum fuisse *Hesperum* regionibus illis salubrem. Ego hoc in medio relinquo. Exstat *Salamanticæ* in bibliotheca collegii sancti Salvatoris historia *Compostellana*, in duos libros digesta jussu *Didaci* primi Archiepiscopi *Compostellani*; in qua primordia, successus, incrementa ecclesiæ *Compostellanae* latè describuntur. Consulendus & *Lucius Marinus Siculus* de rebus Hispaniæ, libro quinto, capite de sacris ædibus & locis in Hispania religiosis, miraculisque celebratis. Minorum gentium oppida sunt, *Orensum* ad *Miriam* fluvium urbs, *Therma Calida Ptolemaeo*, ut putat *Gomecius* in vita *Francisci Ximenii*, addens eam à Suevis Germaniæ populis, qui quondam hanc oram sibi subjugarunt, proprio idiomate *VVarensee* appellatam: *Ortelius* scribendum monet *VVarmsee*, quod nihil aliud quàm *calidus Lacus.* *Lucus* latinis, id in Gallicia oppidum quod *Lugo* hodiè dicitur, *Pomponio Turris Augusti*, *Aræ Sextianæ Plinio*, *Aræ Sestii Promontorium Ptolemaeo* ad Oceanum *Cantabricum* in *Artabris.* *Pons Vetus, Ponte Vedra.* *Ribadeum*, vulgo *Ribadeo.* Commemorat reliqua oppida *Marinus Siculus* initio libri tertii. Gallicia Regni titulum adeptæ est circà annum à Christo nato millesimum sexagesimum. Eo enim *Ferdinandus Sancti Majoris* regis *Navarræ* filius, rex *Castellæ*, quum uxorem duxisset *Sanctiam Alphonsi* quinti filiam, *Veremundi IIII* regis *Legionis* sororem & hæredem, sicque regna duo *Castellanum & Legionense* unisset,

tres

OCEANUS CANTABRICUS

Leuce Hispanice

GALLICIA, Legio, et Asturias de Oviedo.

SEP 26 TENT. 27 28 29

MERI 26 DIES 27 28 29

tres habens filios, *Sanctium* quidem testamento Castellæ regem, *Alphonsum* Legionis & Asturum, *Garciam* denique Gallicia (quæ ab conjugis majoribus acquisita Comitatus ad illud usque tempus fuerat) & Portugalliæ nominavit. *Sanctius* divisionis paternæ impatiens, fratres *Alphonsum* quidem regno deturbavit, *Garciam* autem occidit. Quum jam *Sanctius* sex circiter annos regnasset, & à *Vellido* per fraudem esset obtruncatus, *Alphonso* qui Toleti apud Maurorum regem exul vixerat, non solum Legionis quod ex patris voluntate obtinebat, recuperavit, sed & Castellæ, Gallicia, & Portugalliæ regna consecutus est. *Alphonso* tres liberi fuerunt legitimi ex totidem conjugibus, ex *Isabella* quidem Franciæ regina *Sanctia* nupta *Roderico* comiti, qui novas colonias duxit in civitatem quæ vulgò *Ciudad-Rodrigo*; ex *Zaida* Maura Sivilia regis filia *Sanctius*, qui acie adversus Saracenos cecidit: ex *Constantia* denique *Vrraca*, quæ *Sanctio* *Sanctia*que improlibus superstes, post *Raimundum Berengarium* Tolosæ comitem nupsit *Alphonso* Aragoniæ regi, hæredemque ex se reliquit *Alphonsum* VII, regem omnium qui ante ipsum fuerant potentissimum, Hispaniæque imperatorem nuncupari meritum. Ab eo tempore Gallicia unum semper habuit cum Castella & Legionem regem & principem.

Legio.

Legioni conregionalis ad boream *Asturia*, ad occidentem Gallicia, ad meridiem & ortum ferè Castella vetus. Nomen illi à legione VII Germanica quæ hîc olim *Nerva* Imperatoris principatu (ut quidam autumant) stativa habuit. Metropolis, urbs illa clarissima regioni cognominis, quæ Legio VII Germanica *Ptolemaeo*, Legio Gemina *Antonino*, *Leon* hodiè vulgò; quod nomen cur à *Leonigildo* Gothorum rege malit quàm ab ipsa Legionem *Franciscus Tarapha* derivare, mihi nondum liquet. *Mo-*

rales tradit etiam *Sublantiam* olim dictam, adscribens, ejus nominis vestigia etiamnum extare in loco qui sesquimilliarum distans Legionem, *Sollanco* dicitur. De templo Legionensi sic scribit *L. Marineus Siculus*, libro tertio de rebus Hispaniæ: *Etsi Templum quod etate nostra civitas Hispalensis adificat, aliis omnibus magnitudine præstat; etsi Toletanum cunctis aliis, divitiis, ornamentis & specularibus fenestris est illustrius; etsi denique Compostellanum fortioribus adificiis, Sancti Iacobi miraculis & aliis rebus memorabilius est: Legionense tamen artificio mirabili, meo quidem iudicio, omnibus est anteponendum, in cuius claustro sacellum est, in quo jacent reges septem & triginta, & unus Hispaniæ Imperator.* Illud autem memoriâ dignissimum est, quod ab hac urbe cæperit circa annum septingentesimum decimum sextum recuperatio Hispaniæ quam totam ferè Maurorum & Saracenorum gens occupaverat: *Pelagius* enim, ut cum aliis referunt *Rodericus Toletanus* libro de rebus Hispaniæ sexto per multa capita, & *Rodericus Sanctius* parte primâ Histor. Hispan. cap. XI. ex regio Gothorum sanguine *Fasila* Cantabriæ Ducis filius, à christianorum qui in montes Asturiæ confugerant, reliquiis rex consalutatus, magnâ strage Maurorum editâ, vix regnum orsus, hosti Legionem eripuit, ibique sedem sui principatus figens, novum Castellum quasi propugnaculum adversus barbarorû vim & incursionem exstruxit, rejectis autem Gothorum regum insignibus leonem sumit rubrum in albo campo ferocientem, quo hodieque reges Legionenses utuntur. *Pelagium* in regno sequutus est *Fasila* filius, hunc autem improlem *Alphonso* Catholicus, *Petri* Cantabriæ ducis filius, ex genere *Ricaredi* Catholici Gothorum regis oriundus, qui uxorem duxerat *Ormisendam* *Fasila* sororem unicam & hæredem. In *Alphonso* familia

familia posterisque Legionis principatus mansit usque ad *Veremundum* regem Legionis xxiv, quo, anno millesimo vigesimo sine successore defuncto, *Sanctia* soror, *Ferdinando* Navarreo Castellæ regi nupta, Legionense regnum ad Castellanum transtulit. *Asturia* ad septentrionem habet Oceanum, ad ortum Biscaiam, ad meridiem Castellam veterem, ad occasum Galliciam. Auri variorumque colorum est ferax, alioquin parum culta, male-

que habitata, locis quæ ad mare exceptis. Veterum hic sedes Asturum, qui sic dicti (ut scribit *Isidorus* lib. ix *Ety-molog.* cap. 11.) ab Astura fluvio, cujus mentio etiam apud *Florum* lib. iv. *Histor. Romanae*, & alios. Ab his ipsa regio *Αστρία*, *Ptolemæo*; Latinis *Asturia*, ut & antiquis marmoribus: in quibus etiam *Astyriam* lego nominatam. Romæ in pavimento sacelli, quod est ad templum S. Gregorii in Cælio monte, tabula confracta:

ACONTII

L. RANIO. OPTATO. V. C. COS.
 CVRATORI. REIP. MEDIOLANENSIVM
 CVRAT. REIP. NOLANORVM. PROCOS. PROVINCIÆ
 NARBONENSIVM. LEGATO. AVG. ET. IVRIDICO
 ASTYRIÆ. ET. GALÆCIÆ. CVRATORI. VIÆ
 SALARIÆ. &c.

Quin & *Asturicam* video nuncupatam in tabula marmorea, quæ trans Tiberim Romæ legitur in domo privata civis Romani. Verba ponam ad Italiæ delineationem, ubi de Alpibus maritimis. *Asturias* hodieque. *Astures* *Plinius* lib. iii. cap. iii. dividit in *Augustanos* & *Transmontanos*. Illi cis montes versus meridiem; hi ultra montes versus septentrionem ad Oceanum. De Asturibus *Silius Italicus* lib. i.

— *Astur avarus*
Visceribus laceræ Telluris mergitur imis,
Et redit infelix effosso con color Auro.

Provinciæ metropolis est Ovietum, de quo multa *Rodericus Toletanus* lib. iv de rebus Hispaniæ cap. xiiii, ubi etiam exponitur quam ob causam civitas *Episcoporum* fuerit nominata. Est ibidem & Astorga, & alia oppidula nonnulla.

Biscaia.

BISCAIA Ioanni Gerundenſi epiſcopo à Baſtulis Beticæ antiquis cultoribus nomen trahit. Hi enim cum primum ex Libya in Hiſpaniam Beticam conſeſſerunt, à Mauris loco pulſi in Galæciæ montes confugerunt, ibique domicilia ſtatuentes nomen gentis retinuerunt, ut *Baſtulia* ab eo tempore dicta ſit, quæ nunc *Biscaia* nominatur. *Biscaia* à nonnullis *Viſcaia* appellatur, quæ vox ad Vaſconum nomen proximè accedit. Hiſpaniæ regio eſt ad Oceanum montibus obſita. Temperatius in ea clementiusque cælum, quam in reliqua Hiſpania. Magnis enim montibus circumdata nec frigore nimio infeſtatur, nec calore nimio torretur. Regio arboribus, quæ navibus fabricandis idoneæ, referta. Novit hoc præter alias provincias tota Hiſpania, cui integrè nonnunquam claſſes hinc ſubvehuntur. Caſtanearum, nucum, pomorum, quæ *Aurea* cognominantur, reſinæ, metallorum omnis generis, præcipuè ferri, nigrique plumbi, & aliarum rerum feraciſſima. Vino carenti potum ſubminiſtrant poma ſaporis optimi, preſſa. Animalium hic terreſtrium, marinorum, volatilium: fructuum, omniumque, quæ vitæ hominum commodius agendæ neceſſaria, ingens copia. Quam *Biscaiam* hodie dicimus, habitaverunt olim *Cantabri*: latius tamen quam ipſa *Biscaia* patet, occupatis etiam locis iis, ubi nunc *Guiuſcoa* & *Navarra*. Populi celeberrimi multorumque ſcriptis decantati. Hi vitam nullam ſine armis eſſe exiſtimabant. Omnibus Hiſpaniæ populis ſubactis, & in populi Romani poteſtatem adductis, ſoli cum Aſturiſque aliisque conregionalibus vinci non poterunt. Debellavit tandem ferociſſimam gentem, bello ferè quinquenniali fractam & defatigatam, C. *Cæſar*

*Cælum.**Solum.**Animalium varietas.**Imperium illorum.*

Octavianus Auguſtus; ipſe contra eos reliquosque Romanis nondum parentes profectus. Subjugavit autem Cantabros *Vipſanii Agrippæ*, cæterorumque legatorum quos ſecum duxerat, industriâ & fortitudine. Eſt in *Biscaia*, præter alia, oppidum nobile *Bilbao*, ſic dictum, ut quidam opinantur, quaſi, commutatione literarum Hiſpanis familiari, *Belyao*, id eſt *Bellum vadum*. Condidit *Didacus Lopez de Hazo*, Cantabrorum princeps, anno à Chriſto nato *MDCCC*, aut circiter. Tria cum primis hoc oppidum commendant, ſitus oportunitas, annonæ copia, mirabilisque negotiorum hominumque varietas & multitudo. Situm eſt in loco plano duobus ab mari milliaribus. Per hoc oppidum in reliquam Hiſpaniam importatur, quidquid Anglia, Gallia, Belgica mittunt: per idem ipſum exportatur quidquid cum iisdem aliisque regionibus communicandum cenſet Hiſpania. Reperire hic eſt cives, qui ſoli quotannis ſuâ pecuniâ tres quatuorque naves ædificari curant. Ab altera parte, oppidulum habet in ora maritima *Portugalette* vulgo nuncupatum, à quo rivus quidam, maris ingens brachium, non ſolum in hanc urbem uſque, ſed in ipſas etiam domos influit. Hoc importari atque exportari parvo negotio, vilique precio, varia mercium, aliarumque rerum genera Indies videre eſt. Sunt etiam in *Biscaia* portus nobiliſſimi, inter quos *S. Andrea* non *Biscaia* modò, ſed & totius Hiſpaniæ clavis merito cenſetur. Nec eſt cur piſcium ullum genus requirat, cum & optimos habeat, & quantos ferè velit, eoſque recentes. Margaritas item marinæ non negant conchæ, ſed quæ ignobilioreſ. Gens affabilis, hilaris, elegans. Virginibus *Biscaianis* mos, quamdiu innuptæ ſunt, nec capillos alere, nec velari.

Oppida.

Statim

Statim ubi nupserint, caput velant, & vittâ tegunt in modum galeæ compositâ ex linteo coloris aurei, quam eum in modum involvunt, ut in fronte veluti cornu aliquantulum extet. Magna hic Hispanis, cum Gallis, Belgis, Anglis, aliisque populis commercia. Lana præcipuè facit, ut omnia fora locaque ab emptore venditoreque ferveant.

Commer-
cia.

Guipuscoa.

Guipuscoa Cantabrorum etiam olim erat regio. Nonnulli *Lipuscoam* & *Lipusciam* vocant: corruptè, ut notat *Stephanus Garybayus* ejus incola. Vnde autem hæc appellationem habeat, non faciliè dixerim, nisi forte ab *Opuscia* antiqua civitate nomen trahat. Concluditur ad ortum amne *Vidosone* (qui & *Vidorso*, *Alduida*, *Huria* & *Beoyvia*, medius inter Galliam & Hispaniam) Pyrenæisque montibus; ad meridiem Navarræ regno, ad occasum *Biscaia*, de qua modo dixi, ad septentrionem mari Cantabrico. Circuitus ejus triginta sex milliarius. Temperata autem maximè hæc regio est: neque enim sentit frigoris molestias, neque Solis vehementes ardores. cælo autem utitur humido & inconstanti. Cùm verò omnis sit montosa & aspera, non est usque adeo culta: quæ tamen in ea loca coluntur, valde sunt fertilia. Vineta non habet nisi pauca in parte maritima. Cæterum regio ubique ferri & chalybis ferax, adeò ut nusquam terrarum ferri major sit abundantia aut præstantia: tantumque ejus materiæ hîc effoditur, ut multis regionibus sufficiat. *Vulcani* officina, *Martis*que armamentarium videntur hic ab natura collocata: tantam ibi videre est non solum ferri, & chalybis, sed & factorum armorum copiam; ut non immerito *murus* sive *propugnaculum regnorum* *Castellæ* & *Legionis* in quibusdam regionis archivis cognominetur. Scribit *Navagierus*, hoc tractu tantum

Cali tem-
perata.

Soli qua-
litas.

ferri chalybisque effodi, ut singulis annis xxxc millium ducatorum inde quæstus fiat. Non igitur sine causa montem ibi scribit *Plinius* lib. xxxiv cap. xlv, totum ex ferro. *Cantabriæ*, inquit, *maritima parte, mons præruptè altus, incredibile dictu, totus ex ea materia est.* Collocantur hic *Ptolemaeo*, *Pomponio*, *Plinio*, aliisque populi *Orogeviones*, *Autrigones* & *Varduli*. Metropolis est *Tolosa* ad confluentes sita *Araxin* & *Ortam*. Sunt & alia oppida: *Placentia*, ubi fabrorum ferrariorum incredibilis copia: *Motrico*, vel ut alii scribendum censent, *Monte de Trico*, ab *scopulo* cognomine, qui oppido imminet: *Fuentarabia* *Ptolemaeo* *Phlamobriga*: *Fanum D. Sebastiani*; olim *Hisuru*, postea *Don Bastia*, & corruptè hodie *Donastien*, idem sonans quod *Divus Sebastianus*: *Don* enim *Cantabris* nihil aliud, quam quod latinis *Sanctus*, *Castellanis* *Santo*. Loca namque in *Cantabrorum* agris varia plerumque habent nomina, ob linguarum differentias. Aliter ipsi *Cantabri*, aliter *Hispani* reliqui, aliter *Galli*, qui ipsis confinales, vocant. Situm est hoc oppidum ad ostium fluminis, quod *Menascus* *Pomponio* *Mela*, *Ptolemaeo* *Menosca*, hodie *Rio Gurumea*, vel *Vramea*. *Chalybs* fluvius in his regionibus oritur, cujus aqua ad ferri temperamentum plurimum valet; adeò ut *Hispani* non alia arma, nisi quæ hujus liquore temperata, approbent. Ab hoc flumine populos *Chalybes* *Iustinus* lib. xlv ait appellatos. *Fanum D. Sebastiani* portum habet amplissimum, non arte humanâ, sed sagacis naturæ providentiâ factum, in quo naves ab sævientibus undis ventisque parum faventibus securam & tutissimam inveniunt stationem. Ingressus inter duo castella: quorum quod ad orientem, in edito monte exstructum, occidentaliore, quod in rupe est, eminentius. Et alios. *Incolæ* iisdem cum *Biscainis* sunt

Fluvius
Chalybs

Portus

sunt

sunt moribus, eâdemque utuntur linguâ. Naturâ sunt ingeniosi, politici, satis exculti, ad alliciendum faciles, & qui difficulter cogi possunt, honoris cupidi, suorum privilegiorum defensores acerrimi, agiles, animosi, ad tractanda omnis generis arma dexterrimi, & ad militiam proclives. Sunt & mulieres admodum robustæ planèque viragines, corpore bene habito, formâ bonâ, licet laboribus assuetæ: ac idcirco minus arrogantes. Maris accolæ navigatione piscibusq; cum aliis, tum quos *bacalaos* appellant, capiendis, magno lucro, dant operam.

NAVARRA. NAVARRÆ regnum in omni suo circuitu est ad-
Vici. cò fertile & abundans omnibus rebus ad vitam humanam necessariis, quàm ullum aliud totius Hispaniæ regnum. Et quamquam communiter exiguum esse censetur, habet tamen urbes mœnibus clausas quinquaginta sex. Hujus regionis incolæ fuerunt olim strenui admodum & bellicosi, variisque vicibus jugum Romanorum excusserunt, à quibus tamen victi & debellati tandem & in ordinem redacti sunt. Interfecto enim Romæ *Cajo Julio Cesare*, cum ei *Octavianus Augustus* successisset, furorem Romanorum acriter senserunt. *Augustus* enim quatuor legiones adversus eos misit quæ provinciam ingressæ, ferro & flammâ omnia vastabant. Cùm igitur se victos & impares esse viderent ad resistendum hisce Romanorum viribus, plerique se ad

montes contulerunt, vastissimæ asperitatis & propemodum inaccessibiles, quibus & hodiè Navaja nomen remanet, latèque inter *Mescuam* & *Eulatem* porriguntur. Hic cùm longo tempore habitassent, à montibus illis nomen ipsis inditum est *Naviniorum*, ac postea Mauri occupatâ Hispaniâ corrupto vocabulo eos *Navarros* appellarunt. Oppressi autem Maurorum tyrannide & habitationem suam deserere coacti, ad montes *Pyrenæos* se receperunt, ac ibi regem sibi peculiarem elegerunt, ac variorum regum successione suis legibus vixerunt usq; ad annum millesimum quingentesimum decimum tertium, quo *Iulius Papa secundus*, *Joannem Albretum* Navarræ regem, tanquam schismaticum *Ludovico XII* Francorum regi adhærentem, excommunicationis latâ sententiâ jure regni privavit, ac *Ferdinando Catholico* in Navarram inhiant, occasionem ac speciosum prætextum invadendi dedit: qui misso *Albano* duce regem *Joannem* toto regno expulit, ac occupatam successoribus reliquit. Primaria Regni Civitas *Pampelona* hodiè vulgò, quibusdam *Pompeopolis* dicitur, tanquam condita à *Pompeio Magno*. Sita est sub gradu *XVI* & *XI* minut. longitudinis, & *XLIII* grad. *XLIII* minut. latitudinis. Sunt præterea urbes celebriores *Sanctus Joannes Pedis Portus*, *Mons Regalis*, *Amaya*, *Estella*, *Oliya*, *Fafalla*, *Tudela*.

Castella
Vetus.Imperium
majorum.

CASTILIA sive *Castella* (cui nomen ab Castello, quod *Pelagius* rex, Legionem ab Mauris recuperatam, ut propugnaculum, contra hostes extruxerat) quondam *Bardulia* dicta fuit. Hanc duplicem faciunt Hispaniarum delineatores, *Veterem* & *Novam*. *Veterem* circumdant ad boream Asturiam & Biscaiam: ad occasum Portugalliam: ad meridiem Castellam Novam, montibus qui ferè per longitudinem Hispaniam incedunt, intercurrentibus: ad ortum Aragoniam & Navarram. Regio fertilis frugum, vini, omnis generis fructuum, croci, & animalium. Castellae autem regno tale legitur fuisse initium. *Pelagius* erepta rursus Mauris Legionem, Castellum quasi propugnaculum adversus barbarorum vim extruxerat, cui qui Praefecti *Comites Castellae* nuncupati, regem Legionensem, ut principem diu agnoverunt usque ad *Ordonium II*, decimumquartum Asturum, Legionisque regem. Qui quum comites proceresque Castellae per speciem colloqui ad se evocatos obtruncasset: Castellani pessimo scelere indignati, projecto regum Legionis jugo, ex suo corpore duos elegerunt iudices *Nunium Rasuram* & *Laium Calvum*: unum, qui iuri dicundo, alterum qui rebus bellicis praesesset, quorum liberi horumque posterum *Comites Castellae* sunt appellati usque ad *Sanctium Majorem* Navarrae regem: qui quum bello fortis Cordubam & Toletum Saracenis eripuisset, Mauros omnes Navarra, Aragonia, Castella, Legionem, Portugalliam, aliisque Hispaniae locis exturbasset, totamque Hispaniam Christiano nomini restituisset, ducta *Elviram Sanctii* Castellae Comitum filia, *Garsiae*que postremi Comitum sorore & ex assè hærede, se dotis nomine non Comitem, sed regem Castellae, scripsit, regnumque ad *Ferdinandum* filium, Legionis etiam regno per conjugem *Sanctiam* locupletatum trans-

misit. *Ferdinando* successit filius *Sanctius*: huic frater *Alphonsus*: cuius filia *Vrraca* (nam stirps mascula obierat) quum post *Raimundum Berengarium* Tolosae Comitem *Alphonso* regi Aragoniae nupsisset, Aragoniae, Castellae & Legionis regna fuerunt unita. Metropolis veteris Castellae civitas *Burgensis*, vulgo *Burgos*: *Bravum*, ^{Urbs.} putatur *Ptolemaei*. Urbs antiquissima, multisque rebus insignis, & inter primarias Hispaniae merito referenda, 150 sub se habens minorum gentium oppida: magnis, pulchris, commodisque aedificiis passim adornata; foris venalibus, plateis, vicis, pontibus, templis, cœnobiis, omnibus exulta: ob incredibilem incolarum cujuscumque ætatis, sexus, conditionis, industriam & diligentiam memoranda. Circumdant suam metropolim jucundissimo commodissimoque situ: *Palentia*, ad Carrionis marginem sita; *Palantia* *Plinio*, *Mela*, *Ptolemaeo* & *Appiano*, *Pallantia* *Straboni*: *Peralantia* corruptè apud *Antoninum*. *Valdoledum*, sedes olim regia: locus in amenissima *Pisuergae* ripa, non Hispaniae solum sed Europae totius pulcherrimus: cui quæ urbs anteponatur, non invenitur: agro beatus fertili: forum ibi pulcherrimum amplissimumque: cuius ambitus 10 cc passuum: quumque multis aliis de causis hoc oppidum valde sit nobilitatum, multò tamè magnificentius illud reddidit illustrissimus *Philippi* regis Hispaniarum ortus: vulgò *Valladolid*: quod *Vallem Oleti* sunt qui interpretantur. *Pintia* *Ptol.* *Pincia* *Ant.* ut censet *Clusius*, *Simanca*, *Anton.* *Septimanca*. *Camora* *Ptol.* *Sarabris*, ut *Clu.* videtur: quæ vitiosè *Sabaria* apud *Antoninum*. *Sarabrim* tamen esse putant *Florianus del Campo* & *Gomerius*, oppidum illud quod vulgò vocatur *Toro*, Latinis *Taurus*, ad *Durium* fluvium. Non autem postremi hinc visitur loci *Salmantica*, *Antonino* & *Ptolemaeo*: *Salmatis* *Pyleno*: *Salamanca* vulgo,

CASTILIA VETUS & NOVA.

vulgo, academiâ nobiles. Haud procul hinc ad fluvium, qui vulgò *Gada*, *Civitas Roderici comitis*, *Ciudad Rodrigo*, quæ ut putant *Vasæus* & *Clusius* *Myrobriga Ptol.* Celtico-
rum oppidû in Lusitania. Tendentibus hinc versus meridiam occurrit *Coria*, *Caurita* quondam, ut scribit *Clusius*; *Cauriam* ab latinis junioribus appellari tradit *Andr. Schottus*. *Cauriæ* versus ortû ad nonam circiter leucam est *Placentia*, urbs pulcherrima: cujus citria, cæterique arborum fructus, nec non panis candidissimus maximè solent commendari & expeti: *Plazensia* vulgo. Habet *Placentia* sub sua ditione oppida amœnissima, in quibus est *Xavahicium* nemoribus superbiens, & in *Pisaro* in convalle jacens, velut altare, ut *Marineus* notat, in testudine templi. Montes *Placentiæ* adjacentes, ab ipsa urbe *Verade Placentia* cognominantur. Quæ *Avila* hodiè, *Ptol. Olbula* nuncupatur, ut vult *Clusius*. Haud procul fontibus *Areva*, *Segobia* jacet, quæ *Plin. & Anton. Segovia*, ut hodièque, *Pt. Segubia*. Urbs est lanificio & aquæ ductu visendo Romani operis nobilis: in qua, ut *Vasæus* scribit, illud memorabile, quod illic nemo conspiciatur ociosus, nemo mendicus, nisi qui per ætatem aut morbum opus facere non possit: quum nulli desit, unde victum quærat, aut in quo se exerceat. Quæ nunc *Aranda* ad *Durium* flumen, *Rhaucla* *Vaccæorum* urbs est *Ptol.* in Hispania *Tarraconensi*: *Rauda Antonino* ex emendatione *Hieronymi Suritæ*; nam antea *Raudaclunia* cum altera mansione mista legebatur. Quæ incerto scriptori *Exoma*, *Vxoma* *Plin.* est, qui addit nomen hoc crebrò aliis in locis usurpari. *Vxsama* per *S* in antiquo marmore legitur: *Osma* hodiè dicitur. Reliquas nominatis à nobis adponendas curiosioribus relinquimus. Sed hæc de urbibus & oppidis sufficiant; ad *Castiliam Novam* transeamus,

Castilia-Nova, ad septentrionem adhærens veteri, *Castella Nova*, reliquis lateribus clauditur *Portugalliâ*, *Extremadurâ*, *Andaluziâ*, *Granadâ*, & *Valentiâ*. Abundat tritico aliisque segetibus, ad utramque *Tagi* ripam sita. Metropolis *Castiliæ Novæ* *Toletum*, ut latini vocant: *Toleton Ptol.* hodiè *Toledo*. *Toletanos* nominat *Plinius*: *Colonia Toletana* est in nummis *Augusti* apud *H. Goltzium*: *Serezolan* etiam scribit appellatam fuisse *Villanovanus* ad *Ptolemaum*. Centrum est & quasi umbilicus Hispaniæ: Situs clivosi, inæqualis & asperioris, ascensus ambulationisque difficilis. Majorem partem alluit & contra hostes tuetur *Tagus*: qua arcticum spectat *Polum*, muris munitum est validissimis turribusque 150. Nobilium ingens in hac urbe numerus: cives admodum sunt industrii. Cum aliis amplissimis ædificiis, tum templo nobilitatur augustissimo, pulcherrimo, ditissimo. Multa *Toleti* *Concilia* leguntur celebrata: certè ultrà septemdecim numerantur, quot alibi nusquam. *Toletum*, ut matrem reginamque suam veneratur *Madritum*, vulgò *Madrid*, aëris, situsque saluberrimi. Rebus omnibus abundans, gratum nunc est Hispaniæ regibus domicilium. Non procul hinc *Villamanta* est: quæ ut volunt *B. A. Montanus*, *Tarapha* & *Villano*, *Mantua* est *Ptol.* *Carpetanorum* in *Tarraconensi* Hispania oppidum. Quæ vulgo, voce Arabicâ, Hispanis hodiè *Alcala de Henares*, tam certò creditur *Complutum Ptol.* ut latinè etiam non aliter in publicis actis & monumentis audiat. Situm est in loco plano, ad fluvium, quem *Henarem* vocant; rerum omnium quibus usus humanus indiget, copiâ, suisque proventibus, adeò abundans, ut nullis aliunde bonis opus habeat. *Segontia Antonino* inter *Complutum* & *Cæsaraugustam* medio ferè itinere: *Siguensa* nunc appellatur

latur *Varrerio* & *Morali* iudicibus. *Alcantaram* in ripa Tagi scribunt *Varrerius* & alii esse quæ *Norba Casarea* *Ptolemaeo*, *Norbensis Colonia* *Plinio*. Oppidum est insigni conspicuum ponte, venerandæ & antiquitatis & majestatis. Quæ *Talavera* nunc, *Livio Aburam* nominari opinantur *Beuterus* & *Morales*. Sunt hic etiam *Cuenca*, *Caucenses* *Plin.* *Lebazusa*, *Antonino Labiosa*; *Castona la veja*, *Castulo* eidem *Antonino*. *Tagus* flu. *Castellam novam* irrigat cum aliis amnibus ac rivulis in eum concurrentibus: & in ea suos fontes habet *Anas* flu. nunc *Guadiana*. Sed de his satis, ad Opera publica venio. *Quintâ Madrito leucâ* versus occidentem conspicitur magnificum illud & sumptuosum monasterium *S. Laurentii in Escuriali* vulgo, ordinis *D. Hieronymi*: *Philippi II Hispaniarum* regis opus, quod merito certare potest cum *Ægyptiorum Pyramidibus*, cum veterum *Græcorum Romanorumque* templis, theatris, amphitheatris, ludis, circis: thermis item, balneis, sepulchris; cum aliis denique variorum regum & principum monumentis. Operi tanto vix quid est par, vix quid secundum. Frontispicium ejus, occasum spectans, tribus superbit portis: quarum quæ media primariaque, in templum augustissimum, cœnobium, collegiumque ducit; quæ ad dextram, in officinas monasterio consecratas; quæ ad sinistram, in domos scholæ destinatas. Quatuor angulos totidem exornant mirabiles arte sua turrets: quas etiam duæ superant ad ipsius templi pedem hinc inde fastu quodam confurgentes. Supra ostium templi stylobatæ magnifici statuas sustinent ex marmore topheq; sex *Israëlis regum*, pedes altas xvii.

Ad septentrionem Palatium templo adsitum visitur, regi regioque comitatu commoissimè excipiendoparatum. Ad meridiem variæ sunt porticus: hortus omnis generis instructus herbis, floribusque & plurimis ornamentis: pomarium gratissimis confitum fructibus: item nosocomium, pharmacopolium, & alia. Quid superest? quidquid ibi occurrit, stuporem injicit spectanti: ideoque de iis, quæ dicenda restant, silere cum modestia præstat, quàm jejunè pauca in medium proferre. Est etiam *Toleti* celeberrimum Palatium ab *Carolo V* restauratum, novisque structuris regio apparatus exornatum: in quo, præter alia multa singularia, machina visitur hydraulica, miro *Italorum* ingenio fabricata, quæ ex *Tago* flumine, opera magnæ versatilis & excavatæ rotæ, aquas in fistulas & tubos per canales in summitatem arcis & montis artificioso impetu cogit & impellit; ubi unum in locum & amplum receptaculum collectæ in varios arcis urbisque totius usus dilapsæ distribuuntur: quæ rivulos deinde & fontes hortis, magnatum ædibus, balneis, fullonibus, civiumque necessitatibus abundè suppeditant. Academia hic duæ sunt, *Complutensis* omnium disciplinarum Academia celeberrima, quâ nobilitatum est *Complutum* ab *Francisco Ximeno* Cardinali, Archiepiscopo *Toletano*. Altera *Toletana* Academia florens, literarum & sapientiæ clarissima officina. Disciplinis omnibus artibusque mechanicis in urbe *Toleto* magnus honos: lanificio sericoque vitam quærunt hominum millia ferè decem.

Regio.

ANDALUZIA Hispaniæ Bæticæ pars, nomen ad-
epta dictaque quondam *Vandalia* putatur ab
Vandalis Germaniæ populis, quos olim adhæc
usque loca devenisse, multi memoriæ pro-
dunt. Sicigitur, ut nonnullis nomen penitus rimatis
placet, *Andaluzia* appellatur quasi *VVendenbuys*, *Vandalo-
rum Domus*. *Marius Aretius Andaluziam* vocatam au-
guratur, quasi *Ante Lusitaniam*, mutatis nonnihil litteris.
Ad ortum habet Granatam, ad septentrionem Castel-
lam Novam, ad occasum Pacensi Silvensique diœcesibus
& Anâ Flumine terminatur: ad meridiem Atlanti-
cum spectat Mare. Hujus præcipua pars *Conventus His-
palensis*. Hic ab ortu Cordubense territorium, ab occa-
sû Algarbiorum fines habet: quâ septentrionem spe-
ctat, eam Lusitaniam ditionem attingit, quæ Magistratus
S. Jacobi vocatur. Cætera vero meridiem versus Gadita-
no Conventu, & Oceano clauduntur. Cælum hic in-
dulgens & felici quadam hilaritate & temperie ridens.
Terraque in universo hoc tractu ad miraculum usque,
frumenti, vini, olei & omnis generis frugum feracissi-
ma est, quibus longinquas & transmarinas provincias
replet. Secundum *Plinium*, Hispania, quacunque ambi-
tur mari, Italiæ laudibus proxima: quod de ea Bætica
parte potissimum intelligendum putamus, quæ ad Hi-
spalensem Conventum spectat; est enim Oceano & Ze-
phyri lenibus flabris exposita. Hæc igitur regio insigni
rerum omnium fertilitate luxuriat, eo nomine universi
Orbis provincias longè superans: eamque merito *Pli-
nius* ante Italiæ laudes posuisset, nisi homo Italus patriam
anteferre voluisset. Hic etiam pecorum omnis generis

Imp. r. m.
714, 011771

magna copia, sed præcipuè cuniculorû. *Andaluziam* no-
men à Vandalis habere supra diximus, quod hi à Gothis
puli hoc loco sedes suas fixerint: quibus postea etiam e-
jectis, in Africam concesserunt. Res ita sese habet: *Roderi-
cus* vicefimus quintus Gothorum rex, in quo etiam regiû
Gothorum nomen defecit, comitem quendam *Julianum*
præfectum constituerat Mauritaniam Tingitanæ: ejuq;
absentis interea filia stuprum intulit. Quo pater audi-
to, Saracenos ex Africa evocavit, justissimum dolorem
suum regis vindicta satiaturus. Hi anno salutis DCCXIV
duce *Muzamisso* per angustias freti Herculei ingressi,
biennii spatio totam fere Hispaniam occuparunt, præ-
ter Astures naturâ loci munitos. Periere tantillo tempo-
re utrimque septingenta hominum millia. Saraceni po-
titi imperio, christianorumque (quantum fieri potuit)
religione extirpata, regna inter se variè partiti sunt. Pri-
mum fecere Cordubæ, quod ipsi vocavere *Abenalibeti-
cum*. Alterum apud Hispalim; tertium apud Carthagi-
nem novam: donec à *Ferdinando III* his locis pulsi Gra-
natam concesserunt anno MCCXVI: & à *Ferdinando VI*
penitus ejecti sunt anno MCCCXCIV. Metropolis est
quæ *Hispalis* *Plin.* *Ispalis* *Ptol.* *Hispal* *Silio*, *Spalis* *Gratiano*,
hodie *Sevilla*. *Arias Montanus* putat *Hispalim* nomen esse
Pænicum, ex *Spila* vel *Spala* deflexum, quod planiciem
seu virentem regionem significat; alii, inter quos *F. Ta-
rapha*, ad *Hispalim* *Herculis* Libyci filium, nomen condi-
tionemque referunt. Ridiculus hic ut in multis *Isidorus*,
qui, quum ab *Julio Cesare* conditam, exque ipsius &
Romæ urbis vocabulo *Juliam Romulam* notasset appel-
latam, à *palis* suffixis in loco palustri sic dictam memorat.

Urbs

Urbs ad Bætım situ amœnissimo excellens, ambitu magna, formã fere rotunda, visu pulcra, templis celebris, ædium pulcherrimarum frequentia exulta. Tam multa de hac urbe præclara commemorari possent, ut natum sit inde & tritum vetustate proverbium: *Qui no ha visto Sevilla, no ha visto Maravilla*. Cum aliis felicis ingenii alumni gaudet, tum *Benedicto Aria Montano*, nobilissimo & summo Theologo, plurimarum Linguarum cognitione stupendo. Testantur id opera ab ipso edita, quæ summam ejus admirationem apud omnes excitant. Metropoli visa, reliquarum urbium nonnullas indicabo, ordinis incuriosior; sic tamen, ut quasque metropoli suæ proximas primo loco. Offert se quinta ab Hispali leucã *Palatium*, vel *Palantia*, quod vulgo *Palacios*, sic dictum ab arce perantiqua, quam lateri habet adherentem. Viã situm, quæ ad S. Lucæ fanum fretumque Gaditanum ducit. Huic succedunt *Cabeça*, oppidulum in montium, qui in meridiem Malagam versus se extendunt, aditu situm: & *Cabecis* versus libonotum ad tertiam leucam oppidum, quod vulgo *Lebrixa*, *Nebrissa* *Ptol.* *Plinius Veneriam* cognominat. Situm fuit olim inter Bætis æstuarium, hodie octo pass. m. ab flumine, oblito sinistro alveo. Conditor perhibetur *Liber Pater*. Oppidum est peramœnum & pulchrum cum arce perveteri, agro undique beatissimo cinctum. Cive nobilitatum est *Aelio Antonio* Hispaniæ totius ornamento. Quæ *Carmona* vulgo, *Carmon* *Straboni* est, *Carmo* *Antonino*, *Charmonia* *Ptol.* *Marchena* hodie, *Colonia* quondam, inquit *Onasphrius* ex antiqua basi, *Martia*. Situm est hoc oppidum in colliculo quodam, ubique planities spectante. Sunt & Andalusie oppida *Lora* ad dexteram Bætis ripam: *Axalita* vetustis lapidibus, teste *Clu. Fla-*

vium Axalitanum Amb. Mor. ex antiqua item inscriptione, inter Hispalim est & Cordubam. *Moron*, olim *Clusio Arrucci*, notantibus *Plinio*, *Antonino* & prisco lapide. *Ossuna*, *Orsona* *Appiano*, *Orson* *Straboni*, *Vrso* *Plinio*, quæ & *Genua* (forte *Gemina*) *Vrbanorum*, *Vrson* in antiquis hujus loci inscriptionibus: *Vrso* *Hirtio*. *Eceja* ad Singulum fluvium, hodie *Xenil* vel *Chenil*, *Ptolemao* fuit *Astygis*, *Augusta Firma* cognominatur à *Plinio*: quod oppidum non adeo magnum, hodie tredecim ab Hispali leucis visitur. Inter eandem Hispalim & Cordubam medio fere itinere, ad dexteram Bætis oram *Penaslor*, *Ptolemao* putatur *Illipula magna*, in mediterraneis *Turdulorum*, *Ilpa* cognomine *Italica* *Plinio*, qui Hispalensi *Conventui* attribuit. Decimo hinc milliari ad ejusdem fluvii ripam est *Corduba* *Ptolemao*, *Cordoua* vulgo: *Plinius* *Coloniam Patritiam* tradit cognominatam, quod etiam ex antiquis marmoribus probat *Morales*. *Corduba* tanquam *Cor Bætis* dicitur *Ioanni Gerundensi*. Alumnos habuit rei militaris gloriã doctrinæque studiis præcellentes. Beata hodie est *Corduba*, præter alia multa bona, fertilissimis agris, hortis amœnissimis, aquis etiam saluberrimis. Solum *Cordubæ* vocat aureum *Silius Italicus* lib. III:

Nec decus aurifera cessavit Corduba terra.

Quinque leucis ab Corduba versus meridiem *Mons* est *Major*, vulgo *Monte Major*, *Vlia* existimatur *Ptolemao*. *Turdulorum* in Hispania Bætica urbs: *Vlia* *Antonini*. Decem ab Corduba milliariibus *Mons Aureus* est, *Montoro* vocatur vulgo: *Epora* creditur *Antonini*. Malè apud *Ptolemaum*, *Ebura* pro *Epora*, quum illa sit non Bætice, sed Lusitaniæ: pejus autem *Ripepora* in vulgatis *Plinii* codicibus, ubi *Fæderatorum* cognominatur. Ad Hispalim recuro, hincque per *Palatium*, *Alcantarillæ* pontẽ, oppi-

daque
nihil dæst.

daque Cabecas & Nebrissam *Luciferi peto Fanum*. Sic latini videntur nominasse, quod *Strab.* lib. III. sic nominat: quodque appellatum etiam addit *Lucem Dubiam*: hodie *S. Lucar de Barrameda*. Haud procul hinc quartâ ferè leucâ versus vulturum, oppidum est, quod Hispanis *Xeres de la Frontera* dicitur, quasi Hispaniæ ex hac ora vel initium vel terminus. Hoc *Navagierus* in *Itin.* putat esse quod *Asta Liv.* & aliis: *Hasta Anton.* per adspiratiōnem. *Astam* tamen *Mor.* scribit adhuc nomen retinere, vel locum illum esse, circâ *Guadaleten* amnem, qui vulgo *Masa de Asta*. *Abrahamus Ortelius* haud multum abest, quin submersam putet cum insula *Tartesso* in *Bætis* ostio. Centum stadiis à *Bætis* ostio distat *Chipiona* oppidum, *Strab.* lib. III *Capionis Turris*. Ad ostium *Lethes* fluminis, quod hodie *Guadelete*, vel arabicè *Bedalat*, oppidum est, cui nomen *Portus S. Mariæ*, vulgo *El puerto de S. Maria*. *Lethen* transgressis occurrunt cum aliis *Medina Sidonia*. Meridionaliora versus fretum petentibus offert se *Conilium*, non ignobile Hispaniæ oppidum, sex leucis distans ab *Gadium* urbe: illustrissimo *S. Luca*, qui & *Medinae Sidoniae*, duci, parens. *Conilium* habetur ab *Georgio Austriaco* apud *Or. Carteja*. *Ptol* *Tariffam*, quam *Cartejam* quidam opinantur, ex *Tartesso* corruptam si quis dixerit, non admodum pugnandum videtur. Non procul inde *Vegeliū* est, vulgò *Vegel*: oppidum exiguum quidem, sed situ opereque clarum: Colli quem latissima undique planities cingit, impositum: adeò ut inde circumquaque prospectus pateat, quousque oculorum acies extendere se potest, tam in lætam laxamque planiciem locaque compascua, versus solis exortum: quam in *Africae* montes & oram circâ meridiem: nec non in vastum & tumultuosum Oceanum versus septentrio-

nem & occidentem. Hic in caurum iter flectentes obviam habent *Mundam*. Sic nominat oppidum *Plinius*, quod hodie vulgo *Monda*. Putant tamen alii antiquam *Mundam* esse, quæ hodie *Ronda Veja*: *Mondam* autem, cujus antea memini, duobus inde milliaribus exstructâ fuisse ab Arabibus, prisco retento nomine, uti mos illis. Sunt autem in diœcesi *Hispalensi* innumera monachorum & virginum vestalium monasteria. Longum sit etiam xenodochia recensere, cum in una *Hispali* tantum ultrâ centum viginti numerentur egregiè dotata, ut multa octo millibus aureorum, nonnulla quindecim millibus annuis locupletata sint. Est verò *Hispalis* ædificiis sacris & templis omnium Hispaniæ urbium ornatissima: inter quæ templum *Mariæ* sacrum, quo nullum habet christianus orbis excellentius, si operis amplitudinem & majestatem sacrâ quadam hilaritate & pulchritudine venerabile, & turrim summæ celsitudinis, è qua ad statas horas signum datur, editissimo & operosissimo fastigio admirabilem spectes, unde in universam urbem & latissimè circumjacentes campos jucundissimus prospectus est. Quid regiæ arcis ornamenta verè regia describam? qua nullam elegantioris structuræ, aut gratioris Hispani reges habent. Quid sumptuosa ducum, comitum & illustrium procerum palatia: quid amœnissimis fontibus & viretis ornatas civium ædes memorem? Prætereo antiquos aquarum rivos longè per arcus in varias urbis regiones derivatos, & recentiores *S. P. Q. H.* ingenti sumptu & industria ad *Herculanas* vulgò dictas columnas deductos & publicæ voluptati dicatos; palustri & uliginosâ vastissimæ amplitudinis areâ confitis arboribus in pulchrum viridariū reformatâ, & latis spatiis in *Circi* speciem ad decursiones & inambulationes relictâ.

Reg.

VALENTIA appellationem à sua metropoli assumpsit, emporio nobilissimo, venerandæque antiquitatis. Ad meridiem Murciam respicit: ad occasum utramque Castellam: ad septentrionem Aragoniam: ad ortum littora ejus pulsant Mare internum. Fruitur aëre temperatiore, ac clementiore cælo, atque beatiore quàm ulla alia Hispaniæ pars. imo tanta cæli temperie ac zephyri lenitate regnū Valentia gaudere tradunt, ut quocumque tempore, etiam nativitatis Jesu Christi festo, & Januario florum manipulos incolæ manibus gestent, sicut aliis in locis Aprili & Majo fieri videmus. Magna hujus regionis præstantia, omniumque rerum, ut sacchari, vini, olei: item tritici, oryzae variorumque fructuum fertilitas, & copia. Habet & argenti fodinas, in loco quem *Buriel* dicunt, inter Valentiam & Dortosam. Reperiuntur & lapides aureis venis lineolisque interstincti, in loco, qui *Aioder* nominatur. Ad Promontorium *Finistratum* sunt ferri mineræ: circa *Segobiã* lapidicinæ vestigia, è quibus Romam devecta olim marmora. In *Piacento* alabastrum effoditur. Passim alumen, rubia, calx, gypsum. Valentiam urbem diu Mauri tenuere longâ ducum serie: oppugnata sæpè ab Aragonum regibus, donec rex *Iames* post longam obsidionem tandem ejus potitus est, ducemque *Zaen Maure* cum quinquaginta Maurorum milibus coëgit urbe cedere & *Deniam* confugere, auro, argento, armis, aliâque supellectile eodem asportatâ. Desertam hoc modo Valentiam rex *Iacobus* colonia missa colere iterum cœpit. Coloni fuere Catalani & Aragonnes, ductoribus *D. Berengario Palatio* Episcopo Barcelonensi: *D. Vidalo Cavelia* Episcopo Huescano: *D. Petro Fer-*

Colitem. peria.

Sol. ferti. lu. ar.

Imperium majorum.

dinandes d' Acagra & D. Simone d' Vrrera Equitibus. Hi totam urbem inter colonos novos distribuerunt habita dignitatis cujusque ratione. Legibus etiam novis rempublicam ornarunt. Inscripta eo tempore trecenta octoginta quatuor capita familiarum. Cæterum regni titulum hæc regio accepit circa annum salutis septingentesimum & octuagesimum octavum, ut *Ortelius* ex *Petro Metinensi*, & *Petro Antonino Beutero* scribit. Historia sic habet: *Hisen* rege Cordubæ mortuo, ei filius *Alca* nomine sub annum Christi *DCC LXXXVIII* successit, cujus patruus *Aodala* Valentia dominus ex *Taviar* ad se vocavit alium suum fratrem, cui nomen *Culema*, ex hæredatusque fuerat. Hi duo fratres magnis copiis adunatis profecti Cordubam, nepotem regno expellere conati sunt, prælio autem victi, *Aodala* fugâ sibi consuluit, Valentiamque reversus est. Maurorum autem præcipui sese inter patruos nepotemque interponentes, eò rem deduxerunt ut inter ipsos convenerit, ut *Aodala* se Valentia regem scriberet: *Culema* autem quolibet mense, ex redditibus Valentia, mille moradini (pecuniæ gentis erat) instruendæ mensæ & adhuc quinque moradinorum milia ad res necessarias parandas deciderentur. Quibus pactis cum *Aodala* assensisset, primus se Valentia regem compellavit. Valentiam habitasse quondam præter alios deprehenduntur *Hedetani* *Ptolemao* fortè non alii ab *Sedentanis*: *Biscargitani*; sic ex membranis legitur apud *Plinium*; metropolis ipsorum *Biscargis*, cujus mentio in nummo *Germanici Caesaris*, teste *Hub. Goltzio*; videntur pars fuisse *Heditanorum*, quum in iis *Biscargin* nominat *Ptolemaus*: *Leonicenses* *Plinio*; quorum metropolis *Leonica* etiam à *Ptolemao* in *Heditanis* collocatur: *Contestani* *Ptol.*

Ptolomeo; à quibus *Contestania* Hisp. Tarraconensis regio apud *Plinium*; horum memoria servatur hodieque in oppido *Contayna*, vel ut aliis effertur *Contentaina*; ad fontem ejus amnis, cujus ostio adpositum videtur oppidum *Oliva* contra Pytiusas insulas: *Lusones*, quos ad Iberum fluvium ponit *Appianus* in Ibericis, Numantinis vicinos; ad Tagi fontes pertingere scribit *Strabo*: *Lobetani*, quorum metropolis *Lobetum* *Ptolemaeo*; quam *Beuterus* scribit antea *Turiam*, postea *Averazin*, tandemque, ut hodieque, *Albarazin* dictam: *Terboleta* *Appiano* in Ibericis, *Saguntinis* vicini, à quibus *Turbula* *Ptolemaeo*, *Torres* hodie *fortean*: *Celtiberos*, ut eos appellant *Plinius* lib. 111 cap. 111, *Pomponius Mela* lib. 111 cap. 1, ceterique latini; qui *Celtiberes* *Ptolemaeo*, quidam *Castellæ Veteri* adscribunt, plerique *Valentiæ*. Inter regni hujus urbes *Valentia*, *Valenza* vulgò, primaria est ac sedes Episcopalis: regi *Romo* primordia sua fert accepta, ut scribit *Vasæus* atque alii, quam ab eo Romam appellatam, Romani multo posteriori amplificatam & nobilitatam *Valentiam* appellaverunt, vocabulo idem significante. At *Resendio* hæc fabula videntur, qui eam à Lusitanis cæterisque *Viriati* militibus conditam & nominatam tradit. Sita est in intimo sinus *Sucronensis* recessu ad dextram fluvii *Turiæ* ripam. Hæc moribus & institutis clara; disciplinis liberalibus exulta; mechanicis artibus nobilis; magnis ingeniis felix, pacis concordiaque cives inter servandæ studiosissima; multorum equitum splendore illustris: mercatorum commerciis dives. Silentio non prætereundum quod de *Valentinis* notat *L. Marinus Siculus*: iis in more positum esse singulis annis, festo *D. Matthiæ*, fasis precibus factisque obtestationibus, ad locum supplicis destinatum ire; ibique damnatorum

Urbes.

corpora, sive suspensa sint, sive humi jaceant, suscipere, ossaque sparsa colligere: mox autem omnia feretris imposita ad commune civibus omnibus sepulchretum devecta honorificè, sacrificiis, orationibusque peractis, terræ mandare. Memoriae prodit *Petrus Medinensis* esse in hac urbe supra decem millia puteorum aquæ vivæ. Stetit olim ad ripam *Turiæ* sinistram, haud procul *Valentia*. *Strabo* lib. 111, *Pliniusque* 111 cap. 111, mille passibus ab mari separant. *Saguntum* *Heditanorum* urbs *Ptolemaeo*: *Saguntus* *Straboni*, *Zacynthus* *Stephano*: *Secundum* & *Secunthum* vitiosè apud *Antoninum*: hodie putatur à plerisque *Morvedere*, sic dictum, ut quidam censent, ab *Muris veteribus*. *Zacynthorum* *Coloniæ* facit *Appianus*, quidam *Saguntim* *Herculis* filium conditorem opinantur; sunt & qui ab *Sagis Ibericis* nomen accepisse volunt. Simum describit *Silius Italicus* lib. 1. *Sagunti* muris cæmenta tribuit *Livius* lib. xxx; quæ calce durata erant, sed interlita luto, structuræ antiquæ genere. Constat ex *Plinio* *Saguntinos* olim coluisse *Dianam*, eodem ab *Zacynthis* ipsorum progenitoribus advectam: annis ducentis ante excidium *Trojæ*. *Saguntus*, fide & ærumnis incluta, *Pomponio Mela*. De expugnatione urbis nobilissimæ, cladeque, quæ ob admirabilem constantiam, & egregiam in Romanos fidem, incidit in annum ab V. C. 10 xxxv, *M. Livio Salinatore*, *L. Emilio Paulo* COSS. consulendi *Livius* lib. xxi. *Polybius* lib. 111. *Orosius* lib. 4. cap. 14. *Eutropius* lib. 3. *Florus* lib. 2. *Histor. Rom.* cap. 6. *Silius Ital.* lib. 1. *Valerius Maximus* lib. 6. cap. 6. *Augustinus* lib. 3 de *Civit. Dei*, cap. xx. *Auctor de VV. Illustr.* cap. 42. *Æmilius Probus* in *Annibale*, *Cicero* in *Philippicis*, & qui non? Non ignobilis in *Valentia* loci sunt hodieq; *Segobia*, *Segobriga* *Ptolemaeo* & *Straboni*, uti placet *Vasæo*, *Clusio*,

Clusio, Tarapha, Emanuelli Enrico, & aliis: Segobrigam habent nummi *Augusti*. Incolæ *Plinio Segobricenses*; eos in capite Celtiberiæ ponenti. *Segobriga* tamen *Morali* censetur *Iniesta*, vel *Cabeza el Griego*: cujus sententiæ est & *Ioannes Mariana*. *Hieronymus Surita*, ubi fuerit *Segorbia*, dicit se ignorare. *Segobrica* meminit antiquum marmor, quod *Tarracone*. *Denia, Dianium* (ut volunt *Florianus, Moralis, Clusius*) apud *Ciceronem & Plinium*, qui *Stipendiarium* cognominat. *Incibilis Livii*: quæ *Indibilis Frontino*, ubi *Annonem* Carthaginensium ducem ab *Scipione* fugatum narrat, *Chelva* censetur *Floriano* subdubitant tamen. *Illici Plinio, Ilcias Ptolemao, Illice Pomponio, Ilce Colonia* nummis, *Illicitani* etiam *Ptolemao*, (unde *Illicitanus Sinus*) hodie aliis *Alicanta*, aliis *Elche*, quod propius accedit. *Belgida* Celtiberiæ urbs nomen adhuc retinet. *Leria*, quæ & *Hedera Ptolemao*, (unde *Heditani* populi.) *Liria* hodie est *Clusio & Morali*. *Oliete Orcelis Ptolemai Floriano, Horivela, & Oriola Gomecio* est & *Clusio; Zamora Nebriffensi. Bigerra Livii & Ptolemai*; hodie *Bejar Beutero & Vasao; Clusio Villena* est. Quæ *Setabis Strab.* vel *Satabis* antiquis lapidibus, teste *Clusio*; hodie *Floriano* iudice, *Xativa* cluit. Fluvios habet hæc regio multos, in primis verò *Turiam* quem *Pomponius Diariam, Dorium Ptolemaus* nominat. Incolæ Arabicam vocem *Guetalabiar* servarunt, quæ vox aquam puram significat. Magnas hic fluvius commoditates, locis per quæ fluit adfert. Est & *Sucro* fluvius, *Xucar* novo nomine dictus. E montibus hic oritur *Orospedanis*. Habet Valentia duos montes, quibus nomen *Mariola & Penna golosa*, (rupem cupedinariam latinè diceret) in quos, quum stirpibus rarioribus herbisque variis abun-

dent, quotidie magnus medicorum & herbariorum numerus ex diversis Hispaniæ partibus confluit. Nunquã non rari quid ibi se offert. Valentia urbs antiquitate venerabilis est, ibique ad posteram ætatem multa perdurant antiqua marmora, Romanis inscriptionibus insculpta, quarum quædam videri apud *Beuterum, Ambrosium Moralem, Hotomannum* in *Cæsaris Ephemerides*, & alios, possunt. In urbe Sagunto nunc *Morvedre* theatrum & scena, aliaque multa antiquitatis vestigia, ut sepulchra *Sergiorum, L. Galba, & Sergii Galba*, & aliorum ejus gentis, ex quorum lapidibus constructum est cœnobium fratrum *Trinitatis*. Academiam habet Valentia celebrem. Præter hanc in regno Valentia est & *Academia Gandiana*, quam non ita pridem erexit illustrissimus *Gandie* dux, ut ibi præcipuè patres Societatis Iesu, ad quam se ipsum quoque contulisse fertur, philosopharetur. Valentia quod ad administrationem reipublicæ attinet, facilè omnes antecedit Hispaniæ civitates. Ager hujus urbis maxima ex parte à gente Mauris oriunda, & paternum sive avitum sermonem ac ferè vitæ morem adhuc retinente, colitur. Illud autem non omittendum quod *M. Tullius* in Valentia laudè protulit oratione in *Verrem* ultima: *Valentinorum* (inquit) *hominum honestissimorum testimonio*. Multum byssi hoc in regno paratur. *Valet & Valentia* commercio (ut scribit *Olivarius Valentinus*) mercatorum maximo. Nam inde exportantur varia & multa merces, in primis *holoserica tela ferè omnium colorum & fila serica ex vermibus, panni optimi in insulas Baleares, & Siciliam & Sardiniam, & ii panni vocantur contracti; exportantur inde oryza, saccharum albedine admirabili, uva passa & ficus, nec non & fructus saccharo conditi.*

Opera publica.

Scola.

Opificia.

Mercimena.

Arago-
nia.

ARAGONIA vel ab *Aurigonibus*, Hispaniæ populis teste *Laurentio Valla*; vel à *Tarracone* antiqua civitate, ut *Antonino Nebriffensi* & *Vasæo* placet, nomen accepit. Alii ab *Aragone* fluvio qui illic ortus Iberum influere perhibetur. Nonnulli ab *Herculis Ara*, *Agonalibusque* ludis derivant: quod si verum, mirum tam altum obstinatumque apud veteres scriptores de *Aragonia* esse silentium. Huic regno adhærent ad eaurum *Navarra*, ad vulturnum *Catalonia*: quæ *Africo* exposita, *Castiliam* spectat, quæ *aquiloni*, *Pyrenæos* habet montes. Regio ut plurimum aspera, & sicca est, maximè versus *Pyrenæum*; unde ad multum itineris spatium nullæ habitationes reperiuntur: sunt tamen hic valles nonnullæ feracissimæ optimi frumenti, aliorumque fructuum, quæ mirum in modum ab aquis adjuvântur. Hujus regni primum regem omnium scriptorum calculi *Ranimirum* faciunt. Hic factus est rex *Aragonie* anno Christi *cixxvi*. Sed de origine regni regumque *Aragonie*, *Valentiæ* & *Cataloniæ*, à quibus & quomodo initium habuerint, deque unione eorum, legendi *Rodericus Sanctius* historiæ *Hispaniæ* parte *i. cap. xiii*, *Lucius Marinæus Siculus* lib. *viii*, de regibus *Hispan.* & alii. Metropolis & regni caput *Cæsar-Augusta* *Plinio* aliisque, *Cæsarea Augusta* *Ptolemæo*: nominatur sæpe in nummis veterum: hodie *Sarragosa*, Academia nobilis. Conditorum ejus ferunt *Iubam* *Mauritanie* regem, & ab eo *Saldybam* appellatam, quasi *Iuba Domum*: postea vero, priore repudiato nomine *Cæsaris Augusti* nomen illi fuisse inditum. Sita est in ripa fluminis *Iberi*, loco plano, ex quo *Iberus* insigni ponte lapideo longoque (cujus etiam *Strabo* facit mentionem lib. *iii*) trajicitur. Urbis autem situs soleæ calcei formam refert: portas habet quatuor ad totidem mundi partes spectantes: validissimis mu-

Vrbes.

Imperium
majorem.

ris cinctæ, crebrisque turribus probè munita. In hac urbe reges *Aragonie* ab ejus Archiepiscopo, qui primas regni, diadema soliti accipere. Civitates reliquæ: *Oscæ* latinis, *Ptolemæo* & *Plutarcho* in *Sertorio*; hodie *Huesca*: cives ejus *Oscenses Cæsari* nominantur: *Oscensis argenti* meminit *Livius* lib. *xxiv*: *Etesca* mendose vocatur *Vellejo Paterculo*, ubi *Sertorium* interemptum scribit. *Tyriassona* civitas apud montem *Caci*, quam à *Tyriis* & *Ausonius* conditam fuisse nonnulli opinantur. *Iacca*, jacens in cõvallibus, *Iaccetanorum* quondam sedes. *Calatajut*, in campestri loco, ex ruinis nata *Bilbilitanis*, quæ cum multis aliis antiquitatum monumentis, medio milliari hispanico ab hoc oppido hodie visuntur, in colle, qui vulgo *Bambola* vel *Baubola*. Cingitur mons ille in orbem fere ab *Salone* flumine, quem situm *Bilbili* tribuit alumnus ejus & civis (vide lib. *i. Epigr. lxxii.*) *Valerius Martialis* lib. *x* Epigram. *ciii*. Sic *Paullinus* ad *Ausonium*, *Bilbilim* acutis scopulis pendentem prodit. *Bilbis* *Ptol.* corruptè. *Augusta Bilbilis* cognominatur *Martiali*, quem admodum & in multis veterum numismatum inscriptionibus. Sunt & alia *Aragonie* oppida: *Barbastrum*, arcubus ferreis nobile: *Burtina* *Ptolemæo*, *Bortina* *Antonino*, ut nonnulli censent. *Monsonium* in regni situm umbilico, ad *Cingæ ripam*, cui collis imminet, à quo nomen oppido: conventibus regnorum *Aragonie*, *Valentiæ*que & principatus *Cataloniæ* celebris sedes: vulgo *Moncon*, fertilis agri & aprici situs. *Fraga*, inter *Ilerdam* & *Cæsaraugustam*: *Gallica Flavia* *Ptol.* *Gallicum* *Antonino*, ut *Varrerius* censet: alii *Gallicum* locant, ubi nunc *Zuera*, in cujus agro veterum pavimentorum vestigia visuntur. *Gurrea* olim *Forum Gallorum*, *Antonino* inter *Cæsaraugustam* & *Pyrenæos*. *Ajerbium*, in cujus solo quondam stetit *Ebellinum*, *Antonino* cum aliis nomi-

natum. *Vrgella*, *Orgellum Aimonio*, *Origa* fortè *Ptol.* oppidum haud procul Sicoris fonte. Fuerunt & alia oppida, sed quæ diruta, quorumque nulla hodie vestigia. Inter illa non ignobilis *Calagurris Nafica*, alia ab ea quæ in Navarra. Cives ejus *Calagurritani* nominantur ab *Cæsare* 1 belli civilis Commentario: eosque corporis sui custodes habuisse *Augustum* notat *Suetonius* in ejus vita cap. XLIX. *Plinius Naficos* cognominat. Fluvii hic sunt *Iberus*, *Gallego*, & alii.

Flumina.

Catalonia.

Catalonia vulgo *Catalunna* sequitur. Nomen illi impositum putat *Volaterranus* ab Gothis & Alanis, scribendamque esse *Gothalaniam*. *Beatus Rhenanus* lib. 1 *Rer. German.* *Cattalaniam* arbitratur appellatam ab Cattis & Alanis, qui junctim in eam Hispaniæ portionem proruperunt. Alii ab Castellanis, antiquis Hispaniæ populis, qui hisce locis sua habuerunt domicilia, denominatam judicant. Sunt etiam qui nuncupatam *Cathaloniam* tradunt ab *Orthogerio Cathalone*: de quo multa præter alios, *Marmæus Siculus* lib. ix de *Reb. Hisp.* & *L. Valla* de *Ferdinando Aragon. rege* lib. 1. Hæc Pyrenæis montibus, mari Mediterraneo, fluminibusque Ibero & Cingâ terminatur. Regio ipsa ut plurimum sterilis est, ac magis fructuum, quam frugum abundans, & silvestrium quam domesticorum. Metropolim habet hodie *Barcelonam*, urbem pulcherrimam, quæ in maris Mediterranei littore sita meram redolet antiquitatem, complures servans rei probandæ lapides vetustos. Conditor ejus fertur à plerisque Hispaniarum inlustratoribus *Amilcar Barcha* cognomine, filius *Annibalis* Carthaginensium ducis ejus, qui victâ classe, à militibus in crucem fuit sublatus, pater autem *Annibalis* terroris Romanorum. *Barcinon* *Ptol.* *Barcinus* *Paullino*: *Barcelona* *Iornandi*: *Faventia* etiam quondam, teste *Plinio*. Laudat hanc urbem multis verbis *Marineus*

Urbs.

Siculus *Rer. Hisp.* lib. XIII, qui & situm ejus describit lib. XV. Fuit olim multo minor, quàm hodie conspicitur, ab littore maris uno ferè stadio remota. Habebat portas quatuor, quæ totidem mundi plagas spectabant, æquo ferè omnes spacio inter se distantes, quæ adhuc in ipso pene umbilico urbis visuntur: cælata gerentes capita bubula, altæ pacis, ut nonnulli volunt, & quietæ agriculturæ symbola. Lapsu temporis bis prævalidis muris superbisque turribus est cincta, inque tantam paullatim magnificentiam excrevit, ut multo merito caput hodie censeatur *Cataloniæ*. De *Barcinonis* comitibus, eorumque origine consulendi *Rodericus Toletanus* lib. VI de *Reb. Hisp.* cap. III, & *L. Marineus* lib. IX. Sequuntur hanc *Tarraco*: *Tarracon* *Ptolemeo* & *Strab.* *Tarragona* hodie. Urbs olim tam celebris, ut potiori Hispaniæ parti nomen dederit: maritimarum opulentissima *Mela* lib. II. *Viqua* *Vicque* vulgo, vel *Vich*: *Ausa* *Ptol.* *Aurhetanorum* urbs. *Girona*, *Geronda* *Plin.* & *Ant.* *Tortosa*, quæ *Dertosa* *Ptol.* *Dertosani* populi apud *Plinium*. *Lerida*, quæ *Ptolemeo*, *Stephano* & aliis *Ilerda*, *Ilergetum* urbs. *Emporiæ* *Silio* lib. III, *Polybio* lib. III, & *Ptol.* *Emporium* *Stephano*: *Empurias* vel *Ampurias* vulgo. *Blanda* *Pomponio* & *Ptolemeo*, *Blanes* vulgo, ut volunt *Beuterus*, *Florianus* & *Navagierus*. *Manresa*, quam *Florianus* *Athanagiam* ab *Livio* vocari censet. *Rosa*, *Roses* vulgo: *Rhoda* *Livio*: *Rhode* *Stephano*, *Rhodope* *Strab.* *Rhodipolis* *Ptol.* *Colibra*, *Iliberis* *Ptolemeo*, *Livio* & *Plinio*, vicus magnæ quondam urbis, & tenue magnarum opum, addenti, vestigium; *Cliberre* tabulæ *Peutingianæ*. Alii tamen *Iliberrim* non *Colibræm*, sed aliud oppidum volunt: *Salfulas* *Poldus*: *Eunam* *Olivarius*: *Illam* *Mercator*. Fuit &, ubi nunc *Catalonia*, quondam *Iulia Libyca*: *Cinniana* *Antonino*: *Deciana* *Ptolemeo*. Atquæ hæc de universa Hispania sufficiant.

DESCRI-

DESCRIPITIO GALLIÆ.

185

Studioſo & Benevolò Lectori.

QUandoquidem nobis ſolis nati non ſumus, ſed quantum quiſque poteſt ad commune bonum, tantum à beneficentiſſimo generis humani cõditore & parente ab illo exigitur, juſtum exiſtimavi opus hoc Geographicum, cujuſ hîc partem damus, ad Reipublicæ utilitatem quam poſſum maximè accommodare. Eſt autem Geographiæ in legendis hiſtoriis iisque retinendis facilior notiorque uſus & utilitas, quàm ut meo documento aut commonefactione ſit opus; ſed alia eſt ejus & multo præclarior dignitas, ſi rectè quò valet dirigatur; nimirum ad politici regiminis cognitionem plurimum conferet, ſi locorum non ſitus tantùm, ſed & natura ſive legitima conditio deſcribatur, quod alioqui etiam Geographi officium poſtulat. Nam ut ſuæ profeſſioni non ſatiſfacit pictor, qui hominem aliquem juxtà membrorum proportione delineat, verùm neglectis coloribus & phyſiognomicis ſignis, ejus naturam & affectus non proſequitur; ita veluti mortuum cadaver Geographicum figurabit, qui locis tantùm juxta ſuam ſymmetriam poſitis, nullam eorum ad invicem rationem politicam aſſignaverit. Quapropter hoc ſummopere curandum duxi, ut quæ in ſingulis regionibus eſt dominiorũ locis appendentium natura & ordo, eam convenienti diſtributione iſtis tabulis præfigam, quo politicæ diſtributionis & rerum publicarum ſtudioſis aliquid noſtra conferre poſſint. Quod ſi in multis ſit imperfecta & deficientis, aut etiam alicubi erronea conſcriptio noſtra, non mireris lector: non enim rerump. formæ per ſingulas ditiones ſcriptæ extant, neque mihi eas paſſim perveſtigare eſt integrum, ſed quatenus ex hiſtoriarum inſpectione deprehendere potui, ſaltem formam aliquam & rudimentum

politici ſtatus collegi, unde rei propoſitæ rationem & ordinem intelligas, ac quod in tua regione deerit ſupplere poſſis, & caſtigare: quod ſi facere non gravaberis, ac mihi communicare placuerit, tuo id nomini atque honori in caſtigato tabulæ frontispicio acceptum referam. Idem ſi quiſque in ſua patria præſtiterit, nemo credat quantum emolumenti ſtudioſis omnibus ex Geographia ſit acceſſurum.

Itaque cum tria præcipuè ſint in adminiſtratione regnorum, principatuum, & provinciarum conſideranda capita, videlicet, Status eccleſiaſticus, politicus & juſtiæ adminiſtratio, primum ſub regionis in tabula deſcriptæ titulo, quot in ea regione ſint ſtatus politici membra recenſebo juxtà earum dignitatis ordinem ibi obſervatum. Deinde in nobilium locorum diſtinctione (quando penes nobilitatem præcipuum eſt regimen) eos locos primum enumerabo qui Principi ſunt feudales, deinde & liberos, idque ordine à ſummo nobilitatis gradu deſcendendo, veluti Ducatus, Comitatus, Baronias, Dominia. Tertio in quas Præfecturas regio ſit diviſa. Atque hiſ tribus politicum ſtatum ſufficienter declaratum iri exiſtimo. In juſtiæ adminiſtratione notandæ erunt diœceſes juridicæ, ſuperioresque ſenatus ad quos fit appellatio. Denique in eccleſiaſtico ſtatu primum Archiepiſcopi, ſi qui ſunt, tum eorum ſuffraganei Epifcopi, & qui præterea aliis ſuffragantur ordine ponendi erunt. Hæc omnia enumerare ſtudium quidem eſt, verùm cum deficiente materia in paucis id detur, præſtabo, quod potero, ut ſaltem patriæ cultores ad meliora perfectioraque provocem. Singula autem loca numeris deſignabuntur, ut in ſubſequenti tabula continuo inveniri poſſint. Prior numerus gradus & minuta lon-

A a

gitudinis

gitudinis continebit, qui in latere boreo aut meridiano tabulae quærentur; posterior latitudinis numeros habebit, in occiduo aut orientali latere quærendos. Ab horum terminis, hinc meridiani, inde paralleli, latitudinis ductu ad communem eorum sectionem & locum propositum pervenies. Quæ verò in generalium tabularum indicibus sunt, eorum situm inde petere oportet. Quod si quæ nomina in subjecta tabula non reperiantur, id chorographi qui eam prior delineavit factum est vitio, propter quod principatum & dominiorum designatio omittenda non erat.

Quoniam autem penes nobilitatem est regionum dominium & regimen, utile & jucundum est ejus gradus ordinem, & proprias cujusque condiciones internoscere. Summus ejus gradus est imperatorius aut regius, quem ordine subsequuntur Dux, Comes, Baro, Tribunus militaris, quem *Banderheer* vocant Belgæ, quasi *benda*, hoc est turmæ, quam sub suo *baniere*, hoc est signo equestri ductat, dominum. Post hunc est eques auratus, sive equestris ordinis dignitatem adeptus, quem Galli *Chevalier*, Belgæ *Ridder* vocant. Postremo loco est *un Escuyer*, id est nobilis scutatus, qui insignia quidem nobilitatis gestat, verum ordinis dignitatem publicam necdum assecutus. Jam Comitum tres sunt gradus. Qui in primo est, à Gallis *Viconte* dicitur, hoc est, ut opinor, Procumes, aut Princeps comes, qui cæteris apud ducem suum dignitate & privilegiis præstat, quem *Lodovicus Guiscardinus* Burg-gravium hodie dici vult. Et fieri potest hunc Comitum ordinem eo diminutionis dilapsum esse: sed principio excellentior fuit ejus dignitas, ut mox ejus descriptio indicabit. In secundo gradu est Provincialis comes, *Landgrave* Belgicè. In tertio Marchio, *Marck-grave*. Hi sunt præcipui nobilitatis gradus atque ordo, juxta quem regionis cujusque dominium distribuitur. Sunt & aliæ quædam in his gradibus subdivisionis differentiæ, sed quæ privilegiis magis quam regiminis formam distinguuntur. Ejus porro ordinis quem recitavi legitimas differentias & condiciones, quemadmodum in

Gallico quodam libello, inscripto: *La division du monde*: inventi, tradam, ab ima nobilitate aliorum graduum creationem deducens, unde illorum proprietates & regiminis ordo elegantissimè elucescent.

Eques auratus, inquit ille, sive *Chevalier* ex scutato nobili, *Escuyer*, sic creabitur. Si diu hic bella secutus arma exercuerit, pluribus conflictibus interfuerit, atque unde ordinis statum honestè sustinere possit habeat, sitque ex magna, insigni ac divite familia, tum in aliquo conflictu duci exercitus aut strenuo & generoso equiti petitionem suam significabit, & finito conflictu ipse ducem aut equitem dictum accedet, præsensque in nomine *Dei* ac *S. Georgii* orabit, ut sibi ordinis insignia donet. Quo ille audito gladium suum educet, terque supplicantem feriet, dicendo: Ego te facio equitem (*Chevalier*) in nomine *Dei* & *S. Georgii*, ad fideliter conservandam Fidem, Justitiam, Ecclesiam, Viduas & Pupillos. Quod si verò supplex etiam si strenuus sit tamen pauper, admittendus non erit, nisi tot illi redditus annui assignentur ac donentur, quot ad ordinis honorem & dignitatem conservandam opus est habere. Atque hic primus est ab imo nobilitatis gradus.

Tribunus militaris, *een Banderheer*, ex equite aurato fiet, si diu secutus bella satis terrarum ac reddituum possideat, ad tenendum & stipendiis alendum 50 nobiles, hoc est unam *Bendam*, quæ ipsius signum equestre in militia sequatur. Nemo enim signum sive vexillum erigere potest, nisi qui turmam hoc est *bendam* 50 minimum nobiliū stipendiario suo sumptu adducere potest.

Baro ex equite aurato, aut etiam scutato nobili creari potest, quando ille in suo dominio quatuor castellanas habentes jurisdictionem altam, mediam, & bassam (ut vocant) possidet. tum enim rex illi conferre potest vexillum Baronatus. Cæterum hoc illi conferri non potest, nisi rebus in bello fortiter gestis. Itaque ex primo conflictu Equestris fit ordinis, ex secundo *Tribunus militaris*, ex tertio *Baro*.

Comes ascendendo sequitur, & quidem primo *limitaneus*, quem *Marchionem* hoc est *Marcgrave* vocamus. Is autem talis creari potest, qui duas aut tres Baronias in uno Ducatu conclusas possidet; creari autem potest à suo duce in cujus ditione eas possidet.

Comes Provincialis deinde, id est *Landgrave*, fieri potest, qui quatuor Baronias uni Ducatui inclusas habet, quem dux in comitem creat, aut etiam rex per ducis instantiam aut permissionem.

Viconte, Princeps Comes, fieri potest qui tenet quinque Comitatus aut plures in uno Ducatu comprehensos aut junctim sitos. Et potest à duce in magna solemnitate permisso regis creari. Quod si rex ipse præsens adsit honorabilior fit principatus.

Dux ex comite qui futurus est, in primis in regno in quo coronandus est, possideat quatuor Comitatus principales, & in quolibet horum habeat alios quatuor Comitatus, sive Baronias illis quatuor Comitatus fide & clientelâ obstrictos; sic jus ducalis dignitatis consequendæ liberum habebit. Coronandus est autem à rege vel imperatore cui subjectus est, galero margaritis & gemmis preciosissimis exornato, in florentissima suarum ditionum urbe, idque in magno conventu Principum virorum, Ducum, Comitum, ac Baronum, solenni etiam festo celebrato, quemadmodum in coronatione regum consuetum est.

Qui *Rex* futurus est, necesse est ut quatuor Ducatus inter se coherentes & continuos sibi subjectos habeat, & in quolibet Ducatu civitates quatuor, in quas ipse solus dominium habeat. In qualibet etiam harum civitatum Archiepiscopum unum, sub unoquoque rursus horum decem provincias episcopales. His dotatus exornatusque dominiis & dignitatibus imperatoriam majestatem tamquam suam superiorem adibit, aut ad se ut veniat honorificâ legatione invitabit, & efficiet quo ab illo coronetur.

Recentior autem hæc eligendi regis cæterorumque princi-

pum lex esse videtur: quamdiu enim vagæ nationes, Gothi, Wandali, Longobardi, aliæque plures suos secum reges adducebant, non ex ampla terrarum possessione regiam dignitatem metiebantur, sed ex viribus populiq; adducti multitudine. Nec ducum etiam qui primùm à *Longino* exarcho Ravennatensi anno Domini 569 & mox à Longobardis institui cæperunt, alius fuit delectus, quam pro fortitudine, & rerum gerendarum prudentia: adde quod *Paulus Æmilius* testatur, duces comitesque principio ab regibus eâ lege gentibus civitatibusque præfectos fuisse, ut quoties ex usu esset dimitterentur aut mutarentur. Neque verò dictæ creandorum principum leges, cum hereditarias terrarum possessiones emetiantur & postulent, condi poterunt, quamdiu temporario tantum beneficio ducatus comitatusque à regibus & imperatoribus conferebatur. Quapropter licet præcisè ejus instituti tēpus indicari nequeat, (nullam enim ejus notam adfert gallicus ille libellus) tamen sub *Ottone II* imperatore, aut circâ annum Domini millesimum, vel pauldò post, eam constituendarum confirmandarumque dignitatum rationem à monarchis ordinatam fuisse omninò est verisimile. Enimverò usque ad *Ottonem* secundum pro suâ quisque Princeps potentiâ & ambitione, ad majorem dignitatem, regiamque majestatem aspirabat. Sic ex uno Lotharingiæ regno quod à Rheno ad Scaldim usque extensum, mari Frisico terminabatur, & unius *Lotharii Lodovici Pii* filii erat, post plura sunt nata: videlicet transjuraniæ Burgundiæ, quod à Jura monte ad Alpes usque extensum totam Helvetiam, Rauracos, Allobroges & Burgundos transjuranos complectebatur: & Provinciæ regnum, quod simul partem aliquam Burgundiæ ac Sabaudia comprehendebat, & postea appellatum est Arelatense, cujus etiam hodie Trevirensis elector Archicancellarius appellatur: regnum item Lotharingiæ, quod Lotharingiam nunc dictam, & deinceps reliqua inter Rhenum & Scaldim usque ad mare Frisicum continebat, & olim Astrasiæ regnum vocabatur.

Rursus hoc ipsum Lotharingiæ regnum *Carolus Calvus*, & ejus frater *Lodovicus* inter se partiti sunt, utrobique regis titulo servato. Omitto alia eodẽ seculo pro imperandi libidine orta regna. At verò *Otto II* imperator Lotharingiam ablato regni nomine in novos Ducatus, Comitatusque distinxit, veluti membris è corpore divulsis & distinctis, ut habet *Cuspinianus*, factâque divisione anno 981 primùm ejus quæ nunc est Lotharingiæ ducem constituit *Carolus Lotharii* regis Franciæ fratrem, ut latius tractat *Richardus Vassenburgius*. Ab eo tempore videtur arbitraria illa regnorum & principatum erectio defecisse, monarchis nunc omnia ad stabile imperium componere cogitantibus, quod in justa partium imperii, quemadmodum in homine membrorum ad caput proportionem & harmoniam maximè situm est. Ut ergo in principatibus & rerum administratione ordo aliquis perpetuò servaretur, tandem eo ferè quo dixi tempore has leges dictas excogitatas fuisse arbitror.

Habes Lector totius nobilitatis distinctos gradus, & dignitatum differentias. Jam observa in unoquoque regno quo modo provinciæ pro illorum ratione sint divisæ, quomodo regimen & universitatis gubernatio, & quâ portione in hos gradus sint distributa, quod cuique sit proprium officium, quæ cujusq; ad alterum & præcipuè ad caput sit habitudo & necessitas, videbis insignem harmoniam ad pacem & tranquillitatem, ad robur & potentiam, ad divitias & fastum, ad virtutem & sapientiam, ad regni majestatem, ad limitum extensionem, ad instabilitatem, ad declinationem & interitum, aut quocunque alio tendentem, ut sunt administrationum rationes variæ. Quæ minus rectè succedere videris, aut judicaveris, unde id procedat contemplare, quæ item bona & successu felicia invenis, causam illorum disquire, sic optimam politiam in regnorum administratione speculaberis, atque utilissimè prosperèque Geographica tractaveris. Quo autem meliore methodo in hanc speculationem ingrediaris, hic subjungam tanquã fundamen-

tum universi hujus negotii, de politico statu regni Galliæ compendium, quod meo rogatu vir nobilitate & eruditione clarissimus *D. Dominicus à Burmannia* in ornamentum hujus operis, & studiosorum gratiam scripsit & communicavit, cujus exemplum in aliis quoque regnis, & rebus publicis viros doctos sequi maximè optandum esset, quo omnes administrationum reip. varietates in contemplationem duci possent.

DE POLITICO STATU REGNI GALLIÆ.

GAlli omnium scriptorum judicio populi sagacissimi ac bellicosissimi optimum sibi politiæ statum constituere conantes, monarchiam regalem elegerunt. Natura enim ita comparatum videbant, ut unum aliquem excellenti dignitate prævereantur & metuant homines, quam coactum aliquem numerum delectorum, qui tempore commutantur. Ratio quoque ipsa præscribit in omnibus rebus ad unum aliquem velut ad caput atque fontem necessariò confugiendum, & rem esse plenam incommodi atque periculi cum plures simul imperant obtinent. Quinetiam exempla testantur, monarchias, etiam vel interitu principum, vel alio quoquam humano casu fuerint immutatae, diuturniores fuisse & tranquilliores, quam vel optimatum vel popularem statum; ut in Assyriis & Aegyptiis, Parthis, imò ut propioribus exemplis utamur, in Britannia Hispania, Galliaque nostra videmus, quibus sanè provinciæ nullæ aliæ Respublicæ temporis longinquitate conferri possunt. Fit verò plerumquè, ut optimatum status, qui aristocratiâ dicitur, commutetur in oligarchiam, quæ paucorum est dominatus, quando ex optimatibus & primis civitatis pauci quidam velut conjuratione factâ, honores & emolumenta omnia inter se partiuntur, & suas privatim fortunas amplificare student, neglectâ communi utilitate, quam solam & imprimis curare debent.

bebant. Alterum genus quod ad promiscuum vulgus pertinet, & popularis status, seu democratia dicitur, semper habitum est tumultuosum, & periculi plenum, & viris præstantibus inimicum. Prudentissimè ergo Galli populi ab omni tempore uni magis, quem ex virtute & justitia æstimabant cæteris præcellere, quam vel pluribus ac præcipuis populi, vel multitudini rei summam commendandam esse censuerunt, prout & singularis aliquis, qui solus rerum potitur, facilius aut promptius incommodis & periculis mederi potest, quam multi simul gradu & dignitate pares. Neque verò effrenatam in regem suum transtulerunt potestatem: sed certis legibus & conditionibus optimè limitatam aut constrictam, ne tyrannidi ullus locus deditur, ut in progressu ostendemus. Cæterum quemadmodum nihil in humanis actionibus stabile est ac perpetuum, sed cuncta vel temporis lapsu collabascunt, vel seculorum pravitate immutantur, sic in Gallia quoque licet idem semper status, hoc est monarchicus regalis fuerit, non omni tamen tempore eadem gubernandæ reipub. ratio fuit; quam omnem ab initio constituti regni breviter ac dilucidè, quantum ex variorum scriptorum lectione assequi potuimus, ordine exponemus. Status Gallia priusquam à Romanis in provinciam redigeretur, is fuit, ut neq; universa unius imperio regeretur, neque singulae civitates vel in populi vel in optimatum potestate essent, sed ita divisa fuit, ut pleræque optimatum consilio regerentur, quæ libera dicebantur, cæteræ reges haberent. Omnes quidem id institutum tenebant, ut certo anni tempore publicum gentis concilium agerent, in quo quæ ad summam reip. pertinere videbantur constituerent. Civitates autem 64 *Tacitus* libro 3 numerat, hoc est ut ex *Cæsare* intelligitur, regiones quæ non modò lingua, moribus & institutis, verùm etiam iisdem magistratibus utebantur, quales ipse multis locis *Æduorum*, *Avernorum*, & *Rhemorum* civitates præcipuè commemorat.

Reges verò vel regulos potius Galli eos tum appellabant,

qui non ad tempus, ut civitatum magistratus, sed in perpetuum regium imperium quantumvis exiguis finibus obtinebant, quos immutata temporum consuetudo duces, comites, marchiones nominavit.

Erant hi reges non hæreditarii, sed à populo propter justitiæ opinionem eligebantur, neque habebant infinitum, solum & effrenatum imperium, sed certis legibus ita circumscriptum, ut non minus ipsi in populi, quam populus in ipsorum ditione ac potestate essent, ut ferè illa regna nihil aliud nisi magistratus perpetui viderentur. Nam multos nominat *Cæsar* privatos, quorum tamen parentes ac majores regnum obtinuerant. Optimatum ergo & delectorum auctoritate, quibus eam potestatem populus permittit tanquam freno coercerentur, quæ optima reipub. forma, teste *Platone*, *Aristotele*, *Polybio* & *Cicerone* fuit.

Porto Gallia à Romanis in provinciæ formam redacta, eodem modo reges ipsorum ex virtute & nobilitate (instar Germanorum teste *Tacito*) totius populi iudicio ac suffragiis electi ac constituti sunt, quorum tres tantum in hodiernum usque diem annis fere 1200, quibus illud regnum duravit, familiæ recensentur.

I Merovingiorum, qui orti à *Meroveo* stirpem ad annos 283 propagarunt.

II Carolovingiorum, qui orti à *Carolo Magno* sobolem in annos 337 produxerunt.

III Capevingiorum, qui ab *Hugone Capeto* prognati annis ferè 590 regnum obtinent. Nam licet deferendi regni iudicium arbitriumque penes Ordinum comitia, publicumque totius gentis concilium semper fuerit, & etiamnum omni jure sit: filiis tamen & iis qui ex regis demortui stirpe essent, propter nobilitatem (more Germanorum) & innatam quodammodo virtutem, prærogativam illam ferè reliquerunt, ut eos quasi hæreditariè aliis pari virtute præferrent, ita tamen, ut si

regis defuncti filii annis 24 minores essent, eos creari jus non esset, atque adeo alium ætatis legitimæ creari necesse esset, cuius exemplum extat anno Christi 309 in *Clogio* rege. Sed & subinde hoc ipsum regnum quod Francogalliæ dicitur, inter plures regum demortuorum filios, ex Procerum regni voluntate & arbitrio divisum fuisse, plurima extant exempla. Si vero populus filio repudiato alium eligeret, relinquebantur filio repudiato ad tuendam suam dignitatem res, quæ propriæ regis, & ipsius patrimoniales fuerant. Cæteræ quæ regni & reipub. erant, & reip. dicuntur, ei ad quem regnum deferebatur, attribuebantur, sicut & eæ res quæ fisci dicuntur, quæ scilicet ad tuendam dignitatem suam partim ad usus reipublicæ repentinos attributæ sunt, ut erant Ducatus & Comitatus varii, qui etiam in populi comitiis illis assignabantur. Secundò & illud observatum semper fuit, ut filia à regni successione removerentur, (non quidem lege *salicâ*, ut quidam malè existimant, nam ea de privato tantum patrimonio, nec ne feudis quidem, sed de allodiis, auctore *Salagasto* uno ex regni proceribus, unde *salica* ab ejus nomine dicta est, constituta fuit,) & iis neglectis, fratribus vel patruis, aut etiam extraneis, per Proceres regnum semper delatum sit. Atque hæc de regibus primo reipublicæ capite. Antequam autem reliqua de regis electione, ejusque & reipublicæ concilio, rationeque administrationis regni prosequar, operæ precium facturum me esse arbitror, si prius membra illa regni, quæ regem constituendi & abdicandi potestatem habere diximus, paucis describero, quo magis dulcis illa harmonia quæ regnum hoc à majoribus prudentissimè constitutum est, elucescat.

Illud in primis magni est momenti; regiam potestatem, ac reliquos omnes regni ordines adeo commodis & æquis rationibus inter se devinctos esse, ac velut coagmentatos, ut vix ullum possit inter ipsos magnum dissidium oriri. Sunt autem Ordines in Galliis tres præcipui, penes quos legitimum gentis

concilium, regnumque adimendi ac constituendi facultas omnibus temporibus fuit: Nobilitas scilicet, Populus & Vulgus. Hi singuli pro sua quisque conditione suas habent leges ac instituta, quibus utuntur, & adeo commodè sunt invicem aggregati, ut ægrè facultatè habeant alii alios opprimendi, aut etiam adversus regem conjurandi. De Ecclesiasticorum ordine, qui quartus censeri potest, quanquam hodie, cum in tantam excreverit potentiam, primum obtineat, deinde dicturi sumus.

Nobilitas igitur Galliæ, sive *Equestris Ordo* maximis fruitur commoditatibus ac privilegiis, eoque fit ut magno quodam affectu regem complectantur, & vitam quoque pro ipsius ac patriæ salute profundant. Neque enim ullum pendunt tributum, & armatis licet ipsis esse quocunque loco, & multa habent vitæ præsidia, sic ut non sit opus illiberalem aut quæstuariam aliquam artem exercere. Hoc enim nostris moribus minimè illis conceditur, nisi forte domi maneat, ac rei familiari studeant. Sed si regem sectari velint, habet quo se honestè alant. Plurima enim sunt domus & aulæ regis ministeria, quæ solis nobilibus attribuuntur, qui singuli partem aliquam anni in iis procurandis consumunt, & reliquum tempus vacuum habent ac liberum rebus privatis atque domesticis administrandis. Hi omnes annum à rege accipiunt stipendium, & ampliora sperandi magnas habent occasiones. Principes autem viri ac majoris dignitatis proceres, quoniam & ipsi regis beneficentiam experiuntur, ac partem reipub. procurant, nobilibus qui re sunt familiari minus lautâ victum & alia sæpè communicant. Deinde reges perpetuum alunt & amplissimum equitatum, exercendæ & alendæ causa nobilitatis, ac in tanto equitatus numero plurimæ sunt Præfecturæ, quæ in illos distribuuntur, eaque ratio non minus pacis quàm belli tempore durat. Majoris quidem loci nobiles pro sua quisque conditione ac virtute præficiuntur equitibus, ex reliquis autem alii sunt legati, alii signiferi, alii sagittarii, & qui per ætatem non possunt ferre arma

reliquis famulantur, & cum nullum intercedit bellum, licet ipsis manere domi ejusque stipendii partem non mediocrem parsimonia conservare. Ad hæc nemo credat quam multæ sint per Galliam præfecturæ, ut sic dicam, urbanæ, quæ soli nobilitati committuntur; nam alii provinciis, alii finibus, alii castellis & arcibus, alii vicis præficiuntur, ut interim nihil dicam de majoribus illis muneribus, quæ Principibus tantum tribui solent, cujusmodi sunt, qui ipsorum lingua dicuntur *Comestabuli*, *Mareschalli*, *Ammiralli*, & id genus alii. Sed & annuam pecuniam, velut honorarium quoddam reges liberalitate quadam elargiri solent in multos nobiles, qui nulli sunt addicti ministerio. Hi appellantur eorum lingua *Pensionarii*. Satis igitur ex iis quæ diximus apparet, ordinem equestrem valde honestè, & liberaliter in Galliis haberi, & rectè quidem; nam & patriam ab hostibus defendunt, & naturâ ferè cæteris antecellunt, & non solum ipsis, verùm etiam majorum ipsorum meritis atque virtuti illud tribuitur.

Alter Ordo suas etiam habet commoditates non exiguas; ad hunc pertinent mercatores, qui eo faciunt majorem quæstum, quod tutò ipsis per Galliam proficisci ac negotiari licet, tum quod nobiles mercaturam nullam exercent, & splendidè ferè ac sumptuosè vestiuntur. Huic etiam ordini conveniunt, ac ferè tribuuntur quæsturæ & rationes nummariæ, item præturæ, & quicquid ad jurisdictionem pertinet, qua sane in re plurimum est honoris ac emolumenti. Sunt enim in hoc regno juris administri judices, advocati, causarum procuratores, scribæ, & id genus alii: multo plures mea quidem sententia, quam in reliquis omnibus Orbis Christiani provinciis, quod per opportune illis accidit, qui relicta mercatura his rebus operam navare volunt. Et adeo quidem est fructuosus hic ordo, ut nobiles etiam invideant; quanquam certè dignitate atque splendore reliquis præstant. Et qui sunt alterius ordinis ferè student ad hunc pervenire, ut postea dicturi sumus.

In tertio genere est vulgus & promiscua hominum multitudo, qui & agros colunt, & omnis generis artificia tractant. Ut autem hi vel nimiam utantur libertate, vel admodum sint divites, vel in armis etiam exercitati, non est consultum. Nam quia conditionem servitutis oderunt omnes, & naturâ suâ fortunas amplificare student, facile fit ut arma capiant, & potentiores opprimant, quod & in Galliis, & in aliis locis non semel accidisse constat. Ut autem ejusmodi sint ordines, ac veluti gradus, in omni republica necesse est. Quemadmodum in corpore humano videmus infirmiora & ignobilia membra subministrare dignioribus. Neque tamen est quod hi suum statum deplorent ac indignè ferant, quoniam & jus ipsis communicatur æquabiliter, & quam à majoribus acceperunt, ea utuntur libertate, & multis etiam reip. ministeriis adhibentur, & sola virtute & industria & assiduitate possunt ad secundum ordinem emergere, quod secundo non licet, ut ad primum videlicet evadat, nisi regis beneficio singulari, quod ille solet iis impertiri, qui aut jam fecerunt, aut pro repub. videt posse aliquid facere egregiè. Et prudenter quidem istud institutum est, primum ut ordo conservetur equestris, qui propter belli exercitiū ferè minuitur, & sumptus vix tolerat. Deinde ut homines tantis excitati præmiis virtute contendant, & ad supremum gradum eluctentur. Hac etiam spe confisi qui sunt plebei & infimi ordinis aspirant ad secundum, & cum in eo versati fuerint aliquandiu, ad primum. Itaque fit ut minus sit inter ipsos invidiæ ac malevolentia, quando vident meritis ac virtuti patefactam esse viam ad amplissimos honores, & propositum esse periculum si malis rationibus eosdem obtinere studeant. Quod si vel conatus nimium difficilis, vel spes esset nulla ampliora consequendi, tum qui sunt medioctis & infimi gradus, magni præsertim animi, causam reperirent & occasionem excitandi motus, & sui ordinis homines contra potentiores armandi: nunc autem minimè difficilis est ratio; & videmus quanta multi ex humili

humili sæpè loco ad summum fastigium evadant. Hanc quoque rationem diligenter olim servabant Romani. nam à populari statu gradum faciebant ad ordinem equestrem, & hinc deinde ad patritiam & senatoriam dignitatem patebat aditus.

Est præterea ordo Ecclesiasticus nulli non communis, qui modo animum huc adjiciat. & pro Galliæ consuetudine non raro accidit, ut etiã homines plebei virtute ac eruditione præstantes amplissimos in eo genere consequantur honores, Cardinalatum aliquando, vel Pontificatum etiam, quæ sanè res ad virtutem ac literarum studia homines inflammare potest.

Ex jam dictis liquet quàm aptè & venustè inter se cohæreant omnes regni Ordines, è quibus si quis aliquid delinquat, facilis est medicina; nam si nobiles injuriam cæteris faciant, coercentur ab iis qui jus reddunt, quorum est tanta auctoritas, ut quantumvis magni principes eorum cogantur parere decretis. Quod si populus etiam atque vulgus aliquid moliat, ut nonnunquam accidit, non est difficile nobilitati propter potentiam & usum armorum illos ad æquitatem & officium adducere: eoque fit ut suarum rerum finibus ac veluti cancellis sese contineant omnes, ac pacem alii cum aliis colant, quando neque causam habent, neque facultatem etiam aliquid conandi, & periculum in eo summum esse vident. Itaque regem tanti benefici auctorem complectuntur & amant omnes, ac cum tempus incidit libentissimè imperata faciunt, & publicis necessitatibus magno studio subveniunt. Quod si privatim aliqui ab officio discedant, parata sunt remedia, sic ut malum non possit longius progredi. Et hæc quidem de Ordinum regni statu satis.

Ex quibus equidem constat quàm concinnè hæc monarchia juxta justitiam distributivam sit temperata, atque administrata, & aristocraticè, hoc est optimatum imperio, & democraticè, hoc est totius populi interventu, quippe cum ad omnes honores pateat aditus. Quæ quidem est illa respublica quam tanto pere propter dulcem illam harmoniam, omniumque Reipub.

generum temperationem, omnes philosophi commendarunt, & ubi vetus illa lex aurea locum habet, *Salus populi suprema lex esto.*

Verum ut redeamus unde digressi sumus. Ex tribus hisce ordinibus seu statibus regni solet quotannis calendis maii publicum ac solenne concilium seu *parlamentum* vulgo haberi, atque adeo quoties major aliqua res inciderit. cui rex in aureo tribunali sedens præerat: & huic primum principes regni que magistratus, tum inferiori loco legati ex singulis civitatibus subsidebant, quos vulgo Deputatos appellant. Carpen- to autem rex in atrium vehebatur bubus tracto, quos auriga stimulo agebat. Ubi in atrium ac potius in reipub. sacrarium ventum erat, tum principes regem in aureo folio collocabant, reliquique, ut jam diximus, suo quisque loco atque ordine subsidebant, eoque demum in statu atque sacrario regia majestas dicebatur.

Auctoritas verò hujus concilii omni tempore summa fuit, & hæc potissimum in eo agi solebant. Primum de creando vel abdicando rege, tum de pace & bello, de legibus publicis, de summis honoribus, præfecturis & procuratoribus reip. de assignanda patrimonii parte liberis defuncti regis, vel dote filiabus constituendâ, quam germanico verbo *Abammagium*, quæ exclusoriam partem appellarunt. Denique de iis rebus omnibus, quæ vulgus & nunc negotia statuum populari verbo appellat, quoniam de nulla (ut diximus) reip. parte, nisi in statuum sive ordinum concilio agi jus esset. Item si quis princeps atque illustriore loco natus criminis alicujus insimularetur, in judicium ad illud concilium vocabatur, ibique causam dicere cogebatur. Quinetiam si quando rex majores sumptus facere instituisset, veluti in templis ædificandis, & monasteriis fundandis, rex Ordinum concilium exquirebat. Postremo ne illud quidem prætermittendum est, tantum hujus concilii apud cæteras gentes auctoritatem fuisse, ut etiam principis exten-

siquid controversiæ haberent, id interdum hujus concii arbitrio ac judicio permetterent.

Atque hoc concilium historici alias curiam, aut conventum, aliàs parlamentum, aliàs placitum appellare solent, quòd re in multorum concilio quæsitâ & deliberatâ, tandem inter ipsos placuisset & convenisset. Unde & placita philosophorum apud *Ciceronem* & alios dicta sunt. Atque hinc etiam promanasse videtur illud hodiernum in mandatis ac literis regis: *Quoniam ita placitum est: quod malè nunc à scribis gallicis traductum est, Car tel est nostre plaisir.*

Eligi etiam solebant in eodem hoc ordinum conventu seu concilio præfecti reip. qui Merovingiis temporibus, *Majores domus*, hoc est *Magistri Palatii* dicebantur. Horum eadem apud reges potestas fuit, quæ quondam apud imperatorem Romanum erat præfectorum pratorio, qui etiam aulæ præfecti dicebantur. Qui cum regiam potestatem desidiâ regum aliquandiu obsedissent, eandem facultatem nacti eam pro sua usurparunt ac occuparunt. Nam cum omnia ferè Reipublicæ munera obirent, & si quod gerendum esset bellum, exercitibus præessent, hi domi nudo atque inani regum nomine contenti propter desidiâ in otio vivebant: unde eò progressa res est, ut *Childerico* rege rē regnum obtinente *Pipinus* magister palatii, qui regis nomine magna diuturna que bella gesserat, Saxones devicerat suamque in potestatem redegerat, oblatam regii nominis occupandi facultatem non repudiavit, exercitu præsertim eoque victore & glorioso instructus. Tanta autem præfectorum potentia initium (ut diximus) cœpit tempore *Clotharii* secundi, circiter annum Christi 588, id est circiter annum 130 post regnum Francogalliæ constitutum.

Porro hic *Pipinus* in regnum, deposito *Childerico*, sublimatus est. De quo vide lector, in appendice *Humbaldi* apud *Io. Tritemium*, præter *Marsil. Patavin.* de Translatione Imperii cap. 6. Eodem anno (inquit *Tritemius*) proceres totius regni conve-

193
nientes in unum, super abrogatione regis *Childerici* inutilis, cœperunt habere concilium: placuit autem in commune omnibus, ut regem *Childericum* nullam regnandi vel peritiam vel potestatem habentem deponerent, & *Pipinum* penes quem totius regni summa manebat autoritas, in regem sublimarent. Sed *Pipinus* in hanc rem consentire noluit, nisi prius consilium Pontificis *Zacharia* inquiratur, causas allegans se moventes.

In magistri hujus palatii locum successisse videntur *Comites stabuli*, vulgo *Connestablii*. *Comites* vulgò dicebantur omnes, qui amplissimos quosq; honores in regia obtinebant, & remp. pro parte administrabant. Erat autem comes stabuli ferè is qui apud Romanos magister equitum dicebatur, id est, qui equitatu præerat, cui custodes equorum suberant, qui vulgò *Scarieri* appellantur. *Mareschalcus* Germanis vocatus, hodie eandem obtinet dignitatem quam olim præfecti pratorio, seu ut diximus magistri palatii, & sub eo hodie sunt quatuor mareschalci, id est, magistri equitum, ad quos introducuntur lites rei militaris.

Post hæc erecti sunt tempore *Hugonis Capeti* (licet non satis inter scriptores de hac origine conveniat) quos *Pares Franciæ* vocant. Ille enim remoto legitimo hærede cum regnum occupasset, proceres aliquot novo aliquo honore ac beneficio sibi devinciendos putavit; nam ejusmodi aliquid ab eo factum esse omnes consentiunt.

Horum *Parium* constituendorum causa duplex fuisse videtur. Primum ut regni inaugurationi, atque ut tum loquebantur, investituræ præessent, hoc est, ut regem imperii sui insignibus, atque infulis solemniter in principum atque optimatum conventu exornarent. Deinde ut si quis è potentium & principum Franciæ numero fraudis capitalis reus fieret, judiciū illud exercerent. nam cum antiquitus judicia illa in publico gentis consilio exercerentur, ut dictum est, atque is mos majorum paulatim

tim *Capetingiorum* instituto ad iudiciale parlamentum traduci cœpisset, neque principes regni facile illi parlamento suas fortunas committendas putarent, regibus illis ad suas rationes commodissimum fore visum est, præter illius parlamenti curiam, suum hunc *Parium* confessum instituere, quæ *Parium* curia vocitata est. quorum tamen ordo ac numerus aliquandiu varius fuit; neque enim duodecim viri semper fuerunt, ut nonnulli existimant, sed interdum plures, interdum pauciores erant, prout regi, à quo in summi honoris ac beneficii loco magistratus ille deferabatur, commodum videbatur; idque variis exemplis probari posset; sicut & *Parium* dignitas sæpe variis principibus attributa est, & ad illorum iudicia nonnulli insuper alii à *Francia* proceribus, satrapis & episcopis, adhiberi soliti sunt; postremò in illorum numero etiam reges ac principes exteri fuerunt.

Porrò etsi hac *Parium* institutione, & quod *Hugo* ille *Capetus* ad conciliandos sibi retinendosque (ut diximus) procerum animos, dignitates quæ temporariæ erant, puta regni ducatus, & comitatus, perperuas fecit, haud parum publici (de quo diximus) concilii auctoritatem, licet cum ejusdem concilii consensu, astutè imminuerit, cætera tamen cuncta adhuc ab eodem pro more pendebant concilio, adeò ut etiam *Budens*, & *Carolus Molinens* tradant, rei nummariæ jus, hoc est potestatis nummorum vel augendæ, vel minuendæ semper penes populum *Francorum* fuisse. Memorabile est illud bellum quod propter publicum bonum proceres regni assiduis plebis querimoniis & expostulationibus incitati adversus *Lodovicum* undecimum regem decreverant. Quin nec illud omittendum, sub eodem *Lodovico* concilium publicum apud *Turones* ad calend. Aprilis Anno 1467 coactum fuisse, in quo placuit ut certi probatique viri, 36 scilicet, curatores reipub. ex singulis ordinibus deligerentur, qui reipub. constituerent & juri ac justitiæ providerent, duodeni scilicet ex clero (qui unum ordi-

nem jam obtinebat) totidem ex equitibus, & totidem-juris ac justitiæ periti ex populo, fidemque rex regali dicto promissoque dedit ratum se habiturum quicquid illi 36 viri constituerent.

Atque hæc quidem in genere ad *Capetingiorum* usque tempora totius reip. gubernandæ, regnive administrandi ratio fuit. Eaque recensuimus officiariorum regni munera quibus qui præsumt vel funguntur, propriè regni seu coronæ administratores, officiales vel sapientes dicuntur, quales sunt cum primis illos quos publicum concilium constituere diximus, item *Pares Francia*, deinde *Connestablius*, *Amiralius*, *Cancellarius*, *Questor generalis Francia*, &c. Alii etiam omni tempore fuerunt consilarii ac officarii regii, qui privata ipsorum negotia curabant, regique famulabantur aut ministrabant, quales sunt *Camerarii* & alii ministri & officiales aulæ regis.

Præter hæc publica munera instituta sunt successu temporis alia atque alia *Parlamenta juridica*. qua in re sciendum, ad hæc tère *Capetingiorum* tempora, & simplicem facilemque jus reddendi rationem, rarasque omnino lites fuisse. quod vel hinc licet cognoscere, quod rex *Lodovicus* cognomento *Divus*, qui regnavit circiter annum 1230, (ut ex *Ionvillio*, qui ejus vitam descripsit, constat) ipse vel controversias disceptabat, vel disceptandi negotium nonnullis è suo comitatu mandabat. Quod idem de *Carolo Magno* proditum est, qui vel dum calcearetur, lites dirimebat. Hujus lex talis in capitulari extat: *Hoc missi vestri notum faciant comitibus & populo, quod nos in omni septimana unum diem ad causas audiendas sedere volumus.* Crescente deinde civitate temporis, litium multitudine, primùm basilica magnifica, regis *Lodovici Hutini*, vel ut alii volunt *Philippi Pulchri* imperio, circiter annum 1292 ædificata est; tum ex mediocri judicum numero tres decuriæ factæ, magnæ camerae, inquisitionum & postulatorum. Sed anno 1521 rex *Franciscus* quartus deinde cameram 20 novis consiliariis adjecit. Rursus idem

rex anno 1543 alios 20 creavit. Sed hic iudicum conventus non fuit perpetuus & perennis ut hodie, sed indictivus, nec nisi certo principis mandato exerceri solitus. Ad diem item D. Martini, id est 2 idus Novemb. à rege edictum proponebatur, quo Parlamentū inchoādi iudicibus à rege autoritas dabatur.

Verūm paullatim in tantum hujus confessus, seu parlamenti autoritas excrevit, ut nulla regia lex, nulla constitutio rata esset, nisi cujus illi consiliiarii auctores comprobatoresque fuissent. Deinde ut nullus totā Galliā magistratus, non modò urbanus, verūm & militaris esset, quem non ab illo confessu inaugurati, & apud eundem in leges jurare oporteret, tum ut ab eorum iudiciis appellandi jus non esset, sed ut eorum decreta rata & fixa essent, postremò quicquid potestatis, imperii, autoritatis, penes publicum consilium & Statuū parlamentū (cujus scilicet & nomen & autoritatem obtinet) fuisse diximus, id totum in senatum illum translatum fuisset. At hodie quādo solus rex pro suo iudicio cum secreto ac privato suo consilio quidvis decernit, profus in ordinarium iudicum consilium conversum est, non amplius circā temp. Regni que negotia occupatur, fixamque suam sedem Parisius habet.

Quod quidem latissimè patet, & amplissimam præ cæteris ordinariis curiis seu parliamentis (quæ septem omnino per Galliam nunc sunt) jurisdictionem habet. Cognoscunt autem singula de causis & criminalibus omnibus, & quod à singulis definitum fuerit ei standum est. Illud Parisiense præ cæteris habet, quod in id aliquando ipsi reges venire olim solent, quoties aliquid magni decernere vellēt, quod vel bellum vel pacem concerneret. Hodie adhuc pactiones regum, & quicquid omnino ad regni constitutionem pertinet, in eo recitantur, & scriptis publicis, quorum ipsi custodiam habent, inferuntur.

Sic quæ ab omni antiquitate & primordio regni Francogalliæ ad publicos Ordinum conventus referebantur, & post iis abolitis, ad senatum seu parlamentum Parisiense, ea hodie

ad solum regem, & quos ille in consilium adhibere vult, translata sunt. Verum ut pergamus ulterius,

Est aliud in hoc regno constitutum consilium quod magnum vocatur, quod ex variis principibus ac præcipuis aulæ & regni consistit, quod tempore *Caroli Septimi & Octavi*, non nisi circā negotia status regni ac ipsius reip. incolumitatem occupari solebat, sed & hoc ipsum adeo multitudine causarum ac litium successu temporis obrutum fuit, ut *Carolus Octavus* ordinarium ex eo consilium 17 consiliiariorū fecerit. Quos deinde *Lodovicus* duodecimus ad viginti adauxit, addito cancellario concilii præside, adeo ut sub *Francisco* & ipsa cancellarii dignitas in præsidatum erecta fuerit, atque deinceps solum vacarint cognitioni causarum extraordinariarum à privato consilio iis commissarum, & ferè ordinariè appellationibus præfecti hospitalis, ut vocant.

Præter ordinaria jam dicta septem juridica parlamenta, ut familiari utamur vocabulo, & magnum consilium, habet rex privatū adhuc consilium, quod perpetuum & ordinarium est, regemque ferè comitatur, & circā negotia regni præcipuè occupari solet, quanquam & id hodie in ordinarium quasi Consilium conversum sit, quando scilicet causis civitatum & parlamentorum ferè vacat, & plerumq; etiam aliorum privatorum non ita magni momenti causis; adeo ut hi viri spectabiles & illustres aliis occupati negotiorum publicorum & statum regni concernentium, cognitionem & curā pro demodum omnem amiserint, totaque regni administratio & cura regis arbitrio & paucorum decretorum electorum iudicio commissa esse hodie videatur, quod *Secretum Consilium* nuncupatur, in quo cunctæ fiunt deliberationes summam rerū concernentes, & super quibus deliberatum à privato & Firantiarum consilio fuit, si ejusmodi modo negotia fuerint, quæ regis peculiatem cognitionem requirant. In hoc cuncta beneficia, literæ & mandata regia signantur, aliorum principum, legatorum,

præfulum, & capitaneorum literæ referantur, eorumque responsa concipiuntur, & secretariis Statuum committuntur.

Est & aliud *Consilium*, quod vulgò *Finantiarum* vocant, quod universi regii ac regni thesauri curam agit, cui adjuncti quoque sunt *Intendentes*, ut vocant, *Secretarii Finantiarum*, item *Quæstores ararii*.

IN USUM TABULARUM ADMONITIO.

QUUM ad cœlestem rationem universam Geographiam reducere fuerit institutum, ut iusta locorum symmetria, qualis in sphaerica terræ figura existit, etiam in plano quam proximè servaretur, debita graduum longitudinis ad meridiani sive latitudinis gradus proportio constituenda fuit. Cùm ergo paucos latitudinis gradus contineret proposita tabula, ad medium ferè parallelum tabulæ eam proportionem redegei, sic ut quæ illius paralleli ratio est ad meridianum, ea etiam esset graduum longitudinis in eodem parallelo ad gradus meridiani sive latitudinis proportio. Ac tum meridiani omnes inter se paralleli existunt. Cum vero plures erant latitudinis gradus, quia multa ibi in summo imoq; parallelis fit proportionis ad meridianum differentia, ne nimium à vero recederet locorū symmetria, duos delegi parallelos æqualiter ferè à medio & extremis distantes, ad quorum rationes, meridianos graduum longitudinis designatores constitui, qui tum non paralleli fiunt, sed pro sumptorum parallelorum inter se distantia majore vel minore, plus minusve ad se mutuo & ad medium tabulæ meridianum inclinantur. Quo autem modo ea meridianorum designatio sit inveniendâ, in geographico *Ptolemæi* opere ostendi.

Gradus porrò latitudinis ac longitudinis in lateribus tabularum designatos invenies, & quidem pro maxima parte latitudinis in utroque tabulæ latere, longitudinis verò in summo atque imo, quando videlicet usitato Geographis mote septen-

trionem in superiore parte collocare licet. Quod si regio describenda magis inter meridiem & boream extendatur, quam inter orientem & occidentem, tum ferè occidentem sursum locavimus. Ut ut fiat, orientale occidentaleque latus semper tibi latitudinis, reliqua duo longitudinis gradus repræsentabunt. Suntque singuli gradus in 60 partes, quas minuta vocant, divisi, aliquando in singula, cum magnitudo id patitur, alias in bina, quina, aut etiam dena.

Hoc fundamento posito optimas quasque descriptiones delineandis regionibus sequutus sum, qua in re non parvi subsidii mihi attulit insignis chorometer & solertissimus regii Hispaniæ Geographus *Christianus Sgrothenius*, qui multas regiones perlustravit, & præ cæteris amplius exactiusque descripsit. Tum ejusdem quoque majestatis Geographus diligentissimus *Abrahamus Ortelius*, ipse candor & humanitas, qui quicquid uspiam tabularum nactus fuit, mihi communicavit liberaliter, tametsi in eodem mecum esset instituto. Qui præterea aliquid attulerunt auxilii, eos suis locis commemorabo, quibus nec ego ingratus reperiar. Omnia autem quæ ab aliis oblata sunt, quo quàm fieri posset, diligentissimè inter se collata, hiberem. Unum tamen interim, quod maximè in votis est mihi defuit, nimirum principatum & nobilium locorum exactior enumeratio ac designatio, quæ in editis tabulis quæ maximè desiderantur. Proinde huic defectui nostro veniendâ dabis (lector,) & ad celebrandum nobilitatis ordinem patricum suppetias ferre dignaberis, locaque hujusmodi, situmque ac nomina, qualitatemque eorum indicare, tuo id non minus decus erit. Orbiculi exigui locorum quorumlibet verum indicant, atque hinc eorum distantia sumenda est. Cæterum his subinde signa adhærent quibus internoſcantur loca. Simpliciter pagi solis orbiculis, ubi ornatui locus deest con-

sunt, castra quoties nota occurrunt exstante unco notamus hoc modo δ , cœnobia cruce sic δ : oppida, turres ut minimum duas habent: pagi nobiles unam. Hæc observavimus quatenus nobis fuerunt nota. Facilia porrò factu signa ad has distinctiones sumpsimus, quo quilibet ommissa facile supplere queat.

Si quis longitudinem ac latitudinem loci alicujus explorare velit, ubi meridiani paralleli sunt id efficiet, distantiam ejus à latere tabulæ circino sumendo, circinumque sic expansum ad aliud latus applicando. Si distantiam ab orientali latere sumpsisti, circinus ex eodem latere in septentrionali latere gradum & minutum longitudinis ostendet. Sin à boreo latere distantiam habes, ex eodem in orientali latere latitudinem designabit. Cum verò meridiani non fuerint paralleli, eodem quidem modo loci latitudo reperietur, at in universalibus tabulis ubi paralleli sunt circulares, distantia loci à proximo parallelo sumpta idem in latere orientali ostēdet. Longitudo au-

tem quærenda erit filo aut regula loco superimposita versa-que, donec in boreo australique latere idem utrimque ejusdem gradus minutum designetur, quodcunque tum illud erit, loci assumpti longitudo existet.

Milliaria in diversis regionibus multum subinde differunt, si ergo lubeat ea ad invicem comparare, eadem circino ad gradus meridiani refer, & quot in uno gradu comprehendantur revoluto circino explora, videbis quot unius, quot item alterius regionis milliaria gradum unum emetiantur. Sic Germanica communia milliaria (quæ 15 sunt in uno gradu) quadrupla invenies Italicis communibus, & subdupla ferè quibusdam Suevicis ac Westfalicis.

Nonnunquam occurret simplex linea orbulo annexa, sic $\circ \delta \rho$: ea nomen ad locum pertinens indicat, ideo addita, ne in locorum pressura quod cuique nomen debeat, ambiguum fiat.

Index Tabularum Galliæ.

Gallia universalis.
Britannia & Normandia.
Aquitania.
Provence.
Francia, Picardia, & Campania.
France.
Bouloigne.
Amjou.
Berry.
Poictou.

Lotharingia pars septentrionalis.
Lotharingia pars meridionalis.
Burgundia Ducatus.
Burgundia Comitatus.
Lyonnois.
Helvetia tabula generalis.
Zurichgavv.
Vvislispurgergavv.
Lacus Genevensis.
Argavv.

Belgia universalis.
Flandria.
Brabantia.
Hollandia.
Zelandia.
Geldria.
Artesia.
Hannonia &
Namurcum.
Lutzenburg. & Trier.

Regio.

HISPANIAM ejusque præcipuas Provincias perlustravi; Pyrenæos transgresso Gallia se offert. Hanc, qua potero fide percurram. Partem Europæ quæ hoc tempore *Francia*, dictam olim multi memoriæ produnt *Γαλασίαν*, ab *γάλα* lac Latinis sonante, quod lacteos, id est albi coloris homines producat: montibus (hoc enim addunt) nimium solis ardorem inde excludentibus. Diodorus nomen natum scribit ab *Galata* Herculis filia. Alii alia tradunt. *Celtogalatiæ* Ptolemæus nominat lib. II cæteri que Græci. Ab *Galatia* Gallia putatur formata; quam tamen vocem alii aliunde derivant. Hæc talia non tanti, ut Lectorem multis morentur. Certè Gallia appellatio latinis scriptoribus fuit latissima, ut ex sequentibus plenius discemus. Hebræis *Tzarphat* vocari scribunt *Postellus* & *Arias Montanus*. *Francia* nuncupatur hodie ab Francis, Germaniæ ad Rhenum populis: qui vi regionem hanc & armata manu occuparunt, vulgo *le Royaume de France*. Gallos Græci *Celtas* universim & *Galatas* vocarunt. Idem *Gomerita*, teste *Iosepho*, olim dicti fuerunt. Atque hæc breviter de nomine. Sequitur situs & quantitas. Eam explicabo in finibus, longitudine, latitudine, circuituque. Quod ad fines regni quod *Francia* nunc dicitur, ad septentrionem, qua quidem Germaniam inferiorem respicit, limes statui solet inducta ab Caletibus in Argentoratensium usque agros linea: quæ ab sinistra relinquit Artesios, Hannonios, Luceburgenses, & alios; ad dextram Picardos & Lotharingos: qua verò Angliæ jacet obversa, vastus æstuosusque Oceanus Britannicus. Ad Occidentem idem eam pulsat, ingenti facta in Aquitaniam Sinu, Oceanus. Ad Meridiem, quæ quidem Hispaniæ adhæret,

Situs.

Pyrenæos habet montes: quæ verò apertior, liberiorque & sui quasi juris fit, placidiore, nempe Mediterraneo, terminatur mari, quod ab ipsa *Gallicum*. Ad Ortum denique Alpibus separatur ab Italis, Jurâ ab Helvetiis, Rheno à Germanis. Gallia vel Franciæ (nam voces has *ἀδία Φόρος* usurpabo) longitudo ab Occasu recta in Ortum, milliarium gallicorum est paullo amplius ccc: vel à Cauro in Vulturum supra trecentorum & triginta. Latitudo milliarium fere cccxv. Circuitus supra mille viginti milliarium. Ea igitur est quantitas: sequitur jam nunc qualitas, ratione Climatis. Subjacet parti quidem quinti, tota autem sexto septimoque Climatibus, parti quoque octavi inter gradus latitudinis xli & lli: longitudinis autem xx & xxxviii. Et licet universim ventis obnoxia sit plurimum Septentrionalibus, propter Aëris tamen salubritatem & temperiem optimis Europæ regionibus ad censetur. Constitutione felicissimam facit *Claudianus*: saluberrimam dicit *Cæsar* lib. III. bel. Civ.; fertilissimam, hominum genitricem, lib. II de bell. Gall. *Strabo*, ubi de Arvernibus, & alii. Ager magna parte est planus: amœnos hic ibi habens colles, interque eos valles jucundissimas: suâ cum has, tum illos fecunditate admirabiles. Arva benè culta triticum aliasque segetes luxurie magna producant. Multum fert Gallia frumenti, teste *Strabone*, milii, glandis. Nihil in ea ociosum, nisi qua paludes aut silvæ obstant. Vino abundat, eoque optimo, idque partim suis Britannis, Normannis, Picardis, partim confinalibus Germanis, Belgis, Anglis, aliisque quibus uvarum maturitatem negare solet aëris frigiditas, subvehunt. Auri quoque & argenti apud Gallos fuisse Metalla, testatur præter *Strabonem* etiam *Athenæus*: ea

Aeri temperi.

Sali ferti litas.

nunc

nunc creduntur exhausta. Ager, qui aliunde non occupatus omnis generis nutrit armenta, quæ faciunt, ut carnis, lactis, butyri, casei, lanæ, rerumque aliarum abundet copia. Franci omnes Gallias pacificè obtinuerunt sub rege *Hlodoveo*, qui primus omnium totius Galliarum monarcha est factus, primusque Christi nomen professus, ea, quibus in hodiernum usque diem Francorum reges utuntur, trium liliorum insignia, cœlitus, ut volunt accepta, usurpavit. Regnasse post eum scribuntur successione nunc directâ, nunc collateralî, *Childericus I*, *Hlotarius I*, *Cherebertus*, *Childericus II*, *Hlotarius II*, *Dagobertus Magnus*, *Hlodoveus II*, *Hlotarius III*, *Childericus III*, *Theodoricus I*, *Hlodoveus III*, *Childebertus II*, *Dagobertus II*, *Hlotarius IV*, *Chilpericus I*, *Theodoricus II*, *Chilpericus II*. Hic anno regni XI, Christi verò 1000, auctoritate & jussu *Zachariæ Pontificis*, cui *Pipinus* vituperabilem & probrosam regis vitam, transmissis libello, depinxerat, Regni jure privatus ad Monachatum est coactus. In locum ejus factus est accusator ipsius *Pipinus Caroli Martelli F. Pipini N.* Brevis cognomine, ex Præfecto & Majore domus. Hunc sequuti commemorantur *Carolus Magnus*, *Ludovicus Pius*, *Carolus Calvus*, *Ludovicus III Balbus*, *Ludovicus IV*, & *Carolomannus*, *Carolus Crassus*, *Odo*, *Carolus Simplex*, *Rudolphus Burgundio*, *Lotharius V*, & *Ludovicus V*, ultimus ex *Caroli Magni* posteritate: quo veneno necato, habenæ Regni translatae sunt ad *Hugonem Capetum*, primum Gallum, Comitem Parisiensem, Ducemque Francorum & Burgundiæ titulo-tenus. Capeto successerunt *Robertus Pius*, *Henricus I*, *Philippus I*, *Ludovicus VI Crassus*, *Ludovicus VII Junior*, *Philippus II Aleodatus Augustus*, *Ludovicus VIII*, *Divus Ludovicus IX*, *Philippus III*, *Philippus IV Pulcher*, *Ludovicus X Hutinus*,

Philippus V longus, *Carolus IV pulcher*; cui sine prole mascula defuncto successus est *Philippus VI Valesius Caroli Valesiorum* comitis primogenitus filius. Sequuti hunc *Ioannes Valesius*, *Carolus V Sapiens*, *Carolus VI Bene-natus*, *Carolus VII*, *Ludovicus XI*, *Carolus VIII Gibbosus*, *Ludovicus XII Caroli Aureliani F.*, *Franciscus Valesius I Caroli Comitis Angolimensis F.*, *Henricus II Valesius*, *Franciscus II*, *Carolus IX*; *Henricus III*; cui *Jacobitæ Monachi* manu obtruncato legitimus pronunciatus est Successor *Henricus IV Borbonius*, *Antonii Borbonii Ducis Vindocinensis* filius, *Rex Navarrae*, *Galliarum Rex Christianissimus*. Sunt autem Galli alacres & ad arma proni, de quorum bellica virtute operæ pretium est audire *Strabonem* virum peritissimum, genere Cappadocem, eruditione Græcum, judicio priscum, incolatu Romanum, terrarum multarum peragratores. *Universa*, inquit, *natio eorum qui Galli nunc & Galatæ appellantur*, *Martis studio flagrans*, *animo est strenuo & celeri ad conferenda praelia*: *alioqui mente candida & simplici*, & *ab improbis moribus abhorrente*. *Itaque injuria lacesiti, conferti coeunt in certamine aperte, nulloque periculi adeundi respectu*. Nemo etiam ignorat quanto fuerit olim Romanis, Græcis & Asiaticis terrori Gallorum nomen, quum quondam ab suis sedibus usque ad *Apollinem Pythium*, atque ad oraculum Orbis terræ vexandum ac spoliandum profecti sunt: quum Romam ceperunt & incenderunt, *Capitolium* obsederunt, *urbes in Italia condiderunt*, *Mediolanum*, *Comum*, *Brixiam*, *Veronam*, *Bergomum*, *Tridentum*, *Vincentiam*: Quum recenti adhuc memoria *Borbonius* Romam viccit. Cæterum *Gallia* hodie non æque latè patet atque olim; nam & *Italiae pars* ea, quæ inter *Alpes* & *Anconam* sita est *Gallia Cisalpina* quondam dicta fuit, nunc

Majorum virtus.

Limes.

autem

autem *Lombardia* appellatur: & *Belgarum* magna pars hodie *Germaniæ* adscribitur, quæ ex *Cæsaris*, & *Ptolemai*, veterumque omnium descriptione ad *Galliam* pertinebat: *Galliam* enim *Transalpinam* quam *Plin.* *Comatam*; *Ptolemæus* *Celtogalliam* vocat, in tres partes dividere, *Celticam*, *Belgicam*, & *Narbonensem*: *Ptolemæus* in quatuor, *Aquitaniam*, *Lugdunensem*, quæ eadem est cum *Cæsaris* *Celtica*, *Belgicam* & *Narbonensem*: Definiverunt eam *Pyrenæis* montibus, *Rheno*, *Oceano* & *Alpium* jugis: quum hodie quicquid à *Caletis* Orientem versus spectat, non *Galliæ* sed *Germaniæ* adenseatur, & *Rheni* utramque ripam *Germani* latè sibi vindicent. Urbes præcipuæ sunt *Lutetia Parisiorum*, *Masilia*, *Narbona*, *Lugdunum*, *Pictavium*, *Burdigala*, *Neomagus*, *Iuliomagus*, *Aurelia*, *Rothomagum*, *Rupella*, aliæque plurimæ, de quibus in particularibus descriptionibus fufius. Lacubus non caret *Gallia*. Inter eos principis loci qui *Latinis* *Lemans*: plerisque *Galliæ* lacus habitus. De quo cum peculiarem in hoc volumine *Tabulam* habeat, plura hic non addam, cò *Lectorem* remittens. *Quarta* ab oppido *Arvernæ* *Bessio* miliaris parte mons est, inque eo lacus latè se extendens: tam altus, ut fundo existimetur carere. Nulla in eum, quod quidem intuentium oculis patere potest, influit aqua. Si quis quid in eum projiciat, tonitrua dicitur mox auditurus, fulgetra visurus, pluviam & grandinem habiturus. Haud procul inde crypta est, cujus os rotundum, vulgo *Creux de Souleis*: & abyssus, cujus profunditas explorari nequit: & huic si quis injecto lapide aurem admoveat, murmur percepturus auribus perhibetur ingens & mirabilem strepitum, tonitruo ex remotioribus venienti locis non absolum. Æstivis mensibus etsi nihil injiciatur, strepitus tamen in cavitatibus intelligitur. Putantur inesse ven-

ti, inter se quasi belligerantes. *Abitacini* vel *Avitaci*, cui ab avito nomen, locus in *Arvernia* apud *Claromontem*, tam graphica est apud *Sidonium* lib. ii *Epist.* ii rei-que conveniens descriptio, ut hodie primum delineata videatur, quæ dexter, quæ lævus. De *Rubreso Lacu* legendus *Pomponius Mela* lib. ii cap. quo *Gallia Narbonensis* depingitur. *Plin.* *Rubrensem* nominat. *λίμνη Ναρβωνίτις* *Straboni* & *Stephano*. Lætatur etiam *Gallia* fluminibus, quæ magna, quæ parva, innumeris. Nominat simul fluvios non paucos *Ausonius* *Eidyllio* iii, ubi de *Mosella*:

*Non tibi se Liger anteferet, non Axonia præcepis,
Matrona non, Gallis, Belgisque intersita fines;
Santonico restuus non ipse Carantonus aestu
Annis, & auriferum postponet Gallia Tarnem:
Insanumque ruens per saxa rotantia late
In mare purpureum, domine tamen ante Mosellæ
Numine adorato, Tarbellius ibit Aturnus.*

Et paulo post:

*Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis,
Alpique colent fluvii, duplicemque per urbem
Qui meat, & dextra Rodanus dat nomina ripæ:
Te stagnis ego ceruleis, magnumque sonoris
Annibus, æquorea te commendabo Garumna.*

Primum

Primum autem inter fluvios agmen ducunt, *Sequana*, *Ligeris*, *Garumna*, *Rodanus*. Qui *Sequana* Latinis, *Σηκῶνας* Ptolemaeo, *Σηκῶαν* Straboni, *Σηκόαν* Stephano, *Siban* Beniamino, *Seyne* vulgo. Oritur in Burgundiæ Duc. in Alseti regione paullo amplius leuca versus Septentrionem à Burgo, qui S. Sequano sacer; duobus rivulis, quos inter pagi jacent *Billy* & *Perriere*. Lustratis scētisque cum aliis, tum Lutetia Parisiorum, cui nobilissimam facit Insulam, *Rotomagoque*, Mare Britannicum vel Normanicum ostio satis lato irrumpit. Æstuarium ibi satis est navigantibus periculosum: ideoque providè magnaq; sollicitudine adeundum. Normannis vulgo vocatur *la Bave*. Sequana enim mare ingressus repente contra fluviorum cæterorum naturam refluit, horrendo sonitu ascendens ad hastæ longioris altitudinem: unde inexpectata solent hic negligentibus & incuriosis oriri discrimina. Currēs Sequana fluvios suscipit varios, in quibus nobiliores cæteris, Antiquis etiā notī *Matrona*, vulgo *Marne*, *Esia*, *Oyse* vel *Ayse* vulgo, *Axona*, vulgo *Ayne*, *Aisne* vel *Esne*. *Ligerim* secundo loco nominavi, ab *Cesare* aliisque nobilitatum: *λίγερ* (vel ut in aliis codicibus melius, *λίγεις*) & *λείγη* Strab. lib. iv & Ptol. Hodie *Loire* & *Lerre*. Caput ejus in pago *Velauno*: Locus vulgo *la Font de leire*. Amplior est reliquis, ut merito *Pater Gallie Fluviorum* audiat: aquæ limpidissimæ. Facto inter varios populos (Celtas ab Aquitanis olim ex Strabonis notatione dividebat) procursu, exonerat se in Oceanum occidentalem, inter *Nannetes* & *Pictones* ostio quatuor fere leucas amplo, pulvillis aliquot infesto: interius ad duas cum semi leucas rupes sunt, quibus à *Porcis* cognomen. Ingentes & navigiorum patientes excipit Fluvios non paucos: *Elaver* vulgo *Allier*:

Carum nunc *Cher*: *Vigennam*, hodie *Vienne*, *Viane* & *Vignane*: *Meduanam*, hodie *Mayne*: & alios. *Garumna* sequitur, *Cesari* Gallos ab Aquitanis disjungens: *Straboni* lib. iv *Γαρυνῶας*, *Ptolemaeo* *Γάρυνα*: *Garonna* *Frontino*: quod nomen integrum hodieque retinet à capite ad *Blaviam* Castrum, ubi lingua Romana incipit. Nam inde *Geronde* & *Gironde* dicitur. *Gerunnam* etiam vocat *Guilielmus Brito* in sua *Philippeide*. Oritur ex *Pyrenæis* haud procul oppido, quod vulgo *Guadalup*. Hic hodie perlustratis cum aliis, tum *Tolosa* & *Burdigala*, Mari se miscet *Aquitanico*, duarum fere leucarum ostio: quod intrantibus occurrunt scopuli, quibus ab *Afellis* cognomen, septentrionalior *Nautis Belgis* *Noorder-Ezel*, australior *Snyder-Esel*, *Pharum* vel præaltam sustinens turrim, quæ vulgo *la Tour Cordan*. Excipit navigeros fluvios *Tarnim*, *lo Tarn* vulgo: *Gallicè le Tar*: *Egercium*, *Vasconibus* hodie *Gers*: *Oldum*, *Arvernatis* & *Montanis* *Cadurcis* *Ooldt*, vel cum articulo *l'Old*, *l'Oolt*: *Duranium*, hodie *la Dordogne*, & alibi *Dordonne*, & alios. Ultimum *Rodano* dedi locum. Fluvius hic *Scriptoribus omnibus* & *Græcis* quibus *Ροδανός*, & *Latinis* notissimus. In universum *Gallis* nuncupatur *le Rosne*: sed indigenis *lo Ros*: *Eridanum* nominant *Oppianus* in *Halicuticis* lib. iv, & *Philostratus* in *Vitis Sophistarum*. *Plinius* ab *Roda*, *Rhodiorum* in illo tractu *Colonia* nomen impositum scribit. Oritur haud procul *Danubii*, *Reni*, *Arolæ*, *Ticini* aliorumque fontibus, prope montem, qui vulgo *Briga*. Lacum *Lemannum* apud pagum *Novam-Villam* (*Neuf-Ville*) ingressus, servato fere colore permeat, & ad *Genevensium* oppidum egressus, rapido cursu pergens in mare *Mediterraneum* erumpit, septem ostiis, ut scribit *Apollonius* in *Argonauticis*: quinque, ut *Diodorus* &

alii: tribus, ut Artemidorus apud Strabonem, Plinius & Ammianus: duobus, ut Polybius eodem Strabone teste, & Ptolemæus: pluribus, ut prudenter, sibi que, ne mendacii argui posset, cavens Livius: hodie quinque, & plura numerant nominantque adcolæ, *Gras Neuf*, *Gras d'Orgon*, *Gras Paulet*, *Gras Grant*, *Gras d'Enfer*, *Gras de Passon*, quorum postremum, quod versus Massiliam sit, *Massaleoticum* appellat Plinius, *Massalioticum* Polybius, qui hoc *Primum* vocat, quod ad Gradus Marcellino & Antonino: à quo cæteris etiam ostiis Gradus nomen inditum. Excipit Rodanus *Arvam*, *Ararim*, hodie *Saone* vel *Sone*; *Isarim*, hodie *Isere*: *Drunam*, qui hodie *Droma* est vel *Drosne*; *Druentiam*, hodie *Durance*. Sed hæc de Fluminibus in præsentia sufficiant. Oceanus Britannicus à Septentrione, qua Angliæ opponitur, eam pulsatur, ut & ab occasu, uti supra diximus. A Meridie Mare Mediterraneum. Cum ad hoc, tum ad illum Sinus Gallis sunt insignes. Ad Oceanum est cum primis ille, qui *Aquitanicus* Aethico & aliis. *Tarbellicus Ancon* elegantissimè apud Lucanum vocatur. Sinus etiam ad idem Mare sunt non ignobiles, in quorum intimis recessibus locata videmus oppida, *Diepam*, *Constantiam*, & alia. Ad mare Mediterraneum *Gallicus* (*Galaticus*) Sinus est duplex, *Major* & *Minor*. *Major* ea Mediterranei pars appellatur, ubi se in illud effundit Rodanus. *Angulus Gallicus* M. Porcio Catoni: *Gallicus Sinus per excellentiam* Livio, Justino & aliis. *Minor* apud Strabonem scribitur ad Promontorium Montis Pyrenæi, quod *Aphrodisium* dicitur. Hic *Salsus* vocatur *Melæ*. *Gamblacianum* etiam Sinum ponit ad Galliam Narbonensem Antoninus. Portus, ut hodie, de quibus plenè Lucas Aurigarius Charta v & quatuor sequentibus, sic olim habuit Gallia celeberrimos. Principem obtinent

Portus.

locum *Staliocanus*, *Vindana*, *Brivates* & alii quidam Veteribus nominari. Qui *Staliocanus* Ptolemæo, aliis *S. Paul de Lyon* in Britannia existimatur, *Roscou* aliis, quibus ut subscribam, facit, quod posterior priore multo sit fidior & commodior: quamvis enim oppositam habeat Insulam, cui cognomen vulgo *de Bas*; facilem tamen & tutum septemque altum hodie ulnas, utrimque præbet Navibus ingressum. Priori, minax objacet Taurus (Insula est, vulgo *le Taureau*), qui circumpositas habet rupes innumeras & latentes & eminentes; à quibus magnum Nautis malè providis creari solet periculum. Haud procul inde in eadem Britannia versus Meridiem post flexum Promontorii *Gobæi*, *Vindana* occurrit Portus. *Fenstiers* hodie, vel *Conquest*, Jovio malè *Brest*. Adscribit hinc *Βευσάριον* Portum Ptolemæus; nomen hodie fere retinet, *Brest*. Sequitur apud eundem *Ζητωρ* Portus; *Lusson* vel *Luxo* hodie. Hinc *Santonum* Portus Ptol. scribitur, hodie *la Rochelle*, ut arbitratur Villanovanus. Succedunt Montes & Silvæ. Quod ad montes, Gallia aliis, quam aliis, locis est montosior. Eminent hic Delphinatus, Provincia, Sabaudia, & Burgundia. Andegavenensis ager suos etiam habet montes, qui in Britannorum Pictonumque fines latè se insinuant. Montes Galliæ cum primis celebrant veteres Scriptores *Cebennam*, *Vogesum*, *Iuram*. *Cebenna* mons est, qui, ut Cæsar scribit, *Arvernos* (*ceulx d'Auvergne*) ab Helviis (*ceulx de Vivarez*) distinguit. *Gebennam* Plinius, *Gebennas* Lucanus & Ausonius nominant; *Gebennicos* Mela. Vera genuinaque scriptura est, ut Scaliger suis ad Merulam literis monet, *Cebenna* per e: dici enim hodie *Montaignes de Cebenes* & *Cevenes*: ut rectius *Cemmeni* Ptolemæo & Straboni, *Cebenna* Latinis quibusdam dicantur.

tur.

tur. *Cibenna* Veneto, Nozoreo, Villanovano *Montaignes d' Auvergne* nominantur. Horum montium pars hodie *Tarara*, teste Gulielmo Budæo lib. iv. de *Asse*, qui Lugdunum euntibus est superandus. In vertice sedes visitur *Petræ incisa*, cui Mercatores imponunt eos, qui Mercatum Lugdunensem nunquam frequentarunt. Vulgo *la Chaire de la Verité* vocatur. Jurare namque coguntur veritatem, Lugduni fuerint unquam, nec ne; eoque nomine non nihil, quo genio simul indulgeant, polliceri. *Vogesus* Galliaë mons *Cæsari* lib. de bell. Gall. iv. Lucano lib. i. Plin. & aliis. *Vocetus* vel *Vocetius* corruptè dicitur apud Tacitum lib. i. Histor. & alibi, ut jam ab doctis viris notatum. *Alpium* nomine à Str. describitur lib. iv. Hodie *Mont de Faucilles*, aliisque nomenclaturis indigetatur. Separat Burgundiam Alsatiamque ab Lotharingia. Provomit Mosam, ut etiam testatur *Cæsar*, & infinitos alios fluvios, quorum pleriq; Rhenum petunt. Pars unde Mosella profluit *Kratzer* appellatur: quod habere se tradit *Ortelius* ex Libello MS. Magni *Gruberi*, in quo Rhenum describit: addens, Tractum hunc *Estaye Gallicè*, & *auff der Stay* nuncupari in *Chorographica Lotharingiaë tabula*, jussu & impensis Ducis ab *Ioanne Scyllio* accuratè delineata: nihilque ibi, eodem *Scyllio* teste, præter asarum herbam provenire. Gignit *Vogesus* in valle *Leberia* argentum purum, sed ut notat *Munsterus*, non ita multum. *Jura* Galliaë dicam, Mons, an Germaniæ? Olim ferè totus Galliaë, quum *Helvetia Belgicaë* ad censeretur: hodie magna etiam parte Germaniæ. Initium ejus statui solet in finibus *Basiliensium*, juxta *Rhenum*, è regione *Waldzhuti*. Altus est, multisque & ingentibus subnixus saxis. Meminerunt ejus *Cæsar*, *Plinius*, alii. *Ptol.* *Jurassus* est: *Strab.* *Jurassus* & *Joras*. *Ævo* nostro accolis, incolisque pro ratione locorum aliis atque aliis

vocatur nominibus. Haud procul arce *Hasburgesi* prope *Burgim* (oppidulum est sic dictum idiomate Germanico à *Ponte*, qui hic super *Arolam* ex uno arcu) *Botzenberg* audit: à pago *Botzen*, qui cū multis aliis pedi montis adlocatus. Hanc *Juraë* portionem *Vocetum* vel *Vocetium* esse *Cornelii Taciti* cēsent *Munsterus*, *Scudus*, *Lazius*, & alii. *Ortelius* tamen apud Tacitum *Vogesum*, de quo ante, legendū esse minimè dubitat. Est eadem hac montis parte vallis ingens cui nomē *Frickthal*, à pago cognomine. Occurrunt & aliaë hic ibi valles, ut obiter hoc dicam, *Lauffen-thal*, & *S. Imers-thal*, & similes: quarum tamen nulla montem per transversum penetrat. Vbicumque volueris trajicere, opus est alta scan sione. Inter *Ararim* potro & *Farspurgum* hic Mons appellatur *Schaaffmat*, quod Latinis *Ovinum* sonat *Pratum*. Inter oppidum *Olten* & *Humburgensem* præfecturam dicitur *Nider-Hauvvenstein*, inferior sectus *Lapis*: per saxa enim factum est iter. Inter *Walzburgum* & *Balstallium* *Ober-Hauvvenstein* vocatur, superior sectus *Lapis*: ubi currus onusti grandibus funibus per montis declivitatem demittuntur. Occasum versus procedendo *VVasser-val* nuncupatur, id est *Aque ruina*. Ulterius cundo *Iurtem* ab *Sabaudis* prisco fere nomine appellatur. Brachium quod se extēdit *Basiliam* versus, uno ab urbe milliario, juxta *Byrsam* fluvium *Blouven* dicitur: crescitq; non parum in altitudine & asperitate quousque *Delspergum* veneris, ubi rursus in planiciem diducitur. Ulterius versus *Bellele* monasterium Gallicum procedendo, rursus crescit, ac deinde iterum evanescit spatio unius milliarii: hinc iterum saxosum horrendumque montis jugum ab oriente in occasum extenditur: quod pervium fecisse scribitur *Julius Cæsar* perforato in portæ formam saxo. Portam hanc nominant alii *Pierreport*, *Petraportam*; alii

Pierre-pertus, Petram pertusam: descriptam verè accurate-
que ab Sebastiano Munstero, Merula, qui eam aliquan-
do transgressus, testatur. Inscriptionem supra Portam
fatis claram idem deprehendit, nisi quod primæ vocis
litteræ reliquis magis sint extritæ.

N... *Angusti via ducta per ardua montis*
Fecit iter Petram scindens in margine fontis.

Per hunc fontem intelligit Poëta Byrsam amnem, qui
ibi ex Petra magna aquarum vi erumpit. Procurrit inde
Jura versus Libonotum inter Helvetios Sabaudosque,
quos ad Vulturum respicit, & Burgundos, quos ad
Caurum relinquit (unde & apud Cæsarem lib. 1. duo-
bus locis Jura Sequanos ab Helvetiis dividit) secus va-
rios lacus, quorum præcipuus Lemanus; ubi longè la-
téque *Mons S. Claudii* nuncupatus ad Rodanum tandem
terminatur. De aliis, qui ad Gallias etiam nonnihil spe-
ctant, de *Pyrenæo*, inquam, dixi, in Descriptione Hispa-
niæ: deque Alpibus disseram, ubi Italia percurrenda
mihi erit. Silvæ Galliis sunt frequentes, non tamen, ut
aliis in regionibus, magnæ, non densæ, non ita dumis
horridæ. Apud Cenomannos variæ sunt, *les Forests de*
Versay, Longoulney, Persi, Sille, Charnay, Audain, Maine, Con-
cise apud Britannos Inferiores, *de Bostblanc, de Toriant, de*
Guierche. apud Pictones, *les Forests de Mouliore, Dyne, Bres-*
se, Ligne, & aliæ: apud Bituriges *Silva Roberto* cum aliis
visitur: apud Andegavos, *Loursaie & Marson*. Totus Bo-
noniensium Ager una quasi obsessus est Silva, cujus
partes, *les Bois de Surene, Celles, Hardelot, Dalles, Bourfin*. A-
pud Veromandos haud procul Perona nemora sunt
Recoigne & Bouham. Apud Picardos, *Bois, de Baine, de Beau-*
lieu, de la Fera, de Cousti. Nec suis caret Silvis Lotharin-
gia: *VVarned-VVald, le Banbois, Bois de Mondon, de Heyde, de*

Silva.

S. Benoyt, de la Voyge, Mortaigne, Doseyne. In Burgundiis
multæ sunt silvæ, quarum nunc non occurrunt nomi-
na. Alias prætereo, quæ passim per Gallias hic ibi spar-
sæ. *Arduenna*, hodie potissima parte est in inferiore Ger-
mania, ideoque ibi describenda: *Gallicam* vocat Clau-
dianus: & *Silvam Gallie maximam* Cæsar lib. vi de bello
Gallico, quod olim esset in Gallia Belgica. Gallos vero
admodum deditos Religioni, atque inter primos fuisse
qui Christianam Religionem amplexi sint, & semper
præ reliquis eam servaverint & coluerint, non solum
Veterum scripta & monimenta: sed etiam Tempia, a-
liaque Religioni loca destinata testantur, quæ in urbi-
bus & pagis, ubiq; magno numero conspiciuntur. Cer-
tè in una urbe Parisiensi LXXIX universim numerantur:
inter ea augustissimum, Cathedrale D. Virginis; quod
jactis ab Philippo Augusto anno cxcxci. fundamen-
tis, serio ædificari cœptum cxcclvii. D. Ludovico
regnante: ex Gallia miraculis præcipuum. Columnis
cxx sustinetur. Longitudo passuum clxxiv: latitudo
lx: altitudo c. Chorus lapide cinctus, Historiis ex ve-
teri novoque Testamento insculptis. In ambitu habet
Sacella xlv. ferreis clathris munita. Universim portæ
xi. In fronte tres biforæ statuis xxviii Regum insignes.
Ad latera Turres visuntur, seu Moles verius Campana-
riæ, altitudine xxxiv Cubitorum. Campana maxima,
cui ab Maria Virgine cognomen, viginti viros flagitat
pulsanda: Sonitus sereno cælo per septem leucas facile
auditur. Infinitum esset reliqua Tempia, quæ hic & aliis
in locis visuntur, describere. Infinitum, Abbatias, Cœ-
nobias, Monasteria, Xenodochia, Nosocomia, Procho-
dochia, & Orphanotrophia. Quid vero dicam de Ar-
cibus, quid de conspiciuis Regum Palatiis? Quid de
Magnatum

Opera
publica.

Ratio
bernardi.

Magnatum & Equitum ædibus pulcherrimis? Quid de aliis tam publicis quam privatis ædificiis? De his ego tacere malo, quam parum dicere. Status Galliarum hodie Monarchicus est; locusque ibi regiae, quæ vetustissima divinissimaque Aristoteli censetur, gubernationi, Rex nascitur, non suffragiis designatur; sexus masculini, volente id, ut quidam perhibent, lege Salica. Regem ita amant, ita colunt, venerantur subditi, ut nihil supra. Penes eundem rerum omnium est arbitrium. Duodecim-Virorum Collegium *Caroli Magni* est institutum. Alii ab Ovo Trojano repetunt. *Pares, les Pairs de France* dicti, quod proxima secundum Regem & velut pari essent dignitate. His solis sacrandi Reges jus est, & in regni possessionem mittendi. Horum sex vulgo *Laici*: reliqui dicuntur *Ecclesiastici* vel *Clerici*. *Laici* sunt *Duces* vel *Comites*. *Duces*: *Burgundus, Normannus, Aquitanus*. *Comites*: *Flander, Campanus, Tolosus*. *Ecclesiastici* itidem vel *Duces* sunt vel *Comites*: *Duces*: *Remensis Archiepiscopus, Laudunensis, & Lingonensis Episcopi*. *Comites*: *Catalaunensis, Noviomagensis & Belovacensis Episcopi*. Sunt & septem summi Senatus per Galliam, quos vulgo *Parlamenta* vocant, à quibus appellare non licet: *Parisiensis, Tolosanus, Rotomagensis, Burdigalensis, Aquensis, Gratianopolitanus*. Et ad Statum Ecclesiasticum quod attinet: sunt in Gallia *Archiepiscopatus XII*, *Lugdunensis primas, Lyon, Aquensis, Aix, Viennensis, Vienne, Remensis, Reims, Narbonensis, Narbone, Tolosanus, Tolouse, Burdigalensis, Bordeaux, Auxitanus, Aux: Bituricensis, Bourges, Turonensis, Tours, Rotomagensis, Rouen, Senensis, Sens*. Academiae in regno Galliae sunt hæc: *Parisiensis, Pictaviensis, Bituricensis, Tolosana, Burdigalensis, Nannetensis, Lugdunensis, Aurelianensis, Montispessulana, Cadurcensis, Gratianopolitana, Valentina, Valence, Remensis, Andega-*

Acade-
mia.

vensis, Cadomensis, Nemavensis, Romana, Romans, Avenionensis, Dolana, Massiliensis omnium antiquissima, ab Græcis orta. Ex his omnibus tanquam ex multis Equis Trojanis, innumeri docti Viri, Theologi, Jurisconsulti, Medici, alii exierunt: quos uno ductu enumerare si conarer, maximum mihi quidem conciliarem laborem, lecturis vero tædium. Nobilitas sanè Gallica (quæ frequentissima est) hodie tam pertinaci diligentia, ut hoc universim dicam, tamque assiduo labore meliorum literarum studia persequitur, adeoque in omni Disciplinarum Artiumque genere excellit, ut nusquam terrarum magis. Videre ibi est summo loco natos illustribusque ortos familiis noctes diesque inhærere chartis, & nunquam non Musarum Sacris operari. Sunt qui de quacunque re in medium prolata expeditissimè possunt, methodo admiranda, ex tempore & absque ulla præmeditatione per horas aliquot, non sine audientium stupore disserere. Bibliothecæ in hoc regno variæ, cum primis Parisiis *Bibliotheca*, *Regiæ Majestatis, & S. Victoris*, ut alias publicas & privatas præteream optimis rarissimisque cum editis, tum manu-scriptis refertas libris. Ad Mores venio. Gallos acutos ingenio, & ab doctrina minimè alienos esse, testantur Diodorus & Strabo. Commendat illorum in bonis litteris studia non uno in loco Symmachus. Marcus Portius Cato originum lib. II. apud Charisium Sospitum; *Pleraque Gallia*, inquit, *duas res industriosissimè persequitur, rem militarem & argute loqui*; ne nesciamus veteres Gallos inter alias gentes eloquentiæ gloriam reportasse. Ingenium simplex, nullaque devinctum malignitate (egregia hæc veterum Gallorum laus) tribuit illis Strabo. Pronūciat de iis oculatus testis Julianus, quod adulari nesciant; sed liberè ac simpliciter cū omnibus equa-

*Bibliotheca.**Mores.*

bilique jure vivere. Venerem nuptiarum Deam & Bacchum lætitiæ datorem, conjugii, prolisq; , & vini quantum cuique libeat potandi gratia, tantum novisse. Quæ his aliisque talibus adversantia nonnulli proferunt, ut convicia, & tanquam ab maligna mente manuque profecta, sunt exaudienda. Nam quis non videt, lectis veterum Scriptorum de Gallorum indole monumentis, factaque cum genio, qui iisdem hodieque est, commissione, falsum esse quod tradit Servius, Gallos pigrioris esse ingenii; quod Julius Firmicus, stolidos; quod Julianus, quasi sui oblitus, stupidos, & rusticitatem amantes; quod Polybius, doctrinæ & artibus operam non dare; quod idem cum Diodoro, Athenæo & Clemente Alexandrino, infidos esse, crapulæque & ebrietati deditos: quod Livius Polybiusque, molles esse & effœminatos: quod Mela, auri avidos, superbos, superstitiosos; quod Solinus, vaniloquos: quod denique pecuniæ infatiabiles esse, Plutarchus in Pyrrho. Fatendum nihilominus multa Gallis instillata aliorum populorum commercio. *Nemo Gallos, ait Florus lib. III. cap. x, tantum feroces dixerit; fraudibus agunt.* Avidos Iurgiorum docet Ammianus lib. xv. Reprehendit etiam Diodorus in Gallis quandam linguæ intemperantiam, sermone notans eos uti brevi & subobscuro: multa ex animo dubia loqui, plurima ad jactantiam in suam laudem dicere, &

ad cæterorum contemptum: minaces esse ac detractores, opinioneque inflatos. Jactantia illa ab Strabone etiam est animadversa. Atque ea Gallica ostentatio est, quæ ab Cæsare lib. vii nominatur, & multis reliquorum librorum exemplis adprobatur. Talis est lib. i. Helvetii Diviconis elatio, dum Helvetiorum virtutem extollit, Romanæ cladis memoriam objicit, Cæsaremque minitendo admonet, ne committat, ut is locus, ubi Romani constitissent, ex calamitate Pop. Romani & interneccione exercitus nomen caperet, aut memoriam proderet. Sic Vercingetorix in concione jactat se unum consiliū totius Galliæ effecturum, cujus consensui ne Orbis quidem terrarum possit obsistere. Quod ad veterum Gallorum religionem, cultumque in rebus sacris servari solitum, flocci faciendus est M. Tullius oratione pro M. Fonteio scribens: *Gallos minime ulla Religione moveri.* Audiendus potius Livius: qui, etsi in cæteris satis huic genti iniquus, *negligentem tamen haudquaquam Religionis* adfirmat; & Cæsar l. vii. bell. Gall. cui penitus cognita hæc natio, dicit eam *admodum deditam Religionibus.* Maximè autem Mercurium coluerunt, eodem Cæsare teste. Celtas Jovem coluisse attestatur Max. Tyrius, cujus signum altissima Quercus. Dianam templum habuisse apud Massilienses, Strabo testis est: & apud Gallo-Græcos Dianam cultam, Polyænus lib. vii, & Plut. commemorant.

NOVA
GALLIAE
TABULA

HISPANIAE PARS

Milliaria Gallica
10 20 30

Esum sive *Hesum*, *Teutatem* & *Teranem* Deos habuisse Gallos, *Lactantius*, *Lucanus* & *Minutius Felix* referunt: sed *Martem*, *Mercurium*, *Iovem*, hos plerique docti interpretantur. *Belenus* Gallorum Deus est apud *Ausonium*, qui *Belis* apud *Herodianum* in *Maximinis*; idē forsitan cum *Tibilene* *Tertulliani* in *Apologetico*, qui *Græcis* aliisque *Apollo* putatur fuisse. Colebatur & apud Gallos *Abellio*; de quo monumenta extare notat in *Convenis* *Novempopulaniæ* *Vir Nobiliss.* *Josephus Scaliger* ad *Auson.* lib. 1. cap. ix. *Herculem* etiam *Ogmii* nomine coluisse Gallos, auctor est *Lucian.* in *Hercule Gallico*. Galli autem *Veteres* Deos suos in dextrā conversi adorabant, *Athenæo* scribente. Diis homicidio aliisque rebus sacrificabant, *Marti* in primis, teste *Cæsare*. Nullum autem Gallis veteribus sacrificium erat sine *Druidis*, inquit *Diodorus*. Fuerunt hi olim apud Gallos clari sacerdotes sicut & *Bardi*, de quibus *Lucanus*:

*Vos quoque qui sortes animas, belloque peremptas
Laudibus in longum vates dimittitis ævum,
Plurima securi sudistis carmina Bardi.
Et vos Barbaricos ritus, moremque sinistrum
Sacrorum Druida positis repetistis ab armis.
Solis nosse Deos, & celi numina vobis
Aut solis nescire datum. Nemora alta remotis
Incolitis lucis: vobis auctoribus, umbra
Non tacitas Erebi sedes, Ditisque profundi
Pallida regna petunt: regit idem spiritus artus
Orbe alio: longæ (canitis si cognita) vitæ
Mors media est. ——— Inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis, & ignavum est reditura parcere vitæ.*

Atque hæc de moribus Gallorum in sacris: nunc de

eorundem ritibus in prophanis pauca subjiciamus. Gallos ad concilium armatos venire solitos, testatur *Livius*. Scribit *Strabo* id in Gallorum conciliis usitatum fuisse, si quis orantem interpellaret, progrediens minister publicus districto gladio adjectisque minis, silentium imperabat; quod si non adquiesceret, idem iterum tertioque faciebat: denique de sago interpellatoris tantum amputabat, ut reliquum inutile redderetur. *Gallorum subita & repentina consilia*, (inquit *Cæsar*,) *in consiliis capiendis mobiles, & novis plerumque rebus student*. Notat idem *Cæsar*, Gallos, ubi major atque illustrior res incideret, eam clamore per agros regionesque mira celeritate significare solitos; hinc alios deinde excipere, & proximis tradere. *Liberos suos*, ut idem scribit, *nisi quum adoleverint, ut munus Militiæ sustinere possint, palam ad se redire non patiuntur: Filiumque in puerili ætate in publico in conspectu Patris adsistere turpe ducunt. Viri quantas pecunias, eodem memorante, ab uxoribus dotis nomine acceperint, tantas ex suis bonis æstimatione facta, cum dotibus communicant: hujus omnis pecuniæ conjunctim ratio habetur, fructusque servantur. Vter eorum vita superarit, ad eum pars utriusque cum fructibus superiorum temporum pervenit. Viri in uxores, sicuti in Liberos, vitæ necisque habent potestatem. Gallorum mulieres speciosas, magnitudine & robore viris similes, facit *Diodorus*: fœcundas & bonas educatrices, pariendo educandoque felices. Fuit & Gallis usitata more reliquarum Gentium servitus. Plerique ait *Cæsar* lib. vi. *quum aut ere alieno, aut magnitudine Tributorum aut injuria Potentiorum premuntur, sese in servitutem dicant Nobilibus. in hos eadem omnino sunt jura, quæ Dominis in Servos. Tractabantur tamen humanius liberaliusque; quam apud Romanos. Domini namque Galli suos obæratos, atque, ut Cæsar voce Gallica appellat, Ambactos, honoris quodam**

dam loco circum se habebant, eorumque opera in bellis utebantur. Fictilia porro in usu habebant, Diodoro teste, densa ac floribus distincta. Cœnabant sedendo omnes, non in sedibus, sed in solo, super stratis luporum aut canum pellibus (in toris apud Strabonem) ministrabant eis pueri juniores, ætate tenera. Juxta eos ignes fiebant, iisque adposita visebantur ollæ & verua carnibus plena, maximè suillis, tam recentibus quàm fallitis: sed & omnis generis carnibus: plerumque vero cibus erat cum lacte, ut scribit Strabo. Audiamus hic Athenæum ex Posidonio, sic fere Latine sonantem: *Celtæ sceno substrato libationes propinant super ligneis mensis parum exstantibus. Panis & is paucus* (Panem hunc fermento leviolem eos facere, adnotat Plinius) *cibus est. Caro multa elixa in aqua, vel super prunis aut in verubus assa: hanc leonum modo ambabus manibus artus integros tollunt, morsuque dilaniant; & si quid egrius divellatur, exiguo id cultello præcidunt. Adponunt in convivis pisces, qui fluvius adcolunt, interiorisque & exterioris Maris littoribus: & eos cum sale, aceto & cymino (quod etiam potioni insiciunt) assos. Et paullo post: Locupletes vinum bibunt ex Italia petatum vel Musilien-sium regione, & id merum, interdum aquæ paullulum assun-*

*dentis. Hactenus ille. Sed & ex fruge madida potum ad ebrietatem fecisse, Plinius est auctor lib. XXI, cap. ultimo. Ex hordeo potum, quem zythum appellabant, fecisse, & alium ex aqua, in qua favum mellis laverint, Diodorus tradit. Quod ad vestitum, saga ferebant, notante Strabone, eaque densa ex lana texebant, lenas vocantes. Hujusmodi saga scribit Plinius lib. VIII, cap. XLVIII, scutulis dividere Gallos instituisse. Quæ Plinio scutula, Diodoro sunt *παλιθία*. Per quæ nihil aliud illi intelligunt, nobilissimo viro Josepho Scaligero notante; quam quas Galli hodie vocant *lausanguias*, quasi *laurangias*, ab lauri folio, quod habet rhombi figuram. Braccis porro (quæ quod Gallosum essent, regmè barbarum Tacito) utebantur Galli circum *extentis* vel *laxis*. Loco tunicarum apud Strabonem vestem habent Galli fissilem manicatam, usque ad pudenda & nates demissam. Manet hodieque forma in isto vestis genere, quod nobis vulgo *pallatrock* vel contractè *palt-rock*. Annulis dicit uti in digitis, nihil distinguens, Diodorus; in medio tantum, Plinius natur. hist. lib. XXXIII, cap. I. Sed de his satis. Ad specialiora Galliarum pergo.*

Regio.

BRITANNIA, vulgo *Bretagne*, nomen, jura, leges, incolas à Britannis, quos nunc Anglos dicimus, sortita est, qui sedibus ab Saxonibus pulsi in ea confederunt, *Vortigerno* regnante, à quo evocati ad defensionem adversus Scotos fuerant. Fieri etiam potest ut ante id tempus in hac Galliae parte Britannorum fuerint coloniae, quae tunc auctae exsulibus Britannis, quam vim domi passi fuerant, *Aremoricis* (nam hi quondam infederunt hæc loca) intulerunt. Scaliger in urbibus:

*Vicit Aremoricæ animosa Britannia gentes,
Et dedit imposito nomina prisca jugo.*

Sims.

Unde & olim *Armorica* fuit appellata: præcipuè qua ad mare vergit, ubi nunc inferior est Britannia. *Armor* enim veteribus Britannis nihil aliud, quam ad *Mare* vel *supra Mare*, teste *Camdeno*. Ad orientem Normannos habet, *Cenomanos* & *Andegavenfes* confinales: ad meridiem *Pictones*: reliqua latera claudit mare *Britannicum*. In altum ultra reliquas Provincias omnes procurrit, peninsulæ instar, unde non inconcinnè *Cornu Gallia* dicitur; soleæque ferreæ speciem referre, cujus exterior pars subrotunda mare; interior vero concava, respicit mediterranea. Longitudo ejus sex dierum est itineris, trium autem latitudo. Regio est amœnissima & fertilissima. Pratis abundat & ericetis, ex quibus gratum pecori pabulum. Venas habet argenti, ferri, plumbi. Britanni autem in tantam repente potentiam excreverunt, ut *Gothis*, quo minus Galliam totam occuparent obstaculo fuerint. Certè *Riothimus* istorum Rex, XII millia Britannorum contra *Gothos* in auxilium Ro-

Sali ferri.
lit. 24.Impetium
ma, 47112.

manorum eduxit, ut author est *Iornandes*. Prælio quoque adversus *Attilam* interfuisse testis est *Callimachus*. Est & illud grave argumentum Britannorum potentiae, quod reges Galliae totam hanc oram, de qua superanda desperabant, Normannis, utpote bello magis adfuetis, olim vincendam depopulandamq; concesserint. Nec caruit consilium eventu: *Norico* enim ense Britannica contusa est ferocia. Paruit igitur Normannis quæ antea regi Galliae paruerat: postea proprios habuit Duces. Ultimus eorum fuit *Franciscus*; qui anno MCCCXC vita functus, unicam filiam Britanniae hæredem reliquit. Hæc *Maximiliano* Archiduci Austriae Romanorum regi desponsa, quum per Franciam deducenda esset, rapta est à *Carolo octavo*, qui eam sibi matrimonio conjunxit. Ex eo Britannia Franciae adnexa fuit. Ea hodie duplex est: *Superior* & *Inferior*. Illa *Ligeri* vicinior, hæc *Angliae*, diciturque alio nomine *Rapiensis*. Superioris metropolis est urbs *Nannetica*, vulgo *Nantes*. *Ptolemæo* *Κονδισίανον*; *Nannetum*, ut censet *Josephus Scaliger*, *Cognatus* & alii. Sedes fuit olim Britanniae Ducum: Comitatus habes titulum, Ducisque primogenito adscribi solita: ad *Ligerim* duosq; alios fluvios sita, loco per opportuno, haud procul mari, Episcopalis statio, ut & quatuor quæ sequuntur. *Urbs Redonica*, vernaculè *Rennes*: *Condate Redonum* *Ptolemæo*, *Condate* *Antonino*. *Dolum*, oppidum nunc, olim arx: vulgo *Dol* vel *Doul*. *Fanum Briocense*, vulgo *S. Brien*. Oppidum non ignobile. Rupes ibi excelsa tutam præbet navibus stationem, in ea arx urbi protegenda excitata. *Fanum Sancti Machlovii*, vernaculè *S. Malo*. *Dinam* oppidum pulchritudinis eximia, in deliciis aliquando Britanniae Ducibus.

cibus. Sunt & Britanniae superioris alia oppida *Rieulx*, *Chasteau-briant*, *Lambellum*, *Vitray*, *Iugon*, *S. Aulbin du Cormier*, *Mont-contour*, *Plerel*, *Iocelin*, *Malestroit*, *Pontigni*, *S. Iulian*, *Encenis*, denique extremum versus Pictones, sub quo comprehendi solent ditiones, quae vulgo *Cliffonnis*, *Raiz* & aliae. In inferiore urbes & oppida celebriora: *Venetia* hodie *Vannes*; *S. Pauli Fanum*, *S. Paul de Leon*, *Tricorriense oppidum*, vulgo *Triguier*; *Blabia* nunc *Blavet*, *Morlaix*, *Quimpelray*, *Conquerneaux*, *Quimpercorentin*, *S. Renaut des bois* & alia. Dominia sunt *Montford* Comitatus, *Rohan* Vicecomitatus, *Grello* cujus principalis locus *Chasteau Andron*. *Le Pais de Gueel*: *Baignon*; *Montfort*; *Vannetais*.

Flumina. Flumina Britanniae sunt *Ligeris*, *Rausa*, *Ella* & alia.

Mare. Mare commercii aptissimum est: unde sal extrahunt ad colae, quod ab Sole induratum con regionalibus vendunt. Praeter autem superiores urbes & oppida, commodissimos etiam portus praestant *Brest*, *Ancrayum*, *Hanebontum*, *Pontsecrot*, ubi magna ostrearum copia legitur.

Status Ecclesiarum. Archiepiscopus *Dolensis* in *Dol*, hos sub se habet Episcopos: *Nannetensem*, *Nantes*; *Venetensem*, *Vannes*: *Briocensem*, *S. Brieu*. in his tribus Gallicè & Britannicè loquuntur. *Curisopitensem*, *Cornovaille*; *Leonensem*, *S. Paul de Leon*; *Tricorriensem*, *Triguier*. in quibus Britannica tantum lingua, quam vocant *Briton* *Britonant*, in usu est, quam veterum Trojanorum linguam esse putant. *Machloviensem*, *Saint Malo*; *Redonensem*, *Renes*.

Mores. Incolae non omnes eadem animi alacritate, non omnes eadem comitate: plerique tamen cauti lucrique cupidi: gravissima negotia ad pocula tractare soliti.

Normannia sic dicta à populis septentrionalibus: *Nort* enim, idiomate Germanico, *Septentrionalis Orbis terrarum plaga*: *Mann*, vir: *Normannia*, Terra Franciae, viris eò ab septentrionali ora vel arctoo orbe ex Dania Norwe-

giaque profectis ad habitandum data. Notae sunt *Normannorum* in Germaniam Galliamque excursiones. *Normannia* autem ad Occidentem *Crenone* fluvio à Britannia secernitur, à Septentrione Oceano terminatur, à Meridie *Cenomannis*: ad Orientem verò habet *Franciam* proprie dictam, (in qua est *Lutetia*,) à qua flumine *Epta* distinguitur. Itaque tota non pertinet ad Galliam *Lugdunensem*, sed aliqua ejus pars ad *Belgicam* spectat. Eam sexto vix die expeditus pertranseat. Regio fertilissima, frumenti admodum ferax, pomis atque piris adeo referta, ut hinc potum gens sibi exprimat, & ad exteros copiose fructus exportet. Estque pecoris magna copia. *Rollo* Normannus atrocissima excursione in pleraque Galliarum littoralia & inde porro in loca mediterranea & penitissima, ad tantam tandem redegit necessitatem *Carolus* simplicem Francorum Regem, ut *Rolloni*, ad Christianam pietatem invitato, filiam *Gillam* dederit uxorem, totamque dotis nomine *Vestricham*, & qui super *Ligerim* Britannos; primusque hic factus est Dux Normanniae. Urbs primaria est *Rotomagum* vulgo *Roien*. Fluviiis adsidet, ad Meridiem quidem *Sequane*, maximarum navium (unde ingens mercaturae commoditas) capaci; ad Orientem minoribus *Rubeco* & *Aubetta*; ad Septentrionem latissimos pratorum habet campos, montesque praecellos. *Sequana* ponte stratus est ingeniosi artificii, structuræque, siquid in Galliis aliud, admirabilis; lapide quadrato, validis columnis, pulchris arcibus, qui tredecim numero: altitudinis latitudinisque insignis. Estque urbs hæc Archiepiscopatu & Parlamento celebris. Sunt praeterea *Aurenches*, *Evreux*, *Bayeux*, *Sais*, *Constances*, *Lisieux*, *Alencon*, *Aumale*, *Longueville*, *Eu*, *Harcourt*, *Tancarville*, *Malevrier*, *Mortain*, *Montgommery*, *Thorigni*, *Gisors*, *Caulx*, *Caen*, &c. Normannia quibusdam

busdam statuitur duplex, *Superior & Inferior*. In Superiore Ducatus sunt tres *Alencon, Aumale, Longue-ville*. Comitatus *Eu, Harcourt, Evreux, Tancarville, Malevrier, Mortain, Mongommery*. Continet item hæc Normannia illam regionis portionem quæ vulgo *Vulx*, in qua est *Gisors* Metropolis Comitatus & Ballivatus. Et Baroniam *l' Aigle*. Inferior in minores distrahitur partes, quæ vernaculè *Caulx, Bessin, Constantin, Hovivet, Royaume de Yvetot, le Vaulx de Vire*. In Normannia Archiepiscopus *Rotomagensis, Rouen*, cui subsunt Episcopi *Saiensis, Sais; Constantiensis, Constances, Lexoviensis, Lisieux; Abrincantensis, Aurenches; Bajocensis, Bajeux; Ebroicensis, Evreux*. Gens omnis suapte natura callida, nullis exteris legibus obnoxia: moribus suis & consuetudine, quam pertinacissimè tuetur, vivit. Doli quidem & litis adprimè gnara; alioqui doctrinæ & religioni dedita.

Statu
Ecclesiæ
Sicm.

Belsia.

Superior.

Belsia vulgo *la Beauſſe*, Regio siccitate aquarumque laborans penuria: fertilis nihilominus, & frumenti valdè ferax. Ea triplex est, *Superior, Media, Inferior*. Superior, *la haulte Beauſſe*, initium capit ab vico, qui vulgo *Ablys* indigetatur, petens porro Carnutum agros & ulteriora. Concensentur illi *Carnutum Regio, Ducatus Andegavensis, Comitatus Perchensis*. Carnutum Territorium vulgo *le Pays Chartrain*, adhæret hinc Perchensi Comitatu, inde Ducatu Aurelianensi. Carnuticum solum nulli reliquæ Galliæ parti fertilitate vel amœnitate cedit: omni genere frumenti, fructuum, pecoris abundans: vino non destitutum. Primarium oppidum *Carnutum* audit,

Antricum Ptol. nunc *Chartres*. Oppidum hodie non potest loci. *Carnutum Territorio* solitus est adcerseri Comitatus *Druidensis & Montfortius*. Sunt hic oppida *Dreux & Montfortium*. Ducatus *Andegavensis, la Duché d'Anjou*, peculiarem tabulam habet. Comitatus *Perchensis* dividitur in duas partes, quarum una inferior dicitur, vulgò *le Perche Govet*, cujus primarium oppidum *Nogent Retrou*. Altera superior in qua *Mortaigne* oppidum. Sequitur *Media*, cui tribui solitum quicquid est, inde quidem ad utramque Ligeris ripam ab *Rotomago, Vendonium* usque: hinc autem in dextra ejusdem Ligeris ripa quicquid *Castelloduno* porrigitur *Blesas* & ad *Turonensium* usque agros. Reliquas fertilitate sua *Belsias* superat. Comprehendit partim Comitatus, *Blesensem, Dunensem & Tonnoisensem*; partim Ducatus *Vindocinensem & Turonensem*. Inferior *Belsia* restat. Ea campestris omnino & plana: Frumenti valdè ferax, totius Galliæ horreum: porrecta inter Episcopatus *Aurelianensem & Carnutensem* ab oppido *Stampensi* procurrat, versus Orientem quidem ad *Senones* usque, versus Meridiem ad pontem *Aurelianensem*. In ea est *Aurelia* vulgo *Orleans* sita ad Ligerim. Ducatus titulo est nobilitata, atque ornatur Academia. Sunt & Ditiones vel Territoria *Lorriacum & Solonium*. Archiepiscopus hic *Turonensis, Tours*: habet sub se *Cenomannensem, le Mans, & Andegavensem, Angiers*. Episcopus *Carnutensis, Chartres*, subest *Senonesi* in Campania, & item *Aurelianensis*.

Media.

Inferior.

Regio.

GALLIAM Aquitanicā, cujus pars australior hac tabula delineatur, nonnulli dictam volunt ab Aquis, quibus abundare fertur: alii ab oppido *Aquis, Aqs*, derivant. Hæc à Pyrenæis Montibus ad Ligerim usque juxta *Ptolemaum* extenditur. Nunc autem, teste *Ortelio*, à Garumna ad Oceanum & Pyrenæos Montes. A Circio vero Septentrionali vento Occidentem versus Oceanum habet, qui Aquitanicus Sinus dicitur, ab Occasu Hispaniam, à Septentrione Lugdunensem Provinciam, à Meridie Narbonensem. In ea Mercator quinque Ducatus, xx Comitatus & vi Dominia enumerat. Ducatus sunt *Vasconia*, sive *Gujenna*, *Arvernia*, *Inculismensis ager*, *Biturigum regio*, *Turonia*. *Vasconia*, sive *Gujenna*, ad Oceanum sita inter *Bajonam* & *Burdigalam*, agrum habet vini fertilem, quod inde in Europam reliquam devehitur. Urbs in ea primaria *Burdigala*. Reliquæ enim *Nerat*, *Condom*, *Mirande*, *Nogerat*, *Orthes*, *Bazes*, *Dax*, haud magni momenti sunt. *Dax* tamen fontibus calidis, salinis, & metallis ferreis nobilitatur. *Burdigala* *Ptolemæo*, veterum *Biturigum Vibiscorum* urbs est, sita in paludibus quas exundans *Garumna* efficit: ornata tum Parlamento, tum Academia, in qua omnium artium & scientiarum Professores juventutem instituunt. *Arvernia*, *le Pays & Duché d'Auvergne* sequitur. Situs illi in locis partim planis, partim montosis. Vicinos habent *Arverni* ad Orientem *Forenses* & *Lugdunenses*: ad Meridiem *Languedokios*: ad Occidentem, *Cadurcos*, *Petrocorios* & *Lemoviçes*: Septentrionem versus, *Bituricenses* & *Borbonios*. *Arvernia* duplex est, *Superior* & *Inferior*. Su-

Vasconia.

Arvernia.

perior, *le hault pays d'Auvergne*, quæ & *Arvernia* per excellentiam, primariam habet urbem *Fanum S. Flori*, *S. Flour*, in edita rupe sitam. Reliqua oppida vulgo dicuntur *Orillac*, *Carlatum*, *Muratum*, *Buillons*, *le Puy*, &c. Territorium quoque & *Baillivatus Beaucaire*. Inferior optima est & fertilissima: Vinis præstantissimis, frugibus, melle, croco, pecudibus, lana, pascuis, nemoribus supra modum referta. Metropolis illi *Claramontium*, *Clermont* vulgo; arce superbit, & episcopalis est sedes. Reliquæ urbes seu oppida sunt xiii, ex quibus *Rion*, *Monferrat*, *Isoire* cæteris præstant. *Inculismensis ager*, vulgo *Engoulesme* ad Septentrionem *Pictonibus* est conterminus: ad Occasum *Santonibus*: ad Meridiem *Burdigalensibus* & *Petrocoriis*, ad Orientem denique *Lemovicibus*. Fertilis Vini optimi, Frugum, Cannabis. Metropolis ejus, *Inculisma*, hodie *Engoulesme*: Urbs antiquitate insignis. Sita est in colle qui flumini *Carantono* imminet, agro devio & ab Regiis viis remotiore. Minorum gentium oppida sunt, quæ vulgo: *Marion*, *Chasteau Neuf*, *Blaisac*, *Chabannes*, *Consollant*, *Ruffec*, *Aigres*, *Gourville*, *la Roche-Faucault*, *Merveil*, *Lanzac*, *Villebois*, *Momberon* & *Bouteville*. De *Buturigum* regione in propria quam obtinet Tabula dicemus. *Turonia* vulgo *Touraine* incipit tribus supra *Ambaciensem* urbem milliaribus, versus *Bleffas*: terminatur in *Vicis*, qui vulgo *La Chapelle Blanche*, in spiritualibus agnoscens *Episcopum Andegavensem* & *Choufai*. Hi enim limites statuunt inter *Turonenses* & *Andegavenses*. Incredibilem Regionis amœnitatem amœniorem facit placidissima suave-spirantis aëris constitutio: adeo ut totius Galliae Hortus atque Poma-

Inculismensis ager.

Turonia.

viii

AQUITANIA

NIE PARS

MARE MEDITERRANEI PARS

Urbes.

rium vocetur. Vini frumentique ferax est; Nemora habet venationi commoda. Metropolis Ducatus est *Cæsarodunum Turonum*: vernaculè *Tours*. Urbs opibus & ædificiorum præstantiâ nobilis. Vicinus illi ad orientem *Ligeris*: ad meridiem & occidentem *Idra* fluit. Minorum gentium hujus Ducatus oppida sunt *Ambocia*, *Langersum*, *Chinonum* & alia. Comitatus Aquitaniæ sunt *Tolosa*, *Tolouſe*: *Narbona*, *Narbonne*: *Albretum*, *Albret*: Ager *Arminiensis*, *Armignac*: *Bigerronum*, *Bigorre*, feudalis *Tolofano*: *Bea*; *Estrac*: *Commingeois* feudalis *Tolofano* ut & *Foix*: *Ventadour*; *Pompadour*: *Montignac*, in *Poictou*: *Perigori*, *Perigeux*: *Esparre*: *Lymosin*, *Lymoges*: *Poictou*; *Marche*; *Fronſſac* *Viconté*: *Touraine*, *Tours*: *Aulnay* *Viconté*: *Basque*. Dominia: *Planes*, *Grave*, *Chaloces*, *Saintonge*, *Aulnis*. Archiepiscopi v sunt: *Narbonensis*, sub quo Suffraganei *Carcassonensis*, *Carcassone*: *Agathensis*, *Agde*: *S. Pontii Tomeriarum*, *S. Pont de Tomieres*; *Aletensis*, *Alet*: *Magolonenſis*, *Mompelher*: *Elnensis*, *Elnè*: *Bitierenſis*, *Besiers*: *Lutevenſis*, *Lodent*: *Nemaufenſis*, *Nismes*: *Vcetiensis*, *Vsetz*. *Bituricensis*, *Bourges*; sub quo decem Episcopi, *Clermont*, *Rhodes*, *Lymoges*, *Mande*, *Alby*, *Cahors*, *Castres*, *Tulles*, *S. Flour*, *le Puy*. Exemptus *Burdigalensis*, *Bourdeaux*, sub quo sunt VIII: *Poictiers*, *Lucon*, *Maillezais*, *Sainctes*, *Engoulesme*, *Agen*, *Codon*, *Sarlac*. *Tolofanus*, *Tolouſe*, sub quo Episcopi *Pamiers*, *Mirepoys*, *Montauban*, *la Vour*, *Rieux*, *Lombes*, *Papons*. *Auxitanus*, *Aux*, sub quo *Aquensis*, *Aqs*: *Convenarum*, *Comminge*: *Tarbensis*, *Tarbe*: *Vasatensis*, *Basas*: *Lescuriensis*, *Lescure*: *Laetorensis*, *Liétoure*: *Consaranensis*, *Conserans*; *Oleronensis*, *Oleron*: *Bajonensis*, alias *Bajacensis*, *Bajone*: *Adurenſis*, *Adure*, aliis *Ayre*.

Statu
Ecl-ſia-
ſticu.

Arelatense Regnum.

Regio.

Regnum Arelatense ab urbe Arelato nomen habet. Re-

giones complectitur inter *Rhodanum* & *Alpes*, quæ olim Imperii erant. Suntque in hoc tractu *Sabaudia*, *Sabaudia* *Delphinatus* & *Provincia*. *Sabaudia* unde nomen habeat, variè quæritur. Quidam à *Sabatius vadis* derivant. Aliis dicitur, quasi *Sabbatorum*, qui *Sabaudienses* *Volaterrano*, *Auvve*, id est, ager, pratum. Quibusdam quasi *Saul voye*, via per salices; aut *Sauve Voye*, salva via: quam ex mala latronibusque obsessa fecisse fingitur nescio quis ab iis qui fabulis Lectores distingere solent. Coniacent *Sabaudia* à septentrione, *Burgundiæ* Comitatus, turbatoribus limitibus, & *Helvetia*, *Lemano* lacu interposito; ab ortu, *Valesia* *Pedemontium*que, finibus non multo certioribus, nisi quod montes intercurrent editissimi; ad meridiem & occasum *Delphinatus* se offert, cum nonnulla *Rhodani* portione, *Sabaudos* separantis ab *Burgundiæ* Ducatus incolis. Aër *Sabaudiæ* purus est. Regio valde montosa. Quod a d valles & cæpeſtria loca, solum amœnum satis & fœcundum præcipuè versus septentrionem, secundum *Lemani* lacus tractum; ubi vinum gignit generosum, quod *Ripalium* vocatur ab lacus ripa. Pascua animanibus omne genus enutriēdis optima; cū alibi tum qua mōs minor *S. Bernardi* attollitur. Metropolis *Sabaudiæ* *Chamberiacum*, vulgo *Chamberi*, in qua *Parlamentum*. Urbs in convalli sita montibus undique cingitur. Cum *Sabaudia* tanquam partes ejus explicantur Comitatus *Genevensis*, *Maurianensis*, *Tarrantasius*, *Marchionatus Susa*: & aliquot dominia: ditio denique *Bressanensis*. De singulis pauca. Comitatus *Genevensis* nomen ab *Geneva*, quæ *Cenava* dicitur *Antonino*. Urbs est miræ antiquitatis. Sita hodie ad lacum *Lemanum*, bipertita in duabus *Rodani* ripis, conjuncta ligneo ponte, cui per interjectam insulam firmiori, utrinque domus impositæ: major Meridiem est versus, minor ad Septen-

Sabaudia

Sinn.

Sali feris
litæ.Animo
lento
væ.

ad Septentrionem. *Maurianensis* vulgò *la Morienne* expansus est ad Archum fluviū, ubi *S. Jean de Morienne*, oppidum non ignobile. *Tarantasius*, *Tarantaise*, conclusus ferè spectatur inter montes Alpinos, fluviisque Archum & Aram. Nomen habet ab urbe *Tarantasia*, quæ hodie *Moustier* incolis: Germanis *Munster in Tartaansen*, *Musterium* Latinè scribentibus. *Marchionatus Susa* ab oppido *Susa*, haud procul fonte *Dorie* flu. qui infra Turinum in Padum se exonerat. Sunt & alia Sabaudia oppida: *Aiguebelle*, *Mont Belial*, *Bellay*, *Nicy*, *Montmelian*, *Incilles*, &c. *Delphinatus* sequitur. Nomen illi volunt ab *Castello Delphini* quod vernaculè *Chasteau Dolphin*. Huic ad Meridiem adhæret *Provincia*: ad Septentrionem *Bressia*, interfluente *Rodano*: qua Occidens est *Venissæ* se pandit *Comitatus*: qua Oriens, conregionalia jacent *Pedemontium* & *Sabaudia*. Urbes hic Archiepiscopales sunt *Vienna* & *Ebrodunum*. *Vienna*, *Allobrogum metropolis* *Straboni*, eorundem urbs *mediterranea* *Ptolemæo*, *Biennus* *Stephano*; vulgò *Vienne*. *Ebrodunum*, *Eborodunum* *Ptolemæo* *Caturigum* vel *Alpium maritimarum*; *Epebrodunum* vicus *Straboni*; *Eurodunum* *Antonino*; vernaculè *Ambrun*. Episcopales urbes sunt quinque: *Valentia*, *Dia*, *Gratianopolis*, *Augusta*, *Vapingum*. *Valentia* *Antonino* & *Ptolemæo*, vulgò *Valence*; Ducatus titulo gaudens. *Dia* *Vocontiorum* *Antonino*, *Die* vulgò; metropolis agri qui vernaculè *Pays de Diois*. *Gratianopolis*, olim *Cularo* vocabatur, civitas *Gratianopolitana* *Isidoro*, vulgò *Grenoble*; Sedes amplissimi *Senatus Delphinatensis*, *Isaræ* ad sita. *Augusta Tricastinorum* *Plinio*; *Tricastina* urbs *Sido-*

nio: hodie, uti censet *V. N. Iosephus Scaliger*, *S. Antoni de Tricastin*. *Vapingum* *Antonino*, vel quemadmodum in quibusdam C. legitur *Vapincum*, ut & in *Itineraria Tabula*; *Gap* hodie, *Caput Agri*, qui vernaculè *Gapencois*, montibus obfiti. Ipsum oppidum, ut hodie, sic & olim celebre, ad colis *le Col S. Digo*. Minorum gentium oppida prætereo. De *Provincia* descriptione proxima agitur. Ad quam antequam transeo, pauca de *Statu ecclesiastico* ex *Mercatore* subjiciam. Archiepiscopi hic v sunt. I. *Tarentasiensis* in *Sabaudia*. Cui subsunt duo; *Sedunensis*, *Sitten*; & *Augustensis* in *Augusta*. II. *Ebrodunensis*, *Ambrun*. Cui subsunt novem, *Dignensis*, *Digne*; *Grassenensis*, *Grasse*; *Senetensis*, *Zena*; *Niciensis*, *Niza*; *Glaudatensis*, *S. Glaud* fortè: *Vancienensis*; *Vapincensis*, *Vap*, alius *Gap*; *Briancon*; *S. Pol*. III. *Viennensis*, *Vienne*. Cui sunt suffraganei sex: *Valentinensis* & *Dienensis* conjuncti in unum, *Valence* & *Dye*; *Vivariensis*, *Viviers*; *Mauriacensis*, vel *Morionensis*, *S. Jean de Morienne*; *Gebennensis*, *Geneve*; *Gratianopolitana*, *Grenoble*; *Romans*. IV. *Aquensis*, *Aix*. Huic subsunt quinque: *Aptensis*, *Aps*; *Forojulienensis*, *Frejul*; *Sesturicensis*, *Sesteron*; *Regensis*, *Erres*; *Vapincensis*, *Vapinte*. V. *Arelatensis*. Cui subsunt, *Masiliensis*, *Masilia*; *Vasienensis*, *Vasison*; *Tricastinensis*, *Tricaste*; *Cavallicensis*; *Cavallion*; *Avenionensis*, *Avignon*; *Aurasionensis*, *Orange*; *Carpentoracensis*, *Carpentras*; *Tolonensis*, *Tollon*. In *Lugdunensi* provincia, urbe *Lugduno*, *Lyon*, Archiepiscopus & *Primas Galliarum* residet, habens sub se quatuor suffraganeos, qui sunt, *Heduensis*, *Autun*; *Matisconensis*, *Mascon*; *Cabilonensis*, *Chalon* ad *Saonam* fluvium; & *Langonensis*, *Langres*.

Delphi-
natus.

Urbes.

Statu
ecclesi-
asticus.

HACTENVS de Aquitania & Regno Arelatensi: sequitur *Provincia*. Huic præstantissimo Galliarum tractui, etiam ultra Rodanū ad Garumnā usque *Provincia* nomen inditum, quod ab Romanis in *Provincia* formam multis ante Christum natum annis redactus, quod hodieque imposte quondam conditionis nomen mordicus in exigua sui portione, in qua *Massilia* & *Aqua Sextia*, retinet per excellentiam, utque ostenderet se primam, non quidem ordine, sed dignitate inter omnes Imperii Romani fuisse *Provincias*. Est enim totus ille Narbonensis ager pars totius Franciæ præstantissima. Coniacet *Provincia* ad Septentrionem Delphinatus, montium interpositu Velcorum, qui vulgo *Velaye*, intercurfuque magnæ partis Druentii fluminis: Orientale ejus latus claudunt & Alpes, & Varus fluvijs, cujus sinistra ripæ adsidet Nicæa; Italiæ hic principium: Qua Meridies est, ab Gallico pulsatur Mari: Occidentalis illi limes partim Arausiorum Principatus & Avenionensis vel Venissæ Comitatus, hujus quondam partes, Francorumq; Ditionis, nunc autē aliorū principū: partim Rodanus integer, Lugduno Arelatem usque, ad Languedokii Parlamenti Iurisdictionem spectans. Cælum hic mite, clemens & valdè purgatū. Ac provincia, de qua mihi sermo, præter segetes, fructus profert, non sollicita cultura, nobilissimos: uvarum passiarum ficuumque tanta hic copia, ut potiori Europæ sufficiat. Ros-marinus, juniperi baccæ, aliaque id genus larga hic manu ab Natura proveniunt. Castaneæ, mala citria, cydonia, granata, crocus, oryza, familiaque, pleno ibidem cornu funduntur. Vites generosissima dant vina. Solum denique passim gratum,

ferax, benignum. De antiquissimis porro *Provincia Comitibus* pauca inveniuntur. Tempore Ludovici VIII. Francorum regis, legimus in vetustissimis annalibus, fuisse *Raimundum Berengarium Provincia Comitem*; ejusque filiam unicam & hæredem *Beatricem*, uxorem fuisse ductam ab *Carolo Andium & Cenomanorum Comite*, ejusdem Ludovici regis filio, qui hoc matrimonio *Provincia Comitatum* est adeptus. Successit huic *Carolus Claudus* cognomine, princeps Salernitanus, & rex Neapolis. Hunc sequutus est filius *Robertus*, dux Calabriae, & rex Neapolitanus. Robertum avum excepit *Joanna* (cujus pater *Carolus*, Calabriae dux, jam vitam cum morte commutarat) testamento cum regina Neapolis, tum *Provincia Comes* facta. Hæc *Ludovicum Andegavensem*, Joannis Francorum regis filium, quem explendo in adversarios odio adoptarat, successorem & in aliis Principatibus, & in eodem Comitatu reliquit. Post *Ludovicum Comes* factus est filius ejus *Ludovicus II*; quem sequutus *Ludovicus III* filius: quum etiam ab *Joanna II* Neapolis regina in regem Siciliae, Calabriaeque Ducem esset adoptatus, improlis successorem habuit in suis Principatibus, ex consensu ejusdem *Joannæ II*, *Renatum Andegavensem*, fratrem. Hic quum regni Neapolitani *Provinciaeque Comitatus* jura resignare nollet *Renato Lotharingæ Duci*, ex filia *Iolanta* nepoti, ea transcripsisse memoratur in *Carolum* fratrem, *Cenomanorum Comitem*: qui filio *Carolo* orbatus *Ludovicum XI*, Francorum regem, omnium bonorum hæredem instituisse scribitur. Alii suprema id *Renati* voluntate factum volunt: non absque gravissima justissimaque *Renati Lotharingici* expostulatione. Habi-

Regio.

Situs.

Calitem.
peries.
soli ferti-
tatis.Imperium
majora.

PROVINCIA.
La Provence.

D'AVLPHI

NE Gap

LANGE

DOC.

CONTE DE
VE

CONTE DE
SAULI

LE BERONMONT.

CONTE

DE BVEL

CONTE

DE NICE

PARS.

MARIS MEDITERRANEI

Petrus Kerius Calavit

Illustria Gallia Communis
Illustria Germanica Communis

25

26

Meridies

28

29

43

Oriens.

42

Vrbes.

Habitarunt hic olim *Salyi, Aquenses, Arelatenses, Sextani, Sentii, Ebroduntii, Dimenses, Vesliantii, Sanicienses, Nerucii, Vencienses, Vulgientes, Aptenses, Rejenses, Ostaviani, Commoni, Fora-Julienfes, Segestorii, Albici, Oxubii, Deciates,* & alii. Sunt autem in Provincia sub Parlamento A-
 quensi, præter multa minorum gentium oppida, urbes, duæ quidem Archiepiscopales, undecim autem Episcopales. Archiepiscopales sunt *Aqua Sextia & Arelate. Aqua Sextia Colonia* Latinis, Paterculo, Solino aliisque dicuntur: quæ *Aque Sextia Colonia* Ptolemæo, *Sextilia* est apud Plutarch. in Vita C. Marii; *Aqua Sestia* Itinerariæ tabulæ. *Coloniã Juliam Aquas* vocat Lapis qui hodie Lugduni ad D. Benedicti: item alius ad ipsas Aquas. *Colonia* item *Julia Aqua Sextia*, *Legio xxv* vocatur in antiqua inscriptione, Nummoq; Vespasiani, Huberto Goltzio. *Aqua* quidem, quod *Aquarum* ibi *Calidarum* Balnea: unde & hodie *Aix: Sextia* ab C. Sextio Calvino Cos. anno v.c. 106333. Hic enim victa Salyorum Gente, *Coloniã Aquas Sextias* condidit, eo consilio, ut Romanum illic collocaret præsidium: quo Barbaros ex iis reprimeret littoribus, quæ ex Massilia ducunt in Italiam, quum Massiliensibus illis coercendis non suppetere vires. Legendus Livi. lib. lxi ab x. cap. *Julia Augusta* vero ab C. Julio Cesare Augusto, qui eam Colonis auxit, deductis eo legionis xxv veteranis. Parlamenti Provincialis sedes, quod inde *Aquense*. Partim ad *Aquas Sextias*, partim in Italia, in Campo Raudino, vicit Cimbros Germaniæ populos, quique ipsis se junxerant, Tigurinos Abronesque Gallicas Nationes, C. Marius. Nota Historia. Alibi etiam hac de re nonnulla. *Arelas* simpliciter Orosio & Aufonio lib. de Urbibus in Epigraphe & ipso carmine VII; *Arelatus* eidem Aufonio in eodem carmine, & aliis: *Arelate* Cæsari, Plin. Suet. in Ti. Prin-

cipis vita, Melæ, & aliis: *Arelata* denique Strab. quæ *Arelaton* Salyorum Colonia, Ptol. & *Arelate Sextanorum* Plin. Ut *Colonia* meminerunt lapides de quibus paullo ante, ad *Aquas Sextias, Salyorum* quidem, ab antiquissimis Galliæ populis; *Sextanorum*, ab Legione VI, cui hic sua fuerunt stativa. Hodie *Arles*, plurali voce. *Thelinen* olim nuncuparam ab Græciseam incolentibus, memoriæ prodit Festus Avienus. *Mamiliaria* cognominatur, quam ob causam nescitur, in inscriptione pulcherrima, quæ ibidem in columna legitur, teste V. N. I. Scaligero. *Constantina* ut diceretur, ibique septem Provinciarum, Viennensis, utriusque Narbonensis, utriusque Aquitaniæ, Novempopulaniæ, & Alpium maritimarum, conventus ageretur, sanxit Fl. Constantinus Imperator. *Gallulam Romanam* vocat Aufonius, carmine, cujus memini. Vrbes ad Rodanum sita. Ad sinistram ripam hodie. Itineraria Tabula collocat ad dextram, ubi hodie Languedokium. Aufonius *Arelatum* Rodani fluentis intersecindi notat. Vnde & duplex eidem lib. de Urbibus. in extremo Moselle & Epistola xxiii ad Paull. quod videlicet in duas partes ab Rodano secaretur. Hodie, mutata ibi rerum facie, simplex est, tota in ripa Rodani, quæ Italiam respicit, posita, septa undique paludibus, in quibus præferoces aluntur Boves. Putatur hinc major fuisse, creduntque magni viri partem urbis olim florentissimæ alteram ab Gothis excisã. Emporium autem fuisse satis constat ex Aufonio. Grata olim Regibus Burgundiorum sedes fuisse legitur. Postea Comitum Provincialium fuit domicilium. Primus ibi Episcopum egisse scribitur D. *Trophimus*, Pauli Apostoli discipulus, anno Imperii Neronis secundo in Gallias ab eo destinatus, ex cujus fontibus, ut Sofimus Pötifex M. scribit universa Gallia fidei rivulos accepit.

Arce

Arce potens hodie, Honorato Hilarioque, Præsulibus quondam suis, est clara. Et hæc de Archiepiscopalibus Provincia civitatibus: Episcopales sunt undecim, in quibus, quod absque aliarum fiat indignatione, primas dabo *Masilia*. *Masiliam* Latini omnes, Græcique nominant nonnulli: quæ, *Masilia* Strab. Steph. veteribusque nummis: *Masalia* Ptolem. *Marseille* vulgo. *Phocaensium Græcorum* in Asia minore est Colonia. Conditam Olympiade XLV, scribente Solino; tempore Tarquinii regis, ut notat Justinus lib. XLIII. Plutarchus in Solone conditam scribit à *Proto*, qui *Protis* aliis dicitur. Situm petroso in loco indicat Strabo, prope ostia Rodani amnis, in remoto sinu, velut in angulo maris, ait ex Trogo Justinus. Rempublicam porro Massiliensium tanto opere laudat M. Tullius, ut, audiente populo Romano, dicere auderet in defensione Fonteji, *civitatis illius Disciplinam atque Gravitatem non solum Græcis, sed pene cunctis Gentibus anteponendam*. Episcopos suos numerant ab D. Lazaro, quem Christus ab morte suscitavit. Hæc de *Massilia*: reliquæ urbes Episcopales sunt *Dine*: *Dinia* Pl. in Ebroduntis: *Dinia* Pt. in Sentetiis, *Grasse*, *Grassense* oppidū. *Glandeve Glannate* viris doctis latinè scribentibus. *Glannatena* civitas, notitiæ provinciarum Galliæ in Viennensi IV: in aliis libris est *Glanatica*, in quibusdam *Glannatena*. Falluntur qui *Glanum* Plinii, *Melæ* & Antonini cum *Glannate* confundunt. *Glanum* enim Antoninus ponit inter Cabellionem & Arelatum: at quam procul iade *Glannate*? Quid *Glanum* hodie ignoratur. *Senas*, *Sanition*, *Vesdantiorum* oppidum in Alpibus maritimis. Ptol. *S. Paul de Vinces*: *Vintium*, *Nerufiorum* oppidum in Alpibus maritimis, Ptolemæo *Ventia*, Dioni. *Apt*: *Apta Iulia*: *Vulgentium* Plinio; *Avia Iulia* & *Abte Julia* corrupte apud Antoninum; nam in melioribus est *Apta*

Iulia: ut & in itineraria tabula. *Ries*: *Rejus*, notitiæ provinciarum Galliæ, in qua sub Viennensi III sic legitur; *Civitas Rejensium*, id est *Rejus*. In tabula itineraria, scriptum est *Reis Apollinaris*: quod nondum liquet. *Ferjuls*, *Forum Iulii* Planco ad Ciceronem, *Forum Iulium*, *Commonorum* urbs Ptol. COL. JVI. OCTAV. in Augusti nummo apud Goltzium: *Forum Iulium Octavorum Colonia*, quæ *Pacensis* appellatur & *Classica*, Plin. Hodie portus est marinus. *Cisteron*, *Segustero* apud Antoninum & in itineraria tabula: *Cessero*, inquit suis ad Merulam literis Josephus Scaliger, Plin. apud quem tamen excusum est *Cessero*. Sed *Merulæ* semper Pliniana *Cessero* eadem censeret solet cum ea, quæ *Cessero* apud Ptol. *Tolosæ* & *Carcassoni* connumerata, quæ hodie in Languedokio *Castres*. *Telon Telonium* doctis latinè scribentibus; *Telo Martius*, Antonino, oppidum in interiore maris recessu, novem leucis *Massilia*. portus hodie celeberrimi. Hæc de Episcopalibus: sunt alia non minoris nominis & antiquitatis oppida: *Antibe*, *Antipolis* *Deciatorum* oppidum Ptol. *Oppidum Latinum*, *Antipolis*, Plin. Tacitus *Antipolim Narbonensis Galliæ municipium* appellat: *Coloniam* nummus Titi Imperatoris. *Olbia* Ptol. *Melæ*que nota, *Teres* vel *Hieres* hodie censetur, ad mare, tribus ferè leucis *Telono*. Contra oppidum jacent nobilissimæ *Insulæ*, quæ Ptol. *Stæchades*; *Ligustides* Steph. hodie, oppido cognomines, *les Isles* dicuntur de *Teres* vel *Hieres*, coralium ibi colligitur optimum, & quo non aliud præstantius in mari Ligustico. *S. Maximin*, *Tecolata* videtur Antonino in Itinerario, sex grandioribus leucis *Massilia*, versus Boream. *Tarascon* Strab. *Taruscon* Ptol. ad sinistram Rodani ripam: cui in dexteriore opposita visitur *Belloquadra*, vulgo *Beaucaire* fluvio tantum intercurrente. Comitatus dignitate fulgent oppida, *Sault*, *S. Gilles*, & alia.

Regio.

PICARDIÆ nomen quamvis non magnæ antiquitatis, nulla tamen ejus certa potest reddi ratio. Alii aliam augurantur. Robertus Cenalis dicit se ignorare, num *Picardi à Begardis* Hæreticis nomen hoc sint mutuati. Sed his illos constat multo antiquiores. Sunt qui appellatos censent Picardos; quod ab his ortus primo usus lancearum, quæ vulgo *Piques* nuncupatur. Eam hodie, ut crasse definiam, ad occasum respicit, cum nonnulla Normanniæ portione, Oceanus Britannicus: ad Septentrionem istæ veteris Belgicæ jacent regiones, quæ hodie Artesia & Hannonia: ad Ortum Luceburgum & Lotharingia sunt porrectæ: ad Meridiem denique Campania, isque nobilissimi Regni tractus, qui specialiore notione Francia vocatur, occurrunt. Regio est fertilissima, horreumque Parisiorum, atque adeo pleræque Franciæ. Vino caret, ignava potius incolarum socordia, quam vel Cæli vel Soli injuria. Picardia autem in tres dividitur partes. *Veram, Inferiorem, Superiorem.* De Vera hic tantum dicam. *Vera, (la vraye Picardie)* cæpto Parisiis itinere, superatisque Bellovacorum agris, initium est ad Crepacorium. Comprehendit *Vicedamias Ambianam, Corbiensem & Peguignyam, Comitatus Veromanduorum & Retellorum: Ducatum Traschensem. Ambiana (Visdame d'Amiens)* nomen dedit *Ambianum* vulgo *Amiens*: olim ut multi docti censent, *Samarobrina*, Ptolemæo appellatur *Samarobriga*. Quidam Antonini Codices *Samarbarivam*, alii *Samarabrigam* præferunt. *Briga* antiqua Hispanorum lingua, & *Bria* Thracio sermone, urbs nuncupatur. Nonnulli *Somonobrigam* scribunt à *Ponte* (Belgicè *Brug*) quo *Somona* fluvius trajiciebatur. *Ambia-*

Soli fertiliat.

Vera Picardia.

Urbes.

num certè urbs est ad *Somonam*, qui eam hic ibi findit, (unde quidam *Ambianum* putant dictum ab Imperatore Gratiano, quod aquis ambiatur) munitioribus Galliarum & ab natura & ab hominum indultria merito connumeranda: fossis pulchris præaltisque vallata: clavis ea parte regni. Templum habet speciosissimum. Probitate sanè incolæ fidelitateque sunt insignes. *Corbiensis* ab *Corbia*, quod oppidum est ad *Somonam*; quo loco fluvius, cui adjacet, *Somonam* ingreditur: clavis itidem, qua parte jacet, Franciæ. *Curmiliata* fortè Antonini, inter *Samarobrivam, Amiens & Cesaromagum. Roye*, ni fallor. *Peguignia* denique à *Peguignyo* vulgo *Peguigny*. Oppidum est sic dictum, si vulgo fides à *Pignone*, Alexandri Magni milite. Historiographis nobilitatum, quod ibi *Guilielmus Normanniæ Dux*, cui cognomen erat *Longua-Spatha*, positus insidiis fuit obtruncatus per factionem *Balduini Comitis Cameracensis*, qui cum pacis incundæ prætextu eo pellexerat. Testantur *Normanniæ Annales. Comitatus Veromanduorum*, hodie vulgo *Vermandois*, retento, siqui alii Galliæ populi, prisco nomine. Comprehendere vero sub se Comitatum nunc signant Franciæ Geographi *Suessonum, Laudunensium, Tartenorum Ditiones*, urbes item *Noviomagum & Fanum S. Quintini. Sueffones*, hodie vulgo *Suessons*, vel *Soissonos*. *Suessonum* urbs, quæ hodie *Soisson*, arce prædita: *Suessones* gentis voce apud Antoninum: *Augusta Sueffonum* Ptol. *Laudunensium* ager, *Laonnois*, dictus ab *Lauduno*: cujus meminit vita *Caroli Magni*, hodie *Laon*. Situs illi in colle. *Tartenorum*, vernaculè *Tartenois*, metropolis est *Fera*, vulgo *la Fere*: urbs egregiè munita, situque commodissimo, ad *Oysam* *Servamque* confluentes: arcem

BELGII PARS

Baillage de Hesdin

ARTESIAE PARS

Cambresis

VIMEVX

COM.

Partie de la Normandie

BEAU

SANTERRE

Vermandois

Terrache

Tar tinois

PICARDIA

NOIS

SAON

NOIS

arcem habens satis validam. Quæ nunc urbs *Nojon*, Antonino *Noviomagus* nuncupatur, inter *Suessonas* & *Ambianos* eam collocanti, decimamque octavam Legionem illi tribuenti, *Νοϊόμαγος* & *Vadicasium* est Ptolem. vulgo *Ecclesiasticorum Noviomus*. Urbis est, antiquitatis suæ notas non paucas præferens. Episcopalis sedes, cujus præfules Comites se *Noviomagenes* & *Franciæ Pares* scribunt. *Fano S. Quintini*, quod Comitum *Veromanduorum* aliquando domicilium & *Regiuncule* caput, nomen à *Quentino*, qui martyrium ibi passus. Olim *Augusta Veromanduorum*. Hæc de *Veromanduis Retelorum* (vulgo *Retelois*) ditio sita est inter *Hannonios*, *Lotharingos* & *Barros*. Metropolis *Retelium*. *Tirasche* (*la Tirasche*) primaria urbs est *Guisa*, arce superbiens, propugnaculum contra *Leuceburgenses*.

Campania.

Regio.

CAMPANIA, quæ sequitur (*Comté de Champagne*) nomen, à camporum latitudine longitudineque, ut notat *Gregorius Turonensis*. Est enim campestris admodum & plana, sementique apta. Circumdant eam undique *Briensium*, *Burgundiorum*, *Carolesiorum* & *Lotharingiorum* Ditiones atque Territoria. Cælum ibi serenum: aër temperatus. Agri passim frumento, vino, omnique pecorum genere abundant: nec desunt silvæ, optimas quæ præbent venationes, jucundaque aucupia. *Campania* porro explicari solet hodie cū per se, tum per conjacentes ipsi principatus. Per se, proprieque considerata duplex est, *Inferior* & *Superior*. *Inferiori* ad censentur *Tricasium*, ditionesque quæ vulgo *Ivigny*, *Basigny*, *Vallage*. *Tricasium* nominatur ab ævi posterioris Scri-

Vitis.

ptoribus, quæ hodie *Troyes*, urbs ad *Sequanam*: *Tracasis* Antonino, legionem ibi *XXII* ponenti, *Tricasse* Ammiano: *Trecasse* *Bedæ*, *Tricasium* *Nithardo*: *Augustobana Trecastrum* veteribus monente *V. N. Josepho Scaligero*. Episcopalis nunc sedes. Ad *Sequanam* (qui *Chartariis* hic magno est usui & commodo) in plano sita est, fertilis mercaturæque dedita: arce potens. *Ivigni* Comitatus *Campaniam* separat à *Burgundia*: adhærens *Senonibus*. Oppidum primarium *Ivigny*, jurisdictionem agnoscens *Baillivatus Trecentis*. *Basigny* sic nominatur, quod potiore constituat inferioris *Campaniæ* partem, *Bas Francis Infra*. Cincta fluminibus *Matrona* & *Mosa*, exiguaque *Mosellæ* portione, aquis magis irrigatur, quam hujus ditionis reliqua. Metropolim habet, cui ab *Calvo monte* nomen: *Chaumont en Basigny* vulgo: *Baillivatus* titulo claram, arce antiqua, quæ in rupe sita beneque munita, superbientem. Tribui solent illi (præter *Andomatum Lingonum*, vulgo *Langres*: de quo postea) *Montigny*, *Goessy*, *Nogent le Roy*, *Montclar*, *Andelot*, *Bisnøy*, *Choiseul*, *Visnory*, *Clesmont*, omnia oppida non invalida, pleraque arcibus firmata. *Vallense Territorium*, *Vallage* vulgo, nomen gerere creditur ab *Vallibus*, quas habet pulchras admodum & fertiles: *Parrensibus* hinc contiguum, inde *Bartensibus*. Oppida, primi facile loci *Vasseum*, *Vassy*, ad *Bloisam*, ditionis *Guisiæ*. *Fanum S. Desiderii*, *S. Desier*, vel *Didier*: arcem habet. *Ianvilla*, *Lanville*, familiæ *Guisiæ* *Apanagium*, ut vocant, aliis *Iont-Ville* scribitur. Sunt & in *Vallensi* ditione *Montirandelium*, *Montlerant*, *le Chateau aux forges*, *Esclaron*, & alia. *Superior Campania* verè *Territorium Partense*, *le Pays de Partois*. Nomen illi à *Burgo* vulgo *Perte*. Regio est fertilissima, abundans frugibus, lignis, cannabi. Metropolis illi *Vitriacum*, *Vitry*, ad saltum *Matro-*

Matronamque concurrentes. Continentur sub eo *Argilliers, Lafaincourt, Louvemen, & alia oppida*. Sic Campania quodammodo sit inlustrata per se: coniacentia designo Ducatus quidem *Remensem & Lingonensem*; Comitatus autem *Catalaunensem*; *Ligniensem & Mottensem*, sui juris Campaniæque non subiectos. *Remensi Ducatui* (*Duché, Pairie & Archevesché de Reims*) nomen ab urbe, quæ veteribus *Durocortorum*, hodie *Reims*. *Durocortorum* Ptol. *Duricortora* Strab. *Dorocotteros* Steph. *Durocortum Remorum* Cæf. Urbs est inclusa, & ut ita dicam, incorporata Campaniæ, sui tamen juris. Archiepiscopum habet, qui Dux primusque Pars Franciæ. Huic subsunt Episcopi in hoc tractu: *Suessionensis Soisson, Catalaunensis Chaalon, Ambianensis Amiens, Noviodunensis Noyon, Sylvanectensis Senlis, Bellovacensis Beauvois, Laudunensis Laon, & in aliis Belgii partibus, Cameracensis, Tornacensis, Morinensis & Atrebatensis*. Hic Galliarum Reges oleo inaugurari solent. *Lingonensis Ducatus* (*Duché, Pairie & Evesché de Langres*) urbem habet quæ quondam *Andomatunum* *Lingonum*, vulgo *Langres*. *Andomatunum* Ptol. *Antemantunum* vitiose apud Antoninum, paullo melius *Andematunum* in Peutingeri Itineraria tabula: Tacito *Lingonum* urbs, Gregorio Turonensi, *urbs Lingonica*. Episcopalis est, cuius Antistites Duces sunt & Pares Franciæ. Comitatus *Catalaunensi* (*Evesché, comté & Pairie de Chaalon*) nomen impositum ab urbe *Catalauno*; *Cathelaunum* posterioris ævi scriptores vocant, quæ *Chaalon* hodie, cognomine *en Champagne*, Episcopalis civitas; ad Matronam plani situs, excellis decorata turribus, pyramidum instar ex-

furgentibus. *Ligniensis Comitatus* (*Conté de Ligny*) oppidum est *Lignium*; insignis vetustatis, ad Saltum fluvium. De *Mottensi* (*Conté de la Motte*) præter nomen, nihil adhuc reperimus. Cum Campania solet explicari *Briensium* (*Brionenses* appellantur Nithardo) tractus, Heutepensibus contiguus, *la Brye*, antiquus Comitatus. Initium illi ad *Cretelium pagum*, haud procul ponte *Charrentonio*, ubi Matrona Sequanæ commiscetur: quorū ille Campanos fere, hic *Gastinenses* à *Briensibus* separat. Nam quicquid fermè inter duo hæc flumina est, ad *Burgundiæ* usque Ducatum, *Briensibus* adscribi solet. Manet nomen in oppido, quod vulgo *Brye* vel *Bray* *Conté Robert*, sic dictum à Comite *Roberto Briensium* quodam principe, cui hic erat domicilium. *Briensium* urbes *Castellum Theodorici, Chasteau Thierry*: latinum *Medorum* vel *Meldarum* urbs, ad Matronam fluvium Ptol. nota; hodie *Meaulx*: *Provinsium, Provins*, oppidum ab rosis suave-olentibus, conditis & dulciariis celebre. Adscensetur etiam huic tractui *Archiepiscopus Senonensis, & Archevesché de Sens* cum oppido *Pontio*. Huic Archiepiscopo subsunt *Parisiensis, Meldensis Meaulx, Trecentis Troye, Carnutensis Chartres, Nivernensis Nivers, Aurelianensis Orleans, Antissiodorensis Ausoire vel Auxerre, Senonum* urbs, olim *Agendicum*, vulgo *Sens*, ad *Icaunam*, qui vernaculè *Tonne*. Præter Comitatus supra à nobis commemoratos, hi subiecti à Mercatore recensentur: *Par sur Seine: Auxerre: Viconté de Tonnerre: Poursuivent, Braine, Grandpré, Mailly, Vertus, Roussy, Retel, Ivigny, & Baronie Lainville.*

FRANCIA SPECIALIVS

strictiusque sumpta, vulgo France.

Regio.

Picardiam cum Campania, qua potui fide, diligentia, brevitatemque percurri: succedit in mea distributione Francia vulgo France. Francia nomen hoc loco limitibus quam alibi, angustioribus circumscribitur: & toti alioquin Regno proprium, pro parte tantum ejus (quam sequentia docebunt) hic accipitur. Francia autem de qua hic agimus, comprehendere sub se scribitur hodie Præfecturam & Comitatum (vel ut alii, Vicecomitatum) Parisiensem, Ducatum Valesium, ditionesque Hurepensiū & Gastimensium. Præfectura Parisiensis, la Prevosté & Conté de Paris, in quatuor dividitur ditiones, Parisium, Goellam, Insulam Francia, Vexinum Francicum. Parisium appellamus, quod vulgo le Parisis. Complectebatur olim quicquid erat hinc à Porta Parisiensi, de qua paullo post, usque ad Pontem Æliæ (Pont Oyse,) inde vero Clayam usque, versus Brientes. Nomen ferè perit, nisi quod ejus etiamnum memoria servetur cum in quibusdam pagis, Louvres, Cormeille, Escova, & aliis, qui Parisii (en Parisis) cognominantur: tum in nummis qui vulgo Sols & Deniers Parisis, & quibusdam Parlamenti Parisiensis taxationibus. Quinetiam sunt qui Portæ, quam nunc Parisiensem vocant, non aliunde nomen esse censent, quam quod ea in Parisium, de quo mihi sermo, duceret. Parisii hujus Urbs, totiusque nunc Gallia Metropolis est Lutetia. Sic Cæsari nominatur; Leucotetia Ptol. Leucetia Iuliano: Lutetia, Castellum Parisiorum Marcellino, Parisium Zosimo. Nuperis istis Lutetia Parisius; non tam barbarè, ut quidam hodie putant. Hodie Paris vulgo, ab ipsis hujus agri po-

Urbs.

pulis. Lutetia quibusdam à Lutto, propter paludes vicinas: aliis ab Gypsifodinis proximis quasi λευκοσειχία, quod ferè tota crustario constet opere. Lutetia multo quondam fuit, quam hodie, minor: in insula tantum quàm ambit Sequana. Tenue ergo admodum tantæ Urbi fuit initium. Sed tantilla insula ad crescentem indies hominum multitudinem paulatim capere non fuit potis. Ductis in utramque continentem quasi coloniis, additisque locis suburbanis, ita sensim, productis variè pomeriis, excrevit, ut jam totius Gallia sit maxima. In tres nunc secatur partes, quarum major, eaque ad ripam fluminis dextram, humilior est, ad Ortum & Septentrionem vergens, Villa vulgo dicitur, la Ville: minor ad sinistram versus Austrum & Occidentem loco altiore, & qui per colliculos suos non nihil adsurgit, Universitas vocatur, l'Université: media est Insula, quàm Civitatem antiqua appellatione, la Cité, nuncupant, fluvio undique cincta; pontibus duobus quidem minori, tribus vero majori juncta. Architectus Poëta Anglus hisce illam versibus olim celebravit:

Exoritur tandem locus, altera regia Phœbi
Parisii, Cyrrhea Viris, Chrysea Metallis,
Græca Libris, Inda studiis, Romana Poëtis,
Attica Philosophis. Mundi rosa, balsamus Orbis,
Sidonis ornatu, sua mensis, & sua potu,
Dives agris, fecunda mero, mansuetæ colonis,
Messe ferax, fortis Domino, pia Legibus, aura
Dulcis, amena situ, bona quolibet, omne venustum,
Omne bonum, si sola bonis fortuna faveret.

Haud

Eille de France
 PARISIENSIS
 AGRI Descriptio

Petrus
 Kernus
 Calavit.

Milliaria Gall.
 Milliaria
 Germanica

Haud procul Parisiis *Pons Charentonus* est, vulgo *le Pont Charenton*, non ignobilis vicus, ubi Matrona Sequanæ miscetur. Auditur hic *Echo*, quæ terdecies humanam reddit vocem; quæque quod admiratione dignum majore, quadrifyllabum integrè & perfectè, quater quinquiesque resonat. Hæc de Parisio: sequitur *Goella*, ut quam minimè potest, discedam ab vulgato nomine, *la Goelle*. Huic etiam antiqui perierunt limites. Manet ejus tantum memoria quibusdam in locis ab *Goella* cognominatis. Est ibi *Comitatus Dam-Martinensis*, *la Conté de Dam-Martin*, ab insigni quondam oppido *Dam-Martin*, quod nunc in vici formam est redactum, in colliculo collocatum. *Insula Francia*, *l'Isle de France* ex ipsorum Gallorum definitione comprehendit quidquid terrarum est ab *Fano S. Dionysii* *Posiacum* usque & *Mommorantium*, atque universim quidquid inter sinus gyroque jacet Sequanæ, hinc Picardiam, inde Normanniam versus. Alii alios ipsi fines statuunt. *San-Dionysianum*, vulgo *S. Denys en France*, oppidum amœnum atq; elegans, quod à Dionysio Areopagita imperiti rerum antiquarum & somniorum monasticorum creduli nomē fortitum arbitrati sunt. *Posiacum*, *Poissy*, oppidum non ignobile. Arx ibi Regibus quondam in delitiis. Eo Reginae se conferre solebant, anteaquam D. Germani arx esset, partū edituræ. Ibidem Regum liberi educabantur, ut postea *Blasis* & *Ambaxiæ*. Inter *Posiacum* & *Lutetiam Fanum* est D. *Germano* consecratum, vulgo *S. Germain en Laye*. Oppidum nonnullius antiquitatis. *Mommorantium* vernaculè dicitur *Mommorancy*. *Insula* succedit *Vexinum Francicum*, *Vexin*, vel ut alii, *Vulxin le François*. Continet quidquid est *Æsia* fluvio *Claramontem* usque, versus Picardiam. Perit & hujus memoria, nisi quod quodammodo servetur, in antiquis quibusdam chartis &

monimentis. Hactenus de præfectura Parisiensi, quatuorque ejus ditioibus. Altera pars *Valesium*, vulgo *le País de Valois*; nomen habere putatur ab amœnissimis, quibus hæc ditio superbit, vallibus. Alii aliunde derivant. Comitatus olim, hodie Ducatus. Primus *Valesiorum*, ut & *Alenconii*, Comes dictus fuit *Carolus Philippi III* *Franciæ Regis* filius, *Philippi pulchri* frater: à quo per *Philippum VI* filium *Regium Valesiorum* stemma in Gallias fuit propagatum. Extendit se Ducatus *Valesius* in *Picardiam* usque. Primarium oppidum (præter *Crespiacum* *Crespy*) *Silvanectum* est *Francis Senlis*. Dictum Latinis quidam augurantur, quod silvæ necatur. Oppidum est antiquum, præter *Episcopatum*, præfectura & *baillivatu* nobile. Ditavit *Silvanectensis* præfectura *Valesium* Ducatum *Dynastiis*, quæ vulgo audiunt *Pierrefons*, *Bethisi* & *Verberie*, comprehensis oppidis quæ nunc *Angy*, *le Pont S. Maxence*, (paludibus hoc cinctum est, limitemque statuit *Franciæ* & *Picardiæ*) *Pongoing*, *Brenonville* &c. Complectitur eadem præfectura *Compendium Compiègne*, sedem olim principum; *Carolopolim* aliis appellatum, ab *Carolo Calvo*, qui *Pomeria* ejus scribitur produxisse & munisse. Transgressis *Compendium* occurrunt statim *Picardiæ* populi, *Suessones* & *Laudunenses*. Sub *Compendio* sunt *Magny*, *Thorette*, *Creil*. Continet quoque *Silvanectum Pontis Æsiæ* (*Pontoise* vulgo, *Pontesium* nominat *Ivo* epistola cv) *Baillivatum*, *Præfecturam* & *Vicecomitatum*: cui parent *Ville-Neuve le Roy* & *l'Isle Adam*. *Ponte-Æsiæ* superato, se offert *Normannia*. *Silvanectensis* insuper præfecturæ jus agnoscit *Comitatus Belmontius ad Æsiam*, *la Conté de Beaumont sur Oyse*; antiqua præfectura, cui subsunt *Persang* & *Metu*. *Comitatus Belmontius* dominos agnoscit, principes *Regiæ stirpis Vendomensis*. Ad hoc oppidum ultra *Æsiam*
initium

initium capit Bellovacensis ditio. Sub Silvanectensi denique præfectura, simulque sub Valesio Ducatu est *Comitatus Bellovacensis, Conté de Beauvois, Beauvoisin*. Metropolim habet *Bellovacum*: sic nominant oppidum, quod vulgo *Beauvais*. Apud Cæsarem, ut Nob. Vir Josephus Scaliger scribit ad Merulam, *Bratusphantium*, addens sub Cæsaribus transnominatum *Cesaromagum*. *Bratusphantium* tamen, ne quid dissimulemus, Carolo Bovillo pagus hodie putatur *Granviller*, vel *Grattepance*: aliis *Clermont en Beauvoisin*; *Vigenero Beauumont ad Æsiam*. Est autem *Bellovacum* urbs situ amœnissimo, ad sitos habens montes ferriles non adeo excelsos: inde agros excipiendæ sementi commodos. Nec desunt vina. Incolis, præsertim fœminis, magna sunt privilegia, ab Ludovico XI Francorum Rege ipsis concessa, an. c. d. cccc. lxxii, quod Carolum Burgundiæ Ducem obsidionem solvere, reque infecta abire cœgerint. Haud procul Bellovaco est *Claramontium, Clermont*: oppidum est arce munitum. Hæc de *Valesio*: sequitur tertia Franciæ pars *Heurepense Territorium, Heurepois*. Initium capit ad Sequanam, sub ponte Parisiensi, qui parvus cognominatur; secusque eundem fluvium procurrit *Corbolum, Melodunum & Moretum*, ubi *Verina* amne, qui in *Lonium* se exonerat, se jungitur ab *Gastinensium* agro. Adhæret *Briensibus*, ubi respicit *Fanum*, cui cognomen ab *S. Columba* grandi apud *Senones*. Continet autem *Vicecomitatum & Baillivatam Melodunensem*. Metropolis est *Melodunum*. Nomen hoc perperam apud Cæsarem bis est insutum; pro quo veteres omnes scripti codices commentariorum de bello Gallico habent *Meliosedum*. Verum quidem est *Melodunum & Meliosedum*

unum idemque oppidum esse: sed *Melodunum* posterius est, hodie *Melum*, in insula *Sequanæ*, instar *Lutetiæ Parisiorum*. *Melodunum* arce validum est. Quod oppidum bonis piscibus, præcipuè cancris suavissimis, nobilitatū & celebre, nunc *Corbueil*, vulgo *Corbolum* nominatur in vita *S. Petri Tarentasii*. Habet & hoc cum multis aliis arcem. *Fons Bella-Aqua*, vernaculè *Fontaine-Belle-eau*: secessus Regum amœnissimus quietique aptissimus: verè palatium, domicilium olim *S. Ludovici*, post *Philippi*, postremo *Francisci Valesii*. Multa ibi singularia. Quartum in Francia locum dedit *Gastinensium ditioni*; vulgo *Gastinois*: quæ ab *Heurepensi* separatur *Verinâ* fluvio. Comprehendit sub se *Ducatus Stampensem & Nemurcensem, Comitatumque Rupis-Fortis*, & alios. *Stampes*, vulgo, oppidum medio inter *Luteriam Parisiorum & Genabum Aurelianensium* itinere, ad *Iunnam* fluvium, *cammarorum*, qui delicatissimi, parentem largum, ad *Corbolum* in *Sequanam* se exonerantem. Ducatus (qui olim *Comitatus* fuit) claret dignitate. *Nemursum, Nemours* oppidum ad *Lonium* fluvium, qui paullo infra *Moretum Sequanæ* concurrit. Inter *Ducatus Franciæ* etiam non postremi loci. *Rupes-Fortis, Rochefort* Gallo-Romanis dicta, *Comitatus* gaudet titulo. In *Gastinensium* quoque ditio cum *Millio & Moreto* (quod limes *Gastinenses* inter & *Heurepenses*, utroque arce prædito) aliisque oppidis est *Montargium*, quasi *Mons-Argi*, ut quidam ratiocinantur; quod in circuitu ad spectus ejus procul extendatur. Incendio vastatum circa annū c. d. i. xviii, postea renovatum fuit. Arcem & hoc habet, in qua depicta videtur historia canis venatici, qui heri sui mortem vindicavit, occiso eo, qui necem illi attulerat.

BOVLONGNE COMITATVS.

Insunt & hi Comitatus; Guines, Ardres, & Fiennes Baronatus.

*Item Episcopatus Tarvannensis, sive Morinorum, cui hæ
ditiones in spiritualibus parent.*

P. 131.

BOLONIA, vel ut alii, Bononia Comitatus, (*Conté de Boulongne*) satis est amplus. Totus hic tractus arenosus est, ejus generis arena, quam Vrentem vocant: unde & nonnulli *Boloniam* censent à *Boullir* derivatam, quod ridiculum videtur: nomen Comitatus à *Bolonia* oppido quod in superius hodie & inferius divisum. Initium Bononiae Comitatus ab Montibus S. Ingelberti: procurratque ad fluvium Canchar, quæ ejus longitudo: latitudo ad lucum usq; Tournohensem porrigitur. Comitatus autem titulo nobilis est *Bolonia*, quam dignitatem adeptam est tempore Caroli Calvi Regis Gallia, quo tempore S. Paul, Oye, Guines & Artesia eodem honore tituloq; potitæ sunt. Multa habet oppida & pagos. Inter alia *Boloniam* oppi-

V. 131.

dum, quod duplex, superius & inferius. Illud altiore situ loco, Burgus tantum, anteaquam ab Anglis obsidione premeretur. Hoc autem planiora occupans mare adluit. Alterum ab altero passibus distat centum aut circiter. *Bononiam* etiam nominant hac Galliarum parte varii. *Bononiense oppidum* habet quoque Panegyricus incerti auctoris Imperatori Constantino dictus. *Civitas Bononiensium* est in notitia provinciarum inter Belgicæ secundæ Civitates. Hodie Francorum vulgo *Boulogne*; Inferioris Germaniæ populis propius ad veterem appellationem accedentibus *Beunen*. Antiquissimis temporibus, uti censent V. N. Josephus Scaliger suis ad Merulam litteris, (nam ad Ausonium *Gessoire* oppidum hoc tractu nomen retinere docet) Papius, Massonius, Lelandus, Ortelius, & alii, *Gessoriacum*. His contestatur Peutingeriana tabula, in qua legitur *Gessoriacum* quod nunc *Bononia*. *Gessoriacum* Antonino dicitur, qui ei Legionem

Maris Britannici

Occidens

pars

Le fort de blaenes

GERMANICI

COM DE BOULON

com de

MARIS

Guines

PARS

ARTE

SIAE

PARS

Fland

BOLONIA et GUINES com. ria

Miliaria german. communia

Oriens

50

51

gionem adscribit xv, & alibi *Gessoriacensis Portus*, item *Gessoriacensis Portus* in maritimis: Ptolemæo *Gessoriacum navale Morinorum*. Alii *Gessoriacum* non idem volunt cum *navali Bononiensi*: *Galesium* putat Ioannes Talbotus; *Fanum S. Audomari* alii: *Vicum Soaci* Turnebus; *Slufam* Boëtius, *Brugas* Hermolaus Barbarus, *Gandavum* Bilibaldus. Robertus Cœnalis diversa ponit *Gessoriacum Portum*, & *Gessoriacum Navale*; illum Bononiam censens; hoc autem *Castellum*, quod vulgo *Cassel*. Bononiensis porro fuit Godefridus, Eustathii Boloniensis Comitis filius, Lotharingæ Dux, qui Christianorum primus rex Solymorum. Propè Bononiam erat *Itius Portus*; quem qui *Calesium* oppidum esse arbitrantur, nullo negotio refelluntur à Ptolemæo, qui post Sequanæ fluminis ostia prius ponit *Icium Promontorium*, deinde *Gessoriacum navale Morinorum*, à quo oppidum *Calesium* distat plus quam xx millibus passuum. *Gessoriacum* idem esse cum *Itio* persuasum videtur M. Vellero. *Itius Portus* quibusdam *Fanum S. Audomari* censetur, adductis cum vetusto urbis nomine, quo *Sitiu* vocabatur, quasi, ut volunt, *Sinus Itii*; tum loci situ, qui quum valdè sit humilis, præaltis tamen littoribus urbem quodammodo cingentibus, sinum maris olim capacissimum fuisse indicat. Camdenus in sua Britannia docet *Itium Portum* diu fuisse in loco, quem hodie *VVithsan* voca-

mus: propè *Blanestum*. Verum hæc aliis disceptanda relinquimus. *Bonomiensi* Comitatus succedit *Guinensis*, *Guifnes*; qui determinatur ab Comitatu *Oyo* per canalem ^{Comitatus} maiorem, qui oppidum ipsum præterlabitur, Territorium ferè reddens inexpugnabile. ^{Guinensis} *Oppida* *Guinesium*, *Guifnes*, in duas divisum partes, quorum una in paludibus sita, altera in continenti; loci natura munitum & validum. Cepit Rex Henricus II, misso illuc Francisco Lotharingio, *Guifne* Duce, anno cxcv. LVIII. De Danorum quondam in Guinensem terram iure, multa Meyerus in Annalibus Flandriæ, deque eorum Comitatu alia apud alios Historiographos, quæ hujus non sunt loci. Visuntur & alia oppida, *Hartincourt*, *Peuplinge*, *Conquelle*, *Portus Nievelletius*. Continet Comitatus hic sub se Baronatus *Ardresium* & *Courtembronensem*, singulos ab suis dictos oppidis, quorum unum *Ardres* vulgo, alterum *Courtembrone*. Item *Fiennensis* Baronatus. Duobus *Ardres* milliaribus versus Oceanum occurrit *Calesium*, oppidum natura arteque munitissimum, Gallia clavis & janua semper habitum, muris primo, ut fertur, cinctum ab Philippo Bononiensi, S. Ludovici Patruo. Arcem habet cum turri valida, quæ ingressum ex mari in portum prohibet. Captum fuit ab Eduardo V Anglorum Rege, pridie nonas Augusti, undecimo mense post horrendam pugnam, quam con-

tra Philippum VI, Francorum Regem, ad Cressiacum anno cccccxlvii pugnatum, multis depingit Paulus Æmilius lib. ix. Possessum ab Anglis annos cxxi, (nam frustra obsederat anno cccccxxxi Philippus Bonus Burgundus, Flandris ipsum deserentibus) & tanquam Galliā clavem in oculis, ut loqui consueverant Angli, servatum, expugnatum, Guisio Duce, Galli recuperarunt anno cccclviii, mense Februario. Æquali fere itinere versus Mediterranea *Caletō Bononiaque* distat *Teroana Morinorum*, vulgo *Teroane*: nomen retinens, quamquam ab Carolo V deleta, Episcopali sede Bononiam translata. Flandris, *Terrenmerberch*; *Teruanna* vel *Taruenna* Antonino, *Teruanna* itinerariæ tabulæ, *Taruanna* Ptolemæo. Quosdam *Tarubanum* appellare Bovillus adserit. *Terrubanorum* meminit Trithemius in Francorum Historia. *Tervana* quibusdam quasi *Terra-Vana*, ob vilitatem territorii. In notitia Provinciarum, ubi Belgicæ secundæ Civitates recensentur, nominatur etiam *Civitas Morinorum*, id est, *Ponticum*, *l'Evêsché de Teroane*. *Colonia* forte *Morinorum* in antiquo lapide, qui superioribus annis repertus fuit in Gelria, Sicambrorum olim

Principatu, dimidiato ab urbe Neomagienfi miliario. *Ditio* porro *Oyana*, *Terre de Oye*, porrigere se scribitur Duynkerkam usque, Flandriæ oppidum. Sunt ibi præter *Oyam*, alia quædam oppida sed ignobiliora. Ad Bononiam redeo. Ea omnibus rivulisque humectatur *Archia*, qui per Arquense oppidum fanumque Audomari Gravelingam petit. Inde non procul *Scalense* est *Æstuarium*, ad usque Arderam arcem æstuans. Nec desunt æquorei rivuli duo, *Marquisianus* scilicet & *Boloniacus*. Est & *Hantia* seu *Hesdin* atnis *Hesdino* oppido nomen suum communicans. Sequuntur deinceps Pontivorum paludosa fluentia, & *Cauchia* flumen. Horum vero nonnulli amnes pisculenta efficiunt stagna, seu vivaria, à vicinis oppidis denominata: cujusmodi sunt quæ sua lingua vocant *le Vivier d'Hames*, *d'Andre*, *d'Arbres*. Collibus arenariis universus hic tractus secundum littus maris septus est. In interiori vero regione sunt, quos sua lingua vocant *les Monts de S. Ingelvert*, & *les Monts de neuf-castel*, & *Dannes*. Silvis vero ac lucis omnis ferè conspersa regio, cujus partes *les Bois de Surene*, *Celles* &c. Indigenæ habentur morosi, sibi ipsi plus satis indulgentes.

Flu. mina

Montes.
Silvæ.
Mores.

Gg

SEQUI-

Anjou Ducatus habet Comitatus, Baronias, Dominia, ut Graon, quæ necdū inveni, aut distinguere potui. Homagium sive fidem clientelarem illi præstant hi Comitatus IV, *Maine, Vendosme, Beaufort, la Val.*

Jurisdicção.

Sedes Præsidualis totius Ducatus est *Angiers*, sub qua sunt particulares sedes juridiciales *Angiers, Saumur, Bauge, & Beaufort en Vallée.*

Status Ecclesiasticus.

Vnum habet Episcopum *Andegavensem, Angiers*; *Turonensi Archiepiscopo subiectum.*

Ducatus *Andegavensis.*

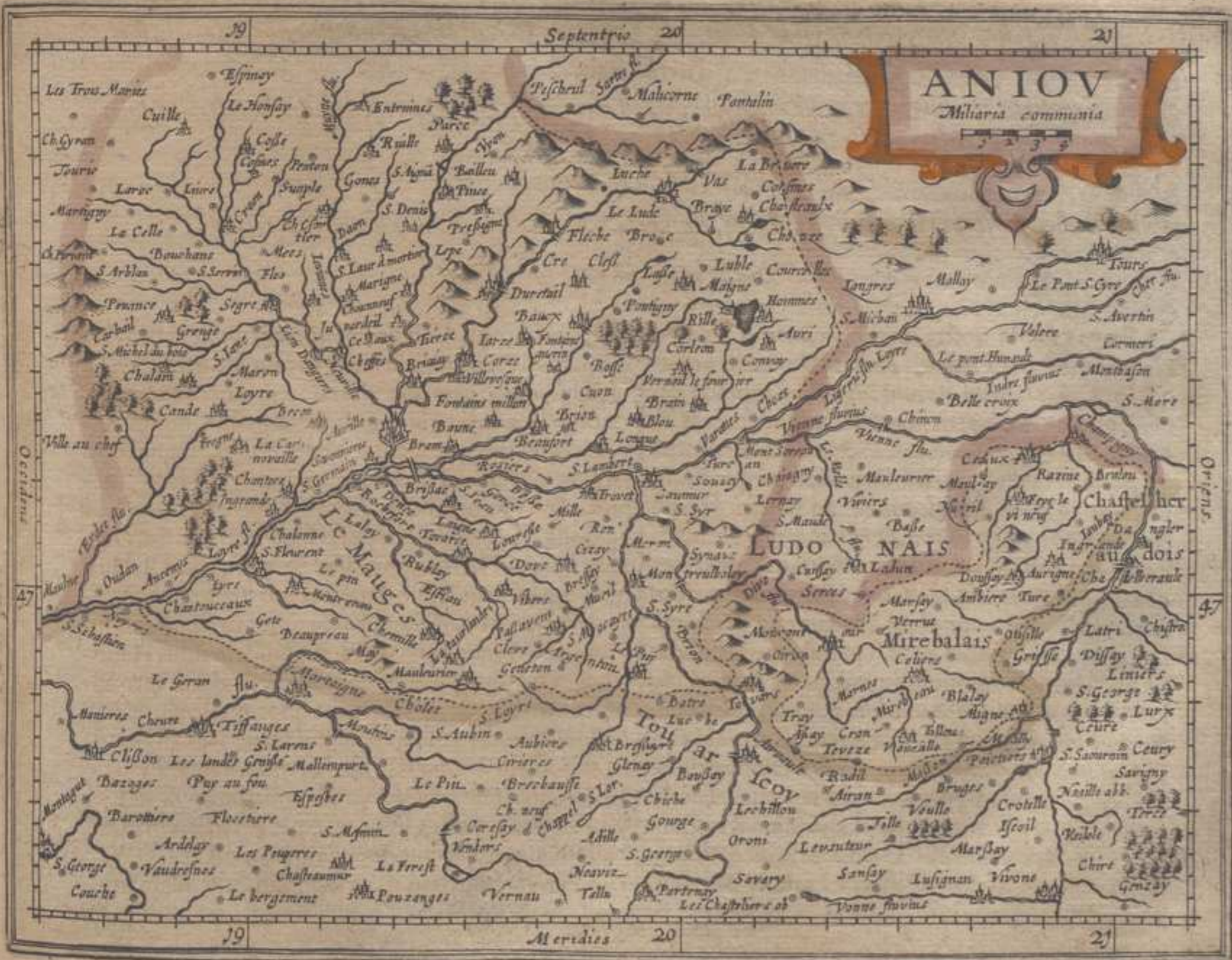
Regio.

SEQVITVR in nostra methodo Ducatus *Andegavensis, la Duché d'Anjou.* Hujus Provinciæ populos C. Cæf. *Andes*, Plinius *Andegavos* appellat. Incipit ab *Vico Choufay*; finemque accipit inter *Montour & Herraut*, ubi initium *Pictaviensis* territorii, quod illi ab Meridie: versus Orientem confinia sunt *Turonensium & Vindocinorum*: ad Septentrionem Comitatus qui vulgo *Maine & la Val*: ad Occidentem denique *Britanniam* attingit. Regio fertilis & omæna magis quam ampla. Colles ibi vitibus passim confiti, valles silvis saltibusque viridantes, læta præta, ericeta gratissimum pecori pabulum præstantia. Vina hic alba, notæ nobilissimæ, vulgo *Vins d'Anjou.* In summa quicquid huic vitæ usui esse potest, hæc Provincia suppeditat. In nonnullis etiam hujus Provinciæ locis illud genus lapidis cæruleum & fissile effoditur, quo Templorum ubique ædiumque recta contra cæli injurias muniuntur: *Ardoises* vernaculè vocantur. Rex *Chilpericus*, occiso Comite *Paulo*, *Andegavensem* urbem obtinuit: suisque eam posteris reliquit, *Franciae* Regibus:

Soli fertilitas.

Imperium majorum.

quorum *Carolus Calvus* superiorem quidem provinciæ partem *Torquato* (alii aliter vocant) dedit, reservato sibi supremo in eam jure: inferiorem autem *Eudoni Parisiorum Comiti*, cujus ex fratre *Ruperto Comite Andegavensi Duce*que *Celticæ* nepos *Hugo Magnus* eam largitus est *Fulconi*, *Torquati* ex *Ingelgero* filio, nepoti. *Fulconi* ordine successerunt *Fulco II, Gotesfridus* vulgo dictus *Grisgonella*, *Fulco III, Gotesfridus II, Fulco IV, Fulco V*, qui *Hierosolymorum Rex* fuit, post *Balduinum* cujus filiam ipse viduus duxerat uxorem: *Gotesfridus* denique *VI Barbatas*, cui sociata fuit *Machthildis*, *Henrici I Angliæ Regis* F. Hujus quidem filius *Henricus Rex* fuit *Angliæ*, ejus nominis II: *Andium* vero comites *Gotesfridus VI & Gulielmus*: quos quum paricidiali bello victos terris suis pepulisset frater Rex, filios natu majores in *Angliæ Regno*, *Gotesfridum* autem *VIII* in Comitatu *Andegavensi* successores habuit. *Gotesfridi* filio *Arturo Comiti*, *Britanniæ*que per matrem *Duci*, bellum movit *Patruus Joannes Angliæ Rex*. Fecerat jam *Arturus* homagium, ut loquuntur, & fidem principatus

cipatus sui nomine promiserat Francorum Regi Philippo Augusto: à quo instigatus quum Pictones Regi Patruo ereptū properaret, cum exercitu Ligerim jam transgressus, ab eo ex improvise superveniente captus, Rotomagum est abductus, ibique non multo post occisus. Id non ferendum rata *Arturi* mater, *Constantia* Conani Britanniae Principis filia & haeres, Regem Ioannem parricidii accusavit, apud Franciae Regem, quem dixi: quumq; vocatus se juri non susteret, parricidii damnatus est sententia Parium Franciae, ejusque Provinciae quas in Gallis habebat, Fisco Regis sunt adjudicatae: quam sententiam ipse Rex exequens, Andegavenses sibi deditione subiecit, Regique Francorum *Ludovico* filio nominis ejus VIII reliquit. Huic successit filius *Ludovicus IX*, *Sanctus* cognominatus, qui Provinciam hanc *Carolo* fratri apennagii jure concessit. Hunc sequutus *Carolus II*, qui *Clementiam* filiam locans *Carolo Valesio* Provinciam hanc dotis nomine largitus est. Huic successerunt Franciae Reges, *Philippus Valesius* filius, & ex eo nepos *Ioannes*, qui nobilissimam hanc Regni portionem Ducatus titulo, anno ccccci decoratam filio *Ludovico* apennagii jure dedit. Hunc sequuti sunt descendente linea *Ludovicus II*, & *Ludovicus III*, quo sine haerede mortuo principatum adiit *Renatus* frater. Hic defunctis liberis, haeredem dixit sui fratris filium *Carolus* (alii fratrem fuisse volunt) qui haeredem scripsit *Ludovicum XI* Regem, Et sic coronae Franciae fuit adnexus, eique unitus mansit; nisi quod *Franciscus I* eundem suae matri *Aloisia Sabaudae* in usum fructum tradiderit. Rex *Carolus IX* eum jure apennagii tribuit *Henrico* fratri, qui deinde Poloniae & Franciae Rex. Metropolis Ducatus *Andegavum*, est *Andegavensis* Civitas *Paulo* Dia-

Vrbis & Civitatis.

cono; vulgo *Angiers*. *Ptolemæo* dicitur *Iuliomagus Andegavarum*, ut legendum monet *Merula*. Sita est in utraque *Meduana*, *Maine*, fluvii ripa, pontemque habet lapideum flumini injectum. Insignis ibi Politia. Episcopali fulget dignitate: Senescallatu etiam & Baillivatu, sedeq; superbiens Praesidiali. Academiam habet celebrē ab *Ludovico II Andegavensium Duce*, anno cccccxcix institutam; evocato, qui jus ibi profiteretur, *Francisco Balduino*. Habet hic Ducatus multa insignia oppida, alia aliis majora. Pauca, ut vernaculè sonāt, dabo: *Saumur* ad Ligerim cum arce; Academiam, quam apud Regem magni viri moliuntur, brevi habiturum: *Montreueau*, *Bauge*, *Beaufort*, *Brissac*, *Monstreul-Belay*, *Maleuyrier*, *Ghantoceau*, *Villiers*, *Duretail*, *la Flesche*, *Chateau-Gontier*, *Segre*. In hac Provincia multa stagna, magnus lacuū numerus, rivuli non pauci, & plus quam quadraginta sunt flumina: sunt & vivaria paludisque, fontes item infiniti. Inter amnes praecipui sunt *Ligeris*, *Loire*: *Vigenna*, *la Vienne*, *Viane* & *Vignane*: *Meduana*, hodie *Mayne*: *Sartra*, vulgo *Sartra* & *Lorius*. Extra urbem Andegavum vetustae monstrantur ruinae quae vulgo *Grohan* dicuntur. Hic quondam Theatrum ab Romanis exstructū fuisse perhibetur. Apparent multae parietinarum murorumq; reliquiae. Effodiuntur & infinita probae notae numismata. Caeterum huic Ducatui praeter alios Comitatus, Baronias, Dominia quae habet, homagium sive fidem clientelarem praestant hi Comitatus 4: *Mayne*, *Vendosme*, *Beaufort*, *la Val*: de quibus ordine agemus. Comitatus *Cenomane*nsis, vulgo *Conté de Maine* primo loco occurrit. Hunc tractum *Ptolemæi* tempore *Cenomani* infederunt. Provincia autem *Cenomano*rum inter primas Galliae habitari coepit. Olim ejus limites longius se extenderunt,

Lacus.

Flumina.

Comitatus.

Soli qua-
ritur.

Imperium
Majorū.

derunt, quam nunc protenduntur, idque facile colligi potest ex iis quæ Livius, Polybius & Justinus, de irruptione Cenomanorū in Italiā litteris mandarunt. Territorii una pars fertilis est, alia sterilis, incolisque facilius est venaticas carnes, quā panem & vinum apponere; nō tamen iis omnino carent, aliquæ enim hujus Provinciae partes tam fertiles sunt, ut eam nec Andegavensis Ditiō, nec Turonia vini bonitate, frugumque fertilitate superent. Solum herbosum pastionique pecudum commodum. Hanc vero Provinciam sub Aquitania comprehensā, aliquando paruisse legimus Ducibus Aquitanis, donec inter Reges Franciæ, Ludovicum IX & Angliæ Henricum III pactum fuit, ut Anglus Aquitania, quam ab Septentrione Carentonus fluvius, ab Meridie Pyrenæi Montes terminarent, contentus, in perpetuum cederet Normannia, Terrisq; Cenomanorum & Andegavensium; eique numerarentur *ciō id* aureorum millia. Rex Franciæ *Ioannes* Andium & Cenomanorum Comitatum *Ludovico* filio Secundo-genito dedit. Donationis Diploma anni *ciō cccclx* in scrinio Regis adhuc visitur. *Ludovico* ordine successere *Ludovicus* II filius, & *Ludovicus* III nepos. Hi tres titulum Regum Neapolitanorum gesserunt. *Ludovico* tertio vita defuncto nullis post se relictis liberis, ei successit *Renatus* frater, quem Regina Neapolitana *Ioanna*, ejus nominis II, suum hæredem in Regno Neapolitano & in Comitatu Provinciae instituit. *Renatus* ex *Isabella* Caroli audacis filia suscepit *Ioannem* filium, Calabriae Ducem, cui supervixit *Renatus* pater. Hic *Ioannes* ex *Maria* Caroli Ducis Borboniæ filia, genuit *Nicolaum* Calabriae Ducem & Marchionē Pontensem, qui absq; liberis decessit, avo Renato adhuc superstite. *Renatus* nepoti suo Renato ex *Iolanta* filia, & *Friderico*

Vadimontano, jura Regni Neapolitani & Comitatus Provinciae resignare noluisse, sed ea Carolo fratri suo, Cenomanorum Comiti, reliquisse fertur: qui cum etiā paullo post moreretur, Ludovicum undecimum rerum suarum hæredem instituit. Cæterum tota hæc Regio *Oppida.* superioribus annis in duas quasi abiit partes. *Civitas Cenomanensis*, ditioni addita est Regis Franciæ; *Urbs* autem *Menia*, *Maine* cum Marchionatu nunc in Ducatus decus erecto, Guisiæ gentis agnoscit dominium. *Oppidum* primarium ad Sartram fluvium, vulgo *le Mans*. Ab initio sedes Baillivatus; post Henricum II Præfidiæ est facta; ad quam variorum oppidorum appellationes devolvuntur. *Ducatus*, olim Comitatus, *Vindocimensis*, *Duché de Vendosme*, initium capit à Baugenciaco, limite inter duas Belsias; quæ cognominantur *Solomia* & *Vindocina*, fines longè latèq; extendens ad Santonas usque, ut quidam volunt. Dicitur ab *Vindocino* oppido, vulgo *Vendosme*. *Ptol.* fortè *Ov'v'dixov* (sic enim legendum) est Aulerciorum Cenomanorū, in Gallia Lugdunensi urbs. Nihil hic adfirmamus. Nā *Ov'v'dixov* illud, certius fortean est oppidū quod hodie *le Mans*, quæ Magni Scaligeri sententia, *Vindocini* Comites originem ducunt ex *Imperium* Borboniorum stemmate. Primum Comitem legimus *Imperium* *Ludovicum Borbonium*, *Ioannis* Marci Clermontiq; Comitatis F. Successerunt huic recta linea filius *Ioannes*, *Franciscus* nepos, & *Carolus* pronepos, quem primum *Vindocini* Ducem creavit *Franciscus* I Galliarum Rex. Filium *Carolus* habuit *Antonium*, *Vindocini* Ducem, Franciæ Patrem, & per *Ioannam* Albretam conjugem, Navaræorum Regem, quo natus *Henricus Borbonius*, Galliae ejus nominis IV, Navarræque Monarcha potentissimus, Bearnii Princeps, Dux *Vindocini*, &c. Sunt & *Beaufort* & *la Val*.

Regio.

BITURICVM vel *Bituricensis Ducatus*, *Duché de Berry*, qui in nostra methodo sequitur, ab Septentrione Soloniam inferioris Belliæ partē, à qua Caris fluentis determinatur; ad Ortum Hurepenses, Nivernenses, & Borbonios respicit, constituente hic limitem rivulo, cui nomen *la Faye*: qua Meridies est, Lemovices habitant, ubi *Croure* fluit: qua Occidens Pictones & Turones à quibus fluviolo, qui *Clery* vulgo, separatur. Segetum est fertilissima, vini rerumque aliarum ad vitam cultumque necessariorum. In primis pecore abundat, quod ab incolis per universā distrahitur Galliam. Domicilium hic olim *Biturigibus*, quos *Cubos* scribunt cognominatos Strabo, Ptolemæus, alii. *Bituriges* enim Galliæ populi, duplices erant, cognomētis distincti, *Bituriges Cubi*, quorum Metropolis *Avaricum*, primæ Aquitanix; *Bituriges Vibisci* aut *Vivisci*, queis primaria urbs *Burdigala*, secundæ Aquitanix. Utraque Civitas libera sub Romanis, teste Plinio, *Civitas Bituricum* vel *Berotigorum* Notitiæ Provinciarum, in Aquitania prima vel Sexta Vinnensi. De Gentis appellatione multa Ioannes Calamæus qui *Biturigum* Historiam sex libris complexus est.

Imperium
majorū.

Principatum apud Francos Hugone Capeto tenente, *Biturigibus* præerat nomine regio Gotefridus. Ab eo originem traxisse perhibetur *Harpinus* is, qui ab Rege Henrico I. emit *Comitatum Biturigum*. Hic non multo post accingens se ad expeditionem Palestinæ cum aliis Principibus, eundem Coronæ uniendum vendidit *Philippo I.* Aliquot post annis apennagii jure *Comitatum* in *Ducatus* dignitatem tunc evectum obtinuit à patre *Ioanne Valesio* Francorum Rege *Ioannes Valesius*: quo sine prole mascula mortuo, Ducatus ad

Regnum rediit. Adsignatus est postea *Ioanni* Caroli VI, qui numerosa prole gravatus erat, filio. Hic, quum *à patre* obiisset, successorem reliquit *Carolus* fratrem, qui Rex Francorum inauguratus, sponsalibus, quæ inter Henricum Angliæ Regem & Catharinam ipsius Germanā contracta jam ante fuerant, insuper habitis, quum ei major Regni pars ab Anglis esset erepta, per ludibrium *Biturigum* Rex fuit appellatus. Patri *Carolo* subrogatus est *Carolus VII*, Ludovici XI Francorum Regis frater. Post eum *Margareta*, Regis Francisci soror, nupta primò *Carolo Alenconio* Duci, deinde *Henrico Albretano* Navarræ Regi, *Ducatum Biturigum* ab fratre in usum-fructum accepisse scribitur. *Margareta* denique, ejusdem Francisci Regis filia, *Bituriges* accepisse traditur ab fratre *Henrico II*, quum nubere *Emanueli Philiberto* Allobrogum Principi. *Primariam* ejus urbem *Cæsar*, *Antoninus* & alii *Avaricum* vocant, quæ nunc vernaculè *Bourges*. *Bituriga* *Ammiano* & aliis. Dicitur & *Biturica*, *Biturica*, *Bituriga* *Vrbs*, & *Biturica* civitas. *Avaricum* quidam dictum volunt ab *Eura* flumine, quo alluitur. Locata est in agro perquam amœno; qui non modo frumentorum omnium & leguminum, verum etiam vinorum præstantissimorum, pecorum, volucrum, & quorumcunque fructuū est feracissimus. Quatuor beata est rivulis, qui vulgo *Anfron*, & *Aurette* ab una; *Ture* & *Molon* ab altera fluentes parte. Quis condiderit, ut pleraque alia oppida, incertum est. Veteris paulo sequior, quam hodiernæ, urbis fuit situs. Ad paludes scilicet vergebat, cujus etiam nunc cum admiratione visuntur muri, propemodum integri, solidissima materia, ut passim veterum Romanorum opera, constructi: initium capiunt

capiunt ab turri, quam *magnam* vocant, pergentes per medium D. Stephani Templum, plateam D. Ioannis Campestris, portamq; Gordianam usque ad Novam, cui olim ab S. Andrea nomen; inde per plateam Amphitheatri, vulgo *des Arenes*, se ad portam Turonensem extendunt; hinc autem, porrecto ambitu versus portam D. Pauli, paullatim turrim, quam dixi, reperunt. Postea prolatis variè pomceriis ita fuit hæc Urbs amplificata ab Carolo Magno & aliis; ut jã nunc cum maximis & munitissimis Galliarum Civitatibus contendat; formam habens oblongam, amplissimã & spaciolissimam. Munita est octoginta editis crassisque turribus. Inter eas principem tuetur locum quam antea *Magnam* dixi appellatam, vernaculè *la grosse Tour*, ab insolita crassitudine, minoribus undique turribus muroque, & fossis profundissimis, Philippo II Augusto Galliarum Rege circa annum *MDCC* curante, cinctã: forma est rotunda, magnæ altitudinis. Aliam omnino similem fuisse ajunt, sed dirutam; à binis turribus *Bituribus* nomen inditum fabulantes. Et laudat antiqui Grammatici carmen Calamæus:

Turribus à binis, inde vocor Bituris.

Hæc talia patior aliis persuasa magis, quam mihi. Septemdecim hic sunt *Ecclesie* quas *Collegiatas* vulgo vocant: Septemdecim *Parochie*. Hæc urbs *Archiepiscopali* fulget *Sede*: sua floret *Academia*, cui nulla per totam Galliam par; doctissimorum virorum genitrix &emporium. Viget in ea maximè *Iurisprudentia*, quam ibi

professi sunt Professores excellentissimi. Est autè *Avarici* summum totius Ducatus tribunal, cui præsidet Monarcha Biturigum, qui vulgo *le Bailly de Berry*. Ad hunc devolvuntur omnes appellationes cum à Præatore urbano, tum ab omnibus finitimorum aliorumque Territorii Bituricensis locorum Magistratibus. Habet autè Præfectus Bituricensis sub se Metropolim ipsam *Avaricum* & v. Dioceses, *Issoudun, Dan le Roy, Vierzon, Mehun, Concreffault*. Metropoli ad censentur, Comitatus, *Sancerre* & *S. Aignan*, Baronia *Montfaulcon*: Castellaniæ ferè xl. *Sancerram* quidam arbitrantur dictam ab *Cerere*, quæ ibi culta perhibetur: tanquã *Sacrum* vel *Sacellum Cereris*. Doctiores latinè scribentes hujusmodi Etymologiã averfati *Xantodorum* vocant. Comitatus gaudet titulo, qui anno *MDXV* permutatus cum *Bellovacensi*. Arctissimã sustinuit *Sancerra* obsidionè anno *MDLXXIII*: famè passa tam sævam, ut post devoratos avidè canes, feles, equos, glires, mures, talpas, post consumta cornua, corium, pergamenas & similia, ne excrementis quidem carnibusque humanis fuerit parcitum. Parent ipsi Castellaniæ *Sancerges, Beaufeu, Chapelle d'Anguillon, le Chastel de Boncard, Ialonges, Tarenay, Verdigny, Menesme, Charentomay, Brie* & aliæ. *S. Aignan* nomen habet ab *S. Aignano* Episcopo. Baronia *Montfaulcon* latinè sonans *Monte Falconis*, complectitur Dominia *Baugy & Gion*, item *la Fane, Lyvron, Cony, Villabon, Seury, Marcilly, Marnay, Farges, Avor, Saligny, Percigny, Cru, Lassax, Boisboisson, Nuiffement, Villiers, Compois*. Castellaniæ denique nominantur

minantur *Ays d' Anguillon, Suryen Vaux, S. Soulange, S. Palais, la Salle du Roy, Bueil, Quantilly, Pomorigny, Francheville, la Chapelle, Nancay, Drye, Levreux, Beaulieu, Bre-cy, Beugy, S. Fleurant, Neusvi sur Baranion, Morthonnier, Marmaignes, Maubranche, S. Vrsin, Tillay, Brilliers, Vatan, S. Satur, Lury, Estrechies, Maulpas, Ville-neufve, S. Crapaix, Ascilly, Iussy le Chauldrier, la Corne, les Chaizes, Vauvilles, les Cloyes, Bonge.* Hæc de Metropoli latissima- que ejus Iurisdictione: reliquæ Diœceses sunt *Yssouldun Regia Civitas & Baillivatus, qui sub se habet Baronias Chasteauroux, Gracay, Ceracay, S. Severe, Lymieres, cui ad-nexa est Castellania Rizay, Argenton, in qua Ravennes Senescallatus & Servignet Præfectura. Castellaniæ vero numerantur Bourssac, Chasteau Meillant, Mareul, Neffi S. Sepulchre, Rully, Puuldy, Massy, Cahors, Perouse, Chastellet, Masseuvre, Augurande, S. Chartier, le Palleteau, Bommières, Moche, Fully, Voullon, la Ferté, Nohant, Ville Dieu, Chastre & Charroux. Dunum Regium, Dun le Roy, cui subsunt Ca-stellaniæ præter alias *Pra dict Callant, Baronia: Chasteau-neuf, ad Carim, S. Julian. Vierzon, Civitas Regia & Diœ-cesis sub se habens Dominia Champre, Motte d' Aisy, Sa-ragosse, Brivay, Mery. Mehun jus dicit Castellaniis Love & Foici. Concreffault sive Concourffault sub se habet Vailly, Argeny, Clemon, Beaujeu. Fluminibus hæc regio partim rigatur, partim alluitur: Ligeri, Souldra, Aurrona, Cherre, Theone, Indro, Creusa, ac nonnullis aliis ignobilioribus**

rivulis. Montes hic nulli celebres. Silvis hinc inde con-
spergitur regio, quarum præcipuæ sunt *Silva Roberti, & Lacenna Silva.* Ad Opera publica & privata venio. A-
varici præter triginta quatuor Ecclesias de quibus su-
pra dixi, sunt Cœnobia quatuor *Ordinum Mendicantium:*
duæ *Virorum Abbatia,* una *S. Sulpicii potens & dives ex-*
tramuranea: altera intra urbem D. Ambrosii valde etiam
dotata: tres Mulierum. Exstructum ibi non ita pri-
dem fuit à pio Magistratu *Prochodochium,* pauperibus a-
liisque adflictis alendis consecratum. Inter splendida
Aedificia, quorum magnus semper hic fuit numerus,
primum agmen ducit *Domus Iacobi Cordi,* qui vixit tem-
pore Caroli VII, superba & sumptuosa. Sunt & *Aedes*
Almanorum, qui quondam regie gazæ præfuerunt, an-
tequam Nundinæ quæ ibi maximo peregrinorum con-
cursu celebrari solitæ, Lugdunum transferrentur. In-
finita monstrantur hic cum intra tum extra muros ve-
terum ædificiorum elaborati operis & materiæ præ-
stantis rudera: multa & quotidie eruuntur, præfer-
tim ex fossa arenarum, uti vocant; ubi quondam *Am-*
phitheatrum. *Archiepiscopus Bituricensis, de Bourges, hos ha-*
bet suffraganeos Episcopos: Claremontensem, Clermont:
Rutenensem, Rodes: Lemovicensem, Lymoges: Menatensem,
Mende: Albigensem, Alby; Cadurcensem, Cahors: Castrensem,
Castres: Tutelensem, Tulles: S. Flori, S. Flour: Aniciensis, le Puy,
est exemptus.

Silva.

Opera pu-
blica.

Hm na.

Hh

PICTONIUM

Regio.

PICTONIVM vel *Pictavia*, quæ sequitur, vulgo *Poitou*, spectat versus Meridiem Engolismenses & Sanctones; ad Occidentem habet Oceanum: qua Septentrio est, Britannos respicit & Andegavenses; reliqua Turones, Bituricenses, & Lemovices claudunt. Regio est frugum, pecorisque, lanæ, linique feracissima, vino frumentoq; dives: avium ferarumque magnam habens copiam: quo fit ut venationes aucupiaq; hic sint frequentia. Regni titulo decorata legitur hæc Provincia ab Gothis; quos hinc, ut tota Aquitania, exegit Francorum Rex Clodovæus. Imperator Ludovicus Pius Aquitaniæ Regnum filio *Pipino* dedit; cuius filios *Pipinum* & *Carolum* quum Carolus Calvus, ipsorum Patruus, Aquitania dejectos monasteriis inclusisset, ipse Principatum invasit, donoque consanguineo suo *Arnulpho* dedit; sed, abrogato Regni titulo, Ducatus honore insignitum. Arnulpho successerunt ordine *Guilielmus Bonus*; *Eblo* I, & II, *Guilielmus* II & III, *Guido*; *Guilielmus* IV, & V: hujus unica filia & hæres *Eleonora* collocata fuit *Ludovico* VII, Francorum Regi: à quo propter adulterii & prodicionis suspicionem repudiatam duxit *Henricus Normanniæ* Dux, qui defuncto Stephano Angliæ Regi successit. *Henricum* tam in Angliæ Regno, quam in dotalibus paternisque in Francia ditionibus sequuti sunt ipsius Filii *Richardus* & *Ioannes*. Quum autem *Arthurus* filius *Godefridi* (qui Regis *Ioannis* major natus fuerat) præferendum se *Ioanni* diceret, persuasus ab Francorum Rege *Philippo Augusto*, ut *Pictones* Patruo *Ioanni* eriperet, rem viribus adgressus, ab *Ioanne* qui ex improvviso supervenerat, fuis copis, captus est,

Rotomagumque raptus temeritatis suæ pœnas dedit. Eam ob causam *Ioannes* Rex ab *Constantia Arthuri* matre apud *Philippum* Regem paricidii accusatus, damnatus fuit: ejusque bona *Philippo*, tanquam feudorum domino, sunt adjudicata, cum alia, tum *Pictavia*: quæ mox Successor ipsius *Ludovicus VIII Alphonso* filio concessit: quo improbi defuncto, in potestatem Regis *Philippi* III venit, penesque ipsius posteros mansit, donec, regnante *Philippo* Valesio, ab *Eduardo* III Anglorum Rege fuerit recuperata, retentaque plenius cum tota Aquitania per sancitam inter eundem & *Ioannem* Francorum Regem pacem. Factum mox ex Aquitaniæ Ducatu Principatum Rex *Eduardus* filio concessit: qui quum Aquitanis gravissimum imperasset tributum; magnam partem amisit, defectione ab iis facta ad *Carolum* V Francorum Regem: cuius Nepos *Carolus* VII Anglos tota Aquitania, anno *MDCCCCLIII* exturbavit, filioque Regi *Ludovico* XI reliquit. Hic eam fratri largitus est *Carolo*: quo mortuo, rursus Rex *Ludovicus* receptam ad Regem *Carolus* VIII filium transmisit: à quo tempore *Aquitania*, cuius non ignobilis portio *Pictavium*, deinceps in potestate permansit Regum Franciæ. Veteres incolæ fuerunt *Pictones*, *Cæsari*, *Straboni*, & *Plinio*: *Pectones* *Ptolemæo*, *Pictavi* *Ammiano Marcellino*. *Pictonicam* Regionem appellat *Ausonius*: *Civitatem Pictavorum* vel *Pectavonum* *Notitia Provinciarum* in Aquitania II, vel VII *Viennensi*, hodie *le Pays de Poitou*. *Pictonibus* populos *Agosinates* jungam cum *Plinio*. Horum verisimile est memoriam adhuc superesse in *Pago Aigoumois*, haud procul *Fano S. Maxentii*, quod oppidum ad *Severum* fluvium.

fluvium. Toto errant cælo, qui *Aginnates* cum *Agefinatibus* confundunt; quum inter utrosque minimum iter quinque dierum sit interjectum. De varii generis Principatibus, qui Pictonio concenseri soliti, quæ habeo adscribam, si prius de Metropoli & regia ejus Civitate non nihil dixerò. Ea est *Pictavia*. Sic Latini nunc vocant, quæ *Αὐγυσσοῦρον* Ptolemæo, *Augustoritum* Antonino. *Pictaviam Urbem* appellat Gregorius Turonensis. Urbs amœnissimo sita est loco, clivoso tamen; nisi quod una parte, quam *Trancheam* patrio vocabulo dicunt, in planiciem abeat: omnium Galliarum urbium post Lutetiam amplissima. Eam Clanius maxima parte ambit. Academia hic studio juris civilis celebris, cui alter post Parisiensem locus solet tribui. Instituit Carolus VII Francorum Rex, anno *MDCCCXXI*. De qua Scaliger in urbibus;

*Si studium est animæ: veniunt à corpore vires;
Galliaque à meritis poscit utrumque sibi.
Hæc studiis, alia belli exercentur amore:
Pictavium est animus, cætera corpus erunt.*

Antiquitatem ejus testantur Theatrum, Palatium Galieni, & Fornices aquæductuum qui etiam hodie *les ducts* vocantur; Romanorum in hoc loco imperii certissima monumenta. Sunt qui Agathyrsis atque Gelonis, filiorum Herculis successoribus (qui Picti à Poëtis vocantur) ejus foundationem attribuunt. Hi etenim ob concitatas seditiones domesticas patria pulsati, in Angliam devenerunt, inde numero & multitudine aucti, novis quærendis sedibus, in Galliam trajecere, ubi à suo nomine Pictones populos, hanc quoque Civitatem

condidisse feruntur. Aliter alii scribunt, cum ex Pomponio Mela, & Plinio constet, ante etiam multo, quam hi ex Anglia venerint, Pictonum extitisse memoriam. Claram reddit hanc Urbem Episcopalis sedes, cui maxima laude præfuit D. Hilarius, doctrina ac pietate singulari Antistes, qui Arrianæ factioni invictum se antagonistam opposuit, ac præclaros illos & nunquam intermorituros de S. Trinitate libros XII, magno tum ingenio, tum eloquentia conscripsit.

Curia Pictaviensis regitur manu Præsidis & duorum *Oppida* Vicariorum, quorum unus civiles, alter criminales cognoscit causas. Ad hanc multorum hujus Provinciae oppidorum tribunalia pertinent: ut præter Pictaviam ipsam, de qua dixi, sunt *Niort* cum arce: hic amplissimi Pictonum mercatus ter anno: *Fontenay le Conté*, arce item præditum: mœnia hujus oppidi præterfluit rivulus *Vendæus* (*Vendée*) qui subinde adeo excrevit ut totum Fontenai territorium vicinaque loca inundet: *Lusignan*, ubi castrum antiquum, quod vulgo *Melusine*, &c. *Montmorillon*, *Chastelheraud*, *la Basse Marché*, *Dorat*, *S. Maxent*, & alia fortean: quibus additum *Sivray* erectum in Senescallatus dignitatem, arce potens. Est autem, ut eam nunc partem adgrediar, sub Pictonio Principatus titulo ornata (præter *Talmonem*, *Talmont*: sic dictum quasi *Talon du Monde*, *Calcaeus mundi*, ut quidam volunt) *Rupes super Ioannam*, *Roche sur-Ion*, Familiae Regalis Borboniæ. Noverunt avi nostri *Ludovicum Borbonium*, Ioannis Vendomiæ Comitis *F. Rupis ad Ionnam* Principem, Comitem Mompenseriû ejusque filium *Carolus*. Ducatus dignitate claret *Castellum Heraldi*, *Chastelherault*, ad *Vingennam*. Vicecomitatus

mitatus sunt *Tovars* ad *Tovium* fluvium, *Brosse*, *Bridieres*, *Roche-Chovart*. Baronatus Dominiique honore insignita sunt oppida non pauca, quæ turbato, ut in oculos veniunt & mentem, ordine ponam: *Mainlers*, ubi piscatio salmonum, alosarum, quæ clupeæ aliis, balænarum & asellorum præcipuè, qui arefacti ventoque & frigore indurati in varias regiones solent exportari: *Partenay*, *S. Maxent*, *Melle*, *Chizay*, *Chauvigny*, *Lussac*, *Bressuyre*, *Charrou*, *Chasteneraye*, *S. Mesmin*, *S. Gillis*, *Chasteaumur*, *les Sables d'Aulon*, *S. Hermine*, *Montaigu*, oppidum cum arce, salinis nobile: *Mirebeau*, *la Motte*, *S. Beraye*, *Vouvant*, *S. Hilaire*, *Mortemer*, *Luzac*, *S. Savin*, *l'Isle Jourdain*, *S. Benoist du Sault*, *Bourg-neuff*, *Meroil*, *Mervant*, *Brige*, *Vouyer*, *Villesaignaix*, & alia. Fuisse & in Pictonibus *Limonum* colligitur ex Antonini itinere quod *Burdigala* ducitur *Augustodunum*: *Limonum* Ptolemæo, in *Tabula Itinera* scribitur *Lomounum*. Illud magni viri putant idem esse transnominacione quadam, cum *Augustorito*, *Poictiers*. Nihil audemus hic affirmare. *Limoni* mentio in *Commentario A. Hirtii* ter: ubi tamen quidam libri *Lemovicum* contra fidem & auctoritatem manuscriptorum codicum præferunt. Fuvii quibus irrigatur sunt *Clanius*, *Vigenna*, nunc *Vienne*, *Vendeus*, & alii, qui piscium magnam subministrant copiam. Silentio non est hic prætereundum Amphitheatrum apud Pictones *Pago Dovo* adiacens, manu quidem & arte humana factum, sed ita, ut videri possit à natura: totum enim excisum, & excavatum est in monte, sine externa ulla materia-tione calcis, lapidis, ligni. Montis ipsius & Amphitheatri plenissima est delineatio, ex fide *Levini Kerismake-*

ri, *Consulis* quondam *Zirikzæi*, *Zelandiæ*que primis hujus belli motibus *Gubernatoris*, apud *Justum Lipsium* libello de *Amphitheatris*, quæ extra *Romam* cap. vi: qui *Pagum Dovo* addit aliquid amplius olim fuisse, cum ex eo non pagani operis argumento, tum ex viæ antiquæ publicæque reliquiis, quæ ex pago eodem pertinuit ad *Pontem Casarianum*, vulgo *Pont du Sey*, cujus viæ pars adhuc variis locis conspicitur, pars autem maxima corrupta est, lapidibus in ædificia variè absumtis aut avectis. Medio circiter ab urbe *Pictavia* milliari, itinere quod *Avaricum Biturigum* ducit, in via regia ingens spectatur saxum, forma quadratum, quinque lapidibus fulcitum, unde vulgo *la Pierre Levée*. De eo distinctione hoc exstat:

*Hic Lapis ingentem superat gravitate Colossum
Ponderis, & grandi sidera mole petit.*

Status Ecclesiasticus habet *Episcopatus* tres, qui subsunt *Tolosano Archiepiscopo*: *Pictaviensem Poictiers*, in quo sunt *Abbatia* 27: *Lucionensem*, *Lucon*, sive *Lusson*, in quo sunt *Abbatia* decem: *Mallacensem* sive *Maliacensem*, *Maillezay*, in quo sunt *Abbatia* 4. Ad mores venio. *Agricolæ* nonnihil habent peculiaris linguæ: quibus qui parum fident, sapere perhibent. *Hominum* genus, quod, *feras* prohibitum, *lites* venatur: contentiosum, & in simpulo fluctus excitare gnarum. *Urbani* dissimilis planè genii & ingenii, faciles, benefici, liberales, candidi, *fucos* & *imposturas* detestantes, *eruditionis* & *eruditorum*, qui hic non pauci, amantes. *Nobilitas* provida, strenua, audentior.

Flumina.

Opera publica.

Mores.

Regio.

PICTAVIÆ succedit in mea methodo *Lotaringiæ Ducatus*. *Lotaringia*, ut quidem Latine scribentes vocant, dicta ab *Lotario*, Ludovici Imperatoris, Francorumque Regis vel filio, vel nepote. Parum refert. Ludovico sanè Pio quatuor fuerunt filii: qui moto paricidiali in Parentem bello, eoque apud Sueffones in Monasterium detruso, omnes ejus principatus inter se diviserunt: constitutaque Tetrarchia, proceribus Imperii intervenientibus, res eo deducta est, ut *Lotarius* primogenitus Imperii titulo, cum Italia, Narbonensi Gallia, usque ditionibus, quæ mox *Lotaringiæ* appellatione innotuerunt, frueretur: Ludovicus Germaniam; Carolus Franciam ab Mosa ad Oceanum: Pipinus denique, vel ex eo filius cognominis, Aquitaniam possideret. Lotario filius fuit, præter Ludovicum in Imperio successorem, *Lotarius* Lotaringiæ Rex. Quæ igitur initio *Lottar-ryck*, vel *Lot-reych* Germanis, id est *Lotarii Regnum*, latina, eaque depravatiore terminatione postea *Lotaringia* cepit audire: *Lorraine* incolis, reliquisque Francis, quasi *Lot-regne*, concisis literis. Memoriae produnt rerum Francicarum Scriptores, *Lotaringia* quondam ampliores fuisse limites, *Austrasiam*que olim nuncupatam vel *Austriam*, *Oost-reych*, (quum ex adverso esset *Westrasia*, vel *Westria*, *West-reych*: corruptè etiam *Neustria*, occidentale Regnum) divisam in superiorem & inferiorem: contentamque inter Rhenum, Scaldim, Mosamque flumina; inferiorem hodie varia nomina obtinere, diversisque subesse Principibus: superiorem quæ & *Mosellanica* & *Tullingia* cognominabatur, exceptis aliquot ejus portionibus, sub unius nunc esse imperio, & quotam totius partem antiquo nomine florere: adeo

ut *Lotaringiæ* hodie conjaceant ad Orientem quidem *Alsatia*, & quæ specialiore notione *Westrasia*: ab Meridie verò *Burgundia*: qua Occidens est *Campaniam* habeat, qua Septentrio, *Arduenna Silva* terminetur: (occurrentibus mox *Leuceburgis*, *Trevirensibus*, aliisque populis ibi conregionalibus) quæ olim *Lotaringiæ* partes fuerunt nobilissimæ. *Lotaringia* hæc nostra licet altissimis innexa montibus silvisque densissimis, externæ tamen opis non indignet, per se ferax frumenti & vini. Metalla generat varii generis, argentum, æs, ferrum, stannum, plumbum: nec gemmæ desunt, quarum ad *Vogesi* radices lucrosa est piscatio. Reperiuntur & lapides, quos ab cœruleo colore *Lazulos* nominant incolæ, magnum inde lucrum facientes. Est & materia, qua specula & vitrinæ fabricantur: qualis in reliquis Europæ Provinciis non invenitur. Nascuntur insuper hic miræ magnitudinis *chalcedoniæ*, ita ut ex frustis permagni calices conficiantur. Animalia producit varia: in primis equos generosissimos, Neapolitanis Turcicisque subinde non impares. Decorata fuit olim *Lotaringia* Regni titulo, uti patet ex Francicorum Scriptorum monumentis. Reges pauci admodum, & vix duo tresve, memorantur. Statim enim *Carolus Calvus*, post patruelis *Lotarii* excessum, ipsius ditiones invasit, suisque adjecit Principatibus. Non multo post ad Ducatus dignitatem est redacta. Primi Duces sparsi per Historias & variorum Scripta. *Henrico* quarto imperante *Lotaringiam* tenuit *Gotefridus*, is qui postea, ducatu *Bullioneo* vendito, memorabili in terram sanctam cum *Balduino* & *Eustathio* fratribus expeditione victricia arma per *Asiam Syriam*que in urbem *Hierosolymam* intulit, ac Rex *Hierosolymæ*

Situs.

Soli fertilitas.

Animalium varietas. Imperium majus.

solymae creatus fuit. Huic successit *Balduinus, Balduino Eustathius*. Postea tradidit Henricus quintus Cæsar ducatum *Guilielmo Comiti Lovaniensi*, à quo Lotaringici procreati principes *Theodoricus, Theobaldus, Fridericus*, & reliqui, usque ad *Carolus ultimus*, à quo devolutus est Ducatus ad *Fridericum Comitem Vadimontium*, authorem stirpis Ducum, qui nunc Lotaringiam tenent. Eam *Mercator* duabus tabulis luculenter exhibet, quarum altera partem septentrionalem, altera meridionalem depingit. Habitarunt olim Lotaringiam, quæ nobis præ manibus, *Mediomatrices & Leuci*. *Mediomatrices* Cæsari lib. IV, Tacito, Plinio, Straboni & Ptolemæo: *Mediomatrici* etiam Cæsari lib. VII. quorum Metropolis *Divodurum*, hodie *Metz* appellatur: *Civitas Mediomatricum*, hoc est *Metis*, Notitiæ Provinciarum sub Belgica 1: *l'Evêché de Metz, le Pays de Messin*. *Leuci* Cæs. lib. 1, Lucano lib. 1, & Plinio *Liberos* cognominati: *Leuci* etiam Ptolemæo, qui Metropolim ipsorum facit *Tullum*. Sic in notitia Provinciarum sub Belgica 1, *Civitas Leucorum*, hoc est *Tullum*, *l'Evêché de Toul*: *Tullum* item *Leucor*. novit Antonini Itinerarium. Sunt etiam qui *Tulingos* Cæsaris ad Lotaringiam referunt. Metropolis Lotaringia est *Nancejum*, vulgo *Nancy*: oppidum non amplum, sed situ pulcro commoque, loco plano, forma quadrata, magnifico Lotaringicorum Ducum palatio nobile. *Nanceji* mænia lambit *Murta*, qui tribus inde miliaribus paullo supra arcem *Candei Mosellam* intrat. Putant *Petrus Divæus* alique *Nancejum* hodie esse, quod *Nasion* Ptolemæo, *Nasium* Antonino in Itinere, quod *Durocortoro* ducit *Divodurum*. Sed si quis penitus itineris istius rationem consideret: facile deprehendet Antonini *Nasium* incidere non posse in locum

Vides.

illum, ubi hodie *Nancejum*: adeo ut *Nasium* illud sit, non quod nunc *Nancejum* dicimus, sed pagus XII inde miliaribus distans non procul ab *Mosa* in *Barroducana* provincia, qui vulgo *Nas* dictus, unde *Nasiensis*, in lapide ibi effosso. Certe *Nasium* illud amplissimam aliquando urbem fuisse, satis patet ex ruderibus: quod etiam testatur apud *Ortelium Clemens Trelæus Mosellanus*. *Nancejum* dignitate sequitur *Fanum S. Nicolai*, vulgo *S. Nicolas*, duobus inde distans versus Orientem miliaribus ad *Murtam* fluvium, loco plano & fertili. Hic locus advenarum frequentia in eam excrevit amplitudinem, ut jam non pagum, sed urbem, ac quidem totius Lotaringiæ cultissimam, quis posset dicere, si muro clauderetur: ea est ædificiorum venustate, apta viarum dispositione, incolarum multitudine, ut nihil requiri queat: sed ob mercaturam præcipuè, & omnis generis opificia commendatur: mercatores habens perquam opulentos, vicinis suis ditiores. Alia minorum gentium oppida, ne lectori tædium pariam, prætereo. Vno distat milliari *Nancejo Fruart*: tribus *Ormes*: paullo amplius *Bayon & Luneville*: quatuor *le Pont à Mousson & Gerbeviller*: quinque *Charmes*: sex *Chastenoy, Morhanges & Vaucoleur*: paullo plus *Maxen sous Bresse*: septem *Dompain, Deneuvre, Hodon Chateau*: octo *Ramberville, Raon, Bellemont, Neuff-Chateau, Mugstat, Marchain-Ville*: novem *Espinal, Bruyeres, Darney*: decem *Ormont, Valderfing, Beaurams*: tredecim *Vaigny*: quatuordecim *l'Estraye*. Comitatus titulo & dignitate clarè, quæ vernaculè *Vaudemont*, quinque *Nancejo* miliaribus. *Chaligny* ad dextram *Moselle*, leuca semi *Nancejo*. *Amance* septem miliaribus ab *Mediomatricum* urbe versus Meridiem: *Almentia* latinè scribentibus: scrinium olim & antiqua Lotaringiæ cancellaria,

cellaria, testantibus Archivis ab Rosiero prolatis. *Richecourt* haud procul lacu, qui vulgo *la Garde lac*, unde amnis profluit, qui inter Fanum S. Nicolai & oppidum *Rosieres* Murtæ miscetur. *Remiremont* ad sinistram Mosellæ, insulam ibi facientis, in Lotaringiæ meridionalissimis: *Rumaricum Castellum* habet hic *Aimoinus* Monachus: *Adromarici* corruptè legitur apud *Reginonem*, pro *Ad Romarici*, divisim: *Rimelsberg* Germanicè nominatur *Spigelio* ad *Bartholini* *Auftriad*. Spectantur haud procul inde *Valles*, quæ vulgo *l'Estraye & Vagny*. *La Mothe* ad amnè situm est, qui mox in *Mosam* se exonerat. Visitur ibi territorium, cui nomen *le Sanctoy*. Sunt & Comitatus quidem Imperii *Salmensis*, *Kirchinganus* & *Blanckobergius*. *Blanckenberg*, Gallis *Blanc-mont*, oppidum est non magnum, sed pulcrum & amœnum. Spectatur ibi castrum vetus, spaciosum & magnificum, cui *Palatium Novum Ducis*, venusta structura insignis, est conjunctum. Incolæ agriculturæ dant operam. *Nomenii* Baronatus est ad dextram *Sellæ* fluvii, tribus miliaribus ab urbe *Mediomatricum*, Meridiem versus. *Dominia* sunt *Marsal* ad *Sellæ* sinistram, haud procul lacu *Lindero*, in quo *Insula* cum oppido *Techemful*. *Remere-ville* tribus *Nancejo* miliaribus. *S. Bellemont*, totidem *Mottâ*. *Rambert-Ville* ad dextram *Mortanæ*, haud procul fonte, ubi *Silva Mortanenlis*. *Rosieres* ad *Murtam*, prope Fanum *D. Nicolai*, duobus *Nancejo* miliaribus. *Homburg* grandiore leuca ab oppido *Sarbruk*, ad amnem, qui mox *Saravo* concurrat. *Mariemont* ab monte, cui oppidum impositum; uno ab *Lindero* lacu milliari, Meridiem versus. *Sandacourt* medio fere itinere inter *Vaudimontem* & *Mottam*, in agro, qui vulgo *Sanctoy*. *Mediomatricum* urbem, quæ cum *Tullo* aliisque *Imperialis* olim erat, in suam potestatem rede-

git *Galliarum* *Monarcha*, *Henricus II*. Ea nunc dicitur vulgo *Metz*, & posterioris ævi *Scriptoribus* *Me-*
te, *Gregorio* autem *Turonensi* & aliis *Vrbs Metensis*: *Divodurum Mediomatricum* antiquis fuit appellatum. *Itineraria Tabula*: *Divo Durimedio Matricorum*: lege, *Divoduro Mediomatricorum*. simpliciter *Divodurum Ptol.* & *Divodorum Tacito* lib. IV & *Antonino*. Variorum nugas de recentis nominis ratione non lubet adscribere. Sedes olim fuit *Regni Lotaringiæ*. De ea eleganter *Petrus Divæus* in *Itinerario*. *Metensis Vrbs* in ampla sita est planicie, quam *Mosella* in varios divisus alveos irrigat, & pars quidem ejus muros ad levam lambit, pars & eosdem subit, ut *Civium* usibus inserviat, atque sic divisim fluit ad inferiorem usque eorum ambitum, ubi recepto *Sella*, altero *Flumine*, qui dextram urbis partem adluit, in unum denuo alveum colligitur. Sed situ imprimis ipsius urbis delectabamur; quum enim *Agrum* latè circumjacentem planum habeat, ejus tamen area paullum prominat, ut in eo *Veterum* rationem in condendis urbibus agnoscas. Ad summum siquidem templum multis gradibus ascenditur, juxta quod *Forum rerum venalium* altiorem totius areæ partem occupat, & ab eo undique versus muros paullatim descenditur, prærupto tantum in una parte clivo, ubi *Vias* duas *lapidibus stratæ* sic dispositas videas, ut altera per alterius domorum culmina excurrat. *Cives Mediomatrices* nominantur in *Inscriptione*, quæ extat *Moguntia* ad *S. Albanum*. Quæ *Toul* vernaculè, *Tullum* olim: *Tullon* *Leucorum* oppidum *Ptol.* *Tullum* *Antonino*: *Tullium* *Itinerariæ Tabulæ*. Quæ denique *Verdun*, latinis vocatur hodie *Virdunum* & *Verdunum*: *Verodunum* *Antonino* dicitur. *Civitas Verdunensium* in *Notitia Provinciarum*: *l'Evêché de Verdun*. Leguntur autem tres urbes, quas commemoravi, Comitatus etiam titulo & dignitate insignes.

Medio-
matricæ.

Lotaringiæ Ducatus pars Meridionalis.

NUNC ordo & methodus nostra postulat, ut Lotaringiæ suos amnes clariores demus, paucula de lacubus præmittentes. Stagna habet piscosa & lacus. Inter quos memoratur ille, cujus ambitus est quatuordecim milliarium, in quo carpiones insolitæ magnitudinis, trium videlicet pedum: saporis vero adeo grati, ut aliarum regionum carpiones suavitate multò superent. Ex hujus lacus piscatione tertio quoque anno Dux Lotaringiæ sedecim percipit Francorum millia. Fluminibus irrigatur celeberrimis *Mosa*, *Mosella*, *Saravo*, *Voloia*, *Mortana*, *Murta*, *Sella*, *Hidia*, & aliis. De *Mosa* ad Inferiorem Germaniam. Reliqui ad hunc Ducatum propriè pertinent: *Mosella* quidem & *Saravus* potiore parte; cæteri ferè integri. Oritur *Mosella* in monte Vogeso, haud procul Araris fontibus, paullo supra vicum, qui vulgo *Buffan*: lapsusque ab Vulturno ad Caurum, perlustratis oppidis, quæ vernaculè *l'Estraie*, *Remiremont*, *Espinal*, *Charmes*, *Baton*, flexoque ab Oriente in Occidentem cursu, rectà petit *Tullum*, urbem Episcopalem, unde in Orientem resurgens, *Fruardum* usque versus Aquilonem tendit: visisque Mediomatricibus, Trevirensibus aliisque populis, ad *Confluentiam*, cui ab re nomen, *Rheno* confluit. Germanis *Mosel*: Gallis *Moselle*. *Obringos* putatur ab *Rhenano*, & aliis *Ptolemæo* dici lib. 11 cap. 1x. *Ioannes* tamen *Heroldus* *Obringon* apud *Ptolemæum* non fluvium esse notat, sed designari tractum eum ad *Rhenum*, qui nunc temporis *Ober Rhingam* appellatur: *Clemens* etiam *Trelæus* *Mosellanus* testatur ut scribit *Abrahamus Ortelius*, quendam ad *Mosel-*

lam tractum *Obrinci* nomen hæctenus retinere. *Mosellam* singulari doctoque Carmine celebrat *Ausonius* *Eidyll.* 111 ab aquæ limpidine, navigandique facilitate: villis atriisque, quibus utraque ripa decoratur: piscibus *Capitone*, *Salari*, *Redone*, *Vmbra*, *Barbo*, *Salmon*, *Mustella*, *Perca*, *Tinca*, *Alburno*, *Alausa*, *Gobio* & *Siluro*, quibus abundat; fluminibus denique in ipsum decurrentibus *Pronaa*, *Nemesa*, *Sura*, *Gelbi*, *Erubro*, *Lefura*, *Drahona*, *Salmona*, *Saravo*, *Alisontia*. *Mosellam* & *Ararim*, facta inter utrumque fossa, connectere, Imperatore *Domitio Nerone*, adgressus est *L. Vetus*; ut copiarum ex Italia per mare, dein *Rhodano* & *Arate* subvectæ per eam fossam, mox fluvio *Mosella* in *Rhenum*, exin in *Oceanum* decurrerent: sublatisque itinerum difficultatibus, navigabilia inter se *Occidentis* *Septentrionisque* littora fierent, uti scribit *Cornelius Tacitus* lib. XIII. De hoc *Ausonius*:

Te fontes vivique lacus, te carula noscent
Flumina: te veteres pagorum gloria, luci:
Te *Druna*, te sparsis incerta *Druentia* ripis,
Alpinique colent Fluvii, duplicemque per urbem
Qui meat, & dextra *Rhodanus* dat nomina ripæ:
Te stagnis ego cæruleis, magnumque sonoris
Annibus, æquorea te commendabo *Garumna*.

Saravus, haud procul *Salmensibus* ortus, fluviorum omnium qui in *Mosellam* exeunt est maximus: navigiorum patiens, & aliorum amnium, quos in se recipit: clarus lustratis urbibus oppidisque, quæ vulgo *Sar-Burg*,

LOTARINGIA MERIDIONALIS.

GALLI

A E

PARS

Bastigny

BURGUNDIE PARS

MERIDIES

Sar-Burg, Feneſtrange, Sar-VVerden, Sar-Alben, Guemund, Sar-Pruck, VValderſing, & aliis: tandem ad mœnia Auguſtę Treverorum Moſellam convenit, non longe à *Kontherbruk*. Meminit ejus Auſonius in Moſella. Nomen hodie retinet. *Sar* enim accolis audit. *Sarra* etiam veteribus dictus, docente Inſcriptione quę Treveros translata ex oppido ad eum fluvium ſito, quod hoc tempore vocatur *Sar-Pruck*, hoc eſt *Sarra Pons*.

CÆS. RO. EXER. IMP. P. P.
S. C. AU. TREVE. INGR.
ESSUM. H. CASTRA. SARRÆ
FLU. PRO. MIL. CUSTODIA
BIENN. POTITVS. EST

Voloja fluvius eſt margaritiferus, qui ad vicum *Charmeni* Moſellam ingreditur. *Mortana* ad pagum cognominem *Murtæ* miſcetur. *Murta* vel *Meurta*, multis in ſe receptis amnibus, Moſellam loco plano inter prata paullatim accedit; & longo tractu, equali quaſi curſu, comitatur, relicta inter utrumq; ad alveum exigua admodum terra, donec tandem paullum ſupra *Condejū* arcem, quę à dextris in rupe eſt pago ſibi cognomini impendens, facto cū Moſellę alveo angulo acutiſſimo, ejus & aquis miſcetur. Jungit ſe eidem ad *Mediomatricum* urbem *Sella*, initium quaſi capiens ex *Lindero* lacu, qui ſale dives & piſcatura. Duplex denique *Nida* (Orientalior enim *Germanicus*, Occidentalior *Gallicus* dicitur) facta ad pagum *Northenium* concurſu, duobus infra *Boſſonis-Villam* (Abbatię nomen eſt) milliaribus in *Saravum* exoneratur. Eſt in valle *Deodatenti* fons, ad

complures morbos ſanandos naturę beneficio efficac. Sunt & *Salinæ* in quibus ſal ſubtiliſſimum, guſtu ſuaviſſimum, ac *Scythica* nive candidius generatur, & quibus quotannis Dux Lotaringię centum percipit millia *Francorum*. Altiffimi hanc Provinciã ambiunt montes, qui ^{Monti} omnis generis metallorum abundantia *Pyreneos* montes longè ſuperant: in primis autem *Argenti* fodinæ, ſupra quam dici poſſit *ſæcundæ* ſunt, ex qua quidem *Argenti* ubertate haud parvus Ducatui fructus accedit. *Gignit* & *Vogelus* Mons in valle *Leberia* *Argentū* purum, ſed non ita multum. *Silvas* habet præterea *Lotaringia* frequentes eaſque denſiſſimas, quarum aliquot nomina lingua vernacula adponemus, quę ſunt *VVar-ned-vvaldt, de Benoit, le bois de Mortaigne, Boſeyne, Bois de Mordon, le Ban-bois, le Bois de la Voyge, de Heyde*, & aliæ. Inter opera publica, apud Pagum *S. Nicolai* duobus milliaribus *Nancejo* diſtanti, ad *Murtam* fluvium templum ^{Opera publica.} eſt non magnę antiquitatis, ſed vultæ molis, editæque ſtructuræ, luſinoſum omnino. Columnæ, quę totum faſtigium ſuſtinent tantæ ſunt, cum gracilitatis, tum altitudinis, ut tanto oneri ferendo vix pares judicentur. Turres habet duas, in quarum una *Caroli* Lotaringici *Cardinalis*, qui idem *Metenſis* erat *Episcopus*, cuique hæc parebat *Eccleſia* ſub *Prioratus*, ut loquuntur, titulo, in ſummo culmine *Symbolum*, obeliſcus ſcilicet cum *hedera* circumplicata, & Inſcriptione *TESTANTE VIREBO*. Aquæ Pagum *VVafferbillich* ubi *Sura* fluvius Moſellę confunditur, eſt alius *Igel* vulgo nuncupatus, ubi in loco eminenti ſpectatur nobiliſſimum illud venerandę antiquitatis monumentum, quo nec cis *Alpes* inſignius aliud exſtare exiſtimatur, quodque ipſis *Italis*

Italis possit ostentari: moles est lapidea, ex quadrata basi pedum *xxii* sensim assurgens ad pedum circiter *lxxiv* altitudinem, tota ab omni parte variis imaginibus semiplanis insculpta: in fastigio Aquilæ restat fragmentum, globo insidentis, cui expansæ alæ, & ante petus velum fuisse apparet. Est Nanceii Ædes *D. Georgii*, in qua monumentum visebatur *Caroli Audacis*, Burgundiæ Ducis, ab Helvetiis & Lotaringis nonis Januarii anno *cio cccclxxvii* acie cæsi, cujus reliquias, *Caroli V* Imperatoris, ipsius Pronepotis jussu, anno *cio ccl* mense Octobri inde *Leuceburgum* solenniter trās tulit *Boisotus*, Ordinis aurei velleris Præco, *Brugas* hinc mox, *Mariæ Hungariæ* Reginae mandatu, transportandas. Sunt in eadem *D. Georgii* Æde aliquot Lotaringicorum Ducum tumuli, qui Inscriptionibus carent: ut & in aliis templis. Posteriorum Ducum pars potior ad *D. Francisci* Ædem sita est. Spectare ibi est superbum *Renati*, qui victoria potitus est contra *Carolum Burgundiæ Ducem*, monumentum. Conditum ibidem *Dux Antonius*, ejusque filius *Franciscus*, *Caroli* que Ducis uxor *Claudia Valesia*, *Henrici II Galliarum* Regis filia. Armamentarium habet *Nancejum*, machinis bellicis omnis generis instructissimum. Templum est in urbe *Metensi* *D. Stephano* sacrum & alia, de quibus *Divæus*. Templum *D. Stephani* nomen tenet, qui civitatis est Patronus, pulcherrimum vero opus, si quod aliud toto hoc itinere vidimus, & sua mole spectabile: quodque raro accidit, omni ex parte consummatum. Dicebatur in eo fuisse Crucifixi ligneam imaginem, totam laminis aureis superinductam. Vidimus *Labrum Porphyreticum* rubei coloris magnæ capacitatis, pedes *x* longitudinis excedens, in quo lustrales aquas adservant. Sunt & alia in hac eadem urbe sumptuosa templa, & multa

erant in ejus suburbiis, inter quæ *D. Arnulphi* Basilica, *Imp. Ludovici Pii Augusti*, *Caroli filii & filiarum* aliquot *Pipini Regis* sepultura celebris. Omnia hæc absumpsit belli rabies, ita ut suburbii ne vestigium quidem nunc supersit, neque ultra muros quidquam præter campestria videas. Haud procul *Metis*, prope pagum *Jovy*, in *Mosella* antiqui aquæductus sunt vestigia. De iis sic *Divæus* in Itinerario: *In hoc Itinere Pagus est Jovy vulgo dictus inter montium radices & Mosellam, ubi quantacumque est inter montes utrosque, qui ripas ambiunt, distantia, Aqua-ductum antiquitus fuisse, indicant ejusdem, quæ adhuc exstant, reliquia. Arcuum adhuc restant multi, suntque ex albo lapide, in laterum formam dissecto: & nonnulli quoque ejusdem operis in adversa ripa cernuntur. Incola adserebant in eodem loco fontem hodieque esse, quamvis hos arcus: (solita inscitia.) Ponti inservisse putantes, & ab hoc Pago in montis ipsius jugo minores alios Arcus fuisse dicebant, qui versus urbem Metensem, quæ uno hinc distat miliari, excurrisse viderentur. Altitudo juxta ripam pedum est circiter *lx*: unde conicere est, quanta totius operis moles fuerit, quantaque altitudo Arcuum, qui in ipso erant Fluminis alveo, quorum hodie nihil superest. Referebant iidem Incola, superiorem Arcuum partem planam omnino esse cemento rubei coloris inductam, & in ejus medio Domunculam non ita multis ab hinc annis adhuc fuisse, ab utraque parte patentem, quam nos partem tecti fuisse, quæ tubum tegetet, suspicabamur. Mediomatricum urbem, quæ olim Imperialis erat, *Henricum II Galliarum* Regem in suam potestatem redegisse, supra diximus. Præsidet urbis Senatui missus ab Rege Magistratus. Tribunal autem *Mediomatricis* urbis tres habet Episcopatus sub *Metropoli Trevitensi, Metensem, Tullensem, Virdunensem*, sic ab locis nuncupatos, in quibus suæ singulis sedes.*

Regis.

HÆc pro methodi ratione de Lotaringia sint factis; succedit Burgundiæ Ducatus sive inferior Burgundia. *Burgundia* nomen à *Burgundionibus*; qui Germaniæ populi, ex Vandalorum orti sanguine, dictique à *Burgis*, id est, præfidiariorum castris, ab Almannis (in horum enim agris violenter in Capellatio, ubi hodie Palatini Comitum Ditione, confederant) exturbati, sub Theodosio Arcadii filio, juniore, expulsis latè Sequanis Eduisque, hanc veteris Galliæ partem cum Nuithonibus (quorum Tacitus meminit) occuparunt. Petrus Sancto-Julianus *Burgundia* Etymon ab loco quodam deducit, vulgo *Burg-ogne* in agro Langrensi. Olim Regnum, circa annum cioxxxiv, bipartitum in *Ducatum* & *Comitatum* abiit: quorum ille, versus Occidentem, *Burgundia Inferior* & *Regia*; hic ad Orientem, *Superior* & *Imperatoria*. De *Ducatu* hac descriptione mihi agitur: de *Comitatu* descriptione proxima dicetur. *Ducatum* cingunt, qua Oriens est, Rhodano interfluente, Sabaudia & Burgundiæ Comitatus; qua Meridies, Lugdunense Territorium; ad Occasum lætissimi Nevernensium Borboniorumque occurrunt agri; ad septentrionem Campania se offert. Hujus ager planus & soli fertilitate nulli cedens; hic enim certat cum Cerere Bacchus. *Richardus* Comes Augustodunensis vir strenuus, & in re bellica exercitissimus, totius Burgundiæ cis Ararim Dux institutus fuit à Francorum Rege Odone; qui præfuit Ducatui Burgundiæ annis xxxii. Hic Burgundiam *Rudolfo* filio reliquit, qui in Regem Francorum fuit electus, ac successorem habuit in Ducatu, *Hugonem Nigrum* fratrem. Huic *Odo* fra-

Burgundia Ducatus.

Situs.

Soli fertilitas. Imperium in Augustoduno.

ter aut filius (utriusque enim sententiæ autores reperio) successit. Quem sequutus *Henricus* frater. Quo sine liberis defuncto: *Robertus* Francorum Rex, Ducatum Burgundiæ ex testamento, ut ajunt, Henrici adeptus est. Huic successit filius *Robertus*, Roberto *Hugo* ex Henrico filio nepos. Hunc sequutus est *Otho*, hunc *Hugo III*. *Hugonem III* *Odo* filius. Quem ordine sequuti sunt *Odo III*, *Hugo IV*, *Robertus III*, *Hugo V*, *Eudo*, *Philippus*. Quem sine liberis defunctum sequutus est *Ioannes* Francorum Rex, cui successit filius *Philippus* cognomento *Audax* à patre Ducatu Burgundiæ donatus. Patri *Philippo* successit *Ioannes* cognomento *Intrepidus*, atque huic *Philippus Bonus* seu *Mitis* filius. Atque hic *Carolus* ob plurima bella quæ gessit, *Bellatoris* cognomē sortitus. Post cujus obitum hanc omnem ditionem occupavit *Ludovicus XI*. Metropolis Ducatus *Divio*, *Divionum* Gregorio Turonensi, Gallis *Dijon*. *Divionis* conditor habetur vulgo, nobis potius restaurator, pomæriique productor, *Aurelianus* Imperator. Nomen ab *Divis*, quibus plurimis ibi fuit cultus, impositum putatur. Hac urbe nihil in Burgundia pulcrius. Sita est in planitie amœnissima, duobus fluminibus *Suzione* & *Oscara* (*Suson* & *l'Ouche* vernacule) utrimque muros adluentibus: ille quidem periculosissimis exundationibus urbem infestare consuevit; hic pisculentus admodum alveo fluit quietiore, rerum multarū usum subministrare solitus. Muri ad justam propugnandi magnitudinem in altum sunt educti: turribus propugnaculisque nuper constructis muniti. *Justitiæ* ibi est tribunal & parlamenti sedes: unde veluti ex sinu, patriæ jura petuntur. Qui in *Majorem* hujus

BURGUNDIÆ DUCATUS.

Occident 47

Orient 47

40

40

44

45

40

Septentrion

hujus oppidi legitur, non tam honorem quam onus suscipere, vel invitus & renitens, cogitur, jusquejurandum præstare in templo D. Virginis, præeunte verba Procuratore Regio, se Regi fidelem futurum, defensurumque suæ Civitatis Jura, Libertates & Privilegia, adversus quoscumque, Regem etiam, quoties flagitat necessitas. In vicinis urbi montibus optima crescunt vina. Episcopales porro urbes sunt *Augustodunum* & *Caballinum*: sua utrumque suspiciendum antiquitate. Priori nomen *Augustoduni* natum ab Augusto (Octaviano, an quo alio, non valde laborandum: nam qui ab *Auge* Apollinis conjugæ derivant, fabulas narrant) qui dirutum bello, quod Cæsar contra Gallias gessit, restauravit. Hodie *Austun* dicitur. Urbs quondam amplissima, sed multum de pristina gloria amisit. Visuntur hic etiamnum magnæ Theatri ruinæ, itemque Aquæductuum, Columnarum, Pyramidum: effodiuntur etiam cotidie numismata antiqua, aliaque antiquæ suppellectilis monumenta. Est & hodie templis publicisque structuris conspicua. Ad sita est radicibus montium, qui vulgo *les Monts de Cenis*, ad fluvium *Arrousium*. Hæc de *Augustoduno*: sequitur *Caballinum* vel *Caballionum Eduorum*: vulgo *Challon sur Saone*. Quis condiderit, non constat. Sita est hæc Urbs ad dextram Araris ripam: agri uberrimi, cœlique saluberrimi. Eximiè felix, convehendisque secundo Arari mercimoniis idonea; unde ab Cæsare com meatui parando, exercituique qui sæpe in plures distractus erat partes, distribuendo delecta. Hæc *Guntchramni* aliquando regia fuit. Eam Lotarius Ludovici Pii Augusti F. postea incendio totam absumpsit, ut ne vestigium quidem civitatis appareret. Sed ob

loci oportunitatem postea iterum caput extulit, estque hoc tempore mercimoniis opulenta. Hæc de metropoli, urbibusque Episcopalibus: sequuntur nonnulla Ducatus hujus minorum gentium oppida. Inter *Caballinum* & *Matisconem*, medio fere itinere oppidum est, quod vulgo *Tornus*, *Timurtium* Spartiano & Antonino. Solo situm est fertilissimo; ab Arari undique cinctum. Colles in agro suburbicario vini generosissimi feraces. Ab utraque etiam urbe Matisconensi & Caballionensi itineris spatio prope æquali distat *Cuyssellum*, Regiæ ditionis oppidum, ut Paradinus censet, *Secusianorum*, *Secusumque* Ammiano dictum. Situm ad radices Juræ Montis, multis licet hodie ruinis deformatum, miram præ se ferens antiquitatem. Ab Oriente montes habet celsos, amnesque perennes, qui limpidas & potu suaves edunt aquas, unde fons saluberrimus ex topheo & vasta rupe in oppidum longè porrigitur per ligneos tubos. Ab Occasu planities se in sinum laxissimum pandit. Tertia ferè leuca ab urbe Caballionensi versus Septentrionem est *Belna*, vulgo *Beaulne*, ad amnem, ad colis *Bour-soize* dictum. Sunt qui volunt *Bibractem* esse Cæsaris & Strabonis. Aliis alia mens est. Situm est hoc oppidum loco uliginoso, & qui, ut scribit Paradinus, nullo pæne negotio, nulloque ab hostibus discrimine, posset lacum urbi ad primum lapidem offundere, quo hostes ab se submoveat. Urbs tota valido mœnium sepimento circumdata propugnacula habet, quibus omnium Tormentorum vim queat excipere. Belnensis ager pinguis est, & optimæ notæ. Vires habet toto Terrarum Orbe nominatissimas, & vino non vulgari nobilissimas. In eodem agro, visitur *Cistertium* ab Cisternis, Odonis Ducis opus stupendum

pendum in vastissimo nemore exstructum. Ejus Cœnobiarcham agnoscunt supra mille octoginta virorum Cœnobia, ac totidem prope velatarum ejusdem instituti, quod hinc *Cistertiense* dicunt. *Semurium*, vernaculè *Semur*, situm est in meditullio Territorii, quod vulgo *Auxois*, oppidum non inelegans. Inter Divionem & Belnam itinere medio *Nuithonium* est, vulgo *Nuys*. Oppidum hoc semper gladiatorum opificio fuit celeberrimum. Quod oppidum hodie *Avalon*, apud Antoninū *Aballon*, ubi *Legio XVI* dicitur. Quod *Sanlieu* vernaculè, *Sidolucum* est Antonino, *Legionem* illi *XVIII* tribuenti. Quod *Flavigni*, sesquileuca *Semurio* versus Orientem, *Flavia Eduorum* censetur olim dictum. Sunt & alia *Burgundie* oppida burgique, queis delineandis, brevitati studens, supersedeo: ut sunt *Aufone*, Arcem habens, clavis Ducatus orientalis, *Arari* mœnia lambente, *Noiers*, *Ravieres*, *Leigne*, *Mombard*, *Chastillon*, *S. Seigne*, *Seloigne*, *Crevaut*, *Viteau*, *Verdun*, *Arnay*, *Seure*, *Tonnerre*, *Tronoderum* Antonino. *Burgundie* Ducatui concenseri solent aliæ tres urbes Episcopales *Nevers*, *Ausserre*, *Mascon*. Prima dignitate gaudet & honore Ducatus, cujus ditio (*Duché de Nivernois*) latè patens tribus navigabilibus fluviis irrigatur, *Icauna*, *Elavere*, *Ligeri*. Numerantur ibi *XIII* oppida clausa, quorum *Niversium* est Metropolis, Jurisdictionem exercens in *XXX*, ut vocant, *Castellanas*; *Noviodunum* Cæsari: oppidum est omni ex parte mœnibus cinctum firmissimis, turribusque amplissimis, & fossis profundissimis probe munitum. Inter præcipua Ducatus *Nivernensis* oppida sunt *Dezisa*, *Decisa* Antonino & *Decetia*; *Clamecyum*,

Douzyum, *Milimum*, *Angilbertsum*, *Corbignium*, *Fanum D. Leonardi*, *Luyzium*, *Premecyum* & alia. *Ausserre* sequitur: *Antisiodorum* Antonino; *Legionem* hic locanti *XXII*. *Antosiodorum* Ammiano, *l'Evêché d'Auxerre*. Territorium hujus urbis, vulgo *le Pays d'Auxerrois*, vino cognomine est nobilitatum. Urbs quæ hodie *Mascon*, Cæsari dicitur *Matiscona*: *Matisco*, Itinerariæ Tabulæ; *Matisconense Castrum*, *Notitiæ Provinciarum Galliæ*, & Antonino, qui *Legionem* ibi ponit *X*; *Mastico* in veteri quodam Diplomate, ut notat *Philippus Bugnonius*, qui hujus Urbis historiam concinnavit. *Machaon Villa* videretur dici Paulo Diacono in Longobardicis. *Matissana* est Gregorio Turonensi, & aliis; *Caballino*, si situm quis cultumque & artes respiciat, simillima. Potrecta jacet ad *Ararim*, qui ponte insigni stratus, recto longoque ad Orientem tractu, reliquis lateribus in arcus speciem se formantibus. In hac Burgundia ejusque confinibus hi Comitatus: *Dijon*, *Austun*, *Tonnerre*, *Chalon sur Saone*, *Mascon*, *S. Martin*, *Nevers*, *Langres*, *Ausserre*, *S. Iangou*, *Charolois*, *Chagny* forte *Chagni*; *Monliet* forte *Mantit*, *Auxone*, *Rogemont*, *Mussy*, *Brestemont*, *Sees*, *Mombys*, *Senegnon*, *Gilly*, *Valemion*, *Tirecourt*, *Chevigni*, *Aimeville*, *Espirey* forte *Epiryen*, *Tarvant*, *Brasey* forte *Brasse*, *Rochesfort*, *Aincourt* sive *Agin-court*, *Viteau*. Quibus adduntur etiam *Arley*, *Ragny*, *Chaligny*, *Mommartin*, *Laugey*, *Beauchamp*, *Couches*. Episcopatus *Augustodunensis* sive *Heiduenensis*, *Austun*, & *Matisconensis* *Mascon*, & *Cabilonensis* *Chalon*, & *Lingouensis* *Langres*, subsunt Archiepiscopo *Lugdunensi*. Flumina habet hic Ducatus *Suzionem*, *Oscarum*, *Ararim*, *Icaunam*, *Ligerim*, *Elayerem* & alia.

Regio.

SEQVITVR *Burgundia Comitatus*, sive *Burgundia Superior*, Francis *Franche Conté*, id est, *Liber Comitatus*. Provincia namque planè sub suo est Comite;

Situs.

ab omnibus, ut ajunt, tributis & exactio-
bus libera. Feudum est Imperii, sub protectione Ber-
nensium Helvetiorum. Conregionales illi sunt ad Sep-
tentrionem Lotaringia Superiorq; Germania; ad Oc-
cidentem Burgundiæ Ducatus; qua Oriens est, occur-
runt Helvetii; qua Meridies, Allobroges & Segusiani.

Soli ferti-
litat.

Longitudo XC, Latitudo LX est milliarium. Regio ad-
modum fertilis, rebus omnibus ad victum necessariis
instructa; agerque sementi faciendæ, arboribus seren-
dis, vinetis vini laudatissimi sustollendis, pecori alen-
do, commodissimus. Summa est ubique tritici, filigi-
nis, hordei, avenæ, fabarum, milii, aliorumque legu-
minum fertilitas. Arborum haud minor fecunditas.
Ager passim, præsertim qua umbilicus est & Regionis
meditullium, colles habet præstantissimorum, primæ-
que nobilitatis vinorum feraces. Apud *Arbofianos* & *Va-
danos* vasa vinaria sunt adeo magna, ut domos altitudi-
ne videantur æquare. Prope Regiam Veterum Bur-
gundiæ Regum, quæ accolis hodie *Chambrette au Roy*, ex
terra gypsum, materiam calci similem, effodiunt. E-
ruitur ibidem & in *Dolano Agro* in Magnatum sepultu-
ras Marmor candidi coloris, quod *Alabastrites* Græcis
appellatur: & aliud nigerrimum, maculis purpureis va-
riatum. Varii etiam generis videre est ibi animalia ma-
gnamque jumentorum & pecudum copiam. *Granvel-
lenses* equos gradarios, canesque ejusdem tractus fero-
cissimos probant omnes. De antiquis hujus Burgundiæ
Comitibus, Stirpis etiam Imperatoriæ Franciæq; mul-
ti multa memoriæ produnt. Nuperi fuere, Comitis &

Anima-
lium va-
rietat.Imperium
majora.

Palatini Burgundici simul cum Ducatus titulos primus
gestavit *Eudo*, cui successit *Philippus* ex *Philippo* filio
nepos; quo sine liberis defuncto, Rex Francorū *Ioannes*
Ducatū Burgundiæ filio *Philippo* qui *Audax* cognomina-
tus fuit dedit; sed *Margareta* *Philippo*, nepoti ex sorore
Ioanna succedens, Comitatum adeptæ est Burgundiæ,
Huic successit *Ludovicus Malanus* filius, huic *Margareta*
Malana filia, hanc *Philippus* Burgundiæ Dux cognomen-
to *Audax* uxorem duxit. Huic ordine successere *Ioannes*
filius cognomento *Intrepidus*, *Philippus Bonus*, *Carolus Bel-
licosus*, *Maria* nupta *Maximiliano* Austriaco, *Philippus*
Austriacus, *Carolus V* Imperator, &c. *Philippus Hispania-
rum* Rex, *Philippus* Hispaniarum Monarcha. Comitatus
iste in tres Diœceses & Præfecturas, quæ Baillivatus vul-
go, Iuri facilius dicundo divisus est: *Superiorem*, *Inferio-
rem*, *Dolanam*. Primæ sedes est *Vesulii*, secundæ *Polichuni*,
tertiæ *Dola*. *Dola* autem, arce potens, totius Comitatus
est Metropolis, reliquarumque Urbium celeberrima:
ad *Dubim* sita fluvium, qui in duo hic brachia scindi-
tur. Putant quidam *Ptolemæo* esse *Διδάρτιον* lib. II.
cap. IX, *Sequanorum* Urbem. Nihil ibi earum rerum,
quæ ad civitatis splendorem faciunt, desideratur. Forū
hic elegantissimū & spatiosum; forma quadrata, lon-
gitudine tamen latitudinem nonnihil superante. In
parte Occidentali Prætorium est, cum Carceribus. Pri-
mariū Templum, quod pulcherrimum & admirandi
operis, *Deiparæ Virgini* est sacratum. Sunt & multæ a-
liæ, inter quas *Vesontio* vulgo *Besancon* urbs Imperialis,
olim dicta *Chrysepolis*: sita est commodo fertilique ter-
ritorio. *Dubis* fluvius magna ex parte ipsam in-
tersecat, ejusque potiore partem concludit, reliquam
partem ad portam qua *Dolam* itur, fluvius non alluit.

Nozeretum

BVRGVNDIÆ COMITATVS.

Nozerethum, Nozeroy, quod olim à nucibus dictum Nucillum, sed Ludovicus Caballionensis ab expeditione Hierosolymitana reversus, muris cinxit, ac Nazarethum dici voluit. Hic Comes arcem habet, quæ quia plumbo intecta est, dicitur plumbea. *Saline*, amplissima Civitas, toto terrarum Orbe celebris; ab *salsis* denominata Fontibus, Saleque inde igne densari solito; qui candore præstitans infinitimas regiones exportatus maximum hujus Comitatus est vectigal. Reliquarum Civitatum descriptiones brevitatis gratia omittimus. Lacus habet hæc *Burgundia* ingentes & mirabiles: inter eos non postremi loci, cui ab *Voragimibus* nomen: mirum Nature ludentis opus. Super enim aqua fit limus, qui adeo durefcit, ut continens videatur: super quo tamen equites currusque securè non ambulant, sed soli pedites. Is cælo pluvioso & nebuloso non emergit, nisi serenitas sit futura. Tunc per foramina brevi tempore auctus totam Columbanam planiciem rigat. Inter Nozerethum porro & Ripariam alius est Lacus in Bonvalli, lupis, parcis & aliis piscibus abundans, qui septimo quoque anno in aliquot hebdomadas suffugiens & delitescens, iterum emergit. Quæ res in miraculum exit, fidemque vincit. Tractus hujus Comitatus Australior lacubus scater: videre ibi est qui vernaculè *Malereux* major minorque; *Narley*, profunditatis vix credendæ: *Vernoy*, duo *Chamblici*, *Frogeay*, *Ronchault* & alii. Flumina scindunt eam beantque plurimum non pauca: *Dubis*, *Lougnonius*, *Danus*, *Lupus*. *Dubis* totus ad hunc Comitatum pertinet; Δ&β&ς Ptolemæo, *Alduabis* Cæsari, si proba sit conjectura Fulvii Ursini: in aliis Codicibus *Alduasdubis* & *Alduasdalis* vitiosè legitur. Vulgo *Doux*. Oritur ex monte Jura paullo supra pagum amœnissimum, quique instar oppidi, Motam. Du-

Flumina

bis porro cæpto ab Meridie in Septentrionem cursu; per Pontium Lacum lapsus, nonnullis anfractibus prætergressus Pontarum, Mortuam & Vafrum, Fanum petit S. Hippolyti; unde in Occidentem flexus ad Pagum *Chastelot* versus Africum tendens, Vesuntionemque permeans, & factâ ad Dolam insulâ post multas ambages receptosque fluvios prope Viridunum Arari commiscetur. Totus etiam Burgundiæ Superioris est *Lougnonius*, vulgo *Lougnon*. *Danus* evomit ex sinuoso recessu monsardus *Syrodo*, grandi & celeberrimo pago incumbens. Sunt & *Lupus* vel *Lupa*, vulgo *Love*, *Araris* & alia. Quod ad Statum hujus Liberi Comitatus Politicum, quoties Comitata Provincialia sunt agenda, tres Status conveniunt, convocante eos nomine Comitis Principe Arauliorum, Nozerethi & Arlæi Dynasta. Sunt autem Nobiles, Ecclesiastici, Vrbes. Superioris Diœcesis Comites sunt; *Montbelliard*, *Roche* & *Varax*, *Montivel*, *Thalamey* & *Vaulgrenans*, *Vergey*, *Rey*, *Listenois*. Abbates; *Croissant*, *Charité*, *Bitaine*, *Corneul*, *Tulley*, *Clarfont*, *Luxeul*, *Bellevaux*, *Grace-Dieu*, *Charleu*, *Trium Regum*. Piores: *Vaucluse*, *Lantenans*, *Cusance*, *Marterot*, *Iussy*, *Port sus Saosne*, *Montreul ad Sagonam*, *S. Marcelli*. Canonici: *Calemostier*, & alii aliis locis. Vrbes; *Gray*, *Vesoul*, *Montboison*, *Iussy*, *Palma*, *Port sus Saosne*, *Cromary*, *Mont-Iustin*, *Faulcogney*. Domini: *Montmorot* & *S. Loup*, *S. Martin*, *Taulens*, *Villeneuve*, *Rupt*, *Montgovel*, *Chastillon* & *Belvoye*, *Constandey*, *Monbaillon*, *Vellefont*, *Dicey*, *Vgny* & *Chemilly*, *d'Oizelet*: *Cicon*, *Trasves*, *Rainconnieres*, *Costebrune*, *Sombernom*, *Valle-fault*, *Bermont*, *d'Avilley*, *Magnay*, *Vereur*, *Touraise*, *Citey*, *Provanchieres*, *Grand-mont*, *Velle Chevrelous*, *Voysey*, *Dampierre*, *Frotey*, *Breutal*, *Matey*, *Noironde*, *Tromarey*, *Millesay*, *Mailleroncourt*, *Myon*, *Bennenge*, *Vellerot le boz*, *Clerc*, *Betoncourt*, *Mortailotte*, *d'Amondans* & de

Ratio
admini-
strandi.

& de Fraisyne, Chavirey, Montot, Mons, S. Legier, Cuvry, Montereul, Sorans & Lambry: & alii permulti. Inferioris Comites sunt Ruffey, & S. Aulbin: Baro, Chevreaulx: Abbates, S. Eugendi, Beaume, Balerne, Mont S. Marie, Mont-Benoist, Beyllen, Raustieres: Priores, Mainnaul, Vaucluse, Bonlieu, Mente, Lonslesaulnier, Arbois, Mote, Syrodi, Vallis supra Polichnium, Mortau. Canonici, S. Mauritii, S. Anatolii, S. Michaëlis, Salinis omnes: Arboisenses, Polichniensis, Nozerethenses, & aliarum urbium locorumque alii. Vrbes: Saline, Arbois, Poligny, Pontarlien, Nozeret, Castrum Caroli, Monmoroti, Orgelot. Domini: Coulongnia & Andelest, Courlaou & le Pin, S. Amour, Argento, Laubespain, Poupet, S. Sorlin, Darnam & Tramelay, Borsia, Cressia, Fitigny, Chamberia, Montena, Vecles, Rosait, Marigna, Beaufort, Nafey, l'Aigle, Courboson, Vertamboz, Largilla, Moiron, l'Estoille, Chasnet, Aresche, Coges, Bar & Iousseaul, d' Augea, Muryre, Charlin, Charlin, Chaumes, Breterieres, Fontenay, Cognat, Chaulx, Montuet, Vadans Villette, les Arbois, Aigle pierre, Chastelvillain, S. Julian, Descrielles, Verges, Chay, Champagne, Beaulchemin, Villeneuve léz Orgelot, Chastres, Præfectus Arcis de Ioulx, siue Iura Montis, Vincelle, Vismeaulx & alii multi. Dolanæ Diocesis: Dominus de Givrey: Longepierre & Rahon, Clervaux. Abbates, Billon, S. Vincentii, S. Pauli Bisantii, d' Acey. Priores: Loye, Laval, Damparis, Iouhe, Monterot, Mote supra altam Petram, Faye, Mostier in Secusia. Canonici: Dolani, Bisuntinenses, & alii aliis locis. Vrbes: Dola, Quingejum, Ornans, Loya, Rocheford, Vercelle. Domini: Vauldre, Rainnes, Rye, Monfort, Mont-Richard, Fertans, Maillot, Ber-

mont, Cleron, Verchamps, Dossans, Port, Chasteau, Roillault, d' Abbaus & Marchault, Reculet, Chantrons, Mont-gros-pain, Mutigney, Chassey, Paressey, Choisey, S. Ilye, Faye, Parrel, Chemin, Rabus, Champdivers & Raslonieres, Rainche-court, Paintre, Montrambart, Salans, Gouffans, Chavirey, Ancier & alii. Nobilitas hujus Comitatus, ut hinc videmus, valde est frequens. Quatuor autem sunt familiae, quæ à Burgundiæ Regibus & Principibus originem trahere, vel cuius adfinitatem contraxisse commemorantur: De Vienne, cui Nobilitatis epitheton tribuitur: De Vergy, cui Strenua titulus datur; De Chalon, quæ Opulenta Divitisque nomen obtinet, Arausiorumque principatus titulum. De Neuf-Chastel, quæ Feudis est insignis. Cæterum appellationes omnes ex tribus Diocesis, siue Baillivatibus Dolan ad supremum Comitatus hujus Parlamentum, referuntur. Et ad Statum Ecclesiasticum quod attinet, Archiepiscopus Bisuntinus, cui subsunt tres Episcopi, Bastiliensis in Germania, in Helvetia Lausannensis, & Bellicensis in Sabaudia, Ecclesiasticæ administrationis est caput, princepsq; Imperii. Membra hic sunt Imperii & quinti Circuli, Archiepisc. Bisuntinus, & urbs Besançon, Civitas Imperialis libera, olim maximum maximæ Sequanorum Provinciæ oppidum, & ejus Præsidis fixa sedes. Decimus Imperii Circulus dicitur Burgundicus, quod à domo Burgundica sit institutus: complectitur præcipuos Belgii principes, qui sunt Dux Burgundiæ, H. Bergen & VVaelhem, Comes Egmond & Iselstejn, Comes Horne, Comes Nassau in Breda, Comes Bergen.

Lugdunensis Tractus, vulgo Lyonnois.

262

Nomina.

Sinus.

Verbi Lugdunum.

LUGDVNENSIVM Civitati, ut in notitia Provinciarum dicitur, *l' Archevesché de Lyon, le Pays & Seneschaucée de Lyonnois*, limites scribuntur ad Septentrionem Bressia; ad Orientem Sabaudia: qua Meridiem spectat, Delphinatus est cum Languedokia; qua Occidentem, Forenses jacent & Arverni. Sua hic olim habuerunt Domicilia *Segusiani* Plinio, *Σεγυστιανοὶ* Ptol. *Σαιγροστιανοὶ* Strab. *Secusiani*, vel, ut alii scribunt, *Sebusiani* Cæs. Hodie *le Pays & Seneschaucée de Lyonnois*. Caput hujus Tractus ad confluentem cum Rhodano, *Lugdunum* est. Sic amplissimam, ornatissimā, florentissimam urbem nominant Tacitus, Plinius, Antonius; & quis Latinorum Scriptorum non? *Λύγδονον* Straboni, Ptol. aliisque Græcis: *Λύγδονα* Stephano. Vetus nomen hodie, sed contractius, servat. Ludunt enim, qui in vulgata appellatione *Lyon*, Leonem Gallicum quærent. Nomen derivant quidam ab *Lugere*, quod illi proprium fuit post fatale incendium; de quo post: nonnulli ab *Lucere*, quod in monte, tanquam specula, longè lateque luceret: alii ab *Lugdo* Celtarum Rege. Maccis & buconibus sua linquenda. Vetus Itinerarium à *Burdigala Hierosolymas* usque, quod *Pithæo* debemus, in fine *Lugdunum Desideratum Montem* interpretatur, idiomate proculdubio veterum Gallorum: cujus penitiora scrutati, sunt qui deducunt ab voce *Luck*, quæ hodieque Gallis Belgis, Germaniæque inferioris populis pro *Fortuna* in usu, ut *Lugdunum* fuerit, *Fortuna* quasi dicatur *Mons*. *Ericus Monachus* lib. iv de vita S. Germani in *Lugduno* dictionem *Lucht*, quæ Gallorum Belgarum lingua *Lucem* sonat, agnoscere videtur:

Lugduno celebrant Gallorum famine nomen

Impositum quondam, quod sit Mons Lucidus.

Dunum tanè antiquis Gallis *Montem* esse, constat. *Montis Lugdunensis* etiam meminit *Petrus Arvernus Cluniacensis Abbas* lib. iv Epist. ii: *At postquam de Vivarensium colle ad Lugdunensem Montem divina Dispositio te transtulit.* Sic *Seneca* in *Ludo Claudii*:

Vidi duobus imminens fluvii jugum.

Montem hunc ad colis crassiorum caussari aërem innuit apud *Sidonium* lib. i. Epist. iix *Candidianus*: *Nebulas ergo mihi meorum Lugdunensium exprobas, & diem quereris nobis matutina caligine obstructum vix meridiano fervore reserari; & tu ista hæc mihi Cæsenatis furmi potius, quam Oppidi Verna deblateras?* Sic etiam apud *Strabonem*. *Λύγδονον ἐκπισμένον ὑπὸ λόφῳ*. Quis urbis conditor, incertum. Amplificavit & ex monte, qui primo habitatus, in planiora loca pomærium produxit *L. Munatius Plancus*; *Colonia* in eam *Augusti* principatu ducta; anno urbis 1000 xi. *Colonia* nominant *Tacitus* lib. i. *Historiar.* & *Plinius* lib. iv cap. xlix *Natur. Histor.* In veteri quadam *Inscriptione* legitur *COL. AVG. LVG.* Ab eo tempore semper cum primis Galliarum urbibus cense-ri solita, dignaque habita, quæ cum vicinis immunitate gauderet. Nam *Segusianos Liberos* vocat *Plinius* lib. iv cap. xlix, & *Lugdunenses Gallos cum Viennensibus Iuris Italici* facit *Paullus* IC. lib. l. *Digestor.* Tit. xv. cap. ult. Digna item, ex qua totius Galliæ itinera ab *Agrippa* distinguerentur; cui jus monetæ cudendæ tribueretur; in qua Gallorum omnium tributa & vectigalia colligerentur. Digna denique, ubi *Templum* ad confluen-

tes

45

10

Occidens.

30

40

LIONNOIS, FOREST, et BEAVIOLOIS.

PARTIE DU LIMAIN

LE BOUR

BONNOIS

HARDT

FOREST

ORES

BEAVIOLOIS

MAS

CON

NOIS

LION

NOIS

PRINCIPALTE DE DOMBES

Oriens.

30

40

45

10

Meridies

Septentrio.

10

20

Midiaria Gallia communis
Midiaria Germanica commu

tes Ararim & Rhodanum ab omnibus Galliae Civitatibus in honorem Augusti cum formidanda illa ineptis Scriptoribus Ara exstrueretur. De Templo sane Strabo lib. IV: Τότε ἱερόν τὸ ἀναδειχθεὶν ὑπὸ πάντων κοινῇ τῶν Γαλατῶν καὶ σκευτῶν Σεβασῶ, πρὸ ταύτης ἰδρῦ) πόλεως, ἐπὶ τῇ συμβολῇ τῶν ποταμῶν. Ex hujus Templi ruinis, inquit Paradinus de Antiquo Burgundiae Statu, concreta est illa summi Templi structura: quae Ioannis Burgundiae quondam Regis Opus dicitur, ut ex antiquis marmorum ruderibus saxorumque Inscriptionibus conjicere licet. Ara variis Scriptoribus nota. Augusto dedicatam, Iulo Antonio Africano & Q. Fabio Maximo Coss. anno ab V. C. MCCXLIV, memoriae prodit Suetonius in Claudio cap. II. Sic ad ea tempora Epitome Livii lib. CXXXVII. Ara Caesari ad confluentem Araris & Rhodani dedicata. Ad eam vivente adhuc Augusto, ut scribit Dio sub finem lib. LIV. ludi celebrabantur; addens eos sua quoque aetate permansisse. Caligulam certamen ibi quoque instituisse Graecae Latinaeque facundiae, scribit idem Suetonius in ejus vita cap. XX. Quo certamine, inquit pergens, ferunt Victoribus praemia victos contulisse, eorundem & laudes componere coactos; eos autem, qui maxime displicuissent, Scripta sua spongia lingua ve delere iussos, nisi ferulis objurgari, aut flumine proximo mergi maluissent. Respicit eò Juvenalis:

*Palleat ut nudis pressit qui calcibus anguem:
Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad Aram.*

De hac Ara Strabo meminit, ejusque Sacerdotem edit Inscriptionis, quae in ipsa urbe ad murum Templi vetustissimi Divi Petri:

IOVI. O. M.
Q. ADGINNIUS. URBICI
FIL. MARTINUS. SEQ
SACERDOS. ROMÆ. ET AUG
AD. ARAM. AD CONFLVENTES
ARARIS. ET. RHODANI
FLAMEN. II. VIR. IN CIVITATE
SEQUANORUM.

Quid jam dicam de reliquis, quas ibi & nunc est legere, <sup>Operap
blica.</sup> Inscriptionibus? Superat omnes tabula aerea, quae Claudii Imperatoris orationem continet super civitate Gallis danda. Legitur cum apud alios, tum accuratissime descripta apud Justum Lipsium, & in Commentario ad XI Annalium Taciti, & in Auctario, Thesauro Inscriptionum Martini Smetii adposito. Priscam ejus magnificentiam testantur passim Templorum, Arcuum triumphalium,

phalium, Aquaductuum, & alia Antiquitatis monimenta. Fori Veneris memoriam seruari ajunt in Forviere. Ab ea urbe nobilissima Galliae pars in quinque distincta quodam est *Lugdunenses* I, II, III, IV, V; uti in notitia Provinciarum Galliae est videre. Igne fatali miserandum in modum suo tempore exustam conqueritur, clademque inde acceptam deplorat epistola ad Lucilium xci Seneca. Accidit centesimo anno ab Colonia deducta, eodem Seneca observante. Solatium isti calamitati adhibitum à Nerone, septimo post incendium anno. Legendus Tacitus lib. xvi Annal. Quum ejus mœnibus se continuisset Albinus exercitus, ab Imperatore Severo obsessa, brevi post capta, direpta, iterumque incensa fuit: uti refert Herodian. lib. III. *Lugdunum* Philippus Pulcher Francorum Rex pontificis jussu ditioni suae adjecit, scribente in Annalibus Papirio Massonio. Urbs haec hodie amœno commodoque sita loco; naturâ fere inexpugnabilis; ab una parte duobus munita collibus usque fructiferis, ab altera totidem beata fluviis, Arari, Rhodanoque; Templorum, Aedificiorumque, cum publicorum, tum privatorum magnificentia superbiens; opibus & mercatura supra modum florens:

ut celeberrimum facile sit hodie totius Galliae Emporium, Regniq; cor & clavis instar, qua aditus recluduntur in Italiam, Germaniam, aliasq; Provincias: confluentibus eò ad publicas nundinas solenniter, & excondito quasi, quater singulis annis undique variarum gentium Mercatoribus. Regnante Carolo ix, quum tota arderet bellis civilibus Gallia, arcem futuris motibus averruncandis, invita satis, accepit. Sedes est cum Archiepiscopalis, cujus Praesules Belleforestius recenset cii, quiq; Primates se gerunt cleri Gallicani; tum Praefidialis & antiquus Seneschallatus, cui subsunt *Territoria Lugdunense, Forense, Matisconense & Bellojolezium*; quae postea nonnihil mutata. *Ecclesiam Lugdunensem* Bernardus Abbas Clarevallensis hoc celebrat elogio: *Inter Ecclesias Galliae constat profecto Lugdunensem anteire, sicut dignitate sedis, sic honestis studiis & laudabilibus institutis. Vbi enim aequè viguit disciplina Censura? Morum gravitas? Maturitas consiliorum? Auctoritatis pondus? Antiquitatis insigne? Praesertim in Officiis Ecclesiasticis haud facile unquam visa est repentinis novitatibus acquiescere, nec se aliquando juvenili passa est decolorari levitate.* Atque haec de Tractu Lugdunensi dicta sufficiant: ad Helvetiam transeo.

Regio.

L VGDUNENSI Tractui succedit apud Mercato-
rem ea regio quam Romani *Helvetiam* voca-
runt. Eam aut magnam ejus partem hodie vo-
cant *Suiciam* aut *Suitiam*, à *Vitis* Saxoniae popu-
lis, quos ob violatam sæpius fidem, sedibus suis ejectos
Carolus Magnus in Alpes conjecit, quemadmodum &
Nordalbingorum aliquot millia in Flandriam ac Bra-
bantiam transtulit. Vel à Suecis qui tempore Sigeberti
Regis è Suecia in Helvetiam commigarunt, sive inun-
dationibus aquarum, sive numerofo incolarum cœtu
sedibus suis exclusi: vel denique à *Suitio* pago: vulgo
Svvitſcher Land. Dicitur & *Confœderatorum terra*, verna-
culè *Eydgnoſſchaft*, à fœdere quo inter se Helvetii juncti
sunt: hi Eutropio aliquando *Quadi* dicti fuere. *Helvetia*
porro inter montem Iuram, lacum Lemanium, Italiam
& Rhenum sita est; habetque ad Ortum Solis Tirolen-
sem Comitatum, ad Austrum Alpes Cottias, Lombar-
diam, Mediolanensem Ducatum & tractum Pedemon-
tanum: ad Occasum Sabaudiam & Burgundiam: ad
Septentrionem Rhenum. Parent autem Helvetiorum
fines in longitudinem cxxl millia passuum, ut ait Cæsar
lib. i de bello Gall. quod & hodie verum est. At in lati-
tudinem tantum lxxx: quam Cæsar aliquanto majorè
facit. Regio omnis salubri fruitur aère: ac licet cellis
præruptisque montibus aspera sit, ita tamen mitescere
cœpit incolarū indefesso labore, industriâ ac culturâ, ut
nullâ parte sterilis sit: quin ad vitam sustentandam pro-
ducat non solum necessaria, sed & ea quæ deliciis ac lu-
xui inserviunt. Frumentum abundè profert, quanquam
plerisque in locis, nisi gleba exusta fuerit, sementem fru-
stra projeceris: verum huic incommodo agricolarum
labor ac industria occurrit. Vinum multa loca adeo
generosum gignunt, ut Rhenense longè superet, & sa-

Soli ferti-
litas.

pore & virtute. Huc accedunt pinguiſſima prata, in quibus
tum greges, tum armenta magno numero pascun-
tur, ex quibus incolæ magnum percipiunt emolumen-
tum. Ferarum etiam magnam multitudinem alit passim
Regio, ut sunt urſi, cervi, damæ, capreoli, ibices, lyn-
ces, apri, & aliæ, unde incolis frequens venatio; nec de-
sunt aves, quarum captura hic admodum felix. Helve-
tia anarcha est, & libera, neque ulli principi subiecta,
ex quo partim civilibus discordiis, partim inclementio-
ribus & injustioribus imperiis illorum qui pro Impera-
toribus ea loca administrarunt Helvetii incitati, quibus
accessit *ŭberis* Nobilitatis, fœdere inito jugum excus-
sere, atque in libertatem sese asseruere. Initium confœ-
derationis fecerunt, Vri, Silvani, Suitenses, in horum
oppido. Exemplo invitatæ paullo post urbes reliquæ,
cum irritare eas ac laceſſere potentes vicini non desi-
nerent, idem fecerunt & inita cum prioribus atque in-
ter se societate, eâque arctissimis fœderum legibus de-
vinctâ, potentiam confecerunt vicinis facile parem,
quæ victoriis & sociorum accessione adaucta, tandem
etiam formidabilis iisdem evasit. Ager Helveticus in
quatuor partes finditur quas ipsi *Govy* vocant, voce Ger-
manica, quæ Regionem vel Pagum significat: suntque
hæ: *Zurichgovv*, *Vvislispurgergovv*, *Argovv* & *Turgovv*.
Respublica verò Helvetiæ tribus constat partibus. Pri-
ma pars sunt 13 *Pagi*, quos Itali *Cantones*, Ort Germani
vocant. Hi soli hoc juris habent præ aliis fœderatis,
quod de omnibus ad communem Remp. Helvetio-
rum pertinentibus in publicis Conventibus delibe-
rant, & suffragia ferunt, omniumque totius civitatis
commodorum & incommodorum participes sunt:
præfecturas quas simul acquisierint, pari jure admini-
strant, & reliquæ prædæ publicè ex æquo participes
sunt.

Antiqua
lium sub
victas.Forma
Regimi-
nis

sunt. Videlicet *Tigurum*, & accessit fœderi trium Pagorum anno Dom, ccccccl. *Berna* fœderi Helvetico juncta est anno cccccv. *Lucerna* anno cccccxxii perpetuo fœdere tribus primis Pagis juncta est. *Vria, Vren: Suitia, Svytz: Vnder-VValden*: hæ primæ inter se fœdus constituerunt anno cccccix. *Tugium, Zug* anno cccccclii sex Pagis accessit. *Glarona* simul cum *Tugio* idem fœdus iniit. *Basilea* anno cccclvi se decem Pagis fœdere junxit. *Friburgum, Salodorum* simul anno cccccxxxi in numerum Pagorum communi consensu receptæ sunt, & sic Civitas Helvetica x Pagis constitit. *Schaffhausen* anno cccclvi in numerum Pagorum recepta, cum xi pepigit. *Abbatiscella* anno cccclvii in numerum Pagorum recepta est. Hujus Pagi ager in 12 partes sive ordines divisus est, quas ibi *Roden* vocant, quarum sex conjunctæ Pago, *interiores* dicuntur: reliquæ *exteriores*. deliguntur autem è singulis partibus Senatores æquali numero xii qui toti regioni consulant, & fiunt in universum cxlv Senatores. Secunda pars sunt fœderati, *Abbas* & oppidum *S. Galli* fœdere junctum iv Pagis Helvetiorum anno cccccv. Et post anno cccccv cum vi Pagis *Tiguro, Berna, Lucerna, Suitia, Tugio* & *Glarona* in perpetuū. *Rhetorum Populus, Graubundter* cum vii veteribus Pagis æternum fœdus pepigit anno cccccxcvii. *Curientes* vero, quorum societas *Domus Dei* vocatur, anno cccccxix. Tertia societas quæ *decē Judiciorum* vocatur cum Helvetiis non pepigit, sed quia ii prioribus æterno fœdere cohæret, etiam Helvetiis amicitiam & societatem fidam præstat. *Sedunum* cum *Valesia* tota fœdus æternum iniit cum Bernatibus, anno cccccclxxv. Et post cum Religionis controversia orta esset, Hadrianus Episcopus Sedunensis, & septem Decumæ *Valesianorū*

fœdus fecere, anno cccclxxxii, *Friburgi* cum vii Pagis Helvetiæ *Lucerna, Uria, Suitia, Undervaldia, Tugio, Friburgo, Salodoro* ex integro Romanæ Ecclesiæ adhærentibus. *Rotyveil* primo fœdus iniit cum Helvetiis, anno cccccclxiii in annos xv, quod aliquoties renovatum, anno demum cccclxix perpetuo sancitum est. *Mulhusen* anno cccccclxix Helvetiis fœdere juncta est. *Bienna Biel Bernatibus* se fœdere junxit annis 1303, 1306, 1352, ac 1367 arctissimè. *Geneva* jus Civitatis cum Bernatibus pepigit, idque arctius firmavit, anno cccclxxxvi, nondum tamen communi Pagorum Civitati inserta est. Tertia sunt Præfecturæ armis, aut spontanea deditiōe conquistæ: *Turgæa, Turgovv* anno cccccclx in potestatem Helvetiorum redacta, cui vii vetustiores Pagi imperant. *Aquensis, Baden* subjugata anno cccccxv, cui iix primi Pagi imperant. *Rhegusti* anno cccccxcxi conquistæ à Pagis vii primis, & xiii regitur. *Sarunetum, Sarungans*, anno cccccxciii à Georgio Comite *Werdenbergen* vii primis Pagis venditum, à quibus & regitur. *Liberæ Provinciæ* captæ anno cccccxv, vii veterum Pagorum Imperium agnoscunt. *Lugano, Lucarno, Mendresium, Vallis Madia*: hæ iv Præfecturæ ex dono Maximiliani Sfortiæ Ducis Mediolanensis, anno cccclxxxiii in Helvetiorum potestatem pervenere: his omnes Pagi præsunt, excepta *Abbatiscella, Biltionum, Bellizona*: hujus Imperium iii primis Pagis confirmatum est, anno cccclxxxiii. *Valesia* quæ etiam hac Tabula continetur, complectitur tres populos, & tria fœdera. Duo priores sunt *Viberi* & *Seduni*, qui uno nomine *Liberi Valesii Superiores* dicuntur, & in vii Conventus quos *Decumas* vel *Desenas* vocant, divisi sunt.

Veragri, qui & *Valesiani Inferiores*, Superiorum Imperio parent. Omnium tamen Princeps est *Episcopus Sedunensis*, qui summam, tam in Ecclesiasticis, quam in Civilibus rebus Authoritatem obtinet & Comes atque Praefectus *Valesiae* nominatur. Comitatum hic invenio *VVerdenberg & Baronatum Sax.* Helvetiorum Respublica ex Optimatum & Populi imperio mixta est. Etenim ex his populis quibus tota Civitas constat, quidam merè Democratico imperio utuntur, ubi totius plebis consilio fere omnia aguntur, veluti in his Pagis qui nulla habent oppida, uti sunt *Vranii, Suitii, Vndervaldii, Glaronenses & Abbatiscellani*: & par ratio est *Tuginorum*, quamvis hi oppidum habeant: alii ab Optimatibus reguntur, ut omnes urbes *Helvetiae Tigurum, Berna, Lucerna, &c.* sed cum potestas summa penes Populum sit à quo Magistratus eliguntur, mixtae sunt haec respublicae, & aliae magis Aristocraticae, aliae plus Populares sunt. Lacuum amplissimorum nusquam major numerus quam in hac Provincia, inter quos *Lucerinus, der Lucernersee: Tigurinus, Zuricherssee: Rivarius, VValensee: Neoburgensis, Neuvvenburgersee: & omnium maximus Acronius, der Bodensee*, quem *Solinus & Plinius Brigantium*, *Ammianus Marcellinus Brigantium* vocat, à *Brigantio* vetustissimo oppidulo. Longitudo ejus est *xxiv* millium passuum, latitudo minimum *xii*. *Ammiani* verba, quia luculentam Topographiam Lacus & *Rheni* cataraetarum continent, adscripsimus. Inter montium celsorum anfractus impulsu immensi *Rhenus* extenditur, qui penes *Alepontios* in deciduas cataraetas inclinatione pernici ut *Nilus* funditur, torrens ab ortu protinus primigenio, copiis aquarum propriis irruit, cursu simplici: lamque adjutus nivibus liquatis & solutis alta divortia riparum abradens Lacum invadit rotundum & vastum, quem *Brigantium* accola *Rhetus* appellat; horror squalentium sil-

varum inaccessum efficit, nisi qua vera in *Alamania* virtus & sobria vita composuit locum *Barbaris*, & natura locorum, & caeli inclementia refragante. Hanc ergo paludem spumosis sternendo verticibus annis irrumpens & undarum quietem permeans, mediam velut funali libramento intersecat, & tanquam elementum perpetua discordia separatum nec aucto nec imminuto agmine quod intulit, vocabulo & viribus absolvitur integris. Quodque est impendio mirum, nec stagnum aquarum rapido cursu movetur, nec limosa sub colluvie tardatur properans flumen, & confusum misceri non potest corpus: quod nisi ita agi ipse doceret adspectus, nulla vi credebatur posse discerni. Verum hoc esse negat *Joachimus Vadianus* αὐτῶν πῆγς, locorum istorum incola, Commentariis in *Melam*. Flumina vero *Helvetiam* rigantia sunt *Rhenus, Rhodanus, Adua, Ticinus, Limaugus, Byrsa,* Flumina. *Langarus, Sara, Taurus* vulgo *Dur, Aenus, Arola*, aliaque permulta. Montes hic enumerare vix opus est, cum notiores sint per Orbem *Rhetici* montes quam ut quisquam eorum nomina desideret. Verum ne hic quoque Montes. defuisse videar, prodam saltem aliquot. Summae *Alpes* nunc *Gothardi Mons* dicitur, hunc sequuntur *Peninae Alpes*; apud *Salassos Cottiae Alpes & Silvius* mons sunt. Dein *Montes S. Bernardi* major & minor. *Graia Alpes* *Lepon-tiorum* sunt: *Adulas Mons* Germanis *der Vogel*, *Misaucos* attingit. *Juliae Alpes* ac *Permurna* mons in *Engadinorum* ora sunt. Hinc *Valarius & Brantius* montes, apud *Vendones: Rhetico*, mons in *Rhucantiis* est. *Jurassus* mons, *Lemano* imminet Lacui. *Abnoba* montes in *Tulingorum* finibus sunt. Atque haec sunt hucusque famosissima juga. Sed de *Alpibus* fusius in *Italia*. *Silvae* sunt innumerae, singulae *Hercyniae* portiones sunt, cujus hic caput est, quamvis varia sibi hinc inde adsciscat nomina, utpote *Silva Brigantina, Rbynvaldt, Bonnyvaldt*, ac nonnulla alia.

DE Helvetia generatim dixi, sequuntur Partes. Has Mercator tribus Tabulis sequentibus graphicè delineatis exhibet. In prima, Provinciae duæ, eæ quæ vernaculè *Zurichgovv* & *Basiliensis*; in secunda *Vvispurgergovv*; & in tertia *Argovv* proponitur, quarum descriptiones unà cum Lacus Lemani Chorographia, ordine dabo. Ad priorem Provinciam quæ prima Tabula depingitur quod attinet, ea *Zurichgovv* vernaculè, *Tigurinus pagus* Cæsari dicitur. Solum hujus tractus & potissimū per circuitum *Tiguri* civitatis primariae est valde fœcundum, feraxque vini & frumenti plurimi. Vinum tamen plerumque est subacerbum, nec potest ob vicinas Alpes ad perfectam pervenire maturitatem. Maturescit autem vinum, seu potius mitescit à sua austeritate post aliquot annos in penu conservatum. Urbs hujus Provinciae primaria latinis *Tigurum*, proximis aliquot seculis *Thuregum*, dicta, vernaculè *Zurich*. Vetustissima est urbs, sita loco amœno ad exitum Lacus magni qui hic desinit, excluditque amnem *Lindmagum* vulgo *Limmat* dictum, quem haud procul à Glarona recipit, & dividit urbem in duas civitates, majorem & minorem, quæ tamen tribus conjungitur amœnis pontibus, in quibus frequentes civium fiunt deambulationes. Forum habet frumentarium amplissimum, in quo ingens frumenti vis hebdomadatim divenditur. Incredibilem piscium copiam Lacus Tigurinus huic Urbi suppeditat. Forum annonæ illic locuples est, lacus subvectioni idoneus. Etsi autem *Tigurum* quinto demum loco Helvetico fœderi accesserit, nihilo tamen minus propter Urbis celebritatem & potentiam princeps locus omnium consensu illi datus est, quem hodie quoque aucto fœdere retinet in Comi-

tiis, Legationibus, aliisque publicis actionibus. Viros illustres & claros multos habuit: *Conradum Pellicanum* linguæ Hebrææ, Chaldeæ & Thalmudicæ peritissimū: *Theodorum Bibliandrum*: *Conradum Gesnerum* Polyhistora illum *θαυμασιώτατον* ac multos alios egregios viros. *Tigurinus* pagus habet extra urbem Præfecturas *Majores* & *Minores*. *Majores* sunt ix: *Kyburg* Comitatus: *Groeningensis* Præfectura: *Audelsingen*: *Grifensee*: *Eglisovv*: *libera Provincia*: *Regensperg*: *Vadisvillana*, *VVadischnvyl*: *Lauffa* ad cataractas Rheni, *Lauffen*. *Minores* xxii. *Vitodurum*, *VVinterhur* & *Steina* oppida *Tigurinis* parent, proprios tamen Magistratus habent, sed *Tigurinorum* edictis tenentur & in bello illis militant, propriis tamē signis utentes. Ad censetur huic Provinciae *Tugium* pagus, *Tugium*, vulgo *Zug*, oppidum, ejusdemque nominis Regio, versus Septentrionem, *Suitiam* vicinitate attingens in pede pascui, & vitibus confiti Montis: lacui piscoso adjacet, cui à Civitate nomen *Lacus Tuginus*, qui Meridiem versus ad *Artense* oppidum extenditur. Agrum compascuum, vini frumentique feracem habet. Ejus cultores *Tugini*, *Straboni* verò lib. vii *Toxygeni* dicuntur, qui cum *Tigurinis* & *Cimbris* inito fœdere, Romanis se opposuere. Consulendi *Plutarchus* in vita *Marii*, & *Eutropius* lib. v. Paruit *Tugiū* aliquando nobilibus, postea in *Austriorum* potestatem pervenit: hi, bello Helvetico, perpetuo præsidia illic aluere, quæ *Suitios* & *Tigurinos* infestabant. Itaque anno mcccclii *Tigurini* cum quatuor aliis pagis expeditionem adversus *Tugiū* susceperunt. Præsidarii, munitionibus oppidi diffidentes, ante adventum *Helvetiorum* id deseruere: Cives tamen, qui fidem *Austrio* servare vellent, obsidionem per dies xv sustinuerunt. Tandē deditonem fecere,

Regio.

Soli ferti-
litati.Urbs Ti-
gurum.Tugium
Pagus
Situs.Soli ferti-
litati.Imperium
majestatis.

fecere, & Helvetiis sacramentum dixerunt, hac conditione: si intra præfinitum tempus Dux Austrius eos, exercitu adducto, obsidione liberaret, ab Helvetico sacramento liberi, in ejus obedientiam redire possent. Cum autem vidissent sibi nullam in Austrio spem esse, Helvetico fœderi se junxerunt. *Tugium* Pagus II habet partes, & in illis Conventus IV, ex quolibet autem Conventu IX eliguntur Senatores qui regioni consulant. Oppidum ipsum duorum Conventuum loco censetur. Ager vicinus tres Conventus habet, *Montanum*, *Vallem Egeriam*, sive *Aquas Regias*, *Baram parochiam*. Imperant autem *Tugini* Oppidani per Præfectos in Vrbe commorantes his locis: *Cham* oppido, *Andrea* vico, *Hunelbergo*, *VVachevilla*, *Steinhuse* pago, *S. VVolfsgango*. Hæc de priore hujus Tabulæ Provincia, sequitur altera, nimirum *Basiliensis*, ab inclyta urbe Basilea sic dicta. Dicitur & *Sungovia*, quod nomen à Sequanis deductum esse haud obscura est conjectura, quam etiam *Rhenanus* approbat, rerum Germanicarum libro tertio. Agrum habet vini optimi, frumentique feracissimum: ut etiam vicinis annonæ caritate pressis, succurrere valeant ipsius Incolæ. Sunt & pecorum pascua lætissima. Hanc Regionem olim, Scudo teste, *Raurici*, Ptolemæo; Cæsari *Rauraci* insederunt, quos refert, Helvetiorum exemplo, omnia sua oppida vicosque, & quicquid ædificiorum habebant, exussisse. *Basilea* inclyta urbs hodie Regionis Caput. Hanc nonnulli *Basileam* dictam à Basiliisco hic reperto, quorum opinio absurda est, volunt. Alii à *Basilena* Iuliani Imperatoris matre. *Rhenanus* à trajectu, quem lingua Romanensis, hoc est Gallica *Passum* vocat, ut sit dicta *Basilea*, quasi *Passilea*. Et addit; trajectum hoc loco fuisse verisimile esse, etiam dum stante Augusta, quod hic propter vallem per quam tor-

rens à *Byrsa* ductus fuit, ripa sit humilior, & ob multas causas ad transitum aptissima, apud Augustam autem abrupta. Hanc tamen conjecturam *Munsterus* rejicit, autoritate Marcellini, qui Civitatem illam Græca voce *Βασιλείαν*, id est, *Regnum*, vocat, quasi *Regnopolim* seu *Regiam* Civitatem. Alluitur hæc urbs *Rheno*, qui eam pæne mediam dividit, nisi quod ponte unitur. Habet Vrbs ipsa commoditatem magnam à *Rheno*, quia ad eam plures sunt navigationes magnisque potest adiri oneribus. Passa est ante annos ducentos multos & graves terræ motus. Sed rursus est instaurata, & anno MCCCCLX à Pio Pontifice Academia ornata, quæ omnibus ab eodem donata privilegiis, juri- bus & immunitatibus, quibus fruuntur Academia Bononiensis, Coloniaensis, Heidelbergensis, Erdfordiensis, Lipsensis & Viennensis. Præfecturas habet *Basilea* quæ sunt; *Farensperg* arx; *Rinsfeld* in edito monte sita; *VValtenburg* oppidum: *Homburgum*: *Munchenstein*: *Ramstem*. *Toggius* Comitatus ubi *Toggyvl* opinor est, subest *Abbat* S. Galli, cum *Toggiani* cives sint *Suitiorum* & *Glaronensium*: *Rippersvivil* Comitatus: *Straesberg* Comitatus opinor, ubi *Straesberg* corruptè scriptum existimo: *Kilchberg* Baronatus. Reliqua *Tugini* Pagi & *Tigurini* habes in Tabula *Argovv*. *Abbatia* Imperii in hac Tabula, quæ neque in *Suevico* Circulo, neque in *Germania* Univerfali monstrantur, sunt *Reichenovv*, *Schaffhusen*, *Kreutzlinge*, *Pfeffers*, *Pfefficon* opinor. Fluminibus hæc regio rivulisq; rigatur pluribus, quos omnes tandè *Rhenus* recipit. Inter hos *Rhenus*, *Byrsa* & *VViesâ*. *Byrsa* ex Iura monte per multas convalles *Basileam* usque devolvitur, plurima secum deferens ligna & lignorum rates. *VViesâ* vero flu. ab opposita parte à *Nigra* Silva segregatur, adferunturq; per eum plurimæ trabes ædificiis

Provincia
Basiliensis.

Solis ferti-
litas.

Vrbs
Basilea.

Flumina.

ædificiis aptæ, ac deinde in minori Basilea multis inser-
vit officinis. Nam ferrantur ejus officio molâ versatili
arbores in asseres, commolitur frumentum, acuuntur
fabrilia instrumenta, ducuntur in bractæas ferreæ mas-
sæ, multisque aliis conducit usibus, præter id quod ha-
bet nobiles pisces, præsertim trutas. Et quamquam
minor est opposito fluviò Byrsâ, est tamē eo piscosior,
pluribusque inservit officinis, etiamsi Byrsâ non modi-
ca quoque exhibeat ministeria molitoribus, & charta-
riis, qui aliquot insignes habent officinas juxta hunc
fluvium aut potius juxta rivulum ab eo segregatum &
ad Mœnia usque majoris Basileæ factò alveo deductû.
Sunt & hic *Tolderus, Largus*, aliique fluvii. Sed de his sa-
tis. Restat ut de administratione Reipublicæ harû Pro-
vinciarum pauca subjiciamus. Ex Tribubus omnes
qui publicis consiliis intersunt, pari numero è singulis
deliguntur, tam Tiguri quam Basileæ. Sunt autem præ-
cipuæ autoritatis duo publica Consilia in hisce urbi-
bus: Majus quando plures nomine totius plebis conve-
niunt, & id plerumque tantum in gravioribus negotiis,
& quæ ad totam Rempublicam pertinent convocatur:
Minus quod quotidie Rempublicam administrat, &
civium controversias cognoscit. Ac Tiguri majus Con-
siliium est cc hominum, Basileæ ccxliiv. Minus consi-
lium Tiguri l hominibus constat, Basileæ lxiv. Etenim
è singulis Tribubus duodeni in majus Consiliium assu-
muntur, nisi quod Tiguri è Nobilium societate xlix

deliguntur. In minus Consiliium Tiguri singulæ Tribus
dant ternos homines, quaternos Basileæ: his accedunt
duo Consules in singulis urbibus publici Consilii ca-
pita; Basileæ præterea totidem Tribuni, quos una cum
Consulibus Capita nominant: præterea Tiguri Nobi-
lium societas senos in minus Consiliium mittit, cum aliæ
Tribus tantum ternos dent, & adhuc sex alii liberis suf-
fragiis cooptantur, ex quibuscumque Tribubus magi-
stratui visum fuerit. Minus Consiliium dividitur in ve-
tus & novum: veterem Senatum eos nominant, qui per
medium annum munere suo defuncti sunt: hi etli quo-
que convocantur cū Senatus habetur, non tamen sem-
per vocantur, & sunt quædam quæ novus Senatus tan-
tum transigit. Basileæ etiam Majus Consiliium simili
modo dividitur, atque è duodecim viris Tribuum sex
novo & totidem veteri Senatui accensentur. Convenit
autem Minus Consiliium plerumque ter, nonnumquam
etiam quater singulis septimanis. Vtrique Senatui præ-
est Consul, quem *Burgermeister*, hoc est Civium Magi-
strum vernacule nominare solent: hunc Majus Consili-
ium eligit. Consulibus potestate proximi sunt Tri-
buni, hos Tigurini *Oberistemeister*, Basilienses *Zunft-
meister* vocant; horum tres sunt Tiguri, duo tantum Ba-
sileæ, qui una cum duobus Consulibus quatuor urbis
Capita nominantur. Sed hæc sufficient. Plura qui petet,
Iosiam Simlerum adeat copiose ac docte de his differen-
tem, ex quo hæc desumpsimus.

Regio.

SEQVITVR apud authorem *Pagus Aventicus*: vulgo *Wiflispurgergovv*. Nomen habet ab oppido *Wiflispurg*, quod olim tempore Julii Cæsaris Helvetiorum caput erat, & *Aventicum* dicebatur. Regio comprehensa est intra Sabaudie limites, etiam si pareat Bernatibus & Friburgensibus, sicut & terra ex opposito & ultra Lacu Bielenlem, sive Neoburgensem sita. Satis ferax est vini & frumenti. Cæterum in hac Tabula totus fere *Bernatum pagus* continetur, & *Friburgi*. Prioris urbs primaria *Berna*. Hæc si annos numeres non admodum vetus est, si situm & cultum, si mores & civilitatem, si leges & instituta, si potentiam ac virtutem respicias, nulli urbium cedit. De cujus constructione sic legimus. *Berchtoldus Zeringia* Dux IV hujus nominis, construxit suo tempore duo *Friburga*, id est libera Castella, unum scilicet in *Brisgoia*, & alterum in *Uchtlandia*. Et quo sui subditi, firmiorem & tutiorem in *Uchtlandia* haberent mansionem, deliberavit aliam exstruere Civitatem juxta arcem suam, quæ *Nideck* appellabatur, in Peninsula quæ *Saccus* vocabatur, quam tunc silva quercina occupabat. Quodam autem tempore quum idem *Berchtoldus* venationi intenderet, dicebat suis: Civitatem quam in hoc oportuno loco condere deliberavimus, nominari volumus vocabulo bestie, quæ nobis primum occurrerit captaque fuerit. Ceperunt autem ursum, quem Germani *Bern* vocant. Cumque eo loco, ut diximus, plurimæ crescerent quercus, quo Civitas erat condenda, omnes fere arbores illæ pro domorum structura insumtae fuere. Vnde & operarii vulgo dicebant quum reserarent arbores: *Holtz laß dich hauvven gern: die Statt muß heysßen Bern: i. Arbores finite ut secemini libenter: Quo-*

Urbes.

niam Civitas ista vocabitur Bern. Est autem hujus Civitatis situs veluti in peninsula, quam facit *Arola* fluvius navigabilis. Nam ad Meridiem Urbis fluit amnis ille in demisso loco ab Occasu in Ortum, ac tunc reflexus petit Occasum ad jactum bombardæ, quanta scilicet est longitudo Civitatis, sicque amnis est Civitati loco fossæ aquam inundantis, nisi quod ab Occasu ad jactum balistæ fundus Civitatis cohæret continenti, qui isthmus si perforeretur haberet *Berna* formam insule. Est autem à Meridie & à Septentrione valde profundus prospectus in subjectâ decurrentem aquam; ab Ortulenis est ascensus in summitatē Civitatis. Adjacens solū omnium rerū est ferax, præterquam vini, quod haud procul Bernates ex sua terra petunt optimum. Crescit etiam ab uno latere civitatis vinum, sed neque celebre neque multum. Cæterum *Berchtoldus IV* hujus urbis conditor obiit, antequam civitati eolophonē imponeret, ejus operis consummationē relinquens filio *Berchtoldo V*, & ultimo Duci *Zeringensi*. Hic ex uxore filia Comitis de *Kyburg* duos filios genuit, quos Nobiles regionis veneno extingui curaverunt, ob id potissimum quod arbitrabantur *Berchtoldum* odio & emulatione edificiū Civitatis consummasse, quo eos sub jugo servitutis continere posset. Præfecturas *Berna* sub se habet tam Germanicas, quàm Gallicas, inter quas *Lausanna* civitas Episcopalis. Situm habet mirabilem; occupat enim duos oppositos colles & intermediam vallē. Cathedralis ecclesia & Canonicorum ædes tenent collem septentrionalem, & ex opposito colle meridiano patet descensus magnus ad lacum usque. Forensis verò locus est in convalle. A morte *Caroli* ducis *Burgundia*, redempta à Principibus *Sabaudia* *Lausanna*.

fanna. Cives Laufannenses interim singulari familiaritate fuerunt juncti Bernatibus, usque ad annum MDXXXVI, quo Laufanna cum omni circumjacente Regione ad dominium Bernatium pervenit. At cives fruuntur interim omnibus suis privilegiis & juribus. Reliquæ sunt, *Germanicæ* quidem xxxi, quarum iv Suburbanae, quibus totidem Urbis signiferi præsumunt, & sub eorum signis, singula Præfecturæ in bellum proficiscuntur. *Hafelia Vallis, Hasti: Vndersea oppidum Vnderseuvven: Simmia Vallis superior: Simmia Vallis inferior; Frutingen, Sana, Aelen, Thun, Louppen: Signovv, Drachselvvald, Emma Fluvii Vallis, Brandis, Sicomisvvald, Burgdorff, Biereneck, Landshuot, Arberg, Nidovv, Erlach, Bippium, VVangen, Arvvangen, Arburg: Bibersteyn: Schenckenberg: Lentzburg.* Item iii libera oppida in Pago Verbigeno Bernensium Imperium agnoscunt: *Zoffingen, Aravv & Bruck.* Item Cænobiorum Præfecturæ ix, quarum vi Civilem quoque Jurisdictionem habent. *Gallicæ* iix, quæ sunt, *Aventicum VVistispurg, Minnidunum Mouilden, Yverdon, Morges, Novidunum Nyon, Oron, Zilia cum Vibisco seu Virey:* item tres Cænobiorum Præfecturæ. Ad alteram hujus Tabulæ partem transeo, in qua *Friburgi* Præfecturæ etiam Bernatibus communes à Mercatore recensentur: quæ sunt *Morten, Schvvartzenburg, Granfon, Chalan sive Scherlin.* his Bernatès & Friburgenes alternatim per quinquennium Præfectos constituunt, sicut Præfecto ex una urbe constituto, provocaciones ad alteram fiant, & ab eadem rationes Præfecti examinentur. *Friburgum* oppidum apud Nicitones situm in Vchtlandia ad Sanam fluvium, à Berchtoldo IV Zeringensium Duce paucis ante Bernam annis conditum, Regnante siquidem Lothario anno Domini MC

xxvii *Guilelmus* Vchtlandiæ Comes mortuus est, ut *Nauclerus* scribit, quo tempore ab Imperatore Lothario Vchtlandia *Conrado Zeringensi* Principi committitur. Quo mortuo anno MCLII, successit ei filius ejus Dux *Berchtoldus* Zeringensis ejus nominis IV. Is utriusque *Friburgi, Brisgoja & Vchtlandiæ* fundamenta posuit, ut supra quoque diximus, anno post Christum natum MCLII, non sine privilegiorum amplissimorum donatione. Quemadmodum & subsequentes ex ordine Imperatores, utrumque oppidum non minore favore prosecuti sunt, quam si Imperii membra essent. Anno deinde Domini MCCXIX *Berchtoldo V Zeringensium* Duce è vivis sublato, *Friburgum* Vchtlandiæ privilegiis omnibus illæsis ad *Comites Kiburgenses* devenit. Anno vero Christi MCLX *Eberhardus Comes Habsburgensis* istius Urbis habenas tenuit. Is anno Salutis MCLXX Regi *Rudolpho* ab *Habsburg* peringenti pecunia suam in hanc Urbem jus vendidit. Hinc *Æneas Sylvius*, *Friburgum* nobilem *Austriæ* domum nuncupat. Incolæ tandem earum mutationum pertæsi, non sine maxima pecuniarum vi, libertatem ab *Austriæ* domo redemerunt. Itaque hoc tempore *Helvetici* juris est. Ejuscemodi in *Friburgensi* muro epitaphium invenitur:

*Dum bis sexcentis ter senis jungitur annus,
In Friburg moritur, Berchtoldus Dux Alemannus.*

Oppidum ipsum mirabilem situm obtinet, partim enim monti præcipitibus petris suffulto impositum est, partim jacet in valle acclivis montibus clausa, circumfluitque montem in imo per desidentem civitatē amnis *Sana* mediocris magnitudinis. Prætorium situm est in præcipiti rupe; ubi olim *Arx* fuit, à qua temporum successu

successu crevit Civitas ipsa, supra & infra. Oppositi
 montes sustentant mœnia, tametsi in Orientali Mon-
 te nullæ fere domus, præter munitiones existant. Quo-
 cumque pergis in Civitate, est tibi, vel ascendendum vel
 descendendum. Ager ejus profert omnia necessaria præ-
 ter vinum, quo non nisi importato utitur. Et hæc de
 hujus Tractus Civitatibus: nunc nonnulla de admini-
 stratione Reipublicæ harum urbium addamus. Genus
 Reipublicæ est in his, quale in iis urbibus Helvetiæ,
 quæ non sunt distributæ in certas tribus ex quibus Ma-
 gistratus pari numero deliguntur. In his autem urbibus
 summum Magistratum & caput publici consilii vo-
 cant *ein Schultheffen*. Vox hæc Germanica in Longo-
 bardorum legibus usurpatur, & *Schuldhais* scribitur: vi-
 detur autem etymon vocis esse à debito, id enim *Schuld*,
 & jubendo, quod videlicet *Schuldhais* debitoribus im-
 peret ut creditoribus suis satisfaciant. Iste in hisce urbi-
 bus summam auctoritatem & potentiam obtinet.
 Consilia hic publica etiam duo sunt, Majus & Minus.

*Ratio go-
bernandi.*

Majus consilium Bernæ sicut & Tiguri nomen habet
 ducentorum, quamvis plures sint ducentis. Minus ve-
 ro consilium Bernæ est hominum xxvi. Senatus eli-
 gendi ratio hæc Bernæ servatur: Quatuor urbis signi-
 feri ex omni Civium numero viros xvi expertæ fidei &
 virtutis sibi adjungunt: atque hi xx viri una cum Con-
 sule majorem Senatum deligunt: ac postea etiam mi-
 norem. Consules quorum præcipua dignitas est, ab u-
 troque Consilio communibus suffragiis eliguntur. Fri-
 burgi itidem majus Consilium cc hominum, minus
 xxiv. Administrantur autem à minore Senatu res ur-
 banæ, ac provocationes subditorum audiuntur, præ-
 terquam ex Præfecturis Sabaudicis postremo bello ca-
 ptis. Quæ autem ad totam Rempub. pertinent, maxi-
 mique sunt momenti, ad ducentos seu majus Consi-
 lium referuntur. Consul qui utrique Consilio præsi-
 det, ab universo populo deligitur. Comites in hac
 parte, *Nuenburg*, *Nudovy*, *Arberg*; & *Balm* Baro-
 natus.

Mm 3

IN

Authore Iacobo Goulartio.

Lacus Lemani.

Regiones.

Cæli temperies.

Sæli fertilitas.

IN hac Tabula prima fronte *Lacus Lemani* in confiniis Ducatus Sabaudia, Comitatus Burgundia, Dominatus Helvetia & Episcopatus Valentia conspicitur. Circa Lacum verò nomina Regionum, Præfecturarum, Baronatum, Ditionum, Itinerum, Fluviorum, Montium, Urbium, Pagorum, Castellorum & Castrorum leguntur. Sabaudiam incolunt Populi Cisalpini linguæ Gallicæ non imperiti, qui olim *Allobroges* teste Julio Cæsare Commentariorum initio, ab *Allobroge* Galliarum Rege qui florebat anno Mundi circiter 2433, ac postea *Bagauda*, teste præstantissimo Antistite Fauchetio, & tandem *Sabaudi* nuncupati sunt, Gallicè *Savoysiens*, Sabaudicè *Savoyards*. Illam Regionem ab anno Domini 1126 Comites, & ab anno Domini 1420 Duces hætenus rexerunt. Eadem Regio fertur à Legionem latronum primum diuque culta. Verùm hodie tuta sunt ibi & secura tempore pacis itinera. De Cæli temperie conqueruntur Incolæ dicentes ut plurimum, ô quam frigus viget! vel, quam æstus ingens est! Et tamen ferè nunquam congelatur Lacus nec Rhodanus. Æstus verò non solet ibi esse tam ingens quam in Delphinatu, nec frigus tam vehemens quam in Inferiori Germania, ubi flumina congelari solent. Solum est aratione facile & fertile. Abundant enim uvis, tritico, pisis, rapis, caulibus, fascolis, melonibus, porris, cæpis, fabis & lentibus; nec non hordeo, fæno & avena, atque aliis frugibus. Fructus vulgares hi sunt, nuces, poma, pyra varia, cerasa dulcia & acida, mora nigra & alba, castaneæ & amygdalæ; rariores sunt ficus. Jucunda quoque adest va-

rietas tum cœlestium, tum aquatilium, tum terrestrium animalium. Uvandalæ Helvetici Lausannam & vicina loca colentes subditi sunt Illustriss. Dominorum Bernensium ditioni, quorum nomine Præfecti per quinquennium magna cum autoritate clavem & clavum Rerumpublicarum tenent. Secundum vetusta Chronica, anno Mundi 2790 Lausannæ fundamenta jecit Arpentinus Hercules Centenarius, à quo derivatum est antiquum ejus nomen *Carpentres*, quod mutatum est cum transferretur in montem Civitatis circa tempora Martini Episcopi Lausannensis, anno Domini 593. Urbs *Neviduni*, olim *Benevis* vulgo dicta, ante adventum Julii Cæsaris desolata & diruta, Imperatoris Flavii Vespasiani tempore restaurata fuit à quodam ejus Centenario nomine *Nyon*. *Coffonex* anno Domini 442 structum est. *Albona* vero anno Domini 456 & sequentibus condita. *Geneva*, civitas equestris, libera & Imperialis, in qua cuditur moneta alba & nigra satis nota & probata, primum vocata est *Genevra*, ut nonnulli existimant, quoniam juniperi loco in colle sita est, quem situm ei dedit *Lemanus* (pater Alemannorum seu Germanorum) Priami nepos, Parisidis filius, anno mundi 2994. Postea vocata est *Aurelia* ab Aureliano Imperatore, quoniam Restaurator fuit ejusdem civitatis, quæ Heliogabali temporibus funditus combusta fuerat. A Julio Cæsare seu à Latinis vocata est *Geneva*, & à Poëtis, metri causa *Gebenna*, nec non à Notariis. A Germanis *Gens*. A Gallis *Geneve*, cujus anagramma peraptum est *Vengée*. Etenim multoties ab hostium injuriis & proditorum astutiis cælitus

Animalium varietas.

primi.

litus

litus vindicata est, ac præsertim 12 seu 22 Decembris 1602. *Castellum Morgiarum* anno Domini 1135 ab Imp. Clotario constructum est. *Aquianum*, vulgo *Evian*, à Petro Sabaudia Comitis Amedæi fratre & Vicario conditum est anno 1237. Lacus ille Genevensis ex parte Helvetiæ in longitudinem XVI, ex parte vero Sabaudia XII, & in latitudinem IV milliarius sese extendit. *Portus*. Portus habet frequentes ad minimum 16. Ex portu Morgiensi & Rotulensi, vulgo *Rolle*, vinum optimum: ex Portu vero Promontorii, vulgo *Pormenton*, & Neronis, vulgo *Nerny*, magna copia ligni & carbonis Genevam advehitur. *Flumina*. *Rhodanus* Lemanium interfluens ab origine sua usque ad introitum Lacus non est patiens navium, neque à ponte Helvetico suburbii Genevensis usque ad proximum oppidum nomine Sessel, quod 7 milliariis ab urbe distat. Idem fluvius certo loco 5 milliariis ab urbe distante in barathrum subterraneum labitur. *Montes*. *Jurassus* mons tantæ est longitudinis, ut ejus incolæ à Germanis olim *Longimani* dicti sint. Nam ex ejus extremis cacuminibus conspiciuntur templa Genevæ & Basileæ, quatuor aut quinque dierum itinere ab invicem distantia. In eo spectatur cum admiratione *Petræ pertusa*, quam Sebastianus Munsterus in sua Cosmographia describit: item *Castellum Puella*, seu *Virginis*, à Julio Cæsare conditum: item *S. Claudii oppidum*, quod à Claudis è longinquo nomine religionis invisitur: item Fons Niveus æstivo tempore: item Puteus naturalis instar theatri latus, instar templi mediocris altus, & instar antri obscurus, perpetua nive & glacie ac fortè crystallo plenus. Non procul à lacu Lemano ex parte Sabaudia conspiciuntur montes media æstate nive cooperti. Est quidam mons uno milliari ab urbe Geneva distans, quem nonnulli non sine horrore con-

scendunt per gradus arte plus quam humana è rupe scissos, strictos, & fere innumeros. Sunt qui supremo gradui pedem adponentes, identidem à conspectu horrendi præcipitii regressi sunt. Est alius mons non procul ab Aquilæ oppido versus Valesiam, de cujus stupendo casu & effectu legatur Historia in Historiis memorabilibus nostri temporis capite Terræmotuum, nuper Gallicè in lucem editis, Lutetiæ Parisiorum. *Mons S. Sergii* fertilissimus est: inter cæteros Chablasi sunt, inter quos alter etiã fertilis. Cæteri nihil nisi ligna seu arbuscula ferunt cum pascuis vaccarum, quæ in planitie montium æstivo tempore saginantur, & lac uberè reddunt. Cæterum quis enumeret casus & res memorabiles in iis tempore belli gestas? Quantum & quam formidabile præcipitium montis Mustruacensis, in quod singulis annis multi equi otusti ac nonnulli Mercatores præcipientes ruunt? De rupibus instar dentium aut ensium acutis acutiori stilo est scribendum aut silendum. De radicibus Aquianensium montium notum est eas ignotas esse, propter altitudinem lacus, è cujus imo originem trahunt. *Silva*. Silvarum maxima pars pauperibus & divitibus castaneas suppeditat, porcis & suibus glandes, igni ligna vili precio, agricolis curricula & aratoribus aratra. In his locis nullæ aut paucæ sunt ædiculæ Sanctorum reliquiis venerabiles, propter exulatam *Idololatriam*. Superfunt quidem templa sumtu & artificio magnifica, in primis Lausannense marmore nigrescens interius, nec non Genevensis perantiquum albo ferro refulgens, semel atque iterum fulmine ictum, ita ut crux plumbea combusta sit & turris alta demissa; quæ ante Caroli Magni adventum exstabat. Adde templum Viviacense inter vineas extra urbis mœnia locatum, & Morgiense nuper adornatum. Sed ibi simu-

lacia

Profana. lacra deleta sunt. Non deest Genevæ *Orphanotrophium* nec *Nosocomium*: sed utrumque includitur *Xenodochio*; in quo habitat Catechista & Pædagogus in consolatione ægrorum & precibus vigilans, quod etiam proprium Medicum & Pharmacopolam habet. Curia municipalis Genevensis in qua quotidie viginti quinque prudentes & pii Senatores Reipublicæ causâ conveniunt, in qua etiam membrana scripta cum codicibus asservantur, noctu à Civibus ipsis custoditur. Ex una parte Portæ collocata est Sedes Judicii, vulgo *Tribunal*, magnifica. Ex altera parte Portæ prostat monumentum notatu dignissimum de tempore, occasione & mediis renovati status. Armamentarium egregiè instructum prope curiam ostenditur. In eadem Civitate multa sunt propugnacula eminentia & bombardis munita. Arces multæ sunt & fuerunt in hac Regione, quarum una *S. Catharina* dicta, in qua reposita erant instrumenta bellica ad obsidionem Genevæ parata & illuc adducta an. 1590. Capta est à Rege Henrico quarto ejusque jussu diruta, anno Domini 1601. Altera quæ opportunè in oppositum ab ipsis Genevensibus erecta erat, pacis & parcimonie causa in chaos redacta est. Tertia vulgo *Ripaille* dicta, auxilio Gallicarum cohortium in potestatem Genevensium venit anno 1589 & desolata est, ut & quarta, quæ erat Versovii quum ab iisdem Genevensibus capta est. Nonnullæ ibi sunt turres affabrè & ingeniosè erectæ, inter quas una dicitur *Turris Magistra*, quæ Genevam ex parte Lacus & Sabaudia defendit: alia

dicitur *Turris Insula*, vel *Cæsaris*, quæ in alta Insula sita est ad defensionem Pontis olim ad Helvetios pertinentis, & ut fertur ab eodem Imperatore constructa est. Statuta & Leges Reipublicæ Collegiique Genevensis leguntur in libro impresso. Magnus est in his locis nobilium familiarum numerus. Quod attinet viros ingenio & artium scientiarumve professione celebres, non pauci sunt qui suis scriptis Theologicis & Philosophicis claruere: Petrus Viretus Verbigenensis, Guilielmus Farellus, Ioannes Calvinus, Antonius Sadeel, Petrus Cevalerius, Nicolaus Colladonus, Cornelius Bertramus, Alberius, Alizetus, Sequierius, Bucanus, qui omnes superiori seculo Genevæ, Laufannæ, Morgis & Albonæ Pastorum atq; Professorum munera diligentissimè diuq; obierunt, quibus succedere in scribendo clari Theodorus Beza Veselius, Simon Goulartius Silvanectinus, Antonius Fajus, Ioannes Iacomotus Pastores, Iacobus Lectius Senator, Ioanes Deodatus Genevensis, linguæ & Theologiæ sacræ Professor, Isaacus Casaubonus Regius linguæ Græcæ Professor, & Gasparus Laurentius ejusdem linguæ Professor. Cæterum Bibliotheca publica Genevæ multis eximiis manuscriptis ornata est. Laufannensis vero Patrum & aliorum præstantiss. Theologorum opusculis instructa est. Quod vulgus attinet, à barbarie videtur alienum: etenim magno amore & honore advenas colit & excipit: peregrè trutas ponderosas, cappones pingues, caseos bonos, aurea fila & setam inter cæteras merces mittit.

*Celebres
viri.*

*Bibliotheca
ca.*

Mercimonia.

ARGOVIA, vulgo *Argovv*, pars fuit *Regni Transjurenſis*, quod quidquid à Jura monte, ad Alpes uſque excurrebat, (cui quondam Helvetii, Rauraci & Allobrogum pars, hodie vero Sabaudia Ducatus, ac Uchtlandia, Briſgovia, Suntgovia, Cremerlandia, & Tigurinenſis Præfectura ſive Helvetiorum hodiernorum pagi tenent) comprehendebat. Hac autem tabula *Lucerna, Vren, Svytz, Vnderwald, Glarona* pagi pro maxima ſui parte continentur. *Lucerna* Helvetiorum urbs quam *Meyerus Lacocernam* nominat, ſita eſt ad fluvium *Rufam* qua is effluit ex Lacu amplo, & per quem ad tres pagos navigatur, ad pedem altiffimi montis, quem *Fractum & Pilati Montem* vulgo nuncupant. Lacus urbi commodus eſt, quod hac iter ſit in Italiam per Alpes Lepontias, quem *Montem S. Gothardi* hodie nominant; hinc merces ad Alpes ſubvehuntur, indeque in Italiam clitellariis jumentis, & viciffim Italicę merces per Lacum & *Rufam* fluvium in Rhenum ac porro in Oceanum descendunt. Habent autem *Lucernates*, majorem ferè commoditatem ex Lacu, quam ex adjacente ſolo, tametiſi eximia quoque habeant prata, & pabula pecoribus nutriendis idonea. Urbs eſt ſatis amœna & elegans, dignitate ac opibus permultis, commune Emporium *Suitenſium, Vranorum & Tranſilvanorum*. Origo urbis incerta eſt: utrinque ad flumen extiſſe caſtella ſingula traditur (hodie ſunt Civium ædes) quæ ab Alemannis extructa creduntur. Nomen accepiffe videtur à *Lucerna* quæ forte illic in uſum navigantium noctu ponebatur, atque huic rei credibile eſt, inſerviſſe turrim illam vetuſtam, quæ ad ſuperiorem pontem hodie ab aquis nomen habet, qualis & *Tiguri* cernitur à fluctibus *VVet-*

*Lucerna
1472.*

lenberga dicta: *Pharos* antiqui turres hujus generis appellarunt. Tradunt *Annales domeſtici Lucernates* *Carolo Magno* adverſus *Saracenos* militaſſe, & ab eo cum privilegia quædam conſequutos, tum *Cornuum uſum*, quibus adhuc clafficum tempore belli canunt. Penes *Canonicorum Collegium* maxima hic quondam poteſtas fuit. Quod in poteſtatem deinde *Abbatis Murbaceniſis* ex donatione *Pipini Regis* pervenit. Tum *Albertus Auſtrius Imperator*, *Lucernam* à *Murbaceniſi Abbate* emit. Sed non ita multo poſt, *Lucernates* ſub *Auſtriorum Imperio*, gravibus oneribus preſſi, pacis & libertatis amore anno *MCCCXXIII* fœderi nomen ſubſcripſere. Præfecturæ *Lucernatum* quæ à *Mercatore* recensentur, duæ ſunt, in quibus Præfecti ibidem loci habitant, *VVikenſis, VViken*, opinor: & *Sempach*. Sed Præfectus hujus nullum jus in oppidum habet, tantum *Lacui & piſcationi* præeſt. Reliquas adminiſtrant *Senatores* in urbe manentes, quæ ſunt: *VVillyſovv, Entlibuchia Vallis, Rotenburg*, forte *Rott*, aut locus aliquis illi proximus: *Habſpurg: Berona* cum vicino agro *Chelamt*, id eſt *Michaelis Præfectura*, dicto; *Meriſchvanden; VVaggis; Ebiconæ; Horba; Krientz*; item ii urbes *Surſejum & Sempachium* in clientela ſunt *Lucernatum*: habent tamen proprium conſilium, quod cauſas tam civiles, quam criminales judicat: ſed princeps *Conſilii Surſei Schulthes* dictus, juſjurandum dat *Lucernatibus*, *Sempachii* verò à *Senatu Lucernate* deligitur, attamen ex civium *Sempachianorum* numero. Sequuntur *Pagi, Vviorum, Vraniorum* ſive *Vrania*. Hujus incolæ tempore *Julii Cæſaris*, appellarunt *Romani Tauriſcos*, & nomen *Vri* quo hodie nuncupantur, putatur originem duxiſſe ab *Vranis*, quos veteres *Tauriſcos*

*Imperium
majorum.*

*Vviorum
pagi.*

Tauriſcos

Tauriscos nominaverunt, sicut & in hunc usque diem *Sie-
bentalenses* tauros vocant *Vros* more veterum Germano-
rum. Deinde & Regio ista habet nigrum tauri caput,
in campo croceo, quo pro insignibus utitur. *Vriorum*
Pagus in x partes, sive communitates dividitur, quas
ipsi vocant *Gnossaminen*, quasi dicas participationes,
quod soli ex his electi Senatores omnium munerum
participes sint, & ad annuos conventus vocentur. *Sui-
tiorum*, sive *Suitia*. *Suitia* sive *Suicia*, oppidum universæ
Helvetiæ nomē communicat, nam ab iis primum ædi-
ficatum est, qui novis quærendis sedibus ex Sueciæ re-
gno huc profugerant. Ex tribus pagis est unus, qui con-
tra Nobilium insolentiam fœdere conjuncti fuerunt;
robustos, belloque potentes homines edit, qui fre-
quenter hostibus incusserunt terrorē. Ex iis rebus, quæ
terra compascua ex se fundit, fere omnes vitam susten-
tant. Ab hoc oppido sive pago, exteri Helvetios *Suitze-
ros* vocant, vel quod primo pro libertate in ipsorum a-
gro pugnatum sit: vel quia diutissimè cum Eremitanis
contenderunt, & primi omnium ex pagis tribus Au-
striorum irruptioni expositi fuerunt, & inter tres pagos
maxima eorum fuit potentia, nomine eorum, ut cele-
briori, reliqui etiam pagi sunt comprehensi, & ab his
deinde nomen, ad omnes fœderatos dimanavit: vel
denique quod initium federationis fecerint Uri, Sil-
vani, Suitenses, in horum oppido. *Suitiorum* Regio di-
visa est in partes vi, quas *Quartas* vocant, veteris divi-
sionis nomen, in recentiori & senaria retinentes. Et *In-
ferioris Silvania* quæ vulgo dicitur *Vndervaldia*. Hic li-
beræ conditionis pagus, mutuo societatis fœdere Sui-
tiæ & Uraniæ junctus, anno Domini mccc xv. Natu-
rali Alpium vallo circumseptus, pascua habet amœna
pœcoribus alendis perquam idonea, unde magnas opes

*Suitiorum
pagus.*

*Vndervaldia
pagus.*

Silvaniæ incolæ percipiunt. Cæterum Uri, Suitenses,
Silvani seu *Undervaldenses*, etsi monasticarum fami-
liarum Abbatibus certis pactionibus subditi erant, ta-
men sua quadam libertate gaudentes Præfectos acci-
piebant ab Imperio, quos *Voigtos* appellant, fortasse
Græco nomine, prorsus ut olim Præfecturæ Romano-
rum. Horum idem munus erat, quod in his terris *Burg-
graviorum*. Penes illos enim summa judiciorum publi-
corum, & vitæ necisque potestas erat. Formam guber-
nationis reliquam mansisse ex antiqua Romanorum
Monarchia conjicio, in qua Præfecturæ suis non vive-
bant legibus, neque ex suorum numero creabant Ma-
gistratus, sed hos à Senatu aut Monarchis accipiebant.
Cæterum *Vndervaldia* Pagus in 2 Conventus distribu-
tus est, per *Silvam Kernvald*, *Superiorem* videlicet & *in-
feriorem*, tota Regione *Underwaldiæ* nomine nihilo-
minus comprehensa. Superest *Glarona* vulgo *Glaris*,
Helvetici fœderis vallis, ac Regio juxta *Limagum* flu-
vium non admodum ampla, longitudine III milliario-
rum Germanicorum, nomen habens à præcipuo to-
tius regionis vico, cincta tribus partibus altissimis
Alpibus; à Meridie & Oriente *Rhetos*, ab Occasu
Urios & Suitios attingit, à Septentrione castra Rhe-
tica dictam regionem, qua *Limagus* vallem egredi-
tur. Hujus regionis jurisdictio, una cum quibusdam
proventibus, fuit tempore S. Fridolini per Comitem
quendam donata monasterio *Seckingenli*, tempore
scilicet *Clodovei* primi Francorum Christiani Regis,
nempe anno Domini 10, qui primus Francorum Rex
fuit, qui in *Rhetia*, *Alemannia*, & *Helvetia* imperavit.
Consecuta est hæc terra posteris temporibus suam li-
bertatem, & propriam jurisditionem, adjunxitque se
fœderi Helvetico, anno Domini mccc lii. Vivunt in-
colæ

Glarus.

*Imperium
majestatis.*

colæ lacte, caseo, butyro, & carnibus. Ibi inter angustias montium nulli, aut pauci feruntur agri, raræ plantantur vites. Hortos pomiferos habent, & prata lætissima. Vinum & frumentum aliunde invehuntur. Pisces Lacus subministrant, aves carnesque ferinas Montes silvosi suppeditant. Patriam hanc Henricus Glareanus & Ægidius Yscudus, doctissimi Viri, ortu nobilitarunt. His accensentur *Hamburg Comitatus*, *Humberg Baronatus* & *Ringenberg*. Est autem *Glarona* in xv partes distributa, quas vocant *Tagyvan*. Imperat *Werdenbergen Comitatus*, quem emerunt anno 1517. Cum Suis alternatim Præfectos mittunt *Vzenacum*, *Vilnac*, & in *Castra Rhetica Wesom*. Sed hæc hæctenus, nunc generalia quædam de hac Helvetiæ parte subjungamus, inter quæ Lacus primum sese offerunt, inter quos miraculi causa memorandus *Lacus Pilati* cognomine, qui in Monte, quem *Fractum* vocant, haud procul *Lucerna*, pæne in summo montis jugo paludinoso solitarioque situs, silvis undique circumdatur, ne scilicet à quoquam irritetur. Ferunt enim, quæ in eum de industria injiciuntur maximas ciere tempestates, omniaque undis opplere, qui sæpe tentarunt & experti: quæ vero casu incidunt nihil adferre periculi. Locus est visu horrendus; aqua suo alveo inclusa, nec exitum habet, nec flumen in se recipit aliquod, nec nivibus nec pluviis augetur. Vento etiam minimè agitur, quin semper sibi similis nigras suas tuetur undas, nec fas est peregrinis eum adire locum, ne temere quid injiciant, unde vicina periclitetur regio. Inter flumi-

na vero quibus hæc Helvetiæ portio irrigatur, sunt *Limagus*; hic apud *Glaronenses* oritur, ac in media ipsorum regione *Serniphium* alterum ex altera valle delapsus amnem accipit. Deinde infra *Vrnas* (duorum vicorum nomen est) supra *Latericium Pontem* (ita vocant) ex *Lacu Vesenio* acceptâ aquâ, *Marcham* (qui fuit olim Helvetiorum in *Rhetos* finis, & Helvetii ita terminum vocant) ac *Castra Rhetorum* (& huic loco etiamnum nomen manet *Gastra*) determinat. Hinc *Lacum Tigurinum* ingressus, ad ostia ejus *Tigurum* amplissimam Helvetiorum urbem dividit: mox *Aquas*, memorabilem in Helvetiis locum propter calidas illic aquas, *Græci Thermas* vocant, delabitur. Deinde haud ita longè *Ursæ* ac *Arolæ* miscetur. *Ursa* sanè, quem fluvium transpositis duabus prioribus literis vulgo *Rusam* vocant, in summis *Alpibus*, quibus hodie *S. Gothardi* nomen est, oritur, ac recta ad *Septentrionem* labitur, quum contra *Ticinus* ex eodem jugo per *Lepontios* in *Meridiem*, *Ursulam* sive *Ursellam* primum vallem *Rheticam*, deinde *Vriam Tauriscorum*, gentis *Gallicæ* reliquias, venit, ubi lacui miscetur, qui *Vros*, *Suitios*, *Silvanos* ac *Lucerinos*, quatuor *Silvæ Civitates* (nam ita appellant hodie) alluit. Porro deinde *Tuginis* annibus susceptis *Bremgarten* ac *Melligen* (oppida sunt *ditionis Helveticæ*) lapsus infra *Brugas Arolæ* commiscetur. Ad confluentem autem tria Helvetiorum flumina *Limagus*, *Ursa* & *Arola* in *Rhenum* exonerantur. Sed de Helvetia, ejusque partibus quæ dicta sunt hæctenus sufficiant, ad *Inferiorem Germaniam* transeamus.

EAm Galliarum partem quam obtinet Hispaniarum Rex descripturus, idem quem in Francorum Regno constitui, ordo sequendus mihi erit. Primum ergo ea quae de Inferioris Belgii politico statu mihi in studioforum gratiam communicavit vir clarissimus D. Dominicus à Burmania accipe, postea Provincias Dominiaque enumerabo & describam.

Politia Belgii sub Burgundionibus.

OMNIS Gallia secundum Iulium Cæsarem divisa est in Belgicam, Celticam & Aquitanicam. Belgicam mediam forte partem Hispaniarum Rex aliquot jam possidet sæculis: alteram, Picardiam scilicet, Campaniam, Normandiam (quamquam hæc duæ postremæ non in totum sub Belgio continentur) & reliquam Belgii partem possident Dux Lotaringæ, Iuliæ, Cliviæ, Archiepiscopus Trevirensis, Moguntinensis, Coloniensis, Episcopus Leodiensis & alii. Produxit hæc Belgica, teste Iulio Cæsare, illustriores semper ac fortiores milites quam reliqua Gallia, ita ut non modo illius tempore, verum etiam nostro sæculo omnem belli molem sustinuerit.

Continet autem circiter 320 urbes munitas, & circiter 230 oppida privilegiata, pagos vero plus minus 12000.

Et quanquam tota hæc Belgica propter diversas Imperiales & Regales dignitates, Electoratus, Archie-

piscopatus, Episcopatus, coronationem tam Imperatoriae Majestatis Aquisgrani, quæ Regni Franciæ Sueffione mire inclarescat, illa tamen pars quæ Regi Catholico semper paruit longè nobilissima est: tum propter ortum ac natalè quamplurium Monarcharum, Regum, Principum, Ducum; tum etiam propter frequentes in ea & opulentissimas urbes, infinita oppida, & innumera pagos, adeoque inhabitatorum admirandam frequentiam, eorum divitias, civilitatem, ac animi fortitudinem. Quibus etiam Carolum V Imperatorem motum fuisse ferunt, ut in deliberationem multoties traxerit, in Regnum eas Provincias esse erigendas: verum propter privilegiorum, morum, atque legum in singulis Provinciis diversitatem, tum continuorum bellorum difficultates, quibus opprimebatur, ab instituto revocatum fuisse.

Hæc pars in circuitu habet fere 340 milliaria Flandrica, Italica 1000. Continet urbes clausas 208 & circiter 150 oppida, urbibus propter splendorem & privilegia haud inferiora: pagos vero plus minus 6300 majores: minores autem infinitum numerum fere, sicut & diversa Dominia ac Principatus merum aut mixtum imperium habentia.

De Praside aut Gubernatore totius Belgii.

Eadem in hoc Belgio est administrandæ Reip. ac justitiæ ratio, quæ in Regno Galliæ, eadem Magistratum nomina, eademque auctoritas Provinciis omnibus. Vnus à rege Catholico semper est generalis cum
summa

summa auctoritate Præfectus, qui & Burgundiæ quoque Comitatu præest: neque enim præ multitudinem Regnorum ac Provinciarum ipsius eam, sicut Burgundiæ Duces solent, administrare valet. Quapropter tempore Maximiliani Cæsaris ejusque filii Philippi, summæ rerum præfuit ad tempus Georgius Saxonie Dux. Caroli V Imperatoris tempore primum Margareta Austria, Imperatoris matertera; qua defuncta soror dictæ Cæsareæ Majestatis Maria Vngariæ Regina ab anno 1531 ad 1555, quo Imperatoria Majestas totum Belgium filio Philippo renunciavit, qui successive easdem Provincias demandavit suo nomine regendas Emanueli Philiberto Sabaudie Duci Consobrino, puta ex duabus sororibus Regis Lusitanie utroque nato, qui à Rege Ducatui suo Sabaudie restitutus Præfecturæ renunciavit, itaque in ejus locum surrogata est Regis soror Margareta Parme ac Placentie Ducis uxor, cui præter alia consueta assignata fuere in singulos annos 36 millia coronatorum. Hic Præfectus licet summam adeoque plenissimam haberet per totum Belgium auctoritatem, cuncta tamen majora munera ac officia, ut sunt, Præsidatus, Cancellariatus Statuum, & omnes leges, decreta & negotia sub Regis nomine distribuuntur, atque emanant. Scire autem hic oportet, antequam de singulis consiliis seorsim quid dicamus, olim duo illa consilia Statuum & Privatum unum tantum apud Principem fuisse, quod Privatum nuncupabatur: verum ex crescentibus negotiis in duo diversa id partiri necesse fuit.

De Consilio Statuum.

Consilium Statuum, ut vocant, quod apud Guber-

natorem residet, incerto constat Consiliariorum numero, pro arbitrio enim Principis & negotiorum necessitate plures vel pauciores adhibentur. Constat verò ex diversis Provinciarum Belgii Præfectis, nonnullisque doctoribus, qui propter doctrinam, integritatem, ac virtutes subinde adhibentur. Huic ordini unus præest judex seu præses consilii. Cum hoc consilio deliberat Belgii summus Præses super rebus Principis & publicis, puta de bello & pace, deq; generali totius patrie regimine. Eodem in deliberationem veniunt, quæ ab omni parte adferuntur. Item fœdera cum Principibus ac vicinis, an dimittendi vel retinendi sint belli Duces. Item de propugnaculis, munitioibus, provisionibus armorum, qui demandandi & recipiendi legati, cunctaq; huc referuntur ex consiliis magis ardua negotia: deniq; ut summatim dicamus, quicquid conservationem ac protectionem totius patrie intus & foris concernit, in hoc consilio deliberatur. Solent & extraordinariis & magis arduis negotiis adhiberi quoque omnes Ordinis aurei velleris, & ex aliis gubernatoribus Provinciarum, officariisque Regiis nonnulli.

De Consilio Privato.

Consilium quod vocant Privatum seu Secretum similiter apud Gubernatorem residet. Constat ordinariè 10 vel 12 Consiliariis, iisque Doctoribus aut Licentiatis à Rege vel ejus Locum tenente electis. Hoc cum divisum sit propter multitudinem negotiorum à præcedente consilio Statuum, sibi reservavit quicquid ad justitiam, jus, & politiam pertinet, & inspectionem aliorum consiliorum. Hujus itaq; est concedere privilegia, consensum, gratiam,

gratiam, veniam, remissiones. Item condere leges, ordinationes, statuta, edictaque, unde & Magistri supplicationum vocantur. Hujus item consilii est cognoscere de limitibus, ac confinibus Provinciarum, deque partibus principalibus domini, superioritatis & auctoritatis Principis, Dominorum & aliorum aulicorum immatriculorum. Denique consilium hoc robur est ac conservator Iustitiæ, cæterarumque rerum omnium inspector, quanquam subinde magis ardua consilio Statuum communicet, ac vice versa illud quæ politiam ac Iustitiam aliquo modo concernunt cum hoc conferat ac communicet. Habet & hoc Consilium suum Præfidem.

De Consilio Finantiarum.

In eadem curia residet & aliud Consiliū, quod vulgo Finantiarum vocant. Huic communiter præfecti semper fuere tria ex prudentioribus dominis patriæ capita, unus Thesaurarius, unus Receptor generalis & tres Commissarii docti ac prudentes, cū duobus Grefsiariis aliisque officariis. Hoc Consilium curam habet bonorum patrimonialium & reddituum Principis, subsidiorum ordinariorum & extraordinariorum, Cameræ rationalis, Receptorum aliorumque Officiorum Regias pecunias tractantium. In eodem fiunt taxationes, rationes assignantur solvendi quidquid concernit pacem vel bellum, fortificationes, munitiones, provisiones, adeoque omnes expensas, tam ordinarias quam extraordinarias pro conservacione Status patriæ. Hoc item bona Principis elocat, facit moderationes ac restrictiones contentas ejus ordinationibus. Breviter totam agit curam Regii Thesauri universi.

De Consilio Camera Rationalis.

Est alius Bruxellæ Magistratus Regius, qui est tanquam membrum Consilii Finantiarum, appellaturque Camera rationalis, cui præest unus Præses & septem Magistri rationum, quatuor scilicet ordinarii & tres extraordinarii, cum nonnullis aliis officariis. Reddunt huic rationem administrationis pecuniarū regis omnes Thesaurarii & Receptores Brabantia & adhærentis ditionis, item agri Lutzenburgici; recipiuntque omnes hic suas quitantias. Præter hanc vero Cameram sunt adhuc in Belgio tres aliæ Cameræ rationales, in Flandria scilicet, Hollandia & Geldria, quæ omnes summarie rationem reddere coguntur Finantiarum Consilio tanquam omnium inspectori. Atque hæc sunt Consilia & Magistratus vel Officarii, qui perpetuo generalem Belgii Præfectum comitantur vel apud eum resident.

De Consiliis Provincialibus.

Est & aliud in hoc Belgio Consilium in singulis fere Provinciis, quod Parlamentum Regium vulgo nominant, quale est Mechliniæ, in Brabantia vero Cancellariam vocant. Præsent huic communiter secundum diversa loca vel 12 vel 16 vel 18 Consiliarii Doctores & Licentiati, unusque Præses seu Cancellarius tanquam Iudex. Adstant pariter Advocatus & Procurator Fisci, Grefsiarii, Secretarii, aliique Officarii, omnes à Locum-tenente Regio electi, & à Rege stipendiati. Hic Magistratus summa pollet auctoritate, cunctarū civilium & criminalium causarum, & omnium in hisce Provincialibus Dominiisque Regiis controversiarū cognitionem habens. Habet & activā & passivam cognitionem fundamentorum, consilium ac differentiarū, quæ

quæ à prælaturis eorumq; jurisdictionibus procedunt, exceptis bonis mortuis, vulgo *amortisez*, eorum enim cognitio ad curiam Ecclesiasticam pertinet. Similiter observari facit privilegia, exemptiones, officia, beneficia, ac provisiones à Principe concessa, salvis nihilominus semper jurisdictionibus & privilegiis locorum particularibus. Huc vocantur in jus non solum omnes regii Officarii, & ministri provinciales, sed & Rex ipse, pro quo respondent ejus Procurator & Advocatus, minimeque summa ejus authoritas, aut dignitas cuiquam præjudicio ac damno est. Quinimo accidit jam pridè in Geldria regnante Rege Philippo, ut cum Majestas ipsius in causa quadam gravissima contra Dominum de Anholt succumberet, nullusque Officiorum sententiam executioni mandare auderet, Rex ipse eam realiter executus sit. Ad hoc tribunal cunctæ devolvuntur appellationes inferiorum cujusque Provinciæ judiciorum, neque hoc ullam e contra appellationem admittit, sed duntaxat Syndicatum, quem Revisionem vulgo vocant. Rarius vero fit ut nō revisionem petens, & maximarum expensarum, eo scilicet nomine faciendarum, & ipsius causæ jacturam patiatur. Sed nec per revisionem hanc sententiæ prioris executio differtur. Iudicatur in omnibus hisce summis Curiis secundum jus commune, salvis tamen legibus municipalibus & singulorum locorum constitutionibus, quæ plurimæ quidè sunt, decretisque Principum vulgo Mandamentis, quæ quatenus privilegia non lædant, cæteris legibus omnibus præferuntur. Veruntamen antequam hæc publicantur, in deliberationem & cognitionem prædicti Consilii trahuntur, suntque eatenus in jure fundata, quatenus cum legibus scriptis conveniunt,

Præter jam dicta deputat etiam Regis nomine Præses certos singulis annis legatos per singulas fere Provincias, qui revisorum funguntur officio, ut scilicet rationes proventuum seu reddituum aliaq; patriam concernentia revideant animadvertantque, & specialiter in Brabantia, ubi Rex singularè habet in loca sacra auctoritatem. Quapropter mandat etiam ut animadvertant in rationes Ecclesiarum, Monasteriorum & Xenodochiorum, & si indebitè administratum quid deprehendatur, relatione facta ad Curiam, severè corrigitur & reparatur, adeo, licet singulæ Regiones & Civitates suis etiam legibus & privilegiis vivant & gaudeant, summa tamen administrationis Iustitiæ ratio à Rege dimanat, atque in eum redundat, fitque ab omnibus Officiariis suæ Majestati fidelitatis juramentum.

Militia Belgica.

Tempore pacis Rex non nisi paucis utitur in solis confinibus Regni præsidariis militibus, ea autem loca sunt numero 26 maximi quidè momenti propugnacula. Alia deinde equestris militia ab omni antiquitate observata à Carolo V anno 1547 prudenter restituta & reparata est, quam ordinarias Bendas seu Legiones vulgo vocant, trium millium electorum Equitum, qui distributi in 14 Bendas præcipuis Provinciarum dominis committuntur, atque hi suos habent Locum-tenentes, aliosque Officiarios. Unus est generalis Quæstor militiæ, qui Regis nomine hisce legionibus ordinariis solvit, is fuit *Art Molikeman*.

Præterea nullam fere habet Rex pacis tempore classem maritimam instructam, sed quia omnes regni Portus navibus diversis abundant, necessitatis tempore omnes eas naves, vel quot & quas ex iis libet, sisti jubet:

fuisque eas sumtibus ad bellum adornat, soluto navium domino quod æquum est. Atque in hunc finem toti rei maritimæ unum præfecit summum belli totiusque classis Ducem, quem *Admiratum* vulgo vocant. Is fuit Comes Hornensis, hic omnis prædæ belli tempore, omnium confiscationum, omnis denique generalis mercaturæ, quæ cum licentiâ Regis ex hostili solo ad nos defertur, suam habet partem. Hanc vero Regis licentiam Admiratus sua manu approbare & confirmare debet, antequam indemnitatē sibi promittere Mercatores queant. Est & alius maximæ quidem dignitatis Præfectus tormentorum bellicorum, & quicquid id genus armorum concernit, quæ quidem arma ordinariè Mechliniæ asservari solent, atque horum cura Domino de Glajon Aurei velleris Equiti demandata fuit.

De Dominiis seu bonis patrimonialibus Principis.

Venationes, aucupia & piscationes per hæc terras pro distinctione Iurisdictionum sunt Principis, Civitatum propriorumq; Dominiorum, excepta Brabantia, ubi quinque tantum silvæ Principi ab omni venatione & aucupio liberæ sunt; per reliquam totam Provinciam unieuique cum canibus & avibus, non retibus, libera est venatio, aucupium & piscatio. Princeps in singulis fere provinciis suos venationi Præfectos habet, & nominatim per Brabantiam, magnæ dignitatis officium est, cui præesse solet Marchio Bergensis, eoque nomine vulgo Magnus Brabantiæ Venator appellari solet.

Præcipuæ queq; earum regionum Silvæ ad Regis usum non modo venandi, sed & lignandi spectant, estq; non minima suorum reddituum pars. Reliqui redditus in civitatibus, villis, castellis, terris, molendinis, aliisque ab

omni antiquitate Principibus patriæ attributis consistunt, quæ vulgò *Domaines*, latinè *Dominia*, vel proprius *bona patrimonialia* vocantur: sed & vectigalia quædam mercantiarum tam mari quam terra inter eos redditus connumerantur, similiter & redditus quosdam in præcipuas civitates Rex habet, puta in Antverpiam, ubi præter partem suam omnium confiscationum, habet & monetæ, carcerum & piscationum locationem, aliaque nonnulla quæ Regum dominium, ut vocant, mirè adaugent.

Modus convocandi Status.

Princeps petiturus quid, vel novum tributum, novæque leges impositurus, convocare solet, certo assignato die & loco, qui communiter Bruxellis esse solet tum propter Regiam Curiam, tum quod Brabantini extraditionem suam nihil deliberent, omnes totius Belgii Ordines; qui sic debitè interpellati haud gravatè comparent, vel saltem secundò sub mulcta aliqua pecuniaria appellati legitimo numero plures vel pauciores, prout citati sunt, pro causa necessitatis conveniunt. Sunt autem qui communiter Bruxellis comparere solent hi: Brabantini, Flandri, Artesii, Hannonienses, Valentii, Ryssel, Douay & Orchies, Hollandi, Trajectenses, Zelandi, Namurcei, Tornaci & Tournesii, & Mechlinienses. Reliquarum Provinciarum Ordines ut sunt Geldri, Frisi, Luxemburgii, quia remotiores sūt à suis Gubernatoribus (nisi gravissimæ sint deliberationes) non vocantur, & cū iis transigunt. Ceterum Ordinum generalium tres sunt status: 1 Ecclesiasticus, 2 Nobilitas, 3 præcipuæ Civitates. Horum statuum membra, personæ ac deputati ii qui semper ad id electi fuerunt comparent, vel suos deputat Legatos.

gatos. Verum non omnium regionum idem est in hac parte usus & consuetudo. Exempli gratia: Brabantini, Hannonienses, Artesii, Namurcenses, & Zelandi diversis Commissariis re expediunt, puta Ecclesiastici Abbatem; Nobilitas Ducem, Marchionem, Principem, Baronem, & Nobiles; Civitates vero Consules, vulgo Burgimagistros, & duos vel tres Scabinos, unumque civitatis Pensionarium, plures vel pauciores pro facti exigentia delegant. Flandri per unum solum Legatum vel Commissarium vulgo, ratione quatuor Membrorum comparent, quæ quidem IV Membra omnes tres supradictos Status representant, quanquam & hi separatim suos delegare queant, qui inspectionem in factum Legati 4. Membrorum habeant, ne quid præjudicii illis pariat. Verum communiter quod quatuor ea Membra statuunt id ratum firmumque habetur. Hollandi duorum tantum Statuum nomine, Nobilitatis scilicet & Civitatum Legatos deputant, iique totam Provinciam representant. Hoc modo coacto Consilio in præsentia præfecti Regii Præses, vel quis Statuum Consiliarius Principis seu Regis nomine, petitionem ejusdem perpulchro huic Ordini humanissime exponit. Illi post consuetas deliberationes singuli pro se in scriptis res dependunt, quo equidem responso si Regi non sit satisfactum, multis conatur rationibus Ordines ad suam petitionem permovere; nec enim illud hic tyrannicum locum ullo modo habet, *Sic volo, sic jubeo*; quin et si ad unum pene omnes Ordines Regis voto consensissent, sola tamen Antverpia hunc consensum infringere & annullare poterit, si quidem Ordines omnes ea lege & conditione consentire semper censentur, si eam omnes Status, atque singula eorum Membra comprobant, & in suam portionem consentiant.

Quocirca omnino necesse est non modo omnes Ordines seu Status generaliter consensisse, sed & omnium statuum singula quoque Membra consensum suum unanimiter dedisse. Vnde plerumque fit, ut non attentis quibusvis Regis demonstrationibus, justisque rationibus, nihil pene unquam Regi propter votorum diversitatem concedatur, quo quidem casu Rex pro eo tempore patienter acquiescit, & in commodius tempus differt. Attamen rarius est, ut non moderatus Princeps à subditis discretis ac placidis voti sui tandem compos fiat. Si quam pecuniam Principi promiserint, neque eam commodè in parato habere queant, aliam ineunt inter se, cum consensu tamen Principis, conquirendi rationem, decimam, vel vectigal quoddam rebus communibus ad tempus imponendo, vel alio quodam modo modo pro ratione loci, temporis & occasionis, quæ juxta modum, taxam & proportionem consuetam suo tempore dependitur. Ecclesiastici suam portionem separatim solvunt. Nobilitas & Civitates propter affinitatem commerciorum & utilitatis inter se simul solvunt; Brabantini quidem ut primi, propter antiquitatem & dignitatem Ducalem, suam dependunt partem in florenis 20 stufedorum. Flandri propter opulentiam suam in florenis 24 stufedorum, & sic reliquæ quoque Provincie juxta consuetas taxas, quæ non facile immutantur vel transcenduntur.

Quod Pontificum jus in hæc ditiones attinet, non majus illud est quam in Regno Francie: cunctæ enim nominationes & ordinationes Prælaturarum, Episcopatum, &c. ad Principem pertinent, Pontifex solam habet confirmationem & expeditionem, nec ullum cujuscumque status laicum vel sæcularè propter quodvis delictum,

vel causam extra patriam evocare potest. Quare si quid ejusmodi prætendat, Legatum expressum expediat, de facto vel jure cogniturum, necesse est. Nullum præterea conferre beneficium potest, nec gratiam vel bullam expedire, quæ sortiatur effectum: nisi exequendi Potestas, ex Principis placito quod vulgo nuncupant, supplicanti concedatur. Quantum ad decimas, eę fere per totam ditionem solvuntur, sed diversis modis: alibi enim so-

lis Ecclesiasticis; alibi vero partim his partim Locis Dominis, alii undecimam tantum partem dependunt, alii minus, secundum diversarum Provinciarum & Locorum consuetudines & privilegia: extatque prudens Carolii V Imperatoris Decretum, ne liceret in posterum ullis Ecclesiasticis personis, vel Locis Sacris ullam rem immobilem absque Principis licentia coemere.

INDEX

TABULARVM BELGII INFERIORIS.

i Belgium universale.	ii Flandria.	iii Brabantia.
iv Hollandia.	v Zelandia.	vi Geldria & Trans-Isalania.
vii Artesia.	viii Hannonia & Namurcū.	ix Lutzenburgicus Ducatus & Trevirensis Provincia.
x Frisia.	xi Trajectum.	xii Groninga.

Belgium sive Germania Inferior.

Regio.

REGNUM Gallie, qua potui fide, hæcenus perlustravi: Germania Inferior nunc adeunda est, quam ut patriam mihi longè charissimā, adibo perquam libens. Ut autè ab ipso nomine ordiar: Partem Europæ, quæ hoc tempore Germania Inferior, Belgium dictā Cæsari nonnulli volunt, in quo scribit se tres legiones collocasse. Hircius quatuor. Marlianus tamen & Glareanus pro urbe, non pro Regione accipiunt. Vnā urbem capace esse quatuor Legionum fortasse vix credet Vegetius. Ipse etiam Cæsar sub Belgio plures Civitates comprehendi, lib. v docet; ubi dicit Britanniaë maritimā partem ab iis incolis, qui prædæ ac belli inferendi causa ex Belgio transferant, qui omnes fere iis nominibus Civitatum appellantur, quibus orti

Civitatibus eo pervenerunt. Non tamen sub Belgio totam Belgicam intelligit. A Belgio enim (eodem libro) Nervios, Morinos & Efluos, Belgicæ populos, distinguit. Partem Belgicæ itaque secundum Ortelium videtur vocare Belgium, eam fortean, quæ versus Septentriones est, quæ Hollandiam, Zelandiam, Flandriā, Geldriam & Cliviam complectitur. Alii Belgicam, quam tertiam Gallie partem constituit Cæsar, nuncupant. Quam vocem nonnulli ab urbe hujus Regionis celeberrima, nonnulli à Belgio quoddam Belgarum Duce, alii aliunde derivant. Hadrianus Junius Belgarum appellationē ad Nationis ferociam referendā autumat, ut sint *Belga* quasi *Velga*, hoc est atroces & violenti: nisi mavis, inquit, *Belgas* mutatione secundæ vocalis in primam, dici velut

Balgas,

Balgas, à dimicandi pugnandique ardore ac studio: est enim *Balgen*, conserere manus, ac conflagrare. Regio tamen quæ nobis præ manibus, est tantum dimidia circiter ipsius Belgicæ pars. *Germania Inferior* nuncupatur hodie. *Germania* quidem quod lingua, moribus, legibus, & vitæ institutis parum ab Alemannis & reliquis Germanis discrepet. *Inferior* vero quod mari propior sit reliqua *Germania*, & superioris *Germaniæ* respectu campos agrosque situ humiliores habeat. Vulgo *Nederlant*, Gallis *le País Bas*. Appellatur quoque per universam fere Europam *Flandria* synecdochicè, vel propter illius Regionis potentiam & splendorem præ reliquis partibus: vel propter prima & celeberrima illic commercia, & nundinas Brugenses vetustissimas, notissimaque Emporia; vel denique quod Galliæ, Angliæ, Hispaniæ & Italiæ finibus propior, nota magis & divulgata sit. Atque hæc de nominibus, sequitur situs sive quantitas. *Germania Inferioris*, *Belgii* vel *Belgicæ* (nam voces has promiscuè usurpabo) termini, ab Aquilone Oceanus: à Meridie Lotaringia, Campania & Picardia; ab ortu Rhenus & Mosa fluvii; ab occasu Mare. Vicanos autem habet hos principes, Comitem Frisiæ Orientalis, Episcopum Monasteriensem, Ducem Cliviæ, Archiepiscopum Colonensem & Trevirensis, Regem Galliæ. Is igitur est situs: sequitur jam nunc qualitas; cujus causa plurimum clima. Subest *Germania inferior* medio septimi, totique octavo climati: inter gradus longitudinis quidem *xxii* cum semisse, & *xxx*; latitudinis autem inter *xlvi* cum semisse & *liii* cum semisse. Maxima dies æstatis ad medium climitatis hor. est *xvi* & ad initium noni hor. *xvi* cum tribus quartis. Continet vero omnes parallelos, qui sunt inter *xvi* &

xxi. Aër in Belgio humidior est, sed tamen qui incolarum sanitati conducit. Æstates jucundæ, peramœnæ, & temperato calore tolerabiles: non fervent æstu, non abundant muscarum culicumque examinibus, non tonitru quatiuntur. Terræ motus verò rarissimi. Hyemes longæ, ventosæ, spirante Aquilone vel Euro subitum excitatur & arctum gelu: Austro verò & Zephyro tepescit aër, frigusque in pluvias convertitur. Ager multis locis sabulosus; qualis est magna pars Flandriæ Teutonice; & Brabantia fere omnis: frumenti tamen aliarumque frugum mediocriter fertilis, ac nonnullis locis fertilissima, ut Zelandia, Flandria Gallica, Hannonia, Artesia, Geldria. Ac frumento, hordeo, siligine, lino, cannabi abundat. Fructus etiam omnis generis profert magna copia, mala, pira, pruna, cerasa, mora, mala persica & armeniaca, nuces avellanas, mespila, ac nonnullis locis castaneas. Rubia item tinctorum hic abundè colligitur, & per omnes Europæ oras cum magno lucro distrahitur. Fodinæ metallicæ magni momenti nullæ. Quod ad arbores aliaque id genus, jucundum præbent ad spectum densæ, bene ordinatæ & fructibus onustæ arbores; nec non materiam ædificiis & igni præbentes, omnis generis altissimæ & miræ crassitie, quæ hic magno numero, reperiuntur. Lauri & cupressi rariores. Tiliarum vero copia maxima, vulgo *Linden*; forma & foliis ulmis simillimæ sunt, sed proceriores ac citius proveniunt. Nam *xvi* aut *xviii* annorum spatio viri mediæ crassitudinem adæquant. Harum quoque in ædificando mediocris est usus: fiunt præterea ex iis carbones, pulveri nitrato saligneis aptiores. Inter corticem & lignum repetitur lanugo quædam instar cannabis, unde funes & vincula confici solent. Ejus

Aeris temperata.

Soli fertilitas.

Sicut.

tamen folia quamvis tenera, animalia multa respuunt, ut Virgilius libro Georg. secundohoc carmine indicat: *Nec Tilia leves, nec torno rasile Buxum.* Et Ovid. *Nec Tilia molles, nec Fagus & innuba Quercus.* Habet & magna copia taxum, arborem venenatam. Hæc materiem conficiendis arcibus præstantissimam suppeditat. Ex ejus succo venenum conficitur, quo se exanimasse Cattivulcum Eburonum Regem memorię prodit Cæsar. Est & aliud arboris genus, quod alibi fortean non reperitur, (Incolæ numero plurali *Abeelen* nuncupât) quæ species populi albæ videtur. Magna ejus in Brabantia copia succrescit, ejusque ad res varias usus, in primis Bruxellæ. Soli præterea bonitatem in alendis armentis extollere Belgis licet. Boves, equi, oves, pecora armenta que nusquam terrarum feliciter nascuntur, aut aluntur. Equi in primis grandes, robusti, bello apti. Boves optimi, præsertim in Hollandia & Frisia, quibus unus bos pondere sæpissime mille ducentas libras excedit. Ludovicus Guicciardinus homo Italus, cui nostra Belgica ob accuratissimam verissimamque descriptionem plurimum debet, refert Comiti Hoochstrateni Mechliniæ bovem dono datum, cujus pondus fuerit bis mille quingentarum viginti octo librarum: quem is propterea depingendum in Palatio suo curavit. Laxos capacesque uberum vaccarum sinus, lactisq; copiam quid ego commemorem? Constat namque aliquibus Hollandiæ partibus eas æstivis diebus, quatuor & quadraginta lactis heminas in mulctralia refundere. Multa hic ne prolixior sim, prætereo. Ad venationes exstimulant, cum alia, tum damæ, cervi, capræ, capreoli, apri, meles sive tassi, lepores, cuniculi, quibus abundant. Ad aucupia autem invitant cum aves aliæ, tum ardeæ, accipitres, vultures, perdices, phasiani, turtures, coturnices, turdi, ciconiæ, anates,

*Animam
liam & a-
tictat.*

anseris & scolopaces, quas *Rusticulas* Plinius, *Rusticas Perdices* Martialis vocat, vulgus *Sneppas*. Nemesianus eas ita describit:

--- Præda est facilis & amœna Scolopax,
Corpore non Paphiis avibus majore videbis.
Illa sub aggeribus primis, qua proluit humor,
Pascitur, exiguos sectans obsonia vermes:
At non illa oculis, quibus est obtusior, et si
Sint nimium grandes, sed acutis naribus instat
Impressio in terram rostri mucrone, sequaces
Vermiculos trahit, atque gula dat præmia vili.

Non desunt etiam gallinæ Africanæ & communes magna copia. Sed de his satis, ad alia pergamus. Quomodo Belgicæ provinciæ conjunctæ sint, inque unum corpus coaluerint, quomodo item ad Carolum V & filium ejus Philippum devolutæ sint, operæ pretium est cognoscere. *Ludovicus Malanus* Comes & Dominus Flandriæ, Niverniæ, Rastellæ, Salinarum, Antverpiæ & Mechliniæ, post matris vero obitum Comes Burgundiæ & Artesiæ, uxorem duxit Margaretam, filiam Ioannis Ducis Brabantiæ, quo conjugio ipse Dux Brabantiæ, Limburgi & Lotaringiæ factus est. Ex hac unicam filiam genuit *Margaretam*, ditionum paternarum heredem: quæ anno cccccxix Gandavi nupsit *Philippo Valesio* Duci Burgundiæ, cui ob virtutem singularem cognomen fuit *Audacis*. Vixit is annos lxx: obiit Hallæ juxta Bruxellam anno Christi ccccciv. Liberos reliquit Ioannem, Antonium, Philippum Valesios: Catharinam, Mariam, & Margaretam. Hi omnes conjugio res patrias auxerunt. Catharina Leopoldo Duci Austriæ nupsit: Maria Amedæo, Duci Sabaudia: Margareta Comiti Hollandiæ & Hannoniæ. *Antonius Valesius* à patre constitutus Dux Brabantia, Lotaringiæ & Limburgi, uxorem

*Inpetum
majorem*

rem duxit Elizabetham Ducissam Lutzenburgi, ex qua filios suscepit Ioannem, maritum Iacobæ Comitissæ Hollandiæ, & Philippum, ambos Brabantia Ducis. Antonius cum fratre natu minimo Philippo Valesio periit in bello Gallico ad Teroanam anno cccccxv. Filii Antonii sine liberis postea extincti patrum *Ioannem Valesium* hæredem reliquerunt. *Ioannes* igitur *Valesius* qui *Intrepidus* dictus est, quum esset e fratribus natu maximus, anno ccccciv patri successit, auctusque fratrum Nepotumque obitu multis & amplis ditionibus, miserè & præter fas trucidatus est anno cccccxix à Carolo Delphino propter Ducem Aurelianensem, cum quo capitales inimicitias & quidem apertas quandiu vixit, susceperat. Liberos reliquit Philippum, Margaretam, Isabellam & Catharinam. *Philippus* cognomento *Bonus* vel *Pius* xxiæ ætatis anno patri suo successit in Ducatu Burgundiæ, Comitatu Flandriæ, Burgundiæ, Artesiæ, Marchionatu Imperii, Salinarum & Mechliniæ. Hic Atrebatum cum Carolo VII & cum Duce Aurelianensi pacem contraxit, eumque e carcere in quo annos jam xxv ab Anglis detentus fuerat, liberavit, soluto insuper pretio redemptionis, & sorore Maria ipsi in uxorem data. Hic obitu Theodoricæ Comitissæ Namurcensis factus est ejus Comitatus hæres: obitu Philippi, auctus est Ducatibus Brabantia, Lotaringia & Limburgi: obitu Iacobæ, Comitibus Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, & Frisiæ. Ducatus quoque Lutzenburgicus ei accessit ab Elizabetha, Antonii patris sui vidua. Ita factum est, ut unius Philippi Boni imperio subiectæ fuerint amplissima & opulentissima provinciæ Burgundiæ utriusque, Brabantia, Limburgi, Lutzenburgi, Flandriæ, Artesiæ, Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Namurci, Frisiæ, Mechliniæ & Marchionatus Imperii. Vxorem is ha-

buit Isabellam Portugalliæ Regis filiam: vixit annos lxxii, obiit anno cccccclxvii uno filio tot Provinciarum hærede relicto *Carolo Audace*, qui non tantum patrium Imperium servavit, verum etiam auxit, adjuncta Geldria, Zutphania & Ducatu Iuliacensi. Atque hic est Carolus ille *Caroli V* Abavus, nati anno md ex Ioanna Ferdinandi Regis Arragonum filia, Philippi Austriaci uxore: qui Philippus filius fuit Maximiliani Austriaci, ex matre Maria filia Caroli Audacis. Sub his Provinciæ, quæ antea plures dominos habuerant, conjunctæ, in unum quasi corpus coaluerunt, atque hodie communi Belgicæ vel inferioris Germaniæ nomine censentur. Bello autem jam olim nobiles Belgæ. Cæsar i commentariorum, de bello Gallico, libro, omnium Gallorum eos vocat fortissimos. Sic enim scribit: *Gallorum omnium fortissimi sunt Belgæ: propterea quod à cultu atque humanitate Provinciæ longissime absunt, minimeque ad eos sæpe mercatores commeant, atque ea quæ ad effeminandos animos pertinent, important; proximique sunt Germanis qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt. Qua de causa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute præcedunt, quod sæpe quotidianis præliis cum Germanis contendunt, cum aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt.* Horum quantum robur quantumque libertatis defendendæ studium fuerit, ex eo cognosci potest, quod Romanorum Imperium summa vi avertere etiam C. Cæsar tempore annixi sint. Itaque contra ipsam copias distributim conscripserunt: Bellovaci lxx armatorum; Suesiones lxx, Nervii (quorum adeo fuit indomita feritas, ut nunquam in id temporis mercatores passi sint ad se vina aut res alias venales deferre) etiã lxx, Atrebates & Ambiani lxx, Morini lxxv, Menapii lxx, Caleti lxx, Velocasses & Veromandui æquè lxx, Aduatici lxx millia: Condrusi, Eburones, Cæmani xl millia. Ut summa fuerit

fuerit cclxxii millium armatorum lectissimorum teste Orosio: vel ut Cæsar ipse prodidit cccclxix. Bello ergo jam olim nobiles, ut ex Cæsare didicimus. Idem Cæsar II Commen. solos esse ait qui patrum memoria omni Gallia vexata Teutones Cimbrofque intra fines suos ingredi prohibuissent: eaque re factum, uti rerum istarum memoria magnam sibi auctoritatem, magnosque spiritus in re militari sumerent. Experti id etiam nostro sæculo tot peregrini exercitus, qui tanquam tirones cum veteranis congressi, in civibus, rusticis, navis, ferociam, & vim veteranorum deprehenderunt. Belgii xvii sunt Provinciæ, quas Carolus V Imperator omnes possedit: in quibus sunt Ducatus iv: *Brabantia, Limburgi*, qui cum Comitatu Dalem, & Dominiis Valckenburg ac Rode le Duc, Brabantia annexus est, & à iustitia & cancellaria Brabantia dependet: *Lutzenburgi & Geldria*. Comitatus vii *Flandria: Artesia, Hannonia, Hollandia, Zelandia, Namurci & Zutphania*: Marchionatus *Sacri Imperii*, qui iv civitates principales habuit, *Nivellam, Lovanium, Bruxellam & Metropolim Antverpianam*, nunc Brabantia pars est: Dominiis v, *Frisia Occidentalis, Mechlinia, Ultrajecti, Trans-Isalania & Groninga*. Urbes habet Belgium plurimas, easque munitissimas, quarum numerum, ut & oppidorum & pagorum apud Mercatorem habes. Inter urbes autem maximè excellunt, *Lovanium, Bruxella, Antverpia, Silva Ducis, Gandavum, Bruga, Hipra, Mechlinia, Cameracum, Atrebatum, Tornacum, Mons, Valencena, Insula, Dordrechtum, Harlemum, Amstelodamum, Lugdunum Batavorum, Namurcum, Neomagum, Trajectum, & alia*. Lacuum, stagnorum & paluduum maximus in Belgio numerus, quæ præter pisces quos magno numero suppeditant, Regiones istas

Urbium
nomina.

Lacui.

adversus hostium impetus muniunt. Flumina in hac Regione per pauca oriuntur, sed alibi otta maxima non pauca scindunt eam beantque plurimum. Præcipua sunt, *Rhenus, Mosa, Scaldis, Amisis*: minora *Mosella, Lisa, Aa, Sambre, Dela & alia* permulta. De Rheno & Amisi dicemus in Germania. De Mosella diximus in Lotaringia, reliqua hic describamus. *Mosa* profluit ex monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum: haud longè ab Araris Matronæque fontibus: & in Septentrionem procurrens *S. Theobaldi Fanum (S. Tibaut)* radit, ubi navigabilis esse incipit: inde *Viridunum* perlabitur: ab eo in Cæciam vergens, *Mosonem & Maseriacum* pergit. Inde ad Septentrionem se convertens *Carolomontem, Boviniacum, Dinantum & Namurcum* lustrat: ibique *Sabi* auctus & tumidus ad ventum Græcum se flectit, atque *Hoyum* contemplatus, & *Leodium, Trajectum* per lapsus ac *Stochemum Ruremundam & Venlojum* præterlegit: ubi ad Occidentem conversus *Cuickam, Ravesteinum & Megenam* adluens, post apud *Hervverдум* pagum recepta *Rheni* traditaque vicissim sui parte, cum *Vahali* commiscetur: & continuo servatis nominibus suis iterum disjunguntur, & separatim *Lovensteinum* labuntur: ubi insulam *Bomelianam* includunt, ac rursus confluentes junguntur, & pristino amisso *Merovæ* nomen accipiunt: atque ita *Worcomium & Gorcomium* præterlapsi, maximo sinu *Dordrechtum* perveniunt, ibique facta *Insula Iselmonda*, *Mosa* proprium nomen recipit, idemque retinens *Roterodamum & Vlaerdingam* præterlapsus nobili ostio circa *Brielam Oceanum* tam violenter ingreditur, ut longo spatio cursum retinens aquam suam dulcem conservet, idque maximo cum fructu. Præter alios enim pisces viam aperit accipens-

Flumina.

seribus,

seribus, qui in mari dulcem hanc aquam, quam maxime expetunt, inuenientes, ejusque ductum donec in flumen perveniant sequentes, facillime capiuntur. Quod aliis fluviis innumeris non cōtingit, quod placide mare ingredientiēs & cursum suum non servantes, aquam suam falsam efficiant, quales sunt Sequana, Iberus, Tamesis, aliique permulti quamvis maximi. Contra Eridanus, Tiberis, Rhodanus, Garumna, aliique fluvii rapacius longiusque Mare ingredientiēs, idem efficiunt quod Mosā, alliciunt nempe & adducunt accipenserēs, sed non tanta copia. Præterea Mosæ, aut ut alii viri docti malunt, propter utriusque fluvii affinitatem, Rheni accipenserēs, meliores, gustui ac palato gratiores & majores videntur, quam maris Mediterranei. Colore sunt argenteo, & lucidiore, & mira magnitudine. Inveniuntur enim qui 400 librarum pondus excedāt. Memoræ prodit Guicciardinus, se vidisse accipenserem in foro Antverpiensi 420 librarum, eundemque longitudine XII pedes Antverpienses excessisse: & alio die mane ibidem LXX simul vidisse, quorum minimus v pedum longitudinem superabat. Piscis hic in Hollādia, Zelandia & Frisia mense Aprili primum conspicitur, & tres menses continuos, vel diutius quoque invenitur: quo tempore magnus ejus capitur numerus. Atque inde in regiones alias, imprimis in Angliam mitti solet: sale etiam conditur, idque magna copia, quo pacto facile à putredine conservatur. Et præter id quoque tempus, toto fere anno, minores quidem, sed delicatissimi capiuntur. Ex hoc mari Mosæ ostium quoque subeunt, dulcis aquæ illecebra, qua mirè pinguescunt, salmones, trutæ, & toto hic fere reperiuntur anno: item lampetræ, alosæ, mugiles, conghi & alii optimi quique

pisces, quos hic brevitatis gratia omittimus. Id autem non caret admiratione, quod viles ferè sint isti pisces, si in mari capiantur: optimi vero & pingues ubi dulces ingressi sunt aquas. Fluvius hic præterea, sponte & natura sua producit præter alios pisces, trutas genuinas, & lampetras alias majores quidem excellentes, alias vero minores & delicatas. *Scaldis* Ptolemæo *Tabuda*, Belgis *Schelt*, Gallis *Escault*, oritur in Veromanduis, prope Abbatiam, ut vocant, *Divi Martini*, quo inter *Castelletum* (*Castellet*) & *Bellivorum* (*Beau-revoir*) duo Gallorū propugnacula, placidus incedens, Cameracum perlabitur. Hinc Hannoniam regionem petens, Valencenā urbem nobilem suis aquis ditat: hinc navigiis vehēdis se commodum præbens, ac Hania recepto, Condatū præterfluit: ac deinde flumine Scarpa auctus S. Amandum lustrat: ab eo in Septentrionem vergens Tornacum, Aldenardam, & Gandavum urbem celeberrimam perlabitur, ubi flumina duo Lisam & Liviam, aliasque aquas recipit. Sinuosis inde flexibus multisque Mæandris Teneremundam pergit: ibique Tenera amne recepto; ad dextram fluens, Rupelmundam petit: ibique Rupelam, ac paullo post Delam suscipit, unde auctus & tumidus, mox Antverpiæ mœnia adluit: emporioque huic portum insignem, & tutam navium stationē efficit: deinde paullo longius progressus bipartito cursu Brabantiam ac Flandriam à Zelandia discriminat: siquidem sinistrā in Austrum contortus ac deflexus, Flandriæ oras ac littora persequitur, alioque nomine insignitus *de Hont à la tratu* ac fremitu vocatur, quo per Zuytbevelandiam ac Walachriam in Oceanum occidentalem patet aditus, ac rursus in has oras accessus: dextrā verò relictis Brabantiam sinibus continuato cursu, servatoque veteri

alveo per Scaldiaë Insulaë littora violento vastoque gurgite in Oceanum devolvitur. Cæterum flumen hoc æstum Oceani reciprocantis sentit Gandavum usque, ab ostio Milliaribus (hisce tamen adnumeratis ejus anfractibus) plus quam xxx. Subeuntque flumen hoc Accipenser, Salmones, Trutæ, Lampetræ ingentes, Rhombi, Congri, Alofæ, Cuculi, Mugiles, Cammari, Soleæ, Locustæ admirabiles, Sardæ, aliique permulti pisces delicatissimi qui ex mari adverso amne in Scaldim penetrant, ibique pascuntur & ova pariunt, quod ejus aqua ipsis ad id aptissima sit. Atque hinc duobus aut tribus mensibus, inter ver & æstatem præter majores pisces, tantus numerus pisciculorum minorum, vix natorum, capitur, ut incredibilis inde hominum multitudo victitet. Flumen hoc quoque plurimi Canes marini, & Tursiones ingrediuntur; quæ duo genera piscium ex eorum numero sunt, quæ non ova, sed membris propriis fœtus jam formatos & perfectos pariunt. Canes marini suos terra gignunt, & suis uberibus, dum ad mediocrem magnitudinē pervenerunt, lactant. Præterea fluvius hic ex se nullo maris adminiculo, varia toto anno piscium producit genera, quorum hæc sunt præcipua: Lucii, Barbi, Tinæ, Cyprini nobilissimi & commune pondus excedentes, ut xx sæpe librarum reperiantur, Gobiones, & alii pisces permulti majores & minores. Anguillæ variæ, varia cammarorum genera, & in fluminis ostio Ostrea nonnulla, quæ tamen eo ex mari subeunt. Itaque fluvius hic subsidio maris, piscium multitudine & varietate nulli, non modo Galliaë, sed nec totius Europæ flumini cedit. *Aa* prope Teroanam oritur, & in Cæciam vergens, Fanum S. Audomari perlabitur, ac Grevelingam delatus (prope quam

anno cto 1211 inter Burgundos & Gallos celebris illa pugna commissa est) in Britannicum mare se exonerat. *Lisa* vulgo *de Leye*, in Artesia oritur, in Pago Lisburgo (*Lisbourg*), qui hinc nomen obtinet, prope Teroanam: & Ariam, Armenteriam, Wervicum & Meninas (*Mee-nen*) contemplatus, inde Cottracum medium secans, Gandavi cum aquis Scaldis commiscetur: Piscibus plurimis usque optimis abundans. *Sambra* vulgo *Sambre*, *Sabris* Cæsari; in Hannonia prope Pagum Novionem (*Novion*) nascitur, & in ventum Hellepontium conversus, lustratis oppidis, quæ vulgo *Landrecy Sasse-ne*, *Barlaymont*, *Mabeuge*, *Merne* & *Cassele*, tandem Namurcum perlapsus in Mosam se exonerat, pisces delicatos subministrans. *Dela* in Brabantia, prope Pagum Tilam oritur, & versus Septentrionem tendens Waveram petit: deinde Lovanium permeat tribus inde miliaribus distitum; & cursum istum tria circiter miliaria servans, postea in Occidentem flexus, multis Brachiis Mechliniam perlabitur, ac tandem quatuor miliaribus à Rupelmonda, admodum auctus in Scaldim desinit. *Sena* (*la Seine*) nomen, ut videtur, obtinuit à Senonibus Britanniaë populis, cum in hæc Regiones ad vexandam Galliam venissent. Nascitur prope oppidum *Soigni* in Hannonia: & ad ventum Hellepontium vergens, Hallam petit: & Bruxellam perlapsus Vilvordam permeat: inde ad Cæciam flexus, dextra Mechliniam relinquit, ac paullo ulterius progressus in Delam se effundit. *Diza* apud Leodinenses prope oppidulum *Per* oritur: & in Septentrionem conversus Eindovam interluit: inde pristinum cursum servans Silvam Ducis petit, infra quam in Mosam evolvitur. *Demera* prope Tungros in Leodiensi quoque Diœcesi scaturit, & in

& in Occidentem versus Bilsenum, inde Hassiletum (*Hasselt*) & Diestum interluit, unde Sichenum & Arschotum præterlapsus, in Delam effunditur. *Netha* prope Pagum *Rheti* originem habet, & ad ventum Africum conversus oppidum *Herentals* perfluit, unde cursu suo servato, ad Dominium Grobendonkianum defertur, receptoque fluviolo *Aade* Liram transit, *Dufflenum* & *Walemum* adluit, & paullo post *Dele* miscetur. *Rueur*, vel *Rhoer*, forte *Adrana* Tacito, ut scribit *Ritheimerus*, prope Pagum *Bulinge*, in agro Iuliacensi, oritur, & Cęciam sequens *Duram* & *Iuliacum* perlabitur, & tandem *Ruremundæ*, cui nomen indit, in *Mosam* delabitur. Sunt & alia minorum gentium flumina, quibus delineandis, brevitari studens, superfedeo. Quæ cū torrentibus & rivis, quos etiam, ne lectori tedium pariam, prætereo, præterquã quod incredibilem piscium copiam subministrant, regionesque ipsas ornant & muniunt, magni quoque momenti sunt in comœatu & mercibus transportandis. Rustici præterea horum fluminum adminiculo multas aquas inter se connectentes, magna industria fossas aliquot milliarium, easque navigiorum patientes ducunt: ita ut vix ulla Civitas aut locus inveniatur, qui navigia, & quidem magna, non admittat. Vivis tamen aquæ fontibus ut plurimum Regio hæc caret, exceptis locis montosis. Monstratis autem, quæ per inferiorem Germaniam sunt, fluminibus: sequitur ut aliquid etiam de Oceano dicamus: cum & propter affinitatem aliasque causas non tantum membrum, sed & Provinciæ ipsius caput sit. Magnam igitur immo vastam & superbam Oceani dico esse faciem: & si intumescat & comoveatur formidabilem. Nam tanta sæpe vi, tantoque furore comovetur ac tempestatibus horrescit agiturque, ut spatiosos campos & totas aliquando regiones abluat ac

mergat: in primis autem circa Zelandiæ oras, magnas sæpe irruptiones fecit. Incolarum autem industria, illi aggeres & chelas opponentium, tandem periculum fere omne est amotum: nisi forte Cauri cum summo maris æstu & aquis vivis collisio fiat. Venti qui Mare præ ceteris turbant, ideoque regioni maximè noxii, sunt Caurus, Zephyrus, & Libs. Novilunio quoque & plenilunio, præter duo Æquinoctia quibus maximè (*Cornelio Tacito* teste) intumescit Oceanus, acerrimè vexatur. Quoties enim cum Sole congregitur Luna, atque innovari incipit, aut in orbem circumducta plene conspicitur, maximos excitari æstus, fluctusque attolli in immensum, ac maximas cieri tempestates cernimus. Effectus æstus alios novimus & experimur commodos, alios incòmodos. Illos quidem quod aquas purget, ne stantes & quietæ (docet hoc experientia) æstu & putrefactione corrumpantur: quod item promoveat navigantes: nam ut inquit *Veget. lib. IV de re militari cap. XLII*, hæc reciprocantis meatus ambiguitas cursum navium secunda adjuvat, retardat adversa. Hos autem, inundationum & perruptionum violentiam: nam tanta sæpe vi terris immittitur Oceanus, ut etiam vasta flumina retroagat, inundans abluensque spatiosos campos, ut supra quoque attigimus. Scribit hoc *Pomponius Mela*; clamantque tot multorum seculorum calamitates. Sed hæc hæctenus: cum autem indicaverimus quantum nonnullis hujus Provinciæ Regionibus detrimentum adferat Oceanus, ubi comoveri cœpit, etiam aliquid dicendum est de commodis, quibus dum tranquillus manet, universam Provinciam adficit, quibus si carendum ipsi esset (tot & tanta sunt) vix dimidiam incolarum partem alere posset. Atque hinc fit ut Provincia hæc totius ferè Europæ sit quasi portus & forum, ita ut ibi infinita mercatorum

Commoditates max.

& negotiatorum sit multitudo & veluti chaos quoddam tam incolarum, quam extraneorum. Emolumentum, præter hæc, Oceanus, dignum certè sua magnitudine regioni adfert, quod, ut quivis per se videt, in copiosa alecum, pisciumq; omnis generis captura, fidem omnem superante consistit, qui non tantum potentiorum voluptatibus, sed etiam tenuiorum hominum sustentationi inserviunt: nec solummodo victum, sed & opes incolæ inde sibi parant. Quod enim ipsis superest, magnæ parti Galliæ, Hispaniæ, Germaniæ, Angliæ, aliisque regionibus sufficit: imo in ipsam usque Italiam plurimi ab ipsis pisces muriâ conditi mittuntur, in primis salmones & aleces. Cum autem hæc negotiatio piscium muriâ conditorum maximi momenti sit, tres eorum species præcipuas recensebo, nempe alecem, asellum majorem & salmonem. Primum de alecibus quarum proventus præcipuus, agemus. Aleces in nullo reperiuntur fluvio, vel mari Mediterraneo, Hispanico, aut alio (nisi fallor,) sed in hoc solum Oceano Septentrionali: earum magnitudo, forma & bonitas neminem latet. Hæ postquam ex Arctoi maris latebris discedentes, id quod præcipitante jam vere solet fieri, velut cõmutatis natalibus in æstiva cõtendunt, tanta interdù multitudine, ut oppositis retibus sisti nequeat impetus, quin illa rapiantur ac liquidi Æquoris faciem offuscant: (quæ causa est cur tam copiosa sit illarum in retia infusarum captura:) tum verò classes variæ, inter quas Hollandica, Zelandica, Frisica, Gallica, Britanica & Scotica, quasi ex condicito ad evitandas simultates & contentiones partitæ inter se certas ac definitas stationes sub Britannia, Scotiæ ora & Orcadibus, singulæ pro viribus isti piscium generi insidiantur navigiis rotundis, alvo pandâ,

obtusâ prorâ, quas *Busas* nuncupant. Hi pisces vivi, quoad ejus fieri potest (nam simul cum deserto salo vitam quoque protinus expirant) per jugulatorem eundem & evisceratorem, cui præ cæteris omnibus liberalissima merces datur, aperto prius jugulo exenterâtur, dein per salitorem condiuntur, festinatis operis, inde conduntur falsamentariis cadis, *orcas* Latini dicunt; postea venditi, per Alecarios Cupariosq; de integro stipantur, inaniq; turbâ quæ lactibus aut ovis caret, numero submotâ, nova muria obruuntur; postremo per delectos juratosque arbitros bonitatis fides exploratur, sigilloque addito obstringitur, non absimili religione à veteri, qua Dianæ Sacerdos *Lemniam rubricam* probatæ notæ sigillo impresso insigniebat, uti Galeni testimonio constat. Atque istud quidem primum genus alecum est, conditaneum seu muriaticum nominandum cum Plauto. Alterum est quod leviter salitum in fumario fumo duratur, ubi auri vel æris potius colorem ducit, unde *Soretum* nuncupant, quod subruffus ad atrum accedens color ea lingua *Sorus* vocitetur. Ista alecum piscatio quantum operæpretiû, quantam reipub. in primis Hollandicæ & Zelandicæ utilitatem præstet, quo ore efferam ignoro, quando nõ unius, sed plurium civitatum salus inde pendere videatur: inde plebs urbana pariter & rustica victû quærunt, æs alienum dissolvunt, familias sustentant, opes qualescunque conquirunt, aut partas tuentur. Alterum præcipui piscis genus, quod condiri solet, Latinis vocatur *asellus major*, ad differentiam minoris, vulgo *cabeljatt*. Hic certè piscis inter minimos habendus non est: & reperitur aliquando lx librarum, atque optimus est. Multis anni temporibus, sed potissimum tempore quadagesimæ locis huic mari proximis, in primis in mari Frisio capi-

capitur, magnaque ejus copia sale condiri solet, magnum emolumentum regioni quotannis adferens. Tertium genus piscium præcipuum, quos sale conspergi dixeram, latinis vocatur *salmo*: optimus quoque tam recens quam conditaneus. Piscem hunc Hollandia & Zelandia proferunt, omnibus fere mensibus, sed maxime Aprili, Majo & Junio: cujus tanta sale conditur copia, ut collectum in caput fœnus annuum 200000 coronat. excedere credatur. Sed de his satis, ad reliqua pergamus. Planum & æquum est Belgii solum: pauci in eo reperiuntur colles, montes pauciores, præterquam in Lutzenburgo, Namurco, & nonnullis Hannoniæ locis, ubi densiores sunt, & apud Leodienses quoque plurimi. Nemoribus silvisque, quantum voluptati aut venationi satis est, aut regionis decor exigit, sparsim ornatur. *Arduenna Silva* tempore Julii Cæsaris, ut ipse scripto mandavit, totius Galliæ maxima erat, & ingenti magnitudine per medios fines Trevirorum à flumine Rheno ad Nervios, nunc *Tornacenses*, & Rhemorum pertinens, millibus passuum amplius quingentis in longitudinem patebat. Et hoc quoque tempore nulla totius Galliæ silva cum ea adæquari potest: sed cum hodie sit bene culta regio, multum ipsam de pristina magnitudine amisisse videmus: ita ut pars quoque superstes sæpius interrumpatur, & mutato nomine ab agricolis colatur. Pars autem ejus maxima & minus interrupta, est à Theonis-Villa prope Leodium usque, quod spatium ad xxx milliaria se in longitudinem extendit. In medio sita est urbs *S. Huberti*, quæ Gemma Frisio teste, Longitudinis continet grad. 26. & min. 40. Latitudinis vero grad. 50 & min. 4. Arbores habet hæc Silva omnis generis amœnas, altitudinis ingentis & latitudi-

nis, quæ eam non minus fructuosam quam jucundam efficiunt. *Arduenna* Straboni, Adcolis *Ardenne*, Rhenano *Luttichervald*, quod sonat *Leodiensium Nemus*, dicitur. *Mormavia*, *Mormau*, Hannoniæ silva amplissima, initium sumit prope Quercetum, *Quetsnoy*, & ad Meridiem se longius in Veromandos extēdit: ac multa in se continet oppida, pagos & alia loca fontibus & aquis perennibus amœnissima. Carbonum hic magna conficitur copia: unde eam nonnulli partem Silvæ Carbonariæ esse arbitrati sunt: alii tamen Silvam Carbonariam magis in Orientem Solem spectasse asserunt, inter Mosam & Sabin, & amœnam Archiæ Silvam ex ejus esse reliquiis, in qua Pagus cognominis egregia arce munitis continetur, ibique domicilium Dominorum Berlaymontiorum esse solet. Amœnissima *S. Amandi Silva*, in Hannonia quoque sita est: dicitur etiam *Sylva Raymensis*, ob earum affinitatem. Initium capit in finibus Flandriæ Gallicæ prope Pagum *S. Amandi*, unde nomen habet, & ad Orientem Valencenas usque excurrit, magna latitudine & spissitudine. *Silva Raymensis* est Domini *d' Emery*, qui propterea magnus est Hannoniæ Venator: Hæc enim dignitas hujus Silvæ propria est. *Silva Faignensis*, *le bois de Faigné*, in Hannonia prope Avennas initium habet, *Maisteres* usque pertingens, spatium xvi milliarium, & antiquitus major erat. Videtur adhuc retinere nomē, quamvis corruptum à Faunis & Satyris, qui forte hinc à poëtis, cornua & pedes caprinos habere fingebantur, quod hujus silvæ primi incolæ tam essent feri & immanes, ut non multum à brutis differrent. *Soniensis Silva* duobus aut tribus teli ictibus Bruxella distat, in Meridiem Brennam usque, Alleudam & Brennæ Castellum excurrit, spatium iii milliariū. Magna est certe & nō con-

temnenda Silva, ita ut in circuitu amplius septem passuum millia pateat: & tot in ea sunt Urbes, Pagi, Abbatiae & Monasteria, ut miraculum videatur: ideoque non pauci aetate Nobiles & Cives honestiores cum tota familia se eò recreationis gratia conferunt ibique ad septimanas tres aut quatuor remanent. *Saventerloo*, *Lo-vanio*, *Bruxella* & *Vilvordia* includitur. Silva amœnissima est, nomenque accipit à *Saventria* pago illi adiacente. *Grootenhout* itidem *Brabantiae* Silva est, nō multum supra *Turnholtum* sita, in qua nascitur fluvius *Ada*, qui postea in *Flumen Netham* se exonerat. Silva est magna, in qua *Regina Maria*, ad quam *Turnholtum* pertinebat, multum venari solebat. *Marlaigne* *Namurci* silva prope *Namurcum* urbem initium sumens: & ingenti latitudine ad ventum *Africum* porrecta, *Philippopolin* versus: prope *Mosam* usque se extendit. *Niepe* *Flandriae* silva primaria, non procul ab *Artesiae* finibus, duobus à *Flumine Lisa*, *Castello Morinorum* & *Baliolo* distat milliaribus, quamvis diversis sui partibus: amœna est, ampla, & antiquissima Silva, arcem & opere & natura continens munitissimam. *Nonnen* itidem in *Flandria* sita est, ac prope *Hipram* maxima in *Septentrionem* latitudine se extendens multos *Pagos*, & *Abbatias* nonnullas complectitur. *Poodsbergia*, silva inter *Flandriam* & *Hannoniam* non procul à *Gerardimontio* & *Lessina*, magna est, & ob rotunditatem jucunda. *Guilelmi-Silva* in *Artesia* posita est, prope *Rentiacum*, ubi pugnā *Imperator* cum *Galliae Rege* commisit, anno *MDLIV*. *Engelervallia*, *Geldriae* prope *Arnhemū* Silva, amœna, in ventum *Hellepontium* vergit. *Septem-Silva* sunt VII ingentes & *Trans-Italanis* finitimae Silvae, quae uni ex quatuor *Frisiae* partibus nomen dederunt, quae

hodiè dicitur *Sevenvolden*, quasi dicas *Septem Silva*: quarum singulae multum spatii continent, & pagos plurimos ad spectui jucundissimos. Sed haec haecenus de *Silvis*. Ad *Opera publica* venio. Innumera in hisce regionibus magnifica *Templa*, plurimae *Abbatiae*, innumera *Cænobia* & *Monasteria*, plurima *Xenodochia*, *Nosocomia*, *Prochodochia* & *Orphanotrophia*. Certè in una urbe *Antverpia* duo & quadraginta ejusmodi loca numerantur: inter ea augustissimum, *Templum Cathedrale D. Virginis* capacissimum, cum turri excelsa ccccxx pedum, ex candido marmore, ex qua prospectus in urbem opulentissimam, in fluvium navibus relictum, in vicinam regionem pagis urbibusque abundantem, amœnissimus patet. Quid reliqua templa, monasteria, & ejusmodi loca describam, quae hic & in aliis urbibus & pagis magno numero conspiciuntur? Quid *Ducum Comitumque* & *Illustrium Procerum* sumtuosa *Palatia*? Quid reliqua tum publica tum privata *Aedificia*? ea si commemorare pergam, tempus me citius & locus quam materia deficiat. Quare de his silere melius quam parum dicere. Status harum *Ditionum Politicus*, ut de eo etiam non nihil dicamus tam generaliter quam speciatim, fere triplex est. Primus est *Ecclesiasticus*, in quo praecipui sunt *Abbat*es. Secundus *Nobilitatis*, ut sunt *Duces*, *Comites*, *Marcgravi*i, *Principes*, *Barones* & *magni Domini*. Tertius *Civitatum*, quem primariae cujusque *Ditionis Civitates* repraesentant. Hi Status à *Principe* convocantur, quoties de rebus ad *Principem*, aut ad *Principatum*, aut ad *conservationem* & *utilitatem* *ditionum* pertinentibus deliberandum est. Status vero *Ecclesiasticus* ita se habet: Quatuor sunt in hac *Inferiore Germania* *Episcopatus*: *Cameracensis*, *Tornacensis*,

Schola. *nacensis, Atrebatensis:* hi tres subsunt Archiepiscopo Rhenensi: & *Ultrajectinus* qui Archiepiscopo Colonensi subest. Ad Academias pergo: quas hic quinque, *Lovanensem, Duacensem, Lugdunensem, Franekeranam & Groeningensem* numero. *Levaniensis* frequentia Collegiorum, Studiosorum, Doctorum celeberrima. Collegia potissima sunt *Lilium, Castrense, Porci & Falconis*, quibus Philosophia traditur. Est & trilingue *Bustidia num*, in quo Græca, Latina, Hebraica docentur. Vniversitas ista flagitatione Nobilium Brabantinorum primum constituta est ornataque privilegiis à Ioanne IV Brabantiæ Duce, anno MCCCXXVI Pontifice Martino V. Reliquæ nostra memoria erectæ sunt. Ex eis tanquam ex Equis Trojanis innumeri viri docti prodierunt, & quotidie prodeunt. Viros enim doctos & omnium facultatum, & scientiarum peritissimos Belgiû habet: & ut olim, sic & hodie celeberrimos producit. Quos omnes uno ductu enumerare, nimis longum foret. Bibliothecæ hic, variis locis variæ, optimis rarissimisque refertæ libris. Inter quas Lugdunensis non postremi loci. Incolæ sunt formosi, quieti, parû cholericus, parum ambitiosi, parum superbi: non admodum Veneri dediti, civiles, aperti, comes, blandi, ad omnia prompti, falsi & interdum dicaces: laboriosi, industrii, fideles, grati in bene meritos, artiû omnium scientiarumque capaces, libertatis & privilegiorum avitorum præfractè etiam ad mortem usque studiosi. Id etiam in genere dici potest verè & cum laude, Belgas esse frugi, & attentos æconomos, patresque familias: qui formicæ exemplum sequuti condunt sub hyemem, quæ illius anni partis injuria negatura videtur, coemptis piscibus carnibusque, quæ vel muria domant, vel fumo durant. Vix etenim est honestior ulla domus, quæ pro ratione capitarum familiæ (ut quæq; est

vel numerosa vel exigua) non mactet in autumnno bovem integrum, aut dimidiatum saltem, præter porcum, quorû carnes bonam anni partem esui futuras, dū verum plenum effundat, ita ut dixi, condiunt. Complures tamen plus æquo avari, aurique avidi sunt. Mulieres formosæ, gestu decenti, & comes. Solent enim more regionis à prima ætate familiariter cû quovis conversari: ideoq; & in agendo & loquendo aut alia re promptissima: nec verò libertas hæc seu licentia honestatem ipsarum minuit. Nec tantummodo peragrant solæ civitatem, sed etiam exiguo comitatu in vicina oppida comeant, sine ulla vel levissima criminis suspitione. Sunt admodum continententes & ad quidvis agendum adpositæ. Nec solum rei familiaris studiosissimæ sunt, (de qua viri parum solliciti) sed etiam mercaturâ exercent: imo & negotiis reliquis ad viros spectantibus os & manus adhibere solent: idque tantâ dexteritate & diligentia, ut multis ejus provinciæ locis, velut in Hollandia & Zelandia, viri rem omnem eis committant. Atque hac vivendi ratione mulierum dominandi aviditati adjuncta, ipsæ plerumque nimis imperiosæ, imo molestæ & superbæ redduntur. Moris est tam apud Principes, quam inferioris sortis homines, ut etiam apud nationes reliquas Cisalpinas, primogenitis parentum, licet adhuc viventium, & ætate vigentium indere nomina. Et nobiles cujusque sint qualitatis aut sortis, Dynastarum more, plus semper filiæ natu maximæ tribuent, quam reliquis minoribus, licet parem omnes dotem habeant: ita ut reliquas alicui sæpe despondeant, cui illam denegarent, ipsam meliori conditioni aut marito reservantes. Atque hoc nomine laudandi, quod facile (ut & eostempore Julii Cæsaris, & ante, fecisse comperio) cum exteris matrimonia contrahant,

si id occasio postulet, nec patrię soli adstringuntur. Quę sanè res utilissima & commodissima est: hęc enim affinitates & ipsis & Reipub. non parum conducunt. Indecens autem est, imo absurdum videtur, adolescentes vetulas, senes contra puellas ducere: itē ignobilem nobili, herum ancillę, dominam famulo matrimonio jungi. Inprimis verò Belgę dediti sunt artibus mechanicis, nō sordidis quidem & servilibus, sed nobilioribus: panni contexendi, lanificia & telas tractandi, aulęa tapetiaq; conficiendi: quę non tantum propriis regionis usibus inserviant: sed etiam ulterius in Galliam, Hispaniam, Germaniam, reliquamq; Europam, atque adeo in Asiam & Africam deportentur. In Picturis nullā æquę natio excellit: nulla in Musicis: nulla in variarū linguarum cognitione acquirenda. Oleo colores miscere primus docuit *Ioannes Eickius* Belga. Vix est quisquā in Flandria, Brabantia, Zelandia, qui non & vernacula, hoc est Germaniæ Inferioris lingua loqui possit, & Gallica. Nautę, Mercatores, & Viri litterati, etiam Italicam, Hispanicam, Latinam, Gręcā pleriq; norunt: sunt etiam qui Hebraicam, Chaldaicam, Arabicam. Rei etiam navalis Belgę peritissimi sunt. Ad victum venio. Vfus est apud Belgas tritici, secalis, avenę, farris & hordei. Legumina, præter fabas & pisa, non sunt magni momenti: vicię quoq; parum habent, panici & milii nihil. Venti enim vehementiores ea sternunt & deturbant. Sobriè ac frugaliter vulgus familiam educare solet. Potus ferè est cervisia, quę conficitur decoquiturq; ex ea quā *maltam* vocamus: inde adjicitur postea triticeum far mola fractum, cum lupo salictario. Atque hic potus bonus & sanus iis est, qui se ei adsuefacere possunt. Multum quoq; bibunt lactis. Opulentiores vino utuntur.

Pane vulgo vescuntur secalitio. Solent etiam veluti festis præcipuis, inprimis nomine ipsorum indigeratis, item Bacchanalibus, convivia instruere, parentes, consanguineos, & amicos invitare, & cum eis pollucibilter commessari: naturā enim amant oblectationes, epulas & convivia: Potentiores verò splendidè & magnificè epulantur, seque verè magnanimos ostendunt. Nitidas & absterlas conservant domos, ab omni supellectile, & quidem commodissima, instructas, ita ut merito in iis nihil desiderari possit. Et certè pulchrum & gratū habet ad spectum ista bene ordinata, munda & copiosa supellex: qua in re fortassis (imo sine dubio) omnes totius Mundi nationes facilè superant. Hoc autem habent Belgę vitii, ut potu se nimio ingurgitent, quo maxime delectantur: ita ut sæpe nec interdiu nec noctu bibendi finem facientes, præter incommoda reliqua, maximo corpus & ingenium adficiant incommodo: idq; sine dubio illis immaturæ sæpe mortis adfert causam, juxta illud Prop. *Vino forma perit, vino corrumpitur atas*. Et ipsi id quoq; norunt, fatentur, & seipos reprehendunt. sed quid agas? vincit mala cōsuetudo. Quamvis aliquo modo possint excusari. Cum enim humidus & melancholicus ferè semper sitaër: nulla forte re alia melancholię isti odiosæ, & sanitati infestissimæ mederi possent: quod Horatius indicasse videtur, inquit: *Vino pellite curas*. Istud tamē Terentii nobile quoq; dictum servarent: *Ne quid nimis*. Quod quidem ab omnibus, honestioris existimationis & conditionis viris fieri jam cœpit. Incolę scito commodoq; sunt vestitu, & pulchrè formato. Magnam deniq; & copiosam exercent Mercaturā, cujus quęcumq; etiā ea sit, peritissimi sunt. Atq; ipsa Belgica, maxima parte, mercatura & artibus nititur.

Epifcia.

Villus.

vestitu.

Merci-
monia.

Regio.
Unde di-
cta.

Situs.

Aëri
temperies.

Soli ferti-
litat.

Anima-
lium va-
rietat.

FLANDRIÆ nomen quamvis non magnæ anti-
quitatis nulla tamen ejus certa ratio reddi po-
test. Sunt, qui ab urbe ejus nominis appellatio-
nem deducant, sita ubi nunc Ardenburgū; sunt
qui à Flandberto filio Blesindæ, quæ soror fuit Clodio-
nis, Regis Galliæ. Vixit autem Flandbertus anno Chri-
sti cccc xlv. Sunt qui à Lyderici primi Comitis spon-
sa *Flandrina* nomen regioni datum arbitrantur. Sunt qui
à flatu & fluctibus, quorum magna ob vicini Oceani
impetum vis huic terræ incumbit. Adeo ut etiam anno
mccc xli in agrorum censu venditioneque caveretur,
ut si intra annos x mare in ea loca exæstualet, cassus irri-
tusque esset contractus. Ego rem in medio relinquo. E-
jus hodierni limites sunt, ad Austrum Artesia cum Han-
nonia, & parte Picardiæ, ad Ortum Hannonia & Bra-
bantia, ad Septentrionē Oceanus, cum Hōnta sive O-
stio Scaldis, quod Flandriam à Zelandia determinat, ad
Occasum Oceanus Britannicus sive mare Germanicū.
Longitudo patet itinere tridui, à Scaldi scilicet contra
Antverpiam, usque ad Novum Fossatum mill. pass. xxx.
Latitudo est mil. pass. xx. Aër Regionis totius est tem-
peratissimus: Ager fertilis, potissimum qua Oceano &
Galliæ est vicinus. Pascua læta, cujus rei argumentū est,
quod pulli equini ex vicinis regionibus in Flandriam
quotannis delati ab equisonibus, soleant pabuli boni-
tate, aëris suavitate, ex strigosis & macilentis reddi ge-
nerosiores. Alit item varia animalia domestica, saporis
delicati & exquisiti, nec non ferarum copiam pæne in-
credibilem. Nec desunt aves cum aliæ: tum Phasiani,
Pardices, Pavones, Ardeæ, Ciconiæ. Regionis incolæ ita
olim bello addicti fuere, ut quieti pacative vix unquam
viverent: ac Syriā etiam, Terramq; Sanctā, ac Hieroso-
lymam, eorū arma pervaderent. Urbes in Flandria mu-

ro ac fossa cinctæ sunt xxx. *Gandavum, Bruga, Tpra, Insula, Vrbiarum nomina.*
Duacum, Tornacum, Cortracum, Aldenarda, Alostum, Hulsta,
Teneramunda, Birsletum, Neoportum, Slusa, Dunkerka, Grave-
linga, Burburgum, Dammum, Dixmuda, Furna, Ardenburgum,
Ninova, Berge, Gerardimontuum, Castellum, Donza, Orchia-
num, Lanoyum, Axella & Ostenda. Præter hæc sunt etiam
municipia patentia quæ urbibus neque nobilitate, ne-
que privilegiorum dignitate, neque structuræ magnifi-
centia, neque frequentia municipum cedunt: *Bella, Po-*
peringa, Hondtscoa, Eecloa, Gistella, Middelburgum, & alia vi-
ginti. Pagi in universum mcliv: ut non immerito tri-
viali proverbio dicatur, Flandriam omnes totius Chri-
stiani Orbis Comitatus superare, & Hispani quum in
hanc Provinciam cum Philippo Rege venirent, judica-
verint totā Flandriam continuam urbem esse. Hodie u-
niversa in tres partes dividitur, Teutonicā, Gallicam &
Imperialē. Primaria urbs est *Gandavum* conditum à C.
Julio Cæsare, quū in Morinis ageret: vernaculè dicitur
Gendt, Italis Guanto, Gallis Gand. Situm est quarto à mari
lapide. Quatuor fluminib⁹ amœnissimè irrigatur. *Scal-*
dim enim ex Hannonia, *Lisam* ex Artesia, *Liviā* ex portu
Slufano, Moeram ex quatuor Officiis quas *Ambactas* vo-
cant, accipit. Decem milliaribus distat Antverpiā, toti-
dem *Bruxellā, Mechliniā, Middelburgo.* Ambitus intra
muros est 45640 pedū Romanorum: hoc est Italicorū
milliarium septem. Insulas habet xxvi. Pontes majores
xciiic. Molas aquarias iv. Trusatiles infinitas: centum
quæ vento aguntur. Ecclesias in universum lv. Abba-
tias v. Cives hujus civitatis frequentia, nobilitate, opi-
bus, animis sunt eximii. Hæc *Carolus V* Imperatorē Or-
bi dedit. Hæc litteris *Iudocum Badium, Joannem Cornarium,*
Levinum Brechtum, & alterum *Levinum Torrentium, Bal-*
duinum Ronseum, Vtenhovium, aliosque protulit. Opificio-
rum

rum genera in hac urbe. Textorum præterea ordines xxvii instituti primum à Comite Balduino, filio Arnoldi Magni 1000. lxxv. *Bruga* (*Brugge*) vel à pontiū frequentia nomen habent, vel à ponte *Brugstock* juxta Oldenburgum & Ardenburgum, è quarum urbium ruinis ante annos 1000, prima arx Brugensis exstructa est; sita est tertio milliari à mari, loco plano. Ambitus intra muros est 26600 pedum Romanorum, hoc est Italicorum mill. quatuor cum dimidio. Urbs est non Flandriæ tantum, sed etiam totius Belgicæ amœnissima: templa habet lx, quorum præcipuum & augustissimum est S. Donatiani, olim sacrum B. Virgini, exstructum à Liderico primo Flandriæ Comite, anno 1000. Opificiorum genera exercentur lxxix. *Ypra* à rivulo *Ypra* præterlabente dicta, vulgo *Iperen*, anno cmlx condita est. Hujus urbis fundus dicitur esse plumbeus, idque propter magnam plumbeorum tuborum vim, quibus aqua variè per Civitatem universam distribuitur. Atque hæc quidem sunt urbes primariæ. Portus sequuntur: *Slusa* à Cataracta nomen habet, quæ Flandris vocatur *Sluys*: urbs est maritima: Portum habet capacissimum, quo quingentæ naves commodissimè recipi possunt. Ex adverso est Insula *Cadsant*, Georgii Cassandri patria. *Ostenda* ad Oceanum sita, obsidione Archiducis Alberti gravissimâ, quâ ad annos tres & aliquot menses fortissimè sustinuit, ac innumeris pæne utrinq; cæsis, nobilis. *Neoportus* (*Nieuport*) tertio ab Ostenda milliari, urbs est maritima, patria *Iodoci Clichtovei*, cui proxima est Abbatia *S. Bernardi*, in qua Bibliotheca olim totius Belgii instructissima & celeberrima. *Dunkerka* exstructa an. cmlxvi à Balduino Arnoldi F. Flandriæ Comite, portum habet brevem admodum & mari vicino infestum. Urbis

jurisdictio pertinet ad Regem Navarræ. Reliquas urbes Flandriæ Teutonicæ prætereo. In Flandria vero Gallica est *Insula* à veteri positione ita dicta; erat enim stagnis & paludibus cinctâ: urbs frequentia civium, opibus, legibus ornatissima, & quidem post Antverpiam & Amstelodamum potentissima. *Duacum* (*Douay*) ad Scarpam fl. ubi olim *Catuaces*, patria est *Roberti Gagumini*. Academiam habet paucis abhinc annis à Philippo II Hispaniarum Rege ibi constitutam. *Orchianum* (*Orchies*) etiam in hoc tractu est, & *Lannoyum* celebre dominis & cive *Francisco Raphelengio*: præterea *Espinoyū*, *Armentiers* & *Tornacum*, *Tournay*. In Imperiali Flandria est *Alostum*, Civitas ampla & munita ad Teneram fl. Comitatus titulo insignis. Pagos sub se habet c lxx, Principatus ii, Steenhufensem & Gaverensem, Baronatus complures. Territorium etiâ *Waliam*, cujus quatuor sunt oppida: *Hulsta*, *Axela*, *Bochoute* & *Affenede*. *Rupelmonda* ad *Rupelam* fl. arx est, hoc loco minimè omittenda, vel propter *Gerardi nostri Mercatoris* illustrissimi Mathematici & Cosmographi, ac nostri seculi *Ptolemæi*, memoriam. Flumina sunt *Scaldis*, *Lisa*, *Tenera*, *Livia*, *Ypra*, *Aa*, *Scarpa*, *Rupela* & alia. Montes perpauci: sed *Silvæ* plurimæ eæque valde utiles, inter quas *Niepensis* & *Nonnensis* principes. Status vero Politicus Flandriæ, tribus constat membris: Primum, *Pralati Ecclesiastici*, qui sunt, *Ordinis S. Benedicti Abbates* vii: *S. Peter* & *S. Baefs* Gandavi. *S. VVinnock* in Bergè. *S. Andries*, *S. Peter* Aldenardæ. *Ename*, *Marchienne*. *Ordinis S. Bernardi Abbates* v: *ten Dunen*, *Boudeloo*, *Doest*, *Clammerez*, *Marchienne*: & *Prioratus* in *VVaerschot*. *Ordinis Præmonstratensis Abbates* iii: *S. Nicolaes* in *Vuerne*, *Drongene*, *S. Cornelii* in *Nienove*. *Canonicorū Regulariū Abbates* vi: *Echoute*, *Soetendale*, *VVarneston*, *Sunnebeke*, *Cisoing*, *Falenpijn*. Eiusdem Ordinis

Flumina

Montes
SilvæRanger
bernard.

Ordinis VI *Prepositura*, S. *Marten* in *Iperen*, *Vormesele*, *Vatene*, *Loo*, *Everfam*, *Petendale*. Secundum membrum, *Nobilitas*, in qua *Vicecomitatus* V. *Gendt*, *Iperen*, *Vuerne*, *Bergen*, *Haerlebeke*. *Principatus* III: *Steenhuse*, *Gavere*, *Espinoy*. *Barones* IV, II in *Comitatu*, *Cysoing* & *Heyne*: II in *Dominio*, *Pamele* in *Oudenarde* & *Boelare*. *Tribuni militares*, *Banderheeren*, in *Comitatu* *Teutonico* *Dominus de Nevele*, *de Dixmude*, *D. de Beveren*, *de Praet* prope *Brugas*: *Haeskercke*, *Vatene*, *Heverghem*, *Vaestine*, *Caecten*, *Ingelmunster*, *Pouke*, *Gruithuse*, *Male*, *Maldegem*, *Oostcāp*, *Vvinendale*, *Colscamp*, *Ghistele*, *Sevecote*, *Rousselaxe*, *VVaestene*, *Hondscote*, *Cassel*, *Nortvrie*, *Haevskerc*, *Halevvijn*. In *Comitatu* *Gallicano*, *Castellanus de Lille*, *D. de Vaurin*, *D. de Comene*. In *Dominio* *Flandriæ* *D. de Rode*, *D. de Gavere*, *Sotteghem*, *Gontero*, *Scorisse*, *Poitz*, *Liekercke*, *Lumbeke*, *Rotselar* in *Meerbeke*. *Vvedergaet* in *Neyghem*, *Steenhuse*. *Tertium* membrum sunt *præcipuæ Civitates*. In *Flandria* *Teutonica* IV *præcipuæ Civitates* hoc membrum repræsentant, *Gandavum*, *cujus sortem sequitur*, in *Comitatu* *Burggraviatus Gandensis* & *Castellania Cortracensis ac Oudenarde* & *Biervliet*. In *Dominio* quædam sunt *Feuda Imperii*, ut IV *Ambachten*, *dat Land vā VVaes*, & *Graeffschap van Aelst*, ac alia libera dominia, ut *Bornhem*, *Dendermonde*, *Geerdsberge*. *Bruga*, *cujus sortem sequuntur in censu & armis*, quæ sunt post IV officia usque ad *Nieupoort*, totus videlicet *Franconatus* (i' *Vrie*) oppida ejus clausa & non clausa. *Ipra*, ad quam referuntur in censu & armis, *Iperen-Ambacht*, *Bellen-Ambacht* & *Cassel-Ambacht*: *Franconatus Campestris* (het platte *Vrie*),

cujus sortem sequuntur in censu & armis *Vuern-Ambacht*, *Bergen-Ambacht* & *Broucborg-Ambacht*. In *Gallicana* III civitates principales, *Lille* (*Ryssel*), *Douay*, *Orchies*. *Tornacense Dominium* & *Status Flandriæ adnexus*, per se constat tribus membris: *Ecclesiastico*, *Nobilitate* & VI *supremis Iustitiis*. Vnum vero habet *Flandria episcopum Tornacensem*, *archiepiscopo Remensi subiectū*, in v tamen diœceses episcopales divisa est. *Trajectensi* subsunt IV officia, *Hulst*, *Axele*, *Assenede*, *Bochoute*. *Tornacensi* subsunt *Gandavum*, *Cortracum*, *Aldenarda*, cum illarum *Castellanis*: *VVaes territorium*, *Bruga*, *Franconatus* & *Insula* cum sua *Castellania*. *Atrebatensis* comprehendit *Duacum* & *Orchianum*. *Cameracensi* subest *Dominium Flandriæ* ultra *Scaldim* versus *Meridiē*. *Tarvanensis* habet *Castellania* *Ipra*, *Cassel*, *Vuerne*, *Bergen*, *Broucborg*, *Belle*. In *Flandria* *Teutonica* sunt XIV *principales curiæ Comiti feudales*, *Viesburg Gandavi*, *Burgus Brugis*, *Sala Ipra*, *Castellum Cortraci*, *Curia in Harlebeke*, in *Tielt*, *Domus in Deinse*, *Curia in Peteghem* dicta *Beaulieu*, & domui *Deinse* subiecta, *Tribunal Aldenarde*, *Burgus in Vuerne*, *Curia in Bergen*, in *Broucborg*, in *Cassel* & in *Belle*. In *Flandria* *Gallicana* sunt III *Curia Comiti feudales*, *Sala in Lille*, *Castellum in Douay*, *Curia in Orchies*. In *Flandriæ* *Dominio* sunt IV *Curia Comiti feudales*, *Tribunal in Aelst*, *Domus in Dendermonde*, *Pretorium VVasia* apud *S. Nicolaū*, & *Castrum Beveren*. Ex omnibus *Curis* & *jurisdictionibus* dictis appellatur ad consiliū principis provinciale, quod est *Gandavi*, inde ad *Parlamentum* quod est *Mechliniæ*. Sed de his satis: ad *Brabantiam* transeo.

Regio.

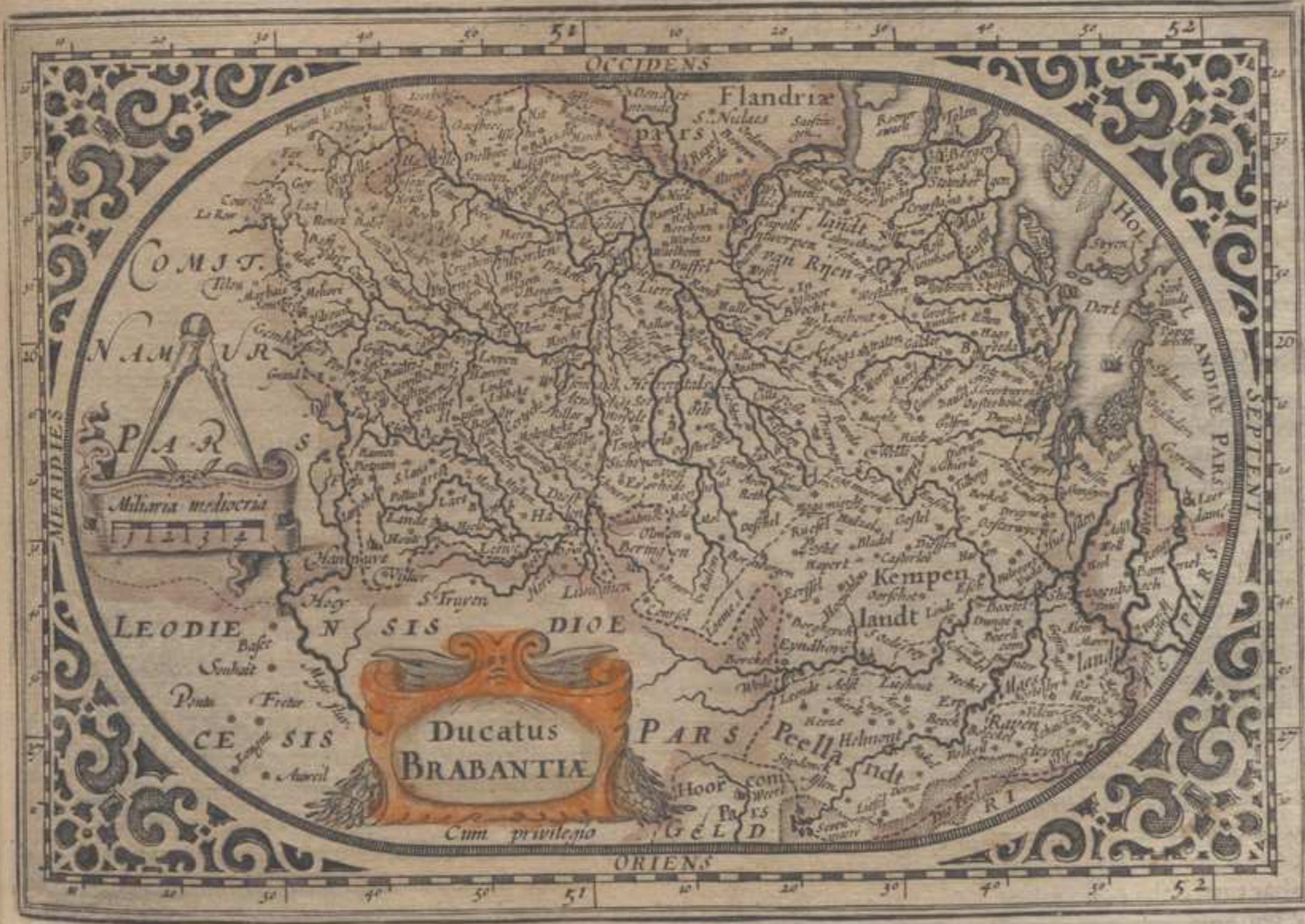
BRABANTIA maxima parte Aduaticorum, Ambivaritorum & Tungrorum regionem completitur: ceterum quoniam tempore Regio hæc Brabantia nomen nacta sit, planè incertum est: aliis à Brenno Gallo deducuntibus, aliis ab urbe quadam ejusdem nominis, cujus neque in terris neq; in historiis vestigium ullum: aliis à Bratuspandio oppido Bellovacorum, cujus meminit Cæs. lib. 2. Alii novum Ducem cōminiscuntur *Salvium Brabonem* Arcadē, qui cum Cæsare in Belgicam profectus est, cujus uxor Suana Cæsaris Neptis. Sunt etiam qui à *Gotefrido* Barbato Comite Lovaniensi Brabantiam, postea Brabantiam dictam suspiciantur: nomen sanè nuperum est: quod ut certo cōstat, ita origo ejus non cōstat. Longitudo Brabantia à *Gemblours* ad *D. Gertrudis* usq; sacrum Montem est milliariū circiter *XXII*. Latitudo ab *Helmontio Bergas* usq; *XX*. Ambitus *LXXX*. Habet à Septentrione *Mosam* fluvium, quo *Geldria* & *Hollandia* separantur. A Meridie *Hannoniā*, Comitatum *Namurci* & *Episcopatum Leodiēsem*, qui etiam ad Ortum fines ejus tangit: ab Occasu est *Scaldis* cum Comitatu *Alostensi*. Regio gaudet aëre salubri, planitie fertili, frugum imprimis feracissima, tametsi *Campania* sive *Campinia de Kempen*, ob arenas sit sterilior. Quæ tamen pars non omnino infructuosa existit. Urbes hujus Ducatus sunt *XXVI*. *Lovanium (Loven)* antiquissima est, & prima *Grudiorum* sedes, in qua Dux publico Sacramento se obstringit: Comitatus quodam titulo insignita. Urbs est amœna prolatis aliquoties pomœriis extensa; ejus ambitus intra muros est quatuor mill. pass. Fluvio irrigatur *Dela*. *Bruxella (Brussel)* urbs

Situs.

Aeris
temperies,
Soli ferti-
litas.

Urbes.

splendida est & magnifica, duplici muro munita, sita solo fertili, rerumq; omnium abundanti. Mirum, tam numerosæ civitati, advenis quam plurimis, Ducis aulae, & peregrinis principibus cum universo satellitio illic agentibus, omnia semper benigne & copiose potuisse suppeditari. *Antverpian* vulgo *Antvverpen* vocant, Galli *Anvers*, Itali *Anversa*, Germani *Antorff*. Petrus Appianus putat eandem esse cum Ptolemæi & Cæsaris *Atuacuto*. Nomen *Antverpia* creditur esse à projecta manu. Nam Gigas quidam Druo qui hæc loca ante C. Cæsaris adventum insedit, prætereuntibus si dimidium suarum mercium non solvissent, manum dexteram præscindebat, eamque in profluentem abjiciebat: argumento sunt ipsius urbis insignia, & ossa quædam immania quæ in Curia hodieque adservantur ipsius Druonis, quem alii *Antigonum* vocatum dicunt. Sed hæc fabulosa. Illud vero similis; nomen datum ab indigenis ab aggestu terræ ad *Scaldim*; hoc enim Belgis est *Antvverpen*: nam aggeribus oppositis flumen pariter angustius reddiderunt & profundiorum ejus alveum. Sita est ad flumen qua id profundissimum, grad. long. *XXV* min. *42*. lat. *LI* min. *18*. Distat à mari *IV* mil. pass. *Mechlinia* totidem; *Lovanio* octo: *Gandavo* *X*, *Brugis* *XV*, *Bruxella* *IX*: *Londino* *LX*: *Colonia Agrippina* *XXIX*: *Francofurto* *LX*. Ter muro cincta fuit. Primum arctiore ambitu, anno *MCCI*: postea ampliore, anno *MCCCXIV*, qui annus fame, ut sequens pestilentia notabilis fuit. Denique ad Septentrionem extensa pomœria anno *MDXLII*. Ambitus est extrinsecus quatuor millium pass. octingentorū & duodecim. Fossæ intra Urbem ex fluvio derivatæ aptæq; maximis plurimisque

Ducatus
BRABANTIA

Cum privilegio

Miharia mediocria

Ducatus
BRABANTIA

Cum privilegio

Miharia mediocria

rimisque navibus recipiendis sunt octo. Mercimonia omnem fere æstimationem superare solent. *Guicciardinus* eam inivit rationem, ut demonstrarit singulis annis commercia excedere duodecim miliones coronatorum: cujus calculus rebus Antverpianis florentibus non modo non superavit, sed ne æquavit quidem justam æstimationem. Proinde meritò cecinit *Julius Scaliger*:

Oppida quot spectant oculo me torva sinistro,

Tot nos invidia pallida tela petunt.

Lugdunum omnigenum est, operosa Lutetia, Roma

Ingens, res Venetum vasta, Tolosa potens.

Omnimoda merces, artes priscaeque novaeque,

Quorum insunt aliis singula, cuncta mihi.

Duo & quadraginta loca pietati dicata, cum templa & monasteria, tum nosocomia videt Antverpia. Inter quæ cathedrale & primarium templum DIVÆ MARIÆ VIRGINI dicatum. Est hoc amplissimum & sumptuosissimum opus, spectabili etiam turri illustre, quæ tota è lapide secto & adfabre elaborato, quadringentis & viginti pedibus Antverpiensibus, id est ulnis Florētinis ducentis alta, ita ut per jucundum reddat aspectū: præterquā enim quod ex ea conspicias totam quæ latè patet pulcherrimam urbem, & circumjectos illi non minus amœnos quam pagis, hortis, & villis frequentes agros, detegis etiam clarè primarias quasdam atq; longinquas urbes, Mechliniam, Bruxellam, Lovanium, Gandavum, præterea fluminis latè diffusam oram, ad eoque & ipsum mare, & Zelandicas etiam Insulas. Sunt in hac turri octo & sexaginta, partim prægrandes, partim minores campanæ, quarum pleræque musicalium

instrumentorum ritu, canorum quemdam ac quatuor vel quinque vocum edunt concentum: harum maximæ, quæ insoliti & mirandi est ponderis, nomen inditum est à *Carolo V* Imperatore, quæ non nisi ob causas extraordinarias pulsatur. Curant vero Sacra eo in Templo quatuor & viginti Canonici, quibus præest *Decanus*, cum *Episcopo* qui primùm institutus est an. 1567. Curatur sanè hoc Templum religiosè in primis & splendide, suntque luculenti ejus proventus, & magna Sacerdotum immunitas. *Buscoducum* seu *Silva Ducis*, vernaculè *'s Hertogen-Bosch*, Gallis *Bolduc*, nomen habet à *Silvis*. Urbs est ampla, amœna, firmiter munita, sita ad rivulum *Disam*, altero lapide à *Mosa*, duodecimo ab Antverpia. Atque hæ sunt quatuor urbes primariæ, quarum tres primæ cum *Nivella* Marchionatum constituunt sacri Imperii. *Mechlinia* à quibusdam Brabantia adnumeratur, revera tamen ab ea distincta est; urbs alias pulcherrima & nitida: Archiepiscopatu insignita, & sede ampli Consilii ad quod ultima est in Belgica provocatio. Urbes præterea in Brabantia sunt *Trajectum ad Mosam*, vulgo *Maastricht*, *Breda*, *Berga ad Somam*, *Lira*, *Vilvorde*, *Gemblacum*, (*Gemblours*), *Ioudoigne*, *Hannut*, *Landen*, *Halen*, *Leeuven*, *Sichenen*, *Herentals*, *Eindoven*, *Helmont*, *Grave*. Sunt & municipia complura, nondū muris cincta, *Oostenrijc*, *Oorschot*, *Turnhout*, *Duffel*, *VVaelem*, *Merchtem*, *Asche*, *Vueren*, *Duisburch*, *Hulpen*, *VVavre*, *Breime*, *Genape*, *Gheele*, *Arendonc*, *Dormal* & *Isca*. Sunt & pagi insuper DCC. Referuntur etiam ad Brabantiam Dominatus *Ravestein*, Ducatus *Limburgensis*, cum Dominatu *Dalem* & *Valckenburg*. Lacus, stagna, & flumina non parum adfe-

adferunt commodi Brabantiae. Horum autem principes *Mosa & Scaldis*. Sunt & alia minora. Silvis quoque abundat regio, quarum praecipuae sunt quinque, *Somen-
sis, Saventerloo, Grotenhout & Meerdal*. Opera publica tam facta quam prophana hic sunt plurima. Inter ea Templum Lovaniense praecipuum est, D. Petro sacrum, magnificum valde & sumptuosum. Bruxellae templa sumptu excellunt, egregia & debita suppellectili ornata. Aedes quoque sacras habet Antverpia plurimas, inter quas Aedes B. Virginis amplissima. Alia hic & in aliis locis quae pene innumera sunt, praetereo: atque etiam Opera prophana plurima: Palatia, nobilium domos, Arces Castella & ejusmodi. Caterum status Politicus Brabantiae tria habet membra: Ecclesiasticos, qui sunt Abbates, *Afflighemensis, Grimbergensis, Tongerloo, Grunendalensis, S. Gertrudis Lovanii, S. Bernardi, Vileer, Dieleghem, Parkensis* prope Lovanium; Prior magnus Ordinis *S. Augustini* in *Leevve*, *Gemblacensis* (*Gemblours*.) Nobiles, qui sunt, Abbas *Gemblacensis* Comes, *Dux Arschotensis*, *Marchio Bergensis ad Somam* rivulum. Barones, *Diestensis, Bredanus, Boxtelensis, Gaesbeeckensis, VVesemael, Petersem, Pervveys, Hoochstratensis* nunc Comes, *Renes. Domini, Aschensis, Merchtenensis, Vuerne, Gheel, Lummen, Thurnout, Oostervviic, S. Oedenroy, VValem, Dussel*. Civitates IV principales, *Lovanium, Bruxella, Antverpia, Buscoducum*, de quibus supra. Statum ejus Ecclesiasticum quod attinet:

partim paret *Leodiensi Episcopo*, partim *Cameracensi*: *Leodiensis* curiam & magistratum Ecclesiasticum habet *Lovanii. Cameracensis, Bruxellae*. Academiam habet *Lovanii* celeberrimam: de qua in generali Belgii descriptione uberius. Brabantii hilares, festivi, in scenicis comicisq; moribus immodici, teste Lemnio. Praeter Brabantiam continentur hac tabula *Ducatus Juliacensis & Clivensis*. Horum ergo Statum Politicum ex Mercatore adjiciamus. Status Politicus *Juliacensis* constat similiter IIII membris quae sunt Ecclesiastici, videlicet Abbates, & Collegia Canonorum ac Monasteriorum: Nobilitas: Civitates. Praefecturae ditionis 24. *Caster, Brugge, Born, Boisseler, Eufskirchen, Munstereyffel, Moniou, Eschviller, Grevenbroich, VVassenberg, Geilenkirchen, Hensbergh, Durem, Thonberg, Berchem, Heimbach, VVilhemstein, Gladbach, Millen, Rangenrayd, Norvenich, Nuenar Comitatus, Juliacum, Nideken*. *Clivensis* similiter tres Ordines continet, Ecclesiasticum, Nobilitatem & Civitates. Sarrapa autem sive praefectus Provincialis *Cliviae* has sub se habet Civitates 8. *Cliviam* Metropolitim, *Calcariam, Sonsbeke* ubi residet, *Santen, Buric, Vdem, Griet, Griethusen*. Praefecturae vero hic sunt 14, *Cranenburg, Dussel, Gemnep, Goch, Orsoy, Huessen*, juxta *Arnhem, Lymers, Emmeric, Hetter, Assel, Ringenburg, Bisselic, Dinflaken* Praefectura, in qua sunt v. Civitates, *Dinflaken, VVesel, Duysburg, Schermbeke, Holte*. Dominium *Ravesteyn* adnexum est Curiae *Clivicae*.

R r

HOLLAN-

Regio.

HOLLANDIÆ nomen à Silvarum Saltuumque frequentia quidam deducunt; lignum enim & silvam promiscuè *Holt* & *Hout* vocamus, ut *Hollant* sonet regionem silvestrè: omnia enim arbuſtis olim inhoruisse refertaque prædicant toto quaquà patet Hollandiæ tractu. Alii à cavitate dictam putant, quasi *Hol-landt*. Est enim universa fere regio palustris ac pedum pulsu vacillans. Alii à fœno *Hollandiam* quasi *Hoylandiam* nominatam arbitrantur. At eruditissimus Iunius aliam sententiam indicat, Hollandiam Gothicæ Danicæve gentis coloniã esse, ut & Zelandiã, Danosque & Normannos desertis in Codano sinu Insulis Olandiæ Zelandiæque in hæc loca migrasse, & à sua patria Hollandiam, Zelandiamq; cognominasse, planè, ut de Heleno Priamide refert Maro, qui in Epiro oppidulũ Trojam cum arce Pergamo exstruxit, addita & imagine Scææ portæ & rivulo Xanthi Trojani amnis nomine: & ut in Indiis novam Hispaniam, novam Franciam Europæi effecerunt. Eam à plaga mundi occidua Britannicum mare, à Septentrione Cimbricum ambit & littora pulsat, ab Ortu Solis fretum amplũ Frisiam procul aperit, ad Euronotum Trans-Isalana & Velavia, ad Austrũ Trajectina ditio obtenduntur. Ambitus ejus ad LX miliaria extenditur: latitudo perexigua est, quandoquidẽ meditullio ejus creditur viatori patere aditus ad extremos ipsius fines in latum trium horarum spatio: vel etiã hinc ad Oceanum, illinc ad maris sinum, est, ubi latitudo non æquat milliare. Habet regio ista agros frugiferos, ac luxurioso & opimo frumento supra modum scæntes, sed qui tantillo in spatio & in regione, qua vix

Si us.

Sed ferti-
tatis.

populosiorem invenias, ad suppeditãdam tantẽ multitudini alimoniam sint impares. Sed pascuorum ubertas summa est: qua boum alit armenta infinita: vaccas quoque corporum vastitate, lactis copia, eximias. Constat sanè, aliquibus Hollandiæ partib' boves æstivis diebus quatuor & quadraginta lactis heminas in mulcãtria singulas refundere. Ioannes etiam Benningus consiliarius Curia Hollandicæ, referente Guicciardino, certa observatione & minime fallente calculo ostendit, tantũ Assendelphi & quatuor vicinis pagis lactis uno anno è vaccis colligi, quantum è Germania superiore Rhenensis vini devehatur Dordrechtum. Ex hac lactis optimi copia butyrum conficiunt, non barbararum modo gẽtium, ut Plinius vult, sed Regum etiam & principum cibum laudatissimum. Conficiunt etiam caseos Parmensibus aut Placentinis nihilo inferiores. Primæ tribuuntur Tessalico & Gravelandico, secundæ Edamensi, quem in primis vetustas commendat. Equos etiam generosos profert. In collibus arenariis cuniculorum innumeram multitudinem habet: cervorum etiam, damarum & leporum frequentiam: inque Hagiensi nemore capreolorum greges, avium quoque capturam quæstuosam, in primis anatum, anserum, & autumnalibus mensibus scolopacum, quas Plinius rusticulas, Martialis rusticas perdices, nostri *Sneppas* vocant. Habet & cespitem fossitiũ, qui ex intimis haustus terræ penetralibus, ipsisque adeo ex aquis eductus, ventoque & sole exsiccat, ad focos adhibetur. Hollandia olim suos reges habuit, quorum meminit Suetonius in Caligula cap. 44. Verum anno Christi 1566 à Carolo Calvo Francorum Rege

Anima-
lim ca-
ricta.Imperio
1566.

Rege in Comitatum redacta est, eiq; præfectus est *Theodorus* è Regio stemmate ortus. Patri *Theodoro* successit *Theodorus* filius, huic *Arnoldus*, Arnoldo *Theodoricus*, atque huic alii ex ordine, quorum seriem apud Munsterum & alios habes. Bellica olim gloria clari admodum fuerunt. Hoc enim præsidio cum fide conjuncto in fraternitatem Imperii Romani accepti sunt Batavi. Hac Duce benevolentiam sibi apud principes constabilierunt, & stabilem sui fiduciam plerisque illorum Tyrannis impresserunt. Per hanc vulgo formidabiles, invictæ virtutis opinionem acquisiverunt. Per hanc deniq; vera laudis imagine conspicui esse ambierunt. Urbium nunc nobis est proponenda descriptio: sunt autem *Dordrechtum*, *Harlemû*, *Delphi*, *Lugdunum*, *Amstelodamû*, *Gouda*, *Roterdamû*, *Gorcomium*, *VVorda*, *Naerdenû*, *Muda*, *VVesopum*, *Edamum*, *Monachodamû*, *Purmerenda*, *Alcmaria*, *Enchuyssa*, *Horna*, &c. *Dordrechtum* urbs totius Hollandiæ primaria est. Facies ejus oblonga exit ad modum triremis: ipsa opulenta & copiosa, imo eorum omnium quæ in annonæ rei que alimentariæ usum venire atque expediri possunt, locuples quoddam penu est. Ius habet sistendi & retrahendi ad se merces exoticas, quæcumque secundo amne importantur, ut nimirum eo loco stabulentur, ac conquiescant, donec venditæ sint: & inde rursus non aliis quam popularibus navigiis alio devehantur. Hoc privilegium à *Stabulo* vocant *Stapulam*. *Harlemum* amplitudine urbis, ædificiorum cultu, situs amenitate nobile est. Templum habet totius Hollandiæ pulcherrimum, firmissimis innixum columnis, foro imminens. Urbem *Sparnus* interlabitur. Exstructa creditur à Frisiis, circiter annum 1061. Huic urbi inventæ typographicæ artis gloria debetur. Est & altera hujus urbis gloria, capti novo consilio *Pelusii*, quam *Damiatam* vo-

cant, cujus rei symbolum habet nolas binas ex ære Corinthio quæ à re *Damiatæ* appellantur. *Delphi* sequuntur non Apollinis tripode, sed Ceteris & Bromii munere insignes. Coquitur enim in hac urbe cerevisia post Britannicam optima. Nomen habet à fossa, quam Batavi *Delf* vocant, ducta à *Mosâ* ad urbem usque. Anno 1115-xxxvi, v Non. Maii, ignis nato ex favillis forte incendio, luctuosam ac funestam urbis faciem reddidit, absumpta deformataque pleraque urbis parte: ex quo incendio postea pulchrior emicuit. *Leida*, Ptol. *Lugdunum Batavorum*, urbs est sita ad medium *Rheni* ostium Plin. & Ptol. nominatum. Sustinuit anno 1117-xxiv gravem obsidionem, sed pulsus hostibus divina ope & aquarum stagnantium vi liberata est. *Amstelodamum* nobilissimum hodie totius Orbis emporium ab Amne *Amstela* nomen habet, ut notavit doctus ille poëta *Nicolaus Cannius*, civis Amsterodamensis, hisce versibus:

*Hæc illa est Batava non ultima gloria gentis,
Amnis cui nomen, cui cataraçta dedit.
Dicta prius DAMVM, rarisque habitata colonis
Cum contenta casis rustica vita fuit.
Hinc AMSTERDAMVM jam facta celebrior, atque
Fortuna crevit tempore nomen item.
Urbs bene nota prope, atque procul distantibus oris,
Dotibus innumeris suspicienda bonis.
Dives agri, dives pretiosa vestis & auri,
Ut pleno cornu copia larga beet.
Quod TAGVS atq; HÆMVS vehit & Pactolus, in unum
Verè huc congestum dixeris esse locum.*

Paucis initio piscatorum tuguriis habitatum, jurisdictionis fuit Dominorum Amsteliorum. Hanc urbem postea *Giselbertus Amstelius* ante annos ducentos octoginta plus minus, communiri propugnaculis, portis ac turribus

turribus fecit: quibus per invidiam vicinorum confla-
gratis, muro cingi cœpit anno cto cccxcii. Ex eo per-
petuo aucta & Hollandici juris fuit. Nunc verò non
Hollandiæ solum, sed omnium vicinarum regionum ad
Sarmatas usque & Gothos & Cimbro est apotheca. In
hac urbe stabulantur non solum Itali, Hispani, Lusitani,
Britanni, Scoti, Galli, Sarmatæ, Cimbræ, Suedi, Norvve-
gi, Livones, Germani: sed etiam Indi Americani, Orien-
tales, Mauri, aliiq; ex omnibus pene Orbis plagis. *Gouda*
à Cimbrica voce *Gouu* nomen habet, quæ & fossam &
aggerem fossæ oppositum denotat. Sita ad *Iselam*, urbs
copiosa & rebus omnibus affluens. *Rotterdamum*, nomen
habet à *Rotta* fluvio, urbs hodie splendida & mercaturâ
celebris, sita ad *Mosam* fluvium tertio à Mari milliari.
Natus hic est, immortale Batavorum suorum decus,
magnus ille *Desiderius Erasmus*, eruditione scriptisq; no-
tissimus. Sunt & Municipia quædam, inter quæ prima-
ria est *Haga* Comitum, in quo & sanctiori Principis Ord-
inumq; Consilio locus est, & forum litibus solvendis di-
catum. Quod ad Statû hujus Comitatus Politicû, cum
tres Ordines constituunt, quorum Primus sunt Equites
aurati (*Ridderheren* vocant) eorum præcipui sunt Comi-
tes *Egmond*; *Ligne* cujus sunt Dominia, *Vassenar*, *Valcken-
borch* & Vicecomitatus *Leiden* Civitatis. Invenio & hos
Comitatus in *Hollandia*, *Maeslant*, *Texel*, *Goylant*, *Kenne-
merlant*, *Steenberge*. Domini & Barones, *Brederode* cujus
est & Dominium *Vianen*, Baronatus de *Lijsfelt*. Invenio
& inter Baronatus in Chronico *Hollandiæ* numerari
hæc dominia, *Lecke*, *Sevenbergen*, *Voorn*, *Isselstein*, *Stryen*,

Teylingen, *Putten*, *Harlem*, *Leerdam*, *Asperen*, *Arckel*, *Altena*,
Botterfloet. Secundus ordo est Dominorum, quorum
qui nomine Statuum in *Haga* Comitum comparere so-
lent, sunt hi præcipuè, *Poelgeest*, *Polanen*, *Lochorst*, *Assen-*
delft, *Vvarmont*, *Sparvvoude*, *Matenes*, *Schooten*, *Noortvvijsk*, *Stant*
Verdoes, seu *Does*, *Myne van Amstel*, *Spangen*, *Alckemade*,
Benthuysen, *Keneborch*, *Raaphorst*, *Syvieten*, *Heemskercke*, *Ru-*
ven, *Duyn* & *Sprangen*. Sunt præterea & hæc in *Hollandia*
Dominia *Hoefden*, *Outhoefden*, *Papendrecht*, *VVijngarden*,
Ghissenborch, *Ameyde*, *VVoerden*, *VWaterlant*, *Schagen*, *Purme-*
rende, *Goude*, *Naeldvvijsk*, *Rysvvijsk*, *Schoonhoven*, *VWateringen*,
Soetermeer, *Heemstede*, *Heichtvroude*, *Mervven*, *Hæstrecht*,
Dalen, *Spijck*, *Hardichsvelt*, *Bardtvijsk*, *VVijc*. Tertius Or-
do sunt vi magnæ Civitates, quæ nomine omniû *Hagam*
convocantur, quæ sunt *Dordrechtum*; hæc habet Præto-
rem & Magistratum, cui cives parent, & Baillivum cui
exterius territorium, tam in civilibus, quam in crimi-
nalibus. *Harlemum*, Prætores & Magistratum domi ha-
bet: ruri Baillivum, qui in civilibus & criminalibus
præsunt. *Delphi*, Prætores & Magistratum pro civibus,
Baillivum pro rusticis habent, in civilibus & criminali-
bus jurisdictionem habentes. *Lugdunum*, hic Prætor &
Magistratus intus, foris Baillivus præsunt, qui in civili-
bus & criminalibus jurisdictionem habent. *Amsteloda-*
mum, intus Prætores & Magistratum, ruri Baillivum
habet qui civilia & criminalia judicant. *Gouda*, Præto-
rem & Magistratum habet pro civibus & incolis, Bailli-
vum quoque & arcis præfectum.

Regio.

ZELANDIA nihil aliud sonat quam terram ac solum maritimum, à terra ac mari conflatum nomen. Mari enim undiq; cingitur. Hanc veteribus non fuisse incognitam ex Tacito colligit Lemnius, non hoc quo nunc innotescit nomine, sed ex usu ac vulgata alloquendi consuetudine ac compellatione, nempe *Maet*, qua populares & indigenæ inter se sunt usi. *Mattiacorum* enim illos nomine designat, cum inquit, *Est in eodem obsequio Mattiacorum gens Batavis similis, nisi quod ipso terra sua solo ac caelo acrius animantur.* Zelandia nomen accepit à Danis & Nortmannis, qui ex illa Insula Cimbrica quæ in Dania Zelandia nomine inscripta est, profecti ad novas terras quærendas, quum gravi indigenarum multitudine laborarent, Britannicæ ac Gallicæ oras invaserunt, ac *Walachriam* vicinasque insulas à patrio solo Zelandiam vocaverunt. Harum insularum situs est inter *Mosæ* & *Scaldis* fluminum ostia: à Septentrione Hollandiam, ab Oriente Brabantiam, versus Meridie Flandriam vicinas habent regiones, ab Occidente mare Germanicum respiciunt. Aëris clementiâ destituitur Zelandia, qui in nonnullis partibus paullo asperior est, & quâ vicinarum gentium minus salubris, præsertim æstate ob paludum & stagnorum graves halitus, & quod regio arboribus minus consita. Hoc tamen habet commodi, quod contagioni ac pestiferis morbis minus sit obnoxius ac serius inficiatur: at infectus immaniter in hominum corpora grassatur, nec facile conquiescit. Magna verò hic soli ubertas, pingues ac glutinosæ glebæ, feraces, ac fecundi agri tritico quo nusquam gentium candidius aut magis ponderosum, aliisque frugibus: coriandro item & rubiâ vulgo *meedecrappe* nominatâ, adornandis pannis, ne color deflorescat, eumque intimè cõcipiant necessariâ: ut insignes atq; in immen-

Sunt.

Acri
qualitas.Soli ferti-
litat.

sum fastigiatas lauros perpolitâ maturitate baccis onustas; ut efficaces & salubres herbas, cum medendis morbis, tum esui accommodas fileam. Vberrima etiam hic saginando pecori pascua, non solum intra exporrectos aggeres ac ambitus, sed etiam extra littora, in ipsa Oceani crepidine, in quibus oberrant pecudum aliquot myriades, maximo negotiatorum emolumento, quæstusq; uberrimo, non solum supra vulgare magnitudinem, sed saporis etiam delicati atq; exquisiti, soli ac graminum beneficio, quod saluberrimum iis pabulum suppeditat, adeo ut exteri quoq; summopere iis delectentur. Anno autem Domini 1000 *lxxiii* imperante Carolo Calvo apud Batavos illisque affines Zelandos, principatus primus constitui cœpit, ac Comitatus nomine designari, primusq; Comitis nomine inauguratus *Theodoricus* filius Sigisberti Principis Aquitaniæ, qui annos octo & triginta in eo dominatu versatus, successorè *Theodoricum* secundum herilem filium constituit, à quo ad nostra usque tempora hæc Regia potestas longa heroum serie ad Hispaniarum regem Philippum devoluta Comitatus nomine censetur. Insulæ Zelandicæ numero septem sunt, tres ultra *Scaldis* ostia, Bataviam & Orientem versus, quæ propterea dicuntur Orientales, *Scaldia*, *Duvelandia*, & *Tolè*: quatuor cis *Scaldis*, Occidentem versus, *Walachria*, *Zuytbevelandia*, *Nortbevelandia*, & *Wolferdijc*. Omnium ultra *Scaldis* insularum maxima & prima est *Scaldia*, indigenæ vocant *Landt van Schouven*, cujus ambitus nunc est septem mill. olim tamen major fuit, ac tantum exiguo freto distincta à *Nortbevelandia*. Urbes in ea primariæ sunt *Zirizaa* & *Brouvershavie*. *Zirizaa* omnium Zelandicarum urbium creditur esse antiquissima, circa annum 1000 *lxxix* exstructa à quodam *Siringue*: nobilis diu fuit mercatu omnium rerum, propter celebrè portum, frequentiamque

Animi-
tum va-
ritat.Imperium
majus.

urbes

tiamque

tiamque advenarum: sed obstructo arenis portu multū de antiqua gloria remisit: spes est tamē, eam novo portu effosso paullatim vetus nomē recuperaturam. In hac urbe natus est vixitque *Levinus Lemnius* doctrina & arte medica clarus. *Brouwershaviam* pisces incolunt, & qui mari victitant. Secunda insula Scaldia est *D V V E L A N D I A*, à Columbarum frequentia sic denominata, patetq; ejus circuitus mill. pass. quatuor. In hac tantum pagi sunt & vici, urbs nulla, anno *cio* *ioxxx* Oceani fluctibus obruta fuit, cum magna mortalium jactura, sed aggeribus confirmatis exclusoq; mari, haud multo post facile illud damnum compensatum est. Tertia insula est *Tolen*, Brabantia contermina, exiguo tantum freto discreta, in qua consistit *Toletum* à vectigali & portoriis (Belgis *Tollen*) ita appellatum, vetustum oppidulum: à quo non procul abest *Martinianus agger*, vulgo *S. Martens Dijk*, locus amœnus atque arboribus undique constitutus, in quibus maxima alitum, præsertim Ardearum copia nidificat. Cis Scaldim ad Occidentem (indigenæ vocant *Bevvesten Schelt*) primaria insula est *V V alachria*, vel ab ejus cultore denominata, aut à *Wallis* vel *Gallis*. Insula hæc ab Ortu Brabantia obversa est, à Meridie Flandria, ab Aquilone Batavia, ab Occasu equinoctiali Britannia. Hæc totius Zelandia caput, situ, opibus, incolarum frequentia, urbiū & pagorum splendore, mercimoniis eminentissima, decē in ambitu milliaria complectitur. Urbes in ea sunt *Middelburgum*, *Veria*, *Flissinga*, *Arnemuda*. Pagi complures. *Middelburgum* à situ nomen habet, est enim burgus in medietate insulae. Urbs est ampla publicis privatisque ædificiis, pontibus, turribus, propugnaculis ad usum & cultum egregiè exornata: omniumque Zelandicarum urbium primaria, atque emporium Negotiatorum frequentatione cele-

berrimum. Huic ortum suū debet *Paulus* à *Middelburgo* Mathematicorum ævi sui Princeps: *Nicolaus* quoque *Everhardi* Curia Hollandicæ primum, postea etiā *Mechliniensis* Præses, quo in munere obiit anno *cio* *ioxxxii*. Filios is habuit ob singularem eruditionem hoc loco commemorandos, *Petrum Everhardi* doctorem Theologiae, *Everhardum Nicolai* Præsidem Curia Frisicæ, postea etiā *Mechliniensis*, *Nicolaum Nicolai* *Grudium*, *Adrianum Nicolai* *Marium* & *Joanem Secundum* Poëtam. *Veria* sive *Campoveria* nomē habet à trajectu, qui Zelandis dicitur *Veer*. Muro cincta primum est anno *cio* *ccclvii*. Ex eo cœpit etiam esse *Scoticarum* mercium Emporium. *Flissinga* nomen & signum habet lagenæ, Belgis *een Flesche* nominata. Urbs est novitiola, sed potens & mari imperans: ac strenuis piscatoribus, atque exercitatis naucleris, quos *Pilotas* vocant, referta. *Arnemuda* *Middelburgensium* est municipium, & statio navium olim tutissima, sed hodie obstructo arenis portu plane lapsa. Post *Walachriam* secunda est *Zuidbevelandia*, quā alii à tremoribus & concussionibus nomen habere existimāt, nos à *Bavaris*, quorum etiam insignia in ejus Insulae scutis spectantur. Hæc spatiosissimo amœnissimoque versus Flandria ac Brabantia oras tractu exporrigitur, tametsi paucis abhinc annis maximam jacturam passa, dimidiis jam sit angustior. Ab hac avulsa est civitas non ignobilis *Romerwalia*, quam nullis excultam agris, nullis exornatam pomæriis Oceanus undiq; alluit, ita ut unica salis negotiatione subsistat. In hac urbe *Comites Zelandiæ* solenne juramentum præstant: quod quum ex more etiam *Philippus Hispaniarum Rex* esset facturus anno *cio* *ioxlix*, *Nicolaus de Conflite*, cujus ædibus Princeps excipiendus erat, hos versus ostio suo adscribi jussit:

Vidimus ad sueto privatum lumine Solem:
 Pallida turbato vidimus astra die.
 Vidimus undantis horrendos aequoris aestus
 Nos miseros Belgas quum obruit Oceanus.
 Vidimus ast postquam te Gloria nostra, Philippe,
 Casarea proles, Semidelumque decus:
 Cuncta refutamus transacti tristia secli,
 Quod praesens nostrum testificatur opus.
 Sit licet exiguum sit pro ratione voluntas,
 Nil facit ad nostrum parva carina fretum.

In occidentali verò Insulae parte sita est *Goesa* civitas, ad ostium unum Scaldis quod *Schenge* vocant. Urbs non tam ampla quam amœna & divitiis pollens, quum unica nunc sit in ea Insula. Cives habet morum humanitate perpolitos, Senatum prudentem. Tertia Insula *Zelandiae* cis Scaldim ad Occasum spectans, est *Nortbevelandia*, in qua quondam urbs *Cortgeene*, pagi permulti: tota hæc cataclysmo anni *MDXXII* periit: nunc tamen paullatim restituitur. Quarta insula est *VVolferdyc*, quasi dicas agger *W olfardi*: exigua admodum, utpote in qua duo duntaxat pagi sunt. Decem igitur sunt *Zelandiae* urbes, pagi plures: centum scilicet atque amplius. Incolæ sunt ingeniosi, sagaces, providi: Staturâ mediâ. Referunt tamen *Annales*, à *Wilhelmo Bono Hollandiae Comite* ad nuptiarum solennia *Caroli Pulchri Franciæ Regis*, adductam fuisse inusitatâ corporis mole fœminam, natione *Zelandam*, præ qua proceri etiam

viri pusiones videbantur: tanto enim erat virium robore, ut bina dolia cerevisiâ referta ambabus utrinque manibus portaret, quæ singula quadringenta pondo Italica appendebant, trabemque cui attollendæ impares octo viri fuerant, quò vellet, transferret. Navigandi artis sunt peritissimi. Salem atrum & sordidum qui ex occidentalibus regionibus adfertur, singulari artificio ^{Opificia.} excoquunt, magnis atque amplis lebetibus, redduntque ita purum & candidum, ut cum nive etiam certare possit. Rudi Hispanico vel Armorico adfundunt aquam marinam, decoquunt, colliguntque pro centum salis Hispanici, centum quadraginta quinque libras puriores. Hunc Salem per Galliam, Angliam, Daniam & reliquam Europam divendunt. Ex re præterea frumentaria, lectissimoque tritico, atque ex rubia, falsamentis, pecorumque & imprimis ovium copia, magnos quæstus faciunt. In re familiari ac domestica omni elegantia nitidi sunt & expoliti: in rem attenti, in mercatura industrii, in pauperes benefici ac liberales. Status Politicus *Zelandiæ* solebat constare tribus membris. Vno Prælato, qui totius Ecclesiastici Ordinis locum supplebat, eratque Abbas *S. Nicolai* Ordinis Præmonstratensis *Middelburgi*. Vno Nobili pro toto Ordine, *Marchione Verensi*. Et Civitatum communitate, quarum præcipuæ eæque à nobis supra memoratæ: *Middelburgum*, *Zurizea*, *Veria*, *Flissinga*, *Tola*, *Martinianus agger*, *Romersvvalia* & *Goesa*. Sed de *Zelandia* hæc pro loci angustia sufficiant.

Gelriæ Ducatus, complectens Zutphania Comitatum
& Overysfel Dominium.

Regio
et. ut.

GELRIA à *Gelre* arce, quam *Wicardus* à *Ponte* una cum fratre *Lupoldo* ædificasse fertur, nomen retinuisse dicitur: quamvis complures à *Gelduba* oppido cujus meminit *Tacitus* appellatam credant. Aliam etiam nominis rationem referunt alii. Hæc à Septentrione *Frisiam* & Sinum Germanici Maris, vulgo *Zuyderzee* habet: ab Ortū *Cliviæ* Ducatum, à Meridie *Iuliacū* attingit: *Brabantia* & *Hollandia* eam ab Occidente respiciunt. Aër regionis salutaris & purus: ager fertilissimus & ad quamvis culturā aptus, frumenti imprimis ferax: pascuis item fœcundus, unde pecorum ingentes alit greges: quin & ex remotissima *Dania* eo pascendi saginandique gratia, numerosi greges aguntur: lætissima namq; ac amplissima, præsertim circa *Rheni*, *Vahalis* & *Mosæ* deflexus prata habentur. Initio recta gubernataq; *Gelria* est à Præfectis: inde à Principibus. *Martini* enim *Austrasiæ* Præfecti ex *Lamberto* nepos *Leopoldus*, sive ut alii memorant *Guidus*, his locis præfuit. Post *Caroli Magni* tempora *Domini de Ponte* eam rexerunt, sub titulo Præfecturæ. *Otto* inde *Nassovius* Princeps ejus dictus est anno *MLXXIX*, si *Lazio* est fides. Sequuti sunt *Gerardus*, *Henricus*, *Otto*, *Reinaldus*, cujus tanta fuit apud Imperatorem gratia, ut comitiis *Frankofurtensibus* anno *MCCXXXIX* die *XIV* Aprilis

Aeris
temperies.
Soli fer-
tilitas.
Animam
livam va-
rietat.

Imperium
majorum.

Gelriæ Dux à *Ludovico Cæsare Augusto* fuerit renunciatus. *Eduardus* *Reinaldum* fratrem post varia prælia cepit, vincitumque in carcere detinuit totos annos decem: successit *Gulielmus*, huic frater *Reinaldus*, *Reinaldo Gulielmus Arculanus*. Hic sine liberis *Gorichemi* perit. Ejus soror *Ioanni Egmundano* nupsit: ac tandem post varias rerū mutationes eo res delapsa est, ut an. *MCCCXII* *Carolus* filius *Adolphi* è *Gallia* ab Ordinibus *Gelriæ* revocatus hæredem instituerit *Gulielmum* *Ioannis Cliviæ Ducis* filium, qui etiam cum maxima *Caroli quinti* Imperatoris offensione rebus *Gelricis* aliquandiu præfuit, donec anno *MDXLIII* maxima *Iuliacenses* parte exutus Imperatori supplex factus est in castris ad *Venloam*: hac tamen lege, ut totius *Gelriæ* possessione cederet, & subditis jusjurandum remitteret: Cæsar autem territorium *Iuliacense* ipsi redderet, duobus tantum oppidis exceptis *Hensbergo* & *Sittarto*. Atq; hoc pacto *Gelri* initio liberi, postea sub Principibus vivere: servata tamen legum ordinumque suorum auctoritate. Hodie iidem Optimatum solum agnoscunt imperium, ac pro libertate sua contra *Hispani* impotentiam fortiter pugnant. Ducatus hic urbes complectitur duas & viginti, quarū præcipuæ *Noviomagum*, *Ruremunda*, *Zutphania* & *Arenacum*, quod nunc vocant *Arnhemum*. *Noviomagum*

Urbs.

magum vel *Neomagum* (*Nymegen*) urbs est antiqua, sita ad sinistram *Vahalis* ripæ, cujus eo loco profundissimus est alveus: videtur *Batonis* quondam regia fuisse, certè *Batenburgum* arcem vicinam habet, & intra urbem *Hessi Montē*, à filio (ut opinio est) *Batonis Hesso* cognominatum. Urbs verò ipsa situ atque opere permunita est, prædives, rerumque omnium affluens: quæ *Clivensem* conditionem propinquam respicit, in arduum collem asurgit, cum vetustissima arce, *Iuliano*, ut vulgo creditur, opere; à qua parte nemorosis montibus & frequentibus fontium scatebris amœna regionis facies se aperit: diversa urbis ora in paludes depressior sedit, reliquū solum tumulo fermè perpetuo acclive est. *Ruremunda* ad ostium *Ruræ* amnis, qua se in *Mosam* exonerat, urbs est amœna, dives, potens, in veteribus *Menapiorum* sedibus. *Zutphania* ad dextram *Isalæ* ripam Comitatus titulo insignis est; de qua postea. *Arenacum*, *Tacito*, quod posteri mutarunt in *Arnhemum*, ceu aquilæ domiciliū: urbs est *Gelriæ* primaria & Consilii Senatorii sedes, copiosa, elegans & omnibus modis munitissima: ad *Rheni* Ostium dextrum sita. Sunt & minores urbes, *Hattem*, *Elburgum*, *Hardervicum*, *VVageninga* quæ *Vada Taciti*, *Tiela*, *Bomelium*, *Bronchorstum*, *Doesburgum*, *Doetecomium*, & aliæ complures. *Gelria* tribus celeberrimis fluviis, *Rheno* nempe, *Mosa* & *Vahali* irrigatur. Præter hæc & alia quædam ignobiliora flumina eandem perluunt, ejusmodi sunt *VVorm*, *Roer*, *Svalm*, *Isala vetus*, *Berckel*, *Niers*, *Regge*, *Aa* & *Vidrus*. Ad Septentrionem respicit Sinum Maris quem hodie *Zuyder-zee*, velut australe fretum, quod in Meridiem vergat, nuncupamus, ubi sicut *Hollandia* patente gremio accommodat se commercio

Flumina.

Mare.

Orbis. Terra plana ac humilis, montes rarissimi sunt, iidemque silvis saltibusque consiti. Quod ad Statum hujus Ducatus Politicum, istria habet membra, quæ sunt *Baroniæ*, *Nobiles* & *Urbes*. *Baroniæ* sunt *Velavia*, (*de Veluwe*), *Batavia* (*de Betuwe*), *Bommelervveert*, *Tielervveert*. *Zutphania* Comitatus sub quo sunt *Bronchorst* Comitatus, & *'sHerenbergensis*. *Superior Gelria* in qua sunt *Ruremunda* & *Gelder*. *Nobiles* sunt *Comites Bronchorst* & *'sHerenberg*. *Domini Batenborch*, *Groesbeek*, *Montfort*, *VVel*, *VVachtendonck*, *Grol*, *Anholt*, *Keppel*, *Bredesfort*. *Buren*, Comitatus sui juris est in *Gelria*. *Civitates* IV primariæ: *Neomagum* *Vice-Comitatus* & *Feudum Imperii*, *Civitas libera*, *Metropolis* totius Ducatus *Gelriæ*, quæ habet sub se *Bataviam* (*de Betuwe*) *Superiorē* & *Inferiorem*, *Bommelervveert*, *Tielervveert* & *Maesvvael*, territorium inter *Vahalim* & *Mosā*. *Ruremunda* *Superioris Gelriæ* caput, quæ habet sub se *Venlo*, *Gelder*, *Vagedie*, *Strale*, *VVachtendonck*, *Erckelens*, *Montfort*, *Echt*, *Nieuwstat*, *Kessel*, *Midler*, *Griekenbeke*. *Zutphania* cui subsunt *Doufburgum*, &c. *Arnhemum*, sub qua sunt *VVagheninghe*, *Hattem*, *Hardervvijck*, *Elborch*, & tota *Velavia*. *Arnheimi* *Sedes Consilii Senatorii* & *Præsidis* totius *Gelriæ*, ad quos referuntur *judicia* IV dictarum *Civitarum*, sine ulteriore *appellatione*, ad has quoque eorum *oppidorum* & *locorum* quæ ipsis subesse dictum est. *Status Ecclesiasticus* ejusmodi. *Gelria* *Episcopis* IV subiecta erat. *Neomagum* cum suo territorio suberat *Episcopo Coloniensi*, *Ruremunda* cum suis *Leodiensi*, *Zutphania* cum suis *Monasteriensi*, *Arnhemum* cum suis *Trajectensi*. *Incolæ* bellicosi ac armis mirum in modum addicti erant, paullo ante nostra tempora: hodie *humanitatis studia* majore *industria* sectantur.

Status Politicus

Mare

Mercat-
oria.Comitatus
Zutphaniae.Majorum
viri.Imperium
majorem.

Viri.

tur. Mercaturæ quoque negotiationique insistant, magna ex parte; reliqui mechanicis partim artibus addicti, partim agriculturæ ob soli benignitatem inhiantes, uberrimos fructus consequuntur. Complectitur hic Ducatus, præter alios Comitatus & Baronias Comitatum Zutphaniam. Hæc nomen à ratione soli, si Goropio Becano credendum, accepit, à paludibus nempe, quas *Venen* vulgo vocant. Hujus Regionis incolæ ut vicini proavorum indolem ac genium referunt, fortes sunt belloque ut plurimum apti. Gelriam quippe, & Zutphaniam potissimum Comitatum, *Sicambri* multorum sententia, quondam obtinuerunt, quibus præcipua feritas, & bellandi præ cæteris Germanis studium inerat, unde perpetuis incursionibus Gallias infestabant. Qua de causa, pacato jam Orbe terrarum, aliquandiu portas Jani claudere non poterat Octavianus Augustus, quod intellexisset Sicambros adhuc Galliis infestos esse. *Otho* autem *Nassovius* Gelriæ Dux præter filium Gerardum qui ipsi in Ducatu Gelriæ successit, ex Sophia Zutphaniam Comitatus filia *Gerlacum* genuit, quem in Zutphaniam Comitatu successorem habuit. Quo improle è vivis sublato, Zutphaniam Comitatus Gelris adscriptus fuit, à quibus postea nunquam descivit. Urbem habet cognominem quam *Vsijpetum* civitatem esse autumat Junius, frequentem, copiosam & aquis munitam, ad dexteram Ifalæ fluvii ripam. Eam Berckel amnis perfluit & ibidem Ifalæ miscetur. Comitatu porro Zutphanico assignatæ sunt urbes & præfecturæ ordine sequentes, *Doufburgum*, *Doetecomium*, *Lochemiū*, *Grolla*, *Bredevorda*, *Bronck-*

horst, hæc quidem urbes, Præfecturæ autem eæ, quæ nomen ab his ipsis urbibus sortiuntur. Atque his rursus præ est summus unus Præfectus, quem lingua vernacula Zutphanici Comitatus *Drossartum* appellant. Huic quoque parti adscribitur urbs *Herenbergensis*, & ipsa Comitatus nomine insignis.

Restat nunc ut pauca de *Transisalania* subjungamus, ob situm Ifalæ sic dicta. Hæc à Septentrione Frisiam Occidentalem: ad Meridiem Gelriam respicit: qua Oriens, est *Westphalia*: qua Occidens, Sinum amplissimum (hodie *Zuyder-zee*) & fluvium Ifalam habet. Regio plana est ac humilis: ager feracissimus, frumenti imprimis: pascuis item fecundus. *Transisalania* Provincia multis seculis *Ultrajectensibus* Episcopis subdita fuit, donec anno *MDCXXIX* hortatu *Henrici* Palatini Episcopi *Ultrajectensis* sese *Carolo V* ejusque successoribus submit. In hac Provincia urbes mœnibus cinctæ octo sunt, videlicet *Daventria*, *Campi*, *Syvolla*, *Steenvijckum*, *Vollenhova*, *Hassela*, *Oetmarsia* & *Oldeseela*. *Daventria* (*Deventer*) omnium copia circumfluens, opulenta & beata ac validè munita: ad dexteram Ifalæ ripam sita. Reliquas prætereo. Habet præter Ifalam *Vidrum*, aliaq; minora flumina. Præterea amœna & utilia nemora quamvis exigua & sine nomine. Status Politicus *Transisalaniae* in duobus Ordinibus consistit, qui sunt *Officiarii principis* cum nobilitate, in qua sunt *Almelo*, *Ghoer*, &c. idque per tres ditionis partes, *Isselland*, *Tvvent* & *Drent*. Summus Magistratus & Parlamentum est in *Vollenhova*, unde appellare non licet.

Transi-
salania,
Suum.Soli ferti-
litat.
Imperium
majorem.

Urbes.

Flumina.

Status
Politici.

R. 15.

ARTESIA maximam partem complectitur eorum, qui Cæsari *Atrebates*, ab urbe primaria, quam ipse vocat *Atrebatum*. Marius tamen Niger hic constituit *Ambianos*. Ptolemæus etiam *Atrebatium* inter *Sequanam* & *Phrudium* qui nunc dicitur *la Somme*, collocat: nomen autem recens *Artesia* à voce *Arras*, qua nunc Metropolis nuncupatur, quasi *Ar-ratesia* per syncopen extrita syllaba formatum, vulgo *Ar-tois*. Termini hodie sunt, à Septentrione *Flandria*, à qua discreta est fluvio *Lisa* & nova Fossa: ad Austrum & Occasum *Picardia*, ad Orientem *Flandria Gallica* & ager *Cammeracensis*. Aër suavis & serenus, regio fertilis, in primis tritici, cujus copiam non suis tantum abundè suggerit, sed vicinis quoque *Flandris*, *Brabantis*, aliisque. *Antverpiensium* & *Mechliniensium* hoc unicum horreum est. Vino caret, ignavâ potius incolarum fœcordiâ, quam vel Cæli vel Soli injuria. Dicitio hæc olim *Flandrorum*: totam enim *Balduino Arduemati* dotis loco dedit *Carolus Calvus*, quum is *Iuditham* uxorem duceret. Postea *Philippus Alsatius* quum neptem suam *Isabelam* locaret *Philippo Ludovici VII Galliarum Regis* filio dotem ei dedit *Flandriam Occiduam*, hoc est tractum eum, qui est à nova Fossa, usque in *Picardiam*. Eum *Philippus* anno *MCXCV* fecit *Comitatensem*, deditque filio suo *Ludovico*, qui primus *Artesie Comes* fuit, postea *Gallia Rex*, & pater *Ludovici Sancti*. Anno vero *MCCCXCII* *Ludovicus Malanus* Comes *Flandriæ* post matris obitum factus est *Comes Artesiæ*: atque ita rursus uterq; *Comitatus* conjunctus fuit. Obitu autem *Caroli Audacis Burgundiæ Ducis* *Ludovicus XI Gallia Rex* iterum *Artesia* potitus est, quæ postremum pacto & fœdere *Caroli VIII Gallia Regis* & *Maximiliani Imperatoris* cessit

Eius.

Aeri temperies. Sili fertilis.

Imperium majorum.

Philippo Austriaco Maximiliani F. patri Caroli V anno *MCCCXCII*. Urbes præcipuas habet *Atrebatum*, *Fanum S.* *Urbes.* *Audomari*, *Bethuniam*, *Ariam* & *Bapalman*; ceteræ minores sunt. *Atrebatum*, vulgo *Arras*, *Atrecht*, ad *Scarpam* fluvium situm est, ingens, propugnaculis fossisque munitissimum: speciem refert duarum urbium, quarum alteram vocant *la Cité*, estque juris *Episcopalis*: alteram *la Ville*, estque juris *Principalis*. Minor illa est, sed amœna, habetque templum *cathedrale* elegantissimum, sacrum *B. Virginii*. Hic magna religione, & egregio cum peregrinorum lapidum apparatu, certum manna adservatur, quod *D. Hieronymus* ætate sua, ad hanc regionem pluisse, suis in *Epistolis*, refert. Hæc major, ædificiorum *platearumq;* capacitate & fori amplitudine vehementer laudata. Domus omnes fornicibus subterraneis capacissimis sustentantur, adversus *obsidionis* vim excavatis. Habet præterea *Bibliothecam* *manuscriptorum* *librorum* omnis generis, sed potissimum *Theologici*. Patria hæc fuit *Fr. Balduini*, *Iurisperiti* celeberrimi, cujus *Parisis* monumentum in æde *Maturini* est tale: *CVIACI, BALDUINUS HIC IACET. HOC TECVM REPUTA ET VALE. MORTUIS NOBIS IURISPRUDENTIAM GRAVIS CORRIPIET SOPOR. Franc. Bald. Jurisc. ob. anno et. LIV. XI. Novemb. à partu Virginis MDLXIII. Papius Massonus Balduini auditor P.* In eadem civitate natus clarissimus *CAROLUS CLUSIUS* eruditionis omnis atque elegantia decus, qui post regiones plurimas peragratas in *Batavico Athenæo* fenex leniter conquiescit, manumque extremam imponit dignis immortalitate operibus. Urbs sic satis frequentata, quorum alii *mercatores*, alii *opifices*. Horum sunt multa *Collegia* quorum maxima pars *lanariæ* studet,

SEPTENTRIO

FL
ARTESIA
Comitatus

AN
DRJAE

Cum privileg.

Artifici militaria communia
1 2 3 4

PARS

HANNONI

AE PA

RS

CAMBRE

SIS

CAROLIAE PARS

MERIDIES

det. *Fanum Sancti Audomari*, prius vocatum fuit *Sithiu*, teste Meyero, postea à S. Audomaro *S. Omer*. Audomarus iste Morinorum dicitur fuisse Episcopus circa annū DCLXX, & eo loco Cænobium extruxisse ad fluvium *Aa*. Vrbs nitore & frequentia civium eximia. Quibusdam *Itius Portus* censetur, ut in descriptione *Bonomie* diximus. Tertio inde lapide ad flumen *Lisam* fuit antiquissima Morinorum Metropolis *Teroana*, de qua eadē descriptione. *Bethunia* nobile quoque in *Atrebatibus* oppidum, annonæ frumentariæ horreum, magnæ olim celebritatis in *Atrebatibus*, sive *Flandris Occiduis*, Dominatus antequam in *Atrebatium* nomen Comitatumque una cum aliis concederet. *Mercimoniis*, rei frumentariæ negotiatione, aliarumque rerum, quæ vitæ humanæ usui sunt & exportari solent, varietate, est pro re nata florentissima. *Aria* ad *Lisam* sita est, qui eā mediam fecat: distat *Teroana* II milliariibus: oppidum nobile & munitum. Arcem habet antiquissimam, & ædificia satis commoda. Est & *Hesdinum* nobile Gallo objectum vallum ac propugnaculum, quod prostrato à *Cæsarianis* ejusdem nominis oppido, occasione belli inter potentissimos Europæos principes excitatum. Situm habet commodissimum ad ripam fluminis *Canchiæ*, uno milliario propius *Galliam*, distans quatuor milliariibus *Monstrolio* & quinque à *S. Paulo*. Rigatur & altero fluvio, vulgo *Blâgis* à loco in quo oritur. Ita ut propter loci commoditatem, munimentum habeatur validissimum, & propter translationem juris & omnium privilegiorum, quibus olim gaudebat *Hesdinum* vetus, brevi tempore habitatoribus repletum fuerit. Juxta *Fanum Audomari* lacus est piscosus, in quo aliquot insulæ natantes, quæ funiculo arboribus alligato, aut contis

Latus.

quo libeat impelluntur attrahunturque: quales in *Lycia Calaminas* *Plinius* recenset. Et ne quis nugas putet, aut exiguas aliquot terræ particulas: scire debet, etiam boves in iis pasci aliaque pecora posse. Sub hisce insulis, brumali tempore, & æstivo, maxima latet piscium copia, dum gelu devitant & calorem. Fluvii sunt præcipui *Lisa*, *Scarpa*, *Aa*, *Canchia* & *Authia*: præter alios rivos etiam navigabiles. Estque non procul *Teroana* ingens canalis, quem fossam novam indigetant: eum alii putant humana industria effossum tempore *Balduini Comitis*, sive adversus hostium excursiones, sive ad confinia *Flandriæ Artesiæ*que distinguenda: alii *Sinum* esse existimant maris interclusi. Certè *Morinos* Oceano vicinos fuisse agnovit etiam *Virgilius*, quum eos *hominum extremos* dixit. Atqui nunc *Teroana* octo millibus pass. à mari discreta: præterea ex fundo *Fossæ* novæ sæpe numero educuntur partes anchorarum, aliaque ferramenta nautica, certissima argumenta vicini olim & adluentis Oceani. *Silvis* etiam non omnino destituitur, præcipuè *Meridiem* & *Occidentem* versus. Status autem *Politici* in *Artesia* tres sunt Ordines: *Ecclesiastici*, *Nobiles* & *Civitates* præcipuæ. I membrum sunt *Ecclesiastici*, in quibus sunt *Episcopi* II, *Atrebatensis* & *Audomarensis* (*S. Omer*.) *Præpositi* II, *Bethuniensis* & *Ariensis*. *Abbates* XX, quorum hæc *Monasteria*: *Ordinis S. Benedicti* VII, *Atrebatense*, *Aquicinctense* *Auscin*, *Audomarensense*, *Blangiacense* *Blangis*, *Montense*, *Hamense* *Hames*, *Alsiacense*. *Ordinis S. Augustini* VIII, *Auriasense*, *Mons S. Eligii* (*S. Eloy*), *Choquense* *Choques*, *Henninense* *Hennin*, *Lietard*, *de Rassel* *Villa*, *Mareolense* (*Mareul*), *Aquicurtense* in *Eaucourt*. *Ordinis Cisterciensis*, *Cervicampense* (*Cherchamp*), *Clarimarensense* (*Clommeres*.) *Ordinis Præmonstratensis*, *Dammartinsense*

Flumina.

Status politici.

nense (Damartin,) Santandreamum, Auguatianum. Collegia
 Canonorum x, Atrebatense, Audomarense, Bethuniense,
 Ariense, Hesdinense, Lensiense, Sanpaulitanum, Lilleriense, Fal-
 kobergense, Dourienfe. II membrum sunt Nobiles. in qui-
 bus principes unus d' Espinoy: Marchio unus Rentinensis,
 Comites VII, S. Pol, Falquenberch, Harliensis, Busquetensis,
 Henninensis, Arquensis, Blangiacensis. Sed hi duo postremi
 pridem in dotem Monasteriorum S. Bertini & Blan-
 gis cesserunt, nec in Conventum Ordinum accersun-
 tur. Castellani præcipui IV, Atrebatensis, Audomarenfis,
 Bapalmensis, Lensiensis. Equestres Familiæ ordine alpha-
 betico sunt hæc: Aussi, Averdom, Aubigny, Aix, Annequin,
 Anuezin, Aneroult, Avion, Allennes, Anum, Bailleul, Beaufort,
 Beaumez, Beaurains, Beaufart, Bellone, Berles, Billy, Boffles,
 Boisieux, Bonnières, Boncourt, Boubers, Bours, Brias, Buisi,
 Caumont, Conroy, Contes, Coupigny, Croisilles, Cunchi, Divion,
 Douvrin, Enne, Erin, Esquerdes, Estree, Fosseux, Frevin, Fle-
 schin, Gomiecourt, Govy, Greboval, Geulesin, Habarcq, Hachi-
 court, Hamelaincourt, Helfault, Houchin, Houdin, la Viesville,
 la Planque, Lignereul, Licques, Longastre, Malanoy, Maisnil,
 Manmiez, Marles, Mes en Conture, Mingoal, Moiry, Ne-
 doncelles, Neufville, Nojelle, Noircarmes, Ococh, Olham, Oignies,
 Oresmiaux, Planques, Plouick, Pronville, Querecques, Ran-
 chicourt, Ransart, Recourt, Rebecque, Regnaville, Rely, Rolan-

court, Rumenghien, Sains, S. Aldegonde, S. Venant, Sombrein,
 Souastre, Tieuloje, Tramerie, Vaulx, Villers, Vrolant, VVan-
 court, VVarluzelle, VVaurans, VVillerval. III membrum
 Civitates præcipuæ: Regiæ VII, Atrebatum, Famum S.
 Audomari, Bethunia, Aria, Hesdinum, Lens, Bapalma: priva-
 torum Dominorum, S. Pol, Perne, Lillers: item Pagi ur-
 bium prærogativa utentes, qui etiam ad Conventus
 Ordinum evocantur, XXIX, Arques, Aubigny, Avesnes, Aus-
 si, Beaurains, Blangy en Ternois, Busquoy, Carvin, Caumont,
 Choques, Dovrier, Franquenbergh, Fresin, Fleurbay, Frevene,
 Frages, Gorgue, Henmin Lietard, Huchin, Hosdain, Labroie, Li-
 bourg, Oisy, Pas, Richebourg, Tornehem, Ventie, Vitry. Consi-
 lium provinciale est Atrebatum, unde appellationes ad
 Parlamentum Mechliniense deferuntur. Ceterum A-
 trebatensis Episcopus in spiritualibus toti Comitatu
 præest, & Archiepiscopo Rhemenfi subest.

Continet hæc Tabula etiam Picardiam veram & Duca-
 tum Cameracensem (Cambresi) dictum, qui est Principatus
 Imperii, & ab Episcopo qui Cameraci residet in tem-
 poralibus simul & spiritualibus regitur. In spiritualibus
 tamen Archiepiscopo Rhemenfi subest, & in tempo-
 ralibus sub protectione est Regis Hispaniarum. Atque
 hæc de Artesia sufficiant: ad Hannoniam pergamus.

Regio.

HANNONIA Nerviorum olim sedes, quorum caput hodie dicitur Tornacum, quod Ptol. Βαγανον vocat. Sæpius hæc Regio mutavit nomen: initio dicta est *Pannonia*, Lessabæo teste, à Panis cultu: postea *Saltus Carbonarius*, inde *Inferior Picardia*: postremum *Hannonia*, ab Hania fluvio qui mediam regionem secatur, vernaculè *Hainault* vel *Henegouy*, ab eodem fluvio, Gallis *Haine*, sive *Hene* dicto, & antiqua voce Germanica *Gouvy*, quæ regionem vel pagum significat. Habet à Septentrione Brabantiam, & Flandriam: ab Austro Campaniam & Picardiam, ab Ortu Namurcenses & Leodienses, cum dicta Brabantia: ab Occasu Flandriam cum Artesia. Longa est universa Regio viginti miliaribus: lata XVI. Aër temperatus, suavis & serenus: solum fertile, ac cæterarum frugum, sed præcipuè frumenti præstantissimi ubertas maxima. Abundat pratis, pascuis, pomariis, aliisque ad vitæ usum rebus necessariis. Habet metalla ferri optimi, & plumbi; præterea lapicidinas variorum marmorum, atque etiam duri silicis, quem Ovidius indicem, & *Lithanthracon*, *Houilles* vernaculè Leodienses vocant. Ignem flammamque concipiunt foventque, ut carbonēs: nec alius eorum usus quam focus exstruendis, lignis aliquot adjectis. Conflantur hic quoque vitreæ illæ laminæ pellucidæ, quibus omnem cæli injuriam, ex templis & ædibus propellimus, hæcque præ aliis quæ alibi locorum fiunt, palmam præstantia ferunt. Omne item vitreorum vasorum genus, & supellex hic conficitur. Provincia hæc frequenter Dominos mutavit; actandem à stirpe

Situs.

Cæli temperiet.
Soli fertilitas.Imperiorum
majorum.

Montensium ad Flandriæ Comites, inde ad Batavicam, deinde ad Bavaricam, ex hac in Burgundicâ, postremo ad Austriacam familiam devoluta est. Urbes in Hannonia fossa valloque munitæ sunt XXIV, inter quas primariæ *Montes* & *Valencena*. *Montes*, *Mons* vulgo, urbs ad Trullam fluviolum, navium tamen capacem, sita, amplitudine & vallatis mœnibus inelyta est. Fontes in ea vivi permulti: opes amplæ ex mercimoniis, opificiis & agricultura. *Valencena*, vel *Valencena*, seu, ut quidam volunt, *Valentiniana* (*Valenciennes*) ab ejus nominis Imperatore, ut autor est Sigebertus Gemblacensis, ad Scaldim sita est, planitie peramœna, eoque tuta ab hoste. In ea est Armentarium ad belli usum instructissimum. Templum duorum factum B. Virgini, structura antiqua, cujus columnæ, ex marmore & lapide porphyretico: alterum S. Joanni recentius, opus Pipini, patris Caroli Magni. Cœnobium plura: unum præ cæteris nobile Franciscanorum, quo Comites Hannoniæ & Domini Valencenæ seorsim sepeliuntur. Curia amplissima cum horologio celeberrimo, opus Guilielmi Boni Comitis Hannoniæ, Hollandiæ & Zelandiæ. Sunt præterea *Condatum* (*Conde*) ad dexteram Scaldis ripam duobus miliaribus Valencena distans, oppidum elegans: *Landresium* (*Landres*) ad Sambrâ, celebre obsidione Caroli V anno MDXLIII, qui tamen eo per vim potitus non est: *Avesna* (*Avesnes*) urbs & munimentum Gallorû finibus oppositum; ad fl. Hepram: *Chimacum* (*Chimai*) urbs ad fluvium *Blancam* in media Silva: id nuperis bellis sæpiusculè incensum, dirutum; tamen ad extremum ita restitutum, ut multo elegantius renatum videri

SEPTENTRIO

MERIDIES

Comitatus
HANNONIA

Hannonica
miliaria duo

Cum privilegio

Lutzen:

burgi

Par.s

Hannonia

videri possit. Palatium habet cum horto & Labyrintho singularis artificii: *Halla* Brabantiae finibus contermina: *Bouchain* municipium est situm ad ripam *Scaldi* fl. inter *Cameracum* & *Valencenas*, exstructum à *Pepino* in memoriam nobilis victoriae quam hoc loco retulit ab exercitu *Theodorici Gothorum Regis*: *Quercetum* (*Quesnoy*) oppidulum est, tertio lapide à *Valécena*, mercimoniis nobilitatum: *Bellus Mons* (*Beaumont*) oppidulum perelegans, à re nomen habet. *Philippopolis* (*Philippe-Ville*) à Rege *Philippo*, *Maria-Burgum* à Regina *Hungariae Maria* nomina habent: loca munitissima ad Gallos reprimendos condita, *Bavacum* (Gallice *Bavais*) quod nonnulli *Baganum* vel *Bagacum* *Ptol.* esse arbitrantur: nonnulli illud *Belgium* *Cæsari* in *Commentariis* dictum volunt: sed refelluntur ab iis, qui in *Bellovacis* seu *Picardiae* quodam loco firmioribus argumentis eandem collocant. Sunt & *Maubeuge*, *Bins*, *Reux*, *Soigny*, *Braine le Conte*, *Engien*, *Lesfines*, *Chevre*, *At*, *S. Guillem* & *Leuze*. Pagi sunt praeterea *CCXL*, quorum plerique omnes pulcri, amoeni, opulenti. Regio lacubus, stagnis, fontibus, ac fluminibus, undique irrigua; fluminibus, *Scaldi*, *Sambra*, *Tenera*, *Hania*, & aliis. Silvas habet & nemora admodum jucunda; praecipua vero sunt *Mormau*, & *S. Amandi*. Porro *Respublica Valencena* tantam prudentiam constituta, & tam bonis legibus ornata est, ut *Notibergenses* ad ejus exemplum celeberrimam suam *Rempublicam* voluerint componere, missis ad hanc rem aliquot viris prudentibus; quod & *Romanos* fecisse accepimus in *Rep. Atheniensi*. Proinde non est mirum si ex tam praecleara *Politia* orti fuerint cives per univ. Orbem virtute celebres, inter quos primas ferunt, *Henricus VII Imperator*, *Dux Lutzenburgicus*:

Lacus.

Flumina.
Silva.

Maria filia unica & Haeres *Caroli Audacis*, avia *Caroli V. Joannes Froisardus*, Historicus nobilissimus, qui etiam hoc ipsum initio sui operis testatus est.

Status Politicus *Hannoniae V* constat membris, quae <sup>Statu-
politici.</sup> sunt, I Pares XII, videlicet *Longueville*, *Lens*, *Filly*, *Chievre*, *Avesne*, *Chimay*, *Levreux*, *Barbançon*, *Baudour*, *Rebaux*, *Valecourt*. II Praelati Ecclesiastici nimirum Abbas & Comes I, S. *Vauldrut*. Abbates XXVI. S. *Guislain*, *Marchennes*, *Cambron*, *Hasnon*, *Marville*, *Ancin*, *Haultmot*, *Liesse*, *S. Denys*, *Vicogne*, *Feullien*, *Cresspin*, *Bonne Esperance*, *S. Jean*, *S. Aldegonde*, *Geilenghien*, *Spinleu*, *Ath*, *Fontenelle*, *Beaumont*, *Denain*, *Quesnoy*, *Vatiebraine*, *Lolive*, *Billiay*, *Lecture*: & Collegia Canonicorum. III Nobiles, in quo sunt Principatus unus, *Chimay*; Comitatus X, *Lalain*, *Beaumont*, *Ostervant*, cujus Civitas primaria est *Bouchain*, *Barbançon*, *Avesne*, *Barlaymont*, *Bossu*, *Montigny*, *Reux*, *Terrache*. Baroniae XXII, *Enghien*, *Leuze*, *Havre*, *Ligne*, *Anjoing*, *Vuerchin*, *Fontaine*, *Havaide*, *Kimrain*, *Barlaymont*, *Ville*, *Gomegnie*, *S. Aldegonde*, *Senzelle*, *Condet*, *Haurdain*, *Belleule*, *Fagneille*, *Bouffe*, *Roesin*, *Frasne*, *Harchies*. Marescallus unus, Senescallus unus, Venator Magnus unus, Camerarius perpetuus unus. IV Officia ordinaria (*Castellaniae opinior*) *Valenchene* & c. V Civitatum Communitas.

Restat **NAMURCI COMITATUS**. Hic situs est <sup>Namurci
Comita-
tus.</sup> inter *Brabantiam*, *Hannoniam* & *Leodiensem* <sup>Quali tem-
poris.</sup> *Dicēsim*: exiguo territorio & montoso, sed per amœno. Aëre <sup>Salisfer-
lita.</sup> habet salubrem & temperatum. Solum ferax rerum quibus ad sustentationem sui vita humana indiget. Habet & ferri, plumbique fodinas, & latomias, in quibus varii generis saxa excinduntur, atque imprimis marmora subnigra, & quae jaspidem referunt. Neque ita pridem ceperunt

Inferium
mag. ar. m.
 cœperunt effodi saxa illa ad ignem idonea (*Lithantracas* nominare possumus) de quibus diximus in præcedenti descriptione. Porro ditio ista omnis initio Dominum habuit titulo Marchionis: postea Dominum sæpius mutavit. Marchio fuit *Philippus*, frater Balduini Comitis Flandriæ anno MCC. Comes fuit *Theodorus*: cujus obitu tota ditio cessit *Philippo Bono* Burgundiæ Duci, quemadmodum in Germaniæ inferioris descriptione à nobis explicarum est. Vrbes in hoc Comitatu muro cinctæ sunt quatuor, *Namurcum*, *Bovina*, *Carlomontium* & *Valencourtium*. Pagi CXXII. *Namurcum* (*Namur*) urbs est primaria, cujus nomen unde dictum sit, ignoratur: alii putant à *Nano* Deo Gentili, qui quum antea oracula fundere solitus esset, sub adventum Christi Servatoris obmutuit. Ergo à *Nano* muto *Namurcum*: alii à Novo Muro illic Romanorum opera exstructo. Urbs sita est inter duos Montes, in læva Mosæ ripa, qua Sambram recipit. Distat II X mill. Lovanio, X Leodio & totidē Bruxellis. Dives est, & splendida publicis privatissq; ædificiis, arcē etiam instructissima bene munita. Quarto milliari à Namurco sunt *Bovina* (*Bouvines*) oppidum exiguum, quod bellorum injuriis jam aliquoties vastatum, postremum verò ab Henrico II Galliæ Rege anno CIO IO LIV magna parte destructum est. Id ex eo tempore civium industria restitui & restaurari cœpit, *Carlomontium* (*Charlemont*) exstructum est à Carolo V anno CIO LO LV ad-

versus Gallos, qui tunc Marienburgo potiebantur. *Valencourtium* oppidum minime aspernandum, Namurco VII milliari intervallo distans. Flumina habet hæc regio piscosa, inter quæ primas obtinent *Mosa* & *Sambra*: Fontes vivos & largos. Silvas non tantum ad delectationem, verum etiam ad venationem aptissimas, feris refertissimas. Multa sunt in hoc Comitatu Temples, & Cœnobias splendida Namurcensium Comitum sumptibus olim constructa, & opimis honorata redditibus. Tertio Milliari à Namurco dives est pagus *Andemas*, in quo vetustissimum Monasterium Canonicarum nobilium fœminarum exstructum institutumque à Begga filia Pepini veteris, à qua primum creduntur dictæ vestales *Baggina*. Status Politicus Comitatus Namurcensis tribus constat membris, quæ sunt Ecclesiasticus Ordo, Nobilitas, Civitates præcipuæ. In Ecclesiastico Ordine sunt Abbates *Floras*, *Granpre*, *Anden*, *Bones*, *VVassore*, *Hastieis*. Nobilitas *Done* Vicecomitatus, &c. Civitates præcipuæ *Namur*, *Bovina*, *Charlemont*, *Valencourt*, sive *VValencourt*. In urbe Namurcensi sedes est Consilii Regii, à quo appellatio est ad Curiam Mechliniensem. Est & Sedes Episcopi, cujus Templum Cathedrale sacrum est S. Albino. Cives armis adfueti sunt, Gallicus iis sermo, sed corruptus. Mercatores pauci & opifices: Nobilium magna turba: sed qui nothi sint Illustrium Principum, vel è nothis oriundi.

Flumina.

Silva.

Opera
publica.Status
Politici.

Regio.

DVCATVS *Lutzenburgicus* nomen habet à primaria totius regionis Civitate : hæc (ut nonnulli opinantur) à fluvio *Elza*, *Alifontia* forte Antonini. Ab *Elza* fit *Elzen-burch*; inde *Lutzenburch*. *Petrus Divæus* aliam de *Lutzenburgo* sententiam notat his verbis : *Leucorum gentem* (inquit) *juxta Treviros, Mediomatrices, ac Lingonas habitasse indubitatum est: Oppida eorum Tullus ac Nasum, Ptolemæo celebrata nomen servant, Toul & Nancy; vernaculè crediderim appellatos die Lutzen, & latè imperasse, ut ab iis Lutzenburgii celebris oppidi nomen ortum sit, quasi der Lutzenburch.* Hæc ille. Terminant hunc Ducatum ad Septentrionē *Leodienses & Namurcenses*; ad Ortum *Mosella* cum *Episcopatu Trevirensi*, ad Occasum *Mosa* cum *Silva Arduenna*. Ambitus totius regionis est *LXX* miliarium. Regio hæc licet montosa & saltuosa, bona tamen, benignaq; ac fertilis est, Dividitur in duas partes, quarum altera *Famenna*, altera *Arduenna* dicitur. *Famenna* fertilior est segetis & vini. *Arduenna* asperior, sed quæ asperitatē venationum bonitate & ferarum optimi generis mirifica abundantia compenset. Metalla ferri sunt nō procul à *Manderscheid*, in dominiis *Keyla, Cronenberch & Sleida*, ad vallem cui nomen est *Hellenthal* : Conflantur hoc loco ab istis *Cyclopibus* incudes, fornaces ferreæ, pyreteria, quæ per totam Germaniâ ingenti lucro distrahuntur. Titulum duntaxat Comitatus initio habuit, atque adeo *Henricus Septimus* Imp. Comes fuit *Lutzenburgicus*, non *Dux*. Postea in Ducatus dignitatē, qua hodie adhuc utitur, evecta fuit. Hoc alii *Wenceslao Romanorum Regi*, alii *Carolo quarto* tribuunt, *Conradus* autem *Vercetius Henrico VII* adscribit primo ex ea familia *Romanorum Imperatori*.

Situs.

Soli fertilitas.

Imperium magnum.

Primum hujus Comitē *Sigifridum* fuisse, in schedis manu exaratis se reperisse scribit *Ortelius*: eumque filium fuisse *Tacuini Ducis Mosellani*. Fuit olim *Lutzenburgum* *Trevirorum* portio. Urbes habet viginti, vallo & fossâ munitas, quarum nomina hæc sunt: *Lutzenburgum, Arlunum, Rodemachera, Theonis villa, Gravemacherum, Coningmacherum, Dierichum, Virtonium, Echternachum, Vian-* Urbes.
da, Bastonacum, Mommedium, Novum Castrum, Danvillerium, Marvilla, Roccha, Durbis, S. Viti urbs, Marza & Salma. Sunt & urbes aliquot quarum mœnia solo æquata: sunt & arces urbium pænè æmulæ, *S. Joannis & Manderscheid*, quibus titulus est Comitatus. Urbs primaria *Lutzenburgum*, aliis *Lucenburgum, & Leuceburgum*, *Ptolemæo Augusta Romandiorum*. *Guicciardinus* dictum vult quasi *Lucisburgum*, hoc est, arx Solis: quemadmodum pleraque alia hujus tractus loca à Gentilium Diis denominata videri possunt: *Arlun* ab ara Lunæ, *Ivois* à Iove, *Marche* à Marte: sed an hæc vera origo sit, alius esto arbiter. Urbs sita est loco peramœno, parte altera montoso, altera plano. Hanc *Elza* fluvius interluit, partem Urbis superiorem & montanam, ab inferiori & plana dirimens. Ædificia in ea domusque utcunque splendida, verum belli injuriis variè afflictæ: ac Templum sacrum *Nicolao*: Cœnobium *Francisco*, in quo sepultus *Ioannes Lutzenburgicus Rex Bohemiæ*, filius *Henrici VII Imperatoris & Pater Caroli IV.* Urbs hæc etsi *Martis* frequenter deformata furoribus, cui nihil cum *Musis* otio & tranquillitate gaudentibus cōmune, illustres tamen eruditione viros edidit. Atque inter multos *Nicolaum Navium* hominem usque adeo doctrina & rerum prudentia magnum, ut *Curia judicialis* apud *Lutzen-*

Lutzenburgum Præses, non ante munus quam vitam, filium autem reliquerit sibi cognominem, qui paternas æquans virtutes tantum apud Carolum V Cæsare gratia valuit, ut in toto Imperio Cancellarii vicarius ab eo constitutus, id muneris cum vita finierit. *Arlunum* vernaculè *Arlon*, situm est in montis vertice, oppidum satis elegans. Lunam Deam hic olim gentilitio more cultā, & inde nomen habere putatur. Hic multa antiquitatis monumenta eruta quæ Comes Petrus Ernestus hinc ad ædes suas amplissimas, quas habet in pomærio urbis Lutzenburgensis, transferri curavit. Patria hæc fuit Bartholomæi Latomii, viri egregiè docti. Fluminibus regio omnis rigatur plurimis. Eorum primum nobilissimumque est *Mosella*, de quo in Lotharingia diximus. Reliqua sunt *Chier*, *Mosa*, *Bemoy*, *Houl*, *Lech*, *Alsatus*, *Atardus*, *Sourus*, *Prumens*, *Mineus*, *Ghomeus*, *Orto*, *Albis*, ac innumeri pene rivuli. Montibus regio undique attollitur, Silvisque innectitur densissimis. Eæ omnes Arduennæ totius Gallię Sylvæ maximæ, rami sunt. Status Politicus, ut in cæteris, III habet membra, quæ sunt, I Ecclesiasticus Ordo. II Nobiles, in quo Comitatus *Vianden*, *la Roche en Ardenne*, *Salme*, *Durby*, *Marche*, *S. Vit*, *S. Jansberg*: Barones complures, & Dominia multa. III Membrum Civitates principales, *Lutzenburgum*, *Arlunum*, *Theonis Villa*, alias *Dietenhove*, *Rodemachera*. Curia totius Provinciæ in urbe Lutzenburgo jus dicit, sermone vel Gallico vel Germanico, pro locorum ratione quibus jus dicitur. Germanicè enim loquantur Lutzenburgi, *Arluni*, *Rodemachere*, *Theonville*; Gallicè vero *Ivoys Mommedy*, *Marveil* & *Danvilliers*; atq; ob hanc causam necesse est & Iudices & Advocati & alii curiæ ministri utramque linguam calleant. Ab hac autem Curia provocatur *Mechliniam*, ubi quæ

scripta sunt Germanicè bona fide Gallicè redduntur.

Hic Ducatus sub se habet Marchionatus duos, Comitatus Septem, multos Baronatus. Dominia quamplurima, Nobiles educit innumerabiles, ut vix ulla Provincia tot proferat. Hi omnes vivunt aulicè & magnificè, sunt candidi, virtuosi, constantes, Principi suo fideles. Exercitium eorū, arma & venatio. Inter se honestè & comiter vivunt, alter alterum in castello degentem familiariter invisit, mutuis amicitia officii certantes. Matrimonia jungunt inter suæ fortis vicinos, & in eorū tractationibus majorē dignitatis & virtutis quam dotis rationem habent. Si quis præter decorum quid admittat, ita famam amittit, ut Nobilium consortio privetur, omnibus muneribus publicis indignus censeatur, & in Iudiciis aut juramentis fides ei nulla habeatur. Si qua inter ipsos oriatur controversia, delectis arbitris committitur, qui negotium componunt, nec multum Advocatorum aut Procuratorum operâ utuntur. Vino tamen plus nimio indulgent, & de rigore eorū admodum conqueruntur coloni; habentur enim tanquam servi, adeo ut si rusticus aliquis de liberorū elocatione cogitet, nihil tamen inconsulto Domino vel absq; ejus autoritate possit efficere, quod alienum est à Belgica libertate. *Arlunum*, de quo antea mentio facta est, in vertice montis situm, quatuor à Lutzenburgo milliariū spatio distat, sex autem à Mommedy. Oppidū fuit olim satis lautum, sed variis bellorū injuriis deformatum. *Rodemachera* Lutzenburgo trium milliariū spatio abest: oppidum etsi non magnum, satis tamen elegans, & arce valida munitum. *Theodonis-Villa*, vernaculè *Dietenhove*, loco admodum opportuno sita, ad sinistram amnis *Mosellæ* ripā, Lutzenburgo abest quatuor milli-

aribus

Flumina.

Montes.

Silva.

Totus gub.

bernandi.

Nobilium
matti.

aribus. ponte elegantis structuræ superbit. oppidum est amœnum, firmum, ac validè adversus omnem hostilem impetum munitum. *Regino* author est juxta hanc urbem *Carolus Magnus* venationi plurimum incumbere solitum. *Gravemakerum*, & *Konincksmakerum* modica sunt ad Mosellam oppidula, milliariis tantum itinere inter se, pari verò v milliarium intervallo Lutzenburgo abjuncta. *Dieterichum* rivulo *Sure* imminet v. milliariibus distans Lutzenburgo. *Viretonum* & *Echternacum* oppidula modica, diversis oris æquali v milliarium spatio distident Lutzenburgo. *Vianda* rivulo adjacet, vii lapide Lutzenburgo abest, fulget Comitatus titulo, subestque principi *Auraico*. *Bastonaicum* saltui *Arduennensi* imminet, iiii. lapide *Novo-Castro* distidet, vii Lutzenburgo. Oppidulū ita egregium ut vulgo audiat *Paris en Ardenne*. Famam hanc dedit mercatus annuus animalium & frumentorum, quo omnes circumjacentes merces suas adferunt in usum & commodum maximum loci. Inter hanc urbem & *Arjunium* & *Divi Huberti Fanum* sunt aliquot pagi in silva media, in quibus nescio qua ratione, invaluit *Hispanicus* ritus apud fœminas, quæ cum maritorum funera efferuntur, multum lachrymantes & ejulantes vociferantur & alta voce per plateas exclamant, quin & capillos evellunt, totamq; faciem unguibus fœdum in modum laniant ac deformant, insanientium ac furentium gestu, qui profecto mos *Ethnicismum* magis quam *Christianismum* sapit ac redolet. *Momedium* situm opportunè in alto mōte cujus radices alluit flumē *Chirfus*. ix milliariibus distat Lutzenburgo, quatuor *Danvillerio*, munitum lautumq; oppidulum. *Novum Castrum* in *Arduenna*, abest *Ivofio* v milliariibus, ix Lutzenburgo, olim non pœnitendum oppidulum, jam injuria tempo-

rum collapsum. *Danvillerium* abest xii lapide *Lutzenburgo* & iv *Verduno*, in *Lotharingia*. *Marvilla* distincta est in duas partes, altera subest *Duci Lutzenburgico*, altera vero *Lotharingiæ*, ideoq; dicitur *Villa communis*; *Chirso* adjacet, xii milliari Lutzenburgo distat. *Roche en Ardenne* *Rupes Arduennensis*, & *Durbium* duodecimo milliari distans Lutzenburgo, locus uterque amœnus, tituloque Comitatus insignitus. *Fanum Sancti Viti*, amœnissimum quamvis exiguum oppidulum, duodecimo milliari abest à metropoli, & spectat ad *Principem Auraicum*. *Salma* opulenta & populosa civitas, titulo Comitatus gaudens. *Marcha* oppidum mire antiquum, nec usquequaque pœnitendum, abest Lutzenburgo xiv milliariibus. De Castellis & famosissimis pagis *Provinciae* hujus non agemus brevitate gratia, tantum perstringemus tres urbes muris carentes. Occurrit primo *Ivofium* xii milliari Lutzenburgo distans, quarto à *Mommedi*, olim bonum admodum oppidum ac validum, tandem exercitu *Regis Francorum Henrici secundi* cinctum, anno *MDLII*, & captum, postea tamen *Regi Philippo Secundo Hispaniæ* restitutum pace facta, sed mœnibus ac muris spoliatum ut *Terroana*, addita lege ne iis in posterum clauderetur. *Chinium* duodecimo milliari Lutzenburgo abest; hodie muris caret, paulatim tamen instauratur. Splendet (licet *Archiducibus* pareat) titulo Comitatus, & per amplam in oppida quædam pagosque habet jurisdictionem, nec *Ducatus* *Lutzenburgensi* subest, sed ei conjungitur singulari atq; distincta jurisdictione polens. xii à Lutzenburgo lapide flumini *Chirso* imminet *la Ferté* olim amœna urbs, hodieq; mediocriter viget, quamvis mœnibus careat, & arx magna ex parte diruta jaceat. Sed de his hæcenus. Ad *Frisiam* transeamus.

FRISIAM à Phrygia genitrici patriâ dictam, sunt qui scribunt; alii à gelu extremo, quo ditio rigeat, nomen derivant. Abbas Spanheimus auctoritate Hunibaldi, teterrimi historice veritatis corruptoris, à Friso Clodionis criniti Francorû Regis filio nomen accepisse fabulatur, quasi non multis ante sæculis Plin. ac Tacitus illo nomine eos noverint. Hadrianus Iunius ad libertatem, cuius studio semper flagrarunt, nominis fontes referēdos existimat. *Frisii* autem gens antiquissima Germanorum, Romanis ob bellicas virtutes nota, nomen nunquam mutavit. Hi Tacito duplices, majores scilicet & minores. *Majoribus*, inquit, *minoribusque Frisii vocabulum est ex modo virium. utraque nationes usque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immensos lacus & Romanis classibus navigatos.* Majores Tacito sunt *Oostfrisii* propriè dicti, non ii qui hodie illud sibi nomen usurpant *Embdani*, hi enim sunt *Chauci* minores; sed ii in quibus numerantur *Stavera*, *Sneca*, *Francum*, *Harlinga* oppida & *Leovardia*. Similiter *Vestfrisii* qui in extrema Hollandiæ ora *Northollandi* appellantur, suntque continui *Caninefatibus* ex descriptione Pliniana: hæ namque duæ Frisiorum nationes usque ad Oceanum Rheno prætexuntur. Hodie vero dividitur Frisia Amisi fluvio in Occidentalem & Orientalem. *Frisia Occidentalis* sive *Vestfrisia* à situ Orbis, sic hodie nuncupata quam hic ob oculos ponimus, Frisiæ nomen quasi proprium sibi antiquissimo jure vindicat, semperque præstantior fuit habita. Eam à plaga mundi Occidua, & Septentrione Oceanus ambit & littora pullat: à Meridie Sinu amplissimo, vulgo *Zuyderzee*, *Transalanaque* Provincia terminatur: ab ortu

Frisia Occidentalis.
Si. ut.

Solis Amisi fluvio prætexitur qui eam à *Busactotis* *Westphalisque* discriminat. Aër utcunque salubris est, nisi quantum paludum exhalatione inficitur, quam & id labis ventorum beneficio expurgatur. Estque hac tempestate Frisia Occidentalis regio longè maxima parte palustris, solo depressiore ac demerso plerisque locis, non in novum modo sed in adultum quoque ver: atque ob hanc aquarum multitudinem, frumenti parum ferax. Inundationes enim annuæ, quæ præterquam quod maturè accedant, tardè etiam recedunt, sementem aut extinguerent, aut per agros omnes dissiparent. Sunt tamen hic uberrima *saginando* pecori ubique pascua, quorum bonitate cum aliis certare & verticem attollere Frisii licet, unde præcipui reditus ac proventus existunt: siquidem è caseis & butyro, quæ exportantur in externa loca, in singulos annos quantum emolumentum ad incolas redeat, dictu vix credibile videatur, præter ea quæ in quotidianum alimentum cedunt. Tot illa boum armentis abundat, tam lacta vaccarum parens ac nutrix est. Equos etiam generosos, & præstantes producit. Silvas verò etiam si alicubi habeat, haud suppetit tamen tanta lignorum copia, quæ *Martialis Flaccique* votis responsura, perennem & larga manu exstructum focum onerare possit. Verum provida rerum parens natura alia via Frisii, ut *Hollandis*, affatim prospexit, quo inopiam lignorum levarent, & quidem melius quam nonnullis inter *Scythas* populis, qui lignorum egentes, ossibus ignes alere scribuntur; nimirum fossitio cespitate, qui è terræ fodinis erutus, sole excoctus, ventoque arefactus, igni alimentum obvium, minimèque contemnen-

temnendum præbet, estque tuendo igni fomes, quam Promethea illa ferula, paratior. Hujus tam copiosa materia & luxuries in lucem profertur, ut non tantum incolis abunde sufficiat, sed & vicinis regionibus iis subvenire queant. Materie hujus cespitiæ plura sunt genera, quæ colore, levitate & pondere materie, ad hæc cineris, quo se obruit, bonitate & candore, differunt atque examinantur. Primum genus vile est, rarum, inane, fungosum, valde leve, color illi impluviatus, qui rubiginem parietum è pluvie defluxu natam mentitur: quod genus deterrimum est, neque usui civium expetitur; servit fere cortinis cervisiorum inflammandis & concoquendis: quod accensum vultus è vivido colore plumbeos, cadaverosos, larvisque affimiles homines facit, terramque exhalat mephitim: quo odore non raro etiam animi defectus (uti præsentius in bituminosis carbonibus fit) conciliatur, quem sal inspersus tollit. Alterum densius est, furvum, segmentis virgultorum intermeantibus & palustribus cannis intercisum, gravitate mediocri, promiscui usus. Tertium ponderosum, laterum coctilium duritiem quandam imitans, quod cæteris natatu fluitantibus solum subsidit aquæ immersum, tardeque ignem concipit, sed conceptum diutissimè continet, cinereum colore, sabulosoque solo effossum. Est & quod è salsuginosa terra conformatur in glebas, Zelandiæ domesticum, *Dariam* vulgus vocat. Præter hæc est quod verriculis è fundo aquæ extractum pingui luto constat, quæ materia in locos quosdam quadratos, ubi aqua prius redundans disfluxerit, affunditur & complanatur, postea arefacta in metas rariores aggeratur, ut vento perflata solique penetrabiliores ad usum durentur. Habent & inopes rusticorum familie inter cis-rhenanos Frisios pe-

culiare cespitum genus in tessellas, prius dictorum more conformatum, fimo bibulo constans, interspersis straminis, arundinum, fœni quisquiliis, ad solem æstivum excocto: sed cujus fumus infesta acrimonia sic urit oculos, ut lippitudinem facile conciliet. Frisia hæc olim Regio Diademate claruit, ad Caroli Magni usque tempora: à cujus obitu variis agitata fuit molestiis, tametsi & ante quoque ejusdem tempora durissimum Danorum & Norvvegianorum senserit imperium. Tandem verò sub Carolo V Cæsare, principe verè pacifico, halcyonios dies est adeptæ. Urbes hujus Frisie sunt numero XII. *Leovardia*, *Leeuwarden*, totius Frisie est Caput, urbs opulenta, & uti privatis civium domiciliis decenter ornata, ita aquarum ambitu, foveis & prævalida arce, contra hostiles insultus egregiè munita. Curiam habet Iudicialem, & Frisie Cancellariam, à cujus tribunali nulla ulterius permittitur appellatio. Huic vicinum est *Zuichemum*, patria Viglii. *Doccumum* duobus inde milliatis distat, agrum habet fertilem, pascua læta. Abest à Sinu Maris uno milliari: paruit olim Geldris. *Sneca* in Comitatu Westergoyensi tribus à Leovardia milliatis loco humili & aquoso sita est, quo fit ut segetem ager non ferat, pascuis sit lætissimus. Urbs tota recens, vix ante ducentos annos donata jure civitatis: progressu tamen temporis in tantum crevit, ut nulli nunc totius Frisie urbi concedat. Bonorum ingeniorum alumna diu fuit: in hac natus est & educatus Ioachimus Hopperus, non patriæ tantum civitatis, sed Frisie etiam totius, atque adeo Belgicæ dum vixit, lumen & ornamentum. In eadem orti Petrus à Fritema I. C. Albertus Hero Philosophus & Theologus alique complures. *Stavria*, *Staveren*, in littore maris Australis porrecta jacet: ager finitimus planus est, fossis multis & palu-

Imperium
majorum.

Urbs.

& paludibus intercisus. Hodie nihil magnificum habet civitas, præter arcem validam portui Maris imminentem, cujus fundamenta jacta sunt à Georgio Schenck Frisiæ Governatore, nomine Caroli V anno MDLXXII, ut Burgundi eo opportunè possent militem & comitatum bello necessarium ex vicinis Hollandiæ Civitatibus transmittere. Plinius incolas videtur *Sturios* appellare lib. IV cap. XV. *Harlinga* ad fauces Maris Australis sita, unico milliari à Franico, agrum habet fertile, arcemq; contra hostium impetus bene munitam, portumque loci situ opportunum: nam venientibus ex Septentrionali Frisia & Germania Orientali primam commodamq; stationem offert: quocirca plurimi eò confluxerunt, loci commoditate illecti, exque varia ista confluge hominum Civitas vehementer aucta est. *Franicum* à Francis denominationem sortitum, patria est Ioannis Vlprii trium linguarum peritissimi. Gymnasium publicum habet. Sunt præterea *Damma*, *Bolswardum*, *Ista*, *Sloten*, *Vorchum*, *Hindelopen*. Insulæ Frisiorum plures sunt; præcipua verò est *Schellingana*, nobilis canum marinorum venatione, qui in littore apricantes, saltu incondito rusticorum variè vestitorum longius protrahuntur, protracti dum mare repetunt, capiuntur dispositis in eam rem retibus. *Vestfrisia* solet adcerseri *Groeninga*, Frisiis finitima, quæ sola cum suo territorio quod vocant *Ommelanden*, Provinciam constituit. Patria hæc fuit Rodolphi Agricolæ viri suo seculo doctissimi.

Eidem civitati originem acceptam referunt *Wesselus* sive *Basilus* & *Reinerus Predinius* Theologi & Phi-

losophi celebres. Frisiæ solum lacubus ac paludibus frequentibus abundat (ut supra diximus) ac fluminibus rigatur *Laubaco* (qui aliis *Lavica* & *Labola*. hodie *Lauvers*) & *Amisi*. Habet & à Meridie Sinum longè amplissimū, quem hodie *Zuyder-Zee*, velut Australe fretum, quod in Meridiem vergat, nuncupamus. Status verò Politicus Frisiæ tres habet partes principales, quæ sunt: *Oestergouy* Comitatus, cujus Metropolis *Leoardia*; & dividitur in *Grieteneyen*, id est Præfecturas has: *Lervarderadeel*, in qua *Leoardia*; *Tietzercksterdeel*, in qua *Tietzerck*; *Idarderdeel*, in qua *Idaert*; *Rauvverderahem*, in qua *Rauvvert*; *Fervverderadeel*, in qua *Fervvert*; *Dongerdeel*, in qua *VVetzens*; *Dantummadeel*, in qua *Dantum*; *VVolt*; *Acht Kerpsolen*, in qua *Suyrhusum*; *Colmerlandt*, in qua *Collum*; *VVesterlant*, in qua *Beetz*; *Smalingerland*, in qua fuit *Smalingerlee* Abbatia Ordinis S. *Benedicti*. *VVestergouy* Comitatus, in quo sunt *Grieteneyen*, *VVouferadeel*, in qua *VVitmarssum*; *Franickeradeel*, in qua *Franicker*; *Banadeel*, in qua *Mimersgae*; *Meynaldummadeel*, in qua *Meynaldum*; *Baerderadeel*, in qua *Baerdt*; *Hennarderadeel*, in qua *Hennaert*; *VVeynbritzeradeel*, in qua *Gravve*; *Gheesterlandt*, in qua *VVickel*. *Sevenyvolden* Comitatus, in quo sunt *Grieteneyen*, *Donyerverstal*, in qua *Donigae*; *Lemster Viisgae*, in qua *Lemmer*; *Aenghevaert*, in qua *Cathrybandt*; *Schottorland*, in qua *Nye* & *Olde Schotten*; *VVitringerdeel*, in qua *Olde-horn*; *Hasscher Viisgae*, in qua *Hasscherhorn*. *Tota* autem Frisia Occidentalis cum *Groeningensibus* Episcopo *Trajectensi* solebat subesse.

Lequa.
Flumina.

Mare.

Status
Politici.

VERVS Batavia propriis Regibus administrata fuit, at regia stirpe deficiente, divisa est in partes. Accolæ Isalæ fluminis, Episcopi Ultrajectinenses, Comites Hollandiæ, Duces Gelriæ portionē suam sibi asciverūt. Ea pars quę destinata fuit Episcopo Ultrajectinensi, dicta fuit Episcopatus. Archiepiscopus primus institutus fuit hic D. Willibrordus Saxo-Britannus qui ad has oras accesserat circiter annū Imperium
Majorum. D. X. X. C. in Frisiam missus ut Ratbodū cum subditis ad Christianam fidem invitaret. at cum ispiis conatibus pertinaciter resisteret, rediit Ultrajectum, ubi incolas Christiana Religione imbuit, Templumque restituit conditum à Dagoberto Rege Francorum. Inde Romā profectus, Archiepiscopus Ultrajectinus creatur à Papa Sergio: & Ultrajectum reversus Templum condi jussit in honorem D. Martini Archiepiscopi Turonensis, & in eadē urbe Archiepiscopalem sedem fixit sibi & posteris. Huic in Præfulatu successit *Divus Bonifacius*, qui Doccomi in Frisia cum duobus & quinquaginta sociis martyrium subiit. Attamen ob gravissimam Normanorum persecutionem, sedes Archiepiscopalis Coloniā Agrippinam translata fuit, sed mox instaurata est à Rege Pipino & filio ejus Carolo Magno, qui non veterem tantum Episcopatus dignitatem civitati restituit, sed Episcopo insuper quo se tueri posset adversus hostes, temporariam ditionem & potentiam concessit, ita latè diffusam ut veterem illam Bataviam pæne totam includeret. Constat profecto & Transisalanam regionem & Groningam subjectas fuisse huic Episcopatu, usq; in annum 1527, cum *Henricus Bavarus* gravissima injuria affectus se in fidem traderet Caroli Quinti Imperatoris, & ut Ecclesiasticū statū reciperet, omne imperium tēporale in eum transtulit: qua de re cum certiorē

fecisset Margaretam, Belgii per id tempus Gubernatricē, convenit ut Comes Hoogstratanus Trajectum veniret xv Novembris. quo Episcopus Ultrajectensis ultro se abdicās cessit Carolo Quinto Imperatori, ut Duci Brabantia & Hollandiæ Comiti, nec non posteris ejus legitimis, temporalem omnem ditionem & statum Ultrajectinum ac terrę Transisalanę: quo factō, absolvit Præsul subditos à juramento illo fidelitatis quod paulo ante sibi præstiterant, ea tamē lege, ut eodē omnino jure ac sacramento profiterentur fore se Imperatoris & legitimorum ejus hæredum futurorum Brabantia Ducum & Hollandiæ Comitū fidos clientes, reservata sibi & successoribus sola jurisdictione & censu Ecclesiastico, cū magnifico illo Palatio. Subsecuta est postmodum Unio inter urbes & terras ditionis Ultrajectinæ cū omnibus mēbris & appendicibus suis, ex una, & Hollandiæ Comitatum, ex altera partibus, qua cautum, ut ditio Ultrajectina tā arctè cum ipsa Hollandia esset conjuncta, ut deinceps ab uno eodemq; Governatore utraque regeretur, utque Ordines utriusque Provincie simul convocarentur, & penes Præfectum esset Magistratus urbanos omnium utriusque Provincie civitatum annuatim renovare. Item qui apud Hollandos exilio essent multati, ab Ultrajectinis in fidem publicam non reciperentur. Denique ut Investituræ quas vocāt feudorum hisce in posterum verbis cōciperentur: Tenenda (videlicet Feuda) à Comitatu Hollandiæ & Dominio Ultrajectino. At anno MDLXXX cum defunctus esset Episcopus Fridericus Tautēburgius, DD. Ordines asciverunt sibi Regimen urbis Ultrajecti. exinde Ultrajectenses ut confæderati cum reliquis Ordinibus Unitarum Provinciarum non agnoscunt alium Dominum quam Dominos Ordines Generales. His ita explicatis

Situs.

Fertilitas.

Urbes.

Ul. traje-
ctum.

explicatis ad ipsam urbem accedamus. Cingitur hæc ditio à Septentrione, Occasu & Meridie pene omni ex parte Hollandiæ Comitatus finibus; ab Ortu terminatur Ducatu Gelriæ. Solum ejus bonum est & fertile, quod ut editum magis & siccum est, ita etiam multo quam Hollandicum excultius, & ad segetem opportunius. Numerantur hic quinque urbes muris cinctæ, videlicet, *Ultrajectum*, *Batavodurum*, *Rhena*, *Amersfordia* & *Montfortium*. *Ultrajectum* Metropolis Provinciæ nomen sortitur, teste Hadriano Junio, à designatione quadam qua utebantur Romani in exercitibus Rheno adjacentibus: eo enim loco quo hodie urbs sita, erat Legio trigesima quinta, quod verbis hisce abbreviatis significabatur. V. TRIG. LEG. STAT. id est, Quintæ tricesimæ legionis Statio: at imperiti linguæ Latinæ, conjunctim disjungenda legentes pronunciabant *Vtricstat*, mediæ enim literæ LEG. exesæ erant & negligebantur. Hoc vocabulum *Vtricstat* postea deflexum est in *Vtrecht*. Nec hoc mirum videatur, cum & urbs *Cantstat* in Suevia, ducatur à notatione hac veteri, LEG. ANT. STAT. id est, Legionis Antonianæ Statio. Iudicatur & Antonianæ vocabulo alias eam claruisse, ab Antonino Senatore Romano qui relicta, ob Neronis tyrannidem, Romam, & in oras istas delatus, urbem inibi hanc condiderit. Hinc *Viltios* vastasse excitata ibi amplissima quadam arce, quam de suo nomine *Viltenburgum* dixerunt; eam arcem vi & manu armata expugnavit *Clotarii* filius *Dagobertus*, & validius multo quam antea communitam *Trajectum* vocavit, quod multus ibi commeantium transitus, & portorii dependendis telonium. Quod hisce versiculis in Templo Divi Martini extantibus docetur:

*Circumquaque fluens Hollandia gurgite Rheni
Cingitur, Oceani fluminibusque maris.
In qua cum muris urbs Antonina novellis
Tempore Neronis edificata fuit,
Hanc devastavit fera flammâ gens, & ibidem
Castrum Viltorum conditur inde novum.
Turribus excelsis quod adhuc plebs Abroditorum
Funditus everrens diruit usque solum.
Hinc Trajectense castrum cum mœnibus altis
Conditur à Francis Christicolis: sed idem
Vulgus Danorum confregit humo tenus, omnes
Cum Clero cives insimul ense necans.
Denique Baldricus Præsul nova mœnia struxit,
Quæ modo subsistunt auxiliante Deo.
Sic Hollandensi terra veraciter omni
Trajectum constat urbs capitalis adhuc.*

Hic Episcopus Baldericus à quo cinctam muro urbem hoc carmen memorat, cognomēto dicebatur *Clivensis*, qui à Carolo Calvo Francorum Rege eodemque Imperatore, ob reparatam Ecclesiam Cathedralem, & bene administratum Episcopatum, summa jurisdictione & dominio in urbes *Daventriam* & *Tielam* adjunctis omnibus ditionibus & territoriis donatus est. Antonianam olim dictam hanc urbem liquet non tantum ex istis versibus supra relatis, sed & variorum scriptorum testimoniis, & numerorum lapidumque antiquorum, ac monumentorum olim repertorum inscriptionibus. Dubitatur tamen num istud nomen ab Antonio illo Senatore Romano sit derivatum: quidam enim asserunt ita fuisse appellatam à Marco Antonio Cæsaris tum in Gallia Legato, qui postea cum Octaviano Augusto & Marco Lepido regimen totius Reipublice Romanæ sibi adsci-

vit: alii

vit: alii deniq; nomen sumpsisse contendunt ab Imperatore Marco Antonino Pio, qui collapsam restituerit. Ultrajectum situm est ad veterem alveum Rheni, quod flumen priusquam in *Leccam* olim prorupisset, illac præterfluebat, atq; hinc porro ad Oceanum properabat; unde & hodie accolæ aquas conquistas per varias fossas in urbem corrivant, ac *Woerdam* inde & *Leydam*, ea qua Rhenus tunc via perducunt. Illud vero notatu dignum, eo loco positam hanc urbem unde unius diei itinere pedibus pervenire queas ad quodcumq; libuerit è quinquaginta ut minimum oppidis, nostrum hoc undique circumstantibus, nec majori quam diximus spatio (quod & tabula Geographica satis ostenderit) illo adjunctis, & iis quidem omnibus ante bellicos hosce tumultus spectantibus ad ditionem Regis Philippi, cui cum id coram monstraretur, non parva inde fuit oborta jucunditas. Additur & illud, posse aliquem manè Ultrajecto egressum ad quodvis è sex & viginti prædictis oppidis etiam lento gradu inambulante accedere, genioque ibidem indulgere, & vesperi domi rursus ad cœnam adesse. Est hæc urbs magna, amœna, potens, ædificiis publicis & privatis superbiens, pulcherrimam & munitissimam habens arcem à *Carolo Quinto Imperatore* exstructam, & vernacula voce *Vredenburch* dicta. Templum ejus magnifica & præsertim illa quinque primaria, totidem perantiquis reverendisq; Canonorum Collegiis olim spectanda: Divi scilicet Martini, Sanctissimi Salvatoris, quod & Divi Bonifacii dicebatur, Divi Petri, Divi Joannis, & Divæ Mariæ. Sed præcellit reliqua omnia templa, sumptuosissima illa & splendidissima ædes Divi Martini, Episcopali sede conspicua. Dirui jussit hoc Templum & in augustam hanc formam restitui

Ultrajectensium Præsul Adelboldus, eo quod prius angustum videretur; restitutum anno vigesimo tertio supra millesimum, consecrarunt duodecim Præsules præsentem Imperatore Henrico primo; unde hi versus:

*Tempore Francorum Dagoberti Regis in isto
Præsenti fundo conditur ecce decens
Primitus Ecclesia Sancti Thoma, prope Castrum
Trajectum, quam gens Frisica fregit atrox.
Sed prior Antistes Dominus Clemens ob honorem
Sancti Martini post renovavit eam,
Desidis Hildrici sub tempore Regis: at illam
Præsul Adelboldus fregit, ab inde novam
Ecclesiam fundans, Henrici tempore primi
Cæsaris electi, quem duodena cohors
Pontificum pariter benedixit: denique Præsul
Henricus cepit hanc renovare suam
Ecclesiam, Regis Gulielmi tempore, qui tum
Hollandensis erat inclytus ecce Comes.*

Templum istud Divæ Mariæ pulcherrimum sanè & artificiosum, conditum à Frederico Ahenobarbo Imperatore, idque luendæ in partem multæ ipsi à Pontifice Maximo, ob excidium urbis splendidissimæ Mediolani, & omnium ibi delubrorum irrogatæ. Miraculo fuit cum jacerentur hujus templi fundamenta, inventam fuisse voraginem quandam, cui cum nihil omnino posset superstrui, & in fundum iret quicquid injiceretur, bubulæ pelles ingestæ sunt: quo factò solidatus tandem est fundus & superstructa ei hæc ædes, in cujus memoriam extant apud Ultrajectinos hi versus.

*Accipe posteritas quod post tua secula narres,
Taurinis cutibus fundo solidata columna est.*

Imperii
Majori.

GRONINGA sive à viridantibus pratis quibus circumdatur, amœnissimo urbis spectaculo, sive undecumque nomē sortita est, cum civibus & opibus potens diu libertatem, patriis legibus tutata esset, nunc Ultrajectino Episcopo, nunc Hollandiæ Comiti honorarium patrociniū specie pendens, ad extremum exortis *Schieringorum & Vetcooperorum* in ea factionibus, quæ certa Rerum-publicarum petitis est, *Maximilianus* Cæsar, ut contagionem averteret, Groninganam Rempublicam & Transamafanam Frisiā Alberto Saxonum Duci tanquā Imperii Vicario, cujus Iurisdictioni illæ Provinciæ subsunt, jure hæreditario ad dicit. Sed cum Frisii Cæsaris mandatis parere recusarent, postremo Albertus nobilitate conciliata imperium in eos arripuit, ejusque ope acre bellum cum adversæ partis sociis, hoc est, cum *Vetcooperis*, quibus se Groningani conjunxerant, per Foxum legatum gessit, bellique is exitus fuit, ut Groningani *Vestergoæ & Oostergoæ* ac *Septē Silvarum* possessione cederēt, & quotannis triginta millium aureorum florenorum tributum penderent. Cæteræ civitates, quarum Leovvardia caput erat, conditionibus primo subscribere, sed mox pœnitentia ductæ desciverunt, donec Saxo manu armata provinciā ingressus eos rursus imperata facere coegit. Groningani parveriti, Ultrajectini Episcopi interventu inducias pepigerunt. Tertio desciscentibus Frisii, iterum renovata bella usque ad excessum Alberti, qui Henricum juris paterni hæredem reliquit. Eo mortuo, cum sibi omni metu vacui viderentur, ex præteritorum successu animos sumunt, & Dammonam, quam Ezardus Cisamafanæ Frisiæ princeps Saxonis nomine tenebat, obsident:

quos ut ab incepto revocaret, Hugo Leisnici Comes ad Groningam castra ponit. Temeritatis suæ sero pertæsi obsessi ad Ultrajectini intercessionem confugiunt, ejusque precibus impetrant quadriennales inducias: quibus exeuntibus, cum Cæsareis mandatis stare nollent, Ezardus & Vito Draescedorpius, Henrici, qui in Misniā concesserat, legati duobus structis propugnaculis, urbē arcte cingunt. Groningani obstinata obsidione, quam tota hieme pertulerant, fracti, cum à Transisalanis civitatibus auxilia promissa non comparerent, colloquium poscunt cum Saxonibus, transacturi, nisi casus intervenisset qui contrariam viam quam ab initio putabāt, eos insistere coëgit. Nam cum sub id Draescedorpius quosdam captivos, quod pretium pro libertateolvere recusarent, naribus ignominiose truncatis Groningam remisisset, cōcivium injuriā adeò exacerbati sunt oppidani, ut omni cum Saxone conditione rejecta cum Ezardo clam sollicitato egerint ut ipse sibi urbis patrociniū sumeret, ea lege ut eam sub Saxonum jugum mitti nunquam pateretur. Conditione accepta Ezardus Groningam cum suprema potestate ingressus est anno millesimo quingentesimo sexto, oppidanis in fidem adactis, & arcem arbitrio suo in urbe exstruxit. Tulit id indigne admodum Georgius Saxo Henrici frater, & Erici Brunsvici viribus subnixus, in Frisiam Cisamafanam prope descendit, injuriam ab Ezardo illatam ulturus, latèq; regionem ejus vastavit. Is vero ut suis subveniret, continuo Groningam relinquit: & cum Imperii decreto citatus ac mox proscriptus Dammonam amisisset, impar adversus tot potentes hostes patrociniū susceptum ad extremum omnino deseruit, & Groninganos sua sibi habere

habere jussit. deserti illi mittūt ad Saxonē delegatos deditiōnē offerētes, modo arx ab Ezardo imposita destrueretur. Has ut ab hominibus superbis profectas cōditiones & jã defectiōnē meditantibus, cum Georgius accipere recusaret, & sine exceptione deditiōnē fieri vellet, delegati re infecta abeūtes ei prēdixerūt fore ut nec ipse nec ullus suorum juris quicquam in Frisios unquam habiturus esset, statimq; ubi domū reverterent, de alteriūs principis patrociniō sibi conciliando consultant. Is fuit Carolus Egmondanus Gelriæ dux, qui ut se adversus Burgundorum potentiam tueretur, partes Francorum Regis semper sequutus fuerat, & tunc per Guilielmum Ovenium & Wernerum Spiegelium urbis possessionem adeptus, destructa arce oppidanos in fidem coronæ Francicæ impulit. inde varium & anceps inter Georgium Saxonem & Carolum diu bellū fuit, donec laborum & sumptuum pertæsus Saxo jus omne suum Carolo Hispanorum Principi ducentis aureorum millibus acceptis concessit, & in Misniā ad sua se contulit. Ab eo tempore Carolo cum Austriis res fuit, Floro Iselsteinio rem pro Austriis, Ezardo Cisamansæ Frisiæ Comite pro Carolo rem gerente. Tandem Groningani cum viginti totis annis Carolo paruisent, triginta millium florenorum vectigali pēsitato, belli nullum finem videntes, crescente jam Caroli Cæsaris in dies potentia, cessere; & deserto Geldrię ducis infirmo patrociniō Margaritæ Caroli Cæsaris materteræ quæ Belgio præerat, opē implorarunt, quæ misso Georgio Schenkio Tautenburgensi cives in verba Cæsaris nepotis adegit VI. Idus Junii, anno MDIOXXXVI. Ita Groninga in Austriorū potestatiē venit, tot factionibus jactata, totiesq; mutato diversorum principum dominatu. Postea anno

millesimo quingentesimo nonagesimo quarto, mense Julio, Illustrissimus Princeps Mauritius Groningā arcta obsidione cinctam ad deditiōnem compulit, & Vnitaram Provinciarum Imperio ac Societati subdidit. Hujus Dominiū Metropolis Groninga urbs est antiqua, circiter trecentis septuaginta octo annis ante Christum natum condita à quodam Trojano *Grunnio*, ut auctor est *Munsterus*. Intus lacubus & paludibus abundat, partim natura insitis, partim arte eo perductis. Civitas ampla est multisque magnificis ædificiis instructa, quæ ab opulenti & ditissimis civibus incoluntur. Sitū est ad grad. xxviii. minut. xxiv longitudinis, latitudinis vero grad. 53. min. xiii. à Leovvardia sex leucarum intervallo diremta. Primarium ejus Templum sacrum est Divo Martino, & Episcopo Monasteriensi subditum. in eo monstratur elegans Organon elaboratum ipsa manu *Rodolphi Agricola* civis Groningensis. Iussu & auctoritate Illustrissimorum DD. Ordinum erectum hic est Athenæum anno millesimo sexcentesimo decimo quarto, quod indies incrementum accipit. Civitas frequens & potens, imperium ejus intus forisque luculentum. Ab Ortū & Occasu ager est longe lateq; porrectus, tum fertilis quoque, & non parvo pagorum numero inessus. A Septentrione, confœderatio urbi & societas cum toto eo tractu qui longis latisque spatiis usque ad ipsum mare procurrat, pagis & vicis densis ac fertilissimis pascuis mirum in modum luxurians. Is tractus vulgo audit *de Omme-landen*, & suos etiam habet Nobiles, qui secundum Groningensis Dominiū membrum componunt. Primum enim censetur ipsa Civitas cum suo Magistratu. Gaudet amplissimis privilegiis & immunitatibus sibi à Principe cōcessis, ita ut tã de civilibus quam criminalibus

nalibus causis, juxta leges municipales cognoscat & decidat sine ulteriori provocatione. Duarum à Groninga leucarum itinere distat *Dammum*, urbecula olim satis lauta: verum anno M. D. XXXVI, cum tuentibus eam Geldris expugnata fuisset à Cæsarianis, muris & mœnibus spoliata, pacto insuper ne in posterum posset instaurari vel quomodocunq; muniri, inde in tenuem sane ac miserandam conditionem est redacta. Multa etiã pertulit hisce bellis civilibus. Leuca supra *Dammum* ad ipsum littus, situs est per insignis pagus *Delfzila*, paritrium leucarum spatium à Groninga simul & *Embda* semotus, ubi & propugnaculum, sepius instauratum & dirutum, hodie tamen existat adhuc. Hisce bellis civilibus minime immunis fuit à furoribus Martiis. Inter urbem & agrum Groningensem (quam *Ommelandiam* vocant complectiturq; omne solum quod intra *Amisum* & *Laversum* fluvios continetur) jam olim gravissima fuerant dissidia, armis etiam & sanguine exercita & vindicata. Postquam vero Groninga in Ordinum Confœderatorum ditionem concessit, arbitrio Ordinum Generalium litis decisio fuit commissa. Ab iis delegati Iudices ultimo Januarii anno 1597 apertis januis Hagæ Comitum sententiam pronunciarunt, cujus hæc fere erant capita. Abolito quod XVIII Februarii anno 1595 ad tēpus factum fuerat decreto, urbs & ager Groningensis pro una provincia sive dominio porro haberentur. Quæ in Principis ararium inferri solita nec non communia tributa, communibus suffragiis administrarentur. Bona Ecclesiastica communibus etiam votis ad pios usus erogaretur. Ad res publicas tractandas pari numero utrimque idonei homines eligerentur. Munerum & officio-

rum publicorum collatio quæ olim penes Principem fuit, penes utrimque à Statibus delegatos esset. Iustitiæ Tribunal sive Iudices ac Prætores (exceptis quatuor Capitaneis quorum electio solis civibus reservatur) ab iisdem pari jure constituerentur, & subinde unicuiq; supremi magistratus nomine, antiquo more diceretur. Nulli privato dicasterio Statuum Generalium auctoritatem vel nomē usurpare liceret. Municipalibus sive hominibus ex agro libera essent cum omnibus commerciis, domi tamen nata, ut butyrum, caseos, equos, boves, frumenta & talia non prius alio exportarent quam in urbe venum proposuissent, exceptis quæ ad singulorum usus domesticos necessaria sunt. De *Stapele* (quam vocant) jure, si qua controversia inciderit nec inter partes decidi possit, Ordinum Generalium arbitrio permitteretur. Cerevisiam hominibus in agro ad domesticos tantum usus coquere liceret; at non nisi Groninga allatam, ad mensuram vendere. Idem parium cum municipalibus suffragiorum jus haberent, quibus hærentibus (donec melius quid constitutum fuerit) Gubernatoris eique utrimq; adjunctorum judicio lis determinaretur. Statuum conventus vel de communi sententia vel Gubernatoris, aut aliorum ad id ordine delegatorum monitu locis opportunis indiceretur. Sublatis novationum studiis antiquo omnes jure uterentur. Municipalium petitio de pecuniario ad vetera debita exsolvendo & necessarios sumptus sustinendos subsidio, ad Ordinum Generalium, ut de eo quod videbitur, auditis & exactis rationibus, statuatur, referretur. Sed de his satis. Ad Germaniam Superiorem transeamus.

350
IN GERMANICAS TABVLAS

Vtilis & prænoscenda

I N S T R V C T I O .

QVandoquidem Imperium Romanum penes Germanos est & politice admodum in sua membra divisum, operæ precium existimavi ejus dispositionem & ordinem, qualis in scripto, quod Matriculam imperii vocant, extat, hodieque in usu est, oculis subjicere: deinde in tabulis sua quæque Imperii membra commonstrare, quo ubi terrarum quæque sedem habeant studiosus Politicæ lector facile reperire possit. Duo autem ejus Matriculæ exemplaria sum nactus, unum scriptum, alterum Venetiis Italica lingua excusum; utrumque plus satis depravatum: & multo aliam hujus Matriculæ formam nunc in Imperio extare intelligo. proinde nemo quæso mihi vitio vertat, nemo offendatur oro, si quæ Imperio hic adscripta inveniatur, quæ illius non sunt, aut si quæ sunt omissa; non

enim mea est intentio de omnibus singulisque Imperii membris definite dicere, neque id mihi ex corruptis admodum exemplaribus fuit possibile, præcipuè cum sciam multa quæ olim Imperii fuerunt, post in privatum Principum jus cessisse, sive permutatione, sive oppignoratione, sive donatione ob insignia erga Imperium merita, sive redemptione, sive aliis de causis; neque vero ista quæ Politicorum sunt non Geographorum, studia prosequi meum est, sed ex qualicumque Matriculæ exemplari hoc tantum quæro, ut elegantissimam Imperii dispositionem, & per Germaniam distributionem ostendam, quoque studia Geographiæ & Politicæ administrationis quomodo se mutuo illustrare possint, declararem. Est ergo talis Imperii constitutio & ordo.

Imperator caput est Imperii.

Et tria sub se habet membra, quorum Comitibus de omnibus Imperii negotiis consulitur & concluditur, videlicet Electores septem, qui sub Gregorio X anno Domini circiter cccccxxiii primum instituti & à Carolo quarto Imperatore confirmati sunt, ut ostendit Onu-

phius in Comitibus Imperatoriis, & Ioannes Aventinus lib. 5. historiæ Bavaricæ. His solis competit Imperatoris electio. Secundum membrum sunt Principes Ecclesiastici & sæculares. Tertium Civitates liberæ.

Primum

Primum igitur Membrum Imperii sunt VII Electores.

Archiepiscopus Moguntinus Imperii Romani Archicancellarius per Germaniam.	Rex Bohemiæ, Imperii Romani Archipincerna.
Archiepiscopus Trevicensis, Imperii Rom. Archican. per Galliam & Regnum Arelatense.	Comes Palatinus Rheni, Imperii Romani Archidapifer.
Archiep. Colonienfis Imperii Rom. Archicancellarius per Italiam.	Dux Saxonix Imperii Rom. Archimarschalcus.
	Marchio Brandenburgensis Imperii Romani Archicamerarius.

Secundum membrum est Principum Virorum, & Nobilium.

Nomina locorum vulgaria ponam, ut sunt in Tabulis, & numeros apponam Circulorum in quibus postea repetuntur, quo facilius in Tabulis inveniri queant.

<i>Archiepiscopi.</i>	Halberstat in 9. opinor Circulo.	Vtricht	7
Magdeburg	9 Ferden	7 Camin	8
Saltzburg	2 Munster	7 Swerin	9
Befançon	5 Osenbrug	7 Geneve	5
Bremen	9 Passaw	2 Camerick	7
<i>Episcopi.</i>	Frisingen	2 Verdun	5
Bamberg	1 Kempten	Lofan	5
VVurtzburg	1 Gurck alias Goritz	3 Metz	5
VVorms	5 Seckaw, Segovia	3 Toul	5
Spier	5 Havandt	5 Luyck	7
Straesburg	5 Basel	5 Trent	3
Eichstatt	1 Sitten five VVallis	5 Brixen	3
Pr. Aupurg	4 Regensburg	2 Merspurg	8
Costnitz	4 Meyflen	8 Labach	3
Hildesheim	9 Naumburg	8 Vienna	5
Paderborn	7 Minden	7 Brandenburg	8
Chur	4 Lubeck	8. 9 Ratzenburg	9
		Schlesfvick	9
		Havelburg	

Havelburg.
Seculares Principes & Nobiles.
 Dux Bavariz
 Archidux Austria
 Dux Burgundiz
 Dux Saxoniz
 Palatinus Bavariz
 Dux Iuliz, Cliviz, Bergæ
 Marchio Brandenburg
 Dux Brunsvick
 Dux Lunenburg
 D. Pomeran
 D. Mekelenburg
 D. Lavvenburg
 D. Holstein
 D. Lotringen
 Landgr. Hessen
 D. Wirtenberg
 D. Zvveibrug
 D. & Co. Spanheim
 Marchio Baden
 Landr. Luchtenberg
 Princ. Anhalt.
 Com. Hennenberg
 Burggr. Meissen
Gallici Principes.
 D. Meiss, alias Massa
 D. Savoye
 D. Chalon. forte Calim in
 circulo.
Ecclesiastici.
 Pr. ar Abbas Fuld.
 Pr. Ab. Hiersfeldt
 Pr. Ab. Kemten.

G E R M A N I A.

8	Ab. Reichenavv	4	Ab. Rodt, alias Roden	2
	Pr. Præpos. Wissenburg.	5	Ab. Markthal	4
2	Pr. Ab. S. Galli	4	Ab. Rockenhausen	
3	Pr. Ab. Saltfeldt	8	Ab. S. Peter im Schwartzvvald	4
10	Pr. Præpos. Elyvangen		Præpos. Odenheim	5
8	Teutsch ordens Maister	3	Pr. Ab. Stablo	7
2	Iohans ordens Maister	5	Ab. Disidiense	4
7	Ab. Waingarten	4	Ab. Berkenhausen	
8.1	Ab. Salmansvveiler	4	Ab. Elchingen	4
9	Ab. Kreuzlingen	4	Ab. Hentzlingen	
9	Pr. Ab. Murpach	5	Ab. Vrffenis	
8	Ab. Walckenriedt	8	Ab. Blanckenburg	
9	Ab. Schuttern	4	Ab. Yfni	4
9	Ab. Weisfloov, sive Minderavv	4	Ab. Pfeffers	4
9	Ab. S. Blasi	4	Ab S. Iohan im Thurtal	4
5	Ab. Maulprun	4	Ab. Petershausen Constantiz	4
5	Pr. Ab. Corbey	7	Ab. Pruum	5
4	Ab. Schuffenriedt	4	Præpos. Camberg	1
5	Ab. Rittershausen	8	Ab. Reishaim	2
5	Ab Stein am Rhyu	4	Ab S. Heimeran Ratisbona	2
4.5.7	Pr. Ab. Schafhausen	4	Præpos. Berchtolsgaden	2
2	Ab. Kempeseck	2	Ab S. Gregorii Munster	5
8	Ab. Waldsachsen	2	Ab. Muncherode	4
1.	Ab. Finsideln	4	Ab. S. Cornelis Munster	7
	Ab. Rokenburg	4	Ab. Werden	7
	Ab. Ochsenhausen	4	Ab. Aursperg	4
	Præpos. Seltz	6	Ab. Yrse	4
5	Ab. S. Gilgen Norinbergæ	1	Ab. Brun	
5	Ab. Nuenburch		Ab. Echternaken	7
	Ab. S. Maximini juxta Trier	6	Ab. Hervorden	7
	Ab. Heveldshausen		<i>Abbatissa.</i>	
5	Ab. S. Iohan zu Curtel		Quedelburch	8
5	Ab. Gengenbach	4	Essen	7
4	Ab. Koningsbrun	4		Alt

G E R M A N I A.

353

Alt Munster to Regensburg	2	H. Rapoltzkirchen	5	Co. Wirnenberg	7
Pr. Ober Munster to Regensburg	2	B. Stauffen	2.4	Co. Solms	5
Kauffingen	5	H. Hohen Rechperg	5	B. Vinnenberg aut Vanenberg	
Lindavv	4	H. Berletzick		forte	7
Pr. Gernrode	8	H. Hohen Konigsperg		Co. Arnsberg	7
Buchavv	4	H. Hohenfeldt & Tipoltzkirch		Comites Rhenenses	5
Rotenmunster	4	C. Sultz	4	H. Falkenstein	4
Hippach	4	Co. Hogen Zollern	4	H. Kunseck	4
Gutenzel	4	H. Braides		H. Kunseckerberg	4
Beundt	4	B. Sonnenberg	4	Co. Horn	10
Baley {		6	1	Co. Seyn	7
	Coblentz			Co. Vintzlingen	
	Elfas	4	1	Ko. Reyen	
	Osterich	3	1	Co. Bitsch	5
In der Etsch.	3	H. Reichelsperg	1	Com. Salm	5
Comites, Barones & Domini.		H. Limburg	1	Co. Veldentz	5
Com. Helfenstain	4	Co. Erpach	1	Co. Dengen	4
Co. Kirchberg	4	Co. Leiningen	5	Co. Rappin	8
H. Tuffen	4	Co. Falckstein	5	Co. Hardech	3
Co. VVifenstaig	4	Co. Hanaw	5	Co. Hohenstain	8
Co. Lauffen	4	Co. Luchtenberg	5	Co. Wolbenstain	3
C. Montfort	4	Co. Nassavv, Breda, & Dillenburg		Co. Schaumburg & Giengen	7.3
Co. Furstenberg	4	10. 7.		Co. Dierenburg & in Someraw	7
Co. Zimmeren	4	Co. VVisbaden & Iltzstain	5	Co. Mansfelt	8
B. Gundelfingen	4	Co. Sarbrucken	5	Co. Stolberg	8
H. Stuttgart	4	Co. VValdtpurg	4	Co. Buchlingen	8
H. Iustingen	4	Co. Nassaw in VVeilpurg	5	Co. Barbey & Mullingen	8
H. Schenslingen		Co. Beilstein	6	Co. Gleichen	8
Marckgr. Eberstein	4	Co. Koningstein & Epstein	5	Co. Schwartzenburg	1.8
B. Geroltzeck	4	Co. Eisenberg superius	5	Co. Suenberg, Schonberg opinor	8
B. Ober Hevven	4	Co. Eisenberg inferius	6	Co. Iude H. im Ruech	
Co. Otingen	4	Co. Merfen		H. Geravv	
B. Rapoltstain	5	Co. Budinghen		Y y	Co.

Co. Ples	5	Co. VVitgenstein	H. Haber, alias Havere	5
Co. Plawen	8	Co. Spiegelberg	H. VVildenfels, aut VViderfels forte	8
Co. Weda & Ringelberg	7	Co. Biversdorf	B. Tautenberg	8
H. Reichenstein		H. Ridberg	7 Co. Tubingen	4
Co. Olnbrug		Co. Teckelnborg	7 Co. Blackenberg sive Blammont	5
Co. Lœbenstein	4	H. Linge	Co. Kirchingen, Krehanges	5
Co. Regenstain		Co. Dortmund	7 H. Fenster	3
Co. Westfrieslandt		Co. VVinsdorff	H. Roggendorff	3
Co. Oostfriesland	7	Co. Ortenberg	2 H. Alendorff	
Co. Van der Lippe	7	Co. Rippershoden	H. Kunigfuckerberg	
Co. Oldenburg	7	Co. Hagen	2 H. Morispurg & Befort	5
Co. Delmenhorst	9	Co. Hoonfels	2 H. Brandenstain & Rans.	
Co. Hoya	7	Co. Leifeneck	8 H. VVolfstain	
Co. VVestenburg	5	Ba. Bergen	10 H. Permunt	
H. Muntzenburg	5	C. Degenberg	2 H. Fronsbeck	
Co. Lemgow		B. Oberfultzberg	2 H. Flackenstain	
Co. VValdeck	5	H. Somiriff.	H. VVitten	
H. Lostenstain		Co. Manderscheid	7 Ritt. Fridberg	
Co. Diepholt	7	Co. Reiferscheidt	6 Ritt. Gleichausen.	
Co. Stainfort	7	Co. Egmont & Yffelstein	10	
Co. Benthem	7	H. Bergen & VVaelhem	10	
Co. Brunchorst	7			

In hoc secundo Membro quædam numeris carent, quia postea in circulis non repetuntur. Pr. Principes, Ghefurstete prelaten signat, D. Duces, Co. Comites, H. Herrschafften Dominia, B. Barones.

Tertium Membrum Imperii est Civitatum liberarum.

	<i>Rheinische Banck.</i>			
Coln		6.8	Worms	5 Hagenaw
Aken		7	Spier	5 Weissenberg
			Turckheim	5 Straesbrug
				Ober

G E R M A N I A.

355

Ober Ebenhaim	5	Cosler	9	Eßlingen	4
Rofshaim	5	Gottingen	9	Reutlingen	4
Schletstat	5	Brakel	7	VVeyl	4
Colmar	5	Wartburg	7	Pfullendorff	4
Altach	5	Lemgow	7	Kauffbeurum	4
Basel	5	Duysburg	7	Northausen	4
Kaisersberg	5	Dantzick	8	Vberlingen	4
Mulhausen im Suntgovv	5	Elbinghen.		VVangen	4
S. Gregoris Munster	5	<i>Schwabische Banck.</i>		Ysui	4
Metz	5	Regensburg	2	Lewkirch	4
Toul	5	Nurnberg	1	Memmingen	4
Verdun	5	Rottenburg an der Tauber	1	Kempten	4
Landavv	5	Weissenburg im Nortgaw puto	2	Buchorn	4
Kaufmans Sarbruck	5	Donawerd	4	Ravensburg	4
Besancon	5	Winshaim	1	Bibrach	4
Camerick	7	SchwEIFurt	1	Lindaw	4
Francfort	5	VVimpfen	4	Costnitz	4
Fridberg in Wedderavv	5	Hailbrun	4	Rotweil	4
Gelnhausen	6	Hal in Schwvaben	4	Offenburgk	4
Wetzlar	5	Norlingen	4	Gengenbach	4
Aleu	4	Dinckelspuel	4	Zel in Hamersbach	4
Lubeck	9	Vlm	4	Schaffhausen	4
Hamborg	9	Augsburg	4	S. Gal	4
Dortmund	7	Gengen	4	Buchavv am Federsee.	4
Mulhausen in Düringen	9	Bopfingen	4		
Northausen	9	Gemunt in Schwvaben	4		

Præter hanc trium Membrorum ordinationem, ad vitanda schismata in Imperio, ad mutuam Principum Germaniæ defensionem ac pacem communem servandam, divisæ sunt Provinciae Imperii in ditiones aliquot, quas Circulos appellant, inque iis instituta sunt particularia Imperii consilia, Circulorum videlicet. Primum sex anno c1010 Augustæ, deinde x anno c1010xxii Norimbergæ. Eligit autem quisque Circulus sibi ex suo corpore Præfectum sæcularem, qui sit Princeps, Comes, Baro, aut ex præcipua Nobilitate, cui ex eodem corpore iv Consiliiarii, viri sæculares, honesti & prudentes adjunguntur. Numerabo & distinguam hic Circulos, verum in Tabulis eorum Principes & Membra describam.

G E R M A N I A .

- Primus Circulus est Franconia & in Tabula Franconia declarabitur.
- Secundus est Bavaria & in ejusdem Tabula explicabitur.
- Tertius est Austria & in Austriaca Tabula describetur.
- Quartus Suevia, in Tabula Wirtemberg.
- Quintus est Circulus Rheni, qui in Alsatia inferioris Tabula exponetur.
- Sextus IV Electorum Rheni, in Palatinatus Tabula.
- Septimus Germania inferioris sive Westphalicus, Tabula Westphaliae prima.
- Octavus Saxonia superioris, in ejusdem Tabula.
- Nonus Saxonia inferioris, in ejusdem Tabula.
- Decimus Burgundia, in Burgundia superioris Tabula.

Camera Imperialis.

Præter hæc Circulorum Consilia, ad causas rariores, quæ per Imperium accidunt, jure decidendas, instituta est Spira Camera Imperialis, cui præest Iudex Princeps, aut ut minimum Comes, vel Baro, isque sæcularis, si ad hoc munus idoneus reperiri possit. Assessores huic & conjudices ab Imperatoria Majestate duo ex Comitibus aut Baronibus, duo ex Iurisperitis, duo item ratione terrarum, quas hæreditariè in Imperio possident, aut ab Imperio habent, ex equestri ordine Nobiles, hoc est, sex in universum dati sunt. Ab Electoribus item singulis unus, & ab unoquoque circulo duo superadditi sunt, quorum dimidia pars ex Iurisperitis, dimidia altera ex Equestri ordine sunt electæ.

C A T A L O G V S T A B V L A R V M G E R M A N I Æ .

I	Germania universalis.	XVI	Hassia.
II	Frisia Occidentalis.	XVII	Thuringia.
III	Emdensis Comit.	XVIII	Franconia.
IV	Westphaliae Tabula 1.	XIX	Bavaria.
V	Westphaliae tabula 2.	XX	Palatinatus Bavariae cujus extrema ad Septentrionem. vide in tabula Franconia.
VI	VWestphaliae tabula 3.	XXI	Saxonia superior.
VII	Comitatus Meursensis &c.	XXII	Brandeburg.
VIII	Leodiensis Diœcesis.		
IX	VValdeck.		
X	Palatinatus Rheni.	XXIII	Bohemia.
XI	VWirtemberg.	XXIV	Moravia.
XII	Alsatia inferior.	XXV	Austria.
XIII	Alsatia superior.	XXVI	Saltzburg.
XIV	Saxonia inferior.	XXVII	Polonia.
XV	Brunswick.	XXVIII	Hungaria.

Sic

Sic se habet & universim & speciatim *Germania Inferior*: jam nunc flumine Rheno transito, *Germania* vulgo *Superior*, Ptol. *Magna*, se offert, *Europæ* latissima regio, Romanique Imperii decus. Hanc qua ferè illam methodo percurram: generalia priore loco indicaturus, inde specialia. Ut autem à nomine ipso ordiar: *Germania* sive *Germanorum* nomen varii variè derivant. Hic namque *Germanos* quasi *Gaarmannen*, i. prorsus viros, ob martium ac virile virtutis robur: ille à certa obstinataque fide quam sibi mutuo integram præstabant, æternum nomen invenisse existimat: neque perperam divinasse creditus est, qui ab honorata militia nominis etymon deducere voluit, quasi *Geert-man*, contracta vocis mole, *German*, dictus populus fuerit. Alius purè puteque Latina voce, veluti genuinos & gnesios dictos censet, quod prisca integritatis & rusticanæ simplicitatis nulla fere gens plus retinuerit: cujus somnii auctorem in aures populi influere, & ad gratiam loqui voluisse apparet: quamvis simili errore involutus cum Livio Geographus Strabo summo jure inditum illi genti à Romano populo illud nominis putat, quod pene legitimi ac germani fratres Celtarum essent, sive mores & vivendi ritum, sive proceritatem corporum & rutilam cæsariem spectare quis velit. Ioannes Goropius Becanus, à cogendo militem & ad se colligendo non absurda ratione deducit à *Gerem*, quod est cogere. Cujus opinioni adjumento esse & adminiculi vicem præbere videtur Tacitus, qui in commentario de moribus Germanorum profitetur, *Germania* vocabulum recens esse, & nuper auditum, quoniam qui primi Rhenum transgressi (ut ejus verbis dicam) Gallos expulerant, nunc Tungri,

nunc *Germani* vocati fuerint; ita nationis nomen, non gentis evalluisse paullatim, ut omnes primum à victore ob metum, mox à se-ipsis invento nomine *Germani* vocarentur. Neque desunt qui *Germanos* convenas & collectitium populum interpretantur, à *Gerem* quod congregare significat. Sunt & qui bellicosos & præliorum amantes innui autumant à *Gerra*, sive *Guerra*, cujus vocis notior est significatio, quam ut hic apponi debeat. Vir in gente Saxonum doctissimus à Carmanis Asiæ populis, Lucano etiam memoratis, vocabuli auspiciam deducit, uti à Sacis Saxonum: alibi Hebræo etymo illos dedicat, ut sint quasi *Gerimani*, quod lingua illa significat advenas, inopes & egenos. Ulterius etiam proventus plenis velis, & quadam studii in patrium nomen voluptate delibutus Peucerus *Germanos*, quasi *Hermenner* hoc est militares viros dictos existimat. Eruditissimus Junius hujus nominis originem ad famosum illud aquarum diluvium, quo totus interit Orbis, revocat: quando Noachus in ternos liberos Orbem Terrarum partitus est, quo tempore Iapheto (ut de Schemo & Chamo nihil dicam) in sortem cessit Europa. Huic natum esse masculam prolem, nomine Gomerum, constat ex Moyse: ex hoc triplex propago exstitit, *Aschcenaz*, *Rephat* & *Thogarma*. Ex his *Thogarma* Germanorum progenitorem fuisse contendit: quamvis *Aschcenazim* communis Rabbiorum opinio teneat *Germanos* esse. In *Thogarma* enim sive per secundam vocalem *The-germa*, manifestè elucet origo nominis Germanorū, rejecta Tau adjectitia, & secunda vocali sumpta pro prima, ac si quis nostrate lingua per articulum the, efferat *the germans*, id est *Germani*: & respondet voci etymon aptissimū & genti

quod est *garā* sive *geram*, quod os significat & metapho-
rice robur, quod ossica sit gens tota, & solidarum virium
firmamento ac robore prædita. *Alemanniam* etiam vo-
cant hanc Europæ partem nonnulli, ejusq; incolas Ale-
mannos, quo nomine sub inclinati Imperii tempora vo-
cari cœperunt. Berofus ab Hercule Alemanno nomen
accepisse fabulatur, quem hisce populis præfuisse scribit.
Alii à Manno Deo patrio Tuisconis F. *Alemanniam* ap-
pellatā volunt. Asinius Quadratus inclytæ fidei Histo-
ricus, Alemannos velut collectitiam gentem, aut con-
venarum colluviem qui longe lateque patentem regi-
onem inundarant, nuncupatos scripto prodidit; qui pa-
rum exacte peregrinæ vocis vim perspexisse creditur,
propiusque ad verum collimaturus fuisse, si universos
bellatores, & à virtute viros ejus nominis ambitu con-
tineri censuisset. Qui à Lemanno derivant Aleman-
niam, nescio quo jure Germaniam velint appellatam à
lacu qui est extra eorum limites in Sabaudia: nisi forte
quis Acronium lacum putet esse Lemannum, cujus in
utraque ripa Alemannos habitasse auctor est Ammia-
nus l. xv. Et quamvis utramque hanc, Germanorum in-
quam & Alemannorum gentem nonnulli confundant:
tamen observatum est, distinctas eas fuisse. Spartianus
in vita Marii: *Omnis Alemannia, omnisque Germania, cum
ceteris quæ adjacent gentibus.* Flavius Vopiscus in vita Probi:
*Testes sunt Franci, in viis strati paludibus, testes Germani & Ale-
manni, longe à Rheni semoti littoribus.* Aliorum testimonia,
ne prolixior sim, prætereo. *Teutonium* etiam à nonnul-
lis appellatam invenimus, à Teuthone quodam eorum
Duce. Alii *Teutonas* qui vernacule *Teutsche*, Italis *Tedeschi*,
& à quibus Teutonici vocantur, & regio *Teutschland*,
nomen habere à Thuistone, quem alii vocant Tuisco-

nem, creduntque filium fuisse Noachi. Hujus meminit
Tacitus: *Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos
memoria & Annalium genus est) Thuistonem Deum terra edi-
tum, & filium Mamum, originem gentis, conditoresque.* Eos
Strabo collocat in Norico, quidam opinantur fuisse
contra Coloniam Agrippinam, locumque eum idcirco
Teutsch denominatum. Incolis ipsis nuncupatur hodie
Teutschland, exteris *Alemagna*. Slavones *Nemiecha*: Græ-
ci *Elamags* hodie vocant, & Turci *Alaman*. Sed de Ger-
manix etymo ejusque variis appellationibus satis copio-
se: nunc ad situm sive quantitatem venio. Porro in li-
mitibus Germanix adsignandis nõ consentiunt inter se
omnes. Antiquissimi Germaniam definivere Rheno,
Danubio, Oceano, Tanai & Ponto Euxino. Poste-
riores quos inter Strabo, Ptolemæus, Mela, Plinius,
ac plerique Scriptores Græci & Latini, Rheno claudunt
& Vistula: Tacitus non tam Vistula quam mutuo metu
aut montibus Germanos scribit à Sarmatis Dacisque se-
parari. Hodie ad censentur Germanix omnes regio-
nes, quarum incolæ lingua vel dialecto utuntur Ger-
manica. Itaque extra Ptolemæi fines, ultraque Danu-
bium continet Rhetiam, Vindeliciam, superiorem Pan-
noniam, partemque Illyrici, ad Tridentina usque clau-
stra. Ultra Rhenum quoq; occupaverunt Germani Ro-
manorum Colonias & Præsidia, Constantiam, Augu-
stam Rauracorum, Argentinam, Nemetes, Vangiones,
Moguntiacum, Confluentiam, Bonnam, Coloniam A-
grippinam, aliaque loca ad Mare usque. Nam ut testa-
tur Ambrosius II Hexame. Rhenus olim Romani Im-
perii limes fuit: inque ejus ripa Gallica Præsides Ro-
manorum perpetuo Germanos oppugnabant, partim
ut eorum excursiones prohiberent, partim ut in eos i-

psi infesti excurrerent, partim etiam ut deficientes ad se Germanos in ea loca reciperent. Atque hæc causa est, cur in altera Rheni ripa multæ admodum & pervetustæ civitates constitutæ sint, in altera vero nullæ : quod etiam in Danubii ripa observari debet. Helvetii quoque Germanis hodie adnumerantur: & Pruteni ultra Vistulam : ut hodiernus limes Ptolemaico multis modis amplior sit. Nam ab Occasu Rhenum transgressus, usque ad Picardiam & Burgundiam, Galliæ partes, extenditur: à Meridie, ultra Danubium ad Alpes usque : ab Ortus, ultra Vistulam Prussos continet : Septentrionalis limes est Oceanus. Suntque Germanicæ Ditionis præcipuæ & primariæ partes, quæ sub hoc titulo cum minoribus subjectis aut conjunctis describentur: Regna, Bohemia, Electoratus : ac Poloniæ Regnum, etsi alterius quam Germanicæ sit linguæ, nec in Imperii matricula comprehenditur, tamen quia intra veteris Germaniæ limitem Vistulam fluvium est situm, Germaniæ tabulis apponemus. Hungariæ Regnum, quod extra veteris Germaniæ limites situm est, quia multos insignes Imperatores dedit, & pluribus sub Imperio sitis regionibus dominatur, Germaniæ quoque adjungemus. Ducatus: *Saxonia Superior* Electoratus, *Austria* Archiducatus est. Ducatus *Holstein*, *Mecklenburg*, *Pomeran*, *Lunenburg*, *Lauvvenburg*, *Brunsvvijk*, *Meissen*, *Schlesien*, *Moravia*, *Cleve*, *Berge*, *Franconia*, sive *Francia Orientalis*, *Bavaria*, *VVirtenburg*; *Suevia* Comitatus: *Palatinatus Rheni* Electoratus, *Palatinatus Bavaria*; *Landgraviatus*, *Hessen*, *Duringen*, *Superioris & Inferioris Alsatia*. *Marckgraviatus Brandenburg* Electoratus, *Baden*. Comitatus, *Emlden*, *Oldenburg*, *Benthem*, *Lip*, *Diepholt*, *Huy*, *Mansfeldt*, *Anholt*, *Stolberg*, *Tirol*. *Livonia* quia Ger-

manis subest, inter Germaniæ Provincias recensetur, sed quia latius intra Sarmatias recedit, inter illas describitur. Situ exposito in medium prodit qualitas: cujus causa plurimum in climate, situque cœlesti. Subest Germania Sexto, Septimo, Octavo climatibus, inter Gradus, Latitudinis quidem XLVII & LV: Longitudinis autem inter XXIV & XLVI. Maximus dies Æstatis in Australi Parallelo horarum est quindecim cum dimidia: In Boreali horarum septendecim cum quadrante. Licet autem Cornelius Tacitus Germaniam asperam cælo scribat, atque apud Germanos perpetuas esse hyemes memoriæ prodat Seneca: cælo tamen satis clementi gaudet ac temperato, frigidior quidem, sed ad sanitatem & robur conferente. Solum hordeo, tritico, siligine, farre, milio, avena, ac omni frumentorum ac leguminum atque obsoniorum genere fœcundum: campi uberes, prata læta. Optanda est ubique ubertas soli, ac frumenti magna copia. Germania dives quoque variis in locis, preciosissimis Argenti, Æris, Ferri, Plumbi, aliorumque metallorum thesauris: atque alibi etiam Auri: metallorum fertilitate nullis cedit terris. Sunt & Salis præstantissimi nobiles fodinæ plurimæ. Veteri quoque Germaniæ à Plinio tribuuntur lapides, Cadmia, Callais, CrySTALLUS, Onyx, Topazius, Adamas & Ceraunius; herbæ, Corruca & Britannica. Mille hic jam hortorum ac villarum deliciae; nulla viridaria pomaria-ve magna pomorum ubertate scatentia desiderantur. Quid vina commemorabo, optimi saporis odorisque? Passim quidem admodum generosa leguntur, aliis tamen & aliis locis præstantiora. Varii præterea generis videre hic est animalia, magnamque pecudum & ferarum-

Anima-
bum va-
ritas.

rum copiam, quibus recensendis omnibus ne tempus
teram, abstineo. Scribit C. Julius Cæsar *multæ in Syl-
va Hercynia genera Ferarum nasci, quæ reliquis in locis visa non
sunt: ex quibus quæ maximè, inquit, differant ab cæteris & me-
moris prodenda videantur, hæc sunt: Est bos cervi figura, cuius à
media fronte inter aures unum cornu existit excelsius, magisque
directum his quæ nobis nota sunt cornibus, ab ejus summo sicut
plume ramique latè diffunduntur; est femina marisque natura
eadem forma, magnitudoque cornuum. Sunt item quæ appellan-
tur alces. Harum est consimilis capris figura, & varietas pellium,
sed magnitudine paullo antecedunt, mutilaque sunt cornibus, &
crura sine nodis articulisque habent, neque quietis causa procum-
bunt, neque siquo afflictæ casu conciderunt, erigere sese aut suble-
vare possunt. His sunt arbores pro cubilibus, ad eas se applicant, at-
que ita paulum modo reclinatæ quietem capiunt: quarum ex ve-
stigiis quum est animadversum à venatoribus, quo se recipere
consueverint, omnes eo loco aut à radicibus subruunt, aut absin-
dunt arbores, tantum ut summa species earum stantium relinqua-
tur: huc cum se consuetudine reclinaverint, infirmas arbores pon-
dere affligunt, & una ipsæ concidunt. Tertiū est genus eorum qui
uri appellantur; ii sunt magnitudine paullo infra elephantos: spe-
cie & colore & figura tauri. Magna vis est eorum, & magna ve-
locitas: neque Homini neque Fera quam conspexerunt, parant:
hos studiosè foveis captos interficiunt. Hæc ille. Ad Imperium
Majorum venio. SACRA ROMANI IMPERII SE-
DES, quæ in Occidentem Orientemque; divisa variis mul-
tarum gentium excursionibus labefactata, dissidiis lace-
rata, mole sua ruinam minitabatur, relicta Italia, non a-
lia potius regione, quam Germania, præsidium, robur,
salutem quaesivit, electo in Imperatorem Carolo Magno
Francorum Rege, quem Ingelheimii (pagus est secundo*

milliari à Moguntiaco) natum ferunt, atque ibidem
nobile exstruxisse Palatium, cujus rudera adhuc viseda
sunt. Mansit Imperium in stirpe Carolina annos ceterum,
& quod excurrit: qua deficiente translatum est ad Con-
radum Franconia Ducem: quem Henricus Auceps sequu-
tus est: hunc Ottones tres: quorum ultimus quum intelli-
geret Romanos Crescentio Consule rursus adfectate
Imperii titulum, coacto exercitu Romam cepit, impe-
travitque à Gregorio Pontifice, ut jus eligendi Romanum
Imperatorem perpetuo apud Germanos permaneret. Im-
petravit autem hac lege, ut electus primus vocaretur Cæ-
sar & Rex Romanorum: postea vero accepta à Pontifice
corona haberet titulum Imperatoris Augusti. Electo-
res constituti sunt septem: è quibus Archiepiscopi tres;
Quatuor Principes quos vocant seculares: ab his post
excessum Ottonis primus lectus est in Imperatorem
Henricus cognomento Sanctus. Eandem electionis for-
mulam postea Imperator Carolus IV in Bullam auream,
quæ hodie existat, redegit. Insequentibus temporibus
varia officia in Germania constituta sunt, ad augendum
Imperii decus, de quibus Mercator. Germanorum for-
titudinem Tacitus qui sub Vespasiano Præfes Belgarum
fuit, brevi ornat elogio: *Nemo bellum Germanis (inquit)
intulit impune. Expertæ id quondam tres sub Augusto
Legiones superatæ. Experti Carbo, Cassius, Scaurus,
Aurelius, Servilius Capio, Manlius, magni Imperato-
res, quos modo cæcos, modo fugatos vidit Germania.*
Ac Rhythmi veteres noti sunt:

Welcher im Krieg wil unglück han/

Der sang es mit den Teutschen an.

Fortes vocat Iosephus, Martiales Dionysius, Bellaces

Zz

Arri-

Majorum
virtus.

Arrianus. Germano nihil animosius, nihil ad incursum acrius, nihil armorum cupidius est, teste Seneca de ira. Est porro hodie Germania regio, adeo amœna, adeo pulcherrimis nitidissimisq; urbibus, castris ac pagis exornata & exulta, ut non Italiæ, non Galliæ, non Hispaniæ ipsa cedat. Civitates liberę in ea numerantur xxxiv: inter quas *Colonia Agrippina, VVirtemberga, Lubeka, Luneburgum, Francofurtum, Brema, Lipsia, Spira, Argentina, Friburgum, Augusta Vindelicorum, Tubinga, Heidelberga, Ratisbona, Vienna, Praga, Buda &c.* de quibus suis locis. Tot etiam ac tantis Germania (ut de lacubus & paludibus, quibus eã abundare frequentibus testantur Veteres, nihil dicam) irrigatur Fluminibus: ut etiam hac parte facile cum optimis regionibus certare possit. Hujus Fluviorũ crebritatis causã indicat Seneca lib. Natur. Quæstion. III. *At contra, ait, constat Germaniam Galliamque, & proximè ab his Italiam abundare rivis, & fluminibus; quia Cælo humido utuntur, & ne æstate quidem imbris carent.* Fluvii autem Germaniæ celebriores sunt *Danubius, Rhemus, Amasis, Mœnus, Neccarus, Albis, Suevus, Visurgis, Vistula.* Danubius Ptolemæo & cæteris: *Ister* quoq; Plinio & Straboni dicitur, hic horum nominum mutationem ponit ad ejus cataractas: ille ubi primùm Illyrium alluit; Ptolemæus ad Axipolim urbem: Appianus ad Savi fluminis cum eo confluentiam: ita ut superior pars *Danubius*; inferior verò *Ister* vocetur. Stephano *Marias* quondam dictus fuit: item *Danubis, & Danasis.* *Addubanus* nominatus apud Festum, nisi locus depravatus sit. Antiqua Numif-

mata *Daunvius* legunt: *Dene & Donavv* hodie appellatur, ab undarum sono & strepitu, ut habet Althamerus. Hunc secundum Nilum annium maximum qui in Mediterraneo pelagus fluunt, Sallustius scripsit, ac Flaviorum maximus Arriano lib. i de rebus gestis Alexandri dicitur. Oritur in silva Hercynia, in pago *Don Eschingen* ex terræ visceribus magna scaturigine ebulliens. Veteres vocant montem, unde prodit, Abnodam, quam itinere unius horæ, ut scribit Munsterus oculatus testis, nullus mons ad scaturiginem ejus pertingit: sed effunditur copioso aquarum meatu & nunquam deficiente, ex colliculo quodam cujus eminentia vix habet xv aut xvi cubitos, id quod se diligenter lustrasse addit. Hujus fontem Tiberius visendum sibi existimavit. Herodotus è Pyrenæis jugis oriri credidit, cujus fidem Aristoteles sequutus est in Meteorologicor. Pyrenæos istos Maginus ponit in Germania ut errorem excuset gravissimorum Scriptorum. Fonte suo prolapsus, divagatur in palustria, mox in alveum receptus & subinde allabentibus rivis auctior, multas gentes, Suevos, Pannonas, Dacos, Bulgaros adit, donec sexaginta annibus receptis, medio numero navigabilibus in Mare Euxinũ evolvitur, Ostiis ut Dionysius, Strabo, Herodotus prodiderunt, v: ut Plinius vi; ut Ammianus & Solinus vii: tanto impetu & undarum copia, ut xl millium passuum longitudine, intra amaras Maris undas, dulcem exhibeat haustum quærentibus. *Et constat ab ultimis nostri finibus Maris, agminatim pariendi gratia petere Pisces,*

(Ammiani

(Ammiani verba sunt) ut aquarum suavitate salubrius factum educant, nec intercipientur. Super hunc fluvium Trajanus Nerva Pontem miri operis in Mœsia construxit, quem denuo Adrianus demolitus est, Dione Cassio referente. De Danubio Georgius Fabritius in quodam itineralio suo sic:

----- Ister,

Qui centum populos & magnas alluit urbes,
Euxinum irrumpit bis terno flumine Pontum.

Nam in Mare tandem pleraque Flumina celebriora omnium terrarum deferuntur, quod etiam Ovid. l. iix Metamorph. hoc versu prodidit:

In quo desimimus, sacri in quo currimus amnes.

Rhenum secundo loco nominavi, ab Cæsare aliisque nobilitatum: hodie Rheyn. Hic è Lepontiis, ut Cæsar, ex Adula monte summæ Alpium brachio quodâ, vulgo *Etzel* dicto, sicut Strabo & Ptolemæus voluerunt, è Rheria, ut Claudianus, oritur. Rhenus autem initio ex Alpibus (ut sentiunt Strabo & Ptol.) sumpto, ab Orientali quidem earum parte ubi Adulæ monti junguntur, populique Lepontii habitant, duobus nascitur fontibus, unius, ut minimum, diei itinere, propter montium juga distantibus. Altero magis Occiduo magisque Septentrionali, qui *anterior Rhenus* vulgo: altero magis Orientali magisque Australi, qui *Rhenus posterior* ad colis dicitur. Hi tandem confluunt, & efficitur è duobus fontibus tandem unus Rhenus, qui prope à capite duos efficit lacus, *Acronium* sive *Constantiensem* à Constàtia ad eum sita, de quo in Helvetiæ descriptione: alterum *Venetum* hodie *Cellensem*, à Cella oppidulo, omnis generis piscibus abundantè. Hinc conversus ad Occasum oppidum

Rheynfelden alluit, eundemque tractum Basileam usque sequitur: ibi verò prorsus ad Septentrionem convertitur, donec Argétoratum attigerit: inde multas regiones interluens, urbibus multis lustratis, amnibus ubique magnis & exiguis receptis, *Spiram*, *Vormatiam*, & *Moguntiam*, altus admodum & tumidus pervenit. Hinc ad Occasum conversus *Bingium* alluit. Inde ad Cæciam vergens, tergo *Confluentia*, *Bonna* & *Colonia* relictis, demum circa initiû agri Batavi (qui locus nunc Clivici juris est, & *Lobeco* vetusta arce & telonio nobilitatur) scindit se bifido cursu in diversa labens: quam divisionem eleganter Mamertinus *Divortium*, Frontinus *Divergium* amnis nominant, ille à divertèdo, hic à vergèdo in diversum. Apud Lobecum igitur bipartito cursum suum dividit, ita ut pars altera Rheni nomine appellata *Arenacû* recta petat urbem Gelriæ primariâ. Inde non multum sinuosus mæandris flexuosis *Vadam*, ab eo se flectit *Rhenam*, *Rinnes* Tacito nominatam: hinc *Batavodurum* decurrit. Inde Rhenus mutato nomine *Lecca* dici incipit, quodam rivulus elicis potius cognomente tunc dicendus: at nunc revera è rivo flumen factus. *Culenburgum* & *Vianam* præterlapsus, lustrataque *Schoonhovia*, in Merovan amnem, priusquam Mosæ nomen induat, se effundit. Pars Rheni altera ad lævam se flectit, & *Neomagum* urbem antiquâ prætexit, urbisque mœnia areamque navalem radit, *Vahalis* jam nomine clarus: longo inde agmine *Tielam* pergit: istinc anfractuoso meatu *Bomelium* ad lævâ relinquit, deinde non procul *Woricomio* Mosam accipit, mox apud *Goricomium*, Lingæ amnis incredibili lenitate segnis incremento auctus, *Merovæ* nomen accipit, à *Merovæorû* arce: quam ubi

præterierit, Durdrechtum nobilissimam ex urbe insulã prælabitur: demum receptis Lecca & Isala Rheni brachiis, Iselmondam præterfluens, sub Roterodamo Mosa appellari incipit: ubi recedentibus latius terris, vasto jam ore Sciedamum & Vlaeringam ad dextrum latus relinquit: deinde Gervlietum oppidum & Bielam à læva præterlabitur, ibiq; mox Oceano miscetur. *Amasius* Ptol. *Amasias* Strab. *Amisia* Tacito, *Amisus* Plinio & Pomponio, hodie *Eems*. Hic paullum infra Paderbornam Westphaliæ urbem caput fontesve suos ducit, atque ad Cæciam conversus, Varendorpium, Grevam, Rhenam, Lingham perlabitur: inde Meppenum & Nebuisum pergit: hinc in Septentrionalem Oceanum exiens apud Embdam Chaucorum minorum Emporium, nomen illi suum mutuatur, *Eems* dictus. Quartum locum tenet *Mænus* Plinio, *Mænis* Pomponio, *Mænus* Ammiano: hodie *Mæyn*. Hunc Regino Historicus, & ejus temporis Scriptores *Mogonum* vocant. Forte an *Julia* flumen est apud Velleium Patereculum. Nisi pro *Julia Lupia* apud hunc legendum, ut viri docti quidam suspiciantur. Oritur ex monte qui *der Fichtelbergh* dicitur, & Bambergam, Herbipolim, Werthemiam, & Fræcofordiam, quæ inde ad Mænum dicitur, præterlapsus, juxta Moguntiacum Rheno miscetur, Germanosq; inferiores à superioribus cis Rhenum dispescit. Ejus litteræ Græco computo efficiunt cccclxv, totidem quot sunt in anno dies. Quintum in locum venit *Neccarus*, unde vina Neccarina optima & laudatissima, antiquis *Nicer*, teste Rhenano: fontes habet duarum pænè horarū intervallo distantes à Danubio, lapsusq; per agrum Wirtembergicum Rheno recipitur supra Heidelbergã. *Albis* sequitur amplissimum Germaniæ flumen, quod Sue-

vos à Cheruscis (ita enim legendum censet apud Vrbium Sequestrum Iunius pro Cerveciis) dividit: Velleius Semnonum atque Hermundurorū fines præterfluere testatur. Tacitus in Hermunduris Albin oriri flumen inclytum scribit, at Conradus Celtes ex Hercynio inter Bohemos. Multas urbes claras præterlapsus tandem inter Chaucos minores & Cimbro Oceanum insinuatur. Hic est cujus in crepidine mulieris species humana amplior, Drusum compellās, pergere ulterius vetuit, Dionne & Tranquillo referentibus. Barbari sæculi Scriptores Latini *Albiam* vocant: Germanis *Elbe* dicitur. Bohemis verò apud quos originem sumit, *Labe*. Nomen habere à numero indicat Fabritius in suis Rerum Misnicarum libris, fontium nempe xi, ut Bohemi, sive, ut Saxones dicunt, tot annuum influentium. Oritur enim, ut idem tradit, in tractu Hercyniæ silvæ, qui à Gigantibus nomen habet, vulgo *Risenberg*, ex xi (quorum singula nomina adjicit) fontibus: qui tandem conflati, Albin fluvium conficiunt: *Elve* & *Elbe* Germanis xi significante. *Suevus* septimo loco est, quem alii *Viadrum* nominant, qui corrupta deflexaque voce *Odera* dicitur, quod ex Oderbergo monte cognomine fontes trahat ad Marcomanniam sive Moraviam: qui multorum annuum accessione auctus Francofordiam Gymnasio celebrem præterlabitur; tandem postquam hinc Stetinum Sidenorum sedem, maritimum Emporium, illinc Caminū urbem Episcopalem prætexuit, ibi lacu ingenti effecto in Germanicum Oceanum eluctatur. Nam qui *Spream de Spree*, (qui inter nobiliores quoque amnes habetur, & Brandenburgum inclytam Marchionum sedem prætermeans, apud Haveloburgum in Albin decurrit) Suevum esse autumant, erroris comperti sunt, quorum è numero

è numero est Bilibaldus, qui in Oceanum abire Spream iuxta Sundam maritimam urbem scribit. *Visurgis* sequitur, vulgo *de Vveser*, Variana clade nobilis, ut Patereculus ait, Dioni & *σίσυ* lib. 55. Hunc Ovid. *Iturgum* videtur appellasse eo verſu, *Decolor infesta testis Iturgus aqua: Visurgis* Ptol. *Bisurgis* Straboni, *Visuris* in Adami Historia Ecclesiastica, *Vesatis* Sidonio. Hic ex Hassia venit, & juxta Mindensem, Werdensensem, Gotingensem ac Bremensem Civitates præterlapsus, *Vesera* nomine notior in Oceanum defertur. Ultimum *Vistula* dedi locum, sive *Istula*, quem etiam Bilibaldus *Vandalum* nominat. Hic Germaniæ terminus, quod ultra eum Sarmatiam Europæam Ptolemæus collocet: Jornandes Scythiam, qui Sarmaticis jugis decurrens, Cracoviam Polonici Regni Metropolitim, alluit, auctuque fluminum vastus in trina se fundit Ostia: hinc Gedanum (ea vox Heneto idiomate præsidium Danis objectum signat) nobilissimum emporium Dantisci nomine notius: inde Elbingam Prutenici Borufforum Reguli Academiam: tertio Locstetū oppidum præterfluit, sicque trifido agmine in Venedicum sinum effunditur. Sunt & alii complures nobiles fluvii, qui vel in Mare vel in grandiore aliquem fluvium deferuntur, quos ne prolixior sim, prætereo. Ad mare quod à Germania Germanicum dicitur, transeo. Cum enim Germaniam universam hac descriptione exhibeamus, de Mari quoque ejus littora alluente nonnulla subjicienda videntur. Cæterum cum de Mari universim fusius alibi, & proximè in generali Belgicæ descriptione egerimus: pauca de æstu Maris, quæ loci angustia prohibiti ibi addere non potuimus, præfari: nonnulla Germanici Maris propria enumerabimus. Oceani æstus excitare Lunam, causamque reciprocandi illi præbere, nunc constat inter omnes. Quemadmodum verò Luna varias in

motu vices sustinet, ita etiam dissimilibus vicibus agitantur æstus. Nam Lunam sequentes bis inter duos ejus exortus adfluunt, bis refluunt, vicenis-quaternis semper horis: hoc est, Maria singulis diebus naturalibus bis inundant, bis recedunt: intumescencia, adscendente Luna supra Horizontem ortivum: relabentia vero, ipsa ab Meridiano fastigio in Occasum vergente: iterum exsurgencia, recedente subter ima cæli Luna, partemque meridiano contrariam accedente: hinc subsidencia, donec iterum exoritur. Ut item Luna non semper eodem tempore neque loco oritur: sed assidue aliunde, quam pridie, prodit: sic nec æstus statis horis recurrunt, sed illo tantum tempore, quo ipsa iter facit per cæli cardines. Hoc etiam notandum, Lunam aliter Maria movere, quam plena: aliter, quam dimidiata. Major enim vis lumini copioso, quam debili & velut extincto. Nota nostratibus Plenilunii tempore vox, *Sprinkvloedt*, quasi æstus alius solito exsiliens. Non minus verè, quam eleganter Agellius lib. xiv, Oceanum quasi Lunæ comitem, cum ea simul & senescere, & adolescere solere, scribit. Configurationes quoque nonnullius hic momenti. Luna enim, si Venerem, dicis gratia, in idoneo adspectu respiciat, & humidam percurrat mansiones, accessum Maris præter solitum auget: si Martem & siccas permeet, minuit. Observanda & hic adscensio Signorum. Luna enim si fuerit in Signis rectarum Adscensionum, longiore tempore producit æstus: quam si in obliquarum. Hoc namque animadvertum viris magnis, nunquam accessus recessibus pares esse temporis duratione: nisi quum Luna in Signis Æquinoctialibus sine latitudine. Neque hoc silentio prætereundum, alias aquarum partes magis vi luminis & radiorum corporis Lunaris adfici, quam alias; vel ob rectitudinem radiorum, vel

vim quandam aliam occultiore. Quin & alia efficacia radios suos in aquas demittit Luna, si Septentrionalis, alia, si Meridionalis, hic enim accessus auget in littoribus Meridianis, ibi in Septentrionalibus. Cæterū æstus marini aliis aliisque locis manifestiores, obscurioresq; aut pænè nulli sunt. Nam ut de nostro hoc Germanico Mari nonnihil dicamus, certum est æstus in eo vix ullos percipi, intra sinū Balthicum & locis circumvicinis, nisi quantum ventis concitatū nunc in hanc nunc in illā partem undabundum rapitur. Circa Belgium autem æstus intensiores sunt, præsertim Coroflante, quando altius intumescit: neque usquam latius dominatur Mare, multum fluminum huc atque illuc ferens, nec littore tenus accrescit aut resorbetur, sed influit penitus atque ambit. Cumque Hispanicus Atlanticusque Oceanus profunditatis pænè sit imperscrutabilis, ita ut demissibolis ad ecc aut cccc orgyas necdum fundum pertingat, Germanicis tamen plerisque locis LX tantum cubitis depressus esse compertus est, aut vix usquam centum cubitorum altitudinem excedere, præterquam Norvegicis littoribus nonnullis, ita in immensum abruptis profundisque, ut impervestigabilis censeatur profunditatis. Insuper & hoc memorandum, quod, quum reliqua Maria pænè omnia aquis constant amarissimis ac salissimis, hoc nostrum Mare tam intensam falsedinem secum non ferat, idque ob divitem maximorum fluminum è Sarmaticis montibus influxum, quodque Sol iis locis imbecillior videatur, quā ut id quod limpidius leviusq; est aqueæ substantiæ, elevare queat, quam causam nonnulli adferunt præcipuā falsedinis Maris. Quæ si sufficeret satisque esset idonea, *Amalchium* quoque & *Chronium mare* falsedinis experts foret, cujus contrarium cōtingit. Quare liquefactę nives potius, dictiq; fluvii è

Sarmaticis montibus profluentes, id Mare dulcius limpidumq; reddunt. Vnde illud quoq; emergit, cur facilius reliqua Maria onerarias naves pōderibus maximis onustas sustineant, quam id de quo agimus. Solēt quippe salsa Maria plus oneris ferre ob aquæ crassiorē substantiam, tenuitas siquidem levissimis pōderibus pervia est. Natatio quoque in hoc Mari facilior, quam in cæteris. Nauseam tamen navigantibus contingere solitum, vomitumque excitat majorem, ob vehementiores motus, quibus modò ad æthera usq; attolli, modò in imum usque infernum deprimi videtur. Varias hoc Mare pro locorum varietate sortitur appellationes. Dicitur enim *Oceanus Germanicus* à vicina quam alluit Germania, & à Gallico Britannicoque qui Occidentalis est in Orientē Sarmatiam usque porrigitur. Dicitur & *Mare Septentrionale*, *Arctoum*, *Cimbricum*, *Balthicum*, *Codanium*, *Suecicum*, *Vandalicum*, *Scythicum*, *Sarmaticum* &c. Atq; hæc de Mari pro hujus loci angustia paucis sint dicta. Non desunt ^{Mont.} Germaniæ montes, inter quos nominatissimi sunt, *Rolbergus*, *Mons Isidis*, *Melibocus*, *Pinifer*, *Hessus*, *Ostbergus*, *Senus*, *Suevus*, *Pavonis*, *Rheticus*, *Sprulius*, *Vocetius*, *Vosagus*. Sunt & ^{Silva} *Silvæ plurimæ*, longè autem maxima *Hercynia*. *Silva Hercynia* optimi & maximi quique autores cum Latini, tum Græci meminere, Pomponius Mela qui eadem fere cū Cæsare disserit, Strabo lib. VII aliquantum diversa, Plin. item multis in locis. Ejus cum sint haud dubie lata cornua, & varii tractus, ipsa tamen intra Germaniam, quod ad Occasum & Meridiem attinet, continetur. Ideoque Arduennam silvam ut illius partē neutiquam adnumeraverim, inquit Glareanus, quod quidā nostra ætate temerè fecere. Cæs. lib. VI Com. de bel. Gal. scribit LX dierum spacio extendi; secundum latitudinem autem novem dierum iter expedito patere. Adsciscit sibi hæc nostra

stra ætate varia nomina: alicubi enim *Nigra Silva* à Pinnu immensa vi, *der Syvartz Wald*: alicubi *Ottonis* à venationibus Imperatoris Ottonis in illa silvæ parte frequentibus: à populis etiam, quos adit, nomina mutuatur, unde *Thuringica* & *Bohemica* dicitur. Apud solos autem Cheruscos hæcenus constanter retinet nomen suum vetus, veteribus Græcis atq; Latinis Scriptoribus celebratum *Hercynia Silva*, *der Hartz Wald*, à resina, *Hartz* enim vocant resinam & Galli & Germani. Meminit hujus silvæ etiam Pandulphus Colleenutius Pisauriensis in descriptione Germaniæ, his verbis: *Silva Hercynia ad Dacos & Getas diversa sibi nomina sumens desertur, donec ad extremos Tartaros perveniat, ubi obscuræ silvæ nomen accipit, ignotisq; sinibus, itineribusque impervia, & ob Ferarum immanitatem, & monstrificos Faunorum terrores penitus inaccessa.* Sed de his satis, ad alia pergo. Sequuntur Opera publica & privata: inter quæ, ut infinita præteream, templum Argentoratense celeberrimum elegantissima structura, præcella turri conspicuum nequaquam silentio prætereundum. Inter totius enim universi miracula, non merito octavum obtinet locum. Cæptum est autem augustissimū hoc templum jactis fundamentis ædificari anno Christi cixv. Anno autem Domini ccccclxxvii sub Episcopo Conrado à Liechtenberg, Erkuinus à Steinbach Architectus turrim exstruere cæpit, opus nobile & ingès, cujus simile nec in Germania, neque in Italia aut Gallia reperitur: quæ xxvii annis fere usq; ad fastigium consummata. Hæc ab ipsis fundamentis usq; ad supremum culmen quadris & pulchrè figuratis lapidibus est erecta. Ubique aëri & vento est pervia, patetque ascensus ejus quatuor cochleis. Vbi vero crassities ejus in fastigium incipit acuminari, ibi octo confurgunt cochleæ. Supremus nodus, qui inferius vix modii magnitudinem

habere videtur, tantus est, ut capacitas ejus recipiat quinque aut sex homines. Longitudo ejus habet pedes Geometricos cclxxiv. Est & horologium artificiosissimum atq; in primis admirandum. Et ad statum Ecclesiasticum Germaniæ quod attinet, Archiepiscopatus vii per Germanicum Imperium numerantur, quorum provinciæ, excepta Livonia, sub hoc titulo describentur. Sunt autem *Moguntinus Mentz*, cui xii sub sunt suffraganei, *Curia Chur*, *Constantia Costnitz*, *Argentina Strasburg*, *Spira*, *Vormacia*, *Herbipolis Vurtzburg*, *Augusta Aufburg*, *Aystett*, *Hildeshaim*, *Paderborn*, *Halberstatt*, *Ferden*. *Coloniensis Colen*, v habet suffraganeos, qui sunt *Monasteriensis* olim *Mimigardevordensis*, *Trajectensis* *Trecht*, *Leodiensis* olim *Tungrens*, *Mindensis Minden*, *Osnabrugensis Osenbrug*. *Trevirensis Frier*, cui iii suffragantur, qui sunt *Metensis Metz*, *Tullensis Toul* in Lotharingia, & *Verdunensis*. *Magdeburgensis Mydburg*, primas Germaniæ, cui sub sunt iv, *Morsenburgensis Morsburg*, *Naumburgensis Naumburg*, sive *Ciczensis*, aut *Mamillensis*, *Brandeburgensis* & *Havelburgensis*. *Salzburgensis Saltzburg*, ix habet sub se Episcopos, qui sunt, *Tridentinus Trent*, *Brixienis Passavv*, *Frisingensis*, *Viennensis Vienna*, *Sekoviensis Seckavv*, *Gurcensis Gurcx*, *Laventinensis Lavenmund*, *Chiemensis Chiemse*. *Bremensis*, cui vi sunt suffraganei, *Lubecensis*, *Suerinensis*, *Lebusinensis Lebus*, *Schlesvicensis*, *Ratzenburgensis*, *Hamburgensis* olim Archiepiscopus. *Rigensis Riga*, habet iv sub se, qui sunt, *Revaliensis Revel*, *Curienis Cesel*, *Derptensis*. Liberi & exempti Episcopi sunt *Misnensis*, *Babenbergensis Bamberg* & *Ratisponensis*. Academiæ Meræ. numerat *Basiliensem*, *Coloniensem*, *Dillingensem*, *Moguntinensem*, *Marpurgensem*, *Lipsiensem*, *Ingolstadiensem*, *Heidelbergensem*, *Gripsvaldensem*, *Friburgensem Friburg* *Brilgojæ*, *Francofurtensem* ad Oderam, *Erphordensem*, *Pragensem*, *Rostochiensem*, *Coningsbergensem*.

Statu Fe.
le fisti-
cui.

Opera par-
ticularia.

Schala.

Studia
celebra
v. 11.

Mores.

sem, Treverensem, Tubingensem, Viennensem, Breslaviensem, Wirtembergensem & Herbipolensem: ex quibus tanquam ex multis equis Trojanis innumeri viri eruditissimi exierunt. Testantur id permulti, omnium artium genere instructissimi. testantur linguarum Græcæ, Latinæ, Hebraicæ peritissimi. hic disertis Oratores, hic acuti disputatores, hic absoluti Arithmetici, hic Astronomi exactissimi inveniuntur: Geometras vero nulla Europæ vel Orbis Regio magis consummatos dabit. Taceo medicinæ accuratam cognitionem, atque alia id genus. Nunc ad Mores venio. Germanis in univèrsam ab auctoribus corporum moles & firmitas tribuitur: truces & cœrulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantum ad impetum valida, à Tacito: immanes vocat Hegesippus & Plinius; truces & feroces Sidonius; superbos Pausanias & Calliodorus; immites Appianus; Barbari, perfidi & simulatores dicuntur à Cæsare: in summa feritate versutissimi, natiq; mendacio, à Paterculo. Sincerius qui inter hos vixit Tacitus, dicit milites hujus atrocissimos & lætam bello gentem, sed minimè astutam nec callidam, aperientem secreta pectoris, atq; detectam omnium mentem, & fidei commissa patientiorem. Item Julianus Imp. in Misopogone dicit se experientia didicisse gentem esse quæ adulari nesciat, sed libere ac simpliciter cum omnibus vivere. Natura temperatos & placidos moribus hos esse docet, ex regionis quam incolunt qualitate, Prol. II Quadrip. Quod ad Religionem attinet, qua mentes hominum velut illigantur tenenturq; præsumpto numinis metu, Germani *Sacrificiis, ut scribit Cæsar, non student; Deorum numero eos solos ducunt quos cernunt & quorum opibus apertè juvantur:*

Solem & Vulcanum & Lunam. Postea tamèn, ut patet ex Tacito qui vixit sub Imp. Nerva, alios sibi quoq; Deo adscivere: ut Mercurium, Herculem, Martem, Isidem & matrem Deorum: item Alcim quendam. Idem Tacitus addit, hic quoque Velledam & Auriniam loco numinis fuisse. Tanfanæ templi apud hos quoque meminit dictus Tacitus, qui & Suevos Terram Matrem colere ait, quam *Aertham* (ut legit Lipsius) vocant, ut hætenus, *Aerde*. At his nulla simulachra. Sacras quasdam mulieres, quas fatidicas Tacitus, vates vocant Agathias & Polyænus, eos etiam habuisse, docet Plutarchus, & ex eo Clemens Alexandrinus: quæ ex fluviorum sonitu, vorticibus, ac circumvolutionibus futura prædicebant. *Ælianus* eos etiam per aves, viscera, signa & omnia, futura prædicere, annotavit. Maxime vero Mercurium sive Teutamem coluerunt, ab humanis non abstinendo hostiis, teste Tacito. In pace nullus communis erat Magistratus, tempore autem belli qui ei præessent deligebantur. Omnis vita in studiis rei militaris: neque lætrocinia ullam habere infamiam apud Cæsarem legimus. Et ut placet Senecæ, armorum illis una cura: his innascuntur, his innutriuntur. Si patria, teste Tacito, longa pace torpeat, eas nationes ultro petunt, quæ bellum aliquod gerunt. Conducunt matres, pignora & uxores, quæ pugnantibus hortamina & cibos gestant: nec plagas ex fugere pavent. Prælium cantu, sono armorum, tripudiisque incipiunt. Scutum in eo reliquisse, præcipuum flagitium: ita ut multi ex bello superstites, infamiam laqueo finierint. Hos fluvios tranare, ajunt Dion & Herodotus: levitas enim armorum & proceritas corporum, eos teste Tacito attollit. Eos mortis contemp-
ptores,

ptotes, persuasione futuri in vitā reditus, apud Appian. legimus. Severa his matrimonia, singulis uxoribus cōtenti sunt: exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiūtur. Paucissima adulteria: quorum pœna præsens hæc: accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verberare agit. Sic Tacitus. Sua quemque mater uberibus alit, neque ancillis & nutricibus delegantur. *Hospites violare* (inquit Cæsar) *fas non putant: qui quaque de causa ad eos venerunt, ab injuria prohibent sanctosque habent: iis omnium domus patent victusque communicatur. Nemo apud Germanos, inquit Tacitus, vitia ridet, nec corrumpere & corrumpi, seculum vocatur. Plusque ibi boni mores valent, quam alibi bonæ leges. Major pars victus eorum, Cæsare memorante, in lacte & caseo & carne consistit.* Non alia pulte quam ex avena vivere, Plinius testis est: in egestate crudis contentos, Appianus. Crudis etiam carnibus vesci, addit Mela. In prandio, auctore Athenæo, adferunt carnem membratim assam & superbibūt lac vinumque merum. Cibi simplices, recens fera, agrestia poma, aut lac concretum. Potus humor ex hordeo aut frumento est, Tacito. Neque ulla gens in hospitibus aut convictibus effusius indulget. Quemcumque mortalium arcere recto, nefas habetur. Sed, ut nemo sine vitio nascitur, diemque noctemque continuare potando, nulli probrum. Quod ad vestitum, *Tegumen*, in-

quit Tacitus, *omnibus sagum, fibula, aut si desit, spina conser-tum*, qua refixa refibulatave difflebat de humeris sagum. Idem Germanos non fluitante veste, sed stricta artusque singulos prope exprimente & quasi corpori assuta, dicit fuisse usos, qualem & Francis dat Sidonius oculatus testis. Idem Fœminis habitus qui & Viris. Tunicæ erant illis striatæ, rusticis etiamnum apud nos alibi usitatæ: ferarumque pelles in honore & usu fere. Quondam etiam Germani corpore quidem robustissimi, animo vero rudes & ad artes inepti fere. Nunc vero *Opificia*, omnis generis opificia studiosè & cum laude exercent: & (ut vulgares omittam) spectata æris fundendi cundendique peritiam, spectata metallorum tractandorum scientiam & similes artes. Hæc primum machinas tormentaque ahenea invenit, prima Typographiam nostro Orbi dedit: prima horologiorum confectionem demonstravit: denique ita Germania omnium artium asylum facta est, ut nullam elegantiore scientiam admiserit aut artem, quam non exornarit, auxerit, poliverit, multas vero ipsa invenerit. Larga etiam manu *Mercum* confinalibus suis aliisque remotioribus populis subministrat vina præstantissima, aurum, argentum, cuprum, stannum, plumbum, argentum vivum, vitriolum, alumen, colores pictorum varios, lamellas, frumentum, cunctaque fabrilia ex ferro & cupro, aliasque merces.

HACTENVS in genere Germaniam descripsi : postulat methodus ut speciatim & per partes eam perambulem. Primo loco se offerunt in hac Tabula Comitatus duo, Membra Imperii in Circulo VII Westphalico, *Embdanus & Oldenburgensis*. Comitatus *Embdanus* appellationem ab Vrbe primaria habet: nunc etiam *Frisia Orientalis* dicitur: non aliam, ut videtur, ob causam, quam quod *Frisiis* contermina. Non enim locum hunc *Frisii* olim, sed *Chauci* tenuere, quos duplices commemorant *Plinius & Ptolemæus*, *Majores & Minores*. *Majores* sunt qui *Bremensem Episcopatum* incolunt: *Minores* sunt *Embdani & Oldenburgenses*. Siquidem inter *Amisim & Visurgim* etiam *Ptolemæus* sedes illis constituit. cuius verba sunt: *Cauchi Minores ad Visurgim amnem extenduntur, at Majores Cauchi ad Albin usq;*. *Chaucos* ita describit *Plinius* lib. XVI cap. I. *Sunt vero & in Septentrione visæ nobis gentes Chaucorum, qui majores minoresque appellantur. Vasto ibi meatu, bis dierum noctiumq; singularum intervallis effusus in immensum agitur Oceanus, æternam operiens rerum Naturæ controversiam, dubiumque, terre sit, an in parte maris. Illic misera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia structa manibus, ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis, navigantibus similes quum integant aqua circumdate, naufragis verò, quum recesserint, fugientesque cum mari pisces circa tuguria venantur. Non pecudem his habere, non lacte ali, ut finitimis, ne cum feris quidem dimicare contingit: omni procul abactò frutice. Vltra & palustri junco funes nectunt, ad pratexenda piscibus retia, captumq; manibus lutum ventis magis quam Sole siccantes, terra cibos, & rigentia Septentrione viscera sua urunt. Potus iis non nisi ex imbre servato scrobibus in vestibulo domus. Hæc olim Chaucorum facies. Ea nunc quan-*

tum ab illa mutata est? Hodie enim, quænam terra uberior præbet mortalibus alimenta? non incolis modo, sed vicinis, aliisque exteris? At olim quam informis, quam tristis cultu, adspectuque, quam misera incolarum habitatio? Non frumenti, non aliarum frugum mentionem facit *Plinius*: jam ubi major ubertas? Frugiferarum arborum olim impatiens; nunc omne fere genus arborum producit. Non pecudem habebant, non lactealebantur; ubi major jam copia, & quis potior cibus? Agrum siquidem planum, & pascuis fecundum, Naturæ beneficio obtinent, cujus quidem quam glutinosæ & pingues sint glebæ, quam læta pascua, quam numerosi armentorum & pecudum greges, vix verbis explicari potest. Docet id exquisiti, delicatique saporis *Butyri & Casei* ad miraculum usque copia, quæ uberrimo incolarum questu & emolumento maximo ad varias regiones & per universam Germaniam defertur: quinetiam non obscure id comprobant pingues & supra vulgarem magnitudinem boves, quorum aliquot myriades in pascuis passim oberrare videntur, qui soli graminumque beneficio adeò impinguescunt, ut exteræ etiam nationes iis potissimum delectentur. Postremo si cum feris non dimicarent: hodie aliter docet crebra *Nobilium* venatio. Est ergo solum hujus tractus hodie adeo dives, ut regionum vicinarum ope indigere minimè videatur; imo multis usque adeo abundat, ut equis, bobus, pecore, carnibus porcinis, lana, butyro, caseo, hordeo, avena, frumento, fabis & pisibus, item sale, ut eorum quotannis magnam copiam larga manu Confinalibus suis aliisque remotioribus *Populis* communicet. Porro *Fredericus* Imperator ejus nominis III

anno

Reio &
unde di-
sta.

Soll
li. at.

Anima-
lium ven-
tibus.

anno cccccxlv cum variis præfecturis hæc Provincia regeretur, Comitatus titulo auxit, totamque *Vdalricho* cuidam attribuit. Inde ad nostrum hoc usque ævum continuo Comites suos habet. Urbes in hoc Comitatu mœnibus clausæ duæ sunt *Embda* & *Aurichum*. *Embda* sive *Emdena*, vulgo *Emden*, urbs hujus regionis primaria & emporium celeberrimum ad *Amisis* fluminis ostiũ, portus opportunitate nobile, cujus alveus ita profundus est, ut navigia maxima passis velis admittat: propterea amplitudine opũ, ædificiis publicis privatisque, & civium multitudine omnibus non Germaniæ modò, verum etiam Europæ angulis innotuit. Inter ornamenta præcipua sunt Comitis ædes sumptuosæ, templum magnificentum & domus Prætoria. Mira hic omnium rerum & exuberans copia videtur, non earum modo, quibus satis necessitati fieri, sed quibus voluptatis studium concitari queat. Præstat hoc civibus, tam portus & importationis commoditas, quam nativa Frisiæ (de qua supra diximus) ubertas. Urbs à fluvio *Ems* nomen habet, quem Tacitus *Amisiam* vocat. Hic ille est fluvius ad quem *Drusiana* fossa egressæ legiones Romanæ, latæq; Oceano, secunda navigatione pervectæ sunt, ut refert Tacitus in *Annalium*. *Aurichum* urbs altera, nobilium jucundissimus recessus ob silvas & nemora, in quibus aucupio vel venatione liberaliter sese exercent. Cives potentes habet mercaturæ vel opificio alicui deditos. Arces & villæ in hoc Comitatu infinitæ sunt. Pagorum tantus numerus est, ut alter alterum interdum contingat. Horum magna pars, sive ædificiorum splendorem sive platearum amplitudinem, sive incolarum frequentiam spectes, cum quibusdam Germaniæ urbibus potest contendere. Neq; vero in iis omnes rustici & agricolæ:

sunt & mercatores, & artificum varia genera; nobiles etiam sparsim interjecti. Sunt & hic duo alii Comitatus, qui *Embdano* Comiti subjecti sunt, *Esenfis* & *Ieverensis* à primariis eorum oppidis sic dicti. *Ieverensis* ditio trās *Iadam* ad Occasum sita est, continetq; pagos octodecim: ei Septentrionem versus qua se *Visurgis* in Mare exonerat, prætexuntur duæ Insulæ, *VVangeroga* & *Spike-roga*, desertæ magna ex parte. *Esenfis* Comitatus ad littus Oceani contiguus est *Ieveriæ*: ab occasu *Berumenfi* & *Auricensi* tractui: à Borea mari terminatur. Ejus Dominus *Hajo ab Huseke* anno cccccxxc quum petulantius vicinos infestaret, navesque *Bremenium* in *Visurgi* interdum spoliaret, mariaque vicina piratis, terras prædonibus & grassatoribus suis impleret, tandem post leviores cum *Bremenibus* pugnas quibus inferior fuit, quum *Esenam* confugisset, captus à *Bremenibus* *Edoni Wimmeke* Capitaneo *Ieverensi* traditus est. Qui eũ fune cannabino diu tortum strangulatumq; tandẽ frustillatim dissecavit, eo quod sororem, quam in matrimonium duxerat, nulla justa de causa repudiasset. Est quoq; in hac tabula Comitatus *Delmenhorst*. Et Domina *Ezes*, *Norden*, *Aurick*, *Iever*, *Vredeburg*, *Ovelgunne*, *Rheyde*. Flumina hic *Amisis*, *Visurgis*, *Iada* & alia. Incolæ hujus regionis Germanica utuntur lingua: sed ad secretiora propria quadam & vernacula quam advenæ non intelligunt. Omnis generis opificia studiosè exercent, aut agros colunt: aut mercaturam faciũt. Vestitus honestus: etiam rusticorũ: ita ut ex vestitu eos pro oppidanis quis duceret, fœmineus sexus habitu multum ab aliis differente gaudet. Totam capitis comam in unum cirrum componunt, eumque multis argenteis deauratisque spherulis vel nodulis ornatum in tergum dependere sinunt.

Imperium
majorum.

Urbes.

Flumina.

Opificia
Vestitus.

finunt. Caput ipsum in æstate reticulo ex rubri coloris ferico contexto, argentoque deornato redimunt. Hyme autem capitium ex panno viridi induunt, quo totum caput adeo cooperiunt, ut oculos tantum adspiciendos præbeant: *Hatte* vocant hoc genus vestimenti. Palla sive vestis exterior, quæ à capite ad talos usq; plurimis minutisque plicis striata est, argenteis deauratisque laminis tam frequentibus undecunque rigescit, ut exuta, etiam erecta consistat. Hæc constat ex rubro, interdum etiam ex viridis coloris panno.

Comitatus Oldenburgerensis.

Regio & inde dicitur.

HÆc de Comitatu Embdano: succedit *Oldenburgerensis*. Comitatus *Oldenburgerensi* impositum nomen ab urbe primaria Oldenburgo. Hunc tractum olim Chauci minores incoluerunt sicut & Comitatum Embdanum, ut supra diximus. Comitum autem Oldenburgerensium ditio quæ etiam hæc Tabula ob oculos ponit, ab Ortu ad Visurgis ripam, Provincias Stegingiam, (è regione Bremæ arci Delmenhorstæ subjectâ) Stadlandiâ in quinque, Butidiam in septem parochias tributam, & huic subjectam Ieveriam, Frisiæ partem, xxiii parochiis insignem complectitur: ad Occasum Amerlâgiam ad Amisiam fluvium porrectâ, in medio Morinos habet. Ad Boream Frisia & Oceano: ad Meridiem diœcesi Monasteriensis terminatur. Albertus Crantzius in sua Metropoli lib. 3 cap. 15 scribit hunc Comitatum esse ex omnium vetustissimis. *Vide* kindum enim Saxoniam Ducem (qui vixit Caroli Magni tempore) inter hujus Comitatus nominat. lib. 11 cap. xxx. Irenicus tradit, urbem *Oldenburgum*, à Carolo instauratam, Ecclesiamque illic in honorem S. Ioannis Baptistæ dedicatam consecratamque ab Adalgargo Episcopo. In eo autem ipsum er-

Imperium

videtur.

rare puto cum Ortelio, quod hanc civitatē inter Wandalicas numerat, juxtaque mare eam describat. Hæc namq; alia est ab illa in Wagria nempe, Holsatiæ regione. Hanc Wandali *Stargard*, Dani *Brannefiam*, quiq; pro suæ linguæ proprietate vocavere, ut idē Crantzius asserit. Laurentius Michaëlis putat *Ambrones* (quos quondam cum Cimbris in Italiam profectos, & à C. Mario cæfos, tradit Plutarchus) hinc originem habuisse, eorumque nomen adhuc extare apud Gentem quam *Amerlander* appellant. Idem de Alanis Saxonibus sentit quos ad stagnum Alanum, in hoc tractu, & ab utraque parte fluminis Alaniæ usq; ad arcem Oriam habitasse credit, hodieque *Lengener* id est *Alanos*, & *Averlenger* quasi *Vltralanos* vocari. Arx *Delmenhorst* ad rivum *Delme* anno c10c cXLVII exstructa, cum LXV annos in Episcopi Monasteriensis potestate fuisset, ab Antonio Comite Oldenburgerensi, die Palmarum, anno c1010 cXLVII, tacita militum manu, summo mane superato aggere expugnata & occupata est, & Præfectus arcis Hermanus ab *Oer* in custodia servatus. De Comitibus hujus regionis quædam habet Andreas Hoppenrodus, in suo stemmatis libro. Sed optimè de ea David Chytræus in sua Saxonica historia. Libet autem de Chaucorum moribus pauca coronidis loco addere. Gravissimus Scriptor Tacitus ita de his scribit: *Populus inter Germanos nobilissimus, quiq; magnitudinem suam malit justitia tueri. Sine cupiditate, sine impotentia, quieti, secretique, nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur. Idque præcipuum virtutis argumentum est, quod superiores agant, non per injurias adsequantur. Prompta tamen omnibus arma, & si res poscat, exercitus plurimum virorum equorumque: & quiescentibus eadem fama.*

Mores Chaucorum.

Regio &
unde di-
cta.

WESTPHALIA, quæ in methodo nostra sequitur, unde nomē acceperit, opiniones variat. Nonnulli eā à Vesta Dea sic dictam arbitrantur, quasi *Vestaliæ*: quod ea hic olim fuerit culta. *Westphalos* ergo quasi Vestalios dictos esse volunt. Malunt tamen alii à vento Occidentali sic dictos credere: qui enim inquit ultra *Visurgim* fluvium Orientalem plagam occupant, *Oostvali Saxonæ* cognominantur, ab *Oost* vento Orientali, & *Valen*, quod lingua Saxonica pullum equinum significat, quæ in militaribus signis habuerūt. Ætas id nominis abolevit in Orientalibus, & generalis illa Saxonæ appellatio permansit. Sic *Westphali*, qui cis *Visurgim* versus Occasum habitant, ab *Vest* Occiduo vento, nuncupantur. Alii denique à campo id est *Veldt* potius quam *Valen* *Westphalos* dictos arbitrantur. Ea hodiè ab Ortū habet *Visurgim*, ad Meridiè *Hassie* montes, quos *Ptolemæus* *Obnobios* vocat: ad Occidentem *Rhenus* est, ad Septentrionem *Frisiam*, *Hollandiã*, *Trajectensem* ac *Trãsalanum* tractum respicit. Aër est durus quidem frigidusque, at salubris. Regio satis est frugifera, sed earum rerum, quæ magis alendis gregibus quam hominibus conducunt. Arbortum fructus generat varios, ut sunt poma & nuces, item glandes quibus saginantur porci. Fertior est circa *Susatam* & *Hamonam*: fertilissima ad *Paderbornã* & *Lippiam*. Ad *Amisim* verò quibusdam locis deserta. *Compascua* est *Monasteriësis* *Diocesis*, item ista tractus qui alicubi *Visurgim* fluvium respicit. *Nemorosa* est per totam *Surlandiam*, & *Bergensem* Comitatum: metallis non caret in ditione *Coloniensi* & comitatu *Marchico*: salinarum etiam fœcunditate

Situs.

Cali
qualitas.
Soli ferti-
litas.

alibi regio commendatur. Animalium domesticorum numerosissimos alit greges, & potissimum porcorū quibus abundat, qui Principum mensis ob pernas delicatiores expetuntur. *Ferarū* quoque in silvis affatim habet. *Westphalos* *Carolus Magnus* cognomine primus devicit & Christiana Religione imbui iussit. *Episcopatus* instituit, *Monasteriensem*, *Osnabrugensem*, *Paderbornensem* & *Mindensem*. Quis verò post *Carolū* *Magnū* rerum status per *Westphaliã*, quis rerū summæ præfuerit, an tota Pontificibus paruerit, nō reperitur in *Annalibus*. Equidem in *Orientali Saxonia* erant seculares Domini, qui rerum tenebant gubernacula: primo quidem Reges de stirpe *Caroli Magni*, sub quibus tamen *Duces Saxonæ* de genere *Widekindi* paullatim magis atq; magis increverunt usq; ad *Henricū* primū Regem Romanorum, à quo tres per ordinem *Ottones*, deinde etiã *Marchiones Saxonie* nati ex *Henrico Duce* *Bavariæ* fratre primi *Ottonis*. *Westphalia* verò quæ est *Occidua Saxonæ*, quos habuerit *Principes seculares* illa tempestate rem cum *Episcopis* administrantes, omnino non legimus. Sequenti tamen ætate *Henricus Dux* *Leo*, & ante eum *Avus* illius *Luderus* *Dux Saxonie* inde *Imperator*, *Westphaliã* tenuisse leguntur. Nam ab eodem *Henrico* cum destitueretur per sententiam *Imperatoris* *Friderici I.*, *Ducatus* *Westphaliæ* titulum sibi *Archiepiscopus* *Coloniensis* vendicabat, tenentq; eundem *Duces Saxonie Inferioris* de genere *Comitū* de *Anholt*. Tenet & jam dictus *Episcopus* bonam partem ejus *Regionis*, maximè *Angriam*; cui nunc *Westphali* parent, suisque *Nobilibus*, quorum fere mancipia sunt, ac jugum durissimum sufferunt. Sedes hic olim habuerunt

A.
lioni

Imperio
majoris

Septentrio 30

31

28

29

WESTPHALIA
Cum Diocesi
Bremenfi

MARE GER
MA

Miliaria Germanica
1 2 3

HOLSATIA
Nassfeldory
Wedel Altana
PARS

NICVM

Emdenfi
Comitatus
Emden

Wäoger
landt
Die lach

S TIFT

Das olde Stade
landt
Lunenburg
Ducal
pars

OLDEN
BORCH
Landt

COMIT

BREMEN
Episcopa
Lunenburg
pars

DIE
DRENT
Landt

Hemmelinger
landt

Diepholt
Comit.

Hoya
Comit.

De Bre
Landt

Landt

Meridies 30

31

Occidens

Oriens

53

53

28

29

runt suas *Teutoni, Busaeteri, Chamavi, Angrivarii, Longobardi, Dulgumni, Angili, Chauci & Cherusci*. *Teutoni* Melæ & aliis, Ptolemæo *Teutones*: hi ab littore Balthico ubi sedes eorum antiquissimas Ptolemæus collocat cum Cimbris in Galliam profecti, Teutoburgo, quod Tacitus in *Vestphalia* collocat, nomen dedisse existimantur. *Busaeteri Majores & Minores* Ptolemæo, Tacito *Brueteri*. Hos habitasse Monasterium scribit Willichius. *Chamavi* Tacito: Ptolemæo *Camani* ut censet Villanovanus. Ab his nomen oppidi *Chamen* in Comitatu *Marchiæ* reliquum esse putat David Chytræus. *Angrivarii* versus Orientem ad *Visurgim* sederunt: ubi nunc *Hervordia* & Comitatus *Lippiensis, Ravenspurg, Diephold* & *Diœcesis Mindensis* sita est. *Longobardi* seu potius *Langobardi*, collocantur à Ptolemæo in hujus *Provinciae* finibus, in quorum extrema ora *Bardewicum* fuit: sic & *Dulgumni* Ptol. *Dulgibini* Tacito, à quibus oppidum *Dulmen* in *Diœcesi Monasteriensi*: item *Angili*, quos circa annum *ccc xlv* in *Britanniam* trajecisse, & *Angliæ* nomen dedisse, tum ex aliis Historiis, tum ex *Divo Beda* Scriptore *Anglo* constat: *Chaucos* verò, qui *Chauci* Ptolemæo, *Cauci* Suetonio, *Lampridio* & *Straboni*, *Chauci* *Dioni*, *Chayci* *Claudiano*, Tacitus à *Frisiis* incipientes, ubi nunc *Bremensis Diœcesis* ad *Visurgim* & *Albim* usque pertingit, occupare, & omnium quas exposuit gentium lateribus, donec in *Cattos* usque sinuentur, obtendi scribit. Ad horum latus *Cheruscos* statuit idem Tacitus: ex quo conditionis eorum situs facile innotescit: siquidem *Dion Historicus* eos ultra *Visurgim* habitasse testatur, quod

ex Tacito etiam manifestum fit. Continetur autem hac tabula prima *Westphaliæ*, Comitatus *Oldenburgensis, Hoya, Diepholt*, vicinaque dominia. Cæterum *vii* Circulus Imperii *Westphalicus* sive *Germaniæ Inferioris* *iii* Ordinibus constat: quorum *i* Ecclesiasticus: *ii* Principum: *iii* Civitatum liberarum. In primo sunt Episcopi *Paderbornensis, Leodiensis, Ultrajectinus, Monasteriensis, Cameracensis, Osnabrugensis, Ferdensis, Mindensis, Verdensis, Stablonensis, S. Cornelii Munster, Echternaken- sis, Corbei, Hervordensis*: & *Abbatissa i Effensis*. In *ii* sunt Principes, Comites, & Domini: *Dux Clivia & Comes Marchia, Dux Iulia & Bergen: Marchio Badensis: Comes Frisiæ Orientalis sive Embdanus: Comes Sein: Comes Dillenburg: Comes Vernenberg: Com. Manderscheid: Com. Veida & Ringelberg: Comes Meursensis: D. Brunchorst: Comites Steinsford, Benthem, Dortmund, Oldenburg: D. Rid- burg: Comites Hoya, Diepholt, Schaumburg: Domini Spiegel- berg, & Vanenberg: Comites Arenberg, de Lip, & Dominus in Sommerhausen*. In *iii* qui est Civitatum liberarum sunt *Colonia, Aquisgranum, Vesalia inferior (under Vesel), Mar- codurum (Dure), Cameracum, Tremonia (Dortmund), Susatum, Duysburgum, Hervordia, Brakel, Vartburg, Lemgovv, Verden*. Sed hæc hæctenus: flagitat ordo, ut nunc urbes & oppida *Westphaliæ* explicemus. Sed cum de *Diœcesi Bremensi* hic nobis quoque dicendum sit quæ etiam ipsius *Tabulæ* titulo continetur, intermissa parumper *Westphaliæ* descriptione, quam sequentibus *Tabulis* resumemus, paucula de hac hoc loco subjun- gamus.

Statu
Politi.

Bremensis

Bremensis Episcopatus vulgo *Stift Bremen*, cui ab Urbe nomen est, trianguli isoscelis figura, cujus latera fere æqualia sunt *Visurgis* & *Albis* Fluvii, in extremo anguli apice ad peninsulam, cui à novo opere seu turri ad securitatem navigantium ibi exstructa, nomē dederunt, coeuntes: Basis vero est linea ab *Esta* flu. per fines ditionis *Luneb.* & *Verdensis*, paullo infra *Alleræ* in *Visurgim* se exonerantis ostium, deducta. *Esta* enim fluvius hinc est *Regionis Bremensis* & *Hamburgensis*, quam à reliquo *Ducatu Luneburgensi* *Sevena* fluvius exiguus primū, & tamen tribus ostiis in *Albim* influens, determinat. Hujus ditionis non eadem ubiq; qualitas, non idem solo genius. Duæ enim oræ *Dioecesis Bremensis* extremæ ad *Albis* & *Visurgis* aggeres, admodū optimæ & frugura ac fructuum feraces sunt. Medius verò tractus inter *Stadam* & *Bremam* quem *Mercatores* usitatè transeunt, horridus & incultus sterilibus arenis, paludibus, & ericis confusus videtur. Itaq; pallio extenso *Dioecesi* *Bremensem* vulgo comparant, cujus duæ anteriores oræ, à capite seu *Albis* & *Visurgis* cōfluente, ad utriusque fluminis ripas ascendēdo fructuosissimis agris & pascuis velut *holoserico* prætextæ: reliqua latitudo levissimi filo aut *cannabi* contexta sit. Domicilium hic olim fuit *Chaucis Majoribus*, qui à *Visurgi* *Albim* usque ad *Hamburgum* sedes tenuerunt. *Metropolis Brema*, *Phabiranum* *Ptol.* *Pl.* *Appiano*, *Peucero* & *Irenico*, vulgo *Bremen*. *Urbs* *Hanseatici* fœderis ad *Visurgim* flu. elegans, opere, arte & natura munita: plateis vicisq; insignis, civibus plena, mercatorum commerciis dives. Forum habet amplū, in quo hebdomadatim rerum victui necessariorum frequentes sunt *nundinæ*. Vnum fori la-

tus *Metropolitana* *Ecclesia* respicit; alterum *Senatoria* domus condecorat, fundamentum habens preciosum ac gratum, cellam nimirum *vinariam* ac *publicam*, in qua sub *Præfecti* gubernatione, *Senatus* vinum, tolerabili precio, & decenti elegantique œconomica ratione propinat. Quæ communis est multarum *Wandalicarum* & *Vestphalicarum* urbium consuetudo, ut ad publica ferenda onera, vini *popina* penes *Senatum* maneat. *Brema* ignobilis primum vicus fuit, crescente verò *Religione Christiana* vires & incrementa sumere cœpit, quæ *Episcopis* suis potissimum debet, à quibus *Metropolitica* dignitate illustrata, *Ecclesia Aquilonarium* omnium matrice condecorata & murorum ambitu cincta fuit. *Episcoporum* seriem in *Ecclesiastica* *Historia* *M. Adami* vide. Est & *Stada* sive *Stadium* *Archiepiscopatus* *Bremensis* *Civitas* ad *Zuingam* fluvium in *Meridionali* *Albis* ripa, omnium *Saxoniarum* urbium antiquissima. Est etiam *Buxtehuda* oppidum. Fluminibus lætatur hæc regio *Visurge*, *Albi*, *Esta*, quæ piscibus abundant, anguillis, murenis, salmonibus, quos *Bremenses* ita sale condire & fumo durare norunt, ut magno cum luero civium ubique cari, grati & preciosi sint. *Bremenses* naturâ bellicosi, industrii & aliquantulum ad *seditionem* propensi. *Literarum* studia, artesque liberales tum primum amant & promovent, quando earum venustate apud externos poliuntur: minus alioqui in studia & studiosos propensi, mercaturam libentius exercent. Ex amplissima negotiatione, & remotissima navigatione opes sibi acquirunt, unde cives pene omnes vel *mercatores*, vel *opifices* & multi *navium* architecti peritissimi sunt.

Vrbes.

IN nostra Westphaliae descriptione sequuntur urbes, inter quas offert se primum *Monasterium* totius Westphaliae Metropolis, *Mediolanum* Ptolemæo, ut cæset *Pyrchaimerus*, vulgo *Munster*. Vrbis est omnium celeberrima & munitissima. In hac floruerunt litteræ & puritas Romanæ linguæ ante annos LX. Episcopatus appellacionem urbs *Monasteriensis* præbet, & ab insigni *Monasterio* ibi fundato nomen appellacionemque sortita est. Videndus *Munsterus* lib. III *Cosmographiæ*. Hic magna rectorum (quos *Anabaptistas* nominant) orta est factio, anno MDXXXIII & sequente, undique illius sectæ hominibus eo tanquam ad acropolim confluentibus: tantumque eorum crevit cõjuratio, ut nulla humana auctoritate potuerit comprimì, lecto etiam capite seditionis *Ioanne* quodam *Bukholdo* opificio sartore, genere plebeio, ad omnia parato, ingenio, audacia, facundia, fraudibus supra reliquos omnes præcellente. Hic se regem non est veritus prædicare. Episcopus igitur vi sibi debellandos hostes ratus, opibus Archiepiscopi *Coloniensis*, & Ducis *Cliviensis* adiutus, post XIV obsidionis mensem urbe sua potitus est. Regem forcipibus candentibus laceratum, ferreâque caveâ inclusum, è turri suspendi iussit. *Susatum* (*Soest*) urbs Westphaliae post *Monasterium* opulentissima amplissimaq; decem populosis distincta *Paræciis*. Primæva fundacione castrum seu præfecturam fuisse perhibent, quæ in tantam paulatim urbem excreverit. Indeque *Susati* appellacionem natam, quod ob loci situsque opportunitatem, ædificiorum aliquid ad castrum ipsum semper accesserit, ut à quotidiano incremento, *Susatum* quasi *ein Zusatz*, sit cognominatum. Complures pagos vicinos sibi subditos occupat, olim

præfecturas minores, quos populari nunc lingua *dië Burden* indigitant. Vrbis hæc nunc sub *Cliviorum Iuliacensium* ac *Montensium Ducis* clientela est, quum ante fuisset Archiepiscopo *Coloniensi* subiecta. *Vvesalia inferior* vulgo *Vvesel*, urbs clara opibus, dignitate ædificiis & mercatura. Ad alterius superioris differentiam quæ in sinistro *Rheni* latere sita est, *Vvesalia* est dicta inferior. Ex præterfluente *Lippia* fluvio commoditates haud pœnitendas percipit, qui sinistrum ejus latus adluens, statim *Rheno* confociatur. Est *Vvesaliae* memorabilis misericordiae ara à *Clarissimi viri ac D. D. Henrici Olfserii*, cognomento *Baers*, *D. Cancellarii Cliviensis* & c. parentibus consecrata & posita: *Geronocomium* nimirum, ubi senio & ætate confectis viris vitæ necessaria liberalissimè suppeditantur: cujus annuos proventus filius, paternæ pietatis memor, adauxit. De *Oldenburgo* supra diximus. *Osnabrugum* sive *Osenbrugum* insignis Civitas, à Comitibus de *Engern* crecta, auctore *Hermanno*. Alii à *Julio Cæsare* hanc urbem inceptam esse perhibent, ut *Annales Saxonum*. Ferunt hanc à pellibus bovinis dictam, quibus urbs hæc fuerat circumdata. Situ amœnam obtinet vallè amni-que *Hasa* irrigatur, pinguem in ea coquunt cerevisiam, *Buse* vocatam. *Carolus Magnus* Saxonibus triginta trium annorum bello edomitis, *VVidekindi* etiam arce, huic urbi vicina, expugnata, eaque imposito præsidio firmata, decem in *Saxonia* Episcopatus instituit, quorum præcipuum *Osnabrugensem* esse voluit. Summè etenim hanc urbem præ cæteris coluit, cui privilegium novæ Scholæ concessit in qua *Græcæ* & *Latine* litteræ à viris doctis traderentur: ut scribunt *Munsterus*, *Hamelmannus*, & *Argentinenſiū Chronica*. *Minda*, vulgo *Minden*

den urbs amœnissima & munitissima est, ex navigio Visurgis, ejusque alluvione, amœnitatem, pisces & alia commoda sentiens: coquit bonam cerevisiam, vicinis multis gratam, variisque abundat mercaturis. De hujus primis initiis ita scribit Munsterus: Cũ *Videkindus*, primarius Saxonie Dux, ad fidem Christi pervenisset, permisit Carolo Imperatori arcem suam ad fluvium *Weseram*, ut in ea firmaret Episcopo locum; capax enim amborum fuit, ita ut Episcopo diceret, Mea atque tua erit communi jure arx ista, ut inde Saxonum lingua *Myndyn* diceretur. Sed temporum successu ex y factum est e, vocaturque civitas ipsa hodie *Mynden*. *Arnspergum* vulgo *Arnsberg*, Metropolis Comitatus ejusdem nominis. Situm est ad Ruram fluvium, arcem in editiore monte adjunctam habet, gratum & commodum Episcoporum Colonienſium domicilium, ut que jucunda simul & utilia venationis exercitia, piscium item copiam ex præterlabente Rura præbeat. *Vvarburgum* non inelegans Westphalie oppidum situ inæquali, Dimulæ aquis instructum, Comitatus olim titulo, uti Hamelmannus perhibet, illustre, qui idem hoc oppidũ a præstanti commendat cerevisia, gratissimo iis potu, qui cum parvo crumenæ dispendio, genio indulgere cupiunt. *Tremonia*, *Dortmunt*, in medietullo Comitatus Tremonienſis. Hic Sacri Imperii Comitatus atq; etiam urbs, earum ditionum albo recensentur quæ sine intermedio Romanorum Imperatorem agnoscunt Dominum. Urbs quondam à Tromannis Suevorum populis *Trotmannia*, posteris temporibus *Tremonia*, vulgari autem dialecto, *Dortmundt* appellata est. Annales veterumque quæ exstant monimenta declarant eo loci, ubi postea urbs Tremonienſis exstructa est, duos olim Pagos

veterem scilicet & novum exstitisse, qui Imperium caſtri Tromannorum intermediis sequerentur. Sub id vero tempus, quando Carolus Magnus hæc omnes Saxonicas provincias subegisset, ius municipii accipere, paullatimq; in oppidum coalescere cœpisse. Is enim perspecta soli ubertate situsque non vulgari præstantia, colonias huc deduxit, sedemque hic sibi Aulæque Regiæ domicilium firmavit. Ex qua vetustatis memoria in agro suburbano fertilissimo equidem loco posita latifundia (quorum possessio per Comites olim in Senatũ translata est) *Conings-Hofs Landt*, & cortes seu villæ istæ amplissimæ per vicinos agros ditionesque circumjectæ *Reichshofen* nuncupantur, quæ census suos frumentorum annuos ad Aulã ibi Regiam conferre tenebantur. Sunt & *Dusseldorpium* & *Hervordia*. Et minorum gentium *Vvidenbrugge* & *Coefvelt*. Suntque in hac tabula Comitatus, *Lemgovv*, *Benthem*, *Lingen*, *Tecklenborch*, *Diepholt*, *Schouvenberg*, *Ravensberg*, in quo sunt v Præfecturæ, *Sporenberg*, *Ravensberg*, *Vlothem*, *Lymberg*, *Lippe*. Episcopatus, *Monasterienſis*, in quo sunt Præfecturæ, *Walbeck*, *Sassenburg*, *Stromberg*: *Burggraviatus*, *VVerne*, *Bocholt*, *Ahus*, *Horstmar*, *Bevegern*, *Rheine*, *Meppen*, *Nienbuys* dextr. *Cloppenburg*, *VWilhusen*, *Vecht*: & comitatus II, *Steenvordt*, *Gemen*: & *Erfmarschalck Nortkercken*. *Osnabrugensis*, *Mindensis*, *Paderbornensis*. Sed de his satis, ad reliqua pergamus. Westphalia stagnis, paludibus, ac fluminibus multis irrigua: flumina sunt *Visurgis*, *Amisis*, *Glaa*, *Neth*, *Flasia*, *Honta*, *Sala*, *Lippia*, *Stovera*, *Aa*, *Vidruss*: ad Amisim pertinent *Devvera*, *Dexta*, *Glaa*, *Berckel*, quorum fontes plerique hic reperiuntur. Sunt & montes in Westphalia collesque plurimi, utpote *Baemberg* & alii. Nec desunt silvæ, inter quas: *dat Hensterholt*, & *de Avert* & *Holtmarck*,

*Opera pub-
lica.*
*Ratio gu-
bernaudi.*
Mo. et.
ViRu.
Opificia.
*Mercer-
monia.*
marckt, Teutoburgensis saltus, ad Lippiæ ortum. Ad opera publica venio. Carolus Magnus multas Ecclesias in Westphalia erexit. Primam vero Osnaburgi Episcopa- lem Ecclesiam in honorem Divi Petri, Crispini ac Crispiniani condidit. Est Susati templum celeberrimū miræ magnitudinis, cum maximæ altitudinis turri, S. Patroclo sacrum, quem tutelarem divum agnoscit hæc civitas. Reliqua cum templa, tum Monasteria, Nosocomia Xenodochiaque quæ Monasterii, & in aliis urbibus conspiciuntur, prætereo. Carolum Magnum VWestphalos ad Christianam religionem vi compulisse, supra diximus. Cæterum cum sæpius subactos, rebel- lando tamen refractarios, datam semper fidem violare animadverteret; visum est illi ex re fore si diritate sup- plicii exemplorumque terrore castigaret illorum pro- teriviam. Itaque iudices arcanos constituit, quibus jus ac potestatem animadvertendi in perjuros, aut teme- rariæ fidei reos, aut facinoris compertos, inauditos at- que indefensos, delegavit. Ea severitas & truculentia Westphalorum gentem in fide atq; officio continuit, cum sæpius in silvis magnates & non mediocribus for- tunis viros suspensos perfractis laqueo cervicibus vi- tam finiisse cernerent, nulla accusatione præmissa. Scri- bit Æneas Pius ad suam usq; æratem continuatum fuisse illud iudicium, secretoque ritus observari, quibus criminosos judicant, & reos damnationis suæ inscios, ubicunque reperti fuerint, supplicio affici: eosque Sca- binos appellari, qui huic iudicio cum potestate præ- sunt, testatur. Sed hæc hæctenus. Westphalum se esse

profiteretur Joannes Levvenclavius nobilissimus vir, do- ctrina multa atque linguæ utriusque Latinæ atque Græ- cæ cognitione, converso à se toto Xenophonte, omni- bus Nazianzeni operibus, Historicis aliquot præterea Græcis, & aliis Græcorum libris felicissimè reddendis & interpretandis celeberrimus. Gentem habet hæc re- gio venustam, elegantis & proceræ staturæ, fortemque robustamque corpore & audacem mente. Militiam habet copiosam, promptamque ad arma, & mox para- tam. Ingeniosi etiam perhibentur incolæ, ac proverbio dici solet, Westphalos plures astutos, subdolos, versipelleque, quam stultos gigni. Adulteriorum ac spurci- tiei omnis severa olim censura hic erat. Cibus panis ni- ger & caseus: carnes quoque tam bovillæ, quam suillæ, & quidem plurimæ, cæque plerumque fumo duratæ: in primis pernæ quas etiam crudas edere incolis non in- suave est. Potus cerevisia: opulentiores vino utuntur ex Rheno advecto, licet magno ematur precio. Cum ve- rò ager plerisque locis minus gratus sit cultori, fit ut ar- tibus mechanicis ac mercaturæ se dedant incolæ. Mer- ces sunt lapides statuariæ, ac ædificiis extruendis aptis- simi, molares etiam ac cotes: in primis verò pernæ deli- catissimæ vel principum mensis expetitæ. De hac regio- ne hi versus Rhythmi vulgo circumferuntur:

*Hospitium vile,
 Cranck broot, dun bier, larghe mile,
 Sunt in VWestphalia:
 Qui non vult credere, loop da.*

Regia.

TERTIA & postrema VVestphaliæ tabula, sicuti titulus ipse præ se fert, tres partes graphicè delineatas exhibet, *Ducatum Bergensem, Comitatum Marchiæ & Diocesim Colonensem*. Eas, eo quo propositæ sunt ordine, percurramus. Offert se primo loco *Ducatus Montensis* sive *Bergensis*, qui à Bergo ripensi oppido nomen habens, incipit apud inferiorem VVesaliam, ascenditque juxta Rhenum magno spatio. De hujus autem Ducatus initio sic scribit Munsterus: *Tempore Henrici Aucupis Rom. Regis, nempe anno cccxxiv* fuere duo fratres, qui ob exhibitum ministerium honorati fuerunt à rege Henrico, qui designavit eis in Westphalia certam quandam regionem, in qua senior, nempe *Adolphus*, construxit Castellum quoddam prope Comitatum Arnsperg, nominavitque illud *Volvehgh*: & temporum successu non parum cultiorem reddidit terram illam per circuitum, oppidis & vicis eam ornans. Alter quoque frater, *Eberhardus* nomine, construxit & ipse castellum, appellavitque illud *Aldenburg*. Crescentibus autem fratribus illis in potentia & opibus, creavit Rex Adolphum in Comitem, & ditionem erexit in Comitatum, qui dictus fuit *Comitatus de Altena*. Eberhardi quoque terram sublimavit in Comitatum *Bergensem*. Paullo post Eberhardus factus Monachus, tradidit fratri suo ditionem suam, & constructo Monasterio juxta fluvium *Dune* factus est Abbas in eo. Ab Adolpho & posteris ejus descenderunt Comites isti: *Engelbertus, Adolphus, Engelprechtus, Adolphus*. Is vero Adolphus cum nullam reliquisset prolem, cessit *Comitatus Bergensis* filio Sororis suæ, nempe *Gerardo* Comiti *Iuliacensi*. Post eum præfuit utrique ditioni

Imperium
majorum.

filius ejus *VWilhelmus*, & post *Wilhelmum Gerardus*, post *Gerardum* filius ejus *VWilhelmus*: atque huic successit filius ejus vocatus quoque *VWilhelmus*, Dux primus *Iuliacensis, Bergensis & Dux Geltriæ*. Successit autem ei in his Ducatibus frater ejus *Rainoldus* qui mortuus est anno Christi *cccccxxiii*: mansitque post hæc tempora ditio *Montensis* apud *Ducatum Iuliacensem*. Sunt qui ajunt *Comitatum Montensem* erectum eo tempore quando *Henricus superbus* fuit depositus à *Friderico I.* Anno tamen Christi *ccccxxxvi* fecit *Carolus IV* ex comitatu *Marchionatum*, & filius ejus *VVentzeslaus* sublimavit ad *Ducatum*. Hæc ille. Est hic imperiale, sub *Montensis Ducis* tutela oppidum *Essendia*, in quo *Alfridus IV Hildesheimensis* Præsul Collegiatarum ut vocant virginum *Vestalium* ex paternis facultatibus fundavit Cœnobium, ut sub *Abbatissæ* educatione *LII* Virgines alerentur, & *xx* similiter *Canonici* sub ejus loci *Decano*, *Canonicam* viverent vitam. *Afyli* privilegio *Abbatia* gaudet, & locus in ea maximè *die Borch* nuncupatus. Villæ aliquot vicinæ, ejus subsunt dominio. *Ecclesia* ibi perelegans in qua *Tabula* exhibetur visenda *Brunii* illius *Agrippinatis* opus. *Ager* frumenti & tritici præstantissimi ferax, unde candidus *Essendia* panis in pretio est. *Oppidani* negotiationem etiam remotam, alii artem textoriam, fabrilem complures exercent. Non alium facile reperias locum, ubi plura conficiantur sclopeta. *Fontibus* abundat & atro carbonario lapide quem territorium vicinum suppeditat, potissimū verò qua *Steltium* est, ad *Ruram* annem oppidum. Est & *Dusseldorpium* à *Dufelo* amne cognominatum. Arque

Oppida.

WESTPHALIAE
Tabula tertia

Miliaria Germanica Com.
1 2 3 4

que Præfecturæ xx, *Blanckenborch, Levvenberch, Huickesvagen, Bornfeldt, Salingen, Lantzbergh, Duffeldorp, Steinbach, Byenbach, Meysenlo, Medmam, VVindec, Sybergh, Nuvvenborgh, Portz, Lulstorff, Monheym, Angermond, Erferfeldt, Borc.* Sequitur Comitatus *Marchia*, vulgo *Marc.* Hunc & Ducatum *Bergensem* *Vbii* olim infedisse videntur, de quibus infra plura. Caterum Comites *Altena*, eo titulo contenti fuerunt, usque ad *Adolphum* Comitis *FridERICI Altena & montis* filium, qui cum *Marck* sibi parafset, se *Comitem de Marck* vel *Marchiæ* inscripsit, gessitque insignia circiter annum *MDLIII* tempore *Wichmanni* Comitis *Cliviæ*. Est autem *Marchia* Comitatus in *Westphalia* amplissimus à *Lippiæ* annis ripa versus *Occasum* multis insignibus oppidis, *Hamone, Innna, Susato, Tremonia, VVerdena* & aliis florens. De *Susato* & *Tremonia* supra egimus. *VVerdena* in *Westphaliæ* aditu, ad *Ruræ* amnem in ditione *Marcken*si oppidum, occasione *Cænobii*, à *S. Lutgero* ibidem instituti, initium habet, à *Guilielmo de Hardenberg* *XLII* *Cænobiarcha* anno *MDCCXVII* excitatum, & ab *Engelberto* *Comite Marcken*si civitatis privilegiis quibus etiamnum gaudet, donatum. *Oppidani* rem pecuariam, unde & plurimum victitant, exercent. *Agros* habent lætos & compascuos, montes præaltos & silvosos, in quibus incredibiles porcorum greges oberrare quandoque videas, & rivulos gratissimo murmure ex montibus susurrantes. Quin & ex præterlabente *Rura*, commoditates haud mediocres percipiunt, unde piscibus, & sapidis pinguibusque abundant anguillis. Sunt autem in hoc Comitatu præfecturæ *xiv.* *Iserenloe, Huerde, Altena, Bockum, Svartenberg, VVetter, Ham, Svverten, Lunen, Hunna, Nustat, Blanckenstein, Raede, VVerden, Camen.* Comprehen-

duntur etiam hac tabula Comitatus *VValdeck, Nassau & Dillenburg, Seyen, Siegen, Limburg, Altena* in comitatu *Marchiæ, Aernsberg*, qui subest *Episcopo Coloniensi, Kuningsteyn, Flanau, Isenberg.* Restat in hac tabula *Diæcesis Coloniensis*, vulgo *Stift Colln*, cui ab urbe primaria nomen. Hanc olim coluerunt *Vbii*: quorum sedes primum fuisse videntur trans *Rhenum* ditione *Marchia & Bergensi Cliviensis* principis propria: sed à *M. Agrippa* in circiorem ripam traductos ad victoris arbitrium ex *Strabone* constat. *Horum* ditio à confluentibus incipiebat, ac etiamnum incipit. Dicuntur & *Agrippinenses* *Tacito* *Histor. v.* Verisimile fit nominis *Vbiorum* vestigium servari in pago *Coloniæ* objecto (inquit *Iunius*) quem *Tuutsch* vulgus nominat, olim fortasse *te Vbisch*, & contractè *Tubisch*, atque inde *Tuutsch*, ubi nobile exstat & vetustum *Cænobium*, olim præsidarium munimentum à *Fl. Constantino* constructum, & *Divitense* nuncupatum. Neque veri dissimile videtur, nobilem illam primi ordinis sacerdotio aram, à *Tacito* non semel memoratam, eo loco extitisse, apud quam *Segimundus* (qui perperam *Straboni Semiguntus* vocatur) *Segeste* *Sicamborum* principis filius sacerdos creatus fuerat, quem postea in defectione *Germaniarum*, *Duce Arminio* ad rebelles profugum, vittas abruptisse *Tacitus* scribit. *Metropolis* est *Agrippina Colonia* *Tac. COL. CLAUD. AVG.* *Agrippinensium* in antiqua inscriptione, quæ exstat in *Al-di Orthographia*: & *Col. Agrippina Vbior.* in nummo *Claudii*: *Col. Agrippina Vbior. Legio XIX* in nummo *Vitellii*: *Agrippinensis Legio* est apud *Ptolemæum*: & *Agrippinensis Colonia* apud *Suetonium & Plinium*. Hodie *Colln* incolis: *Coloigne* Gallis. *Coloniam* dictam quidam fabulantur à *Colono Trojano*: alii, quod *Romanorum* fuerit *Colo-*

Comitatus
Marchia
Imperium
majorum

Oppida.

Vbii.

Colonia, dictam volunt : Cornelius Tacitus de ea re scribit in hunc modum: *Agrippina quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret : in oppidum Vbiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno transgressam avus ejus Agrippa in fidem acciperet. Ergo utrumque nomen Agrippina & Colonia huic urbi ab Agrippina muliere datum est, atque ex eo tempore Colonia Agrippina, cives vero Agrippinenses dici cœperunt. Romanorum deinde viribus sensim contritis ac debilitatis, Galli, Childe-rico Rege ductore, anno Domini ccccxi iis omnibus profligatis & pulsis Coloniam vi occuparunt, eamque ad Ottonis I tempora suis habenis moderati sunt. At verò anno ccclxliix Otto Imperator Aug. Coloniam armorum strepitu Francis ereptam, Romano Imperio reddidit. A quo tempore in hodiernum usque diem, libera Imperialis Civitas existit. Urbs ad sinistram Rheni ripam sita, ambitu magna, forma primum quadrata, nunc semilunari, visu pulchra, splendore & elegantia excellens, templis celebris, ædium pulcherrimarum frequentia nitidissime culta, plateis, vicisque insignis, hortis pomariisque hilaris, mœnibus turribusque valida, duplici fossa cincta, civibus plena, mercatorum cō-merciis dives, mechanicis artibus nobilis, Academia & studiis liberalibus illustris, atque opulentia sua plerisque Germaniæ civitatibus anteponenda. *Novesium*, aliis *Novesium*, *Nuesum* Ptolemæo : Marliano *Nustia*, vulgo *Nuys*, insigne Diœcesios Coloniensis oppidum, iv milliari- bus ab Agrippinensi Colonia distans. Tacitus Legno-*

rum gentem Vbiis proximam constituit & in ea *Novesium*. Hæc urbs à primordio secundis Rheni fluctibus irrigata, sinistram situ latus illustravit, donec forma minus propitia, alveum Rheni immutans, urbemque non longo spacio adspiciens, brachium ejus usibus reliquerit. Sunt præterea in hac Diœcesi oppida & civitates aliquot egregiæ, utpote *Andernacum*, cujus meminit Ammianus, qui sub Juliano Cæsare militavit, vocatque *Antennacum*, habet autem situm amœnum juxta Rhenum & inter montes. *Bonna* sita in planicie amœna, ubi montes Rhenenses qui à Bingio descendunt Rhenumque includunt in planiciem evanescent. *Soncina*, non ignobile oppidum, & *Brula* vicus. In Episcopatu Coloniensi præfecturæ decem *Arnsberg*, *Fredelborch*, *Bylstein* prope Brilen ad ortum *Medebach*, *Fredelhardeskirchen*, *Hovestatt*, *Verle*, *Nehem*, *Balue*. Dominia *Wildenborch*, *Homburg*, *Hachenberg*, *Hardenberg*. Colonia porro urbis Politia florentem Reipublicæ Romanæ gubernationem adprimè refert. Etenim si Consulum, Proconsulum, Censorum, Tribunorum, Vigilum, Quæstorum, Annone præfectorum dignitatem consideres, si rectum & inflexibilem Justitiæ baculum, Fascium loco, uti vulgo existimatur, receptum : si Tribuum Ordines : si civilem Senatorum auctoritatem observes, quasi effigiem & vivum quoddam simulachrum Romanæ urbis hanc Agrippinensem videbis Rempublicam : ut non immerito, nativo quodam jure, Romanorum dicatur Colonia. Sed hæc hæctenus, ad alia transeamus.

Ratto gn.
bernandi.

IN hac Tabula quæ Comitatum Muercensem una cum Regionibus, urbibus & fluminibus, quæ potissimum hunc Comitatum ambiunt, graphicè delineatum exhibet, eas duntaxat regiones describemus, quas alibi non descripsimus: videlicet, primùm Comitatum ipsum Muercensem, deinde Ducatum Clivensem, ultimo loco Iuliacensem. Comitatus Muercensis sive de Meurs, vulgo *Grasschaft Muers*, ab oppido cognomini nomen appellationemque accepit. Ad ortum Ducatum respicit Bergensem & Comitatum Markensem: ad Occasum Gelriam: qua Meridies est Diæcesin Coloniensem & Ducatum Iuliacensem: qua Septentrio Clivensem.

Oppidum. Ager utcumq; fertilis frumenti, ac pascui latus. Oppidū hujus Comitatus est *Muers*, quod regioni nomen suum communicat, è Regione Duisburgi, haud procul Rheni sinistra ripa situm. Et hæc de Comitatu Muercensi, ad Ducatum Clivensem venio. *Ducatus Clivensis* appellationem traxisse creditur à *Clivis*: exstatque ejus nominis oppidum de quo infra, ad Rheni ripam in tribus clivosis collibus exstructum. Terminatur ab Ortu Ducatu Bergensi, Comitatu Marckia ac Westphalia, à Septentrione Comitatu Zutphaniensi, Transsialano tractu, ac Batavia: ab Occidente Gelria & Leodiensi tractu: à Meridie Colonienfi & Aquisgranensi ditionibus. Regio ipsa bono & salubri aëre gaudet: agro fertili frumenti, lætis pascuis. Varii generis videre hic est animalia: atq; alibi feras varias, apros, meles, vulpes, lepores, cuniculos, cervos, feles, & equos silvestres: palumbium aliarumq; avium frequens aucupium, in primis perdicum, turdorum, & coturnicum: anates innumerabiles, om-

nium denique rerum quæ ad vitam pertinent largam copiam. Ferunt autem *Ælium Gracilem* quum opibus & potentia floreret in Gallia Belgica, donatum à Pipino & Carolo Martello ea parte Bataviæ, quæ nunc *Clivia* dicitur. Successere ordine *Theodoricus*, *Reinhaldus*, *Rudolphus*, *Ioannes*, *Robertus*, *Balduinus*, aliique usque ad *Ioannem* qui ab *Ælio* fuit xxvii. In hoc desuit familia. Cooptatus tamen ab Imperatore & provincialibus in jus familiæ *Adolphus* qui in Constantiensi cōsilio à Sigismundo Imperatore *Dux Clivia* dictus est. Habet autē Ducatus iste in ora Gallica oppida ista: *Xantum*, *Santen*, oppidum in sinistra Rheni ripa, olim *Trajana Colonia Pighio*, *Vetera Pyramio*, & plerisque aliis: vetustatis ac antiquitatis multum præ se fert, quod testatur *Tophus lapis Duynsteen* dictus, ingenti ibidem copia ex antiquis ruinis collectus. *Burichum*, *Burich*, oppidulum è regione *Vesalia* situm, felici agro & lætis pascuis gaudet. *Clivia*, *Cleve* provinciæ caput est, oppidum celebre & vetustate summa, nō procul à Rheni ripa, & ab ejus divortio, ubi expandere suos ramos, & Batavos in insulam incipit redigere: cujus amplitudo magna fuit quondam, sicut ex ruderibus in agro vicino passim apparentibus colligitur. Nomen ei *Clivia* quod in tribus clivosis collibus pendulum versus Rhenum panditur. Discrepat unius duntaxat vocalis mutatione lingua popularis qua *Cleve* nunc oppidum ut & *clivus* omnis appellatur. Imminet Rheno in eminentissimo trium collium: quadrata turris præalta lataque, cum arce longè conspicua; quam tradunt à *Caio Julio Cæsare* bello Gallico constructam esse, velut propugnaculum ejus ad ripam vicinitatis

Sali fer
lit. ar.
Imperio
majoris.

Oppida.

Comitat.
Muercen-
sis.
Situ.

Oppidum.

Ducatus
Clivensis.Aeris
temperies.Anima-
lium va-
rietates.

tis adversus Germanos, quod ipsum in atrio Palatii majore principum jussu adnotatum legitur his verbis. ANNO AB. VRBE. DCXCIIIX. C. JULIVS. DICTATOR. HIS. PARTIBVS. SVBACTIS. ARCEM. CLIVENSEM. FVNDAVIT. Nunc illustrissimi Juliacensis, Clivensis & Mōtensis inclyta sede, collegio Ecclesiastico, & amabili incolarū humanitate memorabile est. Situ peropportuno excellit; inde enim vicina pabulosa in loca, librata planicie, laxa virentiq; gramine reecta, quam longissimè paret prospectus; potissimū vero è turri altitudine conspicua, quæ à cygno versatili ventorū indice nomen habet. *Calcaria* oppidū in insula Rheni & Belgica Batavia à comitibus Clivensibus primitus exædificari cœpta, ut præsidium esset ac tutum refugiū ab incursionibus Colonensium ac Gélrensiū vicinorum, quibus eum ipsis frequentia bella gerebātur. Nomē ab antiquissimo castro *Calcar*, à quo trans insulam hanc ad ulteriorem Rheni ripam erat trajectus. Lanificio & coctione cerevisiæ quæ istinc ad finitima loca transferebatur, potens ac dives facta, haud mediocriter crevit. Supra *Calcariam* loco quem vocant hodie *auf den Baern*, creditur Cæsar Germanicus Rhenum ponte junxisse, quum à veteribus castris in *Marsos* tenderet, quos nunc vocamus *Tyventanos* mutato nomine, tametsi oppidulū *Otmaersen* veteris appellationis servet vestigia. *Griet* sinistram Rheni ripam tuetur; hanc ex eadē parte sequitur *Griethusium* in principio agri Batavorum juxta *Lobecum* vetustam arcem, quam cursus extremitatem seu angulum dici volunt, *Loop* enim cursum nobis sonat, & *Fek* angulū significat: ibidem Rhenus scindit se bifido cursu in diversa labens. In Ripa Germaniæ sunt *Vesalia* de qua in descriptione *VVestphaliæ*, *Quisburgum*, sive *Teutoburgum*, veteris Ger-

maniæ oppidum ad ripam olim fluminis Rheni inter Ruram & Angram amnes situm. Clarum semper fuisse, cum maxima ædificia, tum historiarum etiam monumenta declarant. Ob nundinas etiam celebres negotiationesque Mercatoribus frequentatum fuisse, indicant rerum Flandricarum scriptores. *Embrica* incolarum & ædium frequentia, & schola, quam optimè instituta concinnum; vulgo *Emmerick*, *Afciburgium* Taciti Scholiastis. Id autem non vacare errore *Nevvenarius* docet. Atque hæc de *Clivia*: restat paucis explicandus *Juliacensis Ducatus* vulgo *Juliers* seu *Gulick*. Nomen ab oppido *Juliaco*. Situs est inter flu. Rhenum & Mosam, idem præne qui *Cliviæ*, nisi quod hæc Septentrionalior, ille Meridionalior sit. Conregionales enim alioqui eosdem habent. Regionis aër bonus & salubris. Ager utcumq; fertilis frumenti omnis generis, quod ponderosum valde est. Profert quoque *Isatim* herbam Tinctorum, vulgo *VVaid*, quæ accolis magnum quæstum reddit: estque pascuis letus, vinum verò haud gignit. Sunt hic per multa domestica animalia, & imprimis equi optimi. Principes *Juliacenses* ab *Eustathio Gotefridi Bilionei* fratre ortum ducere existimantur. Cæterum *Juliacensis* ditio Comitatus olim fuit, & anno cccccxxix à *Ludovico Imperatore* in Marchionatum evectus fuit, ac deinde xxx post annis à *Carolo IV* in Comitibus *Metensibus* fuit erectus in Ducatum, id quod *Cuspin.* sub titulo hujus Imperatoris ostendit. Primus autem Marchio qui & postea Dux, *Guilielmus IV*. Hujus filius *Guilielmus* patri successit in Ducatibus *Juliacensi* & *Gelrensi*. Hic quum improlis obiisset, successorem reliquit *Rayboldum* fratrem. Eoq; mortuo sine hærede relicta ejus uxor *Affini* suo *Adolpho Bergensi* nupsit, qui factus est Dux *Juliacensis*

Ducatus
Juliacensis
Situs

Agrus
fertilis
Soli ferti-
litatis.

Animalia
domestica
optimi.

Imperator
Ludovicus

ensis

eenſis & Bergenſis. His ſine liberis mortuis, factus eſt *Gulielmus* Dux Iuliacenſis atque Bergenſis, genuitque filium nomine *Gerardum*, in paterna ditione ſucceſſorem. Gerardo natus filius *Gulielmus*, qui unicam filiam ſuam tradidit uxorem Ducis Clivenſis unico filio *Ioanni*: ſicque tres Ducatus, Bergenſis, Iuliacenſis, & Clivenſis in unam redacti ſunt ditionem. Genuit autem iſte *Ioannes* filium *Gulielmum*, qui quartum Ducatum, nempe *Gelrenſem*, junxit tribus Ducatibus, Clivenſi, Iuliacenſi & Bergenſi, ſed excitato bello Anno **CIO IXXLIII** victus à *Carolo V*, ſua ditione ſpoliatus fuit, ac deinde rurfus ea certis conditionibus donatus, præter *Gelriam* tamen, ducta uxore filia *Ferdinandi Rom. Regis*. Primaria ejus urbs quæ & Ducatui nomen dedit, eſt *Iuliacum* vulgo *Gulich*, cujus etiam in Itinerario meminit *Antoninus*. Situm eſt ad *Ruram* fluvium. Oppida præter *Iuliacum* ſunt *Marcodurum*, vulgo *Duren*, civitas ex eo tempore illuſtrior & notior facta, quo graviffimam *Caroli V*. obſidionem pertulit. *Monasterium Eyphaleæ* oppidum amœnum inter montium convalles haud procul ab *Ervatis* fluvii fontibus: *Euskirehia*, *Berchemum*, *Castrum*, vulgo *Caster*, à magnifico caſtro quo munitum eſt, *Grevenbroeck*, *Sladbach*, *Dalen*, *Vaſſenberch* oppidula ſunt. Arces frequentiffimas habet, quæ Nobilibus & Equeſtribus familiis nomen dederunt. *Palant*, *Meroden*, *Renſſchenberg*, *Neffelroden*, *Wachtendonk*. Eſt etiam *Baronatus VVickradienſis* arcem habens munitiffimam, *Quadorum ſedem*. In hoc ipſo tractu ſita eſt urbs *Aqueniſis*, *Aquiſgranum* recentioribus, *Vetera* *Ptolemæo*, in qua *Legio xxx Vlpia*: ſed apud *Antoninum* eſt *xx*, & *Legio xxx Vlpia* aliis huic loco vicinis. *Lhuithprandus Grami Palatinum* vocat: *Rhegino Thermaſ Grami & Aquas*

Palatium. Sæpius etiam *Aque* ſimpliciter ab illius ſæculi ſcriptoribus nuncupatur: vulgo *Aken*, Germanis *Ach Gallis Aix*, dicitur. Urbs eſt nobiliſſima; aëre fruitur ſaluberrimo, agroque gaudet pulcherrimo, quamquam quod ad ædificia ſtructuræque attinet, nequaquam veteri famæ, nobilitati, ſplendorique respondeat. *Balnea* thermasque tam intra urbis mœnia, quam extra, è terra erumpentibus aquis naturâ calidis habet, multisque ac variis morbis apprimè utiles. Eſtque hæc urbs ſede *Caroli Magni* qui hic obiit & ſepultus eſt celebrata. Fluvios habent hæc regiones præter *Rhenum Ruram*, ſive *Roram*, qui ad *Vbiorum oppidulum*, *Roeroort*, quod ſinem *Roræ* ſonat, *Rheno* miſcetur, ubi videre eſt duorum fluminum concurrentium evidentiffimum diſcrimen, quorum hoc viride, illud ſubalbum apparet. Et quidem uſque adeo tortuoſus eſt *Rora*, tantisque ambagibus fertur, ut propemodum ipſe *Mæander* videri poſſit: tam autem violentus eſt, & vehementi curſu fertur, ut quandoque per arva viam rumpat, adeo ut brevi temporis ſpacio duo vel tria jugera alluvione hinc adimat, illuc adjiciat; vel contra: paullo poſt ſolum quodcumque inundat, calculis implet, atque corrumpit: *Nerſam* item, *Lupiam*, *Angram*, *Duſelium*, *Erſſat*, *Nirſi*, *Vornium* & alias. Nec *Silvæ* deſunt, inter quas illa quam *Tacitus* *Saltum Teutoburgenſem* vocat, *Duisburgo* vicina, quod cingit pluſquam medium, quibuſdam in locis vix quatuor, aut quinque balistarum jactibus diſtans, vaſtiſſima eſt & ampliſſima; in qua innumera feræ conſpiciuntur. Rivulos habet plurimos, & limpidiſſimos: montes ſunt excelsi, arboribus præaltis circumquaque veſtiti, Sed de his hæcenus.

Regio &
unde di-
ctus.

Situs.

Celi.
qualitas.
Soli ferti-
litatis.

LEODIENSI *Dioecesi* nomen ab Vrbe primaria *Leodio*, huic verò à cæsa Legionè Romana in ea valle, ubi nunc *Leodium*, nomen inditum constanter adfirmat *Hubertus Thomas Leodius*: ipsi quoque indigenæ vocant *Liege*, quasi *Legionem* dicerent. Alii existimant nomen habere à rivulo quodam ignobili *Legia*, qui tertio ab Vrbe milliari ortus, intra Urbem *Mosæ* commiscetur; vulgo *l'Evêsché de Liege*. Adjacet illi ad Boream & Occidentem *Brabantia*; ad Ortum partim *Mosa*, partim *Ducatus Limburgensis*: ad Austrum comitatus *Namurcensis*. Longitudo ejus milliarium *Leodienf.* xxxi: Latitudo xv. Aëre gaudet purgato, temperato & salubri: agro amœno, fertili, omnibus rebus affluente, inprimis versus Boream, qua *Brabantia* contermina: ibi frumenti & omnis generis fructuum admodum ferax est, nonnullis in locis etiam vini. Versus Meridiem verò, qua *Lutzenburgum* & *Galliam* attingit, paullo sterilior, montibusque asperior: & *Nemoribus* (*Arduennæ* enim saltus totius *Galliæ*, auctore *Cæsare*, maximi, hic passim cernuntur reliquæ) horridior. Hæc facies soli exterior: intus autem & in visceribus, habet ferri & plumbi, atque etiam auri optimi fodinas, sed auri parciores. Sunt etiam in montibus lapicidinæ, ex quibus in *Magnatum* sepulturas marmor candidi coloris, quod *Alabastrites* Græcis appellatur, & varii coloris eruitur. Sunt & saxa grandia, fossilia, ad ignem idonea, quæ summo labore, & non nisi cum grandi vitæ discrimine ex altis montibus, atque etiam sub ipso *Mosæ* alveo magnis cavernis excavato petuntur, atque in Provincias nostras navibus deferuntur, pretio in singulos annos excedente summam centies mille ducatorum.

Hunc lapidem vulgo vocant carbonem *Leodiensem*, *Charbon de Liege*: is ubi semel ignem concipit, paulatim accenditur, oleo restinguitur, aqua vires concipit: calor ei vehementissimus: quo fit ut *Leodienfes* tria sibi præ aliis gentibus arrogent: Panem pane meliorem: Ferrum ferro durius: Ignem igne calidiorum. Vsum hujus saxi repertum primum asserunt Anno *MDCCXIX*, a quodam peregrino, qui fabro cuidam ferrario eum monstravit. Omni præterea pecorum genere abundat regio: nec desunt silvæ, opimas quæ præbent venationes, jucundaque aucupia. Hanc regionem ad fidem Christianam conversam tradunt à *S. Materno Patavino*, primo *Tungrensi* Episcopo circa annum Domini centesimum primum. Episcopalis enim sedes quæ nunc *Leodii* est, tunc *Tungris* erat, mansitque usque ad annum *MDCCXIX*, quo tempore (quum *Hunni* Duce *Attila* in *Germaniam* irrupissent, & *Civitatem* istam una cum aliis oppidis vastassent) à *S. Servatio Trajectum* ad *Mosam* translata fuit: mansitque ibidem usque ad tempora *D. Huberti* Episcopi, qui anno septingentesimo decimo tertio eam *Leodium* transtulit, ubi etiam nunc visitur. Porro à *D. Huberto* primo Episcopo *Leodienfi* usque ad nostra tempora *LXII* Præsules à *Guicciardino* numerantur: apud quem plura de his lege. Neque solum hic præsul Episcopus est, verum etiam Princeps Imperii, *Dux Bovillionensis*, *Marchio Francimontii*, & *Comes Lotensis* & *Hasbania*. Veteres hujus Episcopatus incolæ fuerunt *Eburones*, *Tungri*, *Centrones*, & *Ceræsi*. Occupat jam magnam *Lotharingiæ* antiquæ partem. continet namque sub nomine *Leodienfis Dioecesis*, *Ducatum Bovillionensem*: *Marchionatum Francimontii*: *Comita-*

Animalium
varietas.

Urbes.

tum *Hasbania*, aut (*Hasspengauvv*) *Lotensem*: multasque Baronias, ut vocant. Numeranturque in hoc Tractu, præter Trajectum, cujus media pars Duci Brabantiae paret, xxiv Urbes muris munitæ & c10 1000 pagi templis turrigeris ornati, multæque Abbatiae & Domina. Urbium nomina hæc sunt: *Leodium*, *Bolionium*, *Francimontium*, *Loots*, *Borchvorm*, *Tungri*, *Hojum*, *Hasselt*, *Dinantum*, *Masacum*, *Stochum*, *Bilsenum*, *S. Trudonis*, *Visetum*, *Tunum*, *Varem*, *Beringum*, *Herck*, *Bree*, *Pera*, *Hamontium*, *Sineium*, *Fossa & Covinum*, ut eas numerat & nominat Guicciardinus. Harum omnium Metropolis est *Leodium*, nonnullis *Augusta Eburonum*, incolis *Liege*; Teutones *Luyck & Luttich* vocant. Urbs antiqua, cujus prima auspicia in Ambiorigem magnanimum Eburonum regem Hubertus Thomas Leodius refert, quo duce indigenæ per insidias obruerunt Cottam & Sabinum, interfectâ Legionem unâ Romanorum, cum v cohortibus, quemadmodum id C. Cæsar lib. v. Commentariorum suorum de bello Gallico prolixè refert. Alii urbem arbitrantur esse novitiam, conditam à D. Huberto Aquitano; cujus sententiæ error manifestissimè ex monumentorum quorundam & structurarum antiquitate convincitur. Præter *Mosam & Legiam* influunt Urbem alia aliquot Flumina, *Vtes*, *Veses*, *Ambluarus*, ex Silva Arduenna orti. Sunt & fontes illimes & pellucidi tam frequentes, ut multæ privatorum domus binos aut ternos habeant. Urbs ipsa laxa est, montesque & valles aliquot complectitur; ambitus ejus est iv Italicorum milliarium. Ædificia ampla, ac præ cæteris superbum est & magnificum Episcopi Palatium, exstructum à Cardinali Erardo Leodiensi. Publicis verò Templorum structuris, sive numerum Ecclesiarum spectes, sive elegantiam, splendorem, divitias, omnes supe-

rat non modo Galliae, sed etiam Germaniae utriusque civitates. Octo in ea sunt Tempora Collegiata, in quibus divites admodum Canonici: Splendidissimum vero est Templum D. Lamberti, qui tutelæ præest civitatis. Templum hoc Cathedrale est: cujus Episcopus totius ditionis & Diœceseos Princeps, Canonici Consiliarii; sed ad Canonicatum nemo admittitur, qui non sit aut nobili prognatus stemmate, aut alioqui Doctor vel Licentiatus; licetque Canonico (nisi in sacerdotum numerum fuerit cooptatus) resignare beneficium, uxorem ducere, aliud quodvis munus suscipere. In hoc Templo multa admodum sunt vasa magni pretii, multa ornamenta aurea argenteaque: inter alia, statua est D. Georgii ex puro auro, quam Carolus Burgundiae Dux consecravit. Sunt & quatuor Abbatiae perquam opulentæ, & Bibliothecis instructissimis exornatæ. Parœciæ intra urbem sunt xxxii cum Ecclesiis totidem. Atque ex his apparet, non immerito à Petrarcha olim scriptum, *Vidi Leodium, insignem Clero locum*. Episcopus jus habet titulumque Principis: tanta tamen libertate & tot privilegiis concessis Civitati, ut pene libera videri possit. Habet enim suos Consules, Scabinos, Magistratum. Studia hic olim magno in honore fuere, adeo ut observatum sit, uno eodemque tempore Leodii ix Regum filios, xxiv Ducum, xxix Comitum litteris artibusque humanioribus operam navasse; præter Baronum & aliorum illustrium virorum liberos, qui plerique omnes Canonici erant Templi D. Lamberti. *Bolionium*, *Bovillon*, Castellum est quarto *Ivoys* milliari, decimo sexto à *Leodio* in montis vertice mirabili artificio exstructum: sedes Ducum *Buillonensium*. Ab hac nomen habuit *Gotfredus* Dux Lotharingiae, qui anno c10xvi in Concilio generali

generali celebrato Claremontii in Arvernia, una cum fratribus Eustatio & Balduino sacram militiam suscepit adversus infideles, pro recuperanda Terra Sancta. Quo tempore illustris ac verè generosus Heros, ut esset ad militiam illam expeditior, Sperto Episcopo Leodiensi Ducatum illum vendidit, majore gloriâ vendentis quam ementis. Hujus virtute anno 1010 capta sunt à Christianis Hierosolyma. Ei cum ab exercitu ob præclara merita regnum Hierosolymitanum cum corona offerretur, negavit (en Principis Christiani pectus) se auream coronam aut regium titulum eo loco suscepturum, in quo Servator humani generis coronam spineam tulisset. *Francimontium* olim oppidum fuit muro clausum, nunc muris disjectis patet: in eo Cardinalis Erardus, quem antea retuli, munimentum extruxit. Abest Leodio IV milliaribus, estque titulo Marchionatus insignitum. *Tumi* (pagus hic est Francimontio proximus) metalla sunt plumbi optima, & in montibus vicinis lapicidina marmorea. *Tungri* tribus mill. abunt à Trajecto Mosæ, (*Maastricht*) totidem à Leodio: Civitas eorum *Tongerren* hodie appellatur, sita ad fluvium *Iecher*; nomen habet à Tungris Germaniæ populis, qui relicta patria primi Rhenu trajecerunt, & has sibi delegerunt sedes. Urbs est omnium Brabantia Civitatum antiquissima. Ab hac urbe usque Lutetiam Parisiorum iter est mill. ital. CC; quod totum iter lapide constratum fuit, exstantibus etiam nunc ejus viæ reliquiis manifestissimis. Argumentum summæ antiquitatis est Templum Herculis intra urbem, cujus statua ante portam etiâ hodie conspici potest. *Hoyum Hoy*, habet appellationem à rivulo impetuosissimo qui hoc lo-

co in Mosam præceps fluit, distat Leodio v mill. Quarto milliari à Leodio ad Denerum oppidulum est *Bilsen*, & extra illud pagus *Munsterhilsten*. Tertio milliaria à Tungris urbs est S. *Trudonis*, vulgo *Sainct Truden*, *Centronum*, ut quidam arbitrantur, sedes, quorum frequens apud Iulium Cæsarem mentio. Vno milliari à Leodio pagus est *Ebure*, quæ Eburonum caput fuisse creditur. Trajecti partem, ut & hoc obiter addam, huic Diœcesi accessisse ex donatione Pori, cujusdam Lovaniensis Comitis, scribit Placentius. Reliqua oppida brevitati studens omitto. Fluminibus undique rigatur hæc regio, quorum maxima pars Mosæ miscentur: suntque *Legia*, sive *Legio*, *Vtes*, *Veses*, *Ambluarus*, *Ieckel*, *Hoy*, *Vesera*, *Vl*, *Voer*, *Vrt*, reliqui per Demeram ad Scaldin deferuntur: uti sunt *Ratbeck*, *Stimmer*, *Herek*, *Hesp*, amnes limpidiissimi, qui piscium fluviatilium genus omne abunde subministrant. Fons hic fuit de quo litigant inter se viri docti. Alii contendunt esse adhuc intra urbem: alii (quibus adsentitur accuratissimus Scriptor & qui hujus rei fidem singulari cura experiri voluit Lud. Guicciardinus) extra eam, sesquimilliarum Limburgo, v mill. à Leodio, vii à Tungris, juxta *Spa* vicum, in nemore quodam amœno & jucundo, parte Silvæ Arduennæ. Hujus fontis mirabilis efficacia in morbis desperatissimis, Phthisi, Hydrope, Febribus atq; aliis. Mōtib; etiam Regio hinc inde attollitur, in quibus divites Fodinae, de quibus supra. Silvæ etiam passim umbrosa: Arduennæ portiones sunt Silvæ Iulio Cæsari celebratissimæ. Ejus Portiuncula Comitatus Namurcensi vicina *Saltus Marlignianus* dicitur. Atque hæc hæctenus de Diœcesi Leodiensi: nunc ad reliqua pergamus.

Fluminae

Montes,
Silva.

W A L D E C K C O M I T A T V S.

Qui hanc Tabulam primus descripsit & edidit, Iodocus Moers à Corbach, duos Nobilium Ordines sub Comite Waldeccio enumerat, unum liberum intra Comitatum commorantem, alterum tam extra, quam intra Comitatum Feudo Comiti adstrictum. Hos ergo Ordines cum nihil præterea habeam, hic adnumerabo, & quæ illorum domus Tabulæ insunt, indicabo.

Stemmata Nobilium liberorum intra Comitatum sunt Uirmundt, Meissenburg, Gogreben, Zertzen, Volmerichausen, Dalvvig, Eppe, Rodehausen, Reen, Sconstat, Hertzinghausen, Tvvist, Hanxtleden, Creismar, Roman, Dorfelt.

Stemmata Feudatariorum tam extra quam intra Comitatum: U Vitstein, Reiteel, Spiegel, Calenberg, U Vestfal, Canstein, Malspurg, Lebenstein, Mengersen, Mescheden, Beinenburg, Papenheim, U Uulfft, Volkenbergh, Urf.

WALDECK

Sept 30° utrio.

WALDECK
Comitatus.
 Miliare Unum Waldeccium.
 Petrus Kerius Calavit

COLONIENSIS DIOECESIS PARS.

Meri 30° dies.

Regio &
pud. di-
sta.

AD Mercatorem redeo, apud quem sequitur *Waldeccia* vel *Waldensis Comitatus*, vulgo *De Grafschaft Waldeck*. Nomen habet ab urbe *Waldeckia*: estque *Hassia* non minima pars.

Situ.

Coniacet illi ad Orientem quidem *Hassia*: ad Septentrionem *Episcopatus Paderbornensis*: Occidentalior pars *Diocesis* respicit *Colonensem*. Longitudo & Latitudo *Comitatus* est vi miliarium. Solum, fertili campo, apricis collibus, irriguis amnibus felix: frumentum profert magna copia & vinum: metalla gignit varij generis, Aurum, Argentum, *Aes*, Ferrum, Plumbum, Argentum vivum, Alumen, & Salem. Circa *Wildungam* enim urbem, arcemque *Eisenburgum* pleraque haec è *Terræ* visceribus rarâ felicitate effodiuntur. Sunt & Saxa grandia, fossilia, (qualia in *Episcopatu Leodiensi*) ad ignem idonea: Germanis *Stenkolen*, his ignem focumque tamquam carbonibus fovent. Varii generis producit Animalia, magnamque in *Silvis* ferarum copiam, quæ ad venationes frequentes incolas exstimulant. Originem autem Comitum *Waldeccensium*, à *Vidichindo* Comite in *Snalenberg*, quem *Carolus Magnus* *Ecclesiæ Paderbornensis*, à se primum fundatæ, *Advocatum*, id est, (si vera est *Advocati* interpretatio, quam *Iac. Meyerus* aliique afferunt) *Civitatis Principem* constituit, arcessunt. Quod jus ex posteris quidam *Videchindus* Comes *Waldeccensis*, cum *Friderico Barbarossa* in *Asiam* profecturus, acceptis ccc argenti marcis, collegio remisisse scribitur. Nec vero continua superiorum Comitum familiae series adnotata, quod sciam, exstat. Itaque ab *Henrico Ferreo*, qui *Corbachiam* antea liberam, *Imperio Comitum* primum subiecit, series ad nostra tempora deducta adscribitur. *Henricus Ferreus* *Arcis Laudojæ* con-

Anima-
fua in
vie ut
Imperium
vno, vno.

ditor, *Corbachiam* anno c10 ccc lxxvi die xi Martii oppressam, sibi parere coegit. *Henricus* *Fredericum* *Ducem Brunswicensem* electum *Imp. ad Frissariam* interfecit anno c10 cccc, uxor *Elisabetha Bergensis*. *Henricus* cœpit anno c10 cccc x sexennale bellum cum *Pattibergis*, finivit c10 cccc xviii. *Patrocinio Ludovici Hassiæ Principis* se primus subiecit anno c10 cccc xxviii *Volradus* Comes à *Waldeck*, ab *Episcopo Moguntino Frissariæ* & aliis quæ in *Hassia* tenet oppidis præfectus c10 cccc xxxiii. *Philippus* II *Philippi* I filius, uxor *Anna* filia *Ioannis* II *Ducis Clivensis*. *Volradus* II *Pius*, doctus & humanus: *Præses* colloquii *Ratisbonensis* anno c10 10 lvi, mortuus c10 10 lxxviii. *Iosias* natus anno c10 10 lliii, mortuus c10 10 lxxxviii. *Christianus* & *Volradus*, *Comitis Iosias* filii. Ad dignitatem autem *Officii Imperialis* quod attinet, inter v *Servos* seu *Milites Imperii*, *Comitatus* hic primus numeratur: Sunt enim *Waldec*, *Hirten*, *Fulchen*, *Arnsperg*. *Urbs* primaria *Waldeccia*, vulgo *Waldec*, quæ *regioni* nomen dedit, arce prædita, quam *Edera* fluvius alluit. Sunt & *Astinchausa*, *Dudinhaus* oppida: *Landavia* urbs cum adjuncta arce: *Mengerhusa* urbs quoque cum arce, *Comitum* hodie sedes, duobus à *Waldeccia* miliaribus distat: *Rodenum* urbs & arx, in cuius territorio venationes sunt frequentes. *Vetterburgum* arx, locus ad spectu & positu peramœnus, inter *Twistam* videlicet & *Ahram* fluvios sita: *Wildunga* urbs quæ novo & veteri nomine ac loco distincta est: juxta quam *Fodinæ Metallicæ*: ex quibus magna vis *Auri*, *Aëris* & *Ferri* quotidie eruitur. Sunt & hic fontes acidi ad quos variarum regionum ægri ante annos aliquot solebant confluere. Coquitur hic etiam optima *cerevisia*, qua præstantior non habet hæc regio. *Frienhagen* *Carolini* *judicii* sedes:

Urbs.

Saxenhusen

Saxenhusen, Saxenberg, Furstenberg oppida: *Eisenburgum* arx, cujus ager ut *Wildungæ*, aurum & ferrum suppeditat: quo lithanthraces quoque effodiuntur: *Eilhusia* arx situ spectabilis, ab urbe amne dividitur: *Corbachia* urbs munita: auri fodinarum ad eam, ante trecentos annos mentionem fecit Albertus Magnus, & quidem de auro ibi effosso, cū igne probatur ac purum redditur, minus quam de Bohemico, ullove alio consumi adfirmat. Nec vero hodie venæ illæ prorsus exhaustæ sunt: nam haud procul *Corbachia* ex arena sæpiuscule lota aurum abstergitur. *Neuburga* arx & oppidum: *Ither* arx & *VVerba* Monasterium. Regio hæc fluminibus irrigatur variis (inter quæ agmen primum merito ducit *Edera*, qui *Tagi* Hispaniæ, *Hebri* Thraciæ, *Pactoli* Asiæ æmulus, aureas quoque vehit arenas, tum & piscibus siquis alius refer-

tissimus, mediam fere Provinciã *Waldeccensem* fecat: ex *Nassaviæ* montibus per Comitatum *Witgenstein* ad *Francobergam* adlabens, & arcem *Waldeccensem* præcipiti rupe conspicuam, in ima valle altissimis undique montibus septam, abluens. *Frislarium* *Hassia* oppidum præterlapsus recepto *Svalma* in *Fuldam* supra *Cassellam*, atque inde in *Visurgim* se exonerat. Sequuntur *Dimila, Tvvista, Vrba, Ahra, & Ither* amnes. Nec montes *Grunebeckerberg, VVinterberg, den Astenberg* cum aliis qui in *Tabula mercatoris* cernuntur. Sunt & *Silvæ* in hoc tractu frequentes *Aldevvaldt, VVeterholt, Geppenhage, Plat*: alias prætereo, quæ passim per hunc Comitatum hic ibi sparsæ. Atque hæc de *Waldeccensi* Comitatu hæctenus, ad *Palatinatum Rheni* transeamus.

Flumina.

Montes.

Silva.

WALDECCIA succedit in mea methodo *Palatinatus Rheni, vulgo die Pfaltz.* Hanc nobilem Germaniæ partem nonnulli à Palatio Rheni nomen accepisse; alii à Caroli Magni institutione; alii à Palatio Trevirensi sic nominatam volunt. Beatus Rhenanus conatur probare ex Ammiano Marcellino, Palatinatus ditionem & nomen à Palas Regione descendisse. Scribit enim Ammianus in hunc modum: *Constituto ponte prope Moguntiacum, cohortes transgressæ sunt Rhenum; in regione Capellatiana, quæ à Palas nomen habet, castra sunt posita.* Et alibi: *Quum ventum esset ad regionem, cui Capellatii vel Palas nomen est, ubi terminales lapides, Romanorum & Burgundionum confinia distinguebāt, castra sunt posita.* His subjicit Rhenanus: Hic advertere licet principem Palatinum non à Palatio Cæsaris, vel ædificio illo quod in Rheno ostenditur, nomenelaturam suam possidere, sed vetustissimam à Regione esse natam appellationem. Hæc ille. Sed cum plures, aliorumque locorum Comites Palatini, in historiis recensentur, hodieque etiamnum sint, hanc de etymo Palatini sententiam plerique rejiciunt. Huc accedit quod ante cccc annos, neque castra, neque oppida in hac regione, ubi hodie habitant, habuerunt; sed intra hos annos quicquid locorum juxta Rhenum habent, vel emerunt, vel armis adquisiverunt. Plerisque magis adlubescit, si à Palatio Comes Palatinus dicatur, qui dignitatis & claritatis ordo velut senatorius jam olim sub Imperatoribus esse cœpit. Hinc qui in Comitatu Palatii præsto essent principi, Palatini vocabantur. Habet hæc Regio ab Occidente Zveibruckensem Ducatum: qua Oriens est occurrit Franconia & Wirtember-

gensis Ducatus: qua Septentrio, partim Mæno flumine partim extrema Silva quam Ottonicam vocant, terminatur: Alsatiam attingit à Meridie. Tractus hic universus amœnitate, fertilitate, & ubere omnium rerum copia vix ulli Germaniæ parti cedit. Montes plerique vitiferi sunt, vinumque præstantissimum proferunt, aliis remotioribus locis expetitur: iidem ad Boream castaneis referti. In agris copiosa frumenti seges, tritici, siliginis, hordei. Nec desunt pomaria, & horti omnium felicitum arborum genere confiti, qui passim in hac regione plurimi visuntur, magna pomorum ubertate scæntes. Inter Wormaciam, Heydelbergam, Neostadiū, Crucenacum, Oppenheimum generosissimæ sunt vitæ: in primis Pfetershemii, cujus bonitas cum Setiis, Falernis, Cæcubis certare possit. Silvæ etiam & montes referti sunt feris, potissimum cervis. Quin & incolæ plurimos in silvis nutriunt hæcos, hædos, & capras, eò quod hæc animalia potius silvestribus delectantur saltibus, quàm pratis. A carpando enim capræ dicuntur, ideoque in lege locationis fundi excipi solet, ne colonus capram in fundo pascat. Prope Heydelbergam est magna copia ardearum, ibique in nemore nidificant. Est autem avis aquatilis, quippe quæ vivit ex aqua, & tamen horret pluvias aliasque tempestates, quas in sublime volans evitare conatur, juxta illud Virgilii: *atque altam supra volat ardea nubem.* Vocatur etiam ob id ardea, quod ardua suo volatu petat. Pone nidum suum in altissimis arboribus, oditque natura Accipitrem fringillarium seu nisum, sicut vicissim accipiter exitium illius continuo quærit. Decertantes autem in sublimi aere, uterque id unum conatur, ut alterum

Soli ferti-
litat.Anima-
lium va-
rietat.

T. 1510.

S. 111.

PALATINATUS RHENI.

PALATI
NATUS
Rheni

Miliaria Germanica
meliora, quorum 15 Gradus
1 2 3 4
unum lat. efficiunt

Imperium
majorem.

alterum ascendendo superet. Si accipiter altiore obtinuerit locum, impetu quodam obruit hostem atque extinguit. Sed ad rem. Fuerunt ab initio Palatini Palatiorum præfecti, præsertim in Curiis Imperatorum, quos Franci olim *Majores-domus* vel *Palatii* vocaverunt. Quando autem ditio Palatinatus Rheni fuerit instituta, & ubi locorum Palatini Rheni ante quadringentos & quingentos annos se cōtinuerint, non licuit mihi investigare, variæ enim hic hominum conjecturæ. Sunt qui ajunt primos Palatinos simplices fuisse nobiles, usq; ad tempora Ottonis III, quando principes Electores fuerunt constituti: tunc enim illis major dignitas fuit constituta. Primus Palatinus Elector fuit *Henricus*, qui cum ceteris Electoribus anno cxiij Imperatorem constituit D. Henricum. At ubi suam habuerit Curiam, cui præfederit regioni, quos audientes habuerit populos ipse & aliquot ejus successores, à nullo inveni scriptum, inquit Munsterus, nec principes ipsi qui hodie præsidet Palatinatui id sciunt, nisi quod quidam, sed sine certo testimonio, putant principes Palatinos olim *Wormacia* consedisse, & magnam in ea urbe habuisse jurisdictionem. Hoc constat, Conradum Ducem Franconia anno ccxlvi suam sedem *Wormacia* habuisse: de principe Palatino nihil tale invenitur. Sedes hic olim *Intuergorum*, *Nemetum* etiam & *Vangionum*, ut nonnulli opinantur. *Intuergi* Germaniæ populi: hos Peucerus in Palatinatu constituit circa *Heydelbergam*, quæ regio etiam *Capellatium* & *Pallas* vocata fuit, ut supra ex Marcellino retuli. *Nemetes*, Ptolemæo & aliis, Germaniæ ad Rhenum populi, finitimi *Metensibus*, *Argentinesibus*, *Wormaciensibus*; *Spier* hodie urbs Episco-

palis in Germania B. Rhenano. *Augusta Nemetum* hæc *Aethico*. *Vangiones* Ptol. itidem Germaniæ populi ad Rhenum: *Wormbser Bisthumb* B. Rhenano & *Lichtenavio*. Sed contra affirmat *Pirchaymerus*, *Vangiones* esse *Spirenses*, *Nemetes* vero *Wormacienses*. Rationem addit *Irenicus*, nempe quod *Ptolemæus*, qui in descriptione Rheni solitus sit à Meridie in Septentrionem decurrere, primum meminit *Vangionum*, deinde *Nemetum*. *Sig. Gemblacensis* tamen, qui ante annos scripsit circiter quingentos, *Wormatium Vangionum urbem* vocat. *Wormatium urbem* olim vocatam *Vangionum speculam*, ex antiqua ibidem inscriptione, colligit quoque *Ioannes Heroldus*. *Vaingen* interpretatur *Lazius*. Urbes memorantur *XLVIII*, quarum caput *Heydelbergam* principis Palatini sedes. Nomē habet vel à gētibus, hæ enim Germanis dicuntur *Heyden*: vel à *Myrto*, quem iidem vocant *Heydelbeer*, atque ob hanc causam eruditissimus *Melissus* eam urbem appellat *Myrtiletum*. *Durlacum*, cujus meminit *Abbas Urspergēsis*, *Pyramio* est; quod aliis *Durlach*, & rectius *Ioannes Heroldus* vocat *Capellatium*. aliis tamē *Capellatium* est ipse Palatinatus, ut modo diximus. Munstero tractus est qua iter *Francofordia Heydelbergam*, *Bergstras* dictus. Sunt etiam qui *Ptolemæicam Budorin* hic sitam fuisse putēt, sed hi præter inanem conjecturam nihil adferunt. *Budorin* enim statuit *Ptolemæus* latitud. grad. *LI*, quæ *Heydelbergam* habeat latitudinem graduum duntaxat *XLIX*, min. *xxxv*; vulgo *Heydelberg*. Sunt alii qui contendunt legendum & scribendum *Edelberg*, quod sonat nobilem montem: alii vero *Eidelberg*, quod meros montes significat. Sita est ad *Nicrum* sive *Neccarum* fluvium, in faucibus montium celebris

Celebris fuit jam inde ab anno MDCCCLVI insigni Litterarum & Sapientiae Gymnasio, quod iis temporibus constitutum est à *Ruperto* seniore Principe Palatino, qui etiam ad ejus curam Marsilium quendam Ultrajectinum Parisiense vocavit. Ex eo semper inclyta fuit Doctorum & Studiosorum frequentia. Inter Doctores celebres fuere *Rodolphus Agricola*, *Ioannes Dalburgius*, *Ioannes Virdungus*, *Gulielmus Xilander*, *Thomas Erastus*, *Zacharius Ursinus*, atque alii pluri-
mi. Porro universus Palatinatus in quatuor Praeposuras tributus est, quas illi *Ampten* vocant, *Heydelbergensem*, *Alzaensem*, *Neostadiensem*, & *Mosbachensem*, ab urbibus *Heydelberga*, *Alzea*, *Neostadio* & *Mosbaco* nuncupatas. Sunt praeterea *Bretta*, oppidum medioere ad *Salzam* fluvium, patria *Philippi Melanchthonis*, summi liberalium Artium Magistri: *Ladeburgum*, à Castris Latinis *Peucero* dictum, pignori datum est *Duci Ruperto* seniori pro media ejus parte anno MDCCCLXXI. Altera medietas obvenit *Episcopo Wormaciensi*. Eidem Principi vendidit *Sitridus* à *Stralberg* anno MDCCCLVII oppidum *Schriessen* & castrum *Stralberg*. Et anno MDCCXLIII oppidum *WVeinheim* per arbitros est memorato Principi adjudicatum, quod antea *Episcopus Moguntinus* possederat. Sunt item, *Cauba*, *Gelhusen*, *Sintzon*, *Luden* ad *Tuberum* flu. *Oppenheim*, *Cesarea Lutra*, *Ingelheimum*, *Lovvensteinum*: in *Brureinia* *Bruxella*, & alia, quae in *Tabula* obvia sunt, ut & arces & pagi. Flumina praecipua sunt *Rhenus* & *Neccarus*. Hic medium Palatinatum secant irrigatque, ac prope *Ladeburgum* *Rhenus* immergitur, Veteribus *Nicer* dictus: *Piscium* & in primis *mullorum*, quos vulgo *Barbones* vocant, fecundus, si quis alius am-

nis. Descendunt quoque per hunc fluvium continuæ lignorum rates, ex *Ottonica* silva, quae ex *Neccaro* in *Rhenum* deferuntur. Ignobiliores sunt *Tuberus*, *Lutherus*, *Iaxtus* aliique. Regio universim tum montuosa, tum campestris: montes habet insignes in quibus praestantissima vina decoquantur. Nec desunt silvae opimas venationes praebentes. Inter silvas ea est quae dicitur *Ottonica* sive *Ottonis*: estque pars *Hercyniae* silvae. Latitudo ejus extenditur à *Neccaro* usque ad *Mœnum*, & longitudo à montana via vulgo *Bergstras*, usque ad *Tuberum* flu. Sed haec haec tenus. Multa in Palatinatu Tempia, multa etiam fuere Monasteria: inter quae *Laurissense* vulgo *Lorsch*, per *Carolus Magnum*, aut ut alii putant per *Pipinum* constructum: de cujus Bibliotheca sic *Munsterus*: Non est locus in *Germania*, ubi vetustior quam in hoc Monasterio Bibliotheca fuerit. Vidi ibi exemplar unum quod manu *Virgilij* scriptum titulus praemonebat. Inventus est ibi quoque ultimus liber *Ammiani Marcellini*, qui & jam publicatus est, scriptus majusculis tantum literis. *Ioannes Dalburgius* *Episcopus Wormaciensis*, *Vir Doctissimus*, transtulit inde ad *Bibliothecam Ladenburgensem* meliores quosque codices. Ceterum sextus *Circulus Imperii* est quatuor *Electorum*, qui sunt: *Comes Palatinus Rheni*: *Archiepiscopi Mentis*, *Trier*, & *Coln*. Civitates liberae sunt *Mentz*, *Coln*, *Trier*, *Gelenhausen*. Principes & Domini: *Palatinus* cum suo *Territorio*: *Com. Nassau*: & *Beilstein*: *D. Reifferscheidt*, & *Rheinock*: *Teutsch Ordens Hern* in *Coblentz*: *Abb. S. Maximini* proximè *Trier*: *Praepositus Seltz*: *D. Nider Eisenburg*. Sed haec haec tenus; ad *Ducatum Wirtembergensem* transeo.

Montes
Silva.Opera
publica.
Bibliotheca.

Regio &
unde di-
cta.

Sitas.

Cali qua-
litat.
Sole ferti-
litat.

DUCATUS *Wirtembergensis*, vulgo *Wurtemberg-gerlant*, nomen habet à *Wirtemberga* Arce veteri in ejus fere meditullio sita, in edito colle, haud procul ab *Esslingensi* urbe Imperiali: alii aliunde derivant. Cæterum *Regio Wirtembergensis* in prima fere Superioris Germaniæ parte, tractum *Sueviæ* feliciter occupat, ad *Nieri* potissimum ripam sita. Conregionales illi ad *Ortum Suevi*, *Vindelici* & *Norici*: ad *Occasum Comitis ad Rhenum Palatini*, *Principis Electoris*, & *Marchionis Badensis* limites: inde *Nigræ Silvæ* juga complectitur: qua *Meridies* est *montes Arbone* pariter ac *Suevicæ Alpes*, (ita vocant montes ejus regionis editiores incolæ) prominent. Versus autem *Septentrionem* *Francos* habet vicinos, & non ita procul *Ottonis Silvam*. Aer hujus regionis saluberrimus est: æstate cōmodus, hyeme temperatus: regio ipsa fertilissima, ita ut cum optima Germaniæ parte certare queat, ac primas etiam obtinere. *Frumenti*, *leguminum*, *vini*, *fructuum* admodū ferax. Vniversæ tamen *Regionis* nō eadem ubiq; qualitas, non idem solo genius. Ea namque pars qua *Neccarus* oritur, quæq; confinis *Hercyniæ*, tum quæ *Suevicis*, inter *Danubium* & *Nierum* sitis, *Alpibus* est contermina, subaspera quidem vitibus inimica, pecorum cultui satis idonea. Ager in *Alpibus* lapidosus, at frugum abunde ferax: item per *nigræ Silvæ* cacumina, rubro colore tellus arenosa, quæ frumento tamen satis abundat. Vbi vero *Neccarus* in campestria diffunditur, tota felix, tota beata est: undique *Bacchi colles*, herbida prata, fertiles agri, copiosus ubique *vini*, *frumenti*, *pomorumque* proventus. *Argenti* quoque fodinas hic *Ducatus* habet, haud procul à *Wiltbergo*, ac dicitur *Puelachium* oppidum totum æris fodi-

nis superstructum. Producit & *ferrum* & *æs*. Reperiuntur etiam lapides elegantibus ac variis coloribus, ut plurimum tamen cæruleo distincti. Ut videatur etiā *Natura* molita esse hoc loco *Gemmas* producere. Varii generis animalium passim vis magna: ac per saltuosa *Nemora* ferè innumere conspiciuntur. *Ducatus* titulū adeptus est hæc regio anno *MDCCCXCV*, *Imp. Maximiliano* conventū *Vormaciæ* celebrante. Hic enim *Eberhardum* Comitem *Wirtembergensem* ad dignitatem *Ducalem* evexit. *Eberhardus* Dux II amplius biennium non mansit in *Ducatu*, sed corrasis vasis suis aureis & argenteis primum fugit *Vlmam*, ac deinde ad *Principem Palatinum*, mortuusque est apud exteros sine liberis. Tunc creavit *Imp. Maximilianus Vricum* *Eberhardi* nepotem. Hic an. *MDLXXIX*. ditione pulsus & ejectus fuit, à *Suevici fœderis* sociis, cum *Reutlingam* oppidum *Imperii fœdere* ipsis junctum nuper cepisset. Patri *Vrico* successit *Christophorus*: *Christophoro Ludovicus* filius. *Ludovicus* denique *Fredericum Georgii* Comitis *Montis Pelicardi* filium successorem habuit. Sedes hic habuerunt olim suas *Intuergi*, *Tschudo*, *Rhenano Vithungi*. Item *Tectosages*. *Ducatus* iste veluti *circularem* habet situm, complectiturque *Civitates* & oppida plurima. Præstantiores *Civitates* sunt *Tubinga* & *Stutgardia*. *Tubinga*, vulgo *Tubingen*, ad *Neccarum* sita, urbs admodum elegans, *Cereris* & *Liberi* donis abundans, quæ & copioso, & generoso proventu, tam incolis, quam vicinis *Suevis* communicat, utramque *Neccari* ripam, lapideo ponte conjungit. Arce, *vini-fero* colle, *Canonicorum Collegio*, & rei *literariæ* ornameto, *Academia*, *Studiisque liberalibus* illustris. In ea, præter *Joannem Stoflerum* & alios, annis superioribus

Animalium varietas. Imperium majorum.

Urbes.

WIRTEMBERG.

rioribus cum celebritate maxima nominis medicinam docuit *Leonhardus Fuchsius* primus Medicinæ hac nostra ætate repurgator. In eadem Academia proficitur cum celebritate nominis, etiam inter Barbaras gentes, studia eloquætiæ & linguarum clarissimus ac doctissimus vir *Martinus Crusius*. Eam instituit *Eberhardus Comes Wirtembergensis* quem supra ad dignitatem Ducalem à *Maximiliano* euectum fuisse diximus, anno *MDCCCLXXVII*. Mansionem *Augustam Caracallæ* in Germania ad *Tubingam* fuisse, *Ioannes Heroldus*, libello de *Germaniæ primæ antiquitatibus* ex fragmento elogii ipsius, quod ibidem incisum videtur, demonstrat. Id *Petrus Appianus* lib. de *sacrofanctæ vetustatis inscriptionibus* ita exhibet.

MAX. IN
AVG. EM. GER. MAX.
DAC. MAX. ARM.
MAX. TRIB. P.
COS. ET.

Verum *Heroldus* hanc inscriptionem integram legit, quemadmodum eidem Imperatori *Romæ* posita fuit. *Imp. Caes. Divi. L. Sept. Sever. Pert. Aug. Parth. Tarab. Adiab. F. M. Aurel. Antonin. Aug. Sarmat. Max. Ger. Max. DAC. Max. Armen. Max. Britan. Max. Arab. Max. Aleman. Max. Parth. Max. P. E. Pont. Max. Trib. Pote VI. Cos. Procos. Perpet. Leg. VIII. Ant. Aug. P. E. Ejus. Num. Devot. Prim. Opt. Fortis.*

Stutgardia, Metropolis & sedes est Ducis haud procul à *Neccaro* sita. Ab hac Civitate Comitatus *Stutgardicus* nomen desumit: à *Wandalis* exstructa est, postea vero restaurata à *Marchione Joanne I Electore Brandenburgensi*, & *Ottone III*. Anno autem *MDCCXC*

Albertus IV *Marchio Brandenburgicus*, Princeps *Anhaltinus*, filius *Otonis IV*, filia suæ *Beatrixi* dotis loco dedit, quæ *Henrico Leoni VVandalo* nupsit. *Urbs* hæc agro undiq; beatissimo cincta. Vix verbis exprimi potest, quanta vini copia per circuitum hujus oppidi in singulos annos producat. Ornavit locum istum *Ioannes Capnion* vulgo *Reuchlinus* dictus, vir insignis, jurisperitus, trilinguis, & qui primus in Orbe Christiano sacram *Hebræorum* docuit linguam. Est & *Reutlinga*, ad *Neccarum* sita in Ducatu *Wirtembergensi*, anno *MDCCXI* à *Friderico II*. Imperatore facta Civitas: alii dicunt anno *MDCCXXXII*. Civitas hæc famosa est ob molas papyraceas. Reliqua oppida amœna satis, ac pleraque arcibus & castris munitissimis ornata, utpote *Vracum* ad *Amerum* fl. *Nirtingum*, *Kirchena*, *Heilbronna*, *Lauffena*, *Pinigkheim*, *Asperga* arx, *Greiminga*, *Marbachum*, *Canstadium*, *VVaiblinga*, *Schorendorffum*, *Geppinga*, *Fiesen Aludacum* olim, *Heidenheimum*, *Vvilpergium* patria diligentissimi *Cosmographi Danielis Cellarii*, ad *Nagoltam* fluvium, *Herrenbergum*, *Rotenbergum*, *Hechingum* *Iudæorum* asylum, *Balingum* ac complura alia, quorum nomina ac situm hæc Tabula inspicienti dabit. Ducatus autem iste *Circuli Imperialis Suevici* præcipua pars est, quam quia solam inter ceteras exactius descriptam à *Georgio Gardnero*, & *Davide Seltzlin* habemus, hic *Circulum Suevicum* totum in suum ordinem distributum proponam. Quartus *Circulus Imperii Suevici* tres Ordines complectitur, quorum I *Ecclesiasticus*: II *Principum*: III *Civitates liberæ*. In primo sunt *Episcopi*, *Chur*, *Costentz*, *Auspurg*. Abbates, *Kempten*, *Rheichenovv*, *S. Gal* in *Helvetia*, *Salmanysveiler*, *Vveigarten*, *Vveissenovv*, *S. Blasii*, *S. Peter*, *Maulbron*, *Schaffhausen*, *Stain am Rhein*, *Kreuzlingen*,

Ordo Per
litiani.

gen, Petershausen, adjacet Constantiæ & Rheno ad partē Borealē, Einsiedeln, Pseffers, Psefficon, opinor, S. Ioan in Thurthal, Schussenriedt, Sockenburg, Ochsenhausen, Kuningsbron, Marchial, Elchingen, Ysne, Munchrod, Aursperg, Irsee, Gengenbach, Schuttern, Disidisen. Abbatissæ, Lindavv, Rottenmunster, Bucchavv, Guttenzell, Beund, Heppach, Teutsch Ordens-Maister in Elsas, vnd Burgund. In II ordine qui est principum, Dux VVirtembergensis, Marchio Badensis. Comites, Helfenstein, VViesenstag, Oringen, Laussen, Montfort, Furstenberg, Marchio Eberstain. Comites Tollern, Bultz, Læbenstain, Tubingen, Kirchberg, Tengen alias Dongen, B. Gundelzingen. Dominia Stuttgart, Tussen, Bar. VValdeburg, D. Sonneberg, Valckenstain, Kunseck, Kunseckerperg. Bar. Geroltzek, Ober-Helvyen. In III ordine, Augsburg, Kauffbeurn, Vlm, Mëmingen, Kempren, Bibrach, Leukirch, Ysne, VVangen, Lindovv, Ravenspurg, Buchorn, Vberlingen, Costentz, Pfullendorff, S. Gal, Schafhausen, Reutlingen, Estingen, Gmind, VVeil, Heilbron, VVimpfn, Hal in Schwaben, Dinckelspuel, Bopfingen, Gengen, Alen, Nordlingen, Donavverd, Buchavv, Offenburg, Gengen-

bach, Zel im Hamerspach, Rotvveil. Ad Ducatum redeo. Passim Regio hæc amœnis lacubus, atque amnibus admodum piscosis irrigatur, inter quos facile primas tenet Brentius amnis, qui nunquam, etiã gelidissima hyeme congelatur. Nicer amnis mediam oram percurrit, multisque fluminibus receptis, quorum præcipua sunt, Nagolta, Entius, Remisus, Kocherus, Jagusta, Filtzius, in Rhenum properans: Brentius vero Danubio miscetur. Hujus Ducatus montes sunt *Alpes*, qui ab albedine sic dicti creduntur: albis enim silicibus ac lapillis longè conspiciuntur, ac sæpius nova sibi vocabula inveniunt, utpote: *Schera*, *Albuchus*, *Hanecampus*, *Hortfeldius*. *Hercynia* atque *Martiana* silva regionem pluribus locis interrumpunt, ac suis nominibus discernuntur, ut *Albuchus Lucus*, *Stubenthal Silva*, *Nigra Silva* vulgo *der Schvvaltzyvalt*, *Odenvalt Silva*, &c. Per universum Ducatum populus armis, humanitate, constantia, religione spectatus.

Lacus.
Flumina.

Montes.

Silva.
Vulgo
vult.

Eee 3

ALSA-

Regio.

ALSATIA, vulgo *Elsasz*, quam alii quasi *Edelsasz*, id est nobilem & præclaram sessionem: alii ab *Illaf.* *a* in *i* mutato, quasi sessionem ad *Illam* *f.* dictam autumant: unde & quidam regionem *Illesasz* & non *Alfasz*, appellatam asserunt: regio nobilissima est, cui ob insignem felicitatem nulla alia in toto illo Rheni tractu comparari potest. Ad Orientem Helvetiam à qua Rheno determinatur: ab Occasu Lotharingiam, Vogeso monte limitem inter Lotharingiam & Germaniam constituyente, respicit: qua Meridies est Helvetiæ parte & Burgundia: qua Septentrio Wirtembergensi Ducatu terminatur. Longitudo milliarium Germanicorum ix: à Rheno ad montes latitudo trium mill. Germ. nisi quod apud Haganoam sit planicies amplior, montibus scilicet magis ac magis à Rheni alveo recedentibus. Tanta autem hujus regionis fertilitas, tamque læta rerum omnium, & imprimis vini & frumenti copia in hoc tam angusto terræ tractu singulis annis provenit: ut non modo ad suppeditandam incolis (quorum ingens est numerus) alimoniam sit par: sed tantum superest, ut confinales quique, aliique Germaniæ populi, imo & remotiores eorum abundantia fruantur. Quare non immerito *Cella penuria & Nutrix Germaniæ*, à Jacobo Wimphelingo in Epitome rerum Germanicarum dicitur. Nobilissima enim vina hujus Regionis continuo curribus, aliquando etiam navigiis vehuntur in Helvetiam, Sueviam, Bavariam, Lotharingiam, & inferiorem Germaniam, etiam aliquando in Angliam. In Sungoja magna crescit vis frumenti: imo per totam Alsatia planiciem usque ad Argentinam summa est ubique frumenti uber-

Sali fertilitas.

tas, unde Lotharingiæ montes inhabitantes Burgundi, & bona pars Helvetiæ cibantur. Montes habet præstantissimorum, primæque nobilitatis vinorum feraces, & in plano non solum frumentum, sed etiam arborum fructus proveniunt. Habet quoque Alsatia in montibus silvas castanearum, habet montes argenti, æris, plumbi fodinis turgentes, præsertim in valle *Leberthal*. Habet præterea in montibus & vallibus nobilissima pascua, id quod testantur optimi & pinguisissimi casei, qui in *Munsterthal* conficiuntur. Tot illa boum armentis abundat, tam læta vaccarum parens ac nutrix est. Alit & alibi equos silvestres permultos, lynces item, urfos, martes, omnis generis cervos, aliasque feras innumerales. *Alsatia* olim sub dominio Regum Franciæ fuit, ac pars Regni Austrasiæ. Antea vero 10 fere annis sub Romanorum potestate fuisse legitur. Primum autem Ducatus fuit Alsatia & ab Hilderico Francorum Rege *Eticoni* affini eo titulo collata, anno 1062. Cum antea præfecturæ nomine ei fuisset subiecta. *Eticoni* successit filius ejus *Adelprechtus*: hic sagittæ ictu mortuus reliquit duos filios *Linfridum* & *Eberhardum*, qui præfuerunt Alsatia. Postea fuit familia eorum repulsa ab Alsatia per Carolum Martellum Palatinum & Curia Magistrum in Regno Franciæ. Tempore autem Ottonis I Comites Kyburgenses, qui de sanguine ejusdem Imperatoris erant, potiti sunt rerum in Alsatia. Sunt qui volunt eos factos Landgravios Alsatia, alii verò dicunt ab Ottone III Alsatiam primum in Landgraviatus duos erectam, pervenitque tandem Landgraviatus superior, qui continet oppidum *Einsheim* & circumjacentia quæque loca, ad Comites Habsburgenses.

Alter

Alimenta
vaccarum
vaccarum.Imperium
majestatis.

Alter à Comitibus Ottingensibus ad quos Henrico Landgravio inferioris Alsatia: improli defuncto devotus erat, Episcopo Argentinenſi divenditus, etiamnum ei ſubest. Hæc autem tam parva Regio adeo humanis uſibus eſt dedicata, ut in ea reperiantur XLVI civitates & oppidula, omnia muris cinctæ, I. arces in montibus & plano ſitæ: villarum vero & vicorum non eſt numerus. Cæterum Alſatia duplex eſt, inferior quæ hæc præſenti, & ſuperior, quæ proxima tabula depingitur: utramque Triboci poſſederunt. *Inferioris Alſatia* urbs primaria, *Argentina* recentioribus: *Argentoratum* Marcellino & Sexto Aurelio: *Argentoratum* Ptolemæo Legionem VIII *Sebaſten* hic collocanti, *Strasburgum* etiam nominat Regino, qui ante annos 10 & amplius ſcripſit. Rob. Conſtantineſis hanc eandem eſſe putat cum ea quam Aurel. Viſtor, & Diaconus ex Marcellino, *Argentariam* appellant, & xxx Alemannorum c10 à Gratiano Imperat. ibidem caſa tradit. Vulgo *Strasburg*, à platearum numero & capacitate, dicitur. Urbs ſita in agro fertiliffimo, hæbetque miram copiam vini & frumenti. Scribit etiam Munſterus inveniri in hac urbe aliquot centenos hortulanos, qui annuatim magnum faciunt quaſtum ex rapis, cepis, raphanis, napis, braſſicis, vulgo caulibus, papavere, aliifque id genus, quæ hic feliciffimè proveniunt. Urbem hanc Rheni brachium & tria alia flumina intrant, & aquis per plateas canalibus diſtributis ſimilitudinem Venetiæ in urbe exhibent. Hodie Republica, Schola, ac celebri Eccleſia inclyta. Occidentem verſus *Taberna* Antonino celebratæ ſunt: Simlerus *Zabern* vocat: *Zabrena* Frodoardus nominat; tres *Taberna* Ammiani Ortelio videntur. De his Auſonius: *Riguasque perenni fonte Tabernas.*

Urbes &
Oppida.

Fuerunt autem *Taberna* munimentum Romanorum ad prohibendas Alemannorum in Galliam incurſiones, ubi hodie Episcopi Argentoratensis eſt domicilium & Curia. Hoc munimentum ab Alemannis dirutum, Ammianus ſcribit Julianum Cæſarem reſtituiſſe. Abundat locus iſte vino, frumento, omnibuſque rebus uſui humano neceſſariis. Haud procul Tabernis oppidum quoddam eſt & juxta illud Monasterium, *Maurſmunſter*: eſt & aliud Monasterium parum diſtans à Brocomago, *Stephani Campus*, *Steffans felde* & corruptè *Stechfeldt*, dictum. Hinc Septentrionem verſus *Hagenoa* conſpicitur, urbs à Friderico Barbaroſſa anno c10 c LXIV muro clauſa, ante vicus burgum adjunctum habens, in quo principes terræ commorabantur venationibus vacantes. Solum hæbet circum mœnia arenosum, ſed ſterilitatem illam compenſat ager fertilis paullo longius à civitate diſſitus. Ulterius deſcendenti *Weiſſenburgum* ſeſe offert, vulgo *Weiſſenburg*, quaſi album caſtrum, inſigne & clarum oppidum, ad Vogefi montis radices; ſitu amœnum, collibus undique humilibus clauſum, nemoribus & variis arborum generibus ad Occidentem felix: tellus cœli benignitate frugifera: oppidum ab omni parte, natura atque humana firmatum induſtria. Lutra amni, cujus fontes in iſtis montibus paullo altius VII mill. paſſ. ab oppido ſurgunt, penetratis jam montibus per medium interluitur: qui ubi ſub oppidi mœnibus elabatur, ſtriçto alveo duobus millibus paſſ. præcipiti curſu in Rhenum uno oſtio ſe exonerat. Loci tanta eſt vetuſtas, ut etiam apud nullos rerum ſcriptores ejus origo reperiat. Eſt & *Haſta* oppidum ad Bruſſchum fluvium: id Francorum Rex Dagobertus (cujus filia Rathilpæ cæca & ſurdæ Florentius Scotus ſuis precibus

bus sanitatem obtinuerat) Florentio dono dedit, cum agris circumjacentibus, quo loci Florentius Monasterium exstruxit. Flumina hanc regionem irrigant beantque plurimum præter Rhenum & alios multos amnes: *Kintzhus*, qui secum magnam adfert vim trabium ædificiis aptarum: *Ille*, *Brusschus*, *Sorn*, *Mater*, *Lauter*. Præcipuus vero Alsatiaë fluvius est *Ille*, qui totam fere percurrit Alsatiam, primam scaturiginem habens in *Sungovia* supra oppidum *Altkirch*, fluensque juxta oppida *Mulnhausen*, *Einsheim*, *Colmar*, *Selestadium* & *Benfelden*, sine ambagibus rectâ petit *Argentina*, ubi *Rhenum* ingreditur, receptis tamen antea omnibus rivulis ex *Vogeso* monte emissis; salmonum aliorumque piscium, ut *Rhenus* admodum fecundus. Regio partim montosa, partim plana est; silvisque ac nemoribus passim decoratur, inter quæ castaneis, amygdalis nuci-
Silva.
Vulgi moribus. busque habet referta. Vulgus regionem incolens & terram colens, miserum est. Nam per singulos annos abligurit bona sua, nec quicquam in futurum servat, unde fit ut tempore belli, aut quando frigore aut pruina terræ nascentia devastantur aut pereunt, magna premantur penuria. Juvantur tamen pauperes ex publicis granariis. Non habet regio hæc indigenas multos, sed major pars sunt advenæ, puta *Suevi*, *Bavari*, *Burgundi*, *Sabaudi* & *Lotharingi*, qui ubi semel regionem ingressi fuerint, non facile hinc emigrant. *Suevi*

potissimum ibi commorantur. Porro quintus circulus Imperii, est *Rheni*. Constat tribus Ordinibus, qui sunt *Ordo palatinus*.
 I Ecclesiasticus: II Principum: III civitatum libera-
 rum. In I sunt *Episcopi*, *Vorms*, *Spier*, *Straesburg*, *Basel*, *Besancon*, in Comitatu *Burgundiaë*; *Vallis Provincia*, in qua *Sitten* Metropolis, *Geneva*, *Losanna*, *Metz*, *Toul*, *Verdun*. Abbates, *Hiersfeld*, *Morbach*, *S. Gregoris Munster*. In II sunt Principes, Comites & Domini seculares, *Duces Lotharingiaë*, *Sabaudiaë* (*Savoje*), *Dux & Comes Spanheim*, *Marchio Baden*, *Dux Zyvebruck*, *Comes Veldentz*, *Landgr. Hessen*, *Princeps de Calim*, *Comes Nassavy* in *Sarbruck*, *Comites Rheni*, *Do. Rapoltzkirchen*, juxta *Rapoltzstein*, *Comites Bitsch*, *Salm*, *Hanavy* & *Lichtenberg*, *Leiningen*, *Falckenstain*, *Do. Morsspurg* & *Besfort*, *Rapoltzstain*, *Hohen Rechperg*, *Blankenberg*, *Blammont* in *Lotharingia*; *Comites VVeisbaden*, & *Itzstain*, *Künigstain*, *Do. van Eppenstain*: *Comites Isenburg* in *Alsatia superiore*, *Solms*, *Nassavy* in *Weilburg*, *Senivigen*, *Havare*, *D. Muntzenburg*; *Comites VVestenburg*, *VVitgenstain*, *VValdeck*, *Plesse*. III libera-
 rum civitatum, quæ sunt, *Mulnhausen* in *SundtgoVV* superioris *Alsatiaë*, *Basel*, *Colmar*, *Kaisersperg*, *Turckhaim*, *S. Gregoris Munster*, *Ober Ebenhaim*, *Straesburg*, *Rosenhaim*, *Schletstat*, *Hagenavy*, *VVeissenburg*, *Landauv*, *Spier*, *VVorms*, *Francfort*, *Fridberg* in *Wederavy*, *VVetzlar*, *Metz*, *Toul*, *Verdun*, *Kaufmans Sarbruck*, *Besano*, *Castrum Fridberg*, *Gleichausen Castrum*.

Regio.

Civitas.

HAc Tabula *Alsatia superior* cum *Sungovia* & *Brisgoja* delineatur. *Alsatia superior* vulgo *Ober-Elsasz* primo loco occurrit, metropolis ejus *Emshemum*. Sedes supremi Senatus, quo, ab inferioribus *Sungojæ*, *Brisgojæ*, & quatuor oppidorum ad *Rhenum* supra *Basileam*, Archiducibus *Austriæ* parentium, tribunalibus, appellatur. In ditionem *Alberti* Comitis *Habsburgensis* Regis *Rudolphi* patrem, anno *1100* pervenit. *Rubeacum*, vel *Rusacum*, vulgo *Rusfach*, antiquissimum *Alsatia* oppidum est, à Romanis conditum. Nomen ei inditum ferunt à fluviolo, ab aqua ex alvei colore rubra apparente *Rotbach* olim dicto, (nunc *Ombach* incolis) qui in valle non procul à *Sultzmath* ortus, ac rubro alveo per agros & vineas lapsus, ad multos usus in urbem excipitur. Oppidum hoc magnificis primum ædificiis ac duplici suburbio exstructum, *Romanæ* nobilitatis diu fuit hospitium, ob soli fertilitatem omniumque rerum humanis usibus necessariorum copiam: qui optimis legibus imprimis contra fures ornarunt, quas tam severe executioni mandarunt, ut inde ad nostram usque ætatem, per *Germaniam* tritum sit proverbium: *Der alt galghen zu Rusfach, hat gut eichenholtz*: i. *Rubeaquense* vetus patibulum ex firmo ligno quercino factum est. *Colmaria* ex veteris *Argentuarie* ruinis exstructa, civitas *Imperialis* & elegans, optimo loco sita, planicie fertili, à montibus itinere unius horæ distans, in *Alsatia* meditullio est, alluiturque multis adcurrentium amnium rivulis, præsertim his, *Loucho*, *Duro*, *Fechto*, *Illat*, aliisque minus celebribus, quorum quidam per prædia *Colmariensium* fluunt, fecundioresque reddunt terræ fundum. *Selestadium* cinctum est muro sicut & *Colmaria* anno *Christi 1100*, aut circa il-

lud tempus, sub *Friderico II*. Antea vero, nempe circa annum *1044* sub *Henrico IV* *Hildegardis* Ducis *Sueviæ* construxit in isto loco templum juxta figuram & formam templi *Hierosolymitani*, quod paullo post filius ejus *Otto* Episcopus *Argentinenensis* dedicavit *D. Virgini Fidei*, tradiditque monachis inhabitandum. Qui brevi adeo opibus pollere cœperunt, ut *Monasterium* cresceret in *Præposituram*, unde præfidorum Magistratum jus aliquandiu fuit apud *Præpositum D. Fidei*. Videndus *Beatus Rhenanus*, cujus natale solum fuit *Selestadium*. Firmissimo loco situm est *Selestadium*, habens ab uno latere, nempe versus *Rhenum* paludes impermeabiles: ab opposito vero latere, ad Occidentem scilicet usque ad *Lotharingiæ* montes, habet solum feracissimum. Vinum & castaneæ in montibus colliguntur, maxima vero frumenti vis planicie metitur. *Gebvweiler* oppidum in montium faucibus situm, anno *1034* initium habuisse putatur. Abundat vitibus & paret *Abbatum Murbacensi*, qui eo loci plurimum degit. Est & aliud oppidum *Vatvveil* nomine extra fauces juxta montes situm, quod dictum *Abbatem* agnoscit *Dominum*. In *Alsatia superiore* Comitatus hi recensentur à *Mercatore*: *Horburgensis*, ditio peramœna Comitis *Wirtembergensis*, cui subest *Reichenvvyer* oppidum, ubi præstantissima colliguntur vina: *Comitatus de Egisheim*, hujus tamen Comitis successio jam diu interrupta est: & de *Sultz*. *Dominia*, *Bolvweiler*, *Landsparg*, *Hohen*, *Hatstat*, *Hobenack*, *Rapoltstain*, cui parent *Rapoltzvyl*, *Gemer*, *Cellenberg* oppidum & castrum. Et civitates *Imperiales* circuli quinti: *Munster* in valle *Gregoriana* (*Gregoris Munster*), *Durckheim*, *Colmaria*, *Mulhausen* vino generoso nobile, & *Keiserspurg*.

SYNGO-

ALSATIA SUPERIOR.

ALSATIA superior
cū Sunrgoa & Brisgoua.

Sungovia.
Situs.

Soli fertilitas.

Oppida.

SVNGOVIA vel *Sunggoja* vulgo *Sungovv*, ad Septentrionem adhærens Alsatia: ab Ortum Rhenum, ab Occasu Gallia extremam attingit: ad Meridiem Helvetia contermina est. Habet multis in locis vineas, & ubique frumenti copiam, quod circumquaque in omnes vicinas venit regiones, scilicet in Helvetiam, Nigram Silvam, Lotharingiam: atque interdum in remotiores regiones. Complectitur *Sungoja Comitatum Pfortensem*, cuius ultimus Comes *Vlricus* mortuus est Basilea anno Christi *1024*, relictis duabus filiabus, quarum alteram Joannam nomine, duxit in uxorem Albertus Austriae Dux, deditque Ursulae Joannae uxoris sorori, in hereditatis portionem, octo Marcarum Argenti millia. Dominia, *Besfort*, *Morsburg*. Ad Comitatum pertinent haec loca *Altkirch*, *Dattenriet*, *Besfort*, *Rosensels*, *Maszmunster*, *Thann*, *Senheim*: quae hodie ab Austria principibus, in praefecturas distributa sunt. In *Besfort* est collegiata Ecclesia, quam Comites Pfortenses cum *Veldpacho* Monasterio virginum (ubi tredecim Comites, & totidem Comitissae conditae sunt) fundarunt. In *Maszmunster* insigne est Monasterium virginum Vestalium, atque aliquot Canoniorum: putant fundatum à *Mafone* Alemannorum Duce, à quo vallis illa est appellata *Vallis Mafonis*, quae alioquin *VVast* appellatur. *Thannum* elegans est oppidum, ad censeturque Comitatus Pfortensi. Imminet oppido arx montana, *Engelburg* appellata, ei adjacet mons *Rang* dictus, in quo nobilissimum crescit vinum *Rangvvein* appellatum, Basiliensibus notissimum. Prolabitur ibi ex montium faucibus fluvius *Thurus*, Sungoviam ab Alsatia distermi-

nans. *Morsmunster* Monasterium in Comitatu Pfortensi fundarunt Comites Pfortenses. *Fantum Amarum* & arx *Friberga*, uno milliari à *Thanno* distans, Abbati *Murbacensi* parat: non procul inde *Mosella* fluvius oritur. *Mulnhausen* est quoque in Sungovia, civitas Imperialis, cuius Advocatus sive defensor (sicut & oppidorum *Colmaria* & *Keiserspergii*) Episcopus *Argentinen* anno *1021* fuit, sed paulo post *Rudolphus* Comes *Habsburgensis*, cum *Colmaria* civibus quibusdam consentientibus occupasset, & oppidum *Mulnhausen* obtinuit, arcemque quae in eo erat (omnibus qui inerant captis) auxilio civium diruit. Electo autem *Rudolpho* in Romanorum regem, redierunt eadem oppida ad Imperium. Oppidanorum studium consistit potissimum in vini & frumenti cultura: estque vinum hujus loci satis celebre. *Otmarsen* oppidum Monasterium habet virginum, quod tempore *Henrici IV* constructi curavit Comes *Habsburgensis* nomine *Rudolphus*. Hujus frater *Vernherus* *Argentinen* Episcopus, qui *Constantinopoli* in quadam insula vitam cum morte commutavit. Adhaeret *Sungoja* ad Occasum Comitatus *Montis Beligardi*. Habet egregium oppidum *Montisbeligardium*, arcem Regiam ostentans. Habet & hic Comitatus alia multa oppida & castra: ut sunt *Grans* oppidum & castrum. *Klarvvang*, oppidum & castrum, *Passervangum* oppidum cum arce, quae omnia Ducum sunt *Wirttembergensium*: utunturque incolae lingua *Burgundica*. Comitatus *Montis Beligardi* propinquum est oppidum *Bruntraut*, ubi Episcopus *Basiliensis* in arce Regia habitat. Atque haec de Sungovia sufficiant.

RESTAT

Regio &
unde di-
ctā.
Situs.

Soli ferti-
litas.

RESTAT in hac Tabula *Brisgoja* paucis expli-
cāda. *Brisgovia*, sive *Brisgoja* vulgo *Brisgovv*, quod
sonat lingua Germanica pagum laudabilem.
Et sanè Regio ista ob suam eximiam feracita-
tem, hoc nomine digna est, quum non inferior sit ferti-
litate ipsa *Alsatia*, quam modo perscripsimus. Si tamen
veteres revolvamus Scriptores, facile inveniemus hanc
regionem hoc nomen adeptam, à Metropoli *Brisaco*,
de qua mox dicemus. Patet *Brisgoja* in longitudinem
milliaria x. & in latitudinem ii. Initium enim trahit à
Mortna w, & excurrit secundum adscensum *Rheni* fe-
rè *Basileam* usque. Regio uberis agri, qui faciendæ se-
menti, & vinetis vini laudatissimi sustollendis commo-
dissimus. Estque hic frumenti & vini, omniumque re-
rum, quæ sunt ad hominum vitam degendam necessa-
riæ, magna fertilitas & copia. Jus hujus regionis *Archiduces*
Austriæ & *Badensium* *Marchiones* inter se parti-
ti sunt. Metropolis olim *Brisgojæ* *Brisacum*, unde regio-
ni nomen, meminit *Antoninus* in *Itinerario Montis Bri-
saci*, quum alioqui nullas *Transrhenanas* commemo-
ret urbes, sed tantum provinciales circa *Rhenum* sitas:
unde quidam arguunt alveum *Rheni* hic mutatum, qui
ab altera quondam parte præterlapsus fuerit oppidum,
quum illud adhuc in *Gallica* ripa staret. *Luitprandus*
Ticinensis qui sub *Ottone I.* vixit, *Montem Brisacum*
Alsatia tribuit, & insulam *Rheni* fuisse docet. Sitū hoc
oppidum in monte rotundo instar *Castri*, habetq; ho-
die *Rhenum* ad Occidentem. Est satis elegans, munitū
& frequens, sed temporū successu superavit ipsum *Fri-
burgum* magnificentia & divitiis. oppidū recens natum
& quod ob mineras metallicas subito crevit & ad sum-

um adscendit gradum. In *Brisaco* est arx quædam
vetusta, sed quæ diu in ruinis jacuit, resuscitataque sunt
tandem ejus ædificia. Habet turrim robustam & valde
munitam, quam *Bertholdus Ziringensis III* exstruxit:
id quod sequentes probant versus in lapidibus ejus
sculpti:

*Hanc Dux Bertholdus portam struxisse notatur,
A quo per fraudem Burgundia gens populatur.*

Habet hæc *Civitas* duntaxat unum fontem cui super-
ædificata turris magna, in qua pedibus agitatur rota
grandis, quæ extrahit aquā ex multa profunditate terre,
civesque solvunt censum annuum pro hausta aqua.
Nam undique magnus est descensus ad *Rhenum* & ad
subjectam planiciem, ubi aqua in superficie terræ fa-
cile quidem haberi, sed difficulter in sublimem mōtem
perferri potest. Medio milliari infra *Friburgum* situm
est in monte excelso castrum quoddam dirutum, no-
mine *Zeringhen*, à quo *Duces Zeringhenses* olim titu-
lum suum habuerunt. *Friburgum* præclarum *Brisgojæ*
oppidum, imo & metropolis hodie, à *Duce Ber-
tholdo IV* filio *Conradi I Von Zeringen* sub *Henrico V*
Imperatore exstructa, cum antea pagus esset. *Urbs* si-
tu amœnissimo inter montes excellens. Multis variis
& magnificis ædibus, Templis, Monasteriis ornata.
Academia ibi erecta est anno *MDCCCCLIX*, ubi etiam
circa illud tempus docuit *Vdalricus Zasius* celebris *Iu-
risconsultus*. Habuit olim ditissimam argenti venam,
unius milliari intervallo ab urbe distitam. Sunt vero
in *Brisgoja* *Zering* olim *Ducatus*, *Friburg* *Comitatus*,
Hochberg *Marchionatus*, & *Dominia* *Baden* *veiler*, *Staufen*,
Burcken.

Regio &
unde di-
ta.

SAXONIA à Saxonibus populis nomen accepit. Horum, ut aliarum gentium, originem & etymon non solum Monachi eruditæ antiquitatis ignari, verum etiam recentiores limatuli iudicii homines commentitiis fabellis involverunt. Alii à Saxeone Negnonis F. & Vandali fratre, alii à faxea natura, alii à Macedonici exercitus reliquiis, alii à cultellis, unde rythmus est apud Engelhu sium:

*Quippe brevis gladius apud illos Saxa vocatur,
Unde sibi Saxonomen traxisse putatur.*

Cranzius autè à Cattis Germaniæ, & eruditus ille *Capnio* à Phrygibus deducit. Ex his quisque quod placeat, sequatur. Hujusmodi enim opinionum commenta convellere non est animus. Amplectar tamen illam Germanorum eruditissimorum, qui Saxones à Sacis præstantissimo Asiæ populo ortos, & sic dictos quasi *Sacafones*, i. *Sacarum* filii, & è Scythia, sive Sarmatia Asiatica, cum Getis, Suevis, Dacis, & aliis paullatim se in Europam effudisse arbitrantur. Nec ratione caret hæc eorum opinio, quæ Saxones ex Asia deducit, in qua ortum & multiplicatum genus humanum. Nam præterquam quod *Strabo* scribit, *Sacus* illos, ut antea *Cimmerios*, longinquas invasiones fecisse, & *Armeniæ* partem de suo nomine *Sacacenam* dixisse: etiam *Sassones*, *Suevos*, *Maffagetas*, *Dahos*, in illa Scythiæ parte collocat *Ptol.* & observat *Cisnerus*, has gentes eandem prope in Europa conservasse vicinitatem, quæ ipsis olim inter se in Asia fuerat. Porro Saxoniam etsi totius Germaniæ amplissima regio, hodie tamen non tam latè patet, atque olim. Antiqua enim Saxoniam inter *Albim* & *Rhenum* fluyios, *Mare Germanicum* & *Eydoram* amnem

Situs.

usque ad *Hassiam* & *Thuringiæ* confinia extendebatur, eratque ejus centrum *Brunsvicum*: itaque *Westphalia*, *Marchia vetus*, *Misnia*, *Lusatia*, *Mansfeldia*, aliæque regiones complures Saxoniam nomine vocabantur. Hodie non ita naturalibus limitibus, uti sunt flumina & montes, sed secundum Principum Domina aut Imperia terminatur. Aër regionis durus, purus, ac saluberrimus, nisi qua paludibus nimium humectatur. Estque Saxoniam rerum omnium, præterquam vini, ferax. Abundat hordeo & tritico, ex quibus non solum panem candidissimum conficiunt, sed etiam cereviam. Metalla generat varii generis, præsertim in monte *Meliboco* qui à Cattis ad Saxones protenditur. Eruitur etiam ex eodem monte lapis niger, fissilis, qui picis ærisque plurimum continet, in quo etiam aperte fulget auri & cupri color. Hunc ingenti copia erutum exurunt, destillante interea metallo ignis viliquefacto. In hoc lapide manifesta apparent lineamenta diversorum animalium, eorum imprimis quæ vicinus alit lacus, anguillarum, carpionum, ranarum: interdum etiam gallorum gallinaceorum, & quod fidem pæne exsuperat, Pontificis barbati triplici corona ornati. Habet & *Goslaria* præter æris, auri, argenti que fodinas, ditissimos salis fontes, quibus & *Halla* & *Lunenburgum* abundant. Quin & marmoris copiam alibi montana exhibent. Apud *Goslariam* *Otto I.* argenti dicitur invenisse fodinas, quarum magni fuerunt reditus. Ab utentibus autem iis civibus offensus *Deus* permisit puteum corruere, quo amplius mille homines oppressi. Ex quo tempore neque argentum neque aurum repertum eo loco, sed *plumbum nigrum*.

Celi
qualitas.
Soli fer-
litas.

Fit autem

SAXONIA INFERIOR,

SAXONIA
Inferior et
MEKLENBORG

MARE BALTHICUM

HOLSATIÆ
PARS

LAUBURGENSIS
PARS

LUNEBURG

DUCATUS

PARS

Milliaria Germanica
1 2 3 4 5 0

Septentrio 46

47

48

Meridies 40

47

48

ORIENTIS

53

Fit autem primo atramentum sutorium, quod vulgo *Vitriolum* vocant, deinde ex eo excoquitur aliquid plumbi & argenti. Perhibent autem metallum Gossariæ sic natum. Quidam homo nobilis equum cui nomē erat Ramelus in monte ramo arboris adligavit. Is ungulis, quibus ferreæ soleæ inductæ, terram quatiens ac verrens, reconditam plumbi nigri venam integumentis nudavit, non aliter ac Pegasus alatus, ut Poëtæ fingunt, ungula saxum feriens, fontem aperuit. Ut autem fons iste ex eo nominatur Hippocrene, ita montem hunc Saxones Ramelum vocarunt, qui hodie maximè floret, atque admirabilem plumbi copiam suppeditat. Reperitur & plumbaginis quæ Græcis *μολύβδαμα*, vulgo *Lootærde*, & Pyritarum, *Viersteenen*, tanta copia, ex quibus plumbum nigrum excoquitur, ut mons quidam totus pene ex his constare videatur. Ejus urbs primaria *Halla*, etymologia Græca, sive ut Goropius non Græca sed Cimbrica derivatione à Salis proventu nominata: quemadmodum & *Halla Suevica*, aliæque urbes cognomines. Et in Armenia *Halis* fluvius, Græca voce salus, ut Straboni placet. Ita *Halla* ad Salam non ignobile Saxoniam flumen, à Salis proventu nomē habere putamus. Cujus quidam salis fontes, admodum fructuosi & salutare primum inventi sunt ante Christi natalem à VVendis, quos Hermunduros vocamus, quorum ubertas ubi vicinis gentibus innotuisset, haud secus, quam aureis fodinis, magnis conatibus, iis insidiati fuerunt. Nunc *Halla* administratoris Magdeburgici Marchionis Brandeburgensis sedes. Ad Inferiorem Saxoniam referuntur *Ducatus Lauvvenburgensis*, *Lunenburgensis*, *Brunsvvicensis*, ac præterea etiam *Ducatus Meckelenburgicus*. In Ducatu Luneburgensi est *Luneburgum*, civitas celeberrima, sic dicta, vel

Urbs.

ab Idolo Lunæ, quod monti Calcis nomine insignito quondam impositum fuit: vel à fluviolo præterlabente, nunc *Elmena*, die *Almenovv* quasi *Elven Ovv* ab undecim rivulis in eum fluentibus dicto, olim *Luno* vel *Lunovv* vocato ab Jside, ut fabulantur, illa iter faciente ad *Ganbrivium* agnatum. Urbs est munitissima, cincta fossis & vallis, forma ejus fere quadrata. Salis fonte ditissimo beata. Hæc enim præcipua civium negotiatio est, quam terra marique in longinquas exportant regiones. Majorem tamen ejus partem Hamburgenses mercatores coëmunt ac magnum quæstum inde faciunt. Templi Augustanæ confessioni addicta sex habet: quibus additum *Nosocomium*. Tota communio distributa est Romano more in cives, cum patritios, tum plebeios, & inquilinos. Viget in ea ac floret optima politiaratio, Studia litterarum, Iustitia, Pax & concordia inter Clerum & Governatores Reipublicæ, quorum summa potestas est penes patritios. Reliqua oppida, ne sim prolixior, prætereo: quoniam etiam aliquid de *Ducatu Mecklenburgensi*, quem *Tabulæ* titulus representat, dicendum est.

Ducatus Megapolensis, vulgo *Meckelburg*, olim pars fuit Provinciarum atque Domini Regum Vandaliam mari adjacentem Baltico; nunc est ex præcipuis Germaniarum Ducatibus, & Imperii membrum. Conjacent illi, qua Oriens Pomerania: qua Occidens fl. *de Elve* vulgo dictus: ad Meridiem habet *Marcam* antiquam: ad Septentrionem *Mare Balticum*. Regio fertilissima est, frumento, pomis, ligno, piscibus abundans. Varii generis videre est ibi animalia, magnamque jumentorum, pecudum & ferarum copiam. Cæterum *Aribertus* Regio stemmate prognatus & in aula Caroli Magni aliquandiu versatus, impetravit Imperatricis

*Ducatus
Megapolensis
Situ.*

Solis fertilitas.

*Animalium
varietas.*

Imperium
maiorum.

patricis sororem in uxore, ex qua sustulit *Billungum*, hominem clementem & potentem, cui paruerunt *Sarmatae* & *Wandali* à *Vistula* usque ad *Visurgim*, & ab *Odera* usque ad *Holsatiam*. Hic Regiam suam habuit in *Meckelburgo*. Duo vero filii ejus *Mizilaus* & *Mistevus* à Patris pietate degenerantes, cœperunt Christianos persequi. Sed de his atque aliis Principibus *Megapolensibus* legatur *Munsterus*. Primi hujus regionis habitatores apud authores appellantur *Heruli Obotrita*, & generali vocabulo *Wandali*. Est Regio bene culta civitatibus, oppidis, arcibus & villis. In hoc Ducatu *Suerinum* urbs vetus condita ante *Lubecam*, *Rostochium*, *Sundium*, *Wismariam*. Figura ejus est quadrata, constatque adeo quatuor ferè urbibus, quarum singulae proprias appellationes sortitae sunt: Prima est *Suerinum*, secunda *Neapolis*, tertia à *Carecto*, quarta à palude nomen habet. Vicus *Fichtela* qui ad lacum *Suerinensem* jacet, tantum 5000 pass. distat à *Mari Balthico*: quae vicinitas effecit, ut de fossa ex lacu in *Mare Balthicum* ducenda aliquando actitatum sit irrito labore, ut in *Isthmo Peloponnesiaco* accidit. *Rostochium* vulgo *Rostock*, olim *Laemium*, & corruptè *Rhodopolis* & *Laciburgium*, urbs maritima & *Megapolitana*: primum arx fuit, postea à *Godscalcio* *Vdonis* filio in civitatem versa: deinde à *Primislao* II *Nicolotti* filio aucta. Academia nunc liberalium artium floret, quam impetrarunt Principes *Meckelburgenses* *Ioannes* & *Albertus*, una cum civibus *Meckelburgensibus*, anno *MDCCCXV*. Aer hic salubris. Rerum ad victum spectantium exiguo pretio magna copia. *Wismaria*, cujus originem nonnul-

li à *Wismaro* Rege *Vandalorum*, tempore *Constantini Magni* florente repetunt: alii *Coloniã Gothorum* ex *Visbua Gothlandiæ* metropoli eò deductam affirmant. Sed paullo ante annum *MDCCXL* extruinis vetustae & amplae urbis *Mecklenburg*, quae toti ditioni nomen dedit, à *Gunzelino* Comite *Suerinensi* sub *Ioanne Theologo* *D. Megapolitano* conditam seu amplificatam fuisse, *Crantzii* monumenta & *Reip.* privilegia omnia post annum *MCCXL* data ostendunt. Brevi autem incrementa miranda ex commerciis aliarum gentium Civitas sumpsit; Portum maris commodissimum in toto hoc littore *Balthico* habens, oneratas naves quantumvis capaces recipientem, & sine ullis anehoris tutas praestantem: unde nomen urbi, non tam à sapienti *Præside*, quam certitudine *marini Portus* inditum verisimile est. Minoribus oppidis copiam rerum ad vitam tuendam necessariarum sapissimè communicantibus, ac inde recipientibus velut corona unde quaque cincta est. Porro *Nonus Imperii Circulus*, *Nider Saxen* dictus, tribus Ordinibus constat, quorum I *Ecclesiasticus*, II *Principes & Domini Seculares*, III *Civitates liberae*. In I sunt *Archiepiscopi*, *Bremensis* & *Magdeburgensis*: *Episcopi* *Hildesheimensis*, *Lubecensis*, *Suerinensis*, *Ratzenburgensis* & *Schlesvicensis*. II continet *Principes & Dominos Seculares*: suntque *Rex Daniæ* propter ditiones ad *Imperium* pertinentes: *Duces* *Lavvenburgensis*, *Brunsvicensis*, *Luneburgensis*, *Mecklenburgicus*, *Holstein*: *Comites* *Rossam*, & *Delmenhorst*. In III sunt *Civitates liberae* *Lubeca*, *Hamburgum*, *Mulhausen* in *Duringen*, & *Northausen*, *Goslaria*, & *Gottinga*.

Ordo Per
iticus.

Ggg

DUCATUS

Regis &
ante di-
ta.

Situs

Imperium
M. A. P. M.

Urbs.

DUCATUS *Brunsvicensis* ab urbe primaria Brunsvico nomen sibi sumpsit. Urbs autem ipsa à Brunone Ludolphi Ducis Saxoniae filio nomen appellationemque sortita est. Is enim quem inchoaverat vico nomen reliquit, qui ab illo dictus est *Brunonis vicus* seu potius *sinus*, qui lingua Saxonica vocatur *Wyc*, nunc *Brunsvicum* sive *Brunsvyveich* dicitur. Est autem *Brunsvicensis* ditio amplissima à Magdeburgensis & Halberstadiensis Diocesis finibus, & ab Hercynia silva, ad Albim usque pertingens. Circa annum autem Christi 1130 c. c. xxx Imperator Fridericus Dominium Brunsvicense provexit in Ducatum, & *Ottonem* Brunsvici Dominum & Luneburgi Ducem creavit, Henrici Leonis successorem, qui generale Saxoniae habuit Dominium. Fridericus II *Ottonem* Leonis Nepotem fecit Ducem Brunsvicensem & Luneburgensem, attributis ei armis, quae avus ejus extulerat Angliam, duobus fulvis Leonibus pro ditione Brunsvicensi & alium caerulei coloris Leonem, adjectis in clypeo maculis de terra Luneburgensi, quae erant olim Hermanno Duci & posteris ejus, cum titulo Ducatus Saxoniae. De reliquis Ducibus videndus Munsterus lib. III Cosmographiae. *Brunsvicum* hodie non tantum hujus Ducatus, sed & totius Saxoniae Metropolis, quondam à Conditore *Brunopolis*. Ptol. *Tubisurgum* ex Francisci Irenici sententia: urbs ambitu magna, forma quadrata, aedium pulcherrimarum frequentia nitidissime culta: civibus plena, mœnibus ac fossato duplici profundissimo, & aliquot in locis triplici, ac quolibet aquis stagnante, munita: vallo etiam inter fossata crassissimo ducto per circuitum, variis arborum confito generibus valida: quinque foris, quinque praetoriis, & totidem Magistratibus excellens. Condita est à duobus Fra-

tribus Brunone ac Theodoro, aliis Theomaro dicto, Ludolphi Ducis Saxoniae filiiis, anno 1130 c. c. lxi, ut eorum Historicus Hermannus testatur. Hanc urbem *O-nactra* amnis perlabitur, qui in Hartonica Silva ortus, duas in partes civitatem scindit, omnem immunditiam secum trahens, ac variis undique pontibus coopertus, Visurgi tandem conjungitur. Non habet civitas aquam potabilem, sed fere bibunt cerevisiam: vini usus carior, ac rarior. Urbs haec parvis orta initiis multas per tempora accessiones habuit, ut per vices amplificata, nunc in eas excreverit vires atque opes, ut facile Principibus suis titulum indiderit, qui inde Duces Brunsvicenses vocantur. Libet hoc loco, ea quae Curiae hujus urbis praefixa leguntur, ob frequentissimas hujus contentiosi seculi lites forenses, paucis subjungere. *In controversiis causarum, capitales inimicitiae oriuntur: fit amissio expensarum: corpus quotidie defatigatur, labor animi exercetur: multa inhonesta crimina deinde consequuntur: bona & utilia opera postponuntur: & qui saepe credunt obtinere, frequenter succumbunt: & si obtinent, computatis laboribus & expensis, nihil acquirunt.* Inter caeteras hujus Ducatus civitates haud postrema quoque est *Goslaria* civitas Imperialis. Hanc urbem *Henricus* I. pater magni *Ottonis* urbium amator in formam civitatis erexit. Anno 1131 Imperator *Henricus* III ingentibus regni florens opibus, urbem istam mirifice ornavit, quam de parvo molendino, ut ajunt, vel de tugurio venatoris duo priores *Henrici*, & iste nunc III in tam magnam sicut hodie cerni potest urbem bono provexere auspicio, in qua Regale Palatium hic Imp. magnifice exstruxit, & II Omnipotenti Deo congregationes instituit. *Helmstadium* oppidum medio inter Brunsvicum & Magdeburgum itinere est: id *Gulielmus* Dux Brunsvicensis à *Werdensi*

Septentrion

Braunswyck
& Meydburg
cum consuevis.

Miliar. Germ. Com.
2 4

Oriens
52

31

32

Meridies

34

35

51

denſi Abbate, cui parere cives inſolentiores reſuſabāt, certa pecuniæ ſumma Abbati numerata redemptum, in ſuam poteſtatem redegit. Munire id oppidum Carolus, Caroli Magni F. adverſus Sorabos & Viſſos bella gerens cœperat, idque S. Ludgero primo Epifcopo Monafterienſi tradiderat, ut in populis à Carolo ſubjugatis prædicanti tutus receptus eſſet. *Halberſtadium* urbs Epifcopalis, *Oltemia fl.* perluitur. In hujus urbis medio extollitur tumulus ac collis: is duorum ſtadium habet longitudinem, ac in ſummo vertice latam amplamque planiciem, in cujus extremis angulis, bina ædificata Templum ſunt. In medio latè patet forum ſplendidiffimis Canonorum ædibus undique cinctum: illa autem quæ in monte ſita ſunt civitas ſeu urbs dicuntur, quæ ad montis pedem, ſuburbia vocantur. Eſt circa hanc Civitatem ager optimus, ferax tritici, matureſcentibus frugibus culmorum altitudinem equo inſidentem hominem ferunt excedere. *Quedelimburga* urbs antiqua & primorum in Saxonia Principum decus, haud ita procul Magdeburgo diſtans, ab Imperatore Henrico Aucupe condita. *Hannovera* oppidum ad ripam *Leine fl.* è regione vetuſtæ arcis Comitum à *Laurwenrod*, jam Henrici Leonis ætate, circa annum Chriſti c10 c1vi cui (quod trans *fl.* ſitum eſſet aulici Hannover nomen dederunt) arcis ſubjectum fuit. Floret hoc tempore inter cæteras Saxoniæ urbes. Aggeribus enim, muris & foſſis firmiter munita, & civium bonorum ac fortium virorum frequentia & ædificiis ſtipata eſt. *Hildesheimium*, ſive *Hildeſum*, *Aſcalingium* Pt. Irenico: civitas antiqua: fuit antea duplex, poſtea utraque conjuncta, facta eſt unica. Templum ſummum inſigne habet, turrisque ipſa tectum habet aureum. Civitas amœna, patria Ludolphi Coloniensis Mathe-

matici peritiſſimi, qui nunc Lugduni agit in Baravis. Sedes eſt Epifcopalis: Irenicus iſtius loci Epifcopos reſenſet, quod & Crantzius in ſua Metropoli, & paullo accuratius Antonius Monchiacinus lib. ii de primis Chriſtianæ Religionis initiis, præſtat. Fuit autem Epifcopatus Hildesheimenſis primum in Saxonibus fundatus ac inſtitutus à Carolo Magno Galliarum Rege, ac Imperatore potentiffimo. *Northauſen* Civitas Imperialis. Continentur etiam hæc Tabula Ducatus *Gru-benhagen*, qui eſt Membrum Imperii, & principatus (*Furſtendom*) *Anhalt*: item *Mansfeldia* Comitatus veteris Saxoniæ, ad amnem Salam antiquiffimus, quum *Hegenus* qui tempore Arturi Britannia Regis floruit, anno 1047, Comes Mansfeldicus fuiſſe perhibeatur: nomen ei à Manno Thuiſconis filio, ut *Aſcaniæ* vicina ab *Aſcenes*. Primariæ urbes ſunt *Mansfeldia*, ad *Wiperum fl.* *Eiſlebia* & *VVypra*. *Eiſlebia* Metropolis eſt, inter Salam & *Wiperum*: nomen creditur habere ab *Iſide*, quam Tacitus oras Suevicas poſt obitum mariti peragraſſe teſtis eſt. Juxta eam ſunt metalla in montibus *Melibocis*. Loca iſta *Tubantes* coluiſſe exiſtimantur. Hi tamen *Tyvendt* *Pyramio*: Friſus contermini. *Benthem* Comitatus huic vicinus antiquum nomen referre credit *Verrutius*; hos *Tubinger* exiſtimat *Lazius Migrationum* lib. viii. Comitatus iſte ſub ſe habet Comitatus iv. *Wippram*, *Arnſtein*, *VVetm*, & *Quernfurt*. Item Co. *Barby*, *Stolberg*, *Hohenſtein*, *Regenſtein*, *Pleſſe*, omnes Imperii. Continentur etiam Eccleſiaſtici Principatus hi: *Meydburg* Archiepiſcopatus & primatus Germaniæ Imperii: & Epifcopatus *Hildesheim*, *Halberſtat*, ambo Imperii: ſubſunt *Moguntino*. Item *Quedelburg*, & *Gernrode*, *Stiſten*; ſunt Imp. in viii. Circulo.

Mansfeldia Comitatus.

Episcop.
Magde-
burgensis.Imperium
majorem.

RESTAT in hac Tabula *Episcopatus Magdenburgensis* titulo ipsius Tabulae nominatim comprehensus. *Episcopatus Magdeburgensis*, vulgo *Meydburg*, ab urbe primaria nomen habet. *Carolus M.* tota reformata Saxonia, decem *Episcopatus* in ea instituit, quorum omnium celeberrimus fuit *Magdeburgensis*, cujus sedes ex primitiva fundatione in *Styde* fuit, tum ad *Valersleve*, tertio in *Vrese* translata. Tandem per *Ottonem I.*, anno *ccioxxx* ad *Magdeburgum* mutata, ejusque auspicio in primatum Germaniae sublimata, ut habet magnus *Chronicorum* codex anonymus. Quamquam tamen *Saltzburgensis* caeterique *Archiepiscopi Electores*, primam hanc dignitatem *Antistiti Magdeburgensi* non tribuant, ut *Crantzius* in *Metropoli* tradit. *Magdeburgensem* autem *Burggravium* constituit *Otto I.*, ut praeslet *judiciis publicis* & *gubernationi publicae*, loco *Imperatoris*, in his terris & in hoc *Episcopatu*, ac caeteris huic conjunctis. Primus hoc munus gessisse traditur *ordinatione Ottonis Gero* *Marchio Lusatae*, cujus memoriam conservat *monimentum Cœnobii Gerodensis*. Hunc sequuti memorantur hoc ordine aliqui, *Hermannus Dux Saxoniae*, *Lotharius Comes de Waldeck*, *Fridericus Lotharii filius*, *Conradus* ejusdem nepos, *Manfredus* *Conradi* uterinus frater. Hoc in praelio caeso, dignitatem consequutus est *Dittericus*, *Comes Ploccensis*, cujus filiam cum duxisset *Vdo* *Marchio Brandenburgensis* occupato *Burggraviatu*, successorem reliquit *Henricum* filium. Eo fato functo *Lotharius Saxo*, idem munus commendavit *Burchardo* e familia *Dominorum de Quetfort*, à quibus est origo *Comitum Mansfeldensium*. Post hunc reperiuntur in ea dignitate fuisse constituti *Domini de Schrapela*, à quibus auctoritate *Rodolphi*

Imperatoris, translata est in *Duces Saxoniae Electores*. Urbs primaria *Magdeburgum* olim *Parthenopolis*, à *Venere* *Parthenia* ibi culta, sita ad *Albim fl.* à *Joanne Capnione* *Dmoadum Pyrgum* dictum, à *Græca* voce. *Dmoades* enim puellas ancillares *Græci* ferunt, quas per *Aphæresin* *Maid* dicimus, & *αύργον* *Burgum*, ut *αύργον* *Buxus*. *Aeneas Silvius* *Magdeburgensem* vocat, & *Virginopolim* metropolicam insignem urbem inter *Saxones*, opibus & auctoritate memorabilem, scribit. *Ligurinus* *Virginis Urbem* dixit, & *Virginum* habitationem. *Ptol.* *μεσσίον*. Hanc civitatem *Otto* condidit, ut scribit *Lupoldus*: auxit ibique requiescit, *Otto Frisingensis*. *Inclyta* hæc urbs *Imperatorumque* honesta sedes, tres in partes dividitur, estque munita mœnibus ac propugnaculis, turribus quoque ac fossis valida ac tuta, ædibus pulcherrimis, perpolitatis plateis vicisque insignis, ac templis magnificis celebris. In primis verò nobile *D. Mauriti* *Fanum*, ex quadrato lapide structurae magnificentia conspicuum, *Ottonum* *Cæsarum* insigne opus. *Magistratus* jus civile *Romanorum* *Saxonica* lingua conscriptum, non sine reverentia custodit, quod *Caroli Magni* auctoritate firmatum tradunt, eoque in decisione causarum vicinæ gentes recurrunt: magna & venerabilis earum legum auctoritas habetur. Atque hæc de *Magdeburgensi* *Episcopatu* sufficient. Caeterum ut huic descriptioni colophonem imponamus, demus regionibus hac tabula contentis suos amnes: hi sunt: *Albis*, *O-* *Flumina.*
nacra, *Oltemia*, *Sala*, *VViperus*, *Inderst*, *Struma*, *Roida*, *Ruma*, *Vker*, *Fues*, & alii. Non montes desunt, inter quos qui dicuntur *der Ramelberg*, *Melibocus*, & alii: neque silvæ, inter *Silva.*
quas, *die Hart* sive *der Hartz-VValdt*, *Solinger VValdt*, cum aliis, quas in ipsa tabula cernere licet.

Regis.

POST Ducatum Brunsvicensem pandit nostra methodus *Hassiam*. Hæc unde nomē habeat ambigitur. Sunt qui à monte Heso: at is nusquam in Hassia, neque etiam alibi reperitur, nisi is forte sit qui Noviomagi exstat, quod quidem à re non usque adeo alienum videtur. Referunt enim nonnulli Batonem quendam Regis Cattorum filium, (qui Noviomagum auxerit, restauravit, ac mœnibus cinxerit) Hesium filium habuisse, qui favore ac amore patrii soli ei loco suum nomen communicavit. Unde etiamnum Hesus mons dicitur. Alii sic nominatam volunt à Cattis qui hanc regionem incoluisse commemorantur, mutatis litteris, unde adhuc est loci nomen *Catzen-Elnbogen*, gentis illius contestans vetustatem. Beatus Rhenanus rerum Ger. lib. 1. autor est, Hessos ex superiore Germania advenas pulsos Cattis hæc loca occupasse, deq; suo nomine appellavisse. Habet hæc Regio Turingiam ab Oriēte, à Meridie Franconiam; Westphaliam ab Occidēte respicit: à Septentrione vero Ducem Brunsvicensem, Episcopum Mindensem, aliosque principes vicinos habet. Aër Regionis salubris est. Regio ipsa frumenti, leguminum, fructuumq; feracissima. Vinum autem non fert, nisi qua Rhenum attingit. Sunt etiam uberrima saginando pecori pascua, in quibus numerosi armentorum pecudumque greges conspiciuntur. Alit & ferarum & imprimis cervorum in silvis magnam copiam, ad frequentes venationes nobilitatem invitantium. Metalla etiam alibi generat, æs & nigrum plumbum. Salis quidem non fodinas, sed fontes habet. Hanc regionem quondam Comitatus, nunc vero Landgraviatus titulo decoratam olim Cattos inhabitasse (et si Crantzius re-

Situ.

Cœli qualitas.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

clamet, qui ex Cattis Saxones facit) omnibus fere nostri seculi Scriptoribus persuasum est: *Chatta* Ptol. dicuntur. Hi postea in Insulam Batavorum transgressi, (autore Tacito) ubi hodie horum nominum vestigia supersunt in duobus vicis, cognominatis ad Mare & ad Rhenum. De horum Etymo ita scribit doctissimus Junius: *Cattis quos nostra & prior ætas Hessos vocavit commune cum felibus cattisque nomen sumpsisse videntur, à ferocitate qua in hostem insultabant. Cui enim ignota ferocia & impetus animalis istius, domestici licet, in appetendo illius jugulum, qui angustiam adferendo illud premat; vel à dolosis insidiis quibus assilire in hostes soliti fuerint, uti tergis murium assultant feles? Eiusmodi namque genius fuisse gentis Cattorum bellicosa & ferocis videtur. Referrī huc potest usitatum apud Huesdenos vocabulum Hessi pro catto seu fele: qui si quando domesticum animans muribus inimicum significare volunt, Hessum nominant. Possunt & præstantes virtute viri hoc Cattorum nomine designati fuisse olim à veteribus, quod tales etiamnum lingua Batava Cattos vocitet; certè virtutem, & gentis excellentiam non aliunde discas melius, quam à Tacito, qui genti illi plus decoris & disciplina totius militaris attribuit, quam cæteris omnibus Germanis &c. Itaque aptissimo nomine populi ingenium expressum fuit sive ferociam & impetuosos assultus, sive præstantiam spectes. Hactenus ille. Fuit autem olim Hassia tantum Comitatus subjectus Dominio Turingiæ, id quod probat liber Torneamentorum, in quo legitur, quod anno Christi cixlii Ludovicus Co. Hassia fuerit Hallis in ludo militari ibi celebrato, sed factus deinde Landgr. ascendit filia matrem. Accessit tandem & Catzen-Elnbogen, idque per filiam ultimi Comitis, quam duxit Henricus Landgravius. Genealogiam Landgraviorum Hassiæ apud Munsterum habes. Sunt porro in Hassia præter alia minorum*

vri. ca.

minorum gentium oppida, urbes duæ præcipuæ, *Marpurgum* & *Cassula*. *Marpurgum* *Amasia* Ptolemæo, qui eandem *Amisiam* vocat lib. VIII. Geogr. ut cenſet Franciscus Iren. & Appianus, vulgo *Martipurg*: *Hassia* metropolis. Hanc alii à Marte quasi *Martispurgum*: alii à Marcomiro Francorum principe sic nominatam volunt. Civitatem hanc olim villam fuisse historiae produnt. Eam Lona fluvius insignis præterfluit. Urbs est sede principis, Schola illustri, cõdita anno Christi ciorxxxvi à Ludovico Episcopo Monasteriensi, nobilis. Ioanne Oldendorpio, clarissimo omnium inter Jureconsultos Germaniæ, Ioanne item Draconite, & Andrea Hiperio Theologis celeberrimis clara. *Cassula*, præcipuarû *Hassia* civitatum altera, dicta quasi castellum, Ptolemæo *Stereontium* esse creditur: olim tantum arcem hic existisse perhibent. Civitas *Fulda*, *Ana* & *Trusula* fluminibus irrigua, aquis autem instructa, agrum fœcundum atque compascuum habet, & arva nutriendis pecoribus apta. Unde in vellerum lanæque venditione, civium potissimum negotiatio consistit. Haud procul Marpurgum est *Franckenberga*, vel *Francoburgum*, oppidum perelegans, situ amæno & antiquitate commendatum, ad fluvium *Ederam* situm: nomen desumpsit à Francis, qui ibi castra metati sunt contra Saxones. Anno Christi 1000 primùm exstrui cœptum à rege Theodorico; postea an. 1000civ à Carolo Magno auctum. Sunt & alia: *Eschvvega* colli imposita: lata agri fœcunditate gaudens oppidum, *Werra* fluvii aquis irrigatur: cujus oportuno usu *Isatis* herba, *Glastum* Plinio, & ex eadem confecta tinctura, quam Thuringicum solum frequenti fœnore suppeditat, primo supra hoc oppidum lapide cimbris imposita, Min-

dam usque, inde *Visurgi* aquis, quæ *Werra* absorbēt, *Bremam*, & per totam *Oostlandiam* defertur. De primo *Eschvvega* initio nihil, quod sciam, historiarum monumentis comprehensum reperitur, eò quod Hungaricis bellis atq; incendiis, tertium depasta, deformataque fuerit. *Francoburgicum* tamen *Chronicum*, dum *Carolus M.* circa annum 1000cxcvi Episcopatus varios instituisse, *Monasteria* & *Ecclesias*, multis in oppidis, fundasse commemorat, meminit & *Cauffingæ* nō procul à *Cassela*, & *Eschvvega*, ab eodem tum temporis excitatæ. Præclara etiam extant *Henrici Imperatoris II* erga hoc oppidum merita, qui id ipsum Hungaricis incursionibus devastatum atque collapsum, restituit, novis ædificiis auxit, & locupletavit. Gravissimis rursus calamitatibus afflictum fuit, anno ciorccclxxvii eo bello quod inter *Adolphum Moguntinum* Archipræsulem, & *Hassia* Landgravium acce deserviit, quando etiam ad *Hassia* gubernationem pervenit. *Frislaria* insigne quoque ac præstans *Hassia* oppidum, vulgo *Fritzlar*, latinè doctrina pacis, utputa ubi veræ & perpetuæ pacis doctrina *S. Bonifacii* auspiciis toti *Hassia*, *Thuringiæ*, *Franconiæ*, & *Frisiæ* innotuit: Egræ fluvii propinquitate, & situ admodum amæno, sicuti universa passim *Hassia*, præcellit: muris circumcinctum turrigeris, situ inæqualem, sicuti & regio ipsa, hinc inde montosa, obtinet: agro tamen lauto, frumenti, leguminum & fructuum feracissimo, etiam vini, cujus tamen fertilitate non est hæc regio admodum præstans. Et quamvis in ipsa *Hassia*, *Frislaria* se conspiciendam præbeat, ad *Moguntinum* tamē Archiepiscopum pertinet, unde variis *Fortunæ* & *Bellonæ* calibus frequenter exposita, maxi-

mas

mas ab Hassiæ Ducibus calamitates frequenter pertulit, quemadmodum & à Saxonibus expugnata & fœda exustione deformata fuit. Reliqua hujus Landgraviatus oppida quæ multa sunt, prætereo. Hessorum autem regionem partim perluunt, partim adluunt fluvii varii, quorum præcipui, *Rhenus* quidem latus inter Meridiem & Occidentem: *Visurgis*, i. *Wesera*, cujus fons *Werra*, è Turingico nemore profluit: *Lupia*, qui in Westphaliam transit: & *Adrana* Tacito; eum *Adernam* vocant Historiæ, hodie *Aederam* dici existimat Althamerus: *Rhoer* forte, ut scribit Ritheimerus; *Eder* ex eo facit Junius in suo nomenclatore, additque Cattorum fluvium esse, & in amnem Adam exire. In sua Batavia autem scribit eum in *Fuldam* evolvi: & hoc ex Tabulis verum esse constat. Minores sunt *Lanus* seu *Lona* in Comitatu *Witgenstein* fluvius (an dem *Horberg* oritur) olim *Widekindi* Anglorum Principis castrum præterfluens; *Lasphe* ejusdem Comitatus oppidum adluit: *Fulda* &c. Montibus Regio undique obsita; eorum autem nominatissimi, *Meliboci* & *Abnobi* montes. Reliqui variis insigniuntur nominibus, uti *Kesselpergus* & *Geyne* montes, &c. Silvæ sunt plurimæ, *Hercyniæ* portiones. Sed de Hassia quæ dicta sunt hæcenus, sufficiant. Nefas sit autem non adscribere coronidis quasi loco quæ *Ælius Eobanus Hessus* in carmine gratulatorio victoriæ ad *Philippum Landgravium*, paucis de hujus regionis genio & situ, incolarumque moribus tradidit.

Flumina.

Montes.

Silva.

Qualis Hyperboreum prospectans Thracia Booten
 Gradivi domus ad Rhodopen, Hemumque nivalem
 Circumfusa jacet, gelidis assuetæ pruinis,
 Gignit in arma viros duratos frigore, quique
 Aut Hebrum Nestumque bibunt, aut Strymonis undas:
 Talis & ipsa situ, talis regione locorum
 Et fluvii, silvisque frequens, & montibus altis
 Hassia: natura similes creat alma locorum
 Ceu natos in bella viros, quibus omnis in armis
 Vita placet: non ulla juvat sine Marte, nec ullam
 Esse putant vitam, quæ non assueverit armis.
 Quod si tranquilla vertantur ad ocia pacis,
 Odia nulla terunt sine magno vana labore,
 Aut duro patrios exercent vomere colles,
 Aequatosque solo campos rimantur aratris,
 (Namque & planities segetum sæcunda patentes
 Explicat innumeras, & plena messe colonos
 Ditat, & ipsa sibi satis est) aut ardua silvæ
 Lustra petunt, canibusque feras sectantur odoris,
 Venatu genus assuetum, genus acre virorum:
 Aut leges aut jura ferunt, aut oppida condunt
 Fortia, non solum bello munimina: verum
 Quæ deceant in pace etiam, oblectentque quietos,
 Quid sacros memorem fontes? quid amœna vireta,
 Quid valles ipsis certantes frugiferacis
 Vallibus Aemone? dulces quid ubique recessus,
 Musarum loca, confessu loca digna Dearum?
 O patriæ gelidi fontes! ô flumina nota!
 O valles! ô antra meis gratissima Musis!

Hhh

HAS-

*Nobilitas & status hujus ditionis mihi necdum innotuerunt, tantum inveni Comitatum Gleichen,
& ut existimo Kranichfelt. Item unum Episcopatum Mersburg.*

Regio.

Soli fer-
tilitas.

HASSIAM sequitur Thuringia, vulgo Duringen, sita inter duos fluvios Salam & Werram: quorum hunc ad Occasum, illum ad Ortum habet: ad Septentrionem Hercyniam Silvam (quam *Hartz* vocant:) & *Turingensem*, ut vocatur, *Sal-tum*, vulgo *Duringerrvaldt*, à Meridie. Longitudo regionis latitudini par, XII milliarium. Regio omnis generis frugum & leguminum feracissima, & imprimis frumento præ omnibus aliis Germaniæ partibus fecunda: adeo ut Georgius Agricola eam *Sumen Germaniæ* appellare non vereretur. Magnus hic Isatidis herba, quam Plinius *Glastum*, hodie *Guadum* & *Pastillum*, vulgo *VVeedt* & *Pastel* nominant, & cæruleū efficit colorem, proventus, quæ hinc cum magno incolarum emolumento ad alias regiones transfertur. Vnde quidam Poëta insignis:

*Herba Thuringorum celeberrima crescit in agris,
Hanc Isatim Græcus sermo vocare solet.
Ponderis hac magni est, & multo venditur ære:
Hac etenim tingi lana parata solet.*

De qua Plinius lib. XXI cap. I. *Simile plantagini Glastum in Gallia vocatur: quo Britannorum conjuges nurusque toto corpore oblita, quibusdam in sacris nudæ incedunt, Aethiopum colorem imitantes. Obsoniorum quoque ac fructuum vix quicquam desiderat, si vinum demas, quod aliunde importatur. Reperiuntur & auri argentique fodinæ,*

& salinæ divites. Olim Regnum fuit, hodie Landgraviatus titulo decoratur. Thuringia & Hassia sub Regibus Francorum conjunctæ usque ad Carolum Magnum & Henrici Aucupis tempora manserunt annos ccclxvi. Tandem *Carolus Crassus* Imperator Ducem Thuringiæ præfecit *Ludovicum*: ejus nepos *Burchardus* improlis ab Hungaris cæsus est. Quare *Henricus Auceps* Imper. Thuringiam occupavit, cujus successoribus Saxonæ Principibus in hodiernum usque diem subiecta est. Etsi enim post *Guilielmum Ottonis I* Imper. filium, qui Archiepiscopus Moguntinus, Thuringiam permissu patris tenuit, successores ipsius, Archiepiscopi Moguntini, merum imperium in urbem Erfordiam, quod adhuc retinent, & totam Thuringiam sibi aliquantisper vendicarunt, quorum Vice-Dominus sub *Conrado Salico Imp.* *Ludovicus Barbarus* aliquando fuit: tamen postea *Barbati* Landgraviorum titulo Thuringiam ad hæredes transmiserunt: donec ad *Misniæ* Marchionem ex *Widichindi* Saxonis posteritate ortum, *Henricum* illustrem *Theodorici* filium & *Hermani* Thuringiæ Landgravii ex filia *Iuditha* nepotem, circa annum Christi ccccc pervenit: cui successit filius *Albertus* degener, eique filii *Fredericus Admorsus* & *Theodoricus*, qui à patruo *Theodorico* *Misniæ* Marchione hæredes constituti sunt. Hunc tractum *Sorabos* olim inhabitasse ferunt. Horum meminit *Eginhartus* & *Aimoinus*. Horum reliquias hodie vocat *Peucerus Sor-
bec*

bec & *Servestein* inter Albim & Salam flumina. Reynerus Reynekius, in suo de Misnorum origine libro, hos *Tyringetas* quasi *Tyringotas* putat, indeque ejus urbem Gotham nomen sortitam fuisse non dubitat. In hac regione quamlibet exigua, ut se accepisse ab Hugone Brinckhorstio Anglo urbis Erfordienfis cive scribit Ortelius, sunt XII Comitatus, & totidem Abbatia, (quas *Gefurstete Abteyen* vocant) CXLIV civitates, & totidem oppidula, vulgo *Mercktsflecken*: bis mille pagi, & CL arces. *Erfurdia* live *Erfordia*, prisca *Erphesfurdia*, *Erfesfurt*, Turingia urbs primaria, nomen à primo conditore *Erst* nomine sumpsisse putatur: hic enim, cum molitor esset, molendinum suum ad Gera fluvium fixit, atque civitati huic initium dedit, circa initium Imperii Arcadii & Honorii: postea à Clodoveo Francorum Rege anno Christi cccxxxviii vehementer aucta ornataque: anno verò cldxvi muris cincta tanta amplitudine, ut Germaniæ totius maxima censeatur, ac *nicht eine Statt*, rusticis Turingis, *sondern ein gantzes Land*, dicatur. Hanc perluit Gera fluvius, atque à fordibus purgat. Episcopalis olim erat, Bonifacio Germanorum Apostolo conditore: ea dignitas deinde Moguntiacum translata dicitur. Scholam habet litterarum studiis florentem, quam Bonifacius IX Papa privilegiis ornavit, anno cccccxii. Hujus urbis ager nulli fertilitate secundus, pascuis abundat, & herbæ Isatidis feracissimus est. Urbs ab Henrico IV multis est labefactata incommodis, ob importunam decimarum exactiorem, à qua Erfurdia immunis semper ac libera fuit. Itaque exorto Saxonico bello avitam libertatem ferro armisque defendere, quam insolito decimarum jugo cervices submittere maluit, idque tanto animorum ardore, ut &

vita & fortunis Augusti, extremum immineret periculum. Hæc eadem, ceu quodam fortunæ excelsis inimicæ ludibrio, afflictæ incendiis variis. Neque est aliqua urbs insignis in Germaniæ, quæ per fatalem ac adventicium ignem toties deformata fuerit. Ultimo incendio, anno cccccclxxii gravissimum sensit damnum, præsertim in Basilicis Virginis Mariæ & Severi, ut pene tertia urbis pars incendio perierit. Terribile fuit incendium illud immisso igne per conducticios incendiarios, quorum erat primarius Dominicanus quidam. Duæ Ecclesiæ Collegiata, quas vocant, cum ponte & insigni urbis parte conflagrarunt. Anno Domini cldcix gravissima seditio inter Senatum & cives Erfordienfes exorta fuit propter insolitas quotannis impositas à Senatu plebeiis contributiones. Nam communitas unum in locum conveniens, scire voluit quantis debitis urbs foret obligata, quantumve ære alieno gravata. Senatus tumultum & populi furorem animadvertens, blandis illum & mollibus sedare verbis studuit, dicens, tempore opportuno, de omnibus & singulis tam acceptis quam expensis, rationem se redditurum. Quibus verbis cives placati ad tempus quieverunt. Die autem constituto adveniente, rursum conveniunt, & hortantur Senatum ut rationem reddat. Tum unus cæteris insolentior, verbis asperis invadit eos qui à civibus ad Senatum erant missi, quod non parum cives irritavit. Cumque res diutius traheretur, videntes cives se nihil proficere, Senatum abdicarunt, novumque instituerunt. Quid multa? Hinc gravissima seditio, contentio atque adeo bellum est exortum. Hanc verò seditionem Episcopus Herbipolensis & Cæsar Maximilianus sedare, ac partes per cõcordiam componere sunt conati. *VVeimaria*

maria pulchrum oppidum, quondam peculiari Comitatu nomen, jam vero inclytam Saxonie Ducibus sedem & domicilium præbet, qui magnificentum in eo palatium habent, ex quadratis & formatis ad lineam saxis nitidè ædificatum, & pomarium omni arborum genere summa industria confitum, quod Ilma fluvio irrigatur, qui in Salam tandem se recipit. *Iena* civitas à Iano dicta secundum nonnullos: verum is in Germania coli non solebat. Probabilius itaque Stigelius canit:

*Hinc placet Hebræo nobis hanc nomine dici,
Ut vetus à Iajin nomen Iena tenet.
Cur ita crediderim, nisi mentem vocula fallit,
Certa hujus ratio nominis esse potest.
Quippe vocat Iajin Solymæ pius incola terra,
Hoc quod nos Latine dicimus ore merum.
Quæ caput in mediis urbs fertilis erigit uvis,
Hanc quisquam à vino nomen habere neget?*

Hæc ille. Nobilis est publico Gymnasio erecto anno MDCLIX. *Gotha* à Gothis nomen habet. Atque hinc Turingos à Gothis Richaimerus in sua Orbis descriptione originem traxisse scribit, eo quod Gothi in hac regione gentis suæ vocabulo *Gotham* urbem condiderint, circa annum ut Lobsteinio placet MDXXIII. Admirandæ fortitudinis castrum habuit *Grimmenstein*, quod nunc solo æquatum jacet. Ejus rei causa fuit: *Guilielmus Grunbadius*, stirpe magis, quam virtute nobilis, ob varia & enormia flagitia, quibus Principes in ordinem redigere, Cæsarem ex Imperii fastigio deturbare, novamque Imperii formam moliebatur, cum à Ferdinando Imp. Augusto, tum à Maximiliano Imp. ejus fi-

lio, reus declaratus & cognitus, cum omnibus conjurationis sociis condemnatur, proscribitur: atque illustrissimo Principi Electori Saxonie, sententiæ promulgatæ executio, ab Imperatore ac cæteris Imperii Ordinibus, uno consensu demandatur. Quam ipse proscriptione, fiducia sui receptus, & Protectoris Ioannis Friderici II Saxonie Ducis, contemnit. Qui cum post multas Principum admonitiones à pertinaci seditiosorum defensione non abstineret, Illustriss. Saxonie Dux Princeps Elector Augustus extrema necessitate coactus, urbem obsidione aggreditur, ac deditioe capit. Tum Grunbadius, cumque eo quatuor ex conjuratis, ob violatæ Cæsareæ Majestatis crimen justo supplicio adficiuntur, castrum funditus diruitur, Dux Ioannes Fridericus captivus Viennam abducitur. Fluminibus irrigatur regio compluribus: inter quæ *Sala*, vel *Salsza*, *VVerra*, *Vustrut*, *Ilma*, *Gera*, *Or*, *Apfelsket*, *Helbe*, *Cling*. Montes etiam minerarum fecundos inesse testatur Her. auri, argentiq; venis divites, qui haud procul Braitenbornio ac Schwartzemburgo reperiuntur. Silvis etiam hinc inde conspersa est regio: Hercyniæ portiones sunt: ac Thuringica Silva latè nota, vulgo *Thuringer-Wald*, *Bacenis Cæsari*, Germaniæ Silva Cheruscos à Suevis dirimens: *Hainich*: *Hainfette*, *Finne* cum aliis nonnullis, quæ varii generis ferarum venationes præbent. Sunt in hac regione multa templa, & monasteria, inter alia templum Erfordiæ B. Mariæ Virginis, à Bonifacio Moguntinensi Episcopo constructum. Hoc templum habet campanam magnitudine in tota Germania celebrem. Populus atrox, durus, minaxque in hostem, corpora viris procera, robusta, & decora.

Recis &
unde di-
lla.

Sic se habet Germaniæ Superioris Regio Thuringia; sequitur jam nunc explicanda *Franconia* sive *Francia Orientalis*. Ea à Francis nomen appellationemq; sortita est. Hujus nominis originem quidam ad Francum, quem alii Francionem nominant, fabulosum atque e mentum Hectoris filium, gentis auctorem referunt: cujus nominis Etymon lepidè Petrus Ronfardus Poëta Gallus appellatum à veteribus Astyanacta Francum quasi Hastigerum scribit. Alii, inter quos Gaguinus & Æneas Pius, id nominis beneficio Valentiniani Imp. impositum Francorum genti commenti sunt, sive quod feroces & nobiles Attica lingua Franci dicerentur (quod ubinam lectum usquam sit apud idoneum & classicum scriptorem, nescire me libèter fateor) sive à tributi remissione & libertate accepta. Quàmquam posteriori rationi citius subscribere velim, si minutius exigendum sit vocis Etymon, ut Franci dicantur, quasi *Fri on cy*. nimirum à censu (quod *cy* sonat) & vectigalibus immunes: alioqui videri possunt appellari veluti *fry anfi* *Fransi*: vocabulum autem *Ansi*, Gothici idiomatis proprium, denotat eos qui ceteros mortales fortuna & opibus antecellunt, Heroum & Semideorum conditioni proximi, velut humanę sortis terminos egressi: unde corrupta vox vernacula *Anfos* & additione aspiratæ *Hansos* nominat Proceres communi fortuna majores. Sed ad rem. Franci postquam opes eorum convaluissent, & servitii jugique tæderet Romani, ac dominatus cupiditas animos faceret, nomen sibi ipsi à libertate crearunt, antiquata communi illa Germanorum appellatione. *Franconia* autem Sueviæ & Bavariæ à Meridie vicina est: ab Occasu Rheno con-

tigua: ab Ortù Bohemiæ: qua Septentrio est Hassos & Thuringos vicinos habet. Aër Regionis purus ac saluberrimus. Regio ipsa præterquam ea pars quæ Norica hodie vocatur atque fluminibus vicinior est, arenosa nimium non est, ut Æneas Silvius scriptum reliquit, nec nimium etiam lapidosa. Fertilis omnis est; hordeum, triticum & omne frumentum & legumen satum multo cum fœnore reddit. Rapa cœpæque nullibi fere locorum majora & laudatiora reperiuntur. Ac multis in locis colles vitibus consiti vinum gignunt, quod ob sui præstantiam ad gentes remotissimas transportatur. Glycyrrhizæ radicis Babenbergensis ager tantam subministrat copiam, ut currus ea onusti per universam Germaniam devehantur. Est etiam undecumque terra cultissimis pomariis & pratis amœna: animalium domesticorum, ferarumque dives. Feræ in nemoribus à Principibus foventur, habentque plurima stabula, in quibus hiemis tempore pabulum & interdum sal accipiunt, seque à cœli inclementia tutantur. Eas capere, aut saltem persequi, privatorum nemini concessum. *Francos* ab origine Germanos & peculiari isto vocabulo antiquitus appellatos fuisse, constat cum ex aliis, tum ex Procopio Cæsariensi, rerum quas litteratum monumentis consignavit oculato Scriptore. Francorum primus Princeps fuit *Genebaldus*, qui xxx annos eis præfuit. Præfuisse post eum scribuntur *Marcomirus*, *Dagobertus*, *Ludovicus I*, *Marcomirus II*, *Vvaramundus* aliis *Pharamundus*, qui vocatus ad regnum Franciæ fratri Marcomiro reliquit Ducatum: *Prunnesser*, *Genebaldus II*, *Suno*, *Luitemarus*, *Hugbaldus*, *Helmericus*, *Gotesfridus*, *Genebaldus III*, *Ludov. II*.

Cali
qualitas.
Sole ferti-
litas.

Animalium
varietas.

Imperium
majus.

Situ.

Hunc

Hunc sequuti sunt *Erebertus*, *Ludovicus IV* *Gozpertus II*, *Hetavus* Dux ultimus. Qui sine hærede mortuus, *VVittunino* Francorum Regi, qui & *Pipinus* dicitur, Ducatum ex commisso reliquit, quem deinceps filius ejus *Carolus Magnus* & primus B. Burchardo primo infulato Episcopo Wirceburgensi ejusque successoribus & Ecclesiæ proprium donavit, anno 1000. Ducatus nomine & dignitate etiamnum gaudet, quem titulum Episcopus Herbipolensis sibi vindicat. Neque tamen illi omnis Franconia subiecta est. Marchioni enim Brandenburgico parent *Kitzinga*, & *Bristadium*, Episcopo Babenbergensi *Graglingiacum*. Herbipolitano vero *Chronacum*, *Forcheimium*, *Staphelsteinium*, *Hochstadium*. Moguntino *Koningspergam*, *Oxenfordia*, *Carolostadium*, *Hasfordia*, cum *Bischofsheim*, *Alderburgo*, *Mildeburgo* & aliis quibusdam oppidis. *Colburgum* Saxonix Duci subiectum est. *Virceburgum* quod *Conradus Celta* vocat *Erebipolim*, *Ligurinus* non malus auctor *Herbipolim*, *Spanhemius Marcopolim*, *Ptolemæus Artaunum*, indigenæ *Virzburg* à dulci musto, quod Herbipolensis ager supeditat, Franconix Orientalis caput atq; metropolis est. Vrbs est luculenta, in qua *Bonifacius Archiep.* *Moguntinus* anno Christi 1000 crexit Episcopatum. In plano sita est, collibus undique amœnisque hortis & pratis cinctâ; præterea fossis, vallis, mœnibus, turribus, & propugnaculis, benè munita; civibus plena, ædium pulcherrimarum frequentia nitidissimè culta. Ad Occasum Mœnus præterfluit, ad vecturam accommodatus. Ripas utrimque jungit pons lapideus, fortissimis innixus pilis. Ultra Mœnum in vicino monte arx est, quam variæ civium & rusticorum oppugnationes inexpugnabilem esse ostende-

runt. Ad pedem montis monasterium est à Burchardo opibus Cuniberti Franciæ Regis exstructum in honorem B. Magni Confessoris. Cæterum non fuerit alienum planè ab instituto præsentis, cognoscere formulam exsequiarum & inaugurationis Episcoporum ac Ducum Wirceburgensium. Post excessum prioris, designatus Episcopus civitatem cum ingenti & exquisito equitatu ingreditur. Admissus descendit de equo, & deposito augustiore ornatu per quatuor Comites officiales in Domum Salvatoris deducitur, nudato capite, pedibus nudis, vili veste tectus, & solo funiculo cinctus. Officiales sunt, Domini ab *Hennenberg*, *Castel*, *Werthein*, & *Reineck*. Decanus ei cum Clero obviam procedens, rogat, quid petat? Ille demissè respondet, se indignum præsto esse munia ad quæ electus sit, subire, & suo officio exfide defungi. Tum Decanus, Ego vero, inquit, nomine totius capituli, domum Salvatoris Mundi, eique adnexum Ducatum, tuæ fidei committo, in nomine Patris, filii & Sp. S. Mox Clerum in ædem Salvatoris digressum ipse sequitur, indutusque ex more Pontificalem trabeam, Missæ primum, postea convivio in arce interest. Defuncti vero Episcopi cadaver exenteratum in sacello arcis primum deponitur, corde interea exempto inq; vas vitreum concluso. Postridie ex arce in Monasterium S. Iacobi defertur dextera pedum, læva gladium tenens; tertio die inde in ædem Salvatoris itur: hic cantus, preces, vota: postea cum pedo & gladio sepelitur. Civitates reliquæ *Bamberga*, *Ptol. Granionarium*, *Petro Appiano* *Γεγνιόρα* *εξορ* in græco codice: primū vocata fuit *Babenberg*, hoc est *Mons Baba*, à *Baba* Ottonis Ducis Saxonis filia, atque uxore Alberti Comitis Babenbergensis. Alii civitatem hanc vocant *Bayonis Montem*,

tem, *Pfaffenberg*: civitas est valde amœna ad fluvium *Regnitz* sita. Habet montes & colles & plurimos hortos, fundumq; fœcundissimum, ubi pepones, & glycyrrhiza crescunt maxima copia, ut supra quoque retulimus. Pepones habentur ibi atque *Nurenbergæ* quo deferuntur in delitiis. Sedes est episcopalis, & cum aliis fœlicis ingenii alumnis gaudet, tum *Ioachimo Camerario* in omni doctrinarum genere celeberrimo. Testantur id opera ab ipso edita, quæ summa cum admiratione leguntur. *Francofortum* vel *Francofordia ad Mœnum* vulgo *Franckfurt am Mayn*, ad differentiam alterius ad *Oderam* sitæ. *Helenopolim* olim dictam scribit *Munsterus*, sed quando & à quibus non addit. *Henrico Stephano* in *Encomio* quod ei urbi scripsit *Nundinalis Musarum Academia*, *Francofordenses Athenæ*, *Musarum Nundinæ Mercuriales*, & totius *Orbis Emporiorum* compendium, dicitur. *Urbs* hæc in duas partes à *Mœno* perfluente distinguitur, quæ ponte lapideo junguntur. Civitas hoc tempore est *Imperialis*, binis per totum *Orbem* *nundinis* celebris. Hic *Romanos Reges* eligi ab *Electores* mos est, ibidemq; si *Imperii* binos competitors esse contingat, uterque collecto exercitu de *Imperio* dimicant. *Moguntia* vulgo *Mentz*, aliis *Moguntiacum*. *Ptolem.* *Neomagum* lib. 2. c. 8. tab. 3 appellat, ut nonnulli volunt. Nomen habet *Moguntia* à *Mœno* fluvio, quem alii *Moganū*, alii *Mogum* vocant. Civitas est episcopalis & metropolitana. Agrum habet, ab utraq; *Rheni* ripa fœcundum & præstantissimo vino luxuriantem. Ampla est, bene munita, & spissa, tum populosa ea parte, quam *Rhenus* adluit: ex alio verò latere rarum

habitorem habet: immensa est longitudine, latitudine angustior. *Ædes* amplissimæ sunt, *Romanorum* more: *basilica* & *collegiata* templa magna, cum arce episcopali. *Academia* hic erecta est à *Theodorico Episcopo*. Huic Civitati, licet falso, adscribi solet artis *Typographicæ* inventio. *Præsuli* suo proprio *Archiepiscopo* & *Electori*, nec non *S. Imperii Cancellario* parat. *Mons Regius* vulgo *Conigsberg*, patria *Ioannis de Monte Regio* summi *Mathematici*, cujus extant subtilissima commentaria in *Almagestum Ptolemæi*. *Schweinfordia* ad *Mœnum* sita in medio prope *Franconia*. *Kitzinga*, *Fridberga* urbs *Imperii*, & aliæ. Cæterum primus circulus *Imperii* est *Franconia*, in quo hi ad consilium convocantur. i *Ecclesiastici*, *Episcopi Bambergensis, Herbipolensis, (Virtzburg)* *Dux Franconia*; *Eichstett: der Teutsch Ordens Maister*: *Præpositus Camberg*, *Abbas S. Gilgen*: *Nurenbergæ*. ii *Principes seculares*, *Marchio Brandenburgensis*, *Burgraf von Nurenberg*: *Comites Hennebergensis, Castel, Vertheim, Rheineck, Hohenloe: DD. Reichelsberg, Limpurg, & Comites Horpach & Schwartzenburg*. iii *Civitates liberae*, *Norunberg, Rottenburg, Winshaim, Schweinfurt*. *Flumina* piscosissima undique regionem hanc perluunt beantq; plurimum, quorum præcipua sunt *Mœnus, Sala*, octo ignobilioribus comitata, *Sinna, Radiantia, Aestus, Tubera*, ac nonnulla alia. *Silvas* habet *Speshart, Ottonis Silvam* ac alias etiam *Hercinæ* portiones, quæ eam editissimis jugis per circuitum obfirmans, veluti nativo muro ambit. *Gens* ipsa viribus armisque potens, nobilitate polens, ingeniosa, laborum patiens. *Vinetis* colendis uterque sexus incumbit, nec cuiquam otioso esse cõceditur.

Ordo politicus.

Flumina.

Silva.

Vulgi mores.

Regio.

Situs.

Celi tem-
peries.
Sed fer-
tilitas.Anima-
lium var-
ietas.

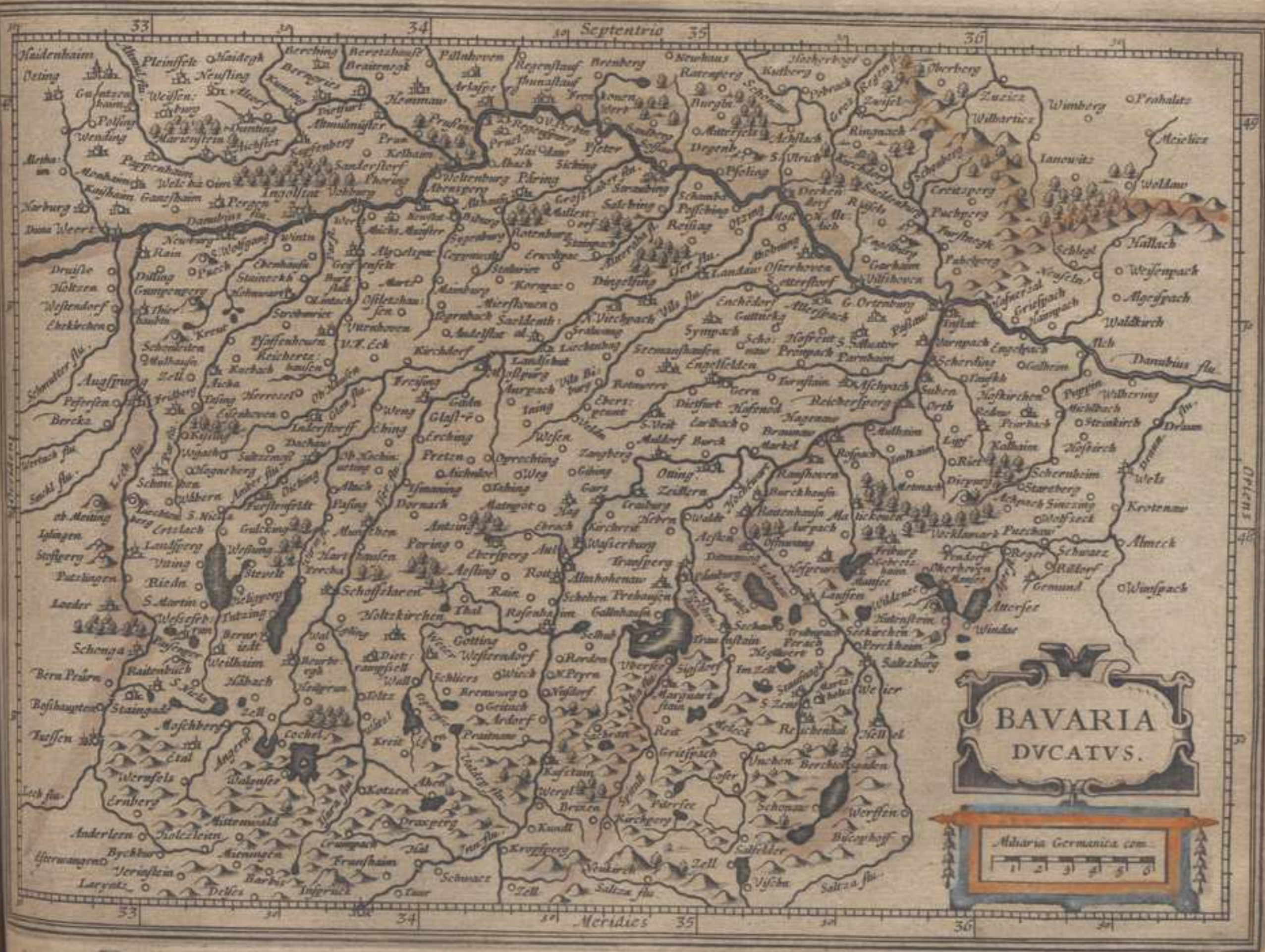
BAVARIA nunc adeunda est, ab Avaribus Hun-
norum reliquiis, qui Noricis pulsus in ea terra
confedere, littera adjecta, dicta. Dicitur & *Bo-*
jaria à Bojis Cisalpinæ Galliæ populis, qui hoc
loco aliquando sedes habuisse leguntur: vulgo *Beyerem*.
Habet ab Oriente Austriam: ab Occasu Sueviam: qua
Meridies est Alpes adjacent illi Rheticæ: qua Septen-
trio Franconia. Longitudo milliarium Ger. xxix. Lati-
tudo xxv. Aër ut plurimum salubris, ac regio amœna est:
in universum satis ferax, non equè tamen vini ac frumē-
ti, quamvis & vinum gignat nonnullis locis, sed agre-
stius. Generosius vinū importatur ex Alsatia, Franconia
& Austria. Magna copia frumenti invenitur circa Ra-
tisponam & Landshutum. Abundat insuper sale, arbor-
um fructibus, ferro, pecore, volucris, feris, omnibus
denique ad victum, cultum & usum vitæ spectantibus.
Sues glandibus silvestribusq; pomis tanta copia nutrit,
ut veluti Hungaria boves, ita hæc sues plurimis Europe
regionibus suppeditet. Præter urfos item, apros, & cæ-
teras ejusmodi feras, centenarios cervorum alit greges,
quos absque consensu principis venari crimen est. An-
no MDCLXXII, XXII die Augusti, cervus in Bavaria captus
scribitur, tantâ corporis vastitate & mole, ut libras CCC-
XXV exhibuerit. Sedes hic quondam habuerunt *Narisci*,
Vindelici & *Norici*. *Nariscos* qui hodie *Nortgovv* Aventino,
vel *Narcau* Melanchthoni, à cæteris Danubius dividit.
Vindelici ex antiquorum descriptione inter Rhætos &
Noricos siti sunt. *Rhætia* duplex est, una latior, quæ Vin-

delicos Noricosque & Rhætos propriè dictos comple-
ctitur, altera strictior. *Vindelicos* à Rhætis determinat
Lycus, si Ptol. est fides. Sin Strabonem sequimur, Rhe-
nus & lacus Brigantinus, quem nos in Helvetiæ descri-
ptione monstravimus. Eisdem à Germanis separat Da-
nubius, ab Italia Alpes. Originem nominis *Vindelico-*
rum rectè observavit ex Ricardo Marcus *Velferus*:

Respicit & latè fluvios, Vindamque, Lycumque,
Miscentes undas, & nomina littoris, unde
Antiquam gentem, populumque urbemque vocarunt
Vindelicam. —

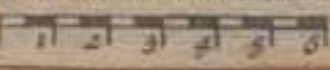
Vindelicorum quænam gentes urbescq; fuerint, ex Plin.
& Ptol. cognosci potest. Ad hos vincendos missi sunt
ab Augusto Tiberius Claudius Nero, & Nero Clau-
dius Drusus, ambo Imperatoris privigni, qui copias
Barbarorum exiguis præliis dispersas ac dissipatas ag-
gressi, facile vicerunt, inque suam potestatem redege-
runt. Vide *Paterculum* lib. II: *Dionem* lib. LIV, & *Ho-*
rat. lib. IV *Odar*. *Norici* initium capiunt à flumine *Oeno-*
vergunt ad Orientem & Austrum, ad Hungariam &
Italiam usque. Horum magna in bello vis fuit, utpote
qui bello adsueta limitaneos Romanos semper oppu-
gnarent. Indicio est *Ensis Noricus* Horatio celebratus.
Etiam inscriptio quæ cis Danubium inventa ita habet:
DIS MANIBUS ET MEMORIÆ LEGIONUM. ET ME-
MORIÆ MISSERRIMORUM, VINDELICIS PRÆFE-
CTIS MOCENIANIS ET VICTORI ET AVRELIO FI-
LIIS VINDELICIS SURINUS INFELIX PATER F. C.

Bava-

BAVARIA
DVCATVS.

Miliaria Germanica com.

Imperium
majus

Bavaria olim à proprio Rege ad Arnulphi Imperatoris usque tempora administrata fuit: cum ut Parthi Arsacē, Ægyptii Ptolemęum, ipsa *Cucannum* nominavit. Deinde Duces habuit, quos etiamnum tenet. *Bavaria* dividitur in *Superiorem* & *Inferiorem*. *Superior* subdita est Alpibus, Austroque. Hęc crebris impedita est paludibus, fluminibus rapidis, silvis ad spectu horridis. Pecuariis, pecoribusque pascendis magis idonea. *Inferior* fertilior est, crebrius frequentiusque habitatur, & propter Danubium, Isaram & Lavarum amnes, vitium ferax. Atque ita dividitur Bavaria Physicę. Dividitur etiam Politicę, juxta Principum ditiones in Comitatum *Bavarię* & *Palatinatum*. Comitatus hac Tabula, sequenti *Palatinatus* describitur. Urbes superioris Bavarię sunt, *Monachium* aliis *Monacum*, vulgo *Munchen*, ad ripam Isarę fl. situm, exstructum ab Henrico Bavarię Duce, anno cccclxxii sub Othone I Imp. Urbs est omnium pene Germanicarum civitatum amœnissima: inter fluvios Oenum & Lycum, inter urbes *Wassenburgum*, *Augustam* & *Frisingā*, inter lacus piscosos, interque silvas jucundissimas sita. Meridiem versus respicit montes Tyrolenses, Orientē versus hortos suburbanos, rivulis ex amne deductis distinctos: inter quos Ducis hortus, cura, amplitudine, herbarum florumque copia & ordine topiario illustris est: in hoc præter artificiosissimum fontem & pergulam æstivam picturis statuisque exornatam, hoc est memorabile, quod sub crepusculum vespertinum magnus cervorum grex sub ipsas fere fenestras quotidie accedit. In urbe templa, turres, bibliothecę, curia, forum, opificum & mercatorum frequentia, aliaque permulta, non ad usum tantum sed etiam ad ornatum & spectantium stuporē videre licet. *Ingolstadium* vulgo *Ingolstatt*, ad Da-

Urbes.

nubium jacet, antiquis dictum *Ingelstatt* sive *Angelostadium*, ab Angelis Suevis qui civitatem hanc cum aliis ceperunt. Initio pagus fuit, sed à Ludovico Bavaro Imperatore jus civitatis obtinuit. Academia in ea cōstituta omnium artium & sapientię anno cccccx, eamque multis postea privilegiis & opibus ornarunt auxeruntque Ludovicus Dux Bavarię & Pius II Pontifex. *Frisinga* olim *Fruxinum* Rhenano & Munstero testibus, condita putatur eo tempore quando Romani per præfectos & Provinciarum præfides tenebant & administrabant eā Bavarię regionem, quę à ripa Danubii excurrit ad Alpes. Mosacus amnis eam præterlabitur. Sunt præterea oppida xxxii. In *Inferiore* sunt *Ratisbona* vulgo *Regensburg*, sita ad Danubium: nomē sumpsisse putatur à pluvia & arce, à Claudio Tiberio Nerone Imperatore III exstructa tempore passionis Christi, atque ab ipso *Tiberina* vel *Augusta Tiberii* vocata. Hujus memoriam in antiquo lapide exstare Onuphrius scribit. Goltzius adducit nummum Tiberii, cum hujus hac inscriptione, COL. AVG. TIB. Hanc *Regensburgum* putat Simlerus *Reginum Antonini* esse, & in lib. *Notitiarum Castra Regia* dici. Alia multa sed à Barbaris indita nomina sunt apud Althamerum ut *Reginoburgum*, *Rhetobonna*, *Rhetopolis*, *Hyaspolis*, *Imbripolis*, *Regnipolis*, *Tetrapolis*, *Quadrata* & *Germanisheim*. Nomen *Ratisbona* à navigatione deductū videtur. Olim metropolis fuit Bavarię: sedes Regum & Ducum ejusdem regionis. Pontem habet lapideum anno cccxv ab Henrico Imperatore super Danubium exstructum xi fornicibus sustentatum, pass. cccc & lxx latitudinis. *Patavium* sive *Patavia* vulgo Latinorum, vernaculè *Passavv*: *Batavas* libri *Notitiar.* putat Velferus: *Bojodurum* Ptolemæi: *Vindelicię* civitas *Aventino*, *Pyramio* & *Lazio*: urbs ampla, elegans

elegans atque clarissima in infima inferioris Bavariæ parte ad Austriæ initium, in utriusq; nimirum Provinciæ confinio, inter Danubii & Oeni confluentes, peninsulæ instar, loco commodissimo pariter, amœnissimoque sita. Episcopali, cui paret sede, & amplissima, quæstuosissimaque omnis generis commerciorum negotiatione admodum celebris. Tam præstanti siquidem ad negotiationem situ ob fluviorum, locique oportunitatem excellit, ut quemadmodum ob rapidissimorum fluminum concursum, Lugdunum in Galliis, Gandavum in Flandria quæstuosâ negotiatione floret: ita hoc Germaniæ tractu, eodem nomine præcæteris urbibus commendetur Patavia. *Landshutum*, vulgo *Landshut*, urbs celeberrima, & primariæ dignitatis: ad fl. Isaram sita, qui urbem hanc præterlabitur, magno incolarum commodo & ornamento. Hæc Irenicus ex quinta Ptol. Europæ tabula *Inutrium* statuere videtur, cui tamen situs non optimè convenit. Ac proinde melius Ptolem. *Inutrium* Aventinus verè linceus Germaniæ, potissimum vero Boiariæ suæ perlustrator, *Mittenvaldt* Bavariæ pagum cis Alpes constituit. Conditæ est anno c10 c cviii à Ludovico Bavariæ Duce: agro beata, fertili frugum, animalium, vini, omnisque generis fructuum. Urbs ipsa ædificiis admodum venustis & elegantibus nitet: inter quæ principem merito locum obtinet summum urbis templum, quod artificiosa structura, & vivo ex lapide visendæ imo stupendæ altitudinis turri conspicuum est. Magnificum etiam Illustriss. Alberti Ducis in inferiore urbis parte cernitur Palatium, *Novum* vulgo *ædificium* nuncupatum. Fluvii Bavariam scindunt beantque plurimum non pauci.

Danubius, totius Europæ maximus, Græcis pariter atque Latinis Scriptoribus celebratus: *Lavarus*, & *Isara* amnis, ut amœnus, ita pisculentus & rapidus: *Illicetus*, *Oennis*, *Lycus*, *Alemannus*, vel *Alimula*, *Nabus*, *Regus*, *Ambra*, *Zoysa*, *Vilsus*, *Wolfsada*, *Gyssea*, alique pæne innumeri. Præter hæc flumina complures etiam ac spatiosos habet lacus, singulis, singula sibi piscium genera, & tanquam privatas formas custodientibus: cuiusmodi sunt *Ammersee*, *Asee*, *Wirmsee*, *Rorsee*. Montibus cum hinc inde sit innexa altissimis, nomina singulorum hic recensere vix datur, præcipui tamen sunt *Pæninae Alpes* & *Caravancas* mons. Silvis pæne infinitis ita spargitur, ut una videri queat, uti revera est: *Hercyniæ* enim omnes hæc portiones sunt, ac totum propemodum eam olim hunc tractum contexisse, vix dubium est. Verum diversa hæc ejusdem silvæ portiones sortitæ sunt nomina, cuiusmodi sunt: *Heynerdoch*, *Schvartzvvald*, *Greinvvaldt*, *Zellervvaldt*, &c. Populus agri & pecoris magis quam belli cultor, neque mercaturæ multum deditus, tantum Baccho & liberis operam dat: raro natale solum relinquit. Porro ii Circulus Imperii Bavaricus tribus Ordinibus constat. In i sunt Episcopi: Archiepiscopus *Saltzburgensis*, Episc. *Passaviensis*, Episc. *Freisingensis*, Ep. *Ratisbonensis*. Abbates: Prepositus *Berchtoldsgaden*, Ab. *Kempesek*, Ab. *Waldsachsen*, Ab. *Roden*, Rot opinor, Ab. *Keishaim*, Ab. *S. Haymer in Ratisbona*. Abbatissæ, *Alt Munster*, & *Ober Munster Ratisbonæ*. In ii sunt Dux *Bavariæ*, Com. *Palatinus Bavariæ*, Langd. *Luchtenberg*: Com. *Hage*, Com. *Ortenburg*, B. in *Stauffen*, forte *Thuna Stauff*, aut *Stuassnegk*, D. *Rimsels*, forte *Rhinselden*, B. *Degenberg*, *Obersultzperg*, In iii sunt *Freistet*, *Regensperg*.

Regia &
unde di-
cta.

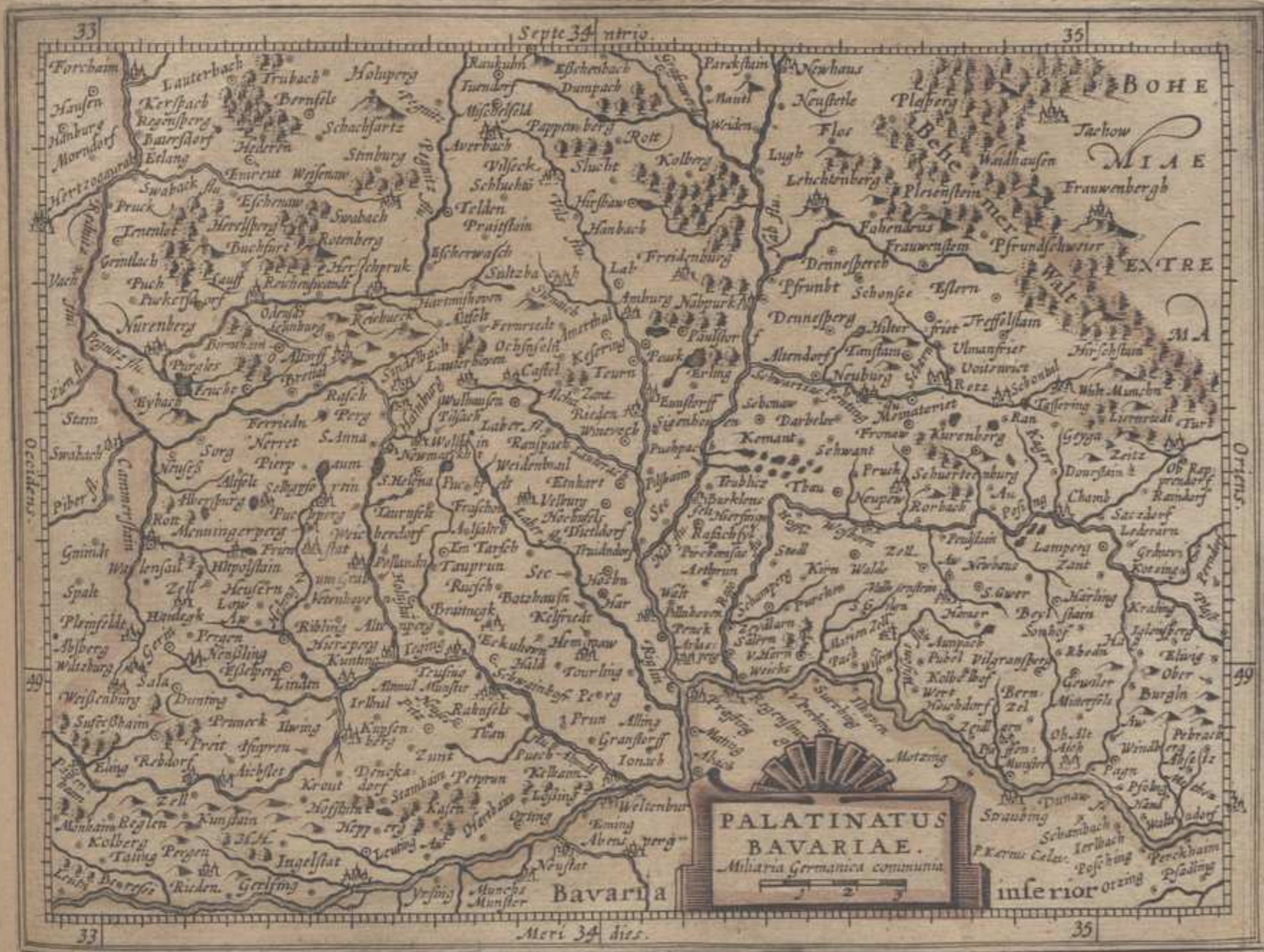
BAVARIA præter divisiones paullo ante à nobis commemoratas in *Cis-Danubianam* & *trans-Danubianam* dividitur. *Bavaria Trans-Danubiana* *Noricorum* ora est, de quibus supra. Hodie *Nortgovia* dicitur, vulgo *Nortgovv*, atque hæc eadem *Palatinatus superior* est. Ea jam nunc, postquam de Bavaria universim, ac de ea quæ Comitatus nomine censetur hæctenus verba fecimus, explicanda occurrit. *Nortgovia* autem nomen, ut ab etymo ordiamur, à Septentrionali plaga aut terra nomen habet. *Nort* enim idiomate Germanico Septentrionem, *Govv* terram & agrum significat. Dicitur etiam hæc regio *Palatinatus superior*, ad differentiam ejus qui ad Rhenum est *Palatinatus*, qui inferior appellatur. Hæc *Bavaria* olim *Noricum* dicta fuit, quam *Ptolemæus* *Æno* flumine, *Danubii* parte quæ est ab *Æno* ad montem *Cetium*, monte *Cetio*, *Pannoniæ* parte & monte *Carranca* definit. Sed postquã *Boji* exactis Romanis in partem *Vindeliciæ*, quæ inter *Ænum* & *Lycum* jacet, immigrarunt, evenit ut is etiam tractus, tum *Norici*, tum *Bojariæ* sive *Bavariæ* nomen acciperet. Quo sensu (ut suis ad *Ortelium* literis *M. Velserus* monuit) eam *Diaconus III Longobard.* describit, his verbis: *Noricum* siquidem *Provincia* quam *Bojoariorum* populus habitat, habet ab Oriente *Pannoniam*, ab Occidente *Suaviam*, à Meridie *Italiam*, ab Aquilonis verò parte *Danubii* fluentia. *Noricorum* duas *Provincias* numerat *Sex. Ruffus*, item *lib. Notit. Noricum Mediterraneum & Ripense*. Ceterum *Bavaria* hæc à Septentrione *Voitlandiam* vicinam habet; ab ortu *Bohemia*; qua Meridies *Danubio* fluvio à reliqua *Bavaria* dispescitur; qua Occidens, *Hannecampo*, *Sueviæ* parte, ac *Franconiæ* terminatur. Aër

hujus regionis utcumq; gratus ac salubris est: terra autem satis dura & aspera, licet quibusdam locis satis profert frumenti: ac pascua reperiantur saginando pecori apta. Juxta *Kelheimium* *Danubii* ripa vitifera est, vinum tamen ignobile & austerum, ut vulgo dici soleat acerum in illis motibus nasci. Gignit & alibi metalla varii generis, in primis ferrum magna copia, unde *Nortgovices* annuatim magnam vim pecuniæ colligunt. Optimum item caruleum colorem quem vulgo *Lazurum* vocant. *Noricum* porro nunc *Bavariæ Palatinatus*, Regni titulo olim decoratus fuit, ac proprios Reges habuit, reliqua *Bavaria* à Romanis in *Provinciam* redacta, usque ad annum Domini 10. Vnde *Julius Cæsar* meminit, *Ariovistum* Germanorum Regem uxorem habuisse sororem Regis *Noricorum*. Quos tamen *Norici* posterioribus temporibus habuerunt principes, non constat, quousque facti sunt Christiani. Anno vero 10xi opera *Theodoni II* in unum regnum redacta est *Bavaria*, qui Romanos è *Bavaria* expulit maxima strage edita: inde in tres *Ducatus* tributa per tres illius filios, *Theodonem III* qui *Ratisbonæ*, *Ottone* qui *Ottingiæ*, *Theobaldum* qui *Tyrolis* consedit. Reliquos enumerare nimis longum foret. Ut tandem hoc caput finiam, *Ludovicus Imperator Dux Bavariæ* anno Christi 10ccccxxxix hujusmodi divisionem instituit, ut tota *Bavaria Norica* *Palatinis principibus* cederet, præter urbes aliquot *Imperiales*: & quæcumq; jam olim ad *Imperium* pertinuerant. *Metropolis* hujus *Bavariæ Nurenberga* vulgo *Nurenberg*, ad amnem *Pegnitium*, qui urbem interluit; situ amæno excellens, ambitu magna, visu pulchra, templis celebris, ædiumq; pulcherrimarum frequentiam nitidissimè culta, plateis vicisque insignis, mœnibus

Colatene
perita.
Sic quas
lucæ.Imperium
maiorum.

Situ.

Vrbes.

PALATINATUS BAVARIAE.

Militaria Germanica communia

inferior

Bavaria

Meridies

33

35

mœnibus turribusque valida, propugnaculis tuta, civibus plena, mercatorum commerciis dives, & imprimis mechanicis artibus nobilis, ac toto orbe celeberrima. Sita est non modò in Germaniæ, ut scribit Bilibaldus Pirckhaymerus, sed etiam Europæ umbilico. Ab Hierosolymis, quæ in medio Mundi constituta ex graduum longitudinibus & latitudinibus cognoscitur, distat Nurenberga 15 miliaribus Germanicis. Civitas licet pervetusta non sit, tamen castrum ejus in edito colle situm, quod olim *Castrum Noricum* fuit appellatum, est antiquum: constructum enim à Claudio Tiberio Imperatore, unde etiam Neronis castrum dictum fuit. Olim subjecta fuit Alberto Duci Fræconiæ, post ejus mortem Imp. accessit sub Ludovico III Imperatore; ex eo augeri cœpit & coli. Sub Carolo IV mœnibus cincta est: iterumque anno 1193. Hodie civitas hæc totius Germaniæ ferè maxima & amplissima est, ita ut cxxix contineat plateas, xi pontes lapideos, qui duas urbis partes conjungunt. Fluvius per civitatem transiens lxxix rotas hydromylarum vertit. Numerantur etiam in hac urbe putei aquarum cxvi, fontes xii ex truncis aquam evomentes, sex magnæ portæ, ac balnea communia xiii. De hac Fabricius:

*Qua non Germanis est ulla celebrior oris,
Seu leges spectes, & sancti jura Senatus,
Et sic unanimi viventes fœdere cives,
Sive tot artifices claros, æquandaque priscis
Ingenua, & varios juvenumque senumque labores.*

Anno 1527 Noribergenses Altorfii Academiam constituerunt, ad quam linguarum, artiũ, Philosophiæ & facultatum Professores magnis stipendiis evocarunt.

Ejus rei memoriam servat epigraphe Altorfina, *Juventuti, Religionis Christianæ Doctrina, linguis Latina & Græca, optimis denique artibus ac disciplinis informanda, Georgio Volkansfro, Philippo Geudero, Hieronymo Baumgartnero, Litteratorum Præfectis, & Balthazaro Baumgartnero oppidi Præfecto; Senatus Noribergensis Scholam hanc nobilem & Patritiam aperiri & solemniter introduci voluit III. Kal. Jul. Qui dies Petro & Paulo Apostolis Sacer est. Anno à nato Christo Salvatore M.D.LXXV.* Tractus iste præter metropolim plurima habet oppida, monasteria & villas, potissimum *Ambergam*, anno Christi trecentesimo supra millesimum muro cinctam, *Auvverbach, Sultzbach, Castel-monasterium*, (ubi olim Principes Nortgovix suam habuerunt curiam) *Eger, Beierut, Eistet, Napurg, Neuvvenstadt, Ruvvenhelm, Kemnat, Krusen, Grevvenverdt, Gaynum* castellum à ploratu dictum: nam istic Danubius, periculosa & horrenda, & quæ citra lamenta vix pervahi possunt loca, at tamen navigantibus transeunda (Germanicè *die Strudel* ab aquarum stridore atque impetu vocant) transit: *Eschenbach, VVeiden, Pernauvv, Pleistein, Hersspruck, Rurbach, Neumarckt, Tursentur, Elbogen, Cham, Schonsee, Kunsperg, Stauff* & alia nonnulla, quæ quidem pro majori parte sunt principum Palatinorum. Includit quoque hæc regio Nortgovienensis unum ex quatuor Landtgraviatibus, qui olim ab Imperatoribus fuerunt instituti, nepe *Luchtenbergensem* Imperii in Circulo secundo, accepitque denominationem illam ab arce Luchtenberg, etiam si principes Domini illius curiam suam teneant in oppido *Pfreimbdt*, & quandoque in *Grunsfelden*. Non crevit iste Landtgraviatus in tantam potentiam ut cæteri tres, qui temporum successu multum aucti sunt dititione & poten-

Flumina. potentia: maximè autem Hassiæ Landgraviatus, ut scribit Munsterus. Regionem hanc irrigant beantque plurimum Egra, Nabus, Vilsus, Regus, Pegnitius, Schvartzach, Altimulus, Lautra fluvii; ac præter hos nonnulli alii. De Rednitio, Regnitio sive Rego referunt historici commemoranti Carolo Magno apud Ratisbonam persuasum fuisse, fore ut ex Rheno in Danubium navigari possit, si inter Radiantiam (hic est Regnitius) & Altimulum fluvios fossa duceretur, quæ navigatorum capax esset: quod horum fluviorum alter Danubio, alter Rheno misceretur. Confestim Rex ad locum opportunum accelerat, ac magna hominum multitudine coacta, totum Autumni tempus in hoc consumpsit. Ducta est itaque fossa inter prædictos fluvios duum millium passuum longitudine, trecentorum pedum latitudine. Sed res successu caruit; nam propter juges pluvias & terram natura palustrem, opus stare non potuit; quantum enim interdum egestum fuerat, tantum noctu humo relabente subsidebat. Apud Weiseburgense oppidum extant etiamnum vestigia vani laboris. Silentio non est hic prætereundum, omnes fere Nariscorum seu Nortgoviorum fluvios fabricis ferri, & reliquorum metallorum onustos & impeditos esse, utpote quorum fluentia agunt & impellunt tam ingentes tolles, quam immensos malleos, fabri ferrum tantum suppositis incudibus admoventibus. Mons Pini-
Mons Pini-
nifer. fer vulgo Fichtelbergk in ambitu complectens circiter vi milliaria est in hac regione: ex eo quatuor insignes profluunt fluvii, Manus, Nabus, Sala, & Egra; ii in crucis modum

divaricati, 4. mundi cardines petunt. Mons iste varia gignit metalli genera, producit & optimum cæruleum colorem, quem vulgo *Lazarum* dicunt. Invenitur quoque in summitate montis stannum, & multæ foveæ ex quibus olim in metalla fuerunt eruta. Silvæ Hercyniæ portionibus hæc ora etiam undique conspersa est: ex his sunt *Veissenburvvalt*, *Behemervvalt* cum aliis, quæ in tabula repræsentantur. Porro susceptâ fide orthodoxâ in Bavaria, simul Silva? Leges. leges & vivendi instituta genti fuere præscripta, nempe de Ecclesiæ libertate, de incendiariis Ecclesiarum, de confugientibus ad Ecclesiam, de Clericorum percussoribus, de decimis, de seditiosorum pœna, item leges castrenses, de Libertis, de Nuptiis, de causis Mulierum, de Furtis, de Legibus Agrariis, de commendatis & commodatis, de Hæreditatibus, de Emptionibus & Venditionibus &c. Illis legibus Bavari ante aliquot secula parvare, nonnullisq; adhuc. Non possum autem quin aliquot hoc in loco ex his adscribam Bavarorum leges. *Judex ut justè judicet librum penes se Legis habeat, ex eo causa omnis componatur. Neque personam neque munera respectet Index, sed de compositione, dum rectè judicavit, partem noniam accipiat. Sin perperam, duplo, quicquid lata sententia abstulerit, exsolvat: insuper solidis XI. mulctetur. Qui rem aliquam vendiderit precio accepto, emptionem aut charta aut testibus ratam faciat; duo, tres, vel plures testes, adhibeantur. Venditio nisi voluntaria & libera, firma non sit. Plura addere supersedeo, ne quis hanc descriptionem me onerare legibus velle existimet, quæ à Ioanne Boëmo Aubano fusè describuntur.*

Regis.

AD Saxoniam superiorem pervenimus, octavum Circulum Imperii. Saxonia enim dividitur in Superiorem & Inferiorem. Superior hinc quam hęc Tabula exhibet, nobis describenda. De Inferiore ad Tabulam XIV Germaniæ egimus. Quæ ibi de Saxonia diximus, hic repetere nolumus, ne Lectori tædium pariant. *Saxonia Superior*, vulgo *Ober Saxon*, quæ titulo Ducatus ornatur, cujusq; Dux est unus ex illis principibus qui Imperatorum electionibus præsent. Ab ortu antiquam Marchiam: ab Occidente Hassiam respicit: qua Meridies est, Turingia & Misnia jacent: qua Septentrio, Ducatus Brunsvicensis. Primariam habet urbem *Wittenbergam* ad Albim sitam. Hæc à *Widechindo* I constructa est: alii adscribunt *Widechindo* filio ejus, atque à *Widechindo* vel patre vel filio *Wittenbergam* dictam putant. Gymnasium habet erectum à Duce *Friderico*, anno *MDLII*. Quam Academiam alter *Fridericus* ita ornavit ut ex frigida, teste *Erasmio*, celebris evaderet. *Petrus Mosellanus*, *Fridericus*, inquit, *Wittenbergam* suam, omnigenarum artium, maximè trium linguarum Professoribus sic instituit, sic adornavit, ut optimè constituti Gymnasii exemplar hinc petere possis. In quo *Hexningus* & *Oldendorpius* Jurisconsulti, scriptis apud Germanos celebres floruerunt. Memorabile est, quod de purgatione per ferrum candens in hac civitate accidisse *Albertus Crantzius* in sua *Wandalia* commemorat lib. VIII cap. xxx. Incendium ædium fur-

Situs.

Urbs
Witten-
berga.

tim procuratum imponebatur in hoc oppido innocenti: ille sancte jurans ejus se culpæ non esse affinem, purgationem afferebat vulgarem de ignito ferro, quam juribus interdictam, aut ignoravere, aut contempserere, qui judicio præerant Laici. Ferrum ergo ignitum ille deportat itinere non parvo: tum manibus excutiens, nihil læsionis præfererat. Evanuit ferrum ex oculis mirantium omnium. Annus pene totus intercesserat, cum alius jam silicibus viam straturus in oppido publicam, in arena loci manum vertit, & invento ferro adhuc ignescente dextram adurit. Mirati qui adstiterunt rem perferunt loci Præfecto. Illi mox incidit suspicio, illum esse hominem criminis reum, quod innoxio imponebatur: mox jubet ad quæstionem abripi, confitetur crimen, & ultimo supplicio, fractis rota cruribus, interimitur: ita divino judicio est proditus noxius. Extat etiam historia de candentis ferri purgatione, quam *Genildis Henrici III* conjux subiit: quæ cum ab æmulo quodam adulterii accusaretur, judicio candentis ferri se purgavit. Non absimile purgationis genus eos usurpasse apud *Georgium Cedrenum* invenio, quos virgines corrupisse, aut quæ corruptæ essent, erat suspicio. Nonnulli etiam in hac Superiore Saxonia *Torgam* locant, quam alii in Misnia ponunt. Cum Saxonia tanquam parte ejus explicantur Misnia & Lusatia, de quibus, cum præsens Tabula eas quoque delineet, pauca attemus.

MISNIA

Regio.

MISNIA *Meyssen*, superioris Saxonie Regio inter Salam & Albim posita, à Mefia lacu; ad quem olim fortasse ejus incolæ habitarunt, aut à Misna urbe, nomen accepit. cui opinioni Rithaimerus in sua Orbis descriptione libentius accedit. Verum recenter hoc nomen regioni inditum est, cum *Hermundurorum* hic olim sedes fuisse colligere liceat ex Tacito: nam in Hermunduris Albim nasci memorat. Terminatur ad Septentrionem Marchia Brandenburgensi & superiori Saxoniam: ad Orientem Solem utraque Lusatia ac Silesia: qua Meridies est, Bohemia Regnum ac Sudetos montes respicit: qua Occidens, Turingiam vicinam habet. Aer olim vix ferendus fuisse dicitur ob montium silvarumq; humidas exhalationes, nunc verò silvis excisis cessant nebulæ, unde aere hodie salubriori fruitur. Regio omni frugum genere fecunda est, ut toti ferè circumjacenti regioni ad abundantiam sufficiat. Summa est ubique non modo frumenti fertilitas: verum etiam vini, mellis, pecorisque copia: præterquam in Valle Ioachimica, ubi gleba durior & minus fertilis est. Sed quod superficie ei ejus denegatur, id ejus viscera abunde compensant: argenti enim sunt ibi divites admodum fodinæ. Metalla insuper varii generis in montibus passim generat, argentum, æs, stannum, ferrum, plumbum: atq; alibi etiam aurum. Tempore Ottonis Magni, Regio hæc una cum Turingorum & superioris Saxonie terris, appellata fuit Marchia Saxonie, antequam videlicet Ducatus superioris Saxonie erigeretur. Deinde successu temporum fuerunt hæc terre & regiones in plura Dominia divisæ, ac postea rursus

Cali qua-
litat.Soli ferti-
litat.Impugnari
non potest.

sub unam denominationem atq; dominationem redactæ: quemadmodum contigit anno c10ccxli, quando princeps Landgraviatus Turingensis sine prole mortuus, per mulierem ditionem suam transmisit ad Dominos Misnenses, qui ab eo tempore utrumque adepti titulum, & Marchiones Misnie & Landgravius Turingie dicti sunt. Anno quoq; Domini c10ccccxxii deficiente virili successione principis Electoris Saxonie, Sigismundus Imp. tradidit Ducatum Saxonie Principibus Misnie, quem & in hunc usque possident diem, & ab illo tempore triplicem sibi usurpaverunt titulum, ut scribit Munsterus. Urbes Misnie multæ: primaria est *Misena* ^{Urbs} ad lævam Albis ripam, exstructa ab Ottone I. Proxima *Dresdena* situ valde jucundo, & contra hostium incursiones probè munito. Hic armamentariū est ducis Saxonie, est & aula ejus magnificè exstructa, & pons è saxo admirandi operis. *Lipsia* emporium celebre, ad Pleissenam amnem sita reliquas omnes Misnie urbes opulentia & splendore antecellit: hic nobile est litterarum & sapientie Gymnasium, quod rebus Pragæ conturbatis eo translatus est, anno c10ccccviii. In eodem tractu sunt *Ilenburgum*, *Antiqua cella*, *Lauterbergum*, & alia oppida. Fluminibus rigatur hæc regio *Albi*, *Sala*, ^{Fluvius} *Mulda*, & aliis: ac silvis quoque undiquaque conspersa, ^{Silva} *Gabretæ* ac aliis plerisque *Hercyniæ* portionibus. ^{Volguntia} ^{rei.} Hodierni incolæ robusti, fortesque, ac commendanda corporis forma ac proportione jucundi, hilares, amici, modesti, pacis amantes, nulla in parte Germanorum innatam feritatem ac immanitatem referentes.

Regio.

Urbes.

LUSATIA quoque Saxoniam tribuitur, Rithay-
 mero teste: inter Albim, Oderam, & Bohemiam
 montes interjecta. Ipsum autem Lusatorum
 nomen affine est voci *Elysiorum* vel *Lygiorum*,
 quorum sedes in illa vicinia fuisse certum est, inquit
 Joachimus Cureus. Regio hæc frumenti, rerumque ex
 terra nascentium feracissima. Fuit aliquando conjuncta
 cum Misnia: tandem Bohemi, qui regnum suum undi-
 que conabantur extendere, eam ad sese traxerunt. *Lusa-*
tia duplex est, *Inferior* & *Superior*. In hac sunt *Sprenberg*,
Prybus & *Cotbus*: in illa *Gorlitz*, *Zitavv*. *Gorlitium* vulgo
Gorlitz urbs primaria ac nobilissima in superiore *Lusa-*
tia: ædificiorum nitore atque frequentia clara, muro-
 rum fossarumque ambitu, situ montoso, & fluminis
 propinquitate firma, ex quo molitores, cerevisiarii, tin-
 ctiores, aliiq; cives, infinitas commoditates percipiunt.
 Ejus transitus ponte ligneo, recto per commodè clauso,
 oportune conjungitur. Præ cæteris autem tam publicis,
 quam privatis ædificiis, magno sumptu perfectis, Ec-
 clesia S. Petro dicata, & Curia, præclara turri conspicua.
 Urbs ipsa prima foundatione constructa anno c10xxx, ut
 ejus Annales perhibent. Funesto vero deinde incendio
 anno millesimo trecentesimo primo immitis Vulcani
 severitate consumpta, ut ne unica quidem domus re-
 manserit. Verum ea suis è cineribus, veluti Phœnix, cui
 bustum suum vita est, post eam ruinam anno fere octa-
 vo, speciosior nitidiorque exstitit. Bohemiam regno sub-
 dita est, sicut & *Lusatia*. Quoniam autem pacto ad Bo-
 hemiam Coronam pervenerit, Ioannes Dubravius lib.

xxi de rebus Bohemicis refert. *Nissa* fluvius *Lusatiam* ri-
 gat, eamque beat plurimum. Sed hæc de *Lusatia* hæc-
 nus. Nunc ut ad *Saxoniam* redeamus, paucula de ea sub-
 jungamus. Nobilissimi *Saxoniam* irrigant fluvii *Albis*, *Saxonia*
Sala, *Visurgis*; item *Lusimicius*, *Multania*, *Misa*, *Sala*, *Fulda*,
Leyna, *Allenis*, *Odera*, *Ola*, *Nisa*, & alii. Silvas complures
 complectitur, *Lunenburgerheid*, *Spondaverheid*, *Rottena-*
verheid, *Galberheid*, *Pomerischeid*, *Hereynia* portiones
 &c. *Saxonia* olim quatuor in genere habuit differentias, *Leges*
 Nobilium, Liberorum, Libertorum atque Servorum.
 Et id legibus cautum erat, ne ulla pars suæ sortis oblita,
 terminos in copulandis conjugis transgredereetur: sed
 Nobilis Nobilem, & Liber Liberam duceret uxorem,
 Libertus conjungeretur Libertæ, & Servus Ancillæ.
 Quicumque verò contra faceret, cum vitæ suæ damno
 id lueret. Legibus ad malefactorum vindictam optimis
 utebatur. Octavus porro circulus Imperii *Ober-Saxen*, *Ordo poly-*
 III Ordinibus constat, quorum I Episcopi *Misnensis*, *i. cui.*
Merispurgensis, *Naumburgensis*, *Brandenburgensis*, *Havelbur-*
gensis, *Lubecensis*, *Caminensis*. Abbates *Salveldt*, *Rottershausen*,
Falckenrieten. Abbatissæ, *Quedelnsberg*, *Genrode*. II Principes
 & Domini seculares, Dux *Saxonia* Elector: Marchio *Brä-*
denburgicus Elector, Marchiones *Brandenburgici*, Duces
Pomerania: Principes *Anhalt*: Comites *Schvartzenburg*:
Com. Mansfelt: *Cō. Stolberg*: *Com. Hohenstein*: *Com. Buch-*
lingen: *Com. Rappin*: *Com. Mullingen*: *Com. Gleiche*: *Com.*
Leisneck: *Com. VVidersfelt*: *D. Bernavv*: *B. de Tautenberg*: *Cō.*
Regenstein, *Russe de Plavv*, *D. de Gratz*, *D. de Schonberg*. Ter-
 tius Civitates libertæ, *Dantiscum*, *Elbingen*.

Regio &
unde di-
cta.

MARCHIONATUS Brandenburgicus qui hac Tabula repræsentatur, olim à Vandalis habitatus fuit, quorum sedes ab Albi flumine Orientem versus porrigebantur, per ditiones quas nunc Mechelburgici, Brandenburgici, Pomerani, Bohemi, Poloni incolunt. Nomen habet à Metropoli quam quidam initio Brenneburgum vocatam adferunt: quo etiam respexit Georgius Sabinus in suo Hædæporico:

*Italiam quando digressus ab arbe petebam,
A Duce qua Brenno condita nomen habet.*

Oppugnavit eos diu Carolus Magnus, expugnavit Henricus Auceps per brumam, castris in glacie firmatis; qui etiam urbi præsidium imposuit, cum colonia Saxonum. Protenditur autem hic Marchionatus in longitudinem ad LX miliaria Germanica. Ad Occasum clauditur Saxoniam, Misniam & Megapolensium regionum, limitibus: qua Septentrio est, Stetinos, Pomeranos, & Cassubios respicit; Poloniam & Silesiam versus orientem Solem contingit: Bohemiam, Lusatiam, & Moraviam habet à Meridie. Ager admodum fertilis est, in primis frumenti: nec desunt vineta, è quibus vinum abunde colligunt. Corallium insuper, aëtitem, schistum, aliasq; non ignobiliores gemmas producit hæc regio. Porro Brandenburgicus Marchio Elector etiam est Imperii, & inter opulentissimos potentissimosque Germaniæ Principes numeratur: quippe qui præter Marchiam utramque etiam in Lusatia Comitatu & in Silesia urbes multas possideat. Principum istorum successio varia fuit: nam deficiente Marchionum stirpe, Ludovicus Bavarus anno 1109 principatum dedit filio suo Ludovico: Bavarum an-

Simi.

Soli ferti-
litat.

Imperium
majorum.

no 1109 vendiderunt eum Carolo Imperatori Regi Bohemiæ: à filio Caroli Ioanne devolutus est Marchionatus ad Moravia Principes, Judocum & Procopium: Judocus ære alieno pressus eum oppignoravit Guilielmo Marchioni Misniæ: tandem in Concilio Constantiensi anno 1137 Sigismundus Rex Friderico Burggravio Noribergensi dono dedit. Hodie ei præest summa prudentiæ, clementiæ & liberalitatis laude clarus Ioannes Georgius. Dividitur autem tota hæc Marchia in tres partes, in Veterem scilicet, Mediam & Novam. Incipit Marchia Vetus à solitudine quam Lunebergensem cognominant, & ad Albim fluvium usque protenditur. Confinia item habet cum Magdeburgensi, Halberstadensi Diocæsi, & Megapoli. Hujus incolæ olim fuere Senones, Suevi, nec non alicubi Angrivarii cum Teutonibus. In hoc tractu sunt septem non parvi nominis urbes, hæc nempe, Tangeramonda ad Albim, quo Angra vel Tonagra aquam suam evomit, sita; quondam Caroli IV Imp. sedes. Stendalium, quæ hujus Marchiæ civitas primaria. Soltvedelum in duas civitates veterem & novam divisum: Gardelen cum arce Eischnippe dicta. Item Osterburgum, VVerbium, Senohusum, à Senonibus populis forte sic nominatum. Minus celebria sunt Arnburgum cum arce ad Albim situm. Bisemarchum, Bostera, Bucka, non procul ab Albi exædificata, Kalba, & Meslinga quam quoque Letzolingam appellant. Ac præterea hic numerantur cccclxv non ignobiles pagi. Media Marchia ab altera Albi parte initium sumit, & extenditur ad Oderam & Suevum (vulgo Spre) fluvios. A Suevis olim habitata fuit. Hujus Marchiæ metropolis est Brandenburgum, de quo modo dicere cœpimus; urbs satis celebris, ad Havelam fluvium

Divisa.

Urbs

fluvium sita, aliis à Brenno Duce Gallorum nominata, ut supra quoque diximus, & exstructa putatur: alii à Brandone Francorum Principe Marcomiri filio conditam putant: qui circa annum Christi cxi hanc Regionem subegit. Fuit hic olim Pantheon Vandalorum, quorum Dii fuerunt tum alii, tum etiam *Zornebock* & *Syvandevritz*, quomodo id narratur in Chronicis Mersburgicis. Est verò hodie hic totius regionis tribunal. Multa sunt huic urbi privilegia, & immunitates, ab Imperatoribus, Regibus, & Principibus olim ei concessa: cuius indicio est statua pedestris in novæ urbis parte posita, strictum gladium dextra tenens, quam *Rolandum* cives vocant. Brandenburgum sequitur *Rathenavium* ad Havelam: *Spondavium* cum propugnaculo ad Suevum fluvium exstructo: deinde *Colonia* & *Berlinum*, duo oppida à Suevo fluvio separata. Hic hodie Principis aula. Est & urbs primaria *Francofurtum*, cuius situs longè est jucundissimus ad Viadrum, quem Oderam vocant, piscium copiâ abundantem: hic ad ortum est: cætera urbis cingunt amœnissimi colles & vineta lectissima, è quibus vinum colligunt, quod in Pomeraniam, Daniam, Borussiam, & vicina loca secundo amne devehunt. Exstructa est urbs primum anno cxccliii à Gedino ab Hertzberg, auspiciis & jussu Ioannis I Marchionis Brandenburgici. Emporium est celebre, ternis nundinis singulis annis frequens. Gymnasium etiam habet artium, linguarum, & facultatum præcipuarum, exstructum anno cxcxvi à Ioachimo Marchione multique exornatum stipendiis. In quo jam inde ab initio in omni artium & disciplinarum atque linguarum genere præstantissimi Doctores fuerunt, quorum aliqui à Sebastiano Munstero recensentur. Alia præterea oppida

sunt *Breitzæ*, *Fidæ* cognomen habens: item *Belitzæ*, *Bernavium*, *Cellinum*, *Mittemvvaldum*, *Monachobergum*, *Bisenenthalum*, *Blumoberga*, *Boizavium*, cum arce Templariorum quondam statione: *Fryenvvaldum* & *Oderobergum*. Hic Marchio *Albertus* ejus nominis II arcem in medio fluminis exstruxit, quam præternavigantes portorium solvere coguntur. *Frisachum*, *Geresvvaldum*, *Grimmitzum*, *Gruneheyda*, *Grunevvaldum*, & *Koppenicum*, quatuor Principis vivaria cum adjunctis arcibus. *Lichenum* oppidulum, *Parstainum* cum arce: *Mulrosa* oppidulum & pagus: *Bernavichum*, *Zossa* oppidulum cum arce: *VVruzonum*, *Selovvium* oppidulum, multique pagi ac vici. *Nova Marchia* à media disjungitur Odera fluvio, eo tractu quo *Warta* fluvius prope *Costrinum* aquas suas in illud exonerat. Primi nominis urbs in hac Marchia *Costrinum* est, à Marchione *Ioanne* Ioachimi primi filio restaurata, ac maximis impensis munita, atq; in principis sedè delecta. Aliæ sunt *Lansbergum* ad *Wartam*, *Regiomons*, *Bernvvaldium* & *Bernsteinum* oppidulum cum arce, *Bernavicum* & *Berlinicum* aut *Novum Berlinum* oppidum: deinde *Arsvvaldum* urbs, *Thannum* oppidulum, *Soldinum* quondam hujus primaria urbs: *Furstenfeldum* oppidulum. *Bramburgum*, *Driesenum*, *Falckeburgum* urbs cum arce, in Pomeranorum confinibus sita: *Kartavv*, *Lepena* urbs aulæ, *Morinum*, *Schiffelbenuum*, *Osenumdum*, *Sconsflies*, *VVoldenbergum*, *Zeden*, *Zandocum*. Alii totam hanc Principis Electoris ditionem in VII aut IX Provincias dividunt, quæ sunt *Alte Marck*, sive *Vetus Marchia*, *Middel Marck*, sive *Media*, *Neu Marck*, sive *Nova*; *Vber Marck*, *Pregnitz*, *Crossen*, Ducatus: *Sterneberg* & *Corbus* Dominia: item pars *Lusatia*. Sunt & minores in his Provinciis Comitatus, ut *Rapin* & *Vierraden*, & *Kustrin* Marchionatus. Habet in

bet in uniuersum *Marchia Brandenburgica* cum iis regionibus quas ejus juris esse diximus LV insignes urbes, LXIV oppida, XVI oppidula, quæ *Marctflecken* vulgo vocant, XXXVIII arces, siue nobilium ædes, X vivaria, XVII cœnobia. Fluminibus irrigatur *Odera* siue *Viadro*, *Sueuo*, *Albi*, *Havela*, *VVarta*, & aliis. Prope *Francofurtenſe* *Carthufianorum* cœnobium rivulus est, ex colle vitifero emanans, in quem quicquid inciderit, in lapidem indurascere compertum est. Atque hæc de *Marchionatu Brandeburgico*: restat ut de *Pomerania* quæ titulo ipsius tabulæ continetur, pauca jungamus.

Regio. *Pomerania* primis cultoribus lingua *Wandalica* *Parmortzi* appellata, nunc *Ducatus* est, adjacens mari *Balthico*, extenditurque longo tractu ab *Holsatiæ* finibus ad fines *Boruffiæ*. *Regio* est ubique fertilis; prata habet & pascua læta gramine. Frumento, butyro, melle, cera, canabi, lino, rebusque aliis istiusmodi abundat usq; adeo, ut etiam ex eorum exportatione incolæ magnas sibi opes parent. Colligunt etiam maris accolæ succinum, sed minore copia quam *Boruffi*. Varii generis videre est ibi animalia domestica: atque in silvis ferarum armenta variè discurrentia. Proprios hæc *Regio* semper *Imperium* *Dominos* & indigenas habuit, nunquam victos, nun-

quam suo solo & ditionibus pulsos. Civitates hic multæ sunt & nobiles. *Stetinum* præcipua est, ad *Viadrum* *Urbem*: olim piscatorum vicus oblongus ad fluminis ripam, sed post susceptum *Christianismum*, & destructam *Winetam*, translato illuc emporio amplificari cœpit, estque adeo nunc totius *Pomeraniæ* metropolis. *Gripsvvaldum* oppidum literarum artiumque humaniorum cultu celebre: *Gymnasium* exstructum est anno *MDLXLVI*. *Iulinum* oppidum olim totius pene *Europæ* amplissimum, emporium *Vandalorum* fuit. *Stralsundia* oppidum splendidum in littore *Maris Balthici*, olim proprium *Ducem* habens. *VVineta* omnium quoddam *maritimarum urbium* opulentissima, destructa à *Conrado Danorum Rege*. Sunt & aliæ urbes: *Neugardia*, *Lemburga*, *Stargardia*, *Bergradum*, *Camenez*, *Publina*, *Grifenburga*: & ad littus *Colberga*, *Caminum*, *Collinum*, *Sunda*, *Pucka*, *Revecol*, *Lovensburg*, & *Hechel*. Atque hæc de *Pomerania* pro hujus loci angustia paucis sint dicta. Continetur etiam hæc *Tabula* *Meckelnburg* siue *Megopolensis* *Ducatus*. Suntque in eadem *Tabula* *Ecclesiastici*, *Magdeburgensis* *Archiepiscopus* & *primas Germaniæ*: cui subsunt in *Marka Brandenburgensi*, *Brandenburg* *Episc.* & *Havelburg* in *Meckelnburg*: *Syverinensis*, *Episc.* sub *Bremenſi*: in *Pomerania*, *Camini* *Episcopus*.

Regio &
unde di-
cta.

BOHEMIA, *Boemia*, vel *Bojemia*, ut nonnullis placet, à silva Hercynia nomen traxit. Nam Germanis *Baum*, Belgis *Boom*, arborem sonat: Græcis *Bemia*, & incolæ Ptolem. *Bemi*, Strab. lib. VII *Kolduli* vocantur. Alii à *Bojis* nomen habere volunt, qui eo migrarunt, qui & ipsi à *Bois* id est ligno dicti videntur. Ptol. lib. II cap. XI in Germaniæ descriptione sub Silva Hercynia ponit *Bamos* gentem magnam usq; ad Danubium: Strab. dicitur *Bubiemium*: sic enim legunt Rhenanus, Aventinus & alii: in Græcis tamen excusis exemplaribus *Βυίασμον* habetur; sed hanc lectionem Rhenanus depravatâ cēset: & in vetustis libris *Βυίαϊμον* legi adnotavit Casaubonus. Tacitus *Bojemum* vocat. Ejus fines ab ortu Solis ad Marcomannos & Quados: ab Occasu ad Noricos protenduntur. Meridionalem ejus plagam Pannonia superior, nunc Austria dicta, occupat, sicut Saxonia & Misnia Septentrionalem. Univerfam Hercynia Silva perpetuo ambitu cingit, clauditq; undique ad Amphitheatri faciem. Unde æqua ei ferè longitudo atque latitudo, atque utraq; paullo amplius ducentis mill. pass. extenditur. Aere, quod perpetuis Aquilonis flatibus exposita sit regio, duriore ac frigidiore, nec tamen insalubri fruitur. Ipsum verò solum adeo frugum hordei, ac tritici ferax & copiosum est, ut & has vicinis quoq; regionibus largè suppeditet. Vina tamen parcius exhibet & quæ ibi nata sunt, austera & paullo acidiora. Crocum è contrario, succo, odore, colore optimum mittit. Aromaticarum rerum Pharmaceuticæ inservientium ditissima regio est: olei tamen quemadmodum reliqua Germania, sterilis. Jam illa rara, ac prorsus beata telluris dos, quod ex venis ejus tanta ubertate argentum adfluit, ut vix alia metalla intra venas Ter-

Situs.

Cali tem-
peries.

Soli qua-
litat.

ra abdat. Primariæ fodinæ sunt in agris *Cromelavy*, *Budevveisz*, & *Kuttenberg*. Aurum tamen quibusdam locis effoditur, cujus frusta decem pondo Regi aliquando allata memorantur. In oppido *Beraun*, etiam Ferri fodinæ sunt. Nec desunt alibi stannum, plumbum, æs. Ostentatque præterea carbunculum, calaim, amethystu, ex cotibus suis metallicis abruptum. Ferarum etiam ingentem alit copiam, ob silvarum frequentiam, quæ vulpium, urforum, cervorum, ac urorum seu bubalorum (quos *Lomi* ipsi sua lingua vocitant) assiduam venationem præbent. De hac autem fera *Lomi* perhibent, quod in venatione vesicam (quam largam infra mandibulam in collo pensilem habet) aqua calidissima dum canes insequentes fugit, impleat, eosque hac, dum potestas datur, inspergat; qua quicquid tactum fuerit, adurit, non secus ac si ferventi aquæ fuisset immersum, ut & pilos & cutem absumat. Regimen hujus Regionis primo sub Duce. Primus Dux fuit *Zechus* qui è Croatia emigrans Bohemicae gentis fundavit primordia. Huic successisse dicuntur *Crocus*, *Labussa* filia cum marito *Primislao*, *Ninislau*, *Mnata* nepos, *Vrislau* filius *Mnatae*, *Necla*, *Noctericus*, *Borsinons*. Sub hoc Christianismum suscepit Bohemia anno nongentesimo à partu Virginis, tempore Arnulphi Imperatoris. Anno vero Domini millesimo octuagesimo sexto Bohemia in Regnum evecta est: & in Concilio Moguntino *Vratislau* I Rex ab Henrico IV Cæsare creatus, & *Gilbertus* Trevirorum Episcopus Pragam missus, qui coram populo Regem inungeret, regalibusque insignibus convestiret. Vxor quoque *Syvata* in Reginam coronata. Sed ab eo ad *Vratislau* IV rursus in Ducatum relabatur. Verum hic ob operam Imp. Frederico sedulo navatam

Imperium
magnum.

in expe-

BOHEMIA

BOHEMIA

Milliaria Germ.
1 2 3 4 5

in expeditione Mediolanensi ab eo Bohemiarum Rex, & Imperii socius salutatus: eique destinata in clypeo insignia, Leo ruber cauda bifurcata in campo candido. Ex iis postea aliquot Imperatores facti: raptâ videlicet à Biserislao II Imp. Othonis filiâ Iuthâ, atque cognatione contractâ. Est inter VII Electores, Bohemiarum Rex. Urbes habet *Bohemia* alias Regi subiectas, alias proceribus & nobilibus. Primaria urbs est *Praga* à Primislao III Bohemiarum Duce & Libusla eius uxore muro & fossis cincta. Arcem in monte habet *Visegradum*, sive *Herschin*. Dividitur autem tota urbs in tres civitates, *Superiorem*, *Novam*, & *Parvam*. Muldavia fl. antiquam Pragam à nova, in qua arx est & Templum Cathedrale S. Viti, discludit: pons connectit. Pons iste lapideus est, habetque XXIV arcus, opus Vladislai Regis. Carolus IV Imp. & Rex Bohemiarum urbem mirificè auxit ornavitque. Ad arcem acclivi admodum colle itur. In Templo arcis monumentum est singulari artificio ex alabaistro exstructum, quo Principes aliquot & Imperatores sepulti sunt. Christophorus Pyramius *Cassurgum* Ptol. vult. Aventinus vero *Marobudum* & *Bubienum* Strab. Anno MDCCCLXX erecta ibi est Academia à Rege Carolo, quæ duravit usque ad annum MDCCCVIII. Deinde propter factionem quandam ea Lipsiam translata est. Minimè vero omnittendum nobis de Praga Elogium Julii Cæsaris Scaligeri:

Septa metallifero circum qua monte superbis

Hercynia medio Martia Praga sinu,

Linque aliis populis tanta munimina sedis

Qui nequeant armis jura tenere loci.

Namque tuum est non presidio turgere locorum:

Sed loca presidis fidere posse tuis.

Egra urbs in primo aditu Bohemiarum sita, à fl. Egra cui ad-

jacet, nomen adepta putatur, olim Imperio Romano, hoc vero tempore Bohemiarum regno subiecta. Tota ornatissima, tota pulcherrima est. Intus pulchris ædificiis, civili urbanoque populo, magnificis & eximia virtute præstantibus viris illustris. Foris verò, amœnissimis ac fecundissimis hortis & agris, variisque pomorum ac fructuum generibus, atque piscoso flumine luxurians. Claret hodie civitas hæc ob medonem (portionem ex melle) qui nulla paratur quam in hac civitate excellentior. Inter oppida præterea Bohemiarum insigniora numerantur Marcomanniam versus quæ hodie Moravia, *Mutha*, *Chrudima*, *Hadrecium Regina*, *Pardubitium*, *Litomiesium*. Inde à limite Noricorum, *Glatovia*, *Dornazlicum*, *Misa*, *Tacovia* eminent. Ab eo vero latere, quod ad Austriam spectat, locum primum obtinet *Budvicium*, *Crumlovia*, *Trebonia*, *Hadrecium Henrici*: sicut à Misnia, *Pons*, *Cadana*, *Chomutavia*, *Austio*. Nam Silesiis, *Hiaromirium*, *Glacium*, *Curia* & quædam alia oppida contermina. Intra versus vero celebrantur *Cuthna*, *Colonia*, *Pelsina*, *Verona*, *Zatecium*, *Launa*, *Slana*, *Lytomericum*, *Taborium*. Flumina præcipua sunt *Albis*, quem ipsi *Labe* dicunt. hic ad urbem *Aust* è montibus erumpit: salmonum imprimis fecundus. *Muldavia*, qui Ptolemæi *Cassurgis* esse creditur, Germanis *Molea*, ad colles *Vltauva*. *Egra*, *Sassava*, *Gisera*, *Misa*, aliaque, quorum nonnulla auri etiam ramenta ferunt, cicceris magnitudine, quæ nulla purgatione ulteriore indigent: sunt etiam quæ conchas habeant, è quibus uniones capiuntur. *Sudeta* montes Bohemiam cingunt, partim longè intro versus pertinent, ac Regionem ipsam ferè intersecant, partim extra eam etiam Meridiem versus & Occidentem excurrunt. *Mons Pinifer* à Pinuum in eo crescentium abundantia dictus (hic in

in Narischorum ora situs est) oriens in montanis Marchionatus Brandenburgensis, inter Franconiam, Voilandiam ac Bohemiam intra spatium duum ferme milium pass. quatuor inclytos amnes non sine admiratione & naturæ majestate effundit, in quatuor Mundi cardines, Mœnum videlicet Francicum, Salam Turingicum, Nabum Bavaricum, Egramq; Bohemicum. Idemque mons auri, argenti, argenti vivi, ferri, sulphurisque mineris fœtus. Gemmarum etiam fodinas exhibet. *Silva* Silvæ regio tota tanquam nativo muro circumdatur, cujus pars ea quæ inter Occidentem & Septentrionem porrigitur, *Gabreta* silva Strab. dicitur, *Gabrita* Ptol. Portio verò quæ à Meridie ad Danubium usque pertingit *Luna Silva* Ptol. vocatur, hodie *Passavica Silva*, *der Passavvervvaldt*: versus Occidentem, qua Moraviæ contigua est, *der Scheib* dicitur. Regnum *Bohemiæ* à Carolo, qui anno *ciocclxi* factus est Rex & Imperator, divisum fuit in XII Regiones, quibus singulis annuatim præsumt Capitanei, Baro unus, & alter ex ordine Equestri, qui primum lites minores cognoscunt inter subditos diversorum Dominiorum. Secundo, si qui emergant latrones, licet iis convocare vicinam sibi que subjectam nobilitatem ad grassatores comprehendendos. Tertio, bello fortuito incumbente, quilibet ad suum se recipit præfectum. Invenio in hoc Regno nominari Burggraviatum *Carlstein*, ubi Regni Corona asservatur. Comitatus *Lobkovvits*, *Hassenstain*, *Litzkavv*, *Camethavv*, *Passau*, *Mel-*

nic, *Rosenberg*, *Hadretz*. *Domina*, *Hassenburg*, *Leip*, *Perstain*, *Dobitschavv*, *VValstain*, *Roschatec*, *Dachavv*, *Totsmuck*, *VVar-tenberg*, *Schellenberg*, *Kost*, *Schmiruts*, *Lissavv*, *Kunevvaldt*, *Dessavv*, *Schonpeck*, *Slavva*, *Grossen Bora*, *Liebenstain*, *Ioppendorff*, *Gradetz*, *Colourat*, quorum quædam fortasse sunt Comit. Barones, *Trachenberg*, *Millusch*. *Praga* sede Archiepiscopi ornata est à Carolo Rege Bohemiæ & Imperatore, illique additus suffraganeus Episcopus *Litomislensis*. Ad mores venio: de quibus Ioannes Dubravicus sic scribit: Tum morum, tum ipsius habitus, quem corpore Bojemi præ se ferunt, leo animal generosissimum (cujus sideri Bojemi subjacent) quasi quandam imaginem exprimere videtur, si vel celsam Bojemorum proceritatem, vel latum & validum pectus, vel rigidam fulvisque comis vestitam cervicem, si deinde vocis sonum arduum, si oculos micantes, si robur & fiduciam virium intueri volueris. Solet item leo contemptu in alia animantia, & nonnullo fastu turgere, ægreque exaritari præsertim si per ferociam eum aggrediare. Nec ab hac parte Bojemus degenerat: sed contemptum libenter erga alios verbo factoque ostentat suum, ipsamque ad eo arrogantiam incessu, gestu, pompa prodir. Est & feroculus cum fastidiosè tractatur: insuper ausis perinde ut leo promptus, atq; in his exsequendis firmus & validus: interim tamen ambitiosus & gloriosus. Rursusque uti leo cibi avidus: atque in eo condiendo instruendoque immodicè effusus.

Regio

BOHEMIAE versus Occidentem Moravia, vulgo *Marnhern*, contigua est. Nomen habet à fluvio Morava qui eam regionem perfluit. Veteres Marcomanniam dixerunt, quia fines Germaniæ, qua Danubio in Pannoniam pergitur, terminabat. Quippe Germanis *Marck*, limes dicitur, atque inde qui eam coluere Marcomanni, i. limitum finiumque adcolæ dicti sunt: ut sentit Dubravius. De his autem Arrianus: earum gentium, inquit, postremi sunt *Quadi* ac *Marcomanni*, deinde *Iazyges* Sarmatarum gens, post *Geta*, deinde *Sarmatarum* magna pars. Quod autem Moravia antiqua *Marcomannorum* sedes fuerit, vel hinc liquido constat, quod juxta Hanam fluvium sæpius ab agricolis inter arandum inventa fuerint numismata veterum Rom. Imperatorum, inter cæteros M. Antonini, quem plurimæ testantur historiæ gentem hanc debellasse. Moneta autem erat, ex hoste spoliū, cum hac inscriptione: DE MARCOMANNIS. Sunt etiam qui ex vocabuli etymo conjiciant, deinceps *Marcomannos* eam Germaniæ Provinciam occupasse, quæ vulgo *die Mark* appellatur, seu *Marchia Brandenburgensis* ultra Albim, versus Oceanum. cultores enim ejus *die Marcker* id est Marcomanni, quasi *Marcmenn* dicuntur. Non desunt qui ab equis nomen adeptos *Marcomannos* tradant, sicut *Marschalcum* equitum Præfectum, *Marstallerum* equorum stabuli Magistrum appellamus: siquidem *Marrha* & *Merrhen* lingua Germanica equum & equam significat, unde *Merrhenlandt* interpretantur equarum Regionem. Probabilior tamen prior est ratio. *Moraviam* ut nunc se habet, tribus è partibus juga montium, aut sil-

Situs

væ, saltusque, aut fluvii limitant, ab Oriente ab Hungaris, ab Occidente à Bohemis, ac Septentrione à Silesiis. Nam à Meridie Austriam versus plana est, & alicubi *Thaysa* flumine, alibi rivo quodam ignobili ab ea dirimitur. Aer Regionis mollior, atque ob id corruptioni magis obnoxius dicitur. Regio est ut populosa, ita frumenti, vini, rerumque omnium ad hominum necessitatem facientium feracissima. Croci insuper maximam copiam suppeditat. Regionis positio quatenus interius patet, campestris, campique sunt molli & pingui solo, ideoque faciendæ sementi commodissimi, sicut colles vinetis sustollendis, propter terram vineis magis quam in Bohemia amicam, itaq; & bonitate & ubertate vini antecellit. Culta vero tota, cultoribusque adeo referta est, ut nullum gregibus armentorum, quæ nisi in solitudinibus pasci nequeunt, locum reliquerit. *Sudeta* mōtes juxta Iglam urbem fodinis etiam fœti habentur. Atque hoc jam mirabitur aliquis, ut est profecto admiratione dignum, inveniri in Moravia thus & myrrham, non ex arbore desudante, ut alibi, lectam, sed è solo terræ erutam, uno tantum in loco, cui *Gradisco* nomen. in quo ad hunc diem thus non solum quod masculum vocant, à similitudine testium, sed quod alia præterea viroꝝ mulierumque membra ostentat, effoditur. Nuper autem *Venceslaus* veterum Procerum familia, eorū qui à *Quercu* cognominantur, clarus, dum in agro suo *Sterenbergen*si fundamenta aggeri piscinario molitur, corpus hominis integrum invenit, quod nihil nisi myrrha erat. Regni titulo olim decorata legitur hæc provincia, habuitque olim suos Reges, qui Imperium tenuerunt in omnem

Cali
qualitas.
Soli ferti-
litur.

Montes

Imperium
magnum.

omnem gentem Bohemorum & Polonorum, fuitque Regnum latissimum ac potentissimum. Circa annum Christi cccio *Zuantocopus* ditione tenebat Moraviam, Bohemiam, Silesiam, Poloniamque, quarum Duces illi parebant. Ipse autem animis sublatis de magnitudine ditionis, Imp. Rom. tributa solvere, quæ aliquandiu solvisset Ludovico Germaniæ Regi, pernegabat. Petitur ergo magno bello, sed ipse quoque magnis reluctatur viribus, tandemque æquis viribus discessum est. Sedebant tum Hungari gens nova, ad repagula, quæ illis Moravorum Rex objectasset, nec erat ulla transcendendi facultas. Imperator qui in animum induxerat, non nisi victor redire à Moravis, undecumque circumspexit auxilia: aperuit transitum Hungaris, immisitque hostem Christianis populis, qui infinitis postea malis Provincias afflixerunt. Sic tum opera illorum usus Imperator supprimit Moravorum Regem, & multis perfundatis atque captis in fugam eum vertit. Ille elapsus, in profundum solus se recepit saltum, & projecto Regio apparatu, ad solitarium quendam se contulit, cujus usus contubernio, usque ad finem vitæ eremiticam vitam vixit, & moriturus quis esset aperuit, & in Christi pace quievit. Tunc Bohemia, Polonia, & Silesia suum quæque Provincia Ducem constituit, tributum tamen superioritatis agnitione vel modica pendentes. Eisdem fere temporibus, imperante Græcis Michaelē, venit Cirillus Doctōr & Apostolus omnium Sclavorum una cum Merodio, & posuerunt fundamentum Christianæ fidei in Moravia, erexeruntque Episcopalem Ecclesiam in oppido Vielagradensi. Vnde vocati à Romano Pontifice & correpti, cur sacra celebrarent lingua Sclavonica, responderunt, quia scriptum est: *Omnis Spi-*

ritus laudet Dominum. Nunc autem *Moravia* multo inferiori fortuna quam olim contenta, suis deinceps Ducibus, postmodum Marchionibus paruit, hodie distracta: ejus tamen potior pars, ac pæne tota Bohemiæ Regibus, reliqua pars aliis Primoribus ac Baronibus subest. Gentis caput ac Marchionis sedes est *Brunna*, Germanicè *Brin*, Bohemicè *Brno*: est & *Olmuzium*, *Olomontium* aliis, sedes Episcopalis, *Vologradensis* prius dicta. Urbibus præter has plurimis, domibus, mœnibus, turribus, & id genus ædificiis clarissimis abundat: cujusmodi sunt *Zvvoyma*, *Radisch*, *Iglavia*, *Nova Civitas*, *Niclasberg* *Mons Nicolai*, *VVeiskirchen*, *Cremser*, *Boserlitz* olim Marchionum sedes, & complures aliæ, quæ in Tabulis conspiciuntur. Annum in Moravia princeps *Morava*, seu *Maravaha*, *Fluvius* *Ciabus* Ptolemæo: vulgo *die Marche*, habetur, qui *Olmuzium* principem civitatem circumfluit, & ab illa in Pannoniam defluens, in Danubium tandem se suis & adventitiis aquis auctus exonerat. Hic regioni nomen dicitur indidisse, seu, quod potius crediderim, à Regione sumsisse sibi nomen. Præter hunc præcipui sunt *Theya*, vel *Deins*, *Tharsa* *Dubravio*, nonnullis etiam *Thysia*. Hic *Zvvoynam*, obitu Sigismundi Cæsaris memorabilem, præterfluit & limitem *Maravaniæ* atque *Austriæ* statuit. *Igla*, à quo *Iglavia* urbs nomen sortita est, dirimit *Maravanos* à Bohemis, ac *Maravaniam* quoque ingreditur. Cæterum *Odera* fluvius haud procul *Olmuzio* ortus, suo nomine usque in Oceanum delabatur. Sunt qui illum à Ptolemæo *Viadrum* vocari autumant. *Oderam* vocant ab *Aucupibus* vocabulo mutuato, qui speculas a vibus speculandis captandisque constitutas, *Odris* appellant; hodieque hujusmodi speculæ in Moravia ad fontem *Oderæ* ab *Aucupibus* constituuntur. Neque
Hama

Hama silentio prætereundus, quamvis tenuibus interdum aquis fluens, attamen eos agros rigans, quibus non alii in Moravia frumenti fertiliores, ita ut frumentarii coloni à largo frumenti velut ubere, jure suo illos lumen Moraviæ appellent; in illis præterea sæpius quam in aliis numismata M. Antonini, Commodique & aliorum nonnullorum Cæsarum, tam aurea quam argentea exseruntur. Quæ sanè fidem bellorum cum Marcomannis olim in Moravia gestorum manifestam faciunt. Sunt & *Nigra* vulgo *Suarta*, & *Suttavv*, qui Brunnam civitatem, dignitate proximam Olomuzio, præterlabuntur. Pisces varios & quidem magna copia hi fluvii subministrant. Regio hæc quam Bohemia minus

montosa, nec tamen prorsus plana. Poni hoc loco Ptolemæus *Orcynium Nemus*, ac *Gabretam Silvam*. Incolarum (qui feroces rapinarumque avidi) sermo mixtus est. Bohemicus tamen prævalet; nam Germanica lingua in urbibus tantum inter optimates in usu est; de cætero, ritibus moribusque perinde morari ut Bohemi, inquit Dubravius. In hujus regionis pagis varii habitant Anabaptistæ omnium bonorum communionem professi. In Moravia ponit Mercator Comitatus *Huckenvaldt*, *Schonberg*. Dominia, *Lomnicz*, *Dubrantz*, *Gemnicz*, *Valstain*, *Pietmix*, *Neuhauss*, *Telesch*, *Bozkovitz*, *Trebitsch*, *Dirnovitz*, *Ragetz*.

Regio &
unde di-
cta.

Sic se habet Moravia : sequitur explicanda jam nunc in nostra methodo *Austria* olim *Pannonia superior* dicta. Austriae nomen, *Wolfgango* Lazio teste, recensest : ab *Austri* venti flatu, qui ista in regione frequens est : vel à voce *Oostreich*, quod nomen veteres Franci regnorum suorum limiti orientali posuerunt, ut *VVestreich* occidentali. Atqui Francorum *Oostreich* ad *Rhenum* situm fuit, dictumque postea *Austrasia*, quo nomine amisso, videntur *Pannonii* illud sibi tribuisse, ut auctor est idem *Lazius* lib. 1. cap. 2. *Comment. Gent. Aust.* Sunt autem *Austriaci* Francorum & *Saxonum* soboles, qui hunc sibi tractum frustra reluctantibus *Hungaris* ferro pepererunt. *Austria* habet ad ortum *Hungariam* : ad Meridiem *Styriae* montes, qui ab *Alpibus* perpetui in *Hungariam* & ulteriores regiones protenduntur : ad Occasum *Bavariam* : & ad Septentrionem *Tejum* fluvium & *Moraviam*. Aere fruitur leni ac amœno, salubrique ob *Euri* viciniam quo perflatur. Ager omnis generis frugum feracissimus, & qui minimo impendio colitur. Vili etiam & strigoso equo agricola in eo tractu qui *Campus Transdanubianus* sive *Marchianus* dicitur terram arat. *Marga*, citra quam agri in *Bavaria* infœcundi, & macri sunt, quid sit, *Austriacis* incognitum est. Vinum omnis regio fert nobilissimum : meracius *Germanico*, dilutius *Hispanico* : idque *Moravis*, *Bohemis*, *Silesiis*, vicinisque *Bavaris* præbet. *Crocum* insuper generosissimum gignit. *Zinziber* etiam producit juxta *Hamburgum*, ad radicem *Cæcii* montis. *Argento* abundat, non item *auro* : *salem* partim domi natum, partim importatum habet. *Rexerunt Austriam* aliquandiu *Comites Babenbergenses*, quorum primus *Lupoldus* *Marchio Austriacus* ab *Otto-*

Cæli tem-
perata.
Sic qua-
litas.

Imperi-
um
majorum.

ne II Imp. dictus est. Postea *Henricus*, *Dux* ex *Marchione* factus à *Friderico* Imperatore. Qua stirpe deficiente, *Rudolphus Habsburgensis* qui in *Cæsarem* electus fuerat anno *MDCCCLXXX* eam sui juris fecit, *Ducatum*que voluit appellari. *Fridericus II* in *Regnum* etiam evexit. Hujus regionis insignia olim erant quinque *alaudæ aureæ*, in *cælestino* clypeo pictæ : sed *Lupoldus* *Marchio* hoc nomine V, à rei eventu ab Imperio concessa nova usurpavit insignia, rubro & albo coloribus distincta, quod ita totus suffusus sanguine in expugnatione *Ptolemaidis* fuisset, cingulo tenus duntaxat (quod album corpus interfecabat) à cruore immunis. Dividitur porro in *Superiorem* & *Inferiorem*, quarum hæc ultra, illa cis *Danubium* sita est. Habet præterea quoque *Styriae* *Ducatum*, inter *Danubium*, *Muer* & *Mietz* fluvios extensum, cujus incolæ partim *Germanico*, partim *Sclavonico* idiomate utuntur, strumisque pendulis deformes sunt. Habet & *Ducatum Carinthiæ* inter *Muer* & *Dravum* fluvium situm ; item *Carniam* Meridiem versus. *Prima-ria* *Austriæ* urbs est *Vienna* ante *Christi* *Servatoris* *Nativitatem* culta à *Sarmatis* & *Windis*, quibus successerunt *Boji*, *Senones*, aliique, quos *Tiberius Nero* in provinciae formam redegit. *Vindebona* dicitur in *Itinerario Antonini*, *Ptol. Julio bonam* vocat, uterque ad eam locat x *Legionem Germanicam*, quam eo loco confedissee multa admodum monumenta perantiqua, tum intra urbem, tum extra eam testantur. *Legioni* huic à signo nomen *alaudæ* fuit : unde etiam videntur prima orta esse *Austriacorum* *Marchionum* insignia, *alaudæ* quinque. Dicta etiam est *Fabiana*. *Otto* *Friulingensis* lib. 1. *Histor. Frid.* cap. 32. *Dux tunc demum terga hosti dare compellitur, & periculis belli exemptus, in vicinum oppidum Viennis, quod olim à Roma-*

AUSTRIA.

Romanis inhabitatum *Fabiana* dicebatur, declinavit. Similiter legas in historia Severini Episcopi Viennensis. Atque ad hanc appellationem maximè accedit vulgata & tria apud adcolas appellatio *Biana*. Idem *Lazius Vendum* à Strabone appellari ait. *Pannoniam Urbem* eam vocat *Jordanes*: vernaculè *VVien*, *VVydme* Slavonicè. Hanc urbem Turcas *Betz* vocare ex D. Carolo Rimio quondam apud *Zelimum* Turcarum Imperatorem oratore se habere scribit *Ortelius*. *VVetsch* vocat *Leunclavius*: item *Beetz*. Vrbs clarissima, ad *Danubium* fluvium sita, Imperatoria sede nobilis; in expugnabili murorum ambitu, præaltis fossis, aggere & vallo cingitur. Mœnia deinde spissa & sublimia, frequentes turres, & propugnacula ad bellum oportuna habet: ut *Vienna* sit munitissimum adversus Turcarum furorem propugnaculum & munimentum. Suburbia maxima sunt & ambitiosa. *Ædes* civium amplæ, area & picturis ornata, structura solida & firma, altæ domorum facies, magnificæque videntur. *Templa* Sanctis dicata, & ampla & splendida secto lapide constructa, perlucida sunt, & columnarum ordinibus admiranda. *Cellæ* vinariæ adeo profundæ sunt & spatiosæ, ut sub terra non minus, quam supra terram ædificiorum esse feratur. *Platearum* solum stratum lapide duro, ut neq; plastrorum rotis facile conteratur. *Annonæ* & potissimum vini incredibilis copia, ita ut ducentos & mille equos xl. dierum vindemia exerceat. *Christianam* religionem admisit anno cccclxvi Doctore Severino, qui etiam ii ibi Basilicas exstruxit. *Historia* hujus urbis peti potest à *Lazio* & *Ottone Frisingensi*. Urbem *Fridericus II* ornavit, auxitque, ut & sequentes fere omnes *Austriæ* Duces. Nobilissimum in ea *Gymnasium* artium scientiarumq; constitutum est à

Friderico Imperatore: renovatum postea ab *Alberto* Archiduce, anno cccccxvi. Id postea seditionibus collapsum subversumque est. *Viennæ* clari fuere *Wolfgangus* *Lazius* Medicus & Historicus *Ferdinandi* Imperatoris: *Julius* *Alexandrinus*, *Matthias* *Farinator*. Fuit & *Theologiæ* Professor in *Academia* *Viennensi* *Ioannes* *Hafelbach*, qui adeo diffusè solebat explicare, quæ auditoribus proposita enarrabat, ut viginti unum annos legens in *Esaiâ* *Propheta*, ad finem primi capituli non pervenerit. *Claram* urbem fecit obsidio *Turcarum* anno cccccxxxix fortiter à civibus tolerata, in qua *Turcarum* lxxx millia petiisse memorantur. Est & in *Austria* superiore *Gmunda*, oppidum quidem non ita magnum, quod tamen venustate & elegantia commendatur, situm ad lacum qui inde appellationem trahens *Gmundanus Lacus* dicitur, ex quo *Austriæ* flumen *Dravus* oritur. *Gmundæ* magna & lucrosa est negotiatio salis, quod præstans & acre ex vicinis montibus effoditur, & *Gmundam* allatum, vasculis (quæ patria lingua *Kvelin* indigitant) impositum per *Dravum* in *Danubium* transportatur, unde *Viennæ*, in aliis *Austriæ*, *Hungariæ*, *Stiriæ*, *Carinthiæ*, vicinisque civitatibus magno commodo & lucro *Gmundanorum* distrahitur. *Urbes* præterea & antiquæ & nobiles multæ in *Austria* sunt, maximè tamen insignes *Lintzium*, *Styra*, *VVadenhoffum*, *Melicum*, castellum antiquitus *Claudionum*: *Cremsium*, *Cetro* castellum, hodie *Zeisselmaur*: *Santohippolitus*, *Neuburgum* duplex, alterum à cœnobio, à frumento alterum dictum: *Petronella* nunc vicus, magnæ olim urbis, id quod rudera & ruinae indicant, vestigium: nova civitas, *Pruck*, ad ripam *Leythæ* fl. sita: *Hamburga*. Sunt & alia oppida plurima, quæ brevitas studio prætereo.

Lent & Flumina. Lacus complures habet, cujusmodi sunt *S. Wolfgangi, Vssere, Vrsee, Fillesee, Eynsilersee*. Ac fluminibus irrigatur permultis: horum *Danubius* primus est, olim regionis terminus, nunc eam mediam secans. Reliqua sunt *Athosinus, Genus, seu Onasus, Tranus, Traumus, Erlaphus*, qui ad Cellam templo virginis Matris celebrem, ex lacu amœnissimo oritur: *Traisius, Ypsius, Melicus, Marchia, Tejus*, qui Moraviam ab Austria dispescit, *Cambus*, vario piscium genere nobilis, *Leytha*: & in quo scitissimi saporis cancri *Suegadis*, & alia. Montibus multis attollitur, quorum præcipui sunt *Cacius Mons*, vulgo *Calenberg*; à Danubio ad Dravum fluv. extenditur: ejus portiones sunt, *Schneberg, Semering, Kemperg, Hertperg, Deubspurg, Heustperg, Plaitz*; *Cognamus* hodie *der Haimburgerberg*, à Danubio ad Arabonem trahitur. Silvis hinc inde conspersa est regio, quæ *Hercyniæ* quoque portiones sunt ac *Lunæ silvæ*: dicunturque hodie *der Freystetter vnd Konigvviser-vvaldt*. Ad alia pergamus. In urbe Vienna duodecim quotidie Magistratus jura dant & leges dicunt: quorum quatuor sunt Ecclesiastici, *Pataviensis Episcopi Officialis, Viennensis Episcopi Officialis, Capitulum Cathedralis Ecclesiæ, & Vniversitatis Rector*. Sunt itē quatuor urbani, & quatuor extra urbem: ex quibus præcipui sunt, quem vocant *Regimentum*, unde omnes

Inferioris Austriæ jura petunt, & quem *Fiscum* sive *Cammeram* appellant, quo omnes rationes earundem provinciarū referuntur. Reliqui his subjecti sunt, & à quibus ad superiores provocatio libellorū fit, *Senatus Provinciae cum suis Mareschalcis, Ordinati Provinciae, Senatus urbanus cum suo Consule, Prætorium urbanum, Telonarii Judicium, & mercatorum Prætorium, quod Handgraviatum* vocant, de quibus fusè in sua Vienna differit *Wolfgangus Lazius Viennensis*. Tertius autem *Ordo poli-* ^{127. 128.} *circulus Imperii, est Austriacus*, in quo 11 sunt Ordines. In 1 sunt Ecclesiastici, *Episcopi Tridentinus (Trent,) Brixien- sis (Brixen,) Goricensis, Segoviensis, Labachiensis, Viennensis, Teutsch Ordens Meister, Ordens Meister in Eischtal*. In 11 Principes seculares, *Archidux Austria, Com. Shaumberg, Baro Volkenstain, D. Senster, D. Roggendorff, Com. Hardeck*. Et præter principes Imperii invenio in Austria nominari Comitatus *Thurn, Crentz, Ortenburg, Perneck, Garb. Freyherrn, Landskron, Vanberg, Hohen, Ostervvitz, Neuberg, Guetenbag, Teuffenbach, Mairhofen, Avversperg, Dorneck, Saravv, Hartenstain, Schvvarzenavv, Turustain, VVachauthall, Hoffkirchen, Eytzing*. Dominia item, *Aichelperg, Caltenprun, Massenperg, Stubenberg, Heggenberg, Stakrenberg, Liectenstain, Puchaim, Luetkurt, Porges, Schoukirchen, Schiffstenberg, Altensperg, Hornstein, Seibersdorff*.

Regio.

Sals ferti-
litat.Imperium
majorum.Vrbs
Saltzbur-
gum.

SALISBURGENSIS Episcopatus ab urbe metropoli-
tana Saltzburgo nomen habet. Franciscus Ireni-
cus ex quinque Episcopatibus Bavarie hunc pri-
mum vocat. Hujus territorium omnis generis
metallorum dives est, auri, argenti, aris & ferri. Repe-
ritur hic quoque vitriolum, sulphur, alumen & antimo-
nium. Sunt quoque marmoris lapicidinae. Plana loca
etiam consitionibus, agris, frumentoque apta. In mon-
tibus frequentia quoque aucupia, ac ferarum venatio-
nes. Salisburgenses Praesules nominat Munsterus LVIII;
ultimum Ernestum Comitem Palatinum Rheni, Bava-
riae Ducem, Alberti & Kunegundis Friderici Impera-
toris filiae prolem. Porro sedes ista sub *Arnone* x Ecclesie
hujus Antistite Archiepiscopatus titulo insignita est a
Leone III, habetque sub se suffraganeos Episcopos, *Tri-
dentinum, Pataviensem, Viennensem, Gorcensem, Brixensem,
Frisingensem, Seccoviensem, Laventiniensem, & Chyemensem.*
Metropolis est *Saltzburzum, vel Salisburgum, vulgo Saltz-
burg;* quod nomen a Saltzach fluvio accepisse creditur:
quanquam alii a sale quod in ejus vicinia effoditur,
Saltzburg dici auctumant. *Juvantia* vel *Juvavia, vel Juv-
vium* olim dictum fuit a juvando, Germanice *Helffen-
berg,* quod castrum ibi exstruxerit Julius Caesar, juva-
men seu subsidium ac refugium legionibus suis contra
Germanos quos debellaturus erat. Traduntur namque
Romani caecidisse Cermanorum 3400000, ac 1500000
in captivitate duxisse. Alii nomen *Juvavia* a Juvavio
cognomini & adjacente fluvio obtinuisse credunt. Di-
citur & *Juvense* castrum in lib. *Noric.* ut Pighius docet in
Hercule Prodicio. Aventinus adserit ex veteribus di-
plomatis ostendi *Padicum* Ptolem. esse, pagumque ibi-
dem adhuc nomen servare. Franciscus vero Irenicus

scribit *Gamanodurum, aut Badaeum* Ptolemæi esse; cui
& *Volaterranus* ad stipulatur. *Juvavia* meminit Antoni-
ni Itinerarium. Sed *Helffenberg* vocabulum vetustius esse
Juvavia putat Gaspar Bruschius: atque ex eo *Juvavia* fa-
ctum, quod idem significat. Pighius scribit, in hujus ur-
bis templo se legisse hos versiculos:

*Tunc Hadriana vetus, quæ post Juvavia dicta,
Præsidialis erat Noricis, & Episcopo digna
Rudberti sedes, qui fidem contulit illis
Christi, quam retinet, Saltzburzum sero vocata.*

Rupertus enim vel Rudpertus Episcopus Worma-
ciensis ex Regia Francorum stirpe ortus, cum post Re-
gis Childeberti obitum a sede sua pulsus esset, circa
annum salutis 1091, ad Theodonem Ducem Bava-
riae Ratisbonam venit, eum instruxit, & baptiza-
vit, ejusque nutu Noricum peragrans multos con-
vertit & Christo dicavit. Incidens autem in ruinas de-
solatas veteris *Juvaviae* locum Episcopatus idoneum,
Basilicam ibi in honorem S. Petri construxit, mo-
nasterium ordinis S. Benedicti adjecit; rexitque ibi
Episcopalem Ecclesiam annis XLV, mortuus anno 1093.
Vrbs hæc in mediis Alpibus situm habet; de-
centi murorum ambitu, turribus & propugnaculis,
tam publicis quam privatis ædificiis cultissima; Regia
quondam sedes ac domicilium, quando & superbissima
ex marmore Fanorum structura præ cæteris caput ex-
tulit urbibus. Maxima fluminis situsque oportunitas hoc
prestitit. Nunc etiam Archiepiscopali dignitate inclare-
scit, qui primæva quidem institutione Laureaci, tum
Paravii, rerum vicissitudine huc translatus fuit. Habet
hæc urbs paludes, planiciem, colles & montes. Paludes
præbent pascua, montes aucupia & venationes non-
nullas.

26
nullas. In hac urbe sepulchrum visitur Theophrasti Medici celeberrimi in Nosocomio apud S. Sebastianum, cum tali Epicedio: *Conditur hic Philippus Theophrastus insignis Medicinæ Doctor, qui dira illa vulnera, lepram, podagram, hydropisim, aliaque insanabilia corporis contagia mirifica arte sustulit, ac bona sua in pauperes distribuenda collocandaque ordinavit. Anno M. D. L. I. die 24. Septemb. vitam cum morte commu-*

Fluvium. *tavit.* Fluminibus ac rivulis innumeris propemodum rigatur hæc regio, qui ex montibus scaturiunt. *Anassus* fluvius in Septentrionem defluit, quem *Alzius*, *Saltzius*, *Mathicius*, suis aquis augent. *Traunus* ibidem ex lacubus oritur. Hinc etiam *Mur* & *Dravus* nobilis amnis oriuntur, quem posteriorem Plinius nominat lib. II. cap. xxv. eumque ex Noricis fluere tradit. Reliqui ignobiliores rivuli in hos quos modo nominavi effunduntur. Dicitur omnis montosa, jugisque montium, quæ ad colæ *Taurum* vocant, aspera. Hinc ista sunt, *Radstatterthaurum*, *Felbergthaurum*, *Kornthaurum*, *Casteinerthaurum*, multique alii adeo alti, ut, qui media æstate eos conscendunt, quum ad verticem perventum est, frigore infestentur: nullus curibus locus, angusti calles, adeoque interdum præcipites, ut vix jumento clitellario etiam ad sueto iter sit, grandia vero pericula scandentes maneat, quum aut subito exorti venti in præcipitia homines abripiant, aut immensi convolutarum nivium globi silvas, saxa, jumenta, atque etiam domos vicinas sæpe obruant. Ex his montibus amnes frequentes defluunt, de quibus supra meminimus. Montes etiam præter supradictos *Taurus* habet in Meridiem versus. Alpes quos *Albin* ipsi vocant: variis quoque cognominibus adscitis, ut *Villacher Albin*, *Schvvanberger Albin*, &c. Item *Creutzbergum* montem, *Lettachbergum*, & in Oevina valle metalliferos,

de quibus sic cecinit *Conradus Celtes* lib. *Amorum* 13 Ode VI.

*Qui mihi de celsis nuper fuit Alpibus actus,
Oenus ubi atque Athesis murmura rauca facit,
Argenti eterno scaturit qua vena metallo,
Et ditat totam patriam Alemanicam.
Hic halant liquido puro & de fonte Salina
Ditantes Bavaros, Austriacosque Duces,
Hic turba est tetra nigraque simillima morti,
Qui solvunt vastis ignibus æra suis.
Haud credas nostris decocta metalla per ignem,
Sed Phlegethontæis mundificata vadis.*

Silvis quoque hic Episcopatus non destituitur; *Har-* *Silva*
dionem enim *Henhardum* & *Vveyhardum* silvas ad Septentrionem positas habet. Verum de Episcopatu *Salisburgensi* hæc jam dicta sufficient; reliquum est ut de *Carinthiæ Ducatu* quem hujus Tabulæ titulus etiam præ se fert nonnulla dicamus.

Carinthiæ Ducatus.

Carinthia vel *Carnithia* (quod *Rithaimero* auctore *Regi*
rectius scribitur) à *Carnis* populis nomen suum obtinuisse videtur, qui vetusti ejus loci incolæ sunt, utpote quorum & *Plinius* & reliqui in hoc loco meminerunt Geographi. Vtrum vero à *Carnunto*, veteri oppido, cujus crebra apud auctores mentio est, nomen hi suum traxerint, an vero ipsi à se urbem denominarint, dubium fecit rei vetustas. Est is locus in *Ripensi Pannonia*, septem fere *Vienna* miliaribus distans, ubi non obscura celeberrimæ olim urbis indicia, monimenta ac rudera, etiamnum extant. ei nunc *D. Petronellæ* nomen est. Dicuntur

Dicuntur vero & *Carnioli*, Germanicè *Karnten*, *Krain*, *Karst*. Habet autem hæc Regio ab Ortum & Septentrione Styriam, ab Occasu & Meridie Alpes & Forum Julii contingit. Hujus pars est Carniola. Multæ in hac Regione valles collesque tritici feraces. Solinus c. xxx. ait, Agrum Noricum frigidum & parcius fructuosum, qua vero subducitur à jugis Alpium admodum lætum. Metropolis Regionis est *Santo-Vicus*, urbs minimè negligenda ad Lanam fluvium. Forum habet satis spatiosum, ac perennis aquæ fontem limpidissimum. Sunt præterea *Villacum* oppidum, domibus in fronte coloribus historisque magnificè depictis, spectatoribus gratum. Situm est in planicie altissimis rupibus septum ad Dravum flu. ponte lapideo ejus oras connectens. *Clagenfurtum* urbs bene munita, *Claudia* antiquitus Lazio teste vocata. Sunt qui scribunt ejus urbis cives furibus adeo esse inexorabiles, ut levissima etiam furti suspicione notatus, inauditus ad crucem abripiatur: post ejus diei quo supplicium de eo sumptum est, tertium de mortuo judicant: quem si in fontem cognoverint, honorificè sepeliunt: si jure eum damnarum compererint, pendere sinunt. Sed hanc fabellam commentitiam vocat Rithaymerus. *Frisachum*, magnam referens vetustatem: *Wolspurgum* Lavando flu. adjacens: *Santo Leonardus* &c. Multi in hac Regione lacus sunt: *Mulsettersee*, *Ostachersee*, *Verdsee*, *Lavandtsee*, *Judenburgersee*, *Weissee*. Inter amnes præcipuus *Dravus*, qui per Styriam ac

Pannoniam in Danubium fertur. Haud inferior *Savo*, *Glana*, *Schleinitza*, *Lavanda*, quos omnes Dravus absorbet. *Mura* quoque eidem Dravo miscetur. Plerique autem dictorum flu. huic Regioni fontes suos debent, ac in eadem ostia sua habent. Montibus undique innoxia est regio. Excelsa enim Alpium capita, ut Strabo scribit, continua hætenus extenduntur, & unius montis faciem exhibent, remissa inde & inclinata, plures in partes & plures in vertices attolluntur. Tauri portiones jugaque crediderim, unde ab incolis suis nominibus distincta. Ab Occidente *Gastein Taurum*, *Villacher Taurum*, *Rastatter Taurum*, *Karnen Taurum* vocantur. Nonnulli vero vertices Alpium nomina servant, ut sunt *Modringalbn*, *Serbisalbn*, *Sanalbn*, &c. Ex Dravo flu. *Dietzpergus* imminet, & super hunc mons Argentatus est, adcolarum lingua *Silber Berg*: *Raspergus mons* Muræ ac Isaræ fontes habet, altero in Meridiem, altero in Ortum fluente. Inter hos vero Tauri Alpiumque editissimos colles, silvæ lucique sparguntur, Hercyniæ Silvæ portiones, uti sunt *Hirschpubl*, *Prievvalt*, *Adelyvalt*, *Eremus* vulgo *in der Einod*, silvæ. Mineris prædictæ Alpes, ferri, argenti, auri turgent. Quantum ad Ecclesiasticam jurisdictionem attinet, ea inter Episcopum Saltzburgensem, & Patriarcham Aquilegiensem partita est, inquit Paracelsus. Riturum apud hos insolitum ac minimè vulgarem inaugurandi Principes accuratissimè in sua Europa describit Pius II; & Munsterus lib. iii Cosmographiæ.

Regio &
unde dicitur.

Calitem-
peries.
Soli qua-
litas.

Animalium va-
rietas.

Imperium
majorum.

Urbes.

POLONIA à planitie terræ (quam ipsi etiamnum *Pole* vocant) nomen habet. Vasta admodum regio est: ad Septentrionem Borussiam & Pomeraniam respicit, ad Orientem Solem Maffoviam & Lithuaniam; qua Meridies est Russiae & Hungariae montibus clauditur: qua Occidens, Lusatia, Silesia & Moravia. Longitudo CCCCLXXX, latitudo CCC milliarius. Regionis aer purus, sed frigidus rigensque ac severæ hyemes. Regio omnis plana, fertilis hordei, frumenti, leguminum. Abundat fructibus, cera, melle, butyro. Habet & salis maximam copiam, qui ex terra eruitur. Habet & æris fodinas in montium jugis, *Tatri* ab incolis dictis: nec non sulphuris. Abundat insuper armentis, adeo ut Saxonia multæque gentes Germanicæ Polonicis bubus victitent. Varii generis videre est ibi animalia, magnamque pecudum & ferarum copiam. Habet uros, bisontes, tauros & equos silvestres, onagros quoque & ejusmodi. Nec desunt aves variæ magna copia, ad aucupia invitantes. Regni titulum & majestatem accepit Polonia anno CIOI regnante *Boleslao Chabri*, qui ab Ottone III Romanorum Imperatore regium diadema accepit. Post annos vero LXXVII sub *Boleslao Audaci*, qui crudeliter *Stanislaum Cracoviae* Episcopum trucidavit, regio diademate à Pontifice Romano privata est. Iterum recuperatum est avitum jus, electo in Regem *Primislao II* Duce majoris Poloniae & Pomeraniae, anno CIOCCXCV. Dividitur hæc Regio in Poloniam *Majorem* & *Minorem*. *Major* est magis Septentrionalis, eamque mediam interfecat *Varta* fl. *Minor* est australis, eamque *Vistula* pererrat. In *Majore* Polonia civitates principales istæ. *Posnania* ad *Vartam* & *Prosnam* fluvios, inter colles

condita, muro duplici, ædes habet lateritias amplas & multas: suburbia vasta ad *Vartæ* ulteriorem ripam, stagno ingenti paludibusque circumdata: nundinas etiam binas quotannis admodum celebres, & Episcopatus sedem. Habet sub se oppida ista, *Koscien* inter lutosas paludes VIII milliarius intervallo. *Meidzyrzecze*, cujus domus omnes ligneæ, estque finitima Silesiæ & Pomeraniæ. *Ostresovv* in planicie inter silvas sita; *VVschovv*, *Sremick*, *Prenez*, & *Rogozno*. *Calisia* civitas est muro circumdata, inter paludes, quam *Prosna* fl. præterlabitur. Arcem mutatam hoc loco fuisse, ruinæ testantur. Sub hac sunt, *Gnesna*, *Pyzdry*, *VVartha*, *Noklo*, *Land*, *Konin*, *Slupeza*, & *Kolo*. *Gnesna* muro circumdata est, in planicie, inter lacus collesque. Hæc prima omnium civitas à *Lecho* condita est: in hac Princeps Poloniae *Boleslaus Chabri* ab Ottone III Romanorum Imp. Regium Diadema accepit, quo ad hoc usque tempus Reges Poloniae utuntur. *Siradia* civitas lignea muro septa est in planicie. Sub hac sunt *Vielunia*, *Sadeck*, *Petricovia*, *Rospzra*, & *Spicimiria*. *Petricovia* palustri loco sita, lutosa est. *Lancisia* civitas est haud inamœna, muro fossaq; clausa, in planicie. Sub ea sunt *Orlovia*, *Piatec*, *Bresmia*, *Kornazevv*, *Biechovv*, & alia nonnulla oppida. *Cuiavia* sive *Vladislavia* urbs ampla est; habet sub se *Bistgostiam* ad *Budam* fl. navigabilem, quo merces ex Polonia in *Vistulam* deferuntur. *Brestia* sub se habet *Radziejovv*, *Crusphiciam* & *Corvalovv*. *Crusphicia* post *Gnesnam* omnium Polonicarum urbium prima est, lignea, cum arce lateritia, ad locum *Goplo*, ex quo lacu mures olim prodierunt, qui *Pompilium* principem Poloniae in ea arce justa numinis ira vindictam deposcete devorant. *Rava* civitas lignea est ad fl. *Ravam*: habet sub se oppida

POLONIA
et
SILESIA

Altharie Germanica
5 10 15

Merid 42 ics

oppida *Sochaczoviam, Gostinin, & Gambin. Ploozko* amœna civitas in colle ad Vistulam, sedes est Episcopalis: sub hac sunt *Bielsko, Raczayaz, Sieperoz, Srensko, Mlavva, Plonsko, & Radzanovv.* *Dobrinia* in scopulo ad Vistulam sita est, in ea arx fuit quam Crucigeri demoliti sunt. Sub hac *Slonsk, Ripin & Gorzno.* In Polonia vero minore urbes principales hæ sunt, *Cracovia, Sandomiria, & Lublinum.* *Cracovia* in planicie ad Vistulam exstructa est (eam Petrus Appianus putat esse Ptol. *Carrodunum*) muro duplici, valloque firmissimo. Arcem habet in scopulo eminenti, quem *Vanel* dicunt. In hac urbe Regum Poloniae sedes est, & sepultura. Gymnasium quoque celebre studiis Philosophiæ & artium. Carent autem Cracovienses Advocato supremo, sed Rex ipse præturam Cracoviensem obit. Castellanus quoque Cracoviensis Palatino in Senatus confessu prior digniorque est, cum in cæteris Regni provinciis Palatinus Castellano præferatur. Cracoviæ tres civitates contiguæ sunt, *Clepardia, Stradomia, & Casimiria.* Habet sub se Ducatus duos, *Zatocensem & Osuniocimensem.* Oppida ei subsunt hæc, *Biecz, VVoniecz, Sandecz, Lelovv, Kzyaz, & Proszovice.* *Sandomiria* civitas principalis illius districtus, muro circumdata, in colle ad Vistulam sita est: abest Cracovia *xxii* mill. Arcem habet antiqui operis & ut tunc bella erant, satis munitam. Sub ea sunt *Checiny* in loco plano fodinis lazuri clara, in quibus etiam argentum reperitur, *Korzim, VVislizia, Pilzno, Opoczno, Radomia, Polonieck, Zannichost, Zarnovv, & Malogost.* *Lublinum* civitas præcipua illius districtus, ultra Vistulam est, muro, fossa, stagnis, arce munita. In hac quotannis triplices sunt nundinæ, ad quas conveniunt Turcæ, Armeni, Græci, Germani, Moschovite, Lithuani, alique. Arcem fl. adluit *Bystrzna.*

Sub ea sunt *Vrzendovv, Lulovv, Parcovv & Casimiria.* Porro Poloniae regio stagna habet permulta & lacus, in quibus omne piscium genus. Nobilissimis etiam fluminibus rigatur, quorum primum est *Vandalus* sive *Vistula*, Germanis *die VVeixel.* Sequuntur *Chronus*, nunc *Pregel, Nyemien, Ruhon, Viadrus, Varta, Tyras* nunc *Nyester*, *Hypanis*, hodie *Bugh, Borysthenes*, nunc *Nyeper*: præter hæc minorum gentium multa. Montes fere nulli sunt, præterquam qua in Meridiem vergit, ac ab Hungaria *Sarmaticis Carpathiisque* montibus quos *Tauri* incolæ vocant dirimitur. Silvis pænè omnis regio obducitur, quæ *Hercyniæ* portiones sunt. Sed de his hæctenus. Status autem politicus Regni Poloniae, ii habet membra. i *Ecclasiastici.* In quibus sunt Archiepiscopi ii *Gnesna & Leopoli*, Episcopi *Cracovia, Ploozko, Chelma, Vladislavia, Pomesania, Varmia, Culma & Sambiensis, Posnania, Premislia, Cavenez, Vilna, Medenicque, Luceoria.* In Livonia *Riga, Dirpta, Absel, Revalia.* ii *Nobiles.* In quibus sunt Castellanus *Cracoviæ*: Palatini, *Cracovia, Posnania, Sandomiria, Kalischi, Siradia, Lancisa, Brzezeste, Inovvladislavia, Rustia, Podolia, Lublin, Belze, Plocensis, Mozavia, Rava.* Item in Lithuania *Vilna, Trochi, Poletscho, Novogrod, Vitellia.* Item in Prussia, *Culma, Marienbourg, Pomerania.* Castellani *Posnania, Sandomiria, Kalische, Voimice, Gnesna, Siradia, Lancisa, Brzezeste, Inovvladislavia, Leopoli, Camenecia, Lublin, Belze, Plocensis, Geine, Ravensis, Sandecia, Myedzeris, Vislicie, Biece, Rogostia, Radom, Zavvichost, Landensis, Sreme, Zarnovve, Mologost, Vielune, Premislia, Haine, Sanoë, Chelma, Dobrine, Polanecie, Premetensis, Crisvvinensis, Czecovia, Nakle, Rospirie, Byechovia, Bydgostia, Brezezine, Cruinicie, Osvecimēsis, Camenetz, Spicimirie, Inovvlodensis, Revalia, Zavoloc, Sochazonia, Vasovia, Gostine, Visne, Raciez, Sieprecensis, VVifogrod, Riprin, Zabrochzinensis, Circhanovia,*

Lacus.
Flumina.

Monti.

Silva.

Regni
bernandi.

Chanovia, Livenfis. In Lithuania *Vilna, Trochi.* In Prussia *Culma, Elbingen.* Pomeraniae Capitanei, cuius officii per multi sunt in toto Poloniae Regno. Marescalli II, *Regni & Curiae Regiae.* Status ecclesiasticus constat his Archiepiscopis & Episcopis, qui dicti sunt. Viri plerique nobiliores, excellenti ingenio praediti sunt, multisq; & longitiquis peregrinationibus prudentiam sibi & multarum linguarum peritiam compararunt. Impavidi sunt, & cum hoste etiam robustissimo pugnam non detrectant; laesi à Magnatibus, injuriam omni consanguineorum, clientum, amicorum, & familiarium confederata manu ultum eunt, neque ante cessant, quam vel vindicarint, vel occubuerint. Postremum non tam liberales sunt quam profusi: quod vitium augent frequentibus comestationibus, & immodicis largitionibus, tum etiam ingenti clientum servorumque quos alunt, vestiunt & ornant, numero.

S I L E S I A.

Regia. **E**T hæc de Poloniae Regno: restat paucis explicanda *Silesia.* Nomen illi ab amne cognomini, ut tradit *Conradus Celtes.* Alii aliunde derivant. Terminatur à *Septentrione & Ortu Polonia:* à Meridie *Moravia & Hercynia Silva,* ab Occidente *Lusatiae & Bohemiae* parte. Longitudo est cc mill. pass. latitudo lxxx. Aer quamvis paulo frigidior, utcunque tamen mitis & clemens. Ager quod crebris torrentibus ac rivulis irrigetur fertilis admodum est, acres nascentes ex terra, magna ubertate in plerisque locis fundit, & alicubi venas

auri, argenti, plumbi, & ferri gignit: res etiam ad vestitum non modo suarum, sed multarum etiam gentium conficiendum largissime suppeditat. Urbes hic cultæ & legibus artiumque humanarum studiis exornatæ. Metropolis ejus est *Vratislavia, Budorchis* ut quidam volunt *Ptol. vulgo Breslavy.* Duglossus scribit, eam exstructam à *Mieslao Duce Poloniae,* paullo ante annu Christi millesimum. Inde post annos xl ornatam esse Episcopatu à *Casimiro Rege Poloniae;* his incrementis tantum aucta est, ut ejus civitatis antistites *Aurei Episcopi* ob divitias & rerum omnium copiam dicerentur. Anno *MDCCCXLI* tota in favillas abiit. Sed sub *Carolo III Imperatore* ex lateritia facta est aurea. Memorabile est quod de turri *Templi S. Elizabethæ* testatur sequens inscriptio. **MIRABILIS IN ALTIS DOMINUS.** Situs loci, ædificiorum splendor, turrium, templorum, pontium structura, platearum dispositio, urbem vehementer commendant. *Nissa* Episcopalis est civitas. Sunt præterea in hoc tractu *Duc. xv. Lignicensis, Bregensis, Teschimensis, Monsterbergensis, Olsvicensis, & Becustadiensis:* tres veteres familie, videlicet *Ligvicensis, Teschimensis, & Monsterbergensis* adhuc obtinent. *Tropaviensis, Opoliensis, Nissensis, Vratislaviensis, si- ve Breslavy, Syvidnizensis, Hurensis, Glagoviensis, Ratisbonensis, & Saganensis.* Sed hos postremos Reges *Bohemiae,* extinctis veteribus dominis adepti sunt. Baronum III familie, videlicet à *Trachenberg, Vertenberg, & Plessensis.* Supremum Regis tribunal in *Silesia* est *Vratislaviæ,* ubi & sedes est Episcopalis, quemadmodum & *Nissæ.* *Viadrus* per hanc regionem labitur, in quem undique plures amnes & rivi confluunt, *Elsa, Ola, Bobrus, Barufius* & alii.

Regio.

HUNGARIA, vulgo *Hongerem* (quam nomen ab Hunnis vel Hungaris populis ex Scythia profectis, qui eam incolunt, habere constat) Pannonias & trans Danubium Iazygum & Dacorum Regionem fere omnem occupat. Ad Meridiem est Sava amnis, quo à Croatia & Servia disjungitur, quæ sunt in parte Illyrici Adriatico pelago obversa. A Septentrione sunt Polonia & Russia, Carpato monte disclusa. Ad occidentem Solem Austria, superioris quondam Pannoniæ caput, cum Moravia & Styria; ab Oriente Mysia quam Rhetianam nunc appellant. Regio omnibus Cæli benignitate & clementia, ac loci amœnitate, situsque pulchritudine, suo jure anteferenda. Ager rerum omnium copia ac fertilitate felix, gemmas, aurum, argentum, colores, sal fodientibus abunde largitur. Pabuli, frumenti, leguminum ac fructuum nusquam abundantia major, vinum gignit generosissimum tractus Danubianus, à Quinque-Ecclesiensi agro Taurunum seu Belgradum usque. Oleo tamen rara aut nulla est: ea dempta omnibus propemodum naturæ dotibus hoc regnum ornatum videtur. Animalia producit varia, quorum tanta hic copia, in primis ovium, boum, ut in exteras regiones tot & tanta armenta mittat, ut pene incredibile videatur, præsertim in Italiam & Germaniam. Feris quoque mirificè abundat, leporibus, damis, capreolis, cervis, apris, lupis, ursis, & hujusmodi; avibus item, præsertim turdis, perdicibus, & phasianis. Coluerunt Regionem hanc primùm *Pæones*, sive *Pannonæ*: postea *Gothi*, qui ab *Hunnis* expulsi sunt: *Hunni* à *Longobardis*, qui etiam totos XLII annos

Cæli qualitas.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

hic confedere. Successerunt iterum *Hunni* Duce *Attila*, quo obito, Carolus magnus eam sui juris fecit. Anno autem cccio sub *Arnulpho Imperatore* è Scythia profecti *Hungari* loca ista occupaverunt, Paganismum colentes ad usque *Regis Stephani* quem *Sanctum* vocant, inaugurationem. Ab eo deinceps ad nostra tempora Hungaria Christianam religionem professæ est. Continet autem Hungaria totam *Iazygum Metanastarum* regionem, quam *Ptolemæus* Danubio, Tibisco & montibus Sarmaticis circumscribit. Horum reliquias adhuc exstare constat, & vulgo contracta voce *Iaz* vocari. Incolunt verò sedes à *Plinio* descriptas & linguæ idioma habent Hungarico dissimillimum. Regum Hungariæ primus fuit post constitutam religionem Christianam *Stephanus* cognomento *Sanctus*, sequuti sunt *Petrus* ejus nepos, *Andreas* consanguineus, *Bela*, *Salomon*, *Geysa*, *Ladislaus*, *Almus*, *Stephanus II*, *Bela cæcus*, *Geysa II*, *Stephanus III*, *Bela III*, *Emericus*, *Ladislaus II*, alique longo ordine, ad usq; *Rudolphi II* Regis & Germanorum Cæsaris tempora, qui jam tricesimum secundum annum illi regno præest. Rex verò Hungariæ Regnum suum administrat II Magistratuû auxilio, qui sunt: *Sublimior*, qui in tres *Magistratus* dividitur. Quorum I *Gubernans* Regnum Regis nomine; in quo sunt, *Palatinus Regni*, qui proximus à Rege est, & *Regis ipsius*, sicubi acculatur, *Judex ordinarius* existit, quem *Regnicolæ* communi voto eligunt, nec hereditarium est officium. *Judex Curie*, qui est unus ex *Judicibus Regni ordinariis*. *Cancellarius perpetuus*, qui est metropolitanus *Strigonien- sis*, qui & *Primus Regni* & *Summus Secretarius* nominatur,

Imperium majorem.

Ratioperveni.

HUNGARIA
 Hungaria Hungarica communis

tur, ac prærogativam habet electum Regem inungendi, & Sigillo majore privilegia munit. Arbitrio Regis assumptus, qui ceteras literas minores & potissimum mandata regia, & in causarum distinctione datas munit, decretisque Regis subscribit. *Magister Curie*, Regis Comitatum sequi cogitur, & ejusdem intimus Consiliarius habetur. *Tavernicorum Regalium Magister*, auri fodinarum salinarumque, & breviter earum civitatum, pagorumque ac castrorum causas distinguit, quæcumque ad fiscum regium pertinent. II *Judicia tractans*, in quo officarii, tres majoris authoritatis, *Vice Palatinus Regni*, *Judex personalis præsentia*, qui & Regiæ Majestatis in judiciis locum tenet, & *Judicibus præest: Vice-Judex Curie*. Minores qui ministeria magis judiciorum quam Magistratum exercent: *Protonotarii duo* *Judicis personalis præsentia*. *Protonotarius Vice-palatini*, *Protonotarius Vice-Judicis Curie*. Hi omnes Magistri appellantur, habentque in laboris consortium adjunctos hos sequentes: *Secretarium Archiepiscopi Strigoniensis*, qui *Fiscalis* dicitur, duodecim *Assessores*, *Notarios aliquot juratos*. III *Ministrans Regi*, *Thesaurarius Regis*, *Magistri Cubiculorum Regalium*, *Agisonum*, *Dapiferorum*, *Pincernarum*, *Ianicorum*, & alia minora officia. Atque hi sublimiores. Minor qui est in singulis locis juridicis. Porro quia regnum amplissimum est, constituta sunt per Provincias judicia particularia, quos Comitatus Hungari dicunt: suntque hi supra Danubium ad Occidentem Tibisci fl. *Posoniensis*, *Nitriensis*, *Cepusiensis*, *Gervinariensis*, *Posthiensis*, *Semliniensis*, *Comariensis*, *Leptoniensis*, *Novigradiensis*, *Abaviariensis*, *Bathiensis*, *Vngensis*, *Traachimensis*, *Barsiensis*, *Hontensis*, *Borsodiensis*, *Bodroghtensis*, *Peregriensis*, *Turoezenis*, *Omuzolis*, *Tornensis*, *Herveciensis*, *Zolnocensis*, *Moramaru-*

siensis. Supra Danubium ad Orientem Tibisci, *Vgoghien-*
sis, *Bihoriensis*, *Zatmariensis*, *Oradiensis*, *Zabolciensis*, *Temesti-*
ensis. Inter Danubium & Dravum flu. *Musunensis*, *Zaladi-*
ensis, *Tolnensis*, *Rhab. sive Lauriensis*, *Vesprimiensis*, *Strigoniensis*,
Soponiensis, *Albensis*, *Sinigiensis*, *Castriferrensis*, *Pelisiensis*,
Vvaraniensis. Inter Dravum & Savum fl. *Valkonensis*, *Risi-*
ensis, *Syrimiensis*, *Vvarasdiensis*, *Posegiensis*, *Zagrabiensis*. Ad-
ministratio Ecclesiastica penes duos est Archiepiscopos, qui sunt *Gran* vel *Strigoniensis*. Legatus Apostolicus
& primas Regni habet sub se *Agriensem*, *Vaciensem*, *Nitri-*
ensem, *Quinque Ecclesiensem*, *Vesprimiensem*, qui *Cancellarius*
est Regine, quam etiam coronat, & *Lauriensem* vulgo
Rab. Episcopus Colosensis, sive *Colotz*: sub quo sunt *Sagabri-*
ensis, *Transilvaniensis*, *Voceadrensis*, *Visemburgensis*, *Suinien-*
sis, *Cenadiensis*, sive *Chonad*, *Bosniensis*. Dividitur vero Hun-
garia universa in citeriorem & ulteriorem: Citerior
Hungaria omnem illum tractum complectitur qui ci-
tra Danubium est: Ulterior illum, qui ultra Danubium, ^{v. r. h.}
quam quidem mediam Tibiscus secat. Metropolis &
Regni caput *Buda*, sic denominata, uti plerique existi-
mant, à *Buda* Conditore fratre *Attilæ* Regis, vel ut alii
scribunt, à *Budinis* Scythiæ populis, quorum *Herod.*
meminit. *Appiano*, *Irenico* & *Althamero* *Curtæ* *Ptolomæi*. Aliis *Aquincum* *Ptol.* & *Antonini*, cui *Legio II* adju-
trix est. Hujus si urbis situm inspicias, ex parte monto-
sa, & validis est propugnaculis firma, ut nec quicquam
munitius, nec amœnius in tota ferme Hungaria inveni-
ri possit. Publicis privatisque ædificiis ornatissimis præ-
cæteris in ea Regione urbibus clarissima; agrum habet
variorum fructuum ubertate luxuriantem. An. c. i. c. i. c. xxvi
die xx Augusti à *Turcarum* Imperatore *Solimanno*
Christianis erepta est. Reliquæ sunt *Posonium* vulgo
Prezborgh,

Prezborgh, urbs nobilissima. Hic *Leyta* flu. Pannoniam Superiorem ab Inferiore dividens, cum *Istro* miscetur. Urbs vetus & elegans, quæ ut situ, ita aere quo fruitur læto & amœno salubrique, multas Pannoniæ urbes longè antecellit. Montes habet vineis amœnissimis confitos, qui & magnam lignorum copiam præbent. Ad suburbium in præcelso montis vertice arcem validam habet. *Belgradum* ad confluentes *Savi* & *Danubii*, vulgo etiam dicitur *Alba Græca*, antiquioribus *Taurinum*, Germanis *Griechs VVeissenburgh*: captum est à Turca *Solimanno*, anno *MDCCXX*, quum antea Christiani Orbis adversus immanem hostem præsidium aliquamdiu fuisset; nunc hæc Turcarum Imperatoris sedes est. Ulterius secundo *Danubio* descendentibus occurrit *Singidunum*, captum à Turca anno *MCCCCXXXIX*. Medio inter duas istas urbes spatio, campus est nobili *Hunniade* victoria adversus *Mahometum* Turcarum Imperatorem celebratus: Campum vocant *Maxons*. Prælium commissum est anno *MDCCCLVI*. Adverso flumine ascendentem multa loca excipiunt funestis Christianorum cladibus tristia. *Valpo* urbs capta anno *MDCCXLIII*. *Quinque Ecclesia* ad *Dravum* anno *MDCCXLIII*. *Zigetba* anno *MDCCXLVI*. *Buda* de qua supra. *Strigonium* ad *Danubium*, vulgo *Gran* dicitur, Archiepiscopalis quondam sedes, & jam in manibus Turcarum. *Alba Regalis*, *Stulvveysenburg* Regum corona & sepultura celebris, capta est anno *MDCCXLIII*. In eodem pene tractu est *Stridon* B. Hieronymi patria. Est & *Komora* urbs munitissima in insula ejusdem nominis, frustra aliquoties à Turcis pe-

tita. *Laurinum*, vulgo *Raab* ad *Danubium* sita ferè inexpugnabilis. Reliqua oppida silentio prætereo. Sunt & ^{Lacus} in Hungaria lacus celebres ac nobiles, quorum præcipuus est *Balaton*, qui Germanis *Platze* dicitur, *XL* milliaria Italica secundum latitudinem habens & Hungarica *VIII*. Flumina sunt nobilissima. *Danubius*, *Savius*, *Dravus* & ^{Flumina} *Tibiscus*: horum tres priores communes sunt nonnullis aliis regionibus, sed *Tibiscum* totum sola Hungaria sibi vendicat. Hic quidem in *Maramusia* sub altissimis *Carpati* jugis nascitur, omnesque Hungariæ fluvios, proventu piscium superat: omnibus enim temporibus iis mirifice abundat, inprimis sturionibus, luciis, quorum hepar sesqui-ulnam longitudine interdum superat: cypris & siluribus. Alii etiam amnes præter hos sunt, qui optimorum piscium copia adfluunt, nimirum fundulis, trutis, salmonibus, percis, murænis, barbibus & aliis pluribus, qui amnes plerique feraces auri sunt. Montes & ^{Montes.} ^{Silva.} silvæ præcipuæ, ultra *Danubium* ab *Austria* & *Moravia* incipiendo recensentur à *Lazio Tarchzal*, Græcis *Carpatus* quondam à fructu minerarum appellatus; propagatur per *Comitatus*, *Turocensem*, *Arnensem*, *Liproviensem*, *Cappusiensem*, *Gewineriensem* ac *Sariensem*, cujus nomina Germanorum locorum incolæ aliis atque aliis nominibus indigetant, *den Vatter*, *den Munch*, *den VVurtgarten*, *den Schnepberg*. Secundus est *Matran* vinetis prope *Agriam* confitus. Tertius omnium amplissimus *Erdel*. Sunt & multi alii, quos breviter studio hoc loco omittimus, hisce Germaniam concludentes.

Catalogus tabularum Italiae.

<p>I. Lombardia pars Alpestris cum Valesia.
 II. Tirolis, & Marchia Tarvisana.
 III. Pedemontium, Montis Ferrati Marchionatus, & Genuensium Ducatus.
 IV. Romandiola, cum Parmensi & Mantuae Ducatibus.
 V. Brixienfis Comitatus, cum Ducatu Mediolanensi.
 VI. Veronae, Vicentiae, & Pataviae ditiones.
 VII. Forum Julium, Istria, Carniola.
 VIII. Thuscia.</p> | <p>IX. Marchia Anconitana, cum Spolentino Ducatu.
 X. Latium, vel Campagna di Roma.
 XI. Abruzzo, Aprutium, & terra di Lavora, seu Capania.
 XII. Vtraque Apulia, seu Puglia Piana, & terra di Barri.
 Terra d'Otranto, Calabria, Magna Graecia, Lucania. Regnum Neapolitanum utraque fere praecedentes tabulas facit.
 XIII. Corsica, & Sardinia.
 XIV. Sicilia.</p> |
|--|---|

Quia paucissimi Comitatus & Dominia mihi per Italiam & Graeciam innotuerunt, & eorum pleraque nomina ac loca in Tabulis assignari nequeunt ob Tabularum quae exstant imperfectionem, ideo paucis exceptis hoc labore supersedebo. Quilibet studiosus quoscunque invenerit annotare facile poterit. Pulcherrima esset in Politicis speculatio si omnium Regnorum nobilitas, & officia singulorum, locaque Dominiotum nota essent. Quisque in sua hoc praestans patria laudem merebitur.

ITALIAM ingredior: Regionem Diis sacram, Plinio totius Europae beatissimam, optimamque, omnium prope Terrarum Alumnam, rerum Dominam, Principem Gentium, mundi Reginam. Varias habuit olim appellationes. Dionysius Halicarn. l. i. R. A. regionem hanc nobilissimam indigenas vocasse scribit *Saturniam*: Graecos vero *Hesperiam*, *Ausoniā*, *Oenotriam*: Herculis denique tempore dici coepisse *Italiam*. *Saturnia* dicta fuit à Saturno rege. Verum hæc appellatione non ad totam Italiam: sed tantum ad ejus partem, quae & *Latium*, pertinuisse videtur. *Hesperia*, vel ab Hespero Atlantem fratrem fugiente, ut vult Hyginus: vel ut Macrobio placet, ab Hespero stella quae Latinis est *Vesperugo*: quod ad Occasum spectet: *Ausonia* ab *Ausione*. *Oenotriam* dixere à vini bonitate, aut ab *Oenotro* Sabinorum rege. *Italia* nomen acceptum ab *Italo*, quem *Oenotriæ* regem facit Aristot. Festus vero lib. 9. *Italiam* dictam, quod magnos *Italos*, hoc est *Boves* habeat, ait; vitulos enim

Italos esse dictos. Timæus fabulatur appellari ab *Italo Bove*, uno ex armento Geryonis, qui abactus ab Hercule Siculi Freti angustias tranaverat, Tyrrhena lingua *Italum Taurum* dicente. *Vitalia* quoque quondam dicta, si fides Hellanico, apud eundem Dionysium Halic. lib. Antiq. Rom. Alias veteres Italiae appellationes, quod non tam toti, quam partibus convenient, omitterimus. *Peninsulam* faciunt *Italiam* Strab. & Ptol. quam natura mari supero, infero & Ionio munivit lateribus tribus: quarto autem vallavit Alpibus. Nam Occasum Caurumque versus adfusae sunt Italiae Alpes, quae suis apud veteres cognominibus distinctae fuerunt, *Maritimae*, *Cottiae*, *Grajae*, *Rheticæ*que: ad *Arsum* usque; fl. Septentrionem respiciens, *Pænninas* habet *Julias*que: succedente mox, qua *Aquilo* est, mari *Hadriatico*, ab intimo recessu usque ad Sinum *Ionium*, qui ad Orientem *Vulturum*que illi obversus. Qua denique longe lateque spectat *Austrum*, *Africum* *Zephyrum*que, ab mari pul-

fatur

TABULA
ITALIAE
 Corficæ, Sardinia,
 et adjacentium Regnorum

Miliaria Italica Communia
 Miliaria Germanica

fatur Mediterraneo, quod ad eas oras Tyrrhenum audit & Ligusticum: faciente etiam partem Australem Hadriatico, qua toti connectuntur partes, Forum Julii & Histria. Longitudo est ab Augusta Prætoria ad Brutium usque Promontorium vel Leucopetram 1000 plus minus milliarium: latitudo maxima, 475, media, 130, minima, 72. Circuitus Italiae secundum Castaldum 2550: qui exactius sunt metiti, signant 2250: qui exactissimè, non multo minus 2260. Italiam Eustathius hederæ: quercus adsimilant folio Plinius, Solinus & alii, ut proceritate multo sit amplior, quam latitudine, in lævum se flectens cacumine, & Amazonicæ figura desinens parmæ. Recentiores convenientissimè humano cruri comparant: cujus tibia vel antienemion mari objacet infero: sura, supero: pes universum Ionio abluitur Pelago: calcaneus Epirum spectat: vola vel concavitas sinum facit Tarentinum: carnosiores partes Promontoria statuunt Zephyrium, Carcinum & Brutium: digiti in Siciliam sunt conversi: genu in Promontorio est Populonio: coxendix & femoris superiora latè contingunt Alpes. De nominibus & quantitate dixi: succedit explicanda qualitas, cujus causa potior solet esse situs cælestis. Hujus si quis hodie diligentissimam inerat rationem: secundum longitudinem Occidentalissimum Meridianum deprehendet incidere in gradum 29, Orientalissimum in 43. secundum latitudinem complecti gradus 8: Australissimum enim parallelum distare ab Æquatore grad. 38, & Borealissimum 46: sicque occupare discet Italiam quintum & sextum Climata, omnesque Parallelos, qui sunt inter xi & xvi. In quo Terræ tractu contingit varietas diei artificialis unius horæ. Major enim dies æstatis in parallelo Australi horarum est 14, cum tribus quintis: in Boreali vero horarum 15 cum quintis totidem. Cælesti autem situ sic se habente, accedentibus etiam Apenninis montibus, qui per mediam Italiae porrecti longitudinem, ab utroque latere, præcipue quo meridianos excipit

calores, campos collesque relinquunt frugiferos: non magnopere mirandum est, tam moderatam omnium anni partium in Italia esse tempestatem, tantamque rerum omnium fertilitatem: quæ tamen aliis locis major. Ager valde est temperatus, benignus, copiosus, ad segetes aliaque omnia proferenda supra modum ad commodum, magnique suis cultoribus quæstus, sumtus autem exigui. *Rosselanus* ager in Umbria juxta lacum Velinum tantæ fertilitatis fuisse scribitur, ut auctore Varrone, Cæsar Vopiscus, quum causam apud Censores ageret, *Campos Roseæ* dixerit *Italia sinum* esse, in quibus perticas pridie relictas gramen uno nocte operiret. *Ad vitæum optima fert*, inquit Varro, Italiae dotes persequens. *Ager Campanus, frumentum: Falernus, vinum: Cassinas, oleum: Tusculanus, ficum: mel, Tarentinus: piscem, Tiberis.* Italiam porro peculiarem omnium arborum parentem videri posse, testatur Plin. Vulgatas non commemorabo. Earum quæ vulgo *Aurantia, Citria* vel *Medica, Cydonia*, aliaque id genus, incredibilis hic copia. Tota ora, ut ea nobis sit exemplo, quæ in Liguria ad D. Remi, atque etiam ulterius, ad Genuam pertinet, tot tamque nobilibus arboribus, itemque palmis summæ proceritatis, unde fructus admodum generosi odoriferique percipiuntur, ornata est, ut cum ad spectu, tum odoratu sit per jucunda: hortis passim occurrentibus, ad recreandas tristes, afflictasque hominum mentes amœnissimis. Idem de mille aliis dici potest locis. Vivere in Italia *Piperis* arborem docet idem Plinius. Oleis maximè scætet terra Hydruntina, in qua tanta copia, ut cui *Olearum* his in locis ingentia nemora non sunt visa, incredibile plane videri posset. Ager Barianus in Apulia Peucetia *oleum, vinum, frumentum, amygdalam, gossypium*, aliosque fructus ubertate quadam & abundantia fundit incredibili. Vnus Vallis Oneliae ager in Liguria tanto gaudet olei proventu, ut quandoque duodeviginti, nonnunquam vicena millia reddat urnarum, quas incolæ *Barilas* vocant. Nec *Manna* negavit Italiae natura. Prope
Altomon-

Altomontium in Brutiis manna colligitur, noctu rorans: præcipue quum imbres diurnos liquidum purumque cælum noctis excipit. Legitur ex frondibus & arborum quarundam truncis. Eodem beata munere Magna Græcia, quo loco Thuriorum nobis visuntur vestigia. *Vitium* principatum in tatum proprium & peculiarem Italiæ notat idem Plin. *ut vel hoc uno omnia gentium vicisse quamquam odorifera, possit videri bona: quamquam ubique pubescentium odori nulla suavitas præfertur.* Testantur generosissima, quæ passim nascuntur, *vina* ab antiquis autoribus decantata. *Italia vina* ad quatuor classes idem refert Plin. Omnibus aliis præfert *Setinum*, ab *Setia* Latii oppido dictum. Secundum locum tribuit *Falerno*. Ad tertium veniunt *Vina Albana, Surrentina, Massica, Statoniensia, Calena, Fundana, Veliterna, Privernata, Signina.* Quartum obtinent, *Præutia*, atque *Anconascentia*, & quæ à *Palma* una sorte enata *Palmesia* appellantur. Sed de his alii: ego ad reliquas Italiæ dotes pergo: strictim eas indicaturus. *Herbarum* omnis generis est fertilissima. Quid vero de *metallis, lapidibus*, aliisque muneribus dicam? *Metallorum fertilitate* ait Plin. *nullis cedit Terris.* In Foro Iulio Hydra fl. est, & haud procul inde *Argenti-vivi fodina.* Magna *aluminis* copia ante aliquot annos reperta est apud Etruscos in Territorio *Massæ.* In Campania *Felice* cuniculi sunt, ex quibus effoditur *sulphur.* Ab *Volaterris* amnem *Cæcinam* versus, millia III, colles aliquot visuntur, ubi officinæ *salariæ.* Apud Brutios etiam *salis fodinæ* sunt, in intima montis viscera excavatæ, unde *salem* effodiunt. Taceo *Latomias* ubi *lapides* varii cæduntur. Taceo *marmora, alabastrum, crystallum, lapides pretiosos* varios. Taceo *coccum, lazurium, vitriolum*, aliaque subterranea. Ac ne recensendis variorum generum *animalibus* tempus teram, magnam *bouum* (qui vetere lingua Græca *Itali* dicebantur) copiam in Italia fuisse, *Bucetaque* in ea terra gigni pascique solita compluria, docent A. Gellius lib. XI. Noct. Atticar. cap. I, *Timæus* in Historiis, & M. Terentius Varro in Antiq. *LUCANA*

armenta maxima & validissima olim ibidem fuisse, testatur Lucilius:

*Quem neque Lucanis oriundi montibus Tauri
Ducere pro telo validis cervicibus possent.*

Nutrit Italia præter alias aves, aquilas, vultureque, carnivoras & rapaces volucres, historiis Romanorum veterum etiam nobilitatas. Infinita hic, ne prolixior sim, præteriens, ad Imperium majorum venio. Gubernationis & Imperii, sub quo vetustissimi fuerunt *Italia Terra* habitatores, non magna sunt apud antiquos Scriptores documenta, neque notæ admodum indubitatae. Multa quidem eaque speciosa *Annius Viterbiensis* comminiscitur de *Comero*, primo in Regionem hæc advena, de *Chamo, Iano, Sabatio, Saga, Crano, Auruno, Malote, Tage, Osiride, Hercule Tusco, Alteo, Ratim, Italo, Morgete, Roma, Romanesso, Iasio*, & aliis: sed horum apud probatos Historicos nullum est vestigium. Variorum autem, cum Græcorum, tum Latinorum, præcipue *Dionysii Halicarnassæi, Pompeii Trogi, Solini Polyhistoris*, & aliorum monumentis diligenter perlustratis, discimus multis ante conditam urbem ætatibus, varia in Italia populorum, cum primis Siculorum, Aboriginum, Ligurum, Umbro-um, Etruscorum viguisse Imperia: quæ cum ævo senescente vel in Romanorum ditionem, vel ad nihilum redacta, certis gradibus.

Initio *Roma* gubernata est à Regibus annos CCXLIV, teste *Dionysio & Livio*, quos in Romana historia sequi rectissimum est. Apud ipsos etiam rerum gestarum series legenda est: & considerandum, crevisse potentiam foris militari labore & disciplina: domi verò modestia & justitia gubernationis, & ordinum ac onerum distinctione. Postea propter tyrannidem & libidines pulsam esse familiam regiam, sicut sæpissime causæ mutationum in Imperiis libidines fuerunt. Regum nomina hæc sunt, *Romulus*, qui regnavit annos XXXVIII: *Numa*, qui XLIII: *Tullus Hostilius*, qui XXXII, *Ancus Martius*, qui

annos xxiv, *Tarquinius Priscus*, qui annos xxxvii, *Servius Tullius*, qui xliv, *Tarquinius Superbus*, qui xxv. Hic expulsus est Regno propter filii scelus, qui *Lucretiam* per vim compresserat. Pulsis autem Regibus partaque libertate, annua imperia facta, ac bini Consules creati sunt. Horum primus *L. Junius Brutus*, cui suffectus est *Sp. Lucretius Tricipitinus*, atque huic *M. Horatius Pulvillus*. Mansit autem Italia in Consulium libera Republica: inque Principum Romanorum, eadem oppressa, potestate, usque ad *Imp. Casarem Fl. Momyllum Augustulum*: quem quum abdicare jussisset *Odoacer Heralus Gothorum Rex*, nobilissimam Regionem in suam redegit potestatem, cæsusque, *Theodorico*, ipsiusque Successoribus possidendam reliquit. Fastos Consulium Romanorum, & Imperatorum, adponere non est necesse, quum in omnium manibus sint. Quæ autem fuerit forma primæ gubernationis regię, quæ incrementa, quæ Legum & Magistratum mutationes, quæta fuerit Romanorum virtus, quæ bella, quam varii motus domestici, donec Roma Monarchiam Orbis Terrarum adeptæ est: ac deinde quomodo luxu, bellis civilibus, & fatali Orbis mutatione rursus amiserit & virtutem & Imperium, ex integris historiis cognoscendum est. Ad reliqua pergo. Urbes habet Italia egregias, florentes, opulentas: oppida clara, famosa, civibus aucta: pagos magnos, ædificiisque nobilium & prætoriiis superbientes. Sed non abs re fuerit audire de celeberrimis Italiæ urbibus iudicium *Thomæ Edwardi Angli*.

Sancta est Sanctorum pretioso sanguine Roma.
Cingitur urbs Venetum pelago ditissima nummis.
Inclita Parthenope gignit Comitesque Ducesque.
Est Mediolanum jucundum, nobile, magnum.
Excellit studiis facunda Bononia cunctis.
Splendida solertes nutrit Florentia cives.
Genua habet portum mercesque domosque superbas.
Exhaurit loculos Ferratia ferrea plenos.

Verona humana dat singula commoda vita.
Extollit Paduam Juris studium & Medicina.
Illustrat Patriæ Senas facundia lingua.
Maxima pars hominum clamat miseram esse Cremonam.
Mantua gaudet aquis, ortu decorata Maronis.
Vina Vtini varias generosa vehuntur ad urbes.
Brixia dives opum parçè succurrit egenis.
Italicos versus præfert Papia Latinis.
Libera Luca tremuit ducibus vicina duobus.
Flent Pisæ amissum dum contemplantur honorem.
Commendant Parmam lac, caseus atque butyrum.
Non caret hospitibus perpulcra Placentia caris.
Taurinum exornant virtus, pietasque fidesque.
Militibus validis studiosa Perusia claret.
Vercellæ lucro non delectantur iniquo.
Mordicus urbs Mutinæ ranas tenet esse salubres.
Contemunt omnes Anconæ mœnia Turcas.
Litibus imponit finem Macerata supremum.
Emporiæ in portis consistit gloria clausis.
Urbs Livii celebris nimis est proclivis ad arma.
Bergomum ab inculta dictum est ignobile lingua.
Omnibus exponit gladios Aretium acutos.
Viterbî conventus opem fert sanctus egenis.
Civibus humanis decorata est Asta fidelis.
Fructibus, anseribus, pomario Ariminum abundat.
Fanum formosas mulieres fertur habere.
Odit mundanas syncera Novaria fraudes.
Clara per antiquæ defecit fama Ravennæ.
Anglia habet paucos comites: Vincenzia multos.
Omnes commendant ficus grossosque Pisauri.
Castaneis, oleo, tritico Pistorium abundat.
Rustica frugales nutrit Dertona colonos.
Postponit Rhegium cornuta animalia porcis.

Dulcia felicem cingunt Vineta Cesena m.
 Tarvisium exhilarant nitido cum flumine fontes.
 Imola divisa est, nocet hæc divisio multis.
 Vrbinum statuit ducibus clamare, Valet.
 Nota est siccilibus siglina Faventia vasis.
 Spoletum clamat, Peregrini, intrate, manete.
 Laus pingues Pompeia boves producit ovesque.
 Narnia promittens epulum dabit ova, vel uvas.
 Assisium sancti Francisci corpore gaudet.
 Hospitibus Comum pisces cum carnibus offert.
 Querit opes fragiles studiis Savona relictis.

Lacus habet Italia plurimos, quorum nominatissimi: In Etruria *Trasimenus, Aprilis, Marinus, Vadimonis, Ciminus, Vulturnensis, Sabatus, Palus Bientina, & Ciana.* In Latio *Hostia Lacus, Albanus, Aqua Salvia, Lacus Nemorensis, Iturnæ Lacus, Regillus, Fucinus, Pontina Palus, Fundanus Lacus, Tiburtinus, Cacubus, Simbruna Stagna.* In Piceno *Nursinus.* In Umbria *Velinus, Floridus, Cutiliensis.* In Campania *Lucrinus & Avernus, Linterna Palus, Stativæ, Pompeia.* In Salentinis & Apulia *Lacus Andurianus, Lestnensis.* In Flaminia *Septem Maria, Padusa Palus.* In Langbardia Trans-Padana *Verbanus, Ortanus, Larius, Luganus, Gaviratus, Monatus, Trinatius, Chivensis, Puscranus, Sebimus, Benacus, Idrius, Pœninus.* In Venetia *Visigolus.* In Istria *Costiacus.* Plurimam etiam passim irrigatur fluviis, inter quos *Padus, Athesis, Rubico, Tiberis, Arnus, Mincius, Ticinus, Ollius & Abdua.* Primum locum dedimus fluvio nobilissimo, qui omnes Europæ fluvios, ut Strabo adserit, docetque experientia, præter Istrum magnitudine superat, *Pado.* Sic Latinis Scriptoribus Livio, Virgilio, aliis dicitur: qui Italis hodie *Po, Padus* dictus, notante apud Plinium Metrodoro Scepsio, quod circa fontem arbor multa sit picea, quæ *Pades* Gallicè. *Ἡ Ἰδα* olim Græcis Poëtisque, sic dictus ut vult Servius ab Solis filio Phaëthonte, qui antequam per temeritatem in hunc fluviū

esset præcipatus, *Eridanus* fertur appellatus. *Bodincus*, teste Plinio Liguricus vocabatur, quod fundo careat. *Βόδεγυ* Polyb. lib. III. *Padis* pater mons Vesus, antiquis omnibus *Vesulus*, ut docet Plin. In finibus Ligurum Gabienorū fonte profluit, ut idem Plin. notat, *Vifendo*: non qui proprio sic nomine, ut Leander putat, dictus, sed qui visu dignus & mirabilis, ut apud Marcianum Capellam. Ex Fonte suo nulli annum claritate inferior profluens, per angustas confragosaque rupes & arctas scopulosi montis convalles præcipitat: tantaque vi prorumpit, ut summam habeat admirationem. In saxa hinc delabens, fragore strepituque maximo resonat. Mox in planiciem effusus aquæ copia, quæ versandæ molæ frumentariæ sufficit, temere lateque, non ullo certo alveo discurret, spacio trium fere milliar. usque ad Païsanam, ubi quasi cuniculis ita absorbetur, ut exigua planè supra terram vestigia relinquat. Post alterum verò milliar. rursus exoritur ad Paracolum, unde pergens aquulas, torrentes, amnesque, ab Alpibus & Apenninis montibus varios colligit, quibus tandem mirum in modum auctus altusque mediam Langbardiam & Romanulæ partem permeans, in Hadriaticum se exonerat mare septem ostiis prægrandibus. Quia longius vomit, septem maria efficere dictus, inquit Plin. apud quem lib. III, cap. XVI, vide de cursu plura, ut & apud Polybium lib. II, Strab. lib. V, Pomponium Melam lib. III, Solinum in Polyhist. cap. VII, Leandrum Albertum, aliosque novitios. Fluviorum rex *Eridanus*, Virgilio IX *Æneidos.* *Non minor hic Nilo*, canit lib. II Lucanus. cui paullo post ibidem, *Non minor hic Istro.* *Padum* maritimum commeatuum Italicis subsidiis fidelem vocat *Invectorem* Ambrosius. Appianus *Intimum Maris Hadriatici sinum.* Sequitur *Athesis* Virgilio & aliis: *Athrigis* Straboni, qui Italis hodie *l'Adice* vel *l'Adese*: Germanis *Etsch.* Tradit Plinius *Athesim* ex Tridentinis Alpibus profluere. Initio perquam exilis lapsu vim magnam aquarū colligit,

ligit, accedentibus passim multis annibus, subter Bolsanum ad Meridiem versus rapido se cursu flectit: dein ab Tridento lenius nonnihil per planiciem evolvitur: ac mox iterum emensis campis inter montium angustias tanta cum violentia sævit, ut omnibus, qua fluit, locis infestè minari videatur: eaque vehementia per Veronam præcipitat, infra quam in duo flumina deducitur, uno, quo paludes petit, altero, quo in mare pertingit ad Fossiones, haud ignobilem portum. Plura apud Leandrum. Ab fonte Veronam usque ratibus navigabilis non est ob rapiditatem: trabibus autem navigatur. Nam ingentes larices abietesque cum asseribus maximis, aliaque prægrandia ligna compacta Tridentinis ex montibus eo deferunt. Verona porro usque ad Fossiones optimè navigatur. Torellus in historia Veronensi *Athesin Atrianum* vult Prol. esse. Quibusdam idem etiam cum *Athesi* putatur esse *Adrias*, qui apud Stephanum & alios. Tertium locum tenet *Rubicon*, *ῥυβικὼν* Ptolemæo aliisque Scriptoribus Græcis: *ῥυβικὼν* Straboni: nunc *Pisatellus*. Flumen est illud, quo antiquitus post translatos ab *Æsi* amne terminos, Italia finiebatur, auctore Plinio. Quartum in locum venit *Tiberis* limes inter Etruriam & Latium. Nescio an fluminum quid eo in historiis Romanorum celebratius. Varia leguntur ejus nomina: quorum alia profani, ut sic loquar, genii, alia sacri. Prioris classis sunt *Ianus*, *Albula*, *Rumon*, *Tiberis*: posterioris *Serra*. *Ianus* antiquissimis temporibus appellatum fuisse, tradit Athenæus, ab *Iano*. *Albulam* fuisse dictum, patet ex Varrone, & aliis. Ab albo colore derivant Paulus Diaconus, & Servius. *Rumon* à ruminando dictus fuit, ut idem docet. Omnibus his insuper habitis nobilissimum nomen induit hic flu. *Tiberis*, cujus varia produntur Etyma. Ab *Tibri* Aborigenum Rege trahunt quidam apud Servium ad VIII *Æneid.*, Tuscorū Festus & Servius: ab *Tiberino Silvio*, Albanorum Principe, deducunt Livius, Ovidius, Festus Pompeius, & Eusebius. Varro *Deheberim* hunc

fluvium ab nonnullis nominatum tradit ab *Deheberi* Vejentum Regulo. *Serram* in sacris nuncupatum memorat Servius ad eundem *Æneid.* librum ab secundo. Hæc de nominibus: in quorum quarto illud notandum, aliquod observatum fuisse discrimen in prolatione vocum *Tiberis*, *Tibris* & *Tiberini*. *Tiberis* enim communi sermone dicebatur, *Tibris*, poëtice: *Tiberinus* in sacris, notante Servio, quod tamen non ubique verum. *Tevere* vulgo. *Tiberis* autem caput in Apenninis jugis tollit, ex media propemodum ejus longitudine, finibus Aretinorum, eadem ferme parte, ubi fons Arni supra Aretium. Tenuis admodum initio est & modici rivuli instar, lapsusque aliquamdiu paulum etiam incrementi adsumit, quod præter exiguos fonticulos aquæ grandes accedant nullæ: ubi fluminibus augeri incipit, paulatim crescens, navigabilis efficitur, non procul Tipherno, sed in tribus & naviculis tantum usque Romam, procurrens: non procul Tipherno, Perugia, Otriculo, Etruriam ab Umbris Sabinisque dirimit: dein circa Romam P.M. fere XIII Vejentes ab Crustuminis, & Fidenatibus, item Latium ab Vaticano separat: Romam tam grandis delatus, ut transiri nisi pontibus aut navigio nequeat, scribente Halicarnassæo. Pergit inde ad ostia sua, ubi in mare Tyrrenum evolvitur. Cursum delineant Plinius libro tertio capite quarto, & Servius ad VIII *Æneidos*. Videndi & Florus libro primo Histor. Rom. capite quarto, & Varro lib. IV de L.L. De piscibus Tiberinis Romanis peculiarem scripsit libellum Paulus Iovius. Amnes vel fluvios XLII in Tiberim influere, docet Plin. lib. III cap. IV. *Arnus* succedit, Livio, Plinio & aliis memoratus, *Arnus* Straboni & Ptolemæo: *Arno* vernaculè. Nascitur, ut Strabo perhibet, ex Apennini latere dextro: modicis initiis principio inter rupes horridas præcipientesque convalles in Occasum tendit: deinde collectis fontibus, torrentibus, annibusque plurimis tumidior, magna cum mole Florentinum ingreditur agrum; Florentiaque & Pisa divisis, multis ad-

tis ad auctus fluvii, mare petit. *Mincius* Virgilio, Straboni, Plinio & aliis, qui *Mencio* vel *Menzio* hodie Italis. Lacum hic ingressus Benacum præcipua claritate, circumdata insigni stagno Mantua, XIII inde lapide in Padum evolvitur. *Ticinus*, Livio, Plinio, Silio, Polybio, Straboni, Plutarcho, Ptolemæo, Stephano; *Ticinus* Tabulæ Itinerariæ: qui hodie *Tisino*. Oritur ex monte Sumano, qui nunc D. Gothardi nuncupatur; unde & in diversum tamen, eunt Rhenus, Rhodanus, Athesis & alii. Ex illo monte per Lepontios in Austrum inter præcipientes rupes ad Belinzonam oppidum munitissimum fertur, inde copiosius accessione plurimorum amnium ac torrentium in Verbanum evolvitur lacum, quem supermeat, ut Plin. auctor est: ac tandem redditus per planiciem præcipua claritate Padum influit, quamquam non illa, quam ex lacu trahit, abundantia, quum derivationibus & fossis in irrigua passim exhauriatur. Tam est aquis perlucidis: ut quidvis etiam minimum imo in fundo clarè demonstrat. Aurum quoque & argentum ex ejus arena percipitur. Piscium nobilitate est inclutus, nominatim laudatissimo thymallo. *Ollius* Plinio, qui vernaculè *Oglia*. Cernuntur in hoc fluvio juxta Palatiolum magno numero excipuli seu loculi confecti fabricatique viminibus, in quo annuo certo tempore, deferentibus aquis, anguilla cadunt, quæ mirabili numero extractæ saliantur. Ortum ejus investigare operosum. Opinio recepta est, duos modicos rivos ex lacu Frigidulpho, qui inter Alpes est, profuere: unum ad dextram nomen Frigidulphi retinere, *Ollio*que tandem jungi: alterum ad lævam in alium amnem præcipitari, eumque ab adcolis *Ollii* principium constitui. Alia adferunt. In Iseum lacum influit, ubi Pisonium oppidum: effusus in planiciem passim derivationibus exhauritur: quibus irrigua Brixiani & Cremonensis agri sic adaquantur, ut ex jejunis atque calculosis opima benignaque fiant. Aquarum *Ollii* perpetua claritas, nec ullo unquam tempore deficiens,

Brixianum agrum ab Cremonensi & Bergomate hac parte se jungit. Recipit alios supra xxxvii annes. *Abdua* vel *Addua* (variante scriptura, posteriorem priori præfero) Plinio Tacitoque nominatur, qui a *Ἄδρας* Polyb. & Strab. *Adda* vulgo. Cenomanos dividit ad Insucribus. Pater illi mons Baulius. Notat inconsideratius Strab. nasci ex Adula monte. Redditus è lacu Lario, cujus aquas supermeat, per planiciem in Padum tendit, deferens secum cum alios, ut *Pisclavonem*, *Meyram*, *Liram*, *Tartenem*, *Lecium orcum*, *Brembum*, *Serimortum*, tum *Serium*; qui in montibus supra Bergomum ortus perque Serianam fluens, hybernis mensibus cuniculis quibusdam se condit, rursusque juxta Cremam copiose exoriens, tandem in *Adduam* inlabitur; æstate tamen liquefactibus ardore Solis montium nivibus adeo solet augeri & abundare, ut non solum meatus subterraneos impleat, sed etiam supra terram fluat perpetuo. Reliqua flumina quæ plurima sunt brevitatis studio silentio prætereo. Succedunt *Maria*, *Sinus*, *Portus*. *Mare superum*, *inferum*, *Ionium* tribus Italiam cingunt lateribus. Unde de Italia Plinius: tot *Maria*, *portus*, *gremiumque Terrarum commercio patens undique, & tanquam ad juvandos mortales ipsa avide in mare procurrens*. *Sinus* habet plurimos, inter quos *Rappallinus*, *Erycis*, *Amulclanum mare*, *Sinus Bajanus*, *Postanus*, *Hippomates*, *Scylleticus*, *Tarentinus*, *Vrtas*, *Tergestinus*, *Largus*, & *Flanaticus*. Post *Sinus* nominavi *Portus*. Italiam plerisque in locis importuosam esse, scribit Strab. lib. vi, & quos habet portus, magnos esse atque admirabiles, horum illud adversus exterorum incursiones usui esse, hoc ad invadendos vicissim exteros, & expeditam mercaturæ copiam conducere. *Portus* autem *Olivuntæ*, *Anaonis*, *Avisonis*, *Herculis Monæci*, *Maurici*, *Albingaumi*, *Vadorum Sabatorum*, *Savone*, *Genuæ*, *Delphini*, *Erycis*, *Lunæ*, *Pisanus*, *Vadorum*, *Populonis*, *Falesiæ*, *Scabrorum*, *Telamonis*, *Herculis Gravisæ*, *Augusti*, *Antias*, *Cajetæ*, *Julius*, *Bajanus*, *Vilinus*, *Metaurus*, *Orestis*, *Castra Hannibalis*, *Tarentinus*, *Brundisintus*, *Garnæ*, *Agasus*, *Anconitanus*, *Ariminensis*,

Ravennas, Peretolus, Livenza, Pola, multique alii. Portuum enarrationi succedit *Mentium*. Intereos principem obtinent locum *Alpes*, quas Galliaë quis, an Germaniæ, vel Italiaë adscribat parum refert: sunt certe montes, qui Italiam hodie ab Gallia Germanique, procurfu suo, tamquam nativo muro separant. Nomen *Alpibus* datum censet Festus ab candore, Sabini enim *Alpum* dixere, inquit, quod postea Latini *Album*. Isidorus *Alpium* nomen vult esse Gallicum: & Gallorum lingua *Alpes* montes *Altos* vocari. Agnoscit hodie nomen *Alpium* Idioma Germanicum: cui tamen non id quod notat Isidorus significat. *Alp* enim & *Alper* Germanis montes vocantur pascui, in quibus fœnum non secatur, inque hibernos usus colligitur, sed in quos boves aliaq; armenta pascendi tantum gratia mittuntur. *Albia* & *Alpionia* olim hos montes dictos fuisse scribit Strabo. Stephano etiam *Alpia* & *Alpii* dicuntur. *Olbia* sunt Phavorino, *Salpii* Lycophroni. *Alpis* singulari numero est apud Ovid. III de Arte amandi, Lucanum, alios. *Alpius* apud Dionysium Afrum. Multa etiam *Alpium* nomina in Veterum monumentis occurrunt, quæ indicant multas quoque *Alpium* partes fuisse, per quas itinera patuerunt. Ea sunt *Alpes Maritimæ*, quæ & *Ligusticæ*, *Cotticæ*, *Græcæ*, *Peninæ*, *Alpes Summæ*, *Leponiticæ*, *Rheticæ*, *Julicæ* & *Carnicæ*. Hæc de *Alpibus*, quæ Italiam secundum latitudinem ab Gallia Germanique separant. Sequitur *Apenninus*, qui inter superum mare & inferum excurrens perpetuo ductu eandem secundum longitudinem secat in duo latera. Sic dictus putatur, quod radices habeat sub *Penino* Hannibalis transitu, ejusque juga contingat. Nonnullis *Apenninus*, quasi à *Pænis*, quum Hannibale duce in Italiam irrumperent, patefactus. quidam ab *Api* prisco Duce, qui totam Italiam devicit, derivant. *Apennina* Ptol. & aliis, *Apenninum* Steph. *Apenninus Mons*, inquit Plinius, *Italia amplissimus perpetuis jugis ab Alpibus tendens ad Siculum Fretum*. Multos alios habet Italia montes, vel qui minores Apennini sunt portiones

& quædam quasi membra, vel quos idem, tamquam fœcundus multorum genitor, ex se hinc inde protendit, vel denique, quos hinc procul ab se locatos, radicibus eos suis contingens majestate quadam & superiore conjacentibus fastigio despicit. Eos ego, ne prolixior sim, hoc loco prætereo. Montes porro de quibus proxime dixi, & valles campique, suis superbiunt *Silvis*, *Lucis*, *Nemoribus*, quorum non pauca apud priscos etiam nominibus leguntur celebrata. In Etruria qui hodie *Saltus*, vernaculè *Bosco di Monte Fiacone*, *Volsinio*, quod vulgo *Bolsena*, *Viterbium* euntibus occurrit. *Valsiniensium Lucum* ab antiquis appellatum tradit Leander. In Cimino Etruriæ monte quondam, calcari paucis ob horrorem solita, fuit silva, de qua sic Livius: *Silva erat Ciminia, magis tum invia atque horrenda, quam nuper fuere Germanici Saltus, nulli ad eam diem, ne mercatori quidem, adita. Eam intrare haud fere quisquam præter Ducem ipsum audebat*. In Latio apud Capenates *Lucus* fuit *Feronia*, quem canit Silius:

*Dives ubi ante omnes colitur Feronia Luco,
Et sacer humectat fluvialia rura Capenas.*

Juxta Numicum amnem *lucus* erat *Jovi Indigeti* sacer, teste Plin. *Diana Aetolica lucus* Livio est ad Agninum Compitum. *Neviam silvam* extra urbem ad quartum milliarium fuisse notat Festus. *Camænarum lucum* extra portam Capenam scribit Livius. Quod huic *Algidum nemus*, hodie *Selva del Aglio* dicitur. *Albuncam silvam* in altissimis Tiburtinis montibus habet Servius, aliamque in Laurentinorum agris, cognominem. *Angitia nemus*, propinquum Albæ Marforum fuisse, significat Virg. *Lurinalucus*, Territorii Romani, est apud Ciceronem. *Furinarum lucum* habet D. Victor in XII Regione Trans-Tiberina. *Furiarum lucus* Plutarcho vocatur. *Vacuna nemora* agnoscit juxta montem Fiscellum in Umbria Plin. Gaudent & suis Campani, cum primis *Luco sacro* & *Gallinaria silva*. Sacer *lucus* Livio, hodie *Hami*. *Gallinariam silvam* nominant Cic. ad Pætum scribens

bens & Strab. lib. v. Lucanorum sunt *silva lucique Eboli, Peregrinalis, Veliarum*. Brutiorum *Rhegius vel Rheginorum saltus*. Apulorum *Batini saltus, & lucus Gargani*. In Gallia Cis-Padana *silva Lucina, & Pedanea silva*. In Trans-Padana *Castrosum lucus*. Straboni denique apud Venetos duo sunt luci, unus ab Junone *Argiva* cognominatus: alter ab *Diana Aetolica*, alius ab superiore, qui in Latio ad Anagninum Compitum. Ad opera publica cum sacra tum profana venio, quæ cum sint innumera, pauca tantummodo è tanto numero delibabimus. Et ut à sacris ordiamur, ea sane innumera pænè sunt. Sola enim Roma hodie supra ccc Tempora numerat: quorum vii religionis causa maximè frequentantur. 1. *S. Petri* in Vaticano: sumtu, marmoribus, magnificentia, & opere omnia Orbis superans Tempora. Multa ibi singularia: columnæ aliquot ex Templo Schelomonis advectæ: duo ærei pavones ex Pyramide P. Cornelii Scipionis Africani, quæ olim in valle Vaticana fuisse dicitur, translati. Visuntur item ibi Sepulera multorum Pontificum: Othonis quoque II Imperatoris marmoreum: est & Judicium Orbis supra in Sacello Pontificis, opus Michaëlis Angli. Et ut omittam reliqua, Monasteria item, Xenodochia, Nosocomia, Orphanotrophia; quid dicam de variis cum Pontificis & Cardinalium, tum aliorum palatiis? Pontificis in edito Vaticani loco est, situ longè augustissimum: qui relicta Laterana sede, eò ob amœnitatem loci & salubritatem commigravit. Inchoatum ab Nicolao III, auctum post ab aliis, perfectum ab Julio II & Leone X, ædificiis tandem inlustratum picturisque ab Xisto V, ut machina cælo adsurgere, pendereque videatur. Ascensus sunt facillimi & ædibus Palatinis accommodati ex omni parte, adeo ut etiam equo ad tectum usque eniti liceat. Oppidum potius quis dixerit, adeo est amplum, quam domum. Sacellum ibi est Xisti, quod amplissimum æquat templum: eò, vacante sede, con-

veniunt Cardinales creando Pontifici Maximo. *Conclave* vulgo dicitur. Aliorum Palatia commemorare longum esset. His ergo paucis contenti, ad reliqua pergamus. Sequitur Itolorum gubernatio: ea duplex, *Politica & Ecclesiastica*. Ad *Politica* & *Civilem* gubernationem hodiernam quod attinet, discerpta nunc est nobilissima Regio in varias *Dynastias*. Inter eos, sub quorum ditione nostro est ævo, præter *Pontificem, Regem Neapolitanum, liberaeque Respublicas, Venetam, Genuensem, Lucensem & alias*, primum facile obtinent locum in septentrionaliore, *Principes Etruscus, Ferrariensis, Mantuanus, Mediolanensis, Montis-Ferratensis, Parmæ, Salluziarum, Veronensis*: in australiore multi sunt & innumerabiles *Dynastæ*; quos occasione oblata, suis recensebo locis. In Ecclesiastica *Pontifex Maximus* ibi *Hierarcha* est & Ecclesiarum omnium caput, numerosam habens familiam. *Quoties procedit, gemmis conspicitur ornatus, & sericis vestibus* (verbis utar D. Bernardi ex libro de Consideratione iv, Papam Eugenium interpellantis) *tectus auro, vectus equo albo, stipatus milite, circumstrepentibus septus ministris*. Reliquis *Sacerdotibus*, admiranda ibi Dignitas & Auctoritas. Honorantur magis quam nobiles. *Cardinales*, ut Petrus Mellias notat, in locum Consulium, qui Romanum olim Imperium administrabant, successerunt: *Archiepiscopi* Ducibus sunt adæquati: *Episcopi* Comitibus subiecti, eorum *Vicarii* Prælidum Imperii dignitatem, *Prepositi* Præfectorum vicem referunt: *Archipresbyteri* in locum Tribunalium militum sunt substituti: *Cancellarii* Tribunos plebis repræsentant. Alia apud eundem Messiam. Porro Italia *Iure* utitur triplici, *Pontificio, Casareo, Municipali*. Primum alterumque quale, notum aliunde; tertium ex statutis constat & legibus, quas civitates sibi singulæ concedere sunt solitæ: sufficiant illa, non hic Jurisconsultum agam. Referam vero huc quæ de variarum civitatum *Consiliis* leguntur in quadam membrana: In consiliis (scriptum ibi) *Mediolanenses*

nenses, præstantes: *Veneti*, prudentes: *Lucani*, temerarii: *Pisani*, inconstantes: *Placentini*, providi: *Florentini*, lenti: *Veronenses*, fideles: *Ferrarienses*, cauti: *Genuenses*, ignari: *Lucenses*, utiles: *Volsci*, maligni: *Bruttii*, stupidi: *Mutinienses*, acuti: *Perusini*, celeres: *Senenses*, tardi: *Patavini*, ambigui. Litterarum cultores Itali, quantum in ipsis est, tuentur, fovent, alunt, ornant: iisque omnia bonorum Mæcenatum exhibent officia. Hinc tot per Italiam *Academia Romana*, *Mediolanensis*, *Bonomiensis*, *Patavina*, *Papiensis*, *Neapolitana*, *Perusina*, *Salernitana*, *Pisana*, *Ferrariensis*, *Senensis*, *Florentina*, *Veneta*, *Bergomensis*, *Mutiniensis*, *Taurinensis*: nam *Parmensis*, *Placentina*, *Anconitana*, & *Maceratensis* magna ex parte interierunt. Inde item tantâ doctorum, summaque eruditione, variis artibus & disciplinis, præstantium virorum copiâ, stupendum fuit ab iis omne ævum. Eos uno ductu enumerare si conarer, maximum mihi quidem conciliarem laborem, lecturis verò tædium. *Itali* porro comitate, facilitate, facetis colloquiis alios antecellunt populos. Fœlici fœcundoque nati ingenio, supra modum prompti sunt in excogitando; & docilitate, percipiendis cum litterarum studiis, tum variis artibus, præstant incredibili: honoris ab omni ævo & gloriæ sitientissimi, laudisque præter alios appetentes. Cum lacte voluptatem imbibentes, propensi sunt in molliem: in Venerem soluti. Vindictæ vehementer sunt cupidi: eamque vita ipsa jucundiorē censentes, Testamentis suis mandare soliti posteris. Mulieres porro variarum civitatum, depingit scite membrana quædam supra citata, quæ inter alia habet: *Senenses*, pulchræ: *Florentina*, delicatæ: *Perusina*, elegantes: *Cajetane*, formosæ: *Consentine*, obstinatæ: *Beneventane*, rusticæ: *Bonomienses*, arrogantiusculæ: *Mutinienses*, benignæ: *Cesenates*, rapaces: *Genuenses*, salaces: *Cremonenses*, fallaces: *Placentina*, difficiles: *Lucenses*, castæ: *Pistorienses*, faciles: *Romane*, graves: *Capuana*, superbæ: *Neapolitane*, sollicitæ: *Brundisina*, inertes: *Ferrari-*

ses, avidæ: *Ravennates*, humanæ: *Urbinate*, adfabiles: *Vincentina*, constantes: *Parmenses*, avaræ: *Papienses*, lucri cupidæ: *Mediolanenses*, urbanæ: *Pedemontana*, procaces: *Veneta*, petulantes: *Veronenses*, gratiosæ: *Brixiana*, diligentes: *Formiana*, speciosæ: *Laudenses*, superstitiosæ: *Cremonenses*, sumtuosæ: *Tarvisiana*, zelotypæ: *Bergomates*, astutæ: *Aretina*, tenaces: *Putcolana*, bella. Itali verò quomdam multis magnisque superstitionibus ad stuporem usque leguntur fuisse dediti. Hodie Sacrorum ceremonias ex Romana Ecclesiæ præscripto atque institutione religiosissime observant omnes: nisi quod in australiore Italia pauci Græcorum sequantur ritus, & ipsi quidem Græci generis. Quam autem quomdam bellicosi fuerint Itali militæque dediti, loquitur subactus ab iis Orbis Terrarum: canente ad gloriam hanc classicum Romano. Quales in re militari plerique sint *Itali*, quæque ad expeditiones feliciter suscipiendas conficiendasque singuli conferant, quibus denique hi quam illi magis valeant præstentque, membrana, quam dixi, ita docet: in re bellica *Perusini*, strenui: *Calabri*, præcipites: *Spoleiani*, callidi: *Senenses*, felices: *Bonomienses*, efferi: *Neapolitani*, animosi: *Tarentini*, hosti instantes: *Pratenses*, sacrilegi: *Collenses*, libidinosi: *Piceni*, rapaces: *Aemiliani*, inconsulti: *Placentini*, crudeles: , truces: *Mediolanenses*, intrepidi: *Romani*, fortes: *Vincentini*, vindictæ cupidi: *Pistorienses*, sanguinei: *Papienses*, firmi. Ad rem bellicam conferunt *Veneti*, pecunias: *Mediolanenses*, galeas: *Placentini*, carros: *Cremonenses*, tentoria: *Papienses*, lanceas: *Pistorienses*, pugiones: *Bonomienses*, arundines: *Florentini*: , *Romani*, perseverantiam: *Ferrarienses*, tormenta: *Neapolitani*, equos: *Parmenses*, clypeos: *Tarvisani*, enses: *Viterbienses*, calcaria: *Laudenses*, comœdium: *Neapolitani*, industriam: *Mediolanenses*, tolerantiam: *Genuenses*, perfidiam. Præstant *Mantuanum* equitatu: *Pistorienses* excipiendo ictus clypeis: *Brixianenses*, extruendis vallibus: *Genuenses*, classe: *Lucenses*, oblidendis ur-

dis urbibus: *Cremonenses*, struendis ordinibus: *Veneti*, adparanda classe: *Patavini*, moderandis equis: *Bergomates*, locandis infidiis. Constanti contenti sunt hodie *Itali* matrimonio: repudium non permittentes; ex urbe Roma, ad malos jam inclinante mores, Sp. Carvili ductu quasi profectum. Regum nobiliumque primogeniti, instituto vetere, Principatus obtinent: in privata fortuna virilis stirpis liberi ex æquo sunt heredes, modo legitimo nati toro. Quod ad victum, sobrii sunt & frugalis vitæ: non operosi in adornandis struendisq; mensis: nili quum necessitas flagitat. Vestitus non omnibus est unus: sæpè enim pro tempore variatur, cum qualitate, tum forma & ritu. *Venetis* vestitus est laxitate insigni & prolixitate, & in his urbibus municipalis sumtuosior. Matronæ ibi ante paucos annos ulnas, brachia, pectus, humeros nudabant: nunc omnia contegunt, laxioribus utentes manicis, & in Hispanicum degenerantes. Secundum *Venetos* civilis & nitidus *Florentiæ*, reliquæque *Tusciæ*. *Mediolanensibus* totique *Aemiliæ*, *Liguriaque* floridior, sed paullo contractior. Romæ aulicus prolixitate colorumque varietate cunctos alios antecellit: *Romanus* ipse multo frugalior: cui tamen suus non deest nitor, præsertim in feminis, quæ *Tuscum* nuper adfectabant. *Neapolis* magis nitido utitur, quam sumtuoso. Cetera *Italia* simplicius vestitur. In tota *Gallia Cis-Alpina* feminae Principes in Hispanico videri gaudent habitu: viri in Gallico malunt conspici. Sed de privatioribus civitatum in Italia moribus: de selectiore quorundam cibo & vestitu: deque earundem erga hostes & hospites adfectu, loquitur exemplum membranæ, de

qua ante dixi, ubi hæc: *Florentini*, parci: *Lucenses*, elegantes: *Mantuani*, viles: *Anconitani*, sordidi: *Senenses*, magnifici: *Mediolanenses*, copiosi: *Novocomenses*, luxuriosi: *Imcontini*, abundantes: *Cremonenses*, exquisiti: *Neapolitani*, splendidi: *Genuenses*, modici: *Patavini*, mediocres: *Aretini*, tenues: *Veneti*, obsonantur parvo: *Papienses*, agrestes: *Bonomenses*, lauti: *Astenses*, opipari: *Perusini*, delicati. Delectantur *Florentini* caseolis: *Lucenses*, pyris: *Mantuani*, phascolo: *Ariminenses*, anseribus: *Tarvisani*, ranis: *Cremonenses*, farcimine: *Neapolitani*, caulibus: *Genuenses*, lactucis: *Patavini*, pisciculis: *Piceni*, porcis: *Perusini*, piscibus: *Papienses*, cæpis & alio. In vestitu *Mediolanenses*, splendidi: *Genuenses*, elegantes: *Mantuani*, pueriles: *Neapolitani*, sumtuosi: *Veneti*, magnifici: *Florentini*, ridiculi. In persequendis injuriis *Lucenses*, mites: *Mediolanenses*, faciles: *Perusini*, dissimulantes: *Fulginates*, accensi: *Mutunenses*, placabiles: *Senenses*, magnanimi: *Neapolitani*, benigni: *Ferrarienses*, pertinaces: *Veneti*, subdoli: *Cremonenses*, aperti: *Piceni*, maligni: *Romani*, iniqui. Erga hospites *Calabri* inofficiosi: *Lucenses*, fideles: *Senenses*, amabiles: *Veneti*, blandi: *Patavini*, duri: *Mediolanenses*, incauti: *Ferrarienses*, asperi: *Mantuani*, deglabratores: *Placentini*, leveri: *Piceni*, infensi: *Neapolitani*, benigni: *Florentini*, profusi: *Astenses*, benevoli: *Spoletani*, agrestes: *Veronenses*, studiosi: *Papienses*, prudentiores: *Genuenses*, inhospitales: *Parmenses*, inconstantes: *Mutunenses*, prolixi: *Novocomenses*, inhumani. Mercaturam denique *Itali* summa exercent industria. Quales autem singuli sint in mercatura, sequitur in eadem membrana. *Florentini* videlicet, callidi: *Genuenses*, tolerantés: *Mediolanenses*, aperti: *Lucenses*, fideles: *Veneti*, splendidi:, cauti.

Regio &
unde di-
cta.

HACTENVS in genere Italiam descripsimus: nunc ad specialiore[m] singularum partium delineationem nos accingamus. Italiam alii aliter diviserunt. Augustus, teste Plinio, in XI eam divisit regiones: Strabo in VIII partitur: in plures alii. Quibus omissis divisionem ac methodum nobis à Mercatore propositam sequemur. Occurrit in ea primo loco Tabula prima *Lombardiæ*, in qua Alpestris & occidua ejus pars cum Valesia describitur. *Lombardia* hodie euphoniæ gratia dicitur pro *Langbardia*, sic appellata ab *Langbardis*, ex Germania huc Iustiniani Principatu profectis: qui ad utramque Padi ripam multos annos suas cum Imperio habuerunt sedes. Hæc *Cisalpina Gallia* olim dicta fuit. *Gallia* quidem ab *Gallis*, *Bojis*, *Senonibus*, *Insubribus*, *Cenomanis*, aliisque, à quibus quidquid Alpium radicibus Rubiconisque fluentis intercipitur, pulsis veteribus colonis occupatum, fuit habitatum. *Cis-Alpina* vero dicta quod præcis Italis, Romanisque Scriptoribus, de ea differentibus cis esset Alpes, quum alia trans Alpes habitaretur. *Cis-Alpina* hæc, qua Septentrionalissima montibusque adhæret propius, *Sub-Alpina* cognominatur Plinio. *Citerior* etiam appellatur Gallia Sall. Cæsar ob causam modo indicatam *Veterem* quoque *Galliam* nominat. Aufonius *Italiam Gallicam*, *γαλαπικλή* Appianus in Hannibalicis: *Mediterraneam Italiam* vocat notitia Provinciarum: non quod Mediterraneo adposita mari, sed quod in locis Mediterraneis: cineta, qua Septentrio, Occidens, Meridiesque sunt, Alpibus & Apennino tumescente: qua Oriens est, mari Hadriatico. Polybius & Plinius toti huic tractui Gallico formam tri-

Situs.

buunt triangularem: cuius apicem faciunt Alpes & Apenninus montes: basin Sinus Hadriaticus. *Florentissimum Italiae* latus appellat Tacitus. Ubique arboriferam hanc regionem, pecori pascendo aptam, & multis irrigari fluviis, testis est Plutarchus in Camillo. Pereleganter autem de ea Sigonius: *campi adeo culti & uberes intercedunt* (de Pado loquitur) *ut satis constet haud temerè alios reperiri aut natura feraciores, aut rebus necessariis ad hominum vitam instructiores.* Addit deinde idem Sigonius antiquos ejus Principes fuisse *Ligures & Etruscos*: mox *Gallos*: postremo *Romanos*, his *Gothos* successisse: *Gothis* iterum *Romanos*: *Romanis Langbardos*. Videndus & Sabellicus lib. *Histor. Venetæ* I, Decade IIII. Gallia autem *Cis-Alpina* versus Occasum duplex est Straboni, Plinio, aliis, vel *Cis-Padana*, vulgo *Lombardia di qua dal Po*, vel *Trans-Padana della dal Po*, illa quod cis, hæc, quod trans Padum. Hic verò *Lombardiæ Alpestris* pars Occidentalis nobis describitur, quæ magnam partem *Lombardiæ Trans-Padanae* complectitur. Est autem regio hæc licet valde montosa, atque alibi silvis innexa, naturæ luculentissimis dotibus variè locupletata: valles enim & campestria loca solum fecundum satis habent, tritici, aliarumque frugum, item vini abundantia beatum. Colles etiã præstantissimorum vinorum feraces. Sunt & in silvis & montibus ferarum venationes frequentes. Urbes hic multæ sunt, ac oppida plurima: *Mediolanum*, *Crema*, *Bergomum*, *Comum*, *Clavenna*, *Luganum* &c. quæ in Tabula conspiciuntur. Superat verò reliquas Italiae partes multitudine magnitudineque lacuum hæc regio: inter quos *Verbanus* Plin. & Strab. qui hodie, quod reliquis in hoc tractu sit major, *Lago majore*, Italis: Germanis autem

Soli ferri-
li. ac.

Imperium
majorum.

Urbes.

Lacui.

Lang-

LOMBARDIÆ
alpestris pars
occidentalis
cum
VALESIA

Miliaria Italica communis

30 31 32

Meri: 30 dies.

31

32

Lang-see. Longitudinem ejus ponit Str. stadiorum ccc. Latitudinem maximam stadiorum xxx. Altitudo plerisque locis tam est vasta, ut fundo videatur carere. Pisces generat optimos, cum primis truttas permagnas, lucios insignes: chalcides vel aquones; phoxinos vel veronos, percas aurei coloris, & alios. *Larius Lacus* Virgilio & aliis, *Comacenus* ab urbe adjacente Paulo Diacono & Antonio; hodie *Lago di Como* Italis; Germanis *Chumersee*. *Benaco* major est, *Verbano* æqualis ferè. Longitudinem Strabo stadiorum scribit ccc, latitudinem xxx: novitii paulo aliter metiuntur. Excurrit ab Septentrione in Meridiem, pronior tamen in Orientem. Conspiciendos se præbent inter Verbanum & Larium, lacus quidam minorum gentium, *Luganus Lacus*, *Gaviratus*, *Monatus*, aliique. Irrigant etiam hanc regionem fluvii *Ticinus*, *Adava*, *Serius*, *Tosa*, *Bremba*, atq; alii plurimi. Montes etiam varii: inter quos *Lucumonis Mons*, vulgo *Luckmannier*, *Mons Gothardi*, *Alpes Lepontia majores*, quibus ab Lario lacu per Clavennam Curiam Rhetorum itur: *Alpes Rhetica*, aliique multi. Sed hæc hæctenus; reliquum nunc est, ut de *Valesia* altera hujus Tabulæ parte agamus.

VALESIA.

Regio. *Valesia* nomen, quam *Vallis* aut *Vallisser Landt* vulgo dicunt, unde ortum sit minimè reperi, nisi Munsteri ea de re sententia cuiquam placeat. verisimilis certe est. Arbitratur autem vocabulum illud natum esse à Latina voce *Vallis*, aut ab arce Sedunensis civitatis *Valeria*. *Valesia* conregionales ad Boream Bernates & Lucernates Helvetii: ad Meridiem Cottia Alpes & Lepontia: ad Ortum summæ Alpes & Rhetia alia: ad

Occidentem Grajæ Alpes & Lemanus lacus. Ejus longitudo ab Occasâ in Ortum itinere quinque dierum protenditur: latitudo verò valde est angusta, nisi quod prope Octodurum & Sedunum paullo spatiosior est. Hæc licet altissimis montibus & præacutis petris undique innixa, qui pro magna parte altitudine fere unius Germanici milliarii elevantur in cælum, multique ex iis perpetuo aut glacie irresolubili aut nive obducuntur: nulla tamen re sustentationi hominum necessaria caret: per se ferax frumenti & vini, atque omnis generis fructuum. Habet triticum & siliginem, habet hordeum, avenam, fabas, pisâ, lentes & milium. Vinum incipit crescere in Diœcesi Brigenfi in montibus, continuaturque ejus plantatio per descensum Rhodani, donec venias ad S. Mauricium. Apud Sedunum rubrum albo præstantius est, tamque atrum & densum, ut eo scribi possit. Juxta Octodurum, album bonitate superat rubrum. Vixque in Germania locum reperias ubi nobilius quam Seduni crescat vinum, atque inde in vicinas vehitur Regiones. Hic ut & in *Siders* crescit crocus in magna abundantia. Sunt ibi mala punica, sunt amygdala & ficus. Per totam quoque regionem invenias omnis generis poma, pira, nuces, pruna, cerasa, castaneas, mora, perlica, avellanas, corna. Suppeditant præterea montes hujus regionis multas nobiles herbas & radices medicas, quibus insignes sunt & peculiare vites, gentianam, antrinam, squillam &c. Minerarum etiam feracissima est regio: ac crySTALLUS pura & impura in *Gums* juxta Rhodani originem eruitur. Varia quoque producit animalia, vaccas, boves, equos, asinos, mulos, oves, porcos, capras, cuniculos: anseres item, anates, gallinas, pavones, columbas. Abundat etiam apibus,

Soli ferti-
litat.Animalia
vires
vires.

apibus, unde illis non exiguum emolumentum. Habent præterea montes animalia quædam nobis penitus incognita, ut sunt ægocerotæ seu capricorni, meles, ibices, mures alpini, lepores nostris dissimiles, phasiani, galli silvestres, gallinæ petrosæ, aviculæ quas *Parnifas* vocant, perdices, bonosæ, fulicæ, vultures, palumbi, ardeæ, ficedulæ, mergi, corvices, turdi. Abundant quoque ursis, lupis, lyncibus, vulpibus, martibus, falconibus. Carent autem cervis, capreis, apris, scorpionibus & conchyliatis ranis. Tanta autem ferinæ in hac regione abundantia, ut bubulæ instar, & nonnunquam viliori precio in macello veneat. Episcopus porro Sedunensis Princeps est & Dominus totius Valesiæ, in rebus Secularibus & Spiritualibus, deditque Carolus Magnus circa annum Christi 1000 hunc Comitatum & Præfecturam *S. Theodolo* Episcopo Sedunensi, atque omnibus successoribus ejus. Confirmarunt quoque multi alii Imperatores hanc donationem & roboraverunt usque in hodiernum diem. *Valesia* in *Superiorem* & *Inferiorem* dividitur. Superior idiomate Germanico utitur, incipitque à *Furca* monte, excurritque ad maream regionis usque quæ est sub *Seduno*, juxta amnem *Morsum*, complectiturque septem Decimas seu Diœceses, quas illi *Zehnden* vocant, nempe *Sedunum*, *Syder*, *Leuck*, *Raren*, *Viss*, *Brig*, & *Gombs*. In *Inferiore Valesia* lingua Sabaudica in usu est: ab amne *Morso* initium sumit, extenditurque ad pontem *S. Mauricii* usque, cujus incolæ olim *Veragri* dicti sunt. Habet autem inferior *Valesia* sex Cõmunitates, quas illi vocant *Vexilla* seu *Banneras*, nempe

Condes, *Ardon*, *Sallien*, *Martinacht*, *Intremont*, & *S. Mauritium*. Metropolis Valesiæ *Sedunum*, Germanice *Sitten*, & Gallice *Siun*, pro patriæ more elegans civitas: crescit in dies splendor ædificiorum. Adjacet monti, qui in media planicie, inter altissimos montes vallem cludentes, sensim versus ortum confurgit: bifurcaturque in duo petrosæ fastigia seu eminentes colles. Subest autem *Tarentasiæ* Archiepiscopatus Sabaudicæ, *Sedunum* Episcopatus Valesiæ, & *Augusta* similiter. Præter *Sedunum* nullam muris cinctam civitatem habent Valesii, quamquam *S. Mauritius*, live *Agaunum* pro oppido haberi posset. Sunt hic præterea *Martinacht* live *Octodurum*; *Gradesch* & *Vetus Sider* arces, *Sider*, *Leuc*, *Raronia*, *Vespia*, *Brig*, *Naters*, *Moril* oppida. Montes qui Valesiam ambiunt, habent hodie alia, quam olim nomina. Mons ex quo *Rhodanus* oritur, olim *Subecus*, *Coatus*, ac *Vrsellus*, vocatus fuit, hodie *Furca* nuncupatur. Huic vicinus est *Gothardi mons*. Juxta *Brigam* est *Sempronius mons*, hodie *Simpelberg*. Huic vicini sunt *Sases* & *Matter*, montes. Ex altera parte *Rhodani* sunt *Loetsch* & *Gemmi* montes. In valle *Poenina*, *Arolla* mons glacialis est. E regione *Sider* versus Septentrionem est *Silvius mons*, is jam *Austalberg* vocatur, & ex utraque parte *S. Bernhards mons*. Silva *Hercynia* huc etiam spargit ramos suos diversis insignitos nominibus, alibi enim *Milebach* silva, juxta *Arnen* nimirum, juxta *Perigrad* *Persim vvaldt* vocatur, atque alibi aliter. Populus in Valesia est hodie erga externos valde humanus & affabilis, totusque beneficus. Inter se vero paullo rigidiores, quam amicos & vicinos deceat.

Regio &
unde di-
sta.Sole ferti-
litas.Imperium
majorem.

Urbes.

SECUNDA Lombardiæ Tabula Tirolensem Co-
mitatum & Marcam Tarvisinam complectitur.
Tirolensis Comitatus nomen habet ab oppido *Tiro-*
lo, quod antiquitus splendidum fuisse videtur. Iac-
cet inter *Athesin* & *Oenum* flumina, interque *Alpium*
juga: ad Septentriones *Bavaria* clauditur, ad Austrum
Lombardia: ad Ortum *Marca Tarvisina*, Foroque *Iu-*
lii: ad Occasum *Helvetia*. *Rhetica* quondam pars fuit.
Regio hæc licet *Alpibus* inclusa & extensa per ipsa juga
Rhetica; fructuum tamen, rerumque ad vitam neces-
sariarum, nec non auri, argenti, metallorumque omnis
generis optimorum copia, dives & locuples. E mon-
tium visceribus ingentes hauriuntur metallorum the-
sauri: cacumina vastis silvis ferarumque multitudine
plena: colles ac clivi, frugibus ac vineis: valles fontium
ac fluminum aquis irriguæ, armentis & pecoribus re-
fertæ sunt. Itaque Comitatus iste, non solum Ducatui,
verùm etiam Regno æquiparari potest. Adjunctus fuit
Domui *Austriacæ* anno *MDCCCLX* à *Rodolpho Alberti* fi-
lio *Austriæ* Duce. Urbs primaria *Oenipons* vulgo *Innspruk*,
ad dextram *Oeni* ripam, sedes Principis; Parlamenti
regionum *Austriacarum* sedes. Sunt præterea *Maranum*
oppidulum ad ipsum *Castrum Tirolense* regium; *Bol-*
zanum emporium: *Halla* factitio sale nobilis ad *Oe-*
num: *Brixia* ad *Isacum* fluvium, qua se *Rientius* in *Isa-*
cum exonerat, urbs Episcopalis. Est & *Tridentum* ad *A-*
thesin, urbs vetus, quam in decima Regione *Italiæ* in-
ter mediterraneas collocant *Plin.* & *Strab.* Conditam
volunt à *Gallis*: & ita *Trogus* prodidit. Nomen habe-

re creditur à *Neptuni* tridente. Nam ut *Randenenses*
Saturnum, ita *Tridentinos* constat coluisse *Neprunum*:
cujus effigies cum *fuscina* adhuc exstat in templo *B. Vi-*
glii, eo latere quod forum respicit. Urbem muro cinxit
Theodoricus Ostrogothorum Rex, usus ad structuram
lapide quadrato. Idem castellum *Verrucæ Tridento*
imminens in altera ripa pari opere munivit. Postea e-
jectis ex *Italia Ostrogothis*, tenuerunt eam *Langbardi*
titulo Ducatus. Victo autem *Langbardorum* Rege *De-*
siderio à *Carolo Magno*, rursus facta est juris Imperii, au-
ctaque ab Imperatore accessione *Ripa* oppidi ad *Bena-*
cum, cum vallibus quibusdam & villis. Post hunc *Caro-*
lus Saxo, universum Comitatum *Tridentinum*, una cum
valle venusta, & *Bolzamo* oppido *Ecclesiæ* dono de-
dit. Additus defensor & protector Comes *Tirolensis*.
Ex eo itaque jurisdictionem utramque exercet *Episco-*
pus. Sermo civibus partim *Germanicus*, partim *Italicus*:
& quod in limitaneis civitatibus rarum est, tam purè u-
tramque linguam sonant, ut neq; in media *Germania*,
neque in media *Italia* vix quisquam purius. In hac urbe
celebratum est *Concilium* illud famosum, anno *MDCC-*
XLVI, sub *Paulo III.* Fluminibus *Regio* rigatur duobus
præcipuè, *Oeno* & *Athesi*: reliqui rivuli potius quàm ju-
sti fluvii dicendi sunt. Montium hic numerus non est,
qui omnes uno nomine *Rhetica Iuga*, seu *Rhetica Alpes*
vocantur, quamvis propriis deinceps nominibus di-
stinguantur. Sylvarum quoq; hic magnus numerus est:
uti *Grinnyald*, *Hofgarten*, *In der Aich*, *Milrimald Forest*, *vnser*
Fravven Holtz, &c.

Flumina.

Monta.

Silva.

TARAVISINA
MARCHIA ET
TIROLIS
COMITATUS

COMITATUS
CLUSI

TIROLIS
COMITATUS

MARCHIA
TRIVISANA

TRIVISANA

GOLFO

VENETIA

32

33

34

35

46

46

45

45

32

33

34

35

Meridies

*Terio &
unde di-
ta.*

DIXI de Comitatu Tirolensi : restat nunc ut de *Marca Tarvisina* agamus. Nomen accepit à *Tarvisina* urbe, quæ sedem & domicilium dabat Marchionibus Langbardici nominis, qui huic tractui cum imperio præerant. *Tarvisinum* appellant Cassiodorus & alii. Dicitur & *Venetia* à *Venetis* populis. Hodie vernaculè *Marka Trevigiana*. Quod ad fines, scribit Leander ab Occidente *Venetiam* claudere Mincium, Benacum & Sarcam fl., à Septentrione montes Tarvisanos, Italiae Germaniaeque discrimen, ab Oriente Timavi ostium, partemque Hadriatici maris: ab Meridie, ostium Athesis, paludesque Melarianas ac Brigantinas : hos autem *Venetia Veteris* terminos esse, non *Markæ Tarvisinae*, quæ multo erat angustior, suamque habebat longitudinem inter Mincium Allamque fluvios : trans Allam enim Foro-Juliensem agrum adnecti; præterea *Markam Tarvisinam*, quæ nunc vocatur, nonnulla continere loca Cenomanorum &c. Regio pernobilis est & laeta; cælum salubre, jucundum & temperatum. Campos habet amœnos, ac frumenti ceterarumque frugum, item omnigeni fructus ac vini maxime fertiles. Adest metallorum ubertas, nec pecudum greges desunt; tantis denique & tam multis munificæ naturæ dotibus adfatim ornata est & locupletata, ut inter principes Italiae Regiones optimo jure censeripotest. Habitarunt hic olim *Euganei* quibus nomen, si Etymon ex Græcia petendum, ab genere nobili clarisque natalibus. *Euganeos* his sedibus profligarunt, ut Livius notat lib. 1, *Veneti*, à quibus tota regio *Venetia* dicta. Urbes *Tarvisinae* *Marchiæ* sunt *Veronia*, *Vicentia*, *Patavium*, *Venetia*, *Tarvisium*. De quibus prioribus *Verona*, *Vicentia*, *Patavio*, in propria quam obtinent Tabula, dicemus. *Venetia*, (vulgo *Vinegia*) multitudinis numero nomina-

Situs.

*Cæli tem-
peries.*

*Soli qua-
litas.*

Urbes.

Venetia.

ta: urbs, modicas complexa insulas circiter LX, sita est in intimo Sinus Hadriatici recessu, mediis in stagnis, quæ æstu singulis senis horis irrigua: adfuso, quo Oriens est, pelago, quod tamen, ne sua violentia vel ira sit noxium, præjectis aliis quibusdam insulis, tanquam aggeribus cohibetur. Licet non muris, non propugnaculis, non turribus ullis sit munita, loci tamen natura est tutissima. Quamplurimis dividitur canalibus. Vicis penè omnibus sui sunt rivi, conjungentibus ipsos pontibus ex lapide lignove circiter ccccl. Inter canales principis loci est qui vulgo *Canal grande*, longitudinis trium milliarium, qui urbem totam in duas quasi dirimit partes: circa medium, pontem gestans visendum. Ita commoditas passim urbem vel pedibus percurrendi, vel cymbis, quarum numerus octo dicitur millium, vulgus *Gondelas* vocat. Ambitus urbis VIII circiter milliarium. Imperii magnitudine, populi frequentia, opum splendore, mercium varietate, inlustris: ingeniis excellentibus virisque eruditissimis beata: bonis legibus laudabilibusque institutis ornata. Frumento, quod ex diversis Orbis partibus advehitur, vinis multiplicis generis, inter quæ generosum illud, quod vulgo *Malvaticum* vocant, aliisque rebus humanæ vitæ necessariis, ita adfluit, ut rectè *Paradisus deliciarum* appelletur. Regiones ibi seu Parochiæ LXIV. Ædificia cum publica tum privata ibidem magnifica, splendida, sumptuosè ornata. Inter templa preciosissimum illud quod *D. Marco Evangelistæ* dicatum, auro multis locis ornatum. Et ut reliqua omittam: intra urbem Armamentarium est (vulgo *Arsenale*) cujus circuitus duorum circiter milliarium. In hoc è ligno, ferro, ære, lino, canabi, omne nautici apparatus genus, anchoræ, tormenta, catenæ, spiræ, rudentes, vela quotidie conficiuntur: hic insignia

à Tur-

à Turca, piratis, hostibus capta ostentantur, manubiæ-
que illæ opimæ anno *MDLXXI* ad Naupactum ablatae.
Ostenduntur Prætorix quinqueremes, & navis Bucen-
taurus, qua vectus quotannis ad maris introitum, ubi
castella æstuarii, Princeps, Senatu, Primoribusque ur-
bis comitatus, ceremoniis ab Episcopo peractis, mare
sibi despondet, injecto ad perpetuandum Dominium
aureo annulo. Est & Gymnasium publicum, cum Bessa-
rionis Cardinalis Niceni Bibliotheca, quam ipse mo-
riens Reip. Venetæ legavit. Civium frequentia *Venetis*
planè stupenda. Numerus trecentorum circiter milli-
um censetur. Triplicis illi sunt generis: *Patritii*, quos
penes Imperii & Reip. administratio: *Cives*, qui Scriba-
rum & aliorum honorum munera gerunt: *Artifices*, qui
mechanicas exercent artes. Præter hos, *Mercatores* innum-
meri & advenæ, qui vario cultu ex omnibus Mundi
partibus eo negotiationis gratia confluere soliti: Tur-
cæ, Æthiopes, Slavi, Arabes, Syri, Cretenses, Cyprii,
Macedones, Germani, Vngari, Hispani, Galli, alii. Pri-
ma *Venetæ Reipublicæ* administratio fuisse fertur *Consula-*
ris: altera *Tribunitia*, per annos *CCLII*: postea anno *MDCCVII*
sub Ducis cœpit esse Imperio. *Dux Doge* vulgo, Reip.
caput, *Senatus* est Princeps, eique nihil injussu *Senatus*
nec pace agere, nec bello quidquam licet. Ipse *Senatum*
consultit. *Senatus* Auctor decernit: decreta tamen Ducis
nomine promulgantur. *Duci* de publico certa pendun-
tur stipendia: eoque defuncto, statim in locum defun-

*Ratiogu-
bernandi.*

cti ex Senatorum numero alius per suffragia sufficitur.
Senatus, vulgo *Gran Consiglio*, basis est totius status: ejus
membra nobiles omnes, xxv annis majores: quibus
mira in dicendo libertas, summa in consulendo integri-
tas, eximius recti verique cultus, studium conservandæ
libertatis augendique Imperii incredibile, insignis in
adversis constantia. Præter Ducem Senatūque alii
multi sunt *Magistratus*, quos hic brevitas studio præ-
tereo. Hæc urbs omnium urbium clarissima censetur &
florentissima. Mundi Theatrum, commune totius Or-
bis, Emporium, victrix dominatrixque tot tantorumq;
hostium: Hadriatici regina maris, Italici nominis glo-
ria decusque. Quamvis multa bella gesserit, variamque
fortunam mille annorum spatio sit experta, in externi
tamen hostis potestatem nunquam devenit. Reliquas
civitates & minorum gentium oppida silentio præter-
eo. Fluvii insigniores hujus tractus *Plavis*, *Piave* vulgo, *Flumina.*
Brenta, *Bachilio* & omnium maximus *Athesis*. Montes *Montes.*
sunt hoc tractu Patavino, qui nec ad Apenninum, nec
ad Alpes pertinent, qua conditione nullus alius ager est
totius Italiae. Horum unus est *Gemula*, alter *Venda*, & *Col-*
les Euganei, Poëtis celebratissimi. Mercator hæc habet:
Patriarchæ Aquilegensi subjiciuntur Episcopatus, *Man-*
tua, *Cuman*, *Tridentinensis*, *Verona*, *Maravenfis*, *Paduanensis*,
Vincentinensis, *Trevisinensis*, *Cenetensis*, *Ceneda forte*, *Feltre*,
Bellun. Atque hæc de Tirolensi Comitatu & Tarvisina
Marca breviter dicta nobis sint.

TERTIA *Lombardiae* Tabula sequitur, in qua *Pedemontium, Montis Ferrati Marchionatus*, cum *Ducatu Genuensium* delineantur. Occurrit primo loco *Pedemontium*: sic dictum quod ad *pedem sit montium*, ad radices inquam *Alpium*, quae *Galliam Sabaudiamque* ab *Italia* dividunt. Vulgo *Piemont*. Fines ab *Oriente Padus*: ab *Meridie Ligurum Alpes*: qua *Occidens est, Alpes Galliae*: qua *Septentrio, Duria Riparia*. Regio est amœnis fructiferisque collibus plena, frumentum, fructus, vina producentibus nobilissima. Ferri prope *Turinum*, marmorumque ad *Paisanam*, fodinis non carens. Habitarunt olim *Turini*, Polyb. Liv. Plutarcho noti: item *Straboni, Ptol. Plin.* in nona *Italiae regione* eos notanti, *Ligurumque stirpis* facienti. Inde *Ducatus Taurinus*, appellari cœpit hic tractus sub *Langhards*, qui in *Provinciae formam* redacto ducem præposuerant. *his deletis*, primum in *Italia Regum* venit potestatem: post principum diversorum: præcipuè *Sabaudiae, Francieque* ditioni fuit subiectus: vastatus supra modum bello quod gestum inter *Carolum V. Imperatorem, & Franciscum Galliarum Regem*. Caput *Regionis* est antiqua civitas *Taurinum; Augusta Taurinorum* Tacito, *Plin. Ptol. Taurini* hæc urbs ab *ipsis populis*, apud *Antoninum*, non uno loco. Vulgo *Turino*. Dictum vult *Stephanus Grammaticus* ab *Tauro, Massiliensium*, quorum fertur colonia, insigni. Iacet ad ostium in *Pado Duriae*, forma quadrata, portis patens quatuor, splendidis ornata ædificiis, nobilitate civium clara, rerum omnium copia abundans. Summum templum *Johanni Baptistæ* est sacrum: præter hoc alia sunt xx aut circiter. Palatium ibi *Ducis* visendum: Academia

celebris, in qua *Erasmus Roterodamus S. Theologiae Doctor* est creatus. Prima hæc *Italiae urbium officinam* habuit librariam. *Episcopatus* gaudet dignitate. Ad collem *Rivoli* est oppidum frequens: ultetius *Aviliana*: juxta *Padum* est *Carignano*. Altius inter *Rivolos & Avilianam* splendidum visitur *Cœnobium D. Antonii Ravensini*: & nonnullo inde intervallo ad *D. Ambrosium*. Succedit mox *Susa*, quam plerique *Sabaudiae* adcensent. Ad *Padum* sexto ab *Sangoni ostiis* lapide oppidum jacet, quod vernaculè *Pinarolo*, opulentum, cum *Cœnobio sumtuoso*: supra pandunt se *Petrosa*: læva fontis *Sangoni Pagellato & Briacasse*, dextra *Monte Bobio*. Haud procul *Pelice* amne, *Padi* incola, *Pancalerum* est & *Villa Franca*, ubi ponte *Padi ripæ* junguntur. Sequuntur ad *Padi* fontem *Revello & Paisana*; ulterius *Critio*: moxque *Mambrino*, ubi vallis *Padi* initium. Incolæ vocant *Valle di Lucerna*, ab castello, quod ibi, cognomini.

Montis-Ferrati Marchionatus.

Succedit jam nunc peramœna & fœcunda Regio *Regia Mons-Ferratus* explicandus, sic dictus uti censet *Leander*, quasi *Mons Ferax*, ab modicorum collium, quos habet, fertilitate: vel à *Ferro*, similitudine quadam, quod uti ferrum cetera metalla vi ac duritie vincit, ita ille finitimos ubertate cum aliorum fructuum, eorumque nobilitate & suavitate, tum vero vini longè superet. Describit *Montem-Ferratum* *Merula* lib. vi *Antiq. Vice-com.* hoc modo; *Mons est perpetuis expansus jugis, totus amœnus & fructifer, omniumque rerum ad vitam utilium*

Soli fertilitas.

utilium fertilis, & colonis admodum frequens. Incipit diurno fere itinere ab Alpibus, planicieque separatur, quæ inter hos Colles & Alpes intercedit. Nihil hic incultum quidquam propter summam soli bonitatem oportunitatemque. Levam Tanarus, dextram Padus adluit, nec ullius alveum Regio egreditur. Quanto magis autem ab amnibus abscedunt colles, tanto majores amœniioresque campi inter eos panduntur, quos haud malè Mesopotamiam queas dicere, quippe quod amnibus utrimque sint inclusi. *Montis-Ferrati* Marchionatum tenuit primùm *Palæologa* stirps usque ad annum *MDXXXIV*: quo, defuncto *San-Georgio Palæologorum* ultimo, *Carolus V Imp. Mantuæ Ducem* legitimum *Montis-Ferrati* hæredem declaravit. Erectus fuit Marchionatus in Ducatum anno *MDLXXV* ab *Maximiliano Imp.* primusq; *Montis-Ferrati Dux* dictus est *Guilielmus III*, *Mantuæ Princeps*. In hoc autem terræ tractu tres insignes habet urbes *Mantuæ Dux*, quæ sunt *Casalis D. Evasii*, civitatis jus adepta ab *Sixto IV* anno *MDCCCLXXIV*; *Episcopatus fulgēs dignitate*; sedes Marchionum *Montis-ferrati*. Duplex ibi arx: vetus, Marchionum quondam domicilium, & nova, quam extruxit *Vincentius Gonzaga*, *Mantuæ Montis-que Ferrati Dux*, quæ vulgo *la Citadella*. *Alba*, *Plinio Pompeia* cognominata, cui inde *Albenses Pompeiani* nominantur. Amplitudine superat *Casalem D. Evasii*, clementia cæli inferior. Marchionum *Montis-Ferrati* prius nunc *Ducum Mantuæ* subjacet Imperio. Ager omnium fecundissimus, qui *Languilla* vulgo. Tertia est quæ vulgo dicitur *Acqui*, *Aqua Saryellorum* *Plin. lib. 3 cap. 5* in *Liguribus* ponenti. *Aqua* simpliciter *Antonino*: ab *Aquis* proculdubio & fontibus, qui hic sunt, calidis & medicatis: sunt enim in hac civitate thermæ publicæ cum mensis lapideis & gradibus. Præter jam dictas urbes sunt; *Basimiana*, *Va-*

lentia, *S. Salvatore*, *Mon-calvo*, *Alexandria*, *Nicaa*, *Palearia* cognominata, *Asta*, *Pollentia*, *Ceva*, atque alia multa.

Genuensium Ducatus.

Genuensium Ducatus, vel *Ora Genuensis*, olim dicta *Regia* fuit *Liguria*, non tamen tota, sed quæ *Transalpina* fuit cognominata. *Liguria* unde nomen, varie disceptatur. Quidam inter quos *Paulus Diaconus*, ab *legendis Leguminibus* tradunt: alii ab *Ligone*, uno ex fabulosis *Iapeti Ducibus*: supposititii ab *Annio Viterbiensi Berofus*, *Caro*, *Fabius Pictor* & *Semprocius* ab *Ligure Phaethontis Ægyptii filio*: nunc vulgo *Riviera de Genoa* vocatur, ab *Genua* clarissimi nominis urbe. Hodie fines ipsi ab *Occasu* Alpes, *Galliam Narbonensem* ab *Italia* dividentes, ab *Ortu Etruria*, *Macra* interfluente, qua *Merides* est, cognomine pulsatur *Mari*, qua *Septentrio*, *Apennino* clauditur. Hæc olim, ut scribit *Strionnino*, sterilis fuit, nihilque memoratu dignum habuit, nisi quod intus maxime arbores & vastæ, quæ navibus fabricandis idoneæ erant, producebantur, nunc vero vini, olei, ac variorum fructuum proventu beata. *Ager Dianus* oleo adeo adfluit, ut quandoque octodecim, nonnunquam viginti millia urnarum reddat, quas vulgo *Barilas* vocant. *Ora Genuensis* hodie duplex, *Occidentalis* & *Orientalis*, quæ vulgo ab metropoli, quæ in medio utriusque, *Riviera di Genova*, *di Ponente*, & *di Levante*. *Urbs primaria Genua* *Liv.* & aliis, *Genoa* *Steph. Janua* dicitur *Luitprando Ticinensi*, & ejus ætatis *Scriptoribus*; hodie *Genoa* & *Genova*. Quod ad situm, fronte *Meridiem* *Cirnumque* spectat *Insulam*, amplissimè circa littus confurgens, dorso *Septentrioni* obverso, leniter in planiciem, velut ad quiescendum

Imperium
majorum.

Urbes.

Sinu.

Sali fatti-
litae.

Urbes.

cendum descendens, montium innixa radicibus, quorum à tergo contra sævorum Septentrionum adflatum vallo munitur, non tota montosa, nec vicissim tota plana, sed mixta specie. Circuitu palmos colligere tricena quina millia, supra nongentos quinquaginta quinque, Nebianus Episcopus tradit. Palmus haud multo minor antiquorum est pede. Hinc mensura totius urbis si palmos septenos passui demus, milliariorum erit quinque, sin senos, sex, demptis quadraginta quinque palmis; nec moles, nec portus in hanc dimensionem venit. Insignem portum habet ad Austrum & Africum patentem, ingentimole ad securam stationem præmunitum. Cæterum de Genua politissimi & rotundi exstant Scaligeri versus.

*Ditis opes Asia, & claros Orientis honores,
Quantaque ab Euxino tunditur ora salo,
Pisanas acies, Thuscæ decora incluta Pubis
Et traxi ad Ligures Gallica signa manus.
Subjectis domitas tenui cervicibus Alpes,
Et tremuit nostras Africa terra trabes.
Afflictus toties Venetus, quæ fugerat olim,
In patriis movit tela petitus aquis.
Frustrà Galle cupis: frustra es frustrator Iberi,
Frustra sava ferox Insuber arma capis,
Vincio ego, cum vincor, par est victoria damno,
Sumque eadem domina servaque facta mea.*

Metropoli visa, reliquarum urbium nonnullas & oppida indicabo. Haud procul Varo Nicaa est Ptol. Nica Antonino, Nizza hodie. Urbs maritima, quondam ab Massiliensibus condita, dorso Alpibus innitens, partim in juga, partim in planiciem porrecta. Nunc est munitissima, firmam habens arcem in colle, ditionis

Sabaudia Principis. Supra portum Herculis Monæci ad alterum lapidem editis in montibus *Torbis* jacet, vel *Turbias*. Sunt & *D. Remi* oppidum, *S. Remo*, per amœno & fertili agro, qui citris, palmis, medicis, limonibus, aliisque fructiferis arboribus mirum in modum ornatus. *Castellum Tabia* ambitu exiguo, sed nomine celeberrimum, ob generositatem vinorum Apianorum. *Albigaunum*, urbs antiqua, situ plano, quingentis à mari passibus, gravioris cœli, alioqui opulenta rebusque necessariis adfluens. *Fimarium* item, *Naulum*. *Savona* urbs antiquissima, ædificiis ornata magnificis, cujus ambitus est CICIC passuum. Atque hæc sunt in ora Genuensi occidentali. In orientali sunt: *Claverium*, *Sestri de Levanto*, & alia. Flumina hic sunt *Varus*, qui limitem statuit inter Provinciam & Liguriam: hanc Italiae, illam Gallia Regionem. Recipit hic, qua occidentalior ejus ripa & gallica, fluvios, qui vulgo Gallorum audiunt *Caremp*, *Lavaire*, *Esteron*: qua orientalis & Italiam spectans, *la Lince* & *la Vesubie*. Sequuntur inde per Liguria littora *Paulon*, hodie *Pulion*: *Rutuba*, hodie *Rotta*. Sunt item *Merula*, *Porzevera*, *Ferisano*, *Lavagna*, *Maera*, *Magra* hodie. De Administratione autem Ecclesiastica apud Merc. in hac Tabula hæc leguntur: Archiepiscopus *Taurinensis*, cui subsunt *Casalensis*, *Salutarum*, *Montis Regalis*, *Novariensis*, *Lodensis*, *Vercellensis*, *Ipporegiensis*, *Aëtensis*, *Aquensis*, *Albensis*, *Terdonensis*, *Saonensis*, *Albingaunensis*, *Vintimeliensis*, *Placentinus*, *Papiensis*, *Mediolanensi* Archiepisc. subiecti. Archiepisc. *Januensi* subsunt *Bobiensis*, *Aprumacensis*, vel *Brumacensis*, *Motenensis* vel *Maranensis*, *Acojensis* vel *Ampruniacensis*, *Nubiensis* in Corsica sive *Nebiensis*, *Naulensis*, *Albigaunensis*, *Arbenga* credo, inter suffraganeos *Mediolanensis* Archiepisc. recensitus.

Flumina.

Statu
Ecclesia-
sticus.

Romandiola.

QUARTA & postrema Lōbardix Tabula *Romandiola*, *Ducatum Parmensem*, & *Mantua* repræsentat. Primo loco occurrit *Romandiola* vel *Romanula*, sic dicta hodie, Caroli Magni Imperatoris & Romani Pontificis beneficio atque auspiciis. *Romanula* limites ex communi sententia ad Septentrionem quidem Paludes Veronenses & Patavinæ, usque ad Fornaces, ostium Padi ultimum, una cum parte Maris Hadriatici: ad Orientem Isaurus, una cum Piceno; ad Meridiem Apenninus, cum Etruria. In occidentali variatur. Quidam ultra Vatrinum flumen cis Forum Cornelii non procedunt: transfiliunt nonnulli Scultennam, nunc Panarium, in eo plerique sistunt. Hos sequemur, Longitudinem ejus c x milliar. aut circiter, posituri inter Foliam & Panarium: Latitudinem xcvi milliar. vel paulo minus, inter Apenninum, & quarum memini, Paludes. Quod ad Regionis qualitatem, agros habere optimos scribit *Leander*, omniumque frugum, tam quæ ad vitam necessariæ, quam quæ ad humanas voluptates oportunæ, & delicias, fertiles. Campi hic latissimi, fructiferis arboribus omne genus consiti: colles peramæni, vitibus, olea, ficu nitentes. Silvæ munificæ, herbidaque prata cum dumis venationi apta, salubres passim aquæ. salinæ cum circa littus, tum intus frequentes. Metallorum fodinæ, innumeræque præterea Naturæ dotes exi-

miæ, quæ nisi longissima narratione, commemorari haud possent. Vrbes sunt in hac Regione aliquot celebres & complura oppida. Primariæ sunt *Ariminum* Ptol. ^{Urbes.} & alijs, hodie *Rimini* incolis, *Rumelen* Germanis. Nomen illi ab amne, quo adluitur. Alii aliunde trahunt. Rerum omnium copiâ supra modum abundat. Portus olim amplus, splendidus satisque capax, hodie modicis navigiis tantum est aptus, arenis oppletus. *Cervia* urbs maritima olim *Phycoles* dicta. *Cerviani* majori ex parte salarii sunt artifices, tanto quæstu, ut Pontifex annuatim inde habeat lx millia coronatorum. *Cesena*, *Cesena* Ptol. *Cesena* Strab. hodie plerisque *Cesena*, alijs *Cesnadigo*, tertijs denique *Cesna*. Hodie civitas est admodum frequens, annis superioribus à Bernardino Rubrio Parmensi, qua occidentem septentrionemque spectat, aucta. Arx urbi ex colle, qua Auster est, valida immunet, à Frederico II. Imp. condita. *Sarsina* urbs antiqua ad Apennini radices, Plauti Patria, nomen hodie retinet. *Ravenna*, *Ῥαβέννα* Strab. cui & *Ῥαβέννα*, *Ῥαβέννας* Ptol. Antiquam civitatem testantur omnes. De situ multa Str. lib. v. Vrbs Archiepiscopalis. Subsunt huic Archiepiscopo *Adriensis*, *Comaclensis*, *Cerviensis*, *Foroliviensis*, *Foropompiliensis*, *Vellimensis*, *Fille forte*, *Cesenatensis*, *Saxenensis* vel *Sarsinatensis*, *Faventinus*, *Imolensis*, *Mutinenis*, *Bononiensis*, *Rheginensis*, *Parmensis*, & *Barcinensis*. Pascua ad Urbem

bem optima; ex quibus magna lactis, butyri, caseique copia. *Forum-Livii*, hodie *Forli*. Vrbs natura & situ, rerumque omnium ubertate præstans inter duos amnes Roncum & Montonum sita; aere fruens optimo. *Forum Cornelii* vulgo *Imola*. Sita est ad Santernum amnem, agro frumentario, vini, olei, aliarumque frugum ferace. *Bononia* nobilis & antiqua civitas, *Bologna* vulgo: Apenini radicibus adposita, ad amnem Rhenum, Aposa torrente mediam urbem interluente: tota Orienti exposita: qua Auster est, montes imminent vitiferi, qua reliquæ partes, agri patent longè latèque omnis generis frugum feraces. Cælum illi non admodum salubre. Circuitus *VII* milliarium: olim multo minor. Portas habet *XII*. Potens est nobilitate, ædibus magnifica, porticibus frequens. Academiam instituit Theodosius Imperator, anno *ccccxxiii*. Nunc *Ferrariam* videamus: cui unde nomen datum valde variatur. Veritati maxime consentaneum, *Ferrariam* nuncupatam ab *Ferraride*, quæ trans Padum erat, colonis huc ex Theodosii Imperatoris decreto translatis anno *ccccxxiii*: quo tempore vicus fuit absque muris, ab Smaragdo Exarcho circa annum *dxcv* fossa mœnibusque septus: paulatimque ita auctus, ut tandem in nobilissimam civitatem commutatus fuerit, vetere Præfulatu ab Vitaliano P.M. huc circa annum *dxlviii* traducto, aliisque *xii* pagis finitimis illi subjectis ab Constante *II* Imp. qui multa ipsi largitus est privilegia. Hodie *Ferrara* audit. Adsidet ripæ Padi amnis, quo qua Ortum Austrumque respicit, adluitur. Cælum ipsi crassius, ob situm palustrem. Plateas habet rectas, longas, amplas, quarum plerasque Leonellus Marchio coctis stravit lateribus. Ædificiis cum publicis,

licet non magnis, tum privatis supra modum est ornata. Maximum est urbis Fanum, arx illi duplex, una ad flu. altera è regione S. Georgii, Ducis sedes: utraque satis munita. Populo frequens, rebus ad vitam necessariis abundat. Non inamœna inter primas Italiae urbes merito censenda: caput sedesque Ducatus Atestinae familiae, nobilitatis & antiquitatis stupendæ. Academiam hic instituit Fridericus *II*. Imperator in Bononiensium contumeliam. Planiciem habet circa se maximam sed sterilem. Reliquas Romandiolae urbes, & minorum gentium oppida prætereo.

Ducatus Parmensis.

Ducatus Parmensis à civitate Parma nomen habet. Ager amœnus est, & frugum vitiumque optimarum fertilis, aquis medicatis pascuisque lætissimis felix: cujus & vellera summam merentur commendationem. Civitas unde Ducatus iste nomen accepit *Parma* ab *Thuscis*, ut multæ his locis aliæ, condita, à Boiis inde possessa, lapsu temporis Romanos habuit dominos: qui anno *dxlxx*, quo tempore Mutinam, eo coloniam, ut Livius tradit lib. *xxix*, duxerunt. Calamitatem ab L. Antonio inlatam deplorat M. Tul. Philip. ultima. Conlapsa, authoritate Romani nominis libera cum aliis cœpit esse: sequuta nunc Cæsares, nunc Pontif. Rom. Bononiensibus semper amica & conjuncta. Gravem passa est totum biennium obsidionem ab Friderico *II*. Imp. circa annum *cxcccxlvi*, quod partium esset Pontificiarum. Eo inde profligato, varios habuit Regulos, *Corregios*, *Scaligeros*, *Atestinos*, *Viccomites*, *Galeatios*,

Regio & unde dicta. Soli fertilitat. Imperii majori.

tios, Sfortias, Gallos denique, quibuscum sæpè de urbis dominatu certavit *Pontifex Romanus*, qui ope & auxilio *Caroli V. Imperatoris*, Gallis tota Italia pulsis rerù solus deinceps in urbe potitus est. Hodie suos habet *Duces*, quorù primus à P. M. institutus est *Petrus Aloysius Farnesius* Pauli III. P. M. filius, quo crudeliter intra biennium cæso, subrogatus est *Octavius* filius, eique defuncto *Alexander* Belgicæ Gubernator: cui mortuo successit ante aliquot annos filius. Ceterum *Parma*, Strab. Ptol. in *Æmylia* via, quinque ab *Apennino* p. m. Nomen illi ab amne *Parma*: ex aliorum mente, quod *Parmam*, hoc est, breve scutum referat. *Ædificiis* est splendida, plateis ornata rectis largisque; rebus ad vitam necessariis adfluens: Incolarum nobilitate, civiumque frequentia celebris, situ est admodum plano: cœlo summè salubri: adeo ut *Plinius Parmenses* tradat, tres quidem annos cxx, duos vero cxxx vixisse. Eam neque hyems, neque æstas adfligit. Castrum habet munitissimum: Principum & inlustrium familiarum palatia non pauca. In foro satis amplo, fons pulcherrimus: & templum ad imitationem S. P. Q. Romani exstructum: campana tribus imposita columnis: turris perfimilis Bononiensî. Separatur ab suis suburbiis fluvio cognomine. Episcopatus floret titulo. Incolæ venusti, nobiles, martii, animosi, genio ingenioque præstantes. *Ducem* cum *Parma* habet vetusta & nobilis civitas *Placentia*; Ptol. aliisque *πλακεντία*, vulgo *Piacenza*. Iuxta *Padum*, à quo distat circiter m. p. jacet, loco peramœno; agrorum bonitate, civiumque claritate superbiens. Muri novi sunt: Propugnacula ampla, munitiones insignes. Episcopatus gaudet titu-

lo. *Gymnasium* habet omnium disciplinarum. *Vrbis* ager vini, olei, frumenti, omnisque generis fructuum fertilissimus, propter copiam aquarum: multos habens fontes, fluvios, rivulos, pascuis irrigandis facientes.

Mantvæ Ducatus.

D*Vcatus Mantvæ* nomen habet ab urbe *Mantua*. *Hujus Imperium* primum fuit penes *Tuscos*, urbis auctores: hinc penes *Gallos Cenomanos*: post quos *Romani* rerum ibi sunt potiti. Maximam sub *Triumviratu* cladem tulit. Quum enim *Cremona* victoribus diripienda esset concessa, propter vicinitatem magnam agri sui partem amisit. Hinc *Virgilius*: *Mantua vix miseræ nimium vicina Cremonæ*. Successerunt Romanis *Gothi*, & *Langbar-di*: quibus profligatis, urbs ad *Imperatorum* potestatem est retracta. Ea rursus labante, in libertatem se cum multis aliis vindicavit, quam obtinuit, donec ab *Othone II. Imp. Theodobaldo* Comiti *Canossano* donaretur. Subrogatus illi *Bonifacius* filius; eique sine mascula prole defuncto *Beatrix* conjux, cum *Mathilde* filia, quæ *Mantuam* summopere ampliavit. *Vrbs Mantua*, Strab. & Ptol. hodie *Mantua*. Initium urbis ponunt varii variè. Quidquid sit, antiquissima ipsi est origo. Posita est in medio *Paludum*, quas *Mincius*, ex lacu *Benaco* egressus, creat, nec nisi pontibus, qui eximii admodum, aditur: hinc ob naturam loci munitissimis *Italiæ* concensenda. Ampla est, & magnificè publicis privatisque ædificiis ornata, tectisque plateis decora.

Regio.
Imperium
majorum.

Brixienſis Comitatus.

HACTENVS Lombardiam perlustravimus: ſequuntur nunc *Brixienſis Comitatus & Mediolanenſis Ducatus* explicandi. Nomen priori à civitate nobili *Brixia*. Partem ejus tractus occupat quem olim *Cenomani* tenuere: patetque *Territorium Brixienſe* in longitudinem mill. c à *Limone Benaci lacus vico*, ad *Vrceanum oppidum*. Latitudo eſt mill. l. à *Moſo* uſq; ad *Dialengem*: ſitusque eſt inter *Benacum*, *Sebinumque lacus*. Ager uberrimus tritici, reliquorumque frumenti generum; item vini, oleique fertilis, neque carens ferri æriſque fœcunditate. Habet & aurum, argentum, alumen, marmor porphyreticum, & aliud ex atro & viridi variegatum, quod *Serpentium* vocant, *Ophiten* *Plin.* alioſque lapides precio nobiles: *Marchaſitam* etiam, quem *Pyritem* vocarunt veteres: abundatque omnibus quæ ad vitæ neceſſitatem cultumque expetuntur. *Brixia* fidem *Populi Rom.* perpetuo coluiſſe legitur: præſertim bello *Punico* poſt cladem ad *Trebiam amnem* ab *Hannibale* inlatam. *Colonia* deducta eſt cum reliquis *Trans-Padanis* ab *Cn. Pompeio Strabone*, anno *DCCLXV*, & poſtea cum aliis ab *C. Cæſare Dictatore Civitatis* jure donata. Deinceps in *Imperatorum* fuit poteſtate quandiu ſalva ſtetit ſua *Romano* nomini majeſtas. Poſt ab *Radagiſo Gothorum rege* incendio vaſtata, anno *CCCCXII*: hinc ab *Attila Hunnorum Principe* ſubverſa, ſed reſecta anno *CCCCLII* imperante *Martiano*: mox ab *Langbardiſ* poſſeſſa uſque ad captum ab *Carolo Mag. Deſiderium*: quo exſtincto, ſucceſſit *Francorum Imperiū*. Inde ab *Othone Saxone Cæſare* libera *Imperii Romani* civitas eſt fa-

Imperii
majorum.

cta, an. *CIÖCXXXVI*: mox ab *Henrico VI* direpta, muris nudata, ſuiſque ſpoliata privilegiis, ab *Scaligeris*, *Neronæ Ducibus*, opera *Guelforum* eſt capta. His ſucceſſerunt *Vice-comites*, *Mediolani Principes*: à quibus ſæpè vexata ad *Venetos* defecit: quibus ab *Gallis* ruruſum adempta, paulo poſt iis eſt reſtituta. *Brexia* *Strab. & Ptol.* hodie *Brefcia*. De hujus urbis origine varia traduntur, ſed parum explorata. Aliis certiora forte apud *Livium*, quem multi ſequuntur. Notat ab *Cenomaniſ* conditam: cum *Elitovio & Beloveſo* ducibus ex *Galliis*, per *Taurinos & Alpes Iulias* in *Italiam* tranſgreſſis. Hinc *Cenomanoſum* genti tribuitur etiam à *Plin. & Ptolemæo*, quin & *Livius lib. XXXII* *Brixiam Cenomanorum* ſignat caput. Civitas eſt per vetuſta, dives, populosa, ampla, validis munita muris, arce ſuperbiens inexpugnabili, pulchra ædificiis cum publicis tum privatis. Etiam annis perlabitur *Garcia* quem aliqui *Melam* vocant. Caſtrum habet munitiſſimum è vertice urbem deſpiciens: & egregio firmatum ab *Venetis* præſidio: templa magnifica: monaſteria ſtupenda: hoſpitale pulchrum. In *Palatio Capitanei* hæc leguntur:

Hic locus odit, amat, punit, conſervat, honorat:
Nequitiam, pacem, crimina, jura, probos.

Templum & *Epilcopi palatium*, quin tota civitas, ejusque territorium, omnia inquam, paſſim lectiſſimis marmorum inſcriptionibus, ſtatuis, ſtatuarum titulis & elogiis, variorumque epitaphiis ſunt plena. *Incolæ* locupletes, lauti, nobiles, ſolertiſ ingeniū. *Opibus* hodie
floret:

floret: *Vrbis Venetae Sponsa* cognominari solita. Fidem Christianam suscepisse traditur ab *D. Apollinari* Ravennatū præfule. Episcopatus habet titulum. De ea sic Scaliger:

*Quæ pingues scatebras specula despectat ab alta,
Postulat Imperii Brixia magna vices,
Cælum hilarum, frons læta urbi, gens nescia fraudis,
Atque modum ignorat divitis uber agri.
Si regeret patrias animis concordibus oras,
Tunc poterat dominis ipsa jubere suis.*

Est in hoc Territorio etiam *Quintianum* oppidum, viginti mill. pass. à Brixia Meridiem versus situm, propè *Ollium* amnem. Item *Reggiate*, *Bottesino*, *Vtele*, *Novalara* cum multis aliis. *Lacus* habet *Benacum*, sic dictum ab oppido quod hic olim, cujusque hodie cernuntur vestigia. Hic *Lydius* Catullo, ab *Lydis*, i. Tyrrhenis, quos fama est quondam vicinos illi agros coluisse: *Lago di Garda* Italicè: *Gard-see* Germanicè ab arce orientali ripæ adfita. Hic *Lacus*, ut scribit ad Cardinalem Polum *Alexius Vgonius*, optimis piscibus aliis præstat, amœnissimis collibus circumseptus: undique fontes scatent: hac illac nemora, prata virentia, vineæ, olivæ, abietes, lauri, cedri: oppida præterea rebus omnibus necessariis referta in modū coronæ illū ambiunt: ita ut nihil omnino illi desit ex hisce rebus, quæ loca campestria visu quidem pulcherrima & usū grata atque jucunda efficere possunt &c. Est & alius *Sebinus* aut *Sevinus*, nunc *Lago d' Iseo* ab *Iseo* castro quod in ejus ripa. Hic exceptum ad Septentrionem *Ollium*, rursus ad Austrum evomit. Est denique inter *Sebinum* & *Benacum* *Lacus Idrinus*, vulgo *Lago d' Idro*, vel *Idro Lago*. Nomen illi ab *Idro* castello. Alii ab *Hydra* dictum censent, quam *Hercules* hic perhibetur peremisse. piscibus abundat. Exonerant se in *Idrinum* per varios

amnes minores, qui vernaculè *Lago Cap*, *Lago Runcone*, & alii. *Mella* vel *Mela* hoc Territorium medium quodammodo secant. *Mellæ* nomen retinet in hunc usque diem. Non percurrit tamen ipsam, uti videre est, urbem, sed haud procul inde ipsius agrum. *Fluviolus* qui urbem perlabitur hodie *Garza* vocatur.

Ducatus Mediolanensis.

Ducatus *Mediolanensis* suo ambitu ccc. milliaria complectitur. Incredibilis agro est fertilitas, copiaque rerum omnium stupenda. Tractum vero hunc *M. Marcello* & *Cn. Scipione* Coss. cum plerisque urbibus *Transpadanis* in Romanorum ditionem concessisse, formamque provinciæ accepisse, auctores sunt *Livius*, *Florus*, *Polybius*. In eadem urbe Imperatores aliquot posteriores confedissee loci oportunitate ductos, constat, *Nervam*, *Trajanum*, *Hadrianum*, *Maximinianum*, *Philippum*, *Constantium*, *Constantinum*, *Iovinianum*, *Valentem*, *Valentinianum*, *Theodosium*. *Trajanus* certè regiam hic ædificavit, quæ hodieque nomen servat *Palatii*. Debilitata autem *Cæsarum* potentia, variorum hæc urbs *Barbarorum* impetu convulsa est & labefactata: *Gothorum*, *Hunorum*, *Langbardorum*: quibus, *Caroli* magni auspiciis, *Italiã* exactis, fidei se commisit *Francorum Regum*, inde *Germanorum Cæsarum*, quorum plerique ferream coronam, Imperii solemniam, accipere ibi, in vetusta celebrique *D. Ambrosii* æde, consueverunt, uti singulorum exemplis probat *Leander*. Tandem sub *Fridericis* I & II *Cæsaribus*, quibus perpetuo rebellavit, novos sortita est *Dominos*, *Galeatios Vicecomites*, qui deinde, anno *MDCCCXCIV*, *Duces* à *Wenceslao* Imperatore nominati. His deficienti-

Urbs
Mediolanensis.

cientibus *Sfortia Ducum* insignia sunt adepti, consentientibus civium suffragiis, & accedente Romani Imperii auctoritate: quod Galeatii nunquam obtinere poterant. Horum stirpe majorum nostrorum ævo extinctâ, successit Carolus V. Imp. qui principatum ad Reges Hispaniæ successores transtulit. Urbs primaria Latinis Scriptoribus omnibus *Mediolanum*, *Mediolanium* Polyb. Strab. Ptol. cui & *Mediolana*. Italis hodie *Milano*: Germanis *Meylandt*. *Mediolanum* ab Gallis Insubribus conditum: auctores sunt Livius, Trogus, alii. qui Belloveso Duce, in Italiam profecti, pulsis Tuscis, fundamenta isthuc urbis locarunt: anno, ut quidam computant, ante Christum natum cccxxxix: ut alii, ccclxxx. Quidquid sit, antiquissima est. Nomen illi natum, iudicio V. cl. Isaaci Casauboni ad lib. iv. Strab., ab Santonum in Galliis urbe *Mediolano*. Quidam vocem ajunt esse Germanicæ originis, quasi *Mey-landt* ab agro vernante, qualis *Majo* mense solet esse, vel *Midlandt*, quod medium esset & velut umblicus, uti etiam Iovius indicat, Insubriæ Ticino amno clausæ: vel denique *Maegde-landt* sive *Meydel-landt*, *Virginis Regio* vel *Terra*, ab Minerva, cujus ibi templum fuit, quod olim S. Salvatori, post D. Virgini, hodie D. Teclæ sacrum. Situs *Mediolano* inter Ticinum Abduamque, haud procul Alpibus, per opportunus: natura cæli solique temperatus. Inter maximas Europæ censetur urbes, mercatura opibusque florens: splendore superbit ædificiorum, templorum magnitudine, prætoriorum amplitudine, pulchritudine vicorum: mœnibus, propugnaculis, armamentariis supra modum instructa, spatium complectens immensum. Suburbia habet longa lataque, quorum nonnulla cum magnis civitatibus committi possent, altis fossis, non se-

cus ac urbs ipsa, undique cincta. Post Ædem sacram, quam *Domum* vocant, magnifice specioseque ad forum exstructam, D. Laurentii Fanum est ingens in ruinis templi Herculis excitatum. Exstant etiam nū sedecim striatæ columnæ peraltæ, magnificentissimi operis vestigia. Arcem ibi videre est, omnium ferè, quæ in hoc terrarū orbe, munitissimâ, cui *Portæ Ioviæ* nomē, inexpugnabilem, quaque in Europa nihil celebrius. Xenodochium ibi vel Nosocomium suburbanum, via Bergomati, jugerum aliquot spatio amplissimum, ab Sfortiis inchoatum, nondum absolutum. Est & Curia vetus ubi exiguum D. Gothardi Fanum, nobilibus aliquot Vicecomitum sepulchris decoratum. Multæ sunt in urbe præfati ævi inscriptiones, aliaque veterum monumenta. Academiam habet antiquissimam, ubi etiam Virgilius litteris operam dedisse creditur. Ad Prædicatores tam insignem esse Bibliothecâ scribit Leander, ut celeberrimis Italiæ non cedat. Artificum diversa ibidem genera tanta frequentia, ut vulgato proverbio dicatur, *Che chi volesse rassettare Italia, si rumia Milano, Mediolanum scilicet destruendo, Italiam instrui posse*, nimirum quorumvis artificum copia. Dicitur Hispaniæ Rex ex hoc Statu proventum habere octoginta aureorū millia. Administratio causarum civilium & criminalium pendet ab Senatu Mediolanensi: in quo xvi sunt Doctores, & nonnulli Prælati Patritiique Mediolanenses. Archiepiscopatus Mediolanum floret dignitate, cujus Archiepiscopus hos habet suffraganeos, *Bergomensem, Brixiansensem, Cremonensensem, Laudensensem, Novariensem, Vercellensem, Ipporegiensem, Vigliviensem, Astensensem, Aquensensem, Albensensem, Terdanensem, Saonensensem, Albingaunensem, Vintimeliensem, Placentinum, Papiensem & Ferrerimensensem* exemptos.

Ratio
guber-
nandi.

Regio.
Sicut.Soli qua-
litas.Impe-
rium
maiorum.

HAc Tabula Ditiones trium urbium primaria-
rum *Markæ Tarvisina* delineantur, *Veronæ*, *Vi-*
centiæ, & *Patavii*. Occurrit primo loco *Veronæ*
ditio sive territorium. Ejus longitudo, quæ à
Bruchelio oppido sumitur Rivam usque in ultimo Be-
naci recessu positam, LXV est milliarium: latitudo ab
Turre Confinium Rivoltellam usque XL. Ager ex par-
te lapidosus, ac propterea incultus, ex parte optimus
est. Tritico, oleo, vino, pecoribus, vellerum item
pretiosorum cæterarumque frugum copia abundans:
nobilissimas item habens lapicidinas. Lectissimos
etiam medicinalium herbarum thesauros, præcipuè in
monte Baldo, quibus legendis undique eo confluit *Æ-*
sculapii proles. Urbem Veronam condidisse feruntur
Tusci, apud alios *Galli Cenomani*: quibus ejectis, in fide
diu fuit & potestate *Romanorum*: quorum auspiciis *colo-*
niam eo duxit Cn. Pompeius Strabo, Magni pater. Ab
Attila, Hunnorum Rege, post vastata, variis inde sub-
dita fuit tyrannis, quorum agmen duxerunt facile *Go-*
thorum Reges: hos expulerunt *Langbardi*; *Langbardos* Ca-
rolo Magno duce *Franci*: post quos *Berengarius* ab Ot-
thone I. Imp. Italia ejectis sui juris facta quietem ali-
quandiu habuit sub auctoritate fideque *Romani Imperii*.
Per vim adeptus *Actiolinus Romaninus* Præfecturam in
Dominatum convertit, exacto *Azone Atestino*, quem S.
P. Q. Veronensis Prætozem designarat. Eo defuncto
circa annum *DCCLIX* communibus civium suffragiis
Scaligeri magistratum gesserunt cum titulo Vicariorum
& Principum annos propemodum *CXXVIII*: quibus ex-

turbatis partim, partim veneno necatis, sive ditionis fe-
cerunt *Galeatii*, inde *Carrarienses*. Hos exterminarunt
Veneti; in quorum etiamnum potestate cōstanter & tran-
quillè perseverat. Urbs *Verona* & *Ὀνγκὼν* & *Ptol.* nomen
hodie retinet. Germani *Dietrichs Bern.* Aerem habet
tenuem. Non absimilis Helvetiorum *Basileæ* natura,
situ, pulchritudine ædificiorum est nobilis: æquo solo
recumbens: ad Meridiem, Ortum, Occasumque con-
versa brumalem: tellure ad Septentrionem leniter ad-
surgente, jugisque theatralem panè formam exprimen-
tibus. Athesi amne non tam dividitur, quam munitur
& circumquaque cingitur. Mille antiquitatum vestigia
veterem testantur urbis magnificentiam & divitias.
Vias habet rectas & amplas, coctili stratas lapide. Tem-
pla circiter *XXXV*, quorum præcipua, per vetusta *Ædes*
Cathedralis, & *D. Anastasii*; *Monasteria* *X*. In summo
clivo duæ sunt arces nobilissimæ, *D. Petri*, & *S. Felicis*.
Item *Castellum Vetus*, & quæ vulgo *Citadella*. Amphithe-
atrum ibi visitur omnium maximum, & quo nul-
lum fere integrius, media urbe adsurgens. Civitas hæc
Episcopatus gaudet dignitate. Incolæ magnifici, splen-
didi, jucundo adspectu, ingenii summi, maximeque ad
litteras idonei. Illud hoc loco non omittendum, quod
cum *Veneti* hanc urbem munirent, in ipsis fossis antra
excavata è tophe inventa sint; cumque in monte fode-
retur, echini saxei illic spectati sint, itemque conchæ,
ostrea, avium rostra, stellæque pisces, omnia in lapidem
versa.

Urbs Ver-
onæ.

VICENTIÆ

Septentrio

VERONA, VI
CENTIÆ ET
PATAVIÆ dit.
Miliaria Italica.

Meridies

Occidens

Oriens

G O L F O D I
V E N E T I A

Regio.
Soli ferti-
litat.

Imperium
Municipium

Urbs.

VICENTIAE Ditio sequitur, cujus ager ut amœnissimus, ita vini, frugum, aliarumque rerum fertilissimus, præcipue mororum, quorum frondibus bombyces aluntur. Haud procul urbe duæ nobiles lapicidinae, in monte, qui *Cornelius Latinis*, vulgo *Covelo*. Sunt & marmorum in *Valdano vico*. Urbs ab *Tuscis*, vel, ut scribit *Trogus*, ab *Gallis* condita, sequenti ævo in fide diu stetit *populi Romani*, usque ad *Attilæ* tempora, à quo vastata, post in *Gothorum*, inde in *Langbardorum*, postremo in *Italiae Regum* fuit potestate. Iis pulsis, libertate sua sub auctoritate *Imperii Romani* est usâ, usque ad *Frederici II Imp.* principatum, à quo direpta cremataq; varios habuit Dominos, *Carrarienses Patavinos*, *Scaligeros Veronenses*, *Galeatios Mediolanenses*; *Venetos*. Tandem *Maximiliani I Imperatoris* armis infestata, ejusq; fidei subjecta, *Venetis* ad extremum est redita. Urbs ipsa *Trogo*, *Pomponio*, *Tacito*, aliisque dicitur *Vicentia*. *Vicetia* *Plin.* & *Antonino*; *Bisetia* & *Bitetia* *Æliano*, *Οὐίνεττα* *Ptolemæo*, vulgo *Vicenza*. Sita juxta radices collis, duobus amnibus, qui navigabiles, *Rerone* & *Bachilione* inæqualiter divisa. Non usque adeo elegans & magna, sed populosa, rerumque omnium copia abundans. Quatuor ibi notatu digna, *Palatium Prætoris* magnificentum, *Pons unius arcus*; *Saxum solidum* aræ majoris in *Ecclesia D. Laurentii*, stupendæ longitudo, *Theatrum* deniq; vulgo *l' Academia*. *Cænobium* ibidem *D. Coronæ*, ubi pulcherrima *Bibliotheca*. *Incolæ* ingeniis sunt vividi, ad litteras, militiam, mercaturam promptissimi, faciendæ rei perpetuo sudantes: splendide

vivunt, honeste vestiuntur. *Episcopatus* gaudet dignitate. Porro in *Vicentinorum* ditio oppida sunt *Marostica* celebre & divitiis affluens oppidum. *Brendulum* divitiis, nobilitate ac frequentia nobile. *Lenicum* cum opibus & multitudine, ac nobilitate, tum amplitudine, multis *Italiae* civitatibus par. Est & sexto supra *Vicentiam* lapide, *Austrum* versus, pagus & castellum *Custodia*, quod ibi quondam noxii homines custodiri confluxerint in vastis *Latomis*, ad cædendos ædificiis faciendis lapides.

Oppida.

Patavii Ditio.

SUPEREST *Ager Patavinus* nobis in hac *Tabula* describendus. Hic apud *Bernardinum Scardeonium* describitur his terminis: *A meridie Athesis fluvius* procurrat, à *Septentrione Muso amnis parvus* dilabatur, ab *Oriente estuaria Venetiarum*, ab *Occidente vero colles sunt Euganei* & *Ager Vincentinus*. Patet omnis hic circuitus *CLXXX P.M.* in quo *sexcenta & quadraginta septem villa seu pagi*. Dicere solitus scribitur ab *Cælio Rhodigino* *Constantinus Palæologus*, nisi sciret à *sanctissimis viris affirmari*, in *Oriente Paradisum esse*, arbitrari se non alibi eum reperiri posse, quam in *persuavi Patavina amœnitate*. *Ager frumenti, variorum fructuum, vini etiam generosissimi ferax*, unde *Martialis*, *Pictaque pampineis Euganea arva jugis*. *Venationibus insuper, aucupis & piscationibus frequens*. *Mirabilem rerum omnium copiam incolæ triviali celebrant proverbio*, *Bologna la grassa, Padoua la passa*. Urbs perpetuo amica sociaque

Situ.

Soli ferti-
litat.

que populi Romani, uti patet ex Livii libro 41, & Marci Tullii Philippicis. Colonia deducta multo meliore fuit conditione, quam aliæ coloniae: nam Patavinis jus etiam suffragiorum datum legitur, tanquam civibus Romanis. Capta direpraque cum aliis ab Attila Hunnorum Rege, annisque centum post à Langbardis, qui & igne cremarunt: cum Caroli Magni Principatu, partim sub Regibus cœpit esse *Italia*, Francisque Cæsariibus, partim sub Berengariis: sui tandem juris quodammodo facta imperate Othone I. Prætozem ex suis creavit & populi præfectum. Duravit hæc Reipubl. forma usque ad *Fridericum II*, cujus jussu auspiciisque urbem occupavit *Actiolinus Romaninus*: post quem Dominos habuit *Carrarienses*, *Scaligeros*, *Galeatios*, & circa annum ab Christo nato ccccciv *Venetos*, quibus adhuc paret, tanquam pia mater, præsenio virium non satis compos, piæ filia (nam *Patavinorum colonia*, *Venetia*) non tam imperio, quam ministerio regenda. *Patavium* civitas antiquissima, flos & decus urbium, quascumque tellus Itala continet, Παταύσιον Pt. hodie *Padua*. Ptol. etiam alio loco *Batobium* nominatur. Nomen natum quidam putant à *Padi* vel *Paludum* vicinitate: sicque dictum quasi *Padavium*: nonnulli à *petendo*, quod avem Antenor, urbis conditor, telo petiverit; incertis conjecturis. Condidisse memoratur Antenor Troja profugus. Sita est urbs loco fertili & plano; placidissima cœli fruens temperie, summa soli bonitate, Euganeorum montium amœnitate, Alpium marisq; vicinitate beatissima. Perfluit eam Brenta amnis. Ambitus duplex hodie, olim triplex: exterior sex millia ducentosque passus conti-

net, cum vi portis magnificis: interior tria millia passuum, altissimus, superne deambulacrum habens perpetuum. Magnifica porro, splendida, rebus omnibus, quæ ad vitam necessariæ, adfluens: silice strata: fossis, vallisque & propugnaculis undique bene tuta: ædificia habet sacra, profana, publica, privataque magnifica & sumtuosa. Monasteria virorum sunt xxiii, & xlix virginum Collegia. Palatium ibi Henrici Imp. opus, in quo Ius dicitur, tota Italia nominatissimum, nulli solum columnis, plumbo tectum. Curia insuper publici consilii, cum porticu, columnis marmoreis suffulta, saxo constructa, plumbeis item laminis intecta. Fora maxima sunt v: pontes xxxix, ex lapide, fornicati, supra Brentam. Porticus amplissima, areæ spaciosissima, nosocomia iii, xenodochia totidem. Est & orphanotrophium. Domorum quatuor millia hodie suo ambitu complectitur. Incolæ summis præditi sunt ingeniis, ad arma, litteras, omniumque virtutum studia prompti. Nobilitarunt Patavium ortu suo Titus Liv., Cn. Valerius Flaccus, L. Aruntius Stella, & innumerabiles alii. Academiam habet Patavium nobilem, quæ natales suos debet Carolo Magno Imperatori, vel, ut aliis placet, Friderico II, adolescentiam Urbano iv P., maturitatem illustrissima Venetorum Reipublicæ. Videre ibidem est Bibliothecas varias, Græcis Latinisque libris abunde instructas, unam apud S. Ioannem in Viridario, alteram apud S. Iustinam, tertiam apud S. Antonium. Adeo vero fluminibus irrigatur hæc Regio, ut maximo incolarum commodo & utilitate, nullus agrestis vicus ultra v pass. millia à flumine distet.

Regio &
unde di-
cta.

Situs.

Celi tem-
peries.

Soli ferti-
litas.

Imperium
majorum.

Vites.

SEQVUNTUR apud Merc. *Forum Iulii*, & *Istria* cum aliis regionibus. Nomen primæ Regioni vel ab *Foro Iulio*, urbe primaria, vel ut alii volunt, ab *Iulio Cesare*, qui aliquot Legiones hac adversus Germanos duxerit. Italis hodie *Friuli*; Germanis *Friaul*; Venetis aliisque *Patria* nuncupatur. *Aquilejensem* etiam appellatam fuisse patet ex Historiis. Fines huic Regioni ab Ortu *Istria*: ab *Aquilone*, montes lapidei; qua *Occasus*, *Alpes Vindelicæ Noricæque*, qua *Auster*, *Sinus Hadriaticus*. Beant regionem cælum temperatum, aer salubris, campi lati, irrigui, fructuumque omnigenorum fertiles, prata nitidissima, pascua pecoribus gratissima, item vites vina generantes generosissima, silvæ quoque tam materia cædenda, quam venationibus munificæ, montes metallorum, marmorumque variorum, nec non preciosorum lapidum feraces. Inhabitarunt primum hanc regionem *Euganei*, inde successu temporis *Veneti*, mox *Galli*, postea sub *populi Romani* fuit imperio, cuius majestate inclinante in *Langbardorum* venit potestatem. Iis successerunt *Imperatores*, his *Berengarii*, quibus excisis in ditionem rediit *Imperii Romani*. Donavit bonam ejus portionem *Aquilejensi Ecclesie* *Otho Imp.* reliquamque cum *Istria* *Conradus*. Fecerunt tandem sui juris *Veneti*, circa annum *ciõccccxx*, qui hodieque ibi dominantur, licet pleraque *Comitibus Dominisque* subsit peculiaribus. Metropolis hujus regionis *Vtinum*, vulgo *Vdene*, Germanis *Vveyden*. *Leander* arbitratur antiquum esse opidum, ejusque mentionem fieri apud *Plinium*, *Niger* credit *Ptol.* aliorumque *Forum Iulium* esse; non bene. Quidquid statuendum sit de prima origine, urbs

est ampla & magnifica, rebus omnibus necessariis affluens. Ambitus ejus milliarius est quinque. Veneti hodie *Remp.* regunt missis eo præsidibus, quos *Locumtenentes* vocant. Civium in ea numerus est *xvi* millium. Sunt & aliæ urbes, *Aquileja*, *Aquilegia* vulgo, *Aglar* Germanis. Sita ad *Natisonem fl.* Urbs olim fuit ampla, copiosa, mœnibus firmissima, templis, magnifico theatro, aliisque operibus publicis & privatis supra modum ornata. Hodie infrequens est colonis, & ad solitudinem propemodum perducta; quæ quondam summo fuit splendore, summaque amplitudine. Fidem sequuta legitur constantissime *Imperii Romani* usque ad *Attila Hunnorum Regis* tempora, à quo totum obsessa triennium magna annonæ inopia laborans, tandem capta est & vastata, obtuncatis *xxx* fere septem hominum, qui in eo degebant, millibus, reliquis *Gradus* insulam fuga elapsis. Post ab *Narsete* restituta, in *Langbardorum* aliquandiu fuit potestate, usque ad *Caroli Mag.* in *Italiam* adventum; ex quo *Italia Regibus*, deinde *Imperatoribus* paruit. Post sub ditione *Patriarcharum* esse cepit, ab iis ad *Venetos* venit, sub quibus jam nunc pace alta & tranquillitate fruitur. Cæterum *Patriarchatui* *Aquilegienti* subsunt *Episcopatus* hi, *Concordia*, *Pola*, *Parentium*, *Triestiniensis* vel *Tergestiniensis*, *Comaclensis* vel *Petenensis*, *Iustinopolitanus*, *Mudrientis*, *Civitatis Novæ*, vel *Emonensis*. Reliquos quære *Tabula secunda Lombardiæ*. *Gradeni* vero *Castellanensis* vel *Venetiarum* *Episcop.* *Ter-cellanensis*, *Equilensis* vel *Eusulanus*, *Caprulensis*, *Clodiensis*, *Civitatis Novæ*. *Goritia*, *judicio* *Leandri*, *Iulium Carnicum* *Antonino* & *Ptol.* Alii de *Iulio Carnico* aliter statuerunt.

Amasæus

Forum
Iulium. Kars
tia. Carniola.
Histria etc.

Milliaria Italica.

NETIA

Amasæus lib. de Venet. finib. *Goritiam* notat ubi quondam *Noreja*. *Noritiam* Candidus. *Goritia* suos habet Principes, qui Ducibus Austriæ parēt. Oppidum est opibus & nobilitate clarum. *Portus Gruarius*. Plin. *Portus Romatinus*, *Spilimbergum*, natura loci opereque munitissimum. *Maranum* frequentia divitiisque clarum. *Mons Falconis* nobile divesque oppidum. Est & *Palma* Civitas & Arx rotunda à Venetis exstructa anno *MDLXIII*, cujus fundamentis substrati sunt nummi, cum hac inscriptione, parte unâ, *Pascale Ciconia Duce Venetorum, an Dom. MDLXIII*. parte alterâ, *Fori Iulii, Italia, Christianæ fidei propugnaculum*. Reliqua minorum gentium oppida prætereo. Flumina ad hanc regionem pertinent, *Romantinum*, *Tilaventum*, *Sontius*, *Frigidus*, *Natiso*, *Alsa*, *Turrus*, alia. Indigenæ ad humanitatis artes, mercaturam, aliaque honesta studia aptissimi.

Istria.

Regio. **F**Oro Iulii succedit *Istria*, Latinis Græcisque Scriptoribus satis nota, nomen hodie servans, Germanis *Hister-reich*, quasi *Istria Regnum*, dicta. *Iapydiam* quondam fuisse nuncupatam indicat non obscure Pl. *Peninsula* formam refert pleraque, inter duos sinus, *Tergestinum* & *Carnarium*; Mari cincta *Hadriatico*, ab *Septentrione* *Alpibus* munita *Carnicis* & *Noricis*; ab occasu anteaquam in *Mare* excurrere incipiat, *Formionem* habes amnem; *Arsiam* vero fl. ab *Ortu*. *Latitudo* XI. P. M. *Ambitus*, *CXXII*, ab *Formione*, quem dixi, ad *Fanaticum* usque *promontorium*, vel *intimum Carnarii sinus* angulum extensâ. *Tota regio asperior est*, collibus tamen

potius, quam montibus ornata, qui vini, olei, aliorumque fructuum feraces, frumenti ceterorumque leguminum infæcundiores, exceptis agris *Piscino* & *Humagio*. *Mons* ibi est, qui *Major* vulgo, benignus herbarum simplicium, quas avidè extranei quæsitum huc properant *Medici*, genitor. *Salem Istria* abundè præbet. *Saxifodinæ* ibi non inutiles. In *Roviniensi* agro *marmor* ceditur, quod *Istricum* dicitur, maximi per *Italiam* precii. Porro *Istria* ex parte *Venetorum* est, ex parte *Austriacorum*. Specialiora videamus. Per oram incedenti occurrit statim *Iustinopolis*, urbs *Chersonesi* primaria. Sic doctis vocatur, quæ vulgo *Cabo d'Istria*. Nomen prius ab *Iustino* Imp. *Posteriore* deinceps nomine cœpit dici, quod *Foro Iulio* egressis in capite adituque *Regionis* occurrat. *Parvam* occupat *insulam*, quæ *pass. longa mille*, *latitudine modica*: *trino teli jactu* divisa ab *continenti*, cui *jungitur* *pontibus*, qui *versatiles*. *Arcem* habet in *medio*, *quatuor munitam turribus*. In *Venetorum* hodie est *ditione*. *Succedit* in ora *quinto ferè lapide* *castellum Insula*: *continenti* *ponte lapideo* *nexum*. *Sequitur* *mox Vranum*, *Italis Castellatum*, & *postea Castillierium*, vulgo *Castelier*. *Quingentis hinc passibus* ad *D. Simonem* *devenitur*: *inde millia v Piranum* *abest*: *totidem hinc Salvorum*: *pari propemodum intervallo Vinacum*. *Ab Vinaco millia duo numerantur* ad *D. Peregrinum*: *hinc ad D. Joannem della Corne* *pass. mille*: *totidemque de in ad S. Laurentium* *vulgo di Daila*: *mox ad alterum lapidem ipsa Daila*, & *ad tertium Civitas Nova*, *olim Aemonia*. *Post Quietum fl.* *tria mill.* *sunt ad Portum Cerverium*. *Visitur quarto inde lapide Parentium* *civitas*, *hodie Parentenzo*. *Sequitur* *mox oppidum Orser*, *Latinis Vrserium*. *Superato*

perato *Lemo*, *Rovinium*: tum mox quæ vulgo *le Colonne*, *Portesuol*, *Mutazzo*: indeque promontorium *Cisanum*. *Muratio Phasianam* tria sunt millia, hinc ad *Vallem Bandomam* duo, totidemque ad *Marcodainum*: tria inde ad *Portum Pola*. Conspiciendam deinde se præbet in alto difficilique monte urbs Episcopalis *Pola* priscum nomen retinens. In solo plano sita, *Tergeste* millibus circiter c. abest: Anconâ, trajectu maris Hadriatici, mill. ccxx. *Istriae* fluvii sunt: *Risanus*, *Draconia*, *Quietus*, *Lemus*, *Arsia*. Silvæ etiam sunt, tum aliis usibus, tum ad naves extruendas materiam affatim subministrantes. Incolæ re sunt tenuiore, Venetis omnem negotiationem ad se trahentibus. De *Vindorum Marchia* infra dicendum erit, eoque de ea scribere hic superfedebō. De *Karstia* & *Cilia Comitatu* vix habeo quod scribam; pauca de *Carniola* subjiciam.

Carniola.

Reg. a. *Carniola* à *Carnis* populis, quemadmodum & *Carinthia* nomen obtinuit. De his *Volaterranus Geographiæ* lib. ii: *Supra Istros Carni* sunt, lata regio, à *Foro-Julienfibus* incipiens, atque ad montana pertinens. *Regio ipsa Carniolæ* montosa licet & alpestris, quemadmodum & reliquæ hujus tractus provinciæ: vini tamen, olei, fructuum ac frumenti hinc inde copiam profert. *Carniolam* autem duplicem statuunt: *Siccam* scilicet, quæ aquarum indiga est: alteram irriguam, in qua *Savus* fl. ortum habet, & *Nauportus* qui *Labacus* hodie dicitur, & alii plures flu. *Ducatus* titulo ornata est. Urbs primaria *Labacum* ejusdem cum fl. nominis. Nonnulli *Gorutiam* in *Carniola* collocant, quam nos supra in *Foro*

Sel. fer. ult. ar.

Vibet.

Julii recensuimus. In læva *Sontii* ripa sursum propugnacula reperiuntur bina, quondam à Venetis ad tutelam fl. condita, ne *Turcarum* excursionibus hac, uti prius, pateret via. Reliquæ, quæ hic recensentur, in *Foro Julio* à nobis commemoratæ sunt. Porro in hac regione lacus est, qui singulis annis messem, piscationem & venationem præbet. Adcolæ *Zirknitzersee* nominant ab oppido *Zirknitz*, quod in ejus ora situm. Sed libet ejus descriptionem pauldò accuratius ex *Georgio Wernero* hic describere. Clauditur is circumquaque montibus: patet ad sesquimilliarium, minus laxâ latitudine. Ex montibus circumpositis rivi quidam ignobiles procurunt suo quisque alveolo: ab orientali quidem plaga tres, ab australi v. Singuli quo longiùs fluunt, hoc minus scatent aquis, terra nimirum ipsos combibente, donec postremo absorbeantur scrobibus saxeis, ita natis, ut humano opere excisæ videri possint. Itaque quacumque pateat locus, diffunduntur aquæ, & lacum efficiunt. Hæ aquæ non minus ferè celeriter recedunt, quam accesserunt, sed non per scrobes illas tantum, sed universa penè terra eas non aliter recipiente, quam si per cribrum diffunderentur. Quod cum fieri sentiunt adcolæ, contiùo grandioribus ejus meatibus, quoad fieri potest, obstructis, agminatim advolant ad piscationem, quæ non modo jucunda, sed etiam perfructuosa est. Nam hi pisces sale conditi magna copia ad vicinos exportantur. Porro siccato lacu fit messis, qua parte solum consitum, & idem rursus conferitur, antequam inundet. Graminis ita est ferax, ut post vigesimum diem secari soleat. Quis hic ludentis naturæ miracula non suspiciat? Sed de his hæctenus, ad reliqua pergamus.

Regio.

Situ.

Soli ferti-
litat.Imperium
maiorum.

SEQVITVR *Tuscia*, antiquis Scriptoribus tribus præcipuè nominibus celebrata: *Tyrrhenia*, *Etruria*, *Tuscia*: ex his tribus postremum sanè hodieque retinet. *Toscana* namque vulgo audit. Fines ejus sunt ad Meridiem mare Inferum, sive Tyrrhenum; ad Septentrionem mons Apenninus, ubi Umbria & Gallia Togata pars: ad Occasum Liguria, à qua Macra fl. determinatur: ad Ortum Tiberis. Terra ipsa qua mari propior, planior est, oræque spectatu jucundissimæ; intus montosior: universim pulchra, nobilis, nullique Italiae regioni sua beatitudine postponenda. Latos lætosque aperit campos, rerum omnium fertiles; amœnissimas valles, montes, collesque, prædiis, hortis, arboribus, præcipuè malis medicis citreisque confitis, nitentes. Vinetis abundat vina producentibus generosissima. Veteres incolæ universim dicti quondam *Tyrrheni*, *Etrusci*, *Tusci*. Cum *Tuscis* jam inde ab Romuli tempore populus Romanus bellum gerere cœpit, perpetuoque temporum tractu gessit, adeo ut, rebus ad periculosissimum statum adductis, sæpe Dictatore contra ipsos fuerit opus. Anno Urbis cccclxxiv Vulsinensibus & Vulcientibus florentissimis *Etruscorum* populis victis per Ti. Coruncanium Cos. Romano Imperio sunt adjecti, atque ea parte Imperium ad Arnun usq; est propagatum. Neque post id tempus justum cum *Tuscis* bellum fuisse gestum memoratur. Ita subjugati constanter in fide populi Romani manserunt. Inclinantibus Romanorum rebus, varias sunt calamitates passi ab *Gothis*, *Langbardis*, *Hungaris*, aliis. Eo tandem ventum est, ut

Etruria nunc, majorem partem, *Magno Etruria* pareat *Duci*, sub cujus Imperio nobilissima sunt *Florentia*, *Pisa*, *urbis*, *Sena*, *Pratum*, *Pistorium*, *Volaterra*, *Mons Politianus*, *Are-tium*, *Cortana*, *Pescia*, *Pientia*, *Mons Alcinus*, *Liburnum*, *Plumbinum*, aliaque quam plurima oppida. Ad *Summum Pontificem* pertinet *Patrimonium* quod vocant *S. Petri*. Id ab amne *Pescia* & à *S. Quirico* capit initium, & ad *Caparanum* usque *Castrum* in novo *Latio* non procul ab *Liri* fl. producitur. *Ditionis Hispaniarum Regis* sunt *Pontremulum* juxta *Macrae* fl. fontem, quod olim *Ducum* fuit *Mediolanensium*, deinde *Portus Hercules*, *Orbetellum*, *Mons Argentarius*, & *Plumbini Arx*, *Carfeniana* seu *Grasimiana Vallis*, sub *Apennino* ultra citraque *Serciam* amnem posita, in qua castellum novum est *Granfinianum*, cum plurimis aliis castellis vicisque, sub potestate *Ducis Ferrariensis*. *Sarzana* apud *Macram* fl. ad *Genuenses* spectat. *Massa* & *Carraria* particularium sunt *Marchionum*, qui earum titulis decorantur: alia quoque sunt oppida, Romanis quibusdam proceribus subjecta, inter quæ *Bracianum Ursinis* Ducatus titulum præstat. In *Tuscia* porro hæ sunt urbes maximè præ cæteris memorabiles: *Pisa* urbs stupendæ vetustatis, *Pisa Trogo* & aliis. Incolæ singulari valent memoria: quod urbs crassiore fruatur aere. Jacet inter amnes *Auserem* & *Arnum*, ut *Strabo* *Plinius*que notant. Hodie *Arnus* per eam fluit, tribus ornatus pontibus. Vetustatem ejus & nobilitatem celebrat *Dionysius Halic.* lib. i. Connumerari solitam primis xii *Etruria* urbibus tradunt alii. *Pisa Magnus Etruria Dux* sæpe moratur, & in ea domicilium

micilium habent Equites D. Stephani, ab magno Duce instituti. Primarium templum quod *Domum* vocant, ambitum habens 10XL passuum, columnisque subnixū 1XX, & splendidas Præfulis ædes ex spoliis ædificarunt *Pisani*, quæ devictis ad Panormū Saracenis retulerunt. Ager suburbicarius segetibus est per commodus: adeoque fertilis, ut *Etruriam* ferè totam pascat, & exteris etiam annonam non neget. Vina ibi notæ non admodum probæ: pepones optimi. *Luca*: *Tuscis delitium, Tusci laus inclita Cæli*, inquit de ea Iul. Scaliger. *Luca* Latinis Græcisque scriptoribus notissima: Strab. & Ptol. *Luca*. Nomen retinet, litteris omnibus. Vrbs, templis & ædificiis splendida populoque frequens, jacet in planicie, collibus undique circumdata; mœnibus est firmissima, quadrato strata silice, spacio parvo, sed civibus aucta & nogociationum plena. Incolæ lauti sunt, prudentes, ingeniosi: quique libertatem diu sapientissimè conservarunt integram, licet finitimorum bellis haud raro petiti. *Pistorium* hodie *Pistoja*, mœnibus cincta auctaque plurimum legitur ab Desiderio Langbardorum rege: iisdem post nudata, fossis impletis & undique complanatis, omnique agro inter Florentinos & Lucenses diviso. Tandem Florentini totam suæ subjecerunt ditioni. *Florētia*, Etruriæ caput & Metropolis. Hodie vulgo *Fiorenza*, vel *Frenza*. *Florentia* nomen id habere putatur vel ab *Flore*, cui ob felicitatem florentemque fortunam similis: vel ob *florida* excellentiaque incolarum ingenia, vel denique quod ab Roma deducta esset omnium urbium florentissima. Ambitum habens sex millium, supra nonaginta millia continens incolarum; æquali loco jacet ad Arnū, quo interfecatur,

quatuor eximiis conjuncta pontibus, silice quadrato strata, latis ornata plateis: collibus cincta est Theatri instat ab Oriente & Septentrione amœnissimis, quique undique fructiferis vestiti arboribus: qua Occidens est pulchram habet planiciem: cœli regione inter Arctium & Pisam media mistaque, quarum urbium prior acutissima fert ingenia, altera homines memoria valentes singulari. Munit eam contra vim externam hostiumque incurfiones brachiis aliquot suis Apenninus. Splendore & elegantia summā est, ut voce incertoque vulgi sermone feratur, *Fiorenza la bella, totiusque flos Italiae*. Multa hic cùm sacra tum prophana publica ædificia, quæ brevitatis studio prætereo. Incolæ acuti, graves, facundi, bonarum artium studiosi. Pecuniæ sunt studiosiores, cujus conquirendæ desiderio in ultimis etiam terris negotiantur. Mulieres formā pudicitiaque præstantes, earumque, ut & virorum, vestitus supra modum egregius & decorus. *Volaterra*, Οὐολατέρρας Ptol. *Aqua Volaterra* Itinerariæ Tabulæ, difficili asperoq; jugo est imposita. Mœnia quadratis constant lapidibus, longitudinis senum ferè pedum, qui eleganter & adfabrè absque bitumine compositi. Quinis in urbem portis aditus datur, pro singulis fons eximius aquas ejaculatur purissimas. Antiquitatē ejus arguunt muri, quibus adhuc cingitur, sepulchra, epitaphia litteris Etruscis posita, veterrimæ ex marmore statuae, lapides elaborati, qui indies hic eruuntur, & alia. *Sena* Ptol. *Sena Julia* Itinerariæ Tabulæ, vulgo *Siena*, Romā distans 10000 stadiis edito sita est loco, cis Arbiā, flexu sinuoso propter montis dorsum, lateribus angustior & proclivior, tria habens quasi cornua, quorum quod Meridiem spectat,

latius

latius est iis, quæ ad Ortum sunt & Occasum. Cælo utitur benigno & salubri, nisi quod subinde noxiis infestetur ventis: aere temperatissimo. *Italiae delicias* multi vocant poëta. Strata est *Sena* latere coctili, plateis recta & longa, alta turribus. Frequentia nitet nobilium ædificiorum. Cives cum suavissimis, tum elegantissimis sunt moribus, maximaque humanitate erga exteros etiam præditi, quæstui dediti & civilis vitæ muneribus. *Perusia* Ptol. *Perusium* Eutropio & Itinerariæ Tabulæ. Hodie *Perugia Italis*. Colli insidet Apennini, natura loci permunita. Ædificia habet cum publica, tum privata, valde nobilia, ampla, excelsa. *Viterbium* jacet specioso spaciofoque loco, jugis Cyminis à tergo imminentibus; lapide quadrato ædificata, turribus plena. Inter opera publica fons est insignis, & maxima cum admiratione copiosus. Urbicarius illi ager bonus & fertilis: vino abundans & frugibus. *Lacus* in Etruria visuntur non pauci. *Trasumenus* Livio aliisque, *Trasimenus* Silio, hodie ab urbe vicina *Lago de Perugia*. *Aprilis Lacus* Antonino, hodie *Fangosa Palude*. *Marinus*, qui & *Salsus*, *Lago d' Orbitello* vernaculè. *Lacus Vadimonis*, *Cyminius*, *Volsiniensis*, *Sabatus*, *Palus Bientina*, *Ciana*. Fluvii scatet piscium optimorum fecundissimis, qui sunt *Laventia*, *Frigidus*, *Anser*, *Arnus*, *Cecinna*, *Cornia*, *Alma*, *Brunus*, *Vmbro*, *Osa*, *Albengia*, *Floris*, *Martha*, *Minio*, *Eris*, *Vacina*, *Sanguinaria*, *Aron*, & alii nonnulli. Habet & saluberrima balnea, no-

bilissimas thermas, aliasque aquas mirabili præditas virtute. Montes hic sese offerunt cum alii, tum *Cyminus* Livio Vibioque notus, nec non *Virgilio*. *Soraëtis* Plin. *Monte de S. Silvestro* hodie. *Fesulanos Montes* habet etiam in Etruria *Orosius*, *Cortonenses* etiam ibidem sunt ad Septentrionem *Trasumeni lacus*. *Silvæ*, *Volsiniensium* *Lucus*, *Silva Cyminia*, *Mæstia*. Academias habet *Pisis*, *Senæ*, & *Perusia*. Bibliothecas item varias, *Pisa* apud *Dominicanos*, *Luca* apud *Franciscanos*: in urbe *Florentina* VI, *Senæ* I & *Perusia*. Etruscos porro gentem *Italiae*, opulentissimam armis, juribus, pecunia esse ajunt *Livius* & *Diodorus*. Ceremoniis maximè semper addictos fuisse, constat ex antiquis Scriptoribus, ut qui sacrificia, divinationes, auguriaque primi Italorum invenerint, eaque Romanis tradiderint, *Tullio* de divinatione, aliisque notantibus. *Episcopatus Tusciæ* hi commemorantur à *Mercatore*, *Nepesinus*, *Castellanensis*, *Montis Falconis*, *Viterbiensis*, *Suanensis*, *Soano* opinor, *Castellanus*, *Vulteranus*, *Senensis* Archiepisc. *Fesulanus*, *Zarzanensis*, *Sutri*, *Ortanensis*, *Cornetanensis*, *Tuscanensis*, *Clusinus*, *Aretinas*, *Pientinensis*, *Pontito forte*, *Pistoriensis*, *Binensis*, *Corthonensis*, *Civitatensis*, *Balneorigensis*, *Urbevetanus*, *Castrensensis*, *Perusinus*, *Grossetanus*, *Lucanus*, *Florentinus*, Archiep. *Lunensis*: *Pisa* Archiep. cui subiunt *Messanensis*, *Civitatensis* & reliqui *Episcopatus* in *Corfica*.

Montes.

Silvæ.

Academia.

Bibliotheca.

Morea.

Status Ecclesiasticus.

Regio &
vniuersi-
tatis.

Situs.

Soli ferti-
litatis.Imperium
maiorum.

Urbes.

MARCHIA vel *Marca Anconitana* ab Lang-
bardis nomen accepit, ab *Ancone* emporio
celeberrimo, quod sedem & domicilium da-
bat Marchionibus uniuersæ regionis do-
minis & moderatoribus. *Picenum* nominatur Livio, &
aliis. Conregionales Picentibus sunt ad Meridiem qui-
dem Sabini, Vilibri, Umbri cum Apennino monte: ad
Occidentem Galli Cisalpini cū Isauro fluvio: qua Se-
ptentrio est, sinus illos pulsat Adriaticus: in Orientali
limite statuendo variatur. Plinius Aternum ponit am-
nem & Anconem: Ptol. Matrimum flu. cum Ancone.
Novitii, in quibus princeps Leander, Truentum signat
finitorem inter hos & Præturianos. Ager Picenus (ut
cum Livio loquar) rerum omnino fertilis: fructibus ta-
men lignariis, quam frumentariis, præstantior. Nobil-
limum vinum ad Sirolum oppidum colligitur, quod
Plinius *Anconitani Vini* celebrat nomine. Regio maiore
ex parte sub ditione summi est Pontificis: cuius ea sunt;
Ancona, Reccanatum, Fanum D. Mariae Laureti, Camerinum,
Fanum Fortuna, Tolentinum, Firmum, Macerata, & alia que-
dam oppida: *Eugubium, Caglium, Forum Sempronii, S. Leo,*
Senogallia, Vrbium, aliaque nonnulla sub aliorum sunt
Principatu. Urbs ejus primaria *Ancona, Ancon* Ptol. ho-
die nomen retinet, quod impositum urbi ab oræ ibi
flexu, cubiti formam efficiente. Opposita Promonto-
rio Curnero, mari suoq; portu clauditur à Septentrio-
ne: portis porro, propugnaculis murisq; undique mu-
nitissima, Pontificum præsertim Romanorum indu-
stria. Portū in primis habet, qui natura arteq; validus:
aditu per opportunus: multarum navium capax: ab Tra-
jano Cæsare constructus. Propugnaculis urbs sex super-

bit, quæ omnia suis tormentis benè instructa. Continua
Græcorum, Illyricorum, Pannonum, imo totius Euro-
pæ mercatura præsignis, viis longissimis, sed angustis,
frequens habitatur. Ager suburbicarius, rerum omni-
um & vini est fertilis. Sunt præterea *Firmium*, hodie *Fir-
mo*. *Firmianus* fuit *Cælius Lanctantius*. Urbs vetus est *Rici-
netum, Reccanoto*, vel *Recunati*, vel *Ricanati* Italici hodie;
emporium est celeberrimum, venientibus eo bis ad
Nundinas, stans anni temporibus, ex tota Europa Asia-
que pleraque Mercatoribus. Stupenda *Helvia Ricina* ve-
stigia passim in itinere per agros monstrantur, inter alia
lateritium Amphitheatrum ingens in ripa fluminis Po-
tentia, aliaque magnorum ædificiorum rudera. *Auxi-
mum* antiqua & Episcopalis civitas, vulgo *Osmo*, *Oxi-
mum* Livio. Summam loci antiquitatem testantur pas-
sim plurima nuper reperta hic epitaphia & elogia. *Fa-
brianum*, Latine scribentibus *Faberiana*: oppidum qua-
tuor nobilissimis Italiae castellis ob ædificiorum splen-
dorem connumerari solitum: opificum tabernis fre-
quens, quæ ita distributæ sunt, ut vici singuli proprias
habeant uno in loco, fabri suas, calceolarii suas, chartarii
suas. *Senogallia* urbs Episcopalis. *Senam* prius appellatam
fuisse patet ex Polybio & aliis. Deinde *Senogallia* cœpit
audire. Hodie *Sinigaglia* vel *Sinegalia*: oppidum cœlum
habet grave: parvum est, & ab Occasu Misa fl. adluitur:
muro validum lateritio, valde crasso, vallo ite & propu-
gnaculis. Penuria laborat propter maris vicinitatem a-
quarum dulcium, importatis uti coacta. *Fanum* oppi-
dum Episcopale non magnum, in monte situm, vulgo
Fano, Fanum Fortuna Tacito & Ptolemæo. *Fani*, quod
ibi Fortunæ sumtuosissimum olim dedicatum, adhuc
magna

magna monstrantur vestigia. Visitur ibidem arcus ex marmore, sumtuoso nobilique opere factus, altus cubitos xxx, latus xx. Fastigio, quod mirabili arte elaboratum concidit, insculptum legitur Constantino Imperatori elogium, quod apud alios. Adluitur ab Argilla fl. *Forum Sempronii*, nunc *Fossumbrunum*, *Fossumbruno* oppidum Episcopale. vestigia ibi antiquitatis quamplurima: præter aquæductus, vias silicatas, columnas & alia, marmora multa cernuntur disjecta cum antiquis inscriptionibus, quæ ab aliis collecta. *Pisaurum*, urbs Episcopalis, hodie *Pesaro*. Emporium Italiæ celebre, mercimoniis dives, amplum, splendidum, pulchris ædificiis ornatum. *Vrbinum* alto situm monte & inæquali loco inter eosdem amnes; urbs est lautissima, splendideque satis ædificata, bono & fecundo agro. Illustrat eam præcipuè Bibliotheca, libris optimis & multis referta. In Piceno ad latus montis Victoris lacus invenitur famâ nobilitatus: *Nursinum* dicunt. In eo Cacodæmones innatare vulgus imperitum dicitur: quoniam aquæ perpetuis motibus salire, & vicissim subsidere cernuntur, equidem non sine ingenti illorum admiratione, qui causam ignorant. Flumina eam rigant *Truentus*, *Tronto* vulgo, *Castellanus*, *Asonus*, *Letus mortuus*, *Tenna*, *Chientus*, *Flastra*, *Letus vivus*, *Afinus*, *Potentia*, *Muson*, *Estinus*, *Misa*, *Sontinus*, *Cesanus*, *Metaurus*, *Cantianus*, *Boasus*, *Argilla*. Inter montes verò, præter *Furcas*, *Pescas*, *Auximus* est ab *Auximo* urbe, & *Corvus*, unde cum *Albula* & *Truento* multi fluunt amnes per *Marrucinos*, *Prægutianos*, *Marsos*. Ceterum *Apenninus mons* hoc loco, ubi huic regioni imminet, editissimis jugis seipsum superat. Episcopatus hic sunt, *Asculanensis*, *Firmianus*, *Camerinensis*,

Auximanensis, *Humanas*, *Anconitanus*, *Esinensis*, vel *Exinas*, *Senogalliensis*, *Fanensis*, *Pisaurensis*, *Forosempronensis*, *Calliensis*, *Vrbinas*, seu *S. Leonis*, *Maceratensis*, *Racanatensis*.

Spoletinus Ducatus.

SPoletinus Ducatus, vulgo *Ducato di Spoleto*, ab urbe *Spoleto* nomen habet, quæ olim Regia fuit Ducum *Langbardorum*. Olim *Vmbria*. Latissimos *Vmbria* fines olim habitos non obscure colligitur ex *Strabone*, qui montem illi *Apenninum* & *Hadriaticum* mare pro limitibus adsignat. Longitudinem à *Ravenna* *Otriculum* vel ad *Tiberim*, per viam *Flaminiam* alii demonstrarunt, quo spatio $\epsilon\iota\omega\epsilon\lambda$ stadia continentur, vel miliaria cxxvii & semis. Regio nunc altis asperisque quasi horret montibus, nunc collibus vestitur, qui vini, olei, ficuum, aliorumque fructuum mirum quam fertiles, nunc denique amœnissimas pandit planicies, nihil non frugum abundè ferentes. Urbes *Ducatus Spoletini* sunt *Eugubium* ad *Apennini* radices positum, aditum præstante amœnâ pulcrâque planicie. Sunt qui volunt esse, quod *Inginium* *Silio*: *Iguvium* *Cicer*. $\iota\sigma\gamma\iota\omega\nu$ *Ptol*. Oppidum pervetus, multis antiquitatem suam testans hodieque vestigiis. Frequens hodie: incolis industria summa lanariam negotiationē tractantibus. Ager campestris partim, partim collinus. Frumenti undique ferax. *Nuceria*, lateri item *Apennini* adhærens: *Nucerium* *Tabulæ* itinerariæ, *Notera* vulgo. *Fulignum*, *Fuligno* vernaculè, sexaginta supra centum stadiis *Perusia* distans. *Fulgina* *Silio* *Italico*. *Tinna* dividitur flumine parvo & in *glorio*.

Lacus.

Flumina.

Montes.

Regio.

Sind.

Soli quæ-
litur.

Urbes.

glorio. In foro Palatia sunt tria : in uno habitant VII *Viri Fulginate*, ad quos primum civiles deferuntur controversiæ, Magistratu fungentes bimestri : in altero Prætor, qui graviores causas dijudicat, cuius munus sex durat menses : in tertio Gubernator, cui summa potestas Pontificis nomine tribuitur. *Assisium* ab *Assi* monte proximo dictum, *AEssium* Ptol. *AEssium* Str. *Ascesi* vulgo & *Sisi*; Episcopatus dignitate claret. Patria est *D. Francisci*, familiæ Minorum conditor, templo ibi honestatus sumtuosissimo. Est hic Bibliotheca instructissima. *Mons Falco* oppidum amœnis in collibus, novum quidem, sed incolis frequens, quo *B. Clara*, Eremitarum ordinis virgo, fertur orta. *Spoletum*, à quo *Ducatus Spoletini* nomen *Umbriæ* tributum, vulgo *Spoletto*, *Spoletium* Str. & Pt. Situm est inæqualiter, partim in plano, partim in colle, cui & arx infidet munitissima, ex vetusto quondam amphitheatro, quod hic erat, facta. Urbs hodie splendida est, & omnium rerum affluit copiâ. Videre ibidem licet præter alia magni ævi ædificia & antiquitates residuas, Theatri fundamenta, vetustissimum extra urbem *Concordiæ Fanum*, formas ibidem sublimes ac solidas aqueductuum, ex *Apennini* costis partim excisas, partim opere lateritio ex ima valle fornicibus in altum subductis. *Cereturum* novi nominis oppidum, sed frequens, à quo *Ceretani* vocantur erronei, qui nunc per universam Italianam discurrentes sanctitatis religionisque prætextu variis artibus emungere stipem consueverunt. *Pons Castellanus*,

Ponte Castello, ab *Ceretanis* conditum. Eo ortus *Ioannes Pontanus*, vir magni nominis & omni doctrinarum genere præstantissimus. *Comissa* novi nominis oppidum, mentoso situ, frequens admodum. *Interamna* Str. *Interamna* Antonino, *Interannuum* Itinerariæ Tabulæ : vulgò *Terni* vel *Terani*. Rebus omnibus ad vitam necessariis abundat, incolis frequens. Agro insignis ab fl. est fertilitas. Vinum notæ optimæ. *Vernaccia*. *Tudert* vetusta civitas in colle amœno sita, ficibus, oleis, vitibus, aliisque fructiferis arboribus ornato. Lacus habet *Floridum*, *Velinum*, *Cutiliensem*. Montes autem præter *Inguinum*, cuius meminit *Strabo*, *Eugubinum*, *Floridum* & alios, sunt, qui *Corniculi* Halic. Latinis forte *Corniculi* : videtur *Zonaras Carnitas* vocare. *Crustumeni* Montes ibidem, ex quibus *Allia* fl. præalto alveo defluit. *Fiscellus* jugi in illud *Apennini* *Plinio* dicitur, unde duobus erumpit fontibus *Nar* fl. hodie *Monte Fiscello*. Sequitur inde pars *Apennini*, quæ *Mons Victor*; ubi *Apenninus* supra Castellum *Arquatam* altissimis cacuminibus effertur, ut adeo seipsum celsitudine videatur superare, id est, ut adhærentia circumquaque juga cetera, quamquam editissima, longè vincat, ideoque ex re nomen huic culmini datum *Mons Victor*. Incolæ reliquis *Italiæ* populis sunt bellicosiores. *Ariminensis* Episcopatus subest *Ravennatensi* Archiepiscopatus. Episcopatus in *Ducatu Spoletino*, sunt, *Assinas*, *Fulginas*, *Nucerinus*, *Eugubinus*, *Spoletinus*, *Tudertinus*, *Ameliensis*, *Narniensis*, *Interamniensis*.

Lacus.
Montes.

Regis &
unde illi-
bit.

Situs.

Soli fer-
tilitas.

Urbes.

Offerit se nunc percurrendum *Latium*, Italiae Regio: qua nullis non auctoribus celebrata. *Latium* dictum putatur ab Saturno, qui patria profugus in his locis latuisse fertur. Varro placet *Latii* nomen huic Regioni datum, quod inter Alpium & Apennini sublimes praecipitesque rupes, mare, Tiberim atque Lirim, tanquam abscondatur & lateat. Aliis *Latium* ab Latino nominatur Rege. Nonnullis ab *Latitudine* derivatur, quod nulla Italiae Regio latius se inter montes & mare adspiciendam praebet. Hodie *Territorium Romanum* vel *Campagna di Roma* vocant. Fines Latii plerisque statuuntur ad Septentrionem Apenninus mons & Anio fluvius: ad Ortum Liris: qua Meridies est, mare Tyrrhenum, qua Occasus, Tiberinum flumen: ambientibus illud populis, Tuscis, Sabinis, Marfis, Samnitibus, Praegutianis & Campanis. Fertilis & abundans est regio: praeterquam aliquibus in locis propter Ortam: quibus cum aspera saxosaque habet multa, tum Paludes, & ex Paludibus Aërem vitiosum atque gravem. Primi incoluere *Siculi, Aborigenes, Pelasgi, Arcades, Aurunci, Volsci, Osci, Ausones*, & alii. Haec de Latino universim paucis: flagitat Methodi ratio, speciatim ut perlustrem, orsus ab Vrbe, quae Orbis quondam compendium. Ea prima, in antiquo Latio, Tiberim ex Etruria transgresso se cum incredibili hodieque majestate offert. Haec nomen suum semel obtentum retinet. Sita est loco non admodum fertili, Austro obiecta: caeli gravioris & intemperantioris. Ambitus, qui quondam Romae fuisse scribitur tredecim millium passuum, hodie multo minor esse deprehenditur. *Turres in*

murorum ambitu circiter cccxl: olim cccxl. Regiones, ut olim, sic hodie, sed mutatis nominibus, sunt xiv. Aque nunc Tiberis & Almo fluvii: occurrunt etiam variis locis reliquae fontium ex veteribus ductibus. Fora conspiciuntur varia. Colles mœnibus includuntur vii. Ab his Roma Septicollis quibusdam, Septimontium Varro, Septemgemina Statio. Sunt praeterea in urbe templa ccc atque amplius. Crypta subterranea, quae quondam, Imperatoribus in christianos savientibus, ipsorum fuerunt latebrae & sepulcra, quatuor. Caemeteria, quae partim olim fuerunt, partim nunc sunt, numerantur xxviii. Xenodochia publica omnium nationum v, singularum quarundam singula: praeter Academiam sunt xx Seminaria & Collegia omnium nationum ab Gregorio III P. instituta. Bibliotheca publicae multae, tres in Vaticano, una selectorum librorum clausa, altera minus secreta, tertia quae diebus profestis per duas horas omnibus patet. Sunt & aliae etiam in Templis: B.M. in Ara caeli: S.M. de populo, S.M. supra Minervam: S. Aug. & alibi. Horti pontificis & Cardinalium, Basilica & Palatia, per universam urbem variè dispersa sunt. Aqueductus, Thermae, Arcus Triumphales, Amphitheatra, Theatra, Circi, Porticus, Columnae, Obelisci, Colossi, Pyramides, Naumachiae, Septizonia, Equi, Statuae in publico & privatim spectandae, aliaque plura, quorum numerum descriptionemque accuratorem non fert instituti operis ratio. Haec hodie qui viderit, comparaveritque cum veteri Roma, merito dixerit,

Qui miseranda videt veteris vestigia Romae,

Ille potest merito dicere, Roma fuit.

Haec de Roma pro loci angustia sufficiant, qua versus Meri-

Septentrion 40 37 40 37 40 37 40 37

MARE

LATIVM
nunc
CAMPAGNA DI
ROMA

TYRRHENO

Meridies 40 37 40 37 40 37 40 37

5 10 15 20
Miliaria Italica communia

Meridionaliora egresso sese offert *Ostia* Latinis, ut & Græcis. Gravioris est cœli & pestilentis aeris. Ager pepones fert copiosè. Ostiis relictis, reliqua Latii oppida præcipua quæ mari ferè adfident, pervagabor. *Neptunium* agro fertilior situm est: cives aucupio & piscationi vacant, hodie pertinet ad *Columnenses*. *Astura* Plinio quidem flumen cum insula cognomine: Tabulæ vero itinerariæ oppidum, quod forte fuit vel ad flumen in continente, vel in insula. Locus hic memorabilis cum indignissima M. Tullii Ciceronis Antonium fugientis cæde: tum Corradini fato Henrici F. Friderici II Imper. N. quem Carolus Eculismensis securi percussit. *Taracina* vel *Tarracina*, *Taracina* Straboni: *Tarracina* Ptol. *Tarracine* Steph. *Tarracina* apud Antoninum. Volscorum lingua *Anxur* vocabatur. Oppidum est exiguum, sed frequens & honestum. Muri ex quadrato silice absque cæmento facti. Ager ejus fecundissimus est & amœnissimus, vitibus, aurantiis, citris, limonibus, aliisque id genus arboribus abundans. *Cajeta* *Cajatta* Strab. Hodie *Gajetta*. Urbs est munita cum primis, arcem habens invictissimam, cum turri altissima, summo in monte, quem superioribus annis, Gallis profligatis, muro cinxit Ferdinandus, Aragonum & Neapolitanorum Monarcha. *Sinus* ad urbem *Cajetanus* audit, apud Strabonem. Portum ibi fuisse celeberrimum, amplissimè ab Antonio Pio resectum, refert Spartianus. Hodie nullus est. Mediterranea *Latii* loca perlustranti offerunt se *Velitra* Straboni, *Belitra* Steph. vulgo *Belitre*, vel ut alii scribunt, *Belletri*, oppidum vetustissimum Volscorum, amplum & populo satis frequens, Episcopatus fulgens dignitate.

Venustissimi situs, jucundissimi prospectus. Mœnibus undique cinctum. *Alba* Latinis, *Alba* item Græcis. *Longam* cognominant veteres Scriptores, ab situ. Hodie *Savello*, si Leandro fides, si alius, *Gandolffi*, vel *S. Gandolffo*. Conditor ejus *Ascanius* Æneæ filius, xxx post ædificatum Lavinium anno. Hodie planè desolata jacet. Nunc Septentrionaliora Latii per viam Valeriam Tiburtinamque peragremus. Hic primo se offert loco *Tibur* Ptol. *Tibura* Strab. *Tivola* hodie. Urbs ad Anienem fl. Roma distans cl. stadiis, Procopio. Cœlo est temperatissimo, locoque ob aquarum fontiumque copiam saluberimo. Episcopatus titulo est nobile. *Muruvium* ad Fucinum Lacum, Marforum olim caput, exiguis nunc se prædit vestigiis: quæ *Marvo* vulgo nominant. *Alba* Latinis, ut & St. *Albam* hanc, quod in penetralibus regionis sita, & permunita undique esset, tradit Strabo Romanos iis, qui custodiendi erant, tanquam carcerem adsignare consuevisse. Ruinis nunc tota fere collapsa jacet. *Præneste*, *Prænustus* Strab. *Prænestum* Ptol. hodie *Pilastrina*. Situs ejus in declivi monte ad Venestrim fl. olim longè fuit & amœnissimus & jucundissimus, ideoque florente re Romana frequenter Imperatores Augusti huc animi gratia secessisse leguntur. Arx summo monti in quo condita, imposita est. Episcopatus hodie gaudet dignitate. *Tusculum* multis olim nominibus insigne, quod haud procul ab *Frascata* abfuisse censent ex rudibus, quæ hodieque visuntur, viri docti. Plura sunt hujus nobilissimæ partis Italiae oppida, quæ brevitatis studio omittimus. Sunt & Latio Lacus. *Hostia Lacum* habet Obsequens: *Stagno* vulgo vocatur. Inter Marinum & Albam

Lacus. & Albam longam *Lacus* est *Albanus*, cuius meminit Livius Lib. v. Hodie *Lago di Castel Gangolfo*. Sunt & *Lacus* vel *Stagnum Nemorense*, hodie *Lago di Nemo*: *Iuturna Lacus*, *Regillus*, hodie *de S. Prassode*: *Fucinus*, hodie *Lago di Marsos*. *Pontina* vel *Pomptina Palus* etiam in Latio describitur a Plinio, nunc *Aufente Palude*. *Fundanus Lacus*, *Tiburtinus*, *Cacubus* & *Simbruina Stagna*. *Flumina Tiberis*, quem in generali descriptione delineavimus, & varia fl. quæ cum eo, nominibus amissis, mare petunt. Reliqua Latii, ut antiquitus appellabantur, *Numicius*, *Loracina*, *Stura*, *Nymphæus*, *Vfens*. Montes præter septem Urbis Romæ Colles, de quibus supra, *Albanus* est, scriptoribus omnibus Græcis Latinisque celebratissimus. *Mons Cacubus* in Sinum Cajetanum usque porrectus, ab vini, quod fert, generositate nominatissimus. *Vestinus* item, *Algidus*, *Aventinus*, *Lepinus*, *Catillus*. *Ceraunios* etiam Montes Latii habet Halicar. *Silvæ* sunt *Silva* sive *Lucus Feroniæ*, *Lucus Iovi Indigeti sacer*, *Diane AEolicæ Lucus*, *Silva Navia*, *Camænarum Lucus*, *Algidum Nemus*, *Albana Silva*: *Angitia Nemus*, & *Furina Lucus*. Populi hujus regionis ad hæc usque tempora præterquam in civitatibus, plerumque rudes, moribusque agrestibus, animis audaces confidentesque: viribus corporis non minus quam olim præstantes. Ecclesiastica ex Provinciali Romani Pontificis apud Mercatorem sic habent. *Roma* caput omnium Ecclesiarum dicta, in qua residens Papa sub se habet intra ur-

berem v Ecclesias Patriarchales dictas, quæ sunt Ecclesia *S. Ioannis Lateranensis*, *S. Petri* Monasterium, *S. Pauli* intra muros urbis, *S. Maria Major*, & Monasterium *S. Laurentii*. His Ecclesiis adsignati Episcopi VIII primum dicti Archipresb. Primus & summus Papa, reliqui sub eo. *Ostiensis*, qui Patriarcha Campaniæ, & Papam consecrat; huic junctus est qui sequitur *Velletrensis*, sive *Valerianensis*, *Portuensis* sive *S. Ruffinae* & *Secunda*, *Sabinensis*, *Tusculanensis*, *Prænestinensis*, *Albanensis*. Iisdem Ecclesiis adsignati Presbyteri Cardinales XXVIII, videlicet *Titulo S. Crucis* in Ierusalem, *Tit. SS. Ioannis & Pauli*, *Tit. S. Stephani* in Celio monte: *Tit. S. Susanna*. *Tit. S. Petri ad Vincula*. *Tit. S. Priscæ*: *Tit. S. Syriaci* in Thermis: *Tit. S. Marcelli*: *Tit. S. Balbinæ*: *Tit. S. Grisogoni*, *SS. Marcellini & Petri*; *S. Anastasiæ*: *S. Clementis*, *S. Potentianæ*: *S. Martini* in montibus: *S. Præxedis*: *S. Marci*: *S. Laurentii* in Lucina: *S. Mariæ* in Transiberina: *SS. IV Coronatorum*, *S. Sabinae*: *SS. Nerei & Archilei*: *S. Sixti*: *S. Eusebii*: *S. Vitalis*. Basilicæ XII Apostolorum: *S. Laurentii* in Damasi: *S. Ceciliae*. Iisdem adjuncti Diaconi Cardinales XVIII. Extra urbem in Campania maritima Episcopi, *Agnaninus*, *Alatrinensis*, *Fundanus*, *Tiburtinus*, *Sagninus*, *Terracinensis*, *Verulanus*, *Ferretinus*, *Soranus*, *Aquinus*. Habet etiam sub se Papa per alias Orbis ditiones IV Patriarchales Ecclesias, quibus ibi constitutæ Ecclesiæ subsunt: *Constantinopolitanam*, *Alexandrinam*, *Antiochiensem*, & *Hierosolymitanam*.

Regio &
unde di-
ta.

Soli fer-
tilitas.

Vrbes.

HAC Tabula duae regiones in Regno Neapolitano peragrandae succedunt, *Aprutium* & *Terra Laboratoris*. Priorem *Aprutium*, *Abruzzo* vernaculè hodie vocant Itali. Fines ejus constitui solent ab Ortu ApuliDaunicum amne Phiterno, ab Occasu Sabini & Picentes cum Truento fl. qua Septentrio est, mare Hadriaticum, qua Meridies, Picentini, Campani, Marfi, Æquicoli, secundum Apenninum montem ultra citraque ex parte habitantes. Regio summa gaudet cœli salubritate & incredibili incolarum frequentia, amœna est & commoda versus mare, sed montibus aspera in Mediterraneis. Præter alia crocum abundè mittit, nutritque animalia innumera. Hodie hujus tractus caput *Aquila*. Condidisse eam perhibent Langbardos, Carolum inde Martellum vel ut aliis placet, Fridericum II Imp. mœnibus cinxisse, muniisseque, colonis civium jure, & civitati *Aquila* nomine adsignato ab signo Cæsareo, vel potius ab fausto *Aquila* nomine. Ea autem brevi maximis incrementis ita auxit, ut civitatum reliquarum principatum in hac regione facile nunc obtineat. Sunt præterea *Guastrum Amontum*, vernaculè *Guastrò di Amone*, Plinio Melæque *Histonium*, *Istonium* Pt. sine aspiratione. *Lancianum* celebre emporium, quo quotannis mensibus Majo & Augusto Italiae, Illyrici, Siciliae, Graeciae, Asiae & reliquarum mundi partium negotiatores ad frequentissimum conveniunt mercatum. *Σελμων* *Sulmo* Pt. & *Σελμων* Str. Hodie *Sulmona* est teste Leandro. aliquibus malè *Sermona* dicitur. Vrbs est pulchritudine loci, frequentia populi, aquarum abundantia, imprimis nobilis. Ovidii patria. *Chieti*, vel civitas *Cheto* vulgo, urbs Archiepiscopalis. *Asculum* antiquissima

civitas, *Asculum* Antonino. Plin. nobilissimam *Piceni Colomiam* appellat. jacet plano patuloque campo, munitissimo in loco, mœnibus firmis. Ab una parte mons sublimis in quo sita est arx, ab altera Truentus ripis præaltis munit. *Beneventum* auspiciatius mutato nomine, quum initio appellaretur *Maleventum*, ab *Malo Vento*, quem injuriosum & horribilem sæpè patitur; *Beneventi* vulgo; situ urbs est admodum oportuno, & amœno, summa agrorum bonitate præstans. *Sora* vicina est Liri amni, populo haud infrequens, tituloque Ducatus ornata. *Aquinum* Pt. nobilitavit hanc patriam suam *Thomas* magnus Philosophus *Aquinas* hinc cognominatus. Nomen retinens collapsa pænè jacet, vestigia præferens pristinae amplitudinis: Comitatus habens titulum. Reliqua describere oppida chartæ angustia prohibeor. Flumina hic *Phinternus*, quo Samnium ab Apulia dividitur, *Fortore* vulgo. Ejus in Tiferno monte fons est, haud procul à Boviano. Exonerat se in Mare Hadriaticum juxta *Lefinensem* Lacum. *Trintus* quod *Portuosum* notat Plin. *Asinella*, *Sentus*, *Sangrus*. Sunt item *Morus*, *Feltrinus*, *Pescara*, *Aternus*, *Rasentus*, *Orta*, *Liberata*, *Salinus*, *Plumba*, *Vomanus*, *Turdinus* & alia. Montes porro in Samnitibus adeo sunt excelsi, ut etiam ipsos Apenninos superent. Inter eos *Mons Virginis*, ob D. Mariæ Templum nominatissimus. *Majella* amplitudinis vastissimæ adscensu difficillimus, rupibus asperrimus. Cacumen perpetua nive tegitur, multa herbida habet prata, plurimos effundit Fluvios, Silvis superbit immensis, Ferarum copia scatentibus, præcipuè urforum, rupibus etiam abruptis horret plurimis. Sunt & Iuga Apennini, quæ *Montes Tremuli* vocantur.

Flumina.

Montes.

TERRA

ABRUZZO
et Terra di
LAVORO

Miliaria Italica

5 10 15 20 25

Regio.

Situs.

Solis
latit.Imperii
majoris.

Urbes.

TERRA Laboris, Terra di Lavoro, Regio hæc audit hodie. Eadicta olim Campania. Fines ejus, ut videre est apud Strab. Ptol. & alios, ad Occasum Liris, Latium ad alteram relinquens oram, ad Septentrionem, Samnitium montes; qua Ortus est, Silarus fluvius, Lucaniam hinc dirimens, parsque agri Samnitium quos dixi; qua Meridies, mare Tyrrenum sive Inferum. Verè Campus est Campania in quem Natura luxurians effudisse videtur largissimo sinu quidquid uspiam est deliciarum, amœnitatum, gaudiorum & oblectationum. Paradisus verè Italiae. Tam incredibile ibi rerum est fertilitas. Principatum habuerunt olim in hac regione varii populi, de quibus Strabo lib. v. & Plin. lib. III. cap. v, *Opici*, cognomine *Aufones, Osci, Cumani, Tusci, Samnites*, qui postremum à Pop. Rom. debellati sunt. Hæc in genere paucis de Campania, jam nunc specialior me vocat ejus descriptio, & primum Urbium. Caput Campaniæ Regni que Neapolitani Metropolis *Neapolis* in numismatibus dicitur. Nomen hodie retinet, *Neapoli* vulgo audiens. Spatium amplectitur magnum inter mare colliumque amœnissimorum radices ædificata magnificè: muris firmissimis: propugnaculis, turribus, castellisque, præsertim jussu Caroli V. cujus jam nunc paret nepoti, ut sit quasi inexpugnabilis, munita. Fossas habet LXXX pedes profundas, portas octo, fora ampla. Fontes publici, ex quibus aqua limpidißima nunc lanceæ altitudine, nunc duorum capitum crassitudine, nunc per centum fistulas profilit, sunt innumeri. Forma est oblonga, seque in modum dimidiatæ lunæ incurvans. Circuitus olim III, nunc, prola-

to pomerio, v milliarium. Aere gaudet permolli & placido, hiemem vix sentit. Ædes hæc urbs cum Divorum tum hominum habet ornatissimas, arces invictissimas. Academiam etiam ab Friderico II Imp. institutam, ad quam studiosorum ex toto regno magnus fit concursus. Sunt & Bibliothecæ aliquot, in queis primi loci D. Dominici. Ager suburbicarius, vicinique colles amœnissimi sunt & jucundissimi, frumenti, vini, variorum fructuum, herbarum, florum, rerumque omnium, ad hominum animaliumque necessitatem, voluptatem, delicias facientium feracissimi. Multa de hac urbe brevitati studens prætereo. Sunt & aliæ, *Capua Vetus & Nova. Vetus* nulli non Latinorum scriptorum nota. Splendor ejus, amplitudo & magnificentia ab omnibus summopere passim celebratur. Visuntur hodie ejus altero ab *Nova Capua* lapide peringentes ruine; juxta Templum D. Mariæ Gratiarum. *Nova Capua* ex *Antiqua* dirutæ ruinis cœpit excitari, feliciterque crescere, quam conspiceret jam nunc est ad sitam sinistra Vulturini ripæ, duodecimo ab mari lapide, in planicie, satis magnificam, commodè habitatam, sed infrequentius: stratum silicibus, plateas habentem rectas, altaque ædificia. Adluit eam ab Ortus & Septentrione Vulturinus, indeq; in Occasum reflectitur. Pons est supra amnem ex lapide insignis. *Teanum* cognomento *Sidicinum*. Desertum hodie *Theano* vernaculè dicitur: Episcopatus nihilominus titulo nobile. *Calvi* oppidum Episcopatus dignitate superbiens: *Cales* Virg. *Cuma* St. & Pt. aliisq; Græcis. Nunc hic omnia ferè conciderunt, oppletaque jacent ruinis, ut tamen undique amplissimorum operum vestigia satis agnoscantur.

Sunt

Sunt etiam *Aversa, Caserta, Nola, Summa, Puteoli*, atque alia minorum gentium oppida. Inter lacus paludesque Campania, loci principes sunt *Lucrinus & Avernus*. Tribuuntur & Campaniæ *Linterna Palus, Popeja & Statina Paludes*. Flumina sunt *Liris*, qui suscipit dextra quidem *Fibernum, Cosam, Alabrum, Trerum*, & alios. Sinistra vero *Casinum, Melfam, & Omnem*. Liri succedit *Vulturnus*. Hic amnes torrentesque multos colligit: inter ceteros, dextra quidem *Cusanum, Correctum*: sinistra *Freddum, Pratelium, Sabbatum, Isclerum*, & alios. Glanis item *Linternus, Sebetus, Sarnus, Furor, Ebohis, Silarus*. Montes huc pertinent *Gaurus, Maficus, Falernus*, alii, ut *Vesuvius, Pausilypus, Misenum, Culma, Mons Christi, Taburnus, Tifata, Planus, Astrumus, & Trifolinus*. In Regno autem Neapolitano hi sunt principatus & Dominia. Principatus x, *Ascoli, Bisignano, Evoli, Melfi, Melfetta, Monchercole, Squilaci, Sligliano, Sulmona, Venosa*. Ducatus xxiii, *Andri, Amalphi, Ariano, Asu, Bojano, Castrovillari, Gravina, Martina, Montalto, Monteliano, Nardo, Nocera, Popoli, Rocca di Mondragone, S. Petro in Galatina, Seminara, Sessa, Somma, Sora, Tagliacozzo, Termoli, Terranova, Trajetto*: Marchionatus xxx. Co. de Statu ltv: Domini xv: Barones titulati ccciii. Archiepiscopus & Suffraganei in hac tabula ex Provinciali Romano sunt. In

Aprucina & Marsicana Provincia Episcopatus hi, *Aquilensis, Forcanensis, Marsicanus, Valvensis seu Sulmonensis: Theatinus, Adriensis, Pennensis, Aprutinus seu Teranus*. Archiepiscopus *Beneventanus*: hujus Suffraganei *Telesinensis, Agatha, Alphenensis vel Alepharenensis, Mons Marani, Mariano opinor, Avellinensis, Vicanensis, Arianensis, Bojanensis vel Rojanensis, Asculanensis, Nucerinus, Tertibulensis, Traconensis, Vulturarenensis, Alarinensis, Ferentinensis, vel Florentinensis, Civitatis, Termelensis, Lesinensis, Frequentinensis, Triventinensis, Biminensis, forte Bomia, Vadiensis, vel Gadiensis, Musanensis, S. Maria*. Archiep. *Neapolitanus*, cui subsunt *Aversanus exemptus, Nolanus, Puteolanus, Cumanensis, Acerranus, Iscalanus*. Archiep. *Capuanus*, cui parent *Theanensis, Calvensis, Calmensis, Sueffanus, Venafranus, Aquitanensis vel Aquinatenensis, Iserniensis, Casertanensis, Cajaciensis exemptus*. Archiep. *Amalfitanus*; ei subsunt *Capricanensis, Scalensis vel Camensis, Minorensis, Siteranensis*. Arch. *Salernitanus*, sub quo *Aquensis, Palicastrensis, Nusautanensis vel Nuscanensis, Sarnensis, Acervensis vel Acernensis, Marcicensis, Ravellensis exemptus*. Archiep. *Surrentinus*, cui subsunt *Lobrensis, Serpensis, Aquensis vel Equensis, alias Vicensis vel Vicanus, Castellimaris vel Stabiensis*. Atque hæc de hac Regni Neapolitani parte sufficiant, ad alteram transeo.

Regio.

SEQVITVR nunc altera Regni Neapolitani pars perlustranda, in qua primo loco se offert Regio, quæ Italis hodie *Puglia Piana*, ab latissimis campis & majore, quam in Peucetiis, agrorum æquore. Hæc etiam *Apulia Daunia* quondam dicta fuit. Fines illi ab Oriente *Apulia Peucetia* intercurrente *Aufido*: à Meridie *Apenninus*, cum *Hirpinis* & *Samnitibus*: ab Occidente *Frentani*, *Caraceni*que, nunc *Aprutii*, cum *Phiterno*: à Septentrione *Hadriaticum* vel *Ioniū Mare*. Agri hic fertiles supra modum, tritici aliorumque frumenti generum. Urbes hic sunt & oppida, *Mandonia*, urbs lauta populoque frequens; in rupe sinus marini, quem *Gargani Montis flexus* efficit, sita, invictam ad litus habet arcem. *Luceria* oppidum Episcopale: *Nuceria* Ptol. & Suet. *Rudera*, quæ hodieque passim eo loco, præscam docent urbis amplitudinem. *Troja* civitas opulentissima, fœcundi agri: Comitatus titulo clara. *Asculum* urbs, titulo Ducatus inclyta: *Asculum Appiano Alexandrino*, *Asculo* vulgo, cognomine *Sattriano*. Sunt & *Salpe*, *Arpi* Plinio commemorati, aliquando *Argos Hippium* dictum, mox *Agyrippa*: & urbes duæ, quæ in proverbii ludicrum abiire, *Apina* & *Trica*, &c. Flumina sunt *Aufidus*, hodie *l'Ofanto*. *Candilaris* item & *Cervaria*.

Soli ferti-
litas.
Urbes &
Oppida.

Flumina.

Terra di
Barri.

Sic se habet *Apulia Daunia*: sequitur explicanda jam nunc quæ cognominari solet *Peucetia*: hunc vernacula Italarum lingua *Terra Bariana*, *Terra di Barri*, ab urbe *Barri* primaria. Regio hæc stupendâ agrorum ubertate, ad-

mirandâque nobilissimorum fructuum copiâ cum reliqua fere Italia committi potest. Sunt tamenibi, ne quid sit omni ex parte beatum, loca quædam, quæ pluviis, aquisque laborant. Civitas primaria est *Barium*, *Barion* Plin. ante *Iapyx* addenti, *Barri* vulgo. Urbs antiqua, ea pulcritudine populique frequentia, ut Regionis universæ teneat principatum, eiq; nomen ab se *Terra Bariana* largiatur. Sunt præterea *Monopolis* urbs nova Marchionatus titulo celebris, non quidem magna sed pulchra, splendida, ædificiorumque magnificentia nobilis. Ager olei feracissimus. *Polimianum*, *Polignano*, civitas Episcopalis, edita licet præruptaque & saxosa in rupe sita, lauta tamen & populo frequens. *Mola* frequens quidem ædificiis, sed colonis agrestibus. Condidit arcem ibi superioribus annis Marchio *Polinianus* ad oræ tutelam. *Juvenatium*, *Giuvenazzo*, urbs Episcopalis: agro fertili, *Marfette*, vel ut aliis scribitur, *Morfitta*, vel *Melfatta*, principatus hodie titulo floret. *Vigilia* vulgo *Bisegli* ad litus præcellis in rupibus oppidum Episcopale. *Tranum* civitas Archiepiscopalis, vulgo *Trani*. Ab ædificiis est pulcherrima: sed hodie majore ex parte deserta. Silvæ olearum & amygdalorum ab hujus oppidi agro *Tarentum* usque pertinent. *Barulum*, *Barleta* vulgo. Inter quatuor Italiae castella numeratur *Ostunum* populo frequens, parvo in colle situm. *Cilium*, *Cilio*, *Cilia* Ptol. *Venusia*, *Venusium* Horatio, cujus patria: *Venosa* hodie. Sunt item *Cannusium*, *Acherontia*, *Biletum* & alia oppida.

Post

PUGLIA PIANA
Terra di Barri
Otranto etc.

Terra d'Otranto Nomina. Situs.
 Post *Apulias* explicanda succedit *Salentinorum Regio*, quæ & *Iapygia*, *Massapia*que, itē *Calabria*. Nunc *Italis* ab *Hydrunte*, *Terra Hydruntina*, vulgo *Terra d'Otranto*. Habet hæc Regio ab Meridie *Tarentum* & mare usque Promontorium *Salentinum*, ab Oriente idem Promontorium cum *Mari Ionio*: quod etiam & *Hadriatico*, qua *Septentrio* est, adluitur ab *Hydrunte Brundisium* usque: qua Occidentem respicit, *Apulia* illi adjacet *Peucetia*, cum *Magnæ Græciæ* portione. Tota hæc Regio saluberrimo gaudet aere, cæloque sudo & sincero, præterquā in ora, quæ ab lacu *Hydruntino Brundisium* usque: ubi plerisque in locis juxta mare sunt paludes. Regio fertilis & opima; caput Regionis, cui nomen à se præbuit, *Hydruntum*, Ἰδρυντὸς *Strab. Ptol.* & aliis. *Hydrus Melæ*. Hodie *Otranto*. *Urbis* est vetustissima, cælo potitur clementissimo. Præter portum satis capacem, Aquilone flante non satis tutum, arcem habet in saxo, quo mari imminet, tutissimam: opus *Alfonsi II.* Ager illi amœnus & fertilis. Reliquæ sunt: *Gallipolis*, hodie *Callipolis*: aliis *Callipoli*, tamquam *Urbis pulchra*. Munitissimum habet natura situm: scopulo enim insidet seu insulæ modicæ, quæ mari undique cingitur. Continenti ponte adhærens, saxi fulso ingentibus. *Castrum* civitas mercatoribus frequens olei cœmendi. *Brundisium* & *Brundisium*, *Breundesium* *Ptol.* *Brentesium* *Steph.* *Barnedis* *Benjamino*, *Brindisi* hodie. Aerem habet clementissimum. Portus olim illi inclytus ex quo Romanis tutissimus quondam fuit in Græciam transitus. Nunc repletus est: adeo ut vix triremibus per eum currere liceat. Arx urbi munitissima. *Oria* civitas in colle *Tarentum* spectans. Spectat eam arx in colle valida. *Aletium* *Ptol.* hodie *Leze* & *Leccie* vulgo. Sa-

Casti tempore. Salt fertilitas.

Urbis.

lentini hodie primaria Concilio totius *Apuliæ* Regio, Foroque perpetuo: procerum totius hujus tractus domicilium, multorumque Nobilium sedes. *Vxentum*, hodie *Vsento*, *Vgenti*, *Ogento*, variante scriptura: tunc perexigua est.

Calabria, ab *Calabris*, quos *Magnæ Græciæ* partem *Salentinis* adhærentem ad *Ionium Equor* circa *Iapygium Promontorium* tenuisse, ex *Ptolemæo* est manifestum, nomen habet. Regio *Italiae* in extremis ejus finibus nstar linguæ porrecta inter utrumq; fretum inferum *perumque* interjacet. Fert ubertate quadam felicitateque stupenda quidquid vitæ ex voto transigendæ, deliciisque fruendis necessarium: triticum, hordeum aliaque frumenti genera: vinum varium, oleum, saccharū, manna, mel, ceram, sal nativum factitiumque, ficus, poma medica, & citria, limones aliosque fructus nobilissimos: item aurum, argentum, lanam, gossypium, crocum, sericum, linum, & quid non? *Calabria duplex*, *Inferior*, quæ *Brutiorum* olim *Sedes*, hodie propriè *Calabria Inferior*: & *Superior*, quæ olim *Magnæ Græciæ Inferioris* fines ab Occasu *Laus* itemque *Lucani*: à Meridie mare *Tyrthenum* & *Siculum*: qua Oriens est, parte maris *Hadriatici*; qua *Septentrio*, *Magnæ Græciæ* & amne *Crathi* clauditur. Caput & metropolis ejus ut olim, ita & hodie *Consentia*, *Strab. Ptol.* Græcisque ceteris: *Consenza* hodie. Sita circa declivitatē pæne *Apennini*, colles amplectens septem, quibus maxima urbis ædificiorum pars imposita. Civitates reliquæ: *Manthia*, *Fredus*, *Belmontium*, *Sanctæ Euphemie*, *Fanum Rhegium*, *Tropia*, *Castrum Villare*, *Altomonti*, *Turranum*, *Rugianum*, *Marturanum*, *Nicastrum*, *Briaticum*, *Hippo*, quæ etiam *Vibo Valentia* dicta fuit. *Superioris* quæ olim

Calabria.

Situs.

Salt fertilitas.

Magna

Magna Græcia, fines ad Solis exortum Æquor Adriaticum; ad Meridiem Flumē Alex & Brutii: qua Occasus, est Crathis Annis cum Apennino & Lucanis: qua Septentrio, Sinus Tarentinus, cum Apulis Peucetiis. Hic antiquissima nobilissimaque urbs est *Tarentum*, *Tarantum* Appiano Alexandrino: *Taras* Strab. & Ptol. *Taranto* hodie, Calabriae quondam & Apuliae, totiusque Lucaniae caput, L. Floro. Situs ejus notatur in intimo recessu Sinus, qui ab ipsa urbe dicitur *Tarentinus*.

Lucania
Basilica
ta, &
unde dicitur

Situs
Seli qua-
litas.

Urbes &
Oppida.

Super est in hac Tabula *Lucania*, hodie *Basilicata* dicta: unde, incertum. Fines hodie ab Occidente Silarus annis Campaniae limes: ab Meridie, Mare Tyrrhenum: ab Oriente, Laus cum Bruttii Magnaeque Græciae: ab Septentrione Peucetii in Apulis, cum Hirpinorum portione. Montosam & asperam esse totam indicat Livius. Hodie fortean, quam olim, incolis est frequentior: quamquam adhuc magna multis locis solitudo, propter vias difficiles, horridosque nemorum saltus latrociniis infesta. Oppida hic ad Mare *Pestum*, *Pasti* meminit Virg. lib. 4. Georg. Bisericque *Rosaria Pasti*. Ad que m locum Servius *Pestum* Calabriae facit civitatem, ubi bis quotannis rosae generantur. *Acropolis* oppidum ab Silario ostio m. 12: aere gaudet præstantissimo. Originis esse Græcæ, ut hoc tractu pleraque, ipsum indicat no-

men. *Pisciotta*, *Buxentum*, Plin. Melæ. & Ptol. *Palicostrum* nobilis urbs, Ducatus titulo insignis. In Mediterraneis *Padula* oppidum, Marchionatus inclytum dignitate. *Capacia* urbs, olim frequens admodum & opulenta. Reliqua omitto. Porro in altera Regni Neapolitani parte Archiep. sunt: Arch. *Regiensis*; huic subsunt *Lucrensis*, *Cotroniensis*, *Cassanensis*, *Cathacensis*, *Neocastrens*, *Giracensis*, *Trope* *tensis*, *Vibonensis*, *Squilacensis*. Arch. *Consentinus*, sub quo est *Maturanensis*, Arch. *Rossanensis* non habet suffraganeos. *Bisignanensis* est exemptus. Arch. *S. Severina*, sub quo sunt *Ebriacensis*, *Strangulensis*, *Geneocastrens*, *Gerentinensis*, *S. Leonis*. Arch. *Larcatinus*, sub quo *Mutulensis*, *Castellanensis*. Arch. *Brundisinus*, cui subest *Astrinensis*. Arch. *Hidruntinus*, cui *Castrens*, *Gallipilitanus*, *Liciensis*, *Vgentinensis*, *Lucensis*, *Nertonensis* exemptus est. Arch. *Baren* *sis*, cui subsunt *Betontinen* *sis*, *Calphajanus*, *Juvenacensis*, *Rubentinensis*, *Salpensis*, *Caurien* *sis*, *Baterensis*, *Coversanus*, *Minervi* *ensis*, *Polignircensis*, *Catheri* *censis*, *Lavellinensis*. Arch. *Tranensis*, cui subsunt *Vigiliensis*, *Andren* *sis*, *Penensis*. Arch. *Sipontinus*, cui subsunt *Vescanen* *sis* exemptus; *Trojanensis* exemptus: *Melphiensis*, *Monopoli* *tanensis* & *Rapolensis* exempti. Arch. *Cannosanus*, sub quo *Auranensis*, *Sarranensis*, *Montis viridis*, *Laquedonensis*, *S. Ange* *li de Lombardis*, *Bisacien* *sis*. Arch. *Acheronti*, cui subsunt *Po* *tentiensis*, *Tricariensis*, *Venusiensis*, *Graviensis*, *Angolensis*.

Statu Ec-
clesiasti-
cus.

Regio
quæ dicitur
dicitur.

Sunt.

Soli ferti-
litat.

CORSICA à *Corso* ejus terræ Domino dicta: a-
lià qualitate cacuminis montis alicujus di-
ctam volunt. Græci hanc *Κύρρον* appellavere, à
Cyrno Herculis Filio: *Therapne* ab Ovidio no-
minata est, ut scribit Villanovanus. Ab Occidente &
Septentrione respicit Mare Ligusticum: ab Ortu Tyr-
thenum; à Meridie Sardiniam. Longitudo mill. cxx non
excedit: licet Strabo mill. clx, Plinius cl ponat: latitu-
dinem hic lx mill. facit: ille lxx, quod verum esse ex
dimensione per circinum constat. Ambitus secun-
dum Plinium. mill. cccxx: secundum alios cccv & cccix:
secundum Maginū cccxxv, quod se per dimensionē exactam
repperisse scribit. Insula est ab omni parte aditu diffi-
cilis, cum præruptis undique collibus comprehensa sit.
Interius similiter magna ex parte montosa, ideoque
frumenti neque leguminum adeo fertilis est: quæ nisi
paucis quibusdam locis crescunt, ubi se aperit, atque
fluminibus & aquis irrigatur, ac feracissima redditur.
Ea pars quæ respicit Etruriam est mediocriter plana,
habetque ibi fecundum solum, & producit nobiles ac
dulces fructus. Vina insulæ, præstantissima, primæ-
que nobilitatis, & à Romanis semper expetita, *Corfica*
à loco dicuntur. Mellis & resinæ hic magna ubertas:
olei item & ficuum. Caterum mella Corficana a-
mara esse notavit Servius in iv Georgicôn. Fitque id
ob taxi copiam, è qua apes mella legunt. Venenata eti-
am credidit Ovidius. Solus hic ager lapidem gignit
catochiten, quem Democritus Abderites etiam in
certamina contra magos adhibuit. Rhennius de Corfi-
ca: *Hanc solam perhibent Catochiten gignere Terram: Corpori-
bus lapis hic ceu glutine tactus adheret.* Similia tradunt Plinius
lib. xxxvii cap. x: & Solinus cap. ix: sed Plinius de rei fi-
de ambigit. Alumē quoque hic reperitur: & ferri fodinæ
sunt apud fl. *Bivincum* in comitatu Nebiensi. Sunt & Sa-
linæ vulgo dictæ *della Roja*, non longè à portu S. Floren-
tii: & prope *Niolum* sunt valles profundissimæ perpe-
tuis nivibus scatentes, sub quibus ajunt crystallum
copiosè latere. Nascitur etiam in ea magna copia bu-
xus teste Plinio & Diodoro, nec non taxus arbor ve-
nenata. Animalia producit varia; equos in primis fe-
roces, & canes venaticos spectatæ magnitudinis. *Mus-*
mo quoque animal, Plinio auctore, hic est, arietis genus.
Masoli hodie vocant, animal præterquam in hac
insula & Sardinia nusquam apparens in tota Europa.
Habet corium & pilos instar cervi, & cornua instar a-
rietis, non longa sed retro circum aures reflexa, præci-
pua duritiei, ut si altitudine l pedum præcipitetur inter
saxa, ac capiti incumbat, non lædatur: magnitudinem
retinet cervi mediocris, solisque herbis vescitur, cur-
su præditum velocissimo, carnesque habens gustu sa-
pidas. Ovibus insuper & bobus referta est. Insula omnis
jam olim malignè culta, primum à *Phocensibus*, tum à *Li-*
guribus, post etiam à *Romanis*, qui duas colonias eò de-
duxerunt, *Marianam* & *Aleriam*, quæ adhuc exstant. Cæ-
tera *Barbari* tenuere; proinde cum Romani in eos irru-
erunt, magnum servorum gregem captum Romam ab-
duxerunt, exiguo fructu, quod tam nequam servi es-
sent, tamque bruti, ut quamvis vili emerentur, tamen
dominos semper emptionis pœniteret. *Romanis* succes-
sere *Saraceni*: his *Genuenses*: tum *Pisani*: hodie
verò iterum ad *Genuenses* jus rediit. Nunc indu-
as partes eam distinguunt: plagam quæ Orientem
solem respicit, latus interius; partem huic obversam,
latus exterius vocant. Pars quæ Italiæ propior est, *Cis-*
montana; & quæ versus Sardiniam excurrit, *Ultramontana*
dicitur. Urbes Plinius xxxiii fuisse in ea testatur; quod
etiam

Animali-
um varie-
tat.Imperium
Majorum.

CORSICA

SARDINIA

Minutis pro Miribus hic utere

Petrus Kerius Calavit.

Minutis pro Miribus hic utere

etiam ex eo notavit Martianus Capella: ex Strabone tamen non tam civitates quam castella fuisse videntur. Hodie oppidum est *Bastia*, in quo summus Gubernator præsidium habet. Est & *Nebbium* civitas cum Comitatu. Eam Pto. *Cersinum* videtur appellasse. Fluminibus rigatur *Gelone*, *Tavignano*, *Sagona*, *Bavono*, *Tegiamo* & nonnullis aliis. Silvis, nemoribusque, quæ resinam exhibent, montes hinc inde vestiuntur. Montes verò præcipui sunt *Ilia Orba* dicti: item *Cheparteno mons*, *mons Tenda*, *mons Gualango*, *mons Ruffus*. In mari autem inter Corsicam & Sardiniam coralium legitur. Portus habet binos hæc insula satis amplos, maximarum navium capaces, in sinu qui vocatur *S. Florentii*. Est & *S. Bonifacii Portus*, Ptol. *Portus Syracusanus* dictus. Hodierni Corsicæ incolæ etiamnum, uti olim, habentur homines pauperrimi, furtis & latrociniis dediti: ac à literis prorsus alieni. Episcopi in Corsica Archiepiscopi Pisani Suffraganei, *Ajacensis*, *Alariensis*, *Sagonensis*, *Civitatensis*. Et Episcopus Archiepiscopo Ianuensi subjectus *Nubiensis* vel *Nebiensis*.

Sardinia.

Regio un.
de dicta.

SARDINIA à *Sardo* Herculis filio nomen habet. Timæus *Sandaliotin* appellavit ab effigie soleæ: Mirsilus & Chrysippus *Ichausã* à similitudine vestigii. Eodem respexit Manilius cum inquit, *Sardiniam in Libyco signant vestigia plantæ. Sardegna* hodie

audit. Eam ab Ortusolis mare Tyrrhenum, à Meridie Africum: ab Occasu Sardoum ambit & littora pulsat; à Septentrione mare quod ipsam & Corsicam interluit. Aer Insulæ, inclemens est, propterea Q. F. monet M. Cicero ut valetudinem curet, memor quod quum optimè valeret, tamen in Sardinia esset: & in Epistolis Tigellium quendam Sardoum hominem esse ait patria sua pestilentiosem. Abundat tota Insula frugibus, tritico, vino, argenti fodinis, pecore, armento, & cunctis ad vitæ usum necessariis. Equorum tanta copia, ut non pauci agrestes sint; dominis carentes, nostris minores, generosi tamen, robusti ac agilis. Venationem habet uberem: multique rustici ex sola vivunt venatione. Abundat enim regio apris, cervis, damis, & alio quodam animali quod *Muslonem* vocant, quod modò in Corsica descripsimus. Nullum gignit Sardinia lupum, aut aliud huiusmodi nocens animal. caret etiam serpentibus. Silius: *Serpentum tellus pura, ac viduat a veneno, Sed tristis celo, ac multa vitata palude.* Sed quod aliis terris serpens est, id *Soligunda* Sardois agris. Animal perexiguum, simileque araneis formâ. Lucanus *Salpiga* vocat, Plin. *Solisugam*, quod diem fugiat. In metallis argentariis plurima est: est enim solum istud argenti dives. Occultim reperit, & per imprudentiam super sedentibus pestem facit. Accedit etiam huic incommodo Herba *Sardonia* quam Pausanias in Phocaicis selino, hoc est apio similem esse dicit: Latini *Ranunculum* & *Strumeam* vocant. Hæc si edulio assumpta fuerit, ora hominum & rictus contrahit, & quasi ridentes perimit. Strabo ex ea scribit Hispanos venenum conficere, quod urgente vi majore haustum, citra dolorem perimat: inde proverbium natum,

Situs.

Cali
qualitas.

Solisfri-
lit.

Animali-
um varietat.

Urbes.

tū, *Sardonius risus*. Urbs Sardoæ primaria est *Calaris*, vulgo *Cagler*. Sita est in monte iuxta mare, Africam respiciens, portumque habet amplissimum. Urbs multis ornata est privilegiis. Consules creat, qui potestatem habent fontes puniendi citra auctoritatem Regis: præterea novas leges condendi, cum populi tamen consensu. In hac urbe B. *Augustini reliquæ* tam diu quieverunt, donec ab Heliprando Langbardorum Rege Papiam translatae sunt. In ea *Sardinia Prorex* ferè semper moratur, unà cum Baronibus, Comitibus & multis divitibus. Mela & Plinius *Sulchitanam* urbem hic commemorant. Hodie etiam sunt civitates, *Oristagnum* civitas Metropolitana, sita in loco plano & parum distans à Mari. Fuit olim regio illa Arborea appellata, nunc autem Marchionatus Oristagni dicitur. In hac olim *Turrita* fuit Romanorum colonia. *Sassaris* civitas solum amœnum habens & pulcherrimis irriguum fontibus, multis bonisque frugibus abundans. Parum tamen munita est. *Algher* civitas nova, exigua, populo tamen frequens & munitissima, domibus & ædificiis pulcris ornata: cujus Incolæ ferè omnes *Taraconenses*. Habet Sardinia & alias civitates, & oppida, quorum mentionem hic non faciemus, brevitati studentes. Flumina habet multa & amœna, sed non profunda, quæ æstatis tempore vado transiri possunt. Multi sunt in Sardinia *Magistratus*. Omnium supremus est *Prorex*, qui omnem ferè Re-

Flumina.

Ratio gu
bernandi.

gis tenet auctoritatem: & solus Hispanus hunc Magistratum gerere potest secundum antiquas constitutiones. Habet à Rege adsignatum *Adsessorem* Iuris V. Doctorem quem *Regentem* ibi appellant. Habet præterea & alios *Consiliarios*, quorum consilio omnia ferè disponit, appellaturque ejus Tribunal, *Regia audientia*. Olim hunc Magistratum juxta privilegium Regni nullus poterat gerere nisi per triennium: deinde alius succedebat in locum ejus. Nunc autem in eo munere multis temporibus quis persistit, ut Regi placet. Ad mores & genium Sardorum quod attinet: corpore sunt robusti & laboribus adfueti, præter paucos luxui deditos. Litterarum studio parum sunt intenti, venationi autem deditissimi. Multi pecuariam exercent rem, agresti cibo & aquâ contenti. Qui in oppidis & villis habitant, pacifice inter se vivunt in diem, & vilissimo vestiuntur panno. Et quod mirandum est nullum habent artificem in tam ampla insula, qui enses, pugiones & alia fabricet arma, sed hæc ex Hispania & Italia petunt. Apud Mercatorem hi leguntur Episcopi: Archiep. *Calaritanensis*, cui hi subsunt, *Sulcitanus* vel *Sulciensis*, *Doliensis*, *Suellensis*. Archiep. *Turitanus*, cui subsunt hi: *Sorrensis*, *Plonatenensis*, *Ampuriensis*, *Gifacensis*, vel *Girardensis*, *Castrensis*, *Othanensis* vel *Othricensis*, *Bosanensis*, *Bossa forte*. Archiep. *Alborensis*, cui subsunt *Vsellensis*, *S. Iusta*, *Terra alba*, *Civitatensis* & *Gastellinensis* exempti.

Senatores

Vulgi
Mores.

Villæ.

Vestitus.

Regio.
Nomina
& unde
dicitur.

SICILIA ante omnes Mediterranei maris Insulas claritate eminens, Thucydidi *Sicania* à *Sicano*, qui, ut Solinus & Capella scribunt, cum Iberica manu in eam terram ante bella Trojana devenit. *Trinacria* pluribus, ac præsertim Poetis, ob tria Promontoria. A specie etiam *Triquetra*: tribus enim Promontoriis in diversa procurrens, Græcæ literæ imaginem quæ Delta dicitur, efficit. Tria illa Promontoria autem sunt *Pelorus*, *Pachynus*, & *Lilybaeum*. *Sicelia* Græcis: Cæterum ut quidam arbitrantur,

— *Trinacria quondam*

Mutavere situm: rupit confinia Nereus:

Italia pars una fuit, sed pontus & æstus

Victor, & abscissos interluit aquore monteis.

Sinu.

Atque hinc *Rhegium* in Italia dictum quod illic *Siculum* latus ab Italia divulsum. A Septentrione Mari Tyrreno seu Infero pulsatur; ab Ortu Hadriatico vel Supero & Ionio; ad Austrum Africo Mari, & ad Occidentem Sardo. Thucydides lib. 6 scribit ambitum Siciliae non multo minorem esse octo dierum itinere: tantaque cum sit, tamen tantum xx stadiorum intervallo dirimi à terra continenti. Insula porro hæc salubritate cæli, soli fertilitate, frugum omnium copia rebusque aliis, quibus indiget mortalium usus, maximè præstat. Subjacet enim quarto Clima, quod cæli clementia sex aliis antecellit. Quo fit, ut quidquid Sicilia gignit, sive soli, sive hominis ingenio, ut Solinus ait, proximum sit iis quæ optima judicantur. Marcus Cato eam Cellam Penuariâ Reip. Nutricemque Plebis Romanæ appellavit: *Horreum pop. Romani* Strabo. In agro Sunensi, in quo raptam Proserpinam veteres finxerunt, loco quem dixe-

Cali temperia.
Soli fertilitas.

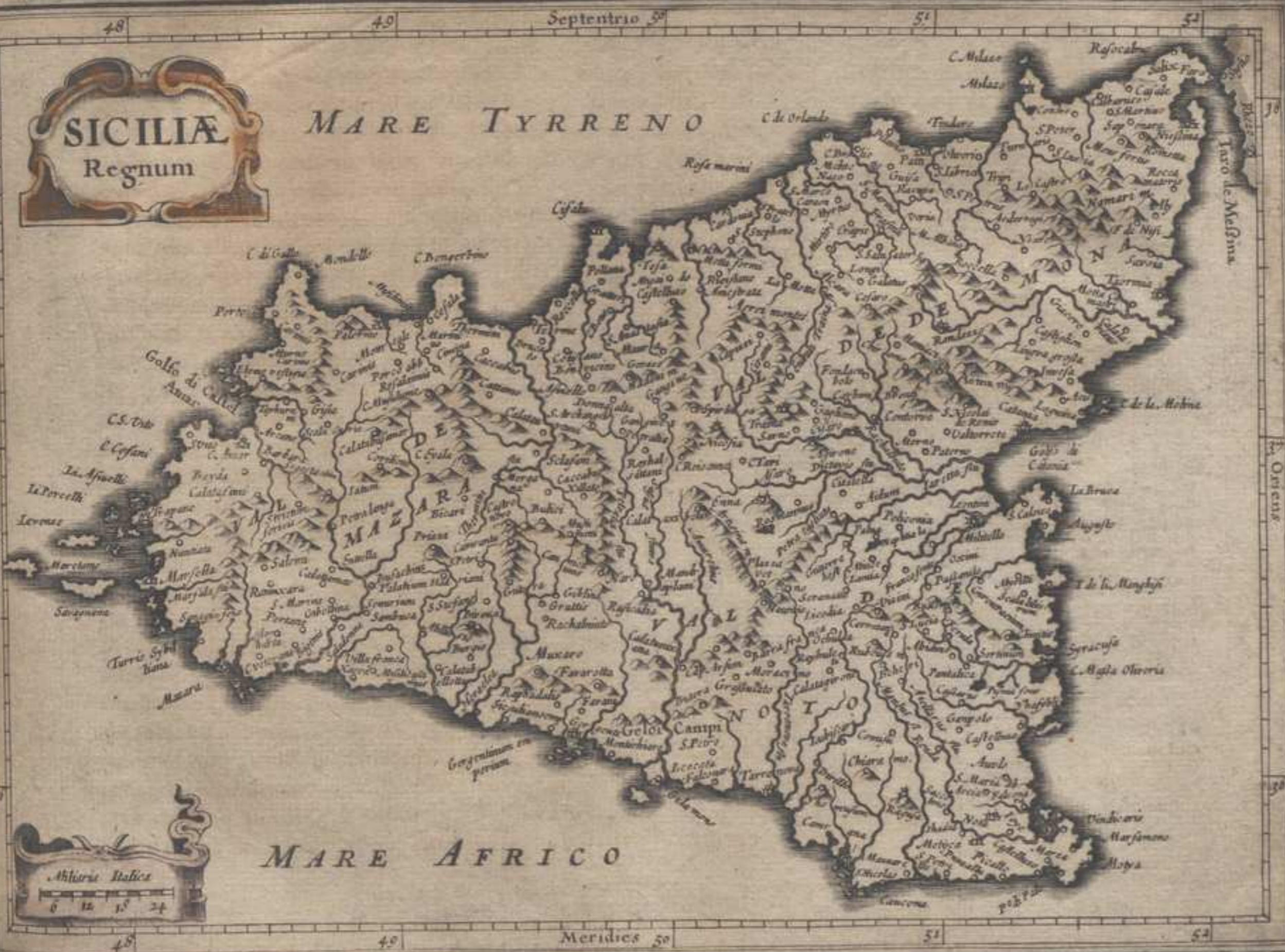
runt *Umbilicum Siciliae*, tanta est frumenti ubertas, ut ex uno tritici modio centum colligantur; quem agrum idcirco vocant *Campe dallo cento salme*. Huic tamen non cedit ager *Leontinus*, de quo videndus Cicero 3 *Verriana*. Quid vina commemorabo optimi saporis odorisque? Vina in Sicilia laudatissima premi, Plinius (qui in recensendis vinis quibusque optimis diligentissimus ac prope curiosus fuit) peculiariter prædicat. *Balincium* enim vinum (quod mulsi saporem habet) in Sicilia ponit. Vocant autem *Mulsum* vinum melle affectum, unde conjicitur *Balincium* vinum illud esse quod *muscatellum* exactæ dulcedinis vocant. Vvas namque, quarum apes sunt avidæ, à quibus & *apiane* dicebantur, eas & muscæ quoque, ut inquit Columella, insectantur, à quibus *muscatella* vulgo nunc dicuntur, ex quibus vinum dulcissimum, & eximia suavitatis exprimitur, quod *muscatellum* dicitur: licet plerique à musci odore, quo plurimum redolet, id ei nomen impositum existiment. Hac ætate vinis Siculis jure optimo præstantia debetur, quod cum Italis non impari certamine contendat, tum quod palato æquè arrideant, tum quod ætatem optime ferant. Oleum item Sicilia ubertate quadam, & abundantia fundit; saccharum, crocum, mel, sal, omnis ferme generis fructus nobilissimos, & sericum præstantissimum. Est præter hæc Sicilia metallis etiam dives: aurum namque habet, argentum ac ferrum, & alumen. Lapidem quoque preciosos gignit, smaragdum, achatem, beryllum, porphyritem, jaspidem. Boum, pecorum, cæterorumque animalium armentis gregibusque densissimis præstat. *Damarum* etiam aprorumque venatione, ac perdicum ac attaginum

Animalium venatione.

MARE TYRRENO

MARE AFRICO

Septentrio 50

Meridies 50

48

49

51

52

48

49

51

52

Imperium
majus.

attaginum (quas *Francolinas* vulgo appellant) aucupio insignis est. Falcones sacri & peregrini, volatilium hostes, aliunde advolantes, hic etiam capiuntur. Regionē hanc primi tenuere *Leſtrygones* immanes, tum *Sicani* Hispanorum coloni; accessere *Trojanorum* & *Cretensium* populi. Postea *Graci* eam appetivere, inde *Romani*, & quidem post divisum Orientis & Occidentis Imperium Constantinopolitanis paruit per annos pene cc. Sub *Iustiniano* autem Imperatore insulam *Gothi* invasere, qui post annos xvii à *Belisario* expulsi sunt. Postea occupare eam *Saraceni* sub *Michaele Balbo*, qui cccc annos ea potiti sunt. Hi *Normannis* cessere. Successere *Langbardi*, *Suevi*, *Germani*: sed his à *Clemente iv* exactis, *Gall* rerum potiti per annos xvi ad vesperas usque Siculas, quæ incidere in annum ccccclxxxii. Ex eo paruit *Aragonensibus*, usque ad *Ferdinandum Regem*, quo extincto *Hispaniarum Reges* Aragoniæ & Siciliæ imperium possidere. *Plinius* in hac urbes lxxii numeravit. Hodie sunt civitates & oppida clxxxiii, *Magino* teste. Regni Metropolis est *Panormus* *Ptol.* & aliis, *Palermum*, *Palermo* hodie. Urbs est vetustissima, Phœnicum colonia, uti ostendunt *Epitaphia* aliqua litteris Chaldaicis conscripta. Existimatur temporibus *Abrahami* exstructa. Sita est loco amœno & fertilissimo. Ad Septentrionem spectat, Pelagoque adluitur *Tyrrheno*, muris septa altissimis, quod opus est *Friderici Regis*: secundum mare arx est, quæ nostra tempestate amplificata, quod *Castrum ad Mare* nominant. Tres item antiquæ civitatis portæ, & veteres muri multis cum turribus lapide quadrato constructi, etiamnum manent. Templum est *Panormi* *D. Petro* sacrum, à *Rogero* Siciliæ Rege condi-

tum, quod sua pulchritudine & rerum preciosarum apparatu, cæteris, quæ in Italia nunc usquam exstant, seu veteribus, seu novis merito præferri constat, quo nomine ab omnibus, qui *Panormum* aut inhabitant, aut invisunt, viris, non imperitis modo, sed ingenio etiam doctrinaque præstâtibus, summa cum admiratione ac voluptate frequentatur. Major etiam totius urbis Ecclesia reticulata est structura, quadrato ac diversis in exteriori facie imaginibus figurisque inciso ac perpolito lapide à *Gualtherio* hujus nominis *I I Archiepiscopo* anno ccccclxxxv fundata, ubi *Regum* *Reginarumque* Siciliæ ac *Ducum* quoque corpora sunt recondita. Est & *Gymnasium* publicum & *Xenodochium*. Longum foret reliqua hujus urbis ornamenta & præclara ædificia commemorare. Reliquæ civitates sunt, *Syracusa*, urbs quondam maxima, quam ita *Orator* describit *Actione iv* in *Verrem*. *Urbem Syracusas maximam esse Græcarum urbium pulcherrimamque omnium, sæpe audistis. Est, Iudices, ita ut dicitur: nam & situ est cum munito, tum ex omni aditu vel terra vel mari, præclaro ad aspectum, & portus habet propè in ædificatione ad spectuque urbi inclusos. Qui quum diversos inter se aditus habeant, in exitu conjunguntur & confluunt. Eorum conjunctione pars oppidi quæ appellatur insula, mari disjuncta angusto, ponte rursus adjungitur & continetur. Ea tanta est urbs, ut ex quatuor urbibus maximis constare dicatur, quarum una est ea quam dixi insula: quæ duobus portibus cinctæ, in utriusque portus ostium aditumque projecta est: in qua est domus, quæ regis *Hieronis* fuit, quæ *Prætores* uti solent. In ea sunt ædes sacræ complures: sed duæ, quæ longè cæteris antecellunt, *Dianæ* una, & altera, quæ fuit ante istius (*Verris*) adventum ornatissima, *Mimerva*. In hac insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomen *Arethusa**

Urbes.

Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu totus operiretur, nisi munitione ac mole lapidum à mari disjunctus esset. Altera autem est urbs Syracusis cui nomen Acradina est, in qua forum maximum, pulcherrima porticus, ornatissimum prytaneum, amplissima curia, templumque egregium Iovis Olympii, ceteraque urbis partes una lata via perpetua multisque transversis divisa, privatis aedificiis continentur. Tertia est urbs, quæ quod in ea parte Fortune sanum antiquum fuit, Tyche nominata est, in qua & gymnasium amplissimum est, & complures edes sacra, coliturque ea pars, & habitatur frequentissime. Quarta autem est urbs, quæ quia postrema edificata est, Neapolis nominatur, ad quæ theatrum est maximum, præterea duo templa egregia, Cereris unum, alterum Liberi, signumque Apollinis, qui Tennites vocatur, pulcherrimum & maximum. Hodie tam amplæ urbis decora omnia periere: ruinae exstant & oppidi partes. Messana urbs freto incumbens, cujus incolæ primum Messanenses, postea Mamertini dicti sunt, noti Punicis & Atticis bellis, ex Herodoto & Thucydide. Catina, quæ etiam Catana, patria Charondæ Legislatoris, Gymnasio hodie celebris. Taurominium urbs à Zancleis condita, hodie Taormina. Leontium patria Gorgiae Sophistæ. Agrigentum per vetusta civitas, quam olim Carthaginenses everterunt, & Megalus atque Feriscus rursus instaurarunt. Sunt etiam Augusta, antea Megara: Castrogianum, olim Ennea: Drepanum, Mon-

*reale, Heraclea & aliae urbes complures. Fluminibus rigatur plurimis, in quibus, ut & in lacubus, mugilum, alofarum, anguillarum, tincarum & troctarum non spernenda captura. In Mari vero thynnorum non modo ad Pachynum, sed ad Panormum etiam & Drepanum, ac omnem eam, quam Mare Tyrrhenum adluit, oram, larga captura. Capiuntur & in freto Messanensi xiphi. Siculum mare omni denique piscium genere benignissimum est, & mullorum copia, quos Græci trichias, barbatos autem Sophron. & Cic. vocant, & murenarum ac horycinorum, qui teste Athenæo lib. vii secundum obtinent locum, insigne. Fretum autem Siculum angustum, anceps, atrox, sævum, Scyllæ Charibdisque nominibus infame. Montes præcipui sunt *Ætna & Eryx. Ætna, Cælestis Columna cognominatur Pindaro, Tiphœum cum vocat Silius Italicus. Hodie Monte Gibello aut Mongibello nominant. Assiduis ignibus flagrat. Describitur à Virg. lib. 3 Æneidos, Plinio lib. 3 c. 8, Mela lib. 2. c. 7, Solino, aliis. Eryx maxime memoratus ob delubrum Veneris, ab Ænea quod scribitur conditum. In Sicilia Archiepiscopi: Panormitanus, cui subiecti Episcopi Agrigentinus, Masarenensis, Milevitanus sive Maltensis. Montis Regalis Archiep. cui subsunt Syracusanus, & Cothanensis. Messanensis Archiep. cui Cephaludensis, Pacensis, Lipariensis, Marci & Militensis, nunc Milaza.**

Flumina

Mare.

Montes.

STIRIAM vulgo *Stiermark*, à Tauro dictam esse vix dubium est, cui opinioni subscribit etiam *Aegidius Tschudus*: ubi refert ex *Plinio*, *Catonē Lepontios & Salassos Tauricæ gentis asleverare*: (inquit enim:) Fuerunt autem *Taurisci* isti Galli, quorum natio in antiquissimis Gallorum præliis sedem collocavit ultra Alpes, de quibus *Polybius* lib. II. de Bello Gallico sic scribit: In Alpibus ab utroque latere montosa habitant ad eam partem quæ versus *Rhodanum & Septentrionem* spectat, *Galli* qui *Transalpini* appellantur: ad eam vero quæ campis imminet *Taurisci*, *Agones* & alia pleraque Barbarorum genera, à quibus *Transalpini* non genere, sed differentia loci differunt, ideo *Transalpini* dicti, quod trans montes colant, &c. Isti *Taurisci* postea emigrantes, alia quæsierunt loca, occupaveruntque regionem quæ modo *Comitatus Goerts* appellatur, ac deinde profecti sunt in *Stiriam*, nomen suum illi terræ relinquentes. Significat enim *Taurus* Germanis *Stier*. Fuderunt se quoque in *Austriam*, & *Hungariam*, de quare hic non est locus differendi. Hæc ille. *Stiriam* vero *Valeriam* olim dictam fuisse affirmant nonnulli, sicque appellatam fuisse in honorem *Valeriæ* *Diocletiani* filia, quemadmodum *Marcelinus* memoria prodidit, & *Aurelius Victor* de Cæsaribus. *Volaterranus* vero *Lapidiam* dictam putat: sic enim scribit l. 8. *Geograph.* Proxima huic *Lapidia*, quam *Stiriam* nunc vocant, licet *Pius Pontifex* eam *Valeriam* putat: ego vero ex descriptione *Rufi*, *Valeriam* potius *Croatiam* dixim, inter *Danubium & Dravum*. Hactenus ille. Si prior opinio vera est *Quados* aliquando hæc loca tenuisse, ex

co patet, quod *Sextus Rufus* scribit, sub *Iulio Marcomannos & Quados* de locis *Valeriæ* quæ sunt inter *Danubium & Dravum* fluvium pulsos esse. Est vero & hæc regio *Norici mediterranei* pars, quemadmodum & *Carinthia*, & *Illyrici* provinciis adnumeranda. *Germaniæ* quoque posterior accessit. *Córegionales* *Stiriis* sunt ad *Orientem* quidē *Hungari*, ad *Meridiem* *Carniola Carniaque*: ad *Occidentem* *Carinthia*: qua *Septentrio* est, *Austria*. Terra undiq; montibus obsita præterquam qua orientem respicit *Solem*, ubi spaciola est planicies. De ejus fertilitate parum polliceri ausim. Regio quidē universa mineris turget, verum *Principum* incuria parcus foditur. *Argentarias* fodinas habet in Alpibus quas *Schryvenberger Alben* ipsi nuncupant. *Ferrarias* juxta *Anisum* fluvium. *Salis* quoq; ingens hic copia coquitur, quam in alias regiones exportant, ac lucrum ingens recipiunt. *Marchionatus* olim *Pannoniæ primæ* erat, unde *Stiria* *Marchia* dicta fuit. *Marca* autem limitem sonat: per limitaneum itaque *Comitem* administrabatur, uti *Lazius* ostendit. Deinceps *Ducatus* titulum adeptus per *Fredericum Barbarossam*, *Austriacis Ducibus* accessit, quibus etiamnum paret. *Ultimus* *Marchio* dictus fuit *Ottocarus*, cujus filiam duxit uxorem *Lupoldus Dux Austriæ*, qui consensu *Imperatoris* factus est *Dux Stiria*. Deinde *successione* illa rursus extincta, miserunt *Provinciales* quidam in *Bavariam*, alii in *Hungariam*: cujus regni moderator misit filium suum: sed cum ille viveret juxta mores suos, intolerabilisque esset *Stiriis*, exactus fuit, & vocatus *Ottocarus* filius regis *Bohemie*, qui usurpaverat *Ducatum Austriæ*, obtinueratque anno

Christi

Remo
vide di-
sta.

Situs.

Soli quan-
titas.Imperii
majoris.

Christi ccccclxix Carinthiam, sed diu conservare non potuit. Nam cum eo arrogantia provectus esset, ut contempta Imperii Majestate de clientelaribus Bohemiae beneficiis Cæsari Rudolpho Habsburgio Sacramentum dicere nollet: hic ad Augustam Vindelicorum, Germaniæ Principum conventum indicit, citaturque gravissimis sub pœnis *Ottocarus*, ut se sistat, ac de injustè occupatis Imperii Provinciis neglectaq; ejus Majestate rationem reddat. Ridet citationem *Ottocarus*: neminemque ad Comitata qui pro se respondeat, mittit. Interim Legati ab Austriæ Ordinibus missi Augustam ad Cæsarem Principumque conventum perveniunt, & apud Cæsarem Principesque gravissime de injuria crudelitateque *Ottocari* conquesti docent, cum iniqui tituli jure Austriæ se insinuasse: Margaritam legitimam uxorem, Austriæ Hæredem superinducta pellice repudiassè, ac tandem veneno sustulissè: Agnetem Badensem filiamque ejus Elizabetham cum fratre Henrico, legitima Austriæ hæreditate spoliassè: Optimatesque complures in vrbe Vienna crudeliter trucidassè, ac sæpiissime in innocentem populum sævisse: Austriam, Stiriam, Carniolam ac Vindorum Marchiam Imperii beneficia, cum Bela Hungariæ Rege clam esse partitum, ac ut exteræ nationis auxilio Austriam retinere, populumque duro jugo premere posset, ab Imperio ac Cæsare defecissè &c. Decernitur communi Principum sententia, Legatos ad Bohemum mittendos. Sed cum ii indigna in Cæsarem Imperiique principes probra pro responso tulissent, omnium consensu decreto bello, ad id justa auxilia Cæsari promissa. Is maximis coactis co-

piis in Austriam contendit. Prodit contra *Ottocarus* non minoribus adductis copiis, sed de prælii eventu, Cæsaris prudentiam ac vim veritus, dubitans, intercessionem duorum hinc inde Antistitum, pacem cum eo facit restituta Austria, dictoq; de Bohemia ceterisq; ejus provinciis Cæsari sacramento: in genua dum hæc fiunt ante Cæsarem subsedit, inspectante exercitu. Quae de re ut indigna, ab uxore hominibusque turbulentis reprehensus, violata pace, cum ingenti exercitu, Austriam invadit. Exit contra Cæsar Rodolphus, Germanorum copiis, Hungarorumque auxiliis stipatus, ac haud procul Oppido Marchecco cum *Ottocaro* cōgressus, cum superat occiditque, deinde infesto exercitu Bohemiam invadens, ferro ac igne adolescentem *Venceslaum*, defuncti *Ottocari* filium, petere pacem coegit, legesque pro sua Imperiique dignitate dat. Filium vero suum Albertum natu maximum Austriæ præficit: ac paullo post è communi Principum Imperii sententia Ducem Austriæ & Stiriae eum renunciat. *Stiria* distinguitur in *Superiorem*, ubi Muræ fluvii divertigium, & *Inferiorem* juxta Dravi & Muræ confluentes, qua Pannoniæ secundæ seu Hungariæ proxima est, unde is locus *am Hungenrischen* dicitur. Vrbes Styriæ sunt famatæ *Brugæ* ad Muram, ac ibidem *Grazium*, *Viana*, *Voytsperg* vulgo, ad Kaynacham fl. *Wolspurgum* ad Lavandam fluvium. *Marchpurgum* Metropolitana ad Dravi sinistram ripam, atque ex eadem parte *Petovia* seu *Colonia Petovia*, ubi Legiones Romanæ fixerunt sedem. Trans flumen *Vvarasinum*, *Castra Variana* vocant, *Rackelspurgum* Muræ fl. sinistra ripæ adjacet, ubi Savaria regio initium habet. In hac

hac etiam *Cilia* est ad *Savi* ripam, urbs, uti apparet ex vestigiis, antiqua. Nam Inscriptiones in ea plures nominum Rom. apparent. Oppidani à Sulla cōditam dicunt, vocarique *Sullacem*, nulla tamen auctoritate quam sciā, inquit *Volaterranus*. Nam forte ea fuerit, aut ex ejus ruinis, quam *Ptolemæus* non longe ab hac ponit, *Celiam* appellatam. In Ducatu *Stiriae* plures sunt Comitatus, inter quos *VVarasdin*, ad *Dravum* fl., & *Lebnau*, ad *Muram* fluvium. Fluvii rigatur *Stiria*, *Dravo*, *Lavanda*, *Sackan*, *Sulmo*, *Raynacho*, *Mura*, *Martza*, *Arrabone*, *Veystritza*, *Lausnitio*, ac infinitis propemodum torrentibus ac rivulis qui omnes tandem *Danubio* miscentur. Montium hic numerus non est, quare singulorum nomina adscribere vix licet. omnes pene generali nomine *Norica Alpes* dicuntur. Vnde *Alpium* adhuc præ se ferunt nomina, cujusmodi sunt *Rauch Alben*, *Subalben*, *Savv Alben*, *Schvvanberger Alben*. In confiniis *Austriæ*, *Carinthiæ* & *Stiriae* *Taurus* mons est. *Muræ* fluvio *Gesacus* mons imminet, nunc vulgo *Der Scheckel* vocatur, & *Sattli*, *Mansenperg*, *VVemsperg*. Iuxta *Salzim* fluvium dicitur *Ina Savvruffel*, hoc est *os porcinum*, *Deifelsteig*, i. *Diaboli precipitium*. Infra *Muram* dicitur in *Gaistal*, *Stainperg* & *Kainacher Alben*: Paulo inferius sunt, *Kreitzpergus*, & *Hertzpergus*

montes: & versus Ortum *Radel* & *Plaitzperg*. Ultra *Dravum* versus Meridiem *Claudius Mons*, nunc *Dracimperg* dicitur. Refert *Vadianus*, quod superioribus annis *Viennæ Austriæ* constans fama increbuerit, ardere in *Stiria* cœpisse montem, quo pellectus *Maximilianus Cæsar Augustus*, nunciis ad inquirendum missis ita esse ut ferebatur compererit, quod miraculi loco hic recensere libuit. Hæc vero accidisse verisimile est circa annum Christi *MDLXX*, quo tempore *Vadianus* hæc videtur scripsisse. Prædicti vero montes passim, sparsimque silvis vestiuntur. *Stirii* agrestes vulgo populi sunt & strumosi, adeo quidem ingenti struma nonnulli, ut ipsis loquelam impediat: & mulier lactans illam post tergum perinde atque saccum rejiciat (si fama vera est) ne infanti impedimento sit. Memoriae prodit *Ortelius* se *Frisachii* dum an. *MDLVIII* *Vienna* *Venetias* proficisceretur, non sine admiratione hominem contemplatum, cui mentum ab auribus incipiens, humeros latitudine fere æquabat, & ad pectus usque propendebat. *Strumæ* causam aquæ aërique, quibus vescuntur incolæ, tribuunt. *Stiriani* cultu & sermone *Germani* sunt, præter *Dravi* adcolas, qui *Illyrica* utuntur lingua.

Z z z

INTER

SCLAVONIA.

Regio & unde dicta.

Nomina.

Situs.

Aere qualitas.

INTER Regiones quæ hac Tabula nobis repræsentantur, primum locum sibi vendicat *Sclavonia*. Hæc à gente Sclavonica nomen habet, quæ olim ad Mæotidem paludem habitavit. Dicta quoque fuit *Illyricum* Plin. ab *Illyrico* Cadmi, vel ut alii sentiunt, Polyphemi filio. *Illyris* Ptol. *Illyria* Steph. Eam alii aliter definiunt. Ptolemæus ab Istria ad Macedoniæ usque confinia secundum maris littora producit; mediterranea ejus ad Pannonos & Mœsiam superiorem expandit. Multo ampliorem eam describit Pomponius Mela, & Dionysius Alexandrinus: totam enim maris Adriatici oram, à Tergesto ad Ceraunios usque montes, Illyriis adscribit, eosque ultra Danubium fluvium habitare docet: Danubium namque inter ejus flumina Mela numerat. Alii etiamnum latius hujus fines extendunt. Plinius vero inter Arsam & Titium fluvios constringit. Plerique in ea describenda Ptolemæum sequuntur. Secundum quem continet Illyris qua Macedoniam spectat, Dalmatiam, & Liburniam quam *Crabatem* nunc Lazius vocat: alii Croatiam: Pinetus Comitatum Iaderæ, hoc est, *Contado di Zara* indigitat. Longitudo ab Arsa ad Drinum usque est mill. Italicorum ccclxxx. Aere fruitur locis nonnullis puro ac salubri, quibusdam minus grato, qua paludes ac exhalationes

frædæ eum inficiunt. Regio omnis, teste Strabone, aprica est & amœna: optimos habet & firmos maris portus, solum fertile, etiam vitiferum, nisi qua saxis & rupibus horret, aut ad Pannonias, ubi frigida est & nivalis. Florus de Illyriis scribit primo bello Punico, Illyrios populationibus non contentos, licentiæ scelus addidisse, legatos Pop. Romani jure agentes, non gladio, sed ut victimas securi percussisse: præfectos navium igne combussisse, idque, quod indignius foret, muliere imperante, quam ille *Teutam* vocatam scribit. Rursum bello Macedonico Illyrii à Perse Rege conducti Romanum militem à tergo cœperant distringere, sed deleta ab Anicio Præto Scorda, quod caput gentis erat, statim sequuta deditio est. Plinius oram Illyridis mille amplius infulis frequentari scribit, quum contra Italiæ ora huic obversa impetuosa sit. Illyridis urbes potiores & oppida sunt *Senia* urbs, vulgo *Segna*, in planicie sita ad mare, quod à Borea vento horridis tempestatibus obnoxium. *Iadera* colonia, Liburnorum metropolis, hodie præcipua ac munitissima. *Zara*, vulgo *Sebenicum* oppidum, Ptol. *Sicum* dictum. Situm est in Sinu Sardonico, in conspectu irrumpentis freti ad montis radicem, ubi est arx. Fertiles habet agros, sed male nunc habitatur ob Turcarum vexationes. *Spalatum* & *Salena* Ptolemæo & Straboni celebrata. *Salona* etiam, Dalmatarum navale, quod quidem nunc parum colitur, ob Turcarum viciniam. *Tragurium* hodie *Tran*, à continenti parvo euripo separatum.

Flumina.

ratum. *Epidaurus* urbs antiqua, ad cuius ruinas *Ragusium* vulgo *Ragusi*, Turcis *Pobrovicha*, urbs exigua cum arce munitissima: hic nobile est emporium mercium Turcicarum, respublica legibus æquissimis constituta, cives opulenti. Duobus præcipuis adluitur tota Regio fluviiis, *Savo* & *Dravo*, qui in Danubium corruunt. Ultra montes plurimi minores amnes erumpunt in Sinum Adriaticum, ut sunt *Edanius*, *Ticius*, *Naron*, *Rhizon*, & *Drinus*. Illyrici seu Slavonici populi fere omnes ligneis habitant ædificiis, culmo contactis, præter paucas littorales urbes, in quibus humanius degunt. Et hæc de Illyrico sive Slavonia universim. Slavonia autem quam hic nostra exhibet tabula, Illyrici illius tantum pars est, nisi forte dicamus eam Plinii esse. Continet *Vindorum Marchiam* & *Zagabriensem Comitatum*, uti ex pinace videre est.

Croatia.

Regio.

CR O A T I A Illyrici, quod initio descripsimus, pars versus Hungariam, Ruso & Volaterrano *Valeria*: *Liburnia* aliis. Istriæ ad Sinum Fanaticum adhæret versus Ortum, inter *Kulpam* & *Savum* flumina, & superiorem *Mœsiam* sita. Hujus Metropolis nunc *Bigihon* esse dicitur: aliquando *Fumium* erat. Urbes præterea plurimas habet, utpote *Zeng*, *Vackar*, *Turnavv*, *Modrisch*. Cæterum Regio paucis abhinc annis propter Turcarum in hanc invasiones mirum in modum innotuit. Cum jam fœdus quod cum Christianis erat Turca rupisset, hanc regionem ut sibi vehementer commodam ad invadendum cæteras regiones, Italiam & Germani-

Situs.

Urbes.

am, suis Regnis & Provinciis adnectere ardebat. Sub initium itaque æstatis anni MDLXXCII Turcarum Imperator per Bassas & Duces suos in Croatiam exercitum duci jubet. Consternatis vehementer per totam regionem adventante hoc exercitu militibus, *Hrastovitzam* munimentum fortissimum, per prodicionem, Bassa ex Bosnia capit. Neque hoc furiosi militis placata rabies est, quin *VVijhitz*, civitatem munitissimam, vallis aggeribusque undique circumductam, obsideat. militem omnem, qui eam tuebatur, cum pro vita sustentanda, & reliquo defendendo, nihil, neque spes superesset, gloriose se dantem, præter fidem datam, Turca enecat. Hanc deditionem mille aliarum calamitates sequutæ sunt, quas silentio transeo. Porro anno sequenti qui erat millesimus quingentesimus nonagesimus tertius, cum à se tot partas victorias, tot captas arces & munimenta Turca gloriaretur, habendi *Sisseghum* civitatem munitissimam vehemens eum cupido invadit: atque exercitu coactò, obsidione hanc civitatem cingit. Verum Germani animadvertentes quantum mali hinc & detrimenti, si à Turcis caperetur, non solum Germaniæ, verumetiam toti Europæ accederet, collectis undique copiis, ac trajectò Savo fluvio, pro civitate liberanda, cum inimico configere statuunt. Turci Equites qui numero erant 8000, aut ut alii volunt 10000, ut impedirent Christianorum adventum, per pontem quem ante exstruxerant, ad alteram Savi ripam properant, exercitum suum locant, pugnamque cum Christianis ineunt: instant durius ac animosius Christiani, quorum impetum non ferentes Turcæ ad pontem fugiunt, verum cum jam paulo ante occupaverant *Caroloftadienses* milites

milites. Turcæ nusquam refugio reperto, præcluso ponte ad reliquum exercitum aditu, omnes ferè cæduntur, reliqui in Savo & Kulpa fluminibus salutem quærentes submerguntur. Pars reliqua Exercitus Turcici, cum à suis infelicissime pugnatum videret, turpiter fugit; ac tandem nostri auxiliante Deo 22 Junii anno 1593 civitatem arctissima obsidione liberant.

Bosnia.

Regio & unde dicta.

LI B V R N I A orientalem plagam *Bosniam* hodie dicunt à *Besbis* inferioris Mœsiæ populis, qui inde à *Bulgaris* ejecti in hanc superiorem Mœsiam migrarunt, ac mutato è in o lit. pro *Besbis* *Bosbi* & *Bosni* dicuntur: atque inde *Bosna* & *Bosnia*. Quales munitiones in multis aliis propriis nominibus sæpe factas videmus, ut olim *Melita* & hodie *Malta*, *Longones* & *Lingones*, *Scandia* & *Schondia*, &c. *Bosniæ* urbs est *Iaitza* in edito monte sita, quam duo amnes circumfluunt, præruptisque rupibus & vadis obfirmant. Ad radices montis & ad ambitum urbis amnes illi confluent, admixtique una in Savum feruntur. *Bosnensis* regni hæc ante tempora nostra Caput erat, cum inexpugnabili arce, ac hostibus inaccessibili. Habet regio & alias quasdam insignes civitates, præsertim *Schyvonicam* & *Vvarbosayne*, quam ajunt hodie esse Metropolim, sed nullo cingitur muro. *Milliatzka* fluvius dirimit eam in duas partes, &c.

Urbes.

Dalmatia.

RE S T A T ut Dalmatia, cujus etiam partem hæc Tabula delineat, pauca subjungamus. Ea à *Delmimo* civitate gentis Metropoli nomen habere putatur. Regio & unde dicta. Fuit olim Dalmatia potentissima regio, atque ipsi Dalmatæ olim potentes armis & opibus, situ etiam confidentiores fuerunt. Agebant plerumque sub si'vis, inde in latrocinia promptissimi. Urbes sunt, *Salamum*; hic supersunt aliquæ reliquæ Diocletiani, qui hoc loco, uti patria sua, afficiebatur. *Raguzium*, de quo supra. *Castellum* ad ostium sinus Rizonici ab antiquis vocati. *Catarum* optimum habens portum. Atque haud procul à limitibus hujus Regionis sita est ad mare *Civitas Apollonia*, juxta quam est petra quæ flammam ignis evomit, & infra eam ebulliunt aquæ calidæ, & bitumen, præsertim quando petra ardet. Ecclesiastica porro administratio ad hæc Tabulam pertinens ex Provinciali Romano apud Mercatorem talis: Archiepisc. *Iadra*, quam nunc *Zaram* dici putant. Cui subsunt *Anzara*, *Vegla*, *Arbe*. Archiep. *Spalato*, sub quo *Tragurium*, *Teniensis* *Tina*, *Sardona*, *Temnensis*, *Nenensis*, *Nonensis*, *Almisa*, *Sibinicensis*, *Earenensis*. Archiep. *Ragustinus*. vide in Tabula Græciæ & Macedonia. sub quo *Stagnensis*, *Rossonensis*, *Risine* opinor; *Tribunensis* *Trebina*, *Cataro*, *Bacensis*, *Rosensis*, *Bidnanensis*, *Budoa*. Archiepisc. *Antibarenensis* in Tab. Macedonia, sub quo sunt *Dulcinium*, *Suacinensis*, *Drinastensis*, *Polastrensis*, *Scodrensis*, *Sardensis*, *Surtanensis* vel *Acittarenensis*, *Arbensis*.

Valachia

Situs.

Soli ferti-
litus.Anima-
lium va-
rietat.

Oppida.

Flumina.

VALACHIA à *Flaccis* Quiritum gente appellationem habet. Romani enim Getis superatis & deletis, *Flacci* cujusdam ductu eo coloniam deduxere, unde primum *Flaccia*, deinde corrupta voce *Valachia* dicta. Hæc etiam Transalpini nominis originem ex re sortita est. Alpibus enim & montibus continuis, & his quidem altissimis, ab Hungaria & ejus potissima Transilvania parte, nemorosisque passim amœnisque intervenientibus silvis dividitur & terminatur. Habet autem ab Ortum piscosum lacum, quem *Hierasus* amnis, incolis *Pruth*, efficit; ad Meridiem vergit terminata Danubio, atque item ab Occasu Transilvanię fines attingens, ad oppidum Severinum, ubi *Trajani* pontis admirabiles pilæ xxxiv visuntur. Ad septentrionem autem finitur *Hoima*, ignobili flumine, & directis terrestribus terminis ad Istrum, curvata admodum regionis fronte contra *Paucem Insulam* antiquis scriptoribus notam, quam hodie *Barillanam* dicunt. *Valachia* autem, licet altissimis sit innexa montibus, nihil tamen ei deesse comperitur, quod usui humano necessarium videri possit. Adhæc dives auri, argenti, ferrique ac salis fodinis. Nec vinearum desunt: nec varii generis animalia: in primis equos alit insignes, asturcones optimos, aliosque magna copia. Hic *Ternovizza* oppidum Vaivodæ sedes est. Alia oppida sunt *Braila* & *Trescortum*, non longe à quo effoditur bituminis species, ex quo sicut ex cera optimæ candelæ conficiuntur. Reliqua hujus regionis per pagos & villas habitantur: flumina sunt *Hierasus*, incolis *Pruth*, *Hoime*, *Danubius*, alia.

SERVIA, *Mæsia Superior* Lazio, regio inter Bosniam & Bulgariam. Hanc antiquam *Triballorum* regionem esse multi putant. Et hi quidem populi huc ex septentrione, debilitatis Imperii Rom. Græcique viribus, commigrarunt. *Dardanos* *Serviam* & *Rasciam* habitasse, scribunt *Cuspinianus* & *Volaterranus*. Regia *Serviæ* urbs fuit *Sinderovia*, quam alii *Spenderoben*, & alii *Simandriam*, vel *Semendriam*, Turcæ *Semender*, Hungari *Zendrevv* vocant, quæ quidem non procul à Belgrado ad Danubii ripas jacet, & capta fuit ab *Amurathe* Turcarum Imp. anno cccccxxxviii, & in Sangiacatum redacta sub *Budensi* *Beglerbego*. Nobilia quoque oppida sunt *Vidina*, quod Turcis *Kiratovum* appellatur, ad montem Argentarum situm, redactum in Sangiacatum *Temisvarensi* *Beglerbego* subjectum. *Novogradum* in finibus *Serviæ*, quod quidam perperam novum montem appellant. Arcem habet inexpugnabilem. *Mons Niger*, ubi sunt argenti fodinæ admodum nobiles. Sunt & *Samandria*: *Prisdena* patria *Iustini* Imp. *Stonibrigadum*, & *Belgradum* antea *Taurinum* dictum.

Servia.

Vites.

Bulgaria
& unde
dicta.Situs &
Soli qua-
litas.

BVLGARIA quasi *Volgaria* dicitur, quia nimirum hujusmodi populi profecti à *Volga* circa annum Domini cclxvi hanc regionem occuparunt. Hanc quidam esse veterum *Mæsiam inferiorem* putant. Jacet inter *Serviam*, *Romaniam* ac *Danubiū*. Regio magna ex parte montibus aspera, & juxta dorsum *Hæmi* montis producta, modo versus *Danubium*, modo versus *Romaniam*: unde media ipsa regio asperior est: decliviora loca silvis

V A L A C H I A .

Urbes.

ca silvis obfita sunt & solitudinibus occupata. Metropolis hic *Sophia*, quam Ptolemæi *Tibiscum* oppidum Niger putat. Hic sedem habet Beglerbegus Græciæ, qui Turcis dicitur *Rumeli Beglerbeg*, habetque Sangiacatus sub se I & XX. Sunt & *Serrajum* civitas Bulgariæ insignis. *Nicopolis*; hæc à Sangiacis regitur. Prope hanc civitatem vestigia supersunt pontis admirabilis maximeque stupendi, quem construxit supra Danubium Trajanus Imperator, dum contra Getas pugnaret.

Romania
Regio &
unde dicitur.

Situ.

Celi &
Soli qualitas.

Urbes.

Bulgariæ *Romania* proxima est, sic dicta ab urbe præcipua Constantinopoli, quæ *Roma Nova* etiam dicebatur. Olim *Thracia* appellata fuit, vel à *Thrace* Martis filio, vel à *Thrace* Nympha, vel potius à feritate, seu temeritate. Separatur à Macedonia *Strymone* fl. ad septentrionem est *Hæmus*, cætera Mare adluit. Regio nec cælo læta, nec solo: & nisi qua Mari propior est, infœcunda, frigida, eorumque quæ feruntur, maligne admodum patiens. Versus mare vero frugibus, frumento & leguminibus sæcunda. Raro usquam pomiferam arborem, vitem frequentius tolerat: sed nec ejus quidem fructus maturat ac mitigat, nisi ubi frigora objectu frondium cultores arcuere. Urbes habet *Abderam* Democriti patriam: *Nicopolim*, *Philippopolim*, *Hadrianopolim*, *Trajanopolim*, *Selymbriam*, *Perinthum*, aliasque complures. Metropolis est *Byzantium*, conditum à *Paulania*; nunc *Constantinopolim* vocant à *Constantino*, qui ibi sedem Imperii esse voluit. Turcis dicitur *Stampolda*, quasi ampla civitas. Sita est ad *Euripum*, habetque ex adverso *Peram*, quam vocant *Galatam* in cornu Byzantino, veterem *Genuensium* coloniam. Multa admodum in urbe sunt vetustatis monumenta, partim il-

lic primum posita, partim Roma illuc allata. Præcipua hæc sunt. Templum *Sophiæ*, opus *Iustiniani Imp.* Palatium *Constantini*, *Columna serpentina*, & altera quæ historiata nominatur. Templum *S. Lucæ Navale*, Castrum novum, *Colossus*, *Gynæceum*, *Hippodromus*, *Obelisci*. Flumina eam duo adluunt, *Cydrus*, vulgo nunc *Machlevam*, & *Bardyses*, *Chartaricon*. Ambitus urbis est XIII mill. pass. Incolarum numerus 1000 mill. excedit. Regio vero paucos annes habet, verum celeberrimos, *Hebrum*, *Melanem*, *Tearum*, *Arsum*, *Bathyniam*, *Nestam*. Montes attollit, *Hæmum*, *Rhodopen*, *Orbelum*, *Pangaum* & *Messapum*. Parent nunc ista regna *Turcarum Imperatori*, qui sedem Imperialem habet *Constantinopoli*, & præcipuum ibi palatium. De cujus potentia & regnorum administratione breviter dicam. Ducenti circiter sunt, quibus *Turca* mandavit singulis quadrienniis per *Græciam*, *Valachiam*, *Bosniam*, & *Anatoliam*, reliquasque ditiones suas colligere *Christianorum* pueros masculos ex singulis familiis, tanquam decimas sibi debitas, quos *Constantinopolim*, *Peram* & *Adrianopolim* adducunt, & civibus educandos tradunt, ac minus elegantes in *Bursia* & *Caramania* agricolis commendant. Hi omnes *Azamoglam* aut *Iamoglam* vocantur, id est, innocentes & simplices infantes, nihilque scientes, & cum ad VIIII annum pervenerint, elegantiores & dociliores in *Saray*, hoc est, palatium præcipuum *Imp. Constantinopoli* collocantur usque ad quingentos, ibique in litteris & armis instituuntur, donec XX annum compleverint. Ex his eliguntur præter aulæ ministros & officiales *Ianizari* pedites, quos ad XII millia in sui perpetuam custodiam habet *Imp.* Ex *Ianizaris* spectabiliores electi *Spachoglani* ad 3000, dexteram Principis claudunt, singuli IV aut V equis servientes,

servientes. Ex iisdem *Silichtar* ad 3000 similiter IV aut V equis servientes sinistram Principis latus tuentur. Post hos II ordines *Spachoglan* & *Silichtar* equitant *Vlofagi* 5000, ad dexteram Imperatoris, & 5000 ad sinistram, qui omnes ex *Ianizaris*, aut ex abjuratis Christianis, qui fideliter *Beglerbejo* aut *Bassæ* servierunt, eliguntur. Post hos ultimi sequuntur equites *Charipici*, id est pauperes, qui ex omnibus Provinciis Turcici Imperii & diversis nationibus, Christianis, Persis, Mauris, Syris, Arabibus, Barbaris & Tartaris sponte ad Imperatoris servitium stipendii causa confluent, ex quibus 2000 selectiores Imp. serviunt. Item ante Imperatorem 200 *Mutaseracha* lanceam gestantes equitant, qui ex servis ob facinus aliquod egregium sunt manumissi, & in nobiles aulae electi. Item (post hos opinor) xxx *Chausiler*, hoc est, Caduceatores ante Principem equitant, qui accursum populi prohibent, & viam Principi aperunt, supplicationes quoque ipsi tradendas recipiunt. Post hos proximè pedites *Solachi*, qui arcum inauratum cum sagittis portantes 200 Imperatorem præcedunt, 200 sequuntur, & ex utroque latere xxx comitantur. Iuxta hos proximè & cum Principis incedunt sine tibialibus & calceis 100 *Pejoler*, id est Cursores, quos huc illuc in pace ac bello mittat. Hæc perpetua est Imperatoris custodia: tempore belli verò habet etiam *Asaples*, qui sunt pedites extraordinarii, & *Caripoglan*, qui sunt equites extraordinarii. Per ditiones autem & Provincias suas in illarum defensionem alia habet præsidia. In limitaneis ditionum Christianorum sunt supra 10000 *Ianizarorum*, intra provincias autem Turcicas 6000 *Ianizaro-*

rum sparsim commorantur, nulli *Beglerbejo* aut *Bassæ* subiecti, sed immediatè Imperatori, & liberi ab omni contributione. Est item per Provincias alia juvenus dispersa ad 10000, ex qua suppleri possunt, qui in limitaneis provincialibus ordinibus defecerint. Reliquæ omnes copiarum militares præter dictas subsunt *Beglerbejis*, qui sunt Rectores provinciarum, quales habet VII: Græciæ, Anatoliæ, Caramaniæ, Amasiæ & Cappadociæ, Anacidulæ, Mesopotamiæ, Ægypti, de quibus suo loco. Habet etiam Imp. III aut IV ad summum Consiliarios, quos vocant *Visirbachas*, aut simpliciter *Bassas*. Theo. Sanduginus lib. de Morib. Turc. colligit annuos redditus Turcæ esse vasa auri LXVIII & LVIII millia ducatorum. Vas autem auri continet millia ducatorum centum. Ecclesiastica administratio ex Provinciali Romano ejusmodi: Archiep. Constantinopolitanus hos habet Suffraganeos, *Colubriensem* nunc forte *Chiorlich*, *Naturensis*, *Spigacensem*, *Dorkensem*, *Pavadensem*, forte nunc *Pandia* & *Chalcedonensem*. Arch. *Heraclia*: huic subsunt *Rodesco*, *Peristaciensis*, *Gillipolis*, *Darnensis* forte *Dardanello*, *Curlotensis*, *Archadopolis*, forte nunc *Arto*, *Missenensis*. Arch. *Patracensis*, cui subsunt *Lampsacenus* & *Dinensis de Sellana*. Archiep. *Squisicensis*, *Sequino* forte: huic subsunt *Trojanus*, *Andrumanus*, *Iacorensis*, *Decandimonia*, *Lupadiensis*, *Epigoniensis*, *Libariensis*. Arch. *Verisiensis*, cui subsunt, *Rosianensis*, *Aprensis*, *Ripsalensis*, *Cypsela* opinor. Archiep. *Madricensis*, *Mariza* opinor. Arch. *Andrinopolitanus*. Arch. *Trajanopolis*: cui subest *Aviësis*. Arch. *Malziacensis*, sub quo *Maronia*. Arch. *Messipolis*, cui subest *Xanociensis*. Arch. *Philippensis*, cui subsunt *Christopolis*, *Dragonensis*, *Chrisopolitanus*.

Statu Ecclesiasticum.

Regio.

Nomina.

Situs.

Calitem
peris.
Salsifertti-
reus.

GRÆCIA sequitur Europæ nobilissima regio, totiusque eruditionis fons & mater. Incolis *Hellas* dicebatur. Qui verò hodie eam habitant *Romechi*, *Turci Haromeli* nominant. *Rumelia* est Leunclavio: Septuaginta interpretibus *Phobel*, & *Iavan*. *Græciam* autem non semper omnes iisdem terminis circumscribunt. Propriè ab Isthmo Thessaliâ usque extenditur, & ab Epiro amne Acheloo discescitur: Ortum versus habet Mare *Ægæum*: atque hæc propriè est *Hellas*. Hoc est quod *Plinius* aliquoties innuit: *Ab Isthmi*, inquit, *angustus Hellas incipit*. Et rursus: *Angusta cervice Peloponnesum contingit Hellas*. Interdum etiam *Peloponnesus* & *Thessalia* Græciæ notione comprehenduntur. Ita *L. Æmilius Paulus* quum circumiret Græciam, per *Thessaliam* *Delphos* petiit, inde *Lebadiam*, tum *Chalcidem*, postea *Aulidem*, inde *Athenas*, altero die *Corinthum*, tum *Sicyonem*, *Argos*, *Epidaurum*, *Lacedæmonem*, *Megalopolim*, *Olympiam*: Ita peragrata Græcia rediit *Amphipolim*. *Homerus* solos *Phthiotas* vocat *Hellenas*. *Herodotus* inter *Hellenas* & *Pelasgos* discrimen facit. Hodie vero Græciam vocamus tractum omnem qui ad Occidentem *Ionio mari* adluitur, ad Meridiem *Libyco*: ad Ortum *Ægæo*: ad Septentrionem verò montibus à *Thracia*, *Mysia*, *Dalmatia* que separatur. Regio hæc præstabat olim reliquis Europæ cæli temperie, ac benignitate, frugum omnium fertilitate, armentorumque omnis generis copia. Hæc illa est regio, quæ fama, quæ gloria, quæ doctrina, quæ plurimis artibus, quæ etiâ imperio & bellica laude diu

floruit. Libera primùm, sed dùm imperium in socios affectat, serva. Itaque eam primùm *Cyrus*, postea *Xerxes*, Imperium majorum aliique *Persarum Reges* vexaverunt. Subjecere eam sibi inde *Macedones*: tum *Perseo* devicto *Romani*: quorum Imperio diviso cessit tota *Constantinopolitanis*, donec *Gothi*, *Bulgari*, *Saraceni* eam deprædati sunt, & *Turca* postremùm in miseram servitutem omnem redegit, exceptis quibusdam Insulis quæ *Veneto* parent, *Corcyra* scilicet, *Cephalonia*, *Zacyntho*, *Creta*, aliisque minoribus. Superbivit olim Græcia multis urbibus florentissimis: *Athenis*, *Lacedæmone*, *Delphis*, *Argis*, *Mycenis*, *Corintho*, aliisque plurimis, quarum pleræque, ut *caduca* & fluxa est mortaliû rerum conditio atque interitui obnoxia, prostratæ & dirutæ jacent. Flumina hic & fama & natura ingentia xxxii numero: ea sunt *Strymon*, *Chabrius*, *Echedorus*, *Axius*, *Erigon*, *Lydius*, *Aliacmò*, *Pharybus*, *Peneus*, *Sperchius*, *Panyassus*, *Apsus*, *Lous*, *Celidnus*, *Thyamus*, *Acheron*, *Arachthus*, *Achelous*, *Evenus*, *Ilissus*, *Asopus*, *Ismenus*, *Cephisus*, *Boagrius*, *Asopus* alter, *Sus*, *Peneus*, *Alpheus*, *Selas*, *Panyssus*, *Eurotas*, *Inachus*. *Maria*, *Ionium*: nomen habet ab *Ionis*, quam regiunculam in ultimis *Italiae* oris facit *Solinus*: vel ab *Ionio* *Illyriorum* Rege: vel ab *Ionibus*, ut censet *Archidamus*, in trajectu maris ibi submersis. *Croniû* & *Rhea Sinus* antea dicebatur, ut antiqui *Scriptores* testantur: *Creticum* ab *Creta*: hodie *Mar di Candia*. *Carpathium*: ab insula *Capartha*, quæ ad Orientale *Cretæ* Promontorium. *Ægæum* dictum, ut *Festus* & alii scribunt, ab *Ægæo* *Thesei* patre qui in id se præcipitasse perhibetur: ut *Pherecydes*, ab *Neptuno*, qui & *Ægæus*.
Aliorum

Imperium
majorum

Urbes.

Flumina.

Maria.

Aliorum opiniones prætereo. Nominatur etiam *Aegon* Valerio Flacco & *Ægeon*, *Mare Græcum* Thucydidi, Europæis hodie *Archipelago* voce Græca: Turcis *Mare album*. Romani totū hoc mare duobus nominibus olim appellabant, teste Plinio, *Macedonium* quidquid ejus Macedoniam & Thraciam attingebat: *Graciense* quidquid Græciæ. *Myrtoum*, *Ægæi* pars, *Myrtoum pelagus* Ptolemæo circa Cariam, Asiæ minoris regionem: Castaldo *Mar di Mandria*: Straboni vero, Plin. & aliis inter Peloponnesum & Atticam. Nomen illi à Myrto Mercurii filio, quem in id deturbatum ab Oenomaio volunt Solinus & Isidorus; vel, ut veriùs sentit Plinius, ab exigua Insula, nō procul à Carysto Eubœæ oppido sita. *Icarium* ab Icaro nota fabula plerisque: *Andrætē Tenedio* ab una Cycladum, quæ & *Macris* & *Icarus*. hodie *Mar di Nicaria*, Castaldo scribente. Et alia. *Montes* etiam pluri-
Montes. mi: *Bertiscus*, *Athos*, *Olympus*, *Ossa*, *Pelion*, *Citarius*, *Othris*, *Oeta*, *Pindus*, *Acroceræunii*, *Stimphe*, *Calidromus*, *Corax*, *Parnassus*, *Helicon*, *Cithæron*, *Himettus*, *Stimphalus*, *Pholoe*, *Cronius*, *Zarex*, *Mimthe*, *Taygetus*, & alii. In Græcia, nempe
Schola. Athenis, mercatus olim fuit bonarum Artium & Disciplinarū celeberrimus. Quare à Diodoro Siculo Communis Schola generis humani dicitur. Cicero lib. iv. Epistolarum ad familiares, *Nobilissimum Orbis Terrarum Gymnasium* cognominat. Eò Romani aliæque nationes Philosophiæ Græcæque linguæ gratiâ se conferebant. Cicero Græcis passim attribuit, multarum artium disciplinam, sermonis leporem, ingeniorum acumen, uber-

tatem dicendi, à quibus Philosophiam, reliquas item artes & scientias Romani hauserunt. Et Flaccus canit, *Ingenio Grajis ingenium, Grajis dedit ore rotundo Musa loqui.* Viri hic *clarilitteris & doctrinâ fuerunt Musæus Poëta, Solon, Socrates Philosophorum omnium præceptor, Xenophon, Plato, Isocrates, Demosthenes, Thucydides, & innumerabiles alii.* Quod ad veterum Græcorum religionem, regnavit apud eos Idololatria. Deorum Dearumque numerus fuit infinitus. Augustinus de civitate Dei lib. iii ex Varronis sententia affirmat, simul tam apud Romanos, quam Græcos extitisse 3000 Deorum, quorum ccc Ioves erant. Vnicuique suus Lar, suum Numen domesticum. Vnicuique affectui, commodo, periculo, suus tutelaris Deus: unicusque Deo suæ ceremoniæ, suæ præces, sui Sacerdotes, sua sacrificia & libationes. *Vulgus Græcorum hodie antiquitatis nihil retinet.* Nam promissam plerumque gestat comam, anterioremque capitis fronti imminentem partem tondere solet: duplicatoque & crasso pileo utitur. Omnes universim pauca supellectile, uti Turcæ, contenti sunt: nec plumis lectis incumbunt, sed culcitrâs sive centones lana, aut tomento suffultos substernere solent. Odiosum omnes censent vinum aqua diluere, & etiam nunc poculis se invitant: sed mulieres eorum symposiis non intersunt, neque accumbunt in accubationibus epularibus. Vetus etiam mortuos deplorandi consuetudo apud Ethnicos perdurat in Græcia. Religione Græci Christiani à Romanis dissident, gaudentque titulo Ecclesiarum

Ingenio
 celebres
 & bonarum
 Artium
 Viri.

Vulgi
 mores.

rum

rum Orientalium. *Patriarchæ* ipsis quatuor, *Constantinopolitanus*, *Alexandrinus*, *Hierosolymitanus*, & *Antiochenus*. Hi à Metropolitanis creantur, ut à Cardinalibus Papæ, sed ii perpetua sanctimonia vitæ celeberrimi, modestia in illis mirifica. Annuus singulorum reditus cccc aureorum ab Ecclesiis quibus præsent emendicatus. Nihil Ecclesiasticis hæreditarium. Vxorem, sed unam tantum ducunt, Sacramenta duo duntaxat agnoscunt Baptisimum & sacram Cœnam. Sub utraque specie communicant, pane & vino: purgatorum ignem execrantur: sculptilia detestantur: rasuram verticis non admittunt. Ceterum Græci qui opulentiores sunt, & qui auctoritatis titulo delectantur, vestibus utuntur consuetudini ipsius Principis convenientibus. Qui Venetis subsunt, Venetorum vestiuntur more: qui sub Turca sunt, Turcicis similes vestes gestant. Rector Græciæ vocatur *Pro-meli Beglerbey*, id est Rom. Principum Rex: præest enim omnibus regionibus, quas in Europa habet Turca, quæ novæ Romæ Constantinopoli subjectæ fuerunt. Hic sub se habet xl. *Sangiagler* sive *Sangiacos*, qui sunt Capitanei copiarum equestrium ex Spachoglanibus electi, & in principalibus civitatibus provinciarum commorantur ad continendum eos in officio & pace, ipsisque

cl. *Sobasci Cimmeriota*, aut plures, qui sunt quasi vicarii per minora oppida distributi. Sub his autem Sangiacis xxx m. *Spachi* sunt, quorum quilibet tribus aut quatuor equis meret. Et sunt hi *Spachi* per *Flamboler*, hoc est, vexilla distributi, quæ cc, ccc, cccc, aut 10 Equites continent. Inter Sangiacos potentiores sunt Rector *Modena*, qui præest toti *Moreæ*, qui ad mandatum *Beglerbeji* mille equites adducit, quos suo stipendio sibi devinctos habet. Item Gubernator *Bosna* habens 10000 equites, & *Theffalonica* habens 10 equites, quorum centum perpetuo penes se servat, reliquos monitus Turcæ in subsidium mittit. Sunt præterea sub hoc *Beglerbeyo* Sangiacis subjecti xx m. equitum, qui *Tymariota* vocantur, quod ex *Tymar*, hoc est ærario Imperatoris stipendia habeant. Et item lx millia *Akengi* sive *Accounti*, id est, fatales sive periclitatores, qui liberi & exempti à contributionibus absque ullo stipendio equites serviunt, victum præstantibus civitatibus per quas transeunt. Sunt etiam multi feudatarii *Moffelin* dicti, qui aliquando ad lx millia equitum & magnum peditum numerum colliguntur. Longum foret omnia accuratè referre: neque id nostri hoc tempore instituti est, quare ad specialiora Græciæ pergo.

GRÆCIAM alii aliter diviserunt. Quibus omis-
 sis, Mercatorem nostrum sequemur, qui tribus
 Pinacibus ejus partes graphicè nobis & ele-
 ganter delineat. In hac autem Tabula tres
 Græciæ Provinciæ proponit, *Macedoniam, Epirum, & A-*
chajam: proxima *Moream*: tertia & postrema *Candiam*.
 Primo loco occurrit *Macedonia*, amplissima regio à *Ma-*
cedone rege Osiris filio, alii dicunt Iovis & Thyæ, nomen
 sortita: velut Solino placet, à Deucalionis nepote. *E-*
mathia ante dicebatur, Plin. & Trogo testibus. *Peoniam*
 primo vocatam scribit Livius, deinde *Aemoniam*. *Edonia*
 item & *Pieria* Solino. *Bœotiam* quondam dictam scribit
 Trogus. Ejus partem *Macetiam* dictam scribunt Steph.
 & Helychius; & inde totam regionem nomen accepisse,
 refert Eustathius in Dionysium. *Cethim* item in li-
 bris Machab. ubi legimus Alexandrum egressum esse
 ex terra *Cethim*. In medio duorum marium Ionii ab Oc-
 casu, & *Ægæi* ab Oriente describitur: ab Aquilone Dal-
 matia partem & *Mæsiam* superiorem: à Meridie Epi-
 rum & *Achajam* attingit. Regio circumquaque fertilis:
 montibus maximis circumvallata: cujus ora juxta Io-
 nium Mare plana, ac nemorosa est: nam nota ea pars *Al-*
bania nunc dicta, quæ satis ampla, fertilis & amœna est.
 Auri præterea & argenti metallis satis dives est, atque
 in ea olim incognitum quoddam auri genus, teste Ari-
 stotele, inventum est: Asphaltum quoque isthic ex ve-
 nis terræ eruitur. Gignit & Macedonia lapidem, quem
Paantiden vocant. Hunc eundem & concipere & parere,
 & parturientibus opitulari fama prodiga est, ut Soli-
 nus scribit. *Hæc est Macedonia* (inquit Plin.) *terrarum*
imperio potita quondam: hæc Asiam, Armeniam, Iberiam, Al-

baniam, Cappadociam, Syriam, Ægyptum, Taurum, Caucasum
transgressa: hæc in Bactris, Medis, Persis dominata, toto Oriente
possesso: hæc etiam Indiæ victrix, per vestigia Liberi Patris at-
que Herculis vagata: hæc eadem est Macedonia, cujus uno die
Paulus Aemilius Imperator noster LXXII urbes direptas vendi-
dit. Tantam differentiam sortis præstitere duo homines. Ma-
cedonia regiones plures in se complectitur, inter quas
Thessalia quæ nunc *Comenolitari* Castaldo, præstantissi-
 ma est. Urbes *Macedoniæ* olim multæ & nobiles. Ho-
 die præcipuæ sunt *Thessalonica*, nunc etiam ut olim fre-
 quenter à variis gentibus Christianis habitata, & Ju-
 dæis, quos ibi LXXX Synagogas habere referunt. Sedes
 hodie *Sangiaci* *Macedonici*. Hic ad jussu Beglerbeji,
 quoties Turca expeditionem aliquam parat, 10. equites
 benè armatos habet, quorum e perpetuo penes se ser-
 vat in defensionem limitis sui. Huic vicina, *Siderocapsa*
 metallis auri celeberris. *Pella*, ubi gazæ regis custodie-
 bantur, & equæ regis ad fœturam alebantur numero
 supra 3000. Plin. & Strab. prædentibus. *Stagira* Ari-
 stotelis patria. *Apollonia*, in qua Augustus Cæsar Græ-
 cas literas didicit. *Dyrrachium*, quod ante dicebatur *E-*
pidaurus è regione *Brundusii*: *Aulon, Croja, Cavalla*.
 Flumina *Macedoniæ* sunt post *Strimonem* in finibus
 Thraciæ. *Axius, Erigonus, Aliacmon & Peleus*. Montes ha-
 bet *Pelion, Ossa, Pindum, Nymphaum, Athon*. *Athos* in-
 gens est, asper, aditu perdifficilis, umbras etiam in Lem-
 num usque insulam projicit: consitus est vite, olea, lau-
 ro, myrtho, pomis: nunc à Calojeris incolitur tantâ re-
 ligione, ut etiam Turcæ eo solo abstineant, sæpè etiam
 Monachos orant muneribus & elemosynis.

Epirus,

Regio &
unde di-
cta.

Situs.

Soli qua-
litat.Imperium
potita.

Urbes.

Flumina.
Montes.

**MACEDONIA
EPIRUS
et Achaia**

Miliaria Italica

0 10 20 30 40 50 60 70 80

Regio & unde dicta.

Situs

Sols fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium maiorum.

Urbes.

Epirus, Græciæ Regio Ptol. & cæteris. *Chaoniam* olim dictam scribit Martianus Capella: *Oriciam* & *Dodonam* ex Dionysio & Thrasibulo Grabelius. Hodie *Albaniam* vocari, scribunt Leander & Erythræus. *Larta* Richerius & *Aeneas Silvius*: *Iannam* nuncupari Castaldus ait. Terminatur hæc regio ab Ortu Acheloo fl. à Meridie Hadriatico mari abluitur: ab Occidente Ionio pulsatur Mari usque ad Celydnum amnem seu Pepylychnum; qua Septentrio est, habet Macedoniam. Regio multis in locis nemorosa & sterilis, ad oram verò maritimam satis fertilis. Scribit Plin. mala orbiculata, ex figura orbis in rotunditatem circumacti dicta, in Epiro primùm provenisse, atque inde Græcis *Epirotica* vocata. Animalia producit magna, excepto asino, in primis boves & canes magnitudine egregia, atque etiam oves. Equos generosos Epiri commendat Virg. Georg.

*India mittit ebur, molles sua thura Sabæi,
At Chalybes nudi ferrum, virosaque Pontus
Castorea, Eliadum palmas Epirus equarum.*

Hanc regionem auctore Trogo *Molossi* primùm tenuerunt. Trojanis verò temporibus rexit *Vlysses*. Post quem ad *Æacidas* res pervenit, sub quibus longè propagatum imperium. Deinde locus is ad *Romanos*, postremo ad *Constantinopolitanos* pervenit Imp. & eorum concessione ad *Despotas*, familiam quandam magni Epiri. Sed hanc Turca *Amurathes* expulsis Christianis Principibus ante xl annos sibi subjugavit. Urbes hic sunt *Dodone* oraculo Iovis Dodonæi celebris. *Nicopolis*, ab Augusto in memoriam victoriæ, cum navali prælio superavit Marcum Antonium & Cleopatram Reginam, condita. Civitas

olim fuit egregia & incolis frequentissima: nunc *Prevesa* dicitur. *Ambracia*, nunc *Laria* à fl. cognomine. Fuit hæc Pyrrhi Epirotici regia, patria Cleombroti Ambraciota, qui referente Cicerone, lecto Platonis libro de animæ immortalitate, pertæsus miseriarum vitæ, è loco edito se præcipitem dedit. *Actium*, quam etiam Acarnaniæ clarissimam urbem ponit Gerbelius. Hæc Augusti fuit colonia, nunc *Capo Figulo* in recentibus tabulis. *Buthrotum* Strab. & Virg. *Coloniam* vocat Plin. *Butrinto* hodie Sophianus. Et *Leucas*, ubi Apollinis delubrum & saltus, quo crediti sunt amatores ab amoris æstu liberari, & ex quo prima omnium, auctore Strabone, Sappho Poëtria desiliisse fertur, uti Ovidius etiam in Epistola Sapphus meminit. Amnes Epiri sunt, *Acheron* Ptol. *Acheros* Livio. *Achelous* Strab. Sophiano *Aspri*, Nigro *Catochi*, Kyriaco Anconitano *Geromlea*. Montes, *Ceraunii* seu *Acroceraunii* altitudine famosi, nautis formidabiles. Nam quotiescumque nubeculæ inde elevantur, tempestates in eis maximæ exoriuntur. *Stymphe*, ex quo *Arachus* fl. profluit, teste Strab. Incolæ, Bellonio referente, turmatim sua regione æstate egrediuntur, ob soli sterilitatem, atque alio proficiscuntur, nempe in Macedonia, Romaniam, & Natoliam, ubi operam Turcis locant lucri gratiâ, veluti ad segetes metendas, & frumentum expurgandum, qui postea messe perfectâ domum Autumni tempore redeunt cum uxoribus & liberis vitam traducturi. Sunt autem Christiani, & peculiarem habent linguam à Græca diversam: religionem tamen Græcam colunt, & quoniam Græciæ vicini sunt, Græcum etiam idioma callent.

Fluvius.

Montes.

Vulgi moret.

Restat

Restat in Tabula *Achaja*, Græciæ regio. Hanc Ptol. *Helladem* quoque nominat. *Meram Græciam* vocat Plin. Cæcilius in epistolis. Terminatur à Septentrione Theſſaliâ juxta amnem Sperchium, Sinum Maliacum, & Oetam Montem, ab Occaſu Acheloo amne, ultra quem mox Epiri tractus incipit: qua Oriens eſt, non nihil in Septentrionem reflectendo, *Ægæo Pelago*, & Myrtoo pulſatur uſque ad *Sunium Promontorium*, nunc *Capo delle Colonne*: qua Meridies, Peloponneſum habet objectam Iſthmo conjunctam. Regiones apud Scriptores hic ix reperio, quæ ſunt: *Doris* regio juxta Parnaffum. *Ætolia* ad *Evenum* fl. Hæc ad Arctum plana & fertilis, ad Auſtrum aſpera ac ſterilis. Multas vetuſtiſſimas habuit urbes, inter quas præſtantiffima fuit *Calydon*, quæ hodie cum reliquis in ruinis jacet. Hanc regionem *Evenus* liquidiffimus amnis perfluit, qui in mare devolvitur. *Locrorum* & *Opuntiorum* regio, aſpera erat, quorum *Amphiffa* urbs maxima & nobiliſſima. In hac etiam *Naupactus*, quam alii in Aetolia locant. *Phocis* juxta Parnaffum montem. Urbes ejus *Delphi*, ubi templum Apollinis ſumptuoſiſſimum & oraculum. *Bæotia*, inter montes ſita agro potitur humido & paluſoſo, ſed pingui & frugibus fœcundo: Urbes, *Aſcra* ad *Heliconis* radices, *Heſiodi* patria. *Orchomenus*, *Tireſiæ* oraculo clara. *Theba*, quæ neque Athenis cedebant olim claritate, Plinio prodente. Multorum illuſtrium virorum patria. Nunc verò proſtrata & diruta jacent. *Cheronea*, patria *Plutarchi*. *Plataea* memorabili victoria Græcorum Duce *Pauſania* adverſus *Mardonium* nobilis. *Tanagra* urbs ſuperſtitioſiſſima. *Aulis*, ubi Græci ad *Trojam* profecturi congregati fuere. *Attica*, terra ſte-

rilis ac ſilvoſa. Urbs primaria *Athene*, Pomponio clariores quam ut indicari egeant. Euripidi apud Athenæum Græciæ Græcia, ſeu Græciæ compendium. Valde prædicat illam urbem Cic. oratione pro L. Flacco lib. ii de Legibus, & in Dialogo de partitione. Fuerunt & *Marathon* celebri *Militiadis* victoriâ notiſſimâ. Et *Eleuſis* clara ſacris *Cereris* quæ *Eleuſinia* dicta fuere. *Megaris*, à *Steph.* aſpera vocatur. Hujus urbs *Megara* quæ ipſi regioni nomen dedit juxta Iſthmum poſita. Fluvii *Achajæ* celebriores ſunt: *Iſmenus*, *Thebas* urbem adluens *Bæotiæ* fl. *Cnopus* quoque *Straboni* *Aſopus*, *Homero* herbidus cognominatus. *Evenus* ante *Lycornas* *Apollodoro* & *Strab.* teſtibus. Fluvius eſt *Aetoliæ*. Montes celebres: *Parnaffus*, *Lucano* lib. v. *Mons Phæbo Bromioque ſacer*: in ipſo totius Orbis medio *Claudiano* & *Lucretio* ſitus. *Helicon* *Plinio* *Muſis* natale. *Hymettus* melle, marmore, & omni eo, quod ad medicinam utile eſt, clarus. *Citharon*, à *cithara* dictus *Lactantio*, quod illic frequenter hoc organum perſonaret. Et alii *Poëtarum* verſibus decantati. *Episcopatus* porro in hac Tabula juxta provinciale Romanum ſunt, *Archiepiscopopus Philippensis*, cujus ſuffraganei *Chriſtopolitanus*, *Dragonensis*, *Chryſopolitanus*. *Archiep. Seressanus* nullum habens *Suffraganeum*. *Arch. Theſſalonicensis*, ſub quo *Citrensis*, *Veriensis*. *Archiep. Laricensis*, ſub quo *Dimutrienſis*, *Almirensis*, *Armiro* credo: *Cardicensis*, *Sidoniensis*, *Dimucanſis*. *Archiep. Neopatensis*, ſub quo *Larietensis*. *Archiep. Thebanensis*, *Iorocemensis*, *Caſtoriensis*. *Archiep. Athenensis*, ſub quo *Thermopylensis*, *Davaliensis*, *Salonensis*, *Nigropontensis*, *Molgarensis*, *Megara* opinor, *Roonensis*, *Egimnensis*. *Archiep. Corcyrensis* & *Duracensis*.

Regio.

HÆc de præcipuis Græciæ Regionibus quæ sunt in continenti: *Morea* & *Candia* succedunt explicandæ. Prior *Peloponnesus* Ptolemæo, Straboni, Steph. Procopio cæterisque, Peninsula est, hodie *Morea* à *Maurorum* fortasse incurfionibus. Olim Apollodoro & Plinio testibus *Apia* & *Pelasgia* vocata fuit. *Argos*, & postea *Argos Achaicum* nuncupatum, tradit Strabo; & *Achajam* Orosius i cap. ii. Item Apuleius vi Afini. *Pelopia* etiam Eustathio: & *Inachia* Stephano. *Aegialia* vocatur quoque in Eusebii Chronico. *Peloponneso* nomen est à *Pelope* homine Barbaro, qui ex Asia profectus hic regnavit. *Pelopsis* enim insulam sonat, cum insula non sit, sed peninsula, platani folio, ut scribit Mela, simillima, pari pænè longitudine & latitudine. Ejus perimetrus est quatuor m. stadiorum, quibus Artemidorus addit cccc. Isthmo adhæret continenti, cujus latitudo est stadiorum xl. Angustias istas perfodere multi irritò ausu tentaverunt, quos inter Demetrius, C. Cæsar, Caligula, Nero & alii: quo instituto frustratis, murum ducere placuit, quem *Hexamilium* vocaverunt. Eum Amurathes Turca dejecit, Veneti restituerunt anno cccccxlii spacio xv dierum; sed Turcæ iterum eundem postea solo æquarunt. In hoc Isthmo Neptuni olim templum fuit, ad quod *Ludi Isthmici* celebrati. Cæterum *Peloponnesum* ad Ortum respicit mare Creticum: ad Occasum Ionium sive Hadriaticum: ad Septentrionem Corinthiacum habet Sinum, & Saronicum, inter quos Isthmus clauditur: ad Meridiem habet mare Mediterraneum. Peninsula porro hæc caput & arx totius Græciæ est, & ut ait Plinius, haud ul-

Situs.

li terræ nobilitate postferenda. Ea siquidem rebus omnibus, quæ vel ad victum uberiores vel ad elegantiores vitæ cultum spectant, sua fecunditate, affluentiaque insignis est. Colles enim & planicies frugiferas habet, ac sinibus & portibus refertissima est, quos Promontoria multa efficiunt. Peloponnesum incolere *Elis*, *Messenii*, *Achivi*, *Sicyonii*, *Corinthiaci*, *Lacones*, *Argivi*, & *Arcades*. Fuitque hæc Græciæ pars toto Orbe quondam maximè celebrata propter *Mycenarum*, *Argivorum*, *Lacedæmoniorum*, *Sicyoniorum*, *Eliensium*, *Arcadum*, *Pylionum* & *Messeniorum* Respublicas, & imperium, ex quibus multi claruerunt Principes, ut *Agamemnon*, *Menelaus*, *Ajax*, & alii. Ac loci ipsius, tum situs, tum majestas Imperium quondam totius penè Græciæ obtinuit. At hodie tota *Peloponnesus Turcarum* dominio subiecta est, quemadmodum & reliqua Græcia: licet fuerit ab aliquot *Regulis* Græciæ quos *Despotas* vocant, & à *Venetis* annis superioribus gnauiter defensa. Præest autem nunc Turcæ Imperatoris nomine toti *Moreæ Sangiacus*, inter cæteros potentissimus, qui *Modoni* moratur, & ad mādatum *Beglerbeji* totius Græciæ mille equites adducit, quos suo stipendio alit. Vocatur hic *Sangiacus* à Barbaris *Morabegi*: cujus annuus in hac Provincia reditus est 1000 mill. asprorum, hoc est xiv mill. aureorum. Vniuersam autem hanc regionem in octo Provincias fuisse divisam ex Ptol. & aliis auctoribus constat, quæ sunt *Corinthia*, *Argia*, *Laconia*, *Messenia*, *Elis*, *Achaja*, *Sicyonia* & *Arcadia*. *Corinthia* in Isthmo sita est: nomen ei à primaria urbe, quæ primùm *Ephyre* dicta fuit. Eam Cicero merito *Græciæ Lumen* vocat. Vtrinque portum habuit, quorum

Imperium
Majorum.

Vrbes.

M O R E A
olim Peloponensis

Milliaria Italica
communia

50 100

38
37
36
35
Occidens

38
37
36
35
Oriens

47 48 49 50 51
Septentrio

47 48 49 50 51
Meridies

quorum alter Asiam, alter Italiam spectabat; qua oportunitate loci urbs subito crevit: juvit eam etiam Isthmicorum ludorum celebratio. *Acrocorinthus* in monte erat IIII stadiorum ac dimidiati altitudine, sub ea erat *Corinthus* ambitu XL stadiorum. In vertice montis ædes erat Veneri sacra: cui vicinus fons *Pirene*, quem fama finxit à Pegaso illic unguis ictu excussum. Everfa est urbs à L. Mummiò, quod in ea legati pop. Romani excepti essent indignius, post annos nongentos quinquaginta duos quam ab Alete Hippotis filio erat condita; ut est apud Paterculum. *Argia* sequitur: hodie *Romania* Ortelio. Urbes hujus tractus *Mycenæ* regia Agamemnonis, unde Ovid. *Agamemnonia* dictæ, celebres à templo Junonis vetustissimo & religiosissimo, unde Argiva Iuno. Eam Cyclopes muro scribuntur cinxisse. Non procul inde fuit *Lerna* palus, ubi Hercules Hydram *Lernæam*, seu potius latrones ad ea loca latrocinantes, sustulit, vicit & dissipavit. *Argos*, urbs exstructa, ut aliqui perhibent ab Argo. *Nauplia*, hodie *Neapolis* Romania urbs munitissima. *Epidaurus* in Saronici Sinus recessu, Aesculapii Templo celebris: *Amicle*. *Argiam* sequitur *Laconia* sive *Laconum* regio. Hujus Metropolis *Sparta*, quæ etiam alio nomine vocatur *Lacedæmon*, hodie *Misithra*: urbs olim magna & potens. Fuit hæc non muris, sed civium virtute septa; non hinc operum magnificentia, sed disciplina institutisque Lycurgi Pomponio memorabilis, & quæ cum Athenarum urbe deinde de imperio dimicavit, quemadmodum Thucydides id libris VIII exposuit. *Leuctra* nota è Plutarcho à filiarum *Scedasi* tristi & tragica historia. *Epidaurus* quæ hodie *Mal-*

vasia. *Messenia* à Taygeto monte & fluvio Pamiso ad Alpheum usque porrigitur. Primaria ejus urbs *Messene* ad mare sita, hodie *Mattagia* dicitur, *Aristomenis* Messenii præstantissimi viri patria, qui referente Pausania, hirsutum cor mortuus habuisse, deprehensus fuit. Sunt & *Methone* nunc *Modon*, insignis quondam & nunc Sanguiaci Turcici sedes. *Corone* nunc *Coron*. *Pylus* patria & sedes Nestoris Homericæ trisecli illius & dulciloqui. Et *Cyparissi* hodie *Arcadia*. *Elis*, inter Messeniam, Achajam & Arcadium sita est. Urbes, *Elis*, per quam mediam *Peneus* & *Alpheus* fluebant, memorata Iovis delubro, ludorum claritate fastos Græcorum complexa. *Olympia* celebris à ludis Græcorum solemnibus, quæ *Olympia* dicta fuere, & templo Iovis Olympii sumtuosissimo, quod hominum frequentiam potentissimorumque Regum donariis adeo crevit, ut in tota fere Græcia nullum fuerit magnificentius, nullum clarius opibus, cum etiam Iove ipso nihil ibi putaretur sanctius, nihilque augustius. *Cypselus* Corinthiorum tyrannus, Iovem totum aureum Olympiæ consecravit. Deinde *Phidias* Atheniensis simulachrum ejus Dei, ex ebore & auro stupenda & insolita magnitudine crexit, utpote pedum LX. In quo opere illud ab aliis artificibus reprehensum, quod simulacri ad templum nulla esset proportio. Cum enim in eburneo throno sederet Iupiter, capiteque templi fastigium contingeret, necesse erat, si quando sedendo defatigatus eburneus ille Deus surgere vellet, ut Templi culmen una cum tecto dejiceretur. Et *Pisa*, *Achaja* ab Ptol. propria cognominata, ab Araxo Promontorio usque ad Sicyonios extenditur, quorum terminus communis

munis est fl. Sus; ad Austrum est mons Stymphalus, ad Septentrionem Sinus Corinthiacus. Urbes: *Dyme*, quæ nunc *Chiarenza*, unde Promont. Araxeum vocant *Capo di Chiarenza*: *Olemus*: *Patra* urbs insignis olim, nunc *Patras* dicitur: *Ægium* urbs recentioribus temporibus *Vostiza* vel *Bostizan* dicta, & à Turcis excisa. *Aegira* urbs quondam primaria in colle aspero atque difficili posita, quæ nunc diruta jacet & *Xilocastro* dicitur. Et in Crisæo Sinu *Helice*, *Bura*, *Pellene*. *Sicyonia* inter Achajam & Asopum sita: primaria ejus urbs *Sicyon*, omnium Græcarum urbium vetustissima, & tempore Abrahæ condita, templis, aris, statuis, simulacris plenissima. Fuit & *Phlius*, quæ forte ea est quam hodie vocant *Vasilicon*. Superest *Arcadia* regio Peloponnesi mediterranea, undique à mari remota. Hujus urbs *Megalopolis*, patria Polybii gravissimi ac sapientissimi Scriptoris. Hodie *Leontari* dicitur. *Stymphalus*, unde *Stymphalis* palus, & aves *Stymphalides*. *Lilæa*, *Mantineia*, *Psophis*. Civitates autem totius Peloponnesi nobilissimas, quasi compendio complexus est Ovid. lib. vi *Metamorph.*

Finitimi Proceres coeunt, urbesque propinquæ

Oravere suos ire ad solatia reges:

Argosque & Sparte, Pelopeiadesque Mycena,

Et nondum torva Calydon invisa Diana,

Orchomenosque ferax, & nobilis ere Corinthus,

Messeneque ferox, Patraque humilesque Cleona,

Et Melea Pylos, nec adhuc Pittheia Træzen,

Quæque urbes aliæ bimari clauduntur ab Isthmo.

Amnes celebriores sunt: *Asopus*, nunc *Arbon* Theveto; *Penejus*, nunc Nigro & Theveto Igliaeo: *Alpheus*, qui ad colis *Rophea* dicitur, ut Sophiano placet, & secundum Nigrum *Orphea*: Italis verò nautis *Carbon*: atque huic fluvio exl. omnes inlabuntur: & albas maculas ac impetiginem sanat. *Pamifus*, *Stromio* nunc Nigro: sed *Pirnaza* in Tabulis Castaldi & Mercatoris, totius Peloponnesi fl. maximus. Hujus aquæ puerorum & infantium morbis mederi dicuntur. *Eurotas*, hodie *Basilopotamo* Sophiano & aliis, sed *Iris* Nigro: cujus ripæ lauro abundant: & *Inachus*, qui *Planizza* hodie est Sophiano & aliis. Reliquos prætereo. Mōtes sūt *Stymphalus* mōs Arcadiæ altissimus, qui Dominico Nigro *Poglici* dicitur. *Pholos*, *Xiria* Nigro. *Cillenius*, *Melæ*, *Cillene*, Strab. totius Arcadiæ altissimus. *Manalus*, *Manalius* *Melæ*, *Cronium* Ptol. *Grevenos*, Nigro *Zarex*, Gemistus *Zaraca* vocat. *Minthe* Ptol. & Strab. *Olonos* vocatur Nigro. *Eran* videtur apud Pausaniam dici, ab Evœ Bacchantium voce: quod hoc loco Bacchus, & quæ eum sequebantur mulieres, sic exclamasse credantur. *Taygetus* Plinio, Pausaniæ, Vibio & Steph. Peloponnesi mons in Laconia, Eurotæ flumini vicinus. In hujus summitate existentibus, prospectus patet per omnem Peninsulam, ut nulla celebris visum effugiat civitas. Hic mons varias feras nutrit, consecratus Baccho, Apollini, Dianæ, Cereri. In Morea Episcopi juxta Provinciale Romanum hi: Archiep. *Corinthiensis*, sub quo *Argivensis*. Arch. *Patracensis*, sub quo *Coloniensis*, *Mothonenfis*, *Coronensis*, *Amyclensis*, *Androvillensis*.

Regio.

Situs.

Soli ferti-
litat.Animali-
lium va-
rietat.

TAndem ad postremam Europæ tabulam per-
venimus, in qua nobis *Candia* cū aliquot exi-
guis circa Græciam Insulis à Mercatore de-
pingitur. *Creta* Ptol. Maris Mediterranei In-
sula. Hodie *Candia* vulgo dicitur. Eam à Septentrio-
ne *Ægæi* fluctus verberant, ab Austro Libyci & Aegy-
ptii, ad Occasum est Mare Hadriaticum, ad Ortum
Carpathium. Forma oblonga est: ad Orientem Pro-
montorium Samonium excurrit: ad Occasum *Criu Me-
topum* contra Cyrenen: In Septentrionem verò tertium
prominet quod Strab. lib. x. vocat Cimarum, nunc *Capo
Chesin* dicitur. Longitudo est cclxxm. p. Latitudo l. Am-
bitus lxxxix. Regio omnis aspera est & montibus
ubique horrens, sed fertilissima frumēti, & pascua. Mi-
ra soli indulgentia, arborarii provētus abundantes. Pli-
nius quoque auctor est, quidquid in Creta nascitur, in-
finitio pretio cæteris ejusdem generis antestare. Profert
vites, oleas, mala punica, ficus, mala aurea, citrea.
Malvaticum vinum in hac sola Insula premitur, atque
ex ea Venetias & in reliquas Orbis partes defertur. Hoc
vinum antiqui *Pramnium* vocarunt, auctore Bellonio,
At Volatertanus putat hodie Arvisia, Malvisia dici, ad-
jectione unius litteræ: additque id genus vitium ex Ar-
visio Chii Insulæ promontorio (unde Arvisia vina
olim) in Cretam esse delatum. Profert item mel, ce-
ram, caseum, coccum, ladanum copiosè, dictamon soli
Cretæ peculiarem. Insula omnis lupum, vulpem
serpentem, aut omnino animal noxium præter pha-
langium, natura non habet. Eam ob causam magna
cum securitate animalium greges noctu in arvis pasci

finunt, præsertim ovium & arietum, qui *Striphoceri* ab
illis apellantur: Varia autem producit animalia. Hoc
etiam de Creta auctores prodiderunt, Noctuum non
habere, eamque mori quando invehitur. Rexere Insu-
lam primum *Iupiter*, tum *Rhadamanthus*, post *Minos* & Græ-
ci. *Romanorum* potestatis facta est à Metello, qui ex re
Creticus dictus est. *Constantinopolitani* eam postea tenuerunt:
Baldwinus Comes Flandriæ & Imp. Constantinopoleos dedit
Marchioni Montis-Ferrati, à quo vendita est *Venetis* anno
cixcxciv immuni auri pretio: itaque adhuc illorum imperium
agnoscit. Olim centum urbibus claram fuisse præsci Scriptores
tradunt. earum circiter xl Plinii ætas novit. Urbium notissima
Gnosfos, *Minois* aliquando regia, à qua *Gnosius* arcus, tela
Gnosia dicuntur. Sequitur *Cortyna*, unde tela *Cortynia*, vestis
Cortynia. *Claudianus* de raptu *Proserpinæ* lib. ii. *Ovidius*:

Crispatur gemino vestis Cortyniæ cinctū. Tum *Phastos*.
Proxima Gnosfiaco jã quondam *Phastia* regno Progenit tellus.
Et *Cydon*, unde arcus *Cydonius*, cornu *Cydonium*. Et
Dictynna, *Manethusa*, *Lycastos*, *Lycetos*, *Holopixos*, aliæq;. Ho-
die vero, Bellonio auctore, tres tantum alicujus nomi-
nis habet urbes, quæ sunt *Candia*, olim *Matium*, urbs to-
tius insulæ prima, à qua universa insula appellationem
desumpsit. Amplitudine secunda post *Candiam*, *Canea*,
olim *Gidon*. Tertia est *Rhetimo*, quam veteres *Rhetimnam*
dixere. Paulò incommodiorem habet hæc portum, at *Canea*
& *Candia* commodissimos habent. Flumina per universam
insulam nulla sunt quæ navem ferant. Sunt tamen multi
& magni rivi, in quibus sponte sua

Imperium
majerico.

Urbes.

Flumina

CANDIA.

te sua colocasia proveniunt. In littore Septentrionali sunt, *Melipotamus*, *Scafinus*, *Cladilis*, *Epicidamus*, *Gisso*, *Divo-tro*: versus occidentem est *Nopular*: versus Meridiem *Limens*. Piscem habet Creta in littoribus admodum frequentem Muli Barbati magnitudine, aliis regionibus valde rarum, qui *Starus* dicitur, cujus veteres auctores sæpè meminerunt, & apud Romanos olim in deliciis fuit, primarium inter pisces locum facile obtinens. Mōtes ejus nobiliores sunt tres, *Ida*, qui *Psiloriti* adcolis vocatur: *Leuci* qui Plinio *Cadisi*, nunc vocantur *de Madara*: & *Dicta*, qui *Sethia*. Adeo celsi sunt, ut nix tota hieme eos operiat, tametsi cupressi hinc inde inter saxa convallium nascantur. *Mons Ida* omnium est eminentissimus. Stirpibus rarioribus herbisque variis abundat, quæ à Bellonia lib. I. cap. VII. enumerantur. *Labyrinthū* in Creta Dædali opus multi memorant: ejus, quem admodum & Italici, nulla vestigia fuisse suo ævo testis est Plin. lib. XXXVI cap. XIII. Mirandus propterea incolarum stupor, qui etiam hodie ad radicem montis Idæ pro vetere novum fictitiumque Labyrinthum ostentant: sed non est mirum Cretensem *Cretissare*. Incolæ vel cœli solique largâ benignitate, vel suo vite vitio fuerunt ad mala propensissimi. Mendaces olim, fraudulenti, rapaces, avari, & vinosi fuerunt, ut auctores perhibent, laboris impatientes, nullasque artes exquisitè discunt: sed ut plurimum comestationibus & potationibus dediti. Hodie verò naturæ impulsu, ut auctor est Bellonius, & ab ipsa pueritia Scythico arcu sese exercere solent, veterem sequentes consuetudinem. Namque tradunt eos olim Dianæ fuisse dicatos: propterea e-

tiam ipsos Turcas arcus jaculatione superant: quin etiã dextri, agiles & strenui nunc in pugnis marinis sunt, sicut olim. Primi enim Cretenses navibus & sagittis valuisse scribuntur, quod ita capiendum puto, ut hi Græcorum primi hæc studia sectati sint. Nam ut est apud Philosophum cap. VIII lib. II Polit. *Videtur hæc insula ad principatum Græciæ nata, ac præ ceteris omnibus præclare sita. Imminet enim universo mari: cui Græci circumfusi sunt. Atque hæc quidem parte exiguo abest intervallo à Peloponneso: illa, ab Asiæ loco qui est circa Triopium, & à Rhodo. Quocirca imperium maris obtinuit Minos, atque Insularum alias subegit, alias quum diu fuissent deserta, colit fecit. Episcopatus in ea fuere juxta provinciale Romanum. Arch. Cretensis, nunc Candianus, cui hi subsunt Suffraganei: Kirokensis, Archadiensis, Gerapetrensis, Sicinensis, nunc Sitia opinor, Milopotamiensis, Arien-sis, Calamonien-sis, Epicalamoso forte, Agiensis, Rissaniensis. Arch. Atridensis, sub quo sunt Casensis, Scopulensis, Napronensis, Margaricensis. Arch. Soltaniensis hos habet Suffraganeos, Helenensem, Sudensem, Monovasiensem, Taurisensem, Marrachitaniensem. Arch. Vospreniensis, huic sunt Suffraganei Tepheliensis, Matrehensis, Gersonensis. Atque hæc de Candia: restant paucis explicandæ aliquot circa Græciam insulæ.*

Corfu vulgo, *Corcyra* Ptol. insula olim nobilis, bello & navibus in primis potens. Distat ab Epiro duobus mill. ubi fretum est arctissimum: ubi vero latissimum xx. Passus xcvii in longitudinem patet, teste Plinio. Cœli hic mira clementia: qua fit ut nemora ipsa ex citris, medicis, atque id genus arboribus constent. Solum fertile, abundans, vitibus, oleis, pomis, omnisque generis

Montes.

Opera publica.

Mores.

Statue
Ecclesia
sticus.

Corfu.

Situs.

ris arboribus fructiferis: mellis etiam ingens hic copia colligitur. Segetes verò minus lætas habet propter austrinos ventos, quibus exsiccatae arescunt antequam ad maturitatem perveniant. Hodie *Venetis* paret, à quibus strenuè adversus Turcarum rabiem defensa est. Urbem habet cognominem. Incolæ Græci sunt.

Zante. *Zacynthus*, vulgò *Zante*. Hanc inter Cephaleciam & Achajam ponit Plin. Ipsa in circuitu colligit xxxvi mill. Ager insulæ frumentum profert magna copia: in primis verò uvas passas, vinum & oleum, ex quorum annuo proventu, incolæ colligunt cl. millia aureorum. *Græci* sunt, & *Venetis* parent. Habet ejusdem nominis oppidum cum arce in monte situm, mari imminens, silvis obsitum, aëris salubritate, pascuorum vicinorū ubertate, agrique fertilitate valde commendabile. *Mons* ipse *Elatos* dictus, nobilis est.

Milo. *Milo* insula, ea *Melos* prisco ævo dicebatur, in Cretico est mari. Ambitus lxxx milliaria amplectitur. Fertacissimos habet agros frumenti & olei, sed viribus parum accommodos. In hac etiam argenti fodina & *Sardonius Lapis* reperitur.

Niscia. *Naxos*, nunc *Niscia* Sophiano, & aliis. Hæc lxxx mill. in ambitu patet. Inter frugiferas insulas hæc etiam numeratur. Vini admodum fecunda est: in eaque marmoris genus reperitur quod *Ophites* Græcis & Plin. maculosum, serpentum maculis non absimile. Smirillus etiam lapis, Smiris Plinio, hic reperitur. Venam quoque auri hic esse, sed desidiâ & ignaviâ incolarum non in-

veniri, sunt qui credunt. *Vespæ* genus in ea, cujus punctio homini mortem adferre dicitur: vespertilionumq; magna copia. *Ioanni Quirino* nobili Veneto hæc quondam paruit. Postea sub quodem Duce *Iacobo Crispo* fuit, quem *Selimus* Turcarum Imperator hinc expulit. Habitat itaque hodie à Turcis & Iudæis.

Santorini vel *Santorino*, *Therosia*, Maris *Ægæi* insula, *Santorini.* juxta Atticam, Straboni & Ptol. formam nunc Lunæ corniculatæ habet, licet prius aliam haberet, antequam combureretur, & à mari in duas partes scinderetur, inter quas scopuli aliquot interjacent. Est etiam num satis fertilis, & portubus commoda. Incolæ piscationibus ferè victum quærunt. Hæc etiam subjugata à Turcis est.

Scarpato, olim *Carpathus*, aut ut Homero placet *Crapathus* dicta. *Carpathium* hinc Mare. Situs ejus inter *Creta* & *Rhodum*, medio ferè itinere. Ambitus ejus lxx aut ut alii volūt lxx mill. pass. Ardua & montibus passim aspera; ac in ea marmoris Lapidina reperitur. Olim quatuor urbibus prædita erat, & ob id *Tetrapolis* nuncupabatur, ut habet in Homerum Eustathius. Habet multos portus, sed non admodum capaces, & malè fidos. Incolæ Græcè loquuntur, & Græcorum religionem amplectuntur: Venerorum tamen dominio subsunt. *Scarpato.*

Sed de Europa quæ dicta sunt hæcenus, sufficiant. Reliquas igitur Orbis partes, & primùm Africam, cui in nostra distributione post Europam princeps tribuitur locus, quod felix faustumque sit, ingrediamur.

C e c c

In Africa,

B A R B A R I A.

Regis & civitate.

Situs.

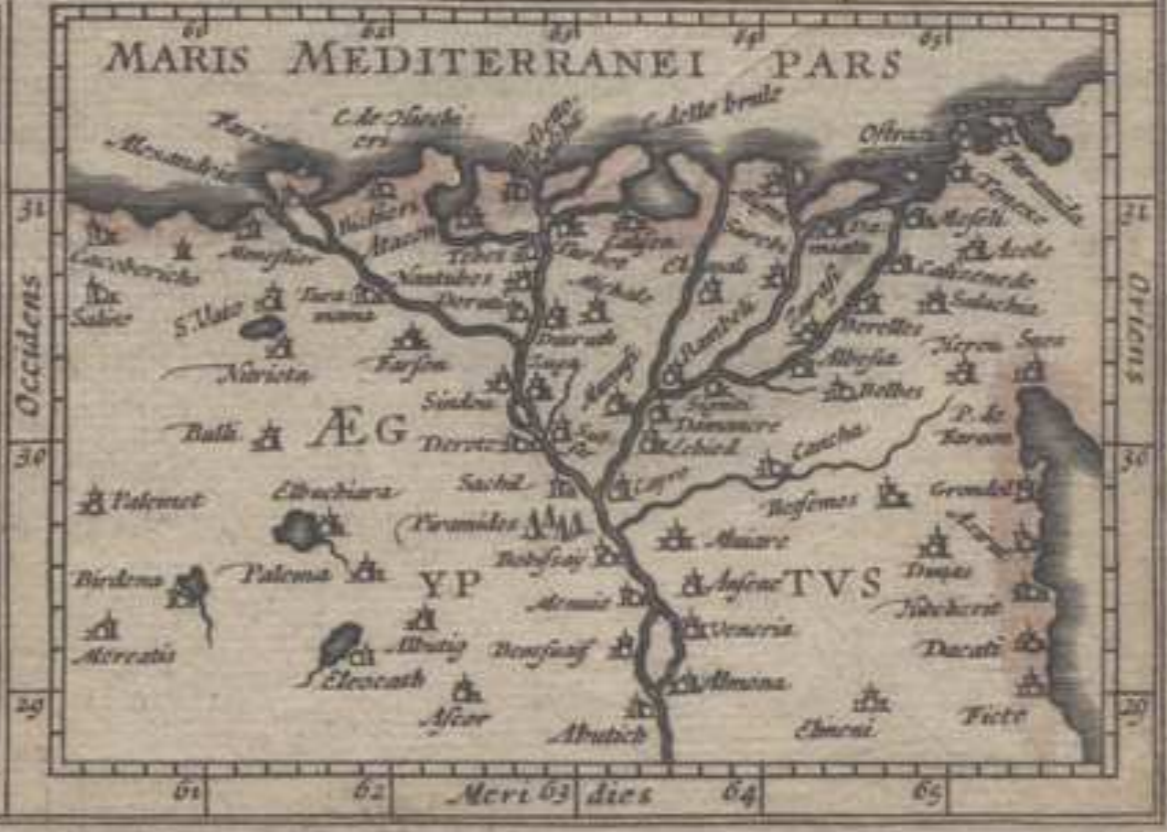
Soli qualitas.

IN Africa, quam nos secundam cum Ptolemæo Orbis partem fecimus, primo se offert loco *Barbaria* nobilissima Africæ regio. Ea nomen accepit vel à murmure inconcinno incolarum, Arabibus dicto *Barbar*, eo quod Numidarum sermo Arabibus talis videatur: vel à frequentibus desertis, *Bar* enim eorum lingua desertum sonat. Ab Ægypto ad Fretum usque Gaditanum pertinet, complectiturque Mauritaniam utramque, Tingitanam videlicet & Cæsariensem, Africam proprie dictam, Cyrenaicam, Marmaricam, cum Libya exteriori. Statuunt illi recentiores Africæ Scriptores ab ortu Solis Marmaricæ (quæ hodie *Barcha* dicitur) deserta ad montis usque Atlantis partem hodie *Mejes* vocatam, quæ pars à Strabone forte sub nomine *Aspis* describitur: huncque montem Atlantem (secundum ejus ab Oriente in Occidentem ad Mare usque, quod ab eo Atlanticum nuncupatur, longitudinem) à Meridionali plaga habet: ab Occidente ipsum Mare Atlanticum: Septentrionale verò latus Mare Mediterraneum lambit. Aër & cæli qualitas hujus Regionis varia. Vere cælum mite, clemens, serenum; Aestate æstus vehementissimi, in primis Junio & Julio mensibus; Autumno calor remissior: Hyeme frigus vehementius, potissimum circa Decembrè & Ianuarius, sed matutino dumtaxat tempore, adeo ut nemo ob frigus ad ignem

accedere cogatur. Autumni finis, totaque Hyems, bonaque Veris pars, impetuosis plena ventis, Quin & grandinibus, fulguribus, & tonitruis horridis interdum vexatur: neque deest aliquibus in locis nix copiosa. Ager dactylorum, malorumque punicorum feracissimus: sed frumenti non adeo fertilis: unde ejus incolæ magna ex parte panem conficiunt hordeaceum. Fructus alios profert magnâ copiâ, cerasa, ficus, poma, pira, pruna, mala persica, armenica, cydonia, olivas, & similes. Abundat oleo, melle, saccharo. Multijugis item armentorum, pecudum, atque ferarum generibus. Alit enim hæc Regio dracones, elephantes, capreas, bubalos, & similia animalia: item leones, ac pardales: habet & mustelas, felibus pares ac similes, excepta rictus eminentia: simiarum quoque maximam multitudinem. Coluerunt hanc Regionem primùm Phœnicum coloni, alique qui ex Asia aut Ægypto eò devenerunt: postea paruit Romanis, tum Græcis Imperatoribus, deinde Vandalis, Saracenis, Arabibus: nunc partim Turcæ subest, partim proprio Seriffæ: Hispaniarum quoque Rex arces quasdam in ea possidet. Regna omnino quatuor sunt: *Marocci*, *Fessæ*, *Teleusinum*, *Tunetanum*, quibus nonnulli *Barcæ* addunt. De duobus prioribus Marocci & Fessæ sequentibus Tabulis agetur, de reliquis hic agamus. *Teleusinum* Regnum quod vocant *Tremisen*, est *Mauritania Cæsariensis*. Longitudo ejus ab Occasu

Animalium varietas.

Imperium majorum.

casu in ortu est cccclxxx miliarium. Latitudo arcta mill. xxv, à desertis videlicet Numidiæ usque ad Mare Mediterraneum. Hujus regionis maxima pars inculta est, arida atque aspera, eâque præsertim parte, qua Meridiem spectat. Maritimi autem agri aliquanto fertiliores atque fecundiores sunt. Raræ in hac parte urbes, raraque castella. Metropolis est *Teleusina*, quondam ampla, nunc magna ex parte collapsa. In eodem tractu est *Algira*, urbs magna & probè munita. Hæc à *Teleusino* Rege primùm defecit, ac *Bugia* Regi tributum solvit: postea hoc deserto *Ferdinandum* Regem Hispaniæ admisit. Deniq; capta à *Barbarossa* Imperio Ottomanico adjecta est. Celebris est *Naufragio* *Caroli V.* tristi Christianorum captivitate, & piraticis excursionibus Turcarum. Hodie ita præfidiis firmata est, ut humana ope vix possit expugnari. Hanc *Castaldus Salden* *Ptolemæi* fuisse opinatur, sed *Ortelius* cum nostro *Mercatore* putat *Salden* *Ptol.* nunc esse *Tadelis*: *Iovius* cæset esse *Iulia* *Cesaream*, & alii *Cirtam*. Sunt quoque urbs *Mersalcabir*, *Messagran*, *Mustaganin*, & aliæ. Duos habet hoc Regnum maris portus nobilissimos atque frequentissimos, alterum *Horami* seu *Orania*, cum arce munitissima, alterum *Marsæ Eltabiri*, ad quos solet confluere maxima *Mercatorum* frequentia, præsertim ex Italia, qui ambo ab Hispaniarum Rege ante aliquot annos occupati fuere, non sine illius Regni maximo detrimento. Regnum *Tunetanum* continet totam *Africam* minorem & magnam *Numidiæ* partem. Nam à *Majori* fl. quem *Audum* *Ptol.* esse putat *Maginus*, usque ad *Mesrata* regionis amnem extenditur.

Ægyptus.

AEGYPTVS antiqua & nobilis regio primùm à *Misraim* filio *Chus*, nepote *Cham*, abnepote *Noachi* culta est: quare à *Chamo* *Chemia* in sacris *Osiridis* vocata fuisse videtur, pro *Chamia*, ut ab alio *Misraim*, quâ appellationem etiamnum servat apud Arabas qui vocant *Mesre*. Turcis dicitur *Elquibet* vel *Elchebit*. Termini sunt ab Occidente ultra Nilum deserta *Barcæ*, *Libyæ* & *Numidiæ*, cum regno *Nubiæ*. Ab Austro agro *Bugienfi* & *Nilo* concluditur, quo loco Nilus ab Occasu in Ortum nonnihil fertur. *Plinius* eam finit *Syene* urbe, quæ nunc *Asna* dicitur. Ab Ortum sunt deserta *Arabia*, quæ inter *Ægyptum* & *Mare Rubrum* sita sunt. Ab Aquilone clauditur *Mari Mediterraneo*, quod ea parte vocatur *Pelagus Ægyptiacum*. Raro pluit in *Ægypto*, imo ut *Plato* tradit, nunquam visum est pluere in *Ægypto*, sed aër perpetuam habet serenitatem, atque ob id fortassis olim dicta fuit *Aëria*. Terra mirè fertilis & hominum aliorumque animalium perfecunda generatrix. Nilus efficit, qui per medium ejus labens, & singulis annis terræ superficiem inundans, humectans, & adducto limo impinguans, fecundam, mirèque fertilem eam reddit. De hujus soli felicitate multa passim extant scriptorum elogia. *Iustinus* solum ita fecundum asserit, ut alimentorum nulla terra feracior sit in usus hominum. Summa in *Ægypto* est ubique tritici, siliginis, hordei, avenæ, fabarum, aliorumque legumium, vini etiam optimi fertilitas. Nec desunt pascua latissima, oleo tamen,

men, ut plurimum, caret, raraq; ligna isthic nascuntur. Præter bestias sævas ac nocuas, quibus hæc terra abundat, animalia domestica mira copia alit, bubalos, boves, camelos, equos, asinos, arietes & capras, quæ quidem omnia in magnam excrescunt molem, teste Bellonio, ob aëris temperiem, pabuli abundantiam, ac stirpium à Nilo irrigatarum bonum alimentum: inter reliqua verò arietes pingues admodum, & crassi sunt, atque amplam & densam, atque ad terram usque propendentem caudam habent, & palearia insuper è collo dependentia, ut in bobus, nigraque lana vestiuntur. Ceterum universa olim Ægyptus floruit sub variis Regibus diversorum nominum usq; ad *Ptolemæos*: nam *Pharaones* admodum pauci fuere. *Ptolemæi* longo tempore regnarunt, usque ad Romanorum imperium, quo præfracto res Aegyptia pervenit ad *Agarenos* Arabiae felicitis, quorum Princeps *Sultanus* fuit dictus, & alii sequentes quoque vocati sunt *Sultani*, Mahumetani omnes: regnarunt multis annis donec à Turcis expugnati fuerunt. Possidet jam totam Ægyptum *Solymanus* Turca, relicto ibi Præfecto, qui *Baxa* Aegypti dicitur. Divisa fuit ab Alexandro Macedone in Nomos sive oppidorum præfecturas, quales Herodotus ponit XVIII. Strabo unum amplius. Ptolemæus XLVI. Plinius I. qui & addit quosdam nomina permutasse, ut proinde non sit putandum tot Aegypti olim Præfecturas fuisse, quot apud Historicos nomina possunt colligi, quum ejusdem Præfecturæ plura nomina esse potuerint. Leo Africanus auctor est à Mahumetanis in tres provincias divisam esse. *Sabid*, quæ est superior sive *Thebais*, à finibus

Bugiæ ad Cairum usque: *Errisiam*, quæ est pars occidentalis à Cairo ad Rosettum: & *Maremnam*, quæ est pars orientalis. Vrbes Aegypti sub Amalide creduntur fuisse xx mille. Diodorus tria millia suo ævo superfuisse testis est. Celeberrimæ fuerunt *Syene*, *Thebe*, quæ & *Diospolis*, *Tentyra*, *Heliopolis*, *Memphis*, *Babylon*, *Alexandria*, *Pelusium*. *Syene* nunc *Asna* dicitur. *Thebe* condita à Busiride rege ambitu cxi stadiorum, ut refert Herodotus, centum portis, aliisque ædificiis publicis privatisque insignis, quæ jam olim esse desiit. *Tentyra* ab insula Nili nomen habet: incolæ *Tentyritæ*, qui naturæ genio crocodilis adversi sunt: qua de re apud Strabonem & Plinium videre est. *Heliopolis*, olim Sacerdotum habitatio, Straboni hominum Astronomiæ & Philosophiæ deditorum mansio. *Memphis* olim *Arsinoe*, regia urbs, ubi Nilus primam accipit divisionem & *delta* formam facit: hanc hodie vocant *Cairum* vel *Alcair*. Vrbs est triangulari forma exstructa, ambitu plus quam octo milliarium. Incolunt eam Turcæ, Aegyptii, Arabes, Hebræi, alique. *Babylon* paulo supra Cairum ponitur à Bellonio, conspiciunturque adhuc splendidorum ædificiorum ruinae. Hic nunc est Christianorum pagus. *Alexandria* nobilis olim & splendida urbs ab Alexandro Magno in extremitate maris Mediterranei loco situque pulcherrimo condita: Turcæ *Scanderiam* vocant. *Pelusium* hodie vocant *Damiatam*; urbs est potens, opulenta, commodo portu & navium frequentia celebris, ad Nili ostium Pelusiacum. Regio hæc fluvio Nilo totius Orbis nobilissimo secatur, irrigatur, ac fecundissima redditur.

PARS illa *Barbaria*, quæ olim *Mauritania Tingitana* dicta, hodie in regna comprehendit, *Marocci* videlicet & *Fesse*, de quibus nunc ordine dicendum est. *Marocci* regnum nomen accepit ab urbe primaria *Marocco*. Iacet inter Atlantem montem & Oceanum Atlanticum, formæ pænè triangularis, Amœnissima est regio, abundatq; frugibus & leguminibus omnis generis, oleo, melle, saccharo, fructibus omnigenis; dactylis, uvis, ficibus, pomis, ac piris variis. Armentis item ac gregibus: multæ etiam reperiuntur capræ, quarum pelles *Marocchini* dicuntur, villi utilissimi sunt ad pannos contexendos, quos *Camelottos* vulgo vocant. Rerum denique omnium, quæ ad victum conveniunt, quæ naribus ad blandiuntur, quæ oculos pascunt, regio feracissima est. Ejus Provinciæ sunt, *Hea*, quæ ab Oriente clauditur fluvio *Esfivalo*, à Meridie Atlantæ, ad Occasum & Septentrionem Oceano, estq; regio aspera, montosa, nemorosa, dives & incolis frequens. Frumentum hic copiosè non colligitur, sicut hordeum, milium & panicum. Fructuum autem magna est inopia, ignava potius incolarum socordia, quam vel cœli vel soli injuria. Mellis verò magna copia, quo majori ex parte vescuntur, ceram tamen abjiciunt, usum ejus ignorantes. Civitates paucæ hic sunt, sed pagi, vici, & castra munitissima maximo numero reperiuntur. *Susa* quæ ad Septentrionem Atlantem habet & oppidum *Hea*, ad Ortum fluvium *Sus*, regio fertilis, amœna, dives. Abundat frumento, hordeo, ac leguminibus, ac quibusdam

in locis saccharum satis copiosè profert, licet incolæ illud neque coquere, neque parare probè sciant: fructus etiam alicubi proveniunt, ficus, uvæ, mala persica, & dactyli: oleo caret, quod tamen aliunde advectum huc defertur. Auri metalla sunt in monte *Ilalemo*. Præcipuum hujus Regionis oppidum *Tarodantum*, Mauris *Taurent*, satis amplum, ab antiquis Africanis conditum. Dommorum numerat circiter tria millia. Incolæ moribus sunt civilioribus. Hic Angli & Galli Mercatores degunt, & ferrum, stannum, plumbum, saccharo commutant. Sunt & *Messa*, sub quo nomine tria minorum gentium oppida continentur, unius miliaris intervallo alia ab aliis dissidentia, à veteribus Africanis ad littus Oceani condita. *Teient* civitas exstructa olim ab Africanis in pulcra planicie, cujus unum latus lambit fluvius *Sus*. Divisa in tres partes spatio plus minus unius miliaris distantes, quæ conjunctæ figuram triangularem constituunt: *Tedsi* civitas magna, fundata olim ab Africanis, sita in agro fertilissimo: & *Tagavost* omnium hujus regionis maxima. *Marocci* territorium formam refert triangularem: ejus fines ab occasu mons *Nerisa*, ab Ortum mons *Hadimeus*: qua Septentrio est, in eum usque locum extenditur, ubi notissimi fluvii *Tensist* & *Asifimual* junguntur. Est autem (Leone referente) regio hæc cultissima, armentis, pecoribus & feris abundans. Perpetua pænè planicies, Lombardiæ non admodum dissimilis; montes si quos habet, frigidissimi atq; sterilissimi sunt, adeo ut nihil præter hordeum producant.

Rex &
undecim
ca.

Sali ferti-
litas.

Animali-
um varie-
tas.

Vrbes.

**MAROCCHI
REGNUM**

OCEANVS
ATLANTICVS

0 5 10 15
Milliaria Germanica

Septen 12 trio

Meri 12 dies

Occidens

Orions

MAROCCHI REGNUM

Ducala
Anamer, C. Cantin, C. Canaverat, Anamer, C. Cantin, C. Canaverat, Maghi et Casim, Aman, R. Angas, Tedeost, Montana, Mogador, I. de Mogador, C. Desera, C. de Zou, Ininghilia, Idevacal mo., Tassettuna al Zassatuna, ubi Idiva, cali pop., Campo de Cuz, Gortguistem, Zebedic, S. Cruz, Rio Mecca vel Sufus alris, Hic umbra reperitur, Suana, Buleca, C. de Non, sive Nao al, Monaster al, Monifera, Atlas Mons

Haigo
C. Cantin, C. Canaverat, Aman, R. Angas, Tedeost, Montana, Mogador, I. de Mogador, C. Desera, C. de Zou, Ininghilia, Idevacal mo., Tassettuna al Zassatuna, ubi Idiva, cali pop., Campo de Cuz, Gortguistem, Zebedic, S. Cruz, Rio Mecca vel Sufus alris, Hic umbra reperitur, Suana, Buleca, C. de Non, sive Nao al, Monaster al, Monifera, Atlas Mons

Ene dri
C. Cantin, C. Canaverat, Aman, R. Angas, Tedeost, Montana, Mogador, I. de Mogador, C. Desera, C. de Zou, Ininghilia, Idevacal mo., Tassettuna al Zassatuna, ubi Idiva, cali pop., Campo de Cuz, Gortguistem, Zebedic, S. Cruz, Rio Mecca vel Sufus alris, Hic umbra reperitur, Suana, Buleca, C. de Non, sive Nao al, Monaster al, Monifera, Atlas Mons

Hea Regio
C. Cantin, C. Canaverat, Aman, R. Angas, Tedeost, Montana, Mogador, I. de Mogador, C. Desera, C. de Zou, Ininghilia, Idevacal mo., Tassettuna al Zassatuna, ubi Idiva, cali pop., Campo de Cuz, Gortguistem, Zebedic, S. Cruz, Rio Mecca vel Sufus alris, Hic umbra reperitur, Suana, Buleca, C. de Non, sive Nao al, Monaster al, Monifera, Atlas Mons

Serra Verde
C. Cantin, C. Canaverat, Aman, R. Angas, Tedeost, Montana, Mogador, I. de Mogador, C. Desera, C. de Zou, Ininghilia, Idevacal mo., Tassettuna al Zassatuna, ubi Idiva, cali pop., Campo de Cuz, Gortguistem, Zebedic, S. Cruz, Rio Mecca vel Sufus alris, Hic umbra reperitur, Suana, Buleca, C. de Non, sive Nao al, Monaster al, Monifera, Atlas Mons

Marruecos
C. Cantin, C. Canaverat, Aman, R. Angas, Tedeost, Montana, Mogador, I. de Mogador, C. Desera, C. de Zou, Ininghilia, Idevacal mo., Tassettuna al Zassatuna, ubi Idiva, cali pop., Campo de Cuz, Gortguistem, Zebedic, S. Cruz, Rio Mecca vel Sufus alris, Hic umbra reperitur, Suana, Buleca, C. de Non, sive Nao al, Monaster al, Monifera, Atlas Mons

Dar ra Reg.
C. Cantin, C. Canaverat, Aman, R. Angas, Tedeost, Montana, Mogador, I. de Mogador, C. Desera, C. de Zou, Ininghilia, Idevacal mo., Tassettuna al Zassatuna, ubi Idiva, cali pop., Campo de Cuz, Gortguistem, Zebedic, S. Cruz, Rio Mecca vel Sufus alris, Hic umbra reperitur, Suana, Buleca, C. de Non, sive Nao al, Monaster al, Monifera, Atlas Mons

Gondate
C. Cantin, C. Canaverat, Aman, R. Angas, Tedeost, Montana, Mogador, I. de Mogador, C. Desera, C. de Zou, Ininghilia, Idevacal mo., Tassettuna al Zassatuna, ubi Idiva, cali pop., Campo de Cuz, Gortguistem, Zebedic, S. Cruz, Rio Mecca vel Sufus alris, Hic umbra reperitur, Suana, Buleca, C. de Non, sive Nao al, Monaster al, Monifera, Atlas Mons

Serra de Haha
C. Cantin, C. Canaverat, Aman, R. Angas, Tedeost, Montana, Mogador, I. de Mogador, C. Desera, C. de Zou, Ininghilia, Idevacal mo., Tassettuna al Zassatuna, ubi Idiva, cali pop., Campo de Cuz, Gortguistem, Zebedic, S. Cruz, Rio Mecca vel Sufus alris, Hic umbra reperitur, Suana, Buleca, C. de Non, sive Nao al, Monaster al, Monifera, Atlas Mons

Guzula Regio
C. Cantin, C. Canaverat, Aman, R. Angas, Tedeost, Montana, Mogador, I. de Mogador, C. Desera, C. de Zou, Ininghilia, Idevacal mo., Tassettuna al Zassatuna, ubi Idiva, cali pop., Campo de Cuz, Gortguistem, Zebedic, S. Cruz, Rio Mecca vel Sufus alris, Hic umbra reperitur, Suana, Buleca, C. de Non, sive Nao al, Monaster al, Monifera, Atlas Mons

Urbes.

In hac urbs est *Maroccum*, quod *Bocanum Hemerum* Ptol. fuisse quidam suspicantur. Hæc inter maximas totius Orbis terrarum urbes adnumerari solet. Est enim inauditæ magnitudinis : ita ut sub Principe suo *Hali Iosephi* filio domus numeraret plus quàm centies mille. Portas in ambitu habebat viginti quatuor: sed hæc ampla quondam & celebris urbs, nunc ita frequentibus Arabum excursionib⁹ attrita est, ut vix tertia urbis portio incolas habeat. Sunt & in hoc territorio urbes aliæ minorum gentium. Oppida: *Elgiumuha*, oppidum exiguum, in planicie, prope fluvium *Sesseva*, ab Africanis conditum; *Tenezza* civitas munita, olim exstructa ab Africanis in latere illius partis Atlantis, quæ dicitur *Ghedmina*; *Delgiumuha* civitas nova in monte altissimo sita, arx valida; *Imizmizi* urbs ampla scopulo insidens; *Tesrast* exiguum oppidum in ripa fluvii *Asifelmel* positum: *Agmet*: & *Hanimmei*. *Guzzula* ad Septentrionem Atlanti adhæret, ad Ortum *Hex* jungitur. Mittit hæc Regio hordeum magna copia, & pecudes innumeras, habetque æris & ferri fodinas. Oppida hic & arces vallo carent: pagi frequentes, ampli, divites: regio omnis incolis referta. *Duccala* regio ab Occasu à *Tensisto* flu. initium capit, terminatur à Septentrione Oceano, à Meridie fl. *Habel* clauditur, atque ab Occidente fluvio *Hammirabith*. Paucae in hac civitates muris cinctæ. Inter quas *Azafi* civitas in littore Oceani sita. Condiderunt eam Africanis: *Conte* à Gothis, & *Tit* ab Africanis condita: *Elmedina* quasi totius hujus regionis caput: *Centopozzi* oppidum exiguum: *Subeit*, *Temaracost*, *Terga*, *Bulativan*, *Azamur*, & *Meramer*. *Hascora* regio ad Septen-

trionem *Duccalæ* confinis est, ad Occasum terminatur *Tensisto* fluv., & ad Ortum fluvio *Quadelhabit* à regione *Tedeletes* discluditur. Multa ad hanc regionem pertinent oppida opulentissima, populo satis numerosa, ut *Alemdin* civitas in valle quadam, quæ quatuor altis montibus cincta est, exstructa: quam nobiles, mercatores & artifices habitant: *Tagodast* in cacumine montis sita, quatuor aliis circumdata: *Elgiumuha* in monte altissimo condita, inter duos alios non minoris altitudinis: & *Bzo* civitas antiqua in monte admodum sublimi posita viginti circiter milliaria *Elgiumuha* distans, versus Occasum. *Tedles* regio non adeo ampla est, ab Occasu terminatur fluminibus *Servi* & *Ommirabih*, ad Meridiem Atlanti contigua est, ad Septentrionem verò terminatur, ubi fluv. *Servi* in fluvium *Omirabih* prolabitur, unde regio ipsa triangulari forma clauditur. Sunt in ea nonnulla oppida: præcipuum est *Tesza*, ab Africanis conditum, populo satis frequens. Sunt & *Esza*, *Githiteb*, & alia. Præcipua flumina hujus regni sunt *Tensist* Flumina. & *Omirabih*, qui ex Atlante monte erumpentes in Oceanum se exonerant. Sed *Tensist* oritur in Marocci territorio, ac plurimis augetur fluv. inter quos magni sunt *Sifelmel* & *Niffis*. *Omirabih* verò scaturit inter altissimos montes, qua *Tedles* provincia *Fessano* Regno contermina est. In littore maris alibi magna electri copia invenitur, quæ inde à Lusitanis atque aliis exteris exportatur in alias regiones, quod quidem electrum vilissimo pretio coëmunt. Multi hic montes, inter quos *Nisipha*, *Semede*, *Sensana* &c. Montes. Quorum plerique frigidissimi atque sterilissimi sunt, adeo ut nihil præter hordeum producât. In hoc

hoc Regno neque templorum, neque collegiorum, neque hospitiorum copiam desiderabis. In urbe Marocco multa sunt templa, inter quæ nullum artificiosius, neque magnificentius, quam quod in medio urbis à dicto *Hali* exstructum exstat. Est & aliud ab hujus successore *AbdulMiomem* exstructum, & ab hujus nepote *Monfor* ampliatur, multisque columnis ex Hispania convectis opulenter redditum. Cisternam sub hoc templo confecit, ejus magnitudinis, cujus totum est templum: tectum templo addidit plumbeum: singulisque angulis addidit canales, qui pluviam aquam in cisternam subiectam mittant. Turris ex lapide durissimo, quale Romanum *Vespasiani* est Amphitheatrum, altitudine Turrim *Bononiensem* in Italia superat. Gradus quibus ascenditur habent singuli novem palmos latitudinis: exterius verò muri latus decem. Septem habet hæc turris mansiones. Huic superstructa alia turricula, quæ instar acus adsurgit. Hæc tres alteram alteri superpositas habet mansiones, fitque ab una ad aliam lignea scala adscensus. Siquis è summa turri despiciat; huic homines quamvis staturæ procerioris, non aliter ac pueri unius anni apparent. Habet & hæc turricula in summa parte ferrum quoddam Luna ornatum aurea, tres item

sphæras aureas, sic ferro insertas, ut maxima inferiorem, minima superiorem partem occupet. Est & arx quædam munitissima in hac urbe, quæ si amplitudinem, si muros, si turres, si portas ex *Tiburtino* marmore exstructas videris, civitatem jure censeas. Templum habet altissima turri ornatissimum, in cujus fastigio Luna, atque sub hac tres inæqualis magnitudinis sphære aureæ, quæ omnes cxxx mille aureos pendent. In hac urbe intra muros vineæ, palmæ, horti spatiosi, agrique frumenti fecundissimi. Nam extra muros terram colere, frequens Arabum vetat incurio. Incolæ hujus regni alibi civiliores, alibi rudiores, & civilitatis plus satis ignari. Pane fere vescuntur hordeaceo, non fermentato, nec in furnis excocto, interdum vero cibum sibi ex farina hordeacea lacte & oleo vel butyro parant. Apud multos nullus mensarum & mapparum usus. Vestuntur fere pannis ex lana in straguli modum confectis; caput verò panniculo quodam ornant, remanente tamen superiore parte nuda; pileum non nisi senes, aut docti viri gestant; subuculas non habent, lecti vice culcitra villosa utuntur, cui se involvunt. Barbam radere solent antequam matrimonium contrahant, sed matrimonio juncti promissam gestant.

Opera publica.

Mores. Villus.

Vestitus.

Regio.
Situs.

FESSANVM vel *Fessa* regnum sequitur, quod *Ampelusia* olim à vitium copia nonnullis dictum: *Fessanum* nunc ab urbe ejusdem nominis. Hoc regnum ditissimum & potentissimum, ab Occasu habet mare Atlanticum, à Septentrione Fretum Herculeum, ab Ortum Mulviam flumen, ab Austro regnum Marocci. Est autem hic alibi optima aeris temperies, alibi aliquanto asperior. Ac regio ipsa etsi nonnullis in locis profus aspera est, frigidissimis montibus plena, ac in ea aliquot sint solitudines ac deserta: ipsa tamen universe considerata, quamvis altera sui parte magis, altera minus, felicissima & fertilissima est. Ager enim tam frugibus atq; fructibus abundat, ut nulli cedere videatur: passim vites, oleæ optimè proveniunt. Ficuum & amygdalarum magnā habet copiam, magnam etiam gossypii affluentiam. Reperitur hic etiam planta quædam *Maus* dicta, fructum ferens valde dulcem ac esui gratissimum, magnitudinis mali citrei. Mahumerici Rabini hunc esse fructum ajunt, qui parentibus nostris Adamo & Evæ interdictus fuit, cujusque foliis pudenda texerunt: folia enim habet longa & lata: harum hic magna copia. Abundat armentis, pecoribus, equis, camelis, capreolorum atque leporum magna copia. *Fessa* Regiones sunt septem, *Temesna*, *Territorium Fessa*, *Asgara*, *Elhabata*, *Errisa*, *Garetum* & *Elhausum*, sive *Chau*. *Temesna* regio incipit à flu. *Omirabih* versus Occidentem, & protenditur ad Ortum versus *Buragragum* fluvium: à Meridie terminatur monte Atlante, & à Septentrione Oceano. Fuit semper hæc Regio totius Africae caput, in qua olim numerabantur oppida plus minus XL: ca-

Soli fertilitas.

Animantium varietas.

stella vero CCC. Sed ob bella quæ ibi magnopere sævierunt, civitates omnes & oppida deleta sunt, totaq; Provincia vastata; sed tandem denuo reviviscere cœpit postremis hæc temporibus, atq; oppida prope CC continet. Inter ea *Rabato* civitas magna ad littus Oceani cōdita. Hæc muris & structura Marocco persimilis, sed magnitudine ambitus valde dissimilis. Sunt & *Thagia*, *Salla* & alia. *Fessa* Territorium à fluvio *Buragrago*, versus Ortum protenditur usque ad fluvium *Inavem*; à Septentrione fluvio *Suba*, à Meridie Atlantis radicibus clauditur. Ager tam frugibus, fructibus atque armentis abundat, ut optimis comparari possit. Vbique vites, oleæ & fruges optimè proveniunt. Numerantur nonnulla oppida in agro Fessano: sed ipsa urbs *Fessa* primaria. Hanc putat *Niger Tamusigam* Ptolemæi, sed errat: ac potius *Volobium* esse ejusdem Ptolemæi cum *Peucero* & aliis credo. Sita est in regni hujus medietate. Conditā ferunt circa annum Domini septingentesimum octuagesimum sextum. Hanc Metropolim totius Mauritaniæ dicunt: & vulgo, teste *Marmolio*, aulam totius Occidentis cognominant. Nomen habere ab auro, sunt qui opinentur, quod cum prima ejus fundamenta jacerentur, eo loco inventus fuerit auri cumulus, quod Arabibus *Fes* appellatur. Alii fluvium *Fez*, qui mediam interluit, urbi nomen dedisse autumant. Hic in urbem collapsus per infinitas fere partes, per quosdam aquæductus sese spargit, ac per singulas fere domos, per templa, per collegia, per hospitia, & Xenodochia sese diffundit. Deinde per foricas pereurrens, totius civitatis sordes secum trahit, atque foras in fluvium inducit. Atque hæc dici-

Urbes.

Fez.

**FESSÆ
REGNUM**

5 10
Milliaria Germanica

OCEANUS
ATLANTICUS

MARIS
MEDITERRANEI PARS

F E Z A

Bothoia pop.
in his montibus
deponit.

P o d e a z a g

F e z

R E G

N U M

E d e c s e n a p l a n i t i e s

H u l e i n i p o p u l i

N u s s i n i p o p u l i

B e n i n i a r a z G e n s

12

13

14

Sept. 15

16

17

18

36

35

Occidens

33

32

36

35

Oriens

33

32

12

13

14

Merid. 15

16

17

18

dicitur *Fessa* vetus. Est enim & alia urbs quæ *Fessa* nova dicitur, duplici cincta muro altissimo ac munitissimo. *Algara* regio à Septentrione Oceano abluatur, ab Occasu ad fluvium usque *Buragragum* protenditur: Orientale latus claudunt montes *Gumara*, *Zaronii*, & radices montis *Zalaga*: à Meridie vero fluv. *Bunaza* terminatur. Regio plana est, optima aëris temperie gaudens. Equis & pecore adeo abundat, ut non modo *Fessæ* his abunde provideat, sed etiam omnibus *Gumara* montibus. Nemora hic rara: capreolorum tamen atque leporum magna copia. Fuerunt hic olim oppida & arces quamplurimæ, sed bellorū injuriā major pars delata est. Oppida præcipua sunt *Larissa*, & *Casar Elcibir*, hoc est, regum palatium. *Habet*, seu *Elabat*, regio clauditur à Septentrione mari Mediterraneo, ab Occasu *Algara* paludibus, à Meridie *Suarga* fluvio, ab Ortum verò montibus Herculeo Freto vicinis. Regio hæc fecundissima, ac frugum omnium affluentia beata est, licet olim multo celebrior ac felicior fuerit, propter civitates antiquissimas, tum à Romanis, tum à Gothis conditas. In ea præstantiores urbes sunt *Arzilla* seu *Azella*, ampla satis, atque à Freto Herculeo circiter LXX. mill. distans. *Tingis* seu *Tanger* ampla & antiqua ad Oceani litus posita, & à Freto Herculeo xxx mill. distans. *Septa* seu *Seuta* maxima civitas ad fauces Herculei Freti, olim totius Mauritaniæ metropolis, ac Hispaniæ æmula: quæ quidem tres civitates sub Regno Portugaliæ sunt. *Errisa* regio incipit non procul ab Herculeo Freto, & ad fl. usque *Nacor*, seu *Hoccore* ad Ortum protenditur: ad Septentrionem prima sui parte, ut testatur Leo, terminatur Mediterra-

neo mari, vergitque Meridiem versus ad eos usque montes, qui *Fessæ* Territorium spectant. Regio hæc prorsus aspera, montibus frigidissimis plena, in quibus arbores altissimæ ac rectissimæ, frumentum non producit: vinearum autem, ficuum, olivarum atque amygdalarum magnam habet copiam. Armenta hic rara: caprarum verò, asinorum atque simiarum in hisce montibus magnus reperitur numerus. Oppida hic rarissima, pagi frequentissimi. *Gareti* regio initium sumit ab Occasu, à *Medulo* flumine, & ad fluvium *Mulviam* ad Ortum terminatur, à Meridie montes ipsam à desertis Numidiæ separant, à Septentrione ad mare Mediterraneum protenditur. Ager hujus regionis fragosus, incultus atque aridus, Numidiæ deserto non admodum natura dissimilis: ipsa autem regio incolis nuda fere est, postquam duas hujus præcipuas urbes *Medelam* & *Chesalam* Hispani occuparunt. *Chaux* ultima *Fessani* regni regio continet tertiam ipsius fere partem; namque in longitudinem cxx mill. patet, nempe à fl. *Zha* ad Ortum, ad fl. *Gurquigara* ad Occasum, in latitudinem verò mill. clxx. Nam omnis ea Atlantis pars quæ Mauritaniā spectat, teste Leone, hujus Regionis latitudinem præbet: complectitur & bonam planicie & montium partem qui Libyæ sunt contermini. Præcipua loca hujus tractus sunt *Dubdu* oppidum antiquum, & *Tera*, maxima, nobilis, & opulentissima urbs, quæ civium frequentia, & opulentia tertium in tota regione sibi locum vendicat. Regnum hoc multis irrigatur fluviiis, quorum aliquot navigabiles: præcipui sunt *Subu* & *Luccus*. *Subu* veteribus *Subur* dictus, originē ducit ex maximo fonte in horrida silva Seligi montis

Flum. na.

Provin-

Provinciae Chauz, atque multos recipiens fluvios per longum tractum discurret, & lato simul ac profundo ostio in Oceanum labitur. In ejus ostio sita civitas *Haraidos*, cujus portus ingressu difficillimus. Montes hic multi, inter quos *Zarhon*, mons, qui à planitie *Esais* incipiens, patet in longitudinem circiter triginta miliaria Occidentem versus & in latitudinem decem: eminus silvâ magnâ & desertâ refert, cujus arbores omnes sūt oliva. *Zalaga*, item *Selelgo*, *Azgan*, *Centopozzi* & multi alii, quos brevitatis studio omittimus. In urbe *Fez* multa pulchra sunt & ampla ædificia, publica privataque Tempora, collegia, xenodochia. Tempora sunt 1000, in quibus magnifica & splendida. Summum templum quod vocant *Carauvea* ambitum habet sesquimilliaris. Portas amplas atque altas unam & triginta. In hoc templo sin-

Montes.

Opera publica.

gulis noctibus seciò lucernæ accenduntur: Reditus templi in singulos dies feruntur esse ducentorum aureorū. Collegia in quibus studiosi artibus, medicinæ, legibus, operam dant, per multa sunt. Vnum præ ceteris nobile, in quod exstruendum rex *Habu Henon* quadringenta octoginta aureorum millia effudisse dicitur.

PENNON DE VELES.

Et hæc de *Marocci* & *Fessa* regnis: restat paucis explicandum *Pennon de Veles*, quod antiquissimum est oppidum in littore Maris Mediterranei constructum, ab Hispanis *Velles de Gumenera*, sive etiam *Pennon de Veles*, nūcupatum. Inter duos visendæ altitudinis montes situm est. Alii ab Africanis, alii à Gothis ædificatum scribunt; sed de hoc Oppido in Theatro Urbium plura.

Regio.

ABISSINORVM Regnū *Æthiopia*, quæ sub *Aegypto*, Ptol. dicitur. Ejus Princeps Mauris *Afielabassi* lingua *Æthiopica* *Ioannes Belul*, quod est altus, seu pretiosus, non Presbyter, ut quorundam fert opinio, dicitur. Hic se Davidis ortū stemmate gloriatur: utitur autem plerumq; istiusmodi inscriptione. *N. N. Supremus meorum Regnorum, à Deo unice dilectus, Columna fidei, ortus ex stirpe Iuda, Filius David, Filius Salomonis, Filius Columnæ Sionis, Filius ex semine Iacob, Filius manus Mariæ, Filius Nahu secundum carnem, Filius Sanctorum Petri & Pauli secundum gratiam, Imperator Superioris & Minoris Æthiopiæ, & amplissimorum Regnorum, Jurisdictionum & Terrarū, Rex Noæ, Caffares, Fatiger, Angola, Baru, Balignaza, Adea, Vanguæ, Goyama ubi Nili fontes, &c.* Hic inter maximos nostræ ætatis Monarchas procul dubio censendus, ut qui inter utrumque Tropicum à Mari Rubro ad Æthiopicum fere Oceanum pertingat. Et ut aliquanto accuratius ejus Imperii terminos describamus: à Septentrione habet *Ægyptum* (quæ subest *Turcis*) vicinam: ab Ortū ad Mare Rubrum & Sinum Barbaricum ex parte pertinet: à Meridie *Lunæ Montibus* à *Natura* vallatur: ab Occasu verò regno *Congi*, *Nigro amne*, *Nubiæ Regno* & *Nilo flumine* terminatur. Quibus terminis veterum *Æthiopiæ* sub *Aegypto* cognominatā, *Troglydyticam*, & *Cinnamomiferam* regionem, & *Libyæ Interioris* partem videtur comprehendere. Regio ipsa

Sunt.

in universum (ut ex recentioribus qui eam lustrarunt, constat) fertilissima. Aestas ibi gemina est in anno, & ferme perpetua, ut uno tempore in aliis agris fiat semētis, in aliis vero messis. Alicubi singulis mensibus novæ fruges, legumina præsertim seruntur. Triticum quidem regio parçè producit: hordeum verò, milium, sesamū, ciceres, fabas, aliæque legumina copiosissimè profert: quorum nonnulla nobis ignota sunt. Hebeno, Persico & Siliquaastro abundat. Aromata piperis, cinnamomi & Gingiberis hic leguntur. Saccharum etiam in arundinibus copiosè producit, sed ipsū coquere & expurgare non norunt. Vites istic multæ sunt, vini tamen hic nullus usus, præterquam in aula Regis & magni Patriarchæ. Mala medica, citrea & limones magna copia hic spontè proveniunt: mellis item immensa vis. Nam apes etiā in ipsis hominum habitationibus nutriuntur: unde ceteræ tantam conficiunt copiam, quæ toti regioni ad candelas conficiendas sufficiat absque sevi usu. Linum habet etiam hæc Regio, sed incolæ artē ex ipso telas conficiendi nesciunt, atque magna ex parte pannos suos ex gossypio sibi parant, cujus hic magnus est proventus. Metalla habent auri, argenti, æris, sed ea non expurgant, artem ignorantes. Habet insuper hæc regio omnis fere generis animalia & aves: uti sunt elephantes, leones, tigres, pardales, lynces, rhinocerotes, meles, simiæ & cervi, (quod contra veterum opinionem, qui

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

negant

Imperium
maiorum.

negant Africam alere hoc animal) boves, oves, capræ, asini, cameli, equi: sæpissime etiam hic à locustis mirum in modum infestantur. Olim à reginis duntaxat gubernata hæc regio fuit. Vnde in historia veteris Testamenti legimus venisse ad Salomonem regem, austri reginam de Saba, audiendi causa admirandam ejus sapientiam, circiter annum mundi 2954. Nomen reginæ huic fuit *Maqueda*. Credunt Æthiopiæ reges, ex Davidis stirpe & Salomonis familia sese procreatos esse. Idcirco se filios Davidis & Salomonis, atque adeo Sanctorum Patriarcharum appellare solent, quod ex eorum semine orti sunt. Nam ex Salomone filium suscepisse *Maquedam* illam fingunt, quem *Meilech* nominavit. Postea *David* fuit dictus. Iste secundum eorum commentum, cum annum ætatis vigesimum attigisset, ad Salomonem patrem & præceptorem à matre remissus, ut doctrina & sapientia utili ac salutari ab eo imbueretur. Quod simul atque assecutus fuit *Meilech* seu *David*, permissu Salomonis, Sacerdotes & comites nobiles multos de singulis duodecim tribubus sibi adjunxit, & in regnum Æthiopiæ reversus gubernationem ejus suscepit. Ac una etiam legem Domini circumcisionemque eodem importavit. Hæc primordia fuere religionis Iudaicæ in Æthiopia, & ajunt in hodiernum usque diem ad aulica ministeria & canonicatus nullos admitti, nisi de stirpibus ex Iudæa adductis oriundos. Ab his igitur propagata est doctrina de Deo in Æthiopia, & radices egit, ut ad omnes ætates cōsequentes permanarit. Nam & libros Propheticos retinuerunt Æthiopes, & Hierosolymam adorandi causa verum

Deum patefactum in regno Israelis profecti sūt. Quod ex historia Eunuchi Candacis Reginæ, quæ *Judith* proprio nomine dicta est, profecti, intelligi potest. Is enim circa annū à morte & resurrectione Iesu Christi x, Hierosolymam cxxl. miliarium itinere accessit. Cumque ibi officium & cultum Deo debitum tribuisset, & jam domum rediret, in curru sedes Prophetam Esaiam legit. Itaque ad eum divino mandato missus fuit Philippus Christi discipulus. Et cum processissent ambo ad urbem Bethzur, tribus miliaribus ab Hierosolymis: ibi in radice montis fontem conspexit Eunuchus, cujus Aquis à Philippo baptizatus est. Reversus verò in Æthiopiā Eunuchus baptizavit reginam, & magnam familiæ reginæ & populi partem. Ex quo Christiani cæperunt esse Æthiopes, fidemque Christianam omni sequenti tempore professi sūt. In toto hoc imperio urbes paucæ: ac vicatim habitatur. Præcipua regna ad superiorem Æthiopiā pertinentia, quæ ut plurimum Abissinorum Imperatori subjacent, sunt hæc sequentia. *Regnum Barnages*: hoc, fluvio Abāthi & mari Rubro clauditur. Urbs primaria est *Beroe* seu *Barna* Ptolemæo *Colona* dicta, ut Sannuto placet: hinc regis vicarius degit: qui Abissinorum regi cl. equos quotannis pro tributo pendit, cum serico aliisque mercibus, Bassæ verò Turcico mille uncias auri. *Tigremaon* Marabo fluvio proximū & mari rubro, quotannis pendit suo Imperatori cc. equos ex Arabia advectos. Subest huic regno *Regnum Tigris*, in quo est urbs *Caxumo* seu *Cassumo*, sedes olim (ut in eorum annalibus est) *Reginæ Sabæ*: ac post etiam *Candaces* reginæ. *Angote* regnum numo caret, utuntur pro eo salis & ferri globulis.

Flumina.

globulis. *Amara* nomen habet à monte, in quo Imperatoris filii firmo & vigili præsidio servantur, ut defuncto Imperatore hæres educatur. *Fluvii* in hoc regno duo memorabiles per Æthiopiam labentes, *Abanhi*, qui *Astapus* Ptol., & *Tacasi*, qui Ptol. *Astaboras*, in quem complures alii amnes confluunt. Fons Abanhi est *Barcena Lacus* amplissimus sub Æquinoctiali jacens, in quo plures Insulæ. Hic lacus est *Coloe Palus* Ptolemæi. Incolæ Christianam religionem profitentur, eorumque fidei articuli præcipui sunt hi. Credunt in unum Deum creatorem cæli ac terræ, in tres Personas distinctum. Deum Patrem, Deum Filium ex Patre ab æterno genitum: qui pro nobis carnem assumpsit, mortuus est, & resurrexit; Deum Spiritum Sanctum ex Patre & Filio procedentem. Hæc summa est totius religionis. Vetus Testamentum cum novo sic conjungunt, ut ritus nonnullos Iudaicos & Christianos sequantur. Infantes omnes, masculos pariter & femellas, octavo ætatis die circumcidunt. Nullam tamen salutem circumcisioni adscribunt, quam in sola fide in Iesum Christum collocant. Sed ad quadragesimum diem masculos, ad octogesimum vero femellas, nisi aliqua ægrotudo festinationem desideret, baptizant. Singulis annis Baptismum renovant, tam in adultis, quam in infantibus, proferentes hæc

Incolarum mores.

verba. *Ego te baptizo in nomine Patris, Filii & Spiritus Sancti.* Hunc morem à majoribus acceptum sanctè observant, non ut primum Baptismum extenuent, aut infirmant, sed ut à peccatis absolutionem singulis annis consequantur. Administrationem Cænæ Domini sub utraque specie observant, tam Laici, quam Clerici. Confirmationem & extremam unctionem neque pro Sacramento habent, neque usurpare solent. Sabbathum æque ac diem Dominicum ab opere immune habent, veteri Christianorum more. Legis usum illum maximum esse putant, ut peccata nobis ostendat; servari vero à nullo mortalium posse, excepto Iesu Christo, qui eam pro nobis implevit, credunt. Sanctos quidem amant & venerantur, sed non invocant. Mariam Christi matrem magno honore afficiunt, non tamen adorant, neque opem ejus implorant. Conjugium clericis & presbyteris non minus quam politicis permissum est. Omnem fornicationem & libidinem puniunt. Habent Patriarcham ecclesiis præsidentem, virum respectu probitatis, gravem, bonæ doctrinæ & provecæ ætatis: cujus munus est Ecclesiasticos Status in unione conservare, ecclesiasticam disciplinam tueri, ac rebelles excommunicare. Episcoporum, aliorumque ecclesiasticorum electio, penes solum regem manet.

G V I N E A.

Regio.

GVINEÆ Regnum eo tractu est, quo *Gangines* Æthiopes, de quibus apud Orosium & Æthi- cum, teste Ortelio. Incolis *Ghinui* dicitur. Re- gio Nigritarum est. *Nigrita* dicuntur adcolæ fluminis Nigri, qui mediam regionem præterfluit, Nili instar agros vicinos fœcundans. Crescit hic, ut & Nilus, mense Junio, totos dies XL, quibus per regionem vici- nam navigare licet. Ita limo obducta tellus miro pro- ventu rerum luxuriat. Circa flumen planities amplæ, nulli montes aut colles. Silvæ frequentes, quibus ele- phanti pascuntur. Crebri lacus, qui ex Nigri inunda- tione dicuntur remansisse. Aër saluberrimus, adeo ut morbo Hispanico laborantes, si in eam regionem pro- ficiscantur certo convalescant. Sermo Nigritis varius, pro cælo & solo. Religio varia: sunt in Mediterra- neis Christiani, Mahumetistæ, Gentiles. Maritimi verò omnes Idola colunt. Reges Nigritarum sunt tres: *Tom- buti*, *Borni*, & *Gaoga*. *Gualata* etiam proprium regem ha- bent. Color omnibus nigerrimus. Cæterum *Guinea* re- gnum inter *Gualatam*, *Tembutum*, & *Melli* situm est, à Ni- gto flumine ad Oceanum usque Æthiopicum. Aër *Gui- neæ* nostris corporibus noxius est, tum ob cæli intem- periem, tum propter pluvias, quæ putredinem pariunt & vermes. Est autem hordeo, oryza, gossypio, auro, ebore, ovibus item & gallinis abundans. Est & aro- matis quoddam genus, sapore piperi conforme, Lusi- tanis *Melegneta* dictum. Aliud item duplo efficacius pi-

Situs.

Cæli tem- peria.

Soli forti- tud.

pere Calicutiano, vocaturq; dictis Lusitanis *Pimienta del Rabo*, quod tamen vendere non licet, ne vulgare piper prorsus sordeat & vilescat. Fructus alios præter dacty- los nullos habet, sed eos ex Numidia aut Gualata inco- læ petunt. Quadrupedum, in primis elephantorum & simiarum, aviumque ingentem habent copiam, præ- fertim vero pavonum & psittacorum cinericiorum. <sup>Animæ
liam
varietat.</sup> Habent & minutas quasdam aves, quæ ex arborum ra- mis pendulum sibi ipsæ nidum singulari arte constru- unt. Arcem, oppidum, urbem, non habent. Pagum unū duntaxat amplissimum, quem Principes, Sacerdotes, Doctores, Mercatores incolunt: cæteri sparsim degunt. Circa *Caput Lupi Gonzalvi* incolæ Solem, Lunam, Ter- ram adorant: hanc sputo inquinare magnum apud ip- sos piaculum. Cutem ipsi conscindunt potius quam ^{Mores.} scarificant, & postea unguento quodam colorato tin- gunt: bello ipsis, nobis stupendo spectaculo. Salutant ^{Vizus.} Principem in genua prolapsi, manibus complofis: aliis inclamant *Fuio, Fuio, Fuio*. Inter prandendum potu ab- stinent, pransi bibunt vel aquam vel vinum è palma. Palma hæc non ea quæ dactylos seu carvotas fert, sed ab hac arbor diversa, quovis anni tempore succum e- mittens. Arboris truncum fauciant, lachrymam inde manantem vase aliquo exceptam ad ebrietatem usque hauriunt: quippe cum liquor is sit vino quovis etiam generoso meracior. Color ei subcinericius, *Mignolum* vocant. Nec major est proventus arbori, quam binæ ternæve mensuræ intra diem naturalem. Fert ea arbor fructum

Vestitur. fructum olivæ triplici virtute præpollentē: oleum videlicet, ut odoris violacei, ita saporis olivæ: id si dapibus adhibitū fuerit, eas uti crocus tingit, aut eo amplius. Viri juxta & feminae nudo capite incedunt: quibusdam tegmen est ex corticibus arborum aut nuce indica confectum. Sunt qui superius labrum fauciatum habent, perq; illud foramen & per nares eboris frustra adigunt, hoc ipso ut opinantur, valde formosi. Alii ex interstitio narium, aut e labris ebur gestant, & conchas: quidam etiam pertuso inferiore labro linguam tanquam per os alterum exfertant. Vestimenta contexunt ex arborum libris, hisque decorē scilicet verenda tegunt: ex iisdem stercis non ad usum, sed ad ornatum nexas gerunt simiarum & cercopithecorum pelles, cum nola. Oculum alterum rubro colore tingunt, alterum cæruleo. Feminae ditiores ingentes annulos ex ferro, ære rubro, aut stanno cruribus nectunt. Postremum in stupida & putida barbarie mirificè sibi placent. Horum numi aurei sunt nulla inscriptione insigniti: utuntur etiam numis ferreis in rebus vilioribus emendis.

Insula S. Thomæ.

Regis. **I**nsula S. Thomæ sequitur nunc explicanda: inventa à Lusitanis die festo S. Thomæ, à quo etiam inditum loco nomen. Sub ipso Æquatore sita est forma pæne rotunda. Ejus diameter est LX miliarium. Hæc cum detegeretur tota consita erat proceris arboribus, quarum rami sursum crescebant. Pestem nescit: aër calidus, & salubris: pauci tamen Christiani hic ad quinquagesimum ætatis annum pertingunt: ita ut prodigiosum fo-

ret inter illos canā barbā aliquem videre. Indigenæ verò facile ad centesimum annum vivunt. Dies noctibus semper æquales. Mensibus Martio & Septembri crebræ & densæ pluviae decidunt, quibus solum humectantur, cæteris mensibus rore copioso recreantur fruges. Solum ipsum insulæ tenax, lætum, colore subruffo. Frumentum, vites, aut arborem duriuscula ossa habentem non patitur: fert autem melones, cucumeres, cucurbitas, ficus, gingiberis & sacchari in primis ingentem copiam, adeo ut quotannis XL naves saccharo onustæ solitæ fuerint ex hac insula alio exportari, proque saccharo suo vinum, caseum, frumentum, coria, aliaque ad vitam necessaria importari. Sed desuit proventus iste ex quo tempore vermiculi quidam arundinum radices perfodere cœperunt, adeo ut nunc vix VI naves saccharo illic nato possint quotannis onerari. Liberaliter etiam milium, oryzam, hordeum præbet. Lactucas item, brassicas, rapas, betam, petroselinum, herbas hortenses magna luxurie profert. Præter has radicem quæ apud Indos crescit in insula Hispaniola, quæ illic *Batata* dicitur. Nigri hujus insulæ dicunt *Ignamam*, ac plantant tanquam herbam eximiam eorumque vitæ necessariam. Cortex exterior nigri coloris est, interior albus forma oblonga, instar majoris rapæ, atque in radice plures ramos habet. Castaneas gustu repræsentat: melior tamen & delicatior. Vulgo sub cineribus aut prunis cocta, aliquando etiam cruda comeditur. Incolæ Hispani huc aliquot olivas, persicos, amygdalos, aliasque arbores transtulerunt: quæ plantatæ pulcherrimæ quidem aspectu fuere: sed nunquam ullos tulerrunt fructus. Est in hac insula cancrorum mirificum genus,

*Soli firmi
litæ.*

Anni Boni Insula.

*Animali-
um varie-
tas.* genus, quod in terra talparum instar degit, thalassii coloris : solum subvertens : hoc omnia longè latèque infestat, arrodit, absumentque. Reperitur etiam in hac insula avium ingens numerus, perdices, sturni, merulae, passeris virides modulantes, & psittaci. *Urbs Pa-
vosa.* Urbem in ea Lusitani condiderunt *Pavosam*, ad flumen, in qua tota familiae creduntur habitare, praeter Episcopum aliosque ordinis ecclesiastici homines. Portum optimum amnemque saluberrimum habet. Ad piscationes incitant in mari omnis generis pisces. In primis verò res miranda est infinitum numerum balænarum conspicerè, quæ in hoc, & in reliquis Africæ littoribus reperiuntur. *Mons.* In media insula mons est valde nemorosus, qui perpetuo nubibus tegitur adeo densis, ut ex silvis aquæ manent rigandis sacchari arundinibus sufficientes: quoque Sol est sublimior, eo magis cœlum est circa montem illum nebulosum. Incolæ partim albi sunt, partim nigri. Mirum quod narrant, nigros admodum pulicibus, pediculis & cimicibus infestari : albos neque pediculos, neque pulices, neque cimices in lectis habere.

Insula Principis.

*Vnde di-
cta.* HAUD procul inde, citra Aequinoctialem tamen gradibus pænè tribus, *Insula est Principis.* Hæc ex eo nomen traxit, quod *Principi* Portugaliæ hujus insulæ reditus esset assignatus. Satis culta est, & proventu sacchari celebrata. Crescit & in ea palma, cujus supra mentionem fecimus, ex qua succum eliciunt quo sitim levant.

*Vnde di-
cta.* ANNI BONI vel de *Annobon* insula, sic dicta, quod sub novi anni auspicio detecta fuerit. Ea ultra Aequinoctialem Austrum versus pari intervallo sita est. Inhabitata est : sed ad ejus littora optimæ piscationes fiunt : atque his locis pisces volantes interdum apparent. Crocodilorum etiam hic ac venenosorum animalium incredibilis copia. Atque hæc de *Guinea* & hisce insulis, deque *Africa* hæctenus dicta, sufficiant. Libet autem adscribere coronidis quasi loco, quod *Aeneas Gazæus* Græcus Scriptor retulit in *Theophrasto* suo, sive libro de animarum immortalitate, & resurrectione mortuorum, martyres ac sacerdotes magnæ *Libyæ*, evulsa à Tyranno & excisa ipsorum lingua, nihilominus clarè locutos fuisse, ac annunciasse animo hilari ac magno Dei magnalia, quod obstupefactum se vidisse & audivisse commemorat. Qui porro, quam ego attuli, plura petat, consulat moneo ex veteribus *Salustium* in bello *Iugurthino* : *Hannonis* Africæ circumnavigationem apud *Arrianum* : & *Iamboli*, apud *Diodorum Siculum* : item *Melpomenen* *Herodoti*. Ex recentioribus *Aloysium Cadamustum*, *Vascum de Gama*, *Franciscum Alvares*, qui *Aethiopiam* perlustravit : *Ioannem Leonem* qui omnium accuratissime eam descripsit, & *Ludovicum Marmolium*, item *Livium Sanutum*, & alios. De *Nilo* fluvio totius Orbis terrarum maximo, extant litteræ *Ioannis Baptistæ Rhamusi*, & *Hieronimi Fracastorii*. Nos ad tertiam Orbis partem *Asiam* pergitimus.

Eccc iij

IN Asia

IN *Asia*, ad quam nunc pervenimus, *Imperium Turcicum* primo loco occurrit. *Turcarum* meminit *Mela* libro primo: eosdem agnoscit *Plinius* lib. vi, cap. vii. neque est dubium quin ab his & nominis & gentis originem traxerint illi, qui longè latèque hodie imperitant, ignavia & dissensionibus nostris magni. *Postellus* putat eos *Hebraeis* *Togarma* nominari: sic etiam *Benjamin Tudelensis*. Hi se ipsos *Musulmannos* vocant, hoc est circumcisos, vel ut alii interpretantur, rectè credentes. *Turca* verò appellari nolunt, ac nomen hoc contumeliosum apud ipsos habetur, cum lingua *Hebraea* exules significet, vel secundum alios, vastatores. Cæterum *Othomanna* seu *Osmanide* familiae Imperiū, quod sanè amplissimum est, ac potentissimum, per multas Provincias, ac regiones *Europæ*, *Africae* & *Asiæ* complectitur. In *Europa* extenditur juxta oram maritimam *Hadriatici Sinus* à finibus *Epidauri* nunc *Ragusi*, & totum *Ægæum* mare ambiens, simulque *Propontidem*, ac non minimam *Ponti Euxini* partem, ad *Theodosiam* urbem in *Taurica Chersoneso* sitam, quam nunc *Cassam* vocant, terminatur: quod spacium octo millia miliar. continet. In *Mediterraneis* verò protenditur à *Iavarino* oppido *Hungariæ*, incolis *Rab*, ad *Constantinopolim* usque in finibus *Europæ* sitam. In *Africa* habet *Turca* universam oram maritimam ab oppido *Bellis de Gomeræ* usque ad *Sinum Arabicum*, seu mare *Rubrum*, exceptis paucis locis *Hispaniarum Regi* subjectis. In *Asia* etiam quam latissimè sese extendit. Regio ut plurimum frumenti, tritici, hordei, avenæ, siliginis, fabarum, milii aliorumque leguminum fertilis. Abundat

oryza, lino, gossypio. Vineta quoque habet. Fert etiam magna copia pepones, melones, cucumeres, nuces, poma, pira, mala punica, aurantia, castaneas, ficus, cerasa, aliosque fructus: sed non in omni regno. Sunt enim loca, ut passim in *Cappadocia* & *Armenia minori*, ubi nihil horum (propter intensissimum frigus) nascitur. Venas item habet auri, argenti, ferri, æris & aluminis. Varii generis alit animalia, magnamque camelorum, mulorum & pecudum copiam. Equi *Turcici*, canesque ferocissimi in primis probantur. *Turcarum* porro Imperio tale legitur fuisse initium. Primus illorum Imperator *Othomannus Tartarus* fuit, miles magni Cham, homo audax, corporis viribus præ cæteris eximius. Hic prætextu injuriarum quarundam secedens à *Tartaris*, cæpit in *Cappadocia* montes atque aditus insidere. Habebat initio apud se equites xl: accessere tum prædæ spe, tum scelerum suorum conscientia permoti multi alii: quorum opera, quod antea clam instituerat, palam adgredi cæpit, occupavitque *Cappadociam*, *Pontum*, *Bithyniam*, *Pamphiliam*, & *Ciliciam* regiones opulentissimas. Hæc gesta sunt circa annum Domini cto ccc. Huic successit filius *Orhanes*. Hic à patre acceptum Imperium iisdem artibus, sed majore opum vi & divitiarum copiâ servavit auxitque: usus in primis oportunitate *Christianorum* inter se animis dissentientium: quo factum est, ut *Mysiam*, *Lycaoniam*, *Phrygiam*, *Cariam* viribus suis domuerit, *Niceam* obsederit ceperitque: regnum suum ad *Hellespontum* usque protenderit. Contendebant eo tempore inter se *Palæologi* cum *Catacuzeno*. Ratus autem quod res

erat,

Imperium
majorum.

Nomen.

Situ.

Soli ferti-
litat.

erat, fore ut si huic faveret in Europam accerferetur, trajecit, & viam posteris stravit Europam divexandi. Sub finem vitæ infeliciter cum Tartaris decertans occubuit, postquam regnasset annos unum & triginta. Huic successit filius *Amurathes*, egregius simulandi & dissimulandi artifex, robore animi, laborum tolerantia, disciplina rei militaris majoribus haud inferior. Hic contentiones illas, de quibus dictum est, inter Græcos dissimulando fovit: quibus bello fessis & exhaustis, Genuensium navibus conductitiis usus (hominum perfidiam & avaritiam vide) ex Asia in Thraciam superato Hellesponto trajecit. Anno MDCCCLXIII, *Callipolim* in Chersoneso sitam occupavit, quam magna statim Thraciæ pars sequuta est. Postea devicit *Mysiam*, *Bessos*, *Triballos*. Denique quum expugnata *Adrianopoli* Serviciæ Bulgariæque inhiaret, à Servio Lazari *Serviciæ* Despotæ olim cliente quem in prælio ceperat, pugione confossus, periiit. Liberos reliquit *Solimannum* & *Bajazetem*. *Bajazetes* fratre interempto rerum potitus, Thraciam omnem vincere instituit. Vir erat ingenio acri, & maximarum rerum cupido: in rebusque capeendis audax, in administrandis solers, in laboribus perferendis indefessus, in occasionibus prospiciendis cautus & sagax, in exequendis constans. Igitur Thraciam omni superatam, animum ad Constantinopolim adjecerat, sed primum Thessaliam, Macedoniam, Phocidem, Atticam occupare visum est. *Mysios* quoque (qui hodie *Servii*) *Illyricos* (qui *Bosnenses*) & *Triballorum* (qui Bulgari dicuntur) partem reliquam Principe Bulgariæ interfecto subegit. Iamque Constantinopolim totos annos octo obfederat, quum Hungarorum Gallorumque (quos Imperator eo no-

mine in Italiam profectus accersiverat, adventantium copias reformidans) relicta obsidione, ad Nicopolim iis occurrit: congressus victor evasit caelis captisque magna ex parte Gallorum ducibus. Quo rerum successu elatus *Bajazetes* rursus Constantinopolim contendit, eamque biennii obsidione fatigavit: jamque actum erat de obsessis, nisi *Tamerlanes* magnus Tartarorum Cham igni & ferro Asiam totam depopulari, urbes vastare, prædas agere instituisset, cujus ille subito terrore evocatus, in Galatiæ & Bithyniæ finibus aciem instruxit. Pugnatum est acriter in multam noctem. At *Bajazetes* impar viribus superatur, & captus aureisque compedibus vinculus in cavea per Asiam traductus est. Tandem dimissus in Asia inglorius paulo post diem obiit, postquam regnasset annos XIII, menses VI. Filios reliquit *Calapynum*, *Moysen*, *Mahumetum* & *Mustapham*. *Calapinus* subito extinctus est: filius ejus *Orchanes* à *Moysese* patre interemptus, ipse etiam *Moyses* à fratre *Mahumeto*. Hic *Valachiam* *Macedoniamque* omnem devicit, signaque Turcica ad Ionium usque pelagus promovit: regiam constituit *Adrianopoli*: & postquam imperasset annos XVII, è vita excessit, anno Domini MDCCCXXII. Hinc *Amurathes* secundus Imperium adeptus est. Hic Genuensium ope in Thraciam delatus patrum suum *Mustapham* cui Græci magis favebant, bello vicit. *Thessalonicam* urbem antiquam, & tum temporis amplitudine, amœnitate, opibus, situque illustrem, quæ tunc à Venetis tenebatur, evertit: *Cyprum*, *Epirum*, *Aetoliã* subegit. Quumque intelligeret, rebus suis stabiliendis, Christianorum vero debilitandis magnopere sibi *Georgii* Despotæ Serviciæ domini amicitiam prodesse posse, eam modis

dis omnibus ambiit, ducta insuper ejus filia in uxorem. Hac & suis viribus fretus, Belgradum oppugnare aggreditur. Periere in obsidione VII Turcarum millia. Successit huic *Mahumetus secundus*. Hic fratris nece tyrannide stabilita, *Constantinopolim* expugnavit aⁿo MDCCCLVIII, penultima die Maji. Biennio post Belgradum se contulit, sed multis ibi suorum interemptis, ipse saucius discedere coactus est. Postea *Bulgariam* occupavit, *Dalmatiam* & *Croatiam* cum *Rascia* omni. *Trapezuntem* etiam expugnavit & *Mytilenē* cum aliis quibusdam *Mariis* *Aegaei* insulis. *Eubaeam* cepit, & *Theodosiam* nunc *Capham* urbem *Genuensium* devicit. Praefuit Imperio annos XXXII. *Bajazethes II* bellum cum *Venetis* gessit: eisque *Naupactum*, *Methonam*, *Dyrrachium*que abstulit, *Dalmatiam*que omnem depopulatus, veneno interiit. Hujus filius *Selymus* Imperium invasit. Hic *Alcairo* munitissima *Aegypti* urbe expugnata, *Sultano*que caeso, *Alexandriam* totamque *Aegyptum* suo subjecit imperio: *Damascum* cepit. *Solymanus* unicus *Selymi* filius, patri successit. *Belgradum* cepit, propugnaculum non *Hungariae* solum, sed totius etiam *Orbis Christiani*. Idem *Rhodum* devicit, *Strigonium* & *Budam*, aliasque urbes expugnavit. *Viennam Austriae* obsedit. tandemque ad *Zygethum* periit anno Imperii sui XLVII. Sequutus est *Selymus secundus*, qui inducias *Maximiliano* fecit annorum VIII. *Cyprum* *Venetis* ademit. *Tunetum* & *Goletam* occupavit, obiitque anno MDLXXV. Huic *Amurathes* successit, & huic *Mahumethes III*, qui parricidio in-

teremptis fratribus XVIII Imperium auspiciatus est, & ^{urbis.} adhuc pœnis reservatur. In his ditionibus quatuor habet urbes opulentissimas, *Constantinopolim*, *Alcairam*, *Alepum*, *Taurisum*. *Constantinopolis* quondam *Bizantium*, de qua in *Thracia* diximus. *Alepum* maxima *Syriae* urbs, emporium celeberrimum, & quasi centrum, quo mercimonia *Asiae* undique confluunt. *Taurisum* vel *Tauris*, amplissima quondam Imperii *Perfarum* civitas, quibus nostro a^vo erepta est. *Alcairam* vel *Cairum* inter omnes *Africae* civitates principatum obtinet. Non enim alia ulla est, quam non longo intervallo post se relinquat. Maxima *Turcis* cura exstruendi spatiosas *Meschitas* sive ^{Opera publica.} templa, & *Carbarsara* sive *Xenodochia*, adhuc *balnea*, *aquæductus*, *pontes*, *vias*, aliaque *publici operis*, quæ sanè omnia spectabilia sunt apud *Turcas*, & præclara. *D. Sophiae* Templum in urbe *Constantinopoli* pulcherrimâ est omnium structurâ, quæ adhuc permanet, scribente *Bellonio*: longeque superat *Romani Pantheonis* structarum. *Regium Turcæ Palatium* ac multa vetusta monumenta, ne prolixior sim, prætereo. *Ottomannorum* Regimen est prorsus *Despoticum*. *Turcarum* enim *Imperator* adeo absolutè dominus omnium rerum intra fines sui domini contentarum est, ut incolæ, se ipsius mancipia, non subditos nuncupent: nec quisquam sui ipsius, multoque minus domus quam inhabitat, aut agri quem colit, dominus est: exceptis aliquibus familiis in urbe *Constantinopoli*, quibus præmi loco, & privilegio, id concessum à *Mahumete II* fuit.

PROVINCIA hæc Syriæ longè celeberrima, olim *Terra Chanaan* dicta fuit, à *Chanaã* filio *Chã*, qui communis discessionis necessitate pulsus eam tenuit: *Terra* item *Promissa* sive *Promissionis*, quod *Patribus Abraham, Isaac & Iacob* à Deo promissa esset. Hæc ipsa veteribus incolis ex ea pulsis, atque *Israelitis* in eorum locū substitutis, *Israel & Iudæa* cepit appellari. *Ptolemæus* & alii *Palaestinam* nuncupant, à *Palaestinis* populis magni nominis qui in *Sacris literis Philistim* vocantur: *Christiani Terram Sanctam*. Regio hæc in umbilico Orbis constituta, inter *Mare Mediterraneum & Arabiam*, qua ex parte montibus fere continuis natura ultra *Iordanem fluvium* vallatur: atque ab *Aegypto* incipiens, ut vult *Herodotus*, vel ut alii, à *Sirbonis lacu*, usque ad *Phœniciam* porrigitur. Ab Oriente autem *Syriam & Arabiam*: à Meridie *desertum Pharan & Aegyptum*: ab Occidente *mare Magnum* seu *Mediterraneum*: à Septentrione vero *Libanum montem*, fines habet. Ejus longitudo ad Septentrionem à civitate *Dan* ad radicem montis *Libani* sita (quæ postea *Cæsarea Philippi & Paneas* dicta est) versus Meridiem porrigitur, & usque ad *Bearsébach civitatem* in *Tribu Simeonis* contra *desertum magnum* sitam, plus minus *LXVII* conficit milliaria, singula unius horæ itinere commensuranda. Latitudo verò, quæ ab Occidente à *Mari magno* in Orientem ad *Iordanem* usque sumenda, quibusdam locis *XVI*, quibusdam *XVIII* milliaria complectitur. Inter omnes verò regiones quæ sub cælo sunt, ob aeris salu-

britatē cælique temperiem in primis commendatur, in qua nec rigor est nimius hyemis, neque æstatis ardor. In primis autem ob soli ubertatem, frugum omnis generis abundantiam, atque aliarum omnium rerum copiam, quæ res tum ad hominum vitam sunt necessaria, tum etiam earum quæ hominibus solent esse in delitiis, apud scriptores tam sacros quam prophanos maximis est celebrata laudibus. *Moses* de hac ita *Israelitis* est vaticinatus, *Deutero. VIII. Ecce Dominus Deus tuus introducit te in regionem bonam & amplam, cujus aquæ, torrentes, & fontes abissi exeunt ex planiciebus & montibus: terram Tritico & Hordeo abundantem; Vitibus, Ficibus, Malis Puniceis, Palmis: terram Oleo & Melle affluentem, in qua pane tuo absque penuria vescaris: terram cui pro lapidibus est Ferrum, & cujus ex Montibus Æs effodias: terram lacte & melle manantem, terram quam Deus tuus procurat, cui divinitus prosperitas est collata, ut fertilitate omnes alias terras superet, ac Paradisi Dei sit adsimilis.* Longum foret reliquorum, *Iosephi, Plinii, encomia* quibus miram hujus terræ commendant fertilitatem commemorare. Videndus de his oculatus testis *Brocardus*. Ex his verò quæ ad vitæ delicias vel Medicinæ usum faciunt, præcipue commendatur *Balsamum*, huic olim Orbis partii generosissimum à Deo concessum, quo nunc caret: *Aromata, Mastiche*, ac duo *Nucum* genera, alterum *Amygdala* latinis dictum, alterum vero quod optimum in ea regione est, *Græcis & Latinis Pistacea* dictum. In Montibus etiam ferrum atque Æris metalla effodiuntur. Aquis dulcibus & amœnis pas-

cuis

34

33 Oriens

32

31

Scala itineris
 1 2 3 4 5 6 7
 8 9 10
 Millaria Germanica

TERRA SANCTA
 que in Sacris
 Terra Promissionis ol:
PALESTINA

70
Septentrio

70
Meridies

69

69

MARE SYRIACUM
 MARE MEDITERRANEI PARS
 Petrus Karius Calavit

34

33 Occidens

32

31

cuis abundat: pecoribus, armentisque frequens. Lactis copia, & bonitate nulli concedens. Aprorum item, capreolorum, leporum, perdicum, coturnicum, ac aliorum ejusmodi animalium & avium optima hic venatio. Lupi, cervi, leones, ursi & cameli innumeri inveniuntur. Terra autem *Chanaan* regna regesque habebat triginta & unum, præter Sydonios & Palæstinos maritimos, cum ab Israelitis occupata atque obtenta fuit, maxima antiquorum cultorum parte vel interfecta vel depulsa. Ipsi verò *Israelitæ* sub *Ducibus* fuerunt annis circiter quadringentis & quinquaginta usque ad *Samuelem* Prophetam. Quorum non fuit successio ex certa stirpe, aut electio certi Senatus, sed velut *Aristocratia* Seniorum in singulis Tribubus. Post mutata fuit forma hæc gubernationis à Deo instituta in regnum, populo id flagitante, ac multos annos duravit hæc politia. Successu tamen temporis multas calamitates passi sunt *Israelitæ*, donec tandem omnino regno sunt exuti. Varias enim mutationes expertam hanc gentem, multisque bellorum tempestatibus agitatum fuisse, vel gentis ingenio Imperium nec suum nec alienum ferente, vel peccatis eorum divinam iram provocantibus, vel exteris regionem felicissimam appetentibus, sacræ & prophanæ Historiæ nobis testantur. Victi aliquoties, aliquoties in duram servitutem exportati, nec secundis nec adversis rebus idonei fuere. Experti jugum & dominationem modo vicinorum, modo remotissimorum populorum, *Ægyptiorum*, *Chaldaeorum*, *Medorum*, *Persarum*, *Macedonum*, *Romanorum*: nec destiterunt unquam seditiosis consiliis seque suamque Rempublicam omnem perfundare, donec ipsum *Filium Dei*, humani generis Serva-

torem, nefariis manibus (quo nullum scelus altiùs eniti potuit) cruci affixerunt. Ex eo sequutus longa serie novus malorum ordo. *Titus Vespasianus* *Judæa* devicta, *Hierosolymis* captis, multis *Judæorum* millibus in captivitatem abductis, pluribus occisis, fame, peste, igni, gladio, templum & quicquid sacri & prophani erat, vastavit, diruitque, anno à Christo nato LXXIII: quod ipse in terris agens futurum ante prædixerat. Urbem restituit *Ælius Adrianus*: mutata non nihil loci regione. Ac Templum vetus *Salomonis* dissipatum dirutumque jacuit usque ad annum cccclxiii, quo *Iulianus Apostata* *Judæis* illius instaurandi copiam fecit: qui tamen miraculo territi à cæptis destiterunt. Anno 10cxv *Chosroes Persarum Rex* urbem cepit, & in ea nonaginta millia hominum trucidavit: sed ab *Heraclio* superatus & captus pœnas dedit. Anno 10cxxxvi *Haumar Saracenorum Princeps* *Judæam* omnem sibi subjecit, mansitque totos quadringentos quinquaginta annos sub Saracenorum potestate. Anno autem 10xcvii quum *Cōcilio Claremontano* decreta esset sub *Vrbano II* sacra profectio recuperandæ Terræ Sanctæ gratia, *Gotofredus Bulioneus* coactis Christianorum copiis amplissimis, (dicuntur enim ccc fuisse peditum millia, c millia equitum) Saracenos expulit. Anno 10cclxxxv, *Saladinus Persarum Rex* Saracenos restituit. Haud multo tamen post rursus invasere Christiani. Iterumque Saraceni anno 10cccxvii, donec post varias mutationes Turcæ eam omnem occupaverunt anno 1010xvii. Complectitur hæc *Idumæam*, *Judæam*, *Samaritaniam*, & *Galileam*. *Idumæa* initium trahit à *Cassio* monte, vel secundum alios à *Sirbonis* lacu, & versus Ortum ducitur usque ad *Judæam*. In ea sunt hæc civitates, *Maresa*, *Rhinocorura*,

Imperium
majorum.

Idumæa.

Judaea. *Rhinocorura, Raphia, Anthedon, Ascalon, Asotus, & Gaza.* *Judaea* Palestinæ pars longè celeberrima, sita inter mare Mediterraneum & lacum Asphaltiten, atque inter Samariam & Idumæam. Nomen ei potissima Tribus *Juda* indidit, in qua urbes & oppida plurima fuerunt, sed omnium clarissima *Hierusalem* Judææ Metropolis toto Orbe celeberrima. Tempore Ptolemæi *Aelia Capitolia* dicebatur, hodieque à barbaris incolis *Cox* seu *Godz*, aut *Chutz* dicitur. Præter Hierosolymam in Judæa sunt etiam alia oppida, ac loca celebria, ut *Iericho*, *Ioppe* quæ nunc *Jassa*: *Turris Stratonis* postea nuncupata *Cæsarea*, *Bethlehem*, *Chebron*, sive *Hebron* prius *Arbe* & *Mambre* & *Cariatharbe*, hoc est civitas quatuor virorum. Et trans Jordanem *Macherus* oppidum & castrum munitissimum. Hic etiam fuere *Sodoma* & *Gomorra*, quæ ob flagitia & scelera funditus subversa sunt. Sequitur *Samaria* media inter Judæam & Gallilæam sita. Nomen ei à Metropoli cognomine, quam *Amri* Rex Israel condidit, nunc *Sebaste* dicitur. Oppida hic sunt *Sichem*, postea *Neapolis*, *Capernaum*, *Bethsaida*, *Chorazin*. *Galilea* sita est inter montem Libanum & Samariam. Hæc in superiorem & inferiorem dividitur. Superior, aliter *Galilæa gentium* dicta, *Tyro* contermina. Inferior sita ad mare *Tiberiadis* vel *Genezareth*. Urbes in hac sunt *Naim*, *Cana*, *Nazareth* & *Gadara*. Cæterum tota regio inter duo maria & Jordanem flumen sita, lacus non paucos habet, eosque qui navigabiles sunt, & optimis abundant piscibus. Fluvius vero *Jordanis* qui Hebræis *Jarden*, hanc regionem quam longa est secat. Hic, ut scribit Hieronymus, ex duobus fontibus haud procul à se distitis *Ior sci-*

licet & *Dan* bicornis erumpit. alterum cornu *Ior*, alterum *Dan* vocant adcolæ; conjuncti efficiunt *Jordan* vel *Jordanem*. Montes præcipuos habet *Hermon* ad Orientem, & *Tabor* ad Occidentem, eosque maximos & editissimos, quorum alii vel brachia, vel partes, vel ramenta sunt. *Ebal* enim, *Bethoron* & *Mispa* sive *Maspha* & *Bethel* ad *Hermon*: *Gelboe*, *Gerizim*, *Sarona*, & postremus ac mari proximus *Carmel* ad *Tabor* referuntur. Sunt & isti, *Mons Sion*, *Moriah*, *Olivarum*, *Calvaria* & alii. Silvis etiam, lucis & nemoribus superbit. Multa etiam hic & potissimum Hierosolymis præclara ædificia. Ex iis vero operibus quæ præcipua antiquis & recentioribus temporibus in urbe fuisse commemorantur, primum fuit *Mons Dominus*, & *Iebusaorum* arx, ad quam jam dirutam arca Domini à Davide rege asportata fuit, in eoque loco mansit, quoad Templum à Salomone constructum consecratumque fuit, cujus loci vestigia nunc exstant, ubi & Christus Pascha cœnasse perhibetur. Ibibem Davidis regumque Judææ monumenta visuntur. Fuit etiam *Domus David*, quæ hæcenus *Turris David* nomine appellata conservatur. *Mello* etiam reliquæ sunt certis ruinis ad montis *Moriah* extrema conspicuæ. In primis autem memorandum Templum Salomonis celeberrimum, quod spatio septem annorum centum & quinquaginta millium hominum continua opera absolvit. De cujus magnificentia in lib. 1 Regum, cap. 6 & 7, & Chron. lib. 2. cap. 3 & 4. abunde legere est. De legibus & institutis brevitati studentes nihil adjiciemus, lectores ad libros *Mosis*, *Exodum*, *Leviticum*, *Numeros*, & *Deuteronomium* remittentes.

Montes

Silva

Opera publica

Lacus & flumen Jordanis

Regio &
unde di-
cta.

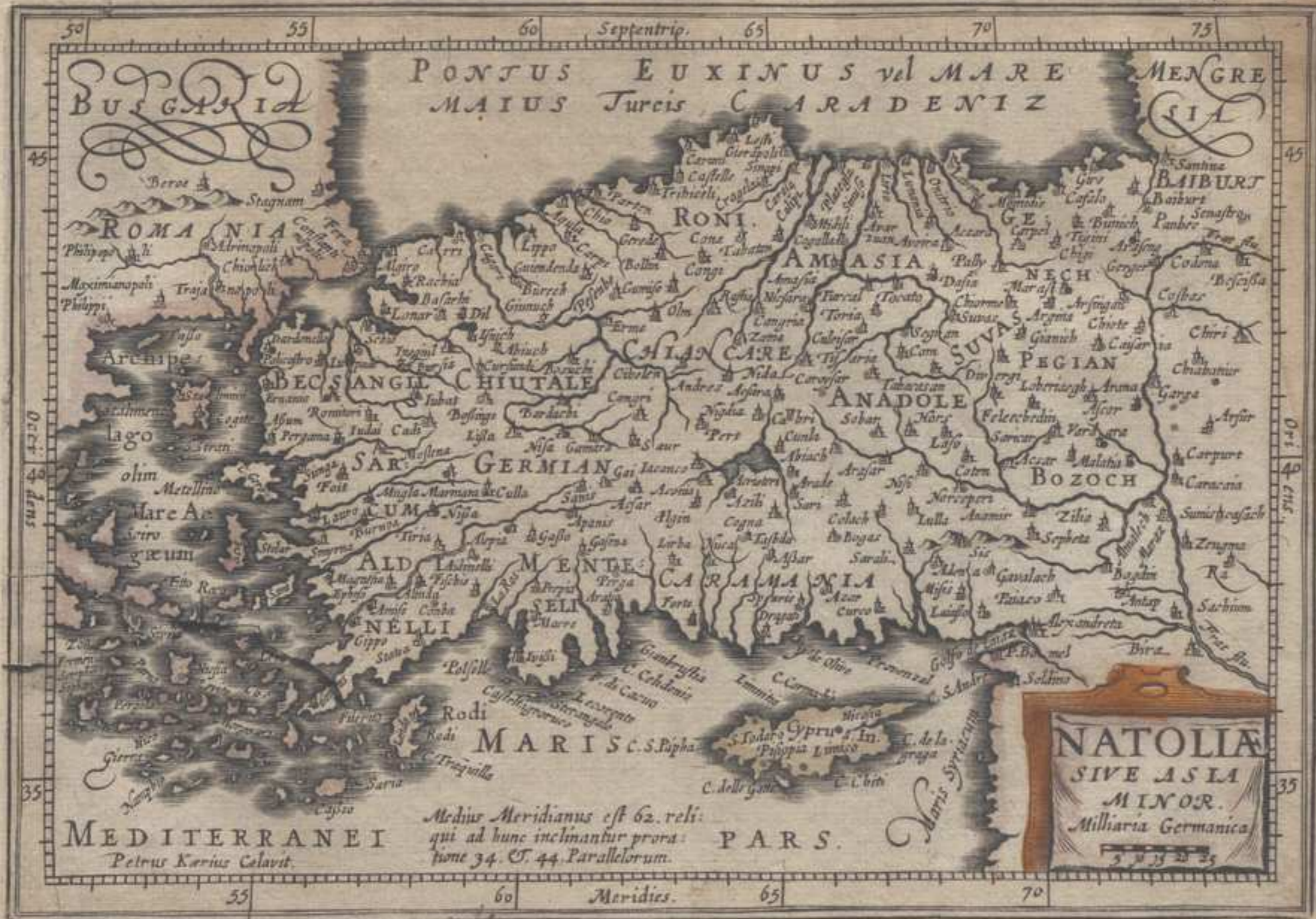
ASIA cui nomen à Magna *Asia* contigit, & ad
ejus differentiam *Minor* cognominata est, hoc
loco describenda: sic eam Romani quum Pro-
vinciam facerent, à continentis nomine vo-
cavere. Hodie Turcis *Natolia* aut *Anatolia* nominatur,
quali plagam Orientalem dicas, à Græca voce *Anatole*,
quæ Orientem significat, ut Petrus Bellonius in pere-
grinationum suarum doctissimis observationibus do-
cet. Hanc etiam subinde à recentioribus *Turciam Major-*
rem nuncupari videmus. *Turciam novam* à nostris, à Bar-
baris vero *Rom* dici tradit Marius Niger; eam partem
nempe quæ versus Septentrionem Bithyniam, Galatiã
& Cappadociam complectitur. Australem autem tra-
ctum, in quo Lycia, Cilicia & Pamphylia sunt, *Cottoma-*
nidiã nuncupari. Termini ejus sunt, ab Oriente Eu-
phrates fluvius, à Meridie mare Mediterraneum; ab
Occasu Mare respicit *Ægæum*, seu Archipelagum Græ-
ciæ: à Septentrione Ponto Euxino seu Mari majori ab-
luitur. Complectitur itaque totam illam Chersonesum,
quæ inter Euxinum & Cilicium, Pamphylumque pela-
gus protensa est. Ejus latitudo ex traditione Plinii ce-
circiter mill. pass., ab Ilico scilicet sinu nunc *Golfo de*
Luazzo, & à Manicisportis usque ad Trapezuntem
quæ est in ora Ponti; in quo quidem cum Herodoto
consentit, qui ait Isthmum Asiæ minoris esse iter quin-
que dierum expedito viatori. Terra cui nulla clementia
cæli, bonitate felicitateve soli præponenda. Quod Ci-

Situ.

cero testatur his verbis: *Ceterarum Provinciarum vectiga-*
lia, Quirites, tanta sunt, ut iis ad ipsas Provincias tutandas vix
contenti esse possimus: Asia vero tam opima est & fertilis, ut &
ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pa-
stionis, & multitudine earum rerum quæ exportentur, facile om-
nibus terris antecellat. Fuit ergo olim frugiferis campis, co-
piosis pascuis, auriferisque amnibus abundè dives. Præ-
terea quicquid ad bene beatèque vivendum desiderari
potest, habet, aliena non cupit, suis satis contenta. Vi-
netorum & olearum fertilitate nulli postponenda.
Hoc tamen unum in ea malum. Nusquam in orbe toto
tam assidui terræ motus & tam crebræ urbium everfio-
nes; quemadmodum Tiberio Cæsare imperante civi-
tates in Asia XII una nocte concidisse, author est Plinius
lib. II. In hac Asia regna olim fuere maxima *Trojanor-*
um, Cræsi, Mithridatis, Antiochi, Paphlagonum, Galatarum,
Cappadocum, aliorumque. Fuit autem primùm à *Cyro*
Persarum Rege occupata, deinde à Macedonibus, & ab
Alexandri Ducibus una cum Syria, Ægypto ac Babylo-
nia mirè fuit divisa, post à Romanis spoliata, ac postre-
mo à Turcis vastata, miserèque perdita, & ad maxi-
mam tenuitatem redacta, ut nihil nunc memoratu di-
gnum fere habeat; totaque Imperatoris Turcici ty-
rannidi subest. Nulla hic datur nobilitas ex antiquitate
sanguinis, aut stemmatis, sed omnes æquales sunt, & à
Turcarum Imperatore mancipiorum loco tenentur,
qui hic suos *Beglerbeios & Sangiacos* habet in diversis Re-
gionibus

Cæli tem-
peries.
So. a ferti-
li as.

Imperium
majorum.

BUCGARIA

PONTUS EUXINUS vel MARE MAIUS Turcis CARADENIZ

MENGRE SIA

ROMANIA

RONI

AMASIA

BAIBURT

BESANGIL

CHIUTALE

CHIANCARE

NECH

ANADOLE

PEGIAN

BOZOCH

GERMIAN

Archipe lago

Mare Aegeum

ALDUM

MENTE

CARAMANIA

NATOLIA

SIVE ASIA MINOR.

Milliarum Germanicarum

MEDITERRANEI

Medius Meridianus est 62. veli: qui ad hunc inclinatur pro: tione 34. T. 44. Parallelorum.

PARS.

Petrus Karius Celavit.

Meridies.

Urbes

gionibus & Provinciis. Habet autem *Natolia* Regiones istas. *Pontum*, *Bithyniam*, *Asiam* propriè dictam, *Lyciam*, *Galatiam*, *Pamphyliam*, *Cappadociam*, *Ciliciam* & *Armeniam* minorem. *Pontus* & *Bithynia* olim *Sagari* amne interfluente distinctæ, post in unam Provinciam redactæ sunt, quæ hodie *Bursia* vel *Besangial* vocatur. Hoc *Mithridatis* quondam regnum fuit. Urbes celebriores erant, *Chalcedon*, *Nicomedia*, *Cerasus*, *Prusa*, ad montem *Olymum*, ante captam *Constantinopolim* Imperiorum *Turcicorū* sedes. *Nicaa* & *Heraclea* *Ponti*. *Asia* propriè dicta nunc vocatur *Sabrum* vel *Sacrum*: ab *Ortu* *Galatia*, à *Septentrione* *Ponto* & *Bithynia* terminatur: cætera *Mari* adluuntur. Habet in se *Phrygiam*, *Lydiam*, utramque *Mysiam*, *Cariam*, *Aeolidem*, *Ioniam*, & *Doridem*. *Phrygia* duplex est, *Major* & *Minor*. *Major* Orientem spectat. in ea urbes paucae, plures vici. in ea est *Midaium* urbs juxta *Sangarium*, à *Mida*, cujus regia hic fuit, nomen sortita. Est & *Apamea* urbium *Phrygiæ* maxima, non procul à *Mæandro*. *Docymeum* oppidū & *Synada* urbs. Est & *Pesinus*. In *Minore Phrygia* sive *Troade* fuere *Ilium* & *Troja*, decantatissimis *Homeri* & *Virgilio* versibus nota. *Pergamus*, quam ex arce in amplissimam urbem *Attalus Rex* novis constructionibus auctam mutavit: patria *Apollodori* *Rhetoris*, & *Galen*. Inter *Trojæ* ruinas etiamnum marmorea sepulchra, murorum fundamenta, turrium rudera, colossos portarum fragmenta exstare, testis est omni exceptione major *Bellonius*. Est in eodem tractu *Sigeum* promontorium & oppidum, in quo *Achivorum* statio & *Achill* tumulus. *Lydia* quæ & *Mæonia* urbem habet *Sardeis*, *Cræsi* regiam. *Mysia* ad *Hellespontum* *Troadi* contermina fuit. In hac *Lampsacus* urbs *Patorum* colo-

nia, & *Abydus* *Milesiorum*. *Caria* inter *Ioniam* & *Lydiam* sita est. Hujus metropolis olim *Miletus*, quam nunc *Malaxo* dici putant falso: nam hæc veterū est *Mylassa*, quam *Plinius* vocat urbem liberam lib. v. cap. xxi. Est & hodie *Magnesia* juxta *Mæandrum*. In littore fuere *Ionia* prope *Chium* insulam, in qua celebris illa quondam urbs *Ephesus*. *Aeolis* inter hanc & *Lesbum*, cujus urbes littorales *Myrina*, *Cuma*, nunc *Castri*, & *Phocæa*, nunc *Foglia Vecchia* dicta. *Doris* ad mare *Carpathium* in *Cherfone*so, cujus urbs primaria fuit *Halicarnassus*, patria *Herodoti* & *Dionysii* *Historicorum*, & regia *Mausoli*. *Galatia*, quæ & *Gallogræcia*, nomen habet à *Gallis*, qui *Græcis* mixti olim loca ea coluere, quæ ad *Pontum Euxinum*, inter *Pontum* & *Cappadociam*. Urbes in ea *Ancyra* nunc *Anguri*: celebris pannis undulatis, qui ex caprarum villis eo loco texuntur: *Sinope* *Mithridatis* patria: *Amisus* nunc *Simiso* dicta. In hac Regione est *Paphlagonia*, hodie *Roni* dicta. *Cappadocia*, quæ nunc *Amasia*, à *Galatia* ad *Antitaurum* protenditur: ad *Meridiem* *Cilicia* est: ad *Septentrionem* *Pontus Euxinus*. Longitudo est amplius trecentorum millium passuum. Hic in campis *Themiscyris* *Amazonum* quondam florentissima regna fuere: quas *Titianus*, quemadmodum testatur *Isidorus*, venustè & eleganter vocavit *unimammas*. Civitates autem & urbes sunt *Trapezus*, *Themiscyra*, *Amasia*, *Strabonis* patria, *Iconium*, & *Maza*. *Lycia* *Cariæ* proxima est. Urbes præcipuas habet, *Patarum* & *Telmessus*. *Pamphylia* sequitur solo fluvio *Cataracte* à *Lycia* divisa. In ea urbes fuere, *Sida*, *Attalia*, & *Aspendum*. Hæc cum *Cilicia* hodie uno nomine dicitur *Caramania*. *Ciliciæ* Metropolis hodie est *Hama*, veteribus *Tarsus* dicta, *D. Pauli* patria,

patria, vetus litterarum sedes ad amnem Cydnum. Strabo ejus urbis Gymnasium valde laudat. Est & oppidū *Adena* & ad Taurum montem *Heraclea*. *Armenia* minor ad Euphratem usque protenditur, ad Occasum verò terminatur Cappadocia. *Flumina* sunt *Iris*, qui nunc *Casalmach*, *Halis*, *Ottomangiuch*, *Parthenius*, *Dolap*, *Sangaris*, *Sangri*, qui se omnes in Euxinum exonerant. In Propontim fluunt, *Ascanius*, *Rhindacus*, *Aesopus*, & *Granicus*: in Hellespontum *Simois* & *Scamander*, qui & *Xanthus*. In Ægeum, *Caicus*, *Hermus*, *Caistrus*, *Meandrus*, *Prusæo* auctore sexcentas flexuras faciens. In Mediterraneum postea *Calbis*, *Xanthus*, *Limyrus*, *Cataractes*, aliique. *Maria* verò *Pontus Euxinus*, *mare Aegeum*, & *Pamphylium*, *Propontis*, *Hellespontus*, *Icarium*, *Myrtoum*, & *Rhodiense pelagus*. *Commoditates*. Horum magna oportunitate utuntur, cum propter navigationem qua omnia necessaria advehuntur, & mercaturam: tum propter piscationem, quæ illis perutilis est. *Montes*. Montes habet celebriores *Horminium* in Ponto, & *Mysum* qui & *Olympus*. *Montes Synnadicis* lapicidinis nobilissimis celebratos, *Idam* vetere *Divarum* certamine & iudicio *Paridis* memoratum in *Phrygia*, *Tmolum* auriferū in *Lydia*: *Argeum* in *Cappadocia*, *Amanum*, nunc *Monte Negro* in *Cilicia*, in quo cellæ crescunt *Cedri*, *Iuniperus* major, & mons *Sabina*, qui etiam variis abundat plantis. Sunt & *Dindyma*, & mons *Chimera* ignivomus perinde ut *Aethna*, cujus flamma teste *Plinio* affusa aqua exci-

tatur, scæno autem extinguitur. *Tauri* montis jugum est, cujus hoc loco initium sumunt colles, in ejus cacumine leones habitant, in medio autem propter læta pascua capreae, & in radicibus serpentes. Vnde poëtae monstrū fingunt flammam evomens, capite & pectore leonino, caprino ventre, & cauda draconis, ad quod tollendum missus erat *Bellerophon*. Sunt & alii, ut *Antitaurus*, *Scordiscus*, quos brevitatis gratia omittimus. Ad opera publica venio. In *Ionía* fuit olim in urbe *Epheso* Templum *Diana* toto Orbe tum celeberrimum tum magnificentissimum, inter septem Orbis miracula numeratum. Multa etiam hic *Xenodochia* sive *Nosocomia*, illis *Carbachara* appellata. Nulla verò in iis *Provinciis* quæ *Turcæ* Imperio subsunt diversoria, aut loca quæ iter facientes excipiant, sunt, nisi publica illa ædificia: quæ diversis rationibus exstructa fuere, inter quas hæc maximè usitata. *Satrapæ Turcici* qui opulenti evaserunt, pium aliquod opus dum adhuc in vivis sunt facere volentes, tales structuras zelo quodam fieri curant: nam neminem sanguine junctum norunt, cui beneficium aliquot præstare velint. Talibus ergo structuris summum aliquod bonum se facere existimantes publicæ utilitatis gratia, multa egregia opera restitunt, veluti elegantem aliquem pontem, vel amplum *Xenodochium Carbachara* dictum, cui magnificentum aliquod templum adjunctum sit, & huic proximum balneum.

Opera publica.

Regio.

Sunt.

Cali
qualitas.Soli ferti-
li ac.Impetium
ma. grum.

CYPRVS inter majores maris Mediterranei in-
fulas locum sibi jure vendicat, dicta vel à *Cypro*
Cynicæ filia, vel ab arbore *Cypro* huic insulæ
peculiari. In medio *Illici* sinus inter *Ciliciam*
ac *Syriam* jacet: ad Ortum est mare *Syriacum* & *Sinus*
Illicus, quem vulgo *Golfo de Lajazzo* vocant: ad Occa-
sum mare *Pamphylum*: ad Meridiem *Ægyptium* pela-
gus: ad Septentrionem spectat asperam *Ciliciam*, quæ
nunc *Turcomannia*, vel secundum alios *Caramania* dici-
tur. Habet in circuitu quadringenta & viginti septem
millia passuum, in longitudine verò ducenta, teste *Bor-*
donio. Ingrato quidem ac insalubri ut plurimum aere
fruitur, ob stagna tetrum vaporem exhalantia. Insula
tamen omnis mirè fertilis est. Fert enim ubertate qua-
dam stupenda, quidquid vitæ ex voto transigendæ,
deliciisque fruendis necessarium: triticum, hordeum
aliaque frumenti genera: vinum præstantissimum quod
cum *Cretico* gratia certare potest: oleum, saccharum,
mel, sal nativum ac fossile, poma medica & citria, li-
mones, dactylos, aliosque fructus nobilissimos. Aurum
item, gossypium, lanam, crocum, coriandrum, sericum,
& quid non? Smaragdo etiam, crystallo, ferro & alumi-
ne nobilis est: ære imprimis, quod ibi primum inven-
tum creditur, tanta copia, ut *Cyprus ærofa* ex eo dicta
fuerit. Ex pilis quoque caprarum, pannus conficitur cui
Zambelotta nostra ætas nomen dedit. *Diodorus Siculus*
lib. xvi scribit huic Insulæ novem Reges præfuisse, qui ta-
men omnes Regi *Persarum* audientes erant. Habuit & *Ty-*
rannos Græcos. Olim quindecim urbibus claram fuisse le-

gimus, quæ nunc majori ex parte interiere. Harum cla-
rissimæ fuere, *Paphos*, nunc *Bapho: Palapaphos*, quo pri-
mum ex mari *Venerem* egressam affirmabant accolæ:
Salamis, hæc in amœnissimo sinu *Orientalis* littoris po-
sita fuit, habuitque trajectum ex *Syria* commodissi-
mum. Ea postea dicta est *Constantia*, habuitque Epi-
scopum *Epiphanium*. Fuere & *Amathus* & *Ceraunia*.
Hodie celeberrimæ sunt, *Nicosia* & *Famagusta*. Ex *O-*
lympo autem monte duo insignes exeunt amnes, *Lycus*
& *Laperthus*: prior in Austrum, posterior in Septentri-
onem decurrit. Quanquam alii torrentes potius dici de-
bere existimant, quam flumina: quia interdum exsic-
cantur: quo tempore incolæ summa laborant aquarum
penuria. Plures sunt in hac insula montes, sed omnium
altissimus est *Olympus*, quem *Trohodon* vocant, arboribus
omnis generis vestitus, & undique exstructis monaste-
riis insignis, in quibus habitant *Calojeri*. Ambitus ejus
LIV mill. complectitur.

Stalimene.

LEmnos insula *Maris Ægæi*, hodie *Stalimene* *Turcis*
& *Italis*: inter *Thraciæ Chersonesum*, & *Athon*
Macedoniæ montem, *Thraciæ* opponitur. Ambi-
tus ejus ad centum millia passuum (ut *Bordonius* re-
fert) extenditur. Qua *Orientalem* plagam aspicit, ari-
da est, & frugibus minus idonea: inter *Meridiem* & *Oc-*
casum vero agri admodum fecundi, qui triticum, le-
gumina, pisa, fabas, vinum, linum, cannabim &c. pro-
ferunt.

100
Miliaria Italica.

Stalimini.

Chius.

Mitilene.

Negroponte.

Cerigo.

Rhodus.

ferunt. Terra quæ olim *Lemnia*, hodie *Sigillata*, nunc uti olim hic non sine superstitionis apparatus effoditur, idque singulis annis, vi Augusti: alio tempore minimè. Sub capitis enim pœna cautum, ne quis clam vel palam eò ad fodiendum accedat. Locum ubi effoditur *Montem Vulcani* appellant. Insula equis gilvi coloris abundat: qui gradarii omnes, nulli succussatores. Nec serpentes defunt. Vrbes hic olim *Myrina* & *Ephestias*. Hæc hodie prorsus deserta est, & *Cochino* appellatur. Illa parvi nominis, oppidum hodie in Peninsula, angusto Isthmo Insulæ juncta, positum: hoc *Lemno* nostra ætate dicitur.

Chios.

Chios Insula nomen habet, vel à nive, vel à Nympha *Chione*. Dicta antea fuit *Aetolia*, ut *Ephorus* tradidit. Sita inter Samum & Lesbum, è regione *Erythrarum*. Ambitus ejus centum atq; amplius mill. pass. Chios vino optima, ut libras ibi vi aliquando racemi pendant, *Straboni*. Habet & ficus gratissimi saporis, & marmor varium quod Romæ in deliciis fuit. Sola inter reliquas *mastichen* generat. Olim verò frugum adeo ferax atque abundans fuit, ut horreum populi Romani dici meruerit. Perdicibus etiam abundat maximo numero cicuribus, in agros ad pastum excurrentibus, redeuntibus, & passim per plateas palantibus. Oppida hic sunt xxxvi. Primaria est urbs *Chia*, portum habens & stationem peroportunam. Tota montibus adsurgit. Promontoria habet *Posidium*, *Phaneum*, *Arvisium*, à quo vina *Arvisia*, quæ nunc *Malvasia*. Ex hac orti *Ion Tragicus*, *Theopompus Historicus*, & *Theocritus Sophista*. *Homerum*

quoque nonnulli hic natum credidere. *Cicero* pro *Archia*: *Homerum Colophonii civem esse dicunt suum, Chii suum vendicant, Salaminii repetunt, Smyrnaei vero suum esse confirmant. Itaque etiam delubrum ejus in oppido dedicaverunt. Permulti alii præterea pugnant inter se atque contendunt.*

Mitylene.

Lesbus seu *Mytilena*, *Metelino* hodie ab urbe primaria: *Phrygiæ* objacet, & ab ejus continenti vii. mill. cum dimidio distat. Circuitus ejus traditur aliis clxviii milliarum. Aliis vero duntaxat cxxx. Hæc aeris salubritate, agrorum ubertate, & fructuum bonitate gaudet. Optimum hic frumentum nascitur. Vinum profert optimum, quod quidem *Constantinopoli* ceteris præfertur, atque magna ex parte heluosum est. Marmor hic etiam habetur, quod tamen *Pario* marmore *lividius* est, & *achates* gemma reperitur. Validos & robustos alit equos, licet humiles. In ea quinq; olim oppida, *Antyssa*, *Pyrrha*, *Eressos*, *Cirava*, & *Mitylene*, nunc *Metelino*, totius Insulæ primaria. Arcem habet & agrum amœnum ac fertilem. Olim insignis fuit, ac splendidis incolis, & ædificiis ornata, nunc majori ex parte collapsa est. Duos habet hæc insula portus satis commodos.

Negroponte.

Eubœa nunc *Nigropontus*, vel *Negroponte*, ad Meridiem promontorium *Geresto*, & *Caphareum*: ad Septentrionem, *Cæneum* extrudit: & nusquam lata; duum millium spatium habet ubi arctissima est: ceterum

Anima-
lium
varietas.

Vrbes.

Insula.

Situs.

Soli qua-
litas.Vrbes &
Oppida.

Insula.

Cœli tem-
peries.Soli ferti-
litas.

Oppida.

Insula.

terum longa, totique Bæotia opposita, angusto freto distat à littore. Olim Bæotia continua fuit. Ambitus ccc. lxxv. mill. patet. Insula tritico, leguminibus, vino, oleo, atque arboribus, imprimis quæ navib. fabricandis idoneæ, mirè abundat. Metropolis fuit *Chalcis* nunc *Negroponte* de insulæ nomine. In planicie sita est, ubi mare in angustias arctatur. Clara hæc morte Aristotelis ibi mœrore extincti, cum causas Euripi sive Maris reciprocantis septies die ac septies nocte non posset reperire. Tametsi Suidas non mœrore animi, sed veneno ipsum extinctum prodat; Laertius morbo. Sunt præterea urbs *Eretria* patria *Simonidis* Poëtæ Lyrici: *Caristus* Stephano *Chironia* & *Aegæa*, nunc *Caristo*, marmore olim nobilis: *Heliaa*, *Pyrrha*, *Nesos*, *Oechalia*. Scribit Strabo, duos in hac Insula amnes esse, *Cerum* & *Neleum*, diversarum naturarum. Nam si animalia ex uno potent, albescit pilus eorum, alterius autem aqua pota, pellem eorum nigram reddit. Est & Euripus quem Livius *Euboicum Sinum* vocat, rapidum mare, & alterno cursu septies die ac septies nocte fluctibus invicem versis adeo immodicè fluens, ut ventos etiam, ac plenis velis navigia frustretur. Mons item *Caphareus*, Græcorum ex Ilio redeuntium clade nobilis, ob interfectum ad Trojam Palamedem, Euripidi Nauplii insulæ *Eubææ* Regis filium.

Cerigo.

Cythera Pto., olim *Porphyris* Plin. & *Porphyrysa* Eustathio dicta à marmoris Porphyretici copia, quo montes abundant: hodie *Cerigo*. Prima Maris *Ægæi* insula ad Occasum è regione Sinus *Læonici*. Distat à littore *Peloponnesi* v. mill. & in circuitu patet *Lx.* *Oppi-*

dum habet ejusdem nominis, ac multos portus, sed parum tutos, atque circa ipsam insulam sparsi sunt complures scopuli.

Rhodus.

Superest in hac tabula Insula *Rhodus*. Hæc teste Plinio ante dicta fuit *Ophiussa*, *Asteria*, *Aethrea*, *Trinacria*, *Corymbia*, *Artabiria*, *Macaria*. Abest ab *Asiæ* continenti *xx* mill. pass. Ampla est *mill. cxi.* Cælo temperatissimo ac clementissimo fruitur: ac *Soli* sacra fuit, quod nullo non die *Sol* eam clarus aspiceret. Ager fecundissimus, pascui imprimis mira bonitas. Fructiferis etiam arboribus affluit, quarum multæ perpetuo sunt virentes. Vnicam nunc habet urbem munitissimam cognominem. Sita hæc in *Orientali* Insulæ parte, partim in acclivi colle, partim juxta maris littus. Portum habet nobilissimum, ac tutissimum; & duplici muro, altissimi turribus *xiii*, arcibus *v* atque aliis propugnaculis munita exornataque admodum est. Celebris quoque olim ab *Academia*, una cum *Massiliensi*, *Atheniensi*, *Alexandrina*, & *Tarsensi* celeberrima: & *Colosso* *Solis* æneo, qui fuit septuaginta cubitorum altitudinis. Post *lvi* annum terræ motu prostratus, jacens quoque miraculo fuit. Pollicem ejus vix justæ staturæ vir amplecti poterat. Digiti majores erant quam pleræque; statuæ. Vasti specus habebat defractis membris. Duodecim annis *Colossus* effectus est, *ccc* talentis: intus magnæ molis saxa disposita fuere, quorū pondere opus stabiliretur. *Sultanus* *ccio* camelos ære hujus statuæ oneravit,

Persicum sive Sophorum Imperium, uti olim celebre, sic etiam hodie maxime clarum est. Ejus incolæ Persæ, Vocantur & *Ajami* vel *Azami* ab *Azamiæ* regno, quæ quondam Assyria secundum nonnullos: *Persiani* à *Perside*. *Cheselbas* à pileo rubro quem impositum capiti gestant. *Sophiani* à *Sophi* Principe. Situm autem est Persicum regnum inter Turcicum imperium, Tartaros Zagathæos, Cambajæ regnum, & inter Hyrcanum seu Caspium mare, ac Sinum Persicum. Habet igitur ab Ortum Indos, & regnum Cambajæ, a quo montibus ac desertis separatur: à Septentrione sunt Tartari, juxta *Abianum* sive *Oxum* fluvium: partem reliquam claudit *mare Caspium*. Ab Occasum sunt Turcæ juxta *Tigridem* & *Lacum Giocho*: ad Austrum Sinu Persico adluitur, & mari Indico. Quod sane terræ spatium amplissimum est; complectitur enim plus minus gradus xxxix ab Ortum ad Occasum. A Meridie vero ad Austrum xx occupat. De temperie aeris Persidis regionis sic scribit *Q. Curtius* lib. v. *Regio non alia tota Asia salubrior habetur: temperatum cælum, hinc perpetuum jugum opacum & umbrosum, quod æstus levat: illinc mare adjunctum, quod modico tepore terras fovet.* Regionis autem hujus universæ non eadem passim est qualitas, non idem solo genius. Qua Sinum Persicum spectat, ob fluvios ipsam irrigantes, atque etiam versus mare Caspium, cum ob fluviorum oportunitatem, tum ob aeris clementiam, auramque frigidiorē, tota felix, tota beata, & hinc omne genus frugum, animaliumque non beni-

gna solum mater, sed & nutritrix sollicita. Abundat tritico, hordeo, milio, ac similibus. Metallis quoque adfluit & lapillis. Vini item & fructuum ubertas magna Paulo Veneto teste. Cætera fervoribus & siccitatibus exhausta deseruntur. *Persarum* porrò gēs obscura prius, initium nominis ac famæ accepit à rege *Cyro*, qui ademptum *Medis Lydisque* Imperium, primus in *Persidem* intulit, ac amplissimum & florentissimum ex minimo & tenuissimo, *Asiā* subactā, & universo Oriente in potestatem redacto, reliquit. Successit patri *Cambyses*, qui *Ægyptum* Imperio adjecit, à quo deinde ad *Darium* usque, qui ab *Alexandro Macedone* victus vitam pariter cum regno amisit, res Persicæ in suo statu manserunt. Regnatum est annos ccxxx, quod *Q. Curtius* lib. quarto justissimo & ne minimum quidem fallente calculo tradidit, cui etiam adsentitur *B. Hieronymus* ad ix Caput *Danielis*. Hodie etiam Persicum Imperium quod penes *Sophos* est, inter potentissima totius Orientis Imperia numeratur. Id quanquam oppressum aliquandiu modo à *Saracenis* fuit, modo à *Tartaris*, tamen rursus emicuit sub *Ismaële* rege. Regiones autem Imperio Persico subjectæ hæ sunt. *Media, Assyria, Susiana, Mesopotamia, Persis, Parthia, Hyrcania, Margiana, Bactriana, Paropamisus, Aria, Drangiana, Gedrosia, & Carmania.* *Media* hodie *Servan* dicitur, inter Persiam & Mare Hyrcanum sita, ad Ortum Hyrcaniam habet & Parthiam, ad Occasum Armeniam majorem & Assyriam. Dividitur in Majorem sive Australem, & *Atropatiam* Septentrionalem.

Regia.

Situs.

Cali qualitat.

Soci fertilitas.

Imperium majorum.

lem. Hæc frigidior est, & idcirco minus culta. Vrbs præcipua est *Smachia*, sunt præterea *Derbent*, *Eres*, *Sechi*, & *Giavot*. Illa cultior est: urbem habet *Taurim* positam ad Orontis radices, distantem à Mari Caspio octo dierum itinere. Ambitus ejus pene xvi mill. pass. completitur, quo spacio cc civium millia continere creduntur. Hæc sunt veterum *Ecbatana*, ubi Persarum reges æstate commorabantur. Eodem tractu terræ sunt *Turcoman*, *Saru*, *Sustan*, *Nafsivam*, *Ar dovil*, *Marant*. *Assiria* quæ hodie *Arzerum*, ad Ortum habet Mediam: ad Occasum Mesopotamiam: Armenia illi septentrionalis est, *Susiana* australis. Provincias olim habuit *Arrapachitem*, *Adiabenam*, & *Sittacenam*: urbem *Niniven* ad Tigrim, cujus ambitus lx mill. pass. complectebatur. *Susiana* hodie *Chus* vel *Cusistan* appellatur: nomen habet à *Susis*, urbe primaria, cujus ambitus xv. mill. pass. quæ sic dicta à floribus, ut notat Athenæus: *susum* enim Persis lilium. Mesopotamia, quæ in sacris *Padam Aram*, hodie dicitur *Diarbecha*, sita est inter Euphratem & Tigrim, unde & nomen, quasi *Interamna*. Regio est pro situ & tempore varia: partem flumina impingunt: pars arida est & sterilis, herbis arboribusque destituta. Vrbes præcipuæ sunt *Orsa*, cujus ambitus vii mill. pass. & hæc ipsa multo major *Caramil*: Metropolis Mesopotamiæ, quam *Selimus* Turcarum Imperator Sophis eripuit. *Merdin* sedes Patriarchæ Chaldæorū: & *Mosus* Patriarchæ Nestoriano-rū, cujus auctoritas ad Indos usque & Catajum extenditur. In *Perside* quam nunc *Farsi* vocant vel *Farsistum*, urbs est primaria *Siras*, quæ olim dicta fuit *Persepolis*, regia quondam Magnorum sedes. Plinius vocat Persici

regni caput, & regiam totius Orientis Curtius. *Hyrca-nia* hodie *Grigiam* dicitur, vel *Corcam*, vel *Dargument*, proxima Mari Caspio, quod propterea etiam Hyrcanum appellatur. Vrbes habet *Hyrca-nam*, quæ Scythis est *Carizath*, *Bestam*, & *Masandram*. *Margiana* quæ nunc *Iselbae* nominatur, ad Septentrionem Oxo fluvio terminatur. Vrbs præcipua est *Iodion*, quæ prisca *Antiochia* fuit. *Bactriana* hodie *Batter* vel *Charassaa* est Tartariæ Zagatheæ pars. Vrbes sunt *Bactra*, quæ nunc *Bochara* & *Istigias*. *Paropamissus* Bactrianae pars est ad montem *Paropamissum*. Hodie regio vocatur *Candabar* vel *Amblestam*. Primaria urbs est *Candabar* emporium celeberrimum. *Aria* quæ a metropoli sua *Eri* omnis vocatur, ambitum xiii mill. pass. habet. *Carmania*, *Circam*, vel *Chermain* ad Mare Indicum protenditur, usque ad Gedrosiam, urbibus & portibus frequentibus. Metropolis est *Chirmain*. Sunt & in Carmaniâ regna, *Macram*, *Eracam*, *Guadel* & *Patan*. *Gesia* nonnullis creditur esse *Guzarate* falso, quum *Guzarate* sit ipsum regnum Cambajæ. *Babylonia* inter Sinum Persicum & Mesopotamiâ sita, dextra lævaque clauditur *Susiana* & *Arabia* deserta: nomen habet à *Babylone* urbe primaria. Adhæret ei *Chaldæa*. In *Chaldæa* *Vr* fuit, Iosepho *Vra*, unde Dei monitu *Abrahamus* in *Haran* Mesopotamiæ migravit. Multos habet hoc regnum fluvios, *Canac*, *Araxem* & *Cicum*, qui Mediæ partem septentrionalem abluunt: in *Assyria* *Tigrim*, in *Susiana* *Eneleum*: in Mesopotamia *Euphratem*: in *Margiana* *Oxum*, *Arium*, & *Margim*: in *Bactriana* *Ochum* navigabilem & alios: in *Aria* *Arium*, *Tonclatum*, *Arapenem*: & alios. Nec desunt *Montes*, inter quos *Orontes* in Media, *Mons Coro-*

Flumina.

Montes.

Silva. *Opera publica.* *Mores.* *Opificia.* *Vitus.* *Mercimonis.*
mus in Hyrcania. *Taurus* item qui Persiam mediam secat, variis pro populorum adjacentium situ nominibus insignis. *Sylvas* etiam habet multas, in primis Parthia, quæ nemorosa valde est; ac septentrionalis Hyrcaniæ pars, quæ silvas habet immensas, quercu, pinu, & abiete refertas, atque immanibus feris plenas, tigribus, pãtheris & pardis. Aria etiam silvis ac montibus obsessa est, ut & Persis tota. Ad opera publica quod attinet, multa in hoc regno superba & magnifica fuere, & potissimum in Babylonia. In primis verò occurrit pons ille magnificentissimus in urbe Babylone à Semiramide Regina super Euphratem constructus, de quo vide Munsterum lib. v. Idem hortum pensilem à Semiramide constructum describit, eodem libro. In Susiana in urbe Susa arx fuit, *Medorum Regis domus*, quam, ut est apud Cassiodorum, *Memnon arte prodiga illigatis auro lapidibus fabricavit*: hanc inter fabricatum septem terris attributa miracula idem numerat. Sed de his satis, ad mores venio. Reges creabant ex una familia. Qui Regi non parebat, capite & brachiis amputatis insepultus abjiciebatur. Vxores ducebant singuli multas, alebantque sobolis propagandæ gratia, pellicesque plurimas. De rebus maximis non nisi inter pocula consultabant, eam demum consultationem firmiorem rati quam quæ à sobriis sit inita. Noti inter se & æquales osculo se in occursum excipiebant. Qui humilioris erant fortunæ, venientem adorabant. Solo sepeliebant corpora, cera oblinentes. Ridere coram Rege aut spueri, nefas ducebant & flagitium. De mortuis sepeliendis alii contrarium scribunt, nempe Persas corpora defunctorum extra civitates ad certum campestem locum extulisse, ibique nuda expo-

fuisse à canibus & avibus devoranda. Noluisse insuper ut ossa mortuorum sepelirentur, aut includerentur. Cumque corpus aliquod non illico absumeretur ab avibus aut feris, judicabant malum esse signum, superstitione credentes hominem illum malæ & impuræ fuisse mentis, atque ob id dignum inferno, & proximi ejus plangebant ipsum ceu hominem, qui post hanc vitam nullam haberet spem felicitatis. Sin citius devoraretur à bestiis, beatum eum judicabant. Hodie mores Persarum multò sunt molliores, quam vel Turcarum, vel Tartarorum, vel Saracenorum. Natura liberales sunt & civilitatis amantes: & literas & artes colunt, in primis vero Astrologiam, Medicinam ac Poësin. Apud hos fratres, ac parentes humanissime tractantur: & nobilitas sanguinis in pretio est: in quo à Turcis differunt, qui nullum sanguinis aut stemmatum discrimen norunt. Præterea advenas benignè accipiunt ac tractant: sed tamen zelotypiæ morbo vehementer laborant. Vnde uxores in advenarum conspectum venire non sinunt, licet alioquin illas venerentur, contra Turcarum morem, qui uxores mancipiorum loco habent. Mulieres autem Persicæ formosæ admodum sunt. Artes Mechanicæ & in primis sericorum pannorum textura apud eos nunc viget, qui per universam Syriam ac alias Orientis regiones distrahuntur. Fructibus terebinthi olim, glandibus, piris agrestibus vescebantur: quotidianus cibus post cursum, cæterasque corporis agitationes panis durissimus, aqua potus. Fervent apud eos mercimonia unionum, margaritarum, aromatum & in primis serici, cujus hic incredibile copia.

Regis.

Situs.

Cæli qua-
litas.Soli fer-
tilitas.Anima-
lium va-
rietas.

TARTARIA, seu ut existimat Ioannes Leunclavius, *Tataria*, regnum amplissimum est: præter enim Europæ partem, etiam Sarmatiam omnem Asiaticam complectitur, cum Scythia & Serica, quam nunc vocant *Cathajo*. Nomen habet à fluvio *Tartaro*, qui eam partem irrigat, quæ à nostris *Magog*, ab accolis *Mongul* dicitur. Sita ad Septentrionem, ab Ortu potentissimum illud Chinæ regnum habet, à Meridie Indiam, Gangem fl. & Oxum, ab Occidente mare Caspium & Poloniam, inde Moscoviæ cōtermina est, & à Septentrione mari Glaciali, ubi prorsus ignota est & inhabitata putatur & inculta. Aër hic & cælum intemperatum & mirificum, tonitrua & fulgura in æstate adeo horrenda, ut præ timore homines intereant: jam calor magnus est, mox frigus, & densissimæ nives cadunt. Ventorum frequenter tam validi flatus, ut equitantes detineat, & ad terram homines dejiciant, arbores radicitus evertant, multaq; damna inferant. In hyeme ibi nunquam pluit, in æstate frequenter, sed adeo parce, ut vix terra madescat. Regio tamen tritici, oryzae ac similibum frugum ferax esse dicitur: ac serico, zingibere, cinnamomo, pipere, caryophyllis, rhabarbaro & saccharo abundare: musco item, pice, & alicubi etiam auro & argento. Hic paucis in locis vinum colligitur, & tota Provincia *Catajæ* vinum non profert. Sunt & saxa nigra fossilia ad ignem idonea, quæ ex montibus eruuntur: iis ob lignorum penuriam ad ignem struendum utuntur. Est præterea hic passim boû, caprearum, hircorum & porcorum magna copia, & imprimis equorum ac jumentorum multitudo pæne incredibilis. In Epistolis Tartaricis legimus *Tartarorum*

Imperatorem alere equarum candidissimarum decem millia, quarum lac bibat. Alere præterea xx venatorum millia, & accipitrarios decies mille. Plena quoque avium, ut phasianorum, gruorum & similibum. In ea parte Tartariæ, quam *Zavolhenses* Tartari tenent, ferunt semen esse, semini melonis simillimum, sed minus & oblongum: ex eo si seratur, plantam succrescere quam *Borvanetz*, i. Agnum vocant. Crescit enim agni figura, ad pedum fere tertium altitudinem, quem pedibus, unguibus, auribus, roto capite, præterquam cornibus repræsentat. Pro cornibus pilos gerit singulares, cornu specie. Obducitur corio tenuissimo, cujus detracti usus ad capitum tegmina incolis. Ferunt, internam pulpam caninari carnes referre: cæterum è vulnere quoque sanguinem manare. Dulcore esse admirabili. Radicem humo exsertam, surrigere ad umbilicum usque. Illud etiam miraculi fovet magnitudinem: quamdiu vicinis obsidetur herbulis, tamdiu vivere, quasi agnum in læto pabulo: absumentis illis tabescere atque interire: idque non solum vel casu, vel tractu temporis, sed etiam experiundi gratia subtractis atque ablati evenire. Illud etiam auget admirationem: appeti eam à lupis ceterisque animalibus rapacibus. In civitate *Quelinfu* reperiuntur gallinæ, quæ loco pennarum pilos habent instar felium nigri scilicet coloris, sed ova edunt optima. Primum ex Tartarorum gente Imperatorem, qui regnum acquisivit, & legibus constituit atque judiciis, nominant *Changuum Canem* vel *Chanum*. (Hic *Paullo Veneto Cinchis* dicitur.) Eius ætas incidit in annum Christi millesimum ducentessimum secundum. Ferus ante hunc gentis cultus, sine moribus, sine lege, sine civili

Imperium
majorum.

con-

consuetudine, obscuri inter Scythas nominis, finitimis vectigalis de re pecuaria, quam exercebat. Ab hoc Chāgio ceterorum principum origo est. Propagavit hic imperium incredibili celeritate, à Synarum regione & Oceano usque ad Caspium mare. Hujus filius fuit *Icucham*, qui genuit *Zamcham* tertium imperatorem, qui ab aliis *Bathi* nominatur. Hic devastavit Russiam, Poloniam, Silesiam, Moraviam & Hungariam. Quartus ex *Bathi* genitus fuit *Temir Cutlu*, qui est *Tamberlanus*, in Historiis ob summam tyrannidem notus, qui totam Asiam vastavit, ac usque ad Ægyptum penetravit. Hic imperatorem Turcarum *Bajatzetum* vicit & captum aureis compedibus vinctum in cavea per Asiam traduxit. Quintus imperator ex *Temir Cutlu* progenitus fuit *Temir Gzar*, qui adversus Cruciferos Prussiae fortiter pugnans ferro occubuisse dicitur. Sextus imp. ex *Temir Gzar* genitus fuit *Macmetzar*. Hujus filius *Ametczar* VII impet. Hic genuit *Sziachmet* VIII imperatorem. Dividitur autem Tartaria in plures partes, *Minorem*, quæ Europam spectat, & inter Borysthenem & Tanaim conclusa, cōplectitur Tauricam Chersonesum, quam obtinent Præcopenfes. De hac in Europa diximus. *Tartariam desertam*, in qua multæ hordæ: *Zagatar*, quæ Scythia est intra Imaum: *Catajo* cum regno *Tangut*, quæ antiquorum est Scythia extra Imaum, & Serica regio: ac denique *Antiquam Tartariam*, Ptolemæo incognitam. Metropolis regni est *Cambalu* ad ripam fl. *Polisangi*, cujus spatium est xxiv mill. Italicorum. Portæ sunt xii. extra quas totidem suburbia. Emporium istud gemmarum, auri, argenti, serici est opulentissimum. Ferunt singulis diebus mille

currus serico onustos ex China huc ad vehi, præter alias merces. Sunt præterea urbes multæ insignes: *Samarcauda* à *Tamberlane* condita: *Caindo*, urbs mercatu celebris, in extrema Tartaria, & aliæ multæ, quas brevitatis studio prætereo. Lacus in Tartaria plurimi, quos longum ^{Lacus.} esset enumerare, aliquot tamen insigniores recensebimus. In Provincia *Camclu* lacus est in quo tanta margaritarum copia, ut pretium earum omnino vilesceret, si unicuique quantum liberet asportare permetteretur. Quare sub capitis pœna cautum est, ne quis in hoc lacu piscari margaritas absque permisso Magni Chami audeat. Scatet etiam idem lacus piscibus. Est & alius in Provincia *Caraim* valde piscosus, centum in ambitu complectens milliaria, & alii. ^{Flumina.} Fluminibus rigatur non paucis, inter quæ fluvius magnus *Pulisachnis* nomine. Hic in Oceanum sese exonerat, perque cum naves multæ plurimis mercibus onustæ ascendunt. *Caromoram*, qui ob nimiam latitudinem & altitudinem nullum habet pontem: evolvitur verò in Oceanum. *Quiantū*, habens latitudinem dimidii milliariis, estque admodum profundus & piscosus. *Quiam*, quo major (Paullo Veneto scribente) in Orbe non putatur. Nam latitudo ejus quibusdam locis x milliarium, aliis viii, & in quibusdam vi. Longitudo vero ejus patet itinere centum dierum. Reliqua prætereo: ad estructuras & opera publica transiens. Hic occurrunt multa singularia, cum ^{Opera publica.} primis maximum ac pulcherrimum Palatium ex marmore constans, & auro exornatum: à Chamo *Cublai* in civitate *Ciandu* conditum. Est & aliud in civitate *Cambalu*, miro artificio exstructum: ambitus ejus quatuor

tuor circiter milliarium: quadratura qualibet milliare unum complectente. Est murus valde spissus, decem passibus in altum confurgens. Superficies extrinseca colore albo & rubeo nitet. In singulis quatuor muri angulis Palatium pulchrum & magnum, arcis loco conditum est. Sic in medio cuius libet quatuor murorum, Palatium egregium exstructum est: eaque in universum VIII sunt. In his servantur arma, instrumenta tormenta & machinæ: arcus, sagittæ, pharetræ, calcaria, frena, lanceæ, clavæ, nervi, & reliqua in bello necessaria, singulaque armorum genera in singulis posita sunt Palatiis. In spatio verò medio interiori est Regium Palatium, scilicet in quo rex commoratur. Caret tabulatis: pavementum verò exteriori fundo præeminet decem palmis. Tectum altum est valde, picturâ exornatum. Parietes atriorum & conclavium auro & argento fulgent. Ubique picturæ pulcherrimæ & bellicarum rerum Historiæ sese ingrediētium oculis offerunt, vivis coloribus & rutilâti auro coruscantes. Habet magnus Cham duodecim barones aulicos, qui triginta quatuor præfecti sunt Provinciis: horum officium est, ut singulis Provinciis duos præficiant rectores, ac regiis exercitibus in locis ubi morantur, res necessarias provideant: & quicquid decernunt, regi indicant, qui sua auctoritate id confirmat, quod illi statuendum duxerint. Malefactores hoc modo apud Tartaros puniuntur. Siquis furatus fuit rem vilem, & vita privati non commeruit, cæditur fuste septies: accipiēs septemdecim plagas, aut viginti septem, aut XLVII pro magnitudine peccati: idque usque ad centum, addendo semper decem. Nonnulli tamen nonnunquam ex his

percussionibus moriuntur. Quod si quis furatus fuit equum vel rem aliam, ob quam mortem meruit, gladio in visceramerso occiditur. Quod si vitâ redimere voluerit, noncuplum reddit. In adulterio deprehensi tam vir quam mulier, lege ipsa occiduntur. In Hordas Tartari dividuntur, quæ vox illis cæterum conventumque plurium significat. Sed ut varias longè latèque distantes provincias incolunt, ita neque in moribus aut vitæ *Mores.* genere omnes conveniunt. Homines staturâ quadratâ, latâ facie & obesâ, oculis cõtortis & concavis, solâ barbâ horridi, cætera rasi: corpore valido, animo audaci: inedia & laboris patientissimi: equitantes, si fames sitisque illos vexaverit, equis quibus insident venas solent incidere, eorumque sanguinem bibere. Natio profana est & barbara, jus ipsis in armis, lex in robore & viribus. Domos multi non habent sed pro his plaustra. Et quoniam incertis vagantur sedibus, Stellarum, imprimis vero poli Arctici adspectu cursum suum dirigere solent. Vno in loco non diu commorantur, rati gravem esse infelicitatem diu in eodem loco hætere. Pecuniæ usum nō habent, itaque res pro rebus commutant. Ismaelitas se esse dicunt, idque etiam præ se ferunt. Mahumeti legem admisere anno CI CCC XLVI. Vescuntur Tartari cibus grossioribus, præsertim carnibus, iisque crudis aut semicoctis, lacte, caseo. A suilla abstinent. Bibunt lac equarum, quod ita præparare norunt, ut videatur esse vinum album, non admodum insipidus potus. Victus immūdissimi sunt, utpote qui mensas map- *Vitus.* pis non operiant, mantilibus non utantur, quū manus non lavent, non corpus, non vestimenta. Bibunt etiam aquam, lac & cerevisiam ex milio coctam.

*Ratio-
bernandi.*

*Leges &
Instituta.*

Regio.

Situ.

CHINÆ Regnum amplissimum ac potentissimū, Incolæ *Tangis*, & seipfos *Tangis* vocant. Ptolemæus vel hos, quod idem Ortelio placet, quem pleriq; sequuntur, vel vicinos Catajenfes, quod magis probat Mercator, vocat *Sinas*. Sita est autem regio omnis ad Oceanū Eoum, & ab Ortu Solis terrarum extrema putatur. Finis ejus ab Oriente Mare Eoum, Cauchinchina Provincia à Meridie; qua Occidens est, Brachmannæ: qua Septentrio, sunt Tartari, gens bellicosissima, à quibus, montibus & muro longissimo discluditur. In universum autem cinctus ille sive ambitus muri montiumque ad 10 milliaria protenditur. Historici Chinenfes murum hunc ante annos ducentos à quodam rege Tzintzoo nomine exstructum memoriæ prodiderunt, postquam hujus regionis incolas à Tartarorum tyrannide, quam xciii annos perpessi fuerant, magna prudentia liberasset. Regio cœli & soli temperie, nec non hominum industria, omnium rerum ferax. Habet enim homines minime desidiosos, sed labori assuetos: quibus nihil indignius videtur, quam vitam in otio transigere. Hinc fit ut nullus totius tractus angulus non aliquid producat. Loca arenaria tritico & hordeo conferunt. Humida, plana, aut palustria, oryza, cujus quater uno anno satio est. Colles montesque pinetis abundant, quibus interserunt panicum vel legumina. Nullus itaque locus, nullus ager infrugifer: & ubique horti, rosæ, & varium genus florum frugumque. Lini etiam frequentes sunt

segetes, & arbuta moro confita, ad nutriendos bombyces. Auri præterea, argenti, æris, ferri, aliorumque metallorum, gemmarum, unionū, musci, sacchari, rhabbari magna copia: præstantissimum habetur, id quod istinc per Persiam terra ad nos adfertur: mare enim multum virtutis illi adimere putant. Profert & hoc regnum lignum singulariter medicum quod à Chinenfibus *Lampalam*, à nostris *Radix China* dicitur: estque ejus usus per totam Indiam frequentissimus contra quævis apostemata, paralyfim & morbum gallicum. Ejus radix dura est & ponderosa atque albi coloris. Pecorum in montibus & pratis greges infiniti. Silvæ & nemora incolunt apri, vulpes, lepores, cuniculi, zebellini, martes: aliaque id genus animalia, quorum pelles in vestimentorum usum expetuntur. Horum jucunda hic utilisque venatio est. Avium generis mira copia, præsertim aquatilis, cujus tanta multitudo & præcipue anatum, ut in urbe Canton, ex minoribus hujus regni una, decem vel duodecim millia uno die absumentur. Quamvis autem hæc regio animalium ferax sit, arte tamen hanc feracitatem adaugent hoc artificio. Vere duo aut tria millia ovorum fimo condunt, cujus calore suo tempore erumpunt anatum pulli. Idem tempore hyemis faciunt, sed tum ova non fimo condunt, sed sportæ arundinacæ imponunt, cui ignem seu focum tepidum substruunt, unde aliquot dierum spatio æquè prodeunt. Tota hæc regio uni subest regi, tanquam monarchæ, quem *Mundi Domi-*

Animalium
varietas.

Urbes.

nam

Cœli tem-
perie.Soli ferti-
litas.

num ac Cœli Filium vocant. Civitates numerantur ducentæ quinquaginta celebriores in universum, & illarum nomina terminantur syllaba *Fu*: quod orbem significat: ut *Cantonfu*, *Panquinsu*. Oppida, quorum ingens est numerus, in *Cheu*. Pagi innumeri sunt, incolis frequentes, ob continuam agriculturam. Omnes fere urbes ad ripam navigabilis cujusdam fluminis sitæ sunt, largis profundisque fossis & muris munitæ. Inter lacus, qui amœni hic sunt, memoratur ille in *Sancii* Provincia rotundus, ex inundatione anno *ciōiōlvii* factus, in quo submersæ civitates septem præter oppidula & pagos & mortalium ingentem numerum, unico tantum puero in trunco arboris servato. Flumina & Maria pisculenta sunt, & regio hæc quia maritima est, & passim fluviis navigabilibus irrigatur, haud minori populorum frequentia in navibus quam ædibus habitatur. Inter opera & structuras egregias occurrunt *Portæ* urbium magnifice ad miraculum usque exstructæ. *Plateæ* quasi ad libellam factæ, nusquam à recta linea declinantes, tantæ amplitudinis, ut iter præbeant decem quindecimve una equitantibus: hæque passim interstinguuntur arcibus triumphalibus, qui urbes supra modum ornant. Lusitani quidam referunt se vidisse in urbe *Fuchco* turrim quadraginta innitentem columnis ex solido marmore, quarum altitudo erat quadraginta palmorum (mensura Architectonica) latitudoque duodecim. Hoc opus esse tantæ magnitudinis, tam exquisitæ elegantiæ, tam insignis splendoris atq; ingentis sumptus, ut omnes totius Europæ superbas & magnificas structuras longè post se relinquere existiment. Sumptuosissima habent

tam in urbibus quam in agris Tempia. Rex Chinæ habet sub se Governatorem quasi proregem: quem ipsi *Tu-tan* nominant, Hic causarum totius regni disceptator & Iudex. In iustitia administranda huic magna severitas. Latrones & homicidæ perpetuis carceribus custodiuntur donec flagris, fame, vel frigore vitam finiant. Quamvis enim ultimo supplicio (quod ferè flagellatione constat) condemnentur, sententiæ tamen executio adeo tarda, ut maxima horum condemnatorum pars in vinculis moriatur. Hinc tantus captivorum ubique in civitatibus numerus: ut in una urbe *Canton* sæpè quindecim millia excedat. Furta (quo nullum crimen his partibus odiosius) flagiti verberibus crudelissimis puniuntur. Flagellationis hic modus est: Hominem pronum collocant, manibus à tergo religatis: huic, flagro ex arundine aut calamo facto, furas crurum percutiunt, cujus ictus adeo vehemens, ut primo verbere sanguis eliciatur, secūdu*s* ictus adeo maleficū excruciat, ut in pedes consistere nequeat. Singula crura singuli carnifices flagellant, tanta vehementia ut plurimi ex quinquagesimo aut sexagesimo ictu vitam finiant, omnes enim nervi disrumpuntur. Lusitani narrant singulis annis eo mortis genere supra duo hominum millia interire. Flagrum hoc latitudinis est quinque digitorum, crassitudine unius, quod continuo aqua tingunt, ut flexibilis sit, & majori impetu cædat. Licitum viris plures ducere uxores, quarum unam domi retinent, cæteras variis in locis disponunt. Adulteros extremo afficiunt supplicio. In urbibus nullum lupanar, omne meretricium genus in suburbia relegatur. Nuptialia festa celebrant tempore novilunii,

Ratio
gubernandi.

Lacus &
Flumina.

Opera
publica.

Mores.

vilunii, & fere Martiomense, qui dies illis primus est in-
euntis anni. Hacque festa peragunt uti apud nos, splē-
dide & magno apparatu. Per multos dies cōtinuos cō-
vivia celebrantur; organis musicis ludisque histrioni-
cis adhibitis. Sunt autem Chineses plerique facie lata,
barba rara, naso simo, oculis parvis: etsi quidam inter
eos sint forma satis decora. Color omnibus ut Europæis;
subfuscus autem iis qui circa Canton habitant. Rarissi-
mè vel nunquam patrio excedunt solo, neque facile pe-
regrinum admittunt, imprimis ad interiora regionis: ni-
si fide publica à rege fuerit donatus. In comestationibus
& comotationibus adeo strenuos sese exhibent, ut ip-
sis Germanis aut Belgis ne minimum quidem cedant.
Quod ad religionem hujus gentis attinet, credunt om-
nes res creatas, omniaque inferiora, atque horum gu-
bernationem pendere à supernis, atque cœlo: quem
maximum omnium Deorum credunt, eumque primo
alphabeti caractere exprimunt. Solem, Lunam, &
Stellas adorant, etiam Cacodæmonem, (quem ea for-
ma qua nos Europæi depingunt) ne mala ipsis inferat,
ut ipsi dicunt. In Mechanica omnis generis conficien-
da supellectile adeo dextris & nitidi Chineses, ut opus
à natura creatum, non manufactum videatur. Ars Ty-
pographica & Tormentorum bellicorum usus hic a-
deò vetus est, ut inventorem nesciant. Lusitanis multa
de sagacitate horum hominum scribunt, & hoc (quod

imprimis stuporem moveat) quod curribus utantur ve-
liferis, quos sic dirigere sciunt, ut iis quocumque velint
brevissimo temporis spatio terra ferantur. Figulina illa
opera pellucida, niveque candidiora, quæ apud nos in
pretio sunt, & *Porcellana* dicuntur, nequaquam hoc loco
silentio prætereunda. Ea apud hos fiunt hoc modo.
Cochleas quasdam marinas ovorum testis miscent, ali-
aque quædam addentes, subigunt & massam conficiunt.
Hanc sub terra condunt, ibique eam macerari ad octua-
gesimum vel centesimum usque annum sinunt, hæredi-
busque suis pretiosi thesauri loco relinquunt. Ipsique
ea utuntur quam avi atavique posuere. Observantque
ex veteri instituto, ut qui veterem tollit, recentem ejus
loco recodat. Mercimonia hic maximè vigent aroma-
tum, imprimis serici. Ex Malacca enim, Bengala & aliis
locis piper, crocus, nuces odoratae vulgo muscatae, ca-
sia & id genus aromata in Chinam non exiguo quæstu
advehuntur. Sed sericæ telæ hic præcipuum mercimo-
nium est. Ioannes enim Barrius in suis Decadibus A-
siaticis scribit, ad urbem Nimpo quam alii Liampo nū-
cupant, observasse quosdam ex Lusitanis, trium mensi-
um spatio navigio evectas 166000 serici libras. Mus-
cum quoque hinc ad varias Orbis partes devehit, asse-
rit Antonius Pigiafetta: Rhabarbarum & uniones An-
dreas Corsalis.

Regio.

INDIA Asiæ maxima & nobilissima regio, ab Indo fluvio nomen habet. Hanc Ptolemæus in duas dividit, in *Indiam* nempe *Intra* & *Extra Gangem* cognominatam. Hæc *Hevila*, vel ut alii scribunt *Havilath* aut *Evilath* in Sacris litteris dici putatur. Illa *Seria*: incolis vero *Macyn* aut *Magin* vocitatum apud Marium legimus: alii *Mangi* & *Chinam* vocant, qui Mercatorem sequuntur. Priorem *Indostan* ab incolis vocari auctor est Ioannes Barrius. Hæc terrarum amplissima est. Pomponius tantum spatium littoris occupare scribit quantum per LX dies noctesque velificantibus cursus est. Clauditur autem secundum Strabonem ac Plinium, Occidentem versus, Indo fluvio, qui Persiam ab India determinat: ad Septentrionem sunt Tauri juga: ab Ortus Oceano Orientali, à Meridie Indico cingitur. Regio lenibus auris & imprimis Favonio saluberrima est: quamvis cælum habeat inæquale ob ejus vastam magnitudinem: alicubi enim calida est, nimirum Æquatorem versus: alicubi vero temperata satis ac potius frigida, versus Boream. Terra verò ipsa universim situ, cælique clementia, bonitate ac fertilitate longè cæteras Orbis partes antecellit. Alia hic rerum facies, alii syderum ortus atque obitus: binæ messes in anno, binæ æstates, media inter eas hyeme, Etæsiarum flatu calores temperante. Ager quamvis ut plurimum frumento careat, legumina tamen & fruges varias copiosè profert, & imprimis hordeum, ac oryzam. Fructus præterea arboreos multos

Situs.

Cæli temperies.

Soli fertilitas.

producit, piper, thus, myrrham, caryophylla, zingiber: & in partibus maximè australibus cinnamomum, calamum aromaticum, nardum, aliaque aromata, quemadmodum Arabia & Æthiopia. Est & in arundinibus mel. Multa insuper medicamenta habet, multas arborum radices, tum salutare tum noxias. Quid verò de metallis, lapidibus, aliisque mineralibus dicam? Nascitur enim in ea ingens auri & argenti vis: non parum quoque æris, ferri & orichalci, auctore Diodoro: sed Plinius neque æs, neque plumbum habere tradit, gemmisque suis ac margaritis hoc permutare, quas mare littoribus infundit. Beryllis siquidem, chrysoloprasis, adamantibus, carbunculis, lychnitis, margaritis, unionibus, abundat. Serici hic tanta copia, ut reliquo Orbi sufficiat. Animalia hic quam in reliquis Orbis partibus majora, boves, cameli, leones, canes, elephantum. Elephantum incredibilis est frequentia. Dracones in desertis immanes, æquant fere elephantem corporis mole, & cum his perpetuò decertant. Canes tam feroces, ut etiam cum leonibus committi possint. Serpentes innumeri, quibus etiam tostis incolæ vescuntur: ut & formicarum quodam genere, quod cum pipere edunt, similiter ut nos caneros. Simiæ hic reperiuntur albæ, & chamæleon, quem solo ære nutriri credidit antiquitas. Aves præterea variarum specierum, & invisæ cæteris nationibus, præter gallinarum, phasianorum & perdicum ingentem multitudinem: nec non & psittacorum

Animalium varietas.

Imperium
maioribus.
 corum varii coloris. De Indorum imperio Plinius ita scribit: *Indi prope Gentium soli nunquam emigravere finibus suis. Colliguntur à Libero Patre ad Alexandrum Magnum reges eorum CLIII annis VICIO CCCII; adjiciunt & menses tres.* Scribit etiam Strabo de Indis, ad eos nullum præter *Liberum Partem, Herculem & Alexandrum* cum victoria profectum esse, quamvis à *Cyro & Semiramide* tentatos. Sed his relicto ad urbem transeamus. Alexandri Magni comites in eo tractu Indiae quem subegerant, VICIO oppidorum fuisse scribunt, nullum *Cominus*, unde hujus regionis vastitatem & ingentem amplitudinem facile agnoscas.

Urbes.
 Urbs primaria est *Calicut* totius Orientis emporium celeberrimum. Sunt & aliae, *Campaja, Decan, Batticalla, Canopor*, aliaeque plurimae. Non desunt lacus aliquot vasti. In

Lacus.
 Historia Alexandri mentio fit lacus, vel Stagni vetusta abundantique silva coronati, mille passus patentis, ubi exercitus ejus siti pene confectus est. Omnium verò maximus est lacus *Chiamay*, cujus circuitus ecce milliarium, distatque à mari *decem* milliariibus. Hinc complures fluvii præcipui originem trahunt: post eum *Cincubai*, atque

Flumina.
 alii. Annium hic mira vastitas. Proditur Alexandrum Magnum nullo die minus quam stadia *decem* navigasse in *Indo*, nec potuisse ante menses quinque enavigare, adjectis paucis diebus, & tamè minorè *Gange* esse constat. Oritur hic in *Caucasi* jugo quod vocatur *Paropamisus*, hodie *Naugocrot*, & longo cursu nongentorum milliarium in Oceanum Australem sive Indicum duobus ostiis erupit. Unde viginti recipit amnes, sed clarissimos *Hydaspem*, quatuor alios adferentem, & *Cantabram* tres. *Gangem* alii incertis fontibus ut Nilum, rigantemque vicina eodem modo: alii in *Scythicis* montibus nasci

dixerunt, influereque in eum XIX amnes: alii cum magno fragore ipsius statim fontis erumpere, dejectumque per scopulosa & abrupta, ubi primum molles planities contingit, in quodam lacu hospitari, inde lenem fluere: ubi minimum, VIII mil. pass. latitudine, ubi modicum, stadiorum c: altitudine nusquam minore pass. XX. Hunc in sacris *Phison* vocari notatum est: Eum hodie Geographi quaerunt. Sunt qui opinentur eum esse qui in sinum *Bengalæ* influit, fortasse ob nominis vicinitatem, adcolæ enim vocant *Guengham*. Sed Mercator noster haud adspernandis ductus rationibus *Gangem* dicit esse eum qui dicitur *Rio de Canton*. Post hosce amnes numerantur *Mandona, Chaberis, Ava, Campumo, Menam, Menon*, & alii plurimi. Megasthenes prodidit sexaginta amnes Indiae numerari, quorum permulti aestate crescunt instar *Nili*, quæ potissima est fertilitatis hujus regionis causa. Nutrire dicitur *Ganges*, sicut *Nilus*, crocodilos, item delphines, anguillas quoque ad tricenos pedes longas, Plinio teste. Est verò potissima Indiae & nobilissima pars *Oceano Meridionali* seu *Indico* obversa, juxta littus, seu oram maritimam: quæ etsi plurimum portuosa sit, attamen plerisque in locis innumeris insulis, scopulis ac brevibus cincta est, unde navigatio laboriosissima & periculosissima redditur. *Indica maria*, ait *Solinus*, *balneas* habent ultra spatia quatuor jugerum. Sunt & quos *physeteras* nuncupant, qui enormes ultra molem ingentium columnarum, super antennas se navium extollunt, haustosque fistulis fluctus ita eructant, ut nimbofa alluvie plerumque deprimant alveos navigantium. Plurimi hic montes, magnusque labor sit eos enumerare, quorum magna pars arboribus & iis quæ virent spoliata est. Iunguntur inter se *Imaus, Emodus, Pa-*

Mem:er.

ropa-

Silva. ropamisus, Caucaſi partes. Indorum nemora, ut ſcribit Sol. in tam proceram ſublimantur excelsitatem, ut transiaci ne ſagittis quidem poſſint. Pomaria ficus habent, quarum caudices in orbem ſpacio ſexaginta paſſuum extuberantur. Ramorum umbrae ambitu bina ſtadia conſumunt. Foliorum latitudo forma Amazonica pelta comparatur. Pomum eximia ſuauitatis. Quae paluſtria ſunt, arundinem creant ita craſſam, ut fiſſis internodiis, lembi vice veſtiet navigantes. Hebenum arborem India ſola habet, & in præruptis petris arbores quaedam thus exſudant. Habet & aliam arborem ferentem nuces Indicas. In VII ordines olim diuifa univerſa gens fuit. I erat Philoſophorum: II Agricolarum: III Paſtorum: IV Artificum: V Militum: VI locum Ephori tenent. Hi quaecunq; in India fiunt inſpicientes regi referunt. Septimum vero cōficiunt, qui publicis conſiliis præſunt, numero pauciſſimi, nobilitate prudentiaque maximè inſignes. Ex his enim ad regum conſilia, tum ad rempublicam gerendam, tum ad res dubias iudicandas aſciſcuntur: Duces inſuper ex his deliguntur & Principes. Ad leges porro & inſtituta quod attinet, legibus utuntur plerique non ſcriptis: quidam etiam ſcriptis: in quibus ſicuti & in contractibus maxima ſimplicitas: quod vel ex eo argui poteſt, quod non multum ſunt litigioſi: nam nec comiſſi nec depoſiti juris ulla habent, nec teſtibus indigent, nec ſigillis, ſed ſimpliciter credunt. Qui falſus te-

ſtis deprehenditur, extremis decurtatur digitorum articulis. Qui membro aliquo quempiam orbaverit, non modo talionis pœnam ſubit, ſed etiam manu truncatur. Quod ſiquis artifice manu oculumve ademerit, capitale eſt. Nobilitas generis ac ſanguinis apud hos ſumopere obſervatur, idq; ex veteri inſtituto. Literas plerique eorum ignorant, ſed memoriter omnia adminiſtrant. Sacrorum cura eſt penes *Gymnoſophiſtas* qui *Brachmanni* dicuntur: hi etiam *Aſtrologiam*, *Philoſophiam*, *Medicinam* ſectantur. Sunt præter hos etiã *Abduti*, qui ad tempus aliquod abſtinent, & hoc ipſo poſtea putant ſibi ad omnia flagitia commeatum factum eſſe. Indis omnibus promiſſa cæſaries eſt, cultus præcipuus cum gemmis, habitus diſcrepantiſſimus. Lino alii veſtiuntur aut lana: alii ferarum aviumq; pellibus, pars nudi agunt, pars tantum obſcœna velati. Niger vulgo corporis color, in materno utero tales fiunt ſeminis diſpoſitione, quales ipſi ſunt qui genuere. Statura procerâ ac valida. Multas nuptas habent, quas à parentibus accipiunt, pari boum emptas, alias obedientiæ cauſa, alias proliſ ac voluptatis, ac niſi caſtas eſſe cogant, fornicari licet. Artifices apud Indos magno in pretio: hi enim non ſolum immunes ſunt à tributo, ſed frumentum inſuper è regia accipiunt. Mercimonia hic multis in locis maxima vigent, aromatum imprimis, lapillorum, goſſypii ac ſerici.

*Mores.**Mercimonia.*

SEQVUNTUR in nostra methodo *Moluccæ Insulæ* cum aliis: aromatum & imprimis caryophyllorū ingenti copia toto Orbe celebres. Hoc vero nomine præcipue comprehenduntur quinque insulæ, *Ternate* vel *Tarante*, *Tidor* vel *Theodori*, *Motir* quæ & *Muthil*, *Machian* vel *Mare*, & *Bachian* seu *Bachianum*. Iacent sub *Æquatore*, inter *Cilebes* & *Gilolo* insulas. Harum maxima vix habet ambitum sex mill. passuum: omnes intra spatium xxv milliarium concluduntur. Aer hic valde insalubris, multiq; mercatores lucrum pluris quàm vitam facientes, his locis moriuntur. Ager est aridus, spongiosus, quique imbres è cælo decedentes confestim absorbet, antequam in mare delabantur. Profert varia aromata, nuces myristicas, mastichen, lignum aloes, sandalum, cinnamomum, zingiber, piper, & caryophylla tanta copia, idque sine ulla cultura, ut mirum sit. Quæ quotidiano esui inserviunt, raro hic & parcè proveniunt, sed ea commutatione suarum mercium abunde parant. Sunt etiam in Moluccis tam vastæ arundines, ut ex iisdolia conficiant incolæ. Caryophylli arbor in rupibus provenit, quarto anno quâ cœpit crescere, profert fructum. Arbor foliorum forma & crassitie lauro est similima. Flores umbellæ instar prodeunt, simillimi floribus mali aurei. Fructus flore collapso paullatim protuberant in formam clavi, unde etiam illis apud nostrates nomen. Initio rubri, mox Sole tosti nigresunt: quo autem duriores fiant & virtutem insitam diutius servant, aqua falsa consperguntur. Arbores verò ita inter se den-

santur vel soli felicitate, vel seminis, aut stolonum fecunditate, ut plerumque lucos faciant. Hos inter se partiuntur indigenæ, fructusque abduunt, ut mercatoribus divendant. In his insulis avis interdum decedit *Mantucodiata* dicta, maxima pica non minor, nec major semipede. Caput ei non rotundum, sed pressum est, quale hirundinis, cauda longissima, bifurcata, pedes nulli: itaque perpetuo volat, auram ruminat. Pluma in capitis parte superiore adeo minuta, ut pilo propior visum pene fallat. Ei viriditas, quæ in feris anatibus, sed ita vegeta, ut smaragdi splendorem imitetur. In parte inferiore sub gula etiamnum & minorior & brevior, verum flava, ac nitore citrii. Ad stomachum vergens dilutior & dilucidior. A capite collum in supera parte densissima pluma tegitur, fulgore fuliginoso, quæ ad caudam sese demittens paullulum grandescit, ac de coloris illius intentione paullatim aliquid remittit. Par sub alvo magnitudo, color haud absimilis. Alarum protensarū prolixitas sesquipedalis. Pennarum color infernè buxeus, superne cædidus, levissimâ fuligine semitinctus. Pinnulae pennarum non cohærent, sed dissipatè aerem transmittunt. Hanc si cadat, è cælo aut ex paradiso Mahumetano mitti superstitione credunt. Hanc etiam adeo sanctè religioseque habent, ut se ea reges tutos in bello existiment, etiamsi suo more in prima acie collocati fuerint. Inter has insulas præcipue sunt *Tidor* & *Ternate*, quarum posterior duos habet portus cōmodissimos. Indigenæ harum insularum caphræ, hoc est, gentiles sunt. Solem & Lunam

**INSULÆ
INDIAE
Orientalis**

**ARC
HIPELAGUS
S. LAZARI.**

*Moluccæ Insulae Quinque sunt
juxta I. Gilolo sita nimirum Ter-
nate, Tidor, Mutir, Machiam, et
Bachian.*

Linea Aequinoctialis.

**NOVA
GUINEA
PARS.**

*Aqui in hiberna Martin
Afonso de Melo.*

*Militaria Germanica
15 30 45 60 75*

**PARS IN-
DIAE ORI-
ENTALIS**

**SUM-
ATRA**

BORNEO INSU-

JAVA MA-

PKerius Calavit

135 140 145 150 *Septentrion* 155 160 165 170 175

135 140 145 150 *Meridiem* 155 160 165 170 175

20
15
10
5
0
5
10

20
15
10
5
0
5
10

& Lunam deos colunt: Soli diei, Lunæ verò noctis imperium adscribunt, illum marem, hanc feminam dicunt, atque hos cæterarum stellarum parentes vocant, quas omnes Deos esse, minutos tamen arbitrantur. Solem orientem certis carminibus salutant potius quam adorant, item Lunam noctu fulgentem, à quibus liberos, fœcundam pecoris fœturam, terræ uberes frutices, aliaque id genus deprecantur. Cæterum pietatem ac justitiam colunt, & præcipuè pacem atq; otium amant: bellum vero maxime detestantur. Moluccæ repertæ sunt Caroli V auspiciis: quam rem quia in primis memorabilis, libet paullo altius repetere. Quum inter Lusitanos versus Orientem, Castellanos in Occidentem, pomeria suorum Principum promoveri pro virili adnitentes dissidium esset ortum: ne alteri alteris essent impedimento, novus ille Orbis, auctoritate Alexandri VI Pontificis & aliorum, in duas partes est distributus: scriptis legibus & conditionibus, ut quidquid instituta ab Atlantici maris insulis, quæ Hesperides solent dici, navigatione Orientem versus reperiretur, Lusitanorum esset: quidquid ad Occidentem, Castellanis cederet. sic horum beneficio pernotuit America: illorum Orientis pleraque, ita lucri studio lapsu temporis excurrentium, ut dicerentur etiam percurrere in adjudicatam Castellanis portionem: quæ controversia decidi non potuit, nisi Ferdinando Magellano quasi iudice. Hic enim Lusitanus, odio in Emanuele suum Principem, ob non bene pensatam, quam illi navarat & effecerat, operam extimulatus, docens Moluccas ex facta distributione pertinere ad Castellanos, anno millesimo quingentesimo decimo nono, auspiciis Caroli Quinti ad

quærendum dimissus alia via insulas, quas dixi, ita navigationem suam temperavit, ut ex Hispania in Australiora cœli spacia ad gradum latitudinis LII delatus, & inde conversa ad occidentem Solem classe, per inferius hemisphærium immenso cœli marisque tractu superato, sub orientem Solem ad Moluccas insulas, quas quærebat, tandem naves ejus pervenerint: ac inde per superum hemisphærium, prætervecti ejus socii littora Asiæ & Africæ in Hispaniam redierunt, per navigato semel (ausu admirando & à nullo mortalium tentato) toto terrarum Orbe. Ipse autem Magellanus ante repertas Moluccas prælio contra Barbaros occubuit: & post investigatas Moluccas à sociis superstites ejus navigationis, cæteris navibus dispersis, captis & detentis, una tantum navis superstes, & incolumis in Hispaniam rediit aromatibus onusta: margaritis etiam; quæ in insulis nonnullis grandes admodum reperiuntur, aliæ magnitudine ovorum turturum, gallinarum etiam & anserum. Digniores profectò nautæ, qui æternam memoriâ celebrentur, quam qui cum Iasone Thessalo Argonautarum principe ad Colchidem navigarunt Argonautæ. Navis etiam ipsa, quæ una sospes & salva domum rediit post exantlata tot pericula, multo dignior, quæ inter sydera collocetur, quam vetus illa Argo. Hæc namque ex Græcia duntaxat per Pontum vecta est. Magellanica vero ex Hispania Austrum versus indeque per inferius Hemisphærium in Orientem penetrans, rursus in Occidentem in Hispaniam per superius hemisphærium, emenso semel, quod dictum est, universo terrarum Orbe, remeavit. Sed hæc hæc hactenus: ad alia pergamus.

Gilolo insula.

GILOLO vel *Gilolum* quæ & *Batochina*, ex insulis, quas vulgo nuncupant *del Moro*, una est. Cœlum hic inclemens, & aer calidus. Ager abundat oryza, ac medulla cujusdam arboris, quæ *Sagu* dicitur, ex qua panem conficiunt: è qua etiam arbore succum eliciunt, quo loco vini utuntur. Gallinas silvestres magna copia producit à nostris valde differentes: & vicinum Mare magnam alit testudinum vim, quarum caro ejusdem ferè saporis est cum carne vervecina. Incolæ barbari ac crudeles, qui ut olim, carnibus humanis vescuntur. *Celebes* insula ab Occasu Moluccarum jacet, cum nonnullis aliis, quæ sub eodem nomine comprehenduntur. *Ambon* vicinis aliquot insulis nomen dat. Peridromus ejus 10 milliarius. asperrima autem est ac sterilis. Hujus incolæ sunt anthropophagi, ac piratæ. *Bandan* parvæ insulæ numero circiter VII, à Meridie Sindarum insularum ac Moluccarum sitæ sunt, gradu circiter VII latitudinis australis: alii eas ultra gradus IV cum triente ponunt. Harum nomina sunt: *Bandan* major cæteris, ac iisdem nomen communicans, *Mira*, *Rosolargium*, *Ay*, *Rom*, *Neira*, & *Gunuape* omnium minima, quæ continuo ardet, atque ob id deserta est. Hæ insulæ nuces myristicas & mastichen ex eadem arbore subministrant. Myristica arbor procera & patula est, nostræ quercui perquam similis. Nuci operimentum triplex. Primum crassius aduersus injurias aëris, venti & imbrium. Alterum membranæ instar reticulato munimento, quod tertium aliud putamen ligneum ambit: membranula illa est muscatæ flos, qui ab Hispanis *Ma-*

*Celebes insula.**Ambon insula.**Bandana insula.*

cis dicitur, nobile ac salubre aroma. *Zingiber* quod in hisce omnibus insulis provenit, duplex est, spontaneum & sativum: hoc illo melius est: herba crocum refert: radix odorata est & mordax instar piperis, & quidem pipere ipso calidior. *Cinnamomum*, quod Herodotus in avium nidis, & præsertim phœnicis reperiri tradidit, cortex est fruticis, simillimi malo punico. Hujus cortex ad calorem Solis dehiscens, à ligno avellitur, & paullulum ad Solem detortus fit cinnamomum, & à canalium figura vulgo *Canella* vocatur. Insula *Timor* sita est gradu XL latitudinis australis. Hæc sandalum flavum & album magna copia subministrat, quod ab insulanis ferro, securibus, gladiis & cultris redimitur. *Borneo* insula Mercatori ea est, quæ à Ptolemæo Insula *Bone Fortune* dicitur. Iacet inter Cambajam & Celebes, proximamque sibi habet Calamianes: parte australi subest Æquinoctiali circulo, reliqua Boream versus extenduntur. Est autem omnium illius Oceani maxima, crediturque ex quorundam relatu trium habere mensium circumnavigationem: ex aliorum verò ambitu bis 100 & 200 milliarius. Hæc rebus omnibus ad vitam victumque necessariis abundat, camphoram, agaricum, adamantem, equos pusillos producit. Multi per omnem insulam & præclari portus sunt, amplæ urbes. *Cabura*, *Tajaopura*, *Tamoaratas*, *Malano*, & omnium præcipua *Borneo*: in qua incolarum millia viginti quinque. Sita est in palude aquæ marinæ, ad instar Venetiarum. Regem habet Mahumetanum, cum quo nefas nisi per interpretem loqui.

Borneo insula.

Regis.

INSULA hæc Marco Paulo *Zipangri* dicitur, olim *Ghryse Magino*, Mercatori *Aurea Chersonesus*: eam vulgo *Iaponiam* & *Iapan* vocant. Præcipue tres Insulæ sunt, Petro Maffejo teste, circumfusis aliis minoribus interfluo euripo disjunctæ. Prima & maxima *Iapan* dicta, in satrapias aut regna tria & quinquaginta dividitur: quorum potentissima sunt, *Meaci* & *Amaguncii*. Secunda dicitur *Ximo*, habetque regna novem in quibus præcipua sunt *Bungi* & *Figen*. Tertia est *Xicoum*, quæ iv renga continet. Totius terræ longitudo ferme in ducentas, uti ferunt, leucas procurrat. Huic nequaquam respondet latitudo: decem tantum alicubi patet: summum xxx, non amplius. De ambitu nihil dum certi proditum est. Iacet ab Æquatore in Arctum à trigesimo gradu ad trigessimum ferè octavum, Ab Oriente obversa est novæ Hispaniæ. A Septentrione Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente spectat Chinentes. A Meridie, vasto Mari interfuso, inexploratas habet terras. Salubris hic cæli temperies: frigori & nivibus regio valde obnoxia, neq; admodum ferax. Mense Septembri oryzam, nonnullis etiam in locis Majo triticum metunt: neque ex eo panem ut nos conficiunt, sed genus quoddam offæ, seu polentæ. E terræ visceribus incolæ varia effodiunt metalla: & exteras longeque distitas nationes ea merce pelliciunt. Estque hæc insula in tantum auri ferax, ut Marcus Paullus Venetus testetur suo tempore Palatium regium aureis laminis tectum fuisse, haud aliter quam apud nos magnæ domus plumbo vel cupro operiun-

Cæli qualitas.

Soli fertilitas.

tur. Arbores vel ad æternitatem, vel ad fructum ferunt haud absimiles nostris. Plurima verò variis locis exurgit cedrus, tantæ proceritatis & crassitudinis, ut inde fabri Basilicarum columnas, & cujuslibet quamvis capacis onerariæ malos efficiant. Ex animantium genere, oves, porcum, gallinam, anserem, fædasque alias domi haud quaquam alunt Iaponii. Campos & præta, boum equorumque militarium armenta: saltus atque dumeta, lupi, cuniculi, apri, cervi pererrant. E volatilibus phasiani, anates amnicæ, palumbes, turtures, coturnices, ac sylvestres gallinæ cernuntur. *Iaponium* omne nomen uni quondam parebat imperatori, cui titulus *Vo*, seu *Dair*: quod is diuturna pace in deliciis atque socordiam resolutus, Præfectis ac Satrapis ac præcipue *Cubis* (sic enim duo primarii vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui cœpit esse. Summus verò & potentissimus Iaponiorum habetur ille quisquis *Meacum* & *Meaco* finitima nobilissima regna (quem tractum communi nomine *Tensam* nuncupant) armis atque arcibus occupavit. Ea loca ante aliquot annos obtinebat *Nobununga* tyrannus. Hujus in solio à conjuratis interempti, liberis ejusdem aut pulsatis, aut occisis, per factionem ac vim præcipuus è Ducum numero *Faxiba* successit. Nunc autem *Taicofama* sive *Taico* monarcha est Iaponiæ. *Iaponia* urbs primaria *Meacum*, civitas maxima, cujus ambitus unum & viginti milliaria patuit, sed nunc bellis intestinis insulanorum tertia parte imminuta est. In hac summus magistratus Iaponiæ moratur, tribus viris constans. Sunt præterea

Animalium varietas.

Imperium majorum.

Urbium notitia.

IAPONIA.

ENS & AD. NANQUIN

CHINA RUM NANQUIN

CHINENSIS

OCEANUS

Petrus Karius Celavit

Leuca	10	20	30	40	50
Hispanica	10	20	30	40	50
Milliarum	10	20	30	40	50
Germanica	10	20	30	40	50

Meri 165 dies.

Corea Indig. Emis. Caoli Japonicolas Coras
Litor que an sit insula empiris continentis non
est certum sed quod sit insula quod sit procerus flus
et Ind. illa non sit Insula sed continet
et horret

Occi dens.

Ori dens.

præterea *Ossacaja* civitas illustris, potens, libera, omnium, ut quidam autumant, totius Orientis opulentissima. Magna hic mercatorum undique concurrentium frequentia est, quorum qui mediocres facultates habent minimum possident xxx aureorum millia, qui majores, incredibilem summam. *Bungum* sui tractus urbs præcipua, situ opportuno. In hac Christianorum magnus est numerus. *Coja* civitas *Bonsio* cuidam sacra, quem *Cambodasi* vocant. Principes omnes in hac urbe sepeliuntur: aut si alibi, saltem huc dentem unum mittunt sepeliendum: tanta hujus loci veneratio. *Fiongo* urbs decem & octo leucis *Meaco* distans. Hæc *Nobunanga* tempore majorem in partem devastata fuit. Eamq; anno c10 10 xcvj terræ motus sic convulsit, ut non minima ejus pars ad terram allisa sit: & paullo post etiam maxima pars, ut dicunt, igne conflagrarit. *Amangasaku* urbs non contemnenda leucis quinque disjuncta à mari, *Sacai* opposita. Habet etiam *Vosuinum*, *Funajum*, *Tosam*, urbes nobilissimas, & alias quas brevilitatis studio prætereo. Portus marini hic multi, inter quos *Ochinofamam*, in quo ferè magnus navium numerus stat. Editi præruptique montes, cum alii passim, tum ii præcipua nobilitate visuntur: quorum alter, incertæ appellationis, adsidue flammam evomit, inque ejus cacumine, certis hominibus, postquam voti causa diu se maceraverint, splendida circumfusus nube sese *Cacodæmon* ostendit: alter *Figenojama* nomine spectatæ altitudinis est, adeo ut etiam ipsas nubes leucarum aliquot intervallo superet. Magnifica exstruunt templa & sacerdotum utriusque sexus sumtuosa cœnobîa: superba etiam & visenda palatia. Palatii regii ex *Paullo* Vene-

to supra mentionem fecimus, cujus tectum aureis laminis fuit opertum. Superficies quoque superior aula-rum & conclavium aureis laminis ferebatur tecta. Nec minus hodie sunt in hujusmodi operibus sumtuosi & magnifici. *Taico* sive *Taicofama* quem nunc hic monarcham esse diximus, opere visendo & stupendo moles excitavit. Hic exstrui curavit aulam mille *Tatamis* (storeæ elegantissimæ genus est) opertam cum suis fimbriis damascenis, holosericis, aureis: quælibet autem harum storearum octo palmos longa, iv lata est. Hæc è ligno maximi pretii ædificata est, tantoque auro intus nitet, ut pænè incredibile videatur. Ante hanc aulam in planicie pulcherrima, jussit erigi theatrum ad agendas comædias, utrimque verò nonnullo intervallo divulsas turre binas trium quatuorve contignationum. Multa hic prætereo brevilitati studens. Ligneis plerique ob crebros terræ motus, quidam tamen ab imo lapideis utuntur ædibus, elegantia & arte visendis. Meaci III. *Viri* (qui totius regni primores summum Magistratum constituunt) degunt, penes quos summa est rerum constituendarum potestas. Primus, qui *Zaxo* dicitur, Pontificis instar, præest sacris. Secundus *Voo* dignitatibus & honoribus. Tertius *Cubacama* paci & bello. In v autem ordines divisa gens est. Quorum primus eorum qui cū imperio sunt, rerumque potiuntur. hosce communi omnes nomine *Tonos* nuncupant, quamquam inter ipsos *Tonos* alii dein existant dignitatis gradus, uti apud nos regum, ducum, marchionum & comitum. Alter ordo eorum est, qui gentis illius procurant sacra, capite ac mento prorsus abrafo. cælibem hi profitentur vitam. Variæ ac multæ numerantur eorum sectæ: nec defunt

Privata.

Ratiog-
bernandi.

Partim.

Montes.

Opera pu-
blica.

defunt qui ad Rhodiorum Equitum speciem bellicas una cum religione res tractent. Sed communi omnes appellatione *Bonzii* appellantur. Tertius civium & reliquæ nobilitatis est. Sequuntur institores ac sellularii: & variarum opifices rerum egregia formæ solertia. Postremus est agricolarum locus. Sontibus quolibet nomine, haud leviora quam exsilii, aut proscriptionis, aut capitis supplicia constituta sunt. Gladio ferme trucidantur improvidi: quibusdam tamen locis comprehensos latrones, certoque ad ignominiam vehiculi genere per civium ora transvectos, extra urbem cruci affigi mos est. In Dei cultu, quod potissimum Iustitiæ munus est, miserandum in modum errant. Magistris religionis utuntur iis quos dixi *Bonzis*. Inter numina suppliciter adoranda, sunt *Amida* & *Xoca*. Sed habent & alia, à quibus futuræ vitæ bona expetantur, quos *Fotoquos* vocant. Alios etiam veluti minorum gentium Deos adorant, bonæ valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorum quæ ad corpus pertinent, largitores: hosce *Camis* appellant. Multa hic variis locis Gymnasia, quas Academias dicimus. *Bonziorum* Schola est in oppido *Banoum*, in qua solemniter ritum gradus titulusque confertur à præfecto studiorum. Est & inter alia *Seminarium Iesuitarum* in quo Iapones linguam Lusitanicam, Europæi Iaponicam discunt. Ipsi Iapones etiam typis ad impressionem utuntur. In universum autem, acuta, sagax, ac bene à natura informata gens est: iudicio, docilitate, memoria. Paupertas dedecori aut probro est nulli. Maledicta, furta, impiam temerè jurandi consuetudinem, aleæ

genus omne execrantur. Procerâ staturâ, si cui contigerit, & decoro corporis habitu gloriantur. Lenta plerisque vivacitas: firmæ vires: in sexagesimum usque annum militaris ætas extenditur. Barbam alunt modicam: in capillo varius est mos: vultu depilant, pueri sinciput, plebei ac rustici dimidium caput. Viri nobiles totum ferme, paucis ad occipitium relictis capillis, quos attigisse quempiam, contumeliæ loco vel maximæ ducitur. Storeis, culcitæ in modum tumentibus, nitidisque pavimenta consternunt: In iis & somnum, subiecto cervicibus lapide vel tegillo, & cibum capiunt, genibus nixi, cruribus insidentes. Munditiarum apud eos, haud minor quam apud Chineses, cura: paxillis item ipsi duobus inter edendum ita scienter utuntur, ut neque excidat quicquâ, nec digitos extergere opus sit. Cœnatione ingrediuntur discalceati, ne catastromata calcando coinquent. Tenuiores, ad mare præsertim, victitant herbis, oryza, pisce: divites ornant splendide atque apparatus convivium: in singula fercula, sine linteis aut mappis mutatur sua cuique convivæ mensa è cedro pinuve, palmæ ferè altitudine. Cibi confecti in pyramidem exstruuntur auro conspersi, cupressinis ramulis ad gratiam prominentibus. Nonnunquam etiam rostro pedibusque inauratis aves integræ nobilibus patinis inferuntur. Vigent hic Lusitanorum commercia. Inveniuntur enim margaritæ magna copia, rotundæ ac crassæ, rubei coloris, item alii lapides pretiosi, qui una cum auro Insulam ditissimam reddunt.

Kkkk iij

ZEILAN

Schola.

Mort.

Victus.

Mercimania.

Infula.

ZEILAN, vel Ceilon infula Arabibus dicitur *Tenarizim* & *Ternasser* terra deliciarum: & Indis *Hibernarum*. Hæc Ptol. *Taprobana*, Barrio & Corsalo testibus: quod idem constanter affirmat Varrerius, in suo de Ophyra regione opusculo. Quorum sententiæ lubens accedit Ortelius in suo Thesauo Geographico. Mercator vero noster censet *Nanigerim* (*Panigeneris* habent Græci Ptolemæi codices) esse: cui alii potius fidem habendam arbitrantur: ego rem in medio relinquo. *Zeilan* vero infula præstantissima jacet non longè à Comorino Promontorio, x gradibus ab Æquatore. Ambitus ejus ccxl leucarum, vel ut alii dicunt ccio aut io cc milliarium: longitudo leucarum lxxviii, seu milliarium ccxl vel ccl. Latitudo autem leucarum xliv, aut milliarium cxi. Hæc licet sub zona torrida, subque candenti sydere sita, cælo tamen ita temperato, aëre tam salubri fruitur, ut omnes Indiæ provincias hac parte excedat, nonnullique isthic Paradisum terrestrem fuisse olim arbitrentur. Mira cæli clementia incredibilisque temperies, hieme æstateque nunquam sævientibus. Ager fertilis perpetuò viret. Flores varii leguntur. Adeo ut cum Poëta de hac infula canere liceat:

Hic ver purpureum, varios hic flumina circum

Fundit humus flores —————

Arbores perpetuo floribus aut fructibus onustæ sunt: ut sunt mala Assyria incredibili suavitate, mala medica, citria optima, aurantia, limones, alique fructus nobilissimi. Fert & palmam & aromata, cinna-

momum, cardamomum, Caryophyllum, piper, aliaque. Cæterum incolis cibum, potum, navigia, unica palma subministrat. Fructum vocant *Coquen*, librum *Cayro*. Ex arborum truncis naves compinguntur, è foliis vela, ex cortice funes, cujus tenuioribus partibus pro filo utuntur ad vela consuenda, trabesque colligandas, sine ullo clavo ferreo: ita exstructam navem onerant fructibus ejusdem arboris. *Oryza* tamen parçè hic provenit, quæ ex regno Malabar & Caromandel copiosè eo defertur. Auri, argenti, cæterorumque metallorum fodinas habet, quas tamen reges non permittunt exhauriri, eas velut thesaurorum loco in ostentationem servantes. Nonnullis causa videtur, ne quis illis bellum inferat, cupidine auri. Ferrum quoque, linum & sulphur producit: eboris item ingentem vim. Sunt & gemmæ hujus insulæ plurimæ, rubini, hyacinthi, sapphiri, chrysolithi, & quos vulgo vocant *Ochidi gatta*. Ferarum omne genus, cervorum, hinnulorum, aprorum, leporum, cuniculorum, & similium magna copia. Elephantorum vero nusquam major frequentia & bonitas. Hos venales habent miro modo. Ad mensuram enim admetiuntur, ut pannos, aulæa, telam, pretio in singulos palmos definito; ita cum magnitudine crescit æstimatio. Sunt verò hi elephantii totius Indiæ orientalis nobilissimi, atque à ceteris, ut verissimè probatum esse memorat Hugo Linscotanus, ejusdem generis animantibus ex aliis locis privata veneratione adorantur. Sed quoniam in elephantorum mentionem incidimus: non abs re visum de hoc animali

Animalium varietas.

Situ.

Cæli temperies.

Soli fertilitas.

mali pauca subicere. Elephantem vocant Arabes *Fil*, ac dentem eius *Cenafil*, Æthiopes *Itembo*. Animal disciplinæ capax est, & natura mite & tractabile. Incessu tardum videtur, cum tamen ne vel expeditus quispiam cursu eius incessum adæquare queat. Repertos subinde elephantos aliquos ferunt, qui noctu cum suspiriis & lachrymis iniquam suam sortem deplorare videbantur. Vivunt annos ducentos. Magni illi dentes non nisi ex elephantis maribus sunt: femellæ enim breviusculos habent. Animal est mirè zelotypum, atque adeo præ nimia zelotypia in furorem subinde tantum rapitur, ut & pastum & somnum fastidiat. Memorabilem historiam refert de elephante Christophorus Acoſta, quam hoc loco Iusti Lipsii V. C. verbis inseremus. *Elephanti cuidam in urbe Cochim ad horam cibus non erat oblatuſ. Queritur & barrit. Magister excuſat, & vaſ aeneum ejus cibarium ostendit perfluens; cauſſam hanc mora eſſe, non poſſe ſe in pertuſum vaſ cibum indere. Iubet igitur, ſi eſſe velit, ad fabrum ærarium ferat reconcinandum. Ille paret. Promuſcide auſert, fabro offert. Faber ſive per negligentiam, ſive ludos belluam faciens, infideliter reparat atque obſtipat. Elephas refert. Heruſ vitium videt, & indignatur. Inclamat illum abſentem, hunc præſentem; denique redire jubet cum illo ipſo vaſe. Facit, & fabro queruluſ impingit. Ille homo ſuavis iterum imponere conatur, & admoto malleo claudere rimam ſimulat; non claudit. Nec tamen imponit: Nam ille catus lebetem reſumptum ad flumen deſert, immergit, & aqua implet, periculi faciendi cauſſa. Videt eſſuere. Plenuſ itaque irarum ad fabrum recurrit, intonat magna voce. Conſtuunt*

*vicini, & inter eoſ vicarius Regiſ. Faber blandiſ verbis demulcet belluam: vaſ denique ſumit, & reſingit probè atque ex fide. Sed ille ne tum quidem fidens, iterum ad flumen & ad hauſtum: dum contineri aquam videt, vertit ſe ad adſtanteſ, & oſtendit, velut teſteſ eoſ advocans in hoc factum: ita demum abit domum. Hæc libuit hoc loco interſerere, ut lectioniſ ſaſtidium atque ſatietas non nihil levaretur. Avium præterea omniſ generiſ, pavonum, gallinarum, columbarum &c. ingeſ copia. Vnuſ hic rex olim imperabat: iſ poſtea dolo ſublatus fuit, diviſo inter multoſ Principes imperio. Suntque nunc reges iſulani novem. Horum potentiffimuſ eſt *Colmuchi*, cui ceteri tributum pendunt annuum: hi ſunt reges *Ianaſapitan*, *Triquinamale*, *Batecolon*, *Villaſſem*, *Tananaca*, *Laula*, *Galle* & *Cande*. Refert Ioanneſ Hugo Linſcotanuſ in ſuo itineraio cap. xiv, chirurguſ quemdam præcipuum è regibuſ è medio ſuſtuliffiſ, ſibi que imperium adſcripiffiſ, pulſiſ inſigni tyrannide cæteriſ. Hunc chirurgum regni potentem *Raju* appellari, prudentia & ingenio pollere, rei que bellicæ haud rudem eſſe: verum nemini fidentem. Cingaleſ huic, eodem referente, inſeſti ſunt tantamque tyrannidem oderunt, preſſi interim metu ad obedientiæ miniſteria. Idem hoſtiſ Luſitanorum acerbiffimuſ, eo anno qui diſceſſum dicti Hugoniſ præceſſerat ex India, arcem *Columbo* obſidione cinxerat, ſed irritò conatu, auxilio à Luſitanis allato. In hac iſula viii ſunt urbeſ, quarum pri-
Urbeſ.
maria eſt *Colmuchi*. Hic complureſ naveſ cinnamomo, elephantibuſ ac gemmiſ variſ onerantur. In hac Por-
tugalleſeſ*

Portus. rugallenses arcem habent rege permittente à se ex-
Montes. structam. Portus est amplus & tutus. Habet præterea
 sex portus præcipuos, præter alios minus celebres. Insu-
 la valde montosa est: visiturque mons sublimis altissi-
 mo situ inter totius Indiæ cacumina; incolis *Pico de*
Adam dicitur; credunt enim Indi firmiter isthic Para-
 disum fuisse, & Adamum ibidem à Deo creatum, di-
 cuntq; etiamnum hodie extare primi parentis pedum
 impressa vestigia, longitudine duos palmos excedentia.
 Scribit ex relatu cujusdã mercatoris Mahumetani Lu-
 dovicus Romanus Patritius in fastigio hujus montis
 specum esse quendam, quo se recipiebant ejus regio-
 nis omnes incolæ in primi Parentis sanctissimi memo-
 riam: memorare enim incolas Adamum post lapsum
 illic fletu & continentia, pœnitundine ductum, culpam
 redemisse. Refert idem auctor esse alium montem va-
 stissimæ longitudinis, ad cujus radices pyropi reperiu-
 tur, qui vulgo rubini dicuntur. Cinnamomum hic
 nascitur præstantissimum tanta copia, ut silvas ac ne-
 mora hac arbore refertas habeât. Incolæ maritimi ma-
 humetani magna ex parte sunt: mediterranei Gentiles:
 (*Cingales* vocant) color illis albus, statura procera: ab-
 domen prominens; ventrem enim curant. Imbelles
 sunt, exigui spiritus, & ad bellum inepti. Tormētis, scri-
 bit idem Ludovicus, non utuntur bellicis, nec ferro: sed
 eorum arma arundines sunt: ob id perraro in prælio
 occumbunt. Sunt autem ingeniosissimi, & ex auro,

argento, ferro, ebore, opera faciunt politissima. Bom-
 bardarum sive scloporum fistulas insigni arte nunc
 formant, velut artificii manu exasciatis. Narrat sæpius
 jam nobis memoratus Linscotanus Archiepiscopo cru-
 cis imaginem oblatam, quam artifex Zeilanus ex ebo-
 re confecerat, longitudine unius ulnæ, tanto artificio,
 ut capilli, barba, & ipsa facies viventis hominis gestum
 mentirentur, optima staturæ mensura: in Europa nihil
 tale. Quare ab Archiepiscopo arcæ inclusa ad Hispaniæ
 regem missa fuit, digna æstimatione inter preciosissi-
 ma tanti regis *Cimelia*. In Histrionum artibus excel-
 lunt iidem maximè, multasque venustates corpore ac
 ludis exercent, totam Indiam percurrentes, magna spe-
 ctantium admiratione. Victus eorum ex lacte, buty-
 ro, caseo, ac oryza est: potum ex palmarum succo col-
 ligunt. Vestis infra umbilicum è serico aut gossypio.
 Superiora enim non tegunt, nisi quod caput panno
 subtili contegunt. Aures auro ac gemmis ornant, zo-
 nas gerūt aureas gemmis ornatas. Ipsa insula commer-
 cii valde ob portuum frequentiam ac rerum affluen-
 tiam oportuna est.

Atque hæc de insula *Ceylon* deque tertia Orbis parte
Asia sufficient; ad quartam & postremam Orbis Ter-
 rarum partem longè maximam *Americam*, quam Isth-
 mus nobilissimus & Septentrionalem facit & Meri-
 dionalem, pergimus.

Regio.

Sunt.

Celi tem-
peries.Soli ferti-
litas.

HISPANIA Nova Americæ Provincia amplissima, cæteris cultior, amœnior ac populis frequentior. Hæc magnis terrarum spatiis disjecta, à Tavasco, sive Grialvi flum. Occidentem versus excurrentes, ad S. Michaëlis & Culiacanas usque terras extenditur. Septentrio finitur Granata Nova, aliisque regionibus Novi Mexicani regni nomine nunc signatis. Australe littus Pacifici Maris undis abluitur. Inter Æquinoctialem & Cancri Tropicum pænè concluditur, ideoque dierum noctiumque exigua hic discrimina, & perpetuum pænè ver. Mensibus Junio, Julio, Augusto atque Septembri assiduæ pluvix, leniumque ventorum ab utroque mari commodissimi flatus, diurnos, æstivosque calores, disjiciunt ac temperant, quæ vera est ratio cur istic sub Tropico æstivo commodè habitetur, contra veterum Philosophorum opinionem. Aërem ergo habet temperatum, quamvis sub torrida jaceat zona. Abundat regio ipsa mineris opulentissimis auri, argenti, ferri & æris: mittit cassiam fistulam & fructus quosdam, quos incolæ *Cacao* nominant, amygdalorum instar, ex quibus potum valde ab eis expetitur conficiunt. Gossypio ac omnibus insuper frugibus fructibusque, quos in Europa habemus, affluit: tritico, hordeo, omne genus leguminibus, oleribus, lactucis, brassicis, raphanis, capis, porro, petroselino, rapis, pastinacis, malis insanis, beta, spinachio, pisis, fabis, lenticulis & similibus. Sunt & mala aurea, limones, mala citria, persica, armeniaca, magna copia. Crescunt hic etiam poma & pira, sed tantum mediocriter, pruna rara, ficus magna abundantia.

Malorum cotton eorum mirificus provectus. Mala granata satis multa: cerasa hætenus non admodum feliciter provenire. Vineæ insuper sunt ferentes uvas, sed ex iis vinum non conficitur: oleæ, saccharum, mora. Habet præterea multas alias fruges & fructus nobis incognitos: in primis granum *Maiæ* dictum, ciceri non absimile, magna copia, ex quo panem conficiunt. Varia item profert animalia, ut sunt oves, vaccæ, capræ, porci, equi, asini, canes, feles, aliaque animalia similia: istiusmodi enim omnia in India Occidentali reperiuntur. Item leones, tigres, ursi, apri, vulpes, aliaque fera & silvestria animalia: item cervi, lepores, cuniculi. Præter hæc sunt & quæ appellant *Sainos*, animalia instar exigui porci, quæ umbilicum in spina dorsi habent: eunt turmatim per silvas: & alia plurima, quæ brevitatis studio prætereo. Avium non minor est varietas, ut sunt, anseres, anates, coturnices, gallinæ quæ nostras longè superant, & alia. Occupata primùm fuit ab *Hispanis* hæc regio anno *MDIXVIII*, Duce *Ferdinando Cortesio*, cum maxima tamen suorum & incolarum strage, cui remunerationis causâ dono concessa fuit *Tecoanteper* regio novæ Hispaniæ à *Carolo V. Imp.* Regnatum fuerat in urbe Mexicana omnino sub Regibus novem per annos *cxxx*, post *MDXIX* annos quam à *Chichimeicis* Mexicana terra primùm occupata fuit. Horum ultimus fuit *Moteczuma*, qui in quadam seditione fuit interfectus, & cum eo Mexicanorum regum familia intercidit. Incoliter porrò hæc pars ab *Hispanis*, qui multas in ea habent colonias, nempe *Compostellam*, *Colimam*, *Purificationem*, *Guadalajaram*, *Mechoacam*, *Cacatulam*, *Mexico*, & alias.

Animali-
um varie-
tat.Imperium
majerum.

**HISPANIA NOVA
NOVA DESCRIPTIO**

Miliaria Germanica 0 5 10 15
Hispanica Leuce 0 5 10 15 17.5

Petrus Karsus Celavit

**SINUS
MEXICANUS**

**CORTALPANEAS
Populi.**

& alias. Sunt porro in hac Nova Hispania insignes nonnullæ regiones, nempe nova *Galitia*, *Mechuacan*, *Mexica*, & *Guastecan*. Nova *Galitia* ab incolis prius *Xalisco* vocabatur: quam primus derexit & acquisivit *Numus Gufmannus*, qui in ea urbes aliquot fundavit: nempe *Compostellam*, ubi sedes Episcopalis & Consilium regium: *Spiritus S.*, *Conceptionis*, *Michaëlis* & *Gaudalajaram* celeberrimam ac totius regni caput. Pertinet ad Novam *Galitiam* regio illa quæ *Culiacana* dicitur ab urbe hujus nominis. Iacet autem inter fl. *Piasila*, & fl. *S. Sebastiani*, qui antequam in mare se exoneret, à terra absorbetur. Metropolis urbs est *Culiacan*, ubi Hispani fundarunt coloniam domus *Michaëlis*. *Mechuachan* regio ambitum habet xl leucarum, & ex opulentioribus ac fertioribus est hujus Novæ Hispaniæ regnis: nam in ea *Maiz* ter maturefcit singulis annis, & alii etiam fructus. Regio hæc duas continet urbes principales ab Hispanis cultas, in quibus vigent mercimonia, nempe *Pascuar* & *Valadolid*, quæ est Episcopalis sedes, præter alias minus celebres. *Mexicana* regio cæteris non tantum Novæ Hispaniæ præstat, sed universæ etiam Americæ. Nomen sumpsit ab urbe *Mexico*, quæ *Temistitan* quoque nuncupatur. Metropolis est Provinciæ Mexicanæ. Hæc sita erat in peramplæ paludis medio, antequam à *Cortefio* occuparetur, qui eam ad ejusdem lacus ripam transtulit, estque nunc optimè fabricata, ambitum occupans sex milliar. Ital. cujus unam partem Hispani inhabitant, reliquam vero indigenæ. *Mexico* tantumdem sonat atque fons & scaturigo, à primis fundatoribus sic appellata, ob scaturigines fontium varias quæ hæc urbem circumdant. Hæc urbs præcipua erat ac nobilif-

lima totius Indiæ, imo totius Orbis maxima, quam *Ferdinandus Cortefius* expugnavit anno *MDXXXI*. Hæc cum totius imperii Mexicani caput esset, ædium capiebat *LXX* millia. Regis quidem & nobilium ædes erant amplæ, commodè & affabrè exstructæ, vulgi verò humiles & viliores. Resident in hac urbe *Archiepiscopus*, & *prorex*, ac tribunal supremum Novæ Hispaniæ. Est etiam in ea imprimendi ars & cudendi pecuniam. In lacubus porro Mexicanis & circa eorū ripas jacent *L* oppida, quorum quodvis continet plus minus *xcij* domorum. Post *Mexicum* est *Tescura* urbs ad ripam ejusdem lacus, quæ amplitudine sua *Mexicum* ipsum adæquat. Est etiam in hac Provincia *Angelorum civitas*, quæ prius *Vacipalam*, id est terra serpentum, vocabatur, quæ lanificio celebris in primis est, cujus ager vallibus & planiciebus distinctus est, in quibus innumera armenta & greges aluntur, & magna segetum ac fructum copia colligitur. *Guastecan* regio Novæ Hispaniæ ad *Mare del Nort* posita est. Duas hic colonias Hispani habent, nempe *Panuco* & *D. Jacobi à Vallibus*. Postremo in Nova Hispania est *Tlascalan* urbs, quæ post *Mexicum* secundum tenet locum, estque valde populosa & opulenta & agro fæcundo. Reipublicæ more gubernatur, sub possessione tamen Hispaniarum regis. Sunt in Nova Hispania lacus multi, magna ex parte *Lacus* ita falsi, ut sal ex iis conficiatur. Præcipuus is est, qui *Chapalicum Mare* ob immensitatem vocatur. Est & urbis Mexicanæ lacus. Sunt & in ea fluvii quamplurimi *Flumina* piscibus abundantes, quorum aliqui etiam auriferi sūt. Inveniuntur etiam in iis crocodili, quorum carnibus vescuntur incolæ. Est autem regio montibus & rupibus *Montes* asper-

asperrimis referta. In provincia Mexicana mons est flammivomus, qui *Popocampeche* incolis vocatur. Est & mons in regione *Guastecan*, in quo 11 reperiuntur fontes, alter scilicet picis nigrae, alter vero picis rubrae fermentis. Est praeterea haec Provincia silvis nemoribusque plena: ac universa arbores magna copia profert, maxime è quibus lintres unico ex trunco excavant & formant. Habet & cedros tantae magnitudinis & crassitudinis, ut ex iis trabes quadrangulae centum & viginti pedes longae, 11 vero latae conficiantur, tanta quidem copia, ut motes cedris ut apud nos quercubus aut pinis confitos dicas. Opera publica me vocant. Fuerunt in hisce Indiae partibus plurima & quidem superba & magnifica templa idolis consecrata, ac Diaboli cultui destinata, quae Hispani olim voce *Cu* appellarunt. In primis fuit in urbe Mexico celeberrimum templum *Vitzilipuztli*, ambitum amplissimum habens, atque aream intus pulcherrimam. In primis vero res admiratione digna, cura quam Mexicani gerebant in educandis liberis, certo scientes nihil esse in tota rerum universitate, quod plus adjumenti ad rectam rerum tum privatarum tum publicarum constitutionem adfert, quam pueritiae disciplina. Sunt Indi rerum mechanicarum egregii artifices, praesertim in contexendis variis avium plumis & ferarum pellibus admiranda varietate: qui & laborum tam sunt patientes, ut saepissime integro die

cibum non sumant, quo speciosius concinnent & appetent vel unicam plumam, eandem omni ex parte contemplant, tum ad Solem, tum in umbra, ut percipiant, magisne recta an inversa conveniat, erectis an deflexis crinibus. Itaque ex plumis animal quodcunque, aut florem aut herbam tanta dexteritate mentiuntur, ut videantur ad vivum expressisse. Aurifabrorum prima & praecipua est conditio, & praeter ceteris artificiosa: adeo quidem ut res quasvis ad vivum exprimant: valentque plurimum fusionis artificio, adeo ut vel herbas quasvis tum res minutissimas fusione fingant, tam exquisitè, ut à naturalibus differre non dicas. Sola Mexicana civitas omnem politiam & vivendi rationem totius novae Hispaniae patefacit. Quae cum esset totius Imperii metropolis, diversae eo confluebant ejusdem regionis gentes, negotiandi gratia. Itaque singulae nationes sua loca probe ordinata obtinebant ac servabant, in quibus singulis diebus quinque fora observarent, omnibus rebus venalibus optimè instructa. Itaque singulae opificii & mercaturae genera, definitum sibi locum, ac stationem certam habebant, quem nec ulli praecipere licebat, quae certè non exigua est politicae species. Neque commodius aut urbs, aut domus quaequam potest gubernari, teste Xenophonte in *Oeconomicis*, quam rebus singulis praefinita certa que loca statuendo, quod ab Indis observabatur.

Silva.

Opera publica.

Opificia.

Mercatomania.

VIRGINIA.

Insula.

Soli fertilitas.

SEQVUNTUR in nostra methodo *Virginia & Florida*. *Virginia* quæ primo loco occurrit, nomen à *Vigino* regulo, secundum nonnullos, seu, ut mavult ille qui *Francisci Draci* expeditionis anno *MDLXXXIV* ad occidentales *Indias* *Diarium* aut *Commentarium* edidit, ab *Elizabetha Angliæ regina* nomen tulit. Incolis *Vvingandacoa* dicitur. Fert autem ubertate quadam felicitateque miranda, quidquid vitæ ex voto transigendæ, deliciisque fruendis necessarium: vinum, oleum, fabas incolis *Okindgere*, pisa, quæ illis *VVickanzeyvr*: pepones & melones, ipsis *Macocquer*: herbas varias: castaneas, nuces juglandes, fraga, aliosque fructus nobilissimos: item alumen, picem aridam & liquidam, terebinthinam, ferrum, cuprum, sericum, linum, cannabim, gemmas, aliaque plurima. Verum ante alia frumentum (*Pagatovvr* indigenæ vocant & *Indi occidentales* *Maiz*.) incredibili fecunditate luxuriat: quod eo certe vehementius demirari licet, quod levissimam tenuissimamque agriculturæ curam ac rationem exercent. Agros enim leviter expurgatos, & solis evulsis sarritos, cum aratrum vomeremque penitus ignorent, non tanto inductis sulcis subruendi, gtebas occandi, deinde post jacta semina cylindro æquandi labore fatigant incolæ, quantum nostri ad fruges serendas requirunt, sed lignea pala modicè vulneratam humum leviter invertunt, scrobibusque cf-

fossis grana pastino ligneo, sicut apud nos fabæ solent, depangunt, quæ terra demum superfusa condita in summam luxuriam prorumpunt. Animalia in nonnullis locis producit varia; urfos, leones, lupos, cuniculos, & quæ incolæ vocant *Saquenuckot*, *Maquovvoc*, & *Squirrels*: Aves præterea cum alias, tum gallos & gallinas indicas, columbas, perdices, grues, cygnos, anseres, psittacos, falcones, & accipitres. Oppida hic exigua, decem aut duodecim ædium capacia: defixis humi palis, angusto aditu in orbem ædificant, templo, principis procerumque mansionibus, & area, seu foro rerum venalium, domibusque incolarum, circumquaque in circuitu distinctis affabreque collocatis. Civitates circa littus sunt hæ: *Pyshokonnok*, mulierum civitas, *Chipanum*, *VVeopomiok*, *Muscamunge*, & *Mattaquen*, *Ooanoke* Anglis dicta cæca civitas, *Pemeoke*, *Shycoake*, civitas ampla, *Chovvanaoke*, *Sequotam*, & alia. Flumina quibus rigatur sunt *Occam*, *Cipo*, *Nomopano*, *Neus*, & alia. Quatuor mensibus anni, *Februario*, *Martio*, *Aprili* & *Majo*, copiosa hic acipenserum captura; atque etiam iisdem mensibus alecum. Sunt & troctæ saporis jucundissimi, optimi nutrimenti: rajæ, mugiles, passeret, ac multa alia genera piscium. Silvas etiam habet & nemora frequentia, cuniculis, leporibus, atque avibus referta. Silvæ non sunt quales in *Bohemia*, *Moscovia* aut *Hyrcania*, nudæ gignentium & steriles: sed celsissimis atque optimis quæ in toto Orbe reperiantur, cedris confi-

Animalium varietas.

Oppida.

Flumina.

Silva.

Notarum explicatio

- Domus Regum
- Ordinariae Domus
- † Lucubrationes Anglorum.

NOVA
VIRGINIAE
TABULA
Petrus Karius
Caelavit.

Miliaria Germanica cum 25 pro una gra.

MARE
VIRGINICUM

Meridies.

Septentrio.

consitæ pinis, cypressis, lentiscis, aut arboribus quæ mastichen generant, ac multis aliis arboribus odoriferis. Incolæ mediocri statura, æqui bonique tenaces, iustitiam exercent, animæ immortalitatem sentiunt, sed saltationibus assiduis, intempestivisque comotationibus ad instar aliorum Americanorum, intemperanter indulgent; à carnibus tamen humanis abstinēt. Assiduis venationibus feras insectantur. Arma sunt arcus & sagittæ. Credunt multos esse Deos, quos nuncupant *Mantoc*, sed variorum generum & graduum, atque unicum duntaxat præcipuum ac magnum Deum, qui fuit ante omnia secula. Qui, ut affirmant, cum Mundum condere decrevisset, primùm alios Deos ordinis præcipui condidit, quibus tamquam adiutoribus & instrumentis, tum in creatione, tum in gubernatione Mundi uteretur: tum Solem, Lunam, & Stellæ, tanquam minorum gentium Deos, atque instrumenta alterius ordinis magis præcipui. Primùm (ajunt) aquæ creatæ sunt, ex quibus opera Deorum, omnis creaturarum varietas, visibilibus atque invisibilibus, exstitit. Ad genus humanum quod attinet, mulierem primum conditam esse ajunt, quæ opera & adminiculo cujusdam Deorum, concepit ac liberos peperit: atque in hunc modum genus humanum ortum esse asserunt. Sed de moribus & natura indigenarum, deque aliis Virginie commoditatibus aut mirabilibus plura ex descriptione Ioannis Wyts, & relatione Thomæ Harioti Rallegi domestici, per Theodorum Brium singulari libro descripta, & æneis formis incisa circumferuntur.

Florida.

Florida (ut obiter etymone ejusexquiram) appellationem habet, quod ipsa Dominica Palmarum reperta sit, quam Hispani suo idiomate *Pascua de Flores* vocant. Inditum ei hoc nomen à Ioanne Pontio Legionensi. Alii, inter quos Thevetus, alio referunt nominis originem, nempe quod tota viridis floridaque sit, stratis etiam undis herbis viridantibus: sed penes authorem sit hujus rationis fides, cum nusquam ab aliis consonantia tradantur. Ab incolis *Iaquasa* dicebatur. Circumscribitur hæc Provincia latissimis finibus, ab Ortum Bahamæ & Leucayas insulas habet, in Occidente Mexicanæ Provincie terminos attingit, à Meridie Cubam & Jucatanas terras respicit, excurrens in modum Isthmi ad centum passuum millia, quaque angustissima est, triginta miliarium latitudinem occupat. In Septentrione supra Floridam sunt Canada, Virginia, Avanares, & nova Fræcia. Regio satis amœna est, & omnium fructuû fertilis. Magna incolis annonæ cura: Maizium Martio & Junio ferunt, tertio dehinc mense maturum colligunt, ac in publica horrea recondunt, mox singulis pro cujusque necessitate & dignitate distribuunt. Aliis præterea & quidem variis fructibus beata, moris, cerasis, castaneis, uvis, mespilis, prunis, speciosis quidem aspectu, sed insciti saporis. Sunt & radices ipsas *Harle* diætæ ex quibus in annonæ penuria panem conficiunt. Animalia producit varia, cervos, hinnulos, capras, urfos, leopardos, lupos, canes sylvestres, lepores, cuniculos. Nec desunt volatilia, pavo-

Regia.

Sims.

Soli fertilitas.

Animalia varia.

pavones, perdices, psittaci, columbæ, palumbi, turtures, merulæ, cornices, atque alia. Sunt & varia genera serpētium, atque animal quoddam leoni Africano haud absimile. Habet denique peregrinum quoddam vulpi persimile, sub ventre loculo quodam ceu sacco munitum, qui & aperitur & clauditur, ut fœtus editos excipiat, cumque iis pericula effugiat. Mansit hæc Provincia postquam à Joanne Pontio detecta esset ad tempus intacta, nemine sibi illam deposcente, propter incolarum ferociam. Procedente deinde tempore, Ferdinandus Sottus, Præfecturam hanc à Carolo Imperatore obtinuit, multisque veteranis militibus scriptis, Floridam adnavigavit, anno trigesimo quarto supra millesimum quingentesimum, sed aurariis nimium investigandis intentus, nulla cura urbis deducendæ condendæq; , dum per provinciam vagatur, non inventis quas crediderat auri secturis, mœtore confectus interiit, milites sociiq; passim à Barbaris cæsi & discerpti sunt. Succedentibus temporibus, Galli, tempore Caroli noni, duce Joanne Rhibaldo, Floridam versus enavigarunt, improspere hac illis cedente navigatione. Alteram æque infaustam navigationem Duce Landoniero susceperunt Galli anno MDLXXI extructâ arce Carolinâ, quæ brevi ab Hispanis occupata fuit. Biennio post Dominicus Gourguesius comparata classe trium navium, cum centum quinquaginta militibus & 80 nautis ultus Gallorū manes, Carolinam arcem recepit, evertit ac solo æquavit. Sed in reditu cum à rege suo hoc factum iniquo animo accipi intelligeret, quievit, neq; ulla amplius Gallorum in Floridam expeditio memoratur, mansitque Hispanis

Imperium
maiorum.

vacua harum terrarum possessio. Provinciæ celebriores Terræ Floridæ ab Hispanis repertæ, sunt *Panuca* regio, in finibus Hispaniæ novæ sita, cujus incolæ bellicosi admodum, & in bello crudeles, captivos idolis immolant & comedunt. Viri barbas sibi evellunt, ut speciosiores appareant, nares & aures perforatas habent, nec, ante xl ætatis annum matrimonio junguntur. Hinc *Avanares* regio, & *Albardaofia* provincia, quarum incolæ sunt versutissimi, moribusque à reliquis Indiæ populis differunt. Est quoque in Florida *Iaguazia* regio, cujus incolæ adeo cursu valent, ut cervos superent & capiant, curruntque diem integrum nec fatigantur. Sunt & aliæ regiones & provinciæ terræ Floridæ, ut *Apalchia*, *Authia*, *Somovia*, & aliæ. Regio in universum plurimis rivis fluminibusque irrigua, eoque humidior: & in montibus *Apalchicis* ingentes rivi oriuntur auri argentique arenas provolventes, quas incolæ ripis per fossas diductis colligunt, & secundo flumine ad maris littora venales deferunt. Inter flumina præcipua sunt *Porto Real* dictum, quod sonat Portum regium. Ostium fluvii tria miliaria complectitur, habetque duo promontoria, quorum alterum Occidentem, alterum Septentrionem spectat: item *Rio seco*, *Fl. Magnus*, aut *Grandis*, *Garumna*, *Charenta*, *Ligeris*, *Axona*, *Sequana*, *Ay*, *Serravalli*, *Majus*, & alia. Regio plana est, ac paucos habet montes, in quibus *Apalchici* præcipui. Circa fluvium Portum regium multæ sunt silvæ quercubus & cedris confitæ, in quibus cervi plurimi ac feræ, etiam multi pavones Indici reperiebantur. Incolæ ingenio vafro sunt ac subdolo, ab bellum & vindictam proni.

Flumina.

Montes.

Silvæ.

Mores.

M m m m

S V C C E -

C V B A.

Regio.

Situs.

Cali-
qualitas.Iama-
licum a-
ritas.

S VCCEDUNT nunc insulæ, *Cuba, Hispaniola, Iamaica, S. Ioannis, Margarita*, in nostra methodo explicandæ. *Cuba* insula sic ab incolis dicta, etiam *Fernandina & Ioanna* ab Hispanis vocata: item *Alpha & O*, si Petro Martyri credimus. Ea ad Occidentem mari secernitur à Iucatana, ad Ortum Freto ab Hispaniola, ad Austrum est Iamaica. Ejus longitudo ab Ortum in Occasum extenditur ad ccc milliar. aut potius leucas Hispanicas xv: & alicubi xx habet in latitudine. Eam mediam secat Tropicus Cancræ. Qui Cubam videre, salicis folio assimilant, eo quod longior quam lata sit. Regio est admodum temperata, quibusdam tamen temporibus frigidior: estque fertilissima auri sed non puri, & optimi aris ditissima. Magnam profert rubiæ tinctorum copiam. Sacchari item ingentem vim: frumenta, fruges ac fructus varios, atque herbas. Gignit insuper cassiam fistulam, zingiber, mastichen, lignum aloes, & cinnamomum. Serpentes, quorum hic ingentium copia, in delitiis fuisse memorantur. Nemora porcos & boves maxima abundantia nutriunt. Sex urbibus habitat, quarum præcipuæ *S. Jacobi & Havana*: illa exstructa à Iacobo Velasco, sedes est Episcopalis: hæc totius insulæ emporium & navale: ad hanc solet clas- sis regia tamdiu subsistere, donec & anni tempus, & venti commodam navigationem trajectumque in Hispaniam polliceantur. Nunc in ea triremes aliquot

sunt, quæ oram omnem contra hostes tueantur. Multos habet hæc insula auriferos fl., quorum aquæ dulces & potui aptæ sunt. Dulcia & salsa stagna frequentia, unde hic quoque salis copia. Regio aspera, excelsa & montosa. Montesque affatim auri præbent, secturis generosis. Estque in eadem insula non procul à mari mons, è quo bitumen fluit aptum navibus stipandis. Aliam rem admiratione dignam in hac insula describit Gonzalus Ovetanus: vallem quandam inter duos montes ad duo aut tria milliaria Hispanica deductam, (Campum lapideum veteres, uti in Narbonensi Gallia, hunc vocassent) quæ lapideos globos producit tanto numero, ut quis multas inde naves onerare possit, atque à natura adeo ad sphericam formam rotundos factos, ut nihil circino possit ab artifice fieri rotundius. Ipsa gens naturæ benignitate contenta, neque meum, neque tuum, aut exitialem pecuniam noverat, sed omnia in communi possidebat, sicuti solem & aquam natura ex æquo omnibus largitur: apertis itaque vivebant hortis, & sine legibus suapte naturâ rectum colebant. Nudi ferè incedebant, raro tuniculis quibusdam bombycinis induti. In nuptiis mirum ritum observabant: sponsus enim prima nocte cum sponsa non concubebat, sed si dominus esset, domini vicem ejus supplebant: si mercator, mercatores: si denique rusticus, domini vel mercatores. Ob levissimam causam viri uxores repudiabant. Sed mulieres ob nullam viros dimittere

Flumina.

Montes.

Mores.

mittere poterant : viri admodum libidinosi erant & obscæni. Hispani quidem populi frequentia exultam invenerunt, at nunc panè à solis habitatur Hispanis, quod indigenæ partim fame, & laboribus, partim lue venerea interierint, ac potissimam incolarum partem in Hispaniam novam, postquam à Cortesio subjugata esset, traduxerint, ut jam vix Indorum ullus, aut ullæ ipsorum reliquiæ supersint.

Hispaniola.

Hanc Insulam incolæ *Haity* & *Quisqueja* quondam vocaverunt, *Cipaugi* quoque nomen postea tulit. Hispani à se *Spaniolam* sive *Hispaniolam*, & à *Dominico S. Domingo*, sive *S. Dominici* Insulam : cujus etiam honori urbem exstruxerunt, quæ omnium est præcipua. Hujus insulæ ambitus circæc milliarius, seu ccc. leucar. Longitudo 10 milliarius, latitudo pro Sinuum & Promontorium ratione varia. Hanc P. Martyr reliquarum omnium insularum genitricem vocat. Medium insulæ ab Æquatore distat gradibus pænè XIX. Versus Boream forma oblonga est : panditur enim ab Ortum in Occasum. Aëre fruitur temperato, unde arbores ut plurimum perpetuo virent : estque præ cæteris omnibus amœna & fertilis. Sacchari cannas ajunt hic altiores crassioresque esse, quam usquam alibi. Fertilitatis indicium hoc est, quod triticum satum centuplum reddat. Valentia in Hispania ex unica canna vix septem phialæ implentur : in Hispaniola viginti, sæpe etiam triginta. Gignit præterea hæc regio cassiam fistulam, zingiber, mastichen, lignum aloes, & cinnamomum : salis etiam

uberem proventum habet. Auri & argenti fodinæ sunt divites : est & aliorum fossilium non parva quantitas, præcipuè vero coloris cærulei. Ante Hispanorum adventum tria tantum hic erant quadrupedum genera, nunc importatis aliundè animantibus ita repleta est, ut ex ea pellium & coriorum magna vis quotannis in Hispaniam exportetur. Urbes hujus insulæ multæ sunt : præcipua est *S. Dominici* ad ostium fl. *Ozama*, sede Episcopi & vicarii regii inelyta. Sunt & urbes minores, *S. Joannis*, *Meguma*, *Portus Plate*, *Portus Regius*, *Canana*, *Xaragua*, aliæque. Sunt etiam in hac insula fluvii complures, lacus ac fontes admodum piscosi. Præcipuam tamen & amœnitatem & commoditatem incolis præstant IV ingentia flumina, quæ in ipso insulæ umbilico, delapsa ex altissimorum montium jugis, in diversissimas mundi partes abeunt : *Iuna* ad Orientem, ad Occidentem decurrit *Attibunicus*, *Iacchus* septentrionalibus, *Naibus* meridionalibus aquis miscetur, sic ut quadripartito insula dividatur. Est præterea in *Bainoa* ingens lacus, Indi *Flagueigabon*, nostri mare Caspium vocant; is infinitis undique fluviis auctus, nusquam tamen excurrit aut exoneratur, sed cuniculo absorbetur : haud vanis conjecturis creditur, rupes hæc spongiosas per subterraneos meatus maris aquam recipere, quod ibidem multitudo marinorum piscium inveniatur, & aqua maris salugine infecta tota muriatica fit. Alii insuper quantumvis minores in hac insula sunt salsi lacus. Ultra supradictos lacus, ingens etiam fluvius in mare salsus decurrit, quantumvis dulcis aquæ infinitis rivulis fontibusque auctus.

Iamai-

Animalium varietas.

Urbium nomina.

Flumina. Lacus.

Regio.

Situs.

Cæli qualitas.

Soli fertilitas.

Insula. I Amaica, quam nunc *S. Jacobi* insulam nuncupant, ad Orientem Hispaniolæ, xxv ab ea leucarum intervallo discreta, xvi gradibus ab Æquinoctiali limite distat. Ad Septentrionem Cubæ vicina est. Qua Meridies, *S. Bernardi* insulas, & *Carthagenam* respicit. Qua Occidens, *Iucatanas Terras* seu *Fonduram*. Ambitus ejus 100 miliarium. Regio grata aëris salubritate & temperie gaudet: atque ita fertilis est, ut soli fecunditate cum quavis alia certare possit. Habet auri metallæ: sacchari & gossypii magnum proventum. Nec non animalium diversorum copiam. Frequens olim cultoribus erat, nunc incolis aut ferro, aut mortalitate absumtis, rarius culta, duabus tantum civitatibus habitatur. Quarum primaria *Sevilla* sive *Hispalis*, in qua Ecclesia principalis cum abbacia, ubi primatum gessit *Petrus Martyr Anglerius* *Mediolanensis*, vir in tractandis rebus Indicis diligens. Altera *Oristan*. Fluvii hic multi & lacus pisciosi. Gens lege, ritu, moribusque in nullo ab Hispaniolensibus Cubensibusque discrepat, tantum ferociores fuisse memorantur.

Insula *S. Ioannis*.

Insula. I Nsula *S. Ioannis*, vulgo à Portu divite cognominata, prius *Borichena* vel *Borica* dicta, habet ab Ortu Insulam *S. Crucis*, insulasque exiguas plures: ab Occidente & Borea insulam *S. Dominici*: à Meridie Promontorium *Parix*, à quo cxxxvi miliar. abest. Insula in longitudine porrigitur ad l. pænè mill. in latum patet xii aut xvii:

maxima latitudo xviii pænè mill. Germanica completitur. Affluit frugibus, animalibus, ac auro. Dividitur autem hæc insula in duas partes, nempe borealem & australem. Borealis quidem auro abundat plurimo: australis frugum, fructuum, aviumque feracissima. Est nunc in ea urbs præcipua *S. Ioannis* optimo gaudens portu. Fluvii hic sunt aliquot, inter quos *Cairabonus* fluviorum maximus, ad Septentrionem decurrit. Cumque omnes aureis glareis arenisque fluant, Septentrionale tamen latus, uti supra quoque à nobis dictum est, generosioribus fodinis commendatur. Meridiana pars portuosior, frugibusque beatior, maizium cæteraque necessaria vitæ producit.

Margarita.

M Argarita insula vel *Margaritarum*, alio nomine *Cubagua* dicitur: x millia in circuitu patet, decem *Insula.* gradibus & dimidio ab Æquinoctiali linea distans: omni sui parte plana, sterilis, nuda arboribus, aquæ expers. Itaque tanta plerumque humoris inopia est quum propter contrarios ventos nihil è *Cumana* subvehatur, ut sæpenumero cadus vini pari aquæ cado permutetur. Ciniculis, sale & piscibus abundat. In primis vero unionum copia nobilis est. Incolæ colore fusco sunt, raro capillitio, & velut imberbes, feri, crudeles. Vescuntur ostreis è quibus margaritæ sumuntur. *Mare.*

M m m m iij

SEQVITVR

Regio.

SEQVITVR *America Meridionalis* sive *Peruana*, inter quam & Hispaniam novam terræ spatium ad latitudinem decem & octo milliarium interest. Propter quam regio *Peruana* insula esse desinit: diciturque *Provincia Dariena*, mutuato nomine à magno fluvio *Dariene*. Porro *America* omnis *Meridionalis* pyramidalem formam habet: cujus basis prope Isthmum est, Boream versus: vertex sive cuneus sensim extenuatus ad *Magellanicum* fretum versus polum *Antarcticum* desinit in acumen, gradibus pænè LIII distans ab *Æquatore*. Ad Ortum alluitur mari quod vocant *del Nort*: ad Occasum mari *del Sur* sive *Pacifico*. Regionem omnem à Borea in Austrum montes secant. Ambitus est sedecim milliium milliariarum. Partes ejus multæ: sed præcipuæ hæc quinque: *Castella aurea*, *Popajana*, *Peruvia*, *Chile*, & *Brasilia*. *Castella aurea*, *Castiglia del oro*, nomen accepit ab auri maxima quo abundat copia. Iuxta Isthmum sita est, quo pars australis boreali connectitur. Latitudo Isthmi est LXXIII. milliariarum. Est autem hæc terræ pars malè habitata, ac parum culta ob inclementiam cæli ac stagnantes aquas. Estque earum rerum quæ ad annonam spectant minimè ferax, tamen bis terve in anno colligant suum *Maiz*. Urbes duæ sunt, *Nombre de Dios* ad mare *del Nort*, & *Panama* ad mare *del Sur*. Fluvios habet auriferos, & mineralia, unde facilitate propemodum incredibili, auri vis ingens extrahitur.

Popajana
1630.

Popajana regio incipit à parte Septentrionis ad ur-

bem *Antiochiam*, desinitque ab australi parte ad urbem *Quinto*. Itaque à Septentrione terminatur ad fines *Castellæ aureæ*, à qua separatur in urbe *Antiochia*. A Meridie verò *Peruanæ* regioni vicina est, indeque disjungitur urbe *Quinto*; ab Ortum distinguitur regno novæ *Granatæ*, *Transandeno*, & *Peruanæ* regione, quæ inde incipit, Orientem versus. Ex parte Occidentis jungitur mari *Australi*. Regio hæc montibus excellis, horridis & admirandis prædita est.

Peruvia regio totius novi Orbis nobilissima, tota fere intra *Æquatorem* & *Tropicum Capricorni* clauditur. Nomen accepit à portu & flumine cognomine. Suntque fines ejus à Septentrione nova *Granata*, *Castella aurea* & *Peru* fluvius ac portus: ab Occasu est *Oceanus* seu *Mar del Zur*: à Meridie *Chili* provincia: & ab Ortum montes; occupatque longitudine sua mille & octingentas leucas. Hæc autem dividitur hodie in tres partes juxta regionis situm: in planitiem: in *sierras* seu montes, & in *andes* seu *ultramontanam*. Planities *Peruviæ* juxta maritimam oram expanditur milliariibus propemodum circiter Ital. Ejus latitudo major ad LX accedit. Est autem hæc pars arenosa, solitudinibus frequentibus deformis, ac majori ex parte sterilis. Sunt tamen in ea agri permulti circa fluminum ripas viriditate ac fecunditate læti, fluviorum utili perfusu ac inundatione irrigati, unde gossypium varii coloris, & omne frumenti genus copiosè reddunt. Montana regio longo extenditur tractu: à Septentrione ad Meridiem mille circiter

Peruvia.

circiter

circiter leucis, & aliquibus in locis minus. Sunt verò hi montes admodum frigori obnoxii, in eisque frequenter nives cadunt; nec arbores ut plurimum proferunt, unde incolæ ignem ex terra quadam ad hoc apta font. *Andes* sunt etiam montes, sed continua serie producti absque vallibus. Hi etiam à Septentrione in Meridiem porriguntur, & inter hos & alteros montes *Col-lao* Provincia clauditur, quæ sane ut plurimum montibus referta est, ac frigori subjecta, sed tamen valde populosa. Montana regio, Lævino Appollonio teste, maritimæ regioni hominum cultu, urbium frequentia, & soli aërisque beatitudine longe præstat, ac peculiari idcirco regum sede, procerumque habitaculo excoli consuevit. Nam *Chamacerasia*, & alia id genus modum assueta, lactucas, brassicas, raphanos magna proceritate luxuriantes, & tenuium etiam mensis vulgares, amaracum & similes herbas profert: & reliqua porro omnia, quæ postea Hispanis ferentibus accepit, uberrima referendi benignitate reddit. Verum ante alia frumentum tanta fecunditate luxuriat, ut, si vere proditur, uno ex sativo frumenti sextario, quinquaginta aut centum, ducenti interdum progignantur, quod eo certè vehementiùs demirari licet, quod levissimam tenuissimamque agriculturæ curam ac rationem exercent. Auri argentique ditissima inter omnes totius Orbis regiones non immerito Peruvia censetur. Continet autem Peruvia Provincia intra suos limites plurimas urbes ac civitates, quarum præstantiores ac celebriores sunt: *Portus vetus*, *Michaelia*, *Trugillū*, *Regium* seu *Lima*, *Arequipa*, *Quito*, *Cusco*, *Argyropolis*, & *Potosium*. Quatum quinque priores ab Hispanis primùm situs com-

moditate, & mercaturæ oportunitate allectis occupatæ sunt, & ædificiis more Europæo exornatæ. De moribus autem Peruviorum in universum Lævino Apollonio sic scribit: Univerſi tribus potissimum gētibus distinguuntur, quarum singulæ plures sub se populos nominum rursus varietate differentes continent: hæ gentes dissimilitudine gaudent, & diversis linguis sunt discretæ: frequenter etiam limites excedentes inter se bella gerere, & ferro injurias vindicare discordes solebant, priusquam in unius *Gynacane* ditionem ad Æquatorem usque provincia cessit. Fœminis lanæa vestis est ad talos usque propendens: mares indusolum ad suras usque, & huic superjectum palliolum gestant. Quamquam verò idem fere tota regione corporibus vestimenti sit genus: capitum tamen habitus mirificè variant, cum singuli pro usitato patriæ more fasciolas tornatiles, multi simplices, plurimi versicolores gerat: nec fere sint quiquam, qui eo in capitum ornatu secundum patrium usum ab alteris non vehementer discrepent. Admirabili verò omnes natura indolis simplicitate imbuit, adhuc vetustæ ruditatis hæres, qua ridiculas nobiscū negotiationes exercent: vix inexhaustas suas auri atque argenti gazas norunt, atque informibus eorum massis tantum utuntur, quamquam aureorum atque argenteorum emblematum non minore quam nos delectatione capiantur.

Chili regnum ultra Tropicum Capricorni situm est inter Peruviam & Patagonum regionem: quarum hæc Meridiem, illa Boream spectat: ad Occasum habet Mare Pacificum, longo tractu. Nomen habet à frigore: quod interdum his locis tam vehemens est, ut equos cum

Mores.

Vestitus.

Chili.

Sunt.

Celi qualitas. cum fessoribus penitus constringat, & marmoris instar induret. Pluvias, Fulmina, & totius anni mutationem sentit distinctis intervallis, haud aliter atque Europa, nisi quod illic æstas est cum nobis est hiems, mutatis rerum vicibus. Regio omnis partim maritima est, partim montana: quæ pars Mari vicinior est, ea magis calet. Terra natura sua fertilis, omniumque ad vitam necessariorum abundantissima, melle, Verzinoque sive tinctorio ligno abundat. Gignit cum primis piper longum: profert & laudatissimum vinum comportatis eo ex Hispania palmitibus. Auri obrisi hic quoque ingens proventus. Fructus qui ex Hispania allati hic seruntur, facile crescunt. Magna hic pecudum & struthionum frequentia. Metropolis est Civitas *S. Jacobi*, colonia Hispanorû, quam illuc nostra memoria duxerunt. Maritima multis fluminibus irrigantur, quæ colliquefactis diurno calore nivibus delapsa summis montium jugis, in Pacificum aut Magellanicum Æquor feruntur: sed plerique ob indomitû frigus noctu concrefcunt, interdiu vero decurrunt soluto gelu. Montes hujus Regionis cæteris ita præcellunt, ut in universo Indiarum tractu similes non reperiantur.

Montes. *Brasilia.* Superest Terra Orientalior *Brasilia*, à Verzino, sive coccinei ligni illic enascentis copia sic dicta. Inter duos fluvios sita est, *Maragnon* & *Della Plata*. Ea sic a *Maftejo* describitur. *Brasilia* à duobus ab Æquatore gradibus partibusve, ad gradus quinque & quadraginta in Austrum excurrans, trigoni oblongi speciẽ refert, cujus basis in Æquatorem & Septentriones obversa, ab

Oriente in Occidentẽ rectà protenditur. Angulus extremus ignotas ad Meridiem Regiones attingit. Latus in Orientem spectans, interposito Oceano Hesperiiis Æthiopicibus objacet. Alterû Latus a Provincia Peruviana disterminant juga montium adeo celsa, ut ipsos avium volatus fatigare dicantur, uno dumtaxat, quod adhuc exploratum sit, eoque difficillimo transitu. Regio tota in primis amœna est, cœli admodum jucunda salubrisque temperies: lenium quippe à pelago ventorum commodissimi flatus matutinos vapores ac nebulas tempestivè disjiciunt, solesque purissimos ac nitidissimos reddunt. Terra partim in planitiem soluta, partim in colles clementer assurgens, felix præpinguibus glebis, & riguo solo, semperque vernante; credita femina, multiplici reddit fœnore; & Sacchari præsertim est ferax. Quadrupedia hic plurima sed ferme sylvestria, partim nota nobis, partim ignota: Avesque coloris eximii. Multæ hic Portugallensium Coloniae, in quibus complura sunt ab ipsis ad Saccarum excoquendum constructa ædificia, nempe *Pernambicum*, *Caput S. Augustini*, *Portus omnium Sanctorum*, ubi Episcopalis & Præsidis totius Provinciae Sedes. Scatet ea tota ferme plaga fontibus ac sylvis & annibus inclytis: è quibus (ut reliquos taceam) is quem *Argenteum* vocant, leucarum quadraginta ostio in Oceanum fertur, adeo violentus, ut inde Natæ dulces hauriant latices, priusquam tellurem ex alto conspiciant. Nullos omnino Brasiliiani colunt Deos. Orientem tamen Solem venerantur, & animarum immortalitatem credunt.

N n n n

Et hæc

Celi temperies.

Solis fertilitas.

Animalium varietas.

Insulae.

Mores.

*Fretum
Magella-
nicum,
unde di-
ctum.*

ET hæc de *America Meridionali*: restat paucis explicandum *Fretum Magellanicum*, vulgo *Estrecho de Magellanes*. Nomen ei a *Magellano*, cui huius Freti inventio debetur. Cujus consilium de Insulis Moluccis inveniendis navigatione Occasum versus instituta, alias diximus. Is xxiv Augusti quum primum Maris procellæ mitescere inciperent, solvit ex Sinu D. Iuliani, in quo aliquamdiu hæserat non tam fluctuum, ventorum atque hyemis, quam dissidiorum intestinorum inter Castellanos & Portugallenses tempestatibus exagitatus. Postquam aliquot dies Austrum versus navigasset, ventum est ad Promontorium S. Crucis. Hic una navis ad littus elisa est, salvis tamen vectoribus, armamentis & mercibus. Inde cum observaret littora ab Austro in Orientem paulatim deflectere, spes facta est Freti consequendi. Itaque xxvi Novembris fauces quædam detectæ sunt, quas cum quatuor navibus reliquis ingressus est *Magellanus*. Hic in Sinu quodam operiri placuit, & naves tres præmittere quæ viam tentarent, referrentque siquid visum a se observatumque esset. Harum una quæ fratrem Magellani *Alvarum Meschitam* vehebat, elapsa Oceanum repetiit, & directo in Septentrionem cursu in Æthiopiam, inde in Hispaniam delata, octavo mense post socios desertos, *Arzum* captivum Imperatori Carolo Castellæ Regi stitit. Altera navis Sinum tantum esse retulit, & quidem vadusum. Tertia adfirmavit esse Fretum, observato fluxu maris & refluxu. Mensis erat November, nox horarum quinque præter propter. Dextra lævaque in littore soli-

tudo, mortales nulli: nisi quod in parte sinistra conspecta magna ignium copia. Hæc causa fuit, cur & regionem illam vocarent *Terram del Fuego*, & judicarent se ab incolis esse conspectos. *Magellanus* duabus navibus hoc modo amissis, tres reliquas prout ferebat tunc rerum occasio instruxit, & lustratis probè rebus omnibus, secundo & vicesimo die postquam Fretum ingressus fuerat delatus est in aliud mare, quod à tranquillitate vocavit *Mare del Sur*. Ceterum Fretum hoc altissimis undique rupibus cinctum, cxx pass. millia in longitudine occupat: vel secundum alios Lxxvi milliaria: Latitudo non respondet, neque usquam sui similis est, aliquando duo aut tria, nonnumquam decem aut quinque milliaria patet, quæque angustissimum est, unius milliariis spatium concluditur. Ipse Septentrio ex Orientis latere inter utriusque terræ angustias per septuaginta & amplius passuum millia in vectus, australibus undis miscetur, ab Occidente promontoriis illis *desseadis* sive *desyderatis* insinuata, Septentrionalibus Aquis occurrunt, magnoque inter se molimine concurrentibus undis, horrendo fragore totum in spumas vertitur Mare. Placidius Auster fluit refluitque, nam Occidentis hæc pars cum incredibilis sit profunditatis, extenuatisque passim littoribus majorem in modum terra sese aperiat, quietam fluitanti Mari accessum præbet. Sed Orientale huius Freti littus, vadis brevibusque infestum, interjacens pluribus insulis, frequentibus æstibus agitatur & ingentes aquarum motus ciet: littora altissimis arboribus consita. Porro *Magellanus* dum in Australibus hisce partibus

Situr.

Septentrio.

MAR DEL

Fretum Magellanicum
Le Troict de Magellanes

Entrada de St
Sebastian

MAR
DEL ZUR

TIERRA DEL
FUOGO

NORTE

Lectori Meo.
Descriptionem hanc novam freti
Magellanicum nobis communicavit clarissi-
mus vir Bernardus Ioannis Bren-
tensis qui novem menses in pe-
rigratione huius freti impendit.

Fretum le Maire
Strait le Maire

NOVUM MARE

AUSTRALE

Patagones maiori ex parte sunt
ante vastae magnitudinis et ad
Summum 10 pedes longi.

Mauritius
landt

Staten Landt

J. de Diego
Ramirez

P. del Buon
Sisto

J. de Gonzalo

1° de St
Isefouo

Barneveldes
Eylanden

C. Hoorn

Petrus Kerius Calavit

Meridies.

52

53

54

55

56

57

52

53

54

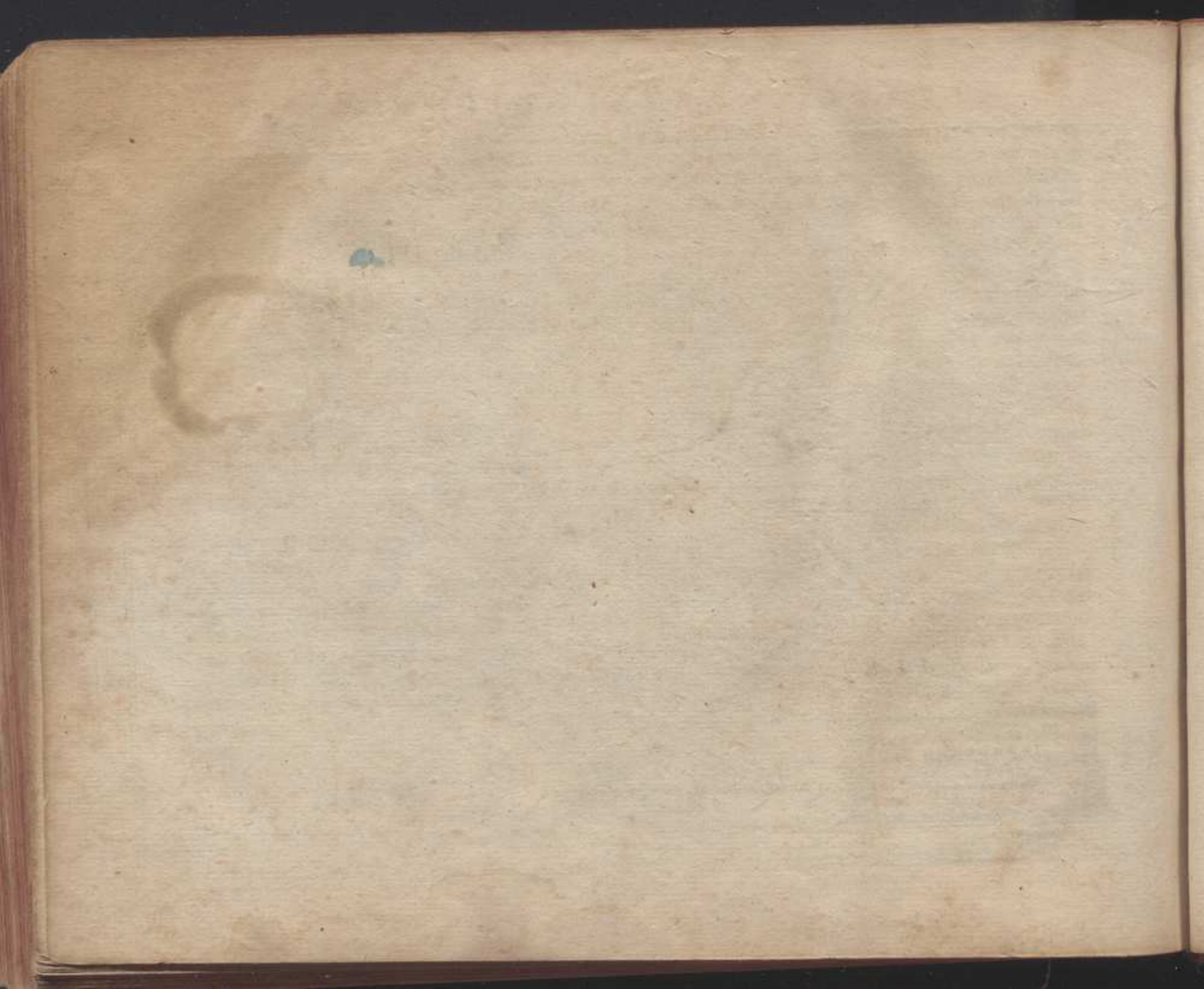
55

56

57

Occidens.

Oriens.

Terra
Australis.

Situ.

Soli qualitas.

Mare Pacificum.

Mores.

partibus per semestre circiter spatium hæsit, nihil fere præter littora detexit & perlustravit, interiora regionis penitus incognita mansere: qua tamen Antartico Circulo vicinior est, constat magna ex parte montosam ac silvestrem esse regionem, continuis nivibus rigentem. *Austroalem* hanc *Terram Magellanicam* ab igne sive ignibus, *del Fuego* nominavit, propterea quod dum hoc Fretum lustrabat per navigabatque, nullos usquam mortales, sed frequentes, ut supra quoque diximus, longèque porrectos ignes in sinistro latere noctu sæpius conspexerit. *Australis* autem *Terra* sub ipso Occidente utramque *Javam*, *Sumatram* & *Moluccas* respicit, ex Oriente *Africam* habet & *Æthiopicum Oceanum*, Septentrio angustis *Magellanicis Freti* objicitur & *Patagonum* terris. Vtriusque ripæ regio sterilis est, nullo *Frugum* beneficio recreata, satis tamen pascua proceris ignotisque arboribus confita esse perhibetur. Est hic alibi omni tempore *Pinguinorum*, *Mergorum* ac *Phocarum* copiosa multitudo. *Mare* autem in quod per fretum hoc pervenitur, *Magellanicum Pacificum* nominavit: sive quia vento plerumque secundo, minusque tempestuoso usus fuerat, sive quia propter ingentem vasti æquoris amplitudinem nullos ibi ventorum gyros vorticesque expertus erat. nunc vulgus *Nautarum Mare Meridionale* sive *del Zur* nominat. Sed de his satis. *Austroales* brevioris staturæ esse perhibentur, *Septentrionales* *Chicæ* incolæ, vasta ingentique corporis mole, XII aut XIII pedum passim longitudinem æquant aut excedunt, colore fere sunt albo, perinde atque *Septentrionaliores* nostri: vo-

ce adeo sonora & horribili, ut *Bovis* mugitum aut *Elephantorum* barritum potius, quam hominis vocem exprimere videantur. Tantæ quoque sunt agilitatis, ut pernici cursu *Cervos* antevertant, ideoque difficulter *sclopis* vulnerantur, nisi catervatim simul incumbant, aut ex improvise occurrant. Ad bellum profecturi, *Ducem* eligunt cui omnes obediant, plurimum arcu valent, quo ita scitè & gnaviter utuntur, ut quidquid oculis adsequantur, jaculis feriant, & si quando sagitta aliquo navistabulato hæserit, vix multorum opera revelli possit. *Arcus* habent prægrandes, quorum nervi è ferinis intestinis, pollicis crassitudine conficiuntur, ingentibus quoque ligneis gladiis armantur: utuntur & funda, qua scitè jaciunt & quo destinarunt, modo jactus meta concludatur, contingunt & disjiciunt. Vestitum incolis præbent ferarum & marinorum ingentia *Luporum* tergora, quorum apud ipsos venatio assidua.

Atque hæc de *Freto Magellanico*, deque quarta Orbis parte *America*, sufficient. Cujus inventionem omnes nostri sæculi *Scriptores* *Christophoro Columbo*, neq; immerito, tribuunt. Hic enim primus eam detexit quodammodo, *Christianoq; Orbi* cognitam reddidit, usque & utilitate communicavit, anno post *Christum* natum MDCCCXCII. Qui autem plura de his, vel nostra pluribus explicata, petat, consulat *Lævinum Apollonium*, *Petrum Martyrem Mediolanensem*: *Maximilianum Transilvanum*, qui *Latina Lingua* de iis scripserunt, *Iesuitarum* epistolas: Item *Massejum* de rebus *Indicis*, & alios.

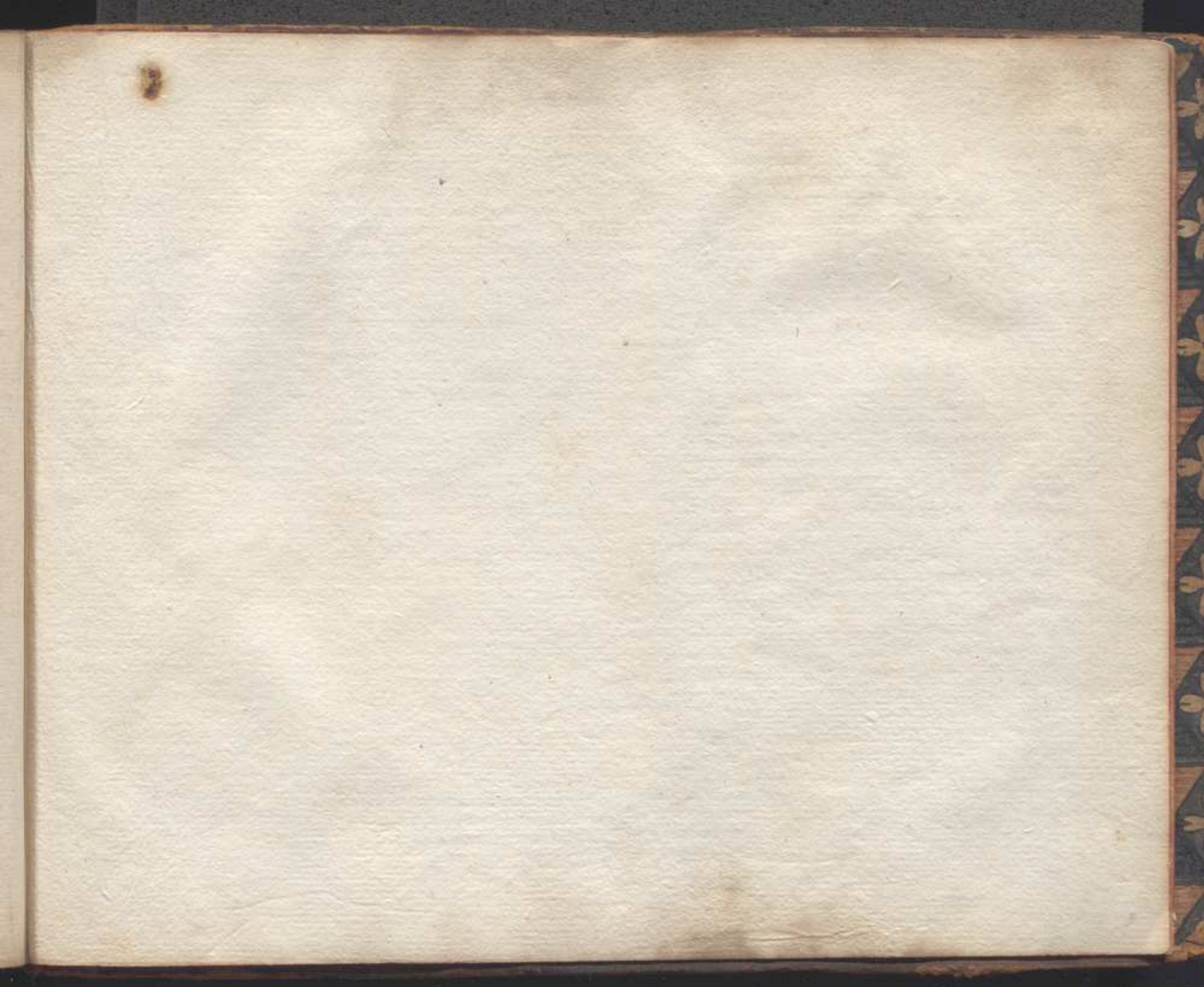
INDEX TABVLARVM,

Francia.	227	westphalia. I. tab.	379
Bolonia & Guines.	231	II. tab.	383
Anjou, Andegavensis Ducatus.	235	III. tab.	387
Bituricensis Ducatus.	239	Cleve & Muers.	391
Pictaviensis Comitatus.	243	Leodiensis Diocesis.	395
Lotharingia Septentrionalis.	247	waldeck, Comitatus.	399
Lotharingia Meridionalis.	251	Palatinatus Rheni.	403
Burgundia, Ducatus.	255	Wirtemberg, Ducatus.	407
Burgundia, Comitatus.	259	Alfatia Inferior.	411
Lugdunensis Tractus.	263	Alfatia Superior.	415
Helvetia.	267	Saxonia Inferior & Mechelenburg.	419
Zurichgou.	271	Braunsvijck & Meydburg.	423
wiflispurgergovv.	275	Hassia, Landtgraviatus.	427
Lacus Lemannus.	279	Thuringia.	431
Argovv.	285	Franconia, Ducatus.	435
Germania Inferior.	304	Bavaria, Ducatus.	439
Flandria, Comitatus.	309	Palatinatus Bavariæ.	443
Brabantia, Ducatus.	313	Saxonia Superior, cum Misnia & Lusatia.	447
Hollandia, Comitatus.	317	Brandeburg & Pomerania.	451
Zelandia.	322	Bohemia.	455
Gelria, Ducatus.	325	Moravia.	459
Artesia, Comitatus.	329	Austria, Archiducatus.	463
Hannonia, Comitatus.	333	Saltzburg & Carinthia.	467
Lutzenburgicus Ducatus.	337	Polonia & Silesia.	471
Frisia Occidentalis.	341	Hungaria.	475
Ultrajectum.	345	Italia.	479
Groninga, Dominium.	349	Lombardia Alpestris cum Valesia.	491
Germania.	356	Tirolensis Comitatus & Marca Tarvisina.	495
Embden & Oldenborch.	375	Pedemontium cum Genuensium Territorio & Montiferrati	

INDEX TABVLARVM.

tiferrati Marchionatu.	495	Marocci Regnum.	575
Romandiola cum Parmensi Ducatu.	499	Fessæ Regnum.	579
Brixienfis Comitatus & Mediolanensis Ducatus.	503	Abissinorum Regnum.	583
Veronæ, Vicentiæ & Patavii ditiones.	507	Guinea.	587
Forum Iulium, Karstia &c.	511	Turcicum Imperium.	591
Tuscia.	515	Terra Sancta.	595
Anconitana Marchia cum Spoletano Ducatu.	519	Asia minor quæ nunc Natolia.	599
Latium.	523	Cyprus Insula &c.	603
Abruzzo & Terra di Lavoro.	527	Persicum Regnum.	607
Puglia Piana.	531	Tartaria.	611
Corfica & Sardinia.	535	Chinæ Regnum.	615
Siciliæ Regnum.	539	India Orientalis.	619
Stiria.	543	Moluccæ Insulæ.	623
Sclavonia, Croatia, Bosnia &c.	547	Iaponia.	627
Valachia, Servia, Bulgaria & Romania.	551	Zeilan Insula.	631
Græcia.	555	Hispania Nova.	635
Macædonia, Epirus & Achaia.	559	Virginia & Florida.	639
Morea.	563	Cuba, Hispaniola, Iamaica &c. Insulæ.	643
Candia cum Insulis circa Græciam.	567	America Meridionalis.	647
Barbaria.	571	Fretum Magellanicum.	651

FINIS.

17225.

CS
Case. Complet
e. f.

413/02

